నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథా

(పఠమో భాగో)

గన్థారమ్భకథా

ఉత్తమం వన్దనేయ్యానం, వన్దిత్వా రతనత్తయం;
యో ఖుద్దకనికాయమ్హి, ఖుద్దాచారప్పహాయినా.

దేసితో లోకనాథేన, లోకనిస్సరణేసినా;
తస్స సుత్తనిపాతస్స, కరిస్సామత్థవణ్ణనం.

అయం సుత్తనిపాతో చ, ఖుద్దకేస్వేవ ఓగధో;
యస్మా తస్మా ఇమస్సాపి, కరిస్సామత్థవణ్ణనం.

గాథాసతసమాకిణ్ణో, గేయ్యబ్యాకరణఙ్కితో;
కస్మా సుత్తనిపాతోతి, సఙ్ఖమేస గతోతి చే.

సువుత్తతో సవనతో, అత్థానం సుట్ఠు తాణతో;
సూచనా సూదనా చేవ, యస్మా సుత్తం పవుచ్చతి.

తథారూపాని సుత్తాని, నిపాతేత్వా తతో తతో;
సమూహతో అయం తస్మా, సఙ్ఖమేవముపాగతో.

సబ్బాని చాపి సుత్తాని, పమాణన్తేన తాదినో;
వచనాని అయం తేసం, నిపాతో చ యతో తతో.

అఞ్ఞసఙ్ఖానిమిత్తానం, విసేసానమభావతో;
సఙ్ఖం సుత్తనిపాతోతి, ఏవమేవ సమజ్ఝగాతి.

౧. ఉరగవగ్గో

౧. ఉరగసుత్తవణ్ణనా

ఏవం సమధిగతసఙ్ఖో చ యస్మా ఏస వగ్గతో ఉరగవగ్గో, చూళవగ్గో, మహావగ్గో, అట్ఠకవగ్గో, పారాయనవగ్గోతి పఞ్చ వగ్గా హోన్తి; తేసు ఉరగవగ్గో ఆది. సుత్తతో ఉరగవగ్గే ద్వాదస సుత్తాని, చూళవగ్గే చుద్దస, మహావగ్గే ద్వాదస, అట్ఠకవగ్గే సోళస, పారాయనవగ్గే సోళసాతి సత్తతి సుత్తాని. తేసం ఉరగసుత్తం ఆది. పరియత్తిపమాణతో అట్ఠ భాణవారా. ఏవం వగ్గసుత్తపరియత్తిపమాణవతో పనస్స –

"యో ఉప్పతితం వినేతి కోధం, విసటం సప్పవిసంవ ఓసధేహి;
సో భిక్ఖు జహాతి ఓరపారం, ఉరగో జిణ్ణమివ తచం పురాణ"న్తి. –

అయం గాథా ఆది. తస్మా అస్సా ఇతో పభుతి అత్థవణ్ణనం కాతుం ఇదం వుచ్చతి –

"యేన యత్థ యదా యస్మా, వుత్తా గాథా అయం ఇమం;
విధిం పకాసయిత్వాస్సా, కరిస్సామత్థవణ్ణన"న్తి.

కేన పనాయం గాథా వుత్తా, కత్థ, కదా, కస్మా చ వుత్తాతి? వుచ్చతే – యో సో భగవా చతువీసతిబుద్ధసన్తికే లద్ధబ్యాకరణో యావ వేస్సన్తరజాతకం, తావ పారమియో పూరేత్వా తుసితభవనే ఉప్పజ్జి, తతోపి చవిత్వా సక్యరాజకులే ఉపపత్తిం గహేత్వా, అనుపుబ్బేన కతమహాభినిక్ఖమనో బోధిరుక్ఖమూలే సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా, ధమ్మచక్కం పవత్తేత్వా దేవ-మనుస్సానం హితాయ ధమ్మం దేసేసి, తేన భగవతా సయమ్భునా అనాచరియకేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన వుత్తా. సా చ పన ఆళవియం. యదా చ భూతగామసిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, తదా తత్థ ఉపగతానం ధమ్మదేసనత్థం వుత్తాతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపవిస్సజ్జనా. విత్థారతో పన దూరేనిదానఅవిదూరేనిదానసన్తికేనిదానవసేన వేదితబ్బా. తత్థ **దూరేనిదానం** నామ దీపఙ్కరతో యావ పచ్చుప్పన్నవత్థుకథా , **అవిదూరేనిదానం** నామ తుసితభవనతో యావ పచ్చుప్పన్నవత్థుకథా, **సన్తికేనిదానం** నామ బోధిమణ్డతో యావ పచ్చుప్పన్నవత్థుకథాతి.

తత్థ యస్మా అవిదూరేనిదానం సన్తికేనిదానఞ్చ దూరేనిదానేయేవ సమోధానం గచ్ఛన్తి, తస్మా దూరేనిదానవసేనేవేత్థ విత్థారతో విస్సజ్జనా వేదితబ్బా. సా పనేసా జాతకట్ఠకథాయం వుత్తాతి ఇధ న విత్థారితా. తతో తత్థ విత్థారితనయేనేవ వేదితబ్బా. అయం పన విసేసో – తత్థ పఠమగాథాయ సావత్థియం వత్థు ఉప్పన్నం, ఇధ ఆళవియం. యథాహ –

"తేన సమయేన బుద్ధో భగవా ఆళవియం విహరతి అగ్గాళవే చేతియే. తేన ఖో పన సమయేన ఆళవకా భిక్ఖూ నవకమ్మం కరోన్తా రుక్ఖం ఛిన్దన్తిపి ఛేదాపేన్తిపి. అఞ్ఞతరోపి ఆళవకో భిక్ఖు రుక్ఖం ఛిన్దతి. తస్మిం రుక్ఖే అధివత్థా దేవతా తం భిక్ఖుం ఏతదవోచ – 'మా, భన్తే, అత్తనో భవనం కత్తుకామో మయ్హం భవనం ఛిన్దీ'తి. సో భిక్ఖు అనాదియన్తో ఛిన్దియేవ. తస్సా చ దేవతాయ దారకస్స బాహుం ఆకోటేసి. అథ ఖో తస్సా దేవతాయ ఏతదహోసి – 'యంనూనాహం ఇమం భిక్ఖుం ఇధేవ జీవితా వోరోపేయ్య'న్తి. అథ ఖో తస్సా దేవతాయ ఏతదహోసి – 'న ఖో మేతం పతిరూపం, యాహం ఇమం భిక్ఖుం ఇధేవ జీవితా వోరోపేయ్యం, యంనూనాహం భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేయ్య'న్తి. అథ ఖో సా దేవతా యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి; ఉపసఙ్కమిత్వా భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసి. 'సాధు, సాధు దేవతే, సాధు ఖో త్వం, దేవతే, తం భిక్ఖుం జీవితా న వోరోపేసి. సచజ్జ త్వం, దేవతే, తం భిక్ఖుం జీవితా

వోరోపేయ్యాసి, బహుఞ్చ త్వం, దేవతే, అపుఞ్ఞం పసవేయ్యాసి. గచ్ఛ త్వం, దేవతే, అముకస్మిం ఓకాసే రుక్ఖో వివిత్తో, తస్మిం ఉపగచ్ఛా''తి (పాచి. ౮౯).

ఏవఞ్చ పన వత్వా పున భగవా తస్సా దేవతాయ ఉప్పన్నకోధవినయనత్థం –

"యో వే ఉప్పతితం కోధం, రథం భన్తంవ వారయే"తి. (ధ. ప. ౨౨౨) –

ఇమం గాథం అభాసి. తతో "కథఞ్హి నామ సమణా సక్యపుత్తియా రుక్ఖం ఛిన్దిస్సన్తిపి, ఛేదాపేస్సన్తిపి, ఏకిన్ద్రియం సమణా సక్యపుత్తియా జీవం విహేఠేన్తీ"తి ఏవం మనుస్సానం ఉజ్ఝాయితం సుత్వా భిక్ఖూహి ఆరోచితో భగవా – "భూతగామపాతబ్యతాయ పాచిత్తియ"న్తి (పాచి. ౯౦) ఇమం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞాపేత్వా తత్థ ఉపగతానం ధమ్మదేసనత్థం –

"యో ఉప్పతితం వినేతి కోధం,
విసటం సప్పవిసంవ ఓసధేహీ"తి. –

ఇమం గాథం అభాసి. ఏవమిదం ఏకంయేవ వత్థు తీసు ఠానేసు సఙ్గహం గతం – వినయే, ధమ్మపదే, సుత్తనిపాతేతి. ఏత్తావతా చ యా సా మాతికా ఠపితా –

"యేన యత్థ యదా యస్మా, వుత్తా గాథా అయం ఇమం;
విధిం పకాసయిత్వాస్సా, కరిస్సామత్థవణ్ణన"న్తి. –

సా సఙ్ఖేపతో విత్థారతో చ పకాసితా హోతి ఠపేత్వా అత్థవణ్ణనం.

౧. అయం పనేత్థ అత్థవణ్ణనా. **యోతి** యో యాదిసో ఖత్తియకులా వా పబ్బజితో, బ్రాహ్మణకులా వా పబ్బజితో, నవో వా మజ్ఝిమో వా థేరో వా. **ఉప్పతిత**న్తి ఉద్ధముద్ధం పతితం గతం, పవత్తన్తి అత్థో, ఉప్పన్నన్తి వుత్తం హోతి. ఉప్పన్నఞ్చ నామేతం వత్తమానభుత్వాపగతోకాసకతభూమిలద్ధవసేన అనేకప్పభేదం. తత్థ సబ్బమ్పి సఙ్ఖతం ఉప్పాదాదిసమఙ్గి **వత్తమానుప్పన్నం** నామ, యం సన్ధాయ "ఉప్పన్నా ధమ్మా, అనుప్పన్నా ధమ్మా, ఉప్పాదినో ధమ్మా"తి (ధ. స. తికమాతికా ౧౭) వుత్తం. ఆరమ్మణరసమనుభవిత్వా నిరుద్ధం అనుభుత్వాపగతసఙ్ఖాతం కుసలాకుసలం, ఉప్పాదాదిత్తయమనుప్పత్వా నిరుద్ధం భుత్వాపగతసఙ్ఖాతం సేససఙ్ఖతఞ్చ **భుత్వాపగతుప్పన్నం** నామ. తదేతం "ఏవరూపం పాపకం దిట్ఠిగతం ఉప్పన్నం హోతీ"తి (మ. ని. ౧.౨౩౪; పాచి. ౪౧౭) చ, "యథా చ ఉప్పన్నస్స సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భావనాపారిపూరీ హోతీ"తి చ ఏవమాదీసు సుత్తన్తేసు దట్ఠబ్బం. "యానిస్స తాని పుబ్బే కతాని కమ్మానీ"తి ఏవమాదినా (మ. ని. ౩.౨౪౮; నేత్తి. ౧౨౦) నయేన వుత్తం కమ్మం అతీతమ్పి సమానం అఞ్ఞస్స విపాకం పటిబాహిత్వా అత్తనో విపాకస్సోకాసం కత్వా ఠితత్తా, తథా కతోకాసఞ్చ విపాకం అనుప్పన్నమ్పి ఏవం కతే ఓకాసే అవస్సముప్పత్తితో **ఓకాసకతుప్పన్నం** నామ. తాసు తాసు భూమీసు అసమూహతమకుసలం **భూమిలద్ధుప్పన్నం** నామ.

ఏత్థ చ భూమియా భూమిలద్ధస్స చ నానత్తం వేదితబ్బం. సేయ్యథిదం – భూమి నామ విపస్సనాయ ఆరమ్మణభూతా తేభూమకా పఞ్చక్ఖన్ధా. భూమిలద్ధం నామ తేసు ఉప్పత్తారహం కిలేసజాతం. తేన హి సా భూమిలద్ధా నామ హోతీతి. తస్మా

“భూమిలద్ధ”న్తి వుచ్చతి. తఞ్చ పన న ఆరమ్మణవసేన. ఆరమ్మణవసేన హి సబ్బేపి అతీతాదిభేదే పరిఞ్ఞాతేపి చ ఖీణాసవానం ఖన్ధే ఆరబ్భ కిలేసా ఉప్పజ్జన్తి మహాకచ్చాయనఉప్పలవణ్ణాదీనం ఖన్ధే ఆరబ్భ సోరేయ్యసేట్ఠిపుత్తనన్దమాణవకాదీనం వియ. యది చేతం భూమిలద్ధం నామ సియా, తస్స అప్పహేయ్యతో న కోచి భవమూలం జహేయ్య. వత్థువసేన పన భూమిలద్ధం నామ వేదితబ్బం. యత్థ యత్థ హి విపస్సనాయ అపరిఞ్ఞాతా ఖన్ధా ఉప్పజ్జన్తి, తత్థ తత్థ ఉప్పాదతో పభుతి తేసు వట్టమూలం కిలేసజాతం అనుసేతి. తం అప్పహీనట్ఠేన భూమిలద్ధుప్పన్నం నామాతి వేదితబ్బం. తత్థ చ యస్స ఖన్ధేసు అప్పహీనానుసయితా కిలేసా, తస్స తే ఏవ ఖన్ధా తేసం కిలేసానం వత్థు, న ఇతరే ఖన్ధా. అతీతక్ఖన్ధేసు చస్స అప్పహీనానుసయితానం కిలేసానం అతీతక్ఖన్ధా ఏవ వత్థు, న ఇతరే. ఏసేవ నయో అనాగతాదీసు. తథా కామావచరక్ఖన్ధేసు అప్పహీనానుసయితానం కిలేసానం కామావచరక్ఖన్ధా ఏవ వత్థు, న ఇతరే. ఏస నయో రూపారూపావచరేసు.

సోతాపన్నాదీనం పన యస్స యస్స అరియపుగ్గలస్స ఖన్ధేసు తం తం వట్టమూలం కిలేసజాతం తేన తేన మగ్గేన పహీనం, తస్స తస్స తే తే ఖన్ధా పహీనానం తేసం తేసం వట్టమూలకిలేసానం అవత్థుతో భూమీతి సఙ్ఖం న లభన్తి. పుథుజ్జనస్స పన సబ్బసో వట్టమూలానం కిలేసానం అప్పహీనత్తా యం కిఞ్చి కరియమానం కమ్మం కుసలం వా అకుసలం వా హోతి, ఇచ్చస్స కిలేసప్పచ్చయా వట్టం వడ్ఢతి. తస్సేతం వట్టమూలం రూపక్ఖన్ధే ఏవ, న వేదనాక్ఖన్ధాదీసు… పే.… విఞ్ఞాణక్ఖన్ధే ఏవ వా, న రూపక్ఖన్ధాదీసూతి న వత్తబ్బం. కస్మా? అవిసేసేన పఞ్చసు ఖన్ధేసు అనుసయితత్తా. కథం? పథవీరసాదిమివ రుక్ఖే. యథా హి మహారుక్ఖే పథవీతలం అధిట్ఠాయ పథవీరసఞ్చ ఆపోరసఞ్చ నిస్సాయ తప్పచ్చయా మూలఖన్ధసాఖపసాఖపత్తపల్లవపలాసపుప్ఫఫలేహి వడ్ఢిత్వా నభం పూరేత్వా యావకప్పావసానం బీజపరమ్పరాయ రుక్ఖపవేణిసన్తానే ఠితే “తం పథవీరసాది మూలే ఏవ, న ఖన్ధాదీసు, ఫలే ఏవ వా, న మూలాదీసూ”తి న వత్తబ్బం. కస్మా? అవిసేసేన సబ్బేస్వేవ మూలాదీసు అనుగతత్తా, ఏవం. యథా పన తస్సేవ రుక్ఖస్స పుప్ఫఫలాదీసు నిబ్బిన్నో కోచి పురిసో చతూసు దిసాసు మణ్డూకకణ్టకం నామ రుక్ఖే విసం పయోజేయ్య, అథ సో రుక్ఖో తేన విససమ్ఫస్సేన ఫుట్ఠో పథవీరసఆపోరసపరియాదిన్నేన అప్పసవనధమ్మతం ఆగమ్మ పున సన్తానం నిబ్బత్తేతుం సమత్థో న భవేయ్య, ఏవమేవం ఖన్ధప్పవత్తియం నిబ్బిన్నో కులపుత్తో తస్స పురిసస్స చతూసు దిసాసు రుక్ఖే విసప్పయోజనం వియ అత్తనో సన్తానే చతుమగ్గభావనం ఆరభతి. అథస్స సో ఖన్ధసన్తానో తేన చతుమగ్గవిససమ్ఫస్సేన సబ్బసో వట్టమూలకిలేసానం పరియాదిన్నత్తా కిరియభావమత్తముపగతకాయకమ్మాది సబ్బకమ్మప్పభేదో ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తధమ్మతమాగమ్మ భవన్తరసన్తానం నిబ్బత్తేతుం సమత్థో న హోతి. కేవలం పన చరిమవిఞ్ఞాణనిరోధేన నిరిన్ధనో వియ జాతవేదో అనుపాదానో పరినిబ్బాతి. ఏవం భూమియా భూమిలద్ధస్స చ నానత్తం వేదితబ్బం.

అపిచ అపరమ్పి సముదాచారారమ్మణాధిగ్గహితావిక్ఖమ్భితాసమూహతవసేన చతుబ్బిధముప్పన్నం. తత్థ వత్తమానుప్పన్నమేవ **సముదాచారుప్పన్నం**. చక్ఖాదీనం పన ఆపాథగతే ఆరమ్మణే పుబ్బభాగే అనుప్పజ్జమానమ్పి కిలేసజాతం ఆరమ్మణస్స అధిగ్గహితత్తా ఏవ అపరభాగే అవస్సముప్పత్తితో **ఆరమ్మణాధిగ్గహితుప్పన్న**న్తి వుచ్చతి. కల్యాణిగామే పిణ్డాయ చరతో మహాతిస్సత్థేరస్స విసభాగరూపదస్సనేన ఉప్పన్నకిలేసజాతఞ్చేత్థ నిదస్సనం. తస్స “ఉప్పన్నం కామవితక్క”న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౬; అ॰ ని॰ ౬.౫౮) పయోగో దట్ఠబ్బో. సమథవిపస్సనానం అఞ్ఞతరవసేన అవిక్ఖమ్భితకిలేసజాతం చిత్తసన్తతిమనారూళ్హం ఉప్పత్తినివారకస్స హేతునో అభావా **అవిక్ఖమ్భితుప్పన్నం** నామ. తం “అయమ్పి ఖో, భిక్ఖవే, ఆనాపానస్సతిసమాధి భావితో బహులీకతో సన్తో చేవ పణీతో చ అసేచనకో చ సుఖో చ విహారో

ఉప్పన్నుప్పన్నే పాపకే అకుసలే ధమ్మే ఠానసో అన్తరధాపేతీ”తిఆదీసు (పారా॰ ౧౬౫) దట్ఠబ్బం. సమథవిపస్సనావసేన విక్ఖమ్భితమ్పి కిలేసజాతం అరియమగ్గేన అసమూహతత్తా ఉప్పత్తిధమ్మతం అనతీతన్తి కత్వా **అసమూహతుప్పన్న**న్తి వుచ్చతి. ఆకాసేన గచ్ఛన్తస్స అట్ఠసమాపత్తిలాభినో థేరస్స కుసుమితరుక్ఖే ఉపవనే పుప్ఫాని ఓచినన్తస్స మధురస్సరేన గాయతో మాతుగామస్స గీతస్సరం సుతవతో ఉప్పన్నకిలేసజాతఞ్చేత్థ నిదస్సనం. తస్స “అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం బహులీకరోన్తో ఉప్పన్నుప్పన్నే పాపకే అకుసలే ధమ్మే అన్తరాయేవ అన్తరధాపేతీ”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౧౫౭) పయోగో దట్ఠబ్బో. తివిధమ్పి చేతం ఆరమ్మణాధిగ్గహితావిక్ఖమ్భితాసమూహతుప్పన్నం భూమిలద్ధేనేవ సఙ్గహం గచ్ఛతీతి వేదితబ్బం.

ఏవమేతస్మిం యథావుత్తప్పభేదే ఉప్పన్నే భూమిలద్ధారమ్మణాధిగ్గహితావిక్ఖమ్భితాసమూహతుప్పన్నవసేనాయం కోధో ఉప్పన్నోతి వేదితబ్బో. కస్మా? ఏవంవిధస్స వినేతబ్బతో. ఏవంవిధమేవ హి ఉప్పన్నం యేన కేనచి వినయేన వినేతుం సక్కా హోతి. యం పనేతం వత్తమానభుత్వాపగతోకాసకతసముదాచారసఙ్ఖాతం ఉప్పన్నం, ఏత్థ అఫలో చ అసక్యో చ వాయామో. అఫలో హి భుత్వాపగతే వాయామో వాయామన్తరేనాపి తస్స నిరుద్ధత్తా. తథా ఓకాసకతే. అసక్యో చ వత్తమానసముదాచారుప్పన్నే కిలేసవోదానానం ఏకజ్ఝమనుప్పత్తితోతి.

వినేతీతి ఏత్థ పన –

> “దువిధో వినయో నామ, ఏకమేకేత్థ పఞ్చధా;
> తేసు అట్ఠవిధేనేస, వినేతీతి పవుచ్చతి”.

అయఞ్హి సంవరవినయో, పహానవినయోతి దువిధో వినయో. ఏత్థ చ దువిధే వినయే ఏకమేకో వినయో పఞ్చధా భిజ్జతి. **సంవరవినయో**పి హి సీలసంవరో, సతిసంవరో, ఞాణసంవరో, ఖన్తిసంవరో, వీరియసంవరోతి పఞ్చవిధో. **పహానవినయో**పి తదఙ్గప్పహానం, విక్ఖమ్భనప్పహానం, సముచ్ఛేదప్పహానం, పటిప్పస్సద్ధిప్పహానం, నిస్సరణప్పహానన్తి పఞ్చవిధో.

తత్థ “ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరేన ఉపేతో హోతి సముపేతో”తిఆదీసు (విభ॰ ౫౧౧) **సీలసంవరో,** “రక్ఖతి చక్ఖున్ద్రియం, చక్ఖున్ద్రియే సంవరం ఆపజ్జతీ”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౨౧౩; మ॰ ని॰ ౧.౨౯౫; సం॰ ని॰ ౪.౨౩౯; అ॰ ని॰ ౩.౧౬) **సతిసంవరో**.

> “యాని సోతాని లోకస్మిం, (అజితాతి భగవా)
> సతి తేసం నివారణం;
> సోతానం సంవరం బ్రూమి,
> పఞ్ఞాయేతే పిధీయరే”తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౪౧) –

ఆదీసు **ఞాణసంవరో,** “ఖమో హోతి సీతస్స ఉణ్హస్సా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౪; అ॰ ని॰ ౪.౧౧౪) **ఖన్తిసంవరో,** “ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతి, పజహతి, వినోదేతీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౬; అ॰ ని॰ ౪.౧౧౪) **వీరియసంవరో** వేదితబ్బో.

సబ్బోపి చాయం సంవరో యథాసకం సంవరితబ్బానం వినేతబ్బానఞ్చ కాయవచీదుచ్చరితాదీనం సంవరణతో సంవరో, వినయనతో వినయోతి వుచ్చతి. ఏవం తావ సంవరవినయో పఞ్చధా భిజ్జతీతి వేదితబ్బో.

తథా యం నామరూపపరిచ్ఛేదాదీసు విపస్సనఙ్గేసు యావ అత్తనో అపరిహానవసేన **పవత్తి**, తావ తేన తేన ఞాణేన తస్స తస్స అనత్థసన్తానస్స పహానం. సేయ్యథిదం – నామరూపవవత్థానేన సక్కాయదిట్ఠియా, పచ్చయపరిగ్గహేన అహేతువిసమహేతుదిట్ఠీనం, తస్సేవ అపరభాగేన కఙ్ఖావితరణేన కథంకథీభావస్స, కలాపసమ్మసనేన "అహం మమా"తి గాహస్స, మగ్గామగ్గవవత్థానేన అమగ్గే మగ్గసఞ్ఞాయ, ఉదయదస్సనేన ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా, వయదస్సనేన సస్సతదిట్ఠియా, భయదస్సనేన సభయేసు అభయసఞ్ఞాయ, ఆదీనవదస్సనేన అస్సాదసఞ్ఞాయ, నిబ్బిదానుపస్సనేన అభిరతిసఞ్ఞాయ, ముచ్చితుకమ్యతాఞాణేన అముచ్చితుకమ్యతాయ, ఉపేక్ఖాఞాణేన అనుపేక్ఖాయ, అనులోమేన ధమ్మట్ఠితియం నిబ్బానే చ పటిలోమభావస్స, గోత్రభునా సఙ్ఖారనిమిత్తగ్గాహస్స పహానం, ఏతం **తదఙ్గప్పహానం** నామ. యం పన ఉపచారప్పనాభేదస్స సమాధినో యావ అత్తనో అపరిహానిపవత్తి , తావ తేనాభిహతానం నీవరణానం యథాసకం వితక్కాదిపచ్చనీకధమ్మానఞ్చ అనుప్పత్తిసఙ్ఖాతం పహానం, ఏతం **విక్ఖమ్భనప్పహానం** నామ. యం పన చతున్నం అరియమగ్గానం భావితత్తా తంతంమగ్గవతో అత్తనో సన్తానే యథాసకం "దిట్ఠిగతానం పహానాయా"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౨౭౭) నయేన వుత్తస్స సముదయపక్ఖికస్స కిలేసగహనస్స పున అచ్చన్తఅప్పవత్తిభావేన సముచ్ఛేదసఙ్ఖాతం పహానం, ఇదం **సముచ్ఛేదప్పహానం** నామ. యం పన ఫలక్ఖణే పటిప్పస్సద్ధత్తం కిలేసానం పహానం, ఇదం **పటిప్పస్సద్ధిప్పహానం** నామ. యం పన సబ్బసఙ్ఖతనిస్సరణత్తా పహీనసబ్బసఙ్ఖతం నిబ్బానం, ఏతం **నిస్సరణప్పహానం** నామ. సబ్బమ్పి చేతం పహానం యస్మా చాగట్ఠేన పహానం, వినయనట్ఠేన వినయో, తస్మా "పహానవినయో"తి వుచ్చతి, తంతంపహానవతో వా తస్స తస్స వినయస్స సమ్భవతోపేతం "పహానవినయో"తి వుచ్చతి. ఏవం పహానవినయోపి పఞ్చధా భిజ్జతీతి వేదితబ్బో. ఏవమేకేకస్స పఞ్చధా భిన్నత్తా దసేతే వినయా హోన్తి.

తేసు పటిప్పస్సద్ధివినయం నిస్సరణవినయఞ్చ ఠపేత్వా అవసేసేన అట్ఠవిధేన వినయేనేస తేన తేన పరియాయేన వినేతీతి పవుచ్చతి. కథం? సీలసంవరేన కాయవచీదుచ్చరితాని వినేన్తోపి హి తంసమ్పయుత్తం కోధం వినేతి, సతిపఞ్ఞాసంవరేహి అభిజ్ఝాదోమనస్సాదీని వినేన్తోపి దోమనస్ససమ్పయుత్తం కోధం వినేతి, ఖన్తిసంవరేన సీతాదీని ఖమన్తోపి తంతంఆఘాతవత్థుసమ్భవం కోధం వినేతి, వీరియసంవరేన బ్యాపాదవితక్కం వినేన్తోపి తంసమ్పయుత్తం కోధం వినేతి. యేహి ధమ్మేహి తదఙ్గవిక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదప్పహానాని హోన్తి, తేసం ధమ్మానం అత్తని నిబ్బత్తనేన తే తే ధమ్మే పజహన్తోపి తదఙ్గప్పహాతబ్బం విక్ఖమ్భేతబ్బం సముచ్ఛిన్దితబ్బఞ్చ కోధం వినేతి. కామఞ్చేత్థ పహానవినయేన వినయో న సమ్భవతి. యేహి పన ధమ్మేహి పహానం హోతి, తేహి వినేన్తోపి పరియాయతో "పహానవినయేన వినేతీ"తి వుచ్చతి. పటిప్పస్సద్ధిప్పహానకాలే పన వినేతబ్బాభావతో నిస్సరణప్పహానస్స చ అనుప్పాదేతబ్బతో న తేహి కిఞ్చి వినేతీతి వుచ్చతి. ఏవం తేసు పటిప్పస్సద్ధివినయం నిస్సరణవినయఞ్చ ఠపేత్వా అవసేసేన అట్ఠవిధేన వినయేనేస తేన తేన పరియాయేన వినేతీతి పవుచ్చతీతి. యే వా –

> "పఞ్చిమే, భిక్ఖవే, ఆఘాతపటివినయా, యత్థ భిక్ఖునో ఉప్పన్నో ఆఘాతో సబ్బసో పటివినేతబ్బో. కతమే పఞ్చ? యస్మిం, భిక్ఖవే, పుగ్గలే ఆఘాతో జాయేథ, మేత్తా తస్మిం పుగ్గలే భావేతబ్బా…పే॰… కరుణా… ఉపేక్ఖా…

అసతి-అమనసికారో తస్మిం పుగ్గలే ఆపజ్జితబ్బో, ఏవం తస్మిం పుగ్గలే ఆఘాతో పటివినేతబ్బో. కమ్మస్సకతా ఏవ వా తస్మిం పుగ్గలే అధిట్ఠాతబ్బా కమ్మస్సకో అయమాయస్మా...పే.... దాయాదో భవిస్సతీ"తి (అ. ని. ౫.౧౬౧) –

ఏవం పఞ్చ ఆఘాతపటివినయా వుత్తా. యే చ –

"పఞ్చిమే, ఆవుసో, ఆఘాతపటివినయా, యత్థ భిక్ఖునో ఉప్పన్నో ఆఘాతో సబ్బసో పటివినేతబ్బో. కతమే పఞ్చ? ఇధావుసో , ఏకచ్చో పుగ్గలో అపరిసుద్ధకాయసమాచారో హోతి, పరిసుద్ధవచీసమాచారో, ఏవరూపేపి, ఆవుసో, పుగ్గలే ఆఘాతో పటివినేతబ్బో"తి (అ. ని. ౫.౧౬౨) –

ఏవమాదినాపి నయేన పఞ్చ ఆఘాతపటివినయా వుత్తా. తేసు యేన కేనచి ఆఘాతపటివినయేన వినేన్తోపేస వినేతీతి వువుచ్చతి. అపిచ యస్మా –

"ఉభతోదణ్డకేన చేపి, భిక్ఖవే, కకచేన చోరా ఓచరకా అఙ్గమఙ్గాని ఓక్కన్తేయ్యుం, తత్రాపి యో మనో పదోసేయ్య, న మే సో తేన సాసనకరో"తి (మ. ని. ౧.౨౩౨) –-

ఏవం సత్థు ఓవాదం,

"తస్సేవ తేన పాపియో, యో కుద్ధం పటికుజ్ఝతి;
కుద్ధం అప్పటికుజ్ఝన్తో, సఙ్గామం జేతి దుజ్జయం.

"ఉభిన్నమత్థం చరతి, అత్తనో చ పరస్స చ;
పరం సఙ్కుపితం ఞత్వా, యో సతో ఉపసమ్మతి". (సం. ని. ౧.౧౮౮);

"సత్తిమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా సపత్తకన్తా సపత్తకరణా కోధనం ఆగచ్ఛన్తి ఇత్థిం వా పురిసం వా. కతమే సత్త? ఇధ, భిక్ఖవే, సపత్తో సపత్తస్స ఏవం ఇచ్ఛతి – 'అహో, వతాయం దుబ్బణ్ణో అస్సా'తి. తం కిస్స హేతు? న, భిక్ఖవే, సపత్తో సపత్తస్స వణ్ణవతాయ నన్దతి. కోధనాయం, భిక్ఖవే, పురిసపుగ్గలో కోధాభిభూతో కోధపరేతో కిఞ్చాపి సో హోతి సున్హాతో సువిలిత్తో కప్పితకేసమస్సు ఓదాతవత్థవసనో, అథ ఖో సో దుబ్బణ్ణోవ హోతి కోధాభిభూతో. అయం, భిక్ఖవే, పఠమో ధమ్మో సపత్తకన్తో సపత్తకరణో కోధనం ఆగచ్ఛతి ఇత్థిం వా పురిసం వా (అ. ని. ౭.౬౪).

"పున చపరం, భిక్ఖవే, సపత్తో సపత్తస్స ఏవం ఇచ్ఛతి – 'అహో, వతాయం దుక్ఖం సయేయ్యా'తి...పే.... 'న పచురత్థో అస్సా'తి...పే.... 'న భోగవా అస్సా'తి...పే.... 'న యసవా అస్సా'తి...పే.... 'న మిత్తవా అస్సా'తి...పే.... 'కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జేయ్యా'తి. తం కిస్స హేతు? న, భిక్ఖవే, సపత్తో సపత్తస్స సుగతిగమనేన నన్దతి. కోధనాయం, భిక్ఖవే, పురిసపుగ్గలో కోధాభిభూతో కోధపరేతో కాయేన దుచ్చరితం చరతి, వాచాయ... మనసా దుచ్చరితం చరతి. సో కాయేన దుచ్చరితం చరిత్వా...పే.... వాచాయ...

పే॰… మనసా దుచ్చరితం చరిత్వా కాయస్స భేదా పరం మరణా…పే॰… నిరయం ఉపపజ్జతి కోధాభిభూతో"తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౪).

"కుద్ధో అత్థం న జానాతి, కుద్ధో ధమ్మం న పస్సతి…పే॰…. (అ॰ ని॰ ౭.౬౪; మహాని॰ ౫);

"యేన కోధేన కుద్ధాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతిం;

తం కోధం సమ్మదఞ్ఞాయ, పజహన్తి విపస్సినో. (ఇతివు॰ ౪);

"కోధం జహే విప్పజహేయ్య మానం, సంయోజనం సబ్బమతిక్కమేయ్య. (ధ॰ ప॰ ౨౨౧);

"అనత్థజననో కోధో, కోధో చిత్తప్పకోపనో. (అ॰ ని॰ ౭.౬౪; ఇతివు॰ ౮౮);

"ఏకాపరాధం ఖమ భూరిపఞ్ఞ, న పణ్డితా కోధబలా భవన్తీ"తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧౯) –

ఏవమాదినా నయేన కోధే ఆదీనవఞ్చ పచ్చవేక్ఖతోపి కోధో వినయం ఉపేతి. తస్మా ఏవం పచ్చవేక్ఖిత్వా కోధం వినేన్తోపి ఏస వినేతీతి వుచ్చతి.

కోధన్తి "అనత్థం మే అచరీతి ఆఘాతో జాయతీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౦; అ॰ ని॰ ౯.౨౯) నయేన సుత్తే వుత్తానం నవన్నం, "అత్థం మే న చరీ"తి ఆదీనఞ్చ తప్పటిపక్ఖతో సిద్ధానం నవన్నమేవాతి అట్ఠారసన్నం, **ఖాణుకణ్టకాదినా** అట్ఠానేన సద్ధిం ఏకూనవీసతియా ఆఘాతవత్థూనం అఞ్ఞతరాఘాతవత్థుసమ్భవం ఆఘాతం. **విసట**న్తి విత్థతం. **సప్పవిస**న్తి సప్పస్స విసం. **ఇవా**తి ఓపమ్మవచనం, ఇ-కార లోపం కత్వా వ-ఇచ్చేవ వుత్తం. **ఓసధేహీ**తి అగదేహి. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా విసతికిచ్ఛకో వేజ్జో సప్పేన దట్ఠం సబ్బం కాయం ఫరిత్వా ఠితం విసటం సప్పవిసం మూలఖన్ధతచపత్తపుప్ఫాదీనం అఞ్ఞతరేహి నానాభేసజ్జేహి పయోజేత్వా కతేహి వా ఓసధేహి ఖిప్పమేవ వినేయ్య, ఏవమేవం యో యథావుత్తేనత్థేన ఉప్పతితం చిత్తసన్తానం బ్యాపేత్వా ఠితం కోధం యథావుత్తేసు వినయనూపాయేసు యేన కేనచి ఉపాయేన వినేతి నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతీతి.

సో భిక్ఖు జహాతి ఓరపారన్తి సో ఏవం కోధం వినేన్తో భిక్ఖు యస్మా కోధో తతియమగ్గేన సబ్బసో పహీయతి, తస్మా ఓరపారసఞ్ఞితాని పఞ్చోరమ్భాగియసంయోజనాని జహాతీతి వేదితబ్బో. అవిసేసేన హి పారన్తి తీరస్స నామం, తస్మా ఓరాని చ తాని సంసారసాగరస్స పారభూతాని చాతి కత్వా "ఓరపార"న్తి వుచ్చతి. అథ వా "యో ఉప్పతితం వినేతి కోధం విసటం సప్పవిసంవ ఓసధేహి", సో తతియమగ్గేన సబ్బసో కోధం వినేత్వా అనాగామిఫలే ఠితో భిక్ఖు జహాతి ఓరపారం. తత్థ ఓరన్తి సకత్తభావో, పారన్తి పరత్తభావో. ఓరం వా ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని, పారం ఛ బాహిరాయతనాని. తథా ఓరం మనుస్సలోకో, పారం దేవలోకో. ఓరం కామధాతు, పారం రూపారూపధాతు. ఓరం కామరూపభవో, పారం అరూపభవో. ఓరం అత్తభావో, పారం అత్తభావసుఖూపకరణాని. ఏవమేతస్మిం ఓరపారే చతుత్థమగ్గేన ఛన్దరాగం పజహన్తో "జహాతి ఓరపార"న్తి వుచ్చతి. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి అనాగామినో కామరాగస్స పహీనత్తా ఇధత్తభావాదీసు ఛన్దరాగో ఏవ నత్థి; అపిచ ఖో పనస్స

తతియమగ్గాదీనం వియ వణ్ణప్పకాసనత్థం సబ్బమేతం ఓరపారభేదం సఙ్గహేత్వా తత్థ ఛన్దరాగప్పహానేన "జహాతి ఓరపార"న్తి వుత్తం.

ఇదాని తస్సత్థస్స విభావనత్థాయ ఉపమం ఆహ "**ఉరగో జిణ్ణమివ తచం పురాణ**"న్తి. తత్థ ఉరేన గచ్ఛతీతి **ఉరగో,** సప్పస్సేతం అధివచనం. సో దువిధో – కామరూపీ చ అకామరూపీ చ. కామరూపీపి దువిధో – జలజో థలజో చ. జలజో జలే ఏవ కామరూపం లభతి, న థలే, సఙ్ఖపాలజాతకే సఙ్ఖపాలనాగరాజా వియ. థలజో థలే ఏవ, న జలే. సో జజ్జరభావేన జిణ్ణం, చిరకాలతాయ పురాణఞ్చాతి సఙ్ఖం గతం. తచం జహన్తో చతుబ్బిధేన జహాతి – సజాతియం ఠితో, జిగుచ్ఛన్తో, నిస్సాయ, థామేనాతి. సజాతి నామ సప్పజాతి దీఘత్తభావో. ఉరగా హి పఞ్చసు ఠానేసు సజాతిం నాతివత్తన్తి – ఉపపత్తియం, చుతియం, విస్సట్ఠనిద్దోక్కమనే, సమానజాతియా మేథునపటిసేవనే, జిణ్ణతచాపనయనే చాతి. సప్పో హి యదా తచం జహాతి, తదా సజాతియంయేవ ఠత్వా జహాతి. సజాతియం ఠితోపి చ జిగుచ్ఛన్తో జహాతి. జిగుచ్ఛన్తో నామ యదా ఉపడ్ఢట్ఠానే ముత్తో హోతి, ఉపడ్ఢట్ఠానే అముత్తో ఓలమ్బతి, తదా నం అట్టీయన్తో జహాతి. ఏవం జిగుచ్ఛన్తోపి చ దణ్డన్తరం వా మూలన్తరం వా పాసాణన్తరం వా నిస్సాయ జహాతి. నిస్సాయ జహన్తోపి చ థామం జనేత్వా, ఉస్సాహం కత్వా, వీరియేన వఙ్కం నఙ్గుట్ఠం కత్వా, పస్ససన్తోవ ఫణం కరిత్వా జహాతి. ఏవం జహిత్వా యేనకామం పక్కమతి. ఏవమేవం అయమ్పి భిక్ఖు ఓరపారం జహితుకామో చతుబ్బిధేన జహాతి – సజాతియం ఠితో, జిగుచ్ఛన్తో, నిస్సాయ, థామేనాతి. సజాతి నామ భిక్ఖునో "అరియాయ జాతియా జాతో"తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౫౧) వచనతో సీలం. తేనేవాహ "సీలే పతిట్ఠాయ నరో సపఞ్ఞో"తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౩; పేటకో॰ ౨౨). ఏవమేతిస్సం సజాతియం ఠితో భిక్ఖు తం సకత్తభావాదిభేదం ఓరపారం జిణ్ణపురాణతచమివ దుక్ఖం జనేన్తం తత్థ తత్థ ఆదీనవదస్సనేన జిగుచ్ఛన్తో కల్యాణమిత్తే నిస్సాయ అధిమత్తవాయామసఙ్ఖాతం థామం జనేత్వా "దివసం చఙ్కమేన నిసజ్జాయ ఆవరణీయేహి ధమ్మేహి చిత్తం పరిసోధేతీ"తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౬; విభ॰ ౫౧౯) వుత్తనయేన రత్తిన్దివం ఛధా విభజిత్వా ఘటేన్తో వాయమన్తో ఉరగో వియ, వఙ్కం నఙ్గుట్ఠం పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఉరగో వియ పస్ససన్తో, అయమ్పి అసిథిలపరక్కమతాయ వాయమన్తో ఉరగో వియ ఫణం కరిత్వా, అయమ్పి ఞాణవిప్ఫారం జనేత్వా ఉరగోవ తచం ఓరపారం జహాతి. జహిత్వా చ ఉరగో వియ ఓహితతచో యేనకామం అయమ్పి ఓహితభారో అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుదిసం పక్కమతీతి. తేనాహ భగవా –

"యో ఉప్పతితం వినేతి కోధం, విసటం సప్పవిసంవ ఓసధేహి;
సో భిక్ఖు జహాతి ఓరపారం, ఉరగో జిణ్ణమివ తచం పురాణ"న్తి.

ఏవమేసా భగవతా అరహత్తనికూటేన పఠమగాథా దేసితాతి.

౨. ఇదాని దుతియగాథాయ అత్థవణ్ణనాక్కమో అనుప్పత్తో. తత్రాపి –

"యేన యత్థ యదా యస్మా, వుత్తా గాథా అయం ఇమం;
విధిం పకాసయిత్వాస్సా, కరిస్సామత్థవణ్ణన"న్తి. –

అయమేవ మాతికా. తతో పరఞ్చ సబ్బగాథాసు. అతివిత్థారభయేన పన ఇతో పభుతి మాతికం అనిక్ఖిపిత్వా ఉప్పత్తిదస్సననయేనేవ తస్సా తస్సా అత్థం దస్సేన్తో అత్థవణ్ణనం కరిస్సామి. సేయ్యథిదం **యో రాగముదచ్ఛిదా అసేస**న్తి

అయం దుతియగాథా.

తస్సుప్పత్తి – ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే. తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మతో సారిపుత్తత్థేరస్స ఉపట్ఠాకో అఞ్ఞతరో సువణ్ణకారపుత్తో థేరస్స సన్తికే పబ్బజితో. థేరో తస్స "దహరానం అసుభం సప్పాయ"న్తి మన్త్వా రాగవిఘాతత్థం అసుభకమ్మట్ఠానం అదాసి. తస్స తస్మిం ఆసేవనమత్తమ్పి చిత్తం న లభతి. సో "అనుపకారం మమేత"న్తి థేరస్స ఆరోచేసి. థేరో "దహరానమేతం సప్పాయ"న్తి మన్త్వా పునపి తదేవాచిక్ఖి. ఏవం చత్తారో మాసా అతీతా, సో కిఞ్చిమత్తమ్పి విసేసం న లభతి. తతో నం థేరో భగవతో సన్తికం నేసి. భగవా "అవిసయో, సారిపుత్త, తుయ్హేతస్స సప్పాయం జానితుం, బుద్ధవేనేయ్యో ఏసో"తి వత్వా పభస్సరవణ్ణం పదుమం ఇద్ధియా నిమ్మినిత్వా తస్స హత్థే పాదాసి – "హన్ద, భిక్ఖు, ఇమం విహారపచ్ఛాయాయం వాలికాతలే నాళేన విజ్ఝిత్వా ఠపేహి, అభిముఖఞ్చస్స పల్లఙ్కేన నిసీద 'లోహితం లోహిత'న్తి ఆవజ్జేన్తో"తి. అయం కిర పఞ్చ జాతిసతాని సువణ్ణకారోవ అహోసి. తేనస్స "లోహితకనిమిత్తం సప్పాయ"న్తి ఞత్వా భగవా లోహితకకమ్మట్ఠానం అదాసి. సో తథా కత్వా ముహుత్తేనేవ యథాక్కమం తత్థ చత్తారిపి ఝానాని అధిగన్త్వా అనులోమపటిలోమాదినా నయేన ఝానకీళం ఆరభి. అథ భగవా 'తం పదుమం మిలాయతూ'తి అధిట్ఠాసి. సో ఝానా వుట్ఠితో తం మిలాతం కాళవణ్ణం దిస్వా "పభస్సరరూపం జరాయ పరిమద్దిత"న్తి అనిచ్చసఞ్ఞం పటిలభి. తతో నం అజ్ఝత్తమ్పి ఉపసంహరి. తతో "యదనిచ్చం తం దుక్ఖం, యం దుక్ఖం తదనత్తా"తి తయోపి భవే ఆదిత్తే వియ పస్సి. ఏవం పస్సతో చస్సావిదూరే పదుమస్సరో అత్థి. తత్థ దారకా ఓరోహిత్వా పదుమాని భఞ్జిత్వా భఞ్జిత్వా రాసిం కరోన్తి. తస్స తాని ఉదకే పదుమాని నళవనే అగ్గిజాలా వియ ఖాయింసు, పత్తాని పతన్తాని పపాతం పవిసన్తాని వియ ఖాయింసు, థలే నిక్ఖిత్తపదుమానం అగ్గాని మిలాతాని అగ్గిడడ్ఢాని వియ ఖాయింసు. అథస్స తదనుసారేన సబ్బధమ్మే ఉపనిజ్ఝాయతో భియ్యోసోమత్తాయ తయో భవా ఆదిత్తమివ అగారం అప్పటిసరణా హుత్వా ఉపట్ఠహింసు. తతో భగవా గన్ధకుటియం నిసిన్నోవ తస్స భిక్ఖునో ఉపరి సరీరాభం ముఞ్చి. సా చస్స ముఖంయేవ అజ్ఝోత్థరి. తతో సో "కిమేత"న్తి ఆవజ్జేన్తో భగవన్తం ఆగన్త్వా సమీపే ఠితమివ దిస్వా ఉట్ఠాయాసనా అఞ్జలిం పణామేసి. అథస్స భగవా సప్పాయం విదిత్వా ధమ్మం దేసేన్తో ఇమం ఓభాసగాథం అభాసి "**యో రాగముదచ్ఛిదా అసేస**"న్తి.

తత్థ రఞ్జనవసేన **రాగో,** పఞ్చకామగుణరాగస్సేతం అధివచనం. **ఉదచ్ఛిదా**తి ఉచ్ఛిన్దతి, భఞ్జతి , వినాసేతి. అతీతకాలికానమ్పి హి ఛన్దసి వత్తమానవచనం అక్ఖరచిన్తకా ఇచ్ఛన్తి. **అసేస**న్తి సానుసయం. **భిసపుప్ఫంవ సరోరుహ**న్తి సరే విరూళ్హం పదుమపుప్ఫం వియ. **విగయ్హా**తి ఓగయ్హ, పవిసిత్వాతి అత్థో. సేసం పుబ్బసదిసమేవ. కిం వుత్తం హోతి? యథా నామ ఏతే దారకా సరం ఓరుయ్హ భిసపుప్ఫం సరోరుహం ఛిన్దన్తి, ఏవమేవం యో భిక్ఖు ఇమం తేధాతుకలోకసన్నివాసం ఓగయ్హ –

"నత్థి రాగసమో అగ్గి"; (ధ. ప. ౨౦౨);

"కామరాగేన డయ్హామి, చిత్తం మే పరిడయ్హతి"; (సం. ని. ౧.౨౧౨);

"యే రాగరత్తానుపతన్తి సోతం, సయం కతం మక్కటకోవ జాలం". (ధ. ప. ౩౪౭);

"రత్తో ఖో, ఆవుసో, రాగేన అభిభూతో పరియాదిన్నచిత్తో పాణమ్పి హనతీ"తి (అ. ని. ౩.౫౬, ౭౨) –

ఏవమాదినయమనుగన్త్వా రాగాదీనవపచ్చవేక్ఖణేన యథావుత్తప్పకారేహి సీలసంవరాదీహి సంవరేహి సవిఞ్ఞాణకావిఞ్ఞాణకేసు వత్థూసు అసుభసఞ్ఞాయ చ థోకం థోకం రాగం సముచ్ఛిన్దన్తో అనాగామిమగ్గేన అవసేసం అరహత్తమగ్గేన చ తతో అనవసేసమ్పి ఉచ్ఛిన్దతి పుబ్బే వుత్తప్పకారేనేవ సో భిక్ఖు జహాతి ఓరపారం ఉరగో జిణ్ణమివ తచం పురాణన్తి. ఏవమేసా భగవతా అరహత్తనికూటేన గాథా దేసితా. దేసనాపరియోసానే చ సో భిక్ఖు అరహత్తే పతిట్ఠితోతి.

౩. **యో తణ్హముదచ్ఛిదా**తి కా ఉప్పత్తి? భగవా సావత్థియం విహరతి. అఞ్ఞతరో భిక్ఖు గగ్గరాయ పోక్ఖరణియా తీరే విహరన్తో తణ్హావసేన అకుసలవితక్కం వితక్కేతి. భగవా తస్సజ్ఝాసయం విదిత్వా ఇమం ఓభాసగాథమభాసి.

తత్థ తస్సతీతి **తణ్హా**. విసయేహి తిత్తిం న ఉపేతీతి అత్థో. కామభవవిభవతణ్హానమేతం అధివచనం. **సరిత**న్తి గతం పవత్తం, యావ భవగ్గా అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితన్తి వుత్తం హోతి. **సీఘసర**న్తి సీఘగామినిం, సన్దిట్ఠికసమ్పరాయికం ఆదీనవం అగణేత్వా ముహుత్తేనేవ పరచక్కవాళమ్పి భవగ్గమ్పి సమ్పాపుణితుం సమత్థన్తి వుత్తం హోతి. ఏవమేతం సరితం సీఘసరం సబ్బప్పకారమ్పి తణ్హం –

“ఉపరివిసాలా దుప్పూరా, ఇచ్ఛా విసటగామినీ;
యే చ తం అనుగిజ్ఝన్తి, తే హోన్తి చక్కధారినో”తి.

“తణ్హాదుతియో పురిసో, దీఘమద్ధానసంసరం;
ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం, సంసారం నాతివత్తతీ”తి. (ఇతివు. ౧౫, ౧౦౫; మహాని. ౧౯౧; చూళని. పారాయనానుగీతిగాథానిద్దేస ౧౦౭);

“ఊనో లోకో అతిత్తో తణ్హాదాసో”తి ఖో, మహారాజా”తి (మ. ని. ౨.౩౦౫) చ –

ఏవమాదీనవపచ్చవేక్ఖణేన వుత్తప్పకారేహి సీలసంవరాదీహి చ యో థోకం థోకం విసోసయిత్వా అరహత్తమగ్గేన అసేసం ఉచ్ఛిజ్జతి, సో భిక్ఖు తస్మింయేవ ఖణే సబ్బప్పకారమ్పి జహాతి ఓరపారన్తి. దేసనాపరియోసానే సో భిక్ఖు అరహత్తే పతిట్ఠితోతి.

౪. **యో మానముదబ్బధీ**తి కా ఉప్పత్తి? భగవా సావత్థియం విహరతి. అఞ్ఞతరో భిక్ఖు గఙ్గాయ తీరే విహరన్తో గిమ్హకాలే అప్పోదకే సోతే కతం నళసేతుం పచ్ఛా ఆగతేన మహోఘేన వుయ్హమానం దిస్వా “అనిచ్చా సఙ్ఖారా”తి సంవిగ్గో అట్ఠాసి. తస్సజ్ఝాసయం విదిత్వా భగవా ఇమం ఓభాసగాథం అభాసి.

తత్థ **మానో**తి జాతిఆదివత్థుకో చేతసో ఉణ్ణామో. సో “సేయ్యోహమస్మీ”తి మానో, “సదిసోహమస్మీ”తి మానో, “హీనోహమస్మీ”తి మానోతి ఏవం తివిధో హోతి. పున “సేయ్యస్స సేయ్యోహమస్మీతి, సేయ్యస్స సదిసో, సేయ్యస్స హీనో, సదిసస్స సేయ్యో, సదిసస్స సదిసో, సదిసస్స హీనో, హీనస్స సేయ్యో, హీనస్స సదిసో, హీనస్స హీనోహమస్మీ”తి మానోతి ఏవం నవవిధో హోతి. తం సబ్బప్పకారమ్పి మానం –

“యేన మానేన మత్తాసే, సత్తా గచ్ఛన్తి దుగ్గతి”న్తి. (ఇతివు. ౬) –

ఆదినా నయేన తత్థ ఆదీనవపచ్చవేక్ఖణేన వుత్తప్పకారేహి సీలసంవరాదీహి చ యో థోకం థోకం వధేన్తో కిలేసానం అబలదుబ్బలత్తా నళసేతుసదిసం లోకుత్తరధమ్మానం అతిబలత్తా మహోఘసదిసేన అరహత్తమగ్గేన అసేసం ఉదబ్బధి, అనవసేసప్పహానవసేన ఉచ్ఛిన్దన్తో వధేతీతి వుత్తం హోతి. సో భిక్ఖు తస్మింయేవ ఖణే సబ్బప్పకారమ్పి జహాతి ఓరపారన్తి. దేసనాపరియోసానే సో భిక్ఖు అరహత్తే పతిట్ఠితోతి.

౫. తి కా ఉప్పత్తి? ఇమిస్సా గాథాయ ఇతో పరానఞ్చ ద్వాదసన్నం ఏకాయేవ ఉప్పత్తి. ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరతి. తేన ఖో పన సమయేన అఞ్ఞతరో బ్రాహ్మణో అత్తనో ధీతుయా వారేయ్యే పచ్చుపట్ఠితే చిన్తేసి – "కేనచి వసలేన అపరిభుత్తపుబ్బేహి పుప్ఫేహి దారికం అలఙ్కరిత్వా పతికులం పేసేస్సామీ"తి. సో సన్తరబాహిరం సావత్థిం విచినన్తో కిఞ్చి తిణపుప్ఫమ్పి అపరిభుత్తపుబ్బం నాద్దస. అథ సమ్బహులే ధుత్తకజాతికే బ్రాహ్మణదారకే సన్నిపతితే దిస్వా "ఏతే పుచ్ఛిస్సామి, అవస్సం సమ్బహులేసు కోచి జానిస్సతీ"తి ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి. తే తం బ్రాహ్మణం ఉప్పణ్డేన్తా ఆహంసు – "ఉదుమ్బరపుప్ఫం నామ, బ్రాహ్మణ, లోకే న కేనచి పరిభుత్తపుబ్బం. తేన ధీతరం అలఙ్కరిత్వా దేహీ"తి. సో దుతియదివసే కాలస్సేవ వుట్ఠాయ భత్తవిస్సగ్గం కత్వా అచిరవతియా నదియా తీరే ఉదుమ్బరవనం గన్త్వా ఏకమేకం రుక్ఖం విచినన్తో పుప్ఫస్స వణ్టమత్తమ్పి నాద్దస. అథ వీతివత్తే మజ్ఝన్హికే దుతియతీరం అగమాసి. తత్థ చ అఞ్ఞతరో భిక్ఖు అఞ్ఞతరస్మిం మనుఞ్ఞే రుక్ఖమూలే దివావిహారం నిసిన్నో కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి. సో తత్థ ఉపసఙ్కమిత్వా అమనసికరిత్వా, సకిం నిసీదిత్వా, సకిం ఉక్కుటికో హుత్వా, సకిం ఠత్వా, తం రుక్ఖం సబ్బసాఖావిటపపత్తన్తరేసు విచినన్తో కిలమతి. తతో నం సో భిక్ఖు ఆహ – "బ్రాహ్మణ, కిం మగ్గసీ"తి? "ఉదుమ్బరపుప్ఫం, భో"తి. "ఉదుమ్బరపుప్ఫం నామ, బ్రాహ్మణ, లోకే నత్థి, ముసా ఏతం వచనం, మా కిలమా"తి. అథ భగవా తస్స భిక్ఖునో అజ్ఝాసయం విదిత్వా ఓభాసం ముఞ్చిత్వా సముప్పన్నసమన్నాహారబహుమానస్స ఇమా ఓభాసగాథాయో అభాసి **''యో నాజ్ఝగమా భవేసు సార''**న్తి సబ్బా వత్తబ్బా.

తత్థ పఠమగాథాయ తావ **నాజ్ఝగమాతి** నాధిగచ్ఛి, నాధిగచ్ఛతి వా. **భవేసూతి** కామరూపారూపసఞ్ఞీఅసఞ్ఞీనేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీఏకవోకారచతువోకారపఞ్చవోకారభవేసు. **సార**న్తి నిచ్చభావం అత్తభావం వా. **విచిన**న్తి పఞ్ఞాయ గవేసన్తో. **పుప్ఫమివ ఉదుమ్బరేసూతి** యథా ఉదుమ్బరరుక్ఖేసు పుప్ఫం విచినన్తో ఏస బ్రాహ్మణో నాజ్ఝగమా, ఏవం యో యోగావచరోపి పఞ్ఞాయ విచినన్తో సబ్బభవేసు కిఞ్చి సారం నాజ్ఝగమా. సో అసారకట్ఠేన తే ధమ్మే అనిచ్చతో అనత్తతో చ విపస్సన్తో అనుపుబ్బేన లోకుత్తరధమ్మే అధిగచ్ఛన్తో జహాతి ఓరపారం ఉరగో జిణ్ణమివ తచం పురాణన్తి అయమత్థో యోజనా చ. అవసేసగాథాసు పనస్స యోజనం అవత్వా విసేసత్థమత్తమేవ వక్ఖామ.

౬. "యస్సన్తరతో న సన్తి కోపా,

ఇతిభవాభవతఞ్చ వీతివత్తో"తి. (ఉదా. ౨౦) –

ఏత్థ తావ అయం 'అన్తరసద్దో' –

"నదీతీరేసు సణ్ఠానే, సభాసు రథియాసు చ;

జనా సఙ్గమ్మ మన్తేన్తి, మఞ్చ తఞ్చ కిమన్తర"న్తి. (సం. ని. ౧.౨౨౮);

“అప్పమత్తకేన విసేసాధిగమేన అన్తరా వోసానమాపాది” (అం॰ ని॰ ౧౦.౮౪);

“అనత్థజననో కోధో, కోధో చిత్తప్పకోపనో;

భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతీ”తి. (అం॰ ని॰ ౭.౬౪; ఇతివు॰ ౮౮) –

ఏవం కారణవేమజ్ఝచిత్తాదీసు సమ్బహులేసు అత్థేసు దిస్సతి. ఇధ పన చిత్తే. తతో **యస్సన్తరతో న సన్తి కోపాతి** తతియమగ్గేన సమూహతత్తా యస్స చిత్తే న సన్తి కోపాతి అత్థో. యస్మా పన **భవో**తి సమ్పత్తి, **విభవో**తి విపత్తి. తథా భవోతి వుద్ధి, విభవోతి హాని. భవోతి సస్సతో, విభవోతి ఉచ్ఛేదో. భవోతి పుఞ్ఞం, విభవోతి పాపం. విభవో అభవోతి చ అత్థతో ఏకమేవ. తస్మా **ఇతిభవాభవతఞ్చ వీతివత్తో**తి ఏత్థ యా ఏసా సమ్పత్తివిపత్తివుడ్ఢిహానిసస్సతుచ్ఛేదపుఞ్ఞపాపవసేన ఇతి అనేకప్పకారా భవాభవతా వుచ్చతి. చతూహిపి మగ్గేహి యథాసమ్భవం తేన తేన నయేన తం ఇతిభవాభవతఞ్చ వీతివత్తోతి ఏవమత్థో ఞాతబ్బో.

౭. **యస్స వితక్కా**తి ఏత్థ పన యస్స భిక్ఖునో తయో కామబ్యాపాదవిహింసావితక్కా, తయో ఞాతిజనపదామరవితక్కా, తయో పరానుద్దయతాపటిసంయుత్తలాభసక్కారసిలోకఅనవఞ్ఞత్తిపటిసంయుత్తవితక్కాతి ఏతే నవ వితక్కా సమన్తభద్దకే వుత్తనయేన తత్థ తత్థ ఆదీనవం పచ్చవేక్ఖిత్వా పటిపక్ఖవవత్థానేన తస్స తస్స పహానసమత్థేహి తీహి హేట్ఠిమమగ్గేహి చ విధూపితా భుసం ధూపితా సన్తాపితా దడ్ఢాతి అత్థో. ఏవం విధూపేత్వా చ **అజ్ఝత్తం సువికప్పితా అసేసా,** నియకజ్ఝత్తభూతే అత్తనో ఖన్ధసన్తానే అజ్ఝత్తజ్ఝత్తభూతే చిత్తే చ యథా న పున సమ్భవన్తి, ఏవం అరహత్తమగ్గేన అసేసా ఛిన్నా. ఛిన్నఞ్హి కప్పితన్తి వుచ్చతి. యథాహ “కప్పితకేసమస్సూ”తి (సం॰ ని॰ ౧.౧౨౨; ౪.౩౬౫). ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

౮. ఇదాని **యో నాచ్చసారీ**తి ఏత్థ **యో నాచ్చసారీ**తి యో నాతిధావి. **న పచ్చసారీ**తి న ఓహీయి. కిం వుత్తం హోతి? అచ్చారద్ధవీరియేన హి ఉద్ధచ్చే పతన్తో అచ్చాసరతి, అతిసిథిలేన కోసజ్జే పతన్తో పచ్చాసరతి. తథా భవతణ్హాయ అత్తానం కిలమేన్తో అచ్చాసరతి, కామతణ్హాయ కామసుఖమనుయుఞ్జన్తో పచ్చాసరతి. సస్సతదిట్ఠియా అచ్చాసరతి, ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా పచ్చాసరతి. అతీతం అనుసోచన్తో అచ్చాసరతి, అనాగత పటికఙ్ఖన్తో పచ్చాసరతి. పుబ్బన్తానుదిట్ఠియా అచ్చాసరతి, అపరన్తానుదిట్ఠియా పచ్చాసరతి. తస్మా యో ఏతే ఉభో అన్తే వజ్జేత్వా మజ్ఝిమం పటిపదం పటిపజ్జన్తో నాచ్చసారీ న పచ్చసారీతి ఏవం వుత్తం హోతి. **సబ్బం అచ్చగమా ఇమం పపఞ్చన్తి** తాయ చ పన అరహత్తమగ్గవోసానాయ మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ సబ్బం ఇమం వేదనాసఞ్ఞావితక్కప్పభవం తణ్హామానదిట్ఠిసఙ్ఖాతం తివిధం పపఞ్చం అచ్చగమా అతిక్కన్తో, సమతిక్కన్తోతి అత్థో.

౯. తదనన్తరగాథాయ పన **సబ్బం వితథమిదన్తి ఞత్వా లోకే**తి అయమేవ విసేసో. తస్సత్థో – **సబ్బన్తి** అనవసేసం, సకలమనూనన్తి వుత్తం హోతి. ఏవం సన్తేపి పన విపస్సనుపగం లోకియఖన్ధాయతనధాతుప్పభేదం సఙ్ఖతమేవ ఇధాధిప్పేతం. **వితథ**న్తి విగతతథభావం. నిచ్చన్తి వా సుఖన్తి వా సుభన్తి వా అత్తాతి వా యథా యథా కిలేసవసేన బాలజనేహి గయ్హతి, తథాతథాభావతో వితథన్తి వుత్తం హోతి. **ఇద**న్తి తమేవ సబ్బం పచ్చక్ఖభావేన దస్సేన్తో ఆహ. **ఞత్వా**తి మగ్గపఞ్ఞాయ జానిత్వా, తఞ్చ పన అసమ్మోహతో, న విసయతో. **లోకే**తి ఓకాసలోకే సబ్బం ఖన్ధాదిభేదం ధమ్మజాతం “వితథమిద”న్తి ఞత్వాతి సమ్బన్ధో.

౧౦-౧౩. ఇదాని ఇతో పరాసు చతూసు గాథాసు **వీతలోభో వీతరాగో వీతదోసో వీతమోహో**తి ఏతే విసేసా. ఏత్థ లుబ్భనవసేన **లోభో**. సబ్బసఙ్గాహికమేతం పఠమస్స అకుసలమూలస్స అధివచనం, విసమలోభస్స వా. యో సో "అప్పేకదా మాతుమత్తీసుపి లోభధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, భగినిమత్తీసుపి లోభధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, ధీతుమత్తీసుపి లోభధమ్మా ఉప్పజ్జన్తీ"తి (సం॰ ని॰ ౪.౧౨౭) ఏవం వుత్తో. రజ్జనవసేన **రాగో,** పఞ్చకామగుణరాగస్సేతం అధివచనం. దుస్సనవసేన **దోసో,** పుబ్బే వుత్తకోధస్సేతం అధివచనం. ముయ్హనవసేన **మోహో,** చతూసు అరియసచ్చేసు అఞ్ఞాణస్సేతం అధివచనం. తత్థ యస్మా అయం భిక్ఖు లోభం జిగుచ్ఛన్తో విపస్సనం ఆరభి "కుదాస్సు నామాహం లోభం వినేత్వా విగతలోభో విహరేయ్య"న్తి, తస్మా తస్స లోభప్పహానూపాయం సబ్బసఙ్ఖారానం వితథభావదస్సనం లోభప్పహానానిసంసఞ్చ ఓరపారప్పహానం దస్సేన్తో ఇమం గాథమాహ. ఏస నయో ఇతో పరాసుపి. కేచి పనాహు – "యథావుత్తేనేవ నయేన ఏతే ధమ్మే జిగుచ్ఛిత్వా విపస్సనమారద్ధస్స తస్స తస్స భిక్ఖునో ఏకమేకావ ఏత్థ గాథా వుత్తా"తి. యం రుచ్చతి, తం గహేతబ్బం. ఏస నయో ఇతో పరాసు చతూసు గాథాసు.

౧౪. అయం పనేత్థ అత్థవణ్ణనా – అప్పహీనట్ఠేన సన్తానే సయన్తీతి **అనుసయా** కామరాగపటిఘమానదిట్ఠివిచికిచ్ఛాభవరాగావిజ్జానం ఏతం అధివచనం. సమ్పయుత్తధమ్మానం అత్తనో ఆకారానువిధానట్ఠేన **మూలా;** అఖేమట్ఠేన **అకుసలా;** ధమ్మానం పతిట్ఠాభూతాతిపి **మూలా;** సావజ్జదుక్ఖవిపాకట్ఠేన **అకుసలా;** ఉభయమ్పేతం లోభదోసమోహానం అధివచనం. తే హి "లోభో, భిక్ఖవే, అకుసలఞ్చ అకుసలమూలఞ్చా"తిఆదినా నయేన ఏవం నిద్దిట్ఠా. ఏవమేతే అనుసయా తేన తేన మగ్గేన పహీనత్తా యస్స కేచి న సన్తి, ఏతే చ అకుసలమూలా తథేవ **సమూహతాసే,** సమూహతా ఇచ్చేవ అత్థో. పచ్చత్తబహువచనస్స హి సే-కారాగమం ఇచ్ఛన్తి సద్దలక్ఖణకోవిదా. అట్ఠకథాచరియా పన "**సే**తి నిపాతో"తి వణ్ణయన్తి. యం రుచ్చతి, తం గహేతబ్బం. ఏత్థ పన "కిఞ్చాపి సో ఏవంవిధో భిక్ఖు ఖీణాసవో హోతి, ఖీణాసవో చ నేవ ఆదియతి, న పజహతి, పజహిత్వా ఠితో"తి వుత్తో. తథాపి వత్తమానసమీపే వత్తమానవచనలక్ఖణేన "జహాతి ఓరపార"న్తి వుచ్చతి. అథ వా అనుపాదిసేసాయ చ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయన్తో అత్తనో అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనసఙ్ఖాతం జహాతి ఓరపారన్తి వేదితబ్బో.

తత్థ కిలేసపటిపాటియా మగ్గపటిపాటియా చాతి ద్విధా అనుసయానం అభావో వేదితబ్బో. కిలేసపటిపాటియా హి కామరాగానుసయపటిఘానుసయానం తతియమగ్గేన అభావో హోతి, మానానుసయస్స చతుత్థమగ్గేన, దిట్ఠానుసయవిచికిచ్ఛానుసయానం పఠమమగ్గేన, భవరాగానుసయావిజ్జానుసయానం చతుత్థమగ్గేనేవ. మగ్గపటిపాటియా పన పఠమమగ్గేన దిట్ఠానుసయవిచికిచ్ఛానుసయానం అభావో హోతి. దుతియమగ్గేన కామరాగానుసయపటిఘానుసయానం తనుభావో, తతియమగ్గేన సబ్బసో అభావో, చతుత్థమగ్గేన మానానుసయభవరాగానుసయావిజ్జానుసయానం అభావో హోతి. తత్థ యస్మా న సబ్బే అనుసయా అకుసలమూలా; కామరాగభవరాగానుసయా ఏవ హి లోభాకుసలమూలేన సఙ్గహం గచ్ఛన్తి. పటిఘానుసయావిజ్జానుసయా చ "దోసో అకుసలమూలం, మోహో అకుసలమూలం" ఇచ్చేవ సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి, దిట్ఠిమానవిచికిచ్ఛానుసయా పన న కిఞ్చి అకుసలమూలం హోన్తి, యస్మా వా అనుసయాభావవసేన చ అకుసలమూలసముగ్ఘాతవసేన చ కిలేసప్పహానం పట్ఠపేసి, తస్మా –

"యస్సానుసయా న సన్తి కేచి, మూలా చ అకుసలా సమూహతాసే". –

ఇతి భగవా ఆహ.

౧౫. **యస్స దరథజాతి** ఏత్థ పన పఠముప్పన్నా కిలేసా పరిళాహట్ఠేన దరథా నామ, అపరాపరుప్పన్నా పన తేహి దరథేహి జాతత్తా దరథజా నామ. **ఓరన్తి** సక్కాయో వుచ్చతి. యథాహ – "ఓరిమం తీరన్తి ఖో, భిక్ఖు, సక్కాయస్సేతం అధివచన"న్తి (సం॰ ని॰ ౪.౨౩౮). **ఆగమనాయాతి** ఉప్పత్తియా. **పచ్చయాసేతి** పచ్చయా ఏవ. కిం వుత్తం హోతి? యస్స పన ఉపాదానక్ఖన్ధగ్గహణాయ పచ్చయభూతా అరియమగ్గేన పహీనత్తా, కేచి దరథజవేవచనా కిలేసా న సన్తి, పుబ్బే వుత్తనయేనేవ సో భిక్ఖు జహాతి ఓరపారన్తి.

౧౬. **యస్స వనథజాతి** ఏత్థపి దరథజా వియ వనథజా వేదితబ్బా. వచనత్థే పన అయం విసేసో – వనుతే, వనోతీతి వా వనం యాచతి సేవతి భజతీతి అత్థో. తణ్హాయేతం అధివచనం. సా హి విసయానం పత్థనతో సేవనతో చ "వన"న్తి వుచ్చతి. తం పరియుట్ఠానవసేన వనం థరతి తనోతీతి వనథో, తణ్హానుసయస్సేతం అధివచనం. వనథా జాతాతి వనథజాతి. కేచి పనాహు "సబ్బేపి కిలేసా గహనట్ఠేన వనథోతి వుచ్చన్తి, అపరాపరుప్పన్నా పన వనథజా"తి. అయమేవ చేత్థ ఉరగసుత్తే అత్థో అధిప్పేతో, ఇతరో పన ధమ్మపదగాథాయం. **వినిబన్ధాయ భవాయాతి** భవవినిబన్ధాయ. అథ వా చిత్తస్స విసయేసు వినిబన్ధాయ ఆయతిం ఉప్పత్తియా చాతి అత్థో. హేతుయేవ **హేతుకప్పా.**

౧౭. **యో నీవరణేతి** ఏత్థ నీవరణాతి చిత్తం, హితపటిపత్తిం వా నీవరన్తీతి **నీవరణా,** పటిచ్ఛాదేన్తీతి అత్థో. **పహాయాతి** ఛడ్డేత్వా. **పఞ్చాతి** తేసం సఙ్ఖ్యాపరిచ్ఛేదో. ఈఘాభావతో **అనీఘో**. కథంకథాయ తిణ్ణత్తా **తిణ్ణకథంకథో**. విగతసల్లత్తా **విసల్లో**. కిం వుత్తం హోతి? యో భిక్ఖు కామచ్ఛన్దాదీని పఞ్చ నీవరణాని సమన్తభద్దకే వుత్తనయేన సామఞ్ఞతో విసేసతో చ నీవరణేసు ఆదీనవం దిస్వా తేన తేన మగ్గేన పహాయ తేసఞ్చ పహీనత్తా ఏవ కిలేసదుక్ఖసఙ్ఖాతస్స ఈఘస్సాభావేన **అనీఘో,** "అహోసిం ను ఖో అహం అతీతమద్ధాన"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౮; సం॰ ని॰ ౨.౨౦) నయేన పవత్తాయ కథంకథాయ తిణ్ణత్తా **తిణ్ణకథంకథో** , "తత్థ కతమే పఞ్చ సల్లా? రాగసల్లో, దోససల్లో, మోహసల్లో, మానసల్లో, దిట్ఠిసల్లో"తి వుత్తానం పఞ్చన్నం సల్లానం విగతత్తా **విసల్లో**. సో భిక్ఖు పుబ్బే వుత్తనయేనేవ జహాతి ఓరపారన్తి.

అత్రాపి చ కిలేసపటిపాటియా మగ్గపటిపాటియా చాతి ద్విధా ఏవ నీవరణప్పహానం వేదితబ్బం. కిలేసపటిపాటియా హి కామచ్ఛన్దనీవరణస్స బ్యాపాదనీవరణస్స చ తతియమగ్గేన పహానం హోతి, థినమిద్ధనీవరణస్స ఉద్ధచ్చనీవరణస్స చ చతుత్థమగ్గేన. "అకతం వత మే కుసల"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౨౪౮; నేత్తి॰ ౧౨౦) నయేన పవత్తస్స విప్పటిసారసఙ్ఖాతస్స కుక్కుచ్చనీవరణస్స విచికిచ్ఛానీవరణస్స చ పఠమమగ్గేన. మగ్గపటిపాటియా పన కుక్కుచ్చనీవరణస్స విచికిచ్ఛానీవరణస్స చ పఠమమగ్గేన పహానం హోతి, కామచ్ఛన్దనీవరణస్స బ్యాపాదనీవరణస్స చ దుతియమగ్గేన తనుభావో హోతి, తతియేన అనవసేసప్పహానం. థినమిద్ధనీవరణస్స ఉద్ధచ్చనీవరణస్స చ చతుత్థమగ్గేన పహానం హోతీతి. ఏవం –

> "యో నీవరణే పహాయ పఞ్చ, అనీఘో తిణ్ణకథంకథో విసల్లో;
> సో భిక్ఖు జహాతి ఓరపారం, ఉరగో జిణ్ణమివత్తచం పురాణ"న్తి. –

అరహత్తనికూటేనేవ భగవా దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే సో భిక్ఖు అరహత్తే పతిట్ఠితో. “ఏకచ్చే యేన యేన తేసం భిక్ఖూనం యా యా గాథా దేసితా, తేన తేన తస్సా తస్సా గాథాయ పరియోసానే సో సో భిక్ఖు అరహత్తే పతిట్ఠితో”తి వదన్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ఉరగసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ధనియసుత్తవణ్ణనా

౧౮. పక్కోదనోతి ధనియసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవా సావత్థియం విహరతి. తేన సమయేన ధనియో గోపో మహీతీరే పటివసతి. తస్సాయం పుబ్బయోగో – కస్సపస్స భగవతో పావచనే దిబ్బమానే వీసతి వస్ససహస్సాని దివసే దివసే సఙ్ఘస్స వీసతి సలాకభత్తాని అదాసి. సో తతో చుతో దేవేసు ఉప్పన్నో. ఏవం దేవలోకే ఏకం బుద్ధన్తరం ఖేపేత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే విదేహరట్ఠమజ్ఝే పబ్బతరట్ఠం నామ అత్థి తత్థ ధమ్మకోరణ్డం నామ నగరం, తస్మిం నగరే సేట్ఠిపుత్తో హుత్వా అభినిబ్బత్తో, గోయూథం నిస్సాయ జీవతి. తస్స హి తింసమత్తాని గోసహస్సాని హోన్తి, సత్తవీససహస్సా గావో ఖీరం దుయ్హన్తి. గోపా నామ నిబద్ధవాసినో న హోన్తి. వస్సికే చత్తారోమాసే థలే వసన్తి, అవసేసే అట్ఠమాసే యత్థ తిణోదకం సుఖం లబ్భతి, తత్థ వసన్తి. తఞ్చ నదీతీరం వా జాతస్సరతీరం వా హోతి. అథాయమ్పి వస్సకాలే అత్తనో వసితగామతో నిక్ఖమిత్వా గున్నం ఫాసువిహారత్థాయ ఓకాసం గవేసన్తో మహామహీ భిజ్జిత్వా ఏకతో కాలమహీ ఏకతో మహామహిచ్చేవ సఙ్ఖం గన్త్వా సన్దమానా పున సముద్దసమీపే సమాగన్త్వా పవత్తా. యం ఓకాసం అన్తరదీపం అకాసి, తం పవిసిత్వా వచ్ఛానం సాలం అత్తనో చ నివేసనం మాపేత్వా వాసం కప్పేసి. తస్స సత్త పుత్తా, సత్త ధీతరో, సత్త సుణిసా, అనేకే చ కమ్మకారా హోన్తి. గోపా నామ **వస్సనిమిత్తం** జానన్తి. యదా సకుణికా కులావకాని రుక్ఖగ్గే కరోన్తి, కక్కటకా ఉదకసమీపే ద్వారం పిదహిత్వా థలసమీపద్వారేన వళఞ్జేన్తి, తదా సువుట్ఠికా భవిస్సతీతి గణ్హన్తి. యదా పన సకుణికా కులావకాని నీచట్ఠానే ఉదకపిట్ఠే కరోన్తి, కక్కటకా థలసమీపే ద్వారం పిదహిత్వా ఉదకసమీపద్వారేన వళఞ్జేన్తి, తదా దుబ్బుట్ఠికా భవిస్సతీతి గణ్హన్తి.

అథ సో ధనియో సువుట్ఠికనిమిత్తాని ఉపసల్లక్ఖేత్వా ఉపకట్ఠే వస్సకాలే అన్తరదీపా నిక్ఖమిత్వా మహామహియా పరతీరే సత్తసత్తాహమ్పి దేవే వస్సన్తే ఉదకేన అనజ్ఝోత్థరణోకాసే అత్తనో వసనోకాసం కత్వా సమన్తా పరిక్ఖిపిత్వా, వచ్ఛసాలాయో మాపేత్వా, తత్థ నివాసం కప్పేసి. అథస్స దారుతిణాదిసఙ్గహే కతే సబ్బేసు పుత్తదారకమ్మకరపోరిసేసు సమానియేసు జాతేసు నానప్పకారే ఖజ్జభోజ్జే పటియత్తే సమన్తా చతుద్దిసా మేఘమణ్డలాని ఉట్ఠహింసు. సో ధేనుయో దుహాపేత్వా , వచ్ఛసాలాసు వచ్ఛే సణ్ఠాపేత్వా, గున్నం చతుద్దిసా ధూమం కారాపేత్వా, సబ్బపరిజనం భోజాపేత్వా, సబ్బకిచ్చాని కారాపేత్వా తత్థ తత్థ దీపే ఉజ్జాలాపేత్వా, సయం ఖీరేన భత్తం భుఞ్జిత్వా, మహాసయనే సయన్తో అత్తనో సిరిసమ్పత్తిం దిస్వా, తుట్ఠచిత్తో హుత్వా, అపరదిసాయ మేఘత్థనితసద్దం సుత్వా నిపన్నో ఇమం ఉదానం ఉదానేసి ‘‘**పక్కోదనో దుద్ధఖీరోహమస్మీ**’’తి.

తత్రాయం అత్థవణ్ణనా – **పక్కోదనోతి** సిద్ధభత్తో. **దుద్ధఖీరోతి** గావో దుహిత్వా గహితఖీరో. **అహన్తి** అత్తానం నిదస్సేతి , **అస్మీతి** అత్తనో తథాభావం. పక్కోదనో దుద్ధఖీరో చ అహమస్మి భవామీతి అత్థో. **ఇతీతి** ఏవమాహాతి అత్థో. నిద్దేసే పన ‘‘**ఇతీతి** పదసన్ధి, పదసంసగ్గో, పదపారిపూరి, అక్ఖరసమవాయో బ్యఞ్జనసిలిట్ఠతా పదానుపుబ్బతామేత’’న్తి (చూళని.

అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౧) ఏవమస్స అత్థో వణ్ణితో. సోపి ఇదమేవ సన్ధాయాతి వేదితబ్బో. యం యం హి పదం పుబ్బపదేన వుత్తం, తస్స తస్స ఏవమాహాతి ఏతమత్థం పకాసేన్తోయేవ ఇతిసద్దో పచ్ఛిమేన పదేన మేత్తేయ్యో ఇతి వా భగవా ఇతి వా ఏవమాదినా పదసన్ధి హోతి, నాఞ్ఞథా.

ధనియో గోపోతి తస్స సేట్ఠిపుత్తస్స నామసమోధానం. సో హి యానిమాని థావరాదీని పఞ్చ ధనాని, తేసు ఠపేత్వా దానసీలాదిఅనుగామికధనం, ఖేత్తవత్థు-ఆరామాదితో థావరధనతోపి, గవస్సాదితో జఙ్గమధనతోపి హిరఞ్ఞసువణ్ణాదితో సంహారిమధనతోపి, సిప్పాయతనాదితో అఙ్గసమధనతోపి యం తం లోకస్స పఞ్చగోరసానుప్పదానేన బహూపకారం తం సన్ధాయ "నత్థి గోసమితం ధన"న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౧౩; నేత్తి॰ ౧౨౩) ఏవం విసేసితం గోధనం, తేన సమన్నాగతత్తా **ధనియో,** గున్నం పాలనతో **గోపో**. యో హి అత్తనో గావో పాలేతి, సో "గోపో"తి వుచ్చతి. యో పరేసం వేతనేన భటో హుత్వా, సో గోపాలకో. అయం పన అత్తనోయేవ, తేన గోపోతి వుత్తో.

అనుతీరేతి తీరస్స సమీపే. **మహియా**తి మహామహీనామికాయ నదియా. సమానేన అనుకూలవత్తినా పరిజనేన సద్ధిం వాసో యస్స సో సమానవాసో, అయఞ్చ తథావిధో. తేనాహ "**సమానవాసో**"తి. **ఛన్నా**తి తిణపణ్ణచ్ఛదనేహి అనోవస్సకా కతా. **కుటీ**తి వసనఘరస్సేతం అధివచనం. **ఆహితో**తి ఆభతో, జాలితో వా. **గినీ**తి అగ్గి. తేసు తేసు ఠానేసు అగ్గి "గినీ"తి వోహరీయతి. **అథ చే పత్థయసీ**తి ఇదాని యది ఇచ్ఛసీతి వుత్తం హోతి. **పవస్సా**తి సిఞ్చ, పగ్ఘర, ఉదకం ముఞ్చాతి అత్థో. **దేవా**తి మేఘం ఆలపతి. అయం తావేత్థ పదవణ్ణనా.

అయం పన అత్థవణ్ణనా – ఏవమయం ధనియో గోపో అత్తనో సయనఘరే మహాసయనే నిపన్నో మేఘత్థనితం సుత్వా "పక్కోదనోహమస్మీ"తి భణన్తో కాయదుక్ఖవూపసమూపాయం కాయసుఖహేతుఞ్చ అత్తనో సన్నిహితం దీపేతి. "దుద్ధఖీరోహమస్మీ"తి భణన్తో చిత్తదుక్ఖవూపసమూపాయం చిత్తసుఖహేతుఞ్చ. "అనుతీరే మహియా"తి నివాసట్ఠానసమ్పత్తిం, "సమానవాసో"తి తాదిసే కాలే పియవిప్పయోగపదట్ఠానస్స సోకస్సాభావం. "ఛన్నా కుటీ"తి కాయదుక్ఖాపగమపటిఘాతం. "ఆహితో గినీ"తి యస్మా గోపాలకా పరిక్ఖేపధూమదారుఅగ్గివసేన తయో అగ్గీ కరోన్తి. తే చ తస్స గేహే సబ్బే కతా, తస్మా సబ్బదిసాసు పరిక్ఖేపగ్గిం సన్ధాయ "ఆహితో గినీ"తి భణన్తో వాళమిగాగమననివారణం దీపేతి, గున్నం మజ్ఝే గోమయాదీహి ధూమగ్గిం సన్ధాయ డంసమకసాదీహి గున్నం అనాబాధం, గోపాలకానం సయనట్ఠానే దారుఅగ్గిం సన్ధాయ గోపాలకానం సీతాబాధపటిఘాతం. సో ఏవం దీపేన్తో అత్తనో వా గున్నం వా పరిజనస్స వా వుట్ఠిపచ్చయస్స కస్సచి ఆబాధస్స అభావతో పీతిసోమనస్సజాతో ఆహ – "అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా"తి.

౧౯. ఏవం ధనియస్స ఇమం గాథం భాసమానస్స అస్సోసి భగవా దిబ్బాయ సోతధాతుయా విసుద్ధాయ అతిక్కన్తమానుసికాయ జేతవనమహావిహారే గన్ధకుటియం విహరన్తో. సుత్వా చ పన బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో అద్దస ధనియఞ్చ పజాపతిఞ్చస్స "ఇమే ఉభోపి హేతుసమ్పన్నా. సచే అహం గన్త్వా ధమ్మం దేసేస్సామి, ఉభోపి పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సన్తి. నో చే గమిస్సామి, స్వే ఉదకోఘేన వినస్సిస్సన్తీ"తి తం ఖణేయేవ సావత్థితో సత్త యోజనసతాని ధనియస్స నివాసట్ఠానం ఆకాసేన గన్త్వా తస్స కుటియా ఉపరి అట్ఠాసి. ధనియో తం గాథం పునప్పునం భాసతియేవ , న నిట్ఠాపేతి, భగవతి గతేపి భాసతి. భగవా చ తం సుత్వా "న ఏత్తకేన సన్తుట్ఠా వా విస్సత్థా వా హోన్తి, ఏవం పన హోన్తీ"తి దస్సేతుం –

“అక్కోధనో విగతఖిలోహమస్మి, అనుతీరే మహియేకరత్తివాసో;

వివటా కుటి నిబ్బుతో గిని, అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా”తి. –

ఇమం పటిగాథం అభాసి బ్యఞ్జనసభాగం నో అత్థసభాగం. న హి “పక్కోదనో”తి, “అక్కోధనో”తి చ ఆదీని పదాని అత్థతో సమేన్తి మహాసముద్దస్స ఓరిమపారిమతీరాని వియ, బ్యఞ్జనం పనేత్థ కిఞ్చి కిఞ్చి సమేతీతి బ్యఞ్జనసభాగాని హోన్తి. తత్థ పురిమగాథాయ సదిసపదానం వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

విసేసపదానం పనాయం పదతో అత్థతో చ వణ్ణనా – **అక్కోధనో**తి అకుజ్ఝనసభావో. యో హి సో పుబ్బే వుత్తప్పకారఆఘాతవత్థుసమ్భవో కోధో ఏకచ్చస్స సుపరిత్తోపి ఉప్పజ్జమానో హదయం సన్తాపేత్వా వూపసమ్మతి, యేన చ తతో బలవతరుప్పన్నేన ఏకచ్చో ముఖవికుణనమత్తం కరోతి, తతో బలవతరేన ఏకచ్చో ఫరుసం వత్తుకామో హనుసఞ్చలనమత్తం కరోతి, అపరో తతో బలవతరేన ఫరుసం భణతి, అపరో తతో బలవతరేన దణ్డం వా సత్థం వా గవేసన్తో దిసా విలోకేతి, అపరో తతో బలవతరేన దణ్డం వా సత్థం వా ఆమసతి, అపరో తతో బలవతరేన దణ్డాదీని గహేత్వా ఉపధావతి, అపరో తతో బలవతరేన ఏకం వా ద్వే వా పహారే దేతి, అపరో తతో బలవతరేన అపి ఞాతిసాలోహితం జీవితా వోరోపేతి, ఏకచ్చో తతో బలవతరేన పచ్ఛా విప్పటిసారీ అత్తానమ్పి జీవితా వోరోపేతి సీహళదీపే కాలగామవాసీ అమచ్చో వియ. ఏత్తావతా చ కోధో పరమవేపుల్లప్పత్తో హోతి. సో భగవతా బోధిమణ్డేయేవ సబ్బసో పహీనో ఉచ్ఛిన్నమూలో తాలావత్థుకతో, తస్మా భగవా “అక్కోధనోహమస్మీ”తి ఆహ.

విగతఖిలోతి అపగతఖిలో. యే హి తే చిత్తబన్ధభావేన పఞ్చ చేతోఖిలా వుత్తా, యే హి చ ఖిలభూతే చిత్తే సేయ్యథాపి నామ ఖిలే భూమిభాగే చత్తారో మాసే వస్సన్తేపి దేవే సస్సాని న రుహన్తి, ఏవమేవం సద్ధమ్మస్సవనాదికుసలహేతువస్సే వస్సన్తేపి కుసలం న రుహతి తే చ భగవతా బోధిమణ్డేయేవ సబ్బసో పహీనా, తస్మా భగవా “విగతఖిలోహమస్మీ”తి ఆహ.

ఏకరత్తిం వాసో అస్సాతి ఏకరత్తివాసో . యథా హి ధనియో తత్థ చత్తారో వస్సికే మాసే నిబద్ధవాసం ఉపగతో, న తథా భగవా. భగవా హి తంయేవ రత్తిం తస్స అత్థకామతాయ తత్థ వాసం ఉపగతో. తస్మా “ఏకరత్తివాసో”తి ఆహ. **వివటా**తి అపనీతచ్ఛదనా. **కుటీ**తి అత్తభావో. అత్తభావో హి తం తం అత్థవసం పటిచ్చ కాయోతిపి గుహాతిపి దేహోతిపి సన్దేహోతిపి నావాతిపి రథోతిపి వణోతిపి ధజోతిపి వమ్మికోతిపి కుటీతిపి కుటికాతిపి వుచ్చతి. ఇధ పన కట్ఠాదీని పటిచ్చ గేహనామికా కుటి వియ అట్ఠిఆదీని పటిచ్చ సఙ్ఖ్యం గతత్తా “కుటీ”తి వుత్తో. యథాహ –

> “సేయ్యథాపి, ఆవుసో, కట్ఠఞ్చ పటిచ్చ, వల్లిఞ్చ పటిచ్చ, మత్తికఞ్చ పటిచ్చ, తిణఞ్చ పటిచ్చ, ఆకాసో పరివారితో అగారంత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి; ఏవమేవ ఖో, ఆవుసో, అట్ఠిఞ్చ పటిచ్చ, న్హారుఞ్చ పటిచ్చ, మంసఞ్చ పటిచ్చ, చమ్మఞ్చ పటిచ్చ, ఆకాసో పరివారితో రూపన్త్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౦౬).

చిత్తమక్కటస్స నివాసతో వా కుటి. యథాహ –

> “అట్ఠికఙ్కలకుటి చే సా, మక్కటావసథో ఇతి;
>
> మక్కటో పఞ్చద్వారాయ, కుటికాయ పసక్కియ;
>
> ద్వారేన అనుపరియాతి, ఘట్టయన్తో పునప్పున”న్తి. (థేరగా॰ ౧౨౫);

సా కుటి యేన తణ్హామానదిట్ఠిఛదనేన సత్తానం ఛన్నత్తా పునప్పునం రాగాదికిలేసవస్సం అతివస్సతి. యథాహ –

> “ఛన్నమతివస్సతి, వివటం నాతివస్సతి;
>
> తస్మా ఛన్నం వివరేథ, ఏవం తం నాతివస్సతీ”తి. (ఉదా॰ ౪౫; థేరగా॰ ౪౪౭; పరి॰ ౩౩౯);

అయం గాథా ద్వీసు ఠానేసు వుత్తా ఖన్ధకే థేరగాథాయఞ్చ. ఖన్ధకే హి “యో ఆపత్తిం పటిచ్ఛాదేతి, తస్స కిలేసా చ పునప్పునం ఆపత్తియో చ అతివస్సన్తి, యో పన న పటిచ్ఛాదేతి, తస్స నాతివస్సన్తీ”తి ఇమం అత్థం పటిచ్చ వుత్తా. థేరగాథాయం “యస్స రాగాదిచ్ఛదనం అత్థి, తస్స పున ఇట్ఠారమ్మణాదీసు రాగాదిసమ్భవతో ఛన్నమతివస్సతి . యో వా ఉప్పన్నే కిలేసే అధివాసేతి, తస్సేవ అధివాసితకిలేసచ్ఛదనచ్ఛన్నా అత్తభావకుటి పునప్పునం కిలేసవస్సం అతివస్సతి. యస్స పన అరహత్తమగ్గఞాణవాతేన కిలేసచ్ఛదనస్స విద్ధంసితత్తా వివటా, తస్స నాతివస్సతీ”తి. అయమత్థో ఇధ అధిప్పేతో. భగవతా హి యథావుత్తం ఛదనం యథావుత్తేనేవ నయేన విద్ధంసితం, తస్మా “వివటా కుటీ”తి ఆహ. **నిబ్బుతో**తి ఉపసన్తో. **గినీ**తి అగ్గి. యేన హి ఏకాదసవిధేన అగ్గినా సబ్బమిదం ఆదిత్తం. యథాహ – “ఆదిత్తం రాగగ్గినా”తి విత్థారో. సో అగ్గి భగవతో బోధిమూలేయేవ అరియమగ్గసలిలసేకేన నిబ్బుతో, తస్మా “నిబ్బుతో గినీ”తి ఆహ.

ఏవం వదన్తో చ ధనియం అతుట్ఠబ్బేన తుస్సమానం అఞ్ఞాపదేసేనేవ పరిభాసతి, ఓవదతి, అనుసాసతి. కథం? “అక్కోధనో”తి హి వదమానో, ధనియ, త్వం “పక్కోదనోహమస్మీ”తి తుట్ఠో, ఓదనపాకో చ యావజీవం ధనపరిక్ఖయేన కత్తబ్బో, ధనపరిక్ఖయో చ ఆరక్ఖాదిదుక్ఖపదట్ఠానో, ఏవం సన్తే దుక్ఖేనేవ తుట్ఠో హోసి. అహం పన “అక్కోధనోహమస్మీ”తి తుస్సన్తో సన్దిట్ఠికసమ్పరాయికదుక్ఖాభావేన తుట్ఠో హోమీతి దీపేతి. “విగతఖిలో”తి వదమానో త్వం “దుద్ధఖీరోహమస్మీ”తి తుస్సన్తో అకతకిచ్చోవ “కతకిచ్చోహమస్మీ”తి మన్త్వా తుట్ఠో, అహం పన “విగతఖిలోహమస్మీ”తి తుస్సన్తో కతకిచ్చోవ తుట్ఠో హోమీతి దీపేతి. “అనుతీరే మహియేకరత్తివాసో”తి వదమానో త్వం అనుతీరే మహియా సమానవాసోతి తుస్సన్తో చతుమాసనిబద్ధవాసేన తుట్ఠో. నిబద్ధవాసో చ ఆవాససఙ్గేన హోతి, సో చ దుక్ఖో, ఏవం సన్తే దుక్ఖేనేవ తుట్ఠో హోసి. అహం పన ఏకరత్తివాసోతి తుస్సన్తో అనిబద్ధవాసేన తుట్ఠో, అనిబద్ధవాసో చ ఆవాససఙ్గాభావేన హోతి, ఆవాససఙ్గాభావో చ సుఖోతి సుఖేనేవ తుట్ఠో హోమీతి దీపేతి.

“వివటా కుటీ”తి వదమానో త్వం ఛన్నా కుటీతి తుస్సన్తో ఛన్నగేహతాయ తుట్ఠో, గేహే చ తే ఛన్నేపి అత్తభావకుటికం కిలేసవస్సం అతివస్సతి, యేన సఞ్జనితేహి చతూహి మహోఘేహి వుయ్హమానో అనయబ్యసనం పాపుణేయ్యాసి, ఏవం సన్తే అతుట్ఠబ్బేనేవ తుట్ఠో హోసి. అహం పన “వివటా కుటీ”తి తుస్సన్తో అత్తభావకుటియా కిలేసచ్ఛదనాభావేన తుట్ఠో. ఏవఞ్చ మే వివటాయ కుటియా న తం కిలేసవస్సం అతివస్సతి, యేన సఞ్జనితేహి చతూహి మహోఘేహి వుయ్హమానో అనయబ్యసనం పాపుణేయ్యం, ఏవం సన్తే తుట్ఠబ్బేనేవ తుట్ఠో హోమీతి దీపేతి. “నిబ్బుతో గినీ”తి వదమానో త్వం ఆహితో గినీతి తుస్సన్తో అకతూపద్దవనివారణోవ కతూపద్దవనివారణోస్మీతి మన్త్వా తుట్ఠో. అహం పన నిబ్బుతో గినీతి తుస్సన్తో ఏకాదసగ్గిపరిళాహాభావతో కతూపద్దవనివారణతాయేవ తుట్ఠోతి దీపేతి. “అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా”తి వదమానో ఏవం విగతదుక్ఖానం అనుప్పత్తసుఖానం కతసబ్బకిచ్చానం అమ్హాదిసానం ఏతం వచనం సోభతి, అథ చే పత్థయసి, పవస్స దేవ, న నో తయి వస్సన్తే వా అవస్సన్తే వా వుడ్ఢి వా హాని వా అత్థి, త్వం పన కస్మా ఏవం వదసీతి దీపేతి. తస్మా యం వుత్తం “ఏవం వదన్తో చ ధనియ అతుట్ఠబ్బేనేవ తుస్సమానం అఞ్ఞాపదేసేనేవ పరిభాసతి ఓవదతి, అనుసాసతీ”తి, తం సమ్మదేవ వుత్తన్తి.

౨౦. ఏవమిమం భగవతా వుత్తం గాథం సుత్వాపి ధనియో గోపో "కో అయం గాథం భాసతీ"తి అవత్వా తేన సుభాసితేన పరితుట్ఠో పునపి తథారూపం సోతుకామో అపరమ్పి గాథమాహ "**అన్ధకమకసా**"తి. తత్థ **అన్ధకా**తి కాళమక్ఖికానం అధివచనం, పిఙ్గలమక్ఖికానన్తిపి ఏకే. **మకసా**తి మకసాయేవ. **న విజ్జరే**తి నత్థి. **కచ్ఛే**తి ద్వే కచ్ఛా – నదీకచ్ఛో చ పబ్బతకచ్ఛో చ. ఇధ నదీకచ్ఛో. **రుళ్హతిణే**తి సఞ్జాతతిణే. **చరన్తీ**తి భత్తకిచ్చం కరోన్తి. **వుట్ఠిమ్పీ**తి వాతవుట్ఠిఆదికా అనేకా వుట్ఠియో, తా ఆళవకసుత్తే పకాసయిస్సామ. ఇధ పన వస్సవుట్ఠిం సన్ధాయ వుత్తం. **సహేయ్యున్తి** ఖమేయ్యుం. సేసం పాకటమేవ. ఏత్థ ధనియో యే అన్ధకమకసా సన్నిపతిత్వా రుధిరే పివన్తా ముహుత్తేనేవ గావో అనయబ్యసనం పాపేన్తి, తస్మా వుట్ఠితమత్తేయేవ తే గోపాలకా పంసునా చ సాఖాహి చ మారేన్తి, తేసం అభావేన గున్నం ఖేమతం, కచ్ఛే రుళ్హతిణచరణేన అద్ధానగమనపరిస్సమాభావం వత్వా ఖుదాకిలమథాభావఞ్చ దీపేన్తో "యథా అఞ్ఞేసం గావో అన్ధకమకససమ్ఫస్సేహి దిస్సమానా అద్ధానగమనేన కిలన్తా ఖుదాయ మిలాయమానా ఏకవుట్ఠినిపాతమ్పి న సహేయ్యుం, న మే తథా గావో, మయ్హం పన గావో వుత్తప్పకారాభావా ద్విక్ఖత్తుం వా తిక్ఖతుం వా వుట్ఠిమ్పి సహేయ్యు"న్తి దీపేతి.

౨౧. తతో భగవా యస్మా ధనియో అన్తరదీపే వసన్తో భయం దిస్వా, కుల్లం బన్ధిత్వా, మహామహిం తరిత్వా, తం కచ్ఛం ఆగమ్మ "అహం సుట్ఠు ఆగతో, నిబ్భయేవ ఠానే ఠితో"తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ, సభయే ఏవ చ సో ఠానే ఠితో, తస్మా తస్స ఆగమనట్ఠానా అత్తనో ఆగమనట్ఠానం ఉత్తరితరఞ్చ పణీతతరఞ్చ వణ్ణేన్తో "**బద్ధాసి భిసీ**"తి ఇమం గాథమభాసి, అత్థసభాగం నో బ్యఞ్జనసభాగం.

తత్థ **భిసీ**తి పత్థరిత్వా పుథులం కత్వా బద్ధకుల్లో వుచ్చతి లోకే. అరియస్స పన ధమ్మవినయే అరియమగ్గస్సేతం అధివచనం. అరియమగ్గో హి –

> "మగ్గో పజ్జో పథో పన్థో, అఞ్జసం వటుమాయనం;
>
> నావా ఉత్తరసేతు చ, కుల్లో చ భిసి సఙ్కమో". (చూళని॰ పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేస ౧౦౧);
>
> "అద్ధానం పభవో చేవ, తత్థ తత్థ పకాసితో".

ఇమాయపి గాథాయ భగవా పురిమనయేనేవ తం ఓవదన్తో ఇమం అత్థం ఆహాతి వేదితబ్బో – ధనియ, త్వం కుల్లం బన్ధిత్వా, మహిం తరిత్వా, ఇమం ఠానమాగతో, పునపి చ తే కుల్లో బన్ధితబ్బో ఏవ భవిస్సతి, నదీ చ తరితబ్బా, న చేతం ఠానం ఖేమం. మయా పన ఏకచిత్తే మగ్గఙ్గాని సమోధానేత్వా ఞాణబన్ధనేన బద్ధా అహోసి భిసి. సా చ సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మపరిపుణ్ణతాయ ఏకరసభావూపగతత్తా అఞ్ఞమఞ్ఞం అనతివత్తనేన పున బన్ధితబ్బప్పయోజనాభావేన దేవమనుస్సేసు కేనచి మోచేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ చ సుసఙ్ఖతా. తాయ చమ్హి **తిణ్ణో**, పుబ్బే పత్థితం తీరప్పదేసం గతో. గచ్ఛన్తోపి చ న సోతాపన్నాదయో వియ కఞ్చిదేవ పదేసం గతో. అథ ఖో **పారగతో** సబ్బాసవక్ఖయం సబ్బధమ్మపారం పరమం ఖేమం నిబ్బానం గతో, **తిణ్ణో**తి వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, **పారగతో**తి అరహత్తం పత్తో . కిం వినేయ్య పారగతోతి చే? **వినేయ్య ఓఘం,** కామోఘాదిచతుబ్బిధం ఓఘం తరిత్వా అతిక్కమ్మ తం పారం గతోతి. ఇదాని చ పన మే పున తరితబ్బాభావతో **అత్థో భిసియా న విజ్జతి**, తస్మా మమేవ యుత్తం వత్తుం "అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా"తి.

౨౨. తమ్పి సుత్వా ధనియో పురిమనయేనేవ “**గోపీ మమ అస్సవా**”తి ఇమం గాథం అభాసి. తత్థ **గోపీ**తి భరియం నిద్దిసతి. **అస్సవా**తి వచనకరా కింకారపటిసావినీ. **అలోలా**తి మాతుగామో హి పఞ్చహి లోలతాహి లోలో హోతి – ఆహారలోలతాయ, అలఙ్కారలోలతాయ, పరపురిసలోలతాయ, ధనలోలతాయ, పాదలోలతాయ. తథా హి మాతుగామో భత్తపూవసురాదిభేదే ఆహారే లోలతాయ అన్తమసో పారివాసికభత్తమ్పి భుఞ్జతి, హత్థోతాపకమ్పి ఖాదతి, దిగుణం ధనమనుప్పదత్వాపి సురం పివతి. అలఙ్కారలోలతాయ అఞ్ఞం అలఙ్కారం అలభమానో అన్తమసో ఉదకతేలకేనపి కేసే ఓసణ్ఠేత్వా ముఖం పరిమజ్జతి. పరపురిసలోలతాయ అన్తమసో పుత్తేనపి తాదిసే పదేసే పక్కోసియమానో పఠమం అసద్ధమ్మవసేన చిన్తేతి. ధనలోలతాయ “హంసరాజం గహేత్వాన సువణ్ణా పరిహాయథ”. పాదలోలతాయ ఆరామాదిగమనసీలో హుత్వా సబ్బం ధనం వినాసేతి. తత్థ ధనియో “ఏకాపి లోలతా మయ్హం గోపియా నత్థీ”తి దస్సేన్తో **అలోలా**తి ఆహ.

దీఘరత్తం సంవాసియాతి దీఘకాలం సద్ధిం వసమానా కోమారభావతో పభుతి ఏకతో వడ్ఢితా. తేన పరపురిసే న జానాతీతి దస్సేతి. **మనాపా**తి ఏవం పరపురిసే అజానన్తీ మమేవ మనం అల్లీయతీతి దస్సేతి. **తస్సా న సుణామి కిఞ్చి పాప**న్తి “ఇత్థన్నామేన నామ సద్ధిం ఇమాయ హసితం వా లపితం వా”తి ఏవం తస్సా న సుణామి, కఞ్చి అతిచారదోసన్తి దస్సేతి.

౨౩. అథ భగవా ఏతేహి గుణేహి గోపియా తుట్ఠం ధనియం ఓవదన్తో పురిమనయేనేవ “**చిత్తం మమ అస్సవ**”న్తి ఇమం గాథమభాసి, అత్థసభాగం, బ్యఞ్జనసభాగఞ్చ. తత్థ ఉత్తానత్థానేవ పదాని. అయం పన అధిప్పాయో – ధనియ, త్వం “గోపీ మమ అస్సవా”తి తుట్ఠో, సా పన తే అస్సవా భవేయ్య వా న వా; దుజ్జానం పరచిత్తం, విసేసతో మాతుగామస్స. మాతుగామఞ్హి కుచ్ఛియా పరిహరన్తాపి రక్ఖితుం న సక్కోన్తి, ఏవం దురక్ఖచిత్తత్తా ఏవ న సక్కా తుమ్హాదిసేహి ఇత్థీ అలోలాతి వా సంవాసియాతి వా మనాపాతి వా నిప్పాపాతి వా జానితుం. మయ్హం పన చిత్తం అస్సవం ఓవాదపటికరం మమ వసే వత్తతి, నాహం తస్స వసే వత్తామి. సో చస్స అస్సవభావో యమకపాటిహారియే ఛన్నం వణ్ణానం అగ్గిధారాసు చ ఉదకధారాసు చ పవత్తమానాసు సబ్బజనస్స పాకటో అహోసి. అగ్గినిమ్మానే హి తేజోకసిణం సమాపజ్జితబ్బం ఉదకనిమ్మానే ఆపోకసిణం, నీలాదినిమ్మానే నీలాదికసిణాని. బుద్ధానమ్పి హి ద్వే చిత్తాని ఏకతో నప్పవత్తన్తి, ఏకమేవ పన అస్సవభావేన ఏవం వసవత్తి అహోసి. తఞ్చ ఖో పన సబ్బకిలేసబన్ధనాపగమా **విముత్తం,** విముత్తత్తా తదేవ **అలోలం,** న తవ గోపీ. దీపఙ్కరబుద్ధకాలతో చ పభుతి దానసీలాదీహి దీఘరత్తం పరిభావితత్తా **సంవాసియం,** న తవ గోపీ. తదేతం అనుత్తరేన దమథేన దమితత్తా **సుదన్తం,** సుదన్తత్తా అత్తనో వసేన ఛద్వారవిసేవనం పహాయ మమేవ అధిప్పాయమనస్స వసేనానువత్తనతో **మనాపం,** న తవ గోపీ.

పాపం పన మే న విజ్జతీతి ఇమినా పన భగవా తస్స అత్తనో చిత్తస్స పాపాభావం దస్సేతి, ధనియో వియ గోపియా. సో చస్స పాపాభావో న కేవలం సమ్మాసమ్బుద్ధకాలేయేవ, ఏకూనతింస వస్సాని సరాగాదికాలే అగారమజ్ఝే వసన్తస్సాపి వేదితబ్బో. తదాపి హిస్స అగారియభావానురూపం విఞ్ఞూపటికుట్ఠం కాయదుచ్చరితం వా వచీదుచ్చరితం వా మనోదుచ్చరితం వా న ఉప్పన్నపుబ్బం. తతో పరం మారోపి ఛబ్బస్సాని అనభిసమ్బుద్ధం, ఏకం వస్సం అభిసమ్బుద్ధన్తి సత్త వస్సాని తథాగతం అనుబన్ధి “అప్పేవ నామ వాలగ్గనితుదనమత్తమ్పిస్స పాపసమాచారం పస్సేయ్య”న్తి. సో అదిస్వావ నిబ్బిన్నో ఇమం గాథం అభాసి –

“సత్త వస్సాని భగవన్తం, అనుబన్ధిం పదాపదం;

ఓతారం నాధిగచ్ఛిస్సం, సమ్బుద్ధస్స సతీమతో”తి. (సు॰ ని॰ ౪౪౮);

బుద్ధకాలేపి నం ఉత్తరమాణవో సత్త మాసాని అనుబన్ధి ఆభిసమాచారికం దట్ఠుకామో. సో కిఞ్చి వజ్జం అదిస్వావ పరిసుద్ధసమాచారో భగవాతి గతో. చత్తారి హి తథాగతస్స అరక్ఖేయ్యాని. యథాహ –

> “చత్తారిమాని , భిక్ఖవే, తథాగతస్స అరక్ఖేయ్యాని. కతమాని చత్తారి? పరిసుద్ధకాయసమాచారో, భిక్ఖవే, తథాగతో, నత్థి తథాగతస్స కాయదుచ్చరితం, యం తథాగతో రక్ఖేయ్య ‘మా మే ఇదం పరో అఞ్ఞాసీ’తి, పరిసుద్ధవచీసమాచారో…పే॰… పరిసుద్ధమనోసమాచారో…పే॰… పరిసుద్ధాజీవో, భిక్ఖవే, తథాగతో, నత్థి తథాగతస్స మిచ్ఛాజీవో, యం తథాగతో రక్ఖేయ్య ‘మా మే ఇదం పరో అఞ్ఞాసీ’”తి (అ॰ ని॰ ౭.౫౮).

ఏవం యస్మా తథాగతస్స చిత్తస్స న కేవలం సమ్మాసమ్బుద్ధకాలే, పుబ్బేపి పాపం నత్థి ఏవ, తస్మా ఆహ – “పాపం పన మే న విజ్జతీ”తి. తస్సాధిప్పాయో – మమేవ చిత్తస్స పాపం న సక్కా సుణితుం, న తవ గోపియా. తస్మా యది ఏతేహి గుణేహి తుట్ఠేన “అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా”తి వత్తబ్బం, మయాపేతం వత్తబ్బన్తి.

౨౪. తమ్పి సుత్వా ధనియో తతుత్తరిపి సుభాసితరసాయనం పివితుకామో అత్తనో భుజిస్సభావం దస్సేన్తో ఆహ **“అత్తవేతనభతోహమస్మీ”**తి. తత్థ **అత్తవేతనభతో**తి అత్తనియేనేవ ఘాసచ్ఛాదనేన భతో, అత్తనోయేవ కమ్మం కత్వా జీవామి, న పరస్స వేతనం గహేత్వా పరస్స కమ్మం కరోమీతి దస్సేతి. **పుత్తా**తి ధీతరో చ పుత్తా చ, తే సబ్బే పుత్తాత్వేవ ఏకజ్ఝం వుచ్చన్తి. **సమానియా**తి సన్నిహితా అవిప్పవుట్ఠా. **అరోగా**తి నిరాబాధా, సబ్బేవ ఊరుబాహుబలాతి దస్సేతి. **తేసం న సుణామి కిఞ్చి పాప**న్తి తేసం చోరాతి వా పరదారికాతి వా దుస్సీలాతి వా కిఞ్చి పాపం న సుణామీతి.

౨౫. ఏవం వుత్తే భగవా పురిమనయేనేవ ధనియం ఓవదన్తో ఇమం గాథం అభాసి – **“నాహం భతకో”**తి. అత్రాపి ఉత్తానత్థానేవ పదాని. అయం పన అధిప్పాయో – త్వం “భుజిస్సోహమస్మీ”తి మన్త్వా తుట్ఠో, పరమత్థతో చ అత్తనో కమ్మం కరిత్వా జీవన్తోపి దాసో ఏవాసి తణ్హాదాసత్తా, భతకవాదా చ న పరిముచ్చసి. వుత్తఞ్హేతం “ఊనో లోకో అతిత్తో తణ్హాదాసో”తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౦౫). పరమత్థతో పన నాహం భతకోస్మి కస్సచి. అహఞ్హి కస్సచి పరస్స వా అత్తనో వా భతకో న హోమి. కిం కారణా? యస్మా **నిబ్బిట్ఠేన చరామి సబ్బలోకే**. అహఞ్హి దీపఙ్కరపాదమూలతో యావ బోధి, తావ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స భతకో అహోసిం. సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో పన నిబ్బిట్ఠో నిబ్బిసో రాజభతో వియ. తేనేవ నిబ్బిట్ఠేన సబ్బఞ్ఞుభావేన లోకుత్తరసమాధిసుఖేన చ జీవామి. తస్స మే ఇదాని ఉత్తరికరణీయస్స కతపరిచయస్స వా అభావతో అప్పహీనపటిసన్ధికానం తాదిసానం వియ పత్తబ్బో కోచి **అత్థో భతియా న విజ్జతి**. “భటియా”తిపి పాఠో. తస్మా యది భుజిస్సతాయ తుట్ఠేన “అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా”తి వత్తబ్బం, మయాపేతం వత్తబ్బన్తి.

౨౬. తమ్పి సుత్వా ధనియో అతిత్తోవ సుభాసితామతేన అత్తనో పఞ్చప్పకారగోమణ్డలపరిపుణ్ణభావం దస్సేన్తో ఆహ **“అత్థి వసా”**తి. తత్థ **వసా**తి అదమితవుడ్ఢవచ్ఛకా. **ధేనుపా**తి ధేనుం పివన్తా తరుణవచ్ఛకా, ఖీరదాయికా వా గావో. **గోధరణియో**తి గబ్భినియో. **పవేణియో**తి వయప్పత్తా బలీబద్దేహి సద్ధిం మేథునపత్థనకగావో. **ఉసభోపి గవమ్పతీ**తి యో గోపాలకేహి పాతో ఏవ న్హాపేత్వా, భోజేత్వా, పఞ్చఙ్గులం దత్వా, మాలం బన్ధిత్వా – “ఏహి, తాత, గావో గోచరం పాపేత్వా

రక్ఖిత్వా ఆనేహీ"తి పేసియతి, ఏవం పేసితో చ తా గావో అగోచరం పరిహరిత్వా, గోచరే చారేత్వా, సీహబ్యగ్ఘాదిభయా పరిత్తాయిత్వా ఆనేతి, తథారూపో ఉసభోపి గవమ్పతి ఇధ మయ్హం గోమణ్డలే అత్థీతి దస్సేసి.

౨౭. ఏవం వుత్తే భగవా తథేవ ధనియం ఓవదన్తో ఇమం పచ్చనీకగాథం ఆహ "**నత్థి వసా**"తి. ఏత్థ చేస అధిప్పాయో – ఇధ అమ్హాకం సాసనే అదమితట్ఠేన వుడ్ఢట్ఠేన చ వసాసఙ్ఖాతా పరియుట్ఠానా వా, తరుణవచ్ఛకే సన్ధాయ వసానం మూలట్ఠేన ఖీరదాయినియో సన్ధాయ పగ్ఘరణట్ఠేన ధేనుపాసఙ్ఖాతా అనుసయా వా, పటిసన్ధిగబ్భధారణట్ఠేన గోధరణిసఙ్ఖాతా పుఞ్ఞాపుఞ్ఞానేఞ్జాభిసఙ్ఖారచేతనా వా, సంయోగపత్థనట్ఠేన పవేణిసఙ్ఖాతా పత్థనా తణ్హా వా, ఆధిపచ్చట్ఠేన పుబ్బఙ్గమట్ఠేన సేట్ఠట్ఠేన చ గవమ్పతిఉసభసఙ్ఖాతం అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం వా నత్థి, స్వాహం ఇమాయ సబ్బయోగక్ఖేమభూతాయ నత్థితాయ తుట్ఠో. త్వం పన సోకాదివత్థుభూతాయ అత్థితాయ తుట్ఠో . తస్మా సబ్బయోగక్ఖేమతాయ తుట్ఠస్స మమేవేతం యుత్తం వత్తుం "అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా"తి.

౨౮. తమ్పి సుత్వా ధనియో తతుత్తరిపి సుభాసితం అమతరసం అధిగన్తుకామో అత్తనో గోగణస్స ఖిలబన్ధనసమ్పత్తిం దస్సేన్తో ఆహ "**ఖిలా నిఖాతా**"తి. తత్థ **ఖిలా**తి గున్నం బన్ధనత్థమ్భా. **నిఖాతా**తి ఆకోటేత్వా భూమియం పవేసితా ఖుద్దకా మహన్తా ఖణిత్వా ఠపితా. **అసమ్పవేధీ**తి అకమ్పకా. **దామా**తి వచ్ఛకానం బన్ధనత్థాయ కతా గన్థితపాసయుత్తా రజ్జుబన్ధనవిసేసా. **ముఞ్జమయా**తి ముఞ్జతిణమయా. **నవా**తి అచిరకతా. **సుసణ్ఠానా**తి సుట్ఠు సణ్ఠానా, సువట్టితసణ్ఠానా వా. **న హి సక్ఖిన్తీ**తి నేవ సక్ఖిస్సన్తి. **ధేనుపాపి ఛేత్తు**న్తి తరుణవచ్ఛకాపి ఛిన్దితుం.

౨౯. ఏవం వుత్తే భగవా ధనియస్స ఇన్ద్రియ-పరిపాకకాలం ఞత్వా పురిమనయేనేవ తం ఓవదన్తో ఇమం చతుసచ్చదీపికం గాథం అభాసి "**ఉసభోరివ ఛేత్వా**"తి. తత్థ **ఉసభో**తి గోపితా గోపరిణాయకో గోయూథపతి బలీబద్దో. కేచి పన భణన్తి "గవసతజేట్ఠో ఉసభో, సహస్సజేట్ఠో వసభో, సతసహస్సజేట్ఠో నిసభో"తి. అపరే "ఏకగామఖేత్తే జేట్ఠో ఉసభో, ద్వీసు జేట్ఠో వసభో, సబ్బత్థ అప్పటిహతో నిసభో"తి. సబ్బేపేతే పపఞ్చా, అపిచ ఖో పన ఉసభోతి వా వసభోతి వా నిసభోతి వా సబ్బేపేతే అప్పటిసమట్ఠేన వేదితబ్బా. యథాహ – "నిసభో వత భో సమణో గోతమో"తి (సం॰ ని॰ ౧.౩౮). ర-కారో పదసన్ధికరో. **బన్ధనానీ**తి రజ్జుబన్ధనాని కిలేసబన్ధనాని చ. **నాగో**తి హత్థీ. **పూతిలత**న్తి గళోచీలతం. యథా హి సువణ్ణవణ్ణోపి కాయో పూతికాయో, వస్ససతికోపి సునఖో కుక్కురో, తదహుజాతోపి సిఙ్గాలో "జరసిఙ్గాలో"తి వుచ్చతి, ఏవం అభినవాపి గళోచీలతా అసారకత్తేన "పూతిలతా"తి వుచ్చతి. **దాలయిత్వా**తి ఛిన్దిత్వా. గబ్భఞ్చ సేయ్యఞ్చ **గబ్భసేయ్యం**. తత్థ గబ్భగ్గహణేన జలాబుజయోని, సేయ్యగ్గహణేన అవసేసా. గబ్భసేయ్యముఖేన వా సబ్బాపి తా వుత్తాతి వేదితబ్బా. సేసమేత్థ పదత్థతో ఉత్తానమేవ.

అయం పనేత్థ అధిప్పాయో – ధనియ, త్వం బన్ధనేన తుట్ఠో, అహం పన బన్ధనేన అట్టీయన్తో థామవీరియూపేతో మహాఉసభోరివ బన్ధనాని పఞ్చోరమ్భాగియసంయోజనాని చతుత్థఅరియమగ్గథామవీరియేన ఛేత్వా, నాగో పూతిలతంవ పఞ్చోరమ్భాగియసంయోజనబన్ధనాని హేట్ఠామగ్గత్తయథామవీరియేన దాలయిత్వా, అథ వా ఉసభోరివ బన్ధనాని అనుసయే నాగో పూతిలతంవ పరియుట్ఠానాని ఛేత్వా దాలయిత్వావ ఠితో. తస్మా న పున గబ్భసేయ్యం ఉపేస్సం. సోహం జాతిదుక్ఖవత్థుకేహి సబ్బదుక్ఖేహి పరిముత్తో సోభామి – "అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా"తి వదమానో. తస్మా సచే త్వమ్పి అహం వియ వత్తుమిచ్ఛసి, ఛిన్ద తాని బన్ధనానీతి. ఏత్థ చ బన్ధనాని సముదయసచ్చం, గబ్భసేయ్యా దుక్ఖసచ్చం, "న

ఉపేస్స”న్తి ఏత్థ అనుపగమో అనుపాదిసేసవసేన, “ఛేత్వా దాలయిత్వా”తి ఏత్థ ఛేదో పదాలనఞ్చ సఉపాదిసేసవసేన నిరోధసచ్చం, యేన ఛిన్దతి పదాలేతి చ, తం మగ్గసచ్చన్తి.

ఏవమేతం చతుసచ్చదీపికం గాథం సుత్వా గాథాపరియోసానే ధనియో చ పజాపతి చస్స ద్వే చ ధీతరోతి చత్తారో జనా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహింసు. అథ ధనియో అవేచ్చప్పసాదయోగేన తథాగతే మూలజాతాయ పతిట్ఠితాయ సద్ధాయ పఞ్ఞాచక్ఖునా భగవతో ధమ్మకాయం దిస్వా ధమ్మతాయ చోదితహదయో చిన్తేసి – “బన్ధనాని ఛిన్దిం, గబ్భసేయ్యా చ మే నత్థీ”తి అవీచిం పరియన్తం కత్వా యావ భవగ్గా కో అఞ్ఞో ఏవం సీహనాదం నదిస్సతి అఞ్ఞత్ర భగవతా, ఆగతో ను ఖో మే సత్థాతి. తతో భగవా ఛబ్బణ్ణరస్మిజాలవిచిత్రం సువణ్ణరససేకపిఞ్జరం వియ సరీరాభం ధనియస్స నివేసనే ముఞ్చి “పస్స దాని యథాసుఖ”న్తి.

౩౦. అథ ధనియో అన్తో పవిట్ఠచన్దిమసూరియం వియ సమన్తా పజ్జలితపదీపసహస్ససముజ్జలితమివ చ నివేసనం దిస్వా “ఆగతో భగవా”తి చిత్తం ఉప్పాదేసి. తస్మింయేవ చ సమయే మేఘోపి పావస్సి. తేనాహు సఙ్గీతికారా **‘‘నిన్నఞ్చ థలఞ్చ పూరయన్తో’’**తి. తత్థ **నిన్న**న్తి పల్లలం. **థల**న్తి ఉక్కూలం. ఏవమేతం ఉక్కూలవికూలం సబ్బమ్పి సమం కత్వా పూరయన్తో మహామేఘో పావస్సి, వస్సితుం ఆరభీతి వుత్తం హోతి. **తావదేవా**తి యం ఖణం భగవా సరీరాభం ముఞ్చి, ధనియో చ “సత్థా మే ఆగతో”తి సద్ధామయం చిత్తాభం ముఞ్చి, తం ఖణం పావస్సీతి. కేచి పన “సూరియుగ్గమనమ్పి తస్మింయేవ ఖణే”తి వణ్ణయన్తి.

౩౧-౩౨. ఏవం తస్మిం ధనియస్స సద్ధుప్పాదతథాగతోభాసఫరణసూరియుగ్గమనక్ఖణే వస్సతో దేవస్స సద్దం సుత్వా ధనియో పీతిసోమనస్సజాతో ఇమమత్థం అభాసథ **‘‘లాభా వత నో అనప్పకా’’**తి ద్వే గాథా వత్తబ్బా.

తత్థ యస్మా ధనియో సపుత్తదారో భగవతో అరియమగ్గపటివేధేన ధమ్మకాయం దిస్వా, లోకుత్తరచక్ఖునా రూపకాయం దిస్వా, లోకియచక్ఖునా సద్ధాపటిలాభం లభి. తస్మా ఆహ – “లాభా వత నో అనప్పకా, యే మయం భగవన్తం అద్దసామా”తి. తత్థ **వత** ఇతి విమ్హయత్థే నిపాతో. **నో** ఇతి అమ్హాకం. **అనప్పకా**తి విపులా. సేసం ఉత్తానమేవ. **సరణం తం ఉపేమా**తి ఏత్థ పన కిఞ్చాపి మగ్గపటివేధేనేవస్స సిద్ధం సరణగమనం, తత్థ పన నిచ్ఛయగమనమేవ గతో, ఇదాని వాచాయ అత్తసన్నియ్యాతనం కరోతి. మగ్గవసేన వా సన్నియ్యాతనసరణతం అచలసరణతం పత్తో, తం పరేసం వాచాయ పాకటం కరోన్తో పణిపాతసరణగమనం గచ్ఛతి. **చక్ఖుమా**తి భగవా పకతిదిబ్బపఞ్ఞాసమన్తబుద్ధచక్ఖూహి పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా. తం ఆలపన్తో ఆహ – “సరణం తం ఉపేమ చక్ఖుమా”తి. **‘‘సత్థా నో హోహి తువం మహాముని’’**తి ఇదం పన వచనం సిస్సభావూపగమనేనాపి సరణగమనం పూరేతుం భణతి, **గోపీ చ అహఞ్చ అస్సవా, బ్రహ్మచరియం సుగతే చరామసే**తి ఇదం సమాదానవసేన.

తత్థ **బ్రహ్మచరియ**న్తి మేథునవిరతిమగ్గసమణధమ్మసాసనసదారసన్తోసానమేతం అధివచనం. “బ్రహ్మచారీ”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౮౩) హి మేథునవిరతి బ్రహ్మచరియన్తి వుచ్చతి. “ఇదం ఖో పన మే పఞ్చసిఖ, బ్రహ్మచరియం ఏకన్తనిబ్బిదాయా”తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩౨౯) మగ్గో. “అభిజానామి ఖో పనాహం, సారిపుత్త, చతురఙ్గసమన్నాగతం బ్రహ్మచరియం చరితా”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౫) సమణధమ్మో. “తయిదం బ్రహ్మచరియం ఇద్ధఞ్చేవ ఫీతఞ్చా”తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౧౭౪) సాసనం.

“మయఞ్చ భరియా నాతిక్కమామ, అమ్హే చ భరియా నాతిక్కమన్తి;

అఞ్ఞత్ర తాహి బ్రహ్మచరియం చరామ, తస్మా హి అమ్హం దహరా న మీయరే”తి. (జా॰ ౧.౧౦.౯౭) –

ఏవమాదీసు సదారసన్తోసో. ఇధ పన సమణధమ్మబ్రహ్మచరియపుబ్బఙ్గమం ఉపరిమగ్గబ్రహ్మచరియమధిప్పేతం. **సుగతేతి** సుగతస్స సన్తికే. భగవా హి అన్తద్వయమనుపగమ్మ సుట్ఠు గతత్తా, సోభణేన చ అరియమగ్గగమనేన సమన్నాగతత్తా, సున్దరఞ్చ నిబ్బానసఙ్ఖాతం ఠానం గతత్తా సుగతోతి వుచ్చతి. సమీపత్థే చేత్థ భుమ్మవచనం, తస్మా సుగతస్స సన్తికేతి అత్థో. **చరామసేతి** చరామ. యఞ్హి తం సక్కతే చరామసీతి వుచ్చతి, తం ఇధ చరామసేతి. అట్ఠకథాచరియా పన “సేతి నిపాతో”తి భణన్తి. తేనేవ చేత్థ ఆయాచనత్థం సన్ధాయ “చరేమ సే”తిపి పాఠం వికప్పేన్తి. యం రుచ్చతి, తం గహేతబ్బం.

ఏవం ధనియో బ్రహ్మచరియచరణాపదేసేన భగవన్తం పబ్బజ్జం యాచిత్వా పబ్బజ్జపయోజనం దీపేన్తో ఆహ **‘‘జాతీమరణస్స పారగూ, దుక్ఖస్సన్తకరా భవామసే’’**తి. **జాతిమరణస్స పారం** నామ నిబ్బానం, తం అరహత్తమగ్గేన గచ్ఛామ. **దుక్ఖస్సాతి** వట్టదుక్ఖస్స. **అన్తకరాతి** అభావకరా. **భవామసేతి** భవామ, అథ వా అహో వత మయం భవేయ్యామాతి. “చరామసే”తి ఏత్థ వుత్తనయేనేవ తం వేదితబ్బం. ఏవం వత్వాపి చ పున ఉభోపి కిర భగవన్తం వన్దిత్వా “పబ్బాజేథ నో భగవా”తి ఏవం పబ్బజ్జం యాచింసూతి.

౩౩. అథ మారో పాపిమా ఏవం తే ఉభోపి వన్దిత్వా పబ్బజ్జం యాచన్తే దిస్వా – “ఇమే మమ విసయం అతిక్కమితుకామా, హన్ద నేసం అన్తరాయం కరోమీ”తి ఆగన్త్వా ఘరావాసే గుణం దస్సేన్తో ఇమం గాథమాహ **‘‘నన్దతి పుత్తేహి పుత్తిమా’’**తి. తత్థ **నన్దతీతి** తుస్సతి మోదతి. **పుత్తేహీతి** పుత్తేహిపి ధీతరేహిపి, సహయోగత్థే, కరణత్థే వా కరణవచనం, పుత్తేహి సహ నన్దతి, పుత్తేహి కరణభూతేహి నన్దతీతి వుత్తం హోతి. **పుత్తిమాతి** పుత్తవా పుగ్గలో. **ఇతీతి** ఏవమాహ. **మారోతి** వసవత్తిభూమియం అఞ్ఞతరో దామరికదేవపుత్తో. సో హి సట్ఠానాతిక్కమితుకామం జనం యం సక్కోతి, తం మారేతి. యం న సక్కోతి, తస్సపి మరణం ఇచ్ఛతి. తేన “మారో”తి వుచ్చతి. **పాపిమాతి** లామకపుగ్గలో, పాపసమాచారో వా. సఙ్గీతికారానమేతం వచనం, సబ్బగాథాసు చ ఈదిసాని. యథా చ పుత్తేహి పుత్తిమా, గోపియో గోహి తథేవ నన్దతి. యస్స గావో అత్థి, సోపి గోపియో, గోహి సహ, గోహి వా కరణభూతేహి తథేవ నన్దతీతి అత్థో.

ఏవం వత్వా ఇదాని తస్సత్థస్స సాధకకారణం నిద్దిసతి, **‘‘ఉపధీ హి నరస్స నన్దనా’’**తి. తత్థ **ఉపధీతి** చత్తారో ఉపధయో – కాముపధి, ఖన్ధూపధి, కిలేసూపధి, అభిసఙ్ఖారూపధీతి. కామా హి “యం పఞ్చకామగుణే పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం సోమనస్సం, అయం కామానం అస్సాదో”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౬) ఏవం వుత్తస్స సుఖస్స అధిట్ఠానభావతో ఉపధీయతి ఏత్థ సుఖన్తి ఇమినా వచనత్థేన ఉపధీతి వుచ్చన్తి. ఖన్ధాపి ఖన్ధమూలకదుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావతో, కిలేసాపి అపాయదుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావతో, అభిసఙ్ఖారాపి భవదుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావతోతి. ఇధ పన కాముపధి అధిప్పేతో. సో సత్తసఙ్ఖారవసేన దువిధో. తత్థ సత్తపటిబద్ధో పధానో, తం దస్సేన్తో “పుత్తేహి గోహీ”తి వత్వా కారణమాహ – “ఉపధీ హి నరస్స నన్దనా”తి. తస్సత్థో – యస్మా ఇమే కాముపధీ నరస్స నన్దనా, నన్దయన్తి నరం పీతిసోమనస్సం ఉపసంహరన్తా, తస్మా వేదితబ్బమేతం “నన్దతి పుత్తేహి పుత్తిమా, గోపియో గోహి తథేవ నన్దతి, త్వఞ్చ పుత్తిమా గోపియో చ, తస్మా ఏతేహి, నన్ద, మా పబ్బజ్జం పాటికఙ్ఖి. పబ్బజితస్స హి ఏతే ఉపధయో న సన్తి, ఏవం సన్తే త్వం దుక్ఖస్సన్తం పత్థేన్తోపి దుక్ఖితోవ భవిస్ససీ”తి.

ఇదాని తస్సపి అత్థస్స సాధకకారణం నిద్దిసతి **''న హి సో నన్దతి, యో నిరూపధీ''**తి. తస్సత్థో – యస్మా యస్సేతే ఉపధయో నత్థి, సో పియేహి ఞాతీహి విప్పయుత్తో నిబ్భోగూపకరణో న నన్దతి, తస్మా త్వం ఇమే ఉపధయో వజ్జేత్వా పబ్బజితో దుక్ఖితోవ భవిస్ససీతి.

౩౪. అథ భగవా ''మారో అయం పాపిమా ఇమేసం అన్తరాయాయ ఆగతో''తి విదిత్వా ఫలేన ఫలం పాతేన్తో వియ తాయేవ మారేనాభతాయ ఉపమాయ మారవాదం భిన్దన్తో తమేవ గాథం పరివత్తేత్వా ''ఉపధి సోకవత్థూ''తి దస్సేన్తో ఆహ **''సోచతి పుత్తేహి పుత్తిమా''**తి. తత్థ సబ్బం పదత్థతో ఉత్తానమేవ. అయం పన అధిప్పాయో – మా, పాపిమ, ఏవం అవచ ''నన్దతి పుత్తేహి పుత్తిమా''తి. సబ్బేహేవ హి పియేహి, మనాపేహి నానాభావో వినాభావో, అనతిక్కమనీయో అయం విధి, తేసఞ్చ పియమనాపానం పుత్తదారానం గవాస్సవళవహిరఞ్ఞసువణ్ణాదీనం వినాభావేన అధిమత్తసోకసల్లసమప్పితహదయా సత్తా ఉమ్మత్తకాపి హోన్తి ఖిత్తచిత్తా, మరణమ్పి నిగచ్ఛన్తి మరణమత్తమ్పి దుక్ఖం. తస్మా ఏవం గణ్హ – **సోచతి పుత్తేహి పుత్తిమా**. యథా చ పుత్తేహి పుత్తిమా, **గోపియో గోహి తథేవ సోచతీ**తి. కిం కారణా? **ఉపధీ హి నరస్స సోచనా**. యస్మా చ ఉపధీ హి నరస్స సోచనా, తస్మా ఏవ **''న హి సో సోచతి, యో నిరూపధి''**. యో ఉపధీసు సఙ్గప్పహానేన నిరుపధి హోతి, సో సన్తుట్ఠో హోతి కాయపరిహారికేన చీవరేన, కుచ్ఛిపరిహారికేన పిణ్డపాతేన, యేన యేనేవ పక్కమతి, సమాదాయేవ పక్కమతి. సేయ్యథాపి నామ పక్ఖీ సకుణో …పే.… నాపరం ఇత్థత్తాయాతి పజానాతి. ఏవం సబ్బసోకసముగ్ఘాతా ''న హి సో సోచతి, యో నిరుపధీ''తి. ఇతి భగవా అరహత్తనికూటేన దేసనం వోసాపేసి. అథ వా యో నిరుపధి, యో నిక్కిలేసో, సో న సోచతి. యావదేవ హి కిలేసా సన్తి, తావదేవ సబ్బే ఉపధయో సోకప్ఫలావ హోన్తి. కిలేసప్పహానా పన నత్థి సోకోతి. ఏవమ్పి అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం వోసాపేసి. దేసనాపరియోసానే ధనియో చ గోపీ చ ఉభోపి పబ్బజింసు. భగవా ఆకాసేనేవ జేతవనం అగమాసి. తే పబ్బజిత్వా అరహత్తం సచ్ఛికరింసు. వసనట్ఠానే చ నేసం గోపాలకా విహారం కారేసుం. సో అజ్జాపి గోపాలకవిహారోత్వేవ పఞ్ఞాయతీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ధనియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. ఖగ్గవిసాణసుత్తవణ్ణనా

సబ్బేసు భూతేసూతి ఖగ్గవిసాణసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? సబ్బసుత్తానం చతుబ్బిధా ఉప్పత్తి – అత్తజ్ఝాసయతో, పరజ్ఝాసయతో, అట్ఠుప్పత్తితో, పుచ్ఛావసితో చాతి. ద్వయతానుపస్సనాదీనఞ్హి అత్తజ్ఝాసయతో ఉప్పత్తి, మేత్తసుత్తాదీనం పరజ్ఝాసయతో, ఉరగసుత్తాదీనం అట్ఠుప్పత్తితో, ధమ్మికసుత్తాదీనం పుచ్ఛావసితో. తత్థ ఖగ్గవిసాణసుత్తస్స అవిసేసేన పుచ్ఛావసితో ఉప్పత్తి. విసేసేన పన యస్మా ఏత్థ కాచి గాథా తేన తేన పచ్చేకసమ్బుద్ధేన పుట్ఠేన వుత్తా, కాచి అపుట్ఠేన అత్తనా అధిగతమగ్గనయానురూపం ఉదానంయేవ ఉదానేన్తేన, తస్మా కాయచి గాథాయ పుచ్ఛావసితో, కాయచి అత్తజ్ఝాసయతో ఉప్పత్తి.

తత్థ యా అయం అవిసేసేన పుచ్ఛావసితో ఉప్పత్తి, సా ఆదితో పభుతి ఏవం వేదితబ్బా – ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరతి. అథ ఖో ఆయస్మతో ఆనన్దస్స రహోగతస్స పటిసల్లీనస్స ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాది –

“బుద్ధానం పత్థనా చ అభినీహారో చ దిస్సతి; తథా సావకానం, పచ్చేకబుద్ధానం న దిస్సతి; యంనూనాహం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛేయ్య”న్తి. సో పటిసల్లానా వుట్ఠితో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా యథాక్కమేన ఏతమత్థం పుచ్ఛి. అథస్స భగవా పుబ్బయోగావచరసుత్తం అభాసి –

“పఞ్చిమే, ఆనన్ద, ఆనిసంసా పుబ్బయోగావచరే దిట్ఠేవ ధమ్మే పటికచ్చేవ అఞ్ఞం ఆరాధేతి. నో చే దిట్ఠేవ ధమ్మే పటికచ్చేవ అఞ్ఞం ఆరాధేతి, అథ మరణకాలే అఞ్ఞం ఆరాధేతి. నో చే మరణకాలే అఞ్ఞం ఆరాధేతి, అథ దేవపుత్తో సమానో అఞ్ఞం ఆరాధేతి, అథ బుద్ధానం సమ్ముఖీభావే ఖిప్పాభిఞ్ఞో హోతి, అథ పచ్ఛిమే కాలే పచ్చేకసమ్బుద్ధో హోతీ”తి –

ఏవం వత్వా పున ఆహ –

> “పచ్చేకబుద్ధా నామ, ఆనన్ద, అభినీహారసమ్పన్నా పుబ్బయోగావచరా హోన్తి. తస్మా బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం సబ్బేసం పత్థనా చ అభినీహారో చ ఇచ్ఛితబ్బో”తి.

సో ఆహ – “బుద్ధానం, భన్తే, పత్థనా కీవ చిరం వట్టతీ”తి? బుద్ధానం, ఆనన్ద, హేట్ఠిమపరిచ్ఛేదేన చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ, మజ్ఝిమపరిచ్ఛేదేన అట్ఠ అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ, ఉపరిమపరిచ్ఛేదేన సోళస అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ. ఏతే చ భేదా పఞ్ఞాధికసద్ధాధికవీరియాధికవసేన ఞాతబ్బా. పఞ్ఞాధికానఞ్హి సద్ధా మన్దా హోతి, పఞ్ఞా తిక్ఖా. సద్ధాధికానం పఞ్ఞా మజ్ఝిమా హోతి, సద్ధా బలవా. వీరియాధికానం సద్ధాపఞ్ఞా మన్దా, వీరియం బలవన్తి. అప్పత్వా పన చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ దివసే దివసే వేస్సన్తరదానసదిసం దానం దేన్తోపి తదనురూపసీలాదిసబ్బపారమిధమ్మే ఆచినన్తోపి అన్తరా బుద్ధో భవిస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతి. కస్మా? ఞాణం గబ్భం న గణ్హాతి, వేపుల్లం నాపజ్జతి, పరిపాకం న గచ్ఛతీతి. యథా నామ తిమాసచతుమాసపఞ్చమాసచ్చయేన నిప్ఫజ్జనకం సస్సం తం తం కాలం అప్పత్వా దివసే దివసే సహస్సక్ఖత్తుం కేళాయన్తోపి ఉదకేన సిఞ్చన్తోపి అన్తరా పక్ఖేన వా మాసేన వా నిప్ఫాదేస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతి. కస్మా? సస్సం గబ్భం న గణ్హాతి, వేపుల్లం నాపజ్జతి, పరిపాకం న గచ్ఛతీతి. ఏవమేవం అప్పత్వా చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని…పే.… నేతం ఠానం విజ్జతీతి. తస్మా యథావుత్తమేవ కాలం పారమిపూరణం కాతబ్బం ఞాణపరిపాకత్థాయ. ఏత్తకేనపి చ కాలేన బుద్ధత్తం పత్థయతో అభినీహారకరణే అట్ఠ సమ్పత్తియో ఇచ్ఛితబ్బా. అయఞ్హి –

> “మనుస్సత్తం లిఙ్గసమ్పత్తి, హేతు సత్థారదస్సనం;
> పబ్బజ్జా గుణసమ్పత్తి, అధికారో చ ఛన్దతా;
> అట్ఠధమ్మసమోధానా, అభినీహారో సమిజ్ఝతీ”తి. (బు॰ వం॰ ౨.౫౯);

అభినీహారోతి చ మూలపణిధానస్సేతం అధివచనం. తత్థ **మనుస్సత్త**న్తి మనుస్సజాతి. అఞ్ఞత్ర హి మనుస్సజాతియా అవసేసజాతీసు దేవజాతియమ్పి ఠితస్స పణిధి న ఇజ్ఝతి. ఏత్థ ఠితేన పన బుద్ధత్తం పత్థేన్తేన దానాదీని పుఞ్ఞకమ్మాని కత్వా మనుస్సత్తంయేవ పత్థేతబ్బం. తత్థ ఠత్వా పణిధి కాతబ్బో. ఏవఞ్హి సమిజ్ఝతి. **లిఙ్గసమ్పత్తీ**తి పురిసభావో. మాతుగామనపుంసకఉభతోబ్యఞ్జనకానఞ్హి మనుస్సజాతియం ఠితానమ్పి పణిధి న సమిజ్ఝతి. తత్థ ఠితేన పన బుద్ధత్తం పత్థేన్తేన దానాదీని పుఞ్ఞకమ్మాని కత్వా పురిసభావోయేవ పత్థేతబ్బో. తత్థ ఠత్వా పణిధి కాతబ్బో. ఏవఞ్హి సమిజ్ఝతి. **హేతూ**తి అరహత్తస్స ఉపనిస్సయసమ్పత్తి. యో హి తస్మిం అత్తభావే వాయమన్తో అరహత్తం పాపుణితుం సమత్థో, తస్స

సమిజ్ఝతి, నో ఇతరస్స, యథా సుమేధపణ్డితస్స. సో హి దీపఙ్కరపాదమూలే పబ్బజిత్వా తేనత్తభావేన అరహత్తం పాపుణితుం సమత్థో అహోసి . **సత్థారదస్సనన్తి** బుద్ధానం సమ్ముఖాదస్సనం. ఏవఞ్హి ఇజ్ఝతి, నో అఞ్ఞథా; యథా సుమేధపణ్డితస్స. సో హి దీపఙ్కరం సమ్ముఖా దిస్వా పణిదేసి. **పబ్బజ్జాతి** అనగారియభావో. సో చ ఖో సాసనే వా కమ్మవాదికిరియవాదితాపసపరిబ్బాజకనికాయే వా వట్టతి యథా సుమేధపణ్డితస్స. సో హి సుమేధో నామ తాపసో హుత్వా పణిధేసి. **గుణసమ్పత్తీతి** ఝానాదిగుణపటిలాభో. పబ్బజితస్సాపి హి గుణసమ్పన్నస్సేవ ఇజ్ఝతి, నో ఇతరస్స; యథా సుమేధపణ్డితస్స. సో హి పఞ్చాభిఞ్ఞో అట్ఠసమాపత్తిలాభీ చ హుత్వా పణిధేసి. **అధికారోతి** అధికకారో, పరిచ్చాగోతి అత్థో. జీవితాదిపరిచ్చాగఞ్హి కత్వా పణిదహతోయేవ ఇజ్ఝతి, నో ఇతరస్స; యథా సుమేధపణ్డితస్స. సో హి –

> “అక్కమిత్వాన మం బుద్ధో, సహ సిస్సేహి గచ్ఛతు;
>
> మా నం కలలే అక్కమిత్థ, హితాయ మే భవిస్సతీ”తి. (బు॰ వం॰ ౨.౫౩) –

ఏవం జీవితపరిచ్చాగం కత్వా పణిధేసి. **ఛన్దతాతి** కత్తుకమ్యతా. సా యస్స బలవతీ హోతి, తస్స ఇజ్ఝతి. సా చ, సచే కోచి వదేయ్య “కో చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని సతసహస్సఞ్చ కప్పే నిరయే పచ్చిత్వా బుద్ధత్తం ఇచ్ఛతీ”తి, తం సుత్వా యో “అహ”న్తి వత్తుం ఉస్సహతి, తస్స బలవతీతి వేదితబ్బా. తథా యది కోచి వదేయ్య “కో సకలచక్కవాళం వీతచ్చికానం అఙ్గారానం పూరం అక్కమన్తో అతిక్కమిత్వా బుద్ధత్తం ఇచ్ఛతి, కో సకలచక్కవాళం సత్తిసూలేహి ఆకిణ్ణం అక్కమన్తో అతిక్కమిత్వా బుద్ధత్తం ఇచ్ఛతి, కో సకలచక్కవాళం సమతిత్తికం ఉదకపుణ్ణం ఉత్తరిత్వా బుద్ధత్తం ఇచ్ఛతి, కో సకలచక్కవాళం నిరన్తరం వేళుగుమ్బసఞ్ఛన్నం మద్దన్తో అతిక్కమిత్వా బుద్ధత్తం ఇచ్ఛతీ”తి తం సుత్వా యో “అహ”న్తి వత్తుం ఉస్సహతి, తస్స బలవతీతి వేదితబ్బా. ఏవరూపేన చ కత్తుకమ్యతాఛన్దేన సమన్నాగతో సుమేధపణ్డితో పణిధేసీతి.

ఏవం సమిద్ధాభినీహారో చ బోధిసత్తో ఇమాని అట్ఠారస అభబ్బట్ఠానాని న ఉపేతి. సో హి తతో పభుతి న జచ్చన్ధో హోతి, న జచ్చబధిరో, న ఉమ్మత్తకో, న ఏళమూగో, న పీఠసప్పీ, న మిలక్ఖూసు ఉప్పజ్జతి, న దాసికుచ్ఛియా నిబ్బత్తతి, న నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికో హోతి, నాస్స లిఙ్గం పరివత్తతి, న పఞ్చానన్తరియకమ్మాని కరోతి, న కుట్ఠీ హోతి, న తిరచ్ఛానయోనియం వట్టకతో పచ్ఛిమత్తభావో హోతి, న ఖుప్పిపాసికనిజ్ఝామతణ్హికపేతేసు ఉప్పజ్జతి, న కాలకఞ్చికాసురేసు, న అవీచినిరయే, న లోకన్తరికేసు, కామావచరేసు న మారో హోతి, రూపావచరేసు న అసఞ్ఞీభవే, న సుద్ధావాసభవేసు ఉప్పజ్జతి, న అరూపభవేసు, న అఞ్ఞం చక్కవాళం సఙ్కమతి.

యా చిమా ఉస్సాహో ఉమ్మఙ్గో అవత్థానం హితచరియా చాతి చతస్సో బుద్ధభూమియో, తాహి సమన్నాగతో హోతి. తత్థ –

> “ఉస్సాహో వీరియం వుత్తం, ఉమ్మఙ్గో పఞ్ఞా పవుచ్చతి;
>
> అవత్థానం అధిట్ఠానం, హితచరియా మేత్తాభావనా”తి. –

వేదితబ్బా. యే చాపి ఇమే నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయో, పవివేకజ్ఝాసయో, అలోభజ్ఝాసయో, అదోసజ్ఝాసయో, అమోహజ్ఝాసయో, నిస్సరణజ్ఝాసయోతి ఛ అజ్ఝాసయా బోధిపరిపాకాయ సంవత్తన్తి, యేహి సమన్నాగతత్తా నేక్ఖమ్మజ్ఝాసయా చ బోధిసత్తా కామే దోసదస్సావినో, పవివేకజ్ఝాసయా చ బోధిసత్తా సఙ్గణికాయ దోసదస్సావినో, అలోభజ్ఝాసయా చ బోధిసత్తా లోభే

దోసదస్సావినో, అదోసజ్ఝాసయా చ బోధిసత్తా దోసే దోసదస్సావినో, అమోహజ్ఝాసయా చ బోధిసత్తా మోహే దోసదస్సావినో, నిస్సరణజ్ఝాసయా చ బోధిసత్తా సబ్బభవేసు దోసదస్సావినోతి వుచ్చన్తి, తేహి చ సమన్నాగతో హోతి.

పచ్చేకబుద్ధానం పన కీవ చిరం పత్థనా వట్టతీతి? పచ్చేకబుద్ధానం ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ. తతో ఓరం న సక్కా. పుబ్బే వుత్తనయేనేవేత్థ కారణం వేదితబ్బం. ఏత్తకేనాపి చ కాలేన పచ్చేకబుద్ధత్తం పత్థయతో అభినీహారకరణే పఞ్చ సమ్పత్తియో ఇచ్ఛితబ్బా. తేసఞ్హి –

> మనుస్సత్తం లిఙ్గసమ్పత్తి, విగతాసవదస్సనం;
> అధికారో ఛన్దతా ఏతే, అభినీహారకారణా.

తత్థ **విగతాసవదస్సనన్తి** బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం యస్స కస్సచి దస్సనన్తి అత్థో. సేసం వుత్తనయమేవ.

అథ సావకానం పత్థనా కిత్తకం వట్టతీతి? ద్విన్నం అగ్గసావకానం ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం కప్పసతసహస్సఞ్చ, అసీతిమహాసావకానం కప్పసతసహస్సం, తథా బుద్ధస్స మాతాపితూనం ఉపట్ఠాకస్స పుత్తస్స చాతి. తతో ఓరం న సక్కా. వుత్తనయమేవేత్థ కారణం. ఇమేసం పన సబ్బేసమ్పి అధికారో ఛన్దతాతి ద్వఙ్గసమ్పన్నోయేవ అభినీహారో హోతి.

ఏవం ఇమాయ పత్థనాయ ఇమినా చ అభినీహారేన యథావుత్తప్పభేదం కాలం పారమియో పూరేత్వా బుద్ధా లోకే ఉప్పజ్జన్తా ఖత్తియకులే వా బ్రాహ్మణకులే వా ఉప్పజ్జన్తి, పచ్చేకబుద్ధా ఖత్తియబ్రాహ్మణగహపతికులానం అఞ్ఞతరస్మిం, అగ్గసావకా పన ఖత్తియబ్రాహ్మణకులేస్వేవ బుద్ధా ఇవ సబ్బబుద్ధా సంవట్టమానే కప్పే న ఉప్పజ్జన్తి, వివట్టమానే కప్పే ఉప్పజ్జన్తి. పచ్చేకబుద్ధా బుద్ధే అప్పత్వా బుద్ధానం ఉప్పజ్జనకాలేయేవ ఉప్పజ్జన్తి. బుద్ధా సయఞ్చ బుజ్ఝన్తి, పరే చ బోధేన్తి. పచ్చేకబుద్ధా సయమేవ బుజ్ఝన్తి, న పరే బోధేన్తి. అత్థరసమేవ పటివిజ్ఝన్తి, న ధమ్మరసం. న హి తే లోకుత్తరధమ్మం పఞ్ఞత్తిం ఆరోపేత్వా దేసేతుం సక్కోన్తి, మూగేన దిట్ఠసుపినో వియ వనచరకేన నగరే సాయితబ్యఞ్జనరసో వియ చ నేసం ధమ్మాభిసమయో హోతి. సబ్బం ఇద్ధిసమాపత్తిపటిసమ్భిదాపభేదం పాపుణన్తి, గుణవిసిట్ఠతాయ బుద్ధానం హేట్ఠా సావకానం ఉపరి హోన్తి, అఞ్ఞే పబ్బాజేత్వా ఆభిసమాచారికం సిక్ఖాపేన్తి, "చిత్తసల్లేఖో కాతబ్బో, వోసానం నాపజ్జితబ్బ"న్తి ఇమినా ఉద్దేసేన ఉపోసథం కరోన్తి, 'అజ్జుపోసథో'తి వచనమత్తేన వా. ఉపోసథం కరోన్తా చ గన్ధమాదనే మఞ్జూసకరుక్ఖమూలే రతనమాళే సన్నిపతిత్వా కరోన్తీతి. ఏవం భగవా ఆయస్మతో ఆనన్దస్స పచ్చేకబుద్ధానం సబ్బాకారపరిపూరం పత్థనఞ్చ అభినీహారఞ్చ కథేత్వా, ఇదాని ఇమాయ పత్థనాయ ఇమినా చ అభినీహారేన సముదాగతే తే తే పచ్చేకబుద్ధే కథేతుం **"సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డ"**న్తిఆదినా నయేన ఇమం ఖగ్గవిసాణసుత్తం అభాసి. అయం తావ అవిసేసేన పుచ్ఛావసితో ఖగ్గవిసాణసుత్తస్స ఉప్పత్తి.

౩౫. ఇదాని విసేసేన వత్తబ్బా. తత్థ ఇమిస్సా తావ గాథాయ ఏవం ఉప్పత్తి వేదితబ్బా – అయం కిర పచ్చేకబుద్ధో పచ్చేకబోధిసత్తభూమిం ఓగాహన్తో ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా కస్సపస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా ఆరఞ్ఞికో హుత్వా గతపచ్చాగతవత్తం పూరేన్తో సమణధమ్మం అకాసి. ఏతం కిర వత్తం అపరిపూరేత్వా పచ్చేకబోధిం పాపుణన్తా నామ నత్థి. కిం పనేతం **గతపచ్చాగతవత్తం** నామ? హరణపచ్చాహరణన్తి. తం యథా విభూతం హోతి, తథా కథేస్సామ.

ఇధేకచ్చో భిక్ఖు హరతి, న పచ్చాహరతి; ఏకచ్చో పచ్చాహరతి, న హరతి; ఏకచ్చో పన నేవ హరతి, న పచ్చాహరతి; ఏకచ్చో హరతి చ పచ్చాహరతి చ. తత్థ యో భిక్ఖు పగేవ వుట్ఠాయ చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణవత్తం కత్వా, బోధిరుక్ఖే ఉదకం ఆసిఞ్చిత్వా, పానీయఘటం పూరేత్వా పానీయమాళే ఠపేత్వా, ఆచరియవత్తం ఉపజ్ఝాయవత్తం కత్వా, ద్వేఅసీతి ఖుద్దకవత్తాని చుద్దస మహావత్తాని చ సమాదాయ వత్తతి, సో సరీరపరికమ్మం కత్వా, సేనాసనం పవిసిత్వా, యావ భిక్ఖాచారవేలా తావ వివిత్తాసనే వీతినామేత్వా, వేలం ఞత్వా, నివాసేత్వా, కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా, ఉత్తరాసఙ్గం కరిత్వా, సఙ్ఘాటిం ఖన్ధే కరిత్వా, పత్తం అంసే ఆలగ్గేత్వా, కమ్మట్ఠానం మనసి కరోన్తో చేతియఙ్గణం పత్వా, చేతియఞ్చ బోధిఞ్చ వన్దిత్వా, గామసమీపే చీవరం పారుపిత్వా, పత్తమాదాయ గామం పిణ్డాయ పవిసతి, ఏవం పవిట్ఠో చ లాభీ భిక్ఖు పుఞ్ఞవా ఉపాసకేహి సక్కతగరుకతో ఉపట్ఠాకకులే వా పటిక్కమనసాలాయం వా పటిక్కమిత్వా ఉపాసకేహి తం తం పఞ్హం పుచ్ఛియమానో తేసం పఞ్హవిస్సజ్జనేన ధమ్మదేసనావిక్ఖేపేన చ తం మనసికారం ఛడ్డేత్వా నిక్ఖమతి, విహారం ఆగతోపి భిక్ఖూనం పఞ్హం పుట్ఠో కథేతి, ధమ్మం భణతి, తం తం బ్యాపారమాపజ్జతి, పచ్ఛాభత్తమ్పి పురిమయామమ్పి మజ్ఝిమయామమ్పి ఏవం భిక్ఖూహి సద్ధిం పపఞ్చిత్వా కాయదుట్ఠుల్లాభిభూతో పచ్ఛిమయామేపి సయతి, నేవ కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి, అయం వుచ్చతి **హరతి, న పచ్చాహరతీ**తి.

యో పన బ్యాధిబహులో హోతి, భుత్తాహారో పచ్చూససమయే న సమ్మా పరిణమతి, పగేవ వుట్ఠాయ యథావుత్తం వత్తం కాతుం న సక్కోతి కమ్మట్ఠానం వా మనసి కాతుం, అఞ్ఞదత్థు యాగుం వా భేసజ్జం వా పత్థయమానో కాలస్సేవ పత్తచీవరమాదాయ గామం పవిసతి. తత్థ యాగుం వా భేసజ్జం వా భత్తం వా లద్ధా భత్తకిచ్చం నిట్ఠాపేత్వా, పఞ్ఞత్తాసనే నిసిన్నో కమ్మట్ఠానం మనసి కత్వా, విసేసం పత్వా వా అప్పత్వా వా, విహారం ఆగన్త్వా, తేనేవ మనసికారేన విహరతి. అయం వుచ్చతి **పచ్చాహరతి న హరతీ**తి. ఏదిసా చ భిక్ఖూ యాగుం పివిత్వా, విపస్సనం ఆరభిత్వా, బుద్ధసాసనే అరహత్తం పత్తా గణనపథం వీతివత్తా. సీహళదీపేయేవ తేసు తేసు గామేసు ఆసనసాలాయ న తం ఆసనం అత్థి, యత్థ యాగుం పివిత్వా అరహత్తం పత్తో భిక్ఖు నత్థీతి.

యో పన పమాదవిహారీ హోతి నిక్ఖిత్తధురో, సబ్బవత్తాని భిన్దిత్వా పఞ్చవిధచేతోఖిలవినిబన్ధనబద్ధచిత్తో విహరన్తో కమ్మట్ఠానమనసికారమననుయుత్తో గామం పిణ్డాయ పవిసిత్వా గిహిపపఞ్చేన పపఞ్చితో తుచ్ఛకో నిక్ఖమతి, అయం వుచ్చతి **నేవ హరతి న పచ్చాహరతీ**తి.

యో పన పగేవ వుట్ఠాయ పురిమనయేనేవ సబ్బవత్తాని పరిపూరేత్వా యావ భిక్ఖాచారవేలా, తావ పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి. కమ్మట్ఠానం నామ దువిధం – సబ్బత్థకం, పారిహారియఞ్చ. సబ్బత్థకం నామ మేత్తా చ మరణస్సతి చ. తం సబ్బత్థ ఇచ్ఛితబ్బతో **"సబ్బత్థక"**న్తి వుచ్చతి. మేత్తా నామ ఆవాసాదీసు సబ్బత్థ ఇచ్ఛితబ్బా. ఆవాసేసు హి మేత్తావిహారీ భిక్ఖు సబ్రహ్మచారీనం పియో హోతి, తేన ఫాసు అసఙ్ఘట్టో విహరతి. దేవతాసు మేత్తావిహారీ దేవతాహి రక్ఖితగోపితో సుఖం విహరతి. రాజరాజమహామత్తాదీసు మేత్తావిహారీ, తేహి మమాయితో సుఖం విహరతి. గామనిగమాదీసు మేత్తావిహారీ సబ్బత్థ భిక్ఖాచరియాదీసు మనుస్సేహి సక్కతగరుకతో సుఖం విహరతి. మరణస్సతిభావనాయ జీవితనికన్తిం పహాయ అప్పమత్తో విహరతి.

యం పన సదా పరిహరితబ్బం చరితానుకూలేన గహితత్తా దసాసుభకసిణానుస్సతీసు అఞ్ఞతరం, చతుధాతువవత్థానమేవ వా, తం సదా పరిహరితబ్బతో, రక్ఖితబ్బతో, భావేతబ్బతో చ **పారిహారియ**న్తి వుచ్చతి,

మూలకమ్మట్ఠానన్తిపి తదేవ. తత్థ యం పఠమం సబ్బత్థకకమ్మట్ఠానం మనసి కరిత్వా పచ్ఛా పారిహారియకమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి, తం చతుధాతువవత్థానముఖేన దస్సేస్సామ.

అయఞ్హి యథాఠితం యథాపణిహితం కాయం ధాతుసో పచ్చవేక్ఖతి – యం ఇమస్మిం సరీరే వీసతికోట్ఠాసేసు కక్ఖళం ఖరగతం, సా పథవీధాతు. యం ద్వాదససు ఆబన్ధనకిచ్చకరం స్నేహగతం, సా ఆపోధాతు. యం చతూసు పరిపాచనకరం ఉసుమగతం, సా తేజోధాతు. యం పన ఛసు విత్థమ్భనకరం వాయోగతం, సా వాయోధాతు. యం పనేత్థ చతూహి మహాభూతేహి అసమ్ఫుట్ఠం ఛిద్దం వివరం, సా ఆకాసధాతు. తంవిజాననకం చిత్తం విఞ్ఞాణధాతు. తతో ఉత్తరి అఞ్ఞో సత్తో వా పుగ్గలో వా నత్థి. కేవలం సుద్ధసఙ్ఖారపుఞ్జోవ అయన్తి.

ఏవం ఆదిమజ్ఝపరియోసానతో కమ్మట్ఠానం మనసి కరిత్వా, కాలం ఇత్వా, ఉట్ఠాయాసనా నివాసేత్వా, పుబ్బే వుత్తనయేనేవ గామం పిణ్డాయ గచ్ఛతి. గచ్ఛన్తో చ యథా అన్ధపుథుజ్జనా అభిక్కమాదీసు “అత్తా అభిక్కమతి, అత్తనా అభిక్కమో నిబ్బత్తితో”తి వా, “అహం అభిక్కమామి, మయా అభిక్కమో నిబ్బత్తితో”తి వా సమ్ముయ్హన్తి, తథా అసమ్ముయ్హన్తో “అభిక్కమామీతి చిత్తే ఉప్పజ్జమానే తేనేవ చిత్తేన సద్ధిం చిత్తసముట్ఠానా సన్ధారణవాయోధాతు ఉప్పజ్జతి. సా ఇమం పథవీధాత్వాదిసన్నివేసభూతం కాయసమ్మతం అట్ఠికసఙ్ఘాటం విప్ఫరతి, తతో చిత్తకిరియావాయోధాతువిప్ఫారవసేన అయం కాయసమ్మతో అట్ఠికసఙ్ఘాటో అభిక్కమతి. తస్సేవం అభిక్కమతో ఏకేకపాదుద్ధారణే చతూసు ధాతూసు వాయోధాతుఅనుగతా తేజోధాతు అధికా ఉప్పజ్జతి, మన్దా ఇతరా. అతిహరణవీతిహరణాపహరణేసు పన తేజోధాతుఅనుగతా వాయోధాతు అధికా ఉప్పజ్జతి, మన్దా ఇతరా. ఓరోహణే పన పథవీధాతుఅనుగతా ఆపోధాతు అధికా ఉప్పజ్జతి, మన్దా ఇతరా. సన్నిక్ఖేపనసముప్పీళనేసు ఆపోధాతుఅనుగతా పథవీధాతు అధికా ఉప్పజ్జతి, మన్దా ఇతరా. ఇచ్చేతా ధాతుయో తేన తేన అత్తనో ఉప్పాదకచిత్తేన సద్ధిం తత్థ తత్థేవ భిజ్జన్తి . తత్థ కో ఏకో అభిక్కమతి, కస్స వా ఏకస్స అభిక్కమన”న్తి ఏవం ఏకేకపాదుద్ధారణాదిప్పకారేసు ఏకేకస్మిం పకారే ఉప్పన్నధాతుయో, తదవినిబ్భుత్తా చ సేసా రూపధమ్మా, తంసముట్ఠాపకం చిత్తం, తంసమ్పయుత్తా చ సేసా అరూపధమ్మాతి ఏతే రూపారూపధమ్మా. తతో పరం అతిహరణవీతిహరణాదీసు అఞ్ఞం పకారం న సమ్పాపుణన్తి, తత్థ తత్థేవ భిజ్జన్తి. తస్మా అనిచ్చా. యఞ్చ అనిచ్చం, తం దుక్ఖం. యం దుక్ఖం, తదనత్తాతి ఏవం సబ్బాకారపరిపూరం కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తోవ గచ్ఛతి. అత్థకామా హి కులపుత్తా సాసనే పబ్బజిత్వా దసపి వీసమ్పి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పఞ్ఞాసమ్పి సట్ఠిపి సత్తతిపి సతమ్పి ఏకతో వసన్తా కతికవత్తం కత్వా విహరన్తి – “ఆవుసో, తుమ్హే న ఇణట్టా, న భయట్టా, న జీవికాపకతా పబ్బజితా; దుక్ఖా ముచ్చితుకామా పనేత్థ పబ్బజితా. తస్మా గమనే ఉప్పన్నకిలేసం గమనేయేవ నిగ్గణ్హథ, ఠానే నిసజ్జాయ, సయనే ఉప్పన్నకిలేసం గమనేయేవ నిగ్గణ్హథా”తి. తే ఏవం కతికవత్తం కత్వా భిక్ఖాచారం గచ్ఛన్తా అడ్ఢఉసభఉసభఅడ్ఢగావుతగావుతన్తరేసు పాసాణా హోన్తి, తాయ సఞ్ఞాయ కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తావ గచ్ఛన్తి. సచే కస్సచి గమనే కిలేసో ఉప్పజ్జతి, తత్థేవ నం నిగ్గణ్హాతి. తథా అసక్కోన్తో తిట్ఠతి. అథస్స పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తోపి తిట్ఠతి. సో – “అయం భిక్ఖు తుయ్హం ఉప్పన్నవితక్కం జానాతి, అననుచ్ఛవికం తే ఏత”న్తి అత్తానం పటిచోదేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా తత్థేవ అరియభూమిం ఓక్కమతి. తథా అసక్కోన్తో నిసీదతి. అథస్స పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తోపి నిసీదతీతి సోయేవ నయో. అరియభూమిం ఓక్కమితుం అసక్కోన్తోపి తం కిలేసం విక్ఖమ్భేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తోవ గచ్ఛతి. న కమ్మట్ఠానవిప్పయుత్తేన చిత్తేన పాదం ఉద్ధరతి. ఉద్ధరతి చే, పటినివత్తిత్వా పురిమప్పదేసంయేవ ఏతి సీహళదీపే **ఆలిన్దకవాసీ మహాఫుస్సదేవత్థేరో** వియ .

సో కిర ఏకూనవీసతి వస్సాని గతపచ్చాగతవత్తం పూరేన్తో ఏవ విహాసి. మనుస్సాపి సుదం అన్తరామగ్గే కసన్తా చ వపన్తా చ మద్దన్తా చ కమ్మాని కరోన్తా థేరం తథా గచ్ఛన్తం దిస్వా – “అయం థేరో పునప్పునం నివత్తిత్వా గచ్ఛతి, కిం ను ఖో మగ్గమూళ్హో, ఉదాహు కిఞ్చి పముట్ఠో”తి సముల్లపన్తి. సో తం అనాదియిత్వా కమ్మట్ఠానయుత్తేనేవ చిత్తేన సమణధమ్మం కరోన్తో వీసతివస్సబ్భన్తరే అరహత్తం పాపుణి. అరహత్తప్పత్తదివసే చస్స చఙ్కమనకోటియం అధివత్థా దేవతా అఙ్గులీహి దీపం ఉజ్జాలేత్వా అట్ఠాసి. చత్తారోపి మహారాజానో సక్కో చ దేవానమిన్దో, బ్రహ్మా చ సహమ్పతి ఉపట్ఠానం ఆగమంసు. తఞ్చ ఓభాసం దిస్వా వనవాసీ మహాతిస్సత్థేరో తం దుతియదివసే పుచ్ఛి “రత్తిభాగే ఆయస్మతో సన్తికే ఓభాసో అహోసి, కిం సో ఓభాసో”తి? థేరో విక్ఖేపం కరోన్తో “ఓభాసో నామ దీపోభాసోపి హోతి, మణిఓభాసోపీ”తి ఏవమాదిం ఆహ. సో “పటిచ్ఛాదేథ తుమ్హే”తి నిబద్ధో “ఆమా”తి పటిజానిత్వా ఆరోచేసి.

కాళవల్లిమణ్డపవాసీ మహానాగత్థేరో వియ చ. సోపి కిర గతపచ్చాగతవత్తం పూరేన్తో “పఠమం తావ భగవతో మహాపధానం పూజేమీ”తి సత్త వస్సాని ఠానచఙ్కమమేవ అధిట్ఠాసి. పున సోళస వస్సాని గతపచ్చాగతవత్తం పూరేత్వా అరహత్తం పాపుణి. ఏవం కమ్మట్ఠానయుత్తేనేవ చిత్తేన పాదం ఉద్ధరన్తో విప్పయుత్తేన చిత్తేన ఉద్ధటే పన పటినివత్తన్తో గామసమీపం గన్త్వా, “గావీ ను పబ్బజితో నూ”తి ఆసఙ్కనీయప్పదేసే ఠత్వా, సఙ్ఘాటిం పారుపిత్వా పత్తం గహేత్వా, గామద్వారం పత్వా, కచ్ఛకన్తరతో ఉదకం గహేత్వా, గణ్డూసం కత్వా గామం పవిసతి “భిక్ఖం దాతుం వా వన్దితుం వా ఉపగతే మనుస్సే ‘దీఘాయుకా హోథా’తి వచనమత్తేనపి మా మే కమ్మట్ఠానవిక్ఖేపో అహోసీ”తి సచే పన “అజ్జ, భన్తే, కిం సత్తమీ, ఉదాహు అట్ఠమీ”తి దివసం పుచ్ఛన్తి, ఉదకం గిలిత్వా ఆరోచేతి. సచే దివసపుచ్ఛకా న హోన్తి, నిక్ఖమనవేలాయం గామద్వారే నిట్ఠుభిత్వావ యాతి.

సీహళదీపేయేవ **కలమ్బతిత్థవిహారే వస్సూపగతా పఞ్ఞాసభిక్ఖూ** వియ చ. తే కిర వస్సూపనాయికఉపోసథదివసే కతికవత్తం అకంసు – “అరహత్తం అప్పత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం నాలపిస్సామా”తి. గామఞ్చ పిణ్డాయ పవిసన్తా గామద్వారే ఉదకగణ్డూసం కత్వా పవిసింసు, దివసే పుచ్ఛితే ఉదకం గిలిత్వా ఆరోచేసుం, అపుచ్ఛితే గామద్వారే నిట్ఠుభిత్వా విహారం ఆగమంసు. తత్థ మనుస్సా నిట్ఠుభనట్ఠానం దిస్వా జానింసు “అజ్జ ఏకో ఆగతో, అజ్జ ద్వే”తి. ఏవఞ్చ చిన్తేసుం “కిం ను ఖో ఏతే అమ్హేహేవ సద్ధిం న సల్లపన్తి, ఉదాహు అఞ్ఞమఞ్ఞమ్పి? యది అఞ్ఞమఞ్ఞమ్పి న సల్లపన్తి, అద్ధా వివాదజాతా భవిస్సన్తి, హన్ద నేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఖమాపేస్సామా”తి సబ్బే విహారం అగమంసు. తత్థ పఞ్ఞాసభిక్ఖూసు వస్సం ఉపగతేసు ద్వే భిక్ఖూ ఏకోకాసే నాద్దసంసు. తతో యో తేసు చక్ఖుమా పురిసో, సో ఏవమాహ – “న, భో, కలహకారకానం వసనోకాసో ఈదిసో హోతి, సుసమ్మట్ఠం చేతియఙ్గణం బోధియఙ్గణం, సునిక్ఖిత్తా సమ్మజ్జనియో, సూపట్ఠపితం పానీయపరిభోజనీయ”న్తి. తే తతోవ నివత్తా. తే భిక్ఖూ అన్తోతేమాసేయేవ విపస్సనం ఆరభిత్వా అరహత్తం పత్వా మహాపవారణాయ విసుద్ధిపవారణం పవారేసుం.

ఏవం కాళవల్లిమణ్డపవాసీ మహానాగత్థేరో వియ కలమ్బతిత్థవిహారే వస్సూపగతభిక్ఖూ వియ చ కమ్మట్ఠానయుత్తేనేవ చిత్తేన పాదం ఉద్ధరన్తో గామసమీపం పత్వా, ఉదకగణ్డూసం కత్వా, వీథియో సల్లక్ఖేత్వా, యత్థ సురాసోణ్డధుత్తాదయో కలహకారకా చణ్డహత్థిఅస్సాదయో వా నత్థి, తం వీథిం పటిపజ్జతి. తత్థ చ పిణ్డాయ చరమానో న తురితతురితో వియ జవేన గచ్ఛతి, జవనపిణ్డపాతికధుతఙ్గం నామ నత్థి. విసమభూమిభాగప్పత్తం పన ఉదకభరితసకటమివ నిచ్చలోవ హుత్వా గచ్ఛతి. అనుఘరం పవిట్ఠో చ దాతుకామం అదాతుకామం వా సల్లక్ఖేతుం తదనురూపం కాలం ఆగమేన్తో భిక్ఖం గహేత్వా,

పతిరూపే ఓకాసే నిసీదిత్వా, కమ్మట్ఠానం మనసి కరోన్తో ఆహారే పటికూలసఞ్ఞం ఉపట్ఠపేత్వా, అక్ఖబ్భఞ్జనవణాలేపనపుత్తమంసూపమావసేన పచ్చవేక్ఖన్తో అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఆహారం ఆహారేతి, నేవ దవాయ న మదాయ...పే.... భుత్తావీ చ ఉదకకిచ్చం కత్వా, ముహుత్తం భత్తకిలమథం పటిప్పస్సమ్భేత్వా, యథా పురే భత్తం, ఏవం పచ్ఛా భత్తం పురిమయామం పచ్ఛిమయామఞ్చ కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి. అయం వుచ్చతి **హరతి చేవ పచ్చాహరతి చాతి**. ఏవమేతం హరణపచ్చాహరణం గతపచ్చాగతవత్తన్తి వుచ్చతి.

ఏతం పూరేన్తో యది ఉపనిస్సయసమ్పన్నో హోతి, పఠమవయే ఏవ అరహత్తం పాపుణాతి. నో చే పఠమవయే పాపుణాతి, అథ మజ్ఝిమవయే పాపుణాతి. నో చే మజ్ఝిమవయే పాపుణాతి, అథ మరణసమయే పాపుణాతి. నో చే మరణసమయే పాపుణాతి, అథ దేవపుత్తో హుత్వా పాపుణాతి. నో చే దేవపుత్తో హుత్వా పాపుణాతి, అథ పచ్చేకసమ్బుద్ధో హుత్వా పరినిబ్బాతి. నో చే పచ్చేకసమ్బుద్ధో హుత్వా పరినిబ్బాతి, అథ బుద్ధానం సన్తికే ఖిప్పాభిఞ్ఞో హోతి; సేయ్యథాపి – థేరో బాహియో, మహాపఞ్ఞో వా హోతి; సేయ్యథాపి థేరో సారిపుత్తో.

అయం పన పచ్చేకబోధిసత్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా, ఆరఞ్ఞికో హుత్వా, వీసతి వస్ససహస్సాని ఏతం గతపచ్చాగతవత్తం పూరేత్వా, కాలం కత్వా, కామావచరదేవలోకే ఉప్పజ్జి. తతో చవిత్వా బారాణసిరఞ్ఞో అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం అగ్గహేసి. కుసలా ఇత్థియో తదహేవ గబ్భసణ్ఠానం జానన్తి, సా చ తాసమఞ్ఞతరా , తస్మా తం గబ్భపతిట్ఠానం రఞ్ఞో నివేదేసి. ధమ్మతా ఏసా, యం పుఞ్ఞవన్తే సత్తే గబ్భే ఉప్పన్నే మాతుగామో గబ్భపరిహారం లభతి. తస్మా రాజా తస్సా గబ్భపరిహారం అదాసి. సా తతో పభుతి నాచ్చుణ్హం కిఞ్చి అజ్ఝోహరితుం లభతి, నాతిసీతం, నాతిఅమ్బిలం, నాతిలోణం, నాతికటుకం, నాతితిత్తకం. అచ్చుణ్హే హి మాతరా అజ్ఝోహటే గబ్భస్స లోహకుమ్భివాసో వియ హోతి, అతిసీతే లోకన్తరికవాసో వియ, అచ్చమ్బిలలోణకటుకతిత్తకేసు భుత్తేసు సత్థేన ఫాలేత్వా అమ్బిలాదీహి సిత్తాని వియ గబ్భసేయ్యకస్స అఙ్గాని తిబ్బవేదనాని హోన్తి. అతిచఙ్కమనట్ఠాననిసజ్జాసయనతోపి నం నివారేన్తి – ''కుచ్ఛిగతస్స సఞ్చలనదుక్ఖం మా అహోసీ''తి. ముదుకత్థరణత్థతాయ భూమియం చఙ్కమనాదీని మత్తాయ కాతుం లభతి, వణ్ణగన్ధాదిసమ్పన్నం సాదుసప్పాయం అన్నపానం లభతి. పరిగ్గహేత్వావ నం చఙ్కమాపేన్తి, నిసీదాపేన్తి, వుట్ఠాపేన్తి.

సా ఏవం పరిహరియమానా గబ్భపరిపాకకాలే సూతిఘరం పవిసిత్వా పచ్చూససమయే పుత్తం విజాయి పక్కతేలమద్దితమనోసిలాపిణ్డిసదిసం ధఞ్ఞపుఞ్ఞలక్ఖణూపేతం. తతో నం పఞ్చమదివసే అలఙ్కతప్పటియత్తం రఞ్ఞో దస్సేసుం, రాజా తుట్ఠో ఛసట్ఠియా ధాతీహి ఉపట్ఠాపేసి. సో సబ్బసమ్పత్తీహి వడ్ఢమానో న చిరస్సేవ విఞ్ఞుతం పాపుణి. తం సోళసవస్సుద్దేసికమేవ సమానం రాజా రజ్జే అభిసిఞ్చి, వివిధనాటకాని చస్స ఉపట్ఠాపేసి. అభిసిత్తో రాజపుత్తో రజ్జం కారేసి నామేన బ్రహ్మదత్తో సకలజమ్బుదీపే వీసతియా నగరసహస్సేసు. జమ్బుదీపే హి పుబ్బే చతురాసీతి నగరసహస్సాని అహేసుం. తాని పరిహాయన్తాని సట్ఠి అహేసుం, తతో పరిహాయన్తాని చత్తాలీసం, సబ్బపరిహాయనకాలే పన వీసతి హోన్తి. అయఞ్చ బ్రహ్మదత్తో సబ్బపరిహాయనకాలే ఉప్పజ్జి. తేనస్స వీసతి నగరసహస్సాని అహేసుం, వీసతి పాసాదసహస్సాని, వీసతి హత్థిసహస్సాని, వీసతి అస్ససహస్సాని, వీసతి రథసహస్సాని , వీసతి పత్తిసహస్సాని, వీసతి ఇత్థిసహస్సాని – ఓరోధా చ నాటకిత్థియో చ, వీసతి అమచ్చసహస్సాని. సో మహారజ్జం కారయమానో ఏవ కసిణపరికమ్మం కత్వా పఞ్చ అభిఞ్ఞాయో, అట్ఠ సమాపత్తియో చ నిబ్బత్తేసి. యస్మా పన అభిసిత్తరఞ్ఞా నామ అవస్సం అట్టకరణే నిసీదితబ్బం, తస్మా ఏకదివసం పగేవ పాతరాసం భుఞ్జిత్వా వినిచ్ఛయట్ఠానే నిసీది. తత్థ ఉచ్చాసద్దమహాసద్దం అకంసు. సో ''అయం సద్దో

సమాపత్తియా ఉపక్కిలేసో”తి పాసాదతలం అభిరుహిత్వా “సమాపత్తిం అప్పేమీ”తి నిసిన్నో నాసక్ఖి అప్పేతుం, రజ్జవిక్ఖేపేన సమాపత్తి పరిహీనా. తతో చిన్తేసి “కిం రజ్జం వరం, ఉదాహు సమణధమ్మో”తి. తతో “రజ్జసుఖం పరిత్తం అనేకాదీనవం, సమణధమ్మసుఖం పన విపులమనేకానిసంసం ఉత్తమపురిససేవితఞ్చా”తి ఞత్వా అఞ్ఞతరం అమచ్చం ఆణాపేసి – “ఇమం రజ్జం ధమ్మేన సమేన అనుసాస, మా ఖో అధమ్మకారం అకాసీ”తి సబ్బం నియ్యాతేత్వా పాసాదం అభిరుహిత్వా సమాపత్తిసుఖేన విహరతి, న కోచి ఉపసఙ్కమితుం లభతి అఞ్ఞత్ర ముఖధోవనదన్తకట్ఠదాయకభత్తనీహారకాదీహి.

తతో అద్ధమాసమత్తే వీతిక్కన్తే మహేసీ పుచ్ఛి “రాజా ఉయ్యానగమనబలదస్సననాటకాదీసు కత్థచి న దిస్సతి, కుహిం గతో”తి? తస్సా తమత్థం ఆరోచేసుం. సా అమచ్చస్స పాహేసి “రజ్జే పటిచ్ఛితే అహమ్పి పటిచ్ఛితా హోమి, ఏతు మయా సద్ధిం సంవాసం కప్పేతూ”తి. సో ఉభో కణ్ణే థకేత్వా “అసవనీయమేత”న్తి పటిక్ఖిపి. సా పునపి ద్వత్తిక్ఖత్తుం పేసేత్వా అనిచ్ఛమానం తజ్జాపేసి – “యది న కరోసి, ఠానాపి తే చావేమి, జీవితాపి వోరోపేమీ”తి. సో భీతో “మాతుగామో నామ దళ్హనిచ్ఛయో, కదాచి ఏవమ్పి కారాపేయ్యా”తి ఏకదివసం రహో గన్త్వా తాయ సద్ధిం సిరిసయనే సంవాసం కప్పేసి. సా పుఞ్ఞవతీ సుఖసమ్ఫస్సా. సో తస్సా సమ్ఫస్సరాగేన రత్తో తత్థ అభిక్ఖణం సఙ్కితసఙ్కితోవ అగమాసి. అనుక్కమేన అత్తనో ఘరసామికో వియ నిబ్బిసఙ్కో పవిసితుమారద్ధో.

తతో రాజమనుస్సా తం పవత్తిం రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా న సద్దహతి. దుతియమ్పి తతియమ్పి ఆరోచేసుం. తతో నిలీనో సయమేవ దిస్వా సబ్బామచ్చే సన్నిపాతాపేత్వా ఆరోచేసి. తే – “అయం రాజాపరాధికో హత్థచ్ఛేదం అరహతి, పాదచ్ఛేదం అరహతీ”తి యావ సూలే ఉత్తాసనం, తావ సబ్బకమ్మకారణాని నిద్దిసింసు. రాజా – “ఏతస్స వధబన్ధనతాళనే మయ్హం విహింసా ఉప్పజ్జేయ్య, జీవితా వోరోపనే పాణాతిపాతో భవేయ్య, ధనహరణే అదిన్నాదానం, అలం ఏవరూపేహి కతేహి, ఇమం మమ రజ్జా నిక్కడ్ఢథా”తి ఆహ. అమచ్చా తం నిబ్బిసయం అకంసు. సో అత్తనో ధనసారఞ్చ పుత్తదారఞ్చ గహేత్వా పరవిసయం అగమాసి. తత్థ రాజా సుత్వా “కిం ఆగతోసీ”తి పుచ్ఛి. “దేవ, ఇచ్ఛామి తం ఉపట్ఠాతు”న్తి. సో తం సమ్పటిచ్ఛి. అమచ్చో కతిపాహచ్చయేన లద్ధవిస్సాసో తం రాజానం ఏతదవోచ – “మహారాజ, అమక్ఖికమధుం పస్సామి, తం ఖాదన్తో నత్థీ”తి. రాజా “కిం ఏతం ఉప్పణ్డేతుకామో భణతీ”తి న సుణాతి. సో అన్తరం లభిత్వా పునపి సుట్ఠుతరం వణ్ణేత్వా ఆరోచేసి. రాజా “కిం ఏత”న్తి పుచ్ఛి. “బారాణసిరజ్జం, దేవా”తి. రాజా “మం నేత్వా మారేతుకామోసీ”తి ఆహ. సో “మా, దేవ, ఏవం అవచ, యది న సద్దహసి, మనుస్సే పేసేహీ”తి. సో మనుస్సే పేసేసి. తే గన్త్వా గోపురం ఖణిత్వా రఞ్ఞో సయనఘరే ఉట్ఠహింసు.

రాజా దిస్వా “కిస్స ఆగతాత్థా”తి పుచ్ఛి. “చోరా మయం, మహారాజా”తి. రాజా తేసం ధనం దాపేత్వా “మా పున ఏవమకత్థా”తి ఓవదిత్వా విస్సజ్జేసి. తే ఆగన్త్వా తస్స రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. సో పునపి ద్వత్తిక్ఖత్తుం తథేవ వీమంసిత్వా “సీలవా రాజా”తి చతురఙ్గినిం సేనం సన్నయ్హిత్వా సీమన్తరే ఏకం నగరం ఉపగమ్మ తత్థ అమచ్చస్స పాహేసి “నగరం వా మే దేహి యుద్ధం వా”తి. సో బ్రహ్మదత్తస్స తమత్థం ఆరోచాపేసి “ఆణాపేతు దేవో కిం యుజ్ఝామి, ఉదాహు నగరం దేమీ”తి. రాజా “న యుజ్ఝితబ్బం, నగరం దత్వా ఇధాగచ్ఛా”తి పేసేసి. సో తథా అకాసి. పటిరాజాపి తం నగరం గహేత్వా అవసేసనగరేసుపి తథేవ దూతం పాహేసి. తేపి అమచ్చా తథేవ బ్రహ్మదత్తస్స ఆరోచేత్వా తేన “న యుజ్ఝితబ్బం, ఇధాగన్తబ్బ”న్తి వుత్తా బారాణసిం ఆగమంసు.

తతో అమచ్చా బ్రహ్మదత్తం ఆహంసు – "మహారాజ, తేన సహ యుజ్ఝామా"తి. రాజా – "మమ పాణాతిపాతో భవిస్సతీ"తి వారేసి. అమచ్చా – "మయం, మహారాజ, తం జీవగ్గాహం గహేత్వా ఇధేవ ఆనేస్సామా"తి నానాఉపాయేహి రాజానం సఞ్ఞాపేత్వా "ఏహి మహారాజా"తి గన్తుం ఆరద్ధా. రాజా "సచే సత్తమారణప్పహరణవిలుమ్పనకమ్మం న కరోథ, గచ్ఛామీ"తి భణతి. అమచ్చా "న, దేవ, కరోమ, భయం దస్సేత్వా పలాపేమా"తి చతురఙ్గినిం సేనం సన్నయ్హిత్వా ఘటేసు దీపే పక్ఖిపిత్వా రత్తిం గచ్ఛింసు. పటిరాజా తం దివసం బారాణసిసమీపే నగరం గహేత్వా ఇదాని కిన్తి రత్తిం సన్నాహం మోచాపేత్వా పమత్తో నిద్దం ఓక్కమి సద్ధిం బలకాయేన. తతో అమచ్చా బారాణసిరాజానం గహేత్వా పటిరఞ్ఞో ఖన్ధావారం గన్త్వా సబ్బఘటేహి దీపే నిహరాపేత్వా ఏకపజ్జోతాయ సేనాయ సద్దం అకంసు. పటిరఞ్ఞో అమచ్చో మహాబలం దిస్వా భీతో అత్తనో రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా "ఉట్ఠేహి అమక్ఖికమధుం ఖాదాహీ"తి మహాసద్దం అకాసి. తథా దుతియోపి, తతియోపి. పటిరాజా తేన సద్దేన పటిబుజ్ఝిత్వా భయం సన్తాసం ఆపజ్జి. ఉక్కుట్ఠిసతాని పవత్తింసు. సో "పరవచనం సద్దహిత్వా అమిత్తహత్థం పత్తోమ్హీ"తి సబ్బరత్తిం తం తం విప్పలపిత్వా దుతియదివసే "ధమ్మికో రాజా, ఉపరోధం న కరేయ్య, గన్త్వా ఖమాపేమీ"తి చిన్తేత్వా రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా జణ్ణుకేహి పతిట్ఠహిత్వా "ఖమ, మహారాజ, మయ్హం అపరాధ"న్తి ఆహ. రాజా తం ఓవదిత్వా "ఉట్ఠేహి, ఖమామి తే"తి ఆహ. సో రఞ్ఞా ఏవం వుత్తమత్తేయేవ పరమస్సాసప్పత్తో అహోసి, బారాణసిరఞ్ఞో సమీపేయేవ జనపదే రజ్జం లభి. తే అఞ్ఞమఞ్ఞం సహాయకా అహేసుం.

అథ బ్రహ్మదత్తో ద్వేపి సేనా సమ్మోదమానా ఏకతో ఠితా దిస్వా "మమేకస్స చిత్తానురక్ఖణాయ అస్మిం జనకాయే ఖుద్దకమక్ఖికాయ పివనమత్తమ్పి లోహితబిన్దు న ఉప్పన్నం. అహో సాధు, అహో సుట్ఠు, సబ్బే సత్తా సుఖితా హోన్తు, అవేరా హోన్తు, అబ్యాపజ్ఝా హోన్తూ"తి మేత్తాఝానం ఉప్పాదేత్వా, తదేవ పాదకం కత్వా, సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా, పచ్చేకబోధిఞాణం సచ్ఛికత్వా, సయమ్భుతం పాపుణి. తం మగ్గసుఖేన ఫలసుఖేన సుఖితం హత్థిక్ఖన్ధే నిసిన్నం అమచ్చా పణిపాతం కత్వా ఆహంసు – "యానకాలో, మహారాజ, విజితబలకాయస్స సక్కారో కాతబ్బో, పరాజితబలకాయస్స భత్తపరిబ్బయో దాతబ్బో"తి. సో ఆహ – "నాహం, భణే, రాజా, పచ్చేకబుద్ధో నామాహ"న్తి. కిం దేవో భణతి, న ఏదిసా పచ్చేకబుద్ధా హోన్తీతి? కీదిసా, భణే, పచ్చేకబుద్ధాతి? పచ్చేకబుద్ధా నామ ద్వఙ్గులకేసమస్సు అట్ఠపరిక్ఖారయుత్తా భవన్తీతి. సో దక్ఖిణహత్థేన సీసం పరామసి, తావదేవ గిహిలిఙ్గం అన్తరధాయి, పబ్బజితవేసో పాతురహోసి, ద్వఙ్గులకేసమస్సు అట్ఠపరిక్ఖారసమన్నాగతో వస్ససతికత్థేరసదిసో అహోసి. సో చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా హత్థిక్ఖన్ధతో వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా పదుమపుప్ఫే నిసీది. అమచ్చా వన్దిత్వా "కిం, భన్తే, కమ్మట్ఠానం, కథం అధిగతోసీ"తి పుచ్ఛింసు. సో యతో అస్స మేత్తాఝానకమ్మట్ఠానం అహోసి , తఞ్చ విపస్సనం విపస్సిత్వా అధిగతో, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో ఉదానగాథఞ్చ బ్యాకరణగాథఞ్చ ఇమఞ్ఞేవ గాథం అభాసి "**సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డ**"న్తి.

తత్థ **సబ్బేసూతి** అనవసేసేసు. **భూతేసూతి** సత్తేసు. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారం పన రతనసుత్తవణ్ణనాయం వక్ఖామ. **నిధాయాతి** నిక్ఖిపిత్వా. **దణ్డన్తి** కాయవచీమనోదణ్డం, కాయదుచ్చరితాదీనమేతం అధివచనం. కాయదుచ్చరితఞ్హి దణ్డయతీతి దణ్డో, బాధేతి అనయబ్యసనం పాపేతీతి వుత్తం హోతి. ఏవం వచీదుచ్చరితం మనోదుచ్చరితం చ. పహరణదణ్డో ఏవ వా దణ్డో, తం నిధాయాతిపి వుత్తం హోతి. **అవిహేఠయన్తి** అవిహేఠయన్తో. **అఞ్ఞతరమ్పీతి** యంకిఞ్చి ఏకమ్పి. **తేసన్తి** తేసం సబ్బభూతానం. **న పుత్తమిచ్ఛేయ్యాతి** అత్రజో, ఖేత్రజో, దిన్నకో, అన్తేవాసికోతి ఇమేసు చతూసు పుత్తేసు యం కిఞ్చి పుత్తం న ఇచ్ఛేయ్య. **కుతో సహాయన్తి** సహాయం పన ఇచ్ఛేయ్యాతి కుతో ఏవ ఏతం.

ఏకోతి పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతేన ఏకో, అదుతియట్ఠేన ఏకో, తణ్హాపహానేన ఏకో, ఏకన్తవిగతకిలేసోతి ఏకో, ఏకో పచ్చేకసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి ఏకో. సమణసహస్సస్సాపి హి మజ్ఝే వత్తమానో గిహిసఞ్ఞోజనస్స ఛిన్నత్తా ఏకో – ఏవం **పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతేన** ఏకో. ఏకో తిట్ఠతి, ఏకో గచ్ఛతి, ఏకో నిసీదతి, ఏకో సేయ్యం కప్పేతి, ఏకో ఇరియతి వత్తతీతి – ఏవం **అదుతియట్ఠేన** ఏకో.

"తణ్హాదుతియో పురిసో, దీఘమద్ధానసంసరం;
ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం, సంసారం నాతివత్తతి.

"ఏవమాదీనవం ఞత్వా, తణ్హం దుక్ఖస్స సమ్భవం;
వీతతణ్హో అనాదానో, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే"తి. (ఇతివు॰ ౧౫, ౧౦౫; మహాని॰ ౧౯౧; చూళని॰ పారాయనానుగీతిగాథానిద్దేస ౧౦౭) –

ఏవం **తణ్హాపహానట్ఠేన** ఏకో. సబ్బకిలేసాస్స పహీనా ఉచ్ఛిన్నమూలా తాలావత్థుకతా అనభావంకతా ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మాతి – ఏవం **ఏకన్తవిగతకిలేసో**తి ఏకో. అనాచరియకో హుత్వా సయమ్భూ సామఞ్ఞేవ పచ్చేకసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధోతి – ఏవం **ఏకో పచ్చేకసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో**తి ఏకో.

చరేతి యా ఇమా అట్ఠ చరియాయో; సేయ్యథిదం – పణిధిసమ్పన్నానం చతూసు ఇరియాపథేసు ఇరియాపథచరియా , ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారానం అజ్ఝత్తికాయతనేసు ఆయతనచరియా, అప్పమాదవిహారీనం చతూసు సతిపట్ఠానేసు సతిచరియా, అధిచిత్తమనుయుత్తానం చతూసు ఝానేసు సమాధిచరియా, బుద్ధిసమ్పన్నానం చతూసు అరియసచ్చేసు ఞాణచరియా, సమ్మా పటిపన్నానం చతూసు అరియమగ్గేసు మగ్గచరియా, అధిగతప్ఫలానం చతూసు సామఞ్ఞఫలేసు పత్తిచరియా, తిణ్ణం బుద్ధానం సబ్బసత్తేసు లోకత్థచరియా, తత్థ పదేసతో పచ్చేకబుద్ధసావకానన్తి. యథాహ – "చరియాతి అట్ఠ చరియాయో ఇరియాపథచరియా"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౯౭; ౩.౨౮) విత్థారో. తాహి చరియాహి సమన్నాగతో భవేయ్యాతి అత్థో. అథ వా యా ఇమా "అధిముచ్చన్తో సద్ధాయ చరతి, పగ్గణ్హన్తో వీరియేన చరతి, ఉపట్ఠహన్తో సతియా చరతి, అవిక్ఖిత్తో సమాధినా చరతి, పజానన్తో పఞ్ఞాయ చరతి, విజానన్తో విఞ్ఞాణేన చరతి, ఏవం పటిపన్నస్స కుసలా ధమ్మా ఆయతన్తీతి ఆయతనచరియాయ చరతి, ఏవం పటిపన్నో విసేసమధిగచ్ఛతీతి విసేసచరియాయ చరతీ"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౯౭; ౩.౨౯) ఏవం అపరాపి అట్ఠ చరియా వుత్తా. తాహిపి సమన్నాగతో భవేయ్యాతి అత్థో. **ఖగ్గవిసాణకప్పో**తి ఏత్థ ఖగ్గవిసాణం నామ ఖగ్గమిగసిఙ్గం. కప్పసద్దస్స అత్థం విత్థారతో మఙ్గలసుత్తవణ్ణనాయం పకాసయిస్సామ. ఇధ పనాయం "సత్థుకప్పేన వత, భో, కిర సావకేన సద్ధిం మన్తయమానా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౬౦) ఏవమాదీసు వియ పటిభాగో వేదితబ్బో. ఖగ్గవిసాణకప్పోతి ఖగ్గవిసాణసదిసోతి వుత్తం హోతి. అయం తావేత్థ పదతో అత్థవణ్ణనా.

అధిప్పాయానుసన్ధితో పన ఏవం వేదితబ్బా – య్వాయం వుత్తప్పకారో దణ్డో భూతేసు పవత్తియమానో అహితో హోతి, తం తేసు అప్పవత్తనేన తప్పటిపక్ఖభూతాయ మేత్తాయ పరహితూపసంహారేన చ సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం, నిహితదణ్డత్తా ఏవ చ. యథా అనిహితదణ్డా సత్తా భూతాని దణ్డేన వా సత్థేన వా పాణినా వా లేడ్డునా వా విహేఠయన్తి, తథా అవిహేఠయం అఞ్ఞతరమ్పి తేసం. ఇమం మేత్తాకమ్మట్ఠానమాగమ్మ యదేవ తత్థ వేదనాగతం సఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణగతం తఞ్చ తదనుసారేనేవ తదఞ్ఞఞ్చ సఙ్ఖారగతం విపస్సిత్వా ఇమం పచ్చేకబోధిం అధిగతోమ్హీతి అయం తావ అధిప్పాయో.

అయం పన అనుసన్ధి – ఏవం వుత్తే తే అమచ్చా ఆహంసు – “ఇదాని, భన్తే, కుహిం గచ్ఛథా”తి? తతో తేన “పుబ్బపచ్చేకసమ్బుద్ధా కత్థ వసన్తీ”తి ఆవజ్జేత్వా ఞత్వా “గన్ధమాదనపబ్బతే”తి వుత్తే పునాహంసు – “అమ్హే దాని, భన్తే, పజహథ, న ఇచ్ఛథా”తి. అథ పచ్చేకబుద్ధో ఆహ – “న పుత్తమిచ్ఛేయ్యా”తి సబ్బం. తత్రాధిప్పాయో – అహం ఇదాని అత్రజాదీసు యం కిఞ్చి పుత్తమ్పి న ఇచ్ఛేయ్యం, కుతో పన తుమ్హాదిసం సహాయం? తస్మా తుమ్హేసుపి యో మయా సద్ధిం గన్తుం మాదిసో వా హోతుం ఇచ్ఛతి, సో ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. అథ వా తేహి “అమ్హే దాని, భన్తే, పజహథ న ఇచ్ఛథా”తి వుత్తే సో పచ్చేకబుద్ధో “న పుత్తమిచ్ఛేయ్య కుతో సహాయ”న్తి వత్వా అత్తనో యథావుత్తేనత్థేన ఏకచరియాయ గుణం దిస్వా పముదితో పీతిసోమనస్సజాతో ఇమం ఉదానం ఉదానేసి – “ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి. ఏవం వత్వా పేక్ఖమానస్సేవ మహాజనస్స ఆకాసే ఉప్పతిత్వా గన్ధమాదనం అగమాసి.

గన్ధమాదనో నామ హిమవతి చూళకాళపబ్బతం, మహాకాళపబ్బతం, నాగపలిపేఠనం, చన్దగబ్భం, సూరియగబ్భం, సువణ్ణపస్సం, హిమవన్తపబ్బతన్తి సత్త పబ్బతే అతిక్కమ్మ హోతి. తత్థ నన్దమూలకం నామ పబ్భారం పచ్చేకబుద్ధానం వసనోకాసో. తిస్సో చ గుహాయో – సువణ్ణగుహా, మణిగుహా, రజతగుహాతి. తత్థ మణిగుహాద్వారే మఞ్జూసకో నామ రుక్ఖో యోజనం ఉబ్బేధేన, యోజనం విత్థారేన. సో యత్తకాని ఉదకే వా థలే వా పుప్ఫాని, సబ్బాని తాని పుప్ఫయతి విసేసేన పచ్చేకబుద్ధాగమనదివసే. తస్సూపరితో సబ్బరతనమాళో హోతి. తత్థ సమ్మజ్జనకవాతో కచవరం ఛడ్డేతి, సమకరణవాతో సబ్బరతనమయం వాలికం సమం కరోతి, సిఞ్చనకవాతో అనోతత్తదహతో ఆనేత్వా ఉదకం సిఞ్చతి, సుగన్ధకరణవాతో హిమవన్తతో సబ్బేసం గన్ధరుక్ఖానం గన్ధే ఆనేతి, ఓచినకవాతో పుప్ఫాని ఓచినిత్వా పాతేతి, సన్థరకవాతో సబ్బత్థ సన్థరతి. సదా పఞ్ఞత్తానేవ చేత్థ ఆసనాని హోన్తి, యేసు పచ్చేకబుద్ధుప్పాదదివసే ఉపోసథదివసే చ సబ్బపచ్చేకబుద్ధా సన్నిపతిత్వా నిసీదన్తి. అయం తత్థ పకతి. అభిసమ్బుద్ధ-పచ్చేకబుద్ధో తత్థ గన్త్వా పఞ్ఞత్తాసనే నిసీదతి. తతో సచే తస్మిం కాలే అఞ్ఞేపి పచ్చేకబుద్ధా సంవిజ్జన్తి, తేపి తఙ్ఖణం సన్నిపతిత్వా పఞ్ఞత్తాసనేసు నిసీదన్తి. నిసీదిత్వా చ కిఞ్చిదేవ సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠహన్తి, తతో సఙ్ఘత్థేరో అధునాగతపచ్చేకబుద్ధం సబ్బేసం అనుమోదనత్థాయ “కథమధిగత”న్తి కమ్మట్ఠానం పుచ్ఛతి. తదాపి సో తమేవ అత్తనో ఉదానబ్యాకరణగాథం భాసతి. పున భగవాపి ఆయస్మతా ఆనన్దేన పుట్ఠో తమేవ గాథం భాసతి, ఆనన్దో చ సఙ్గీతియన్తి ఏవమేకేకా గాథా పచ్చేకసమ్బోధిఅభిసమ్బుద్ధట్ఠానే, మఞ్జూసకమాళే , ఆనన్దేన పుచ్ఛితకాలే, సఙ్గీతియన్తి చతుక్ఖత్తుం భాసితా హోతీతి.

పఠమగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౩౬. **సంసగ్గజాతస్సా**తి కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పచ్చేకబోధిసత్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే వీసతి వస్ససహస్సాని పురిమనయేనేవ సమణధమ్మం కరోన్తో కసిణపరికమ్మం కత్వా, పఠమజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా, నామరూపం వవత్థపేత్వా, లక్ఖణసమ్మసనం కత్వా, అరియమగ్గం అనధిగమ్మ బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తి. సో తతో చుతో బారాణసిరఞ్ఞో అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిమ్హి ఉప్పజ్జిత్వా పురిమనయేనేవ వడ్ఢమానో యతో పభుతి “అయం ఇత్థీ అయం పురిసో”తి విసేసం అఞ్ఞాసి, తతుపాదాయ ఇత్థీనం హత్థే న రమతి, ఉచ్ఛాదనన్హాపనమణ్డనాదిమత్తమ్పి న సహతి. తం పురిసా ఏవ పోసేన్తి, థఞ్ఞపాయనకాలే ధాతియో కఞ్చుకం పటిముఞ్చిత్వా పురిసవేసేన థఞ్ఞం పాయేన్తి. సో ఇత్థీనం గన్ధం ఘాయిత్వా సద్దం వా సుత్వా రోదతి, విఞ్ఞుతం పత్తోపి ఇత్థియో పస్సితుం న ఇచ్ఛతి, తేన తం **అనిత్థిగన్ధో**త్వేవ సఞ్జానింసు.

తస్మిం సోళసవస్సుద్దేసికే జాతే రాజా "కులవంసం సణ్ఠపేస్సామీ"తి నానాకులేహి తస్స అనురూపా కఞ్ఞాయో ఆనేత్వా అఞ్ఞతరం అమచ్చం ఆణాపేసి "కుమారం రమాపేహీ"తి. అమచ్చో ఉపాయేన తం రమాపేతుకామో తస్స అవిదూరే సాణిపాకారం పరిక్ఖిపాపేత్వా నాటకాని పయోజాపేసి. కుమారో గీతవాదితసద్దం సుత్వా – "కస్సేసో సద్దో"తి ఆహ. అమచ్చో "తవేసో, దేవ, నాటకిత్థీనం సద్దో, పుఞ్ఞవన్తానం ఈదిసాని నాటకాని హోన్తి, అభిరమ, దేవ, మహాపుఞ్ఞోసి త్వ"న్తి ఆహ. కుమారో అమచ్చం దణ్డేన తాళాపేత్వా నిక్కడ్ఢాపేసి. సో రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా కుమారస్స మాతరా సహ గన్త్వా, కుమారం ఖమాపేత్వా, పున అమచ్చం అప్పేసి. కుమారో తేహి అతినిప్పీళియమానో సేట్ఠసువణ్ణం దత్వా సువణ్ణకారే ఆణాపేసి – "సున్దరం ఇత్థిరూపం కరోథా"తి. తే విస్సకమ్మునా నిమ్మితసదిసం సబ్బాలఙ్కారవిభూసితం ఇత్థిరూపం కత్వా దస్సేసుం. కుమారో దిస్వా విమ్హయేన సీసం చాలేత్వా మాతాపితూనం పేసేసి "యది ఈదిసం ఇత్థిం లభిస్సామి, గణ్హిస్సామీ"తి. మాతాపితరో "అమ్హాకం పుత్తో మహాపుఞ్ఞో, అవస్సం తేన సహ కతపుఞ్ఞా కాచి దారికా లోకే ఉప్పన్నా భవిస్సతీ"తి తం సువణ్ణరూపం రథం ఆరోపేత్వా అమచ్చానం అప్పేసుం "గచ్ఛథ, ఈదిసం దారికం గవేసథా"తి. తే గహేత్వా సోళస మహాజనపదే విచరన్తా తం తం గామం గన్త్వా ఉదకతిత్థాదీసు యత్థ యత్థ జనసమూహం పస్సన్తి, తత్థ తత్థ దేవతం వియ సువణ్ణరూపం ఠపేత్వా నానాపుప్ఫవత్థాలఙ్కారేహి పూజం కత్వా, వితానం బన్ధిత్వా, ఏకమన్తం తిట్ఠన్తి – "యది కేనచి ఏవరూపా దిట్ఠపుబ్బా భవిస్సతి, సో కథం సముట్ఠాపేస్సతీ"తి? ఏతేనుపాయేన అఞ్ఞత్ర మద్దరట్ఠా సబ్బే జనపదే ఆహిణ్డిత్వా తం "ఖుద్దకరట్ఠ"న్తి అవమఞ్ఞమానా తత్థ పఠమం అగన్త్వా నివత్తింసు.

తతో నేసం అహోసి "మద్దరట్ఠమ్పి తావ గచ్ఛామ, మా నో బారాణసిం పవిట్ఠేపి రాజా పున పాహేసీ"తి మద్దరట్ఠే సాగలనగరం అగమంసు. సాగలనగరే చ మద్దవో నామ రాజా. తస్స ధీతా సోళసవస్సుద్దేసికా అభిరూపా హోతి. తస్సా వణ్ణదాసియో న్హానోదకత్థాయ తిత్థం గతా. తత్థ అమచ్చేహి ఠపితం తం సువణ్ణరూపం దూరతోవ దిస్వా "అమ్హే ఉదకత్థాయ పేసేత్వా రాజపుత్తీ సయమేవ ఆగతా"తి భణన్తియో సమీపం గన్త్వా "నాయం సామినీ, అమ్హాకం సామినీ ఇతో అభిరూపతరా"తి ఆహంసు. అమచ్చా తం సుత్వా రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా అనురూపేన నయేన దారికం యాచింసు, సోపి అదాసి. తతో బారాణసిరఞ్ఞో పాహేసుం "లద్ధా దారికా, సామం ఆగచ్ఛిస్సతి, ఉదాహు అమ్హేవ ఆనేమా"తి? సో చ "మయి ఆగచ్ఛన్తే జనపదపీళా భవిస్సతి, తుమ్హేవ ఆనేథా"తి పేసేసి.

అమచ్చా దారికం గహేత్వా నగరా నిక్ఖమిత్వా కుమారస్స పాహేసుం – "లద్ధా సువణ్ణరూపసదిసీ దారికా"తి. కుమారో సుత్వావ రాగేన అభిభూతో పఠమజ్ఝానా పరిహాయి. సో దూతపరమ్పరం పేసేసి "సీఘం ఆనేథ, సీఘం ఆనేథా"తి. తే సబ్బత్థ ఏకరత్తివాసేనేవ బారాణసిం పత్వా బహినగరే ఠితా రఞ్ఞో పాహేసుం – "అజ్జ పవిసితబ్బం, నో"తి? రాజా "సేట్ఠకులా ఆనీతా దారికా, మఙ్గలకిరియం కత్వా మహాసక్కారేన పవేసేస్సామ, ఉయ్యానం తావ నం నేథా"తి ఆణాపేసి. తే తథా అకంసు. సా అచ్చన్తసుఖుమాలా యానుగ్ఘాతేన ఉబ్బాళ్హా అద్ధానపరిస్సమేన ఉప్పన్నవాతరోగా మిలాతమాలా వియ హుత్వా రత్తింయేవ కాలమకాసి. అమచ్చా "సక్కారా పరిభట్ఠమ్హా"తి పరిదేవింసు. రాజా చ నాగరా చ "కులవంసో వినట్ఠో"తి పరిదేవింసు. నగరే మహాకోలాహలం అహోసి. కుమారస్స సుతమత్తేయేవ మహాసోకో ఉదపాది. తతో కుమారో సోకస్స మూలం ఖణితుమారద్ధో. సో చిన్తేసి – "అయం సోకో నామ న అజాతస్స హోతి, జాతస్స పన హోతి, తస్మా జాతిం పటిచ్చ సోకో"తి. "జాతి పన కిం పటిచ్చా"తి? తతో "భవం పటిచ్చ జాతీ"తి ఏవం పుబ్బభావనానుభావేన యోనిసో మనసికరోన్తో అనులోమపటిలోమపటిచ్చసముప్పాదం దిస్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో తత్థేవ నిసిన్నో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. తం మగ్గఫలసుఖేన సుఖితం సన్తిన్ద్రియం సన్తమానసం నిసిన్నం దిస్వా, పణిపాతం కత్వా, అమచ్చా ఆహంసు – "మా సోచి,

దేవ, మహన్తో జమ్బుదీపో, అఞ్ఞం తతో సున్దరతరం ఆనేస్సామా"తి. సో ఆహ – "నాహం సోచకో, నిస్సోకో పచ్చేకబుద్ధో అహ"న్తి. ఇతో పరం సబ్బం పురిమగాథాసదిసమేవ ఠపేత్వా గాథావణ్ణనం.

గాథావణ్ణనాయం పన **సంసగ్గజాతస్సాతి** జాతసంసగ్గస్స. తత్థ దస్సన, సవన, కాయ, సముల్లపన, సమ్భోగసంసగ్గవసేన పఞ్చవిధో సంసగ్గో. తత్థ అఞ్ఞమఞ్ఞం దిస్వా చక్ఖువిఞ్ఞాణవీథివసేన ఉప్పన్నరాగో **దస్సనసంసగ్గో** నామ. తత్థ సీహళదీపే కాళదీఘవాపిగామే పిణ్డాయ చరన్తం కల్యాణవిహారవాసిదీఘభాణకదహరభిక్ఖుం దిస్వా పటిబద్ధచిత్తా కేనచి ఉపాయేన తం అలభిత్వా, కాలకతా కుటుమ్బియధీతా, తస్స నివాసనచోళఖణ్డం దిస్వా "ఏవరూపవత్థధారినియా నామ సద్ధిం సంవాసం నాలత్థ"న్తి హదయం ఫాలేత్వా కాలకతో. సో ఏవ చ దహరో నిదస్సనం.

పరేహి పన కథియమానం రూపాదిసమ్పత్తిం అత్తనా వా హసితలపితగీతసద్దం సుత్వా సోతవిఞ్ఞాణవీథివసేన ఉప్పన్నో రాగో **సవనసంసగ్గో** నామ. తత్రాపి గిరిగామవాసికమ్మారధీతాయ పఞ్చహి కుమారీహి సద్ధిం పదుమస్సరం గన్త్వా, న్హత్వా మాలం ఆరోపేత్వా, ఉచ్చాసద్దేన గాయన్తియా ఆకాసేన గచ్ఛన్తో సద్దం సుత్వా కామరాగేన విసేసా పరిహాయిత్వా అనయబ్యసనం పత్తో పఞ్చగ్గళలేణవాసీ తిస్సదహరో నిదస్సనం.

అఞ్ఞమఞ్ఞం అఙ్గపరామసనేన ఉప్పన్నరాగో **కాయసంసగ్గో** నామ. ధమ్మగాయనదహరభిక్ఖు చేత్థ నిదస్సనం. మహావిహారే కిర దహరభిక్ఖు ధమ్మం భాసతి . తత్థ మహాజనే ఆగతే రాజాపి అగమాసి సద్ధిం అన్తేపురేన. తతో రాజధీతాయ తస్స రూపఞ్చ సద్దఞ్చ ఆగమ్మ బలవరాగో ఉప్పన్నో, తస్స చ దహరస్సాపి. తం దిస్వా రాజా సల్లక్ఖేత్వా సాణిపాకారేన పరిక్ఖిపాపేసి. తే అఞ్ఞమఞ్ఞం పరామసిత్వా ఆలిఙ్గింసు. పున సాణిపాకారం అపనేత్వా పస్సన్తా ద్వేపి కాలకతేయేవ అద్దసంసూతి.

అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆలపనసముల్లపనే ఉప్పన్నో రాగో పన **సముల్లపనసంసగ్గో** నామ. భిక్ఖుభిక్ఖునీహి సద్ధిం పరిభోగకరణే ఉప్పన్నరాగో **సమ్భోగసంసగ్గో** నామ. ద్వీసుపి చేతేసు పారాజికప్పత్తో భిక్ఖు చ భిక్ఖునీ చ నిదస్సనం. మరిచివట్టినామమహావిహారమహే కిర దుట్ఠగామణి అభయమహారాజా మహాదానం పటియాదేత్వా ఉభతోసఙ్ఘం పరివిసతి. తత్థ ఉణ్హయాగుయా దిన్నాయ సఙ్ఘనవకసామణేరీ అనాధారకస్స సఙ్ఘనవకసామణేరస్స దన్తవలయం దత్వా సముల్లాపం అకాసి. తే ఉభోపి ఉపసమ్పజ్జిత్వా సట్ఠివస్సా హుత్వా పరతీరం గతా అఞ్ఞమఞ్ఞం సముల్లాపేన పుబ్బసఞ్ఞం పటిలభిత్వా తావదేవ జాతసినేహా సిక్ఖాపదం వీతిక్కమిత్వా పారాజికా అహేసున్తి.

ఏవం పఞ్చవిధే సంసగ్గే యేన కేనచి సంసగ్గేన జాతసంసగ్గస్స **భవతి స్నేహో,** పురిమరాగపచ్చయా బలవరాగో ఉప్పజ్జతి. తతో **స్నేహన్వయం దుక్ఖమిదం పహోతి** తమేవ స్నేహం అనుగచ్ఛన్తం సన్దిట్ఠికసమ్పరాయికసోకపరిదేవాదినానప్పకారకం దుక్ఖమిదం పహోతి, నిబ్బత్తతి, భవతి, జాయతి. అపరే పన "ఆరమ్మణే చిత్తస్స వోస్సగ్గో సంసగ్గో"తి భణన్తి. తతో స్నేహో, స్నేహా దుక్ఖమిదన్తి.

ఏవమత్థప్పభేదం ఇమం అడ్ఢగాథం వత్వా సో పచ్చేకబుద్ధో ఆహ – "స్వాహం యమిదం స్నేహన్వయం సోకాదిదుక్ఖం పహోతి, తస్స దుక్ఖస్స మూలం ఖనన్తో పచ్చేకసమ్బోధిమధిగతో"తి. ఏవం వుత్తే తే అమచ్చా ఆహంసు – "అమ్హేహి దాని, భన్తే, కిం కాతబ్బ"న్తి? తతో సో ఆహ – "తుమ్హే వా అఞ్ఞే వా యో ఇమమ్హా దుక్ఖా ముచ్చితుకామో, సో సబ్బోపి **ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో**"తి. ఏత్థ చ యం "స్నేహన్వయం దుక్ఖమిదం పహోతీ"తి వుత్తం "తదేవ

సన్ధాయ ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానో’’తి ఇదం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. అథ వా యథావుత్తేన సంసగ్గేన సంసగ్గజాతస్స భవతి స్నేహో, స్నేహన్వయం దుక్ఖమిదం పహోతి, ఏతం యథాభూతం ఆదీనవం స్నేహజం పేక్ఖమానో అహం అధిగతోతి. ఏవం అభిసమ్బన్ధిత్వా చతుత్థపాదో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ ఉదానవసేన వుత్తోపి వేదితబ్బో. తతో పరం సబ్బం పురిమగాథాయ వుత్తసదిసమేవాతి.

సంసగ్గగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౩౭. **మిత్తే సుహజ్జే**తి కా ఉప్పత్తి? అయం పచ్చేకబోధిసత్తో పురిమగాథాయ వుత్తనయేనేవ ఉప్పజ్జిత్వా బారాణసియం రజ్జం కారేన్తో పఠమం ఝానం నిబ్బత్తేత్వా ‘‘కిం సమణధమ్మో వరో, రజ్జం వర’’న్తి వీమంసిత్వా చతున్నం అమచ్చానం హత్థే రజ్జం నియ్యాతేత్వా సమణధమ్మం కరోతి. అమచ్చా ‘‘ధమ్మేన సమేన కరోథా’’తి వుత్తాపి లఞ్జం గహేత్వా అధమ్మేన కరోన్తి. తే లఞ్జం గహేత్వా సామికే పరాజేన్తా ఏకదా అఞ్ఞతరం రాజవల్లభం పరాజేసుం. సో రఞ్ఞో భత్తహారకేన సద్ధిం పవిసిత్వా సబ్బం ఆరోచేసి. రాజా దుతియదివసే సయం వినిచ్ఛయట్ఠానం అగమాసి. తతో మహాజనకాయా – ‘‘అమచ్చా సామికే అసామికే కరోన్తీ’’తి మహాసద్దం కరోన్తా మహాయుద్ధం వియ అకంసు. అథ రాజా వినిచ్ఛయట్ఠానా వుట్ఠాయ పాసాదం అభిరుహిత్వా సమాపత్తిం అప్పేతుం నిసిన్నో తేన సద్దేన విక్ఖిత్తచిత్తో న సక్కోతి అప్పేతుం. సో ‘‘కిం మే రజ్జేన, సమణధమ్మో వరో’’తి రజ్జసుఖం పహాయ పున సమాపత్తిం నిబ్బత్తేత్వా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ విపస్సన్తో పచ్చేకసమ్బోధిం సచ్ఛాకాసి. కమ్మట్ఠానఞ్చ పుచ్ఛితో ఇమం గాథం అభాసి –

‘‘మిత్తే సుహజ్జే అనుకమ్పమానో, హాపేతి అత్థం పటిబద్ధచిత్తో;
ఏతం భయం సన్థవే పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో’’తి.

తత్థ మేత్తాయనవసేన **మిత్తా**. సుహదయభావేన **సుహజ్జా**. కేచి హి ఏకన్తహితకామతాయ మిత్తావ హోన్తి, న సుహజ్జా. కేచి గమనాగమనట్ఠాననిసజ్జాసముల్లాపాదీసు హదయసుఖజననేన సుహజ్జావ హోన్తి, న మిత్తా. కేచి తదుభయవసేన సుహజ్జా చేవ మిత్తా చ. తే దువిధా హోన్తి – అగారియా అనగారియా చ. తత్థ అగారియా తివిధా హోన్తి – ఉపకారో, సమానసుఖదుక్ఖో, అనుకమ్పకోతి. అనగారియా విసేసేన అత్థక్ఖాయినో ఏవ. తే చతూహి అఙ్గేహి సమన్నాగతా హోన్తి. యథాహ –

‘‘చతూహి ఖో, గహపతిపుత్త, ఠానేహి ఉపకారో మిత్తో సుహదో వేదితబ్బో – పమత్తం రక్ఖతి, పమత్తస్స సాపతేయ్యం రక్ఖతి, భీతస్స సరణం హోతి, ఉప్పన్నేసు కిచ్చకరణీయేసు తద్దిగుణం భోగం అనుప్పదేతి’’ (దీ. ని. ౩.౨౬౧).

తథా –

‘‘చతూహి ఖో, గహపతిపుత్త, ఠానేహి సమానసుఖదుక్ఖో మిత్తో సుహదో వేదితబ్బో – గుయ్హమస్స ఆచిక్ఖతి, గుయ్హమస్స పరిగూహతి, ఆపదాసు న విజహతి, జీవితమ్పిస్స అత్థాయ పరిచ్చత్తం హోతి’’ (దీ. ని. ౩.౨౬౨).

తథా –

“చతూహి ఖో, గహపతిపుత్త, ఠానేహి అనుకమ్పకో మిత్తో సుహదో వేదితబ్బో – అభవేనస్స న నన్దతి, భవేనస్స నన్దతి, అవణ్ణం భణమానం నివారేతి, వణ్ణం భణమానం పసంసతి” (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౪).

తథా –

“చతూహి ఖో, గహపతిపుత్త, ఠానేహి అత్థక్ఖాయీ మిత్తో సుహదో వేదితబ్బో – పాపా నివారేతి, కల్యాణే నివేసేతి, అస్సుతం సావేతి, సగ్గస్స మగ్గం ఆచిక్ఖతీ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౩).

తేస్విధ అగారియా అధిప్పేతా. అత్థతో పన సబ్బేపి యుజ్జన్తి. తే మిత్తే సుహజ్జే. **అనుకమ్పమానో**తి అనుదయమానో. తేసం సుఖం ఉపసంహరితుకామో దుక్ఖం అపహరితుకామో చ.

హాపేతి అత్థన్తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థవసేన తివిధం, తథా అత్తత్థపరత్థఉభయత్థవసేనాపి తివిధం. అత్థం లద్ధవినాసనేన అలద్ధానుప్పాదనేనాతి ద్విధాపి హాపేతి వినాసేతి. **పటిబద్ధచిత్తో**తి “అహం ఇమం వినా న జీవామి, ఏస మే గతి, ఏస మే పరాయణ”న్తి ఏవం అత్తానం నీచే ఠానే ఠపేన్తోపి పటిబద్ధచిత్తో హోతి. “ఇమే మం వినా న జీవన్తి, అహం తేసం గతి, తేసం పరాయణ”న్తి ఏవం అత్తానం ఉచ్చే ఠానే ఠపేన్తోపి పటిబద్ధచిత్తో హోతి. ఇధ పన ఏవం పటిబద్ధచిత్తో అధిప్పేతో. **ఏతం భయ**న్తి ఏతం అత్థహాపనభయం, అత్తనో సమాపత్తిహానిం సన్ధాయ వుత్తం. **సన్థవే**తి తివిధో సన్థవో – తణ్హాదిట్ఠిమిత్తసన్థవవసేన. తత్థ అట్ఠసతప్పభేదాపి తణ్హా తణ్హాసన్థవో, ద్వాసట్ఠిభేదాపి దిట్ఠి దిట్ఠిసన్థవో, పటిబద్ధచిత్తతాయ మిత్తానుకమ్పనా మిత్తసన్థవో. సో ఇధాధిప్పేతో. తేన హిస్స సమాపత్తి పరిహీనా. తేనాహ – “ఏతం భయం సన్థవే పేక్ఖమానో అహమధిగతో”తి. సేసం వుత్తసదిసమేవాతి వేదితబ్బన్తి.

మిత్తసుహజ్జగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౩౮. **వంసో విసాలో**తి కా ఉప్పత్తి? పుబ్బే కిర కస్సపస్స భగవతో సాసనే తయో పచ్చేకబోధిసత్తా పబ్బజిత్వా వీసతి వస్ససహస్సాని గతపచ్చాగతవత్తం పూరేత్వా దేవలోకే ఉప్పన్నా. తతో చవిత్వా తేసం జేట్ఠకో బారాణసిరాజకులే నిబ్బత్తో, ఇతరే పచ్చన్తరాజకులేసు. తే ఉభోపి కమ్మట్ఠానం ఉగ్గణ్హిత్వా, రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా, అనుక్కమేన పచ్చేకబుద్ధా హుత్వా, నన్దమూలకపబ్భారే వసన్తా ఏకదివసం సమాపత్తితో వుట్ఠాయ “మయం కిం కమ్మం కత్వా ఇమం లోకుత్తరసుఖం అనుప్పత్తా”తి ఆవజ్జేత్వా పచ్చవేక్ఖమానా కస్సపబుద్ధకాలే అత్తనో చరియం అద్దసంసు. తతో “తతియో కుహి”న్తి ఆవజ్జేన్తా బారాణసియం రజ్జం కారేన్తం దిస్వా తస్స గుణే సరిత్వా “సో పకతియావ అప్పిచ్ఛతాదిగుణసమన్నాగతో అహోసి, అమ్హాకఞ్ఞేవ ఓవాదకో వత్తా వచనక్ఖమో పాపగరహీ, హన్ద, నం ఆరమ్మణం దస్సేత్వా మోచేస్సామా”తి ఓకాసం గవేసన్తా తం ఏకదివసం సబ్బాలఙ్కారవిభూసితం ఉయ్యానం గచ్ఛన్తం దిస్వా ఆకాసేనాగన్త్వా ఉయ్యానద్వారే వేళుగుమ్బమూలే అట్ఠంసు. మహాజనో అతిత్తో రాజదస్సనేన రాజానం ఓలోకేతి. తతో రాజా “అత్థి ను ఖో కోచి మమ దస్సనే అబ్యావటో”తి ఓలోకేన్తో పచ్చేకబుద్ధే అద్దక్ఖి. సహ దస్సనేనేవ చస్స తేసు సినేహో ఉప్పజ్జి.

సో హత్థిక్ఖన్ధా ఓరుయ్హ సన్తేన ఉపచారేన తే ఉపసఙ్కమిత్వా “భన్తే, కిం నామా తుమ్హే”తి పుచ్ఛి. తే ఆహంసు “మయం, మహారాజ, అసజ్జమానా నామా”తి. “భన్తే, ‘అసజ్జమానా’తి ఏతస్స కో అత్థో”తి? “అలగ్గనత్థో, మహారాజా”తి. తతో తం వేళుగుమ్బం దస్సేన్తా ఆహంసు – “సేయ్యథాపి, మహారాజ, ఇమం వేళుగుమ్బం సబ్బసో మూలఖన్ధసాఖానుసాఖాహి

సంసిబ్బిత్వా ఠితం అసిహత్థో పురిసో మూలే ఛేత్వా ఆవిఞ్ఛన్తో న సక్కుణేయ్య ఉద్ధరితుం , ఏవమేవ త్వం అన్తో చ బహి చ జటాయ జటితో ఆసత్తవిసత్తో తత్థ లగ్గో. సేయ్యథాపి వా పనస్స వేమజ్ఝగతోపి అయం వంసకళీరో అసఞ్జాతసాఖత్తా కేనచి అలగ్గో ఠితో, సక్కా చ పన అగ్గే వా మూలే వా ఛేత్వా ఉద్ధరితుం, ఏవమేవ మయం కత్థచి అసజ్జమానా సబ్బదిసా గచ్ఛామా"తి తావదేవ చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా పస్సతో ఏవ రఞ్ఞో ఆకాసేన నన్దమూలకపబ్భారం అగమంసు. తతో రాజా చిన్తేసి – "కదా ను ఖో అహమ్పి ఏవం అసజ్జమానో భవేయ్య"న్తి తత్థేవ నిసీదిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. పురిమనయేనేవ కమ్మట్ఠానం పుచ్ఛితో ఇమం గాథం అభాసి –

> "వంసో విసాలోవ యథా విసత్తో, పుత్తేసు దారేసు చ యా అపేక్ఖా;
>
> వంసక్కళీరోవ అసజ్జమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ **వంసో**తి వేళు. **విసాలో**తి విత్థిణ్ణో. చకారో అవధారణత్థో, ఏవకారో వా అయం, సన్ధివసేనేత్థ ఏకారో నట్ఠో. తస్స పరపదేన సమ్బన్ధో, తం పచ్ఛా యోజేస్సామ. **యథా**తి పటిభాగే. **విసత్తో**తి లగ్గో, జటితో సంసిబ్బితో. **పుత్తేసు దారేసు చా**తి పుత్తధీతుభరియాసు. **యా అపేక్ఖా**తి యా తణ్హా యో స్నేహో. **వంసక్కళీరోవ అసజ్జమానో**తి వంసకళీరో వియ అలగ్గమానో. కిం వుత్తం హోతి? యథా వంసో విసాలో విసత్తో ఏవ హోతి, పుత్తేసు దారేసు చ యా అపేక్ఖా, సాపి ఏవం తాని వత్థూని సంసిబ్బిత్వా ఠితత్తా విసత్తా ఏవ. స్వాహం తాయ అపేక్ఖాయ అపేక్ఖవా విసాలో వంసో వియ విసత్తోతి ఏవం అపేక్ఖాయ ఆదీనవం దిస్వా తం అపేక్ఖం మగ్గఞాణేన ఛిన్దన్తో అయం వంసకళీరోవ రూపాదీసు వా లోభాదీసు వా కామభవాదీసు వా దిట్ఠాదీసు వా తణ్హామానదిట్ఠివసేన అసజ్జమానో పచ్చేకబోధిం అధిగతోతి. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

వంసకళీరగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౩౮. **మిగో అరఞ్ఞమ్హీ**తి కా ఉప్పత్తి? ఏకో కిర భిక్ఖు కస్సపస్స భగవతో సాసనే యోగావచరో కాలం కత్వా, బారాణసియం సేట్ఠికులే ఉప్పన్నో అడ్ఢే మహద్ధనే మహాభోగే, సో సుభగో అహోసి. తతో పరదారికో హుత్వా తత్థ కాలకతో నిరయే నిబ్బత్తో తత్థ పచ్చిత్వా విపాకావసేసేన సేట్ఠిభరియాయ కుచ్ఛిమ్హి ఇత్థిపటిసన్ధిం అగ్గహేసి. నిరయతో ఆగతానం గత్తాని ఉణ్హాని హోన్తి. తేన సేట్ఠిభరియా డయ్హమానేన ఉదరేన కిచ్ఛేన కసిరేన తం గబ్భం ధారేత్వా కాలేన దారికం విజాయి. సా జాతదివసతో పభుతి మాతాపితూనం సేసబన్ధుపరిజనానఞ్చ దేస్సా అహోసి. వయప్పత్తా చ యమ్హి కులే దిన్నా, తత్థాపి సామికసస్సుససురానం దేస్సావ అహోసి అప్పియా అమనాపా. అథ నక్ఖత్తే ఘోసితే సేట్ఠిపుత్తో తాయ సద్ధిం కీళితుం అనిచ్ఛన్తో వేసిం ఆనేత్వా కీళతి. సా తం దాసీనం సన్తికా సుత్వా సేట్ఠిపుత్తం ఉపసఙ్కమిత్వా నానప్పకారేహి అనునయిత్వా ఆహ – "అయ్యపుత్త, ఇత్థీ నామ సచేపి దసన్నం రాజూనం కనిట్ఠా హోతి, చక్కవత్తినో వా ధీతా, తథాపి సామికస్స పేసనకరా హోతి. సామికే అనాలపన్తే సూలే ఆరోపితా వియ దుక్ఖం పటిసంవేదేతి. సచే అహం అనుగ్గహారహా, అనుగ్గహేతబ్బా. నో చే, విస్సజ్జేతబ్బా, అత్తనో ఞాతికులం గమిస్సామీ"తి. సేట్ఠిపుత్తో – "హోతు, భద్దే, మా సోచి, కీళనసజ్జా హోహి, నక్ఖత్తం కీళిస్సామా"తి ఆహ. సేట్ఠిధీతా తావతకేనపి సల్లాపమత్తేన ఉస్సాహజాతా "స్వే నక్ఖత్తం కీళిస్సామీ"తి బహుం ఖజ్జభోజ్జం పటియాదేతి. సేట్ఠిపుత్తో దుతియదివసే అనారోచేత్వావ కీళనట్ఠానం గతో. సా "ఇదాని పేసేస్సతి, ఇదాని పేసేస్సతీ"తి మగ్గం ఓలోకేన్తీ నిసిన్నా ఉస్సూరం దిస్వా మనుస్సే పేసేసి. తే పచ్చాగన్త్వా "సేట్ఠిపుత్తో గతో"తి ఆరోచేసుం. సా సబ్బం తం పటియాదితం ఆదాయ యానం అభిరుహిత్వా ఉయ్యానం గన్తుం ఆరద్ధా.

అథ నన్దమూలకపబ్భారే పచ్చేకసమ్బుద్ధో సత్తమే దివసే నిరోధా వుట్ఠాయ అనోతత్తే ముఖం ధోవిత్వా నాగలతాదన్తపోణం ఖాదిత్వా "కత్థ అజ్జ భిక్ఖం చరిస్సామీ"తి ఆవజ్జేన్తో తం సేట్ఠిధీతరం దిస్వా "ఇమిస్సా మయి సక్కారం కరిత్వా తం కమ్మం పరిక్ఖయం గమిస్సతీ"తి ఞత్వా పబ్భారసమీపే సట్ఠియోజనం మనోసిలాతలం, తత్థ ఠత్వా నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా ఆకాసేనాగన్త్వా తస్సా పటిపథే ఓరుయ్హ బారాణసీభిముఖో అగమాసి. తం దిస్వా దాసియో సేట్ఠిధీతాయ ఆరోచేసుం. సా యానా ఓరుయ్హ సక్కచ్చం వన్దిత్వా, పత్తం గహేత్వా, సబ్బరససమ్పన్నేన ఖాదనీయభోజనీయేన పూరేత్వా, పదుమపుప్ఫేన పటిచ్ఛాదేత్వా హేట్ఠాపి పదుమపుప్ఫం కత్వా, పుప్ఫకలాపం హత్థేన గహేత్వా, పచ్చేకబుద్ధం ఉపసఙ్కమిత్వా, తస్స హత్థే పత్తం దత్వా, వన్దిత్వా, పుప్ఫకలాపహత్థా పత్థేసి "భన్తే, యథా ఇదం పుప్ఫం, ఏవాహం యత్థ యత్థ ఉప్పజ్జామి, తత్థ తత్థ మహాజనస్స పియా భవేయ్యం మనాపా"తి. ఏవం పత్థేత్వా దుతియం పత్థేసి "భన్తే, దుక్ఖో గబ్భవాసో, తం అనుపగమ్మ పదుమపుప్ఫే ఏవం పటిసన్ధి భవేయ్యా"తి. తతియమ్పి పత్థేసి "భన్తే, జిగుచ్ఛనీయో మాతుగామో, చక్కవత్తిధీతాపి పరవసం గచ్ఛతి, తస్మా అహం ఇత్థిభావం అనుపగమ్మ పురిసో భవేయ్య"న్తి. చతుత్థమ్పి పత్థేసి "భన్తే, ఇమం సంసారదుక్ఖం అతిక్కమ్మ పరియోసానే తుమ్హేహి పత్తం అమతం పాపుణేయ్య"న్తి.

ఏవం చతురో పణిధయో కత్వా, తం పదుమపుప్ఫకలాపం పూజేత్వా, పచ్చేకబుద్ధస్స పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా "పుప్ఫసదిసో ఏవ మే గన్ధో చేవ వణ్ణో చ హోతూ"తి ఇమం పఞ్చమం పణిధిం అకాసి. తతో పచ్చేకబుద్ధో పత్తం పుప్ఫకలాపఞ్చ గహేత్వా ఆకాసే ఠత్వా –

> "ఇచ్ఛితం పత్థితం తుయ్హం, ఖిప్పమేవ సమిజ్ఝతు;
> సబ్బే పూరేన్తు సఙ్కప్పా, చన్దో పన్నరసో యథా"తి. –

ఇమాయ గాథాయ సేట్ఠిధీతాయ అనుమోదనం కత్వా "సేట్ఠిధీతా మం గచ్ఛన్తం పస్సతూ"తి అధిట్ఠహిత్వా నన్దమూలకపబ్భారం అగమాసి. సేట్ఠిధీతాయ తం దిస్వా మహతీ పీతి ఉప్పన్నా. భవన్తరే కతం అకుసలకమ్మం అనోకాసతాయ పరిక్ఖీణం, చిఞ్చమ్బిలధోతతమ్బభాజనమివ సుద్ధా జాతా. తావదేవ చస్సా పతికులే ఞాతికులే చ సబ్బో జనో తుట్ఠో "కిం కరోమా"తి పియవచనాని పణ్ణాకారాని చ పేసేసి. సేట్ఠిపుత్తో మనుస్సే పేసేసి "సీఘం సీఘం ఆనేథ సేట్ఠిధీతరం, అహం విస్సరిత్వా ఉయ్యానం ఆగతో"తి. తతో పభుతి చ నం ఉరే విలిత్తచన్దనం వియ ఆముత్తముత్తాహారం వియ పుప్ఫమాలం వియ చ పియాయన్తో పరిహరి.

సా తత్థ యావతాయుకం ఇస్సరియభోగసుఖం అనుభవిత్వా కాలం కత్వా పురిసభావేన దేవలోకే పదుమపుప్ఫే ఉప్పజ్జి. సో దేవపుత్తో గచ్ఛన్తోపి పదుమపుప్ఫగబ్భేయేవ గచ్ఛతి, తిట్ఠన్తోపి, నిసీదన్తోపి, సయన్తోపి పదుమగబ్భేయేవ సయతి. మహాపదుమదేవపుత్తోతి చస్స నామం అకంసు. ఏవం సో తేన ఇద్ధానుభావేన అనులోమపటిలోమం ఛదేవలోకే ఏవ సంసరతి.

తేన చ సమయేన బారాణసిరఞ్ఞో వీసతి ఇత్థిసహస్సాని హోన్తి. రాజా ఏకిస్సాపి కుచ్ఛియం పుత్తం న లభతి. అమచ్చా రాజానం విఞ్ఞాపేసుం "దేవ, కులవంసానుపాలకో పుత్తో ఇచ్ఛితబ్బో, అత్రజే అవిజ్జమానే ఖేత్రజోపి కులవంసధరో హోతీ"తి. రాజా "ఠపేత్వా మహేసిం అవసేసా నాటకిత్థియో సత్తాహం ధమ్మనాటకం కరోథా"తి యథాకామం బహి చరాపేసి, తథాపి

పుత్తం నాలత్థ. పున అమచ్చా ఆహంసు – “మహారాజ, మహేసీ నామ పుఞ్ఞేన చ పఞ్ఞాయ చ సబ్బిత్థీనం అగ్గా, అప్పేవ నామ దేవో మహేసియాపి కుచ్ఛిస్మిం పుత్తం లభేయ్యా”తి. రాజా మహేసియా ఏతమత్థం ఆరోచేసి. సా ఆహ – “మహారాజ, యా ఇత్థీ సచ్చవాదినీ సీలవతీ, సా పుత్తం లభేయ్య, హిరోత్తప్పరహితాయ కుతో పుత్తో”తి పాసాదం అభిరుహిత్వా పఞ్చ సీలాని సమాదియిత్వా పునప్పునం అనుమజ్జతి. సీలవతియా రాజధీతాయ పఞ్చ సీలాని అనుమజ్జన్తియా పుత్తపత్థనాచిత్తే ఉప్పన్నమత్తే సక్కస్స ఆసనం సన్తప్పి.

అథ సక్కో ఆసనతాపకారణం ఆవజ్జేన్తో ఏతమత్థం విదిత్వా “సీలవతియా రాజధీతాయ పుత్తవరం దేమీ”తి ఆకాసేనాగన్త్వా దేవియా సమ్ముఖే ఠత్వా “కిం పత్థేసి దేవీ”తి పుచ్ఛి. “పుత్తం, మహారాజా”తి. “దమ్మి తే, దేవి, పుత్తం, మా చిన్తయీ”తి వత్వా దేవలోకం గన్త్వా “అత్థి ను ఖో ఏత్థ ఖీణాయుకో”తి ఆవజ్జేన్తో “అయం మహాపదుమో ఉపరిదేవలోకే ఉప్పజ్జితుం ఇతో చవతీ”తి ఞత్వా తస్స విమానం గన్త్వా “తాత మహాపదుమ, మనుస్సలోకం గచ్ఛాహీ”తి యాచి. సో ఆహ – “మహారాజ, మా ఏవం భణి, జేగుచ్ఛో మనుస్సలోకో”తి. “తాత, త్వం మనుస్సలోకే పుఞ్ఞం కత్వా ఇధూపపన్నో, తత్థేవ ఠత్వా పారమియో పూరేతబ్బా, గచ్ఛ, తాతా”తి. “దుక్ఖో, మహారాజ, గబ్భవాసో, న సక్కోమి తత్థ వసితు”న్తి. “కిం తే, తాత, గబ్భవాసేన, తథా హి త్వం కమ్మమకాసి, యథా పదుమగబ్భేయేవ నిబ్బత్తిస్ససి, గచ్ఛ, తాతా”తి పునప్పునం వుచ్చమానో అధివాసేసి.

తతో మహాపదుమో దేవలోకా చవిత్వా బారాణసిరఞ్ఞో ఉయ్యానే సిలాపట్టపోక్ఖరణియం పదుమగబ్భే నిబ్బత్తో. తఞ్చ రత్తిం మహేసీ పచ్చూససమయే సుపినన్తేన వీసతిఇత్థిసహస్సపరివుతా ఉయ్యానం గన్త్వా సిలాపట్టపోక్ఖరణియం పదుమస్సరే పుత్తం లద్ధా వియ అహోసి. సా పభాతాయ రత్తియా సీలాని రక్ఖమానా తథేవ తత్థ గన్త్వా ఏకం పదుమపుప్ఫం అద్దస. తం నేవ తీరే హోతి న గమ్భీరే. సహ దస్సనేనేవ చస్సా తత్థ పుత్తసినేహో ఉప్పజ్జి. సా సామంయేవ పవిసిత్వా తం పుప్ఫం అగ్గహేసి. పుప్ఫే గహితమత్తేయేవ పత్తాని వికసింసు. తత్థ తట్టకే ఆసిత్తసువణ్ణపటిమం వియ దారకం అద్దస. దిస్వావ “పుత్తో మే లద్ధో”తి సద్దం నిచ్ఛారేసి. మహాజనో సాధుకారసహస్సాని ముఞ్చి, రఞ్ఞో చ పేసేసి. రాజా సుత్వా “కత్థ లద్ధో”తి పుచ్ఛిత్వా లద్ధోకాసఞ్చ సుత్వా “ఉయ్యానఞ్చ పోక్ఖరణియం పదుమఞ్చ అమ్హాకఞ్ఞేవ ఖేత్తం, తస్మా అమ్హాకం ఖేత్తే జాతత్తా ఖేత్తజో నామాయం పుత్తో”తి వత్వా నగరం పవేసేత్వా వీసతిసహస్సఇత్థియో ధాతికిచ్చం కారాపేసి. యా యా కుమారస్స రుచిం ఞత్వా పత్థితపత్థితం ఖాదనీయం ఖాదాపేతి, సా సా సహస్సం లభతి. సకలబారాణసీ చలితా, సబ్బో జనో కుమారస్స పణ్ణాకారసహస్సాని పేసేసి. కుమారో తం తం అతినేత్వా “ఇమం ఖాద, ఇమం భుఞ్జా”తి వుచ్చమానో భోజనేన ఉబ్బాళ్హో ఉక్కణ్ఠితో హుత్వా, గోపురద్వారం గన్త్వా, లాఖాగుళకేన కీళతి.

తదా అఞ్ఞతరో పచ్చేకబుద్ధో బారాణసిం నిస్సాయ ఇసిపతనే వసతి. సో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ సేనాసనవత్తసరీరపరికమ్మమనసికారాదీని సబ్బకిచ్చాని కత్వా, పటిసల్లానా వుట్ఠితో “అజ్జ కత్థ భిక్ఖం గహేస్సామీ”తి ఆవజ్జేన్తో కుమారస్స సమ్పత్తిం దిస్వా “ఏస పుబ్బే కిం కమ్మం కరీ”తి వీమంసన్తో “మాదిసస్స పిణ్డపాతం దత్వా, చతస్సో పత్థనా పత్థేసి తత్థ తిస్సో సిద్ధా, ఏకా తావ న సిజ్ఝతి, తస్స ఉపాయేన ఆరమ్మణం దస్సేమీ”తి భిక్ఖాచరియవసేన కుమారస్స సన్తికం అగమాసి. కుమారో తం దిస్వా “సమణ, మా ఇధ ఆగచ్ఛి, ఇమే హి తమ్పి ‘ఇదం ఖాద, ఇదం భుఞ్జా’తి వదేయ్యు”న్తి ఆహ. సో ఏకవచనేనేవ తతో నివత్తిత్వా అత్తనో సేనాసనం పావిసి. కుమారో పరిజనం ఆహ – “అయం సమణో మయా వుత్తమత్తోవ నివత్తో, కుద్ధో, ను, ఖో మమా”తి. తతో తేహి “పబ్బజితా నామ, దేవ, న కోధపరాయణా హోన్తి, పరేన

పసన్నమనేన యం దిన్నం హోతి, తేన యాపేస్సతీ''తి వుచ్చమానోపి "కుద్ధో ఏవ మమాయం సమణో, ఖమాపేస్సామి న''న్తి మాతాపితూనం ఆరోచేత్వా హత్థిం అభిరుహిత్వా, మహతా రాజానుభావేన ఇసిపతనం గన్త్వా, మిగయూథం దిస్వా, పుచ్ఛి "కిం నామ ఏతే''తి? "ఏతే, సామి, మిగా నామా''తి. ఏతేసం "ఇమం ఖాదథ, ఇమం భుఞ్జథ, ఇమం సాయథా''తి వత్వా పటిజగ్గన్తా అత్థీతి. నత్థి సామి, యత్థ తిణోదకం సులభం, తత్థ వసన్తీతి.

కుమారో "యథా ఇమే అరక్ఖియమానావ యత్థ ఇచ్ఛన్తి, తత్థ వసన్తి, కదా ను, ఖో, అహమ్పి ఏవం వసేయ్య''న్తి ఏతమారమ్మణం అగ్గహేసి. పచ్చేకబుద్ధోపి తస్స ఆగమనం ఞత్వా సేనాసనమగ్గఞ్చ చఙ్కమఞ్చ సమ్మజ్జిత్వా, మట్ఠం కత్వా, ఏకద్విక్ఖత్తుం చఙ్కమిత్వా, పదనిక్ఖేపం దస్సేత్వా, దివావిహారోకాసఞ్చ పణ్ణసాలఞ్చ సమ్మజ్జిత్వా, మట్ఠం కత్వా, పవిసనపదనిక్ఖేపం దస్సేత్వా, నిక్ఖమనపదనిక్ఖేపం అదస్సేత్వా, అఞ్ఞత్ర అగమాసి. కుమారో తత్థ గన్త్వా తం పదేసం సమ్మజ్జిత్వా మట్ఠం కతం దిస్వా "వసతి మఞ్ఞే ఏత్థ సో పచ్చేకబుద్ధో''తి పరిజనేన భాసితం సుత్వా ఆహ – "పాతోపి సో సమణో కుద్ధో, ఇదాని హత్థిఅస్సాదీహి అత్తనో ఓకాసం అక్కన్తం దిస్వా, సుట్ఠుతరం కుజ్ఝేయ్య, ఇధేవ తుమ్హే తిట్ఠథా''తి హత్థిక్ఖన్ధా ఓరుయ్హ ఏకకోవ సేనాసనం పవిట్ఠో వత్తసీసేన సుసమ్మట్ఠోకాసే పదనిక్ఖేపం దిస్వా, "అయం సమణో ఏత్థ చఙ్కమన్తో న వణిజ్జాదికమ్మం చిన్తేసి, అద్ధా అత్తనో హితమేవ చిన్తేసి మఞ్ఞే''తి పసన్నమానసో చఙ్కమం ఆరుహిత్వా, దూరీకతపుథువితక్కో గన్త్వా, పాసాణఫలకే నిసీదిత్వా, సఞ్జాతఏకగ్గో హుత్వా, పణ్ణసాలం పవిసిత్వా, విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిఞాణం అధిగన్త్వా, పురిమనయేనేవ పురోహితేన కమ్మట్ఠానే పుచ్ఛితే గగనతలే నిసిన్నో ఇమం గాథమాహ –

> "మిగో అరఞ్ఞమ్హి యథా అబద్ధో, యేనిచ్ఛకం గచ్ఛతి గోచరాయ;
> విఞ్ఞూ నరో సేరితం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో''తి.

తత్థ **మిగో**తి ద్వే మిగా ఏణీమిగో, పసదమిగో చాతి. అపిచ సబ్బేసం ఆరఞ్ఞికానం చతుప్పదానమేతం అధివచనం. ఇధ పన పసదమిగో అధిప్పేతో. **అరఞ్ఞమ్హీ**తి గామఞ్చ గామూపచారఞ్చ ఠపేత్వా అవసేసం అరఞ్ఞం, ఇధం పన ఉయ్యానమధిప్పేతం, తస్మా ఉయ్యానమ్హీతి వుత్తం హోతి. **యథా**తి పటిభాగే. **అబద్ధో**తి రజ్జుబన్ధనాదీహి అబద్ధో, ఏతేన విస్సత్థచరియం దీపేతి. **యేనిచ్ఛకం గచ్ఛతి గోచరాయ**తి యేన యేన దిసాభాగేన గన్తుమిచ్ఛతి, తేన తేన దిసాభాగేన గోచరాయ గచ్ఛతి. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా –

> "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, ఆరఞ్ఞికో మిగో అరఞ్ఞే పవనే చరమానో విస్సత్థో గచ్ఛతి, విస్సత్థో తిట్ఠతి, విస్సత్థో నిసీదతి, విస్సత్థో సేయ్యం కప్పేతి. తం కిస్స హేతు? అనాపాథగతో, భిక్ఖవే, లుద్దస్స; ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి...పే.... పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అన్ధమకాసి మారం అపదం, వధిత్వా మారచక్ఖుం అదస్సనం గతో పాపిమతో''తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౭; చూళని॰ ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౨౮) విత్థారో.

విఞ్ఞూ నరోతి పణ్డితపురిసో. **సేరిత**న్తి సచ్ఛన్దవుత్తితం అపరాయత్తతం. **పేక్ఖమానో**తి పఞ్ఞాచక్ఖునా ఓలోకయమానో. అథ వా ధమ్మసేరితం పుగ్గలసేరితఞ్చ. లోకుత్తరధమ్మా హి కిలేసవసం అగమనతో సేరినో తేహి సమన్నాగతా పుగ్గలా చ, తేసం భావనిద్దేసో సేరితా. తం పేక్ఖమానోతి. కిం వుత్తం హోతి? "యథా మిగో అరఞ్ఞమ్హి అబద్ధో యేనిచ్ఛకం గచ్ఛతి గోచరాయ, కదా ను ఖో అహమ్పి ఏవం గచ్ఛేయ్య''న్తి ఇతి మే తుమ్హేహి ఇతో చితో చ పరివారేత్వా ఠితేహి బద్ధస్స యేనిచ్ఛకం గన్తుం

అలభన్తస్స తస్మిం యేనిచ్ఛకగమనాభావేన యేనిచ్ఛకగమనే చానిసంసం దిస్వా అనుక్కమేన సమథవిపస్సనా పారిపూరిం అగమంసు. తతో పచ్చేకబోధిం అధిగతోమ్హి. తస్మా అఞ్ఞోపి విఞ్ఞూ పణ్డితో నరో సేరితం పేక్ఖమానో ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పోతి. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

మిగఅరఞ్ఞగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౪౦. ఆమన్తనా హోతీతి కా ఉప్పత్తి? అతీతే కిర ఏకవజ్జికబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా అహోసి ముదుకజాతికో. యదా అమచ్చా తేన సహ యుత్తం వా అయుత్తం వా మన్తేతుకామా హోన్తి, తదా నం పాటియేక్కం పాటియేక్కం ఏకమన్తం నేన్తి. తం ఏకదివసం దివాసేయ్యం ఉపగతం అఞ్ఞతరో అమచ్చో "దేవ, మమ సోతబ్బం అత్థీ"తి ఏకమన్తం గమనం యాచి. సో ఉట్ఠాయ అగమాసి. పున ఏకో మహాఉపట్ఠానే నిసిన్నం వరం యాచి, ఏకో హత్థిక్ఖన్ధే, ఏకో అస్సపిట్ఠియం , ఏకో సువణ్ణరథే, ఏకో సివికాయ నిసీదిత్వా ఉయ్యానం గచ్ఛన్తం యాచి. రాజా తతో ఓరోహిత్వా ఏకమన్తం అగమాసి. అపరో జనపదచారికం గచ్ఛన్తం యాచి, తస్సాపి వచనం సుత్వా హత్థితో ఓరుయ్హ ఏకమన్తం అగమాసి. ఏవం సో తేహి నిబ్బిన్నో హుత్వా పబ్బజి. అమచ్చా ఇస్సరియేన వడ్ఢన్తి. తేసు ఏకో గన్త్వా రాజానం ఆహ – "అముకం, మహారాజ, జనపదం మయ్హం దేహీ"తి. రాజా "తం ఇత్థన్నామో భుఞ్జతీ"తి భణతి. సో రఞ్ఞో వచనం అనాదియిత్వా "గచ్ఛామహం తం జనపదం గహేత్వా భుఞ్జామీ"తి తత్థ గన్త్వా, కలహం కత్వా, పున ఉభోపి రఞ్ఞో సన్తికం ఆగన్త్వా, అఞ్ఞమఞ్ఞస్స దోసం ఆరోచేన్తి. రాజా "న సక్కా ఇమే తోసేతు"న్తి తేసం లోభే ఆదీనవం దిస్వా విపస్సన్తో పచ్చేకసమ్బోధిం సచ్ఛాకాసి. సో పురిమనయేనేవ ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> "ఆమన్తనా హోతి సహాయమజ్ఝే, వాసే ఠానే గమనే చారికాయ;
> అనభిజ్ఝితం సేరితం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ – సహాయమజ్ఝే ఠితస్స దివాసేయ్యసఙ్ఖాతే వాసే చ, మహాఉపట్ఠానసఙ్ఖాతే ఠానే చ, ఉయ్యానగమనసఙ్ఖాతే గమనే చ, జనపదచారికసఙ్ఖాతాయ చారికాయ చ "ఇదం మే సుణ, ఇదం మే దేహీ"తిఆదినా నయేన తథా తథా ఆమన్తనా హోతి, తస్మా అహం తత్థ నిబ్బిజ్జిత్వా యాయం అరియజనసేవితా అనేకానిసంసా ఏకన్తసుఖా, ఏవం సన్తేపి లోభాభిభూతేహి సబ్బకాపురిసేహి అనభిజ్ఝితా అనభిపత్థితా పబ్బజ్జా, తం అనభిజ్ఝితం పరేసం అవసవత్తనేన ధమ్మపుగ్గలవసేన చ సేరితం పేక్ఖమానో విపస్సనం ఆరభిత్వా అనుక్కమేన పచ్చేకసమ్బోధిం అధిగతోమ్హీతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఆమన్తనాగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౪౧. ఖిడ్డా రతీతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం ఏకపుత్తకబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా అహోసి. సో చస్స ఏకపుత్తకో పియో అహోసి మనాపో పాణసమో. సో సబ్బిరియాపథేసు పుత్తం గహేత్వావ వత్తతి. సో ఏకదివసం ఉయ్యానం గచ్ఛన్తో తం ఠపేత్వా గతో. కుమారోపి తం దివసంయేవ ఉప్పన్నేన బ్యాధినా మతో. అమచ్చా "పుత్తసినేహేన రఞ్ఞో హదయమ్పి ఫలేయ్యా"తి అనారోచేత్వావ నం ఝాపేసుం. రాజా ఉయ్యానే సురామదేన మత్తో పుత్తం నేవ సరి, తథా దుతియదివసేపి న్హానభోజనవేలాసు. అథ భుత్తావీ నిసిన్నో సరిత్వా "పుత్తం మే ఆనేథా"తి ఆహ. తస్స అనురూపేన విధానేన తం పవత్తిం ఆరోచేసుం. తతో సోకాభిభూతో నిసిన్నో ఏవం యోనిసో మనసాకాసి "ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి, ఇమస్సుప్పాదా ఇదం

ఉప్పజ్జతీ”తి. సో ఏవం అనుక్కమేన అనులోమపటిలోమం పటిచ్చసముప్పాదం సమ్మసన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. సేసం సంసగ్గగాథాయ వుత్తసదిసమేవ ఠపేత్వా గాథాయత్థవణ్ణనం.

అత్థవణ్ణనాయం పన **ఖిడ్డా**తి కీళనా. సా దువిధా హోతి – కాయికా, వాచసికా చ. తత్థ కాయికా నామ హత్థీహిపి కీళన్తి, అస్సేహిపి, రథేహిపి, ధనూహిపి, థరూహిపీతి ఏవమాది. వాచసికా నామ గీతం, సిలోకభణనం, ముఖభేరీతి ఏవమాది. **రతీ**తి పఞ్చకామగుణరతి. **విపుల**న్తి యావ అట్ఠిమిఞ్జం ఆహచ్చ ఠానేన సకలత్తభావబ్యాపకం. సేసం పాకటమేవ. అనుసన్ధియోజనాపి చేత్థ సంసగ్గగాథాయ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా, తతో పరఞ్చ సబ్బన్తి.

ఖిడ్డారతిగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౪౨. **చాతుద్దిసో**తి కా ఉప్పత్తి? పుబ్బే కిర కస్సపస్స భగవతో సాసనే పఞ్చ పచ్చేకబోధిసత్తా పబ్బజిత్వా వీసతి వస్ససహస్సాని గతపచ్చాగతవత్తం పూరేత్వా దేవలోకే ఉప్పన్నా. తతో చవిత్వా తేసం జేట్ఠకో బారాణసియం రాజా అహోసి, సేసా పాకతికరాజానో. తే చత్తారోపి కమ్మట్ఠానం ఉగ్గణ్హిత్వా, రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా, అనుక్కమేన పచ్చేకబుద్ధా హుత్వా నన్దమూలకపబ్భారే వసన్తా ఏకదివసం సమాపత్తితో వుట్ఠాయ వంసకళీరగాథాయం వుత్తనయేనేవ అత్తనో కమ్మఞ్చ సహాయఞ్చ ఆవజ్జేత్వా ఞత్వా బారాణసిరఞ్ఞో ఉపాయేన ఆరమ్మణం దస్సేతుం ఓకాసం గవేసన్తి. సో చ రాజా తిక్ఖత్తుం రత్తియా ఉబ్బిజ్జతి, భీతో విస్సరం కరోతి, మహాతలే ధావతి. పురోహితేన కాలస్సేవ వుట్ఠాయ సుఖసేయ్యం పుచ్ఛితోపి “కుతో మే, ఆచరియ, సుఖ”న్తి సబ్బం తం పవత్తిం ఆరోచేసి. పురోహితోపి “అయం రోగో న సక్కా యేన కేనచి ఉద్ధంవిరేచనాదినా భేసజ్జకమ్మేన వినేతుం , మయ్హం పన ఖాదనూపాయో ఉప్పన్నో”తి చిన్తేత్వా “రజ్జహానిజీవితన్తరాయాదీనం పుబ్బనిమిత్తం ఏతం మహారాజా”తి రాజానం సుట్ఠుతరం ఉబ్బేజేత్వా తస్స వూపసమనత్థం “ఏత్తకే చ ఏత్తకే చ హత్థిఅస్సరథాదయో హిరఞ్ఞసువణ్ణఞ్చ దక్ఖిణం దత్వా యఞ్ఞో యజితబ్బో”తి తం యఞ్ఞయజనే సమాదపేసి.

తతో పచ్చేకబుద్ధా అనేకాని పాణసహస్సాని యఞ్ఞత్థాయ సమ్పిణ్డియమానాని దిస్వా “ఏతస్మిం కమ్మే కతే దుబ్బోధనేయ్యో భవిస్సతి, హన్ద నం పటికచ్చేవ గన్త్వా పేక్ఖామా”తి వంసకళీరగాథాయం వుత్తనయేనేవ ఆగన్త్వా పిణ్డాయ చరమానా రాజఙ్గణే పటిపాటియా అగమంసు. రాజా సీహపఞ్జరే ఠితో రాజఙ్గణం ఓలోకయమానో తే అద్దక్ఖి , సహ దస్సనేనేవ చస్స సినేహో ఉప్పజ్జి. తతో తే పక్కోసాపేత్వా ఆకాసతలే పఞ్ఞత్తాసనే నిసీదాపేత్వా సక్కచ్చం భోజేత్వా కతభత్తకిచ్చే “కే తుమ్హే”తి పుచ్ఛి. “మయం, మహారాజ, చాతుద్దిసా నామా”తి. “భన్తే, చాతుద్దిసాతి ఇమస్స కో అత్థో”తి? “చతూసు దిసాసు కత్థచి కుతోచి భయం వా చిత్తుత్రాసో వా అమ్హాకం నత్థి, మహారాజా”తి. “భన్తే, తుమ్హాకం తం భయం కిం కారణా న హోతీ”తి? “మయఞ్హి, మహారాజ, మేత్తం భావేమ, కరుణం భావేమ, ముదితం భావేమ, ఉపేక్ఖం భావేమ, తేన నో తం భయం న హోతీ”తి వత్వా ఉట్ఠాయాసనా అత్తనో వసతిం అగమంసు.

తతో రాజా చిన్తేసి “ఇమే సమణా మేత్తాదిభావనాయ భయం న హోతీతి భణన్తి, బ్రాహ్మణా పన అనేకసహస్సపాణవధం వణ్ణయన్తి, కేసం ను ఖో వచనం సచ్చ”న్తి. అథస్స ఏతదహోసి – “సమణా సుద్ధేన అసుద్ధం ధోవన్తి, బ్రాహ్మణా పన అసుద్ధేన అసుద్ధం. న చ సక్కా అసుద్ధేన అసుద్ధం ధోవితుం, పబ్బజితానం ఏవ వచనం సచ్చ”న్తి. సో “సబ్బే సత్తా సుఖితా

హోన్తూ"తిఆదినా నయేన మేత్తాదయో చత్తారోపి బ్రహ్మవిహారే భావేత్వా హితఫరణచిత్తేన అమచ్చే ఆణాపేసి "సబ్బే పాణే ముఞ్చథ, సీతాని పానీయాని పివన్తు, హరితాని తిణాని ఖాదన్తు, సీతో చ నేసం వాతో ఉపవాయతూ"తి. తే తథా అకంసు.

తతో రాజా "కల్యాణమిత్తానం వచనేనేవ పాపకమ్మతో ముత్తోమ్హీ"తి తత్థేవ నిసిన్నో విపస్సిత్వా పచ్చేకసమ్బోధిం సచ్ఛాకాసి. అమచ్చేహి చ భోజనవేలాయం "భుఞ్జ, మహారాజ, కాలో"తి వుత్తే "నాహం రాజా"తి పురిమనయేనేవ సబ్బం వత్వా ఇమం ఉదానబ్యాకరణగాథం అభాసి –

"చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతి, సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేన;
పరిస్సయానం సహితా అఛమ్భీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ **చాతుద్దిసో**తి చతూసు దిసాసు యథాసుఖవిహారీ, "ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౮; అ॰ ని॰ ౪.౧౨౫; చూళని॰ ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౨౮) వా నయేన బ్రహ్మవిహారభావనాఫరితా చతస్సో దిసా అస్స సన్తీతిపి చాతుద్దిసో. తాసు దిసాసు కత్థచి సత్తే వా సఙ్ఖారే వా భయేన న పటిహఞ్ఞతీతి **అప్పటిఘో. సన్తుస్సమానో**తి ద్వాదసవిధస్స సన్తోసస్సవసేన సన్తుస్సకో, **ఇతరీతరేనా**తి ఉచ్చావచేన పచ్చయేన. **పరిస్సయానం సహితా అఛమ్భీ**తి ఏత్థ పరిస్సయన్తి కాయచిత్తాని, పరిహాపేన్తి వా తేసం సమ్పత్తిం, తాని వా పటిచ్చ సయన్తీతి పరిస్సయా, బాహిరానం సీహబ్యగ్ఘాదీనం అబ్భన్తరానఞ్చ కామచ్ఛన్దాదీనం కాయచిత్తుపద్దవానం ఏతం అధివచనం. తే పరిస్సయే అధివాసనఖన్తియా చ వీరియాదీహి ధమ్మేహి చ సహతీతి **పరిస్సయానం సహితా**. థద్ధభావకరభయాభావేన **అఛమ్భీ**. కిం వుత్తం హోతి? యథా తే చత్తారో సమణా, ఏవం ఇతరీతరేన పచ్చయేన సన్తుస్సమానో ఏత్థ పటిపత్తిపదట్ఠానే సన్తోసే ఠితో చతూసు దిసాసు మేత్తాదిభావనాయ చాతుద్దిసో, సత్తసఙ్ఖారేసు పటిహననభయాభావేన అప్పటిఘో చ హోతి. సో చాతుద్దిసత్తా వుత్తప్పకారానం పరిస్సయానం సహితా, అప్పటిఘత్తా అఛమ్భీ చ హోతీతి ఏవం పటిపత్తిగుణం దిస్వా యోనిసో పటిపజ్జిత్వా పచ్చేకబోధిం అధిగతోమ్హీతి. అథ వా తే సమణా వియ సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేన వుత్తనయేనేవ చాతుద్దిసో హోతీతి ఞత్వా ఏవం చాతుద్దిసభావం పత్థయన్తో యోనిసో పటిపజ్జిత్వా అధిగతోమ్హి. తస్మా అఞ్ఞోపి ఈదిసం ఠానం పత్థయమానో చాతుద్దిసతాయ పరిస్సయానం సహితా అప్పటిఘతాయ చ అఛమ్భీ హుత్వా ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పోతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

చాతుద్దిసగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౪౩. దుస్సఙ్గహాతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసిరఞ్ఞో కిర అగ్గమహేసీ కాలమకాసి. తతో వీతివత్తేసు సోకదివసేసు ఏకం దివసం అమచ్చా "రాజూనం నామ తేసు తేసు కిచ్చేసు అగ్గమహేసీ అవస్సం ఇచ్ఛితబ్బా, సాధు, దేవో, అఞ్ఞం దేవిం ఆనేతూ"తి యాచింసు. రాజా"తేన హి, భణే, జానాథా"తి ఆహ. తే పరియేసన్తా సామన్తరజ్జే రాజా మతో. తస్స దేవీ రజ్జం అనుసాసతి. సా చ గబ్భినీ హోతి. అమచ్చా "అయం రఞ్ఞో అనురూపా"తి ఞత్వా తం యాచింసు. సా "గబ్భినీ నామ మనుస్సానం అమనాపా హోతి, సచే ఆగమేథ, యావ విజాయామి, ఏవం హోతు, నో చే, అఞ్ఞం పరియేసథా"తి ఆహ. తే రఞ్ఞోపి ఏతమత్థం ఆరోచేసుం. రాజా "గబ్భినీపి హోతు ఆనేథా"తి. తే ఆనేసుం. రాజా తం అభిసిఞ్చిత్వా సబ్బం మహేసీభోగం అదాసి. తస్సా పరిజనఞ్చ నానావిధేహి పణ్ణాకారేహి సఙ్గణ్హాతి. సా కాలేన పుత్తం విజాయి. తమ్పి రాజా

అత్తనో జాతపుత్తమివ సబ్బిరియాపథేసు అఙ్కే చ ఉరే చ కత్వా విహరతి. తతో దేవియా పరిజనో చిన్తేసి "రాజా అతివియ సజ్జన్తాతి కుమారం, అతివిస్సాసనియాని రాజహదయాని, హన్ద నం పరిభేదేమా"తి.

తతో కుమారం – "త్వం, తాత, అమ్హాకం రఞ్ఞో పుత్తో, న ఇమస్స రఞ్ఞో, మా ఏత్థ విస్సాసం ఆపజ్జీ"తి ఆహంసు. అథ కుమారో "ఏహి పుత్తా"తి రఞ్ఞా వుచ్చమానోపి హత్థే గహేత్వా ఆకడ్ఢియమానోపి పుబ్బే వియ రాజానం న అల్లీయతి. రాజా "కిం ఏత"న్తి వీమంసన్తో తం పవత్తిం ఞత్వా "అరే, ఏతే మయా ఏవం సఙ్గహితాపి పటికూలవుత్తినో ఏవా"తి నిబ్బిజ్జిత్వా రజ్జం పహాయ పబ్బజితో. "రాజా పబ్బజితో"తి అమచ్చపరిజనాపి బహూ పబ్బజితా , "సపరిజనో రాజా పబ్బజితో"తి మనుస్సా పణీతే పచ్చయే ఉపనేన్తి. రాజా పణీతే పచ్చయే యథావుడ్ఢం దాపేతి. తత్థ యే సున్దరం లభన్తి, తే తుస్సన్తి. ఇతరే ఉజ్ఝాయన్తి "మయం పరివేణసమ్మజ్జనాదీని సబ్బకిచ్చాని కరోన్తా లూఖభత్తం జిణ్ణవత్థఞ్చ లభామా"తి. సో తమ్పి ఞత్వా "అరే, యథావుడ్ఢం దియ్యమానేపి నామ ఉజ్ఝాయన్తి, అహో, అయం పరిసా దుస్సఙ్గహా"తి పత్తచీవరం ఆదాయ ఏకో అరఞ్ఞం పవిసిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. తత్థ ఆగతేహి చ కమ్మట్ఠానం పుచ్ఛితో ఇమం గాథం అభాసి –

> "దుస్సఙ్గహా పబ్బజితాపి ఏకే, అథో గహట్ఠా ఘరమావసన్తా;
> అప్పోస్సుక్కో పరపుత్తేసు హుత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

సా అత్థతో పాకటా ఏవ. అయం పన యోజనా – దుస్సఙ్గహా పబ్బజితాపి ఏకే, యే అసన్తోసాభిభూతా, తథావిధా ఏవ చ అథో గహట్ఠా ఘరమావసన్తా. ఏతమహం దుస్సఙ్గహభావం జిగుచ్ఛన్తో విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం అధిగతోమ్హీతి. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

దుస్సఙ్గహగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౪౪. ఓరోపయిత్వాతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర చాతుమాసికబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా గిమ్హానం పఠమే మాసే ఉయ్యానం గతో. తత్థ రమణీయే భూమిభాగే నీలఘనపత్తసఞ్ఛన్నం కోవిళారరుక్ఖం దిస్వా "కోవిళారమూలే మమ సయనం పఞ్ఞాపేథా"తి వత్వా ఉయ్యానే కీళిత్వా సాయన్హసమయం తత్థ సేయ్యం కప్పేసి. పున గిమ్హానం మజ్ఝిమే మాసే ఉయ్యానం గతో. తదా కోవిళారో పుప్ఫితో హోతి, తదాపి తథేవ అకాసి. పున గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే గతో. తదా కోవిళారో సఞ్ఛిన్నపత్తో సుక్ఖరుక్ఖో వియ హోతి. తదాపి సో అదిస్వావ తం రుక్ఖం పుబ్బపరిచయేన తత్థేవ సేయ్యం ఆణాపేసి. అమచ్చా జానన్తాపి "రఞ్ఞా ఆణత్త"న్తి భయేన తత్థ సయనం పఞ్ఞాపేసుం. సో ఉయ్యానే కీళిత్వా సాయన్హసమయం తత్థ సేయ్యం కప్పేన్తో తం రుక్ఖం దిస్వా "అరే, అయం పుబ్బే సఞ్ఛన్నపత్తో మణిమయో వియ అభిరూపదస్సనో అహోసి. తతో మణివణ్ణసాఖన్తరే ఠపితపవాళఙ్కురసదిసేహి పుప్ఫేహి సస్సిరికచారుదస్సనో అహోసి. ముత్తాదలసదిసవాలికాకిణ్ణో చస్స హేట్ఠా భూమిభాగో బన్ధనా పముత్తపుప్ఫసఞ్ఛన్నో రత్తకమ్బలసన్థతో వియ అహోసి. సో నామజ్జ సుక్ఖరుక్ఖో వియ సాఖామత్తావసేసో ఠితో. 'అహో, జరాయ ఉపహతో కోవిళారో'"తి చిన్తేత్వా "అనుపాదిన్నమ్పి తావ జరా హఞ్ఞతి, కిమఙ్గ పన ఉపాదిన్న"న్తి అనిచ్చసఞ్ఞం పటిలభి. తదనుసారేనేవ సబ్బసఙ్ఖారే దుక్ఖతో అనత్తతో చ విపస్సన్తో "అహో వతాహమ్పి సఞ్ఛిన్నపత్తో కోవిళారో వియ అపేతగిహిబ్యఞ్జనో భవేయ్య"న్తి పత్థయమానో అనుపుబ్బేన తస్మిం సయనతలే దక్ఖిణేన పస్సేన నిపన్నోయేవ పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. తతో గమనకాలే అమచ్చేహి "కాలో గన్తుం, మహారాజా"తి వుత్తే "నాహం రాజా"తిఆదీని వత్వా పురిమనయేనేవ ఇమం గాథం అభాసి –

“ఓరోపయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనాని, సఞ్ఛిన్నపత్తో యథా కోవిళారో;

ఛేత్వాన వీరో గిహిబన్ధనాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ **ఓరోపయిత్వాతి** అపనేత్వా. **గిహిబ్యఞ్జనానీతి** కేసమస్సుఓదాతవత్థాలఙ్కారమాలాగన్ధవిలేపనఇత్థిపుత్తదాసిదాసాదీని. ఏతాని హి గిహిభావం బ్యఞ్జయన్తి, తస్మా “గిహిబ్యఞ్జనానీ”తి వుచ్చన్తి. **సఞ్ఛిన్నపత్తోతి** పతితపత్తో. **ఛేత్వానాతి** మగ్గఞాణేన ఛిన్దిత్వా. **వీరోతి** మగ్గవీరియసమన్నాగతో. **గిహిబన్ధనానీతి** కామబన్ధనాని. కామా హి గిహీనం బన్ధనాని. అయం తావ పదత్థో.

అయం పన అధిప్పాయో – “అహో వతాహమ్పి ఓరోపయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనాని సఞ్ఛిన్నపత్తో యథా కోవిళారో భవేయ్య”న్తి ఏవఞ్హి చిన్తయమానో విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం అధిగతోమ్హీతి. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

కోవిళారగాథావణ్ణనా సమత్తా. పఠమో వగ్గో నిట్ఠితో.

౪౫-౪౬. సచే లభేథాతి కా ఉప్పత్తి? పుబ్బే కిర కస్సపస్స భగవతో సాసనే ద్వే పచ్చేకబోధిసత్తా పబ్బజిత్వా వీసతి వస్ససహస్సాని గతపచ్చాగతవత్తం పూరేత్వా దేవలోకే ఉప్పన్నా. తతో చవిత్వా తేసం జేట్ఠకో బారాణసిరఞ్ఞో పుత్తో అహోసి, కనిట్ఠో పురోహితస్స పుత్తో అహోసి. తే ఏకదివసంయేవ పటిసన్ధిం గహేత్వా ఏకదివసమేవ మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమిత్వా సహపంసుకీళితసహాయకా అహేసుం. పురోహితపుత్తో పఞ్ఞవా అహోసి. సో రాజపుత్తం ఆహ – “సమ్మ, త్వం పితునో అచ్చయేన రజ్జం లభిస్ససి, అహం పురోహితట్ఠానం, సుసిక్ఖితేన చ సుఖం రజ్జం అనుసాసితుం సక్కా, ఏహి సిప్పం ఉగ్గహేస్సామా”తి. తతో ఉభోపి పుబ్బూపచితకమ్మా హుత్వా గామనిగమాదీసు భిక్ఖం చరమానా పచ్చన్తజనపదగామం గతా. తఞ్చ గామం పచ్చేకబుద్ధా భిక్ఖాచారవేలాయ పవిసన్తి. అథ మనుస్సా పచ్చేకబుద్ధే దిస్వా ఉస్సాహజాతా ఆసనాని పఞ్ఞాపేన్తి, పణీతం ఖాదనీయం భోజనీయం ఉపనామేన్తి, మానేన్తి, పూజేన్తి. తేసం ఏతదహోసి – “అమ్హేహి సదిసా ఉచ్చాకులికా నామ నత్థి, అథ చ పనిమే మనుస్సా యది ఇచ్ఛన్తి, అమ్హాకం భిక్ఖం దేన్తి, యది చ నిచ్ఛన్తి, న దేన్తి, ఇమేసం పన పబ్బజితానం ఏవరూపం సక్కారం కరోన్తి, అద్ధా ఏతే కిఞ్చి సిప్పం జానన్తి, హన్ద నేసం సన్తికే సిప్పం ఉగ్గణ్హామా”తి.

తే మనుస్సేసు పటిక్కన్తేసు ఓకాసం లభిత్వా “యం, భన్తే, తుమ్హే సిప్పం జానాథ, తం అమ్హేపి సిక్ఖాపేథా”తి యాచింసు. పచ్చేకబుద్ధా “న సక్కా అపబ్బజితేన సిక్ఖితు”న్తి ఆహంసు. తే పబ్బజ్జం యాచిత్వా పబ్బజింసు. తతో నేసం పచ్చేకబుద్ధా “ఏవం వో నివాసేతబ్బం, ఏవం పారుపితబ్బ”న్తిఆదినా నయేన ఆభిసమాచారికం ఆచిక్ఖిత్వా “ఇమస్స సిప్పస్స ఏకీభావాభిరతి నిప్ఫత్తి, తస్మా ఏకేనేవ నిసీదితబ్బం, ఏకేన చఙ్కమితబ్బం, ఠాతబ్బం, సయితబ్బ”న్తి పాటియేక్కం పణ్ణసాలమదంసు. తతో తే అత్తనో అత్తనో పణ్ణసాలం పవిసిత్వా నిసీదింసు. పురోహితపుత్తో నిసిన్నకాలతో పభుతి చిత్తసమాధానం లద్ధా ఝానం లభి. రాజపుత్తో ముహుత్తేనేవ ఉక్కణ్ఠితో తస్స సన్తికం ఆగతో. సో తం దిస్వా “కిం, సమ్మా”తి పుచ్ఛి. “ఉక్కణ్ఠితోమ్హీ”తి ఆహ. “తేన హి ఇధ నిసీదా”తి. సో తత్థ ముహుత్తం నిసీదిత్వా ఆహ – “ఇమస్స కిర, సమ్మ, సిప్పస్స ఏకీభావాభిరతి నిప్ఫత్తీ”తి పురోహితపుత్తో “ఏవం, సమ్మ, తేన హి త్వం అత్తనో నిసిన్నోకాసం ఏవ గచ్ఛ, ఉగ్గహేస్సామి ఇమస్స సిప్పస్స నిప్ఫత్తి”న్తి ఆహ. సో గన్త్వా పునపి ముహుత్తేనేవ ఉక్కణ్ఠితో పురిమనయేనేవ తిక్ఖత్తుం ఆగతో.

తతో నం పురోహితపుత్తో తథేవ ఉయ్యోజేత్వా తస్మిం గతే చిన్తేసి “అయం అత్తనో చ కమ్మం హాపేతి, మమ చ ఇధాభిక్ఖణం ఆగచ్ఛన్తో”తి. సో పణ్ణసాలతో నిక్ఖమ్మ అరఞ్ఞం పవిట్ఠో. ఇతరో అత్తనో పణ్ణసాలాయేవ నిసిన్నో పునపి ముహుత్తేనేవ ఉక్కణ్ఠితో హుత్వా తస్స పణ్ణసాలం ఆగన్త్వా ఇతో చితో చ మగ్గన్తోపి తం అదిస్వా చిన్తేసి – “యో గహట్ఠకాలే పణ్ణాకారమ్పి ఆదాయ ఆగతో మం దట్ఠుం న లభతి, సో నామ మయి ఆగతే దస్సనమ్పి అదాతుకామో పక్కామి, అహో, రే చిత్త, న లజ్జసి, యం మం చతుక్ఖత్తుం ఇధానేసి, సోదాని తే వసే న వత్తిస్సామి, అఞ్ఞదత్థు తంయేవ మమ వసే వత్తాపేస్సామీ”తి అత్తనో సేనాసనం పవిసిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఆకాసేన నన్దమూలకపబ్భారం అగమాసి. ఇతరోపి అరఞ్ఞం పవిసిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా తత్థేవ అగమాసి. తే ఉభోపి మనోసిలాతలే నిసీదిత్వా పాటియేక్కం పాటియేక్కం ఇమా ఉదానగాథాయో అభాసింసు –

> “సచే లభేథ నిపకం సహాయం, సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరం;
> అభిభుయ్య సబ్బాని పరిస్సయాని, చరేయ్య తేనత్తమనో సతీమా.
>
> “నో చే లభేథ నిపకం సహాయం, సద్ధిం చరం సాధువిహారి ధీరం;
> రాజావ రట్ఠం విజితం పహాయ, ఏకో చరే మాతఙ్గరఞ్ఞేవ నాగో”తి.

తత్థ **నిపక**న్తి పకతినిపుణం పణ్డితం కసిణపరికమ్మాదీసు కుసలం. **సాధువిహారి**న్తి అప్పనావిహారేన వా ఉపచారేన వా సమన్నాగతం. **ధీర**న్తి ధితిసమ్పన్నం. తత్థ నిపకత్తేన ధితిసమ్పదా వుత్తా. ఇధ పన ధితిసమ్పన్నమేవాతి అత్థో. ధితి నామ అసిథిలపరక్కమతా, “కామం తచో చ న్హారు చా”తి (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౪; అ॰ ని॰ ౨.౫; మహాని॰ ౧౯౬) ఏవం పవత్తవీరియస్సేతం అధివచనం. అపిచ ధికతపాపోతిపి ధీరో. **రాజావ రట్ఠం విజితం పహాయా**తి యథా పటిరాజా “విజితం రట్ఠం అనత్థావహ”న్తి ఞత్వా రజ్జం పహాయ ఏకో చరతి, ఏవం బాలసహాయం పహాయ ఏకో చరే. అథ వా **రాజావ రట్ఠ**న్తి యథా సుతసోమో రాజా విజితం రట్ఠం పహాయ ఏకో చరి, యథా చ మహాజనకో, ఏవం ఏకో చరేతి అయమ్పి తస్సత్థో. సేసం వుత్తానుసారేన సక్కా జానితున్తి న విత్థారితన్తి.

సహాయగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౪౭. అద్ధా పసంసామాతి ఇమిస్సా గాథాయ యావ ఆకాసతలే పఞ్ఞత్తాసనే పచ్చేకబుద్ధానం నిసజ్జా, తావ చాతుద్దిసగాథాయ ఉప్పత్తిసదిసా ఏవ ఉప్పత్తి. అయం పన విసేసో – యథా సో రాజా రత్తియా తిక్ఖత్తుం ఉబ్బిజ్జి, న తథా అయం, నేవస్స యఞ్ఞో పచ్చుపట్ఠితో అహోసి. సో ఆకాసతలే పఞ్ఞత్తేసు ఆసనేసు పచ్చేకబుద్ధే నిసీదాపేత్వా “కే తుమ్హే”తి పుచ్ఛి. “మయం, మహారాజ, అనవజ్జభోజినో నామా”తి. “భన్తే, ‘అనవజ్జభోజినో’తి ఇమస్స కో అత్థో”తి? “సున్దరం వా అసున్దరం వా లద్ధా నిబ్బికారా భుఞ్జామ, మహారాజా”తి. తం సుత్వా రఞ్ఞో ఏతదహోసి “యంనూనాహం ఇమే ఉపపరిక్ఖేయ్యం ఏదిసా వా నో వా”తి. తం దివసం కణాజకేన బిలఙ్గదుతియేన పరివిసి. పచ్చేకబుద్ధా అమతం భుఞ్జన్తా వియ నిబ్బికారా భుఞ్జింసు. రాజా “హోన్తి నామ ఏకదివసం పటిఞ్ఞాతత్తా నిబ్బికారా, స్వే జానిస్సామీ”తి స్వాతనాయపి నిమన్తేసి. తతో దుతియదివసేపి తథేవాకాసి. తేపి తథేవ పరిభుఞ్జింసు. అథ రాజా “ఇదాని సున్దరం దత్వా వీమంసిస్సామీ”తి పునపి నిమన్తేత్వా, ద్వే దివసే మహాసక్కారం కత్వా, పణీతేన అతివిచిత్రేన ఖాదనీయేన భోజనీయేన పరివిసి. తేపి తథేవ నిబ్బికారా భుఞ్జిత్వా రఞ్ఞో మఙ్గలం వత్వా పక్కమింసు. రాజా అచిరపక్కన్తేసు తేసు “అనవజ్జభోజినోవ ఏతే సమణా, అహో

వతాహమ్పి అనవజ్జభోజీ భవేయ్య”న్తి చిన్తేత్వా మహారజ్జం పహాయ పబ్బజ్జం సమాదాయ విపస్సనం ఆరభిత్వా, పచ్చేకబుద్ధో హుత్వా, మఞ్జూసకరుక్ఖమూలే పచ్చేకబుద్ధానం మజ్ఝే అత్తనో ఆరమ్మణం విభావేన్తో ఇమం గాథం అభాసి –

“అద్ధా పసంసామ సహాయసమ్పదం, సేట్ఠా సమా సేవితబ్బా సహాయా;
ఏతే అలద్ధా అనవజ్జభోజీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

సా పదత్థతో ఉత్తానా ఏవ. కేవలం పన **సహాయసమ్పద**న్తి ఏత్థ అసేఖేహి సీలాదిక్ఖన్ధేహి సమ్పన్నా సహాయా ఏవ సహాయసమ్పదాతి వేదితబ్బా. అయం పనేత్థ యోజనా – యాయం వుత్తా సహాయసమ్పదా, తం సహాయసమ్పదం **అద్ధా పసంసామ,** ఏకంసేనేవ థోమేమాతి వుత్తం హోతి. కథం? **సేట్ఠా సమా సేవితబ్బా సహాయా**తి. కస్మా? అత్తనో హి సీలాదీహి సేట్ఠే సేవమానస్స సీలాదయో ధమ్మా అనుప్పన్నా ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం పాపుణన్తి. సమే సేవమానస్స అఞ్ఞమఞ్ఞం సమధారణేన కుక్కుచ్చస్స వినోదనేన చ లద్ధా న పరిహాయన్తి. ఏతే పన సహాయకే సేట్ఠే చ సమే చ అలద్ధా కుహనాదిమిచ్ఛాజీవం వజ్జేత్వా ధమ్మేన సమేన ఉప్పన్నం భోజనం భుఞ్జన్తో తత్థ చ పటిఘానునయం అనుప్పాదేన్తో అనవజ్జభోజీ హుత్వా అత్థకామో కులపుత్తో ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో. అహమ్పి హి ఏవం చరన్తో ఇమం సమ్పత్తిం అధిగతోమ్హీతి.

అనవజ్జభోజిగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౪౮. **దిస్వా సువణ్ణస్సా**తి కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరో బారాణసిరాజా గిమ్హసమయే దివాసేయ్యం ఉపగతో. సన్తికే చస్స వణ్ణదాసీ గోసీతచన్దనం పిసతి. తస్సా ఏకబాహాయం ఏకం సువణ్ణవలయం, ఏకబాహాయం ద్వే, తాని సఙ్ఘట్టన్తి ఇతరం న సఙ్ఘట్టతి. రాజా తం దిస్వా “ఏవమేవ గణవాసే సఙ్ఘట్టనా, ఏకవాసే అసఙ్ఘట్టనా”తి పునప్పునం తం దాసిం ఓలోకయమానో చిన్తేసి. తేన చ సమయేన సబ్బాలఙ్కారభూసితా దేవీ తం బీజయన్తీ ఠితా హోతి. సా “వణ్ణదాసియా పటిబద్ధచిత్తో మఞ్ఞే రాజా”తి చిన్తేత్వా తం దాసిం ఉట్ఠాపేత్వా సయమేవ పిసితుమారద్ధా . తస్సా ఉభోసు బాహాసు అనేకే సువణ్ణవలయా, తే సఙ్ఘట్టన్తా మహాసద్దం జనయింసు. రాజా సుట్ఠుతరం నిబ్బిన్నో దక్ఖిణేన పస్సేన నిపన్నోయేవ విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. తం అనుత్తరేన సుఖేన సుఖితం నిపన్నం చన్దనహత్థా దేవీ ఉపసఙ్కమిత్వా “ఆలిమ్పామి, మహారాజా”తి ఆహ. రాజా – “అపేహి, మా ఆలిమ్పాహీ”తి ఆహ. సా “కిస్స, మహారాజా”తి ఆహ. సో “నాహం రాజా”తి. ఏవమేతేసం తం కథాసల్లాపం సుత్వా అమచ్చా ఉపసఙ్కమింసు. తేహిపి మహారాజవాదేన ఆలపితో “నాహం, భణే, రాజా”తి ఆహ. సేసం పఠమగాథాయ వుత్తసదిసమేవ.

అయం పన గాథావణ్ణనా – **దిస్వా**తి ఓలోకేత్వా. **సువణ్ణస్సా**తి కఞ్చనస్స “వలయానీ”తి పాఠసేసో. సావసేసపాఠో హి అయం అత్థో. **పభస్సరానీ**తి పభాసనసీలాని, జుతిమన్తానీతి వుత్తం హోతి. సేసం ఉత్తానత్థమేవ. అయం పన యోజనా – దిస్వా భుజస్మిం సువణ్ణస్స వలయాని “గణవాసే సతి సఙ్ఘట్టనా, ఏకవాసే అసఙ్ఘట్టనా”తి ఏవం చిన్తేన్తో విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం అధిగతోమ్హీతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

సువణ్ణవలయగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౪౮. **ఏవం దుతియేనా**తి కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరో బారాణసిరాజా దహరోవ పబ్బజితుకామో అమచ్చే ఆణాపేసి "దేవిం గహేత్వా రజ్జం పరిహరథ, అహం పబ్బజిస్సామీ"తి. అమచ్చా "న, మహారాజ, అరాజకం రజ్జం అమ్హేహి సక్కా రక్ఖితుం, సామన్తరాజానో ఆగమ్మ విలుమ్పిస్సన్తి, యావ ఏకపుత్తోపి ఉప్పజ్జతి, తావ ఆగమేహీ"తి సఞ్ఞాపేసుం. ముదుచిత్తో రాజా అధివాసేసి. అథ దేవీ గబ్భం గణ్హి. రాజా పునపి తే ఆణాపేసి – "దేవీ గబ్భినీ, పుత్తం జాతం రజ్జే అభిసిఞ్చిత్వా రజ్జం పరిహరథ, అహం పబ్బజిస్సామీ"తి. అమచ్చా "దుజ్జానం, మహారాజ, ఏతం దేవీ పుత్తం వా విజాయిస్సతి ధీతరం వా, విజాయనకాలం తావ ఆగమేహీ"తి పునపి సఞ్ఞాపేసుం. అథ సా పుత్తం విజాయి. తదాపి రాజా తథేవ అమచ్చే ఆణాపేసి. అమచ్చా పునపి రాజానం "ఆగమేహి, మహారాజ, యావ, పటిబలో హోతీ"తి బహూహి కారణేహి సఞ్ఞాపేసుం. తతో కుమారే పటిబలే జాతే అమచ్చే సన్నిపాతాపేత్వా "పటిబలో అయం, తం రజ్జే అభిసిఞ్చిత్వా పటిపజ్జథా"తి అమచ్చానం ఓకాసం అదత్వా అన్తరాపణా కాసాయవత్థాదయో సబ్బపరిక్ఖారే ఆహరాపేత్వా అన్తేపురే ఏవ పబ్బజిత్వా మహాజనకో వియ నిక్ఖమి. సబ్బపరిజనో నానప్పకారకం పరిదేవమానో రాజానం అనుబన్ధి.

రాజా యావ అత్తనో రజ్జసీమా, తావ గన్త్వా కత్తరదణ్డేన లేఖం కత్వా "అయం లేఖా నాతిక్కమితబ్బా"తి ఆహ. మహాజనో లేఖాయ సీసం కత్వా, భూమియం నిపన్నో పరిదేవమానో "తుయ్హం దాని, తాత, రఞ్ఞో ఆణా, కిం కరిస్సతీ"తి కుమారం లేఖం అతిక్కమాపేసి. కుమారో "తాత, తాతా"తి ధావిత్వా రాజానం సమ్పాపుణి. రాజా కుమారం దిస్వా "ఏతం మహాజనం పరిహరన్తో రజ్జం కారేసిం, కిం దాని ఏకం దారకం పరిహరితుం న సక్ఖిస్స"న్తి కుమారం గహేత్వా అరఞ్ఞం పవిట్ఠో, తత్థ పుబ్బపచ్చేకబుద్ధేహి వసితపణ్ణసాలం దిస్వా వాసం కప్పేసి సద్ధిం పుత్తేన. తతో కుమారో వరసయనాదీసు కతపరిచయో తిణసన్థారకే వా రజ్జుమఞ్చకే వా సయమానో రోదతి. సీతవాతాదీహి ఫుట్ఠో సమానో "సీతం, తాత, ఉణ్హం, తాత, మక్ఖికా, తాత, ఖాదన్తి, ఛాతోమ్హి, తాత, పిపాసితోమ్హి, తాతా"తి వదతి. రాజా తం సఞ్ఞాపేన్తోయేవ రత్తిం వీతినామేతి. దివాపిస్స పిణ్డాయ చరిత్వా భత్తం ఉపనామేతి, తం హోతి మిస్సకభత్తం కఙ్గువరకముగ్గాదిబహులం. కుమారో అచ్ఛాదేన్తమ్పి తం జిఘచ్ఛావసేన భుఞ్జమానో కతిపాహేనేవ ఉణ్హే ఠపితపదుమం వియ మిలాయి. పచ్చేకబోధిసత్తో పన పటిసఙ్ఖానబలేన నిబ్బికారోయేవ భుఞ్జతి.

తతో సో కుమారం సఞ్ఞాపేన్తో ఆహ – "నగరస్మిం, తాత, పణీతాహారో లబ్భతి, తత్థ గచ్ఛామా"తి. కుమారో "ఆమ, తాతా"తి ఆహ. తతో నం పురక్ఖత్వా ఆగతమగ్గేనేవ నివత్తి. కుమారమాతాపి దేవీ "న దాని రాజా కుమారం గహేత్వా అరఞ్ఞే చిరం వసిస్సతి, కతిపాహేనేవ నివత్తిస్సతీ"తి చిన్తేత్వా రఞ్ఞా కత్తరదణ్డేన లిఖితట్ఠానేయేవ వతిం కారాపేత్వా వాసం కప్పేసి. తతో రాజా తస్సా వతియా అవిదూరే ఠత్వా "ఏత్థ తే, తాత, మాతా నిసిన్నా, గచ్ఛాహీ"తి పేసేసి. యావ చ సో తం ఠానం పాపుణాతి, తావ ఉదిక్ఖన్తో అట్ఠాసి "మా హేవ నం కోచి విహేఠేయ్యా"తి. కుమారో మాతు సన్తికం ధావన్తో అగమాసి. ఆరక్ఖకపురిసా చ నం దిస్వా దేవియా ఆరోచేసుం. దేవీ వీసతినాటకిత్థిసహస్సపరివుతా గన్త్వా పటిగ్గహేసి, రఞ్ఞో చ పవత్తిం పుచ్ఛి. అథ "పచ్ఛతో ఆగచ్ఛతీ"తి సుత్వా మనుస్సే పేసేసి. రాజాపి తావదేవ సకవసతిం అగమాసి. మనుస్సా రాజానం అదిస్వా నివత్తింసు. తతో దేవీ నిరాసావ హుత్వా, పుత్తం గహేత్వా, నగరం గన్త్వా, తం రజ్జే అభిసిఞ్చి. రాజాపి అత్తనో వసతిం పత్వా, తత్థ నిసిన్నో విపస్సిత్వా, పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా, మఞ్జూసకరుక్ఖమూలే పచ్చేకబుద్ధానం మజ్ఝే ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

"ఏవం దుతియేన సహా మమస్స, వాచాభిలాపో అభిసజ్జనా వా;

ఏతం భయం ఆయతిం పేక్ఖమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

సా పదత్థతో ఉత్తానా ఏవ. అయం పనేత్థ అధిప్పాయో – య్వాయం ఏతేన దుతియేన కుమారేన సీతుణ్హాదీని నివేదేన్తేన సహవాసేన తం సఞ్ఞాపేన్తస్స మమ వాచాభిలాపో, తస్మిం సినేహవసేన అభిసజ్జనా చ జాతా, సచే అహం ఇమం న పరిచ్చజామి, తతో ఆయతిమ్పి హేస్సతి యథేవ ఇదాని; ఏవం దుతియేన సహ మమస్స వాచాభిలాపో అభిసజ్జనా వా. ఉభయమ్పి చేతం అన్తరాయకరం విసేసాధిగమస్సాతి ఏతం భయం ఆయతిం పేక్ఖమానో తం ఛడ్డేత్వా యోనిసో పటిపజ్జిత్వా పచ్చేకబోధిం అధిగతోమ్హీతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఆయతిభయగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౨౻. **కామా హి చిత్రా**తి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర సేట్ఠిపుత్తో దహరోవ సేట్ఠిట్ఠానం లభి. తస్స తిణ్ణం ఉతూనం తయో పాసాదా హోన్తి . సో తత్థ సబ్బసమ్పత్తీహి దేవకుమారో వియ పరిచారేతి. సో దహరోవ సమానో "పబ్బజిస్సామీ"తి మాతాపితరో యాచి. తే నం వారేన్తి. సో తథేవ నిబన్ధతి. పునపి నం మాతాపితరో "త్వం, తాత, సుఖుమాలో, దుక్కరా పబ్బజ్జా, ఖురధారాయ ఉపరి చఙ్కమనసదిసా"తి నానప్పకారేహి వారేన్తి. సో తథేవ నిబన్ధతి. తే చిన్తేసుం "సచాయం పబ్బజతి, అమ్హాకం దోమనస్సం హోతి. సచే నం నివారేమ, ఏతస్స దోమనస్సం హోతి. అపిచ అమ్హాకం దోమనస్సం హోతు, మా చ ఏతస్సా"తి అనుజానింసు. తతో సో సబ్బపరిజనం పరిదేవమానం అనాదియిత్వా ఇసిపతనం గన్త్వా పచ్చేకబుద్ధానం సన్తికే పబ్బజి. తస్స ఉళారసేనాసనం న పాపుణాతి, మఞ్చకే తట్టికం పత్థరిత్వా సయి. సో వరసయనే కతపరిచయో సబ్బరత్తిం అతిదుక్ఖితో అహోసి. పభాతేపి సరీరపరికమ్మం కత్వా, పత్తచీవరమాదాయ పచ్చేకబుద్ధేహి సద్ధిం పిణ్డాయ పావిసి. తత్థ వుడ్ఢా అగ్గాసనఞ్చ అగ్గపిణ్డఞ్చ లభన్తి, నవకా యంకిఞ్చిదేవ ఆసనం లూఖభోజనఞ్చ. సో తేన లూఖభోజనేనాపి అతిదుక్ఖితో అహోసి. సో కతిపాహంయేవ కిసో దుబ్బణ్ణో హుత్వా నిబ్బిజ్జి యథా తం అపరిపాకగతే సమణధమ్మే. తతో మాతాపితూనం దూతం పేసేత్వా ఉప్పబ్బజి. సో కతిపాహంయేవ బలం గహేత్వా పునపి పబ్బజితుకామో అహోసి. తతో తేనేవ కమేన పబ్బజిత్వా పునపి ఉప్పబ్బజిత్వా తతియవారే పబ్బజిత్వా సమ్మా పటిపన్నో పచ్చేకసమ్బోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం వత్వా పున పచ్చేకబుద్ధానం మజ్ఝే ఇమమేవ బ్యాకరణగాథం అభాసి –

"కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమా, విరూపరూపేన మథేన్తి చిత్తం;
ఆదీనవం కామగుణేసు దిస్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ **కామా**తి ద్వే కామా వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ. తత్థ వత్థుకామా మనాపియరూపాదయో ధమ్మా, కిలేసకామా ఛన్దాదయో సబ్బేపి రాగప్పభేదా. ఇధ పన వత్థుకామా అధిప్పేతా. రూపాదిఅనేకప్పకారవసేన **చిత్రా**. లోకస్సాదవసేన **మధురా**. బాలపుథుజ్జనానం మనం రమేన్తీతి **మనోరమా**. **విరూపరూపేనా**తి విరూపేన రూపేన, అనేకవిధేన సభావేనాతి వుత్తం హోతి. తే హి రూపాదివసేన చిత్రా, రూపాదీసుపి నీలాదివసేన వివిధరూపా. ఏవం తేన విరూపరూపేన తథా తథా అస్సాదం దస్సేత్వా **మథేన్తి చిత్తం** పబ్బజ్జాయ అభిరమితుం న దేన్తీతి. సేసమేత్థ పాకటమేవ. నిగమనమ్పి ద్వీహి తీహి వా పదేహి యోజేత్వా పురిమగాథాసు వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

కామగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౨౧. **ఈతీ చా**తి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర రఞ్ఞో గణ్డో ఉదపాది. బాళ్హా వేదనా వత్తన్తి. వేజ్జా "సత్థకమ్మేన వినా ఫాసు న హోతీ"తి భణన్తి. రాజా తేసం అభయం దత్వా సత్థకమ్మం కారాపేసి. తే ఫాలేత్వా, పుబ్బలోహితం నీహరిత్వా, నిబ్బేదనం కత్వా, వణం పట్టేన బన్ధింసు, ఆహారాచారేసు చ నం సమ్మా ఓవదింసు. రాజా లూఖభోజనేన కిససరీరో అహోసి, గణ్డో చస్స మిలాయి. సో ఫాసుకసఞ్ఞీ హుత్వా సినిద్ధాహారం భుఞ్జి. తేన చ సఞ్జాతబలో విసయే పటిసేవి. తస్స గణ్డో పున పురిమసభావమేవ సమ్పాపుణి. ఏవం యావ తిక్ఖత్తుం సత్థకమ్మం కారాపేత్వా, వేజ్జేహి పరివజ్జితో నిబ్బిజ్జిత్వా, రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా, అరఞ్ఞం పవిసిత్వా, విపస్సనం ఆరభిత్వా, సత్తహి వస్సేహి పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా, ఇమం ఉదానగాథం భాసిత్వా నన్దమూలకపబ్భారం అగమాసి.

> "ఈతీ చ గణ్డో చ ఉపద్దవో చ, రోగో చ సల్లఞ్చ భయఞ్చ మేతం;
> ఏతం భయం కామగుణేసు దిస్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ ఏతీతి **ఈతి,** ఆగన్తుకానం అకుసలభాగియానం బ్యసనహేతూనం ఏతం అధివచనం. తస్మా కామగుణాపి ఏతే అనేకబ్యసనావహట్ఠేన దళ్హసన్నిపాతట్ఠేన చ ఈతి. గణ్డోపి అసుచిం పగ్ఘరతి, ఉద్ధుమాతపరిపక్కపరిభిన్నో హోతి. తస్మా ఏతే కిలేసాసుచిపగ్ఘరణతో ఉప్పాదజరాభఙ్గేహి ఉద్ధుమాతపరిపక్కపరిభిన్నభావతో చ **గణ్డో**. ఉపద్దవతీతి **ఉపద్దవో;** అనత్థం జనేన్తో అభిభవతి; అజ్ఝోత్థరతీతి అత్థో, రాజదణ్డాదీనమేతం అధివచనం. తస్మా కామగుణాపేతే అవిదితనిబ్బానత్థావహహేతుతాయ సబ్బుపద్దవవత్థుతాయ చ ఉపద్దవో. యస్మా పనేతే కిలేసాతురభావం జనేన్తా సీలసఙ్ఖాతమారోగ్యం, లోలుప్పం వా ఉప్పాదేన్తా పాకతికమేవ ఆరోగ్యం విలుమ్పన్తి, తస్మా ఇమినా ఆరోగ్యవిలుమ్పనట్ఠేనేవ **రోగో**. అబ్భన్తరమనుప్పవిట్ఠట్ఠేన పన అన్తోతుదకట్ఠేన దున్నిహరణీయట్ఠేన చ **సల్లం**. దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికభయావహనతో **భయం**. మే ఏతన్తి **మేతం**. సేసమేత్థ పాకటమేవ. నిగమనం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

ఈతిగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౨౨. **సీతఞ్చా**తి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర సీతాలుకబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా అహోసి. సో పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞకుటికాయ విహరతి. తస్మిఞ్చ పదేసే సీతే సీతం, ఉణ్హే ఉణ్హమేవ చ హోతి అబ్భోకాసత్తా పదేసస్స. గోచరగామే భిక్ఖా యావదత్థాయ న లబ్భతి. పివనకపానీయమ్పి దుల్లభం, వాతాతపడంససరీసపాపి బాధేన్తి. తస్స ఏతదహోసి – "ఇతో అడ్ఢయోజనమత్తే సమ్పన్నో పదేసో, తత్థ సబ్బేపి ఏతే పరిస్సయా నత్థి. యంనూనాహం తత్థ గచ్ఛేయ్యం; ఫాసుకం విహరన్తేన సక్కా విసేసం అధిగన్తు"న్తి. తస్స పున అహోసి – "పబ్బజితా నామ న పచ్చయవసికా హోన్తి, ఏవరూపఞ్చ చిత్తం వసే వత్తేన్తి, న చిత్తస్స వసే వత్తేన్తి, నాహం గమిస్సామీ"తి పచ్చవేక్ఖిత్వా న అగమాసి. ఏవం యావతతియకం ఉప్పన్నచిత్తం పచ్చవేక్ఖిత్వా నివత్తేసి. తతో తత్థేవ సత్త వస్సాని వసిత్వా, సమ్మా పటిపజ్జమానో పచ్చేకసమ్బోధిం సచ్ఛికత్వా, ఇమం ఉదానగాథం భాసిత్వా నన్దమూలకపబ్భారం అగమాసి.

> "సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ ఖుదం పిపాసం, వాతాతపే డంససరీసపే చ;
> సబ్బానిపేతాని అభిసమ్భవిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ **సీతఞ్చా**తి సీతం నామ దువిధం అబ్భన్తరధాతుక్ఖోభపచ్చయఞ్చ, బాహిరధాతుక్ఖోభపచ్చయఞ్చ; తథా ఉణ్హం. **డంసా**తి పిఙ్గలమక్ఖికా. **సరీసపా**తి యే కేచి దీఘజాతికా సరిత్వా గచ్ఛన్తి. సేసం పాకటమేవ. నిగమనమ్పి వుత్తనయేనేవ

వేదితబ్బన్తి.

సీతాలుకగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౨౩. నాగోవాతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర అఞ్ఞతరో రాజా వీసతి వస్సాని రజ్జం కారేత్వా కాలకతో నిరయే వీసతి ఏవ వస్సాని పచ్చిత్వా హిమవన్తప్పదేసే హత్థియోనియం ఉప్పజ్జిత్వా సఞ్జాతక్ఖన్ధో పదుమవణ్ణసకలసరీరో ఉళారో యూథపతి మహానాగో అహోసి. తస్స ఓభగ్గోభగ్గం సాఖాభఙ్గం హత్థిఛాపావ ఖాదన్తి. ఓగాహేపి నం హత్థినియో కద్దమేన లిమ్పన్తి , సబ్బం పాలిలేయ్యకనాగస్సేవ అహోసి. సో యూథా నిబ్బిజ్జిత్వా పక్కమి. తతో నం పదానుసారేన యూథం అనుబన్ధి. ఏవం యావతతియం పక్కన్తో అనుబద్ధోవ. తతో చిన్తేసి – “ఇదాని మయ్హం నత్తకో బారాణసియం రజ్జం కారేతి, యంనూనాహం అత్తనో పురిమజాతియా ఉయ్యానం గచ్ఛేయ్యం, తత్ర మం సో రక్ఖిస్సతీ”తి. తతో రత్తిం నిద్దావసం గతే యూథే యూథం పహాయ తమేవ ఉయ్యానం పావిసి. ఉయ్యానపాలో దిస్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా “హత్థిం గహేస్సామీ”తి సేనాయ పరివారేసి. హత్థీ రాజానం ఏవ అభిముఖో గచ్ఛతి. రాజా “మం అభిముఖో ఏతీ”తి ఖురప్పం సన్నయ్హిత్వా అట్ఠాసి. తతో హత్థీ “విజ్ఝేయ్యాపి మం ఏసో”తి మానుసికాయ వాచాయ “బ్రహ్మదత్త, మా మం విజ్ఝ, అహం తే అయ్యకో”తి ఆహ. రాజా “కిం భణసీ”తి సబ్బం పుచ్ఛి. హత్థీపి రజ్జే చ నరకే చ హత్థియోనియఞ్చ పవత్తిం సబ్బం ఆరోచేసి. రాజా “సున్దరం, మా భాయి, మా చ కఞ్చి భింసాపేహీ”తి హత్థినో వట్టఞ్చ ఆరక్ఖకే చ హత్థిభణ్డే చ ఉపట్ఠాపేసి.

అథేకదివసం రాజా హత్థిక్ఖన్ధగతో “అయం వీసతి వస్సాని రజ్జం కత్వా నిరయే పక్కో, విపాకావసేసేన చ తిరచ్ఛానయోనియం ఉప్పన్నో, తత్థపి గణవాససఙ్ఘట్టనం అసహన్తో ఇధాగతో. అహో దుక్ఖో గణవాసో, ఏకీభావో ఏవ చ పన సుఖో”తి చిన్తేత్వా తత్థేవ విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. తం లోకుత్తరసుఖేన సుఖితం అమచ్చా ఉపసఙ్కమిత్వా, పణిపాతం కత్వా “యానకాలో మహారాజా”తి ఆహంసు. తతో “నాహం రాజా”తి వత్వా పురిమనయేనేవ ఇమం గాథం అభాసి –

> “నాగోవ యూథాని వివజ్జయిత్వా, సఞ్జాతఖన్ధో పదుమీ ఉళారో;
> యథాభిరన్తం విహరం అరఞ్ఞే, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

సా పదత్థతో పాకటా ఏవ. అయం పనేత్థ అధిప్పాయయోజనా. సా చ ఖో యుత్తివసేనేవ, న అనుస్సవవసేన. యథా అయం హత్థీ మనుస్సకన్తేసు సీలేసు దన్తత్తా అదన్తభూమిం నాగచ్ఛతీతి వా, సరీరమహన్తతాయ వా నాగో, ఏవం కుదాస్సు నామాహమ్పి అరియకన్తేసు సీలేసు దన్తత్తా అదన్తభూమిం నాగమనేన ఆగుం అకరణేన పున ఇత్థత్తం అనాగమనేన చ గుణసరీరమహన్తతాయ వా నాగో భవేయ్యం. యథా చేస యూథాని వివజ్జేత్వా ఏకచరియసుఖేన యథాభిరన్తం విహరం అరఞ్ఞే ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో, కుదాస్సు నామాహమ్పి ఏవం గణం వివజ్జేత్వా ఏకవిహారసుఖేన ఝానసుఖేన యథాభిరన్తం విహరం అరఞ్ఞే అత్తనో యథా యథా సుఖం, తథా తథా యత్తకం వా ఇచ్ఛామి, తత్తకం అరఞ్ఞే నివాసం ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో చరేయ్యన్తి అత్థో. యథా చేస సుసణ్ఠితక్ఖన్ధతాయ **సఞ్జాతక్ఖన్ధో,** కుదాస్సు నామాహమ్పి ఏవం అసేఖసీలక్ఖన్ధమహన్తతాయ సఞ్జాతక్ఖన్ధో భవేయ్యం. యథా చేస పదుమసదిసగత్తతాయ వా పదుమకులే ఉప్పన్నతాయ వా **పదుమీ,** కుదాస్సు నామాహమ్పి ఏవం పదుమసదిసఉజుగత్తతాయ వా అరియజాతిపదుమే ఉప్పన్నతాయ వా

పదుమీ భవేయ్యం. యథా చేస థామబలజవాదీహి ఉళారో, కుదాస్సు నామాహమ్పి ఏవం పరిసుద్ధకాయసమాచారతాదీహి సీలసమాధినిబ్బేధికపఞ్ఞాదీహి వా ఉళారో భవేయ్యన్తి ఏవం చిన్తేన్తో విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం అధిగతోమ్హీతి.

నాగగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౨౨. **అట్ఠాన త**న్తి కా ఉప్పత్తి? బారాణసిరఞ్ఞో కిర పుత్తో దహరో ఏవ సమానో పబ్బజితుకామో మాతాపితరో యాచి. మాతాపితరో నం వారేన్తి. సో వారియమానోపి నిబన్ధతియేవ ''పబ్బజిస్సామీ''తి. తతో నం పుబ్బే వుత్తసేట్ఠిపుత్తం వియ సబ్బం వత్వా అనుజానింసు. పబ్బజిత్వా చ ఉయ్యానేయేవ వసితబ్బన్తి పటిజానాపేసుం, సో తథా అకాసి. తస్స మాతా పాతోవ వీసతిసహస్సనాటకిత్థిపరివుతా ఉయ్యానం గన్త్వా, పుత్తం యాగుం పాయేత్వా, అన్తరా ఖజ్జకాదీని చ ఖాదాపేత్వా, యావ మజ్ఝన్హికసమయం తేన సద్ధిం సముల్లపిత్వా, నగరం పవిసతి. పితా చ మజ్ఝన్హికే ఆగన్త్వా, తం భోజేత్వా అత్తనాపి భుఞ్జిత్వా, దివసం తేన సద్ధిం సముల్లపిత్వా, సాయన్హసమయే జగ్గనపురిసే ఠపేత్వా నగరం పవిసతి. సో ఏవం రత్తిన్దివం అవివిత్తో విహరతి. తేన ఖో పన సమయేన ఆదిచ్చబన్ధు నామ పచ్చేకబుద్ధో నన్దమూలకపబ్భారే విహరతి. సో ఆవజ్జేన్తో తం అద్దస – ''అయం కుమారో పబ్బజితుం అసక్ఖి, జటం ఛిన్దితుం న సక్కోతీ''తి. తతో పరం ఆవజ్జి ''అత్తనో ధమ్మతాయ నిబ్బిజ్జిస్సతి, నో''తి. అథ ''ధమ్మతాయ నిబ్బిన్దన్తో అతిచిరం భవిస్సతీ''తి ఞత్వా ''తస్స ఆరమ్మణం దస్సేస్సామీ''తి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ మనోసిలాతలతో ఆగన్త్వా ఉయ్యానే అట్ఠాసి. రాజపురిసో దిస్వా ''పచ్చేకబుద్ధో ఆగతో, మహారాజా''తి రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా ''ఇదాని మే పుత్తో పచ్చేకబుద్ధేన సద్ధిం అనుక్కణ్ఠితో వసిస్సతీ''తి పముదితమనో హుత్వా పచ్చేకబుద్ధం సక్కచ్చం ఉపట్ఠహిత్వా తత్థేవ వాసం యాచిత్వా పణ్ణసాలాదివావిహారట్ఠానచఙ్కమాదిసబ్బం కారేత్వా వాసేసి.

సో తత్థ వసన్తో ఏకదివసం ఓకాసం లభిత్వా కుమారం పుచ్ఛి ''కోసి త్వ''న్తి? సో ఆహ ''అహం పబ్బజితో''తి. ''పబ్బజితా నామ న ఏదిసా హోన్తీ''తి. ''అథ భన్తే, కీదిసా హోన్తి, కిం మయ్హం అననుచ్ఛవిక''న్తి వుత్తే ''త్వం అత్తనో అననుచ్ఛవికం న పేక్ఖసి , నను తే మాతా వీసతిసహస్సఇత్థీహి సద్ధిం పుబ్బణ్హసమయే ఆగచ్ఛన్తీ ఉయ్యానం అవివిత్తం కరోతి, పితా మహతా బలకాయేన సాయన్హసమయే, జగ్గనపురిసా సకలరత్తిం; పబ్బజితా నామ తవ సదిసా న హోన్తి, 'ఏదిసా పన హోన్తీ'''తి తత్ర ఠితస్సేవ ఇద్ధియా హిమవన్తే అఞ్ఞతరం విహారం దస్సేసి. సో తత్థ పచ్చేకబుద్ధే ఆలమ్బనబాహం నిస్సాయ ఠితే చ చఙ్కమన్తే చ రజనకమ్మసూచికమ్మాదీని కరోన్తే చ దిస్వా ఆహ – ''తుమ్హే ఇధ, నాగచ్ఛథ, పబ్బజ్జా నామ తుమ్హేహి అనుఞ్ఞాతా''తి. ''ఆమ, పబ్బజ్జా అనుఞ్ఞాతా, పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ సమణా నామ అత్తనో నిస్సరణం కాతుం ఇచ్ఛితపత్థితఞ్చ పదేసం గన్తుం లభన్తి, ఏత్తకంవ వట్టతీ''తి వత్వా ఆకాసే ఠత్వా –

''అట్ఠాన తం సఙ్గణికారతస్స, యం ఫస్సయే సామయికం విముత్తి''న్తి. –

ఇమం ఉపడ్ఢగాథం వత్వా, దిస్సమానేనేవ కాయేన నన్దమూలకపబ్భారం అగమాసి. ఏవం గతే పచ్చేకబుద్ధే సో అత్తనో పణ్ణసాలం పవిసిత్వా నిపజ్జి. ఆరక్ఖకపురిసోపి ''సయితో కుమారో, ఇదాని కుహిం గమిస్సతీ''తి పమత్తో నిద్దం ఓక్కమి. సో తస్స పమత్తభావం ఞత్వా పత్తచీవరం గహేత్వా అరఞ్ఞం పావిసి. తత్ర చ వివిత్తో విపస్సనం ఆరభిత్వా, పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా, పచ్చేకబుద్ధట్ఠానం గతో. తత్ర చ ''కథమధిగత''న్తి పుచ్ఛితో ఆదిచ్చబన్ధునా వుత్తం ఉపడ్ఢగాథం పరిపుణ్ణం కత్వా అభాసి.

తస్సత్థో – **అట్ఠాన తన్తి**. అట్ఠానం తం, అకారణం తన్తి వుత్తం హోతి, అనునాసికలోపో కతో “అరియసచ్చాన దస్సన”న్తిఆదీసు (ఖు॰ పా॰ ౫.౧౧; సు॰ ని॰ ౨౭౦) వియ. **సఙ్గణికారతస్సాతి** గణాభిరతస్స. **యన్తి** కరణవచనమేతం “యం హిరీయతి హిరీయితబ్బేనా”తిఆదీసు (ధ॰ స॰ ౩౦) వియ. **ఫస్సయేతి** అధిగచ్ఛే. **సామయికం విముత్తిన్తి** లోకియసమాపత్తిం. సా హి అప్పితప్పితసమయే ఏవ పచ్చనీకేహి విముచ్చనతో “సామయికా విముత్తీ”తి వుచ్చతి. తం సామయికం విముత్తిం. అట్ఠానం తం, న తం కారణం విజ్జతి సఙ్గణికారతస్స, యేన కారణేన ఫస్సయేతి ఏతం ఆదిచ్చబన్ధుస్స పచ్చేకబుద్ధస్స వచో నిసమ్మ సఙ్గణికారతిం పహాయ యోనిసో పటిపజ్జన్తో అధిగతోమ్హీతి ఆహ. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

అట్ఠానగాథావణ్ణనా సమత్తా.

దుతియో వగ్గో నిట్ఠితో.

౫౫. దిట్ఠీవిసూకానీతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర అఞ్ఞతరో రాజా రహోగతో చిన్తేసి – “యథా సీతాదీనం పటిఘాతకాని ఉణ్హాదీని అత్థి, అత్థి ను ఖో ఏవం వట్టపటిఘాతకం వివట్టం, నో”తి. సో అమచ్చే పుచ్ఛి – “వివట్టం జానాథా”తి? తే “జానామ, మహారాజా”తి ఆహంసు. రాజా – “కిం త”న్తి? తతో “అన్తవా లోకో”తిఆదినా నయేన సస్సతుచ్ఛేదం కథేసుం. అథ రాజా “ఇమే న జానన్తి, సబ్బేపిమే దిట్ఠిగతికా”తి సయమేవ తేసం విలోమతఞ్చ అయుత్తతఞ్చ దిస్వా “వట్టపటిఘాతకం వివట్టం అత్థి, తం గవేసితబ్బ”న్తి చిన్తేత్వా రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. ఇమఞ్చ ఉదానగాథం అభాసి పచ్చేకబుద్ధమజ్ఝే బ్యాకరణగాథఞ్చ –

> “దిట్ఠీవిసూకాని ఉపాతివత్తో, పత్తో నియామం పటిలద్ధమగ్గో;
> ఉప్పన్నఞాణోమ్హి అనఞ్ఞనేయ్యో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తస్సత్థో – **దిట్ఠీవిసూకానీతి** ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతాని. తాని హి మగ్గసమ్మాదిట్ఠియా విసూకట్ఠేన విజ్ఝనట్ఠేన విలోమట్ఠేన చ విసూకాని. ఏవం దిట్ఠియా విసూకాని, దిట్ఠి ఏవ వా విసూకాని దిట్ఠివిసూకాని. **ఉపాతివత్తోతి** దస్సనమగ్గేన అతిక్కన్తో. **పత్తో నియామన్తి** అవినిపాతధమ్మతాయ సమ్బోధిపరాయణతాయ చ నియతభావం అధిగతో, సమ్మత్తనియామసఙ్ఖాతం వా పఠమమగ్గన్తి. ఏత్తావతా పఠమమగ్గకిచ్చనిప్ఫత్తి చ తస్స పటిలాభో చ వుత్తో. ఇదాని **పటిలద్ధమగ్గోతి** ఇమినా సేసమగ్గపటిలాభం దస్సేతి. **ఉప్పన్నఞాణోమ్హీతి** ఉప్పన్నపచ్చేకబోధిఞాణో అమ్హి. ఏతేన ఫలం దస్సేతి. **అనఞ్ఞనేయ్యోతి** అఞ్ఞేహి “ఇదం సచ్చం, ఇదం సచ్చ”న్తి న నేతబ్బో. ఏతేన సయమ్భుతం దీపేతి, పత్తే వా పచ్చేకబోధిఞాణే అనేయ్యతాయ అభావా సయంవసితం. సమథవిపస్సనాయ వా దిట్ఠివిసూకాని ఉపాతివత్తో, ఆదిమగ్గేన పత్తో నియామం, సేసేహి పటిలద్ధమగ్గో, ఫలఞాణేన ఉప్పన్నఞాణో, తం సబ్బం అత్తనావ అధిగతోతి అనఞ్ఞనేయ్యో. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

దిట్ఠివిసూకగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౫౬. నిల్లోలుపోతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసిరఞ్ఞో కిర సూదో అన్తరభత్తం పచిత్వా ఉపనామేసి మనుఞ్ఞదస్సనం సాదురసం “అప్పేవ నామ మే రాజా ధనమనుప్పదేయ్యా”తి. తం రఞ్ఞో గన్ధేనేవ భోత్తుకామతం జనేసి ముఖే ఖేళం ఉప్పాదేన్తం. పఠమకబళే పన ముఖే పక్ఖిత్తమత్తే సత్తరసహరణిసహస్సాని అమతేనేవ ఫుట్ఠాని అహేసుం. సూదో “ఇదాని మే దస్సతి, ఇదాని మే దస్సతీ”తి చిన్తేసి. రాజాపి “సక్కారారహో సూదో”తి చిన్తేసి – “రసం సాయిత్వా పన సక్కరోన్తం మం పాపకో

కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛేయ్య – ‘లోలో అయం రాజా రసగరుకో’’’తి న కిఞ్చి అభణి. ఏవం యావ భోజనపరియోసానం, తావ సూదోపి “ఇదాని దస్సతి, ఇదాని దస్సతీ”తి చిన్తేసి. రాజాపి అవణ్ణభయేన న కిఞ్చి అభణి. తతో సూదో “నత్థి ఇమస్స రఞ్ఞో జివ్హావిఞ్ఞాణ”న్తి దుతియదివసే అరసభత్తం ఉపనామేసి. రాజా భుఞ్జన్తో “నిగ్గహారహో అజ్జ సూదో”తి జానన్తోపి పుబ్బే వియ పచ్చవేక్ఖిత్వా అవణ్ణభయేన న కిఞ్చి అభణి. తతో సూదో “రాజా నేవ సున్దరం నాసున్దరం జానాతీ”తి చిన్తేత్వా సబ్బం పరిబ్బయం అత్తనా గహేత్వా యంకిఞ్చిదేవ పచిత్వా రఞ్ఞో దేతి. రాజా “అహో వత లోభో, అహం నామ వీసతి నగరసహస్సాని భుఞ్జన్తో ఇమస్స లోభేన భత్తమత్తమ్పి న లభామీ”తి నిబ్బిజ్జిత్వా, రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా, విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి, పురిమనయేనేవ చ ఇమం గాథం అభాసి –

> “నిల్లోలుపో నిక్కుహో నిప్పిపాసో, నిమ్మక్ఖో నిద్ధన్తకసావమోహో;
> నిరాసయో సబ్బలోకే భవిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ **నిల్లోలుపో**తి అలోలుపో. యో హి రసతణ్హాభిభూతో హోతి, సో భుసం లుప్పతి పునప్పునఞ్చ లుప్పతి, తేన లోలుపోతి వుచ్చతి. తస్మా ఏస తం పటిక్ఖిపన్తో ఆహ “నిల్లోలుపో”తి. **నిక్కుహో**తి ఏత్థ కిఞ్చాపి యస్స తివిధం కుహనవత్థు నత్థి, సో నిక్కుహోతి వుచ్చతి. ఇమిస్సా పన గాథాయ మనుఞ్ఞభోజనాదీసు విమ్హయమనాపజ్జనతో నిక్కుహోతి అయమధిప్పాయో . **నిప్పిపాసో**తి ఏత్థ పాతుమిచ్ఛా పిపాసా, తస్సా అభావేన నిప్పిపాసో, సాదురసలోభేన భోత్తుకమ్యతావిరహితోతి అత్థో. **నిమ్మక్ఖో**తి ఏత్థ పరగుణవినాసనలక్ఖణో మక్ఖో, తస్స అభావేన నిమ్మక్ఖో. అత్తనో గహట్ఠకాలే సూదస్స గుణమక్ఖనాభావం సన్ధాయాహ. **నిద్ధన్తకసావమోహో**తి ఏత్థ రాగాదయో తయో, కాయదుచ్చరితాదీని చ తీణీతి ఛ ధమ్మా యథాసమ్భవం అప్పసన్నట్ఠేన సకభావం విజహాపేత్వా పరభావం గణ్హాపనట్ఠేన కసటట్ఠేన చ కసావాతి వేదితబ్బా. యథాహ –

> “తత్థ, కతమే తయో కసావా? రాగకసావో, దోసకసావో, మోహకసావో, ఇమే తయో కసావా. తత్థ, కతమే అపరేపి తయో కసావా? కాయకసావో, వచీకసావో, మనోకసావో”తి (విభ. ౯౨౪).

తేసు మోహం ఠపేత్వా పఞ్చన్నం కసావానం తేసఞ్చ సబ్బేసం మూలభూతస్స మోహస్స నిద్ధన్తత్తా నిద్ధన్తకసావమోహో, తిణ్ణం ఏవ వా కాయవచీమనోకసావానం మోహస్స చ నిద్ధన్తత్తా నిద్ధన్తకసావమోహో. ఇతరేసు నిల్లోలుపతాదీహి రాగకసావస్స, నిమ్మక్ఖతాయ దోసకసావస్స నిద్ధన్తభావో సిద్ధో ఏవ. **నిరాసయో**తి నిత్తణ్హో. **సబ్బలోకే**తి సకలలోకే, తీసు భవేసు ద్వాదససు వా ఆయతనేసు భవవిభవతణ్హావిరహితో హుత్వాతి అత్థో. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అథ వా తయోపి పాదే వత్వా **ఏకో చరే**తి ఏకో చరితుం సక్కుణేయ్యాతి ఏవమ్పి ఏత్థ సమ్బన్ధో కాతబ్బోతి.

నిల్లోలుపగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౨౭. పాపం సహాయన్తి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర అఞ్ఞతరో రాజా మహచ్చరాజానుభావేన నగరం పదక్ఖిణం కరోన్తో మనుస్సే కోట్ఠాగారతో పురాణధఞ్ఞాని బహిద్ధా నీహరన్తే దిస్వా “కిం, భణే, ఇద”న్తి అమచ్చే పుచ్ఛి. “ఇదాని, మహారాజ, నవధఞ్ఞాని ఉప్పజ్జిస్సన్తి, తేసం ఓకాసం కాతుం ఇమే మనుస్సా పురాణధఞ్ఞాదీని ఛడ్డేన్తీ”తి. రాజా – “కిం, భణే, ఇత్థాగారబలకాయాదీనం వట్టం పరిపుణ్ణ”న్తి ? “ఆమ, మహారాజ, పరిపుణ్ణన్తి”. “తేన హి, భణే, దానసాలం కారాపేథ, దానం

దస్సామి, మా ఇమాని ధఞ్ఞాని అనుపకారాని వినస్సింసూ”తి. తతో నం అఞ్ఞతరో దిట్ఠిగతికో అమచ్చో “మహారాజ, నత్థి దిన్న”న్తి ఆరబ్భ యావ “బాలా చ పణ్డితా చ సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సన్తీ”తి వత్వా నివారేసి. సో దుతియమ్పి తతియమ్పి కోట్ఠాగారే విలుమ్పన్తే దిస్వా తథేవ ఆణాపేసి. తతియమ్పి నం “మహారాజ, దత్తుపఞ్ఞత్తం యదిదం దాన”న్తిఆదీని వత్వా నివారేసి. సో “అరే, అహం అత్తనో సన్తకమ్పి న లభామి దాతుం, కిం మే ఇమేహి పాపసహాయేహీ”తి నిబ్బిన్నో రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి. తఞ్చ పాపం సహాయం గరహన్తో ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> “పాపం సహాయం పరివజ్జయేథ, అనత్థదస్సిం విసమే నివిట్ఠం;
> సయం న సేవే పసుతం పమత్తం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తస్సాయం సఙ్ఖేపత్థో – య్వాయం దసవత్థుకాయ పాపదిట్ఠియా సమన్నాగతత్తా **పాపో,** పరేసమ్పి అనత్థం పస్సతీతి **అనత్థదస్సీ,** కాయదుచ్చరితాదిమ్హి చ **విసమే నివిట్ఠో,** తం అత్థకామో కులపుత్తో పాపం సహాయం పరివజ్జయేథ అనత్థదస్సిం విసమే నివిట్ఠం. **సయం న సేవే**తి అత్తనో వసేన న సేవే. యది పన పరవసో హోతి, కిం సక్కా కాతున్తి వుత్తం హోతి. **పసుత**న్తి పసటం , దిట్ఠివసేన తత్థ తత్థ లగ్గన్తి అత్థో. **పమత్త**న్తి కామగుణేసు వోస్సట్ఠచిత్తం, కుసలభావనారహితం వా. తం ఏవరూపం న సేవే, న భజే, న పయిరుపాసే, అఞ్ఞదత్థు ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పోతి.

పాపసహాయగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౫౮. **బహుస్సుత**న్తి కా ఉప్పత్తి? పుబ్బే కిర కస్సపస్స భగవతో సాసనే అట్ఠ పచ్చేకబోధిసత్తా పబ్బజిత్వా గతపచ్చాగతవత్తం పూరేత్వా దేవలోకే ఉప్పన్నాతి సబ్బం అనవజ్జభోజీగాథాయ వుత్తసదిసమేవ. అయం పన విసేసో – పచ్చేకబుద్ధే నిసీదాపేత్వా రాజా ఆహ “కే తుమ్హే”తి? తే ఆహంసు – “మయం, మహారాజ, బహుస్సుతా నామా”తి. రాజా – “అహం సుతబ్రహ్మదత్తో నామ, సుతేన తిత్తిం న గచ్ఛామి, హన్ద, నేసం సన్తికే విచిత్రనయం సద్ధమ్మదేసనం సోస్సామీ”తి అత్తమనో దక్ఖిణోదకం దత్వా, పరివిసిత్వా, భత్తకిచ్చపరియోసానే సఙ్ఘత్థేరస్స పత్తం గహేత్వా, వన్దిత్వా, పురతో నిసీది “ధమ్మకథం, భన్తే, కరోథా”తి. సో “సుఖితో హోతు, మహారాజ, రాగక్ఖయో హోతూ”తి వత్వా ఉట్ఠితో. రాజా “అయం న బహుస్సుతో, దుతియో బహుస్సుతో భవిస్సతి, స్వే దాని విచిత్రధమ్మదేసనం సోస్సామీ”తి స్వాతనాయ నిమన్తేసి. ఏవం యావ సబ్బేసం పటిపాటి గచ్ఛతి, తావ నిమన్తేసి. తే సబ్బేపి “దోసక్ఖయో హోతు, మోహక్ఖయో, గతిక్ఖయో, వట్టక్ఖయో, ఉపధిక్ఖయో, తణ్హక్ఖయో హోతూ”తి ఏవం ఏకేకం పదం విసేసేత్వా సేసం పఠమసదిసమేవ వత్వా ఉట్ఠహింసు.

తతో రాజా “ఇమే ‘బహుస్సుతా మయ’న్తి భణన్తి, న చ తేసం విచిత్రకథా, కిమేతేహి వుత్త”న్తి తేసం వచనత్థం ఉపపరిక్ఖితుమారద్ధో. అథ “రాగక్ఖయో హోతూ”తి ఉపపరిక్ఖన్తో “రాగే ఖీణే దోసోపి మోహోపి అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేపి కిలేసా ఖీణా హోన్తీ”తి ఞత్వా అత్తమనో అహోసి – “నిప్పరియాయబహుస్సుతా ఇమే సమణా. యథా హి పురిసేన మహాపథవిం వా ఆకాసం వా అఙ్గులియా నిద్దిసన్తేన న అఙ్గులిమత్తోవ పదేసో నిద్దిట్ఠో హోతి, అపిచ, ఖో, పన పథవీఆకాసా ఏవ నిద్దిట్ఠా హోన్తి, ఏవం ఇమేహి ఏకమేకం అత్థం నిద్దిసన్తేహి అపరిమాణా అత్థా నిద్దిట్ఠా హోన్తీ”తి. తతో సో “కుదాస్సు నామాహమ్పి ఏవం బహుస్సుతో భవిస్సామీ”తి తథారూపం బహుస్సుతభావం పత్థేన్తో రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా, విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా, ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

“బహుస్సుతం ధమ్మధరం భజేథ, మిత్తం ఉళారం పటిభానవన్తం;
అఞ్ఞాయ అత్థాని వినేయ్య కఙ్ఖం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థాయం సఙ్ఖేపత్థో – **బహుస్సుత**న్తి దువిధో బహుస్సుతో తీసు పిటకేసు అత్థతో నిఖిలో పరియత్తిబహుస్సుతో చ, మగ్గఫలవిజ్జాభిఞ్ఞానం పటివిద్ధత్తా పటివేధబహుస్సుతో చ. ఆగతాగమో **ధమ్మధరో**. ఉళారేహి పన కాయవచీమనోకమ్మేహి సమన్నాగతో **ఉళారో**. యుత్తపటిభానో చ ముత్తపటిభానో చ యుత్తముత్తపటిభానో చ **పటిభానవా**. పరియత్తిపరిపుచ్ఛాధిగమవసేన వా తిధా పటిభానవా వేదితబ్బో. యస్స హి పరియత్తి పటిభాతి, సో పరియత్తిపటిభానవా. యస్స అత్థఞ్చ ఞాణఞ్చ లక్ఖణఞ్చ ఠానాట్ఠానఞ్చ పరిపుచ్ఛన్తస్స పరిపుచ్ఛా పటిభాతి, సో పరిపుచ్ఛాపటిభానవా. యేన మగ్గాదయో పటివిద్ధా హోన్తి, సో అధిగమపటిభానవా. తం ఏవరూపం **బహుస్సుతం ధమ్మధరం భజేథ మిత్తం ఉళారం పటిభానవన్తం**. తతో తస్సానుభావేన అత్తత్థపరత్థఉభయత్థభేదతో వా దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థభేదతో వా అనేకప్పకారాని **అఞ్ఞాయ అత్థాని**. తతో – “అహోసిం ను ఖో అహం అతీతమద్ధాన”న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౮; సం॰ ని॰ ౨.౨౦) కఙ్ఖట్ఠానేసు **వినేయ్య కఙ్ఖం,** విచికిచ్ఛం వినేత్వా వినాసేత్వా ఏవం కతసబ్బకిచ్చో ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పోతి.

బహుస్సుతగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౨౯. **ఖిడ్డం రతి**న్తి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం విభూసకబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా పాతోవ యాగుం వా భత్తం వా భుఞ్జిత్వా నానావిధవిభూసనేహి అత్తానం విభూసాపేత్వా మహాఆదాసే సకలసరీరం దిస్వా యం న ఇచ్ఛతి తం అపనేత్వా అఞ్ఞేన విభూసనేన విభూసాపేతి. తస్స ఏకదివసం ఏవం కరోతో భత్తవేలా మజ్ఝన్హికసమయో పత్తో. అథ అవిభూసితోవ దుస్సపట్టేన సీసం వేఠేత్వా, భుఞ్జిత్వా, దివాసేయ్యం ఉపగచ్ఛి. పునపి ఉట్ఠహిత్వా తథేవ కరోతో సూరియో అత్థఙ్గతో. ఏవం దుతియదివసేపి తతియదివసేపి. అథస్స ఏవం మణ్డనప్పసుతస్స పిట్ఠిరోగో ఉదపాది. తస్సేతదహోసి – “అహో రే, అహం సబ్బథామేన విభూసన్తోపి ఇమస్మిం కప్పకే విభూసనే అసన్తుట్ఠో లోభం ఉప్పాదేసిం. లోభో చ నామేస అపాయగమనీయో ధమ్మో, హన్దాహం, లోభం నిగ్గణ్హామీ”తి రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

“ఖిడ్డం రతిం కామసుఖఞ్చ లోకే, అనలఙ్కరిత్వా అనపేక్ఖమానో;
విభూసనట్ఠానా విరతో సచ్చవాదీ, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ **ఖిడ్డా చ రతి** చ పుబ్బే వుత్తావ. **కామసుఖ**న్తి వత్థుకామసుఖం. వత్థుకామాపి హి సుఖస్స విసయాదిభావేన సుఖన్తి వుచ్చన్తి. యథాహ – “అత్థి రూపం సుఖం సుఖానుపతిత”న్తి (సం॰ ని॰ ౩.౬౦). ఏవమేతం ఖిడ్డం రతిం కామసుఖఞ్చ ఇమస్మిం ఓకాసలోకే **అనలఙ్కరిత్వా** అలన్తి అకత్వా, ఏతం తప్పకన్తి వా సారభూతన్తి వా ఏవం అగ్గహేత్వా. **అనపేక్ఖమానో**తి తేన అలఙ్కరణేన అనపేక్ఖణసీలో, అపిహాలుకో, నిత్తణ్హో, విభూసనట్ఠానా విరతో సచ్చవాదీ ఏకో చరేతి. తత్థ విభూసా దువిధా – అగారికవిభూసా, అనగారికవిభూసా చ. తత్థ అగారికవిభూసా సాటకవేఠనమాలాగన్ధాది, అనగారికవిభూసా పత్తమణ్డనాది. విభూసా ఏవ **విభూసనట్ఠానం**. తస్మా విభూసనట్ఠానా తివిధాయ విరతియా **విరతో**. అవితథవచనతో **సచ్చవాదీ**తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

విభూసనట్ఠానగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౦. పుత్తఞ్చ దారన్తి కా ఉప్పత్తి? బారాణసిరఞ్ఞో కిర పుత్తో దహరకాలే ఏవ అభిసిత్తో రజ్జం కారేసి. సో పఠమగాథాయ వుత్తపచ్చేకబోధిసత్తో వియ రజ్జసిరిమనుభవన్తో ఏకదివసం చిన్తేసి – “అహం రజ్జం కారేన్తో బహూనం దుక్ఖం కరోమి. కిం మే ఏకభత్తత్థాయ ఇమినా పాపేన, హన్ద సుఖముప్పాదేమీ”తి రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> “పుత్తఞ్చ దారం పితరఞ్చ మాతరం, ధనాని ధఞ్ఞాని చ బన్ధవాని;
> హిత్వాన కామాని యథోధికాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ **ధనానీ**తి ముత్తామణివేళురియసఙ్ఖసిలాపవాళరజతజాతరూపాదీని రతనాని. **ధఞ్ఞానీ**తి సాలివీహియవగోధుమకఙ్గువరకకుద్రూసకపభేదాని సత్త సేసాపరణ్ణాని చ. **బన్ధవానీ**తి ఞాతిబన్ధుగోత్తబన్ధుమిత్తబన్ధుసిప్పబన్ధువసేన చతుబ్బిధే బన్ధవే. **యథోధికానీ**తి సకసకఓధివసేన ఠితానేవ. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

పుత్తదారగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౧. సఙ్గో ఏసోతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర పాదలోలబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా అహోసి. సో పాతోవ యాగుం వా భత్తం వా భుఞ్జిత్వా తీసు పాసాదేసు తివిధనాటకాని పస్సతి. తివిధనాటకానీతి కిర పుబ్బరాజతో ఆగతం, అనన్తరరాజతో ఆగతం, అత్తనో కాలే ఉట్ఠితన్తి. సో ఏకదివసం పాతోవ దహరనాటకపాసాదం గతో. తా నాటకిత్థియో “రాజానం రమాపేస్సామా”తి సక్కస్స దేవానమిన్దస్స అచ్ఛరాయో వియ అతిమనోహరం నచ్చగీతవాదితం పయోజేసుం. రాజా – “అనచ్ఛరియమేతం దహరాన”న్తి అసన్తుట్ఠో హుత్వా మజ్ఝిమనాటకపాసాదం గతో. తాపి నాటకిత్థియో తథేవ అకంసు. సో తత్థాపి తథేవ అసన్తుట్ఠో హుత్వా మహానాటకపాసాదం గతో. తాపి నాటకిత్థియో తథేవ అకంసు. రాజా ద్వే తయో రాజపరివట్టే అతీతానం తాసం మహల్లకభావేన అట్ఠికీళనసదిసం నచ్చం దిస్వా గీతఞ్చ అమధురం సుత్వా పునదేవ దహరనాటకపాసాదం, పున మజ్ఝిమనాటకపాసాదన్తి ఏవం విచరిత్వా కత్థచి అసన్తుట్ఠో చిన్తేసి – “ఇమా నాటకిత్థియో సక్కం దేవానమిన్దం అచ్ఛరాయో వియ మం రమాపేతుకామా సబ్బథామేన నచ్చగీతవాదితం పయోజేసుం, స్వాహం కత్థచి అసన్తుట్ఠో లోభమేవ వడ్ఢేమి, లోభో చ నామేస అపాయగమనీయో ధమ్మో, హన్దాహం లోభం నిగ్గణ్హామీ”తి రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> “సఙ్గో ఏసో పరిత్తమేత్థ సోఖ్యం, అప్పస్సాదో దుక్ఖమేత్థ భియ్యో;
> గళో ఏసో ఇతి ఞత్వా మతిమా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తస్సత్థో – **సఙ్గో ఏసో**తి అత్తనో ఉపభోగం నిద్దిసతి. సో హి సజ్జన్తి తత్థ పాణినో కద్దమే పవిట్ఠో హత్థీ వియాతి **సఙ్గో. పరిత్తమేత్థ సోఖ్య**న్తి ఏత్థ పఞ్చకామగుణూపభోగకాలే విపరీతసఞ్ఞాయ ఉప్పాదేతబ్బతో కామావచరధమ్మపరియాపన్నతో వా లామకట్ఠేన సోఖ్యం పరిత్తం, విజ్జుప్పభాయ ఓభాసితనచ్చదస్సనసుఖం వియ ఇత్తరం , తావకాలికన్తి వుత్తం హోతి. **అప్పస్సాదో దుక్ఖమేత్థ భియ్యో**తి ఏత్థ చ య్వాయం “యం ఖో, భిక్ఖవే, ఇమే పఞ్చ కామగుణే పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం

సోమనస్సం, అయం కామానం అస్సాదో”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౬) వుత్తో. సో యదిదం “కో చ, భిక్ఖవే, కామానం ఆదీనవో? ఇధ, భిక్ఖవే, కులపుత్తో యేన సిప్పట్ఠానేన జీవికం కప్పేతి, యది ముద్దాయ, యది గణనాయా”తి ఏవమాదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౭) నయేనేత్థ దుక్ఖం వుత్తం. తం ఉపనిధాయ అప్పో ఉదకబిన్దుమత్తో హోతి. అథ ఖో దుక్ఖమేవ భియ్యో బహు, చతూసు సముద్దేసు ఉదకసదిసం హోతి. తేన వుత్తం “అప్పస్సాదో దుక్ఖమేత్థ భియ్యో”తి. **గళో ఏసోతి** అస్సాదం దస్సేత్వా ఆకడ్ఢనవసేన బళిసో వియ ఏసో యదిదం పఞ్చ కామగుణా. **ఇతి ఞత్వా మతిమాతి** ఏవం ఞత్వా బుద్ధిమా పణ్డితో పురిసో సబ్బమ్పేతం పహాయ ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పోతి.

సఙ్గగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౨. సన్దాలయిత్వానాతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర అనివత్తబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా అహోసి . సో సఙ్గామం ఓతిణ్ణో అజినిత్వా అఞ్ఞం వా కిచ్చం ఆరద్ధో అనిట్ఠపేత్వా న నివత్తతి, తస్మా నం ఏవం సఞ్జానింసు. సో ఏకదివసం ఉయ్యానం గచ్ఛతి. తేన చ సమయేన వనదాహో ఉట్ఠాసి. సో అగ్గి సుక్ఖాని చ హరితాని చ తిణాదీని దహన్తో అనివత్తమానో ఏవ గచ్ఛతి. రాజా తం దిస్వా తప్పటిభాగనిమిత్తం ఉప్పాదేసి. “యథాయం వనదాహో, ఏవమేవ ఏకాదసవిధో అగ్గి సబ్బసత్తే దహన్తో అనివత్తమానోవ గచ్ఛతి మహాదుక్ఖం ఉప్పాదేన్తో, కుదాస్సు నామాహమ్పి ఇమస్స దుక్ఖస్స నివత్తనత్థం అయం అగ్గి వియ అరియమగ్గఞాణగ్గినా కిలేసే దహన్తో అనివత్తమానో గచ్ఛేయ్య”న్తి? తతో ముహుత్తం గన్త్వా కేవట్టే అద్దస నదియం మచ్ఛే గణ్హన్తే . తేసం జాలన్తరం పవిట్ఠో ఏకో మహామచ్ఛో జాలం భేత్వా పలాయి. తే “మచ్ఛో జాలం భేత్వా గతో”తి సద్దమకంసు. రాజా తమ్పి వచనం సుత్వా తప్పటిభాగనిమిత్తం ఉప్పాదేసి – “కుదాస్సు నామాహమ్పి అరియమగ్గఞాణేన తణ్హాదిట్ఠిజాలం భేత్వా అసజ్జమానో గచ్ఛేయ్య”న్తి. సో రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా పచ్చేకబోధిం సచ్ఛాకాసి, ఇమఞ్చ ఉదానగాథం అభాసి –

> “సన్దాలయిత్వాన సంయోజనాని, జాలంవ భేత్వా సలిలమ్బుచారీ;
> అగ్గీవ దడ్ఢం అనివత్తమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తస్సా దుతియపాదే **జాలన్తి** సుత్తమయం వుచ్చతి. **అమ్బూతి** ఉదకం, తత్థ చరతీతి **అమ్బుచారీ,** మచ్ఛస్సేతం అధివచనం. సలిలే అమ్బుచారీ **సలిలమ్బుచారీ,** తస్మిం నదీసలిలే జాలం భేత్వా అమ్బుచారీవాతి వుత్తం హోతి. తతియపాదే **దడ్ఢన్తి** దడ్ఢట్ఠానం వుచ్చతి. యథా అగ్గి దడ్ఢట్ఠానం పున న నివత్తతి, న తత్థ భియ్యో ఆగచ్ఛతి, ఏవం మగ్గఞాణగ్గినా దడ్ఢం కామగుణట్ఠానం అనివత్తమానో తత్థ భియ్యో అనాగచ్ఛన్తోతి వుత్తం హోతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

సన్దాలనగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౩. ఓక్ఖిత్తచక్ఖూతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర చక్ఖులోలబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా పాదలోలబ్రహ్మదత్తో వియ నాటకదస్సనమనుయుత్తో హోతి. అయం పన విసేసో – సో అసన్తుట్ఠో తత్థ తత్థ గచ్ఛతి, అయం తం తం నాటకం దిస్వా అతివియ అభినన్దిత్వా నాటకపరివత్తదస్సనేన తణ్హం వడ్ఢేన్తో విచరతి. సో కిర నాటకదస్సనాయ ఆగతం అఞ్ఞతరం కుటుమ్బియభరియం దిస్వా రాగం ఉప్పాదేసి. తతో సంవేగమాపజ్జిత్వా పున “అహం ఇమం తణ్హం వడ్ఢేన్తో

అపాయపరిపూరకో భవిస్సామి, హన్ద నం నిగ్గణ్హామీ”తి పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా అత్తనో పురిమపటిపత్తిం గరహన్తో తప్పటిపక్ఖగుణదీపికం ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> “ఓక్ఖిత్తచక్ఖూ న చ పాదలోలో, గుత్తిన్ద్రియో రక్ఖితమానసానో;
> అనవస్సుతో అపరిడయ్హమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ **ఓక్ఖిత్తచక్ఖూ**తి హేట్ఠాఖిత్తచక్ఖు, సత్త గీవట్ఠీని పటిపాటియా ఠపేత్వా పరివజ్జగహేతబ్బదస్సనత్థం యుగమత్తం పేక్ఖమానోతి వుత్తం హోతి. న తు హనుకట్ఠినా హదయట్ఠిం సఙ్ఘట్టేన్తో. ఏవఞ్హి ఓక్ఖిత్తచక్ఖుతా న సమణసారుప్పా హోతీ. **న చ పాదలోలో**తి ఏకస్స దుతియో, ద్విన్నం తతియోతి ఏవం గణమజ్ఝం పవిసితుకామతాయ కణ్డూయమానపాదో వియ అభవన్తో, దీఘచారికఅనవట్ఠితచారికవిరతో వా. **గుత్తిన్ద్రియో**తి ఛసు ఇన్ద్రియేసు ఇధ విసుంవుత్తావసేసవసేన గోపితిన్ద్రియో. **రక్ఖితమానసానో**తి మానసం యేవ మానసానం, తం రక్ఖితమస్సాతి రక్ఖితమానసానో. యథా కిలేసేహి న విలుప్పతి, ఏవం రక్ఖితచిత్తోతి వుత్తం హోతి. **అనవస్సుతో**తి ఇమాయ పటిపత్తియా తేసు తేసు ఆరమ్మణేసు కిలేసఅన్వాస్సవవిరహితో. **అపరిడయ్హమానో**తి ఏవం అన్వాస్సవవిరహావ కిలేసగ్గీహి అపరిడయ్హమానో. బహిద్ధా వా అనవస్సుతో, అజ్ఝత్తం అపరిడయ్హమానో. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఓక్ఖిత్తచక్ఖుగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౪. ఓహారయిత్వాతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర అయం అఞ్ఞోపి చాతుమాసికబ్రహ్మదత్తో నామ రాజా చతుమాసే చతుమాసే ఉయ్యానకీళం గచ్ఛతి. సో ఏకదివసం గిమ్హానం మజ్ఝిమే మాసే ఉయ్యానం పవిసన్తో ఉయ్యానద్వారే పత్తసఞ్ఛన్నం పుప్ఫాలఙ్కతవిటపం పారిచ్ఛత్తకకోవిళారం దిస్వా ఏకం పుప్ఫం గహేత్వా ఉయ్యానం పావిసి. తతో “రఞ్ఞా అగ్గపుప్ఫం గహిత”న్తి అఞ్ఞతరోపి అమచ్చో హత్థిక్ఖన్ధే ఠితో ఏవ ఏకం పుప్ఫం అగ్గహేసి. ఏతేనేవ ఉపాయేన సబ్బో బలకాయో అగ్గహేసి. పుప్ఫం అనస్సాదేన్తా పత్తమ్పి గణ్హింసు. సో రుక్ఖో నిప్పత్తపుప్ఫో ఖన్ధమత్తోవ అహోసి. తం రాజా సాయన్హసమయే ఉయ్యానా నిక్ఖమన్తో దిస్వా “కిం కతో అయం రుక్ఖో, మమ ఆగమనవేలాయం మణివణ్ణసాఖన్తరేసు పవాళసదిసపుప్ఫాలఙ్కతో అహోసి, ఇదాని నిప్పత్తపుప్ఫో జాతో”తి చిన్తేన్తో తస్సేవావిదూరే అపుప్ఫితం రుక్ఖం సఞ్ఛన్నపలాసం అద్దస. దిస్వా చస్స ఏతదహోసి – “అయం రుక్ఖో పుప్ఫభరితసాఖత్తా బహుజనస్స లోభనీయో అహోసి, తేన ముహుత్తేనేవ బ్యసనం పత్తో, అయం పనఞ్ఞో అలోభనీయత్తా తథేవ ఠితో. ఇదమ్పి రజ్జం పుప్ఫితరుక్ఖో వియ లోభనీయం, భిక్ఖుభావో పన అపుప్ఫితరుక్ఖో వియ అలోభనీయో. తస్మా యావ ఇదమ్పి అయం రుక్ఖో వియ న విలుప్పతి, తావ అయమఞ్ఞో సఞ్ఛన్నపత్తో యథా పారిచ్ఛత్తకో, ఏవం కాసావేన పరిసఞ్ఛన్నేన హుత్వా పబ్బజితబ్బ”న్తి. సో రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> “ఓహారయిత్వా గిహిబ్యఞ్జనాని, సఞ్ఛన్నపత్తో యథా పారిఛత్తో;
> కాసాయవత్థో అభినిక్ఖమిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ **కాసాయవత్థో అభినిక్ఖమిత్వా**తి ఇమస్స పాదస్స గేహా అభినిక్ఖమిత్వా కాసాయవత్థో హుత్వాతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. సేసం వుత్తనయేనేవ సక్కా జానితున్తి న విత్థారితన్తి.

పారిచ్ఛత్తకగాథావణ్ణనా సమత్తా.

తతియో వగ్గో నిట్ఠితో.

౬౫. రసేసూతి కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరో కిర బారాణసిరాజా ఉయ్యానే అమచ్చపుత్తేహి పరివుతో సిలాపట్టపోక్ఖరణియం కీళతి. తస్స సూదో సబ్బమంసానం రసం గహేత్వా అతీవ సుసఙ్ఖతం అమతకప్పం అన్తరభత్తం పచిత్వా ఉపనామేసి. సో తత్థ గేధమాపన్నో కస్సచి కిఞ్చి అదత్వా అత్తనావ భుఞ్జి. ఉదకకీళతో చ అతివికాలే నిక్ఖన్తో సీఘం సీఘం భుఞ్జి. యేహి సద్ధిం పుబ్బే భుఞ్జతి, న తేసం కఞ్చి సరి. అథ పచ్ఛా పటిసఙ్ఖానం ఉప్పాదేత్వా "అహో, మయా పాపం కతం, య్వాహం రసతణ్హాయ అభిభూతో సబ్బజనం విసరిత్వా ఏకకోవ భుఞ్జిం. హన్ద రసతణ్హం నిగ్గణ్హామీ"తి రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా అత్తనో పురిమపటిపత్తిం గరహన్తో తప్పటిపక్ఖగుణదీపికం ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> "రసేసు గేధం అకరం అలోలో, అనఞ్ఞపోసీ సపదానచారీ;
> కులే కులే అప్పటిబద్ధచిత్తో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ **రసేసూతి** అమ్బిలమధురతిత్తకకటుకలోణికఖారికకసావాదిభేదేసు సాయనీయేసు. **గేధం అకర**న్తి గిద్ధిం అకరోన్తో, తణ్హం అనుప్పాదేన్తోతి వుత్తం హోతి. **అలోలో**తి "ఇదం సాయిస్సామి, ఇదం సాయిస్సామీ"తి ఏవం రసవిసేసేసు అనాకులో. **అనఞ్ఞపోసీ**తి పోసేతబ్బకసద్ధివిహారికాదివిరహితో , కాయసన్ధారణమత్తేన సన్తుట్ఠోతి వుత్తం హోతి. యథా వా పుబ్బే ఉయ్యానే రసేసు గేధకరణలోలో హుత్వా అఞ్ఞపోసీ ఆసిం, ఏవం అహుత్వా యాయ తణ్హాయ లోలో హుత్వా రసేసు గేధం కరోతి. తం తణ్హం హిత్వా ఆయతిం తణ్హామూలకస్స అఞ్ఞస్స అత్తభావస్స అనిబ్బత్తనేన అనఞ్ఞపోసీతి దస్సేతి. అథ వా అత్థభఞ్జనకట్ఠేన అఞ్ఞోతి కిలేసా వుచ్చన్తి. తేసం అపోసనేన అనఞ్ఞపోసీతి అయమ్పేత్థ అత్థో. **సపదానచారీ**తి అవోక్కమ్మచారీ అనుపుబ్బచారీ, ఘరపటిపాటిం అఛడ్డేత్వా అడ్ఢకులఞ్చ దలిద్దకులఞ్చ నిరన్తరం పిణ్డాయ పవిసమానోతి అత్థో. **కులే కులే అప్పటిబద్ధచిత్తో**తి ఖత్తియకులాదీసు యత్థ కత్థచి కిలేసవసేన అలగ్గచిత్తో, చన్దూపమో నిచ్చనవకో హుత్వాతి అత్థో. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

రసగేధగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౬. పహాయ పఞ్చావరణానీతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర అఞ్ఞతరో రాజా పఠమజ్ఝానలాభీ అహోసి. సో ఝానానురక్ఖణత్థం రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా అత్తనో పటిపత్తిసమ్పదం దీపేన్తో ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> "పహాయ పఞ్చావరణాని చేతసో, ఉపక్కిలేసే బ్యపనుజ్జ సబ్బే;
> అనిస్సితో ఛేత్వ సినేహదోసం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ **ఆవరణానీ**తి నీవరణానేవ. తాని అత్థతో ఉరగసుత్తే వుత్తాని. తాని పన యస్మా అబ్భాదయో వియ చన్దసూరియే చేతో ఆవరన్తి, తస్మా "ఆవరణాని చేతసో"తి వుత్తాని. తాని ఉపచారేన వా అప్పనాయ వా పహాయ. **ఉపక్కిలేసే**తి ఉపగమ్మ చిత్తం విబాధేన్తే అకుసలే ధమ్మే, వత్థోపమాదీసు వుత్తే అభిజ్ఝాదయో వా. **బ్యపనుజ్జా**తి పనుదిత్వా వినాసేత్వా,

విపస్సనామగ్గేన పజహిత్వాతి అత్థో. **సబ్బేతి** అనవసేసే. ఏవం సమథవిపస్సనాసమ్పన్నో పఠమమగ్గేన దిట్ఠినిస్సయస్స పహీనత్తా **అనిస్సితో**. సేసమగ్గేహి ఛేత్వా తేధాతుకం **సినేహదోసం,** తణ్హారాగన్తి వుత్తం హోతి. సినేహో ఏవ హి గుణపటిపక్ఖతో సినేహదోసోతి వుత్తో. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఆవరణగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౭. విపిట్ఠికత్వానాతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర అఞ్ఞతరో రాజా చతుత్థజ్ఝానలాభీ అహోసి. సో ఝానానురక్ఖణత్థం రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా అత్తనో పటిపత్తిసమ్పదం దీపేన్తో ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> “విపిట్ఠికత్వాన సుఖం దుఖఞ్చ, పుబ్బేవ చ సోమనస్సదోమనస్సం;
> లద్ధానుపేక్ఖం సమథం విసుద్ధం, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ **విపిట్ఠికత్వానాతి** పిట్ఠితో కత్వా, ఛడ్డేత్వా జహిత్వాతి అత్థో. **సుఖం దుఖఞ్చాతి** కాయికం సాతాసాతం. **సోమనస్సదోమనస్సన్తి** చేతసికం సాతాసాతం. **ఉపేక్ఖన్తి** చతుత్థజ్ఝానుపేక్ఖం. **సమథన్తి** చతుత్థజ్ఝానసమథమేవ. **విసుద్ధన్తి** పఞ్చనీవరణవితక్కవిచారపీతిసుఖసఙ్ఖాతేహి నవహి పచ్చనీకధమ్మేహి విముత్తత్తా విసుద్ధం, నిద్ధన్తసువణ్ణమివ విగతూపక్కిలేసన్తి అత్థో.

అయం పన యోజనా – విపిట్ఠికత్వాన సుఖం దుక్ఖఞ్చ పుబ్బేవ పఠమజ్ఝానుపచారభూమియంయేవ దుక్ఖం, తతియజ్ఝానుపచారభూమియం సుఖన్తి అధిప్పాయో. పున ఆదితో వుత్తం చకారం పరతో నేత్వా “సోమనస్సం దోమనస్సఞ్చ విపిట్ఠికత్వాన పుబ్బేవా”తి అధికారో. తేన సోమనస్సం చతుత్థజ్ఝానుపచారే, దోమనస్సఞ్చ దుతియజ్ఝానుపచారేయేవాతి దీపేతి. ఏతాని హి ఏతేసం పరియాయతో పహానట్ఠానాని. నిప్పరియాయతో పన దుక్ఖస్స పఠమజ్ఝానం, దోమనస్సస్స దుతియజ్ఝానం, సుఖస్స తతియజ్ఝానం, సోమనస్సస్స చతుత్థజ్ఝానం పహానట్ఠానం. యథాహ – “పఠమజ్ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి ఏత్థుప్పన్నం దుక్ఖిన్ద్రియం అపరిసేసం నిరుజ్ఝతీ”తిఆది (సం॰ ని॰ ౫.౫౧౦). తం సబ్బం అట్ఠసాలినియా ధమ్మసఙ్గహట్ఠకథాయం (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౧౬౫) వుత్తం. యతో పుబ్బేవ తీసు పఠమజ్ఝానాదీసు దుక్ఖదోమనస్ససుఖాని విపిట్ఠికత్వా ఏత్థేవ చతుత్థజ్ఝానే సోమనస్సం విపిట్ఠికత్వా ఇమాయ పటిపదాయ లద్ధానుపేక్ఖం సమథం విసుద్ధం ఏకో చరేతి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవాతి.

విపిట్ఠికత్వాగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౮. ఆరద్ధవీరియోతి కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరో కిర పచ్చన్తరాజా సహస్సయోధపరిమాణబలకాయో రజ్జేన ఖుద్దకో, పఞ్ఞాయ మహన్తో అహోసి. సో ఏకదివసం “కిఞ్చాపి అహం ఖుద్దకో, పఞ్ఞవతా చ పన సక్కా సకలజమ్బుదీపం గహేతు”న్తి చిన్తేత్వా సామన్తరఞ్ఞో దూతం పాహేసి – “సత్తదివసబ్భన్తరే మే రజ్జం వా దేతు యుద్ధం వా”తి. తతో సో అత్తనో అమచ్చే సమోధానేత్వా ఆహ – “మయా తుమ్హే అనాపుచ్ఛాయేవ సాహసం కతం, అముకస్స రఞ్ఞో ఏవం పహితం, కిం కాతబ్బ”న్తి? తే ఆహంసు – “సక్కా, మహారాజ, సో దూతో నివత్తేతు”న్తి? “న సక్కా, గతో భవిస్సతీ”తి. “యది ఏవం వినాసితమ్హా తయా, తేన హి దుక్ఖం అఞ్ఞస్స సత్థేన మరితుం. హన్ద, మయం అఞ్ఞమఞ్ఞం పహరిత్వా మరామ, అత్తానం పహరిత్వా మరామ,

ఉబ్బన్ధామ, విసం ఖాదామా"తి. ఏవం తేసు ఏకమేకో మరణమేవ సంవణ్ణేతి. తతో రాజా – "కిం మే, ఇమేహి, అత్థి, భణే, మయ్హం యోధా"తి ఆహ. అథ "అహం, మహారాజ, యోధో, అహం, మహారాజ, యోధో"తి తం యోధసహస్సం ఉట్ఠహి.

రాజా "ఏతే ఉపపరిక్ఖిస్సామీ"తి మన్త్వా చితకం సజ్జేత్వా ఆహ – "మయా, భణే, ఇదం నామ సాహసం కతం, తం మే అమచ్చా పటిక్కోసన్తి, సోహం చితకం పవిసిస్సామి, కో మయా సద్ధిం పవిసిస్సతి, కేన మయ్హం జీవితం పరిచ్చత్త"న్తి? ఏవం వుత్తే పఞ్చసతా యోధా ఉట్ఠహింసు – "మయం, మహారాజ, పవిసామా"తి. తతో రాజా అపరే పఞ్చసతే యోధే ఆహ – "తుమ్హే ఇదాని, తాతా, కిం కరిస్సథా"తి? తే ఆహంసు – "నాయం, మహారాజ, పురిసకారో, ఇత్థికిరియా ఏసా, అపిచ మహారాజేన పటిరఞ్ఞో దూతో పేసితో, తేన మయం రఞ్ఞా సద్ధిం యుజ్ఝిత్వా మరిస్సామా"తి. తతో రాజా "పరిచ్చత్తం తుమ్హేహి మమ జీవిత"న్తి చతురఙ్గినిం సేనం సన్నయ్హిత్వా తేన యోధసహస్సేన పరివుతో గన్త్వా రజ్జసీమాయ నిసీది.

సోపి పటిరాజా తం పవత్తిం సుత్వా "అరే, సో ఖుద్దకరాజా మమ దాసస్సాపి నప్పహోతీ"తి కుజ్ఝిత్వా సబ్బం బలకాయం ఆదాయ యుజ్ఝితుం నిక్ఖమి. ఖుద్దకరాజా తం అబ్భుయ్యాతం దిస్వా బలకాయం ఆహ – "తాతా, తుమ్హే న బహుకా; సబ్బే సమ్పిణ్డిత్వా, అసిచమ్మం గహేత్వా, సీఘం ఇమస్స రఞ్ఞో పురతో ఉజుకం ఏవ గచ్ఛథా"తి. తే తథా అకంసు. అథ సా సేనా ద్విధా భిజ్జిత్వా అన్తరమదాసి. తే తం రాజానం జీవగ్గాహం గణ్హింసు, అఞ్ఞే యోధా పలాయింసు. ఖుద్దకరాజా "తం మారేమీ"తి పురతో ధావతి, పటిరాజా తం అభయం యాచి. తతో తస్స అభయం దత్వా, సపథం కారాపేత్వా, తం అత్తనో మనుస్సం కత్వా, తేన సహ అఞ్ఞం రాజానం అబ్భుగ్గన్త్వా, తస్స రజ్జసీమాయ ఠత్వా పేసేసి – "రజ్జం వా మే దేతు యుద్ధం వా"తి. సో "అహం ఏకయుద్ధమ్పి న సహామీ"తి రజ్జం నియ్యాతేసి. ఏతేనేవ ఉపాయేన సబ్బరాజానో గహేత్వా అన్తే బారాణసిరాజానమ్పి అగ్గహేసి.

సో ఏకసతరాజపరివుతో సకలజమ్బుదీపే రజ్జం అనుసాసన్తో చిన్తేసి – "అహం పుబ్బే ఖుద్దకో అహోసిం, సోమ్హి అత్తనో ఞాణసమ్పత్తియా సకలజమ్బుదీపస్స ఇస్సరో జాతో. తం ఖో పన మే ఞాణం లోకియవీరియసమ్పయుత్తం, నేవ నిబ్బిదాయ న విరాగాయ సంవత్తతి, సాధు వతస్స స్వాహం ఇమినా ఞాణేన లోకుత్తరధమ్మం గవేసేయ్య"న్తి. తతో బారాణసిరఞ్ఞో రజ్జం దత్వా, పుత్తదారఞ్చ సకజనపదమేవ పేసేత్వా, పబ్బజ్జం సమాదాయ విపస్సనం ఆరభిత్వా, పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా అత్తనో వీరియసమ్పత్తిం దీపేన్తో ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> "ఆరద్ధవీరియో పరమత్థపత్తియా, అలీనచిత్తో అకుసీతవుత్తి;
> దళ్హనిక్కమో థామబలూపపన్నో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ ఆరద్ధం వీరియమస్సాతి **ఆరద్ధవీరియో**. ఏతేన అత్తనో వీరియారమ్భం ఆదివీరియం దస్సేతి. పరమత్థో వుచ్చతి నిబ్బానం, తస్స పత్తియా **పరమత్థపత్తియా**. ఏతేన వీరియారమ్భేన పత్తబ్బఫలం దస్సేతి. **అలీనచిత్తో**తి ఏతేన బలవీరియూపత్థమ్భానం చిత్తచేతసికానం అలీనతం దస్సేతి. **అకుసీతవుత్తీ**తి ఏతేన ఠానాసనచఙ్కమనాదీసు కాయస్స అనవసీదనం. **దళ్హనిక్కమో**తి ఏతేన "కామం తచో చ న్హారు చా"తి (మ. ని. ౨.౧౮౪; అ. ని. ౨.౫; మహాని. ౧౯౬) ఏవం పవత్తం పదహనవీరియం దస్సేతి, యం తం అనుపుబ్బసిక్ఖాదీసు పదహన్తో "కాయేన చేవ పరమసచ్చం సచ్ఛికరోతి, పఞ్ఞాయ చ నం అతివిజ్ఝ పస్సతీ"తి వుచ్చతి. అథ వా ఏతేన మగ్గసమ్పయుత్తవీరియం దస్సేతి. తఞ్హి దళ్హఞ్చ భావనాపారిపూరిం గతత్తా, నిక్కమో చ సబ్బసో పటిపక్ఖా నిక్ఖన్తత్తా, తస్మా తంసమఙ్గీపుగ్గలోపి దళ్హో నిక్కమో అస్సాతి

“దళ్హనిక్కమో”తి వుచ్చతి. **థామబలూపపన్నో**తి మగ్గక్ఖణే కాయథామేన ఞాణబలేన చ ఉపపన్నో, అథ వా థామభూతేన బలేన ఉపపన్నోతి థామబలూపపన్నో, థిరఞాణబలూపపన్నోతి వుత్తం హోతి. ఏతేన తస్స వీరియస్స విపస్సనాఞాణసమ్పయోగం దీపేన్తో యోనిసో పదహనభావం సాధేతి. పుబ్బభాగమజ్ఝిమఉక్కట్ఠవీరియవసేన వా తయోపి పాదా యోజేతబ్బా. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఆరద్ధవీరియగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౬౯. **పటిసల్లాన**న్తి కా ఉప్పత్తి? ఇమిస్సా గాథాయ ఆవరణగాథాయ ఉప్పత్తిసదిసా ఏవ ఉప్పత్తి, నత్థి కోచి విసేసో. అత్థవణ్ణనాయం పనస్సా **పటిసల్లాన**న్తి తేహి తేహి సత్తసఙ్ఖారేహి పటినివత్తిత్వా సల్లీనం ఏకత్తసేవితా ఏకీభావో, కాయవివేకోతి అత్థో. **ఝాన**న్తి పచ్చనీకఝాపనతో ఆరమ్మణలక్ఖణూపనిజ్ఝానతో చ చిత్తవివేకో వుచ్చతి. తత్థ అట్ఠసమాపత్తియో నీవరణాదిపచ్చనీకఝాపనతో ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానతో చ ఝానన్తి వుచ్చతి, విపస్సనామగ్గఫలాని సత్తసఞ్ఞాదిపచ్చనీకఝాపనతో, లక్ఖణూపనిజ్ఝానతోయేవ చేత్థ ఫలాని. ఇధ పన ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానమేవ అధిప్పేతం. ఏవమేతం పటిసల్లానఞ్చ ఝానఞ్చ **అరిఞ్చమానో**, అజహమానో, అనిస్సజ్జమానో. **ధమ్మేసూ**తి విపస్సనూపగేసు పఞ్చక్ఖన్ధాదిధమ్మేసు. **నిచ్చ**న్తి సతతం, సమితం, అబ్బోకిణ్ణం. **అనుధమ్మచారీ**తి తే ధమ్మే ఆరబ్భ పవత్తమానేన అనుగతం విపస్సనాధమ్మం చరమానో. అథ వా ధమ్మాతి నవ లోకుత్తరధమ్మా, తేసం ధమ్మానం అనులోమో ధమ్మోతి అనుధమ్మో, విపస్సనాయేతం అధివచనం. తత్థ “ధమ్మానం నిచ్చం అనుధమ్మచారీ”తి వత్తబ్బే గాథాబన్ధసుఖత్థం విభత్తిబ్యత్తయేన “ధమ్మేసూ”తి వుత్తం సియా. **ఆదీనవం సమ్మసితా భవేసూ**తి తాయ అనుధమ్మచరితాసఙ్ఖాతాయ విపస్సనాయ అనిచ్చాకారాదిదోసం తీసు భవేసు సమనుపస్సన్తో ఏవం ఇమం కాయవివేకచిత్తవివేకం అరిఞ్చమానో సిఖాప్పత్తవిపస్సనాసఙ్ఖాతాయ పటిపదాయ అధిగతోతి వత్తబ్బో ఏకో చరేతి ఏవం యోజనా వేదితబ్బా.

పటిసల్లానగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౭౦. **తణ్హక్ఖయ**న్తి కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరో కిర బారాణసిరాజా మహచ్చరాజానుభావేన నగరం పదక్ఖిణం కరోతి. తస్స సరీరసోభాయ ఆవట్టితహదయా సత్తా పురతో గచ్ఛన్తాపి నివత్తిత్వా తమేవ ఉల్లోకేన్తి, పచ్ఛతో గచ్ఛన్తాపి, ఉభోహి పస్సేహి గచ్ఛన్తాపి. పకతియా ఏవ హి బుద్ధదస్సనే పుణ్ణచన్దసముద్దరాజదస్సనే చ అతిత్తో లోకో. అథ అఞ్ఞతరా కుటుమ్బియభరియాపి ఉపరిపాసాదగతా సీహపఞ్జరం వివరిత్వా ఓలోకయమానా అట్ఠాసి. రాజా తం దిస్వావ పటిబద్ధచిత్తో హుత్వా అమచ్చం ఆణాపేసి – “జానాహి తావ, భణే, అయం ఇత్థీ ససామికా వా అసామికా వా”తి. సో గన్త్వా “ససామికా”తి ఆరోచేసి. అథ రాజా చిన్తేసి – “ఇమా వీసతిసహస్సనాటకిత్థియో దేవచ్ఛరాయో వియ మంయేవ ఏకం అభిరమేన్తి, సో దానాహం ఏతాపి అతుసిత్వా పరస్స ఇత్థియా తణ్హం ఉప్పాదేసిం, సా ఉప్పన్నా అపాయమేవ ఆకడ్ఢతీ”తి తణ్హాయ ఆదీనవం దిస్వా “హన్ద నం నిగ్గణ్హామీ”తి రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> “తణ్హక్ఖయం పత్థయమప్పమత్తో, అనేళమూగో సుతవా సతీమా;
> సఙ్ఖాతధమ్మో నియతో పధానవా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ **తణ్హక్ఖయ**న్తి నిబ్బానం, ఏవం దిట్ఠాదీనవాయ తణ్హాయ ఏవ అప్పవత్తిం. **అప్పమత్తో**తి సాతచ్చకారీ సక్కచ్చకారీ. **అనేళమూగో**తి అలాలాముఖో. అథ వా అనేళో చ అమూగో చ, పణ్డితో బ్యత్తోతి వుత్తం హోతి. హితసుఖసమ్పాపకం

సుతమస్స అత్థీతి **సుతవా** ఆగమసమ్పన్నోతి వుత్తం హోతి. **సతీమా**తి చిరకతాదీనం అనుస్సరితా. **సఙ్ఖాతధమ్మో**తి ధమ్మూపపరిక్ఖాయ పరిఞ్ఞాతధమ్మో. **నియతో**తి అరియమగ్గేన నియామం పత్తో. **పధానవా**తి సమ్మప్పధానవీరియసమ్పన్నో. ఉప్పటిపాటియా ఏస పాఠో యోజేతబ్బో. ఏవమేతేహి అప్పమాదాదీహి సమన్నాగతో నియామసమ్పాపకేన పధానేన పధానవా, తేన పధానేన పత్తనియామత్తా నియతో, తతో అరహత్తప్పత్తియా సఙ్ఖాతధమ్మో. అరహా హి పున సఙ్ఖాతబ్బాభావతో "సఙ్ఖాతధమ్మో"తి వుచ్చతి. యథాహ "యే చ సఙ్ఖాతధమ్మాసే, యే చ సేఖా పుథూ ఇధా"తి (సు॰ ని॰ ౧౦౪౪; చూళని॰ అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౭). సేసం వుత్తనయమేవాతి.

తణ్హక్ఖయగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౨౧. సీహో వాతి కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరస్స కిర బారాణసిరఞ్ఞో దూరే ఉయ్యానం హోతి. సో పగేవ వుట్ఠాయ ఉయ్యానం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే యానా ఓరుయ్హ ఉదకట్ఠానం ఉపగతో "ముఖం ధోవిస్సామీ"తి. తస్మిఞ్చ పదేసే సీహీ పోతకం జనేత్వా గోచరాయ గతా. రాజపురిసో తం దిస్వా "సీహపోతకో దేవా"తి ఆరోచేసి. రాజా "సీహో కిర న కస్సచి భాయతీ"తి తం ఉపపరిక్ఖితుం భేరిఆదీని ఆకోటాపేసి. సీహపోతకో తం సద్దం సుత్వాపి తథేవ సయి. రాజా యావతతియకం ఆకోటాపేసి, సో తతియవారే సీసం ఉక్ఖిపిత్వా సబ్బం పరిసం ఓలోకేత్వా తథేవ సయి. అథ రాజా "యావస్స మాతా నాగచ్ఛతి, తావ గచ్ఛామా"తి వత్వా గచ్ఛన్తో చిన్తేసి – "తం దివసం జాతోపి సీహపోతకో న సన్తసతి న భాయతి, కుదాస్సు నామాహమ్పి తణ్హాదిట్ఠిపరితాసం ఛేత్వా న సన్తసేయ్యం న భాయేయ్య"న్తి. సో తం ఆరమ్మణం గహేత్వా, గచ్ఛన్తో పున కేవట్టేహి మచ్ఛే గహేత్వా సాఖాసు బన్ధిత్వా పసారితే జాలే వాతం అలగ్గంయేవ గచ్ఛమానం దిస్వా, తమ్పి నిమిత్తం అగ్గహేసి – "కుదాస్సు నామాహమ్పి తణ్హాదిట్ఠిజాలం మోహజాలం వా ఫాలేత్వా ఏవం అసజ్జమానో గచ్ఛేయ్య"న్తి.

అథ ఉయ్యానం గన్త్వా సిలాపట్టపోక్ఖరణితీరే నిసిన్నో వాతబ్భాహతాని పదుమాని ఓనమిత్వా ఉదకం ఫుసిత్వా వాతవిగమే పున యథాఠానే ఠితాని ఉదకేన అనుపలిత్తాని దిస్వా తమ్పి నిమిత్తం అగ్గహేసి – "కుదాస్సు నామాహమ్పి యథా ఏతాని ఉదకే జాతాని ఉదకేన అనుపలిత్తాని తిట్ఠన్తి, ఏవమేవం లోకే జాతో లోకేన అనుపలిత్తో తిట్ఠేయ్య"న్తి. సో పునప్పునం "యథా సీహవాతపదుమాని, ఏవం అసన్తసన్తేన అసజ్జమానేన అనుపలిత్తేన భవితబ్బ"న్తి చిన్తేత్వా, రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా, విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> "సీహోవ సద్దేసు అసన్తసన్తో, వాతోవ జాలమ్హి అసజ్జమానో;
> పదుమంవ తోయేన అలిప్పమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ **సీహో**తి చత్తారో సీహా – తిణసీహో, పణ్డుసీహో, కాళసీహో, కేసరసీహోతి. కేసరసీహో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి. సోవ ఇధ అధిప్పేతో. **వాతో** పురత్థిమాదివసేన అనేకవిధో, **పదుమం** రత్తసేతాదివసేన. తేసు యో కోచి వాతో యంకిఞ్చి పదుమఞ్చ వట్టతియేవ. తత్థ యస్మా సన్తాసో అత్తసినేహేన హోతి, అత్తసినేహో చ తణ్హాలేపో, సోపి దిట్ఠిసమ్పయుత్తేన వా దిట్ఠివిప్పయుత్తేన వా లోభేన హోతి, సో చ తణ్హాయేవ. సజ్జనం పన తత్థ ఉపపరిక్ఖావిరహితస్స మోహేన హోతి, మోహో చ అవిజ్జా. తత్థ సమథేన తణ్హాయ పహానం హోతి, విపస్సనాయ, అవిజ్జాయ. తస్మా సమథేన అత్తసినేహం పహాయ **సీహోవ సద్దేసు** అనిచ్చాదీసు **అసన్తసన్తో**, విపస్సనాయ మోహం పహాయ **వాతోవ జాలమ్హి** ఖన్ధాయతనాదీసు **అసజ్జమానో**, సమథేనేవ లోభం లోభసమ్పయుత్తం ఏవ దిట్ఠిఞ్చ పహాయ, **పదుమంవ తోయేన** సబ్బభవభోగలోభేన అలిప్పమానో. ఏత్థ

చ సమథస్స సీలం పదట్ఠానం, సమథో సమాధి, విపస్సనా పఞ్ఞాతి. ఏవం తేసు ద్వీసు ధమ్మేసు సిద్ధేసు తయోపి ఖన్ధా సిద్ధా హోన్తి. తత్థ సీలక్ఖన్ధేన సురతో హోతి. సో సీహోవ సద్దేసు ఆఘాతవత్థూసు కుజ్ఝితుకామతాయ న సన్తసతి. పఞ్ఞాక్ఖన్ధేన పటివిద్ధసభావో వాతోవ జాలమ్హి ఖన్ధాదిధమ్మభేదే న సజ్జతి, సమాధిక్ఖన్ధేన వీతరాగో పదుమంవ తోయేన రాగేన న లిప్పతి. ఏవం సమథవిపస్సనాహి సీలసమాధిపఞ్ఞాక్ఖన్ధేహి చ యథాసమ్భవం అవిజ్జాతణ్హానం తిణ్ణఞ్చ అకుసలమూలానం పహానవసేన అసన్తసన్తో అసజ్జమానో అలిప్పమానో చ వేదితబ్బో. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

అసన్తసన్తగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౭౨. **సీహో యథాతి** కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరో కిర బారాణసిరాజా పచ్చన్తం కుప్పితం వూపసమేతుం గామానుగామిమగ్గం ఛడ్డేత్వా, ఉజుం అటవిమగ్గం గహేత్వా, మహతియా సేనాయ గచ్ఛతి. తేన చ సమయేన అఞ్ఞతరస్మిం పబ్బతపాదే సీహో బాలసూరియాతపం తప్పమానో నిపన్నో హోతి. తం దిస్వా రాజపురిసో రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా "సీహో కిర సద్దేన న సన్తసతీ"తి భేరిసఙ్ఖపణవాదీహి సద్దం కారాపేసి. సీహో తథేవ నిపజ్జి. దుతియమ్పి కారాపేసి. సీహో తథేవ నిపజ్జి. తతియమ్పి కారాపేసి. సీహో "మమ పటిసత్తు అత్థీ"తి చతూహి పాదేహి సుప్పతిట్ఠితం పతిట్ఠహిత్వా సీహనాదం నది. తం సుత్వావ హత్థారోహాదయో హత్థిఆదీహి ఓరోహిత్వా తిణగహనాని పవిట్ఠా, హత్థిఅస్సగణా దిసావిదిసా పలాతా. రఞ్ఞో హత్థీపి రాజానం గహేత్వా వనగహనాని పోథయమానో పలాయి. సో తం సన్ధారేతుం అసక్కోన్తో రుక్ఖసాఖాయ ఓలమ్బిత్వా , పథవిం పతిత్వా, ఏకపదికమగ్గేన గచ్ఛన్తో పచ్చేకబుద్ధానం వసనట్ఠానం పాపుణిత్వా తత్థ పచ్చేకబుద్ధే పుచ్ఛి – "అపి, భన్తే, సద్దమస్సుత్థా"తి? "ఆమ, మహారాజా"తి. "కస్స సద్దం, భన్తే"తి? "పఠమం భేరిసఙ్ఖాదీనం, పచ్ఛా సీహస్సా"తి. "న భాయిత్థ, భన్తే"తి? "న మయం, మహారాజ, కస్సచి సద్దస్స భాయామా"తి. "సక్కా పన, భన్తే, మయ్హమ్పి ఏదిసం కాతు"న్తి? "సక్కా, మహారాజ, సచే పబ్బజసీ"తి. "పబ్బజామి, భన్తే"తి. తతో నం పబ్బాజేత్వా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ ఆభిసమాచారికం సిక్ఖాపేసుం. సోపి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

> "సీహో యథా దాఠబలీ పసయ్హ, రాజా మిగానం అభిభుయ్య చారీ;
> సేవేథ పన్తాని సేనాసనాని, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తత్థ సహనా చ హననా చ సీఘజవత్తా చ **సీహో**. కేసరసీహోవ ఇధ అధిప్పేతో. దాఠా బలమస్స అత్థీతి **దాఠబలీ. పసయ్హ అభిభుయ్యాతి**, ఉభయం **చారీ**సద్దేన సహ యోజేతబ్బం **పసయ్హచారీ అభిభుయ్యచారీ**తి తత్థ పసయ్హ నిగ్గహేత్వా చరణేన పసయ్హచారీ, అభిభవిత్వా, సన్తాసేత్వా, వసీకత్వా, చరణేన అభిభుయ్యచారీ. స్వాయం కాయబలేన పసయ్హచారీ, తేజసా అభిభుయ్యచారీ. తత్థ సచే కోచి వదేయ్య – "కిం పసయ్హ అభిభుయ్య చారీ"తి, తతో **మిగాన**న్తి సామివచనం ఉపయోగవచనం కత్వా "మిగే పసయ్హ అభిభుయ్య చారీ"తి పటివత్తబ్బం. **పన్తానీ**తి దూరాని. **సేనాసనానీ**తి వసనట్ఠానాని. సేసం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ సక్కా జానితున్తి న విత్థారితన్తి.

దాఠబలీగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౭౩. **మేత్తం ఉపేక్ఖ**న్తి కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరో కిర రాజా మేత్తాదిఝానలాభీ అహోసి. సో "ఝానసుఖన్తరాయకరం రజ్జ"న్తి ఝానానురక్ఖణత్థం రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా, ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

మేత్తం ఉపేక్ఖం కరుణం విముత్తిం, ఆసేవమానో ముదితఞ్చ కాలే;
సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానో, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ “సబ్బే సత్తా సుఖితా హోన్తూ”తిఆదినా నయేన హితసుఖుపనయనకామతా **మేత్తా**. “అహో వత ఇమమ్హా దుక్ఖా విముచ్చేయ్యు”న్తిఆదినా నయేన అహితదుక్ఖాపనయనకామతా **కరుణా**. “మోదన్తి వత భోన్తో సత్తా మోదన్తి సాధు సుట్ఠూ”తిఆదినా నయేన హితసుఖావిప్పయోగకామతా **ముదితా**. “పఞ్ఞాయిస్సన్తి సకేన కమ్మేనా”తి సుఖదుక్ఖేసు అజ్ఝుపేక్ఖనతా **ఉపేక్ఖా**. గాథాబన్ధసుఖత్థం పన ఉప్పటిపాటియా మేత్తం వత్వా ఉపేక్ఖా వుత్తా, ముదితా పచ్ఛా. **విముత్తి**న్తి చతస్సోపి హి ఏతా అత్తనో పచ్చనీకధమ్మేహి విముత్తత్తా విముత్తియో. తేన వుత్తం “మేత్తం ఉపేక్ఖం కరుణం, విముత్తిం, ఆసేవమానో ముదితఞ్చ కాలే”తి.

తత్థ **ఆసేవమానో**తి తిస్సో తికచతుక్కజ్ఝానవసేన, ఉపేక్ఖం చతుత్థజ్ఝానవసేన భావయమానో. **కాలే**తి మేత్తం ఆసేవిత్వా తతో వుట్ఠాయ కరుణం, తతో వుట్ఠాయ ముదితం, తతో ఇతరతో వా నిప్పీతికఝానతో వుట్ఠాయ ఉపేక్ఖం ఆసేవమానో “కాలే ఆసేవమానో”తి వుచ్చతి, ఆసేవితుం ఫాసుకాలే వా. **సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానో**తి దససు దిసాసు సబ్బేన సత్తలోకేన అవిరుజ్ఝమానో. మేత్తాదీనఞ్హి భావితత్తా సత్తా అప్పటికూలా హోన్తి. సత్తేసు చ విరోధభూతో పటిఘో వూపసమ్మతి. తేన వుత్తం – “సబ్బేన లోకేన అవిరుజ్ఝమానో”తి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారేన పన మేత్తాదికథా అట్ఠసాలినియా ధమ్మసఙ్గహట్ఠకథాయం (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౨౫౧) వుత్తా. సేసం పుబ్బవుత్తసదిసమేవాతి.

అప్పమఞ్ఞాగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౭౪. రాగఞ్చ దోసఞ్చాతి కా ఉప్పత్తి? రాజగహం కిర ఉపనిస్సాయ మాతఙ్గో నామ పచ్చేకబుద్ధో విహరతి సబ్బపచ్ఛిమో పచ్చేకబుద్ధానం. అథ అమ్హాకం బోధిసత్తే ఉప్పన్నే దేవతాయో బోధిసత్తస్స పూజనత్థాయ ఆగచ్ఛన్తియో తం దిస్వా “మారిసా, మారిసా, బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో”తి భణింసు . సో నిరోధా వుట్ఠహన్తో తం సద్దం సుత్వా, అత్తనో చ జీవితక్ఖయం దిస్వా, హిమవన్తే మహాపపాతో నామ పబ్బతో పచ్చేకబుద్ధానం పరినిబ్బానట్ఠానం, తత్థ ఆకాసేన గన్త్వా పుబ్బే పరినిబ్బుతపచ్చేకబుద్ధస్స అట్ఠిసఙ్ఘాతం పపాతే పక్ఖిపిత్వా, సిలాతలే నిసీదిత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

“రాగఞ్చ దోసఞ్చ పహాయ మోహం, సన్దాలయిత్వాన సంయోజనాని;
అసన్తసం జీవితసఙ్ఖయమ్హి, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో”తి.

తత్థ రాగదోసమోహా ఉరగసుత్తే వుత్తా. **సంయోజనానీ**తి దస సంయోజనాని. తాని చ తేన తేన మగ్గేన సన్దాలయిత్వా. **అసన్తసం జీవితసఙ్ఖయమ్హీ**తి జీవితసఙ్ఖయో వుచ్చతి చుతిచిత్తస్స పరిభేదో, తస్మిఞ్చ జీవితసఙ్ఖయే జీవితనికన్తియా పహీనత్తా అసన్తసన్తి. ఏత్తావతా సోపాదిసేసం నిబ్బానధాతుం అత్తనో దస్సేత్వా గాథాపరియోసానే అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయీతి.

జీవితసఙ్ఖయగాథావణ్ణనా సమత్తా.

౭౫. భజన్తీతి కా ఉప్పత్తి? బారాణసియం కిర అఞ్ఞతరో రాజా ఆదిగాథాయ వుత్తప్పకారమేవ ఫీతం రజ్జం సమనుసాసతి. తస్స ఖరో ఆబాధో ఉప్పజ్జి, దుక్ఖా వేదనా వత్తన్తి. వీసతిసహస్సిత్థియో పరివారేత్వా హత్థపాదసమ్బాహనాదీని కరోన్తి. అమచ్చా ‘‘న దానాయం రాజా జీవిస్సతి, హన్ద మయం అత్తనో సరణం గవేసామా’’తి చిన్తేత్వా అఞ్ఞస్స రఞ్ఞో సన్తికం గన్త్వా ఉపట్ఠానం యాచింసు. తే తత్థ ఉపట్ఠహన్తియేవ, న కిఞ్చి లభన్తి. రాజాపి ఆబాధా వుట్ఠహిత్వా పుచ్ఛి ‘‘ఇత్థన్నామో చ ఇత్థన్నామో చ కుహి’’న్తి? తతో తం పవత్తిం సుత్వా సీసం చాలేత్వా తుణ్హీ అహోసి. తేపి అమచ్చా ‘‘రాజా వుట్ఠితో’’తి సుత్వా తత్థ కిఞ్చి అలభమానా పరమేన పారిజుఞ్ఞేన సమన్నాగతా పునదేవ ఆగన్త్వా రాజానం వన్దిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠంసు. తేన చ రఞ్ఞా ‘‘కుహిం, తాతా, తుమ్హే గతా’’తి వుత్తా ఆహంసు – ‘‘దేవం దుబ్బలం దిస్వా ఆజీవికభయేనమ్హా అసుకం నామ జనపదం గతా’’తి. రాజా సీసం చాలేత్వా చిన్తేసి – ‘‘యంనూనాహం ఇమే వీమంసేయ్యం, కిం పునపి ఏవం కరేయ్యుం నో’’తి? సో పుబ్బే ఆబాధికరోగేన ఫుట్ఠో వియ బాళ్హవేదనం అత్తానం దస్సేన్తో గిలానాలయం అకాసి. ఇత్థియో సమ్పరివారేత్వా పుబ్బసదిసమేవ సబ్బం అకంసు. తేపి అమచ్చా తథేవ పున బహుతరం జనం గహేత్వా పక్కమింసు. ఏవం రాజా యావతతియం సబ్బం పుబ్బసదిసం అకాసి. తేపి తథేవ పక్కమింసు. తతో చతుత్థమ్పి తే ఆగతే దిస్వా ‘‘అహో ఇమే దుక్కరం అకంసు, యే మం బ్యాధితం పహాయ అనపేక్ఖా పక్కమింసూ’’తి నిబ్బిన్నో రజ్జం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సన్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికత్వా ఇమం ఉదానగాథం అభాసి –

‘‘భజన్తి సేవన్తి చ కారణత్థా, నిక్కారణా దుల్లభా అజ్జ మిత్తా;

అత్తట్ఠపఞ్ఞా అసుచీ మనుస్సా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో’’తి.

తత్థ **భజన్తీ**తి సరీరేన అల్లీయిత్వా పయిరుపాసన్తి. **సేవన్తీ**తి అఞ్జలికమ్మాదీహి కిం కారపటిస్సావితాయ చ పరిచరన్తి. కారణం అత్థో ఏతేసన్తి **కారణత్థా,** భజనాయ సేవనాయ చ నాఞ్ఞం కారణమత్థి, అత్థో ఏవ నేసం కారణం, అత్థహేతు సేవన్తీతి వుత్తం హోతి. **నిక్కారణా దుల్లభా అజ్జ మిత్తా**తి ‘‘ఇతో కిఞ్చి లచ్ఛామా’’తి ఏవం అత్తపటిలాభకారణేన నిక్కారణా, కేవలం –

‘‘ఉపకారో చ యో మిత్తో,

సుఖే దుక్ఖే చ యో సఖా;

అత్థక్ఖాయీ చ యో మిత్తో,

యో చ మిత్తానుకమ్పకో’’తి. (దీ. ని. ౩.౨౬౫) –

ఏవం వుత్తేన అరియేన మిత్తభావేన సమన్నాగతా దుల్లభా అజ్జ మిత్తా. అత్తని ఠితా ఏతేసం పఞ్ఞా, అత్తానంయేవ ఓలోకేన్తి, న అఞ్ఞన్తి **అత్తట్ఠపఞ్ఞా**. దిట్ఠత్థపఞ్ఞాతి అయమ్పి కిర పోరాణపాఠో, సమ్పతి దిట్ఠియేవ అత్థే ఏతేసం పఞ్ఞా, ఆయతిం న పేక్ఖన్తీతి వుత్తం హోతి. **అసుచీ**తి అసుచినా అనరియేన కాయవచీమనోకమ్మేన సమన్నాగతా. సేసం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

కారణత్థగాథావణ్ణనా సమత్తా.

చతుత్థో వగ్గో నిట్ఠితో ఏకాదసహి గాథాహి.

ఏవమేతం ఏకచత్తాలీసగాథాపరిమాణం ఖగ్గవిసాణసుత్తం కత్థచిదేవ వుత్తేన యోజనానయేన సబ్బత్థ యథానురూపం యోజేత్వా అనుసన్ధితో అత్థతో చ వేదితబ్బం. అతివిత్థారభయేన పన అమ్హేహి న సబ్బత్థ యోజితన్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ఖగ్గవిసాణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. కసిభారద్వాజసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి కసిభారద్వాజసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవా మగధేసు విహరన్తో దక్ఖిణాగిరిస్మిం ఏకనాలాయం బ్రాహ్మణగామే పురేభత్తకిచ్చం పచ్ఛాభత్తకిచ్చన్తి ఇమేసు ద్వీసు బుద్ధకిచ్చేసు పురేభత్తకిచ్చం నిట్ఠాపేత్వా పచ్ఛాభత్తకిచ్చావసానే బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో కసిభారద్వాజం బ్రాహ్మణం అరహత్తస్స ఉపనిస్సయసమ్పన్నం దిస్వా “తత్థ మయి గతే యథా పవత్తిస్సతి, తతో కథావసానే ధమ్మదేసనం సుత్వా ఏస బ్రాహ్మణో పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతీ”తి చ ఞత్వా, తత్థ గన్త్వా, కథం సముట్ఠాపేత్వా, ఇమం సుత్తం అభాసి.

తత్థ సియా “కతమం బుద్ధానం పురేభత్తకిచ్చం, కతమం పచ్ఛాభత్తకిచ్చ”న్తి? వుచ్చతే – బుద్ధో భగవా పాతో ఏవ ఉట్ఠాయ ఉపట్ఠాకానుగ్గహత్థం సరీరఫాసుకత్థఞ్చ ముఖధోవనాదిసరీరపరికమ్మం కత్వా యావ భిక్ఖాచారవేలా, తావ వివిత్తాసనే వీతినామేత్వా, భిక్ఖాచారవేలాయ నివాసేత్వా, కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా, చీవరం పారుపిత్వా, పత్తమాదాయ కదాచి ఏకకోవ కదాచి భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో గామం వా నిగమం వా పిణ్డాయ పవిసతి, కదాచి పకతియా, కదాచి అనేకేహి పాటిహారియేహి వత్తమానేహి. సేయ్యథిదం – పిణ్డాయ పవిసతో లోకనాథస్స పురతో పురతో గన్త్వా ముదుగతియో వాతా పథవిం సోధేన్తి; వలాహకా ఉదకఫుసితాని ముఞ్చన్తా మగ్గే రేణుం వూపసమేత్వా ఉపరి వితానం హుత్వా తిట్ఠన్తి. అపరే వాతా పుప్ఫాని ఉపసంహరిత్వా మగ్గే ఓకిరన్తి, ఉన్నతా భూమిప్పదేసా ఓనమన్తి, ఓనతా ఉన్నమన్తి, పాదనిక్ఖేపసమయే సమావ భూమి హోతి, సుఖసమ్ఫస్సాని రథచక్కమత్తాని పదుమపుప్ఫాని వా పాదే సమ్పటిచ్ఛన్తి, ఇన్దఖీలస్స అన్తో ఠపితమత్తే దక్ఖిణపాదే సరీరా ఛబ్బణ్ణరస్మియో నిచ్ఛరిత్వా సువణ్ణరసపిఞ్జరాని వియ చిత్రపటపరిక్ఖిత్తాని వియ చ పాసాదకూటాగారాదీని కరోన్తియో ఇతో చితో చ విధావన్తి, హత్థిఅస్సవిహఙ్గాదయో సకసకట్ఠానేసు ఠితాయేవ మధురేనాకారేన సద్దం కరోన్తి, తథా భేరివీణాదీని తూరియాని మనుస్సానం కాయూపగాని చ ఆభరణాని, తేన సఞ్ఞాణేన మనుస్సా జానన్తి “అజ్జ భగవా ఇధ పిణ్డాయ పవిట్ఠో”తి. తే సునివత్థా సుపారుతా గన్ధపుప్ఫాదీని ఆదాయ ఘరా నిక్ఖమిత్వా అన్తరవీథిం పటిపజ్జిత్వా భగవన్తం గన్ధపుప్ఫాదీహి సక్కచ్చం పూజేత్వా వన్దిత్వా – “అమ్హాకం , భన్తే, దస భిక్ఖూ, అమ్హాకం వీసతి, అమ్హాకం భిక్ఖుసతం దేథా”తి యాచిత్వా భగవతోపి పత్తం గహేత్వా, ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా సక్కచ్చం పిణ్డపాతేన పటిమానేన్తి.

భగవా కతభత్తకిచ్చో తేసం సన్తానాని ఓలోకేత్వా తథా ధమ్మం దేసేతి, యథా కేచి సరణగమనే పతిట్ఠహన్తి, కేచి పఞ్చసు సీలేసు, కేచి సోతాపత్తిసకదాగామిఅనాగామిఫలానం అఞ్ఞతరస్మిం, కేచి పబ్బజిత్వా అగ్గఫలే అరహత్తేతి. ఏవం తథా తథా జనం అనుగ్గహేత్వా ఉట్ఠాయాసనా విహారం గచ్ఛతి. తత్థ మణ్డలమాళే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీదతి భిక్ఖూనం భత్తకిచ్చపరియోసానం ఆగమయమానో. తతో భిక్ఖూనం భత్తకిచ్చపరియోసానే ఉపట్ఠాకో భగవతో నివేదేతి. అథ భగవా గన్ధకుటిం పవిసతి. ఇదం తావ **పురేభత్తకిచ్చం**. యఞ్చేత్థ న వుత్తం, తం బ్రహ్మాయుసుత్తే వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బం.

అథ భగవా ఏవం కతపురేభత్తకిచ్చో గన్ధకుటియా ఉపట్ఠానే నిసీదిత్వా, పాదే పక్ఖాలేత్వా, పాదపీఠే ఠత్వా, భిక్ఖుసఙ్ఘం ఓవదతి – "భిక్ఖవే, అప్పమాదేన సమ్పాదేథ, బుద్ధుప్పాదో దుల్లభో లోకస్మిం, మనుస్సపటిలాభో దుల్లభో, సద్ధాసమ్పత్తి దుల్లభా, పబ్బజ్జా దుల్లభా, సద్ధమ్మస్సవనం దుల్లభం లోకస్మి"న్తి. తతో భిక్ఖూ భగవన్తం వన్దిత్వా కమ్మట్ఠానం పుచ్ఛన్తి. అథ భగవా భిక్ఖూనం చరియవసేన కమ్మట్ఠానం దేతి. తే కమ్మట్ఠానం ఉగ్గహేత్వా, భగవన్తం అభివాదేత్వా, అత్తనో అత్తనో వసనట్ఠానం గచ్ఛన్తి; కేచి అరఞ్ఞం, కేచి రుక్ఖమూలం, కేచి పబ్బతాదీనం అఞ్ఞతరం, కేచి చాతుమహారాజికభవనం…పే.… కేచి వసవత్తిభవనన్తి. తతో భగవా గన్ధకుటిం పవిసిత్వా సచే ఆకఙ్ఖతి, దక్ఖిణేన పస్సేన సతో సమ్పజానో ముహుత్తం సీహసేయ్యం కప్పేతి. అథ సమస్సాసితకాయో ఉట్ఠహిత్వా దుతియభాగే లోకం వోలోకేతి. తతియభాగే యం గామం వా నిగమం వా ఉపనిస్సాయ విహరతి, తత్థ జనో పురేభత్తం దానం దత్వా పచ్ఛాభత్తం సునివత్థో సుపారుతో గన్ధపుప్ఫాదీని ఆదాయ విహారే సన్నిపతతి. తతో భగవా సమ్పత్తపరిసాయ అనురూపేన పాటిహారియేన గన్త్వా ధమ్మసభాయం పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసజ్జ ధమ్మం దేసేతి కాలయుత్తం పమాణయుత్తం. అథ కాలం విదిత్వా పరిసం ఉయ్యోజేతి.

తతో సచే గత్తాని ఓసిఞ్చితుకామో హోతి. అథ బుద్ధాసనా ఉట్ఠాయ ఉపట్ఠాకేన ఉదకపటియాదితోకాసం గన్త్వా, ఉపట్ఠాకహత్థతో ఉదకసాటికం గహేత్వా, న్హానకోట్ఠకం పవిసతి. ఉపట్ఠాకోపి బుద్ధాసనం ఆనేత్వా గన్ధకుటిపరివేణే పఞ్ఞాపేతి. భగవా గత్తాని ఓసిఞ్చిత్వా, సురత్తదుపట్టం నివాసేత్వా , కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా, ఉత్తరాసఙ్గం కత్వా, తత్థ ఆగన్త్వా, నిసీదతి ఏకకోవ ముహుత్తం పటిసల్లీనో. అథ భిక్ఖూ తతో తతో ఆగమ్మ భగవతో ఉపట్ఠానం గచ్ఛన్తి. తత్థ ఏకచ్చే పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, ఏకచ్చే కమ్మట్ఠానం, ఏకచ్చే ధమ్మస్సవనం యాచన్తి. భగవా తేసం అధిప్పాయం సమ్పాదేన్తో పఠమం యామం వీతినామేతి.

మజ్ఝిమయామే సకలదససహస్సిలోకధాతుదేవతాయో ఓకాసం లభమానా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛన్తి యథాభిసఙ్ఖతం అన్తమసో చతురక్ఖరమ్పి. భగవా తాసం దేవతానం పఞ్హం విస్సజ్జేన్తో మజ్ఝిమయామం వీతినామేతి. తతో పచ్ఛిమయామం చత్తారో భాగే కత్వా ఏకం భాగం చఙ్కమం అధిట్ఠాతి, దుతియభాగం గన్ధకుటిం పవిసిత్వా దక్ఖిణేన పస్సేన సతో సమ్పజానో సీహసేయ్యం కప్పేతి, తతియభాగం ఫలసమాపత్తియా వీతినామేతి, చతుత్థభాగం మహాకరుణాసమాపత్తిం పవిసిత్వా బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేతి అప్పరజక్ఖమహారజక్ఖాదిసత్తదస్సనత్థం. ఇదం **పచ్ఛాభత్తకిచ్చం**.

ఏవమిమస్స పచ్ఛాభత్తకిచ్చస్స లోకవోలోకనసఙ్ఖాతే చతుత్థభాగావసానే బుద్ధధమ్మసఙ్ఘేసు దానసీలఉపోసథకమ్మాదీసు చ అకతాధికారే కతాధికారే చ అనుపనిస్సయసమ్పన్నే ఉపనిస్సయసమ్పన్నే చ సత్తే పస్సితుం బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో కసిభారద్వాజం బ్రాహ్మణం అరహత్తస్స ఉపనిస్సయసమ్పన్నం దిస్వా "తత్థ మయి గతే కథా పవత్తిస్సతి, తతో కథావసానే ధమ్మదేసనం సుత్వా ఏస బ్రాహ్మణో పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతీ"తి చ ఞత్వా, తత్థ గన్త్వా, కథం సముట్ఠాపేత్వా ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **ఏవం మే సుత**న్తిఆది ఆయస్మతా ఆనన్దేన పఠమమహాసఙ్గీతికాలే ధమ్మసఙ్గీతిం కరోన్తేన ఆయస్మతా మహాకస్సపత్థేరేన పుట్ఠేన పఞ్చన్నం అరహన్తసతానం వుత్తం, "అహం, ఖో, సమణ కసామి చ వపామి చా"తి కసిభారద్వాజేన వుత్తం, "అహమ్పి ఖో బ్రాహ్మణ కసామి చ వపామి చా"తిఆది భగవతా వుత్తం. తదేతం సబ్బమ్పి సమోధానేత్వా "కసిభారద్వాజసుత్త"న్తి వుచ్చతి.

తత్థ **ఏవన్తి** అయం ఆకారనిదస్సనావధారణత్థో ఏవం-సద్దో. ఆకారత్థేన హి ఏతేన ఏతమత్థం దీపేతి – నానానయనిపుణమనేకజ్ఝాసయసముట్ఠానం అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నం వివిధపాటిహారియం ధమ్మత్థదేసనాపటివేధగమ్భీరం సబ్బసత్తేహి సకసకభాసానురూపముపలక్ఖణియసభావం తస్స భగవతో వచనం, తం సబ్బాకారేన కో సమత్థో విఞ్ఞాతుం; అథ, ఖో, "ఏవం మే సుతం, మయాపి ఏకేనాకారేన సుత"న్తి. నిదస్సనత్థేన "నాహం సయమ్భూ, న మయా ఇదం సచ్ఛికత"న్తి అత్తానం పరిమోచేన్తో "ఏవం మే సుతం, మయా ఏవం సుత"న్తి ఇదాని వత్తబ్బం సకలసుత్తం నిదస్సేతి. అవధారణత్థేన "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం బహుస్సుతానం యదిదం ఆనన్దో, గతిమన్తానం, సతిమన్తానం, ధితిమన్తానం, ఉపట్ఠాకానం యదిదం ఆనన్దో"తి (అ. ని. ౧.౨౧౯-౨౨౩) ఏవం భగవతా పసత్థభావానురూపం అత్తనో ధారణబలం దస్సేన్తో సత్తానం సోతుకమ్యతం జనేతి "ఏవం మే సుతం తఞ్చ అత్థతో వా బ్యఞ్జనతో వా అనూనమనధికం, ఏవమేవ, న అఞ్ఞథా దట్ఠబ్బ"న్తి. **మే సుత**న్తి ఏత్థ మయాసద్దత్థో మే-సద్దో, సోతద్వారవిఞ్ఞాణత్థో సుతసద్దో. తస్మా ఏవం మే సుతన్తి ఏవం మయా సోతవిఞ్ఞాణపుబ్బఙ్గమాయ విఞ్ఞాణవీథియా ఉపధారితన్తి వుత్తం హోతి.

ఏకం సమయన్తి ఏకం కాలం. **భగవా**తి భాగ్యవా, భగ్గవా, భత్తవాతి వుత్తం హోతి. **మగధేసు విహరతీ**తి మగధా నామ జనపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీసద్దేన "మగధా"తి వుచ్చతి. తస్మిం మగధేసు జనపదే. కేచి పన "యస్మా చేతియరాజా ముసావాదం భణిత్వా భూమిం పవిసన్తో 'మా గధం పవిసా'తి వుత్తో, యస్మా వా తం రాజానం మగ్గన్తా భూమిం ఖనన్తా పురిసా 'మా గధం కరోథా'తి వుత్తా, తస్మా మగధా"తి ఏవమాదీహి నయేహి బహుధా పపఞ్చేన్తి. యం రుచ్చతి, తం గహేతబ్బన్తి. **విహరతీ**తి ఏకం ఇరియాపథబాధనం అపరేన ఇరియాపథేన విచ్ఛిన్దిత్వా అపరిపతన్తం అత్తభావం హరతి, పవత్తేతీతి వుత్తం హోతి. దిబ్బబ్రహ్మఅరియవిహారేహి వా సత్తానం వివిధం హితం హరతీతి విహరతి. హరతీతి ఉపసంహరతి, ఉపనేతి, జనేతి, ఉప్పాదేతీతి వుత్తం హోతి. తథా హి యదా సత్తా కామేసు విప్పటిపజ్జన్తి, తదా కిర భగవా దిబ్బేన విహారేన విహరతి తేసం అలోభకుసలమూలుప్పాదనత్థం – "అప్పేవ నామ ఇమం పటిపత్తిం దిస్వా ఏత్థ రుచిం ఉప్పాదేత్వా కామేసు విరజ్జేయ్యు"న్తి. యదా పన ఇస్సరియత్థం సత్తేసు విప్పటిపజ్జన్తి, తదా బ్రహ్మవిహారేన విహరతి తేసం అదోసకుసలమూలుప్పాదనత్థం – "అప్పేవ నామ ఇమం పటిపత్తిం దిస్వా ఏత్థ రుచిం ఉప్పాదేత్వా అదోసేన దోసం వూపసమేయ్యు"న్తి. యదా పన పబ్బజితా ధమ్మాధికరణం వివదన్తి, తదా అరియవిహారేన విహరతి తేసం అమోహకుసలమూలుప్పాదనత్థం – "అప్పేవ నామ ఇమం పటిపత్తిం దిస్వా ఏత్థ రుచిం ఉప్పాదేత్వా అమోహేన మోహం వూపసమేయ్యు"న్తి. ఇరియాపథవిహారేన పన న కదాచి న విహరతి తం వినా అత్తభావపరిహరణాభావతోతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారం పన మఙ్గలసుత్తవణ్ణనాయం వక్ఖామ.

దక్ఖిణాగిరిస్మిన్తి యో సో రాజగహం పరివారేత్వా ఠితో గిరి, తస్స దక్ఖిణపస్సే జనపదో "దక్ఖిణాగిరీ"తి వుచ్చతి, తస్మిం జనపదేతి వుత్తం హోతి. తత్థ విహారస్సాపి తదేవ నామం. **ఏకనాళాయం బ్రాహ్మణగామే**తి ఏకనాళాతి తస్స గామస్స నామం. బ్రాహ్మణా చేత్థ సమ్బహులా పటివసన్తి, బ్రాహ్మణభోగో వా సో, తస్మా "బ్రాహ్మణగామో"తి వుచ్చతి.

తేన ఖో పన సమయేనాతి యం సమయం భగవా అపరాజితపల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో మగధరట్ఠే ఏకనాళం బ్రాహ్మణగామం ఉపనిస్సాయ దక్ఖిణాగిరిమహావిహారే బ్రాహ్మణస్స ఇన్ద్రియపరిపాకం ఆగమయమానో విహరతి, తేన సమయేన కరణభూతేనాతి వుత్తం హోతి. **ఖో పనా**తి ఇదం పనేత్థ నిపాతద్వయం పదపూరణమత్తం, అధికారన్తరదస్సనత్థం వాతి దట్ఠబ్బం. **కసిభారద్వాజస్స బ్రాహ్మణస్సా**తి సో

బ్రాహ్మణో కసియా జీవతి, భారద్వాజోతి చస్స గోత్తం, తస్మా ఏవం వుచ్చతి. **పఞ్చమత్తానీ**తి యథా – "భోజనే మత్తఞ్ఞూ"తి ఏత్థ మత్తసద్దో పమాణే వత్తతి, ఏవమిధాపి, తస్మా పఞ్చపమాణాని అనూనాని అనధికాని, పఞ్చనఙ్గలసతానీతి వుత్తం హోతి. **పయుత్తానీ**తి పయోజితాని, బలిబద్దానం ఖన్ధేసు ఠపేత్వా యుగే యోత్తేహి యోజితాని హోన్తీతి అత్థో.

వప్పకాలేతి వపనకాలే, బీజనిక్ఖిపకాలేతి వుత్తం హోతి. తత్థ ద్వే వప్పాని కలలవప్పఞ్చ, పంసువప్పఞ్చ. పంసువప్పం ఇధ అధిప్పేతం. తఞ్చ ఖో పఠమదివసే మఙ్గలవప్పం. తత్థాయం ఉపకరణసమ్పదా – తీణి బలిబద్దసహస్సాని ఉపట్ఠాపితాని హోన్తి, సబ్బేసం సువణ్ణమయాని సిఙ్గాని పటిముక్కాని, రజతమయా ఖురా, సబ్బే సేతమాలాహి సబ్బగన్ధసుగన్ధేహి పఞ్చఙ్గులికేహి చ అలఙ్కతా పరిపుణ్ణఙ్గపచ్చఙ్గా సబ్బలక్ఖణసమ్పన్నా, ఏకచ్చే కాళా అఞ్జనవణ్ణాయేవ, ఏకచ్చే సేతా ఫలికవణ్ణా, ఏకచ్చే రత్తా పవాళవణ్ణా, ఏకచ్చే కమ్మాసా మసారగల్లవణ్ణా. పఞ్చసతా కస్సకపురిసా సబ్బే అహతసేతవత్థనివత్థా మాలాలఙ్కతా దక్ఖిణఅంసకూటేసు ఠపితపుప్ఫచుమ్బటకా హరితాలమనోసిలాలఞ్ఛనుజ్జలితగత్తభాగా దస దస నఙ్గలా ఏకేకగుమ్బా హుత్వా గచ్ఛన్తి. నఙ్గలానం సీసఞ్చ యుగఞ్చ పతోదా చ సువణ్ణవినద్ధా. పఠమనఙ్గలే అట్ఠ బలిబద్దా యుత్తా, సేసేసు చత్తారో చత్తారో, అవసేసా కిలన్తపరివత్తనత్థం ఆనీతా. ఏకేకగుమ్బే ఏకమేకం బీజసకటం ఏకేకో కసతి, ఏకేకో వపతి.

బ్రాహ్మణో పన పగేవ మస్సుకమ్మం కారాపేత్వా న్హత్వా సుగన్ధగన్ధేహి విలిత్తో పఞ్చసతగ్ఘనకం వత్థం నివాసేత్వా సహస్సగ్ఘనకం ఏకంసం కరిత్వా ఏకమేకిస్సా అఙ్గులియా ద్వే ద్వే కత్వా వీసతి అఙ్గులిముద్దికాయో, కణ్ణేసు సీహకుణ్డలాని, సీసే చ బ్రహ్మవేఠనం పటిముఞ్చిత్వా సువణ్ణమాలం కణ్ఠే కత్వా బ్రాహ్మణగణపరివుతో కమ్మన్తం వోసాసతి. అథస్స బ్రాహ్మణీ అనేకసతభాజనేసు పాయాసం పచాపేత్వా మహాసకటేసు ఆరోపేత్వా గన్ధోదకేన న్హాయిత్వా సబ్బాలఙ్కారవిభూసితా బ్రాహ్మణీగణపరివుతా కమ్మన్తం అగమాసి. గేహమ్పిస్స సబ్బత్థ గన్ధేహి సువిలిత్తం పుప్ఫేహి సుకతబలికమ్మం, ఖేత్తఞ్చ తేసు తేసు ఠానేసు సముస్సితపటాకం అహోసి. పరిజనకమ్మకారేహి సహ కమ్మన్తం ఓసటపరిసా అడ్ఢతేయ్యసహస్సా అహోసి. సబ్బే అహతవత్థనివత్థా, సబ్బేసఞ్చ పాయాసభోజనం పటియత్తం అహోసి.

అథ బ్రాహ్మణో యత్థ సామం భుఞ్జతి, తం సువణ్ణపాతిం ధోవాపేత్వా పాయాసస్స పూరేత్వా సప్పిమధుఫాణితాదీని అభిసఙ్ఖరిత్వా నఙ్గలబలికమ్మం కారాపేసి. బ్రాహ్మణీ పఞ్చ కస్సకసతాని సువణ్ణరజతకంసతమ్బమయాని భాజనాని గహేత్వా నిసిన్నాని సువణ్ణకటచ్ఛుం గహేత్వా పాయాసేన పరివిసన్తీ గచ్ఛతి. బ్రాహ్మణో పన బలికమ్మం కారాపేత్వా రత్తసువణ్ణబన్ధూపాహనాయో ఆరోహిత్వా రత్తసువణ్ణదణ్డం గహేత్వా "ఇధ పాయాసం దేథ, ఇధ సప్పిం, ఇధ సక్ఖరం దేథా"తి వోసాసమానో విచరతి. అథ భగవా గన్ధకుటియం నిసిన్నోవ బ్రాహ్మణస్స పరివేసనం వత్తమానం ఞత్వా "అయం కాలో బ్రాహ్మణం దమేతు"న్తి నివాసేత్వా, కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా, సఙ్ఘాటిం పారుపిత్వా, పత్తం గహేత్వా, గన్ధకుటితో నిక్ఖమి యథా తం అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి. తేనాహ ఆయస్మా ఆనన్దో "**అథ ఖో భగవా పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా**"తి.

తత్థ **అథ** ఇతి నిపాతో అఞ్ఞాధికారవచనారమ్భే **ఖో**తి పదపూరణే. **భగవా**తి వుత్తనయమేవ. **పుబ్బణ్హసమయ**న్తి దివసస్స పుబ్బభాగసమయం, పుబ్బణ్హసమయేతి అత్థో, పుబ్బణ్హే వా సమయం పుబ్బణ్హసమయం, పుబ్బణ్హే ఏకం ఖణన్తి వుత్తం హోతి. ఏవం అచ్చన్తసంయోగే ఉపయోగవచనం లబ్భతి. **నివాసేత్వా**తి పరిదహిత్వా, విహారనివాసనపరివత్తనవసేనేతం వేదితబ్బం. న హి భగవా తతో పుబ్బే అనివత్థో ఆసి. **పత్తచీవరమాదాయా**తి పత్తం హత్థేహి, చీవరం కాయేన ఆదియిత్వా, సమ్పటిచ్ఛిత్వా ధారేత్వాతి అత్థో. భగవతో కిర పిణ్డాయ పవిసితుకామస్స భమరో

వియ వికసితపదుమద్వయమజ్ఝం, ఇన్దనీలమణివణ్ణం సేలమయం పత్తం హత్థద్వయమజ్ఝం ఆగచ్ఛతి. తస్మా ఏవమాగతం పత్తం హత్థేహి సమ్పటిచ్ఛిత్వా చీవరఞ్చ పరిమణ్డలం పారుతం కాయేన ధారేత్వాతి ఏవమస్స అత్థో వేదితబ్బో. యేన వా తేన వా హి పకారేన గణ్హన్తో ఆదాయ ఇచ్చేవ వుచ్చతి యథా "సమాదాయేవ పక్కమతీ"తి.

యేనాతి యేన మగ్గేన. **కమ్మన్తోతి** కమ్మకరణోకాసో. **తేనాతి** తేన మగ్గేన. **ఉపసఙ్కమీతి** గతో, యేన మగ్గేన కసిభారద్వాజస్స బ్రాహ్మణస్స కమ్మన్తో గమ్మతి, తేన మగ్గేన గతోతి వుత్తం హోతి. అథ కస్మా, భిక్ఖూ, భగవన్తం నానుబన్ధింసూతి? వుచ్చతే – యదా భగవా ఏకకోవ కత్థచి ఉపసఙ్కమితుకామో హోతి, భిక్ఖాచారవేలాయం ద్వారం పిదహిత్వా అన్తోగన్ధకుటిం పవిసతి. తతో భిక్ఖూ తాయ సఞ్ఞాయ జానన్తి – "అజ్జ భగవా ఏకకోవ గామం పవిసితుకామో, అద్ధా కఞ్చి ఏవ వినేతబ్బపుగ్గలం అద్దసా"తి. తే అత్తనో పత్తచీవరం గహేత్వా, గన్ధకుటిం పదక్ఖిణం కత్వా, భిక్ఖాచారం గచ్ఛన్తి. తదా చ భగవా ఏవమకాసి. తస్మా భిక్ఖూ భగవన్తం నానుబన్ధింసూతి.

తేన ఖో పన సమయేనాతి యేన సమయేన భగవా కమ్మన్తం ఉపసఙ్కమి, తేన సమయేన తస్స బ్రాహ్మణస్స పరివేసనా వత్తతి, భత్తవిస్సగ్గో వత్తతీతి అత్థో. యం పుబ్బే అవోచుమ్హ – "బ్రాహ్మణీ పఞ్చ కస్సకసతాని సువణ్ణరజతకంసతమ్బమయాని భాజనాని గహేత్వా నిసిన్నాని సువణ్ణకటచ్ఛుం గహేత్వా పాయాసేన పరివిసన్తీ గచ్ఛతీ"తి. అథ ఖో భగవా యేన పరివేసనా తేనుపసఙ్కమి. కిం కారణాతి? బ్రాహ్మణస్స అనుగ్గహకరణత్థం. న హి భగవా కపణపురిసో వియ భోత్తుకామతాయ పరివేసనం ఉపసఙ్కమతి. భగవతో హి ద్వే అసీతిసహస్ససఙ్ఖ్యా సక్యకోలియరాజానో ఞాతయో, తే అత్తనో సమ్పత్తియా నిబద్ధభత్తం దాతుం ఉస్సహన్తి. న పన భగవా భత్తత్థాయ పబ్బజితో, అపిచ ఖో పన "అనేకాని అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పఞ్చ మహాపరిచ్చాగే పరిచ్చజన్తో పారమియో పూరేత్వా ముత్తో మోచేస్సామి, దన్తో దమేస్సామి; సన్తో సమేస్సామి, పరినిబ్బుతో పరినిబ్బాపేస్సామీ"తి పబ్బజితో. తస్మా అత్తనో ముత్తత్తా...పే.... పరినిబ్బుతత్తా చ పరం మోచేన్తో...పే.... పరినిబ్బాపేన్తో చ లోకే విచరన్తో బ్రాహ్మణస్స అనుగ్గహకరణత్థం యేన పరివేసనా తేనుపసఙ్కమీతి వేదితబ్బం.

ఉపసఙ్కమిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసీతి ఏవం ఉపసఙ్కమిత్వా చ ఏకమన్తం అట్ఠాసి. **ఏకమన్తన్తి** భావనపుంసకనిద్దేసో, ఏకోకాసం ఏకపస్సన్తి వుత్తం హోతి. భుమ్మత్థే వా ఉపయోగవచనం, తస్స దస్సనూపచారే కథాసవనట్ఠానే, యత్థ ఠితం బ్రాహ్మణో పస్సతి, తత్థ ఉచ్చట్ఠానే అట్ఠాసి. ఠత్వా చ సువణ్ణరసపిఞ్జరం సహస్సచన్దసూరియోభాసాతిభాసయమానం సరీరాభం ముఞ్చి సమన్తతో అసీతిహత్థపరిమాణం, యాయ అజ్ఝోత్థరితత్తా బ్రాహ్మణస్స కమ్మన్తసాలాభిత్తిరుక్ఖకసితమత్తికాపిణ్డాదయో సువణ్ణమయా వియ అహేసుం. అథ మనుస్సా పాయాసం భుత్తా అసీతిఅనుబ్యఞ్జనపరివారద్వత్తింసవరలక్ఖణపటిమణ్డితసరీరం బ్యామప్పభాపరిక్ఖేపవిభూసితబాహుయుగళం కేతుమాలాసముజ్జలితసస్సిరికదస్సనం జఙ్గమమివ పదుమస్సరం, రంసిజాలుజ్జలితతారాగణమివ గగనతలం, ఆదిత్తమివ చ కనకగిరిసిఖరం సిరియా జలమానం సమ్మాసమ్బుద్ధం ఏకమన్తం ఠితం దిస్వా హత్థపాదే ధోవిత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ సమ్పరివారేత్వా అట్ఠంసు. ఏవం తేహి సమ్పరివారితం అద్దస ఖో కసిభారద్వాజో బ్రాహ్మణో భగవన్తం పిణ్డాయ ఠితం. దిస్వాన భగవన్తం ఏతదవోచ **''అహం ఖో, సమణ, కసామి చ వపామి చా''**తి.

కస్మా పనాయం ఏవమాహ? కిం సమన్తపాసాదికే పసాదనీయే ఉత్తమదమథసమథమనుప్పత్తేపి భగవతి అప్పసాదేన, ఉదాహు అడ్ఢతేయ్యానం జనసహస్సానం పాయాసం పటియాదేత్వాపి కటచ్ఛుభిక్ఖాయ మచ్ఛేరేనాతి?

ఉభయథాపి నో, అపిచ ఖ్వాస్స భగవతో దస్సనేన అతిత్తం నిక్ఖిత్తకమ్మన్తం జనం దిస్వా “కమ్మభఙ్గం మే కాతుం ఆగతో”తి అనత్తమనతా అహోసి. తస్మా ఏవమాహ. భగవతో చ లక్ఖణసమ్పత్తిం దిస్వా “సచాయం కమ్మన్తే పయోజయిస్స, సకలజమ్బుదీపే మనుస్సానం సీసే చూళామణి వియ అభవిస్స, కో నామస్స అత్థో న సమ్పజ్జిస్స, ఏవమేవం అలసతాయ కమ్మన్తే అప్పయోజేత్వా వప్పమఙ్గలాదీసు పిణ్డాయ చరిత్వా భుఞ్జన్తో కాయదళ్హీబహులో విచరతీ”తిపిస్స అహోసి. తేనాహ – “అహం ఖో, సమణ, కసామి చ వపామి చ, కసిత్వా చ వపిత్వా చ భుఞ్జామీ”తి. న మే కమ్మన్తా బ్యాపజ్జన్తి, న చమ్హి యథా త్వం ఏవం లక్ఖణసమ్పన్నోతి అధిప్పాయో. **త్వమ్పి సమణ...పే.... భుఞ్జస్సు**, కో తే అత్థో న సమ్పజ్జేయ్య ఏవం లక్ఖణసమ్పన్నస్సాతి అధిప్పాయో.

అపిచాయం అస్సోసి – “సక్యరాజకులే కిర కుమారో ఉప్పన్నో, సో చక్కవత్తిరజ్జం పహాయ పబ్బజితో”తి. తస్మా “ఇదాని అయం సో”తి ఞత్వా “చక్కవత్తిరజ్జం కిర పహాయ కిలన్తోసీ”తి ఉపారమ్భం కరోన్తో ఆహ **“అహం ఖో సమణా”**తి. అపిచాయం తిక్ఖపఞ్ఞో బ్రాహ్మణో, న భగవన్తం అవక్ఖిపన్తో భణతి, భగవతో పన రూపసమ్పత్తిం దిస్వా పఞ్ఞాసమ్పత్తిం సమ్భావయమానో కథాపవత్తనత్థమ్పి ఏవమాహ – “అహం ఖో సమణా”తి. తతో భగవా వేనేయ్యవసేన సదేవకే లోకే అగ్గకస్సకవప్పకభావం అత్తనో దస్సేన్తో ఆహ **“అహమ్పి ఖో బ్రాహ్మణా”**తి.

అథ బ్రాహ్మణస్స చిన్తా ఉదపాది – “అయం సమణో ‘కసామి చ వపామి చా’తి ఆహ. న చస్స ఓళారికాని యుగనఙ్గలాదీని కసిభణ్డాని పస్సామి, సో ముసా ను ఖో భణతి, నో”తి భగవన్తం పాదతలా పట్ఠాయ యావ ఉపరి కేసన్తా సమ్మా లోకయమానో అఙ్గవిజ్జాయ కతాధికారత్తా ద్వత్తింసవరలక్ఖణసమ్పత్తిమస్స ఞత్వా “అట్ఠానమేతం అనవకాసో, యం ఏవరూపో ముసా భణేయ్యా”తి తావదేవ సఞ్జాతబహుమానో భగవతి సమణవాదం పహాయ గోత్తేన భగవన్తం సముదాచరమానో ఆహ **“న ఖో పన మయం పస్సామ భోతో గోతమస్సా”**తి.

ఏవఞ్చ పన వత్వా తిక్ఖపఞ్ఞో బ్రాహ్మణో “గమ్భీరత్థం సన్ధాయ ఇమినా ఏతం వుత్త”న్తి ఞత్వా పుచ్ఛిత్వా తమత్థం ఞాతుకామో భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసి. తేనాహ ఆయస్మా ఆనన్దో **“అథ ఖో కసిభారద్వాజో బ్రాహ్మణో భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసీ”**తి. తత్థ **గాథాయా**తి అక్ఖరపదనియమితేన వచనేన. **అజ్ఝభాసీ**తి అభాసి.

౭౬-౭౭. తత్థ బ్రాహ్మణో “కసి”న్తి యుగనఙ్గలాదికసిసమ్భారసమాయోగం వదతి. భగవా పన యస్మా పుబ్బధమ్మసభాగేన రోపేత్వా కథనం నామ బుద్ధానం ఆనుభావో, తస్మా బుద్ధానుభావం దీపేన్తో పుబ్బధమ్మసభాగేన రోపేన్తో ఆహ – “సద్ధా బీజ”న్తి. కో పనేత్థ పుబ్బధమ్మసభాగో, నను బ్రాహ్మణేన భగవా యుగనఙ్గలాదికసిసమ్భారసమాయోగం పుచ్ఛితో అథ చ పన అపుచ్ఛితస్స బీజస్స సభాగేన రోపేన్తో ఆహ – “సద్ధా బీజ”న్తి, ఏవఞ్చ సతి అననుసన్ధికావ అయం కథా హోతీతి? వుచ్చతే – న బుద్ధానం అననుసన్ధికా నామ కథా అత్థి, నాపి బుద్ధా పుబ్బధమ్మసభాగం అనారోపేత్వా కథేన్తి. ఏవఞ్చేత్థ అనుసన్ధి వేదితబ్బా – అనేన హి బ్రాహ్మణేన భగవా యుగనఙ్గలాదికసిసమ్భారవసేన కసిం పుచ్ఛితో. సో తస్స అనుకమ్పాయ “ఇదం అపుచ్ఛిత”న్తి అపరిహాపేత్వా సమూలం సఉపకారం ససమ్భారం సఫలం కసిం ఞాపేతుం మూలతో పట్ఠాయ కసిం దస్సేన్తో ఆహ – “సద్ధా బీజ”న్తి. బీజఞ్హి కసియా మూలం తస్మిం సతి కత్తబ్బతో, అసతి అకత్తబ్బతో, తప్పమాణేన చ కత్తబ్బతో. బీజే హి సతి కసిం కరోన్తి, అసతి న కరోన్తి. బీజప్పమాణేన చ కుసలా కస్సకా ఖేత్తం కసన్తి, న ఊనం “మా నో సస్సం పరిహాయీ”తి, న అధికం “మా నో మోఘో వాయామో అహోసీ”తి. యస్మా చ బీజమేవ మూలం,

తస్మా భగవా మూలతో పట్ఠాయ కసిం దస్సేన్తో తస్స బ్రాహ్మణస్స కసియా పుబ్బధమ్మస్స బీజస్స సభాగేన అత్తనో కసియా పుబ్బధమ్మం రోపేన్తో ఆహ – “సద్ధా బీజ”న్తి. ఏవమేత్థ పుబ్బధమ్మసభాగో వేదితబ్బో.

పుచ్ఛితంయేవ వత్వా అపుచ్ఛితం పచ్ఛా కిం న వుత్తన్తి చే? తస్స ఉపకారభావతో ధమ్మసమ్బన్ధసమత్థభావతో చ. అయఞ్హి బ్రాహ్మణో పఞ్ఞవా, మిచ్ఛాదిట్ఠికులే పన జాతత్తా సద్ధావిరహితో. సద్ధావిరహితో చ పఞ్ఞవా పరేసం సద్ధాయ అత్తనో విసయే అపటిపజ్జమానో విసేసం నాధిగచ్ఛతి, కిలేసకాలుస్సియభావాపగమప్పసాదమత్తలక్ఖణాపి చస్స దుబ్బలా సద్ధా బలవతియా పఞ్ఞాయ సహ వత్తమానా అత్థసిద్ధిం న కరోతి, హత్థినా సహ ఏకధురే యుత్తగోణో వియ. తస్మా తస్స సద్ధా ఉపకారికా. ఏవం తస్స బ్రాహ్మణస్స సఉపకారభావతో తం బ్రాహ్మణం సద్ధాయ పతిట్ఠాపేన్తేన పచ్ఛాపి వత్తబ్బో అయమత్థో పుబ్బే వుత్తో దేసనాకుసలతాయ యథా అఞ్ఞత్రాపి “సద్ధా బన్ధతి పాథేయ్య”న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౭౯) చ, “సద్ధా దుతియా పురిసస్స హోతీ”తి (సం॰ ని॰ ౧.౫౯) చ, “సద్ధీధ విత్తం పురిసస్స సేట్ఠ”న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౭౩, ౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౮౪) చ, “సద్ధాయ తరతి ఓఘ”న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬) చ, “సద్ధాహత్థో మహానాగో”తి (అ॰ ని॰ ౬.౪౩; థేరగా॰ ౬౯౪) చ, “సద్ధేసికో ఖో, భిక్ఖవే, అరియసావకోతి చా”తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౭). బీజస్స చ ఉపకారికా వుట్ఠి, సా తదనన్తరఞ్ఞేవ వుచ్చమానా సమత్థా హోతి . ఏవం ధమ్మసమ్బన్ధసమత్థభావతో పచ్ఛాపి వత్తబ్బో అయమత్థో పుబ్బే వుత్తో, అఞ్ఞో చ ఏవంవిధో ఈసాయోత్తాది.

తత్థ సమ్పసాదనలక్ఖణా సద్ధా, ఓకప్పనలక్ఖణా వా, పక్ఖన్దనరసా, అధిముత్తిపచ్చుపట్ఠానా, అకాలుస్సియపచ్చుపట్ఠానా వా, సోతాపత్తియఙ్గపదట్ఠానా, సద్దహితబ్బధమ్మపదట్ఠానా వా, ఆదాసజలతలాదీనం పసాదో వియ చేతసో పసాదభూతా, ఉదకప్పసాదకమణి వియ ఉదకస్స, సమ్పయుత్తధమ్మానం పసాదికా. **బీజ**న్తి పఞ్చవిధం – మూలబీజం, ఖన్ధబీజం, ఫలుబీజం, అగ్గబీజం, బీజబీజమేవ పఞ్చమన్తి. తం సబ్బమ్పి విరుహనట్ఠేన బీజంత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి. యథాహ – “బీజఞ్చేతం విరుహనట్ఠేనా”తి.

తత్థ యథా బ్రాహ్మణస్స కసియా మూలభూతం బీజం ద్వే కిచ్చాని కరోతి, హేట్ఠా మూలేన పతిట్ఠాతి, ఉపరి అఙ్కురం ఉట్ఠాపేతి; ఏవం భగవతో కసియా మూలభూతా సద్ధా హేట్ఠా సీలమూలేన పతిట్ఠాతి, ఉపరి సమథవిపస్సనఙ్కురం ఉట్ఠాపేతి. యథా చ తం మూలేన పథవిరసం ఆపోరసం గహేత్వా నాళేన ధఞ్ఞపరిపాకగహణత్థం వడ్ఢతి; ఏవమయం సీలమూలేన సమథవిపస్సనారసం గహేత్వా అరియమగ్గనాళేన అరియఫలధఞ్ఞపరిపాకగహణత్థం వడ్ఢతి. యథా చ తం సుభూమియం పతిట్ఠహిత్వా మూలఙ్కురపణ్ణనాళకణ్డప్పసవేహి వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం పత్వా, ఖీరం జనేత్వా, అనేకసాలిఫలభరితం సాలిసీసం నిప్ఫాదేతి; ఏవమయం చిత్తసన్తానే పతిట్ఠహిత్వా సీలచిత్తదిట్ఠికఙ్ఖావితరణమగ్గామగ్గఞాణదస్సనపటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధీహి వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం పత్వా ఞాణదస్సనవిసుద్ధిఖీరం జనేత్వా అనేకపటిసమ్భిదాభిఞ్ఞాభరితం అరహత్తఫలం నిప్ఫాదేతి. తేనాహ భగవా – “సద్ధా బీజ”న్తి.

తత్థ సియా “పరోపణ్ణాసకుసలధమ్మేసు ఏకతో ఉప్పజ్జమానేసు కస్మా సద్ధావ బీజన్తి వుత్తా”తి? వుచ్చతే – బీజకిచ్చకరణతో. యథా హి తేసు విఞ్ఞాణంయేవ విజాననకిచ్చం కరోతి, ఏవం సద్ధా బీజకిచ్చం, సా చ సబ్బకుసలానం మూలభూతా. యథాహ –

“సద్ధాజాతో ఉపసఙ్కమతి, ఉపసఙ్కమన్తో పయిరుపాసతి, పయిరుపాసన్తో సోతం ఓదహతి , ఓహితసోతో ధమ్మం సుణాతి, సుత్వా ధమ్మం ధారేతి, ధతానం ధమ్మానం అత్థం ఉపపరిక్ఖతి , అత్థం ఉపపరిక్ఖతో ధమ్మా

నిజ్ఝానం ఖమన్తి, ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తియా సతి ఛన్దో జాయతి, ఛన్దజాతో ఉస్సహతి, ఉస్సాహేత్వా తులయతి, తులయిత్వా పదహతి, పహితత్తో సమానో కాయేన చేవ పరమసచ్చం సచ్ఛికరోతి, పఞ్ఞాయ చ నం అతివిజ్ఝపస్సతీ”తి (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౩, ౪౩౨).

తపతి అకుసలే ధమ్మే కాయఞ్చాతి **తపో**; ఇన్ద్రియసంవరవీరియధుతఙ్గదుక్కరకారికానం ఏతం అధివచనం. ఇధ పన ఇన్ద్రియసంవరో అధిప్పేతో. **వుట్ఠీ**తి వస్సవుట్ఠివాతవుట్ఠీతిఆదినా అనేకవిధా. ఇధ వస్సవుట్ఠి అధిప్పేతా. యథా హి బ్రాహ్మణస్స వస్సవుట్ఠిసమనుగ్గహితం బీజం బీజమూలకఞ్చ సస్సం విరుహతి న మిలాయతి నిప్ఫత్తిం గచ్ఛతి, ఏవం భగవతో ఇన్ద్రియసంవరసమనుగ్గహితా సద్ధా సద్ధామూలా చ సీలాదయో ధమ్మా విరుహన్తి న మిలాయన్తి నిప్ఫత్తిం గచ్ఛన్తి. తేనాహ – “తపో వుట్ఠీ”తి. “పఞ్ఞా మే”తి ఏత్థ చ వుత్తో మే-సద్దో ఇమేసుపి పదేసు యోజేతబ్బో “సద్ధా మే బీజం, తపో మే వుట్ఠీ”తి. తేన కిం దీపేతి? యథా, బ్రాహ్మణ, తయా వపితే బీజే సచే వుట్ఠి అత్థి, సాధు, నో చే అత్థి, ఉదకమ్పి దాతబ్బం హోతి, తథా మయా హిరి-ఈసే పఞ్ఞాయుగనఙ్గలే మనోయోత్తేన ఏకాబద్ధే కతే వీరియబలిబద్దే యోజేత్వా సతిపాచనేన విజ్ఝిత్వా అత్తనో చిత్తసన్తానఖేత్తే సద్ధాబీజే వపితే వుట్ఠి-అభావో నామ నత్థి. అయం పన మే సతతం సమితం తపో వుట్ఠీతి.

పజానాతి ఏతాయ పుగ్గలో, సయం వా పజానాతీతి **పఞ్ఞా,** సా కామావచరాదిభేదతో అనేకవిధా. ఇధ పన సహ విపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞా అధిప్పేతా. **యుగనఙ్గల**న్తి యుగఞ్చ నఙ్గలఞ్చ. యథా హి బ్రాహ్మణస్స యుగనఙ్గలం, ఏవం భగవతో దువిధాపి పఞ్ఞా. తత్థ యథా యుగం ఈసాయ ఉపనిస్సయం హోతి, పురతో హోతి, ఈసాబద్ధం హోతి, యోత్తానం నిస్సయం హోతి, బలిబద్దానం ఏకతో గమనం ధారేతి, ఏవం పఞ్ఞా హిరిపముఖానం ధమ్మానం ఉపనిస్సయా హోతి. యథాహ – “పఞ్ఞుత్తరా సబ్బే కుసలా ధమ్మా”తి (అ॰ ని॰ ౮.౮౩) చ, “పఞ్ఞా హి సేట్ఠా కుసలా వదన్తి, నక్ఖత్తరాజారివ తారకాన”న్తి (జా॰ ౨.౧౭.౮౧) చ. కుసలానం ధమ్మానం పుబ్బఙ్గమట్ఠేన పురతో చ హోతి. యథాహ – “సీలం హిరీ చాపి సతఞ్చ ధమ్మో, అన్వాయికా పఞ్ఞవతో భవన్తీ”తి. హిరివిప్పయోగేన అనుప్పత్తితో ఈసాబద్ధా హోతి, మనోసఙ్ఖాతస్స సమాధియోత్తస్స నిస్సయపచ్చయతో యోత్తానం నిస్సయో హోతి, అచ్చారద్ధాతిలీనభావపటిసేధనతో వీరియబలిబద్దానం ఏకతో గమనం ధారేతి. యథా చ నఙ్గలం ఫాలయుత్తం కసనకాలే పథవిఘనం భిన్దతి, మూలసన్తానకాని పదాలేతి, ఏవం సతియుత్తా పఞ్ఞా విపస్సనాకాలే ధమ్మానం సన్తతిసమూహకిచ్చారమ్మణఘనం భిన్దతి, సబ్బకిలేసమూలసన్తానకాని పదాలేతి. సా చ ఖో లోకుత్తరావ ఇతరా పన లోకియాపి సియా. తేనాహ – “పఞ్ఞా మే యుగనఙ్గల”న్తి.

హిరీయతి ఏతాయ పుగ్గలో, సయం వా హిరీయతి అకుసలప్పవత్తిం జిగుచ్ఛతీతి **హిరీ**. తగ్గహణేన సహచరణభావతో ఓత్తప్పం గహితంయేవ హోతి. **ఈసా**తి యుగనఙ్గలసన్ధారికా దారుయట్ఠి. యథా హి బ్రాహ్మణస్స ఈసా యుగనఙ్గలం సన్ధారేతి, ఏవం భగవతోపి హిరీ లోకియలోకుత్తరపఞ్ఞాసఙ్ఖాతం యుగనఙ్గలం సన్ధారేతి హిరియా అసతి పఞ్ఞాయ అభావతో. యథా చ ఈసాపటిబద్ధం యుగనఙ్గలం కిచ్చకరం హోతి అచలం అసిథిలం, ఏవం హిరిపటిబద్ధా చ పఞ్ఞా కిచ్చకారీ హోతి అచలా అసిథిలా అబ్బోకిణ్ణా అహిరికేన. తేనాహ “హిరీ ఈసా”తి.

మునాతీతి **మనో,** చిత్తస్సేతం అధివచనం. ఇధ పన మనోసీసేన తంసమ్పయుత్తో సమాధి అధిప్పేతో. **యోత్త**న్తి రజ్జుబన్ధనం. తం తివిధం ఈసాయ సహ యుగస్స బన్ధనం, యుగేన సహ బలిబద్దానం బన్ధనం, సారథినా సహ బలిబద్దానం

బన్ధనన్తి. తత్థ యథా బ్రాహ్మణస్స యోత్తం ఈసాయుగబలిబద్దే ఏకాబద్ధే కత్వా సకకిచ్చే పటిపాదేతి, ఏవం భగవతో సమాధి సబ్బేవ తే హిరిపఞ్ఞావీరియధమ్మే ఏకారమ్మణే అవిక్ఖేపభావేన బన్ధిత్వా సకకిచ్చే పటిపాదేతి. తేనాహ – "మనో యోత్త"న్తి.

సరతి ఏతాయ చిరకతాదిమత్థం పుగ్గలో, సయం వా సరతీతి **సతి**, సా అసమ్ముస్సనలక్ఖణా. ఫాలేతీతి **ఫాలో**. పాజేతి ఏతేనాతి **పాజనం**. తం ఇధ "పాచన"న్తి వుచ్చతి, పతోదస్సేతం అధివచనం. ఫాలో చ పాచనఞ్చ **ఫాలపాచనం**. యథా హి బ్రాహ్మణస్స ఫాలపాచనం, ఏవం భగవతో విపస్సనాయుత్తా మగ్గయుత్తా చ సతి. తత్థ యథా ఫాలో నఙ్గలమనురక్ఖతి, పురతో చస్స గచ్ఛతి, ఏవం సతి కుసలానం ధమ్మానం గతియో సమన్నేసమానా ఆరమ్మణే వా ఉపట్ఠాపయమానా పఞ్ఞానఙ్గలం రక్ఖతి, తథా హి "సతారక్ఖేన చేతసా విహరతీ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౦) "ఆరక్ఖా"తి వుత్తా. అసమ్ముస్సనవసేన చస్స పురతో హోతి. సతిపరిచితే హి ధమ్మే పఞ్ఞా పజానాతి, నో సమ్ముట్ఠే. యథా చ పాచనం బలిబద్దానం విజ్ఝనభయం దస్సేన్తం సంసీదనం న దేతి, ఉప్పథగమనఞ్చ వారేతి, ఏవం సతి వీరియబలిబద్దానం అపాయభయం దస్సేన్తీ కోసజ్జసంసీదనం న దేతి, కామగుణసఙ్ఖాతే అగోచరే చారం నివారేత్వా కమ్మట్ఠానే నియోజేన్తీ ఉప్పథగమనఞ్చ వారేతి. తేనాహ – "సతి మే ఫాలపాచన"న్తి.

౭౮. **కాయగుత్తో**తి తివిధేన కాయసుచరితేన గుత్తో. **వచీగుత్తో**తి చతుబ్బిధేన వచీసుచరితేన గుత్తో. ఏత్తావతా పాతిమోక్ఖసంవరసీలం వుత్తం. **ఆహారే ఉదరే యతో**తి ఏత్థ ఆహారముఖేన సబ్బపచ్చయానం సఙ్గహితత్తా చతుబ్బిధేపి పచ్చయే యతో సంయతో నిరుపక్కిలేసోతి అత్థో. ఇమినా ఆజీవపారిసుద్ధిసీలం వుత్తం. **ఉదరే యతో**తి ఉదరే యతో సంయతో మితభోజీ, ఆహారే మత్తఞ్ఞూతి వుత్తం హోతి. ఇమినా భోజనే మత్తఞ్ఞుతాముఖేన పచ్చయపటిసేవనసీలం వుత్తం. తేన కిం దీపేతి? యథా త్వం, బ్రాహ్మణ, బీజం వపిత్వా సస్సపరిపాలనత్థం కణ్టకవతిం వా రుక్ఖవతిం వా పాకారపరిక్ఖేపం వా కరోసి, తేన తే గోమహింసమిగగణా పవేసం అలభన్తా సస్సం న విలుమ్పన్తి, ఏవమహమ్పి సద్ధాబీజం వపిత్వా నానప్పకారకుసలసస్సపరిపాలనత్థం కాయవచీఆహారగుత్తిమయం తివిధపరిక్ఖేపం కరోమి. తేన మే రాగాదిఅకుసలధమ్మగోమహింసమిగగణా పవేసం అలభన్తా నానప్పకారకుసలసస్సం న విలుమ్పన్తీతి.

సచ్చం కరోమి నిద్దానన్తి ఏత్థ ద్వీహి ద్వారేహి అవిసంవాదనం **సచ్చం. నిద్దాన**న్తి ఛేదనం లునననం ఉప్పాటనం, కరణత్థే చేతం ఉపయోగవచనం వేదితబ్బం. అయఞ్హి ఏత్థ అత్థో "సచ్చేన కరోమి నిద్దాన"న్తి. కిం వుత్తం హోతి? యథా త్వం బాహిరం కసిం కసిత్వా సస్సదూసకానం తిణానం హత్థేన వా అసితేన వా నిద్దానం కరోసి; ఏవమహమ్పి అజ్ఝత్తికం కసిం కసిత్వా కుసలసస్సదూసకానం విసంవాదనతిణానం సచ్చేన నిద్దానం కరోమి. ఞాణసచ్చం వా ఏత్థ సచ్చన్తి వేదితబ్బం, యం తం యథాభూతఞాణన్తి వుచ్చతి. తేన అత్తసఞ్ఞాదీనం తిణానం నిద్దానం కరోమీతి ఏవం యోజేతబ్బం. అథ వా **నిద్దాన**న్తి ఛేదకం లావకం, ఉప్పాటకన్తి అత్థో. ఏవం సన్తే యథా త్వం దాసం వా కమ్మకరం వా నిద్దానం కరోసి, "నిద్దేహి తిణానీ"తి తిణానం ఛేదకం లావకం ఉప్పాటకం కరోసి; ఏవమహం సచ్చం కరోమీతి ఉపయోగవచనేనేవ వత్తుం యుజ్జతి. అథ వా **సచ్చ**న్తి దిట్ఠిసచ్చం. తమహం నిద్దానం కరోమి, ఛిన్దితబ్బం లునితబ్బం ఉప్పాటేతబ్బం కరోమీతి ఏవమ్పి ఉపయోగవచనేనేవ వత్తుం యుజ్జతి.

సోరచ్చం మే పమోచనన్తి ఏత్థ యం తం "కాయికో అవీతిక్కమో, వాచసికో అవీతిక్కమో"తి, ఏవం సీలమేవ "సోరచ్చ"న్తి వుత్తం, న తం ఇధ అధిప్పేతం, వుత్తమేవ ఏతం "కాయగుత్తో"తిఆదినా నయేన, అరహత్తఫలం పన అధిప్పేతం. తమ్పి హి సున్దరే నిబ్బానే రతభావతో "సోరచ్చ"న్తి వుచ్చతి. **పమోచన**న్తి యోగ్గవిస్సజ్జనం. కిం వుత్తం హోతి? యథా తవ

పమోచనం పునపి సాయన్హే వా దుతియదివసే వా అనాగతసంవచ్ఛరే వా యోజేతబ్బతో అప్పమోచనమేవ హోతి, న మమ ఏవం. న హి మమ అన్తరా మోచనం నామ అత్థి. అహఞ్హి దీపఙ్కరదసబలకాలతో పభుతి పఞ్ఞానఙ్గలే వీరియబలిబద్దే యోజేత్వా చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ మహాకసిం కసన్తో తావ న ముఞ్చిం, యావ న సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝిం. యదా చ మే సబ్బం తం కాలం ఖేపేత్వా బోధిరుక్ఖమూలే అపరాజితపల్లఙ్కే నిసిన్నస్స సబ్బగుణపరివారం అరహత్తఫలం ఉదపాది, తదా మయా తం సబ్బుస్సుక్కపటిప్పస్సద్ధిప్పత్తియా పముత్తం, న దాని పున యోజేతబ్బం భవిస్సతీతి. ఏతమత్థం సన్ధాయాహ భగవా – “సోఽహం మే పమోచన”న్తి.

౭౯. **వీరియం మే ధురధోరయ్హ**న్తి ఏత్థ **వీరియ**న్తి “కాయికో వా, చేతసికో వా వీరియారమ్భో”తిఆదినా నయేన వుత్తపధానం. ధురాయం ధోరయ్హం **ధురధోరయ్హం,** ధురం వహతీతి అత్థో. యథా హి బ్రాహ్మణస్స ధురాయం ధోరయ్హాకడ్ఢితం నఙ్గలం భూమిఘనం భిన్దతి, మూలసన్తానకాని చ పదాలేతి, ఏవం భగవతో వీరియాకడ్ఢితం పఞ్ఞానఙ్గలం యథావుత్తం ఘనం భిన్దతి, కిలేససన్తానకాని చ పదాలేతి. తేనాహ – “వీరియం మే ధురధోరయ్హ”న్తి. అథ వా పురిమధురం వహన్తా ధురా, మూలధురం వహన్తా ధోరయ్హా; ధురా చ ధోరయ్హా చ **ధురధోరయ్హా**. తత్థ యథా బ్రాహ్మణస్స ఏకమేకస్మిం నఙ్గలే చతుబలిబద్దప్పభేదం ధురధోరయ్హం వహన్తం ఉప్పన్నానుప్పన్నతిణమూలఘాతం సస్ససమ్పత్తిఞ్చ సాధేతి, ఏవం భగవతో చతుసమ్మప్పధానవీరియప్పభేదం ధురధోరయ్హం వహన్తం ఉప్పన్నానుప్పన్నాకుసలమూలఘాతం కుసలసమ్పత్తిఞ్చ సాధేతి. తేనాహ – “వీరియం మే ధురధోరయ్హ”న్తి.

యోగక్ఖేమాధివాహనన్తి ఏత్థ యోగేహి ఖేమత్తా “యోగక్ఖేమ”న్తి నిబ్బానం వుచ్చతి, తం అధికత్వా వాహీయతి, అభిముఖం వా వాహీయతీతి అధివాహనం. యోగక్ఖేమస్స అధివాహనం యోగక్ఖేమాధివాహనం. తేన కిం దీపేతి? యథా తవ ధురధోరయ్హం పురత్థిమం దిసం పచ్ఛిమాదీసు వా అఞ్ఞతరం అభిముఖం వాహీయతి, తథా మమ ధురధోరయ్హం నిబ్బానాభిముఖం వాహీయతి.

ఏవం వాహియమానఞ్చ **గచ్ఛతి అనివత్తన్తం**. యథా తవ నఙ్గలం వహన్తం ధురధోరయ్హం ఖేత్తకోటిం పత్వా పున నివత్తతి, ఏవం అనివత్తన్తం దీపఙ్కరకాలతో పభుతి గచ్ఛతేవ. యస్మా వా తేన తేన మగ్గేన పహీనా కిలేసా పునప్పునం పహాతబ్బా న హోన్తి, యథా తవ నఙ్గలేన ఛిన్నాని తిణాని పునపి అపరస్మిం సమయే ఛిన్దితబ్బాని హోన్తి, తస్మాపి ఏతం పఠమమగ్గవసేన దిట్ఠేకట్ఠే కిలేసే, దుతియవసేన ఓళారికే, తతియవసేన అనుసహగతే కిలేసే, చతుత్థవసేన సబ్బకిలేసే పజహన్తం **గచ్ఛతి అనివత్తన్తం**. అథ వా **గచ్ఛతి అనివత్త**న్తి నివత్తనరహితం హుత్వా గచ్ఛతీతి అత్థో. న్తి తం ధురధోరయ్హం. ఏవమ్పేత్థ పదచ్ఛేదో వేదితబ్బో. ఏవం గచ్ఛన్తఞ్చ యథా తవ ధురధోరయ్హం న తం ఠానం గచ్ఛతి, యత్థ గన్త్వా కస్సకో అసోకో నిస్సోకో విరజో హుత్వా న సోచతి, ఏతం పన తం ఠానం గచ్ఛతి, **యత్థ గన్త్వా న సోచతి**. యత్థ సతిపాచనేన ఏతం వీరియధురధోరయ్హం చోదేన్తో గన్త్వా మాదిసో కస్సకో అసోకో నిస్సోకో విరజో హుత్వా న సోచతి, తం సబ్బసోకసల్లసముగ్ఘాతభూతం నిబ్బానామతసఙ్ఖాతం ఠానం గచ్ఛతీతి.

౮౦. ఇదాని నిగమనం కరోన్తో భగవా ఇమం గాథమాహ –

> “ఏవమేసా కసీ కట్ఠా, సా హోతి అమతప్ఫలా;
> ఏతం కసిం కసిత్వాన, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ”తి.

తస్సాయం సఙ్ఖేపత్థో – మయా బ్రాహ్మణ **ఏసా** సద్ధాబీజా తపోవుట్ఠియా అనుగ్గహితా **కసి,** పఞ్ఞామయం యుగనఙ్గలం, హిరిమయఞ్చ ఈసం, మనోమయేన యోత్తేన, ఏకాబద్ధం కత్వా, పఞ్ఞానఙ్గలే సతిఫాలం ఆకోటేత్వా, సతిపాచనం గహేత్వా, కాయవచీఆహారగుత్తియా గోపేత్వా, సచ్చం నిద్దానం కత్వా, సోరచ్చం పమోచనం వీరియం ధురధోరయ్హం యోగక్ఖేమాభిముఖం అనివత్తన్తం వాహేన్తేన **కట్ఠా,** కసికమ్మపరియోసానం చతుబ్బిధం సామఞ్ఞఫలం పాపితా, **సా హోతి అమతప్ఫలా,** సా ఏసా కసి అమతప్ఫలా హోతి. అమతం వుచ్చతి నిబ్బానం, నిబ్బానానిసంసా హోతీతి అత్థో. సా ఖో పనేసా కసి న మమేవేకస్స అమతప్ఫలా హోతి, అపిచ, ఖో, పన యో కోచి ఖత్తియో వా బ్రాహ్మణో వా వేస్సో వా సుద్దో వా గహట్ఠో వా పబ్బజితో వా ఏతం కసిం కసతి, సో సబ్బోపి **ఏతం కసిం కసిత్వాన, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతి,** సబ్బస్మా వట్టదుక్ఖదుక్ఖదుక్ఖసఙ్ఖారదుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖా పముచ్చతీతి. ఏవం భగవా బ్రాహ్మణస్స అరహత్తనికూటేన నిబ్బానపరియోసానం కత్వా దేసనం నిట్ఠాపేసి.

తతో బ్రాహ్మణో గమ్భీరత్థం దేసనం సుత్వా "మమ కసిఫలం భుఞ్జిత్వా అపరజ్జు ఏవ ఛాతో హోతి, ఇమస్స పన కసి అమతప్ఫలా, తస్సా ఫలం భుఞ్జిత్వా సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ"తి చ విదిత్వా పసన్నో పసన్నాకారం కాతుం పాయాసం దాతుమారద్ధో. తేనాహ ''**అథ ఖో కసిభారద్వాజో**''తి. తత్థ **మహతియా**తి మహతియన్తి అత్థో. **కంసపాతియా**తి సువణ్ణపాతియం, సతసహస్సగ్ఘనకే అత్తనో సువణ్ణథాలే. **వడ్ఢేత్వా**తి ఛుపిత్వా, ఆకిరిత్వాతి వుత్తం హోతి. **భగవతో ఉపనామేసీ**తి సప్పిమధుఫాణితాదీహి విచిత్రం కత్వా, దుకూలవితానేన పటిచ్ఛాదేత్వా, ఉక్ఖిపిత్వా, సక్కచ్చం తథాగతస్స అభిహరి. కిన్తి? ''**భుఞ్జతు భవం గోతమో పాయాసం, కస్సకో భవ**''న్తి. తతో కస్సకభావసాధకం కారణమాహ ''**యఞ్హి...పే.... కసతీ**''తి, యస్మా భవం...పే.... కసతీతి వుత్తం హోతి. అథ భగవా ''**గాథాభిగీతం మే**''తి ఆహ.

౮౧. తత్థ **గాథాభిగీత**న్తి గాథాహి అభిగీతం, గాథాయో భాసిత్వా లద్ధన్తి వుత్తం హోతి. **మే**తి మయా. **అభోజనేయ్య**న్తి భుఞ్జనారహం న హోతి. **సమ్పస్సత**న్తి సమ్మా ఆజీవసుద్ధిం పస్సతం , సమన్తా వా పస్సతం సమ్పస్సతం, బుద్ధానన్తి వుత్తం హోతి. **నేస ధమ్మో**తి "గాథాభిగీతం భుఞ్జితబ్బ"న్తి ఏస ధమ్మో ఏతం చారిత్తం న హోతి, తస్మా **గాథాభిగీతం పనుదన్తి బుద్ధా** పటిక్ఖిపన్తి న భుఞ్జన్తీతి. కిం పన భగవతా పాయాసత్థం గాథా అభిగీతా, యేన ఏవమాహాతి? న ఏతదత్థం అభిగీతా, అపిచ, ఖో, పన పాతో పట్ఠాయ ఖేత్తసమీపే ఠత్వా కటచ్ఛుభిక్ఖమ్పి అలభిత్వా పున సకలబుద్ధగుణే పకాసేత్వా లద్ధం తదేతం నటనచ్చకాదీహి నచ్చిత్వా గాయిత్వా చ లద్ధసదిసం హోతి, తేన "గాథాభిగీత"న్తి వుత్తం. తాదిసఞ్చ యస్మా బుద్ధానం న కప్పతి, తస్మా "అభోజనేయ్య"న్తి వుత్తం. అప్పిచ్ఛతానురూపఞ్చేతం న హోతి, తస్మాపి పచ్ఛిమం జనతం అనుకమ్పమానేన చ ఏవం వుత్తం. యత్ర చ నామ పరప్పకాసితేనాపి అత్తనో గుణేన ఉప్పన్నం లాభం పటిక్ఖిపన్తి సేయ్యథాపి అప్పిచ్ఛో ఘటికారో కుమ్భకారో, తత్ర కథం కోటిప్పత్తాయ అప్పిచ్ఛతాయ సమన్నాగతో భగవా అత్తనావ అత్తనో గుణప్పకాసనేన ఉప్పన్నం లాభం సాదియిస్సతి, యతో యుత్తమేవ ఏతం భగవతో వత్తున్తి.

ఏత్తావతా "అప్పసన్నం అదాతుకామం బ్రాహ్మణం గాథాగాయనేన దాతుకామం కత్వా, సమణో గోతమో భోజనం పటిగ్గహేసి, ఆమిసకారణా ఇమస్స దేసనా"తి ఇమమ్హా లోకాపవాదా అత్తానం మోచేన్తో దేసనాపారిసుద్ధిం దీపేత్వా, ఇదాని ఆజీవపారిసుద్ధిం దీపేన్తో ఆహ ''**ధమ్మే సతీ బ్రాహ్మణ వుత్తిరేసా**''తి తస్సత్థో – ఆజీవపారిసుద్ధిధమ్మే వా దసవిధసుచరితధమ్మే వా బుద్ధానం చారిత్తధమ్మే వా **సతి** సంవిజ్జమానే అనుపహతే వత్తమానే **వుత్తిరేసా** ఏకన్తవోదాతా ఆకాసే పాణిప్పసారణకప్పా ఏసనా పరియేసనా జీవితవుత్తి బుద్ధానం **బ్రాహ్మణా**తి.

౮౨. ఏవం వుత్తే బ్రాహ్మణో “పాయాసం మే పటిక్ఖిపతి, అకప్పియం కిరేతం భోజనం, అథఞ్ఞో పతస్మిం, దానం దాతుం న లభామీ”తి దోమనస్సం ఉప్పాదేత్వా “అప్పేవ నామ అఞ్ఞం పటిగ్గణ్హేయ్యా”తి చ చిన్తేసి. తం ఞత్వా భగవా “అహం భిక్ఖాచారవేలం పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఆగతో – ‘ఏత్తకేన కాలేన ఇమం బ్రాహ్మణం పసాదేస్సామీ’తి, బ్రాహ్మణో చ దోమనస్సం అకాసి. ఇదాని తేన దోమనస్సేన మయి చిత్తం పకోపేత్వా అమతవరధమ్మం పటివిజ్ఝితుం న సక్ఖిస్సతీ”తి బ్రాహ్మణస్స పసాదజననత్థం తేన పత్థితమనోరథం పూరేన్తో ఆహ **‘‘అఞ్ఞేన చ కేవలిన’’**న్తి. తత్థ **కేవలిన**న్తి సబ్బగుణపరిపుణ్ణం, సబ్బయోగవిసంయుత్తం వాతి అత్థో. మహన్తానం సీలక్ఖన్ధాదీనం గుణానం ఏసనతో **మహేసిం**. పరిక్ఖీణసబ్బాసవత్తా **ఖీణాసవం**. హత్థపాదకుక్కుచ్చమాదిం కత్వా వూపసన్తసబ్బకుక్కుచ్చత్తా **కుక్కుచ్చవూపసన్తం**. **ఉపట్ఠహస్సూ**తి పరివిసస్సు పటిమానయస్సు. ఏవం బ్రాహ్మణేన చిత్తే ఉప్పాదితేపి పరియాయమేవ భణతి, న తు భణతి “దేహి, ఆహరాహీ”తి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ.

అథ బ్రాహ్మణో “అయం పాయాసో భగవతో ఆనీతో నాహం అరహామి తం అత్తనో ఛన్దేన కస్సచి దాతు”న్తి చిన్తేత్వా ఆహ **‘‘అథ కస్స చాహ’’**న్తి. తతో భగవా “తం పాయాసం ఠపేత్వా తథాగతం తథాగతసావకఞ్చ అఞ్ఞస్స అజీరణధమ్మో”తి ఞత్వా ఆహ – **‘‘న ఖ్వాహం త’’**న్తి. తత్థ **సదేవక**వచనేన పఞ్చకామావచరదేవగ్గహణం, **సమారక**వచనేన ఛట్ఠకామావచరదేవగ్గహణం, **సబ్రహ్మక**వచనేన రూపావచరబ్రహ్మగ్గహణం అరూపావచరా పన భుఞ్జేయ్యున్తి అసమ్భావనేయ్యా. **సస్సమణబ్రాహ్మణి**వచనేన సాసనపచ్చత్థికపచ్చామిత్తసమణబ్రాహ్మణగ్గహణం సమితపాపబాహితపాపసమణబ్రాహ్మణగ్గహణఞ్చ. **పజా**వచనేన సత్తలోకగ్గహణం, **సదేవమనుస్స**వచనేన సమ్ముతిదేవఅవసేసమనుస్సగ్గహణం. ఏవమేత్థ తీహి వచనేహి ఓకాసలోకో, ద్వీహి పజావసేన సత్తలోకో గహితోతి వేదితబ్బో. ఏస సఙ్ఖేపో, విత్థారం పన ఆళవకసుత్తే వణ్ణయిస్సామ.

కస్మా పన సదేవకాదీసు కస్సచి న సమ్మా పరిణామం గచ్ఛేయ్యాతి? ఓళారికే సుఖుమోజాపక్ఖిపనతో. ఇమస్మిఞ్హి పాయాసే భగవన్తం ఉద్దిస్స గహితమత్తేయేవ దేవతాహి ఓజా పక్ఖిత్తా యథా సుజాతాయ పాయాసే, చున్దస్స చ సూకరమద్దవే పచ్చమానే, వేరఞ్జాయఞ్చ భగవతా గహితగహితాలోపే, భేసజ్జక్ఖన్ధకే చ కచ్చానస్స గుళకుమ్భస్మిం అవసిట్ఠగుళే. సో ఓళారికే సుఖుమోజాపక్ఖిపనతో దేవానం న పరిణమతి. దేవా హి సుఖుమసరీరా, తేసం ఓళారికో మనుస్సాహారో న సమ్మా పరిణమతి. మనుస్సానమ్పి న పరిణమతి. మనుస్సా హి ఓళారికసరీరా, తేసం సుఖుమా దిబ్బోజా న సమ్మా పరిణమతి. తథాగతస్స పన పకతిఅగ్గినావ పరిణమతి, సమ్మా జీరతి. కాయబలఞాణబలప్పభావేనాతి ఏకే తథాగతసావకస్స ఖీణాసవస్సేతం సమాధిబలేన మత్తఞ్ఞుతాయ చ పరిణమతి, ఇతరేసం ఇద్ధిమన్తానమ్పి న పరిణమతి. అచిన్తనీయం వా ఏత్థ కారణం, బుద్ధవిసయో ఏసోతి.

తేన హి త్వన్తి యస్మా అఞ్ఞం న పస్సామి, మమ న కప్పతి, మమ అకప్పన్తం సావకస్సాపి మే న కప్పతి, తస్మా త్వం బ్రాహ్మణాతి వుత్తం హోతి. **అప్పహరితే**తి పరిత్తహరితతిణే, అప్పరుళ్హరితతిణే వా పాసాణపిట్ఠిసదిసే. **అప్పాణకే**తి నిప్పాణకే, పాయాసజ్ఝోత్థరణకారణేన మరితబ్బపాణరహితే వా మహాఉదకక్ఖన్ధే. సహ తిణనిస్సితేహి పాణేహి తిణానం పాణకానఞ్చ అనురక్ఖణత్థాయ ఏతం వుత్తం. **చిచ్చిటాయతి చిటిచిటాయతీ**తి ఏవం సద్దం కరోతి. **సంధూపాయతీ**తి సమన్తా ధూపాయతి. **సమ్పధూపాయతీ**తి తథేవ అధిమత్తం ధూపాయతి. కస్మా ఏవం అహోసీతి? భగవతో ఆనుభావేన, న ఉదకస్స, న పాయాసస్స, న బ్రాహ్మణస్స, న అఞ్ఞేసం దేవయక్ఖాదీనం. భగవా హి బ్రాహ్మణస్స ధమ్మసంవేగత్థం తథా అధిట్ఠాసి.

సేయ్యథాపి నామాతి ఓపమ్మనిదస్సనమత్తమేతం, యథా ఫాలోతి ఏత్తకమేవ వుత్తం హోతి. **సంవిగ్గో** చిత్తేన, **లోమహట్ఠజాతో** సరీరేన. సరీరే కిరస్స నవనవుతిలోమకూపసహస్సాని సువణ్ణభిత్తియా ఆహతమణినాగదన్తా వియ ఉద్ధగ్గా అహేసుం. సేసం పాకటమేవ.

పాదేసు పన నిపతిత్వా భగవతో ధమ్మదేసనం అబ్భనుమోదమానో భగవన్తం ఏతదవోచ ‘‘**అభిక్కన్తం, భో గోతమ, అభిక్కన్తం, భో గోతమా**’’తి. అబ్భనుమోదనే హి అయమిధ **అభిక్కన్త** సద్దో. విత్థారతో పనస్స మఙ్గలసుత్తవణ్ణనాయం అత్థవణ్ణనా ఆవి భవిస్సతి. యస్మా చ అబ్భనుమోదనత్థే, తస్మా సాధు సాధు భో గోతమాతి వుత్తం హోతీతి వేదితబ్బం.

“భయే కోధే పసంసాయం, తురితే కోతూహలచ్ఛరే;
హాసే సోకే పసాదే చ, కరే ఆమేడితం బుధో”తి. –

ఇమినా చ లక్ఖణేన ఇధ పసాదవసేన పసంసావసేన చాయం ద్విక్ఖత్తుం వుత్తోతి వేదితబ్బో. అథ వా **అభిక్కన్త**న్తి అభికన్తం అతిఇట్ఠం, అతిమనాపం, అతిసున్దరన్తి వుత్తం హోతి.

తత్థ ఏకేన అభిక్కన్తసద్దేన దేసనం థోమేతి, ఏకేన అత్తనో పసాదం. అయఞ్హి ఏత్థ అధిప్పాయో – అభిక్కన్తం, భో గోతమ, యదిదం భోతో గోతమస్స ధమ్మదేసనా, అభిక్కన్తం యదిదం భోతో గోతమస్స ధమ్మదేసనం ఆగమ్మ మమ పసాదోతి. భగవతో ఏవ వా వచనం ద్వే ద్వే అత్థే సన్ధాయ థోమేతి – భోతో గోతమస్స వచనం అభిక్కన్తం దోసనాసనతో, అభిక్కన్తం గుణాధిగమనతో, తథా సద్ధాజననతో, పఞ్ఞాజననతో, సాత్థతో, సబ్యఞ్జనతో, ఉత్తానపదతో, గమ్భీరత్థతో, కణ్ణసుఖతో, హదయఙ్గమతో, అనత్తుక్కంసనతో, అపరవమ్భనతో, కరుణాసీతలతో, పఞ్ఞావదాతతో, ఆపాథరమణీయతో, విమద్దక్ఖమతో, సుయ్యమానసుఖతో, వీమంసియమానహితతోతి ఏవమాదీహి యోజేతబ్బం.

తతో పరమ్పి చతూహి ఉపమాహి దేసనంయేవ థోమేతి. తత్థ **నిక్కుజ్జిత**న్తి అధోముఖట్ఠపితం, హేట్ఠా ముఖజాతం వా. **ఉక్కుజ్జేయ్యాతి** ఉపరిముఖం కరేయ్య. **పటిచ్ఛన్న**న్తి తిణపణ్ణాదిచ్ఛాదితం. **వివరేయ్యాతి** ఉగ్ఘాటేయ్య. **మూళ్హస్సాతి** దిసామూళ్హస్స. **మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్యాతి** హత్థే గహేత్వా “ఏస మగ్గో”తి వదేయ్య. **అన్ధకారేతి** కాళపక్ఖచాతుద్దసీఅడ్ఢరత్తఘనవనసణ్డమేఘపటలేహి చతురఙ్గే తమసి. అయం తావ పదత్థో.

అయం పన అధిప్పాయయోజనా – యథా కోచి నిక్కుజ్జితం ఉక్కుజ్జేయ్య, ఏవం సద్ధమ్మవిముఖం అసద్ధమ్మపతితం మం అసద్ధమ్మా వుట్ఠాపేన్తేన, యథా పటిచ్ఛన్నం వివరేయ్య; ఏవం కస్సపస్స భగవతో సాసనన్తరధానా పభుతి మిచ్ఛాదిట్ఠిగహనపటిచ్ఛన్నం సాసనం వివరన్తేన, యథా మూళ్హస్స మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్య, ఏవం కుమ్మగ్గమిచ్ఛామగ్గపటిపన్నస్స మే సగ్గమోక్ఖమగ్గం ఆచిక్ఖన్తేన, యథా అన్ధకారే తేలపజ్జోతం ధారేయ్య, ఏవం మోహన్ధకారనిముగ్గస్స మే బుద్ధాదిరతనరూపాని అపస్సతో తప్పటిచ్ఛాదకమోహన్ధకారవిద్ధంసకదేసనాపజ్జోతధారణేన మయ్హం భోతా గోతమేన ఏతేహి పరియాయేహి దేసితత్తా అనేకపరియాయేన ధమ్మో పకాసితోతి.

అథ వా ఏకచ్చియేన మత్తేన యస్మా అయం ధమ్మో దుక్ఖదస్సనేన అసుభే “సుభ”న్తి విపల్లాసప్పహానేన చ నిక్కుజ్జితుక్కుజ్జితసదిసో, సముదయదస్సనేన దుక్ఖే “సుఖ”న్తి విపల్లాసప్పహానేన చ పటిచ్ఛన్నవివరణసదిసో, నిరోధదస్సనేన అనిచ్చే “నిచ్చ”న్తి విపల్లాసప్పహానేన చ మూళ్హస్స మగ్గాచిక్ఖణసదిసో, మగ్గదస్సనేన అనత్తని “అత్తా”తి

విపల్లాసప్పహానేన చ అన్ధకారే పజ్జోతసదిసో, తస్మా సేయ్యథాపి నామ నిక్కుజ్జితం వా ఉక్కుజ్జేయ్య...పే.... పజ్జోతం ధారేయ్య "చక్ఖుమన్తో రూపాని దక్ఖన్తీ"తి, ఏవం పకాసితో హోతి.

యస్మా పనేత్థ సద్ధాతపకాయగుత్తతాదీహి సీలక్ఖన్ధో పకాసితో హోతి, పఞ్ఞాయ పఞ్ఞాక్ఖన్ధో, హిరిమనాదీహి సమాధిక్ఖన్ధో, యోగక్ఖేమేన నిరోధోతి ఏవం తిక్ఖన్ధో అరియమగ్గో నిరోధో చాతి సరూపేనేవ ద్వే అరియసచ్చాని పకాసితాని. తత్థ మగ్గో పటిపక్ఖో సముదయస్స, నిరోధో దుక్ఖస్సాతి పటిపక్ఖేన ద్వే. ఇతి ఇమినా పరియాయేన చత్తారి సచ్చాని పకాసితాని. తస్మా అనేకపరియాయేన పకాసితో హోతీతి వేదితబ్బో .

ఏసాహన్తిఆదీసు ఏసో అహన్తి ఏసాహం. **సరణం గచ్ఛామీ**తి పాదేసు నిపతిత్వా పణిపాతేన సరణగమనేన గతోపి ఇదాని వాచాయ సమాదియన్తో ఆహ. అథ వా పణిపాతేన బుద్ధంయేవ సరణం గతోతి ఇదాని తం ఆదిం కత్వా సేసే ధమ్మసఙ్ఘేపి గన్తుం ఆహ. **అజ్జతగ్గే**తి అజ్జతం ఆదిం కత్వా, అజ్జదగ్గేతి వా పాఠో, ద-కారో పదసన్ధికరో, అజ్జ అగ్గం కత్వాతి వుత్తం హోతి. పాణేహి ఉపేతం **పాణుపేతం,** యావ మే జీవితం పవత్తతి, తావ ఉపేతం, అనఞ్ఞసత్థుకం తీహి సరణగమనేహి సరణం గతం మం భవం గోతమో ధారేతు జానాతూతి వుత్తం హోతి. ఏత్తావతా అనేన సుతానురూపా పటిపత్తి దస్సితా హోతి. నిక్కుజ్జితాదీహి వా సత్థుసమ్పత్తిం దస్సేత్వా ఇమినా "ఏసాహ"న్తిఆదినా సిస్ససమ్పత్తి దస్సితా. తేన వా పఞ్ఞాపటిలాభం దస్సేత్వా ఇమినా సద్ధాపటిలాభో దస్సితో. ఇదాని ఏవం పటిలద్ధసద్ధేన పఞ్ఞవతా యం కత్తబ్బం, తం కత్తుకామో భగవన్తం యాచతి **"లభేయ్యాహ"**న్తి. తత్థ భగవతో ఇద్ధియాదీహి అభిప్పసాదితచిత్తో "భగవాపి చక్కవత్తిరజ్జం పహాయ పబ్బజితో, కిమఙ్గం పనాహ"న్తి సద్ధాయ పబ్బజ్జం యాచతి, తత్థ పరిపూరకారితం పత్థేన్తో పఞ్ఞాయ ఉపసమ్పదం. సేసం పాకటమేవ.

ఏకో వూపకట్ఠోతిఆదీసు పన **ఏకో** కాయవివేకేన, **వూపకట్ఠో** చిత్తవివేకేన, **అప్పమత్తో** కమ్మట్ఠానే సతిఅవిజహనేన, **ఆతాపీ** కాయికచేతసికవీరియసఙ్ఖాతేన ఆతాపేన, **పహితత్తో** కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖతాయ **విహరన్తో** అఞ్ఞతరఇరియాపథవిహారేన. **న చిరస్సేవాతి** పబ్బజ్జం ఉపాదాయ వుచ్చతి. **కులపుత్తా**తి దువిధా కులపుత్తా, జాతికులపుత్తా, ఆచారకులపుత్తా చ. అయం పన ఉభయథాపి కులపుత్తో. **అగారస్మా**తి ఘరా. అగారానం హితం అగారియం కసిగోరక్ఖాదికుటుమ్బపోసనకమ్మం వుచ్చతి. నత్థి ఏత్థ అగారియన్తి **అనగారియం,** పబ్బజ్జాయేతం అధివచనం **పబ్బజన్తీ**తి ఉపగచ్ఛన్తి ఉపసఙ్కమన్తి. **తదనుత్తర**న్తి తం అనుత్తరం. **బ్రహ్మచరియపరియోసాన**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స పరియోసానం, అరహత్తఫలన్తి వుత్తం హోతి. తస్స హి అత్థాయ కులపుత్తా పబ్బజన్తి. **దిట్ఠేవ ధమ్మే**తి తస్మింయేవ అత్తభావే. **సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా**తి అత్తనాయేవ పఞ్ఞాయ పచ్చక్ఖం కత్వా, అపరప్పచ్చయం ఞత్వాతి అత్థో. **ఉపసమ్పజ్జ విహాసీ**తి పాపుణిత్వా సమ్పాదేత్వా వా విహాసి. ఏవం విహరన్తో చ **ఖీణా జాతి...పే.... అబ్భఞ్ఞాసి**. ఏతేనస్స పచ్చవేక్ఖణభూమిం దస్సేతి.

కతమా పనస్స జాతి ఖీణా, కథఞ్చ నం అబ్భఞ్ఞాసీతి? వుచ్చతే – న తావస్స అతీతా జాతి ఖీణా పుబ్బేవ ఖీణత్తా, న అనాగతా అనాగతే వాయామాభావతో, న పచ్చుప్పన్నా విజ్జమానత్తా. యా పన మగ్గస్స అభావితత్తా ఉప్పజ్జేయ్య ఏకచతుపఞ్చవోకారభవేసు ఏకచతుపఞ్చక్ఖన్ధప్పభేదా జాతి, సా మగ్గస్స భావితత్తా అనుప్పాదధమ్మతం ఆపజ్జనేన ఖీణా. తం సో మగ్గభావనాయ పహీనకిలేసే పచ్చవేక్ఖిత్వా కిలేసాభావే విజ్జమానమ్పి కమ్మం ఆయతిం అపటిసన్ధికం హోతీతి జానన్తో జానాతి.

వుసితన్తి వుత్థం పరివుత్థం, కతం చరితం నిట్ఠాపితన్తి అత్థో. **బ్రహ్మచరియన్తి** మగ్గబ్రహ్మచరియం. **కతం కరణీయన్తి** చతూసు సచ్చేసు చతూహి మగ్గేహి పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియభావనావసేన సోళసవిధమ్పి కిచ్చం నిట్ఠాపితన్తి అత్థో. **నాపరం ఇత్థత్తాయాతి** ఇదాని పున ఇత్థభావాయ ఏవం సోళసకిచ్చభావాయ కిలేసక్ఖయాయ వా మగ్గభావనా నత్థీతి. అథ వా **ఇత్థత్తాయాతి** ఇత్థభావతో, ఇమస్మా ఏవంపకారా ఇదాని వత్తమానక్ఖన్ధసన్తానా అపరం ఖన్ధసన్తానం నత్థి. ఇమే పన పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకో రుక్ఖో వియాతి అబ్భఞ్ఞాసి. **అఞ్ఞతరోతి** ఏకో. **అరహతన్తి** అరహన్తానం. మహాసావకానం అబ్భన్తరో ఆయస్మా భారద్వాజో అహోసీతి అయం కిరేత్థ అధిప్పాయోతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ కసిభారద్వాజసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. చున్దసుత్తవణ్ణనా

౮౩. పుచ్ఛామి మునిం పహూతపఞ్ఞన్తి చున్దసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? సఙ్ఖేపతో తావ అత్తజ్ఝాసయపరజ్ఝాసయఅట్ఠుప్పత్తిపుచ్ఛావసికభేదతో చతూసు ఉప్పత్తీసు ఇమస్స సుత్తస్స పుచ్ఛావసికా ఉప్పత్తి. విత్థారతో పన ఏకం సమయం భగవా మల్లేసు చారికం చరమానో మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం యేన పావా తదవసరి. తత్ర సుదం భగవా పావాయం విహరతి చున్దస్స కమ్మారపుత్తస్స అమ్బవనే. ఇతో పభుతి యావ "అథ ఖో భగవా పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన యేన చున్దస్స కమ్మారపుత్తస్స నివేసనం తేనుపసఙ్కమి; ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీదీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౮౯), తావ సుత్తే ఆగతనయేనేవ విత్థారేతబ్బం.

ఏవం భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం నిసిన్నే భగవతి చున్దో కమ్మారపుత్తో బుద్ధప్పముఖం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరివిసన్తో బ్యఞ్జనసూపాదిగహణత్థం భిక్ఖూనం సువణ్ణభాజనాని ఉపనామేసి. అపఞ్ఞత్తే సిక్ఖాపదే కేచి భిక్ఖూ సువణ్ణభాజనాని పటిచ్ఛింసు కేచి న పటిచ్ఛింసు. భగవతో పన ఏకమేవ భాజనం అత్తనో సేలమయం పత్తం, దుతియభాజనం బుద్ధా న గణ్హన్తి. తత్థ అఞ్ఞతరో పాపభిక్ఖు సహస్సగ్ఘనకం సువణ్ణభాజనం అత్తనో భోజనత్థాయ సమ్పత్తం థేయ్యచిత్తేన కుఞ్చికత్థవికాయ పక్ఖిపి. చున్దో పరివిసిత్వా హత్థపాదం ధోవిత్వా భగవన్తం నమస్సమానో భిక్ఖుసఙ్ఘం ఓలోకేన్తో తం భిక్ఖుం అద్దస, దిస్వా చ పన అపస్సమానో వియ హుత్వా న నం కిఞ్చి అభణి భగవతి థేరేసు చ గారవేన, అపిచ "మిచ్ఛాదిట్ఠికానం వచనపథో మా అహోసీ"తి. సో "కిం ను ఖో సంవరయుత్తాయేవ సమణా, ఉదాహు భిన్నసంవరా ఈదిసాపి సమణా"తి ఞాతుకామో సాయన్హసమయే భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ "**పుచ్ఛామి ముని**"న్తి.

తత్థ **పుచ్ఛామీతి** ఇదం "తిస్సో పుచ్ఛా అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా"తిఆదినా (చూళని॰ పుణ్ణకమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౧౨) నయేన నిద్దేసే వుత్తనయమేవ. **మునిన్తి** ఏతమ్పి "మోనం వుచ్చతి ఞాణం. యా పఞ్ఞా పజాననా...పే... సమ్మాదిట్ఠి, తేన ఞాణేన సమన్నాగతో ముని, మోనప్పత్తోతి, తీణి మోనేయ్యాని కాయమోనేయ్య"న్తిఆదినా (మహాని॰ ౧౪) నయేన తత్థేవ వుత్తనయమేవ . అయమ్పనేత్థ సఙ్ఖేపో. **పుచ్ఛామీతి** ఓకాసం కారేన్తో **మునిన్తి** మునిమునిం భగవన్తం ఆలపతి. **పహూతపఞ్ఞన్తిఆదీని** థుతివచనాని, తేహి తం మునిం థునాతి. తత్థ **పహూతపఞ్ఞన్తి** విపులపఞ్ఞం. ఞేయ్యపరియన్తికత్తా

చస్స విపులతా వేదితబ్బా. **ఇతి చున్దో కమ్మారపుత్తో**తి ఇదం ద్వయం ధనియసుత్తే వుత్తనయమేవ. ఇతో పరం పన ఏత్తకమ్పి అవత్వా సబ్బం వుత్తనయం ఛడ్డేత్వా అవుత్తనయమేవ వణ్ణయిస్సామ.

బుద్ధన్తి తీసు బుద్ధేసు తతియబుద్ధం. **ధమ్మస్సామి**న్తి మగ్గధమ్మస్స జనకత్తా పుత్తస్సేవ పితరం అత్తనా ఉప్పాదితసిప్పాయతనాదీనం వియ చ ఆచరియం ధమ్మస్స సామిం, ధమ్మిస్సరం ధమ్మరాజం ధమ్మవసవత్తిన్తి అత్థో. వుత్తమ్పి చేతం –

> “సో హి, బ్రాహ్మణ, భగవా అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా, అసఞ్జాతస్స మగ్గస్స సఞ్జనేతా, అనక్ఖాతస్స మగ్గస్స అక్ఖాతా, మగ్గఞ్ఞూ, మగ్గవిదూ, మగ్గకోవిదో. మగ్గానుగా చ పన ఏతరహి సావకా విహరన్తి పచ్ఛా సమన్నాగతా”తి (మ॰ ని॰ ౩.౭౯).

వీతతణ్హన్తి విగతకామభవవిభవతణ్హం. **ద్విపదుత్తమ**న్తి ద్విపదానం ఉత్తమం. తత్థ కిఞ్చాపి భగవా న కేవలం ద్విపదుత్తమో ఏవ, అథ ఖో యావతా సత్తా అపదా వా ద్విపదా వా…పే॰… నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞినో వా, తేసం సబ్బేసం ఉత్తమో. అథ ఖో ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన ద్విపదుత్తమోత్వేవ వుచ్చతి. ద్విపదా హి సబ్బసత్తానం ఉక్కట్ఠా చక్కవత్తిమహాసావకపచ్చేకబుద్ధానం తత్థ ఉప్పత్తితో, తేసఞ్చ ఉత్తమోతి వుత్తే సబ్బసత్తుత్తమోతి వుత్తోయేవ హోతి. **సారథీనం పవర**న్తి సారేతీతి **సారథి,** హత్థిదమకాదీనమేతం అధివచనం. తేసఞ్చ భగవా **పవరో** అనుత్తరేన దమనేన పురిసదమ్మే దమేతుం సమత్థభావతో. యథాహ –

> “హత్థిదమకేన, భిక్ఖవే, హత్థిదమ్మో సారితో ఏకం ఏవ దిసం ధావతి పురత్థిమం వా పచ్ఛిమం వా ఉత్తరం వా దక్ఖిణం వా. అస్సదమకేన, భిక్ఖవే, అస్సదమ్మో…పే॰… గోదమకేన, భిక్ఖవే, గోదమ్మో…పే॰… దక్ఖిణం వా. తథాగతేన హి, భిక్ఖవే, అరహతా సమ్మాసమ్బుద్ధేన పురిసదమ్మో సారితో అట్ఠ దిసా విధావతి, రూపీ రూపాని పస్సతి, అయమేకా దిసా…పే॰… సఞ్ఞావేదయితనిరోధం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి, అయం అట్ఠమీ దిసా”తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౧౨).
>
> **కతీ**తి అత్థప్పభేదపుచ్ఛా. **లోకే**తి సత్తలోకే. **సమణా**తి పుచ్ఛితబ్బఅత్థనిదస్సనం. **ఇఙ్ఘా**తి యాచనత్థే నిపాతో. **తదిఙ్ఘా**తి తే ఇఙ్ఘ. **బ్రూహీ**తి ఆచిక్ఖ కథయస్సూతి.

౮౪. ఏవం వుత్తే భగవా చున్దం కమ్మారపుత్తం “కిం, భన్తే, కుసలం, కిం అకుసల”న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౨౯౬) నయేన గిహిపఞ్హం అపుచ్ఛిత్వా సమణపఞ్హం పుచ్ఛన్తం దిస్వా ఆవజ్జేన్తో “తం పాపభిక్ఖుం సన్ధాయ అయం పుచ్ఛతీ”తి ఞత్వా తస్స అఞ్ఞత్ర వోహారమత్తా అస్సమణభావం దీపేన్తో ఆహ **“చతురో సమణా”**తి. తత్థ **చతురో**తి సఙ్ఖ్యాపరిచ్ఛేదో. **సమణా**తి కదాచి భగవా తిత్థియే సమణవాదేన వదతి; యథాహ – “యాని తాని పుథుసమణబ్రాహ్మణానం వతకోతూహలమఙ్గలానీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౦౭). కదాచి పుథుజ్జనే; యథాహ – “సమణా సమణాతి ఖో, భిక్ఖవే, జనో సఞ్జానాతీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౫). కదాచి సేక్ఖే; యథాహ – “ఇధేవ, భిక్ఖవే, సమణో, ఇధ దుతియో సమణో”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౩౯; దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౪; అ॰ ని॰ ౪.౨౪౧). కదాచి ఖీణాసవే; యథాహ – “ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౮). కదాచి అత్తానంయేవ; యథాహ – “సమణోతి ఖో, భిక్ఖవే, తథాగతస్సేతం అధివచన”న్తి (అ॰ ని॰ ౮.౮౫). ఇధ పన తీహి పదేహి సబ్బేపి అరియే సీలవన్తం

పుథుజ్జనఞ్చ , చతుత్థేన ఇతరం అస్సమణమ్పి భణ్డుం కాసావకణ్ఠం కేవలం వోహారమత్తకేన సమణోతి సఙ్గణ్హిత్వా “చతురో సమణా”తి ఆహ. **న పఞ్చమత్థీ**తి ఇమస్మిం ధమ్మవినయే వోహారమత్తకేన పటిఞ్ఞామత్తకేనాపి పఞ్చమో సమణో నామ నత్థి.

తే తే ఆవికరోమీతి తే చతురో సమణే తవ పాకటే కరోమి. **సక్ఖిపుట్ఠో**తి సమ్ముఖా పుచ్ఛితో. **మగ్గజినో**తి మగ్గేన సబ్బకిలేసే విజితావీతి అత్థో. **మగ్గదేసకో**తి పరేసం మగ్గం దేసేతా. **మగ్గే జీవతీ**తి సత్తసు సేక్ఖేసు యో కోచి సేక్ఖో అపరియోసితమగ్గవాసత్తా లోకుత్తరే, సీలవన్తపుథుజ్జనో చ లోకియే మగ్గే జీవతి నామ, సీలవన్తపుథుజ్జనో వా లోకుత్తరమగ్గనిమిత్తం జీవనతోపి మగ్గే జీవతీతి వేదితబ్బో. **యో చ మగ్గదూసీ**తి యో చ దుస్సీలో మిచ్ఛాదిట్ఠి మగ్గపటిలోమాయ పటిపత్తియా మగ్గదూసకోతి అత్థో.

౮౫. “ఇమే తే చతురో సమణా”తి ఏవం భగవతా సఙ్ఖేపేన ఉద్దిట్ఠే చతురో సమణే “అయం నామేత్థ మగ్గజినో, అయం మగ్గదేసకో, అయం మగ్గే జీవతి, అయం మగ్గదూసీ”తి ఏవం పటివిజ్ఝితుం అసక్కొన్తో పున పుచ్ఛితుం చున్దో ఆహ “**కం మగ్గజిన**”న్తి. తత్థ **మగ్గే జీవతి మే**తి యో నో మగ్గే జీవతి, తం మే బ్రూహి పుట్ఠోతి. సేసం పాకటమేవ.

౮౬. ఇదానిస్స భగవా చతురోపి సమణే చతూహి గాథాహి నిద్దిసన్తో ఆహ “**యో తిణ్ణకథంకథో విసల్లో**”తి. తత్థ **తిణ్ణకథంకథో విసల్లో**తి ఏతం ఉరగసుత్తే వుత్తనయమేవ. అయం పన విసేసో. యస్మా ఇమాయ గాథాయ మగ్గజినోతి బుద్ధసమణో అధిప్పేతో, తస్మా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన కథంకథాపతిరూపకస్స సబ్బధమ్మేసు అఞ్ఞాణస్స తిణ్ణత్తాపి “తిణ్ణకథంకథో”తి వేదితబ్బో. పుబ్బే వుత్తనయేన హి తిణ్ణకథంకథాపి సోతాపన్నాదయో పచ్చేకబుద్ధపరియోసానా సకదాగామివిసయాదీసు బుద్ధవిసయపరియోసానేసు పటిహతఞాణప్పభావత్తా పరియాయేన అతిణ్ణకథంకథావ హోన్తి. భగవా పన సబ్బప్పకారేన తిణ్ణకథంకథోతి. **నిబ్బానాభిరతో**తి నిబ్బానే అభిరతో, ఫలసమాపత్తివసేన సదా నిబ్బాననిన్నచిత్తోతి అత్థో. తాదిసో చ భగవా. యథాహ –

> “సో ఖో అహం, అగ్గివేస్సన, తస్సా ఏవ కథాయ పరియోసానే, తస్మింయేవ పురిమస్మిం సమాధినిమిత్తే అజ్ఝత్తమేవ చిత్తం సణ్ఠపేమి, సన్నిసాదేమి, ఏకోదిం కరోమి, సమాదహామీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭).

అనానుగిద్ధోతి కఞ్చి ధమ్మం తణ్హాగేధేన అననుగిజ్ఝన్తో. **లోకస్స సదేవకస్స నేతా**తి ఆసయానుసయానులోమేన ధమ్మం దేసేత్వా పారాయనమహాసమయాదీసు అనేకేసు సుత్తన్తేసు అపరిమాణానం దేవమనుస్సానం సచ్చపటివేధసమ్పాదనేన సదేవకస్స లోకస్స నేతా, గమయితా, తారేతా, పారం సమ్పాపేతాతి అత్థో. **తాదిన్తి** తాదిసం యథావుత్తప్పకారలోకధమ్మేహి నిబ్బికారన్తి అత్థో. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౮౭. ఏవం భగవా ఇమాయ గాథాయ “మగ్గజిన”న్తి బుద్ధసమణం నిద్దిసిత్వా ఇదాని ఖీణాసవసమణం నిద్దిసన్తో ఆహ “**పరమం పరమన్తి**”తి. తత్థ **పరమం** నామ నిబ్బానం, సబ్బధమ్మానం అగ్గం ఉత్తమన్తి అత్థో. **పరమన్తి యోధ ఞత్వా**తి తం పరమం పరమమిచ్చేవ యో ఇధ సాసనే ఞత్వా పచ్చవేక్ఖణఞాణేన. **అక్ఖాతి విభజతే ఇధేవ ధమ్మ**న్తి నిబ్బానధమ్మం అక్ఖాతి, అత్తనా పటివిద్ధత్తా పరేసం పాకటం కరోతి “ఇదం నిబ్బాన”న్తి, మగ్గధమ్మం విభజతి “ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా…పే॰… అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో”తి. ఉభయమ్పి వా ఉగ్ఘటితఞ్ఞూనం సఙ్ఖేపదేసనాయ ఆచిక్ఖతి, విపఞ్చితఞ్ఞూనం విత్థారదేసనాయ

విభజతి. ఏవం ఆచిక్ఖన్తో విభజన్తో చ “ఇధేవ సాసనే అయం ధమ్మో, న ఇతో బహిద్ధా”తి సీహనాదం నదన్తో అక్ఖాతి చ విభజతి చ. తేన వుత్తం “అక్ఖాతి విభజతే ఇధేవ ధమ్మ”న్తి. **తం కఙ్ఖఛిదం మునిం అనేజ**న్తి తం ఏవరూపం చతుసచ్చపటివేధేన అత్తనో, దేసనాయ చ పరేసం కఙ్ఖచ్ఛేదనేన కఙ్ఖచ్ఛిదం , మోనేయ్యసమన్నాగమేన మునిం, ఏజాసఙ్ఖాతాయ తణ్హాయ అభావతో అనేజం **దుతియం భిక్ఖునమాహు మగ్గదేసి**న్తి.

౮౮. ఏవం ఇమాయ గాథాయ సయం అనుత్తరం మగ్గం ఉప్పాదేత్వా దేసనాయ అనుత్తరో మగ్గదేసీ సమానోపి దూతమివ లేఖవాచకమివ చ రఞ్ఞో అత్తనో సాసనహరం సాసనజోతకఞ్చ “మగ్గదేసి”న్తి ఖీణాసవసమణం నిద్దిసిత్వా ఇదాని సేక్ఖసమణఞ్చ సీలవన్తపుథుజ్జనసమణఞ్చ నిద్దిసన్తో ఆహ ‘‘**యో ధమ్మపదే**’’తి. తత్థ పదవణ్ణనా పాకటాయేవ. అయం పనేత్థ అత్థవణ్ణనా – యో నిబ్బానధమ్మస్స పదత్తా **ధమ్మపదే,** ఉభో అన్తే అనుపగమ్మ దేసితత్తా ఆసయానురూపతో వా సతిపట్ఠానాదినానప్పకారేహి దేసితత్తా **సుదేసితే,** మగ్గసమఙ్గీపి అనవసితమగ్గకిచ్చత్తా **మగ్గే జీవతి,** సీలసంయమేన **సఞ్ఞతో,** కాయాదీసు సూపట్ఠితాయ చిరకతాదిసరణాయ వా సతియా **సతిమా,** అణుమత్తస్సాపి వజ్జస్స అభావతో అనవజ్జత్తా, కోట్ఠాసభావేన చ పదత్తా సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మసఙ్ఖాతాని **అనవజ్జపదాని** భఙ్గఞాణతో పభుతి భావనాసేవనాయ **సేవమానో,** తం **భిక్ఖునం తతియం మగ్గజీవి**న్తి **ఆహూ**తి.

౮౯. ఏవం భగవా ఇమాయ గాథాయ “మగ్గజీవి”న్తి సేక్ఖసమణం సీలవన్తపుథుజ్జనసమణఞ్చ నిద్దిసిత్వా ఇదాని తం భణ్డుం కాసావకణ్ఠం కేవలం వోహారమత్తసమణం నిద్దిసన్తో ఆహ ‘‘**ఛదనం కత్వాన**’’తి. తత్థ **ఛదనం కత్వా**నాతి పతిరూపం కరిత్వా, వేసం గహేత్వా, లిఙ్గం ధారేత్వాతి అత్థో. **సుబ్బతాన**న్తి బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం. తేసఞ్హి సున్దరాని వతాని, తస్మా తే సుబ్బతాతి వుచ్చన్తి. **పక్ఖన్దీ**తి పక్ఖన్దకో, అన్తో పవిసకోతి అత్థో. దుస్సీలో హి గూథపటిచ్ఛాదనత్థం తిణపణ్ణాదిచ్ఛదనం వియ అత్తనో దుస్సీలభావం పటిచ్ఛాదనత్థం సుబ్బతానం ఛదనం కత్వా “అహమ్పి భిక్ఖూ”తి భిక్ఖుమజ్ఝే పక్ఖన్దతి, “ఏత్తకవస్సేన భిక్ఖునా గహేతబ్బం ఏత”న్తి లాభే దీయమానే “అహం ఏత్తకవస్సో”తి గణ్హితుం పక్ఖన్దతి, తేన వుచ్చతి “ఛదనం కత్వాన సుబ్బతానం పక్ఖన్దీ”తి. చతున్నమ్పి ఖత్తియాదికులానం ఉప్పన్నం పసాదం అననురూపపటిపత్తియా దూసేతీతి **కులదూసకో. పగబ్భో**తి అట్ఠట్ఠానేన కాయపాగబ్భియేన, చతుట్ఠానేన వచీపాగబ్భియేన, అనేకట్ఠానేన మనోపాగబ్భియేన చ సమన్నాగతోతి అత్థో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారం పన మేత్తసుత్తవణ్ణనాయం వక్ఖామ.

కతపటిచ్ఛాదనలక్ఖణాయ మాయాయ సమన్నాగతత్తా **మాయావీ**. సీలసంయమాభావేన **అసఞ్ఞతో**. పలాపసదిసత్తా **పలాపో**. యథా హి పలాపో అన్తో తణ్డులరహితోపి బహి థుసేన వీహి వియ దిస్సతి, ఏవమిధేకచ్చో అన్తో సీలాదిగుణసారవిరహితోపి బహి సుబ్బతచ్ఛదనేన సమణవేసేన సమణో వియ దిస్సతి. సో ఏవం పలాపసదిసత్తా “పలాపో”తి వుచ్చతి. ఆనాపానస్సతిసుత్తే పన “అపలాపాయం, భిక్ఖవే, పరిసా, నిప్పలాపాయం, భిక్ఖవే, పరిసా, సుద్ధా సారే పతిట్ఠితా”తి (మ. ని. ౩.౧౪౬) ఏవం పుథుజ్జనకల్యాణోపి “పలాపో”తి వుత్తో . ఇధ పన కపిలసుత్తే చ “తతో పలాపే వాహేథ, అస్సమణే సమణమానినే”తి (సు. ని. ౨౮౪) ఏవం పరాజితకో “పలాపో”తి వుత్తో. **పతిరూపేన చరం సమగ్గదూసీ**తి తం సుబ్బతానం ఛదనం కత్వా యథా చరన్తం “ఆరఞ్ఞికో అయం రుక్ఖమూలికో, పంసుకూలికో, పిణ్డపాతికో, అప్పిచ్ఛో, సన్తుట్ఠో”తి జనో జానాతి, ఏవం పతిరూపేన యుత్తరూపేన బాహిరమట్ఠేన ఆచారేన చరన్తో పుగ్గలో అత్తనో లోకుత్తరమగ్గస్స, పరేసం సుగతిమగ్గస్స చ దూసనతో “మగ్గదూసీ”తి వేదితబ్బో.

౯౦. ఏవం ఇమాయ గాథాయ “మగ్గదూసీ”తి దుస్సీలం వోహారమత్తకసమణం నిద్దిసిత్వా ఇదాని తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం అబ్యామిస్సీభావం దీపేన్తో ఆహ **‘‘ఏతే చ పటివిజ్ఝి’’**తి. తస్సత్థో – ఏతే చతురో సమణే యథావుత్తేన లక్ఖణేన **పటివిజ్ఝి** అఞ్ఞాసి సచ్చాకాసి **యో గహట్ఠో** ఖత్తియో వా బ్రాహ్మణో వా అఞ్ఞో వా కోచి, ఇమేసం చతున్నం సమణానం లక్ఖణస్సవనమత్తేన **సుతవా,** తస్సేవ లక్ఖణస్స అరియానం సన్తికే సుతత్తా **అరియసావకో,** తేయేవ సమణే “అయఞ్చ అయఞ్చ ఏవంలక్ఖణో”తి పజాననమత్తేన **సప్పఞ్ఞో,** యాదిసో అయం పచ్ఛా వుత్తో మగ్గదూసీ, ఇతరేపి **సబ్బే నేతాదిసాతి ఞత్వా ఇతి దిస్వా** ఏవం పాపం కరోన్తమ్పి ఏతం పాపభిక్ఖుం దిస్వా. తత్థాయం యోజనా – ఏతే చ పటివిజ్ఝి యో గహట్ఠో సుతవా అరియసావకో సప్పఞ్ఞో, తస్స తాయ పఞ్ఞాయ సబ్బే “నేతాదిసా”తి ఞత్వా విహరతో ఇతి దిస్వా న హాపేతి సద్ధా, ఏవం పాపకమ్మం కరోన్తం పాపభిక్ఖుం దిస్వాపి న హాపేతి, న హాయతి, న నస్సతి సద్ధాతి.

ఏవం ఇమాయ గాథాయ తేసం అబ్యామిస్సీభావం దీపేత్వా ఇదాని ఇతి దిస్వాపి “సబ్బే నేతాదిసా”తి జానన్తం అరియసావకం పసంసన్తో ఆహ **‘‘కథఞ్హి దుట్ఠేనా’’**తి. తస్స సమ్బన్ధో – ఏతదేవ చ యుత్తం సుతవతో అరియసావకస్స, యదిదం ఏకచ్చం పాపం కరోన్తం ఇతి దిస్వాపి సబ్బే “నేతాదిసా”తి జాననం. కిం కారణా? కథఞ్హి దుట్ఠేన అసమ్పదుట్ఠం, సుద్ధం అసుద్ధేన సమం కరేయ్యాతి? తస్సత్థో – కథఞ్హి సుతవా అరియసావకో సప్పఞ్ఞో, సీలవిపత్తియా దుట్ఠేన మగ్గదూసినా అదుట్ఠం ఇతరం సమణత్తయం, సుద్ధం సమణత్తయమేవం అపరిసుద్ధకాయసమాచారతాదీహి అసుద్ధేన పచ్ఛిమేన వోహారమత్తకసమణేన సమం కరేయ్య సదిసన్తి జానేయ్యాతి. సుత్తపరియోసానే ఉపాసకస్స మగ్గో వా ఫలం వా న కథితం. కఙ్ఖామత్తమేవ హి తస్స పహీనన్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ చున్దసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పరాభవసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి పరాభవసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? మఙ్గలసుత్తం కిర సుత్వా దేవానం ఏతదహోసి – “భగవతా మఙ్గలసుత్తే సత్తానం వుడ్ఢిఞ్చ సోత్థిఞ్చ కథయమానేన ఏకంసేన భవో ఏవ కథితో, నో పరాభవో. హన్ద దాని యేన సత్తా పరిహాయన్తి వినస్సన్తి, తం నేసం పరాభవమ్పి పుచ్ఛామా”తి. అథ మఙ్గలసుత్తం కథితదివసతో దుతియదివసే దససహస్సచక్కవాళేసు దేవతాయో పరాభవసుత్తం సోతుకామా ఇమస్మిం ఏకచక్కవాళే సన్నిపతిత్వా ఏకవాలగ్గకోటిఓకాసమత్తే దసపి వీసమ్పి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పఞ్ఞాసమ్పి సట్ఠిపి సత్తతిపి అసీతిపి సుఖుమత్తభావే నిమ్మినిత్వా సబ్బదేవమారబ్రహ్మానో సిరియా చ తేజేన చ అధిగయ్హ విరోచమానం పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నం భగవన్తం పరివారేత్వా అట్ఠంసు. తతో సక్కేన దేవానమిన్దేన ఆణత్తో అఞ్ఞతరో దేవపుత్తో భగవన్తం పరాభవపఞ్హం పుచ్ఛి. అథ భగవా పుచ్ఛావసేన ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ “ఏవం మే సుత”న్తిఆది ఆయస్మతా ఆనన్దేన వుత్తం. “పరాభవన్తం పురిస”న్తిఆదినా నయేన ఏకన్తరికా గాథా దేవపుత్తేన వుత్తా, “సువిజానో భవం హోతీ”తిఆదినా నయేన ఏకన్తరికా ఏవ అవసానగాథా చ భగవతా వుత్తా, తదేతం సబ్బమ్పి సమోధానేత్వా “పరాభవసుత్త”న్తి వుచ్చతి. తత్థ “ఏవం మే సుత”న్తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం మఙ్గలసుత్తవణ్ణనాయం వక్ఖామ.

൯൧. **పరాభవన్తం పురిసన్తి**ఆదీసు పన **పరాభవన్త**న్తి పరిహాయన్తం వినస్సన్తం. **పురిస**న్తి యంకిఞ్చి సత్తం జన్తుం. **మయం పుచ్ఛామ గోతమా**తి సేసదేవేహి సద్ధిం అత్తానం నిదస్సేత్వా ఓకాసం కారేన్తో సో దేవపుత్తో గోత్తేన భగవన్తం ఆలపతి. **భవన్తం పుట్ఠుమాగమ్మా**తి మయఞ్హి భవన్తం పుచ్ఛిస్సామాతి తతో తతో చక్కవాళా ఆగతాతి అత్థో. ఏతేన ఆదరం దస్సేతి. **కిం పరాభవతో ముఖ**న్తి ఏవం ఆగతానం అమ్హాకం బ్రూహి పరాభవతో పురిసస్స కిం ముఖం, కిం ద్వారం, కా యోని, కిం కారణం, యేన మయం పరాభవన్తం పురిసం జానేయ్యామాతి అత్థో. ఏతేన "పరాభవన్తం పురిస"న్తి ఏత్థ వుత్తస్స పరాభవతో పురిసస్స పరాభవకారణం పుచ్ఛతి. పరాభవకారణే హి ఞాతే తేన కారణసామఞ్ఞేన సక్కా యో కోచి పరాభవపురిసో జానితున్తి .

൯൨. అథస్స భగవా సుత్తం పాకటీకరణత్థం పటిపక్ఖం దస్సేత్వా పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ పరాభవముఖం దీపేన్తో ఆహ "**సువిజానో భవ**"న్తి. తస్సత్థో – య్వాయం **భవం** వడ్ఢన్తో అపరిహాయన్తో పురిసో, సో **సువిజానో హోతి,** సుఖేన అకసిరేన అకిచ్ఛేన సక్కా విజానితుం. యోపాయం పరాభవతీతి **పరాభవో,** పరిహాయతి వినస్సతి, యస్స తుమ్హే పరాభవతో పురిసస్స ముఖం మం పుచ్ఛథ, సోపి **సువిజానో**. కథం? అయఞ్హి **ధమ్మకామో భవం హోతి** దసకుసలకమ్మపథధమ్మం కామేతి, పిహేతి, పత్థేతి, సుణాతి, పటిపజ్జతి, సో తం పటిపత్తిం దిస్వా సుత్వా చ జానితబ్బతో సువిజానో హోతి. ఇతరోపి **ధమ్మదేస్సీ పరాభవో,** తమేవ ధమ్మం దేస్సతి, న కామేతి, న పిహేతి, న పత్థేతి, న సుణాతి, న పటిపజ్జతి, సో తం విప్పటిపత్తిం దిస్వా సుత్వా చ జానితబ్బతో సువిజానో హోతీతి. ఏవమేత్థ భగవా పటిపక్ఖం దస్సేన్తో అత్థతో ధమ్మకామతం భవతో ముఖం దస్సేత్వా ధమ్మదేస్సితం పరాభవతో ముఖం దస్సేతీతి వేదితబ్బం.

൯൩. అథ సా దేవతా భగవతో భాసితం అభినన్దమానా ఆహ "**ఇతి హేత**"న్తి. తస్సత్థో – ఇతి హి యథా వుత్తో భగవతా, తథేవ ఏతం విజానామ, గణ్హామ, ధారేమ, **పఠమో సో పరాభవో** సో ధమ్మదేస్సితాలక్ఖణో పఠమో పరాభవో. యాని మయం పరాభవముఖాని విజానితుం ఆగతమ్హా, తేసు ఇదం తావ ఏకం పరాభవముఖన్తి వుత్తం హోతి. తత్థ విగ్గహో, పరాభవన్తి ఏతేనాతి పరాభవో. కేన చ పరాభవన్తి? యం పరాభవతో ముఖం, కారణం, తేన. బ్యఞ్జనమత్తేన ఏవ హి ఏత్థ నానాకరణం, అత్థతో పన పరాభవోతి వా పరాభవతో ముఖన్తి వా నానాకరణం నత్థి. ఏవమేకం పరాభవతో ముఖం విజానామాతి అభినన్దిత్వా తతో పరం ఞాతుకామతాయాహ "**దుతియం భగవా బ్రూహి, కిం పరాభవతో ముఖ**"న్తి. ఇతో పరఞ్చ **తతియం చతుత్థ**న్తిఆదీసుపి ఇమినావ నయేనత్థో వేదితబ్బో.

൯൪. బ్యాకరణపక్ఖేపి చ యస్మా తే తే సత్తా తేహి తేహి పరాభవముఖేహి సమన్నాగతా, న ఏకోయేవ సబ్బేహి, న చ సబ్బే ఏకేనేవ, తస్మా తేసం తేసం తాని తాని పరాభవముఖాని దస్సేతుం "**అసన్తస్స పియా హోన్తి**"తిఆదినా నయేన పుగ్గలాధిట్ఠానాయ ఏవ దేసనాయ నానావిధాని పరాభవముఖాని బ్యాకాసీతి వేదితబ్బా.

తత్రాయం సఙ్ఖేపతో అత్థవణ్ణనా – **అసన్తో** నామ ఛ సత్థారో, యే వా పనఞ్ఞేపి అవూపసన్తేన కాయవచీమనోకమ్మేన సమన్నాగతా, తే అసన్తో అస్సపియా హోన్తి సునక్ఖత్తాదీనం అచేలకకోరఖత్తియాదయో వియ. **సన్తో** నామ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకా. యే వా పనఞ్ఞేపి వూపసన్తేన కాయవచీమనోకమ్మేన సమన్నాగతా, తే **సన్తే న కురుతే పియం,** అత్తనో పియే ఇట్ఠే కన్తే మనాపే న కురుతేతి అత్థో. వేనేయ్యవసేన హేత్థ వచనభేదో కతోతి వేదితబ్బో. అథ వా **సన్తే న కురుతే**తి సన్తే న సేవతీతి అత్థో, యథా "రాజానం సేవతీ"తి ఏతస్మిఞ్హి అత్థే రాజానం పియం కురుతేతి సద్దవిదూ మఞ్ఞన్తి. **పియ**న్తి పియమానో, తుస్సమానో, మోదమానోతి అత్థో. **అసతం ధమ్మో** నామ ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని, దసాకుసలకమ్మపథా

వా. తం అసతం ధమ్మం **రోచేతి,** పిహేతి, పత్థేతి, సేవతి. ఏవమేతాయ గాథాయ అసన్తపియతా, సన్తఅప్పియతా, అసద్ధమ్మరోచనఞ్చాతి తివిధం పరాభవతో ముఖం వుత్తం. ఏతేన హి సమన్నాగతో పురిసో పరాభవతి పరిహాయతి, నేవ ఇధ న హురం వుడ్ఢిం పాపుణాతి, తస్మా "పరాభవతో ముఖ"న్తి వుచ్చతి. విత్థారం పనేత్థ "అసేవనా చ బాలానం, పణ్డితానఞ్చ సేవనా"తి గాథావణ్ణనాయం వక్ఖామ.

౯౬. **నిద్దాసీలీ** నామ యో గచ్ఛన్తోపి, నిసీదన్తోపి, తిట్ఠన్తోపి, సయానోపి నిద్దాయతియేవ. **సభాసీలీ** నామ సఙ్గణికారామతం, భస్సారామతమనుయుత్తో. **అనుట్ఠాతా**తి వీరియతేజవిరహితో ఉట్ఠానసీలో న హోతి, అఞ్ఞేహి చోదియమానో గహట్ఠో వా సమానో గహట్ఠకమ్మం , పబ్బజితో వా పబ్బజితకమ్మం ఆరభతి. **అలసో**తి జాతిఅలసో, అచ్ఛన్దాభిభూతో ఠితేన ఠితట్ఠానే ఠితో ఏవ హోతి, నిసిన్నట్ఠానే నిసిన్నో ఏవ హోతి, అత్తనో ఉస్సాహేన అఞ్ఞం ఇరియాపథం న కప్పేతి. అతీతే అరఞ్ఞే అగ్గిమ్హి ఉట్ఠితే అపలాయనఅలసా చేత్థ నిదస్సనం. అయమేత్థ ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదో, తతో లామకపరిచ్ఛేదేనాపి పన అలసో అలసోత్వేవ వేదితబ్బో. ధజోవ రథస్స, ధూమోవ అగ్గినో, కోధో పఞ్ఞాణమస్సాతి **కోధపఞ్ఞాణో**. దోసచరితో ఖిప్పకోపీ అరుకూపమచిత్తో పుగ్గలో ఏవరూపో హోతి. ఇమాయ గాథాయ నిద్దాసీలతా, సభాసీలతా, అనుట్ఠానతా, అలసతా, కోధపఞ్ఞాణతాతి పఞ్చవిధం పరాభవముఖం వుత్తం. ఏతేన హి సమన్నాగతో నేవ గహట్ఠో గహట్ఠవుడ్ఢిం, న పబ్బజితో పబ్బజితవుడ్ఢిం పాపుణాతి, అఞ్ఞదత్థు పరిహాయతియేవ పరాభవతియేవ, తస్మా "పరాభవతో ముఖ"న్తి వుచ్చతి.

౯౮. **మాతా**తి జనికా వేదితబ్బా. **పితా**తి జనకోయేవ. **జిణ్ణకం** సరీరసిథిలతాయ. **గతయోబ్బనం** యోబ్బనాతిక్కమేన ఆసీతికం వా నావుతికం వా సయం కమ్మాని కాతుమసమత్థం. **పహు సన్తో**తి సమత్థో సమానో సుఖం జీవమానో. **న భరతీ**తి న పోసేతి. ఇమాయ గాథాయ మాతాపితూనం అభరణం, అపోసనం, అనుపట్ఠానం ఏకంయేవ పరాభవముఖం వుత్తం. ఏతేన హి సమన్నాగతో యం తం –

> "తాయ నం పారిచరియాయ, మాతాపితూసు పణ్డితా;
>
> ఇధేవ నం పసంసన్తి, పేచ్చ సగ్గే పమోదతీ"తి. (ఇతివు. ౧౦౬; అ. ని. ౪.౬౩) –

మాతాపితుభరణే ఆనిసంసం వుత్తం. తం న పాపుణాతి, అఞ్ఞదత్థు "మాతాపితరోపి న భరతి, కం అఞ్ఞం భరిస్సతీ"తి నిన్దఞ్చ వజ్జనీయతఞ్చ దుగ్గతిఞ్చ పాపుణన్తో పరాభవతియేవ, తస్మా "పరాభవతో ముఖ"న్తి వుచ్చతి.

౧౦౦. పాపానం బాహితత్తా **బ్రాహ్మణం,** సమితత్తా **సమణం**. బ్రాహ్మణకులప్పభవమ్పి వా బ్రాహ్మణం, పబ్బజ్జుపగతం సమణం, తతో **అఞ్ఞం వాపి** యంకిఞ్చి యాచనకం. **ముసావాదేన వఞ్చేతీ**తి "వద, భన్తే, పచ్చయేనా"తి పవారేత్వా యాచితో వా పటిజానిత్వా పచ్ఛా అప్పదానేన తస్స తం ఆసం విసంవాదేతి. ఇమాయ గాథాయ బ్రాహ్మణాదీనం ముసావాదేన వఞ్చనం ఏకంయేవ పరాభవముఖం వుత్తం. ఏతేన హి సమన్నాగతో ఇధ నిన్దం, సమ్పరాయే దుగ్గతిం సుగతియమ్పి అధిప్పాయవిపత్తిఞ్చ పాపుణాతి. వుత్తఞ్హేతం –

> "దుస్సీలస్స సీలవిపన్నస్స పాపకో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతీ"తి (దీ. ని. ౨.౧౪౯; అ. ని. ౫.౨౧౩; మహావ. ౨౮౫).

తథా –

“చతూహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో యథాభతం నిక్ఖిత్తో ఏవం నిరయే. కతమేహి చతూహి? ముసావాదీ హోతీ”తిఆది (అ॰ ని॰ ౪.౮౨).

తథా –

“ఇధ, సారిపుత్త, ఏకచ్చో సమణం వా బ్రాహ్మణం వా ఉపసఙ్కమిత్వా పవారేతి, ‘వద, భన్తే, పచ్చయేనా’తి, సో యేన పవారేతి, తం న దేతి. సో చే తతో చుతో ఇత్థత్తం ఆగచ్ఛతి. సో యం యదేవ వణిజ్జం పయోజేతి, సాస్స హోతి ఛేదగామినీ. ఇధ పన సారిపుత్త…పే॰… సో యేన పవారేతి, న తం యథాధిప్పాయం దేతి. సో చే తతో చుతో ఇత్థత్తం ఆగచ్ఛతి. సో యం యదేవ వణిజ్జం పయోజేతి, సాస్స న హోతి యథాధిప్పాయా”తి (అ॰ ని॰ ౪.౭౯).

ఏవమిమాని నిన్దాదీని పాపుణన్తో పరాభవతియేవ, తస్మా “పరాభవతో ముఖ”న్తి వుత్తం.

౧౦౨. **పహూతవిత్తో**తి పహూతజాతరూపరజతమణిరతనో. **సహిరఞ్ఞో**తి సకహాపణో. **సభోజనో**తి అనేకసూపబ్యఞ్జనభోజనసమ్పన్నో. **ఏకో భుఞ్జతి సాదూనీ**తి సాదూని భోజనాని అత్తనో పుత్తానమ్పి అదత్వా పటిచ్ఛన్నోకాసే భుఞ్జతీతి ఏకో భుఞ్జతి సాదూని. ఇమాయ గాథాయ భోజనగిద్ధతాయ భోజనమచ్ఛరియం ఏకంయేవ పరాభవముఖం వుత్తం. ఏతేన హి సమన్నాగతో నిన్దం వజ్జనీయం దుగ్గతిన్తి ఏవమాదీని పాపుణన్తో పరాభవతియేవ, తస్మా “పరాభవతో ముఖ”న్తి వుత్తం. వుత్తనయేనేవ సబ్బం సుత్తానుసారేన యోజేతబ్బం, అతివిత్థారభయేన పన ఇదాని యోజనానయం అదస్సేత్వా అత్థమత్తమేవ భణామ.

౧౦౪. **జాతిత్థద్ధో** నామ యో “అహం జాతిసమ్పన్నో”తి మానం జనేత్వా తేన థద్ధో వాతపూరితభస్తా వియ ఉద్ధుమాతో హుత్వా న కస్సచి ఓనమతి. ఏస నయో ధనగోత్తత్థద్ధేసు. **సఞ్ఞాతిం అతిమఞ్ఞేతీ**తి అత్తనో ఞాతిమ్పి జాతియా అతిమఞ్ఞతి సక్యా వియ విటటూభం. ధనేనాపి చ “కపణో అయం దలిద్దో”తి అతిమఞ్ఞతి, సామీచిమత్తమ్పి న కరోతి, తస్స తే ఞాతయో పరాభవమేవ ఇచ్ఛన్తి. ఇమాయ గాథాయ వత్థుతో చతుబ్బిధం, లక్ఖణతో ఏకంయేవ పరాభవముఖం వుత్తం.

౧౦౬. **ఇత్థిధుత్తో**తి ఇత్థీసు సారత్తో, యంకిఞ్చి అత్థి, తం సబ్బమ్పి దత్వా అపరాపరం ఇత్థిం సఙ్గణ్హాతి. తథా సబ్బమ్పి అత్తనో సన్తకం నిక్ఖిపిత్వా సురాపానపయుత్తో **సురాధుత్తో**. నివత్థసాటకమ్పి నిక్ఖిపిత్వా జూతకీళనమనుయుత్తో **అక్ఖధుత్తో**. ఏతేహి తీహి ఠానేహి యంకిఞ్చిపి లద్ధం హోతి, తస్స వినాసనతో లద్ధం లద్ధం వినాసేతీతి వేదితబ్బో. ఏవంవిధో పరాభవతియేవ, తేనస్సేతం ఇమాయ గాథాయ తివిధం పరాభవముఖం వుత్తం.

౧౦౮. **సేహి దారేహీ**తి అత్తనో దారేహి. యో అత్తనో దారేహి అసన్తుట్ఠో హుత్వా **వేసియాసు పదుస్సతి,** తథా **పరదారేసు,** సో యస్మా వేసీనం ధనప్పదానేన పరదారసేవనేన చ రాజదణ్డాదీహి పరాభవతియేవ, తేనస్సేతం ఇమాయ గాథాయ దువిధం పరాభవముఖం వుత్తం.

౧౧౦. **అతీతయోబ్బనో**తి యోబ్బనమతిచ్చ ఆసీతికో వా నావుతికో వా హుత్వా **ఆనేతి** పరిగ్గణ్హాతి. **తిమ్బరుత్థని**న్తి తిమ్బరుఫలసదిసత్థనిం తరుణదారికం. **తస్సా ఇస్సా న సుపతీ**తి “దహరాయ మహల్లకేన సద్ధిం రతి చ సంవాసో చ అమనాపో, మా హేవ ఖో తరుణం పత్థేయ్యా”తి ఇస్సాయ తం రక్ఖన్తో న సుపతి. సో యస్మా కామరాగేన చ ఇస్సాయ చ డయ్హన్తో బహిద్ధా కమ్మన్తే చ అప్పయోజేన్తో పరాభవతియేవ, తేనస్సేతం ఇమాయ గాథాయ ఇమం ఇస్సాయ అసుపనం ఏకంయేవ పరాభవముఖం వుత్తం.

౧౧౨. **సోణ్డి**న్తి మచ్ఛమంసాదీసు లోలం గేధజాతికం. **వికిరణి**న్తి తేసం అత్థాయ ధనం పంసుకం వియ వికిరిత్వా నాసనసీలం. **పురిసం వాపి తాదిస**న్తి పురిసో వాపి యో ఏవరూపో హోతి, తం యో ఇస్సరియస్మిం **ఠపేతి,** లఞ్ఛనముద్దికాదీని దత్వా ఘరావాసే కమ్మన్తే వా వణిజ్జాదివోహారేసు వా తదేవ వావటం కారేతి. సో యస్మా తస్స దోసేన ధనక్ఖయం పాపుణన్తో పరాభవతియేవ, తేనస్సేతం ఇమాయ గాథాయ తథావిధస్స ఇస్సరియస్మిం ఠపనం ఏకంయేవ పరాభవముఖం వుత్తం.

౧౧౪. **అప్పభోగో** నామ సన్నిచితానఞ్చ భోగానం ఆయముఖస్స చ అభావతో. **మహాతణ్హో**తి మహతియా భోగతణ్హాయ సమన్నాగతో, యం లద్ధం, తేన అసన్తుట్ఠో. **ఖత్తియే జాయతే కులే**తి ఖత్తియానం కులే జాయతి. **సో చ రజ్జం పత్థయతీ**తి సో ఏతాయ మహాతణ్హతాయ అనుపాయేన ఉప్పటిపాటియా అత్తనో దాయజ్జభూతం అలబ్భనేయ్యం వా పరసన్తకం రజ్జం పత్థేతి, సో ఏవం పత్థేన్తో యస్మా తమ్పి అప్పకం భోగం యోధాజీవాదీనం దత్వా రజ్జం అపాపుణన్తో పరాభవతియేవ, తేనస్సేతం ఇమాయ గాథాయ రజ్జపత్థనం ఏకంయేవ పరాభవముఖం వుత్తం.

౧౧౫. ఇతో పరం యది సా దేవతా “తేరసమం భగవా బ్రూహి…పే.… సతసహస్సిమం భగవా బ్రూహీ”తి పుచ్ఛేయ్య, తమ్పి భగవా కథేయ్య. యస్మా పన సా దేవతా “కిం ఇమేహి పుచ్ఛితేహి, ఏకమేత్థ వుడ్ఢికరం నత్థీ”తి తాని పరాభవముఖాని అసుయ్యమానా ఏత్తకమ్పి పుచ్ఛిత్వా విప్పటిసారీ హుత్వా తుణ్హీ అహోసి, తస్మా భగవా తస్సాసయం విదిత్వా దేసనం నిట్ఠాపేన్తో ఇమం గాథం అభాసి **“ఏతే పరాభవే లోకే**”తి.

తత్థ **పణ్డితో**తి పరివీమంసాయ సమన్నాగతో. **సమవేక్ఖియా**తి పఞ్ఞాచక్ఖునా ఉపపరిక్ఖిత్వా. **అరియో**తి న మగ్గేన, న ఫలేన, అపిచ ఖో, పన ఏతస్మిం పరాభవసఙ్ఖాతే అనయే న ఇరియతీతి అరియో. యేన దస్సనేన యాయ పఞ్ఞాయ పరాభవే దిస్వా వివజ్జేతి, తేన సమ్పన్నత్తా **దస్సనసమ్పన్నో**. **స లోకం భజతే సివ**న్తి సో ఏవరూపో సివం ఖేమముత్తమమనుపద్దవం దేవలోకం భజతి, అల్లీయతి, ఉపగచ్ఛతీతి వుత్తం హోతి. దేసనాపరియోసానే పరాభవముఖాని సుత్వా ఉప్పన్నసంవేగానురూపం యోనిసో పదహిత్వా సోతాపత్తిసకదాగామిఅనాగామిఫలాని పత్తా దేవతా గణనం వీతివత్తా. యథాహ –

“మహాసమయసుత్తే చ, అథో మఙ్గలసుత్తకే;
సమచిత్తే రాహులోవాదే, ధమ్మచక్కే పరాభవే.

“దేవతాసమితీ తత్థ, అప్పమేయ్యా అసఙ్ఖియా;
ధమ్మాభిసమయో చేత్థ, గణనాతో అసఙ్ఖియో”తి.

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పరాభవసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. అగ్గికభారద్వాజసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి అగ్గికభారద్వాజసుత్తం, "వసలసుత్త"న్తిపి వుచ్చతి. కా ఉప్పత్తి? భగవా సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే. కసిభారద్వాజసుత్తే వుత్తనయేన పచ్ఛాభత్తకిచ్చావసానే బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో అగ్గికభారద్వాజం బ్రాహ్మణం సరణసిక్ఖాపదానం ఉపనిస్సయసమ్పన్నం దిస్వా "తత్థ మయి గతే కథా పవత్తిస్సతి, తతో కథావసానే ధమ్మదేసనం సుత్వా ఏస బ్రాహ్మణో సరణం గన్త్వా సిక్ఖాపదాని సమాదియిస్సతీ"తి ఞత్వా, తత్థ గన్త్వా, పవత్తాయ కథాయ బ్రాహ్మణేన ధమ్మదేసనం యాచితో ఇమం సుత్తం అభాసి. తత్థ "ఏవం మే సుత"న్తిఆదిం మఙ్గలసుత్తవణ్ణనాయం వణ్ణయిస్సామ, "అథ ఖో భగవా పుబ్బణ్హసమయ"న్తిఆది కసిభారద్వాజసుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

తేన ఖో పన సమయేన అగ్గికభారద్వాజస్సాతి యం యం అవుత్తపుబ్బం, తం తదేవ వణ్ణయిస్సామ. సేయ్యథిదం – సో హి బ్రాహ్మణో అగ్గిం జుహతి పరిచరతీతి కత్వా అగ్గికోతి నామేన పాకటో అహోసి, భారద్వాజోతి గోత్తేన. తస్మా వుత్తం "అగ్గికభారద్వాజస్సా"తి. **నివేసనే**తి ఘరే. తస్స కిర బ్రాహ్మణస్స నివేసనద్వారే అన్తరవీథియం అగ్గిహుతసాలా అహోసి. తతో "నివేసనద్వారే"తి వత్తబ్బే తస్సాపి పదేసస్స నివేసనేయేవ పరియాపన్నత్తా "నివేసనే"తి వుత్తం. సమీపత్థే వా భుమ్మవచనం, నివేసనసమీపేతి అత్థో. **అగ్గి పజ్జలితో హోతీ**తి అగ్గియాధానే ఠితో అగ్గి కతబ్భుద్ధరణో సమిధాపక్ఖేపం బీజనవాతఞ్చ లభిత్వా జలితో ఉద్ధం సముగ్గతచ్చిసమాకులో హోతి. **ఆహుతి పగ్గహితా**తిససీసం న్హాయిత్వా మహతా సక్కారేన పాయాససప్పిమధుఫాణితాదీని అభిసఙ్ఖతాని హోన్తీతి అత్థో. యఞ్హి కిఞ్చి అగ్గిమ్హి జుహితబ్బం, తం సబ్బం "ఆహుతీ"తి వుచ్చతి. **సపదాన**న్తి అనుఘరం. భగవా హి సబ్బజనానుగ్గహత్థాయ ఆహారసన్తుట్ఠియా చ ఉచ్చనీచకులం అవోక్కమ్మ పిణ్డాయ చరతి. తేన వుత్తం "సపదానం పిణ్డాయ చరమానో"తి.

అథ కిమత్థం సబ్బాకారసమ్పన్నం సమన్తపాసాదికం భగవన్తం దిస్వా బ్రాహ్మణస్స చిత్తం నప్పసీదతి? కస్మా చ ఏవం ఫరుసేన వచనేన భగవన్తం సముదాచరతీతి? వుచ్చతే – అయం కిర బ్రాహ్మణో "మఙ్గలకిచ్చేసు సమణదస్సనం అవమఙ్గల"న్తి ఏవందిట్ఠికో, తతో "మహాబ్రహ్మునో భుఞ్జనవేలాయ కాళకణ్ణీ ముణ్డకసమణకో మమ నివేసనం ఉపసఙ్కమతీ"తి మన్త్వా చిత్తం నప్పసాదేసి, అఞ్ఞదత్థు దోసవసంయేవ అగమాసి. అథ కుద్ధో అనత్తమనో అనత్తమనవాచం నిచ్ఛారేసి "**తత్రేవ ముణ్డకా**"తిఆది. తత్రాపి చ యస్మా "ముణ్డో అసుద్ధో హోతీ"తి బ్రాహ్మణానం దిట్ఠి, తస్మా "అయం అసుద్ధో, తేన దేవబ్రాహ్మణపూజకో న హోతీ"తి జిగుచ్ఛన్తో "ముణ్డకా"తి ఆహ. ముణ్డకత్తా వా ఉచ్ఛిట్ఠో ఏస, న ఇమం పదేసం అరహతి ఆగచ్ఛితున్తి సమణో హుత్వాపి ఈదిసం కాయకిలేసం న వణ్ణేతీతి చ సమణభావం జిగుచ్ఛన్తో "**సమణకా**"తి ఆహ. న కేవలం దోసవసేనేవ, వసలే వా పబ్బాజేత్వా తేహి సద్ధిం ఏకతో సమ్భోగపరిభోగకరణేన పతితో అయం వసలతోపి పాపతరోతి జిగుచ్ఛన్తో "**వసలకా**"తి ఆహ – "వసలజాతికానం వా ఆహుతిదస్సనమత్తసవనేన పాపం హోతీ"తి మఞ్ఞమానోపి ఏవమాహ.

భగవా తథా వుత్తోపి విప్పసన్నేనేవ ముఖవణ్ణేన మధురేన సరేన బ్రాహ్మణస్స ఉపరి అనుకమ్పాసీతలేన చిత్తేన అత్తనో సబ్బసత్తేహి అసాధారణతాదిభావం పకాసేన్తో ఆహ **''జానాసి పన, త్వం బ్రాహ్మణా''**తి. అథ బ్రాహ్మణో భగవతో ముఖప్పసాదసూచితం తాదిభావం ఞత్వా అనుకమ్పాసీతలేన చిత్తేన నిచ్ఛారితం మధురస్సరం సుత్వా అమతేనేవ అభిసిత్తహదయో అత్తమనో విప్పసన్నిన్ద్రియో నిహతమానో హుత్వా తం జాతిసభావం విసఉగ్గిరసదిసం సముదాచారవచనం పహాయ "నూన యమహం హీనజచ్చం వసలన్తి పచ్చేమి, న సో పరమత్థతో వసలో, న చ హీనజచ్చతా ఏవ వసలకరణో ధమ్మో"తి మఞ్ఞమానో **''న ఖ్వాహం, భో గోతమా''**తి ఆహ. ధమ్మతా హేసా, యం హేతుసమ్పన్నో పచ్చయాలాభేన ఫరుసోపి సమానో లద్ధమత్తే పచ్చయే ముదుకో హోతీతి.

తత్థ **సాధూ**తి అయం సద్దో ఆయాచనసమ్పటిచ్ఛనసమ్పహంసనసున్దరదళ్హీకమ్మాదీసు దిస్సతి. "సాధు మే, భన్తే, భగవా సంఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౪.౯౫; అ॰ ని॰ ౭.౮౩) హి ఆయాచనే. "సాధు, భన్తేతి ఖో సో భిక్ఖు భగవతో భాసితం అభినన్దిత్వా అనుమోదిత్వా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౮౬) సమ్పటిచ్ఛనే. "సాధు, సాధు, సారిపుత్తా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౯) సమ్పహంసనే.

> "సాధు ధమ్మరుచీ రాజా, సాధు పఞ్ఞాణవా నరో;
>
> సాధు మిత్తానమద్దుబ్భో, పాపస్సాకరణం సుఖ"న్తి. (జా॰ ౨.౧౮.౧౦౧) –

ఆదీసు సున్దరే. "తం సుణాథ, సాధుకం మనసి కరోథా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧) దళ్హీకమ్మే. ఇధ పన ఆయాచనే.

తేన హీతి తస్సాధిప్పాయనిదస్సనం, సచే ఞాతుకామోసీతి వుత్తం హోతి. కారణవచనం వా, తస్స యస్మా ఞాతుకామోసి, తస్మా, బ్రాహ్మణ, సుణాహి, సాధుకం మనసి కరోహి, తథా తే భాసిస్సామి, యథా త్వం జానిస్ససీతి ఏవం పరపదేహి సద్ధిం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. తత్ర చ **సుణాహీ**తి సోతిన్ద్రియవిక్ఖేపవారణం, **సాధుకం మనసి కరోహీ**తి మనసికారే దళ్హీకమ్మనియోజనేన మనిన్ద్రియవిక్ఖేపవారణం. పురిమఞ్చేత్థ బ్యఞ్జనవిపల్లాసగ్గాహవారణం, పచ్ఛిమం అత్థవిపల్లాసగ్గాహవారణం . పురిమేన చ ధమ్మస్సవనే నియోజేతి, పచ్ఛిమేన సుతానం ధమ్మానం ధారణత్థూపపరిక్ఖాదీసు. పురిమేన చ "సబ్యఞ్జనో అయం ధమ్మో, తస్మా సవనీయో"తి దీపేతి, పచ్ఛిమేన "సాత్థో, తస్మా మనసి కాతబ్బో"తి. సాధుకపదం వా ఉభయపదేహి యోజేత్వా "యస్మా అయం ధమ్మో ధమ్మగమ్భీరో చ దేసనాగమ్భీరో చ, తస్మా సుణాహి సాధుకం. యస్మా అత్థగమ్భీరో పటివేధగమ్భీరో చ, తస్మా సాధుకం మనసి కరోహీ"తి ఏతమత్థం దీపేన్తో ఆహ – "సుణాహి సాధుకం మనసి కరోహీ"తి.

తతో "ఏవం గమ్భీరే కథమహం పతిట్ఠం లభిస్సామీ"తి విసీదన్తమివ తం బ్రాహ్మణం సముస్సాహేన్తో ఆహ – "భాసిస్సామీ"తి. తత్థ "యథా త్వం ఞస్ససి, తథా పరిమణ్డలేహి పదబ్యఞ్జనేహి ఉత్తానేన నయేన భాసిస్సామీ"తి ఏవమధిప్పాయో వేదితబ్బో. తతో ఉస్సాహజాతో హుత్వా **''ఏవం భో''తి ఖో అగ్గికభారద్వాజో బ్రాహ్మణో భగవతో పచ్చస్సోసి,** సమ్పటిచ్ఛి పటిగ్గహేసీతి వుత్తం హోతి, యథానుసిట్ఠం వా పటిపజ్జనేన అభిముఖో అస్సోసీతి. అథస్స **''భగవా ఏతదవోచా''**తి ఇదాని వత్తబ్బం సన్ధాయ వుత్తం "కోధనో ఉపనాహీ"తి ఏవమాదికం.

౧౧౬. తత్థ **కోధనో**తి కుజ్ఝనసీలో. **ఉపనాహీ**తి తస్సేవ కోధస్స దళ్హీకమ్మేన ఉపనాహేన సమన్నాగతో. పరేసం గుణే మక్ఖేతి పుఞ్ఛతీతి మక్ఖీ, పాపో చ సో మక్ఖీ చాతి **పాపమక్ఖీ**. **విపన్నదిట్ఠీ**తి వినట్ఠసమ్మాదిట్ఠి, విపన్నాయ వా విరూపం గతాయ దసవత్థుకాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా సమన్నాగతో. **మాయావీ**తి అత్తని విజ్జమానదోసపటిచ్ఛాదనలక్ఖణాయ మాయాయ సమన్నాగతో. **తం జఞ్ఞా వసలో ఇతీ**తి తం ఏవరూపం పుగ్గలం ఏతేసం హీనధమ్మానం వస్సనతో సిఞ్చనతో అన్వాస్సవనతో "వసలో"తి జానేయ్యాతి, ఏతేహి సబ్బేహి బ్రాహ్మణమత్థకే జాతో. అయఞ్హి పరమత్థతో వసలో ఏవ, అత్తనో హదయతుట్ఠిమత్తం, న పరన్తి. ఏవమేత్థ భగవా ఆదిపదేనేవ తస్స బ్రాహ్మణస్స కోధనిగ్గహం కత్వా "కోధాదిధమ్మో హీనపుగ్గలో"తి పుగ్గలాధిట్ఠానాయ చ దేసనాయ కోధాదిధమ్మే దేసేన్తో ఏకేన తావ పరియాయేన వసలఞ్చ వసలకరణే చ ధమ్మే దేసేసి. ఏవం దేసేన్తో చ "త్వం అహ"న్తి పరవమ్భనం అత్తుక్కంసనఞ్చ అకత్వా ధమ్మేనేవ సమేన ఞాయేన తం బ్రాహ్మణం వసలభావే, అత్తానఞ్చ బ్రాహ్మణభావే ఠపేసి.

౧౧౭. ఇదాని యాయం బ్రాహ్మణానం దిట్ఠి "కదాచి పాణాతిపాతఅదిన్నాదానాదీని కరోన్తోపి బ్రాహ్మణో ఏవా"తి. తం దిట్ఠిం పటిసేధేన్తో, యే చ సత్తవిహింసాదీసు అకుసలధమ్మేసు తేహి తేహి సమన్నాగతా ఆదీనవం అపస్సన్తా తే ధమ్మే ఉప్పాదేన్తి, తేసం "హీనా ఏతే ధమ్మా వసలకరణా"తి తత్థ ఆదీనవఞ్చ దస్సేన్తో అపరేహిపి పరియాయేహి వసలఞ్చ వసలకరణే చ ధమ్మే దేసేతుం "ఏకజం వా ద్విజం వా"తి ఏవమాదిగాథాయో అభాసి.

తత్థ **ఏకజో**తి ఠపేత్వా అణ్డజం అవసేసయోనిజో. సో హి ఏకదా ఏవ జాయతి. **ద్విజో**తి అణ్డజో. సో హి మాతుకుచ్ఛితో అణ్డకోసతో చాతి ద్విక్ఖత్తుం జాయతి. తం ఏకజం వా ద్విజం వాపి. **యోధ పాణ**న్తి యో ఇధ సత్తం. **విహింసతీ**తి కాయద్వారికచేతనాసముట్ఠితేన వా వచీద్వారికచేతనాసముట్ఠితేన వా పయోగేన జీవితా వోరోపేతి. "పాణాని హింసతీ"తిపి పాఠో. తత్థ ఏకజం వా ద్విజం వాతి ఏవంపభేదాని యోధ పాణాని హింసతీతి ఏవం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. **యస్స పాణే దయా నత్థీ**తి ఏతేన మనసా అనుకమ్పాయ అభావం ఆహ. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవ. ఇతో పరాసు చ గాథాసు, యతో ఏత్తకమ్పి అవత్వా ఇతో పరం ఉత్తానత్థాని పదాని పరిహరన్తా అవణ్ణితపదవణ్ణనామత్తమేవ కరిస్సామ.

౧౧౮. **హన్తీ**తి హనతి వినాసేతి. **పరిరున్ధతీ**తి సేనాయ పరివారేత్వా తిట్ఠతి. **గామాని నిగమాని చా**తి ఏత్థ చ-సద్దేన నగరానీతిపి వత్తబ్బం. **నిగ్గాహకో సమఞ్ఞాతో**తి ఇమినా హననపరిరున్ధనేన గామనిగమనగరఘాతకోతి లోకే విదితో.

౧౧౯. **గామే వా యది వారఞ్ఞే**తి గామోపి నిగమోపి నగరమ్పి సబ్బోవ ఇధ గామో సద్ధిం ఉపచారేన, తం ఠపేత్వా సేసం అరఞ్ఞం. తస్మిం గామే వా యది వారఞ్ఞే **యం పరేసం మమాయితం,** యం పరసత్తానం పరిగ్గహితమపరిచ్చత్తం సత్తో వా సఙ్ఖారో వా. **థేయ్యా అదిన్నమాదేతీ**తి తేహి అదిన్నం అననుఞ్ఞాతం థేయ్యచిత్తేన ఆదియతి, యేన కేనచి పయోగేన యేన కేనచి అవహారేన అత్తనో గహణం సాధేతి.

౧౨౦. **ఇణమాదాయా**తి అత్తనో సన్తకం కిఞ్చి నిక్ఖిపిత్వా నిక్ఖేపగ్గహణేన వా, కిఞ్చి అనిక్ఖిపిత్వా "ఏత్తకేన కాలేన ఏత్తకం వడ్ఢిం దస్సామీ"తి వడ్ఢిగ్గహణేన వా, "యం ఇతో ఉదయం భవిస్సతి, తం మయ్హం మూలం తవేవ భవిస్సతీ"తి వా "ఉదయం ఉభిన్నమ్పి సాధారణ"న్తి వా ఏవం తంతంఆయోగగ్గహణేన వా ఇణం గహేత్వా. **చుజ్జమానో పలాయతి న హి తే ఇణమత్థీ**తి తేన ఇణాయికేన "దేహి మే ఇణ"న్తి చోదియమానో "న హి తే ఇణమత్థి, మయా గహితన్తి కో సక్ఖీ"తి ఏవం భణనేన ఘరే వసన్తోపి పలాయతి.

౧౨౧. కిఞ్చిక్ఖకమ్యతాతి అప్పమత్తకేపి కిస్మిఞ్చిదేవ ఇచ్ఛాయ. **పన్థస్మిం వజన్తం జనన్తి** మగ్గే గచ్ఛన్తం యంకిఞ్చి ఇత్థిం వా పురిసం వా. **హన్త్వా కిఞ్చిక్ఖమాదేతీతి** మారేత్వా కోట్టేత్వా తం భణ్డకం గణ్హాతి.

౧౨౨. అత్తహేతూతి అత్తనో జీవితకారణా, తథా **పరహేతు. ధనహేతూతి** సకధనస్స వా పరధనస్స వా కారణా. చ-కారో సబ్బత్థ వికప్పనత్థో. **సక్ఖిపుట్ఠోతి** యం జానాసి, తం వదేహీతి పుచ్ఛితో. **ముసా బ్రూతీతి** జానన్తో వా "న జానామీ"తి అజానన్తో వా "జానామీ"తి భణతి, సామికే అసామికే, అసామికే చ సామికే కరోతి.

౧౨౩. ఞాతీనన్తి సమ్బన్ధీనం. **సఖీనన్తి** వయస్సానం **దారేసూతి** పరపరిగ్గహితేసు. **పటిదిస్సతీతి** పటికూలేన దిస్సతి, అతిచరన్తో దిస్సతీతి అత్థో. **సాహసాతి** బలక్కారేన అనిచ్ఛం. **సమ్పియేనాతి** తేహి తేసం దారేహి పత్థియమానో సయఞ్చ పత్థయమానో, ఉభయసినేహవసేనాపీతి వుత్తం హోతి.

౧౨౪. మాతరం పితరం వాతి ఏవం మేత్తాయ పదట్ఠానభూతమ్పి, **జిణ్ణకం గతయోబ్బనన్తి** ఏవం కరుణాయ పదట్ఠానభూతమ్పి . **పహు సన్తో న భరతీతి** అత్థసమ్పన్నో ఉపకరణసమ్పన్నో హుత్వాపి న పోసేతి.

౧౨౫. ససున్తి సస్సుం. **హన్తీతి** పాణినా వా లేడ్డునా వా అఞ్ఞేన వా కేనచి పహరతి. **రోసేతీతి** కోధమస్స సఞ్జనేతి **వాచాయ** ఫరుసవచనేన.

౧౨౬. అత్థన్తి సన్దిట్ఠికసమ్పరాయికపరమత్థేసు యంకిఞ్చి. **పుచ్ఛితో సన్తోతి** పుట్ఠో సమానో. **అనత్థమనుసాసతీతి** తస్స అహితమేవ ఆచిక్ఖతి. **పటిచ్ఛన్నేన మన్తేతీతి** అత్థం ఆచిక్ఖన్తోపి యథా సో న జానాతి, తథా అపాకటేహి పదబ్యఞ్జనేహి పటిచ్ఛన్నేన వచనేన మన్తేతి, ఆచరియముట్ఠిం వా కత్వా దీఘురత్తం వసాపేత్వా సావసేసమేవ మన్తేతి.

౧౨౭. యో కత్వాతి ఏత్థ మయా పుబ్బభాగే పాపిచ్ఛతా వుత్తా. యా సా "ఇధేకచ్చో కాయేన దుచ్చరితం చరిత్వా, వాచాయ దుచ్చరితం చరిత్వా, మనసా దుచ్చరితం చరిత్వా, తస్స పటిచ్ఛాదనహేతు పాపికం ఇచ్ఛం పణిదహతి, మా మం జఞ్ఞాతి ఇచ్ఛతీ"తి ఏవం ఆగతా. యథా అఞ్ఞే న జానన్తి, తథా కరణేన కతానఞ్చ అవివరణేన పటిచ్ఛన్నా అస్స కమ్మన్తాతి **పటిచ్ఛన్నకమ్మన్తో.**

౧౨౮. పరకులన్తి ఞాతికులం వా మిత్తకులం వా. **ఆగతన్తి** యస్స తేన కులే భుత్తం, తం అత్తనో గేహమాగతం పానభోజనాదీహి **నప్పటిపూజేతి,** న వా దేతి, అవభుత్తం వా దేతీతి అధిప్పాయో.

౧౨౯. యో బ్రాహ్మణం వాతి పరాభవసుత్తే వుత్తనయమేవ.

౧౩౦. భత్తకాలే ఉపట్ఠితేతి భోజనకాలే జాతే. ఉపట్ఠితన్తిపి పాఠో, భత్తకాలే ఆగతన్తి అత్థో. **రోసేతి వాచా న చ దేతీతి** "అత్థకామో మే అయం బలక్కారేన మం పుఞ్ఞం కారాపేతుం ఆగతో"తి అచిన్తేత్వా అప్పతిరూపేన ఫరుసవచనేన రోసేతి, అన్తమసో సమ్ముఖభావమత్తమ్పి చస్స న దేతి, పగేవ భోజనన్తి అధిప్పాయో.

౧౩౧. అసతం యోధ పబ్రూతీతి యో ఇధ యథా నిమిత్తాని దిస్సన్తి "అసుకదివసే ఇదఞ్చిదఞ్చ తే భవిస్సతీ"తి ఏవం అసజ్జనానం వచనం పబ్రూతి. "అసన్త"న్తిపి పాఠో, అభూతన్తి అత్థో. **పబ్రూతీతి** భణతి "అముకస్మిం నామ గామే మయ్హం

ఈదిసో ఘరవిభవో, ఏహి తత్థ గచ్ఛామ, ఘరణీ మే భవిస్ససి, ఇదఞ్చిదఞ్చ తే దస్సామీ"తి పరభరియం పరదాసిం వా వఞ్చేన్తో ధుత్తో వియ. **నిజిగీసానో**తి నిజిగీసమానో మగ్గమానో, తం వఞ్చేత్వా యంకిఞ్చి గహేత్వా పలాయితుకామోతి అధిప్పాయో.

౧౩౨. యో చత్తానన్తి యో చ అత్తానం. **సముక్కంసేతి** జాతిఆదీహి సముక్కంసతి ఉచ్చట్ఠానే ఠపేతి. **పరే చ మవజానాతీ**తి తేహియేవ పరే అవజానాతి, నీచం కరోతి. మ-కారో పదసన్ధికరో . **నిహీనో**తి గుణవుడ్ఢితో పరిహీనో, అధమభావం వా గతో. **సేన మానేనా**తి తేన ఉక్కంసనావజాననసఙ్ఖాతేన అత్తనో మానేన.

౧౩౩. రోసకోతి కాయవాచాహి పరేసం రోసజనకో. **కదరియో**తి థద్ధమచ్ఛరీ, యో పరే పరేసం దేన్తే అఞ్ఞం వా పుఞ్ఞం కరోన్తే వారేతి, తస్సేతం అధివచనం. **పాపిచ్ఛో**తి అసన్తగుణసమ్భావనిచ్ఛాయ సమన్నాగతో. **మచ్ఛరీ**తి ఆవాసాదిమచ్ఛరియయుత్తో. **సఠో**తి అసన్తగుణప్పకాసనలక్ఖణేన సాఠేయ్యేన సమన్నాగతో, అసమ్మాభాసీ వా అకాతుకామోపి "కరోమీ"తిఆదివచనేన. నాస్స పాపజిగుచ్ఛనలక్ఖణా హిరీ, నాస్స ఉత్తాసనతో ఉబ్బేగలక్ఖణం ఓత్తప్పన్తి **అహిరికో అనోత్తప్పీ**.

౧౩౪. బుద్ధన్తి సమ్మాసమ్బుద్ధం. **పరిభాసతీ**తి "అసబ్బఞ్ఞూ"తిఆదీహి అపవదతి, **సావకఞ్చ** "దుప్పటిపన్నో"తిఆదీహి. **పరిబ్బాజం గహట్ఠం వా**తి సావకవిసేసనమేవేతం పబ్బజితం వా తస్స సావకం, గహట్ఠం వా పచ్చయదాయకన్తి అత్థో. బాహిరకం వా పరిబ్బాజకం యంకిఞ్చి గహట్ఠం వా అభూతేన దోసేన పరిభాసతీతి ఏవమ్పేత్థ అత్థం ఇచ్ఛన్తి పోరాణా.

౧౩౫. అనరహం సన్తోతి అఖీణాసవో సమానో. **అరహం పటిజానాతీ**తి "అహం అరహా"తి పటిజానాతి, యథా నం "అరహా అయ"న్తి జానన్తి, తథా వాచం నిచ్ఛారేతి, కాయేన పరక్కమతి, చిత్తేన ఇచ్ఛతి అధివాసేతి. **చోరో**తి థేనో. **సబ్రహ్మకే లోకే**తి ఉక్కట్ఠవసేన ఆహ – సబ్బలోకేతి వుత్తం హోతి . లోకే హి సన్ధిచ్ఛేదననిల్లోపహరణఏకాగారికకరణపరిపన్థతిట్ఠనాదీహి పరేసం ధనం విలుమ్పన్తా చోరాతి వుచ్చన్తి. సాసనే పన పరిససమ్పత్తిఆదీహి పచ్చయాదీని విలుమ్పన్తా. యథాహ –

> "పఞ్చిమే, భిక్ఖవే, మహాచోరా సన్తో సంవిజ్జమానా లోకస్మిం. కతమే పఞ్చ? ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చస్స మహాచోరస్స ఏవం హోతి 'కుదాస్సు నామాహం సతేన వా సహస్సేన వా పరివుతో గామనిగమరాజధానీసు ఆహిణ్డిస్సామి హనన్తో, ఘాతేన్తో, ఛిన్దన్తో, ఛేదాపేన్తో, పచన్తో పాచేన్తో'తి, సో అపరేన సమయేన సతేన వా సహస్సేన వా పరివుతో గామనిగమరాజధానీసు ఆహిణ్డతి హనన్తో...పే.... పాచేన్తో. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, ఇధేకచ్చస్స పాపభిక్ఖునో ఏవం హోతి 'కుదాస్సు నామాహం సతేన వా...పే.... రాజధానీసు చారికం చరిస్సామి సక్కతో, గరుకతో, మానితో, పూజితో, అపచితో, గహట్ఠానఞ్చేవ పబ్బజితానఞ్చ లాభీ చీవర...పే.... పరిక్ఖారాన'న్తి. సో అపరేన సమయేన సతేన వా సహస్సేన వా పరివుతో గామనిగమరాజధానీసు చారికం చరతి సక్కతో...పే.... పరిక్ఖారానం. అయం, భిక్ఖవే, పఠమో మహాచోరో సన్తో సంవిజ్జమానో లోకస్మిం.
>
> "పున చపరం, భిక్ఖవే, ఇధేకచ్చో పాపభిక్ఖు తథాగతప్పవేదితం ధమ్మవినయం పరియాపుణిత్వా అత్తనో దహతి, అయం, భిక్ఖవే, దుతియో...పే.... లోకస్మిం.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, ఇధేకచ్చో పాపభిక్ఖు సుద్ధం బ్రహ్మచారిం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం చరన్తం అమూలకేన అబ్రహ్మచరియేన అనుద్ధంసేతి. అయం, భిక్ఖవే, తతియో…పే॰… లోకస్మిం.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, ఇధేకచ్చో, పాపభిక్ఖు యాని తాని సఙ్ఘస్స గరుభణ్డాని గరుపరిక్ఖారాని, సేయ్యథిదం – ఆరామో, ఆరామవత్థు, విహారో, విహారవత్థు, మఞ్చో, పీఠం, భిసి, బిమ్బోహనం, లోహకుమ్భీ, లోహభాణకం, లోహవారకో, లోహకటాహం, వాసి, ఫరసు, కుఠారీ, కుదాలో, నిఖాదనం, వల్లి, వేళు, ముఞ్జం, పబ్బజం, తిణం, మత్తికా, దారుభణ్డం, మత్తికాభణ్డం, తేహి గిహీం సఙ్గణ్హాతి ఉపలాపేతి. అయం, భిక్ఖవే, చతుత్థో…పే॰… లోకస్మిం.

“సదేవకే, భిక్ఖవే, లోకే…పే॰… సదేవమనుస్సాయ అయం అగ్గో మహాచోరో, యో అసన్తం అభూతం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం ఉల్లపతీ”తి (పారా॰ ౧౯౫).

తత్థ లోకియచోరా లోకియమేవ ధనధఞ్ఞాదిం థేనేన్తి. సాసనే వుత్తచోరేసు పఠమో తథారూపమేవ చీవరాదిపచ్చయమత్తం, దుతియో పరియత్తిధమ్మం, తతియో పరస్స బ్రహ్మచరియం, చతుత్థో సఙ్ఘికగరుభణ్డం, పఞ్చమో ఝానసమాధిసమాపత్తిమగ్గఫలప్పభేదం లోకియలోకుత్తరగుణధనం, లోకియఞ్చ చీవరాదిపచ్చయజాతం. యథాహ – “థేయ్యాయ వో, భిక్ఖవే, రట్ఠపిణ్డో భుత్తో”తి. తత్థ య్వాయం పఞ్చమో మహాచోరో, తం సన్ధాయాహ భగవా “చోరో సబ్రహ్మకే లోకే”తి. సో హి “సదేవకే, భిక్ఖవే, లోకే…పే॰… సదేవమనుస్సాయ అయం అగ్గో మహాచోరో, యో అసన్తం అభూతం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం ఉల్లపతీ”తి (పారా॰ ౧౯౫) ఏవం లోకియలోకుత్తరధనథేననతో అగ్గో మహాచోరోతి వుత్తో, తస్మా తం ఇధాపి “సబ్రహ్మకే లోకే”తి ఇమినా ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదేన పకాసేసి.

ఏసో ఖో వసలాధమోతి. ఏత్థ **ఖో**తి అవధారణత్థో, తేన ఏసో ఏవ వసలాధమో. వసలానం హీనో సబ్బపచ్ఛిమకోతి అవధారేతి. కస్మా? విసిట్ఠవత్థుమ్హి థేయ్యధమ్మవస్సనతో, యావ తం పటిఞ్ఞం న విస్సజ్జేతి, తావ అవిగతవసలకరణధమ్మతో చాతి.

ఏతే ఖో వసలాతి. ఇదాని యే తే పఠమగాథాయ ఆసయవిపత్తివసేన కోధనాదయో పఞ్చ, పాపమక్ఖిం వా ద్విధా కత్వా ఛ, దుతియగాథాయ పయోగవిపత్తివసేన పాణహింసకో ఏకో, తతియాయ పయోగవిపత్తివసేనేవ గామనిగమనిగ్గాహకో ఏకో, చతుత్థాయ థేయ్యావహారవసేన ఏకో, పఞ్చమాయ ఇణవఞ్చనవసేన ఏకో, ఛట్ఠాయ పసయ్హావహారవసేన పన్థదూసకో ఏకో, సత్తమాయ కూటసక్ఖివసేన ఏకో, అట్ఠమాయ మిత్తదుబ్భివసేన ఏకో, నవమాయ అకతఞ్ఞువసేన ఏకో, దసమాయ కతనాసనవిహేసనవసేన ఏకో, ఏకాదసమాయ హదయవఞ్చనవసేన ఏకో, ద్వాదసమాయ పటిచ్ఛన్నకమ్మన్తవసేన ద్వే, తేరసమాయ అకతఞ్ఞువసేన ఏకో, చుద్దసమాయ వఞ్చనవసేన ఏకో, పన్నరసమాయ విహేసనవసేన ఏకో, సోళసమాయ వఞ్చనవసేన ఏకో, సత్తరసమాయ అత్తుక్కంసనపరవమ్భనవసేన ద్వే, అట్ఠారసమాయ పయోగాసయవిపత్తివసేన రోసకాదయో సత్త, ఏకూనవీసతిమాయ పరిభాసనవసేన ద్వే, వీసతిమాయ అగ్గమహాచోరవసేన ఏకోతి ఏవం తేత్తింస చతుత్తింస వా వసలా వుత్తా. తే నిద్దిసన్తో ఆహ **“ఏతే ఖో వసలా వుత్తా, మయా యే తే పకాసితా”**తి. తస్సత్థో – యే తే మయా పుబ్బే “జానాసి పన త్వం, బ్రాహ్మణ, వసల”న్తి ఏవం సఙ్ఖేపతో వసలా వుత్తా, తే

విత్థారతో ఏతే ఖో పకాసితాతి. అథ వా యే తే మయా పుగ్గలవసేన వుత్తా, తే ధమ్మవసేనాపి ఏతే ఖో పకాసితా. అథ వా ఏతే ఖో వసలా వుత్తా అరియేహి కమ్మవసేన, న జాతివసేన, మయా యే తే పకాసితా "కోధనో ఉపనాహీ"తిఆదినా నయేన.

౧౩౬. ఏవం భగవా వసలం దస్సేత్వా ఇదాని యస్మా బ్రాహ్మణో సకాయ దిట్ఠియా అతీవ అభినివిట్ఠో హోతి, తస్మా తం దిట్ఠిం పటిసేధేన్తో ఆహ "**న జచ్చా వసలో హోతీ**"తి. తస్సత్థో – పరమత్థతో హి న జచ్చా వసలో హోతి, న జచ్చా హోతి బ్రాహ్మణో, అపిచ ఖో కమ్మునా వసలో హోతి, కమ్మునా హోతి బ్రాహ్మణో, అపరిసుద్ధకమ్మవస్సనతో వసలో హోతి, పరిసుద్ధేన కమ్మునా అపరిసుద్ధవాహనతో బ్రాహ్మణో హోతి. యస్మా వా తుమ్హే హీనం వసలం ఉక్కట్ఠం బ్రాహ్మణం మఞ్ఞిత్థ, తస్మా హీనేన కమ్మునా వసలో హోతి, ఉక్కట్ఠేన కమ్మునా బ్రాహ్మణో హోతీతి ఏవమ్పి అత్థం ఞాపేన్తో ఏవమాహ.

౧౩౭-౧౩౯. ఇదాని తమేవత్థం నిదస్సనేన సాధేతుం "**తదమినాపి జానాథా**"తిఆదికా తిస్సో గాథాయో ఆహ. తాసు ద్వే చతుప్పాదా, ఏకా ఛప్పాదా, తాసం అత్థో – యం మయా వుత్తం "న జచ్చా వసలో హోతీ"తిఆది, **తదమినాపి జానాథ, యథా మేదం నిదస్సనం,** తం ఇమినాపి పకారేన జానాథ, యేన మే పకారేన యేన సామఞ్ఞేన ఇదం నిదస్సనన్తి వుత్తం హోతి. కతమం నిదస్సనన్తి చే? **చణ్డాలపుత్తో సోపాకో...పే.... బ్రహ్మలోకూపపత్తియా**తి.

చణ్డాలస్స పుత్తో **చణ్డాలపుత్తో**. అత్తనో ఖాదనత్థాయ మతే సునఖే లభిత్వా పచతీతి **సోపాకో. మాతఙ్గో**తి ఏవంనామో **విస్సుతో**తి ఏవం హీనాయ జాతియా చ జీవికాయ చ నామేన చ పాకటో.

సోతి పురిమపదేన సమ్బన్ధిత్వా సో మాతఙ్గో **యసం పరమం పత్తో,** అబ్భుతం ఉత్తమం అతివిసిట్ఠం యసం కిత్తిం పసంసం పత్తో. **యం సుదుల్లభ**న్తి యం ఉళారకులూపపన్నేనాపి దుల్లభం, హీనకులూపపన్నేన సుదుల్లభం. ఏవం యసప్పత్తస్స చ **ఆగచ్ఛుం తస్సుపట్ఠానం, ఖత్తియా బ్రాహ్మణా బహూ,** తస్స మాతఙ్గస్స పారిచరియత్థం ఖత్తియా చ బ్రాహ్మణా చ అఞ్ఞే చ బహూ వేస్ససుద్దాదయో జమ్బుదీపమనుస్సా యేభుయ్యేన ఉపట్ఠానం ఆగమింసూతి అత్థో.

ఏవం ఉపట్ఠానసమ్పన్నో సో మాతఙ్గో విగతకిలేసరజత్తా **విరజం,** మహన్తేహి బుద్ధాదీహి పటిపన్నత్తా **మహాపథం,** బ్రహ్మలోకసఙ్ఖాతం దేవలోకం యాపేతుం సమత్థత్తా దేవలోకయానసఙ్ఖాతం అట్ఠసమాపత్తియానం **అభిరుయ్హ,** తాయ పటిపత్తియా **కామరాగం విరాజేత్వా,** కాయస్స భేదా **బ్రహ్మలోకూపగో అహు,** సా తథా హీనాపి **న నం జాతి నివారేసి బ్రహ్మలోకూపపత్తియా,** బ్రహ్మలోకూపపత్తితోతి వుత్తం హోతి.

అయం పనత్థో ఏవం వేదితబ్బో – అతీతే కిర మహాపురిసో తేన తేనుపాయేన సత్తహితం కరోన్తో సోపాకజీవికే చణ్డాలకులే ఉప్పజ్జి. సో నామేన మాతఙ్గో , రూపేన దుద్దసికో హుత్వా బహినగరే చమ్మకుటికాయ వసతి, అన్తోనగరే భిక్ఖం చరిత్వా జీవికం కప్పేతి. అథేకదివసం తస్మిం నగరే సురానక్ఖత్తే ఘోసితే ధుత్తా యథాసకేన పరివారేన కీళన్తి. అఞ్ఞతరాపి బ్రాహ్మణమహాసాలధీతా పన్నరససోళసవస్సుద్దేసికా దేవకఞ్ఞా వియ రూపేన దస్సనీయా పాసాదికా "అత్తనో కులవంసానురూపం కీళిస్సామీ"తి పహూతం ఖజ్జభోజ్జాదికీళనసమ్భారం సకటేసు ఆరోపేత్వా సబ్బసేతవళవయుత్తం యానమారుయ్హ మహాపరివారేన ఉయ్యానభూమిం గచ్ఛతి **దిట్ఠమఙ్గలికా**తి నామేన. సా కిర "దుస్సణ్ఠితం రూపం అవమఙ్గల"న్తి దట్ఠుం న ఇచ్ఛతి, తేనస్సా దిట్ఠమఙ్గలికాత్వేవ సఙ్ఖా ఉదపాది.

తదా సో మాతఙ్గో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ పటపిలోతికం నివాసేత్వా, కంసతాళం హత్థే బన్ధిత్వా, భాజనహత్థో నగరం పవిసతి, మనుస్సే దిస్వా దూరతో ఏవ కంసతాళం ఆకోటేన్తో. అథ దిట్ఠమఙ్గలికా "ఉస్సరథ, ఉస్సరథా"తి పురతో పురతో హీనజనం అపనేన్తేహి పురిసేహి నీయమానా నగరద్వారమజ్ఝే మాతఙ్గం దిస్వా "కో ఏసో"తి ఆహ. అహం మాతఙ్గచణ్డాలోతి. సా "ఈదిసం దిస్వా గతానం కుతో వుడ్ఢీ"తి యానం నివత్తాపేసి. మనుస్సా "యం మయం ఉయ్యానం గన్త్వా ఖజ్జభోజ్జాదిం లభేయ్యామ, తస్స నో మాతఙ్గేన అన్తరాయో కతో"తి కుపితా "గణ్హథ చణ్డాల"న్తి లేడ్డూహి పహరిత్వా "మతో"తి పాదే గహేత్వా ఏకమన్తే ఛడ్డేత్వా కచవరేన పటిచ్ఛాదేత్వా అగమంసు. సో సతిం పటిలభిత్వా ఉట్ఠాయ మనుస్సే పుచ్ఛి – "కిం, అయ్యా, ద్వారం నామ సబ్బసాధారణం, ఉదాహు బ్రాహ్మణానంయేవ కత"న్తి? మనుస్సా ఆహంసు – "సబ్బేసం సాధారణ"న్తి. "ఏవం సబ్బసాధారణద్వారేన పవిసిత్వా భిక్ఖాహారేన యాపేన్తం మం దిట్ఠమఙ్గలికాయ మనుస్సా ఇమం అనయబ్యసనం పాపేసు"న్తి రథికాయ రథికం ఆహిణ్డన్తో మనుస్సానం ఆరోచేత్వా బ్రాహ్మణస్స ఘరద్వారే నిపజ్జి – "దిట్ఠమఙ్గలికం అలద్ధా న వుట్ఠహిస్సామీ"తి.

బ్రాహ్మణో "ఘరద్వారే మాతఙ్గో నిపన్నో"తి సుత్వా "తస్స కాకణికం దేథ, తేలేన అఙ్గం మక్ఖేత్వా గచ్ఛతూ"తి ఆహ. సో తం న ఇచ్ఛతి, "దిట్ఠమఙ్గలికం అలద్ధా న వుట్ఠహిస్సామి"చ్చేవ ఆహ. తతో బ్రాహ్మణో "ద్వే కాకణికాయో దేథ, కాకణికాయ పూవం ఖాదతు, కాకణికాయ తేలేన అఙ్గం మక్ఖేత్వా గచ్ఛతూ"తి ఆహ. సో తం న ఇచ్ఛతి, తథేవ వదతి. బ్రాహ్మణో సుత్వా "మాసకం దేథ, పాదం, ఉపడ్ఢకహాపణం, కహాపణం ద్వే తీణీ"తి యావ సతం ఆణాపేసి. సో న ఇచ్ఛతి, తథేవ వదతి. ఏవం యాచన్తానంయేవ సూరియో అత్థఙ్గతో. అథ బ్రాహ్మణీ పాసాదా ఓరుయ్హ సాణిపాకారం పరిక్ఖిపాపేత్వా తం ఉపసఙ్కమిత్వా యాచి – "తాత మాతఙ్గ, దిట్ఠమఙ్గలికాయ అపరాధం ఖమ, సహస్సం గణ్హాహి, ద్వే తీణీ"తి యావ "సతసహస్సం గణ్హాహీ"తి ఆహ. సో తుణ్హీభూతో నిపజ్జియేవ.

ఏవం చతూహపఞ్చాహే వీతివత్తే బహుమ్పి పణ్ణాకారం దత్వా దిట్ఠమఙ్గలికం అలభన్తా ఖత్తియకుమారాదయో మాతఙ్గస్స ఉపకణ్ణకే ఆరోచాపేసుం – "పురిసా నామ అనేకానిపి సంవచ్ఛరాని వీరియం కత్వా ఇచ్ఛితత్థం పాపుణన్తి, మా ఖో త్వం నిబ్బిజ్జి, అద్ధా ద్వీహతీహచ్చయేన దిట్ఠమఙ్గలికం లచ్ఛసీ"తి. సో తుణ్హీభూతో నిపజ్జియేవ. అథ సత్తమే దివసే సమన్తా పటివిస్సకా ఉట్ఠహిత్వా "తుమ్హే మాతఙ్గం వా ఉట్ఠాపేథ, దారికం వా దేథ, మా అమ్హే సబ్బే నాసయిత్థా"తి ఆహంసు. తేసం కిర అయం దిట్ఠి "యస్స ఘరద్వారే ఏవం నిపన్నో చణ్డాలో మరతి, తస్స ఘరేన సహ సమన్తా సత్తసత్తఘరవాసినో చణ్డాలా హోన్తీ"తి. తతో దిట్ఠమఙ్గలికం నీలపటపిలోతికం నివాసాపేత్వా ఉళుఙ్కకళోపికాదీని దత్వా పరిదేవమానం తస్స సన్తికం నేత్వా "గణ్హ దారికం, ఉట్ఠాయ గచ్ఛాహీ"తి అదంసు. సా పస్సే ఠత్వా "ఉట్ఠాహీ"తి ఆహ, సో "హత్థేన మం గహేత్వా ఉట్ఠాపేహీ"తి ఆహ. సా నం ఉట్ఠాపేసి. సో నిసీదిత్వా ఆహ – "మయం అన్తోనగరే వసితుం న లభామ, ఏహి మం బహినగరే చమ్మకుటిం నేహీ"తి. సా నం హత్థే గహేత్వా తత్థ నేసి. "పిట్ఠియం ఆరోపేత్వా"తి జాతకభాణకా. నేత్వా చస్స సరీరం తేలేన మక్ఖేత్వా, ఉణ్హోదకేన న్హాపేత్వా, యాగుం పచిత్వా అదాసి. సో "బ్రాహ్మణకఞ్ఞా అయం మా వినస్సీ"తి జాతిసమ్భేదం అకత్వావ అడ్ఢమాసమత్తం బలం గహేత్వా "అహం వనం గచ్ఛామి, 'అతిచిరాయతీ'తి మా త్వం ఉక్కణ్ఠీ"తి వత్వా ఘరమానుసకాని చ "ఇమం మా పమజ్జిత్థా"తి ఆణాపేత్వా ఘరా నిక్ఖమ్మ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా, కసిణపరికమ్మం కత్వా, కతిపాహేనేవ అట్ఠ సమాపత్తియో పఞ్చ చ అభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేత్వా "ఇదానాహం దిట్ఠమఙ్గలికాయ మనాపో భవిస్సామీ"తి ఆకాసేనాగన్త్వా నగరద్వారే ఓరోహిత్వా దిట్ఠమఙ్గలికాయ సన్తికం పేసేసి.

సా సుత్వా “కోచి మఞ్ఞే మమ ఞాతకో పబ్బజితో మం దుక్ఖితం ఞత్వా దట్ఠుం ఆగతో భవిస్సతీ”తి చిన్తయమానా గన్త్వా, తం ఞత్వా, పాదేసు నిపతిత్వా “కిస్స మం అనాథం తుమ్హే అకత్థా”తి ఆహ. మహాపురిసో “మా త్వం దిట్ఠమఙ్గలికే దుక్ఖినీ అహోసి, సకలజమ్బుదీపవాసీహి తే సక్కారం కారేస్సామీ”తి వత్వా ఏతదవోచ – “గచ్ఛ త్వం ఘోసనం కరోహి – ‘మహాబ్రహ్మా మమ సామికో న మాతఙ్గో, సో చన్దవిమానం భిన్దిత్వా సత్తమే దివసే మమ సన్తికం ఆగమిస్సతీ’”తి. సా ఆహ – “అహం, భన్తే, బ్రాహ్మణమహాసాలధీతా హుత్వా అత్తనో పాపకమ్మేన ఇమం చణ్డాలభావం పత్తా, న సక్కోమి ఏవం వత్తు”న్తి. మహాపురిసో “న త్వం మాతఙ్గస్స ఆనుభావం జానాసీ”తి వత్వా యథా సా సద్దహతి, తథా అనేకాని పాటిహారియాని దస్సేత్వా తథేవ తం ఆణాపేత్వా అత్తనో వసతిం అగమాసి. సా తథా అకాసి.

మనుస్సా ఉజ్ఝాయన్తి హసన్తి – “కథఞ్హి నామాయం అత్తనో పాపకమ్మేన చణ్డాలభావం పత్వా పున తం మహాబ్రహ్మానం కరిస్సతీ”తి. సా అధిమానా ఏవ హుత్వా దివసే దివసే ఘోసన్తీ నగరం ఆహిణ్డతి “ఇతో ఛట్ఠే దివసే, పఞ్చమే, చతుత్థే, తతియే, సువే, అజ్జ ఆగమిస్సతీ”తి. మనుస్సా తస్సా విస్సత్థవాచం సుత్వా “కదాచి ఏవమ్పి సియా”తి అత్తనో అత్తనో ఘరద్వారేసు మణ్డపం కారాపేత్వా, సాణిపాకారం సజ్జేత్వా, వయప్పత్తా దారికాయో అలఙ్కరిత్వా “మహాబ్రహ్మాని ఆగతే కఞ్ఞాదానం దస్సామా”తి ఆకాసం ఉల్లోకేన్తా నిసీదింసు. అథ మహాపురిసో పుణ్ణమదివసే గగనతలం ఉపారూళ్హే చన్దే చన్దవిమానం ఫాలేత్వా పస్సతో మహాజనస్స మహాబ్రహ్మరూపేన నిగ్గచ్ఛి. మహాజనో “ద్వే చన్దా జాతా”తి అతిమఞ్ఞి. తతో అనుక్కమేన ఆగతం దిస్వా “సచ్చం దిట్ఠమఙ్గలికా ఆహ, మహాబ్రహ్మావ అయం దిట్ఠమఙ్గలికం దమేతుం పుబ్బే మాతఙ్గవేసేనాగచ్ఛీ”తి నిట్ఠం అగమాసి. ఏవం సో మహాజనేన దిస్సమానో దిట్ఠమఙ్గలికాయ వసనట్ఠానే ఏవ ఓతరి. సా చ తదా ఉతునీ అహోసి. సో తస్సా నాభిం అఙ్గుట్ఠకేన పరామసి. తేన ఫస్సేన గబ్భో పతిట్ఠాసి. తతో నం “గబ్భో తే సణ్ఠితో , పుత్తమ్హి జాతే తం నిస్సాయ జీవాహీ”తి వత్వా పస్సతో మహాజనస్స పున చన్దవిమానం పావిసి.

బ్రాహ్మణా “దిట్ఠమఙ్గలికా మహాబ్రహ్మునో పజాపతి అమ్హాకం మాతా జాతా”తి వత్వా తతో తతో ఆగచ్ఛన్తి. తం సక్కారం కాతుకామానం మనుస్సానం సమ్బాధేన నగరద్వారాని అనోకాసాని అహేసుం. తే దిట్ఠమఙ్గలికం హిరఞ్ఞరాసిమ్హి ఠపేత్వా, న్హాపేత్వా, మణ్డేత్వా, రథం ఆరోపేత్వా, మహాసక్కారేన నగరం పదక్ఖిణం కారాపేత్వా, నగరమజ్ఝే మణ్డపం కారాపేత్వా, తత్ర నం “మహాబ్రహ్మునో పజాపతీ”తి దిట్ఠట్ఠానే ఠపేత్వా వసాపేన్తి “యావస్సా పతిరూపం వసనోకాసం కరోమ, తావ ఇధేవ వసతూ”తి. సా మణ్డపే ఏవ పుత్తం విజాయి. తం విసుద్ధదివసే సద్ధిం పుత్తేన ససీసం న్హాపేత్వా మణ్డపే జాతోతి దారకస్స **“మణ్డబ్యకుమారో”**తి నామం అకంసు. తతో పభుతి చ నం బ్రాహ్మణా “మహాబ్రహ్మునో పుత్తో”తి పరివారేత్వా చరన్తి. తతో అనేకసతసహస్సప్పకారా పణ్ణాకారా ఆగచ్ఛన్తి, తే బ్రాహ్మణా కుమారస్సారక్ఖం ఠపేసుం, ఆగతా లహుం కుమారం దట్ఠుం న లభన్తి.

కుమారో అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిమన్వాయ దానం దాతుం ఆరద్ధో. సో సాలాయ సమ్పత్తానం కపణద్ధికానం అదత్వా బ్రాహ్మణానంయేవ దేతి. మహాపురిసో “కిం మమ పుత్తో దానం దేతీ”తి ఆవజ్జేత్వా బ్రాహ్మణానంయేవ దానం దేన్తం దిస్వా “యథా సబ్బేసం దస్సతి, తథా కరిస్సామీ”తి చీవరం పారుపిత్వా పత్తం గహేత్వా ఆకాసేన ఆగమ్మ పుత్తస్స ఘరద్వారే అట్ఠాసి. కుమారో తం దిస్వా “కుతో అయం ఏవం విరూపవేసో వసలో ఆగతో”తి కుద్ధో ఇమం గాథమాహ –

“కుతో ను ఆగచ్ఛసి దుమ్మవాసీ, ఓతల్లకో పంసుపిసాచకోవ;
సఙ్కారచోళం పటిముఞ్చ కణ్ఠే, కో రే తువం హోసి అదక్ఖిణేయ్యో”తి.

బ్రాహ్మణా "గణ్హథ గణ్హథా"తి తం గహేత్వా ఆకోటేత్వా అనయబ్యసనం పాపేసుం. సో ఆకాసేన గన్త్వా బహినగరే పచ్చట్ఠాసి . దేవతా కుపితా కుమారం గలే గహేత్వా ఉద్ధంపాదం అధోసిరం ఠపేసుం. సో అక్ఖీహి నిగ్గతేహి ముఖేన ఖేళం పగ్ఘరన్తేన ఘురుఘురుపస్సాసీ దుక్ఖం వేదయతి. దిట్ఠమఙ్గలికా సుత్వా "కోచి ఆగతో అత్థీ"తి పుచ్ఛి. "ఆమ, పబ్బజితో ఆగచ్ఛీ"తి. "కుహిం గతో"తి? "ఏవం గతో"తి. సా తత్థ గన్త్వా "ఖమథ, భన్తే, అత్తనో దాసస్సా"తి యాచన్తీ తస్స పాదమూలే భూమియా నిపజ్జి. తేన చ సమయేన మహాపురిసో పిణ్డాయ చరిత్వా, యాగుం లభిత్వా, తం పివన్తో తత్థ నిసిన్నో హోతి, సో అవసిట్ఠం థోకం యాగుం దిట్ఠమఙ్గలికాయ అదాసి. "గచ్ఛ ఇమం యాగుం ఉదకకుమ్భియా ఆలోలేత్వా యేసం భూతవికారో అత్థి, తేసం అక్ఖిముఖకణ్ణనాసాబిలేసు ఆసిఞ్చ, సరీరఞ్చ పరిప్ఫోసేహి, ఏవం నిబ్బికారా భవిస్సన్తీ"తి. సా తథా అకాసి. తతో కుమారే పకతిసరీరే జాతే "ఏహి, తాత మణ్డబ్య, తం ఖమాపేస్సామా"తి పుత్తఞ్చ సబ్బే బ్రాహ్మణే చ తస్స పాదమూలే నిక్కుజ్జిత్వా నిపజ్జాపేత్వా ఖమాపేసి.

సో "సబ్బజనస్స దానం దాతబ్బ"న్తి ఓవదిత్వా, ధమ్మకథం కత్వా, అత్తనో వసనట్ఠానంయేవ గన్త్వా, చిన్తేసి "ఇత్థీసు పాకటా దిట్ఠమఙ్గలికా దమితా, పురిసేసు పాకటో మణ్డబ్యకుమారో, ఇదాని కో దమేతబ్బో"తి. తతో జాతిమన్తతాపసం అద్దస బన్ధుమతీనగరం నిస్సాయ కుమ్భవతీనదీతీరే విహరన్తం. సో "అహం జాతియా విసిట్ఠో, అఞ్ఞేహి పరిభుత్తోదకం న పరిభుఞ్జామీ"తి ఉపరినదియా వసతి. మహాపురిసో తస్స ఉపరిభాగే వాసం కప్పేత్వా తస్స ఉదకపరిభోగవేలాయం దన్తకట్ఠం ఖాదిత్వా ఉదకే పక్ఖిపి. తాపసో తం ఉదకేన వుయ్హమానం దిస్వా "కేనిదం ఖిత్త"న్తి పటిసోతం గన్త్వా మహాపురిసం దిస్వా "కో ఏత్థా"తి ఆహ. "మాతఙ్గచణ్డాలో, ఆచరియా"తి. "అపేహి, చణ్డాల, మా ఉపరినదియా వసీ"తి. మహాపురిసో "సాధు, ఆచరియా"తి హేట్ఠానదియా వసతి, పటిసోతమ్పి దన్తకట్ఠం తాపసస్స సన్తికం ఆగచ్ఛతి. తాపసో పున గన్త్వా "అపేహి, చణ్డాల, మా హేట్ఠానదియం వస, ఉపరినదియాయేవ వసా"తి ఆహ. మహాపురిసో "సాధు, ఆచరియా"తి తథా అకాసి, పునపి తథేవ అహోసి. తాపసో పునపి "తథా కరోతీ"తి దుట్ఠో మహాపురిసం సపి "సూరియస్స తే ఉగ్గమనవేలాయ సత్తధా ముద్ధా ఫలతూ"తి. మహాపురిసోపి "సాధు, ఆచరియ, అహం పన సూరియుట్ఠానం న దేమీ"తి వత్వా సూరియుట్ఠానం నివారేసి . తతో రత్తి న విభాయతి, అన్ధకారో జాతో, భీతా బన్ధుమతీవాసినో తాపసస్స సన్తికం గన్త్వా "అత్థి ను ఖో, ఆచరియ, అమ్హాకం సోత్థిభావో"తి పుచ్ఛింసు. తే హి తం "అరహా"తి మఞ్ఞన్తి. సో తేసం సబ్బమాచిక్ఖి. తే మహాపురిసం ఉపసఙ్కమిత్వా "సూరియం, భన్తే, ముఞ్చథా"తి యాచింసు. మహాపురిసో "యది తుమ్హాకం అరహా ఆగన్త్వా మం ఖమాపేతి, ముఞ్చామీ"తి ఆహ.

మనుస్సా గన్త్వా తాపసం ఆహంసు – "ఏహి, భన్తే, మాతఙ్గపణ్డితం ఖమాపేహి, మా తుమ్హాకం కలహకారణా మయం నస్సిమ్హా"తి. సో "నాహం చణ్డాలం ఖమాపేమీ"తి ఆహ. మనుస్సా "అమ్హే త్వం నాసేసీ"తి తం హత్థపాదేసు గహేత్వా మహాపురిసస్స సన్తికం నేసుం. మహాపురిసో "మమ పాదమూలే కుచ్ఛియా నిపజ్జిత్వా ఖమాపేన్తే ఖమామీ"తి ఆహ. మనుస్సా "ఏవం కరోహీ"తి ఆహంసు. తాపసో "నాహం చణ్డాలం వన్దామీ"తి. మనుస్సా "తవ ఛన్దేన న వన్దిస్ససీ"తి హత్థపాదమస్సుగీవాదీసు గహేత్వా మహాపురిసస్స పాదమూలే సయాపేసుం. సో "ఖమామహం ఇమస్స, అపిచాహం తస్సేవానుకమ్పాయ సూరియం న ముఞ్చామి, సూరియే హి ఉగ్గతమత్తే ముద్ధా అస్స సత్తధా ఫలిస్సతీ"తి ఆహ. మనుస్సా "ఇదాని, భన్తే, కిం కాతబ్బ"న్తి ఆహంసు. మహాపురిసో "తేన హి ఇమం గలప్పమాణే ఉదకే ఠపేత్వా మత్తికాపిణ్డేనస్స సీసం పటిచ్ఛాదేథ, సూరియరస్మీహి ఫుట్ఠో మత్తికాపిణ్డో సత్తధా ఫలిస్సతి. తస్మిం ఫలితే ఏస అఞ్ఞత్ర గచ్ఛతూ"తి ఆహ. తే తాపసం హత్థపాదాదీసు గహేత్వా తథా అకంసు. సూరియే ముఞ్చితమత్తే మత్తికాపిణ్డో సత్తధా

ఫలిత్వా పతి, తాపసో భీతో పలాయి. మనుస్సా దిస్వా “పస్సథ, భో, సమణస్స ఆనుభావ”న్తి దన్తకట్ఠపక్ఖిపనమాదిం కత్వా సబ్బం విత్థారేత్వా “నత్థి ఈదిసో సమణో”తి తస్మిం పసీదింసు. తతో పభుతి సకలజమ్బుదీపే ఖత్తియబ్రాహ్మణాదయో గహట్ఠపబ్బజితా మాతఙ్గపణ్డితస్స ఉపట్ఠానం అగమంసు. సో యావతాయుకం ఠత్వా కాయస్స భేదా బ్రహ్మలోకే ఉప్పజ్జి. తేనాహ భగవా “తదమినాపి జానాథ…పే॰… బ్రహ్మలోకూపపత్తియా”తి.

౧౪౦-౧౪౧. ఏవం “న జచ్చా వసలో హోతి, కమ్మునా వసలో హోతీ”తి సాధేత్వా ఇదాని “న జచ్చా హోతి బ్రాహ్మణో, కమ్మునా హోతి బ్రాహ్మణో”తి ఏతం సాధేతుం ఆహ **‘‘అజ్ఝాయకకులే జాతా …పే॰… దుగ్గత్యా గరహాయ వా’’**తి. తత్థ **అజ్ఝాయకకులే జాతా**తి మన్తజ్ఝాయకే బ్రాహ్మణకులే జాతా. “అజ్ఝాయకాకుళే జాతా”తిపి పాఠో. మన్తానం అజ్ఝాయకే అనుపకుట్ఠే చ బ్రాహ్మణకులే జాతాతి అత్థో. మన్తా బన్ధవా ఏతేసన్తి **మన్తబన్ధవా**. వేదబన్ధూ వేదపటిస్సరణాతి వుత్తం హోతి. **తే చ పాపేసు కమ్మేసు అభిణ్హముపదిస్సరే**తి తే ఏవం కులే జాతా మన్తబన్ధవా చ సమానాపి యది పాణాతిపాతాదీసు పాపకమ్మేసు పునప్పునం ఉపదిస్సన్తి, అథ **దిట్ఠేవ ధమ్మే గారయ్హా సమ్పరాయే చ దుగ్గతి** తే ఏవముపదిస్సమానా ఇమస్మింయేవ అత్తభావే మాతాపితూహిపి “నయిమే అమ్హాకం పుత్తా, దుజ్జాతా ఏతే కులస్స అఙ్గారభూతా, నిక్కడ్ఢథ నే”తి, బ్రాహ్మణేహిపి “గహపతికా ఏతే, న ఏతే బ్రాహ్మణా, మా నేసం సద్ధయఞ్ఞథాలిపాకాదీసు పవేసం దేథ, మా నేహి సద్ధిం సల్లపథా”తి, అఞ్ఞేహిపి మనుస్సేహి “పాపకమ్మన్తా ఏతే, న ఏతే బ్రాహ్మణా”తి ఏవం గారయ్హా హోన్తి. సమ్పరాయే చ నేసం దుగ్గతి నిరయాదిభేదా, దుగ్గతి ఏతేసం పరలోకే హోతీతి అత్థో. సమ్పరాయే వాతిపి పాఠో. పరలోకే ఏతేసం దుక్ఖస్స గతి **దుగ్గతి,** దుక్ఖప్పత్తియేవ హోతీతి అత్థో. **న నే జాతి నివారేతి, దుగ్గత్యా గరహాయ వా**తి సా తథా ఉక్కట్ఠాపి యం త్వం సారతో పచ్చేసి, జాతి ఏతే పాపకమ్మేసు పదిస్సన్తే బ్రాహ్మణే “సమ్పరాయే చ దుగ్గతీ”తి ఏత్థ వుత్తప్పకారాయ దుగ్గతియా వా, “దిట్ఠేవ ధమ్మే గారయ్హా”తి ఏత్థ వుత్తప్పకారాయ గరహాయ వా న నివారేతి.

౧౪౨. ఏవం భగవా అజ్ఝాయకకులే జాతానమ్పి బ్రాహ్మణానం గారయ్హాదికమ్మవసేన దిట్ఠేవ ధమ్మే పతితభావం దీపేన్తో దుగ్గతిగమనేన చ సమ్పరాయే బ్రాహ్మణజాతియా అభావం దీపేన్తో “న జచ్చా హోతి బ్రాహ్మణో, కమ్మునా హోతి బ్రాహ్మణో”తి ఏతమ్పి అత్థం సాధేత్వా ఇదాని దువిధమ్పి అత్థం నిగమేన్తో ఆహ, ఏవం బ్రాహ్మణ –

> “న జచ్చా వసలో హోతి, న జచ్చా హోతి బ్రాహ్మణో;
> కమ్మునా వసలో హోతి, కమ్మునా హోతి బ్రాహ్మణో”తి.

సేసం కసిభారద్వాజసుత్తే వుత్తనయమేవ. విసేసతో వా ఏత్థ **నిక్కుజ్జితం వా**తిఆదీనం ఏవం యోజనా వేదితబ్బా – యథా కోచి నిక్కుజ్జితం వా ఉక్కుజ్జేయ్య, ఏవం మం కమ్మవిముఖం జాతివాదే పతితం “జాతియా బ్రాహ్మణవసలభావో హోతీ”తి దిట్ఠితో వుట్ఠాపేన్తేన, యథా పటిచ్ఛన్నం వివరేయ్య, ఏవం జాతివాదపటిచ్ఛన్నం కమ్మవాదం వివరన్తేన, యథా మూళ్హస్స మగ్గం ఆచిక్ఖేయ్య, ఏవం బ్రాహ్మణవసలభావస్స అసమ్భిన్నఉజుమగ్గం ఆచిక్ఖన్తేన, యథా అన్ధకారే వా తేలపజ్జోతం ధారేయ్య, ఏవం మాతఙ్గాదినిదస్సనపజ్జోతధారణేన మయ్హం భోతా గోతమేన ఏతేహి పరియాయేహి పకాసితత్తా అనేకపరియాయేన ధమ్మో పకాసితోతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ అగ్గికభారద్వాజసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. మేత్తసుత్తవణ్ణనా

కరణీయమత్థకుసలేనాతి మేత్తసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? హిమవన్తపస్సతో కిర దేవతాహి ఉబ్బాళ్హా భిక్ఖూ భగవతో సన్తికం సావత్థిం ఆగచ్ఛింసు. తేసం భగవా పరిత్తత్థాయ కమ్మట్ఠానత్థాయ చ ఇమం సుత్తం అభాసి. అయం తావ సఙ్ఖేపో.

అయం పన విత్థారో – ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరతి ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ. తేన ఖో పన సమయేన సమ్బహులా నానావేరజ్జకా భిక్ఖూ భగవతో సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా తత్థ తత్థ వస్సం ఉపగన్తుకామా భగవన్తం ఉపసఙ్కమన్తి. తత్ర సుదం భగవా రాగచరితానం సవిఞ్ఞాణకావిఞ్ఞాణకవసేన ఏకాదసవిధం అసుభకమ్మట్ఠానం, దోసచరితానం చతుబ్బిధం మేత్తాదికమ్మట్ఠానం, మోహచరితానం మరణస్సతికమ్మట్ఠానాదీని, వితక్కచరితానం ఆనాపానస్సతిపథవీకసిణాదీని, సద్ధాచరితానం బుద్ధానుస్సతికమ్మట్ఠానాదీని, బుద్ధిచరితానం చతుధాతువవత్థానాదీనీతి ఇమినా నయేన చతురాసీతిసహస్సప్పభేదచరితానుకూలాని కమ్మట్ఠానాని కథేతి.

అథ ఖో పఞ్చమత్తాని భిక్ఖుసతాని భగవతో సన్తికే కమ్మట్ఠానం ఉగ్గహేత్వా సప్పాయసేనాసనఞ్చ గోచరగామఞ్చ పరియేసమానాని అనుపుబ్బేన గన్త్వా పచ్చన్తే హిమవన్తేన సద్ధిం ఏకాబద్ధం నీలకాచమణిసన్నిభసిలాతలం సీతలఘనచ్ఛాయనీలవనసణ్డమణ్డితం ముత్తాతలరజతపట్టసదిసవాలుకాకిణ్ణభూమిభాగం సుచిసాతసీతలజలాసయపరివారితం పబ్బతమద్దసంసు. అథ ఖో తే భిక్ఖూ తత్థేకరత్తిం వసిత్వా పభాతాయ రత్తియా సరీరపరికమ్మం కత్వా తస్స అవిదూరే అఞ్ఞతరం గామం పిణ్డాయ పవిసింసు. గామో ఘననివేససన్నివిట్ఠకులసహస్సయుత్తో, మనుస్సా చేత్థ సద్ధా పసన్నా, తే పచ్చన్తే పబ్బజితదస్సనస్స దుల్లభతాయ భిక్ఖూ దిస్వా ఏవ పీతిసోమనస్సజాతా హుత్వా తే భిక్ఖూ భోజేత్వా “ఇధేవ, భన్తే, తేమాసం వసథా”తి యాచిత్వా పఞ్చపధానకుటిసతాని కారాపేత్వా తత్థ మఞ్చపీఠపానీయపరిభోజనీయఘటాదీని సబ్బూపకరణాని పటియాదేసుం.

భిక్ఖూ దుతియదివసే అఞ్ఞం గామం పిణ్డాయ పవిసింసు. తత్థాపి మనుస్సా తథేవ ఉపట్ఠహిత్వా వస్సావాసం యాచింసు. భిక్ఖూ “అసతి అన్తరాయే”తి అధివాసేత్వా తం వనసణ్డం పవిసిత్వా సబ్బరత్తిన్దివం ఆరద్ధవీరియా హుత్వా యామగణ్డికం కోట్టేత్వా యోనిసోమనసికారబహులా విహరన్తా రుక్ఖమూలాని ఉపగన్త్వా నిసీదింసు. సీలవన్తానం భిక్ఖూనం తేజేన విహతతేజా రుక్ఖదేవతా అత్తనో అత్తనో విమానా ఓరుయ్హ దారకే గహేత్వా ఇతో చితో చ విచరన్తి. సేయ్యథాపి నామ రాజూహి వా రాజమహామత్తేహి వా గామకావాసం గతేహి గామవాసీనం ఘరేసు ఓకాసే గహితే ఘరమానుసకా ఘరా నిక్ఖమిత్వా అఞ్ఞత్ర వసన్తా “కదా ను ఖో గమిస్సన్తీ”తి దూరతో ఓలోకేన్తి; ఏవమేవ దేవతా అత్తనో అత్తనో విమానాని ఛడ్డేత్వా ఇతో చితో చ విచరన్తియో దూరతోవ ఓలోకేన్తి – “కదా ను ఖో భదన్తా గమిస్సన్తీ”తి. తతో ఏవం సమచిన్తేసుం “పఠమవస్సూపగతా భిక్ఖూ అవస్సం తేమాసం వసిస్సన్తి. మయం పన తావ చిరం దారకే గహేత్వా ఓక్కమ్మ వసితుం న సక్ఖిస్సామ. హన్ద మయం భిక్ఖూనం భయానకం ఆరమ్మణం దస్సేమా”తి. తా రత్తిం భిక్ఖూనం సమణధమ్మకరణవేలాయ భింసనకాని యక్ఖరూపాని నిమ్మినిత్వా పురతో పురతో తిట్ఠన్తి, భేరవసద్దఞ్చ కరోన్తి. భిక్ఖూనం తాని రూపాని పస్సన్తానం తఞ్చ సద్దం సుణన్తానం హదయం ఫన్ది, దుబ్బణ్ణా చ అహేసుం ఉప్పణ్డుపణ్డుకజాతా. తేన తే చిత్తం ఏకగ్గం కాతుం నాసక్ఖింసు. తేసం అనేకగ్గచిత్తానం భయేన చ పునప్పునం సంవిగ్గానం సతి సమ్ముస్సి. తతో నేసం ముట్ఠస్సతీనం దుగ్గన్ధాని

ఆరమ్మణాని పయోజేసుం. తేసం తేన దుగ్గన్ధేన నిమ్మథియమానమివ మత్థలుఙ్గం అహోసి, బాళ్హా సీసవేదనా ఉప్పజ్జింసు, న చ తం పవత్తిం అఞ్ఞమఞ్ఞస్స ఆరోచేసుం.

అథేకదివసం సఙ్ఘత్థేరస్స ఉపట్ఠానకాలే సబ్బేసు సన్నిపతితేసు సఙ్ఘత్థేరో పుచ్ఛి – “తుమ్హాకం, ఆవుసో, ఇమం వనసణ్డం పవిట్ఠానం కతిపాహం అతివియ పరిసుద్ధో ఛవివణ్ణో అహోసి పరియోదాతో, విప్పసన్నాని చ ఇన్ద్రియాని ఏతరహి పనత్థ కిసా దుబ్బణ్ణా ఉప్పణ్డుపణ్డుకజాతా, కిం వో ఇధ అసప్పాయ”న్తి? తతో ఏకో భిక్ఖు ఆహ – “అహం, భన్తే, రత్తిం ఈదిసఞ్చ ఈదిసఞ్చ భేరవారమ్మణం పస్సామి చ సుణామి చ, ఈదిసఞ్చ గన్ధం ఘాయామి, తేన మే చిత్తం న సమాధియతీ”తి. ఏతేనేవ ఉపాయేన సబ్బే తం పవత్తిం ఆరోచేసుం. సఙ్ఘత్థేరో ఆహ – “భగవతా ఆవుసో ద్వే వస్సూపనాయికా పఞ్ఞత్తా, అమ్హాకఞ్చ ఇదం సేనాసనం అసప్పాయం, ఆయామావుసో భగవతో సన్తికం, గన్త్వా అఞ్ఞం సప్పాయం సేనాసనం పుచ్ఛామా”తి. “సాధు భన్తే”తి తే భిక్ఖూ థేరస్స పటిస్సుణిత్వా సబ్బే సేనాసనం సంసామేత్వా పత్తచీవరమాదాయ అనుపలిత్తత్తా కులేసు కఞ్చి అనామన్తేత్వా ఏవ యేన సావత్థి తేన చారికం పక్కమింసు. అనుపుబ్బేన సావత్థిం గన్త్వా భగవతో సన్తికం అగమింసు.

భగవా తే భిక్ఖూ దిస్వా ఏతదవోచ – “న, భిక్ఖవే, అన్తోవస్సం చారికా చరితబ్బాతి మయా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, కిస్స తుమ్హే చారికం చరథా”తి. తే భగవతో సబ్బం ఆరోచేసుం. భగవా ఆవజ్జేన్తో సకలజమ్బుదీపే అన్తమసో చతుప్పాదపీఠకట్ఠానమత్తమ్పి తేసం సప్పాయం సేనాసనం నాద్దస. అథ తే భిక్ఖూ ఆహ – “న, భిక్ఖవే, తుమ్హాకం అఞ్ఞం సప్పాయం సేనాసనం అత్థి, తత్థేవ తుమ్హే విహరన్తా ఆసవక్ఖయం పాపుణేయ్యాథ. గచ్ఛథ, భిక్ఖవే, తమేవ సేనాసనం ఉపనిస్సాయ విహరథ. సచే పన దేవతాహి అభయం ఇచ్ఛథ, ఇమం పరిత్తం ఉగ్గణ్హథ, ఏతఞ్హి వో పరిత్తఞ్చ కమ్మట్ఠానఞ్చ భవిస్సతీ”తి ఇమం సుత్తమభాసి.

అపరే పనాహు – “గచ్ఛథ, భిక్ఖవే, తమేవ సేనాసనం ఉపనిస్సాయ విహరథా”తి ఇదఞ్చ వత్వా భగవా ఆహ – “అపిచ ఖో ఆరఞ్ఞకేన పరిహరణం ఞాతబ్బం. సేయ్యథిదం – సాయంపాతం కరణవసేన ద్వే మేత్తా, ద్వే పరిత్తా, ద్వే అసుభా, ద్వే మరణస్సతీ అట్ఠ మహాసంవేగవత్థుసమావజ్జనఞ్చ. అట్ఠ మహాసంవేగవత్థూని నామ జాతి జరా బ్యాధి మరణం చత్తారి అపాయదుక్ఖానీతి . అథ వా జాతిజరాబ్యాధిమరణాని చత్తారి, అపాయదుక్ఖం పఞ్చమం, అతీతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, అనాగతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, పచ్చుప్పన్నే ఆహారపరియేట్ఠిమూలకం దుక్ఖ”న్తి. ఏవం భగవా పరిహరణం ఆచిక్ఖిత్వా తేసం భిక్ఖూనం మేత్తత్థఞ్చ పరిత్తత్థఞ్చ విపస్సనాపాదకఝానత్థఞ్చ ఇమం సుత్తం అభాసీతి.

౧౪౩. తత్థ **కరణీయమత్థకుసలేనా**తి ఇమిస్సా పఠమగాథాయ తావ అయం పదవణ్ణనా – **కరణీయ**న్తి కాతబ్బం, కరణారహన్తి అత్థో. **అత్థో**తి పటిపదా, యం వా కిఞ్చి అత్తనో హితం, తం సబ్బం అరణీయతో అత్థోతి వుచ్చతి, అరణీయతో నామ ఉపగన్తబ్బతో. అత్థే కుసలేన **అత్థకుసలేన,** అత్థఛేకేనాతి వుత్తం హోతి. **య**న్తి అనియమితపచ్చత్తం. **న్తి** నియమితఉపయోగం. ఉభయమ్పి వా **యం త**న్తి పచ్చత్తవచనం. **సన్తం పద**న్తి ఉపయోగవచనం. తత్థ లక్ఖణతో సన్తం, పత్తబ్బతో పదం, నిబ్బానస్సేతం అధివచనం. **అభిసమేచ్చా**తి అభిసమాగన్త్వా. సక్కోతీతి **సక్కో,** సమత్థో పటిబలోతి వుత్తం హోతి. **ఉజూ**తి అజ్జవయుత్తో. సుట్ఠు ఉజూతి **సుహుజు**. సుఖం వచో అస్మిన్తి **సువచో. అస్సా**తి భవేయ్య. **ముదూ**తి మద్దవయుత్తో. న అతిమానీతి **అనతిమానీ**.

అయం పనేత్థ అత్థవణ్ణనా – **కరణీయమత్థకుసలేన యన్త సన్తం పదం అభిసమేచ్చా**తి. ఏత్థ తావ అత్థి కరణీయం, అత్థి అకరణీయం. తత్థ సఙ్ఖేపతో సిక్ఖత్తయం **కరణీయం,** సీలవిపత్తి, దిట్ఠివిపత్తి, ఆచారవిపత్తి, ఆజీవవిపత్తీతి ఏవమాది **అకరణీయం**. తథా అత్థి అత్థకుసలో, అత్థి అనత్థకుసలో.

తత్థ యో ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజిత్వా న అత్తానం సమ్మా పయోజేతి, ఖణ్డసీలో హోతి, ఏకవీసతివిధం అనేసనం నిస్సాయ జీవికం కప్పేతి. సేయ్యథిదం – వేళుదానం, పత్తదానం, పుప్ఫదానం, ఫలదానం, దన్తకట్ఠదానం, ముఖోదకదానం, సినానదానం, చుణ్ణదానం, మత్తికాదానం, చాటుకమ్యతం, ముగ్గసూప్యతం, పారిభటుతం, జఙ్ఘపేసనియం, వేజ్జకమ్మం, దూతకమ్మం, పహిణగమనం, పిణ్డపటిపిణ్డదానానుప్పదానం, వత్థువిజ్జం, నక్ఖత్తవిజ్జం, అఙ్గవిజ్జన్తి. ఛబ్బిధే చ అగోచరే చరతి . సేయ్యథిదం – వేసియగోచరే విధవాథుల్లకుమారికపణ్డకభిక్ఖునిపానాగారగోచరేతి. సంసట్ఠో చ విహరతి రాజూహి రాజమహామత్తేహి తిత్థియేహి తిత్థియసావకేహి అననులోమికేన గిహిసంసగ్గేన. యాని వా పన తాని కులాని అసద్ధాని అప్పసన్నాని అనోపానభూతాని అక్కోసకపరిభాసకాని అనత్థకామాని అహితఅఫాసుకఅయోగక్ఖేమకామాని భిక్ఖూనం... పే.... ఉపాసికానం, తథారూపాని కులాని సేవతి భజతి పయిరుపాసతి. అయం **అనత్థకుసలో**.

యో పన ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజిత్వా అత్తానం సమ్మా పయోజేతి, అనేసనం పహాయ చతుపారిసుద్ధిసీలే పతిట్ఠాతుకామో సద్ధాసీసేన పాతిమోక్ఖసంవరం, సతిసీసేన ఇన్ద్రియసంవరం, వీరియసీసేన ఆజీవపారిసుద్ధిం, పఞ్ఞాసీసేన పచ్చయపటిసేవనం పూరేతి అయం **అత్థకుసలో**.

యో వా సత్తాపత్తిక్ఖన్ధసోధనవసేన పాతిమోక్ఖసంవరం, ఛద్వారే ఘట్టితారమ్మణేసు అభిజ్ఝాదీనం అనుప్పత్తివసేన ఇన్ద్రియసంవరం, అనేసనపరివజ్జనవసేన విఞ్ఞూపసత్థబుద్ధబుద్ధసావకవణ్ణితపచ్చయపటిసేవనేన చ ఆజీవపారిసుద్ధిం, యథావుత్తపచ్చవేక్ఖణవసేన పచ్చయపటిసేవనం, చతుఇరియాపథపరివత్తనే సాత్థకాదీనం పచ్చవేక్ఖణవసేన సమ్పజఞ్ఞఞ్చ సోధేతి, అయమ్పి **అత్థకుసలో**.

యో వా యథా ఊసోదకం పటిచ్చ సంకిలిట్ఠం వత్థం పరియోదాయతి, ఛారికం పటిచ్చ ఆదాసో, ఉక్కాముఖం పటిచ్చ జాతరూపం, తథా ఞాణం పటిచ్చ సీలం వోదాయతీతి ఞత్వా ఞాణోదకేన ధోవన్తో సీలం పరియోదాపేతి. యథా చ కికీ సకుణికా అణ్డం, చమరీమిగో వాలధిం, ఏకపుత్తికా నారీ పియం ఏకపుత్తకం, ఏకనయనో పురిసో తం ఏకనయనం రక్ఖతి, తథా అతివియ అప్పమత్తో అత్తనో సీలక్ఖన్ధం రక్ఖతి, సాయంపాతం పచ్చవేక్ఖమానో అణుమత్తమ్పి వజ్జం న పస్సతి, అయమ్పి **అత్థకుసలో**.

యో వా పన అవిప్పటిసారకరసీలే పతిట్ఠాయ కిలేసవిక్ఖమ్భనపటిపదం పగ్గణ్హాతి, తం పగ్గహేత్వా కసిణపరికమ్మం కరోతి, కసిణపరికమ్మం కత్వా సమాపత్తియో నిబ్బత్తేతి, అయమ్పి **అత్థకుసలో**. యో వా పన సమాపత్తితో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, అయం అత్థకుసలానం అగ్గో.

తత్థ యే ఇమే యావ అవిప్పటిసారకరసీలే పతిట్ఠానేన, యావ వా కిలేసవిక్ఖమ్భనపటిపదాయ పగ్గహణేన మగ్గఫలేన వణ్ణితా అత్థకుసలా, తే ఇమస్మిం అత్థే **అత్థకుసలా**తి అధిప్పేతా. తథావిధా చ తే భిక్ఖూ. తేన భగవా తే భిక్ఖూ సన్ధాయ ఏకపుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ “కరణీయమత్థకుసలేనా”తి ఆహ.

తతో "కిం కరణీయ"న్తి తేసం సఞ్జాతకఙ్ఖానం ఆహ "**యన్త సన్తం పదం అభిసమేచ్చా**"తి. అయమేత్థ అధిప్పాయో – తం బుద్ధానుబుద్ధేహి వణ్ణితం సన్తం నిబ్బానపదం పటివేధవసేన అభిసమేచ్చ విహరితుకామేన యం కరణీయన్తి. ఏత్థ చ **యన్తి** ఇమస్స గాథాపాదస్స ఆదితో వుత్తమేవ కరణీయన్తి. అధికారతో అనువత్తతి తం సన్తం పదం అభిసమేచ్చాతి. అయం పన యస్మా సావసేసపాఠో అత్థో, తస్మా "విహరితుకామేనా"తి వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

అథ వా **సన్తం పదం అభిసమేచ్చా**తి అనుస్సవాదివసేన లోకియపఞ్ఞాయ నిబ్బానపదం సన్తన్తి ఞత్వా తం అధిగన్తుకామేన యన్తం కరణీయన్తి అధికారతో అనువత్తతి, తం కరణీయమత్థకుసలేనాతి ఏవమ్పేత్థ అధిప్పాయో వేదితబ్బో. అథ వా "కరణీయమత్థకుసలేనా"తి వుత్తే "కి"న్తి చిన్తేన్తానం ఆహ "**యన్త సన్తం పదం అభిసమేచ్చా**"తి. తస్సేవం అధిప్పాయో వేదితబ్బో – లోకియపఞ్ఞాయ సన్తం పదం అభిసమేచ్చ యం కరణీయం, తన్తి. యం కాతబ్బం, తం కరణీయం, కరణారహమేవ తన్తి వుత్తం హోతి.

కిం పన తన్తి? కిమఞ్ఞం సియా అఞ్ఞత్ర తదధిగమూపాయతో. కామఞ్చేతం కరణారహత్థేన సిక్ఖత్తయదీపకేన ఆదిపదేనేవ వుత్తం. తథా హి తస్స అత్థవణ్ణనాయం అవోచుమ్హా "అత్థి కరణీయం అత్థి అకరణీయం. తత్థ సఙ్ఖేపతో సిక్ఖత్తయం కరణీయ"న్తి. అతిసఙ్ఖేపదేసితత్తా పన తేసం భిక్ఖూనం కేహిచి విఞ్ఞాతం, కేహిచి న విఞ్ఞాతం. తతో యేహి న విఞ్ఞాతం, తేసం విఞ్ఞాపనత్థం యం విసేసతో ఆరఞ్ఞకేన భిక్ఖునా కాతబ్బం, తం విత్థారేన్తో "**సక్కో ఉజూ చ సుహుజూ చ, సువచో చస్స ముదు అనతిమానీ**"తి ఇమం తావ ఉపడ్ఢగాథం ఆహ.

కిం వుత్తం హోతి? సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామో లోకియపఞ్ఞాయ వా తం అభిసమేచ్చ తదధిగమాయ పటిపజ్జమానో ఆరఞ్ఞకో భిక్ఖు దుతియచతుత్థపధానియఙ్గసమన్నాగమేన కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖో హుత్వా సచ్చపటివేధాయ పటిపజ్జితుం సక్కో అస్స, తథా కసిణపరికమ్మవత్తసమాదానాదీసు, అత్తనో పత్తచీవరపటిసఙ్ఖరణాదీసు చ యాని తాని సబ్రహ్మచారీనం ఉచ్చావచాని కిం కరణీయాని, తేసు అఞ్ఞేసు చ ఏవరూపేసు సక్కో అస్స దక్ఖో అనలసో సమత్థో. సక్కో హోన్తోపి చ తతియపధానియఙ్గసమన్నాగమేన ఉజు అస్స. ఉజు హోన్తోపి చ సకిం ఉజుభావేన సన్తోసం అనాపజ్జిత్వా యావజీవం పునప్పునం అసిథిలకరణేన సుట్ఠుతరం ఉజు అస్స. అసఠతాయ వా ఉజు, అమాయావితాయ సుహుజు. కాయవచీవఙ్కప్పహానేన వా ఉజు, మనోవఙ్కప్పహానేన సుహుజు. అసన్తగుణస్స వా అనావికరణేన ఉజు, అసన్తగుణేన ఉప్పన్నస్స లాభస్స అనధివాసనేన సుహుజు. ఏవం ఆరమ్మణలక్ఖణూపనిజ్ఝానేహి పురిమద్వయతతియసిక్ఖాహి పయోగాసయసుద్ధీహి చ ఉజు చ సుహుజు చ అస్స.

న కేవలఞ్చ ఉజు చ సుహుజు చ, అపిచ పన **సుబ్బచో చ అస్స**. యో హి పుగ్గలో "ఇదం న కాతబ్బ"న్తి వుత్తో "కిం తే దిట్ఠం, కిం తే సుతం, కో మే హుత్వా వదసి, కిం ఉపజ్ఝాయో ఆచరియో సన్దిట్ఠో సమ్భత్తో వా"తి వదతి, తుణ్హీభావేన వా తం విహేఠేతి, సమ్పటిచ్ఛిత్వా వా న తథా కరోతి, సో విసేసాధిగమస్స దూరే హోతి. యో పన ఓవదియమానో "సాధు, భన్తే, సుట్ఠు వుత్తం, అత్తనో వజ్జం నామ దుద్దసం హోతి, పునపి మం ఏవరూపం దిస్వా వదేయ్యాథ అనుకమ్పం ఉపాదాయ, చిరస్సం మే తుమ్హాకం సన్తికా ఓవాదో లద్ధో"తి వదతి, యథానుసిట్ఠఞ్చ పటిపజ్జతి, సో విసేసాధిగమస్స అవిదూరే హోతి. తస్మా ఏవం పరస్స వచనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా కరోన్తో సుబ్బచో చ అస్స.

యథా చ సువచో, ఏవం **ముదు అస్స. ముదూ**తి గహట్ఠేహి దూతగమనప్పహిణగమనాదీసు నియుఞ్జియమానో తత్థ ముదుభావం అకత్వా థద్ధో హుత్వా వత్తపటిపత్తియం సకలబ్రహ్మచరియే చ ముదు అస్స సుపరికమ్మకతసువణ్ణం వియ తత్థ తత్థ వినియోగక్ఖమో. అథ వా **ముదూ**తి అభాకుటికో ఉత్తానముఖో సుఖసమ్భాసో పటిసన్థారవుత్తి సుతిత్థం వియ సుఖావగాహో అస్స. న కేవలఞ్చ ముదు, అపిచ పన **అనతిమానీ అస్స,** జాతిగోత్తాదీహి అతిమానవత్థూహి పరే నాతిమఞ్ఞేయ్య, సారిపుత్తత్థేరో వియ చణ్డాలకుమారకసమేన చేతసా విహరేయ్యాతి.

౧౪౪. ఏవం భగవా సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామస్స తదధిగమాయ వా పటిపజ్జమానస్స విసేసతో ఆరఞ్ఞకస్స భిక్ఖునో ఏకచ్చం కరణీయం వత్వా పున తతుత్తరిపి వత్తుకామో ''**సన్తుస్సకో చా**''తి దుతియం గాథమాహ.

తత్థ "సన్తుట్ఠీ చ కతఞ్ఞుతా"తి ఏత్థ వుత్తప్పభేదేన ద్వాదసవిధేన సన్తోసేన సన్తుస్సతీతి **సన్తుస్సకో**. అథ వా తుస్సతీతి తుస్సకో, సకేన తుస్సకో, సన్తేన తుస్సకో, సమేన తుస్సకోతి **సన్తుస్సకో**. తత్థ **సకం** నామ "పిణ్డియాలోపభోజనం నిస్సాయా"తి (మహావ. ౭౩) ఏవం ఉపసమ్పదమాళకే ఉద్దిట్ఠం అత్తనా చ సమ్పటిచ్ఛితం చతుపచ్చయజాతం. తేన సున్దరేన వా అసున్దరేన వా సక్కచ్చం వా అసక్కచ్చం వా దిన్నేన పటిగ్గహణకాలే పరిభోగకాలే చ వికారమదస్సేత్వా యాపేన్తో "సకేన తుస్సకో"తి వుచ్చతి. **సన్తం** నామ యం లద్ధం హోతి అత్తనో విజ్జమానం, తేన సన్తేనేవ తుస్సన్తో తతో పరం న పత్థేన్తో అత్రిచ్ఛతం పజహన్తో "సన్తేన తుస్సకో"తి వుచ్చతి. **సమం** నామ ఇట్ఠానిట్ఠేసు అనునయపటిఘప్పహానం. తేన సమేన సబ్బారమ్మణేసు తుస్సన్తో "సమేన తుస్సకో"తి వుచ్చతి.

సుఖేన భరీయతీతి **సుభరో,** సుపోసోతి వుత్తం హోతి. యో హి భిక్ఖు సాలిమంసోదనాదీనం పత్తే పూరేత్వా దిన్నేపి దుమ్ముఖభావం అనత్తమనభావమేవ చ దస్సేతి, తేసం వా సమ్ముఖావ తం పిణ్డపాతం "కిం తుమ్హేహి దిన్న"న్తి అపసాదేన్తో సామణేరగహట్ఠాదీనం దేతి, ఏస దుబ్భరో. ఏతం దిస్వా మనుస్సా దూరతోవ పరివజ్జేన్తి "దుబ్భరో భిక్ఖు న సక్కా పోసితు"న్తి. యో పన యంకిఞ్చి లూఖం వా పణీతం వా అప్పం వా బహుం వా లభిత్వా అత్తమనో విప్పసన్నముఖో హుత్వా యాపేతి, ఏస సుభరో. ఏతం దిస్వా మనుస్సా అతివియ విస్సత్థా హోన్తి – "అమ్హాకం భదన్తో సుభరో థోకథోకేనపి తుస్సతి, మయమేవ నం పోసేస్సామా"తి పటిఞ్ఞం కత్వా పోసేన్తి. ఏవరూపో ఇధ సుభరోతి అధిప్పేతో.

అప్పం కిచ్చమస్సాతి **అప్పకిచ్చో,** న కమ్మారామతాభస్సారామతాసఙ్గణికారామతాదిఅనేకకిచ్చబ్యావటో. అథ వా సకలవిహారే నవకమ్మసఙ్ఘభోగసామణేరఆరామికవోసాసనాదికిచ్చవిరహితో, అత్తనో కేసనఖచ్ఛేదనపత్తచీవరపరికమ్మాదిం కత్వా సమణధమ్మకిచ్చపరో హోతీతి వుత్తం హోతి.

సల్లహుకా వుత్తి అస్సాతి **సల్లహుకవుత్తి**. యథా ఏకచ్చో బహుభణ్డో భిక్ఖు దిసాపక్కమనకాలే బహుం పత్తచీవరపచ్చత్థరణతేలగుళాదిం మహాజనేన సీసభారకటిభారాదీహి ఉచ్చారాపేత్వా పక్కమతి, ఏవం అహుత్వా యో అప్పపరిక్ఖారో హోతి, పత్తచీవరాదిఅట్ఠసమణపరిక్ఖారమత్తమేవ పరిహరతి, దిసాపక్కమనకాలే పక్ఖీ సకుణో వియ సమాదాయేవ పక్కమతి, ఏవరూపో ఇధ సల్లహుకవుత్తీతి అధిప్పేతో. సన్తాని ఇన్ద్రియాని అస్సాతి **సన్తిన్ద్రియో,** ఇట్ఠారమ్మణాదీసు రాగాదివసేన అనుద్ధతిన్ద్రియోతి వుత్తం హోతి. **నిపకో**తి విఞ్ఞూ విభావీ పఞ్ఞవా, సీలానురక్ఖణపఞ్ఞాయ చీవరాదివిచారణపఞ్ఞాయ ఆవాసాదిసత్తసప్పాయపరిజాననపఞ్ఞాయ చ సమన్నాగతోతి అధిప్పాయో.

న పగబ్భోతి **అప్పగబ్భో**, అట్ఠట్ఠానేన కాయపాగబ్భియేన, చతుట్ఠానేన వచీపాగబ్భియేన, అనేకట్ఠానేన మనోపాగబ్భియేన చ విరహితోతి అత్థో.

అట్ఠట్ఠానం కాయపాగబ్భియం (మహాని. ౮౭) నామ సఙ్ఘగణపుగ్గలభోజనసాలాజన్తాఘరన్హానతిత్థభిక్ఖాచారమగ్గఅన్తరఘరపవేసనేసు కాయేన అప్పతిరూపకరణం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో సఙ్ఘమజ్ఝే పల్లత్థికాయ వా నిసీదతి, పాదే పాదమోదహిత్వా వాతి ఏవమాది, తథా గణమజ్ఝే, గణమజ్ఝేతి చతుపరిససన్నిపాతే, తథా వుడ్ఢతరే పుగ్గలే. భోజనసాలాయం పన వుడ్ఢానం ఆసనం న దేతి, నవానం ఆసనం పటిబాహతి, తథా జన్తాఘరే. వుడ్ఢే చేత్థ అనాపుచ్ఛా అగ్గిజాలనాదీని కరోతి. న్హానతిత్థే చ యదిదం “దహరో వుడ్ఢోతి పమాణం అకత్వా ఆగతపటిపాటియా న్హాయితబ్బ”న్తి వుత్తం , తమ్పి అనాదియన్తో పచ్ఛా ఆగన్త్వా ఉదకం ఓతరిత్వా వుడ్ఢే చ నవే చ బాధేతి. భిక్ఖాచారమగ్గే పన అగ్గాసనఅగ్గోదకఅగ్గపిణ్డత్థం వుడ్ఢానం పురతో పురతో యాతి బాహాయ బాహం పహరన్తో, అన్తరఘరప్పవేసనే వుడ్ఢానం పఠమతరం పవిసతి, దహరేహి కాయకీళనం కరోతీతి ఏవమాది.

చతుట్ఠానం వచీపాగబ్భియం నామ సఙ్ఘగణపుగ్గలఅన్తరఘరేసు అప్పతిరూపవాచానిచ్ఛారణం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో సఙ్ఘమజ్ఝే అనాపుచ్ఛా ధమ్మం భాసతి, తథా పుబ్బే వుత్తప్పకారే గణే వుడ్ఢతరే పుగ్గలే చ. తత్థ మనుస్సేహి పఞ్హం పుట్ఠో వుడ్ఢతరం అనాపుచ్ఛా విస్సజ్జేతి. అన్తరఘరే పన “ఇత్థన్నామే కిం అత్థి, కిం యాగు ఉదాహు ఖాదనీయం భోజనీయం, కిం మే దస్ససి, కిమజ్జ ఖాదిస్సామి, కిం భుఞ్జిస్సామి, కిం పివిస్సామీ”తి ఏవమాదిం భాసతి.

అనేకట్ఠానం మనోపాగబ్భియం నామ తేసు తేసు ఠానేసు కాయవాచాహి అజ్ఝాచారం అనాపజ్జిత్వాపి మనసా ఏవ కామవితక్కాదినానప్పకారఅప్పతిరూపవితక్కనం.

కులేస్వననుగిద్ధోతి యాని కులాని ఉపసఙ్కమతి, తేసు పచ్చయతణ్హాయ వా అననులోమికగిహిసంసగ్గవసేన వా అననుగిద్ధో, న సహసోకీ, న సహనన్దీ, న సుఖితేసు సుఖితో, న దుక్ఖితేసు దుక్ఖితో, న ఉప్పన్నేసు కిచ్చకరణీయేసు అత్తనా వా యోగమాపజ్జితాతి వుత్తం హోతి. ఇమిస్సా చ గాథాయ యం “సువచో చస్సా”తి ఏత్థ వుత్తం “అస్సా”తి వచనం, తం సబ్బపదేహి సద్ధిం “సన్తుస్సకో చ అస్స, సుభరో చ అస్సా”తి ఏవం యోజేతబ్బం.

౧౪౫. ఏవం భగవా సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామస్స తదధిగమాయ వా పటిపజ్జితుకామస్స విసేసతో ఆరఞ్ఞకస్స భిక్ఖునో తతుత్తరిపి కరణీయం ఆచిక్ఖిత్వా ఇదాని అకరణీయమ్పి ఆచిక్ఖితుకామో **“న చ ఖుద్దమాచరే కిఞ్చి, యేన విఞ్ఞూ పరే ఉపవదేయ్యు”**న్తి ఇమం ఉపడ్ఢగాథమాహ. తస్సత్థో – ఏవమిమం కరణీయం కరోన్తో యం తం కాయవచీమనోదుచ్చరితం ఖుద్దం లామకన్తి వుచ్చతి, తం న చ ఖుద్దం సమాచరే. అసమాచరన్తో చ న కేవలం ఓళారికం, కిం పన కిఞ్చి న సమాచరే, అప్పమత్తకం అణుమత్తమ్పి న సమాచరేతి వుత్తం హోతి.

తతో తస్స సమాచారే సన్దిట్ఠికమేవాదీనవం దస్సేతి **“యేన విఞ్ఞూ పరే ఉపవదేయ్యు”**న్తి. ఏత్థ చ యస్మా అవిఞ్ఞూ పరే అప్పమాణం. తే హి అనవజ్జం వా సావజ్జం కరోన్తి, అప్పసావజ్జం వా మహాసావజ్జం. విఞ్ఞూ ఏవ పన పమాణం. తే హి అనువిచ్చ పరియోగాహేత్వా అవణ్ణారహస్స అవణ్ణం భాసన్తి, వణ్ణారహస్స చ వణ్ణం భాసన్తి, తస్మా “విఞ్ఞూ పరే”తి వుత్తం.

ఏవం భగవా ఇమాహి అడ్ఢతేయ్యాహి గాథాహి సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామస్స, తదధిగమాయ వా పటిపజ్జితుకామస్స విసేసతో ఆరఞ్ఞకస్స ఆరఞ్ఞకసీసేన చ సబ్బేసమ్పి కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విహరితుకామానం కరణీయాకరణీయభేదం కమ్మట్ఠానూపచారం వత్వా ఇదాని తేసం భిక్ఖూనం తస్స దేవతాభయస్స పటిఘాతాయ పరిత్తత్థం విపస్సనాపాదకజ్ఝానవసేన కమ్మట్ఠానత్థఞ్చ **''సుఖినో వ ఖేమినో హోన్తూ''**తిఆదినా నయేన మేత్తకథం కథేతుమారద్ధో.

తత్థ **సుఖినో**తి సుఖసమఙ్గినో. **ఖేమినో**తి ఖేమవన్తో, అభయా నిరుపద్దవాతి వుత్తం హోతి. **సబ్బే**తి అనవసేసా. **సత్తా**తి పాణినో. **సుఖితత్తా**తి సుఖితచిత్తా. ఏత్థ చ కాయికేన సుఖేన సుఖినో, మానసేన సుఖితత్తా, తదుభయేనాపి సబ్బభయూపద్దవవిగమేన వా ఖేమినోతి వేదితబ్బా. కస్మా పన ఏవం వుత్తం? మేత్తాభావనాకారదస్సనత్థం. ఏవఞ్హి మేత్తా భావేతబ్బా "సబ్బే సత్తా సుఖినో హోన్తూ"తి వా, "ఖేమినో హోన్తూ"తి వా, "సుఖితత్తా హోన్తూ"తి వా.

౧౪౬. ఏవం యావ ఉపచారతో అప్పనాకోటి, తావ సఙ్ఖేపేన మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని విత్థారతోపి తం దస్సేతుం **''యే కేచీ''**తి గాథాద్వయమాహ. అథ వా యస్మా పుథుత్తారమ్మణే పరిచితం చిత్తం న ఆదికేనేవ ఏకత్తే సణ్ఠాతి, ఆరమ్మణప్పభేదం పన అనుగన్త్వా కమేన సణ్ఠాతి, తస్మా తస్స తసథావరాదిదుకతికప్పభేదే ఆరమ్మణే అనుగన్త్వా అనుగన్త్వా సణ్ఠానత్థమ్పి "యే కేచీ"తి గాథాద్వయమాహ. అథ వా యస్మా యస్స యం ఆరమ్మణం విభూతం హోతి, తస్స తత్థ చిత్తం సుఖం తిట్ఠతి. తస్మా తేసం భిక్ఖూనం యస్స యం విభూతం ఆరమ్మణం, తస్స తత్థ చిత్తం సణ్ఠాపేతుకామో తసథావరాదిదుకత్తికఆరమ్మణప్పభేదదీపకం "యే కేచీ"తి ఇమం గాథాద్వయమాహ.

ఏత్థ హి తసథావరదుకం దిట్ఠాదిట్ఠదుకం దూరసన్తికదుకం భూతసమ్భవేసిదుకన్తి చత్తారి దుకాని, దీఘాదీహి చ ఛహి పదేహి మజ్ఝిమపదస్స తీసు, అణుకపదస్స చ ద్వీసు తికేసు అత్థసమ్భవతో దీఘరస్సమజ్ఝిమత్తికం మహన్తాణుకమజ్ఝిమత్తికం థూలాణుకమజ్ఝిమత్తికన్తి తయో తికే దీపేతి. తత్థ **యే కేచీ**తి అనవసేసవచనం. పాణా ఏవ భూతా **పాణభూతా**. అథ వా పాణన్తీతి పాణా. ఏతేన అస్సాసపస్సాసపటిబద్ధే పఞ్చవోకారసత్తే గణ్హాతి. భవన్తీతి **భూతా**. ఏతేన ఏకవోకారచతువోకారసత్తే గణ్హాతి. **అత్థీ**తి సన్తి, సంవిజ్జన్తి.

ఏవం **''యే కేచి పాణభూతత్థీ''**తి ఇమినా వచనేన దుకత్తికేహి సఙ్గహేతబ్బే సబ్బే సత్తే ఏకజ్ఝం దస్సేత్వా ఇదాని సబ్బేపి తే **తసా వా థావరా వా అనవసేసా**తి ఇమినా దుకేన సఙ్గహేత్వా దస్సేతి.

తత్థ తసన్తీతి **తసా,** సతణ్హానం సభయానఞ్చేతం అధివచనం. తిట్ఠన్తీతి **థావరా,** పహీనతణ్హాభయానం అరహతం ఏతం అధివచనం. నత్థి తేసం అవసేసన్తి **అనవసేసా,** సబ్బేపీతి వుత్తం హోతి. యఞ్చ దుతియగాథాయ అన్తే వుత్తం, తం సబ్బదుకతికేహి సమ్బన్ధితబ్బం – యే కేచి పాణభూతత్థి తసా వా థావరా వా అనవసేసా, ఇమేపి సబ్బే సత్తా భవన్తు సుఖితత్తా. ఏవం యావ భూతా వా సమ్భవేసీ వా ఇమేపి సబ్బే సత్తా భవన్తు సుఖితత్తాతి.

ఇదాని దీఘరస్సమజ్ఝిమాదితికత్తయదీపకేసు **దీఘా వా**తిఆదీసు ఛసు పదేసు **దీఘా**తి దీఘత్తభావా నాగమచ్ఛగోధాదయో. అనేకబ్యామసతప్పమాణాపి హి మహాసముద్దే నాగానం అత్తభావా అనేకయోజనప్పమాణాపి మచ్ఛగోధాదీనం అత్తభావా హోన్తి. **మహన్తా**తి మహన్తత్తభావా జలే మచ్ఛకచ్ఛపాదయో, థలే హత్థినాగాదయో, అమనుస్సేసు దానవాదయో. ఆహ చ – "రాహుగ్గం అత్తభావీన"న్తి (అ॰ ని॰ ౪.౧౫). తస్స హి అత్తభావో ఉబ్బేధేన చత్తారి

యోజనసహస్సాని అట్ఠ చ యోజనసతాని, బాహూ ద్వాదసయోజనసతపరిమాణా, పఞ్ఞాసయోజనం భముకన్తరం, తథా అఙ్గులన్తరికా, హత్థతలాని ద్వే యోజనసతానీతి. **మజ్ఝిమాతి** అస్సగోణమహింససూకరాదీనం అత్తభావా. **రస్సకాతి** తాసు తాసు జాతీసు వామనాదయో దీఘమజ్ఝిమేహి ఓమకప్పమాణా సత్తా. **అణుకాతి** మంసచక్ఖుస్స అగోచరా, దిబ్బచక్ఖువిసయా ఉదకాదీసు నిబ్బత్తా సుఖుమత్తభావా సత్తా, ఊకాదయో వా. అపిచ యే తాసు తాసు జాతీసు మహన్తమజ్ఝిమేహి థూలమజ్ఝిమేహి చ ఓమకప్పమాణా సత్తా, తే అణుకాతి వేదితబ్బా. **థూలాతి** పరిమణ్డలత్తభావా మచ్ఛకుమ్మసిప్పికసమ్బుకాదయో సత్తా.

౧౪౭. ఏవం తీహి తికేహి అనవసేసతో సత్తే దస్సేత్వా ఇదాని **''దిట్ఠా వా యేవ అదిట్ఠా''**తిఆదీహి తీహి దుకేహిపి తే సఙ్గహేత్వా దస్సేతి.

తత్థ **దిట్ఠాతి** యే అత్తనో చక్ఖుస్స ఆపాథమాగతవసేన దిట్ఠపుబ్బా. **అదిట్ఠాతి** యే పరసముద్దపరసేలపరచక్కవాళాదీసు ఠితా. **''యేవ దూరే వసన్తి అవిదూరే''**తి ఇమినా పన దుకేన అత్తనో అత్తభావస్స దూరే చ అవిదూరే చ వసన్తే సత్తే దస్సేతి. తే ఉపాదాయుపాదావసేన వేదితబ్బా. అత్తనో హి కాయే వసన్తా సత్తా అవిదూరే, బహికాయే వసన్తా దూరే. తథా అన్తోఉపచారే వసన్తా అవిదూరే, బహిఉపచారే వసన్తా దూరే. అత్తనో విహారే గామే జనపదే దీపే చక్కవాళే వసన్తా అవిదూరే, పరచక్కవాళే వసన్తా దూరే వసన్తీతి వుచ్చన్తి.

భూతాతి జాతా, అభినిబ్బత్తా. యే భూతా ఏవ, న పున భవిస్సన్తీతి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి, తేసం ఖీణాసవానమేతం అధివచనం. సమ్భవమేసన్తీతి **సమ్భవేసీ**. అప్పహీనభవసంయోజనత్తా ఆయతిమ్పి సమ్భవం ఏసన్తానం సేక్ఖపుథుజ్జనానమేతం అధివచనం. అథ వా చతూసు యోనీసు అణ్డజజలాబుజా సత్తా యావ అణ్డకోసం వత్థికోసఞ్చ న భిన్దన్తి, తావ సమ్భవేసీ నామ. అణ్డకోసం వత్థికోసఞ్చ భిన్దిత్వా బహి నిక్ఖన్తా భూతా నామ. సంసేదజా ఓపపాతికా చ పఠమచిత్తక్ఖణే సమ్భవేసీ నామ. దుతియచిత్తక్ఖణతో పభుతి భూతా నామ. యేన వా ఇరియాపథేన జాయన్తి, యావ తతో అఞ్ఞం న పాపుణన్తి, తావ సమ్భవేసీ నామ. తతో పరం భూతాతి.

౧౪౮. ఏవం భగవా "సుఖినో వా"తిఆదీహి అడ్ఢతేయ్యాహి గాథాహి నానప్పకారతో తేసం భిక్ఖూనం హితసుఖాగమపత్థనావసేన సత్తేసు మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని అహితదుక్ఖానాగమపత్థనావసేనాపి తం దస్సేన్తో ఆహ **''న పరో పరం నికుబ్బేథా''**తి. ఏస పోరాణపాఠో, ఇదాని పన "పరం హీ"తిపి పఠన్తి, అయం న సోభనో.

తత్థ **పరోతి** పరజనో. **పరన్తి** పరజనం. **న నికుబ్బేథాతి** న వఞ్చేయ్య. **నాతిమఞ్ఞేథాతి** న అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞేయ్య. **కత్థచీతి** కత్థచి ఓకాసే, గామే వా నిగమే వా ఖేత్తే వా ఞాతిమజ్ఝే వా పూగమజ్ఝే వాతిఆది. **నన్తి** ఏతం. **కఞ్చీతి** యం కఞ్చి ఖత్తియం వా బ్రాహ్మణం వా గహట్ఠం వా పబ్బజితం వా సుగతం వా దుగ్గతం వాతిఆది. **బ్యారోసనా పటిఘసఞ్ఞాతి** కాయవచీవికారేహి బ్యారోసనాయ చ, మనోవికారేన పటిఘసఞ్ఞాయ చ. "బ్యారోసనాయ పటిఘసఞ్ఞాయా"తి హి వత్తబ్బే "బ్యారోసనా పటిఘసఞ్ఞా"తి వుచ్చతి యథా "సమ్మ దఞ్ఞాయ విముత్తా"తి వత్తబ్బే "సమ్మ దఞ్ఞా విముత్తా"తి, యథా చ "అనుపుబ్బసిక్ఖాయ అనుపుబ్బకిరియాయ అనుపుబ్బపటిపదాయా"తి వత్తబ్బే "అనుపుబ్బసిక్ఖా అనుపుబ్బకిరియా అనుపుబ్బపటిపదా"తి (అ॰ ని॰ ౮.౧౯; ఉదా॰ ౪౫; చూళవ॰ ౩౮౫). **నాఞ్ఞమఞ్ఞస్స దుక్ఖమిచ్ఛేయ్యాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞస్స దుక్ఖం న ఇచ్ఛేయ్య. కిం వుత్తం హోతి? న కేవలం "సుఖినో వా ఖేమినో వా హోన్తూ"తిఆది మనసికారవసేనేవ మేత్తం భావేయ్య. కిం

పన “అహో వత యో కోచి పరపుగ్గలో యం కఞ్చి పరపుగ్గలం వఞ్చనాదీహి నికతీహి న నికుబ్బేథ, జాతిఆదీహి చ నవహి మానవత్థూహి కత్థచి పదేసే యం కఞ్చి పరపుగ్గలం నాతిమఞ్ఞేయ్య, అఞ్ఞమఞ్ఞస్స చ బ్యారోసనాయ వా పటిఘసఞ్ఞాయ వా దుక్ఖం న ఇచ్ఛేయ్యా”తి ఏవమ్పి మనసి కరోన్తో భావేయ్యాతి.

౧౪౯. ఏవం అహితదుక్ఖానాగమపత్థనావసేన అత్థతో మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని తమేవ ఉపమాయ దస్సేన్తో ఆహ **‘‘మాతా యథా నియం పుత్త’’**న్తి.

తస్సత్థో – యథా మాతా **నియం పుత్తం** అత్తని జాతం ఓరసం పుత్తం, తఞ్చ **ఏకపుత్తమేవ ఆయుసా అనురక్ఖే**, తస్స దుక్ఖాగమపటిబాహనత్థం అత్తనో ఆయుమ్పి చజిత్వా తం అనురక్ఖే, **ఏవమ్పి సబ్బభూతేసు** ఇదం **మేత్తమానసం భావయే,** పునప్పునం జనయే వడ్ఢయే, తఞ్చ అపరిమాణసత్తారమ్మణవసేన ఏకస్మిం వా సత్తే అనవసేసఫరణవసేన **అపరిమాణం** భావయేతి.

౧౫౦. ఏవం సబ్బాకారేన మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని తస్సేవ వడ్ఢనం దస్సేన్తో ఆహ **‘‘మేత్తఞ్చ సబ్బలోకస్మి’’**న్తి.

తత్థ మిజ్జతి తాయతి చాతి మిత్తో, హితజ్ఝాసయతాయ సినియ్హతి, అహితాగమతో రక్ఖతి చాతి అత్థో. మిత్తస్స భావో **మేత్తం. సబ్బస్మి**న్తి అనవసేసే. **లోకస్మి**న్తి సత్తలోకే. మనసి భవన్తి **మానసం**. తఞ్హి చిత్తసమ్పయుత్తత్తా ఏవం వుత్తం. **భావయే**తి వడ్ఢయే. నాస్స పరిమాణన్తి **అపరిమాణం,** అప్పమాణసత్తారమ్మణతాయ ఏవం వుత్తం. **ఉద్ధ**న్తి ఉపరి. తేన అరూపభవం గణ్హాతి. **అధో**తి హేట్ఠా. తేన కామభవం గణ్హాతి. **తిరియ**న్తి వేమజ్ఝం. తేన రూపభవం గణ్హాతి. **అసమ్బాధ**న్తి సమ్బాధవిరహితం, భిన్నసీమన్తి వుత్తం హోతి. సీమా నామ పచ్చత్థికో వుచ్చతి, తస్మిమ్పి పవత్తన్తి అత్థో. **అవేర**న్తి వేరవిరహితం, అన్తరన్తరాపి వేరచేతనాపాతుభావవిరహితన్తి వుత్తం హోతి. **అసపత్త**న్తి విగతపచ్చత్థికం. మేత్తావిహారీ హి పుగ్గలో మనుస్సానం పియో హోతి, అమనుస్సానం పియో హోతి, నాస్స కోచి పచ్చత్థికో హోతి, తేనస్స తం మానసం విగతపచ్చత్థికత్తా “అసపత్త”న్తి వుచ్చతి. పరియాయవచనఞ్హి ఏతం, యదిదం పచ్చత్థికో సపత్తోతి. అయం అనుపదతో అత్థవణ్ణనా.

అయం పనేత్థ అధిప్పేతత్థవణ్ణనా – యదేతం “ఏవమ్పి సబ్బభూతేసు మానసం భావయే అపరిమాణ”న్తి వుత్తం. తఞ్చేతం అపరిమాణం మేత్తం మానసం సబ్బలోకస్మిం భావయే వడ్ఢయే, వుడ్ఢిం, విరూళ్హిం, వేపుల్లం గమయే. కథం? **ఉద్ధం అధో చ తిరియఞ్చ,** ఉద్ధం యావ భవగ్గా, అధో యావ అవీచితో, తిరియం యావ అవసేసదిసా. ఉద్ధం వా ఆరుప్పం, అధో కామధాతుం, తిరియం రూపధాతుం అనవసేసం ఫరన్తో. ఏవం భావేన్తోపి చ తం యథా అసమ్బాధం, అవేరం, అసపత్తఞ్చ, హోతి తథా సమ్బాధవేరసపత్తాభావం కరోన్తో భావయే. యం వా తం భావనాసమ్పదం పత్తం సబ్బత్థ ఓకాసలాభవసేన అసమ్బాధం. అత్తనో పరేసు ఆఘాతపటివినయేన అవేరం, అత్తని చ పరేసం ఆఘాతపటివినయేన అసపత్తం హోతి, తం అసమ్బాధం అవేరం అసపత్తం అపరిమాణం మేత్తం మానసం ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాతి తివిధపరిచ్ఛేదే సబ్బలోకస్మిం భావయే వడ్ఢయేతి.

౧౫౧. ఏవం మేత్తాభావనాయ వడ్ఢనం దస్సేత్వా ఇదాని తం భావనమనుయుత్తస్స విహారతో ఇరియాపథనియమాభావం దస్సేన్తో ఆహ **‘‘తిట్ఠం చరం...పే.... అధిట్ఠేయ్యా’’**తి.

తస్సత్థో – ఏవమేతం మేత్తం మానసం భావేన్తో సో “నిసీదతి పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా, ఉజుం కాయం పణిధాయా”తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౩౭౪; మ. ని. ౧.౧౦౭; విభ. ౫౦౮) వియ ఇరియాపథనియమం అకత్వా యథాసుఖం అఞ్ఞతరఞ్ఞతరఇరియాపథబాధనవినోదనం కరోన్తో తిట్ఠం వా చరం వా నిసిన్నో వా సయానో వా యావతా విగతమిద్ధో అస్స, అథ ఏతం మేత్తాఝానస్సతిం అధిట్ఠేయ్య.

అథ వా ఏవం మేత్తాభావనాయ వడ్ఢనం దస్సేత్వా ఇదాని వసీభావం దస్సేన్తో ఆహ **‘‘తిట్ఠం చర’’**న్తి. వసిప్పత్తో హి తిట్ఠం వా చరం వా నిసిన్నో వా సయానో వా యావతా ఇరియాపథేన ఏతం మేత్తాఝానస్సతిం అధిట్ఠాతుకామో హోతి. అథ వా తిట్ఠం వా చరం వాతి న తస్స ఠానాదీని అన్తరాయకరాని హోన్తి, అపిచ ఖో సో యావతా ఏతం మేత్తాఝానస్సతిం అధిట్ఠాతుకామో హోతి, తావతా వితమిద్ధో హుత్వా అధిట్ఠాతి, నత్థి తస్స తత్థ దన్ధాయితత్తం. తేనాహ **‘‘తిట్ఠం చరం నిసిన్నో వ సయానో, యావతాస్స వితమిద్ధో. ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యా’’**తి.

తస్సాయమధిప్పాయో – యం తం “మేత్తఞ్చ సబ్బలోకస్మి, మానసం భావయే”తి వుత్తం, తం తథా భావయే, యథా ఠానాదీసు యావతా ఇరియాపథేన, ఠానాదీని వా అనాదియిత్వా యావతా ఏతం మేత్తాఝానస్సతిం అధిట్ఠాతుకామో అస్స, తావతా వితమిద్ధో హుత్వా ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యాతి.

ఏవం మేత్తాభావనాయ వసీభావం దస్సేన్తో “ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యా”తి తస్మిం మేత్తావిహారే నియోజేత్వా ఇదాని తం విహారం థునన్తో ఆహ **‘‘బ్రహ్మమేతం విహారమిధమాహూ’’**తి.

తస్సత్థో – య్వాయం “సుఖినోవ ఖేమినో హోన్తూ”తిఆదిం కత్వా యావ “ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యా”తి సంవణ్ణితో మేత్తావిహారో, **ఏతం** చతూసు దిబ్బబ్రహ్మఅరియఇరియాపథవిహారేసు నిద్దోసత్తా అత్తనోపి పరేసమ్పి అత్థకరత్తా చ **ఇధ** అరియస్స ధమ్మవినయే **బ్రహ్మవిహారమాహు,** సేట్ఠవిహారమాహూతి. యతో సతతం సమితం అబ్బోకిణ్ణం తిట్ఠం చరం నిసిన్నో వా సయానో వా యావతాస్స వితమిద్ధో, ఏతం సతిం అధిట్ఠేయ్యాతి.

౧౫౨. ఏవం భగవా తేసం భిక్ఖూనం నానప్పకారతో మేత్తాభావనం దస్సేత్వా ఇదాని యస్మా మేత్తా సత్తారమ్మణత్తా అత్తదిట్ఠియా ఆసన్నా హోతి తస్మా దిట్ఠిగహణనిసేధనముఖేన తేసం భిక్ఖూనం తదేవ మేత్తాఝానం పాదకం కత్వా అరియభూమిప్పత్తిం దస్సేన్తో ఆహ **‘‘దిట్ఠిఞ్చ అనుపగ్గమ్మా’’**తి. ఇమాయ గాథాయ దేసనం సమాపేసి.

తస్సత్థో – య్వాయం “బ్రహ్మమేతం విహారమిధమాహూ”తి సంవణ్ణితో మేత్తాఝానవిహారో, తతో వుట్ఠాయ యే తత్థ వితక్కవిచారాదయో ధమ్మా, తే, తేసఞ్చ వత్థాదిఅనుసారేన రూపధమ్మే పరిగ్గహేత్వా ఇమినా నామరూపపరిచ్ఛేదేన “సుద్ధసఙ్ఖారపుఞ్జోయం, న ఇధ సత్తూపలబ్భతీ”తి (సం. ని. ౧.౧౭౧) ఏవం **దిట్ఠిఞ్చ అనుపగ్గమ్మ** అనుపుబ్బేన లోకుత్తరసీలేన **సీలవా** హుత్వా లోకుత్తరసీలసమ్పయుత్తేనేవ సోతాపత్తిమగ్గసమ్మాదిట్ఠిసఙ్ఖాతేన **దస్సనేన సమ్పన్నో**. తతో పరం యోపాయం వత్థుకామేసు గేధో కిలేసకామో అప్పహీనో హోతి, తమ్పి సకదాగామిఅనాగామిమగ్గేహి తనుభావేన అనవసేసప్పహానేన చ **కామేసు గేధం వినేయ్య** వినయిత్వా వూపసమేత్వా **న హి జాతు గబ్భసేయ్య పున రేతి** ఏకంసేనేవ పున గబ్భసేయ్యం న ఏతి, సుద్ధావాసేసు నిబ్బత్తిత్వా తత్థేవ అరహత్తం పాపుణిత్వా పరినిబ్బాతీతి.

ఏవం భగవా దేసనం సమాపేత్వా తే భిక్ఖూ ఆహ – "గచ్ఛథ, భిక్ఖవే, తస్మింయేవ వనసణ్డే విహరథ. ఇమఞ్చ సుత్తం మాసస్స అట్ఠసు ధమ్మస్సవనదివసేసు గణ్డిం ఆకోటేత్వా ఉస్సారేథ, ధమ్మకథం కరోథ, సాకచ్ఛథ, అనుమోదథ, ఇదమేవ కమ్మట్ఠానం ఆసేవథ, భావేథ, బహులీకరోథ. తేపి వో అమనుస్సా తం భేరవారమ్మణం న దస్సేస్సన్తి, అఞ్ఞదత్థు అత్థకామా హితకామా భవిస్సన్తీ"తి. తే "సాధూ"తి భగవతో పటిస్సుణిత్వా ఉట్ఠాయాసనా భగవన్తం అభివాదేత్వా, పదక్ఖిణం కత్వా, తత్థ గన్త్వా, తథా అకంసు. దేవతాయో చ "భదన్తా అమ్హాకం అత్థకామా హితకామా"తి పీతిసోమనస్సజాతా హుత్వా సయమేవ సేనాసనం సమ్మజ్జన్తి, ఉణ్హోదకం పటియాదేన్తి, పిట్ఠిపరికమ్మపాదపరికమ్మం కరోన్తి, ఆరక్ఖం సంవిదహన్తి. తే భిక్ఖూ తథేవ మేత్తం భావేత్వా తమేవ చ పాదకం కత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా సబ్బేవ తస్మింయేవ అన్తోతేమాసే అగ్గఫలం అరహత్తం పాపుణిత్వా మహాపవారణాయ విసుద్ధిపవారణం పవారేసున్తి.

ఏవఞ్హి అత్థకుసలేన తథాగతేన,
ధమ్మిస్సరేన కథితం కరణీయమత్థం;
కత్వానుభుయ్య పరమం హదయస్స సన్తిం,
సన్తం పదం అభిసమేన్తి సమత్తపఞ్ఞా.

తస్మా హి తం అమతమబ్భుతమరియకన్తం,
సన్తం పదం అభిసమేచ్చ విహరితుకామో;
విఞ్ఞూ జనో విమలసీలసమాధిపఞ్ఞా,
భేదం కరేయ్య సతతం కరణీయమత్థన్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ మేత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. హేమవతసుత్తవణ్ణనా

అజ్జ పన్నరసోతి హేమవతసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? పుచ్ఛావసికా ఉప్పత్తి. హేమవతేన హి పుట్ఠో భగవా "ఛసు లోకో సముప్పన్నో"తిఆదీని అభాసి. తత్థ "అజ్జ పన్నరసో"తిఆది సాతాగిరేన వుత్తం, "ఇతి సాతాగిరో"తిఆది సఙ్గీతికారేహి, "కచ్చిమనో"తిఆది హేమవతేన, "ఛసు లోకో"తిఆది భగవతా, తం సబ్బమ్పి సమోధానేత్వా "హేమవతసుత్త"న్తి వుచ్చతి. "సాతాగిరిసుత్త"న్తి ఏకచ్చేహి.

తత్థ యాయం "అజ్జ పన్నరసో"తిఆది గాథా. తస్సా ఉప్పత్తి – ఇమస్మింయేవ భద్దకప్పే వీసతివస్ససహస్సాయుకేసు పురిసేసు ఉప్పజ్జిత్వా సోళసవస్ససహస్సాయుకాని ఠత్వా పరినిబ్బుతస్స భగవతో కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స మహతియా పూజాయ సరీరకిచ్చం అకంసు. తస్స ధాతుయో అవికిరిత్వా సువణ్ణక్ఖన్ధో వియ ఏకఘనా హుత్వా అట్ఠంసు. దీఘాయుకబుద్ధానఞ్హి ఏసా ధమ్మతా. అప్పాయుకబుద్ధా పన యస్మా బహుతరేన జనేన అదిట్ఠా ఏవ పరినిబ్బాయన్తి, తస్మా ధాతుపూజమ్పి కత్వా "తత్థ తత్థ జనా పుఞ్ఞం పసవిస్సన్తీ"తి అనుకమ్పాయ "ధాతుయో వికిరన్తూ"తి అధిట్ఠహన్తి. తేన తేసం సువణ్ణచుణ్ణాని వియ ధాతుయో వికిరన్తి, సేయ్యథాపి అమ్హాకం భగవతో.

మనుస్సా తస్స భగవతో ఏకంయేవ ధాతుఘరం కత్వా చేతియం పతిట్ఠాపేసుం యోజనం ఉబ్బేధేన పరిక్ఖేపేన చ. తస్స ఏకేకగావుతన్తరాని చత్తారి ద్వారాని అహేసుం. ఏకం ద్వారం కికీ రాజా అగ్గహేసి; ఏకం తస్సేవ పుత్తో పథవిన్ధరో నామ; ఏకం సేనాపతిపముఖా అమచ్చా; ఏకం సేట్ఠిపముఖా జానపదా రత్తసువణ్ణమయా ఏకగ్ఘనా సువణ్ణరసపటిభాగా చ నానారతనమయా ఇట్ఠకా అహేసుం ఏకేకా సతసహస్సగ్ఘనికా. తే హరితాలమనోసిలాహి మత్తికాకిచ్చం సురభితేలేన ఉదకకిచ్చఞ్చ కత్వా తం చేతియం పతిట్ఠాపేసుం.

ఏవం పతిట్ఠితే చేతియే ద్వే కులపుత్తా సహాయకా నిక్ఖమిత్వా సమ్ముఖసావకానం థేరానం సన్తికే పబ్బజింసు. దీఘాయుకబుద్ధానఞ్హి సమ్ముఖసావకాయేవ పబ్బాజేన్తి, ఉపసమ్పాదేన్తి, నిస్సయం దేన్తి, ఇతరే న లభన్తి. తతో తే కులపుత్తా "సాసనే, భన్తే, కతి ధురానీ"తి పుచ్ఛింసు. థేరా "ద్వే ధురానీ"తి కథేసుం – "వాసధురం, పరియత్తిధురఞ్చా"తి. తత్థ పబ్బజితేన కులపుత్తేన ఆచరియుపజ్ఝాయానం సన్తికే పఞ్చ వస్సాని వసిత్వా, వత్తపటివత్తం పూరేత్వా, పాతిమోక్ఖం ద్వే తీణి భాణవారసుత్తన్తాని చ పగుణం కత్వా, కమ్మట్ఠానం ఉగ్గహేత్వా, కులే వా గణే వా నిరాలయేన అరఞ్ఞం పవిసిత్వా, అరహత్తసచ్ఛికిరియాయ ఘటితబ్బం వాయమితబ్బం, ఏతం **వాసధురం**. అత్తనో థామేన పన ఏకం వా నికాయం పరియాపుణిత్వా ద్వే వా పఞ్చ వా నికాయే పరియత్తితో చ అత్థతో చ సువిసదం సాసనం అనుయుఞ్జితబ్బం, ఏతం **పరియత్తిధుర**న్తి. అథ తే కులపుత్తా "ద్విన్నం ధురానం వాసధురమేవ సేట్ఠ"న్తి వత్వా "మయం పనమ్హా దహరా, వుడ్ఢకాలే వాసధురం పరిపూరేస్సామ, పరియత్తిధురం తావ పూరేమా"తి పరియత్తిం ఆరభింసు. తే పకతియావ పఞ్ఞవన్తో నచిరస్సేవ సకలే బుద్ధవచనే పకతఞ్ఞునో వినయే చ అతివియ వినిచ్ఛయకుసలా అహేసుం. తేసం పరియత్తిం నిస్సాయ పరివారో ఉప్పజ్జి, పరివారం నిస్సాయ లాభో, ఏకమేకస్స పఞ్చసతపఞ్చసతా భిక్ఖూ పరివారా అహేసుం. తే సత్థుసాసనం దీపేన్తా విహరింసు, పున బుద్ధకాలో వియ అహోసి.

తదా ద్వే భిక్ఖూ గామకావాసే విహరన్తి ధమ్మవాదీ చ అధమ్మవాదీ చ. అధమ్మవాదీ చణ్డో హోతి ఫరుసో, ముఖరో, తస్స అజ్ఝాచారో ఇతరస్స పాకటో హోతి. తతో నం "ఇదం తే, ఆవుసో, కమ్మం సాసనస్స అప్పతిరూప"న్తి చోదేసి. సో "కిం తే దిట్ఠం, కిం సుత"న్తి విక్ఖిపతి. ఇతరో "వినయధరా జానిస్సన్తీ"తి ఆహ. తతో అధమ్మవాదీ "సచే ఇమం వత్థుం వినయధరా వినిచ్ఛినిస్సన్తి, అద్ధా మే సాసనే పతిట్ఠా న భవిస్సతీ"తి ఞత్వా అత్తనో పక్ఖం కాతుకామో తావదేవ పరిక్ఖారే ఆదాయ తే ద్వే థేరే ఉపసఙ్కమిత్వా సమణపరిక్ఖారే దత్వా తేసం నిస్సయేన విహరితుమారద్ధో. సబ్బఞ్చ నేసం ఉపట్ఠానం కరోన్తో సక్కచ్చం వత్తపటివత్తం పూరేతుకామో వియ అకాసి. తతో ఏకదివసం ఉపట్ఠానం గన్త్వా వన్దిత్వా తేహి విస్సజ్జియమానోపి అట్ఠాసియేవ. థేరా "కిఞ్చి వత్తబ్బమత్థీ"తి తం పుచ్ఛింసు. సో "ఆమ, భన్తే, ఏకేన మే భిక్ఖునా సహ అజ్ఝాచారం పటిచ్చ వివాదో అత్థి. సో యది తం వత్థుం ఇధాగన్త్వా ఆరోచేతి, యథావినిచ్ఛయం న వినిచ్ఛినితబ్బ"న్తి. థేరా "ఓసటం వత్థుం యథావినిచ్ఛయం న వినిచ్ఛినితుం న వట్టతీ"తి ఆహంసు. సో "ఏవం కరియమానే, భన్తే, మమ సాసనే పతిట్ఠా నత్థి, మయ్హేతం పాపం హోతు, మా తుమ్హే వినిచ్ఛినథా"తి. తే తేన నిప్పీళియమానా సమ్పటిచ్ఛింసు. సో తేసం పటిఞ్ఞం గహేత్వా పున తం ఆవాసం గన్త్వా "సబ్బం వినయధరానం సన్తికే నిట్ఠిత"న్తి తం ధమ్మవాదిం సుట్ఠుతరం అవమఞ్ఞన్తో ఫరుసేన సముదాచరతి. ధమ్మవాదీ "నిస్సఙ్కో అయం జాతో"తి తావదేవ నిక్ఖమిత్వా థేరానం పరివారం భిక్ఖుసహస్సం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – "నను, ఆవుసో, ఓసటం వత్థు యథాధమ్మం వినిచ్ఛినితబ్బం, అనోసరాపేత్వా ఏవ వా అఞ్ఞమఞ్ఞం అచ్చయం దేసాపేత్వా సామగ్గీ కాతబ్బా. ఇమే పన థేరా నేవ వత్థుం వినిచ్ఛినింసు, న సామగ్గిం అకంసు. కిం నామేత"న్తి? తేపి సుత్వా తుణ్హీ అహేసుం – "నూన కిఞ్చి ఆచరియేహి ఞాత"న్తి. తతో అధమ్మవాదీ ఓకాసం లభిత్వా "త్వం పుబ్బే

‘వినయధరా జానిస్సన్తీ’తి భణసి. ఇదాని తేసం వినయధరానం ఆరోచేహి తం వత్థు”న్తి ధమ్మవాదిం పీళేత్వా “అజ్జతగ్గే పరాజితో త్వం, మా తం ఆవాసం ఆగచ్ఛీ”తి వత్వా పక్కామి. తతో ధమ్మవాదీ థేరే ఉపసఙ్కమిత్వా “తుమ్హే సాసనం అనపేక్ఖిత్వా ‘అమ్హే ఉపట్ఠేసి పరితోసేసీ’తి పుగ్గలమేవ అపేక్ఖిత్థ, సాసనం అరక్ఖిత్వా పుగ్గలం రక్ఖిత్థ, అజ్జతగ్గే దాని తుమ్హాకం వినిచ్ఛయం వినిచ్ఛినితుం న వట్టతి, అజ్జ పరినిబ్బుతో కస్సపో భగవా”తి మహాసద్దేన కన్దిత్వా “నట్ఠం సత్థు సాసన”న్తి పరిదేవమానో పక్కామి.

అథ ఖో తే భిక్ఖూ సంవిగ్గమానసా “మయం పుగ్గలమనురక్ఖన్తా సాసనరతనం సోబ్భే పక్ఖిపిమ్హా”తి కుక్కుచ్చం ఉప్పాదేసుం . తే తేనేవ కుక్కుచ్చేన ఉపహతాసయత్తా కాలం కత్వా సగ్గే నిబ్బత్తితుమసక్కోన్తా ఏకాచరియో హిమవతి హేమవతే పబ్బతే నిబ్బత్తి **హేమవతో యక్ఖో**తి నామేన. దుతియాచరియో మజ్ఝిమదేసే సాతపబ్బతే **సాతాగిరో**తి నామేన. తేపి నేసం పరివారా భిక్ఖూ తేసంయేవ అనువత్తిత్వా సగ్గే నిబ్బత్తితుమసక్కోన్తా తేసం పరివారా యక్ఖావ హుత్వా నిబ్బత్తింసు. తేసం పన పచ్చయదాయకా గహట్ఠా దేవలోకే నిబ్బతింసు. హేమవతసాతాగిరా అట్ఠవీసతియక్ఖసేనాపతీనమబ్భన్తరా మహానుభావా యక్ఖరాజానో అహేసుం.

యక్ఖసేనాపతీనఞ్చ అయం ధమ్మతా – మాసే మాసే అట్ఠ దివసాని ధమ్మవినిచ్ఛయత్థం హిమవతి మనోసిలాతలే నాగవతిమణ్డపే దేవతానం సన్నిపాతో హోతి, తత్థ సన్నిపతితబ్బన్తి. అథ సాతాగిరహేమవతా తస్మిం సమాగమే అఞ్ఞమఞ్ఞం దిస్వా సఞ్జానింసు – “త్వం, సమ్మ, కుహిం ఉప్పన్నో, త్వం కుహి”న్తి అత్తనో అత్తనో ఉప్పత్తిట్ఠానఞ్చ పుచ్ఛిత్వా విప్పటిసారినో అహేసుం. “నట్ఠా మయం, సమ్మ, పుబ్బే వీసతి వస్ససహస్సాని సమణధమ్మం కత్వా ఏకం పాపసహాయం నిస్సాయ యక్ఖయోనియం ఉప్పన్నా, అమ్హాకం పన పచ్చయదాయకా కామావచరదేవేసు నిబ్బత్తా”తి. అథ సాతాగిరో ఆహ – “మారిస, హిమవా నామ అచ్ఛరియబ్భుతసమ్మతో, కిఞ్చి అచ్ఛరియం దిస్వా వా సుత్వా వా మమాపి ఆరోచేయ్యాసీ”తి. హేమవతోపి ఆహ – “మారిస, మజ్ఝిమదేసో నామ అచ్ఛరియబ్భుతసమ్మతో, కిఞ్చి అచ్ఛరియం దిస్వా వా సుత్వా వా మమాపి ఆరోచేయ్యాసీ”తి. ఏవం తేసు ద్వీసు సహాయేసు అఞ్ఞమఞ్ఞం కతికం కత్వా, తమేవ ఉప్పత్తిం అవివజ్జేత్వా వసమానేసు ఏకం బుద్ధన్తరం వీతివత్తం, మహాపథవీ ఏకయోజనతిగావుతమత్తం ఉస్సదా.

అథమ్హాకం బోధిసత్తో దీపఙ్కరపాదమూలే కతపణిధానో యావ వేస్సన్తరజాతకం, తావ పారమియో పూరేత్వా, తుసితభవనే ఉప్పజ్జిత్వా, తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా, ధమ్మపదనిదానే వుత్తనయేన దేవతాహి ఆయాచితో పఞ్చ మహావిలోకనాని విలోకేత్వా, దేవతానం ఆరోచేత్వా, ద్వత్తింసాయ పుబ్బనిమిత్తేసు వత్తమానేసు ఇధ పటిసన్ధిం అగ్గహేసి దససహస్సిలోకధాతుం కమ్పేత్వా. తాని దిస్వాపి ఇమే రాజయక్ఖా “ఇమినా కారణేన నిబ్బత్తానీ”తి న జానింసు. “ఖిడ్డాపసుతత్తా నేవాద్దసంసూ”తి ఏకే. ఏస నయో జాతియం అభినిక్ఖమనే బోధియఞ్చ. ధమ్మచక్కప్పవత్తనే పన పఞ్చవగ్గియే ఆమన్తేత్వా భగవతి తిపరివట్టం ద్వాదసాకారం వరధమ్మచక్కం పవత్తేన్తే మహాభూమిచాలం పుబ్బనిమిత్తం పాటిహారియాని చ ఏతేసం ఏకో సాతాగిరోయేవ పఠమం అద్దస. నిబ్బత్తికారణఞ్చ తేసం ఞత్వా సపరిసో భగవన్తం ఉపసఙ్కమ్మ ధమ్మదేసనం అస్సోసి, న చ కిఞ్చి విసేసం అధిగచ్ఛి. కస్మా? సో హి ధమ్మం సుణన్తో హేమవతం అనుస్సరిత్వా “ఆగతో ను ఖో మే సహాయకో, నో”తి పరిసం ఓలోకేత్వా తం అపస్సన్తో “వఞ్చితో మే సహాయో, యో ఏవం విచిత్రపటిభానం భగవతో ధమ్మదేసనం న సుణాతీ”తి విక్ఖిత్తచిత్తో అహోసి. భగవా చ అత్థఙ్గతేపి చ సూరియే దేసనం న నిట్ఠాపేసి.

అథ సాతాగిరో “సహాయం గహేత్వా తేన సహాగమ్మ ధమ్మదేసనం సోస్సామీ”తి హత్థియానఅస్సయానగరుళయానాదీని మాపేత్వా పఞ్చహి యక్ఖసతేహి పరివుతో హిమవన్తాభిముఖో పాయాసి, తదా హేమవతోపి. యస్మా పటిసన్ధిజాతి-అభినిక్ఖమన-బోధిపరినిబ్బానేస్వేవ ద్వత్తింస పుబ్బనిమిత్తాని హుత్వావ పతివిగచ్ఛన్తి, న చిరట్ఠితికాని హోన్తి, ధమ్మచక్కపవత్తనే పన తాని సవిసేసాని హుత్వా, చిరతరం ఠత్వా నిరుజ్ఝన్తి, తస్మా హిమవతి తం అచ్ఛరియపాతుభావం దిస్వా “యతో అహం జాతో, న కదాచి అయం పబ్బతో ఏవం అభిరామో భూతపుబ్బో, హన్ద దాని మమ సహాయం గహేత్వా ఆగమ్మ తేన సహ ఇమం పుప్ఫసిరిం అనుభవిస్సామీ”తి తథేవ మజ్ఝిమదేసాభిముఖో ఆగచ్ఛతి. తే ఉభోపి రాజగహస్స ఉపరి సమాగన్త్వా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స ఆగమనకారణం పుచ్ఛింసు. హేమవతో ఆహ – “యతో అహం, మారిస, జాతో, నాయం పబ్బతో ఏవం అకాలకుసుమితేహి రుక్ఖేహి అభిరామో భూతపుబ్బో, తస్మా ఏతం పుప్ఫసిరిం తయా సద్ధిం అనుభవిస్సామీతి ఆగతోమ్హీ”తి . సాతాగిరో ఆహ – “జానాసి, పన, త్వం మారిస, యేన కారణేన ఇమం అకాలపుప్ఫపాటిహారియం జాత”న్తి? “న జానామి, మారిసా”తి. “ఇమం, మారిస, పాటిహారియం న కేవల హిమవన్తేయేవ, అపిచ ఖో పన దససహస్సిలోకధాతూసు నిబ్బత్తం, సమ్మాసమ్బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో, అజ్జ ధమ్మచక్కం పవత్తేసి, తేన కారణేనా”తి. ఏవం సాతాగిరో హేమవతస్స బుద్ధుప్పాదం కథేత్వా, తం భగవతో సన్తికం ఆనేతుకామో ఇమం గాథమాహ. కేచి పన గోతమకే చేతియే విహరన్తే భగవతి అయమేవమాహాతి భణన్తి **‘‘అజ్జ పన్నరసో’’**తి.

౧౫౩. తత్థ **అజ్జాతి** అయం రత్తిన్దివో పక్ఖగణనతో **పన్నరసో,** ఉపవసితబ్బతో **ఉపోసథో**. తీసు వా ఉపోసథేసు అజ్జ పన్నరసో ఉపోసథో, న చాతుద్దసీ ఉపోసథో, న సామగ్గీఉపోసథో. యస్మా వా పాతిమోక్ఖుద్దేసఅట్ఠఙ్గఉపవాసపఞ్ఞత్తిదివసాదీసు సమ్బహులేసు అత్థేసు ఉపోసథసద్దో వత్తతి. “ఆయామావుసో, కప్పిన, ఉపోసథం గమిస్సామా”తిఆదీసు హి పాతిమోక్ఖుద్దేసే ఉపోసథసద్దో. “ఏవం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతో ఖో విసాఖే ఉపోసథో ఉపవుత్థో”తిఆదీసు (అ. ని. ౮.౪౩) పాణాతిపాతా వేరమణిఆదికేసు అట్ఠఙ్గేసు. “సుద్ధస్స వే సదా ఫగ్గు, సుద్ధస్సుపోసథో సదా”తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౭౯) ఉపవాసే. “ఉపోసథో నామ నాగరాజా”తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౨౪౬; మ. ని. ౩.౨౫౮) పఞ్ఞత్తియం. “తదహుపోసథే పన్నరసే సీసంన్హాతస్సా”తిఆదీసు (దీ. ని. ౩.౮౫; మ. ని. ౩.౨౫౬) దివసే. తస్మా అవసేసత్థం పటిక్ఖిపిత్వా ఆసాళ్హీపుణ్ణమదివసంయేవ నియామేన్తో ఆహ – “అజ్జ పన్నరసో ఉపోసథో”తి. పాటిపదో దుతియోతి ఏవం గణియమానే అజ్జ పన్నరసో దివసోతి అత్థో.

దివి భవాని దిబ్బాని, దిబ్బాని ఏత్థ అత్థీతి **దిబ్బా**. కాని తాని? రూపాని. తఞ్హి రత్తిం దేవానం దససహస్సిలోకధాతుతో సన్నిపతితానం సరీరవత్థాభరణవిమానప్పభాహి అబ్భాదిఉపక్కిలేసవిరహితాయ చన్దప్పభాయ చ సకలజమ్బుదీపో అలఙ్కతో అహోసి. విసేసాలఙ్కతో చ పరమవిసుద్ధిదేవస్స భగవతో సరీరప్పభాయ. తేనాహ **‘‘దిబ్బా రత్తి ఉపట్ఠితా’’**తి.

ఏవం రత్తిగుణవణ్ణనాపదేసేనాపి సహాయస్స చిత్తప్పసాదం జనేన్తో బుద్ధుప్పాదం కథేత్వా ఆహ **‘‘అనోమనామం సత్థారం, హన్ద పస్సామ గోతమ’’**న్తి. తత్థ అనోమేహి అలామకేహి సబ్బాకారపరిపూరేహి గుణేహి నామం అస్సాతి **అనోమనామో**. తథా హిస్స “బుజ్ఝితా సచ్చానీతి బుద్ధో, బోధేతా పజాయాతి బుద్ధో”తిఆదినా (మహాని. ౧౯౨; చూళని. పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేస ౯౭; పటి. మ. ౧.౧౬౨) నయేన బుద్ధోతి అనోమేహి గుణేహి నామం, “భగ్గరాగోతి భగవా, భగ్గదోసోతి భగవా”తిఆదినా (మహాని. ౮౪) నయేన చ అనోమేహి గుణేహి నామం. ఏస నయో “అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో విజ్జాచరణసమ్పన్నో”తిఆదీసు. దిట్ఠధమ్మికాదీసు అత్థేసు దేవమనుస్సే అనుసాసతి “ఇమం పజహథ, ఇమం సమాదాయ

వత్తథా"తి **సత్థా**. అపిచ "సత్థా భగవా సత్థవాహో, యథా సత్థవాహో సత్తే కన్తారం తారేతీ"తిఆదినా (మహాని. ౧౯౦) నిద్దేసే వుత్తనయేనాపి సత్థా. తం అనోమనామం సత్థారం. **హన్దాతి** బ్యవసానత్థే నిపాతో. **పస్సామాతి** తేన అత్తానం సహ సఙ్గహేత్వా పచ్చుప్పన్నవచనం. **గోతమన్తి** గోతమగోత్తం. కిం వుత్తం హోతి ? "సత్థా, న సత్థా"తి మా విమతిం అకాసి, ఏకన్తబ్యవసితో హుత్వావ ఏహి పస్సామ గోతమన్తి.

౧౫౪. ఏవం వుత్తే హేమవతో "అయం సాతాగిరో 'అనోమనామం సత్థార'న్తి భణన్తో తస్స సబ్బఞ్ఞుతం పకాసేతి, సబ్బఞ్ఞూ చ దుల్లభా లోకే, సబ్బఞ్ఞుపటిఞ్ఞేహి పూరణాదిసదిసేహేవ లోకో ఉపద్దుతో. సో పన యది సబ్బఞ్ఞూ, అద్ధా తాదిలక్ఖణప్పత్తో భవిస్సతి, తేన తం ఏవం పరిగ్గణ్హిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా తాదిలక్ఖణం పుచ్ఛన్తో ఆహ – "**కచ్చి మనో**"తి.

తత్థ **కచ్చీ**తి పుచ్ఛా. **మనో**తి చిత్తం. **సుపణిహితో**తి సుట్ఠు ఠపితో, అచలో అసమ్పవేధీ. సబ్బేసు భూతేసు **సబ్బభూతేసు. తాదినో**తి తాదిలక్ఖణప్పత్తస్సేవ సతో. పుచ్ఛా ఏవ వా అయం "సో తే సత్థా సబ్బభూతేసు తాదీ, ఉదాహు నో"తి. **ఇట్ఠే అనిట్ఠే చా**తి ఏవరూపే ఆరమ్మణే. **సఙ్కప్పా**తి వితక్కా. **వసీకతా**తి వసం గమితా. కిం వుత్తం హోతి? యం త్వం సత్థారం వదసి, తస్స తే సత్థునో కచ్చి తాదిలక్ఖణప్పత్తస్స సతో సబ్బభూతేసు మనో సుపణిహితో, ఉదాహు యావ చలనపచ్చయం న లభతి, తావ సుపణిహితో వియ ఖాయతి. సో వా తే సత్థా కచ్చి సబ్బభూతేసు సమచిత్తేన తాదీ, ఉదాహు నో, యే చ ఖో ఇట్ఠానిట్ఠేసు ఆరమ్మణేసు రాగదోసవసేన సఙ్కప్పా ఉప్పజ్జేయ్యుం, త్యాస్స కచ్చి వసీకతా, ఉదాహు కదాచి తేసమ్పి వసేన వత్తతీతి.

౧౫౫. తతో సాతాగిరో భగవతో సబ్బఞ్ఞుభావే బ్యవసితత్తా సబ్బే సబ్బఞ్ఞుగుణే అనుజానన్తో ఆహ "**మనో చస్స సుపణిహితో**"తిఆది. తత్థ **సుపణిహితో**తి సుట్ఠు ఠపితో, పథవీసమో అవిరుజ్ఝనట్ఠేన, సినేరుసమో సుప్పతిట్ఠితాచలనట్ఠేన, ఇన్దఖీలసమో చతుబ్బిధమారపరవాదిగణేహి అకమ్పియట్ఠేన. అనచ్ఛరియఞ్చేతం, భగవతో ఇదాని సబ్బాకారసమ్పన్నత్తా సబ్బఞ్ఞుభావే ఠితస్స మనో సుపణిహితో అచలో భవేయ్య. యస్స తిరచ్ఛానభూతస్సాపి సరాగాదికాలే ఛద్దన్తనాగకులే ఉప్పన్నస్స సవిసేన సల్లేన విద్ధస్స అచలో అహోసి, వధకేపి తస్మిం నప్పదుస్సి, అఞ్ఞదత్థు తస్సేవ అత్తనో దన్తే ఛేత్వా అదాసి; తథా మహాకపిభూతస్స మహతియా సిలాయ సీసే పహటస్సాపి తస్సేవ చ మగ్గం దస్సేసి; తథా విధురపణ్డితభూతస్స పాదేసు గహేత్వా సట్ఠియోజనే కాళపబ్బతపపాతే పక్ఖిత్తస్సాపి అఞ్ఞదత్థు తస్సేవ యక్ఖస్సత్థాయ ధమ్మం దేసేసి. తస్మా సమ్మదేవ ఆహ సాతాగిరో – "మనో చస్స సుపణిహితో"తి.

సబ్బభూతేసు తాదినోతి సబ్బసత్తేసు తాదిలక్ఖణప్పత్తస్సేవ సతో మనో సుపణిహితో, న యావ పచ్చయం న లభతీతి అత్థో . తత్థ భగవతో తాదిలక్ఖణం పఞ్చధా వేదితబ్బం. యథాహ –

> "భగవా పఞ్చహాకారేహి తాదీ, ఇట్ఠానిట్ఠే తాదీ, చత్తావీతి తాదీ, ముత్తావీతి తాదీ, తిణ్ణావీతి తాదీ, తన్నిద్దేసాతి తాదీ. కథం భగవా ఇట్ఠానిట్ఠే తాదీ? భగవా లాభేపి తాదీ"తి (మహాని. ౩౮).

ఏవమాది సబ్బం నిద్దేసే వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బం. లాభాదయో చ తస్స మహాఅట్ఠకథాయం విత్థారితనయేన వేదితబ్బా. "పుచ్ఛా ఏవ వా అయం. సో తే సత్థా సబ్బభూతేసు తాదీ, ఉదాహు నో"తి ఇమస్మిమ్పి వికప్పే సబ్బభూతేసు సమచిత్తతాయ తాదీ అమ్హాకం సత్థాతి అత్థో. అయఞ్హి భగవా సుఖూపసంహారకామతాయ దుక్ఖాపనయనకామతాయ చ

సబ్బసత్తేసు సమచిత్తో, యాదిసో అత్తని, తాదిసో పరేసు, యాదిసో మాతరి మహామాయాయ, తాదిసో చిఞ్చమాణవికాయ, యాదిసో పితరి సుద్ధోదనే, తాదిసో సుప్పబుద్ధే, యాదిసో పుత్తే రాహులే, తాదిసో వధకేసు దేవదత్తధనపాలకఅఙ్గులిమాలాదీసు. సదేవకే లోకేపి తాదీ. తస్మా సమ్మదేవాహ సాతాగిరో – "సబ్బభూతేసు తాదినో"తి.

అథో ఇట్ఠే అనిట్ఠే చాతి. ఏత్థ పన ఏవం అత్థో దట్ఠబ్బో – యం కిఞ్చి ఇట్ఠం వా అనిట్ఠం వా ఆరమ్మణం, సబ్బప్పకారేహి తత్థ యే రాగదోసవసేన సఙ్కప్పా ఉప్పజ్జేయ్యుం, త్యాస్స అనుత్తరేన మగ్గేన రాగాదీనం పహీనత్తా వసీకతా, న కదాచి తేసం వసే వత్తతి. సో హి భగవా అనావిలసఙ్కప్పో సువిముత్తచిత్తో సువిముత్తపఞ్ఞోతి. ఏత్థ చ సుపణిహితమనతాయ అయోనిసోమనసికారాభావో వుత్తో. సబ్బభూతేసు ఇట్ఠానిట్ఠేహి సో యత్థ భవేయ్య, తం సత్తసఙ్ఖారభేదతో దువిధమారమ్మణం వుత్తం. సఙ్కప్పవసీభావేన తస్మిం ఆరమ్మణే తస్స మనసికారాభావతో కిలేసప్పహానం వుత్తం. సుపణిహితమనతాయ చ మనోసమాచారసుద్ధి, సబ్బభూతేసు తాదితాయ కాయసమాచారసుద్ధి, సఙ్కప్పవసీభావేన వితక్కమూలకత్తా వాచాయ వచీసమాచారసుద్ధి. తథా సుపణిహితమనతాయ లోభాదిసబ్బదోసాభావో , సబ్బభూతేసు తాదితాయ మేత్తాదిగుణసబ్భావో, సఙ్కప్పవసీభావేన పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞితాదిభేదా అరియిద్ధి, తాయ చస్స సబ్బఞ్ఞుభావో వుత్తో హోతీతి వేదితబ్బో.

౧౭౬. ఏవం హేమవతో పుట్ఠే మనోద్వారవసేనేవ తాదిభావం పుచ్ఛిత్వా తఞ్చ పటిజానన్తమిమం సుత్వా దళ్హీకమ్మత్థం ఇదాని ద్వారత్తయవసేనాపి, పుట్ఠే వా సఙ్ఖేపేన కాయవచీమనోద్వారసుద్ధిం పుచ్ఛిత్వా తఞ్చ పటిజానన్తమిమం సుత్వా దళ్హీకమ్మత్థమేవ విత్థారేనాపి పుచ్ఛన్తో ఆహ "**కచ్చి అదిన్న**"న్తి. తత్థ గాథాబన్ధసుఖత్థాయ పఠమం అదిన్నాదానవిరతిం పుచ్ఛతి. **ఆరా పమాదమ్హా**తి పఞ్చసు కామగుణేసు చిత్తవోస్సగ్గతో దూరీభావేన అబ్రహ్మచరియవిరతిం పుచ్ఛతి. "ఆరా పమదమ్హా"తిపి పఠన్తి, ఆరా మాతుగామాతి వుత్తం హోతి. **ఝానం న రిఞ్చతీ**తి ఇమినా పన తస్సాయేవ తివిధాయ కాయదుచ్చరితవిరతియా బలవభావం పుచ్ఛతి. ఝానయుత్తస్స హి విరతి బలవతీ హోతీతి.

౧౭౭. అథ సాతాగిరో యస్మా భగవా న కేవలం ఏతరహి, అతీతేపి అద్ధానే దీఘరత్తం అదిన్నాదానాదీహి పటివిరతో, తస్సా తస్సాయేవ చ విరతియా ఆనుభావేన తం తం మహాపురిసలక్ఖణం పటిలభి, సదేవకో చస్స లోకో "అదిన్నాదానా పటివిరతో సమణో గోతమో"తిఆదినా నయేన వణ్ణం భాసతి. తస్మా విస్సట్ఠాయ వాచాయ సీహనాదం నదన్తో ఆహ "**న సో అదిన్నం ఆదియతీ**"తి. తం అత్థతో పాకటమేవ. ఇమిస్సాపి గాథాయ తతియపాదే "పమాదమ్హా పమదమ్హా"తి ద్విధా పాఠో. చతుత్థపాదే చ **ఝానం న రిఞ్చతీ**తి ఝానం రిత్తకం సుఞ్ఞకం న కరోతి, న పరిచ్చజతీతి అత్థో వేదితబ్బో.

౧౭౮. ఏవం కాయద్వారే సుద్ధిం సుత్వా ఇదాని వచీద్వారే సుద్ధిం పుచ్ఛన్తో ఆహ – "**కచ్చి ముసా న భణతీ**"తి. ఏత్థ ఖీణాతీతి ఖీణో, విహింసతి బధతీతి అత్థో. వాచాయ పథో బ్యప్పథో, ఖీణో బ్యప్పథో అస్సాతి **ఖీణబ్యప్పథో**. తం న-కారేన పటిసేధేత్వా పుచ్ఛతి "**న ఖీణబ్యప్పథో**"తి, న ఫరుసవాచోతి వుత్తం హోతి. "నాఖీణబ్యప్పథో"తిపి పాఠో, న అఖీణవచనోతి అత్థో. ఫరుసవచనఞ్హి పరేసం హదయే అఖీయమానం తిట్ఠతి. తాదిసవచనో కచ్చి న సోతి వుత్తం హోతి. విభూతీతి వినాసో, విభూతిం కాసతి కరోతి వాతి విభూతికం, విభూతికమేవ **వేభూతికం, వేభూతియ**న్తిపి వుచ్చతి, పేసుఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. తఞ్హి సత్తానం అఞ్ఞమఞ్ఞతో భేదనేన వినాసం కరోతి. సేసం ఉత్తానత్థమేవ.

౧౭౯. అథ సాతాగిరో యస్మా భగవా న కేవలం ఏతరహి, అతీతేపి అద్ధానే దీఘరత్తం ముసావాదాదీహి పటివిరతో, తస్సా తస్సాయేవ చ విరతియా ఆనుభావేన తం తం మహాపురిసలక్ఖణం పటిలభి, సదేవకో చస్స లోకో "ముసావాదా పటివిరతో సమణో గోతమో"తి వణ్ణం భాసతి. తస్మా విస్సట్ఠాయ వాచాయ సీహనాదం నదన్తో ఆహ, **''ముసా చ సో న భణతీ''**తి. తత్థ **ముసా**తి వినిధాయ దిట్ఠాదీని పరవిసంవాదనవచనం. తం సో న భణతి. దుతియపాదే పన పఠమత్థవసేన న ఖీణబ్యప్పథోతి, దుతియత్థవసేన నాఖీణబ్యప్పథోతి పాఠో. చతుత్థపాదే **మన్తా**తి పఞ్ఞా వుచ్చతి. భగవా యస్మా తాయ మన్తాయ పరిచ్ఛిన్దిత్వా అత్థమేవ భాసతి అత్థతో అనపేతవచనం, న సమ్ఫం . అఞ్ఞాణపురేక్ఖారఞ్హి నిరత్థకవచనం బుద్ధానం నత్థి. తస్మా ఆహ – "మన్తా అత్థం సో భాసతీ"తి. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౧౮౦. ఏవం వచీద్వారసుద్ధిమ్పి సుత్వా ఇదాని మనోద్వారసుద్ధిం పుచ్ఛన్తో ఆహ **''కచ్చి న రజ్జతి కామేసూ''**తి. తత్థ **కామా**తి వత్థుకామా. తేసు కిలేసకామేన న రజ్జతీతి పుచ్ఛన్తో అనభిజ్ఝాలుతం పుచ్ఛతి. **అనావిల**న్తి పుచ్ఛన్తో బ్యాపాదేన ఆవిలభావం సన్ధాయ అబ్యాపాదతం పుచ్ఛతి. **మోహం అతిక్కన్తో**తి పుచ్ఛన్తో యేన మోహేన మూళ్హో మిచ్ఛాదిట్ఠిం గణ్హాతి, తస్సాతిక్కమేన సమ్మాదిట్ఠితం పుచ్ఛతి. **ధమ్మేసు చక్ఖుమా**తి పుచ్ఛన్తో సబ్బధమ్మేసు అప్పటిహతస్స ఞాణచక్ఖునో, పఞ్చచక్ఖువిసయేసు వా ధమ్మేసు పఞ్చన్నమ్పి చక్ఖూనం వసేన సబ్బఞ్ఞుతం పుచ్ఛతి "ద్వారత్తయపారిసుద్ధియాపి సబ్బఞ్ఞూ న హోతీ"తి చిన్తేత్వా.

౧౮౧. అథ సాతాగిరో యస్మా భగవా అప్పత్వావ అరహత్తం అనాగామిమగ్గేన కామరాగబ్యాపాదానం పహీనత్తా నేవ కామేసు రజ్జతి, న బ్యాపాదేన ఆవిలచిత్తో, సోతాపత్తిమగ్గేనేవ చ మిచ్ఛాదిట్ఠిపచ్చయస్స సచ్చపటిచ్ఛాదకమోహస్స పహీనత్తా మోహం అతిక్కన్తో, సామఞ్చ సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా బుద్ధోతి విమోక్ఖన్తికం నామం యథావుత్తాని చ చక్ఖూని పటిలభి, తస్మా తస్స మనోద్వారసుద్ధిం సబ్బఞ్ఞుతఞ్చ ఉగ్ఘోసేన్తో ఆహ **''న సో రజ్జతి కామేసూ''**తి.

౧౮౨. ఏవం హేమవతో భగవతో ద్వారత్తయపారిసుద్ధిం సబ్బఞ్ఞుతఞ్చ సుత్వా హట్ఠో ఉదగ్గో అతీతజాతియం బాహుసచ్చవిసదాయ పఞ్ఞాయ అసజ్జమానవచనప్పథో హుత్వా అచ్ఛరియబ్భుతరూపే సబ్బఞ్ఞుగుణే సోతుకామో ఆహ **''కచ్చి విజ్జాయ సమ్పన్నో''**తి. తత్థ **విజ్జాయ సమ్పన్నో**తి ఇమినా దస్సనసమ్పత్తిం పుచ్ఛతి, **సంసుద్ధచారణో**తి ఇమినా గమనసమ్పత్తిం. ఛన్దవసేన చేత్థ దీఘం కత్వా చాకారమాహ, సంసుద్ధచరణోతి అత్థో. **ఆసవా ఖీణా**తి ఇమినా ఏతాయ దస్సనగమనసమ్పత్తియా పత్తబ్బాయ ఆసవక్ఖయసఙ్ఖాతాయ పఠమనిబ్బానధాతుయా పత్తిం పుచ్ఛతి, **నత్థి పునబ్భవో**తి ఇమినా దుతియనిబ్బానధాతుపత్తిసమత్థతం, పచ్చవేక్ఖణఞాణేన వా పరమస్సాసప్పత్తిం ఞత్వా ఠితభావం.

౧౮౩. తతో యా ఏసా "సో అనేకవిహితం పుబ్బేనివాస"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౨) నయేన భయభేరవాదీసు తివిధా, "సో ఏవం సమాహితే చిత్తే...పే॰... ఆనేఞ్జప్పత్తే ఞాణదస్సనాయ చిత్తం అభినీహరతీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౨౩౫) నయేన అమ్బట్ఠాదీసు అట్ఠవిధా విజ్జా వుత్తా, తాయ యస్మా సబ్బాయపి సబ్బాకారసమ్పన్నాయ భగవా ఉపేతో. యఞ్చేతం "ఇధ, మహానామ, అరియసావకో సీలసమ్పన్నో హోతి, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో హోతి, భోజనే మత్తఞ్ఞూ హోతి , జాగరియం అనుయుత్తో హోతి, సత్తహి సద్ధమ్మేహి సమన్నాగతో హోతి, చతున్నం ఝానానం ఆభిచేతసికానం దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారానం నికామలాభీ హోతీ"తి ఏవం ఉద్దిసిత్వా "కథఞ్చ, మహానామ, అరియసావకో సీలసమ్పన్నో హోతీ"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౨.౨౪) నయేన సేఖసుత్తే నిద్దిట్ఠం పన్నరసప్పభేదం చరణం. తఞ్చ యస్మా

సబ్బూపక్కిలేసప్పహానేన భగవతో అతివియ సంసుద్ధం. యేపిమే కామాసవాదయో చత్తారో ఆసవా, తేపి యస్మా సబ్బే సపరివారా సవాసనా భగవతో ఖీణా. యస్మా చ ఇమాయ విజ్జాచరణసమ్పదాయ ఖీణాసవో హుత్వా తదా భగవా "నత్థి దాని పునబ్భవో"తి పచ్చవేక్ఖిత్వా ఠితో, తస్మా సాతాగిరో భగవతో సబ్బఞ్ఞుభావే బ్యవసాయేన సముస్సాహితహదయో సబ్బేపి గుణే అనుజానన్తో ఆహ "**విజ్జాయ చేవ సమ్పన్నో**"తి.

౧౬౪. తతో హేమవతో "సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా"తి భగవతి నిక్కఙ్ఖో హుత్వా ఆకాసే ఠితోయేవ భగవన్తం పసంసన్తో సాతాగిరఞ్చ ఆరాధేన్తో ఆహ "**సమ్పన్నం మునినో చిత్త**"న్తి. తస్సత్థో – సమ్పన్నం మునినో చిత్తం, "మనో చస్స సుపణిహితో"తి ఏత్థ వుత్తతాదిభావేన పుణ్ణం సమ్పుణ్ణం, "న సో అదిన్నం ఆదియతీ"తి ఏత్థ వుత్తకాయకమ్మునా, "న సో రజ్జతి కామేసూ"తి ఏత్థ వుత్తమనోకమ్మునా చ పుణ్ణం సమ్పుణ్ణం, "ముసా చ సో న భణతీ"తి ఏత్థ వుత్తబ్యప్పథేన చ వచీకమ్మునాతి వుత్తం హోతి. ఏవం సమ్పన్నచిత్తఞ్చ అనుత్తరాయ విజ్జాచరణసమ్పదాయ సమ్పన్నత్తా విజ్జాచరణసమ్పన్నఞ్చ ఇమేహి గుణేహి "మనో చస్స సుపణిహితో"తిఆదినా నయేన ధమ్మతో నం పసంససి, సభావతో తచ్ఛతో భూతతో ఏవ నం పసంససి, న కేవలం సద్ధామత్తకేనాతి దస్సేతి.

౧౬౫-౧౬౬. తతో సాతాగిరోపి "ఏవమేతం, మారిస, సుట్ఠు తయా ఞాతఞ్చ అనుమోదితఞ్చా"తి అధిప్పాయేన తమేవ సంరాధేన్తో ఆహ – "**సమ్పన్నం మునినో...పే.... ధమ్మతో అనుమోదసీ**"తి. ఏవఞ్చ పన వత్వా పున భగవతో దస్సనే తం అభిత్థవయమానో ఆహ "**సమ్పన్నం...పే.... హన్ద పస్సామ గోతమ**"న్తి.

౧౬౭. అథ హేమవతో అత్తనో అభిరుచితగుణేహి పురిమజాతిబాహుసచ్చబలేన భగవన్తం అభిత్థునన్తో సాతాగిరం ఆహ – "**ఏణిజఙ్ఘం...పే.... ఏహి పస్సామ గోతమ**"న్తి. తస్సత్థో – ఏణిమిగస్సేవ జఙ్ఘా అస్సాతి **ఏణిజఙ్ఘో**. బుద్ధానఞ్హి ఏణిమిగస్సేవ అనుపుబ్బవట్టా జఙ్ఘా హోన్తి, న పురతో నిమ్మంసా పచ్ఛతో సుసుమారకుచ్ఛి వియ ఉద్ధుమాతా. **కిసా** చ బుద్ధా హోన్తి దీఘరస్ససమవట్టితయుత్తట్ఠానేసు తథారూపాయ అఙ్గపచ్చఙ్గసమ్పత్తియా, న వఠరపురిసా వియ థూలా. పఞ్ఞాయ విలిఖితకిలేసత్తా వా **కిసా**. అఙ్గుత్తికబాహిరసపత్తవిద్ధంసనతో **వీరా**. ఏకాసనభోజితాయ పరిమితభోజితాయ **చ అప్పాహారా,** న ద్వత్తిమత్తాలోపభోజితాయ. యథాహ –

> "అహం ఖో పన, ఉదాయి, అప్పేకదా ఇమినా పత్తేన సమతిత్తికమ్పి భుఞ్జామి, భియ్యోపి భుఞ్జామి. 'అప్పాహారో సమణో గోతమో అప్పాహారతాయ చ వణ్ణవాదీ'తి ఇతి చే మం, ఉదాయి, సావకా సక్కరేయ్యుం, గరుం కరేయ్యుం, మానేయ్యుం, పూజేయ్యుం, సక్కత్వా, గరుం కత్వా, ఉపనిస్సాయ విహరేయ్యుం. యే తే, ఉదాయి, మమ సావకా కోసకాహారాపి అడ్ఢకోసకాహారాపి బేలువాహారాపి అడ్ఢబేలువాహారాపి, న మం తే ఇమినా ధమ్మేన సక్కరేయ్యుం...పే.... ఉపనిస్సాయ విహరేయ్యు"న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౪౨).

ఆహారే ఛన్దరాగాభావేన **అలోలుపా** అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఆహారం ఆహారేన్తి మోనేయ్యసమ్పత్తియా **మునినో**. అనగారికతాయ వివేకనిన్నమానసతాయ చ **వనే ఝాయన్తి**. తేనాహ హేమవతో యక్ఖో "ఏణిజఙ్ఘం...పే.... ఏహి పస్సామ గోతమ"న్తి.

౧౬౮. ఏవఞ్చ వత్వా పున తస్స భగవతో సన్తికే ధమ్మం సోతుకామతాయ ‘‘**సీహంవేకచర**’’న్తి ఇమం గాథమాహ. తస్సత్థో – **సీహంవా**తి దురాసదట్ఠేన ఖమనట్ఠేన నిబ్భయట్ఠేన చ కేసరసీహసదిసం. యాయ తణ్హాయ ‘‘తణ్హాదుతియో పురిసో’’తి వుచ్చతి, తస్సా అభావేన **ఏకచరం,** ఏకిస్సా లోకధాతుయా ద్విన్నం బుద్ధానం అనుప్పత్తితోపి **ఏకచరం.** ఖగ్గవిసాణసుత్తే వుత్తనయేనాపి చేత్థ తం తం అత్థో దట్ఠబ్బో. **నాగ**న్తి పునబ్భవం నేవ గన్తారం నాగన్తారం. అథ వా ఆగుం న కరోతీతిపి **నాగో.** బలవాతిపి **నాగో.** తం నాగం. **కామేసు అనపేక్ఖిన**న్తి ద్వీసుపి కామేసు ఛన్దరాగాభావేన అనపేక్ఖినం. **ఉపసఙ్కమ్మ పుచ్ఛామ, మచ్చుపాసప్పమోచన**న్తి తం ఏవరూపం మహేసిం ఉపసఙ్కమిత్వా తేభూమకవట్టస్స మచ్చుపాసస్స పమోచనం వివట్టం నిబ్బానం పుచ్ఛామ. యేన వా ఉపాయేన దుక్ఖసముదయసఙ్ఖాతా మచ్చుపాసా పముచ్చతి, తం మచ్చుపాసప్పమోచనం పుచ్ఛామాతి. ఇమం గాథం హేమవతో సాతాగిరఞ్చ సాతాగిరపరిసఞ్చ అత్తనో పరిసఞ్చ సన్ధాయ ఆహ.

తేన ఖో పన సమయేన ఆసాళ్హీనక్ఖత్తం ఘోసితం అహోసి. అథ సమన్తతో అలఙ్కతపటియత్తే దేవనగరే సిరిం పచ్చనుభోన్తీ వియ రాజగహే కాళీ నామ కురరఘరికా ఉపాసికా పాసాదమారుయ్హ సీహపఞ్జరం వివరిత్వా గబ్భపరిస్సమం వినోదేన్తీ సవాతప్పదేసే ఉతుగ్గహణత్థం ఠితా తేసం యక్ఖసేనాపతీనం తం బుద్ధగుణపటిసంయుత్తం కథం ఆదిమజ్ఝపరియోసానతో అస్సోసి. సుత్వా చ ‘‘ఏవం వివిధగుణసమన్నాగతా బుద్ధా’’తి బుద్ధారమ్మణం పీతిం ఉప్పాదేత్వా తాయ నీవరణాని విక్ఖమ్భేత్వా తత్థేవ ఠితా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. తతో ఏవ భగవతా ‘‘ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావికానం ఉపాసికానం అనుస్సవప్పసన్నానం, యదిదం కాళీ ఉపాసికా కురరఘరికా’’తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౬౭) ఏతదగ్గే ఠపితా.

౧౬౯. తేపి యక్ఖసేనాపతయో సహస్సయక్ఖపరివారా మజ్ఝిమయామసమయే ఇసిపతనం పత్వా, ధమ్మచక్కప్పవత్తితపల్లఙ్కేనేవ నిసిన్నం భగవన్తం ఉపసఙ్కమ్మ వన్దిత్వా, ఇమాయ గాథాయ భగవన్తం అభిత్థవిత్వా ఓకాసమకారయింసు ‘‘**అక్ఖాతారం పవత్తార**’’న్తి. తస్సత్థో – ఠపేత్వా తణ్హం తేభూమకే ధమ్మే ‘‘ఇదం ఖో పన, భిక్ఖవే, దుక్ఖం అరియసచ్చ’’న్తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౪) నయేన సచ్చానం వవత్థానకథాయ **అక్ఖాతారం,** ‘‘‘తం ఖో పనిదం దుక్ఖం అరియసచ్చం పరిఞ్ఞేయ్య’న్తి మే భిక్ఖవే’’తిఆదినా నయేన తేసు కిచ్చఞాణకతఞాణప్పవత్తనేన **పవత్తారం.** యే వా ధమ్మా యథా వోహరితబ్బా, తేసు తథా వోహారకథనేన అక్ఖాతారం, తేసంయేవ ధమ్మానం సత్తానురూపతో పవత్తారం. ఉగ్ఘటితఞ్ఞువిపఞ్చితఞ్ఞూనం వా దేసనాయ అక్ఖాతారం, నేయ్యానం పటిపాదనేన పవత్తారం. ఉద్దేసేన వా అక్ఖాతారం, విభఙ్గేన తేహి తేహి పకారేహి వచనతో పవత్తారం. బోధిపక్ఖియానం వా సలక్ఖణకథనేన అక్ఖాతారం, సత్తానం చిత్తసన్తానే పవత్తనేన పవత్తారం. సఙ్ఖేపతో వా తీహి పరివట్టేహి సచ్చానం కథనేన అక్ఖాతారం, విత్థారతో పవత్తారం. ‘‘సద్ధిన్ద్రియం ధమ్మో, తం ధమ్మం పవత్తేతీతి ధమ్మచక్క’’న్తి (పటి॰ మ॰ ౨.౪౦) ఏవమాదినా పటిసమ్భిదానయేన విత్థారితస్స ధమ్మచక్కస్స పవత్తనతో పవత్తారం.

సబ్బధమ్మానన్తి చతుభూమకధమ్మానం. **పారగు**న్తి ఛహాకారేహి పారం గతం అభిఞ్ఞాయ, పరిఞ్ఞాయ, పహానేన, భావనాయ, సచ్ఛికిరియాయ, సమాపత్తియా. సో హి భగవా సబ్బధమ్మే అభిజానన్తో గతోతి అభిఞ్ఞాపారగూ, పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే పరిజానన్తో గతోతి పరిఞ్ఞాపారగూ, సబ్బకిలేసే పజహన్తో గతోతి పహానపారగూ, చత్తారో మగ్గే భావేన్తో గతోతి భావనాపారగూ, నిరోధం సచ్ఛికరోన్తో గతోతి సచ్ఛికిరియాపారగూ, సబ్బా సమాపత్తియో సమాపజ్జన్తో గతోతి సమాపత్తిపారగూ. ఏవం సబ్బధమ్మానం పారగుం. **బుద్ధం వేరభయాతీత**న్తి అఞ్ఞాణసయనతో పటిబుద్ధత్తా బుద్ధం, సబ్బేన

వా సరణవణ్ణనాయం వుత్తేనత్థేన బుద్ధం, పఞ్చవేరభయానం అతీతత్తా వేరభయాతీతం. ఏవం భగవన్తం అతిత్థవన్తా “మయం పుచ్ఛామ గోతమ”న్తి ఓకాసమకారయింసు.

౧౭౦. అథ నేసం యక్ఖానం తేజేన చ పఞ్ఞాయ చ అగ్గో హేమవతో యథాధిప్పేతం పుచ్ఛితబ్బం పుచ్ఛన్తో ‘‘**కిస్మిం లోకో**’’తి ఇమం గాథమాహ. తస్సాదిపాదే **కిస్మి**న్తి భావేనభావలక్ఖణే భుమ్మవచనం, కిస్మిం ఉప్పన్నే లోకో సముప్పన్నో హోతీతి అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో. సత్తలోకసఙ్ఖారలోకే సన్ధాయ పుచ్ఛతి. **కిస్మిం కుబ్బతి సన్థవ**న్తి అహన్తి వా మమన్తి వా తణ్హాదిట్ఠిసన్థవం కిస్మిం కుబ్బతి, అధికరణత్థే భుమ్మవచనం. **కిస్స లోకో**తి ఉపయోగత్థే సామివచనం, కిం ఉపాదాయ లోకోతి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతీతి అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో. **కిస్మిం లోకో**తి భావేనభావలక్ఖణకారణత్థేసు భుమ్మవచనం. కిస్మిం సతి కేన కారణేన లోకో విహఞ్ఞతి పీళీయతి బాధీయతీతి అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో.

౧౭౧. అథ భగవా యస్మా ఛసు అజ్ఝత్తికబాహిరేసు ఆయతనేసు ఉప్పన్నేసు సత్తలోకో చ ధనధఞ్ఞాదివసేన సఙ్ఖారలోకో చ ఉప్పన్నో హోతి, యస్మా చేత్థ సత్తలోకో తేస్వేవ ఛసు దువిధమ్పి సన్థవం కరోతి. చక్ఖాయతనం వా హి “అహం మమ”న్తి గణ్హాతి అవసేసేసు వా అఞ్ఞతరం. యథాహ – “చక్ఖు అత్తాతి యో వదేయ్య, తం న ఉపపజ్జతీ”తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౪౨౨). యస్మా చ ఏతానియేవ ఛ ఉపాదాయ దువిధోపి లోకోతి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి, యస్మా చ తేస్వేవ ఛసు సతి సత్తలోకో దుక్ఖపాతుభావేన విహఞ్ఞతి. యథాహ –

> “హత్థేసు, భిక్ఖవే, సతి ఆదాననిక్ఖేపనం హోతి, పాదేసు సతి అభిక్కమపటిక్కమో హోతి, పబ్బేసు సతి సమిఞ్జనపసారణం హోతి, కుచ్ఛిస్మిం సతి జిఘచ్ఛాపిపాసా హోతి; ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, చక్ఖుస్మిం సతి చక్ఖుసమ్ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జతి అజ్ఝత్తం సుఖం దుక్ఖ”న్తిఆది (సం॰ ని॰ ౪.౨౩౭).

తథా తేసు ఆధారభూతేసు పటిహతో సఙ్ఖారలోకో విహఞ్ఞతి. యథాహ –

> “చక్ఖుస్మిం అనిదస్సనే సప్పటిఘే పటిహఞ్ఞి వా”ఇతి (ధ॰ స॰ ౫౯౭-౮) చ.

> “చక్ఖు, భిక్ఖవే, పటిహఞ్ఞతి మనాపామనాపేసు రూపేసూ”తి (సం॰ ని॰ ౪.౨౩౮) ఏవమాది.

తథా తేహియేవ కారణభూతేహి దువిధోపి లోకో విహఞ్ఞతి. యథాహ –

> “చక్ఖు విహఞ్ఞతి మనాపామనాపేసు రూపేసూ”తి (సం॰ ని॰ ౪.౨౩౮) చ.

> “చక్ఖు, భిక్ఖవే, ఆదిత్తం, రూపా ఆదిత్తా. కేన ఆదిత్తం? రాగగ్గినా”తి (సం॰ ని॰ ౪.౨౮; మహావ॰ ౫౪) ఏవమాది.

తస్మా ఛఅజ్ఝత్తికబాహిరాయతనవసేన తం పుచ్ఛం విస్సజ్జేన్తో ఆహ ‘‘**ఛసు లోకో సముప్పన్నో**’’తి.

౧౭౨. అథ సో యక్ఖో అత్తనా వట్టవసేన పుట్ఠపఞ్హం భగవతా ద్వాదసాయతనవసేన సఙ్ఖిపిత్వా విస్సజ్జితం న సుట్ఠు ఉపలక్ఖేత్వా తఞ్చ అత్థం తప్పటిపక్ఖఞ్చ ఞాతుకామో సఙ్ఖేపేనేవ వట్టవివట్టం పుచ్ఛన్తో ఆహ ‘‘**కతమం త**’’న్తి. తత్థ ఉపాదాతబ్బట్ఠేన **ఉపాదానం,** దుక్ఖసచ్చస్సేతం అధివచనం. **యత్థ లోకో విహఞ్ఞతీ**తి “ఛసు లోకో విహఞ్ఞతీ”తి ఏవం భగవతా

యత్థ ఛబ్బిధే ఉపాదానే లోకో విహఞ్ఞతీతి వుత్తో, తం కతమం ఉపాదానన్తి? ఏవం ఉపడ్ఢగాథాయ సరూపేనేవ దుక్ఖసచ్చం పుచ్ఛి. సముదయసచ్చం పన తస్స కారణభావేన గహితమేవ హోతి. **నియ్యానం పుచ్ఛితో**తి ఇమాయ పన ఉపడ్ఢగాథాయ మగ్గసచ్చం పుచ్ఛి. మగ్గసచ్చేన హి అరియసావకో దుక్ఖం పరిజానన్తో, సముదయం పజహన్తో, నిరోధం సచ్ఛికరోన్తో, మగ్గం భావేన్తో లోకమ్హా నియ్యాతి, తస్మా నియ్యానన్తి వుచ్చతి. **కథన్తి** కేన పకారేన. **దుక్ఖా పముచ్చతీ**తి "ఉపాదాన"న్తి వుత్తా వట్టదుక్ఖా పమోక్ఖం పాపుణాతి. ఏవమేత్థ సరూపేనేవ మగ్గసచ్చం పుచ్ఛి, నిరోధసచ్చం పన తస్స విసయభావేన గహితమేవ హోతి.

౧౭౩. ఏవం యక్ఖేన సరూపేన దస్సేత్వా చ అదస్సేత్వా చ చతుసచ్చవసేన పఞ్హం పుట్ఠో భగవా తేనేవ నయేన విస్సజ్జేన్తో ఆహ "**పఞ్చ కామగుణా**"తి. తత్థ పఞ్చకామగుణసఙ్ఖాతగోచరగ్గహణేన తగ్గోచరాని పఞ్చాయతనాని గహితానేవ హోన్తి. మనో ఛట్ఠో ఏతేసన్తి **మనోఛట్ఠా. పవేదితా**తి పకాసితా. ఏత్థ అజ్ఝత్తికేసు ఛట్ఠస్స మనాయతనస్స గహణేన తస్స విసయభూతం ధమ్మాయతనం గహితమేవ హోతి. ఏవం "కతమం తం ఉపాదాన"న్తి ఇమం పఞ్హం విస్సజ్జేన్తో పునపి ద్వాదసాయతనానం వసేనేవ దుక్ఖసచ్చం పకాసేసి. మనోగహణేన వా సత్తన్నం విఞ్ఞాణధాతూనం గహితత్తా తాసు పురిమపఞ్చవిఞ్ఞాణధాతుగ్గహణేన తాసం వత్థూని పఞ్చ చక్ఖాదీని ఆయతనాని, మనోధాతుమనోవిఞ్ఞాణధాతుగ్గహణేన తాసం వత్థుగోచరభేదం ధమ్మాయతనం గహితమేవాతి ఏవమ్పి ద్వాదసాయతనవసేన దుక్ఖసచ్చం పకాసేసి. లోకుత్తరమనాయతనధమ్మాయతనేకదేసో పనేత్థ యత్థ లోకో విహఞ్ఞతి, తం సన్ధాయ నిద్దిట్ఠత్తా న సఙ్గయ్హతి.

ఏత్థ ఛన్దం విరాజేత్వాతి ఏత్థ ద్వాదసాయతనభేదే దుక్ఖసచ్చే తానేవాయతనాని ఖన్ధతో ధాతుతో నామరూపతోతి తథా తథా వవత్థపేత్వా, తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా, విపస్సన్తో అరహత్తమగ్గపరియోసానాయ విపస్సనాయ తణ్హాసఙ్ఖాతం **ఛన్దం** సబ్బసో **విరాజేత్వా** వినేత్వా విద్ధంసేత్వాతి అత్థో. **ఏవం దుక్ఖా పముచ్చతీ**తి ఇమినా పకారేన ఏతస్మా వట్టదుక్ఖా పముచ్చతీతి . ఏవమిమాయ ఉపడ్ఢగాథాయ "నియ్యానం పుచ్ఛితో బ్రూహి, కథం దుక్ఖా పముచ్చతీ"తి అయం పఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి, మగ్గసచ్చఞ్చ పకాసితం సముదయనిరోధసచ్చాని పనేత్థ పురిమనయేనేవ సఙ్గహితత్తా పకాసితానేవ హోన్తీతి వేదితబ్బాని. ఉపడ్ఢగాథాయ వా దుక్ఖసచ్చం, ఛన్దేన సముదయసచ్చం, "విరాజేత్వా"తి ఏత్థ విరాగేన నిరోధసచ్చం, "విరాగావిముచ్చతీ"తి వచనతో వా మగ్గసచ్చం. "ఏవ"న్తి ఉపాయనిదస్సనేన మగ్గసచ్చం, దుక్ఖనిరోధన్తి వచనతో వా. "దుక్ఖా పముచ్చతీ"తి దుక్ఖపమోక్ఖేన నిరోధసచ్చన్తి ఏవమేత్థ చత్తారి సచ్చాని పకాసితాని హోన్తీతి వేదితబ్బాని.

౧౭౪. ఏవం చతుసచ్చగబ్భాయ గాథాయ లక్ఖణతో నియ్యానం పకాసేత్వా పున తదేవ సకేన నిరుత్తాభిలాపేన నిగమేన్తో ఆహ "**ఏతం లోకస్స నియ్యాన**"న్తి. ఏత్థ **ఏతన్తి** పుబ్బే వుత్తస్స నిద్దేసో, **లోకస్సా**తి తేధాతుకలోకస్స. **యథాతథన్తి** అవిపరీతం. **ఏతం వో అహమక్ఖామీ**తి సచేపి మం సహస్సక్ఖత్తుం పుచ్ఛేయ్యాథ, ఏతం వో అహమక్ఖామి, న అఞ్ఞం. కస్మా? యస్మా ఏవం దుక్ఖా పముచ్చతి, న అఞ్ఞథాతి అధిప్పాయో. అథ వా ఏతేన నియ్యానేన ఏకద్విత్తిక్ఖత్తుం నిగ్గతానమ్పి ఏతం వో అహమక్ఖామి, ఉపరివిసేసాధిగమాయపి ఏతదేవ అహమక్ఖామీతి అత్థో. కస్మా? యస్మా ఏవం దుక్ఖా పముచ్చతి అసేసనిస్సేసాతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే ద్వేపి యక్ఖసేనాపతయో సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహింసు సద్ధిం యక్ఖసహస్సేన.

౧౭౫. అథ హేమవతో పకతియాపి ధమ్మగరు ఇదాని అరియభూమియం పతిట్ఠాయ సుట్ఠుతరం అతిత్తో భగవతో విచిత్రపటిభానాయ దేసనాయ భగవన్తం సేక్ఖాసేక్ఖభూమిం పుచ్ఛన్తో "**కో సూధ తరతీ**"తి గాథమభాసి. తత్థ **కో సూధ తరతి**

ఓఘన్తి ఇమినా చతురోఘం కో తరతీతి సేక్ఖభూమిం పుచ్ఛతి అవిసేసేన. యస్మా **అణ్ణవ**న్తి న విత్థతమత్తం నాపి గమ్భీరమత్తం అపిచ పన యం విత్థతతరఞ్చ గమ్భీరతరఞ్చ, తం వుచ్చతి. తాదిసో చ సంసారణ్ణవో. అయఞ్హి సమన్తతో పరియన్తాభావేన విత్థతో, హేట్ఠా పతిట్ఠాభావేన ఉపరి ఆలమ్బనాభావేన చ గమ్భీరో, తస్మా "కో ఇధ తరతి అణ్ణవం, తస్మిఞ్చ అప్పతిట్ఠే అనాలమ్బే గమ్భీరే అణ్ణవే కో న సీదతీ"తి అసేక్ఖభూమిం పుచ్ఛతి.

౧౮౬. అథ భగవా యో భిక్ఖు జీవితహేతుపి వీతిక్కమం అకరోన్తో సబ్బదా సీలసమ్పన్నో లోకియలోకుత్తరాయ చ పఞ్ఞాయ పఞ్ఞవా, ఉపచారప్పనాసమాధినా ఇరియాపథహేట్ఠిమమగ్గఫలేహి చ సుసమాహితో, తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా విపస్సనాయ నియకజ్ఝత్తచిన్తనసీలో, సాతచ్చకిరియావహాయ అప్పమాదసతియా చ సమన్నాగతో. యస్మా సో చతుత్థేన మగ్గేన ఇమం సుదుత్తరం ఓఘం అనవసేసం తరతి, తస్మా సేక్ఖభూమిం విస్సజ్జేన్తో ''**సబ్బదా సీలసమ్పన్నో**''తి ఇమం తిసిక్ఖాగబ్భం గాథమాహ. ఏత్థ హి సీలసమ్పదాయ అధిసీలసిక్ఖా, సతిసమాధీహి అధిచిత్తసిక్ఖా, అజ్ఝత్తచిన్తితాపఞ్ఞాహి అధిపఞ్ఞాసిక్ఖాతి తిస్సో సిక్ఖా సఉపకారా సానిసంసా చ వుత్తా. ఉపకారో హి సిక్ఖానం లోకియపఞ్ఞా సతి చ, అనిసంసో సామఞ్ఞఫలానీతి.

౧౮౭. ఏవం పఠమగాథాయ సేక్ఖభూమిం దస్సేత్వా ఇదాని అసేక్ఖభూమిం దస్సేన్తో దుతియగాథమాహ. తస్సత్థో **విరతో కామసఞ్ఞాయా**తి యా కాచి కామసఞ్ఞా, తతో సబ్బతో చతుత్థమగ్గసమ్పయుత్తాయ సముచ్ఛేదవిరతియా విరతో. "విరత్తో"తిపి పాఠో. తదా "కామసఞ్ఞాయా"తి భుమ్మవచనం హోతి, సగాథావగ్గే పన "కామసఞ్ఞాసూ"తిపి (సం॰ ని॰ ౧.౯౬) పాఠో. చతూహిపి మగ్గేహి దసన్నం సంయోజనానం అతీతత్తా **సబ్బసంయోజనాతిగో**, చతుత్థేనేవ వా ఉద్ధమ్భాగియసబ్బసంయోజనాతిగో , తత్రతత్రాభినన్దినీతణ్హాసఙ్ఖాతాయ నన్దియా తిణ్ణఞ్చ భవానం పరిక్ఖీణత్తా **నన్దీభవపరిక్ఖీణో సో** తాదిసో ఖీణాసవో భిక్ఖు **గమ్భీరే** సంసారణ్ణవే **న సీదతి** నన్దీపరిక్ఖయేన సఉపాదిసేసం, భవపరిక్ఖయేన చ అనుపాదిసేసం నిబ్బానథలం సమాపజ్జ పరమస్సాసప్పత్తియాతి.

౧౮౮. అథ హేమవతో సహాయఞ్చ యక్ఖపరిసఞ్చ ఓలోకేత్వా పీతిసోమనస్సజాతో "గమ్భీరపఞ్ఞ"న్తి ఏవమాదీహి గాథాహి భగవన్తం అభిత్థవిత్వా సబ్బావతియా పరిసాయ సహాయేన చ సద్ధిం అభివాదేత్వా, పదక్ఖిణం కత్వా, అత్తనో వసనట్ఠానం అగమాసి.

తాసం పన గాథానం అయం అత్థవణ్ణనా – **గమ్భీరపఞ్ఞ**న్తి గమ్భీరాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతం. తత్థ పటిసమ్భిదాయం వుత్తనయేన గమ్భీరపఞ్ఞా వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హి తత్థ "గమ్భీరేసు ఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి గమ్భీరపఞ్ఞా"తిఆది (పటి॰ మ॰ ౩.౪). **నిపుణత్థదస్సి**న్తి నిపుణేహి ఖత్తియపణ్డితాదీహి అభిసఙ్ఖతానం పఞ్హానం అత్థదస్సిం అత్థానం వా యాని నిపుణాని కారణాని దుప్పటివిజ్ఝాని అఞ్ఞేహి తేసం దస్సనేన నిపుణత్థదస్సిం. రాగాదికిఞ్చనాభావేన **అకిఞ్చనం**. దువిధే కామే తివిధే చే భవే అలగ్గనేన **కామభవే అసత్తం**. ఖన్ధాదిభేదేసు సబ్బారమ్మణేసు ఛన్దరాగబన్ధనాభావేన **సబ్బధి విప్పముత్తం. దిబ్బే పథే కమమాన**న్తి అట్ఠసమాపత్తిభేదే దిబ్బే పథే సమాపజ్జనవసేన చఙ్కమన్తం. తత్థ కిఞ్చాపి న తాయ వేలాయ భగవా దిబ్బే పథే కమతి, అపిచ ఖో పుబ్బే కమనం ఉపాదాయ కమనసత్తిసబ్భావేన తత్థ లద్ధవసీభావతాయ ఏవం వుచ్చతి. అథ వా యే తే విసుద్ధిదేవా అరహన్తో, తేసం పథే సన్తవిహారే కమనేనాపేతం వుత్తం. మహన్తానం గుణానం ఏసనేన **మహేసిం**.

౧౮౯. దుతియగాథాయ అపరేన పరియాయేన థుతి ఆరద్ధాతి కత్వా పున నిపుణత్థదస్సిగ్గహణం నిదస్సేతి. అథ వా నిపుణత్థే దస్సేతారన్తి అత్థో. **పఞ్ఞాదద**న్తి పఞ్ఞాపటిలాభసంవత్తనికాయ పటిపత్తియా కథనేన పఞ్ఞాదాయకం. **కామాలయే అసత్త**న్తి య్వాయంకామేసు తణ్హాదిట్ఠివసేన దువిధో ఆలయో, తత్థ అసత్తం. **సబ్బవిదు**న్తి సబ్బధమ్మవిదుం, సబ్బఞ్ఞున్తి వుత్తం హోతి. **సుమేధ**న్తి తస్స సబ్బఞ్ఞుభావస్స మగ్గభూతాయ పారమీపఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ మేధాయ సమన్నాగతం. **అరియే పథే**తి అట్ఠఙ్గికే మగ్గే, ఫలసమాపత్తియం వా. **కమమాన**న్తి పఞ్ఞాయ అజ్ఝోగాహమానం మగ్గలక్ఖణం ఞత్వా దేసనతో, పవిసమానం వా ఖణే ఖణే ఫలసమాపత్తిసమాపజ్జనతో, చతుబ్బిధమగ్గభావనాసఙ్ఖాతాయ కమనసత్తియా కమితపుబ్బం వా.

౧౯౦. **సుదిట్ఠం వత నో అజ్జా**తి. అజ్జ అమ్హేహి సున్దరం దిట్ఠం, అజ్జ వా అమ్హాకం సున్దరం దిట్ఠం, దస్సనన్తి అత్థో. **సుప్పభాతం సుహుట్ఠిత**న్తి అజ్జ అమ్హాకం సుట్ఠు పభాతం సోభనం వా పభాతం అహోసి. అజ్జ చ నో సున్దరం ఉట్ఠితం అహోసి, అనుపరోధేన సయనతో ఉట్ఠితం. కిం కారణం? **యం అద్దసామ సమ్బుద్ధం,** యస్మా సమ్బుద్ధం అద్దసామాతి అత్తనో లాభసమ్పత్తిం ఆరబ్భ పామోజ్జం పవేదేతి.

౧౯౧. **ఇద్ధిమన్తో**తి కమ్మవిపాకజిద్ధియా సమన్నాగతా. **యసస్సినో**తి లాభగ్గపరివారగ్గసమ్పన్నా. **సరణం యన్తీ**తి కిఞ్చాపి మగ్గేనేవ గతా, తథాపి సోతాపన్నభావపరిదీపనత్థం పసాదదస్సనత్థఞ్చ వాచం భిన్దతి.

౧౯౨. **గామా గామ**న్తి దేవగామా దేవగామం. **నగా నగ**న్తి దేవపబ్బతా దేవపబ్బతం. **నమస్సమానా సమ్బుద్ధం, ధమ్మస్స చ సుధమ్మత**న్తి "సమ్మాసమ్బుద్ధో వత భగవా, స్వాక్ఖాతో వత భగవతో ధమ్మో"తిఆదినా నయేన బుద్ధసుబోధితఞ్చ ధమ్మసుధమ్మతఞ్చ. "సుప్పటిపన్నో వత భగవతో సావకసఙ్ఘో"తిఆదినా సఙ్ఘ-సుప్పటిపత్తిఞ్చ అభిత్థవిత్వా అభిత్థవిత్వా నమస్సమానా ధమ్మఘోసకా హుత్వా విచరిస్సామాతి వుత్తం హోతి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ హేమవతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఆళవకసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి ఆళవకసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అత్థవణ్ణనానయేనేవస్స ఉప్పత్తి ఆవిభవిస్సతి. అత్థవణ్ణనాయ చ "ఏవం మే సుతం, ఏకం సమయం భగవా"తి ఏతం వుత్తత్థమేవ. **ఆళవియం విహరతి ఆళవకస్స యక్ఖస్స భవనే**తి ఏత్థ పన కా ఆళవీ, కస్మా చ భగవా తస్స యక్ఖస్స భవనే విహరతీతి? వుచ్చతే – **ఆళవీ**తి రట్ఠమ్పి నగరమ్పి వుచ్చతి, తదుభయమ్పి ఇధ వట్టతి. ఆళవీనగరస్స హి సమీపే విహరన్తోపి "ఆళవియం విహరతీ"తి వుచ్చతి. తస్స చ నగరస్స సమీపే అవిదూరే గావుతమత్తే తం భవనం, ఆళవీరట్ఠే విహరన్తోపి "ఆళవియం విహరతీ"తి వుచ్చతి, ఆళవీరట్ఠే చేతం భవనం.

యస్మా పన ఆళవకో రాజా వివిధనాటకూపభోగం ఛడ్డేత్వా చోరపటిబాహనత్థం పటిరాజనిసేధనత్థం బ్యాయామకరణత్థఞ్చ సత్తమే సత్తమే దివసే మిగవం గచ్ఛన్తో ఏకదివసం బలకాయేన సద్ధిం కతికం అకాసి – "యస్స పస్సేన మిగో పలాయతి, తస్సేవ సో భారో"తి. అథ తస్సేవ పస్సేన మిగో పలాయి, జవసమ్పన్నో రాజా ధనుం గహేత్వా

పత్తికోవ తియోజనం తం మిగం అనుబన్ధి. ఏణిమిగా చ తియోజనవేగా ఏవ హోన్తి. అథ పరిక్ఖీణజవం తం మిగం ఉదకం పవిసిత్వా, ఠితం వధిత్వా, ద్విధా ఛేత్వా, అనత్థికోపి మంసేన "నాసక్ఖి మిగం గహేతు"న్తి అపవాదమోచనత్థం కాజేనాదాయ ఆగచ్ఛన్తో నగరస్సావిదూరే బహలపత్తపలాసం మహానిగ్రోధం దిస్వా పరిస్సమవినోదనత్థం తస్స మూలముపగతో. తస్మిఞ్చ నిగ్రోధే ఆళవకో యక్ఖో మహారాజసన్తికా వరం లభిత్వా మజ్ఝన్హికసమయే తస్స రుక్ఖస్స ఛాయాయ ఫుట్ఠోకాసం పవిట్ఠే పాణినో ఖాదన్తో పటివసతి. సో తం దిస్వా ఖాదితుం ఉపగతో. అథ రాజా తేన సద్ధిం కతికం అకాసి – "ముఞ్చ మం, అహం తే దివసే దివసే మనుస్సఞ్చ థాలిపాకఞ్చ పేసేస్సామీ"తి. యక్ఖో "త్వం రాజూపభోగేన పమత్తో సమ్ముస్ససి, అహం పన భవనం అనుపగతఞ్చ అననుఞ్ఞాతఞ్చ ఖాదితుం న లభామి, స్వాహం భవన్తమ్పి జీయేయ్య"న్తి న ముఞ్చి. రాజా "యం దివసం న పేసేమి, తం దివసం మం గహేత్వా ఖాదాహీ"తి అత్తానం అనుజానిత్వా తేన ముత్తో నగరాభిముఖో అగమాసి.

బలకాయో మగ్గే ఖన్ధావారం బన్ధిత్వా ఠితో రాజానం దిస్వా – "కిం, మహారాజ, అయసమత్తభయా ఏవం కిలన్తోసీ"తి వదన్తో పచ్చుగ్గన్త్వా పటిగ్గహేసి. రాజా తం పవత్తిం అనారోచేత్వా నగరం గన్త్వా, కతపాతరాసో నగరగుత్తికం ఆమన్తేత్వా ఏతమత్థం ఆరోచేసి. నగరగుత్తికో – "కిం, దేవ, కాలపరిచ్ఛేదో కతో"తి ఆహ. రాజా "న కతో, భణే"తి ఆహ. "దుట్ఠు కతం, దేవ, అమనుస్సా హి పరిచ్ఛిన్నమత్తమేవ లభన్తి, అపరిచ్ఛిన్నే పన జనపదస్స ఆబాధో భవిస్సతి. హోతు, దేవ, కిఞ్చాపి ఏవమకాసి, అప్పోస్సుక్కో త్వం రజ్జసుఖం అనుభోహి, అహమేత్థ కాతబ్బం కరిస్సామీ"తి. సో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ బన్ధనాగారం గన్త్వా యే యే వజ్ఝా హోన్తి, తే తే సన్ధాయ – "యో జీవితత్థికో హోతి, సో నిక్ఖమతూ"తి భణతి. యో పఠమం నిక్ఖమతి తం గేహం నేత్వా, న్హాపేత్వా, భోజేత్వా చ, "ఇమం థాలిపాకం యక్ఖస్స దేహీ"తి పేసేతి. తం రుక్ఖమూలం పవిట్ఠమత్తంయేవ యక్ఖో భేరవం అత్తభావం నిమ్మినిత్వా మూలకన్దం వియ ఖాదతి . యక్ఖానుభావేన కిర మనుస్సానం కేసాదీని ఉపాదాయ సకలసరీరం నవనీతపిణ్డో వియ హోతి. యక్ఖస్స భత్తం గాహాపేతుం గతపురిసా తం దిస్వా భీతా యథామిత్తం ఆరోచేసుం. తతో పభుతి "రాజా చోరే గహేత్వా యక్ఖస్స దేతీ"తి మనుస్సా చోరకమ్మతో పటివిరతా. తతో అపరేన సమయేన నవచోరానం అభావేన పురాణచోరానఞ్చ పరిక్ఖయేన బన్ధనాగారాని సుఞ్ఞాని అహేసుం.

అథ నగరగుత్తికో రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా అత్తనో ధనం నగరరచ్ఛాసు ఛడ్డాపేసి – "అప్పేవ నామ కోచి లోభేన గణ్హేయ్యా"తి. తం పాదేనపి న కోచి ఛుపి. సో చోరే అలభన్తో అమచ్చానం ఆరోచేసి. అమచ్చా "కులపటిపాటియా ఏకమేకం జిణ్ణకం పేసేమ, సో పకతియాపి మచ్చుముఖే వత్తతీ"తి ఆహంసు. రాజా "'అమ్హాకం పితరం, అమ్హాకం పితామహం పేసేతీ'తి మనుస్సా ఖోభం కరిస్సన్తి, మా వో ఏతం రుచ్చీ"తి నివారేసి. "తేన హి, దేవ, దారకం పేసేమ ఉత్తానసేయ్యకం, తథావిధస్స హి 'మాతా మే పితా మే'తి సినేహో నత్థీ"తి ఆహంసు. రాజా అనుజాని. తే తథా అకంసు. నగరే దారకమాతరో చ దారకే గహేత్వా గబ్భినియో చ పలాయిత్వా పరజనపదే దారకే సంవడ్ఢేత్వా ఆనేన్తి. ఏవం సబ్బానిపి ద్వాదస వస్సాని గతాని.

తతో ఏకదివసం సకలనగరం విచినిత్వా ఏకమ్పి దారకం అలభిత్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసుం – "నత్థి, దేవ, నగరే దారకో ఠపేత్వా అన్తేపురే తవ పుత్తం ఆళవకకుమార"న్తి. రాజా "యథా మమ పుత్తో పియో, ఏవం సబ్బలోకస్స, అత్తనా పన పియతరం నత్థి, గచ్ఛథ, తమ్పి దత్వా మమ జీవితం రక్ఖథా"తి ఆహ. తేన చ సమయేన ఆళవకకుమారస్స మాతా పుత్తం న్హాపేత్వా, మణ్డేత్వా, దుకూలచుమ్బటకే కత్వా, అఙ్కే సయాపేత్వా, నిసిన్నా హోతి. రాజపురిసా రఞ్ఞో ఆణాయ తత్థ గన్త్వా విప్పలపన్తియా తస్సా సోళసన్నఞ్చ ఇత్థిసహస్సానం సద్ధిం ధాతియా తం ఆదాయ పక్కమింసు "స్వే యక్ఖభక్ఖో భవిస్సతీ"తి. తం దివసఞ్చ భగవా పచ్చూససమయే పచ్చుట్ఠాయ జేతవనమహావిహారే గన్ధకుటియం

మహాకరుణాసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా పున బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో అద్దస ఆళవకస్స కుమారస్స అనాగామిఫలుప్పత్తియా ఉపనిస్సయం, యక్ఖస్స చ సోతాపత్తిఫలుప్పత్తియా ఉపనిస్సయం దేసనాపరియోసానే చ చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మచక్ఖుపటిలాభస్సాతి. తస్మా విభాతాయ రత్తియా పురేభత్తకిచ్చం కత్వా అనిట్ఠితపచ్ఛాభత్తకిచ్చోవ కాళపక్ఖఉపోసథదివసే వత్తమానే ఓగ్గతే సూరియే ఏకకోవ అదుతియో పత్తచీవరమాదాయ పాదగమనేనేవ సావత్థితో తింస యోజనాని గన్త్వా తస్స యక్ఖస్స భవనం పావిసి. తేన వుత్తం "ఆళవకస్స యక్ఖస్స భవనే"తి.

కిం పన భగవా యస్మిం నిగ్రోధే ఆళవకస్స భవనం, తస్స మూలే విహాసి, ఉదాహు భవనేయేవాతి? వుచ్చతే – భవనేయేవ. యథేవ హి యక్ఖా అత్తనో భవనం పస్సన్తి, తథా భగవాపి. సో తత్థ గన్త్వా భవనద్వారే అట్ఠాసి. తదా ఆళవకో హిమవన్తే యక్ఖసమాగమం గతో హోతి. తతో ఆళవకస్స ద్వారపాలో గద్రభో నామ యక్ఖో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా, వన్దిత్వా – "కిం, భన్తే, భగవా వికాలే ఆగతో"తి ఆహ. "ఆమ, గద్రభ, ఆగతోమ్హి. సచే తే అగరు, విహరేయ్యామేకరత్తిం ఆళవకస్స భవనే"తి. "న మే, భన్తే, గరు, అపిచ ఖో సో యక్ఖో కక్ఖళో ఫరుసో, మాతాపితూనమ్పి అభివాదనాదీని న కరోతి, మా రుచ్చి భగవతో ఇధ వాసో"తి. "జానామి, గద్రభ, తస్స కక్ఖళత్తం, న కోచి మమన్తరాయో భవిస్సతి, సచే తే అగరు, విహరేయ్యామేకరత్తి"న్తి .

దుతియమ్పి గద్రభో యక్ఖో భగవన్తం ఏతదవోచ – "అగ్గితత్తకపాలసదిసో, భన్తే, ఆళవకో, 'మాతాపితరో'తి వా 'సమణబ్రాహ్మణా'తి వా 'ధమ్మో'తి వా న జానాతి, ఇధాగతానం చిత్తక్ఖేపమ్పి కరోతి, హదయమ్పి ఫాలేతి, పాదేపి గహేత్వా పరసముద్దే వా పరచక్కవాళే వా ఖిపతీ"తి. దుతియమ్పి భగవా ఆహ – "జానామి, గద్రభ, సచే తే అగరు, విహరేయ్యామేకరత్తి"న్తి. తతియమ్పి గద్రభో యక్ఖో భగవన్తం ఏతదవోచ – "అగ్గితత్తకపాలసదిసో, భన్తే, ఆళవకో, 'మాతాపితరో'తి వా 'సమణబ్రాహ్మణా'తి వా 'ధమ్మో'తి వా న జానాతి, ఇధాగతానం చిత్తక్ఖేపమ్పి కరోతి, హదయమ్పి ఫాలేతి, పాదేపి గహేత్వా పరసముద్దే వా పరచక్కవాళే వా ఖిపతీ"తి. తతియమ్పి భగవా ఆహ – "జానామి, గద్రభ, సచే తే అగరు, విహరేయ్యామేకరత్తి"న్తి. "న మే, భన్తే, గరు, అపిచ ఖో సో యక్ఖో అత్తనో అనారోచేత్వా అనుజానన్తం మం జీవితా వోరోపేయ్య, ఆరోచేమి, భన్తే, తస్సా"తి. "యథాసుఖం, గద్రభ, ఆరోచేహీ"తి. "తేన హి, భన్తే, త్వమేవ జానాహీ"తి భగవన్తం అభివాదేత్వా హిమవన్తాభిముఖో పక్కామి. భవనద్వారమ్పి సయమేవ భగవతో వివరమదాసి. భగవా అన్తోభవనం పవిసిత్వా యత్థ అభిలక్ఖితేసు మఙ్గలదివసాదీసు నిసీదిత్వా ఆళవకో సిరిం అనుభోతి, తస్మింయేవ దిబ్బరతనపల్లఙ్కే నిసీదిత్వా సువణ్ణాభం ముఞ్చి. తం దిస్వా యక్ఖస్స ఇత్థియో ఆగన్త్వా, భగవన్తం వన్దిత్వా, సమ్పరివారేత్వా నిసీదింసు. భగవా "పుబ్బే తుమ్హే దానం దత్వా, సీలం సమాదియిత్వా, పూజనేయ్యం పూజేత్వా, ఇమం సమ్పత్తిం పత్తా, ఇదానిపి తథేవ కరోథ, మా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఇస్సామచ్ఛరియాభిభూతా విహరథా"తిఆదినా నయేన తాసం పకిణ్ణకధమ్మకథం కథేసి. తా చ భగవతో మధురనిగ్ఘోసం సుత్వా, సాధుకారసహస్సాని దత్వా, భగవన్తం పరివారేత్వా నిసీదింసుయేవ. గద్రభోపి హిమవన్తం గన్త్వా ఆళవకస్స ఆరోచేసి – "యగ్ఘే, మారిస, జానేయ్యాసి, విమానే తే భగవా నిసిన్నో"తి. సో గద్రభస్స సఞ్ఞమకాసి "తుణ్హీ హోహి, గన్త్వా కత్తబ్బం కరిస్సామీ"తి. పురిసమానేన కిర లజ్జితో అహోసి, తస్మా "మా కోచి పరిసమజ్ఝే సుణేయ్యా"తి వారేసి.

తదా సాతాగిరహేమవతా భగవన్తం జేతవనేయేవ వన్దిత్వా “యక్ఖసమాగమం గమిస్సామా”తి సపరివారా నానాయానేహి ఆకాసేన గచ్ఛన్తి. ఆకాసే చ యక్ఖానం న సబ్బత్థ మగ్గో అత్థి, ఆకాసట్ఠాని విమానాని పరిహరిత్వా మగ్గట్ఠానేనేవ మగ్గో హోతి. ఆళవకస్స పన విమానం భూమట్ఠం సుగుత్తం పాకారపరిక్ఖిత్తం సుసంవిహితద్వారట్టాలకగోపురం, ఉపరి కంసజాలసఞ్ఛన్నం మఞ్జూససదిసం తియోజనం ఉబ్బేధేన. తస్స ఉపరి మగ్గో హోతి. తే తం పదేసమాగమ్మ గన్తుం అసమత్థా అహేసుం. బుద్ధానఞ్హి నిసిన్నోకాసస్స ఉపరిభాగేన యావ భవగ్గా, తావ కోచి గన్తుం అసమత్థో. తే “కిమిద”న్తి ఆవజ్జేత్వా భగవన్తం దిస్వా ఆకాసే ఖిత్తలేడ్డు వియ ఓరుయ్హ వన్దిత్వా, ధమ్మం సుత్వా, పదక్ఖిణం కత్వా “యక్ఖసమాగమం గచ్ఛామ భగవా”తి తీణి వత్థూని పసంసన్తా యక్ఖసమాగమం అగమంసు. ఆళవకో తే దిస్వా “ఇధ నిసీదథా”తి పటిక్కమ్మ ఓకాసమదాసి. తే ఆళవకస్స నివేదేసుం “లాభా తే, ఆళవక, యస్స తే భవనే భగవా విహరతి, గచ్ఛావుసో భగవన్తం పయిరుపాసస్సూ”తి. ఏవం భగవా భవనేయేవ విహాసి, న యస్మిం నిగ్రోధే ఆళవకస్స భవనం, తస్స మూలేతి. తేన వుత్తం “ఏకం సమయం భగవా ఆళవియం విహరతి ఆళవకస్స యక్ఖస్స భవనే”తి.

అథ ఖో ఆళవకో…పే… భగవన్తం ఏతదవోచ “**నిక్ఖమ సమణా**”తి. “కస్మా పనాయం ఏతదవోచా”తి? వుచ్చతే – రోసేతుకామతాయ. తత్రేవం ఆదితో పభుతి సమ్బన్ధో వేదితబ్బో – అయఞ్హి యస్మా అస్సద్ధస్స సద్ధాకథా దుక్కథా హోతి దుస్సీలాదీనం సీలాదికథా వియ, తస్మా తేసం యక్ఖానం సన్తికా భగవతో పసంసం సుత్వా ఏవ అగ్గిమ్హి పక్ఖిత్తలోణసక్ఖరా వియ అబ్భన్తరకోపేన తటతటాయమానహదయో హుత్వా “కో సో భగవా నామ, యో మమ భవనం పవిట్ఠో”తి ఆహ. తే ఆహంసు – “న త్వం, ఆవుసో, జానాసి భగవన్తం అమ్హాకం సత్థారం, యో తుసితభవనే ఠితో పఞ్చ మహావిలోకనాని విలోకేత్వా”తిఆదినా నయేన యావ ధమ్మచక్కప్పవత్తనం కథేన్తా పటిసన్ధిఆదినా ద్వత్తింస పుబ్బనిమిత్తాని వత్వా “ఇమానిపి త్వం, ఆవుసో , అచ్ఛరియాని నాద్దసా”తి చోదేసుం. సో దిస్వాపి కోధవసేన “నాద్దస”న్తి ఆహ. ఆవుసో ఆళవక పస్సేయ్యాసి వా త్వం, న వా, కో తయా అత్థో పస్సతా వా అపస్సతా వా, కిం త్వం కరిస్ససి అమ్హాకం సత్థునో, యో త్వం తం ఉపనిధాయ చలక్కకుధమహాఉసభసమీపే తదహుజాతవచ్ఛకో వియ, తిధాపభిన్నమత్తవారణసమీపే భిఙ్కపోతకో వియ, భాసురవిలమ్బకేసరఉపసోభితక్ఖన్ధస్స మిగరఞ్ఞో సమీపే జరసిఙ్గాలో వియ, దియడ్ఢయోజనసతప్పవడ్ఢకాయసుపణ్ణరాజసమీపే ఛిన్నపక్ఖకాకపోతకో వియ ఖాయసి, గచ్ఛ యం తే కరణీయం, తం కరోహీతి. ఏవం వుత్తే కుద్ధో ఆళవకో ఉట్ఠహిత్వా మనోసిలాతలే వామపాదేన ఠత్వా “పస్సథ దాని తుమ్హాకం వా సత్థా మహానుభావో, అహం వా”తి దక్ఖిణపాదేన సట్ఠియోజనమత్తం కేలాసపబ్బతకూటం అక్కమి, తం అయోకూటపహటో నిద్ధన్తఅయోపిణ్డో వియ పపటికాయో ముఞ్చి. సో తత్ర ఠత్వా “అహం ఆళవకో”తి ఘోసేసి, సకలజమ్బుదీపం సద్దో ఫరి.

చత్తారో కిర సద్దా సకలజమ్బుదీపే సుయ్యింసు – యఞ్చ పుణ్ణకో యక్ఖసేనాపతి ధనఞ్చయకోరబ్యరాజానం జూతే జినిత్వా అప్ఫోటేత్వా “అహం జిని”న్తి ఉగ్ఘోసేసి, యఞ్చ సక్కో దేవానమిన్దో కస్సపస్స భగవతో సాసనే పరిహాయమానే విస్సకమ్మం దేవపుత్తం సునఖం కారేత్వా “అహం పాపభిక్ఖూ చ పాపభిక్ఖునియో చ ఉపాసకే చ ఉపాసికాయో చ సబ్బేవ అధమ్మవాదినో ఖాదామీ”తి ఉగ్ఘోసాపేసి, యఞ్చ కుసజాతకే పభావతిహేతు సత్తహి రాజూహి నగరే ఉపరుద్ధే పభావతిం అత్తనా సహ హత్థిక్ఖన్ధం ఆరోపేత్వా నగరా నిక్ఖమ్మ “అహం సీహస్సరకుసమహారాజా”తి మహాపురిసో ఉగ్ఘోసేసి, యఞ్చ ఆళవకో కేలాసముద్ధని ఠత్వా “అహం ఆళవకో”తి. తదా హి సకలజమ్బుదీపే ద్వారే ద్వారే ఠత్వా ఉగ్ఘోసితసదిసం అహోసి, తియోజనసహస్సవిత్థతో చ హిమవాపి సఙ్కమ్పి యక్ఖస్స ఆనుభావేన.

సో **వాతమణ్డలం** సముట్ఠాపేసి – “ఏతేనేవ సమణం పలాపేస్సామీ”తి. తే పురత్థిమాదిభేదా వాతా సముట్ఠహిత్వా అడ్ఢయోజనయోజనద్వియోజనతియోజనప్పమాణాని పబ్బతకూటాని పదాలేత్వా వనగచ్ఛరుక్ఖాదీని ఉమ్మూలేత్వా ఆళవీనగరం పక్ఖన్తా జిణ్ణహత్థిసాలాదీని చుణ్ణేన్తా ఛదనిట్ఠకా ఆకాసే భమేన్తా. భగవా “మా కస్సచి ఉపరోధో హోతూ”తి అధిట్ఠాసి. తే వాతా దసబలం పత్వా చీవరకణ్ణమత్తమ్పి చాలేతుం నాసక్ఖింసు. తతో **మహావస్సం** సముట్ఠాపేసి “ఉదకేన అజ్ఝోత్థరిత్వా సమణం మారేస్సామీ”తి. తస్సానుభావేన ఉపరూపరి సతపటలసహస్సపటలాదిభేదా వలాహకా ఉట్ఠహిత్వా వస్సింసు, వుట్ఠిధారావేగేన పథవీ ఛిద్దా అహోసి, వనరుక్ఖాదీనం ఉపరి మహోఘో ఆగన్త్వా దసబలస్స చీవరే ఉస్సావబిన్దుమత్తమ్పి తేమేతుం నాసక్ఖి. తతో **పాసాణవస్సం** సముట్ఠాపేసి, మహన్తాని మహన్తాని పబ్బతకూటాని ధూమాయన్తాని పజ్జలన్తాని ఆకాసేనాగన్త్వా దసబలం పత్వా దిబ్బమాలాగుళాని సమ్పజ్జింసు. తతో **పహరణవస్సం** సముట్ఠాపేసి, ఏకతోధారాఉభతోధారా అసిసత్తిఖురప్పాదయో ధూమాయన్తా పజ్జలన్తా ఆకాసేనాగన్త్వా దసబలం పత్వా దిబ్బపుప్ఫాని అహేసుం. తతో **అఙ్గారవస్సం** సముట్ఠాపేసి, కింసుకవణ్ణా అఙ్గారా ఆకాసేనాగన్త్వా దసబలస్స పాదమూలే దిబ్బపుప్ఫాని హుత్వా వికిరింసు. తతో **కుక్కులవస్సం** సముట్ఠాపేసి, అచ్చుణ్హో కుక్కులో ఆకాసేనాగన్త్వా దసబలస్స పాదమూలే చన్దనచుణ్ణం హుత్వా నిపతి. తతో **వాలుకావస్సం** సముట్ఠాపేసి, అతిసుఖుమా వాలుకా ధూమాయన్తా పజ్జలన్తా ఆకాసేనాగన్త్వా దసబలస్స పాదమూలే దిబ్బపుప్ఫాని హుత్వా నిపతింసు. తతో **కలలవస్సం** సముట్ఠాపేసి, తం కలలవస్సం ధూమాయన్తం పజ్జలన్తం ఆకాసేనాగన్త్వా దసబలస్స పాదమూలే దిబ్బగన్ధం హుత్వా నిపతి. తతో **అన్ధకారం** సముట్ఠాపేసి “భింసేత్వా సమణం పలాపేస్సామీ”తి. తం చతురఙ్గసమన్నాగతన్ధకారసదిసం హుత్వా దసబలం పత్వా సూరియప్పభావిహతమివన్ధకారం అన్తరధాయి.

ఏవం యక్ఖో ఇమాహి నవహి వాతవస్సపాసాణపహరణఙ్గారకుక్కులవాలుకకలలన్ధకారవుట్ఠీహి భగవన్తం పలాపేతుం అసక్కోన్తో నానావిధపహరణహత్థాయ అనేకప్పకారరూపభూతగణసమాకులాయ చతురఙ్గినియా సేనాయ సయమేవ భగవన్తం అభిగతో. తే భూతగణా అనేకప్పకారే వికారే కత్వా “గణ్హథ హనథా”తి భగవతో ఉపరి ఆగచ్ఛన్తా వియ హోన్తి, అపిచ తే నిద్ధన్తలోహపిణ్డం వియ మక్ఖికా, భగవన్తం అల్లీయితుం అసమత్థా ఏవం అహేసుం. ఏవం సన్తేపి యథా బోధిమణ్డే మారో ఆగతవేలాయమేవ నివత్తో, తథా అనివత్తిత్వా ఉపడ్ఢరత్తిమత్తం బ్యాకులమకంసు. ఏవం ఉపడ్ఢరత్తిమత్తం అనేకప్పకారవిభింసనదస్సనేనపి భగవన్తం చాలేతుమసక్కోన్తో ఆళవకో చిన్తేసి – “యంనూనాహం కేనచి అజేయ్యం దుస్సావుధం ముఞ్చేయ్య”న్తి.

చత్తారి కిర ఆవుధాని లోకే సేట్ఠాని – సక్కస్స వజిరావుధం, వేస్సవణస్స గదావుధం, యమస్స నయనావుధం, ఆళవకస్స దుస్సావుధన్తి. యది హి సక్కో కుద్ధో వజిరావుధం సినేరుమత్థకే పహరేయ్య అట్ఠసట్ఠిసహస్సాధికయోజనసతసహస్సం సినేరుం వినివిజ్ఝిత్వా హేట్ఠతో గచ్ఛేయ్య . వేస్సవణస్స పుథుజ్జనకాలే విస్సజ్జితగదా బహూనం యక్ఖసహస్సానం సీసం పాతేత్వా పున హత్థపాసం ఆగన్త్వా తిట్ఠతి. యమేన కుద్ధేన నయనావుధేన ఓలోకితమత్తే అనేకాని కుమ్భణ్డసహస్సాని తత్తకపాలే తిలా వియ విప్ఫురన్తాని వినస్సన్తి. ఆళవకో కుద్ధో సచే ఆకాసే దుస్సావుధం ముఞ్చేయ్య, ద్వాదస వస్సాని దేవో న వస్సేయ్య. సచే పథవియం ముఞ్చేయ్య, సబ్బరుక్ఖతిణాదీని సుస్సిత్వా ద్వాదసవస్సన్తరం న పున రుహేయ్యుం. సచే సముద్దే ముఞ్చేయ్య, తత్తకపాలే ఉదకబిన్దు వియ సబ్బముదకం సుస్సేయ్య. సచే సినేరుసదిసేపి పబ్బతే ముఞ్చేయ్య, ఖణ్డాఖణ్డం హుత్వా వికిరేయ్య. సో ఏవం మహానుభావం దుస్సావుధం ఉత్తరీయకతం ముఞ్చిత్వా అగ్గహేసి . యేభుయ్యేన దససహస్సిలోకధాతుదేవతా వేగేన

సన్నిపతింసు – “అజ్జ భగవా ఆళవకం దమేస్సతి, తత్థ ధమ్మం సోస్సామా”తి. యుద్ధదస్సనకామాపి దేవతా సన్నిపతింసు. ఏవం సకలమ్పి ఆకాసం దేవతాహి పురిపుణ్ణమహోసి.

అథ ఆళవకో భగవతో సమీపే ఉపరూపరి విచరిత్వా వత్థావుధం ముఞ్చి. తం అసనివిచక్కం వియ ఆకాసే భేరవసద్దం కరోన్తం ధూమాయన్తం పజ్జలన్తం భగవన్తం పత్వా యక్ఖస్స మానమద్దనత్థం పాదముఞ్ఛనచోళకం హుత్వా పాదమూలే నిపతి. ఆళవకో తం దిస్వా ఛిన్నవిసాణో వియ ఉసభో, ఉద్ధటదాఠో వియ సప్పో, నిత్తేజో నిమ్మదో నిపతితమానద్ధజో హుత్వా చిన్తేసి – “దుస్సావుధమ్పి సమణం నభిభోసి, కిం ను ఖో కారణ”న్తి? ఇదం కారణం, మేత్తావిహారయుత్తో సమణో, హన్ద నం రోసేత్వా మేత్తాయ వియోజేమీతి. ఇమినా సమ్బన్ధేనేతం వుత్తం – “అథ ఖో ఆళవకో యక్ఖో యేన భగవా...పే.... నిక్ఖమ సమణా”తి. తత్రాయమధిప్పాయో – కస్మా మయా అననుఞ్ఞాతో మమ భవనం పవిసిత్వా ఘరసామికో వియ ఇత్థాగారస్స మజ్ఝే నిసిన్నోసి, ననుయుత్తమేతం సమణస్స యదిదం అదిన్నపటిభోగో ఇత్థిసంసగ్గో చ, తస్మా యది త్వం సమణధమ్మే ఠితో, నిక్ఖమ సమణాతి. ఏకే పన “ఏతాని అఞ్ఞాని చ ఫరుసవచనాని వత్వా ఏవాయం ఏతదవోచా”తి భణన్తి.

అథ భగవా “యస్మా థద్ధో పటిథద్ధభావేన వినేతుం న సక్కా, సో హి పటిథద్ధభావే కరియమానే సేయ్యథాపి చణ్డస్స కుక్కురస్స నాసాయ పిత్తం భిన్దేయ్య, సో భియ్యోసో మత్తాయ చణ్డతరో అస్స, ఏవం థద్ధతరో హోతి, ముదునా పన సో సక్కా వినేతు”న్తి ఞత్వా “సాధావుసో”తి పియవచనేన తస్స వచనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా నిక్ఖమి . తేన వుత్తం **“సాధావుసోతి భగవా నిక్ఖమీ”**తి.

తతో ఆళవకో “సువచో వతాయం సమణో ఏకవచనేనేవ నిక్ఖన్తో, ఏవం నామ నిక్ఖమేతుం సుఖం సమణం అకారణేనేవాహం సకలరత్తిం యుద్ధేన అబ్భుయ్యాసి”న్తి ముదుచిత్తో హుత్వా పున చిన్తేసి “ఇదానిపి న సక్కా జానితుం, కిం ను ఖో సువచతాయ నిక్ఖన్తో, ఉదాహు కోధేన, హన్ద నం వీమంసామీ”తి. తతో **“పవిస సమణా”**తి ఆహ. అథ “సువచో”తి ముదుభూతచిత్తవవత్థానకరణత్థం పునపి పియవచనం వదన్తో **సాధావుసో**తి భగవా పావిసి. ఆళవకో పునప్పునం తమేవ సువచభావం వీమంసన్తో దుతియమ్పి తతియమ్పి **“నిక్ఖమ పవిసా”**తి ఆహ. భగవాపి తథా అకాసి. యది న కరేయ్య, పకతియాపి థద్ధయక్ఖస్స చిత్తం థద్ధతరం హుత్వా ధమ్మకథాయ భాజనం న భవేయ్య. తస్మా యథా నామ మాతా రోదన్తం పుత్తకం యం సో ఇచ్ఛతి, తం దత్వా వా కత్వా వా సఞ్ఞాపేతి, తథా భగవా కిలేసరోదనేన రోదన్తం యక్ఖం సఞ్ఞాపేతుం యం సో భణతి, తం అకాసి. యథా చ ధాతీ థఞ్ఞం అపివన్తం దారకం కిఞ్చి దత్వా ఉపలాళేత్వా పాయేతి, తథా భగవా యక్ఖం లోకుత్తరధమ్మఖీరం పాయేతుం తస్స పత్థితవచనకరణేన ఉపలాళేన్తో ఏవమకాసి. యథా చ పురిసో లాబుమ్హి చతుమధురం పూరేతుకామో తస్సబ్భన్తరం సోధేతి, ఏవం భగవా యక్ఖస్స చిత్తే లోకుత్తరచతుమధురం పూరేతుకామో తస్స అబ్భన్తరే కోధమలం సోధేతుం యావ తతియం నిక్ఖమనపవేసనం అకాసి.

అథ ఆళవకో “సువచో అయం సమణో, ‘నిక్ఖమా’తి వుత్తో నిక్ఖమతి, ‘పవిసా’తి వుత్తో పవిసతి, యంనూనాహం ఇమం సమణం ఏవమేవం సకలరత్తిం కిలమేత్వా, పాదే గహేత్వా, పారగఙ్గాయ ఖిపేయ్య”న్తి పాపకం చిత్తం ఉప్పాదేత్వా చతుత్థవారం ఆహ – **“నిక్ఖమ సమణా”**తి. తం ఞత్వా భగవా **“న ఖ్వాహం త”**న్తి ఆహ. “ఏవం వుత్తే తదుత్తరిం కరణీయం పరియేసమానో పఞ్హం పుచ్ఛితబ్బం మఞ్ఞిస్సతి, తం ధమ్మకథాయ ముఖం భవిస్సతీ”తి ఞత్వా **“న ఖ్వాహం త”**న్తి ఆహ. తత్థ **న**ఇతి పటిక్ఖేపే, **ఖో**ఇతి అవధారణే. **అహ**న్తి అత్తనిదస్సనం, న్తి హేతువచనం. తేనేత్థ “యస్మా త్వం ఏవం చిన్తేసి, తస్మా అహం ఆవుసో నేవ నిక్ఖమిస్సామి, యం తే కరణీయం, తం కరోహీ”తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

తతో ఆళవకో యస్మా పుబ్బేపి ఆకాసేనాగమనవేలాయం "కిం ను ఖో, ఏతం సువణ్ణవిమానం, ఉదాహు రజతమణివిమానానం అఞ్ఞతరం, హన్ద నం పస్సామా"తి ఏవం అత్తనో విమానం ఆగతే ఇద్ధిమన్తే తాపసపరిబ్బాజకే పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జేతుమసక్కోన్తే చిత్తక్ఖేపాదీహి విహేఠేతి. కథం? అమనుస్సా హి భింసనకరూపదస్సనేన వా హదయవత్థుపరిమద్దనేన వాతి ద్వీహాకారేహి చిత్తక్ఖేపం కరోన్తి. అయం పన యస్మా "ఇద్ధిమన్తో భింసనకరూపదస్సనేన న తసన్తీ"తి ఞత్వా అత్తనో ఇద్ధిప్పభావేన సుఖుమత్తభావం నిమ్మినిత్వా, తేసం అన్తో పవిసిత్వా హదయవత్థుం పరిమద్దతి, తతో చిత్తసన్తతి న సణ్ఠాతి, తస్సా అసణ్ఠమానాయ ఉమ్మత్తకా హోన్తి ఖిత్తచిత్తా. ఏవం ఖిత్తచిత్తానం ఏతేసం ఉరమ్పి ఫాలేతి, పాదేపి నే గహేత్వా పారగఙ్గాయ ఖిపతి "మాస్సు మే పున ఏవరూపా భవనమాగమింసూ"తి, తస్మా తే పఞ్హే సరిత్వా "యంనూనాహం ఇమం సమణం ఇదాని ఏవం విహేఠేయ్య"న్తి చిన్తేత్వా ఆహ **''పఞ్హం తం సమణా''**తిఆది.

కుతో పనస్స తే పఞ్హాతి? తస్స కిర మాతాపితరో కస్సపం భగవన్తం పయిరుపాసిత్వా అట్ఠ పఞ్హే సవిస్సజ్జనే ఉగ్గహేసుం. తే దహరకాలే ఆళవకం పరియాపుణాపేసుం. సో కాలచ్చయేన విస్సజ్జనం సమ్ముస్సి. తతో "ఇమే పఞ్హాపి మా వినస్సన్తూ"తి సువణ్ణపట్టే జాతిహిఙ్గులకేన లిఖాపేత్వా విమానే నిక్ఖిపి. ఏవమేతే బుద్ధపఞ్హా బుద్ధవిసయా ఏవ హోన్తి. భగవా తం సుత్వా యస్మా బుద్ధానం పరిచ్చత్తలాభన్తరాయో వా జీవితన్తరాయో వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణబ్యామప్పభానం పటిఘాతో వా న సక్కా కేనచి కాతుం, తస్మా తం లోకే అసాధారణం బుద్ధానుభావం దస్సేన్తో ఆహ **''న ఖ్వాహం తం, ఆవుసో, పస్సామి సదేవకే లోకే''**తి.

తత్థ "సదేవకవచనేన పఞ్చకామావచరదేవగ్గహణ"న్తిఆదినా నయేన ఏతేసం పదానం అత్థమత్తదస్సనేన సఙ్ఖేపో వుత్తో, న అనుసన్ధియోజనాక్కమేన విత్థారో. స్వాయం వుచ్చతి – **సదేవక**వచనేన హి ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదతో సబ్బదేవేసు గహితేసుపి యేసం తత్థ సన్నిపతితే దేవగణే విమతి అహోసి "మారో మహానుభావో ఛకామావచరిస్సరో వసవత్తీ పచ్చనీకసాతో ధమ్మదేస్సీ కురురకమ్మన్తో, కిం ను ఖో, సోపిస్స చిత్తక్ఖేపాదీని న కరేయ్యా"తి, తేసం విమతిపటిబాహనత్థం **''సమారకే''**తి ఆహ. తతో యేసం అహోసి – "బ్రహ్మా మహానుభావో ఏకఙ్గులియా ఏకచక్కవాళసహస్సే ఆలోకం కరోతి, ద్వీహి...పే.... దసహి అఙ్గులీహి దససు చక్కవాళసహస్సేసు, అనుత్తరఞ్చ ఝానసమాపత్తిసుఖం పటిసంవేదేతి, కిం సోపి న కరేయ్యా"తి, తేసం విమతిపటిబాహనత్థం **''సబ్రహ్మకే''**తి ఆహ. అథ యేసం అహోసి "పుథు సమణబ్రాహ్మణా సాసనస్స పచ్చత్థికా పచ్చామిత్తా మన్తాదిబలసమన్నాగతా, కిం తేపి న కరేయ్యు"న్తి, తేసం విమతిపటిబాహనత్థం **''సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయా''**తి ఆహ. ఏవం ఉక్కట్ఠట్ఠానేసు కస్సచి అభావం దస్సేత్వా ఇదాని **సదేవమనుస్సాయా**తి వచనేన సమ్ముతిదేవే అవసేసమనుస్సే చ ఉపాదాయ ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేనేవ సేససత్తలోకేపి కస్సచి అభావం దస్సేసీతి ఏవమేత్థ అనుసన్ధియోజనాక్కమో వేదితబ్బో.

ఏవం భగవా తస్స బాధనచిత్తం పటిసేధేత్వా పఞ్హపుచ్ఛనే ఉస్సాహం జనేన్తో ఆహ **''అపిచ త్వం, ఆవుసో, పుచ్ఛ యదాకఙ్ఖసీ''**తి. తస్సత్థో – పుచ్ఛ, యది ఆకఙ్ఖసి, న మే పఞ్హవిస్సజ్జనే భారో అత్థి. అథ వా "పుచ్ఛ యం ఆకఙ్ఖసి, తే సబ్బం విస్సజ్జేస్సామీ"తి సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేసి అసాధారణం పచ్చేకబుద్ధఅగ్గసావకమహాసావకేహి. తే హి "పుచ్ఛావుసో సుత్వా వేదిస్సామా"తి వదన్తి. బుద్ధా పన "పుచ్ఛావుసో యదాకఙ్ఖసీ"తి (సం. ని. ౧.౨౩౭, ౨౪౬) వా,

"పుచ్ఛ వాసవ మం పఞ్హం, యం కిఞ్చి మనసిచ్ఛసీ"తి వా. (దీ. ని. ౨.౩౫౬);

“బావరిస్స చ తుయ్హం వా, సబ్బేసం సబ్బసంసయం;

కతావకాసా పుచ్ఛవ్హో, యం కిఞ్చి మనసిచ్ఛథా”తి వా. (సు॰ ని॰ ౧౦౩౬) –

ఏవమాదినా నయేన దేవమనుస్సానం సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేన్తి. అనచ్ఛరియఞ్చేతం, యం భగవా బుద్ధభూమిం పత్వా ఏవం పవారణం పవారేయ్య, యో బోధిసత్తభూమియం పదేసఞాణే వత్తమానోపి –

“కోణ్డఞ్ఞ పఞ్హాని వియాకరోహి, యాచన్తి తం ఇసయో సాధురూపా;

కోణ్డఞ్ఞ ఏసో మనుజేసు ధమ్మో, యం వుద్ధమాగచ్ఛతి ఏస భారో”తి. (జా॰ ౨.౧౭.౬౦) –

ఏవం ఇసీహి యాచితో –

“కతావకాసా పుచ్ఛన్తు భోన్తో, యం కిఞ్చి పఞ్హం మనసాభిపత్థితం;

అహఞ్హి తం తం వో వియాకరిస్సం, ఞత్వా సయం లోకమిమం పరఞ్చా”తి. –

ఏవం సరభఙ్గకాలే సమ్భవజాతకే చ సకలజమ్బుదీపే తిక్ఖత్తుం విచరిత్వా పఞ్హానం అన్తకరం అదిస్వా జాతియా సత్తవస్సికో రథికాయ పంసుకీళికం కీళన్తో సుచిరతేన బ్రాహ్మణేన పుట్ఠో –

“తగ్ఘ తే అహమక్ఖిస్సం, యథాపి కుసలో తథా;

రాజా చ ఖో నం జానాతి, యది కాహతి వా న వా”తి. (జా॰ ౧.౧౬.౧౭౨) –

ఏవం సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేసి. ఏవం భగవతా ఆళవకస్స సబ్బఞ్ఞుపవారణాయ పవారితాయ **అథ ఖో ఆళవకో యక్ఖో భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసి ‘‘కిం సూధ విత్త’’**న్తి.

౧౮౩. తత్థ **కి**న్తి పుచ్ఛావచనం. **సూ**తి పదపూరణమత్తే నిపాతో. **ఇధా**తి ఇమస్మిం లోకే. **విత్త**న్తి విదతి, పీతిం కరోతీతి విత్తం, ధనస్సేతం అధివచనం. **సుచిణ్ణ**న్తి సుకతం. **సుఖ**న్తి కాయికచేతసికం సాతం. **ఆవహాతీ**తి ఆవహతి, ఆనేతి, దేతి, అప్పేతీతి వుత్తం హోతి **హవే**తి దళ్హత్థే నిపాతో. **సాదుతర**న్తి అతిసయేన సాదుం. “సాధుతర”న్తిపి పాఠో. **రసాన**న్తి రససఞ్ఞితానం ధమ్మానం. **కథ**న్తి కేన పకారేన, కథంజీవినో జీవితం **కథంజీవిజీవితం,** గాథాబన్ధసుఖత్థం పన సానునాసికం వుచ్చతి. “కథంజీవిం జీవత”న్తి వా పాఠో. తస్స జీవన్తానం కథంజీవిన్తి అత్థో. సేసమేత్థ పాకటమేవ. ఏవమిమాయ గాథాయ “కిం సు ఇధ లోకే పురిసస్స విత్తం సేట్ఠం, కిం సు సుచిణ్ణం సుఖమావహాతి, కిం రసానం సాదుతరం, కథంజీవినో జీవితం సేట్ఠమాహూ”తి ఇమే చత్తారో పఞ్హే పుచ్ఛి.

౧౮౪. అథస్స భగవా కస్సపదసబలేన విస్సజ్జితనయేనేవ విస్సజ్జేన్తో ఇమం గాథమాహ **‘‘సద్ధీధ విత్త’’**న్తి. తత్థ యథా హిరఞ్ఞసువణ్ణాది విత్తం ఉపభోగపరిభోగసుఖం ఆవహతి, ఖుప్పిపాసాదిదుక్ఖం పటిబాహతి, దాలిద్దియం వూపసమేతి, ముత్తాదిరతనపటిలాభహేతు హోతి, లోకసన్థుతిఞ్చ ఆవహతి, ఏవం లోకియలోకుత్తరా సద్ధాపి యథాసమ్భవం లోకియలోకుత్తరవిపాకసుఖమావహతి, సద్ధాధురేన పటిపన్నానం జాతిజరాదిదుక్ఖం పటిబాహతి, గుణదాలిద్దియం వూపసమేతి, సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గాదిరతనపటిలాభహేతు హోతి.

“సద్ధో సీలేన సమ్పన్నో, యసో భోగసమప్పితో;

యం యం పదేసం భజతి, తత్థ తత్థేవ పూజితో”తి. (ధ॰ ప॰ ౩౦౩) –

వచనతో లోకసన్థుతిఞ్చ ఆవహతీతి కత్వా “విత్త”న్తి వుత్తా. యస్మా పనేతం సద్ధావిత్తం అనుగామికం అనఞ్ఞసాధారణం సబ్బసమ్పత్తిహేతు, లోకియస్స హిరఞ్ఞసువణ్ణాదివిత్తస్సాపి నిదానం. సద్ధోయేవ హి దానాదీని పుఞ్ఞాని కత్వా విత్తం అధిగచ్ఛతి, అస్సద్ధస్స పన విత్తం యావదేవ అనత్థాయ హోతి, తస్మా “సేట్ఠ”న్తి వుత్తం. **పురిసస్సాతి** ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదదేసనా; తస్మా న కేవలం పురిసస్స , ఇత్థిఆదీనమ్పి సద్ధావిత్తమేవ సేట్ఠన్తి వేదితబ్బం.

ధమ్మోతి దసకుసలకమ్మపథధమ్మో, దానసీలభావనాధమ్మో వా. **సుచిణ్ణోతి** సుకతో సుచరితో . **సుఖమావహతీతి** సోణసేట్ఠిపుత్తరట్ఠపాలాదీనం వియ మనుస్ససుఖం, సక్కాదీనం వియ దిబ్బసుఖం, పరియోసానే చ మహాపదుమాదీనం వియ నిబ్బానసుఖఞ్చ ఆవహతీతి.

సచ్చన్తి అయం సచ్చసద్దో అనేకేసు అత్థేసు దిస్సతి. సేయ్యథిదం – “సచ్చం భణే న కుజ్ఝేయ్యా”తిఆదీసు (ధ॰ ప॰ ౨౨౪) వాచాసచ్చే. “సచ్చే ఠితా సమణబ్రాహ్మణా చా”తిఆదీసు (జా॰ ౨.౨౧.౪౩౩) విరతిసచ్చే. “కస్మా ను సచ్చాని వదన్తి నానా, పవాదియాసే కుసలావదానా”తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౮౯౧) దిట్ఠిసచ్చే. “చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణసచ్చానీ”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౧౮౫) బ్రాహ్మణసచ్చే. “ఏకఞ్హి సచ్చం న దుతీయమత్థీ”తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౮౯౦) పరమత్థసచ్చే. “చతున్నం సచ్చానం కతి కుసలా”తిఆదీసు (విభ॰ ౨౧౬) అరియసచ్చే. ఇధ పన పరమత్థసచ్చం నిబ్బానం, విరతిసచ్చం వా అబ్భన్తరం కత్వా వాచాసచ్చం అధిప్పేతం, యస్సానుభావేన ఉదకాదీని వసే వత్తేన్తి జాతిజరామరణపారం తరన్తి. యథాహ –

“సచ్చేన వాచేనుదకమ్పి ధావతి, విసమ్పి సచ్చేన హనన్తి పణ్డితా;

సచ్చేన దేవో థనయం పవస్సతి, సచ్చే ఠితా నిబ్బుతిం పత్థయన్తి.

“యే కేచిమే అత్థి రసా పథబ్యా, సచ్చం తేసం సాదుతరం రసానం;

సచ్చే ఠితా సమణబ్రాహ్మణా చ, తరన్తి జాతిమరణస్స పార”న్తి. (జా॰ ౨.౨౧.౪౩౩);

సాదుతరన్తి మధురతరం, పణీతతరం. **రసానన్తి** యే ఇమే “మూలరసో, ఖన్ధరసో”తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౬౨౮-౬౩౦) నయేన సాయనీయధమ్మా, యే చిమే “అనుజానామి, భిక్ఖవే, సబ్బం ఫలరసం (మహావ॰ ౩౦౦) అరసరూపో భవం గోతమో, యే తే, బ్రాహ్మణ, రూపరసా, సద్దరసా (అ॰ ని॰ ౮.౧౧; పారా॰ ౩), అనాపత్తి రసరసే (పాచి॰ ౬౦౭-౬౮౯), అయం ధమ్మవినయో ఏకరసో విముత్తిరసో (అ॰ ని॰ ౮.౧౯; చూళవ॰ ౩౮౫), భాగీ వా భగవా అత్థరసస్స ధమ్మరసస్సా”తిఆదినా (మహాని॰ ౧౪౯; చూళని॰ అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨) నయేన వాచారసూపవజ్జా అవసేసబ్యఞ్జనాదయో ధమ్మా “రసా”తి వుచ్చన్తి, తేసం రసానం **సచ్చం హవే సాదుతరం** సచ్చమేవ సాదుతరం, సాధుతరం వా సేట్ఠతరం, ఉత్తమతరం. మూలరసాదయో హి సరీరం ఉపబ్రూహేన్తి, సంకిలేసికఞ్చ సుఖమావహన్తి. సచ్చరసే విరతిసచ్చవాచాసచ్చరసా

సమథవిపస్సనాదీహి చిత్తముపబ్రూహేన్తి, అసంకిలేసికఞ్చ సుఖమావహన్తి, విముత్తిరసో పరమత్థసచ్చరసపరిభావితత్తా సాదు, అత్థరసధమ్మరసా చ తదధిగమూపాయభూతం అత్థఞ్చ ధమ్మఞ్చ నిస్సాయ పవత్తితోతి.

పఞ్ఞాజీవిన్తి ఏత్థ పన య్వాయం అన్ధేకచక్ఖుద్విచక్ఖుకేసు ద్విచక్ఖుపుగ్గలో గహట్ఠో వా కమ్మన్తానుట్ఠానసరణగమనదానసంవిభాగసీలసమాదానఉపోసథకమ్మాదిగహట్ఠపటిపదం, పబ్బజితో వా అవిప్పటిసారకరసీలసఙ్ఖాతం తదుత్తరిచిత్తవిసుద్ధిఆదిభేదం వా పబ్బజితపటిపదం పఞ్ఞాయ ఆరాధేత్వా జీవతి, తస్స పఞ్ఞాజీవినో జీవితం, తం వా పఞ్ఞాజీవిం జీవితం సేట్ఠమాహూతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

౧౮౩-౬. ఏవం భగవతా విస్సజ్జితే చత్తారోపి పఞ్హే సుత్వా అత్తమనో యక్ఖో అవసేసేపి చత్తారో పఞ్హే పుచ్ఛన్తో ''**కథం సు తరతి ఓఘు**''న్తి గాథమాహ. అథస్స భగవా పురిమనయేనేవ విస్సజ్జేన్తో ''**సద్ధాయ తరతీ**''తి గాథమాహ. తత్థ కిఞ్చాపి యో చతుబ్బిధం ఓఘం తరతి, సో సంసారణ్ణవమ్పి తరతి, వట్టదుక్ఖమ్పి అచ్చేతి, కిలేసమలాపి పరిసుజ్ఝతి, ఏవం సన్తేపి పన యస్మా అస్సద్ధో ఓఘుతరణం అసద్దహన్తో న పక్ఖన్దతి, పఞ్చసు కామగుణేసు చిత్తవోస్సగ్గేన పమత్తో తత్థేవ సత్తవిసత్తతాయ సంసారణ్ణవం న తరతి, కుసీతో దుక్ఖం విహరతి వోకిణ్ణో అకుసలేహి ధమ్మేహి, అప్పఞ్ఞో సుద్ధిమగ్గం అజానన్తో న పరిసుజ్ఝతి, తస్మా తప్పటిపక్ఖం దస్సేన్తేన భగవతా అయం గాథా వుత్తా.

ఏవం వుత్తాయ చేతాయ యస్మా సోతాపత్తియఙ్గపదట్ఠానం సద్ధిన్ద్రియం, తస్మా ''**సద్ధాయ తరతి ఓఘు**''న్తి ఇమినా పదేన దిట్ఠోఘతరణం సోతాపత్తిమగ్గం సోతాపన్నఞ్చ పకాసేతి. యస్మా పన సోతాపన్నో కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ సాతచ్చకిరియాసఙ్ఖాతేన అప్పమాదేన సమన్నాగతో దుతియమగ్గం ఆరాధేత్వా ఠపేత్వా సకిదేవ ఇమం లోకం ఆగమనమత్తం అవసేసం సోతాపత్తిమగ్గేన అతిణ్ణం భవోఘువత్థుం సంసారణ్ణవం తరతి, తస్మా ''**అప్పమాదేన అణ్ణవ**''న్తి ఇమినా పదేన భవోఘతరణం సకదాగామిమగ్గం సకదాగామిఞ్చ పకాసేతి. యస్మా సకదాగామీ వీరియేన తతియమగ్గం ఆరాధేత్వా సకదాగామిమగ్గేన అనతీతం కామోఘువత్థుం; కామోఘుసఙ్ఖాతఞ్చ కామదుక్ఖమచ్చేతి, తస్మా ''**వీరియేన దుక్ఖమచ్చేతీ**''తి ఇమినా పదేన కామోఘతరణం అనాగామిమగ్గం అనాగామిఞ్చ పకాసేతి. యస్మా పన అనాగామీ విగతకామపఙ్కతాయ పరిసుద్ధాయ పఞ్ఞాయ ఏకన్తపరిసుద్ధం చతుత్థమగ్గపఞ్ఞం ఆరాధేత్వా అనాగామిమగ్గేన అప్పహీనం అవిజ్జాసఙ్ఖాతం పరమమలం పజహతి, తస్మా ''**పఞ్ఞాయ పరిసుజ్ఝతీ**''తి ఇమినా పదేన అవిజ్జోఘతరణం అరహత్తమగ్గం అరహన్తఞ్చ పకాసేతి. ఇమాయ చ అరహత్తనికూటేన కథితాయ గాథాయ పరియోసానే యక్ఖో సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి.

౧౮౭. ఇదాని తమేవ "పఞ్ఞాయ పరిసుజ్ఝతీ"తి ఏత్థ వుత్తం పఞ్ఞాపదం గహేత్వా అత్తనో పటిభానేన లోకియలోకుత్తరమిస్సకం పఞ్హం పుచ్ఛన్తో ''**కథం సు లభతే పఞ్ఞ**''న్తి ఇమం ఛప్పదగాథమాహ. తత్థ **కథం సూ**తి సబ్బత్థేవ అత్థయుత్తిపుచ్ఛా హోతి. అయఞ్హి పఞ్ఞాదిఅత్థం ఞత్వా తస్స యుత్తిం పుచ్ఛతి ''**కథం** కాయ యుత్తియా కేన కారణేన పఞ్ఞం లభతీ"తి. ఏస నయో ధనాదీసు.

౧౮౮. అథస్స భగవా చతూహి కారణేహి పఞ్ఞాలాభం దస్సేన్తో ''**సద్దహానో**''తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – యేన పుబ్బభాగే కాయసుచరితాదిభేదేన, అపరభాగే చ సత్తతింసబోధిపక్ఖియభేదేన ధమ్మేన అరహన్తో బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకా నిబ్బానం పత్తా, తం **సద్దహానో అరహతం ధమ్మం నిబ్బానపత్తియా** లోకియలోకుత్తరం **పఞ్ఞం లభతి**. తఞ్చ ఖో న సద్ధామత్తకేనేవ, యస్మా పన సద్ధాజాతో ఉపసఙ్కమతి, ఉపసఙ్కమన్తో పయిరుపాసతి, పయిరుపాసన్తో సోతం ఓదహతి, ఓహితసోతో

ధమ్మం సుణాతి, తస్మా ఉపసఙ్కమనతో పభుతి యావ ధమ్మస్సవనేన **సుస్సూసం లభతి**. కి వుత్తం హోతి – తం ధమ్మం సద్దహిత్వాపి ఆచరియుపజ్ఝాయే కాలేన ఉపసఙ్కమిత్వా వత్తకరణేన పయిరుపాసిత్వా యదా పయిరుపాసనాయ ఆరాధితచిత్తా కిఞ్చి వత్తుకామా హోన్తి. అథ అధిగతాయ సోతుకామతాయ సోతం ఓదహిత్వా సుణన్తో లభతీతి. ఏవం సుసూసమ్పి చ సతిఅవిప్పవాసేన **అప్పమత్తో** సుభాసితదుబ్భాసితఞ్ఞుతాయ **విచక్ఖణో** ఏవ లభతి, న ఇతరో. తేనాహ "**అప్పమత్తో విచక్ఖణో**"తి.

ఏవం యస్మా సద్ధాయ పఞ్ఞాలాభసంవత్తనికం పటిపదం పటిపజ్జతి, సుస్సూసాయ సక్కచ్చం పఞ్ఞాధిగమూపాయం సుణాతి, అప్పమాదేన గహితం న సమ్ముస్సతి, విచక్ఖణతాయ అనూనాధికం అవిపరీతఞ్చ గహేత్వా విత్థారికం కరోతి. సుస్సూసాయ వా ఓహితసోతో పఞ్ఞాపటిలాభహేతుం ధమ్మం సుణాతి, అప్పమాదేన సుత్వా ధమ్మం ధారేతి , విచక్ఖణతాయ ధతానం ధమ్మానం అత్థముపపరిక్ఖతి, అథానుపుబ్బేన పరమత్థసచ్చం సచ్ఛికరోతి, తస్మాస్స భగవా "కథం సు లభతే పఞ్ఞ"న్తి పుట్ఠో ఇమాని చత్తారి కారణాని దస్సేన్తో ఇమం గాథమాహ – "సద్దహానో…పే.… విచక్ఖణో"తి.

౧౮౯. ఇదాని తతో పరే తయో పఞ్హే విస్సజ్జేన్తో "పతిరూపకారీ"తి ఇమం గాథమాహ. తత్థ దేసకాలాదీని అహాపేత్వా లోకియస్స లోకుత్తరస్స వా ధనస్స పతిరూపం అధిగమూపాయం కరోతీతి **పతిరూపకారీ. ధురవా**తి చేతసికవీరియవసేన అనిక్ఖిత్తధురో. **ఉట్ఠాతా**తి "యో చ సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ, తిణా భియ్యో న మఞ్ఞతీ"తిఆదినా (థేరగా. ౨౩౨; దీ. ని. ౩.౨౫౩) నయేన కాయికవీరియవసేన ఉట్ఠానసమ్పన్నో అసిథిలపరక్కమో. **విన్దతే ధన**న్తి ఏకమూసికాయ న చిరస్సేవ ద్వేసతసహస్ససఙ్ఖం చూళన్తేవాసీ వియ లోకియధనఞ్చ, మహల్లకమహాతిస్సత్థేరో వియ లోకుత్తరధనఞ్చ లభతి. సో హి "తీహి ఇరియాపథేహి విహరిస్సామీ"తి వత్తం కత్వా థినమిద్ధాగమనవేలాయ పలాలచుమ్బటకం తేమేత్వా, సీసే కత్వా, గలప్పమాణం ఉదకం పవిసిత్వా, థినమిద్ధం పటిబాహన్తో ద్వాదసహి వస్సేహి అరహత్తం పాపుణి. **సచ్చేనా**తి వచీసచ్చేనాపి "సచ్చవాదీ భూతవాదీ"తి, పరమత్థసచ్చేనాపి "బుద్ధో పచ్చేకబుద్ధో అరియసావకో"తి ఏవం కిత్తిం పప్పోతి. **దద**న్తి యంకిఞ్చి ఇచ్ఛితపత్థితం దదన్తో **మిత్తాని గన్థతి,** సమ్పాదేతి కరోతీతి అత్థో. దుద్దదం వా దదం గన్థతి, దానముఖేన వా చత్తారిపి సఙ్గహవత్థూని గహితానీతి వేదితబ్బాని. తేహి మిత్తాని కరోతీతి వుత్తం హోతి.

౧౯౦. ఏవం గహట్ఠపబ్బజితానం సాధారణేన లోకియలోకుత్తరమిస్సకేన నయేన చత్తారో పఞ్హే విస్సజ్జేత్వా ఇదాని "కథం పేచ్చ న సోచతీ"తి ఇమం పఞ్చమం పఞ్హం గహట్ఠవసేన విస్సజ్జేన్తో ఆహ "**యస్సేతే**"తి. తస్సత్థో – యస్స "సద్దహానో అరహత"న్తి ఏత్థ వుత్తాయ సబ్బకల్యాణధమ్ముప్పాదికాయ సద్ధాయ సమన్నాగతత్తా **సద్ధస్స ఘరమేసినో** ఘరావాసం పఞ్చ వా కామగుణే ఏసన్తస్స గవేసన్తస్స కామభోగినో గహట్ఠస్స "సచ్చేన కిత్తిం పప్పోతీ"తి ఏత్థ వుత్తప్పకారం **సచ్చం,** "సుస్సూసం లభతే పఞ్ఞ"న్తి ఏత్థ సుస్సూసపఞ్ఞానామేన వుత్తో **ధమ్మో,** "ధురవా ఉట్ఠాతా"తి ఏత్థ ధురనామేన ఉట్ఠాననామేన చ వుత్తా **ధీతి,** "దదం మిత్తాని గన్థతీ"తి ఏత్థ వుత్తప్పకారో **చాగో** చాతి ఏతే చతురో ధమ్మా సన్తి. **స వే పేచ్చ న సోచతీ**తి ఇధలోకా పరలోకం గన్త్వా స వే న సోచతీతి.

౧౯౧. ఏవం భగవా పఞ్చమమ్పి పఞ్హం విస్సజ్జేత్వా తం యక్ఖం చోదేన్తో ఆహ – "ఇఙ్ఘ **అఞ్ఞేపీ**"తి. తత్థ **ఇఙ్ఘా**తి చోదనత్థే నిపాతో. **అఞ్ఞేపీ**తి అఞ్ఞేపి ధమ్మే పుథూ సమణబ్రాహ్మణే పుచ్ఛస్సు, అఞ్ఞేపి వా పూరణాదయో సబ్బఞ్ఞుపటిఞ్ఞే పుథూ సమణబ్రాహ్మణే పుచ్ఛస్సు. యది అమ్హేహి "సచ్చేన కిత్తిం పప్పోతీ"తి ఏత్థ వుత్తప్పకారా **సచ్చా** భియ్యో కిత్తిప్పత్తికారణం వా, "సుస్సూసం లభతే పఞ్ఞ"న్తి ఏత్థ సుస్సూసనపఞ్ఞాపదేసేన వుత్తా **దమా** భియ్యో లోకియలోకుత్తరపఞ్ఞాపటిలాభకారణం

వా. “దదం మిత్తాని గన్థతీ”తి ఏత్థ వుత్తప్పకారా **చాగా** భియ్యో మిత్తగన్థనకారణం వా, “ధురవా ఉట్ఠాతా”తి ఏత్థ తం తం అత్థవసం పటిచ్చ ధురనామేన ఉట్ఠాననామేన చ వుత్తాయ మహాభారసహనట్ఠేన ఉస్సోళ్హీభావప్పత్తాయ వీరియసఙ్ఖాతాయ **ఖన్త్యా** భియ్యో లోకియలోకుత్తరధనవిన్దనకారణం వా, “సచ్చం ధమ్మో ధితి చాగో”తి ఏవం వుత్తేహి ఇమేహేవ చతూహి ధమ్మేహి భియ్యో అస్మా లోకా పరం లోకం పేచ్చ అసోచనకారణం వా ఇధ విజ్జతీతి అయమేత్థ సద్ధిం సఙ్ఖేపయోజనాయ అత్థవణ్ణనా. విత్థారతో పన ఏకమేకం పదం అత్థుద్ధారపదుద్ధారవణ్ణనానయేహి విభజిత్వా వేదితబ్బా.

౧౯౨. ఏవం వుత్తే యక్ఖో యేన సంసయేన అఞ్ఞే పుచ్ఛేయ్య, తస్స పహీనత్తా “**కథం ను దాని పుచ్ఛేయ్యం, పుథూ సమణబ్రాహ్మణే**తి వత్వా యేపిస్స అపుచ్ఛనకారణం న జానన్తి, తేపి జానాపేన్తో “**యోహం అజ్జ పజానామి, యో అత్థో సమ్పరాయికో**”తి ఆహ. తత్థ **అజ్జా**తి అజ్జాదిం కత్వాతి అధిప్పాయో. **పజానామీ**తి యథావుత్తేన పకారేన జానామి. **యో అత్థో**తి ఏత్తావతా “సుస్సూసం లభతే పఞ్ఞ”న్తిఆదినా నయేన వుత్తం దిట్ఠధమ్మికం దస్సేతి **సమ్పరాయికో**తి ఇమినా “యస్సేతే చతురో ధమ్మా”తి వుత్తం పేచ్చ సోకాభావకరం సమ్పరాయికం. **అత్థో**తి చ కారణస్సేతం అధివచనం. అయఞ్హి అత్థసద్దో “సాత్థం సబ్యఞ్జన”న్తి ఏవమాదీసు (పారా॰ ౧; దీ॰ ని॰ ౧.౨౫౫) పాఠత్థే వత్తతి. “అత్థో మే, గహపతి, హిరఞ్ఞసువణ్ణేనా”తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౨౫౦; మ॰ ని॰ ౩.౨౫౮) కిచ్చత్థే “హోతి సీలవతం అత్థో”తిఆదీసు (జా॰ ౧.౧.౧౧) వుడ్ఢిమ్హి. “బహుజనో భజతే అత్థహేతూ”తిఆదీసు (జా॰ ౧.౧౫.౮౯) ధనే. “ఉభిన్నమత్థం చరతీ”తిఆదీసు (జా॰ ౧.౭.౬౬; సం॰ ని॰ ౧.౨౫౦; థేరగా॰ ౪౪౩) హితే. “అత్థే జాతే చ పణ్డిత”న్తిఆదీసు (జా॰ ౧.౧.౯౨) కారణే. ఇధ పన కారణే. తస్మా యం పఞ్ఞాదిలాభాదీనం కారణం దిట్ఠధమ్మికం, యఞ్చ పేచ్చ సోకాభావస్స కారణం సమ్పరాయికం, తం యోహం అజ్జ భగవతా వుత్తనయేన సామంయేవ పజానామి, సో కథం ను దాని పుచ్ఛేయ్యం పుథూ సమణబ్రాహ్మణేతి ఏవమేత్థ సఙ్ఖేపతో అత్థో వేదితబ్బో.

౧౯౩. ఏవం యక్ఖో “పజానామి యో అత్థో సమ్పరాయికో”తి వత్వా తస్స ఞాణస్స భగవంమూలకత్తం దస్సేన్తో “**అత్థాయ వత మే బుద్ధో**”తి ఆహ. తత్థ **అత్థాయా**తి హితాయ, వుడ్ఢియా వా. **యత్థ దిన్నం మహప్ఫల**న్తి “యస్సేతే చతురో ధమ్మా”తి (జా॰ ౧.౧.౯౭) ఏత్థ వుత్తచాగేన యత్థ దిన్నం మహప్ఫలం హోతి, తం అగ్గదక్ఖిణేయ్యం బుద్ధం పజానామీతి అత్థో. కేచి పన “సఙ్ఘం సన్ధాయ ఏవమాహా”తి భణన్తి.

౧౯౪. ఏవం ఇమాయ గాథాయ అత్తనో హితాధిగమం దస్సేత్వా ఇదాని పరహితాయ పటిపత్తిం దీపేన్తో ఆహ “**సో అహం విచరిస్సామీ**”తి. తస్సత్థో హేమవతసుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

ఏవమిమాయ గాథాయ పరియోసానఞ్చ రత్తివిభాయనఞ్చ సాధుకారసద్దుట్ఠానఞ్చ ఆళవకకుమారస్స యక్ఖస్స భవనం ఆనయనఞ్చ ఏకక్ఖణేయేవ అహోసి. రాజపురిసా సాధుకారసద్దం సుత్వా “ఏవరూపో సాధుకారసద్దో ఠపేత్వా బుద్ధే న అఞ్ఞేసం అబ్భుగ్గచ్ఛతి, ఆగతో ను ఖో భగవా”తి ఆవజ్జేన్తా భగవతో సరీరప్పభం దిస్వా, పుబ్బే వియ బహి అట్ఠత్వా, నిబ్బిసఙ్కా అన్తోయేవ పవిసిత్వా, అద్దసంసు భగవన్తం యక్ఖస్స భవనే నిసిన్నం, యక్ఖఞ్చ అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా ఠితం. దిస్వాన యక్ఖం ఆహంసు – “అయం తే, మహాయక్ఖ, రాజకుమారో బలికమ్మాయ ఆనీతో, హన్ద నం ఖాద వా భుఞ్జ వా, యథాపచ్చయం వా కరోహీ”తి. సో సోతాపన్నత్తా లజ్జితో విసేసతో చ భగవతో పురతో ఏవం వుచ్చమానో, అథ తం కుమారం ఉభోహి హత్థేహి పటిగ్గహేత్వా భగవతో ఉపనామేసి – “అయం భన్తే కుమారో మయ్హం పేసితో, ఇమాహం భగవతో దమ్మి,

హితానుకమ్పకా బుద్ధా, పటిగ్గణ్హాతు, భన్తే, భగవా ఇమం దారకం ఇమస్స హితత్థాయ సుఖత్థాయా"తి. ఇమఞ్చ గాథమాహ –

"ఇమం కుమారం సతపుఞ్ఞలక్ఖణం, సబ్బఙ్గుపేతం పరిపుణ్ణబ్యఞ్జనం;
ఉదగ్గచిత్తో సుమనో దదామి తే, పటిగ్గహ లోకహితాయ చక్ఖుమా"తి.

పటిగ్గహేసి భగవా కుమారం, పటిగ్గణ్హన్తో చ యక్ఖస్స చ కుమారస్స చ మఙ్గలకరణత్థం పాదూనగాథం అభాసి. తం యక్ఖో కుమారం సరణం గమేన్తో తిక్ఖత్తుం చతుత్థపాదేన పూరేతి. సేయ్యథిదం –

"దీఘాయుకో హోతు అయం కుమారో,
తువఞ్చ యక్ఖ సుఖితో భవాహి;
అబ్యాధితా లోకహితాయ తిట్ఠథ,
అయం కుమారో సరణముపేతి బుద్ధం...పే.... ధమ్మం...పే.... సఙ్ఘ"న్తి.

భగవా కుమారం రాజపురిసానం అదాసి – "ఇమం వడ్ఢేత్వా పున మమేవ దేథా"తి. ఏవం సో కుమారో రాజపురిసానం హత్థతో యక్ఖస్స హత్థం యక్ఖస్స హత్థతో భగవతో హత్థం, భగవతో హత్థతో పున రాజపురిసానం హత్థం గతత్తా నామతో "హత్థకో ఆళవకో"తి జాతో. తం ఆదాయ పటినివత్తే రాజపురిసే దిస్వా కస్సకవనకమ్మికాదయో "కిం యక్ఖో కుమారం అతిదహరత్తా న ఇచ్ఛతీ"తి భీతా పుచ్ఛింసు. రాజపురిసా "మా భాయథ, ఖేమం కతం భగవతా"తి సబ్బమారోచేసుం. తతో "సాధు సాధూ"తి సకలం ఆళవీనగరం ఏకకోలాహలేన యక్ఖాభిముఖం అహోసి. యక్ఖోపి భగవతో భిక్ఖాచారకాలే అనుప్పత్తే పత్తచీవరం గహేత్వా ఉపడ్ఢమగ్గం ఆగన్త్వా నివత్తి.

అథ భగవా నగరే పిణ్డాయ చరిత్వా కతభత్తకిచ్చో నగరద్వారే అఞ్ఞతరస్మిం వివిత్తే రుక్ఖమూలే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీది. తతో మహాజనకాయేన సద్ధిం రాజా చ నాగరా చ ఏకతో సమ్పిణ్డిత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా పరివారేత్వా నిసిన్నా "కథం, భన్తే, ఏవం దారుణం యక్ఖం దమయిత్థా"తి పుచ్ఛింసు. తేసం భగవా యుద్ధమాదిం కత్వా "ఏవం నవవిధవస్సం వస్సి, ఏవం విభింసనకం అకాసి, ఏవం పఞ్హం పుచ్ఛి, తస్సాహం ఏవం విస్సజ్జేసి"న్తి తమేవాళవకసుత్తం కథేసి. కథాపరియోసానే చతురాసీతిపాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి. తతో రాజా చ నాగరా చ వేస్సవణమహారాజస్స భవనసమీపే యక్ఖస్స భవనం కత్వా పుప్ఫగన్ధాదిసక్కారూపేతం నిచ్చం బలిం పవత్తేసుం. తఞ్చ కుమారం విఞ్ఞుతం పత్తం "త్వం భగవన్తం నిస్సాయ జీవితం లభి, గచ్ఛ, భగవన్తంయేవ పయిరుపాసస్సు భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చా"తి విస్సజ్జేసుం. సో భగవన్తఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ పయిరుపాసమానో న చిరస్సేవ అనాగామిఫలే పతిట్ఠాయ సబ్బం బుద్ధవచనం ఉగ్గహేత్వా పఞ్చసతఉపాసకపరివారో అహోసి. భగవా చ నం ఏతదగ్గే నిద్దిసి "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం ఉపాసకానం చతూహి సఙ్గహవత్థూహి పరిసం సఙ్గణ్హన్తానం యదిదం హత్థకో ఆళవకో"తి (అ. ని. ౧.౨౫౧).

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ఆళవకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. విజయసుత్తవణ్ణనా

చరం వా యది వా తిట్ఠన్తి నన్దసుత్తం. “విజయసుత్తం కాయవిచ్ఛన్దనికసుత్త”న్తిపి వుచ్చతి. కా ఉప్పత్తి? ఇదం కిర సుత్తం ద్వీసు ఠానేసు వుత్తం, తస్మా అస్స దువిధా ఉప్పత్తి. తత్థ భగవతా అనుపుబ్బేన కపిలవత్థుం అనుప్పత్వా, సాకియే వినేత్వా నన్దాదయో పబ్బాజేత్వా, అనుఞ్ఞాతాయ మాతుగామస్స పబ్బజ్జాయ ఆనన్దత్థేరస్స భగినీ నన్దా, ఖేమకసక్కరఞ్ఞో ధీతా అభిరూపనన్దా, జనపదకల్యాణీ నన్దాతి తిస్సో నన్దాయో పబ్బజింసు. తేన చ సమయేన భగవా సావత్థియం విహరతి. అభిరూపనన్దా అభిరూపా ఏవ అహోసి దస్సనీయా పాసాదికా, తేనేవస్సా అభిరూపనన్దాతి నామమకంసు. జనపదకల్యాణీ నన్దాపి రూపేన అత్తనా సదిసం న పస్సతి. తా ఉభోపి రూపమదమత్తా “భగవా రూపం వివణ్ణేతి, గరహతి, అనేకపరియాయేన రూపే ఆదీనవం దస్సేతీ”తి భగవతో ఉపట్ఠానం న గచ్ఛన్తి, దట్ఠుమ్పి న ఇచ్ఛన్తి. ఏవం అప్పసన్నా కస్మా పబ్బజితాతి చే? అగతియా. అభిరూపనన్దాయ హి వారేయ్యదివసేయేవ సామికో సక్యకుమారో కాలమకాసి. అథ నం మాతాపితరో అకామకం పబ్బాజేసుం. జనపదకల్యాణీ నన్దాపి ఆయస్మన్తే నన్దే అరహత్తం పత్తే నిరాసా హుత్వా “మయ్హం సామికో చ మాతా చ మహాపజాపతి అఞ్ఞే చ ఞాతకా పబ్బజితా, ఞాతీహి వినా దుక్ఖో ఘరావాసో”తి ఘరావాసే అస్సాదమలభన్తీ పబ్బజితా, న సద్ధాయ.

అథ భగవా తాసం ఞాణపరిపాకం విదిత్వా మహాపజాపతిం ఆణాపేసి “సబ్బాపి భిక్ఖునియో పటిపాటియా ఓవాదం ఆగచ్ఛన్తూ”తి . తా అత్తనో వారే సమ్పత్తే అఞ్ఞం పేసేన్తి. తతో భగవా “సమ్పత్తే వారే అత్తనావ ఆగన్తబ్బం, న అఞ్ఞా పేసేతబ్బా”తి ఆహ. అథేకదివసం అభిరూపనన్దా అగమాసి. తం భగవా నిమ్మితరూపేన సంవేజేత్వా “అట్ఠీనం నగరం కత”న్తి ఇమాయ ధమ్మపదగాథాయ –

> “ఆతురం అసుచిం పూతిం, పస్స నన్దే సముస్సయం;
>
> ఉగ్ఘరన్తం పగ్ఘరన్తం, బాలానం అభిపత్థితం. (థేరీగా. ౧౯);
>
> “అనిమిత్తఞ్చ భావేహి, మానానుసయముజ్జహ;
>
> తతో మానాభిసమయా, ఉపసన్తా చరిస్ససీ”తి. (సు. ని. ౩౪౪; థేరీగా. ౨౦) –

ఇమాహి థేరీగాథాహి చ అనుపుబ్బేన అరహత్తే పతిట్ఠాపేసి. అథేకదివసం సావత్థివాసినో పురేభత్తం దానం దత్వా సమాదిన్నుపోసథా సునివత్థా సుపారుతా గన్ధపుప్ఫాదీని ఆదాయ ధమ్మస్సవనత్థాయ జేతవనం గన్త్వా ధమ్మస్సవనపరియోసానే భగవన్తం వన్దిత్వా నగరం పవిసన్తి. భిక్ఖునిసఙ్ఘోపి ధమ్మకథం సుత్వా భిక్ఖునిఉపస్సయం గచ్ఛతి. తత్థ మనుస్సా చ భిక్ఖునియో చ భగవతో వణ్ణం భాసన్తి. చతుప్పమాణికే హి లోకసన్నివాసే సమ్మాసమ్బుద్ధం దిస్వా అప్పసీదన్తో నామ నత్థి. రూపప్పమాణికా హి పుగ్గలా భగవతో లక్ఖణఖచితమనుబ్యఞ్జనవిచిత్రం సముజ్జలితకేతుమాలాబ్యామప్పభావినద్ధమలఙ్కారత్థమివ లోకస్స సముప్పన్నం రూపం దిస్వా పసీదన్తి, ఘోసప్పమాణికా అనేకసతేసు జాతకేసు కిత్తిఘోసం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం కరవీకమధురనిగ్ఘోసం బ్రహ్మస్సరఞ్చ సుత్వా, లూఖప్పమాణికా పత్తచీవరాదిలూఖతం దుక్కరకారికలూఖతం వా దిస్వా, ధమ్మప్పమాణికా సీలక్ఖన్ధాదీసు యంకిఞ్చి ధమ్మక్ఖన్ధం ఉపపరిక్ఖిత్వా. తస్మా సబ్బట్ఠానేసు భగవతో వణ్ణం భాసన్తి. జనపదకల్యాణీ నన్దా భిక్ఖునిపస్సయం పత్వాపి

అనేకపరియాయేన భగవతో వణ్ణం భాసన్తానం తేసం సుత్వా భగవన్తం ఉపగన్తుకామా హుత్వా భిక్ఖునీనం ఆరోచేసి. భిక్ఖునియో తం గహేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు.

భగవా పటికచ్చేవ తస్సాగమనం విదిత్వా కణ్టకేన కణ్టకం, ఆణియా చ ఆణిం నీహరితుకామో పురిసో వియ రూపేనేవ రూపమదం వినేతుం అత్తనో ఇద్ధిబలేన పన్నరససోళసవస్సుద్దేసికం అతిదస్సనీయం ఇత్థిం పస్సే ఠత్వా బీజమానం అభినిమ్మిని. నన్దా భిక్ఖునీహి సద్ధిం ఉపసఙ్కమిత్వా, భగవన్తం వన్దిత్వా, భిక్ఖునిసఙ్ఘస్స అన్తరే నిసీదిత్వా, పాదతలా పభుతి యావ కేసగ్గా భగవతో రూపసమ్పత్తిం దిస్వా పున తం భగవతో పస్సే ఠితం నిమ్మితరూపఞ్చ దిస్వా "అహో అయం ఇత్థీ రూపవతీ"తి అత్తనో రూపమదం జహిత్వా తస్సా రూపే అభిరత్తభావా అహోసి. తతో భగవా తం ఇత్థిం వీసతివస్సప్పమాణం కత్వా దస్సేసి. మాతుగామో హి సోళసవస్సుద్దేసికోయేవ సోభతి, న తతో ఉద్ధం. అథ తస్సా రూపపరిహానిం దిస్వా నన్దాయ తస్మిం రూపే ఛన్దరాగో తనుకో అహోసి. తతో భగవా అవిజాతవణ్ణం, సకింవిజాతవణ్ణం, మజ్ఝిమిత్థివణ్ణం, మహిత్థివణ్ణన్తి ఏవం యావ వస్ససతికం ఓభగ్గం దణ్డపరాయణం తిలకాహతగత్తం కత్వా, దస్సేత్వా పస్సమానాయేవ నన్దాయ తస్సా మరణం ఉద్ధుమాతకాదిభేదం కాకాదీహి సమ్పరివారేత్వా ఖజ్జమానం దుగ్గన్ధం జేగుచ్ఛపటికూలభావఞ్చ దస్సేసి . నన్దాయ తం కమం దిస్వా "ఏవమేవం మమపి అఞ్ఞేసమ్పి సబ్బసాధారణో అయం కమో"తి అనిచ్చసఞ్ఞా సణ్ఠాసి, తదనుసారేన చ దుక్ఖనత్తసఞ్ఞాపి, తయో భవా ఆదిత్తమివ అగారం అప్పటిసరణా హుత్వా ఉపట్ఠహింసు. అథ భగవా "కమ్మట్ఠానే పక్ఖన్తం నన్దాయ చిత్త"న్తి ఞత్వా తస్సా సప్పాయవసేన ఇమా గాథాయో అభాసి –

> "ఆతురం అసుచిం పూతిం, పస్స నన్దే సముస్సయం;
> ఉగ్ఘరన్తం పగ్ఘరన్తం, బాలానం అభిపత్థితం. (థేరీగా॰ ౧౯);
>
> "యథా ఇదం తథా ఏతం, యథా ఏతం తథా ఇదం;
> ధాతునో సుఞ్ఞతో పస్స, మా లోకం పునరాగమి;
> భవే ఛన్దం విరాజేత్వా, ఉపసన్తా చరిస్ససీ"తి. (సు॰ ని॰ ౨౦౩);

గాథాపరియోసానే నన్దా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. అథస్సా భగవా ఉపరిమగ్గాధిగమత్థం సుఞ్ఞతపరివారం విపస్సనాకమ్మట్ఠానం కథేన్తో ఇమం సుత్తమభాసి. అయం తావస్స ఏకా ఉప్పత్తి.

భగవతి పన రాజగహే విహరన్తే యా సా చీవరక్ఖన్ధకే (మహావ॰ ౩౨౬) విత్థారతో వుత్తసముట్ఠానాయ సాలవతియా గణికాయ ధీతా జీవకస్స కనిట్ఠా సిరిమా నామ మాతు అచ్చయేన తం ఠానం లభిత్వా "అక్కోధేన జినే కోధ"న్తి (ధ॰ ప॰ ౨౨౩; జా॰ ౧.౨.౧) ఇమిస్సా గాథాయ వత్థుమ్హి పుణ్ణకసేట్ఠిధీతరం అవమఞ్ఞిత్వా, భగవన్తం ఖమాపేన్తీ ధమ్మదేసనం సుత్వా, సోతాపన్నా హుత్వా అట్ఠ నిచ్చభత్తాని పవత్తేసి. తం ఆరబ్భ అఞ్ఞతరో నిచ్చభత్తికో భిక్ఖు రాగం ఉప్పాదేసి. ఆహారకిచ్చమ్పి చ కాతుం అసక్కోన్తో నిరాహారో నిపజ్జీతి ధమ్మపదగాథావత్థుమ్హి వుత్తం. తస్మిం తథానిపన్నేయేవ సిరిమా కాలం కత్వా యామభవనే సుయామస్స దేవీ అహోసి. అథ తస్సా సరీరస్స అగ్గికిచ్చం నివారేత్వా ఆమకసుసానే రఞ్ఞా నిక్ఖిపాపితం సరీరం దస్సనాయ భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో అగమాసి, తమ్పి భిక్ఖుం ఆదాయ, తథా నాగరా చ రాజా చ. తత్థ మనుస్సా భణన్తి "పుబ్బే సిరిమాయ అట్ఠుత్తరసహస్సేనాపి దస్సనం దుల్లభం , తం దానజ్జ కాకణికాయాపి దట్ఠుకామో నత్థీ"తి. సిరిమాపి దేవకఞ్ఞా పఞ్చహి రథసతేహి పరివుతా తత్రాగమాసి. తత్రాపి భగవా సన్నిపతితానం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం

సుత్తం తస్స భిక్ఖునో ఓవాదత్థం “పస్స చిత్తకతం బిమ్బ”న్తి (ధ॰ ప॰ ౧౪౭) ఇమఞ్చ ధమ్మపదగాథం అభాసి. అయమస్స దుతియా ఉప్పత్తి.

౧౯౩. తత్థ **చరం వా**తి సకలరూపకాయస్స గన్తబ్బదిసాభిముఖేనాభినీహారేన గచ్ఛన్తో వా. **యది వా తిట్ఠ**న్తి తస్సేవ ఉస్సాపనభావేన తిట్ఠన్తో వా. **నిసిన్నో ఉద వా సయ**న్తి తస్సేవ హేట్ఠిమభాగసమిఞ్జనఉపరిమభాగసముస్సాపనభావేన నిసిన్నో వా, తిరియం పసారణభావేన సయన్తో వా. **సమిఞ్జేతి పసారేతీ**తి తాని తాని పబ్బాని సమిఞ్జేతి చ పసారేతి చ.

ఏసా కాయస్స ఇఞ్జనాతి సబ్బాపేసా ఇమస్సేవ సవిఞ్ఞాణకస్స కాయస్స ఇఞ్జనా చలనా ఫన్దనా, నత్థేత్థ అఞ్ఞో కోచి చరన్తో వా పసారేన్తో వా, అపిచ ఖో పన “చరామీ”తి చిత్తే ఉప్పజ్జన్తే తంసముట్ఠానా వాయోధాతు కాయం ఫరతి, తేనస్స గన్తబ్బదిసాభిముఖో అభినీహారో హోతి, దేసన్తరే రూపన్తరపాతుభావోతి అత్థో. తేన “చర”న్తి వుచ్చతి. తథా “తిట్ఠామీ”తి చిత్తే ఉప్పజ్జన్తే తంసముట్ఠానా వాయోధాతు కాయం ఫరతి, తేనస్స సముస్సాపనం హోతి, ఉపరూపరిట్ఠానేన రూపపాతుభావోతి అత్థో. తేన “తిట్ఠ”న్తి వుచ్చతి. తథా “నిసీదామీ”తి చిత్తే ఉప్పజ్జన్తే తంసముట్ఠానా వాయోధాతు కాయం ఫరతి, తేనస్స హేట్ఠిమభాగసమిఞ్జనఞ్చ ఉపరిమభాగసముస్సాపనఞ్చ హోతి, తథాభావేన రూపపాతుభావోతి అత్థో. తేన “నిసిన్నో”తి వుచ్చతి. తథా “సయామీ”తి చిత్తే ఉప్పజ్జన్తే తంసముట్ఠానా వాయోధాతు కాయం ఫరతి, తేనస్స తిరియం పసారణం హోతి, తథాభావేన రూపపాతుభావోతి అత్థో. తేన “సయ”న్తి వుచ్చతి.

ఏవం చాయమాయస్మా యో కోచి ఇత్థన్నామో చరం వా యది వా తిట్ఠం, నిసిన్నో ఉద వా సయం యమేతం తత్థ తత్థ ఇరియాపథే తేసం తేసం పబ్బానం సమిఞ్జనప్పసారణవసేన సమిఞ్జేతి పసారేతీతి వుచ్చతి. తమ్పి యస్మా సమిఞ్జనప్పసారణచిత్తే ఉప్పజ్జమానే యథావుత్తేనేవ నయేన హోతి, తస్మా ఏసా కాయస్స ఇఞ్జనా, నత్థేత్థ అఞ్ఞో కోచి, సుఞ్ఞమిదం కేనచి చరన్తేన వా పసారేన్తేన వా సత్తేన వా పుగ్గలేన వా. కేవలం పన –

> “చిత్తనానత్తమాగమ్మ, నానత్తం హోతి వాయునో;
> వాయునానత్తతో నానా, హోతి కాయస్స ఇఞ్జనా”తి. –

అయమేత్థ పరమత్థో.

ఏవమేతాయ గాథాయ భగవా యస్మా ఏకస్మిం ఇరియాపథే చిరవినియోగేన కాయపీళనం హోతి, తస్స చ వినోదనత్థం ఇరియాపథపరివత్తనం కరీయతి, తస్మా “చరం వా”తిఆదీహి ఇరియాపథపటిచ్ఛన్నం దుక్ఖలక్ఖణం దీపేతి, తథా చరణకాలే ఠానాదీనమభావతో సబ్బమేతం చరణాదిభేదం “ఏసా కాయస్స ఇఞ్జనా”తి భణన్తో సన్తతిపటిచ్ఛన్నం అనిచ్చలక్ఖణం. తాయ తాయ సామగ్గియా పవత్తాయ “ఏసా కాయస్స ఇఞ్జనా”తి చ అత్తపటిక్ఖేపేన భణన్తో అత్తసఞ్ఞాఘనపటిచ్ఛన్నం అనత్తలక్ఖణం దీపేతి.

౧౯౪. ఏవం లక్ఖణత్తయదీపనేన సుఞ్ఞతకమ్మట్ఠానం కథేత్వా పున సవిఞ్ఞాణకావిఞ్ఞాణకఅసుభదస్సనత్థం **“అట్ఠినహారుసంయుత్తో”**తి ఆరభి. తస్సత్థో – యస్స చేసా కాయస్స ఇఞ్జనా, స్వాయం కాయో విసుద్ధిమగ్గే ద్వత్తింసాకారవణ్ణనాయం వణ్ణసణ్ఠానదిసోకాసపరిచ్ఛేదభేదేన అబ్యాపారనయేన చ పకాసితేహి సట్ఠాధికేహి తీహి అట్ఠిసతేహి నవహి న్హారుసతేహి చ సంయుత్తత్తా అట్ఠినహారుసంయుత్తో. తత్థేవ పకాసితేన అగ్గపాదఙ్గులితచాదినా తచేన చ

నవపేసిసతప్పభేదేన చ మంసేన అవలిత్తత్తా **తచమంసావలేపనో** పరమదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛపటికూలోతి వేదితబ్బో . కిఞ్చేత్థ వేదితబ్బం సియా, యది ఏస యా సా మజ్ఝిమస్స పురిసస్స సకలసరీరతో సంకడ్ఢితా బదరట్ఠిప్పమాణా భవేయ్య, తాయ మక్ఖికాపత్తసుఖుమచ్ఛవియా నీలాదిరఙ్గజాతేన గేహభిత్తి వియ పటిచ్ఛన్నో న భవేయ్య, అయం పన ఏవం సుఖుమాయపి **ఛవియా కాయో పటిచ్ఛన్నో** పఞ్ఞాచక్ఖువిరహితేహి బాలపుథుజ్జనేహి **యథాభూతం న దిస్సతి**. ఛవిరాగరఞ్జితో హిస్స పరమజేగుచ్ఛపటికూలధమ్మసఙ్ఖాతో తచోపి తచపలివేఠితం యం తం పభేదతో –

> “నవపేసిసతా మంసా, అవలిత్తా కళేవరే;
> నానాకిమికులాకిణ్ణం, మిళ్హట్ఠానంవ పూతికా”తి. –

ఏవం వుత్తం నవమంససతమ్పి, మంసావలిత్తా యే తే –

> “నవన్హారుసతా హోన్తి, బ్యామమత్తే కళేవరే;
> బన్ధన్తి అట్ఠిసఙ్ఘాతం, అగారమివ వల్లియా”తి. –

తేపి, న్హారుసముట్ఠితాని పటిపాటియా అవట్ఠితాని పూతీని దుగ్గన్ధాని తీణి సట్ఠాధికాని అట్ఠిసతానిపి యథాభూతం న దిస్సన్తి యతో అనాదియిత్వా తం మక్ఖికాపత్తసుఖుమచ్ఛవిం. యాని పనస్స ఛవిరాగరత్తేన తచేన పలివేఠితత్తా సబ్బలోకస్స అపాకటాని నానప్పకారాని అబ్భన్తరకుణపాని పరమాసుచిదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛనీయపటికూలాని, తానిపి పఞ్ఞాచక్ఖునా పటివిజ్ఝిత్వా ఏవం పస్సితబ్బో **“అన్తపూరో ఉదరపూరో…పే.… పిత్తస్స చ వసాయ చా”**తి.

౧౯౭. తత్థ అన్తస్స పూరో **అన్తపూరో**. ఉదరస్స పూరో **ఉదరపూరో**. ఉదరన్తి చ ఉదరియస్సేతం అధివచనం. తఞ్హి ఠాననామేన “ఉదర”న్తి వుత్తం. **యకనపేళస్సాతి** యకనపిణ్డస్స. **వత్థినోతి** ముత్తస్స. ఠానూపచారేన పనేతం “వత్థీ”తి వుత్తం. **పూరోతి** అధికారో, తస్మా యకనపేళస్స పూరో వత్థినో పూరోతి ఏవం యోజేతబ్బం. ఏస నయో **హదయస్సాతిఆదీసు**. సబ్బానేవ చేతాని అన్తాదీని వణ్ణసణ్ఠానదిసోకాసపరిచ్ఛేదభేదేన అబ్యాపారనయేన చ విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయవసేనేవ వేదితబ్బాని.

౧౯౯-౨౦౦. ఏవం భగవా “న కిఞ్చేత్థ ఏకమ్పి గయ్హూపగం ముత్తామణిసదిసం అత్థి, అఞ్ఞదత్థు అసుచిపరిపూరోవాయం కాయో”తి అబ్భన్తరకుణపం దస్సేత్వా ఇదాని తమేవ అబ్భన్తరకుణపం బహినిక్ఖమనకుణపేన పాకటం కత్వా దస్సేన్తో పుబ్బే వుత్తఞ్చ సఙ్గణ్హిత్వా **“అథస్స నవహి సోతేహీ”**తి గాథాద్వయమాహ.

తత్థ **అథాతి** పరియాయన్తరనిదస్సనం, అపరేనాపి పరియాయేన అసుచిభావం పస్సాతి వుత్తం హోతి. **అస్సాతి** ఇమస్స కాయస్స. **నవహి సోతేహీతి** ఉభోఅక్ఖిచ్ఛిద్దకణ్ణచ్ఛిద్దనాసాఛిద్దముఖవచ్చమగ్గపస్సావమగ్గేహి. **అసుచి సవతీతి** సబ్బలోకపాకటనానప్పకారపరమదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛఅసుచియేవ సవతి, సన్దతి, పగ్ఘరతి, న అఞ్ఞం కిఞ్చి అగరుచన్దనాదిగన్ధజాతం వా మణిముత్తాదిరతనజాతం వా. **సబ్బదాతి** తఞ్చ ఖో సబ్బదా రత్తిమ్పి దివాపి పుబ్బణ్హేపి సాయన్హేపి తిట్ఠతోపి గచ్ఛతోపీతి. కిం తం అసుచీతి చే? **“అక్ఖిమ్హా అక్ఖిగూథకో”**తిఆది. ఏతస్స హి ద్వీహి అక్ఖిచ్ఛిద్దేహి అపనీతతచమంససదిసో అక్ఖిగూథకో, కణ్ణచ్ఛిద్దేహి రజోజల్లసదిసో కణ్ణగూథకో, నాసాఛిద్దేహి పుబ్బసదిసా సిఙ్ఘాణికా చ సవతి, ముఖేన చ వమతి. కిం వమతీతి చే? **ఏకదా పిత్తం,** యదా అబద్ధపిత్తం కుప్పితం హోతి, తదా తం వమతీతి

అధిప్పాయో. **సేమ్హఞ్చాతి** న కేవలఞ్చ పిత్తం, యమ్పి ఉదరపటలే ఏకపత్థపూరప్పమాణం సేమ్హం తిట్ఠతి, తమ్పి ఏకదా వమతి. తం పనేతం వణ్ణాదితో విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౦౩-౨౦౪, ౨౧౦-౨౧౧) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. "సేమ్హఞ్చా"తి చ-సద్దేన సేమ్హఞ్చ అఞ్ఞఞ్చ ఏవరూపం ఉదరియలోహితాదిఅసుచిం వమతీతి దస్సేతి. ఏవం సత్తహి ద్వారేహి అసుచివమనం దస్సేత్వా కాలఞ్ఞూ పుగ్గలఞ్ఞూ పరిసఞ్ఞూ చ భగవా తదుత్తరి ద్వే ద్వారాని విసేసవచనేన అనామసిత్వా అపరేన పరియాయేన సబ్బస్మాపి కాయా అసుచిసవనం దస్సేన్తో ఆహ ''**కాయమ్హా సేదజల్లికా**''తి. తత్థ **సేదజల్లికాతి** సేదో చ లోణపటలమలభేదా జల్లికా చ, తస్స "సవతి సబ్బదా"తి ఇమినా సద్ధిం సమ్బన్ధో.

౨౦౧. ఏవం భగవా యథా నామ భత్తే పచ్చమానే తణ్డులమలఞ్చ ఉదకమలఞ్చ ఫేణేన సద్ధిం ఉట్ఠహిత్వా ఉక్ఖలిముఖం మక్ఖేత్వా బహి గళతి, తథా అసితపీతాదిభేదే ఆహారే కమ్మజేన అగ్గినా పచ్చమానే యం అసితపీతాదిమలం ఉట్ఠహిత్వా "అక్ఖిమ్హా అక్ఖిగూథకో"తిఆదినా భేదేన నిక్ఖమన్తం అక్ఖిఆదీని మక్ఖేత్వా బహి గళతి, తస్సాపి వసేన ఇమస్స కాయస్స అసుచిభావం దస్సేత్వా ఇదాని యం లోకే ఉత్తమఙ్గసమ్మతం సీసం అతివిసిట్ఠభావతో పచ్చేన్తా వన్దనేయ్యానమ్పి వన్దనం న కరోన్తి, తస్సాపి నిస్సారతాయ అసుచితాయ చస్స అసుచిభావం దస్సేన్తో ''**అథస్స సుసిరం సీస**''న్తి ఇమం గాథమాహ.

తత్థ **సుసిరన్తి** ఛిద్దం. **మత్థలుఙ్గస్స పూరితన్తి** దధిభరితఅలాబుకం వియ మత్థలుఙ్గభరితం. తఞ్చ పనేతం మత్థలుఙ్గం విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **సుభతో నం మఞ్ఞతి బాలోతి** తమేనం ఏవం నానావిధకుణపభరితమ్పి కాయం దుచ్చిన్తితచిన్తీ బాలో సుభతో మఞ్ఞతి, సుభం సుచిం ఇట్ఠం కన్తం మనాపన్తి తీహిపి తణ్హాదిట్ఠిమానమఞ్ఞనాహి మఞ్ఞతి. కస్మా? యస్మా **అవిజ్జాయ పురక్ఖతో** చతుసచ్చపటిచ్ఛాదకేన మోహేన పురక్ఖతో, చోదితో, పవత్తితో, "ఏవం ఆదియ, ఏవం అభినివిస ఏవం మఞ్ఞాహీ"తి గాహితోతి అధిప్పాయో. పస్స యావ అనత్థకరా చాయం అవిజ్జాతి.

౨౦౨. ఏవం భగవా సవిఞ్ఞాణకవసేన అసుభం దస్సేత్వా ఇదాని అవిఞ్ఞాణకవసేన దస్సేతుం, యస్మా వా చక్కవత్తిరఞ్ఞోపి కాయో యథావుత్తకుణపభరితోయేవ హోతి, తస్మా సబ్బప్పకారేనపి సమ్పత్తిభవే అసుభం దస్సేత్వా ఇదాని విపత్తిభవే దస్సేతుం ''**యదా చ సో మతో సేతీ**''తి గాథమాహ.

తస్సత్థో – స్వాయమేవంవిధో కాయో **యదా** ఆయుఉస్మావిఞ్ఞాణాపగమేన **మతో** వాతభరితభస్తా వియ **ఉద్ధుమాతకో** వణ్ణపరిభేదేన **వినీలకో సుసానస్మిం** నిరత్థంవ కలిఙ్గరం ఛడ్డితత్తా **అపవిద్ధో సేతి**, అథ "న దానిస్స పున ఉట్ఠానం భవిస్సతీ"తి ఏకంసతోయేవ **అనపేక్ఖా హోన్తి ఞాతయో**. తత్థ **మతోతి** అనిచ్చతం దస్సేతి, **సేతీతి** నిరీహకత్తం. తదుభయేన చ జీవితబలమదప్పహానే నియోజేతి. **ఉద్ధుమాతోతి** సణ్ఠానవిపత్తిం దస్సేతి, **వినీలకోతి** ఛవిరాగవిపత్తిం. తదుభయేన చ రూపమదప్పహానే వణ్ణపోక్ఖరతం పటిచ్చ మానప్పహానే చ నియోజేతి. **అపవిద్ధోతి** గహేతబ్బాభావం దస్సేతి, **సుసానస్మిన్తి** అన్తో అధివాసేతుమనరహం జిగుచ్ఛనీయభావం. తదుభయేనపి "మమ"న్తి గాహస్స సుభసఞ్ఞాయ చ పహానే నియోజేతి. **అనపేక్ఖా హోన్తి ఞాతయోతి** పటికిరియాభావం దస్సేతి, తేన చ పరివారమదప్పహానే నియోజేతి.

౨౦౩. ఏవమిమాయ గాథాయ అపరిభిన్నవిఞ్ఞాణకవసేన అసుభం దస్సేత్వా ఇదాని పరిభిన్నవసేనాపి దస్సేతుం ''**ఖాదన్తి న**''న్తి గాథమాహ. తత్థ **యే చఞ్ఞేతి** యే చ అఞ్ఞేపి కాకకులలాదయో కుణపభక్ఖా పాణినో సన్తి, తేపి నం ఖాదన్తీతి అత్థో. సేసం ఉత్తానమేవ.

౨౦౪. ఏవం "చరం వా"తిఆదినా నయేన సుఞ్ఞతకమ్మట్ఠానవసేన, "అట్ఠినహారుసంయుత్తో"తిఆదినా సవిఞ్ఞాణకాసుభవసేన "యదా చ సో మతో సేతీ"తిఆదినా అవిఞ్ఞాణకాసుభవసేన కాయం దస్సేత్వా ఏవం నిచ్చసుఖత్తభావసుఞ్ఞే ఏకన్తఅసుభే చాపి కాయస్మిం "సుభతో నం మఞ్ఞతి బాలో, అవిజ్జాయ పురక్ఖతో"తి ఇమినా బాలస్స వుత్తిం పకాసేత్వా అవిజ్జాముఖేన చ వట్టం దస్సేత్వా ఇదాని తత్థ పణ్డితస్స వుత్తిం పరిఞ్ఞాముఖేన చ వివట్టం దస్సేతుం **''సుత్వాన బుద్ధవచన''**న్తి ఆరభి.

తత్థ **సుత్వానాతి** యోనిసో నిసామేత్వా. **బుద్ధవచన**న్తి కాయవిచ్ఛన్దనకరం బుద్ధవచనం. **భిక్ఖూతి** సేక్ఖో వా పుథుజ్జనో వా. **పఞ్ఞాణవాతి** పఞ్ఞాణం వుచ్చతి విపస్సనా అనిచ్చాదిప్పకారేసు పవత్తత్తా, తాయ సమన్నాగతోతి అత్థో. **ఇధాతి** సాసనే. **సో ఖో నం పరిజానాతీ**తి సో ఇమం కాయం తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానాతి. కథం? యథా నామ కుసలో వాణిజో ఇదఞ్చిదఞ్చాతి భణ్డం ఓలోకేత్వా "ఏత్తకేన గహితే ఏత్తకో నామ ఉదయో భవిస్సతీ"తి తులయిత్వా తథా కత్వా పున సఉదయం మూలం గణ్హన్తో తం భణ్డం ఛడ్డేతి, ఏవమేవం "అట్ఠిన్హారుఆదయో ఇమే కేసలోమాదయో చా"తి ఞాణచక్ఖునా ఓలోకేన్తో ఞాతపరిఞ్ఞాయ పరిజానాతి, "అనిచ్చా ఏతే ధమ్మా దుక్ఖా అనత్తా"తి తులయన్తో తీరణపరిఞ్ఞాయ పరిజానాతి, ఏవం తీరయిత్వా అరియమగ్గం పాపుణన్తో తత్థ ఛన్దరాగప్పహానేన పహానపరిఞ్ఞాయ పరిజానాతి. సవిఞ్ఞాణకావిఞ్ఞాణకఅసుభవసేన వా పస్సన్తో ఞాతపరిఞ్ఞాయ పరిజానాతి, అనిచ్చాదివసేన పస్సన్తో తీరణపరిఞ్ఞాయ, అరహత్తమగ్గేన తతో ఛన్దరాగం అపకడ్ఢిత్వా తం పజహన్తో పహానపరిఞ్ఞాయ పరిజానాతి.

కస్మా సో ఏవం పరిజానాతీతి చే? **యథాభూతఞ్హి పస్సతి,** యస్మా యథాభూతం పస్సతీతి అత్థో. "పఞ్ఞాణవా"తిఆదినా ఏవ చ ఏతస్మిం అత్థే సిద్ధే యస్మా బుద్ధవచనం సుత్వా తస్స పఞ్ఞాణవత్తం హోతి, యస్మా చ సబ్బజనస్స పాకటోపాయం కాయో అసుత్వా బుద్ధవచనం న సక్కా పరిజానితుం, తస్మా తస్స ఞాణహేతుం ఇతో బాహిరానం ఏవం దట్ఠుం అసమత్థతఞ్చ దస్సేతుం "సుత్వాన బుద్ధవచన"న్తి ఆహ. నన్దాభిక్ఖునిం తఞ్చ విపల్లత్థచిత్తం భిక్ఖుం ఆరబ్భ దేసనాపవత్తితో అగ్గపరిసతో తప్పటిపత్తిప్పత్తానం భిక్ఖుభావదస్సనతో చ "భిక్ఖూ"తి ఆహ.

౨౦౫. ఇదాని "యథాభూతఞ్హి పస్సతీ"తి ఏత్థ యథా పస్సన్తో యథాభూతం పస్సతి, తం దస్సేతుం ఆహ **''యథా ఇదం తథా ఏతం, యథా ఏతం తథా ఇద''**న్తి. తస్సత్థో – యథా ఇదం సవిఞ్ఞాణకాసుభం ఆయుఉస్మావిఞ్ఞాణానం అనపగమా చరతి, తిట్ఠతి, నిసీదతి, సయతి; తథా ఏతం ఏతరహి సుసానే సయితం అవిఞ్ఞాణకమ్పి పుబ్బే తేసం ధమ్మానం అనపగమా అహోసి. యథా చ ఏతం ఏతరహి మతసరీరం తేసం ధమ్మానం అపగమా న చరతి, న తిట్ఠతి, న నిసీదతి, న సేయ్యం కప్పేతి, తథా ఇదం సవిఞ్ఞాణకమ్పి తేసం ధమ్మానం అపగమా భవిస్సతి. యథా చ ఇదం సవిఞ్ఞాణకం ఏతరహి న సుసానే మతం సేతి, న ఉద్ధుమాతకాదిభావముపగతం, తథా ఏతం ఏతరహి మతసరీరమ్పి పుబ్బే అహోసి. యథా పనేతం ఏతరహి అవిఞ్ఞాణకాసుభం మతం సుసానే సేతి, ఉద్ధుమాతకాదిభావఞ్చ ఉపగతం, తథా ఇదం సవిఞ్ఞాణకమ్పి భవిస్సతీతి.

తత్థ **యథా ఇదం తథా ఏత**న్తి అత్తనా మతస్స సరీరస్స సమానభావం కరోన్తో బాహిరే దోసం పజహతి. **యథా ఏతం తథా ఇద**న్తి మతసరీరేన అత్తనో సమానభావం కరోన్తో అజ్ఝత్తికే రాగం పజహతి. యేనాకారేన ఉభయం సభం కరోతి, తం పజానన్తో ఉభయత్థ మోహం పజహతి. ఏవం యథాభూతదస్సనేన పుబ్బభాగేయేవ అకుసలమూలప్పహానం సాధేత్వా, యస్మా ఏవం పటిపన్నో భిక్ఖు అనుపుబ్బేన అరహత్తమగ్గం పత్వా సబ్బం ఛన్దరాగం విరాజేతుం సమత్థో హోతి, తస్మా ఆహ **''అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, కాయే ఛన్దం విరాజయే''**తి. ఏవం పటిపన్నో భిక్ఖు అనుపుబ్బేనాతి పాఠసేసో.

౨౦౬. ఏవం సేక్ఖభూమిం దస్సేత్వా ఇదాని అసేక్ఖభూమిం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**ఛన్దరాగవిరత్తో సో**’’తి. తస్సత్థో – సో భిక్ఖు అరహత్తమగ్గఞాణేన **పఞ్ఞాణవా** మగ్గానన్తరం ఫలం పాపుణాతి, అథ సబ్బసో ఛన్దరాగస్స పహీనత్తా ‘‘**ఛన్దరాగవిరత్తో**’’తి చ, మరణాభావేన పణీతట్ఠేన వా **అమతం** సబ్బసఙ్ఖారవూపసమనతో **సన్తిం** తణ్హాసఙ్ఖాతవానాభావతో **నిబ్బానం,** చవనాభావతో **అచ్చుత**న్తి సంవణ్ణితం పదమజ్ఝగాతి చ వుచ్చతి. అథ వా సో భిక్ఖు అరహత్తమగ్గఞాణేన పఞ్ఞాణవా మగ్గానన్తరఫలే ఠితో ఛన్దరాగవిరత్తో నామ హోతి, వుత్తప్పకారఞ్చ పదమజ్ఝగాతి వేదితబ్బో. తేన ‘‘ఇదమస్స పహీనం, ఇదఞ్చానేన లద్ధ’’న్తి దీపేతి.

౨౦౭-౨౦౮. ఏవం సవిఞ్ఞాణకావిఞ్ఞాణకవసేన అసుభకమ్మట్ఠానం సహ నిప్ఫత్తియా కథేత్వా పున సఙ్ఖేపదేసనాయ ఏవం మహతో ఆనిసంసస్స అన్తరాయకరం పమాదవిహారం గరహన్తో ‘‘**ద్విపాదకోయ**’’న్తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ కిఞ్చాపి అపాదకాదయోపి కాయా అసుచీయేవ, ఇధాధికారవసేన పన ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన వా, యస్మా వా అఞ్ఞే అసుచిభూతాపి కాయా లోణమ్బిలాదీహి అభిసఙ్ఖరిత్వా మనుస్సానం భోజనేపి ఉపనీయన్తి, న త్వేవ మనుస్సకాయో, తస్మా అసుచితరభావమస్స దస్సేన్తోపి ‘‘ద్విపాదకో’’తి ఆహ.

అయన్తి మనుస్సకాయం దస్సేతి. **దుగ్గన్ధో పరిహీరతీ**తి దుగ్గన్ధో సమానో పుప్ఫగన్ధాదీహి అభిసఙ్ఖరిత్వా పరిహీరతి. **నానాకుణపపరిపూరో**తి కేసాదిఅనేకప్పకారకుణపభరితో. **విస్సవన్తో తతో తతో**తి పుప్ఫగన్ధాదీహి పటిచ్ఛాదేతుం ఘటేన్తానమ్పి తం వాయామం నిప్ఫలం కత్వా నవహి ద్వారేహి ఖేళసిఙ్ఘాణికాదీని, లోమకూపేహి చ సేదజల్లికం విస్సవన్తోయేవ. తత్థ దాని పస్సథ – **ఏతాదిసేన కాయేన యో** పురిసో వా ఇత్థీ వా కోచి బాలో **మఞ్ఞే ఉణ్ణమేతవే** తణ్హాదిట్ఠిమానమఞ్ఞనాహి ‘‘అహ’’న్తి వా ‘‘మమ’’న్తి వా ‘‘నిచ్చో’’తి వాతిఆదినా నయేన యో ఉణ్ణమితుం మఞ్ఞేయ్య, **పరం వా** జాతిఆదీహి **అవజానేయ్య** అత్తానం ఉచ్చే ఠానే ఠపేన్తో, **కిమఞ్ఞత్ర అదస్సనా** ఠపేత్వా అరియమగ్గేన అరియసచ్చదస్సనాభావం కిమఞ్ఞం తస్స ఏవం ఉణ్ణమావజాననకారణం సియాతి.

దేసనాపరియోసానే నన్దా భిక్ఖునీ సంవేగమాపాది – ‘‘అహో వత రే, అహం బాలా, యా మంయేవ ఆరబ్భ ఏవం వివిధధమ్మదేసనాపవత్తకస్స భగవతో ఉపట్ఠానం నాగమాసి’’న్తి. ఏవం సంవిగ్గా చ తమేవ ధమ్మదేసనం సమన్నాహరిత్వా తేనేవ కమ్మట్ఠానేన కతిపయదివసబ్భన్తరే అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. దుతియట్ఠానేపి కిర దేసనాపరియోసానే చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి, సిరిమా దేవకఞ్ఞా అనాగామిఫలం పత్తా, సో చ భిక్ఖు సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ విజయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. మునిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౯. సన్థవాతో భయం జాతన్తి మునిసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? న సబ్బస్సేవ సుత్తస్స ఏకా ఉప్పత్తి, అపిచేత్థ ఆదితో తావ చతున్నం గాథానం అయముప్పత్తి – భగవతి కిర సావత్థియం విహరన్తే గామకావాసే అఞ్ఞతరా దుగ్గతిత్థీ మతపతికా పుత్తం భిక్ఖూసు పబ్బాజేత్వా అత్తనాపి భిక్ఖునీసు పబ్బజి. తే ఉభోపి సావత్థియం వస్సం ఉపగన్త్వా అభిణ్హం అఞ్ఞమఞ్ఞస్స దస్సనకామా అహేసుం. మాతా కిఞ్చి లభిత్వా పుత్తస్స హరతి, పుత్తోపి మాతు. ఏవం సాయమ్పి పాతోపి అఞ్ఞమఞ్ఞం

సమాగన్త్వా లద్ధం లద్ధం సంవిభజమానా, సమ్మోదమానా, సుఖదుక్ఖం పుచ్ఛమానా, నిరాసఙ్కా అహేసుం. తేసం ఏవం అభిణ్హదస్సనేన సంసగ్గో ఉప్పజ్జి, సంసగ్గా విస్సాసో, విస్సాసా ఓతారో, రాగేన ఓతిణ్ణచిత్తానం పబ్బజితసఞ్ఞా చ మాతుపుత్తసఞ్ఞా చ అన్తరధాయి. తతో మరియాదవీతిక్కమం కత్వా అసద్ధమ్మం పటిసేవింసు, అయసప్పత్తా చ విబ్భమిత్వా అగారమజ్ఝే వసింసు. భిక్ఖూ భగవతో ఆరోచేసుం. "కిం ను సో, భిక్ఖవే, మోఘపురిసో మఞ్ఞతి న మాతా పుత్తే సారజ్జతి, పుత్తో వా పన మాతరీ"తి గరహిత్వా "నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకరూపమ్పి సమనుపస్సామీ"తిఆదినా (అ. ని. ౫.౫౫) అవసేససుత్తేనపి భిక్ఖూ సంవేజేత్వా "తస్మాతిహ, భిక్ఖవే –

> "విసం యథా హలాహలం, తేలం పక్కుథితం యథా;
>
> తమ్బలోహవిలీనంవ, మాతుగామం వివజ్జయే"తి చ. –

వత్వా పున భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనత్థం – "సన్థవాతో భయం జాత"న్తి ఇమా అత్తుపనాయికా చతస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **సన్థవో** తణ్హాదిట్ఠిమిత్తభేదేన తివిధోతి పుబ్బే వుత్తో. ఇధ తణ్హాదిట్ఠిసన్థవో అధిప్పేతో. తం సన్ధాయ భగవా ఆహ – "పస్సథ, భిక్ఖవే, యథా ఇదం తస్స మోఘపురిసస్స సన్థవాతో భయం జాత"న్తి. తఞ్హి తస్స అభిణ్హదస్సనకామతాదితణ్హాయ బలవకిలేసభయం జాతం, యేన సణ్ఠాతుం అసక్కోన్తో మాతరి విప్పటిపజ్జి. అత్తానువాదాదికం వా మహాభయం, యేన సాసనం ఛడ్డేత్వా విబ్భన్తో. **నికేతాతి** "రూపనిమిత్తనికేతవిసారవినిబన్ధా ఖో, గహపతి, 'నికేతసారీ'తి వుచ్చతీ"తిఆదినా (సం. ని. ౩.౩) నయేన వుత్తా ఆరమ్మణప్పభేదా. **జాయతే రజోతి** రాగదోసమోహరజో జాయతే. కిం వుత్తం హోతి? న కేవలఞ్చ తస్స సన్థవాతో భయం జాతం, అపిచ ఖో పన యదేతం కిలేసానం నివాసట్ఠేన సాసవారమ్మణం "నికేత"న్తి వుచ్చతి, ఇదానిస్స భిన్నసంవరత్తా అతిక్కన్తమరియాదత్తా సుట్ఠుతరం తతో నికేతా జాయతే రజో, యేన సంకిలిట్ఠచిత్తో అనయబ్యసనం పాపుణిస్సతి. అథ వా పస్సథ, భిక్ఖవే, యథా ఇదం తస్స మోఘపురిసస్స సన్థవాతో భయం జాతం, యథా చ సబ్బపుథుజ్జనానం నికేతా జాయతే రజోతి ఏవమ్పేతం పదద్వయం యోజేతబ్బం.

సబ్బథా పన ఇమినా పురిమడ్ఢేన భగవా పుథుజ్జనదస్సనం గరహిత్వా అత్తనో దస్సనం పసంసన్తో "**అనికేత**"న్తి పచ్ఛిమడ్ఢమాహ. తత్థ యథావుత్తనికేతపటిక్ఖేపేన **అనికేతం,** సన్థవపటిక్ఖేపేన చ **అసన్థవం** వేదితబ్బం. ఉభయమ్పేతం నిబ్బానస్సాధివచనం. **ఏతం వే మునిదస్సన**న్తి ఏతం అనికేతమసన్థవం బుద్ధమునినా దిట్ఠన్తి అత్థో. తత్థ **వే**తి విమ్హయత్థే నిపాతో దట్ఠబ్బో. తేన చ యం నామ నికేతసన్థవవసేన మాతాపుత్తేసు విప్పటిపజ్జమానేసు అనికేతమసన్థవం, ఏతం మునినా దిట్ఠం అహో అబ్భుతన్తి అయమధిప్పాయో సిద్ధో హోతి. అథ వా మునినో దస్సనన్తిపి మునిదస్సనం, దస్సనం నామ ఖన్తి రుచి, ఖమతి చేవ రుచ్చతి చాతి అత్థో.

౨౧౦. దుతియగాథాయ **యో జాతముచ్ఛిజ్జాతి** యో కిస్మిఞ్చిదేవ వత్థుస్మిం జాతం భూతం నిబ్బత్తం కిలేసం యథా ఉప్పన్నాకుసలప్పహానం హోతి, తథా వాయమన్తో తస్మిం వత్థుస్మిం పున అనిబ్బత్తనవసేన ఉచ్ఛిన్దిత్వా యో అనాగతోపి కిలేసో తథారూపప్పచ్చయసమోధానే నిబ్బత్తితుం అభిముఖీభూతత్తా వత్తమానసమీపే వత్తమానలక్ఖణేన "జాయన్తో"తి వుచ్చతి, తఞ్చ **న రోపయేయ్య జాయన్తం,** యథా అనుప్పన్నాకుసలానుప్పాదో హోతి, తథా వాయమన్తో న నిబ్బత్తేయ్యాతి అత్థో. కథఞ్చ న నిబ్బత్తేయ్య? **అస్స నానుప్పవేచ్ఛే,** యేన పచ్చయేన సో నిబ్బత్తేయ్య తం నానుప్పవేసేయ్య న సమోధానేయ్య. ఏవం సమ్భారవేకల్లకరణేన తం న రోపయేయ్య జాయన్తం. అథ వా యస్మా మగ్గభావనాయ అతీతాపి

కిలేసా ఉచ్ఛిజ్జన్తి ఆయతిం విపాకాభావేన వత్తమానాపి న రోపీయన్తి తదభావేన, అనాగతాపి చిత్తసన్తతిం నానుప్పవేసీయన్తి ఉప్పత్తిసామత్థియవిఘాతేన, తస్మా యో అరియమగ్గభావనాయ జాతముచ్ఛిజ్జ న రోపయేయ్య జాయన్తం, అనాగతమ్పి చస్స జాయన్తస్స నానుప్పవేచ్ఛే, తమాహు ఏకం మునినం చరన్తం, సో చ అద్దక్ఖి సన్తిపదం మహేసీతి ఏవమ్పేత్థ యోజనా వేదితబ్బా. ఏకన్తనిక్కిలేసతాయ **ఏకం,** సేట్ఠట్ఠేన వా ఏకం. **మునినన్తి** మునిం, మునీసు వా ఏకం. **చరన్తన్తి** సబ్బాకారపరిపూరాయ లోకత్థచరియాయ అవసేసచరియాహి చ చరన్తం. **అద్దక్ఖీతి** అద్దస. **సోతి** యో జాతముచ్ఛిజ్జ అరోపనే అననుప్పవేసనే చ సమత్థతాయ "న రోపయేయ్య జాయన్తమస్స నానుప్పవేచ్ఛే"తి వుత్తో బుద్ధముని. **సన్తిపదన్తి** సన్తికోట్ఠాసం, ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతవిపస్సనానిబ్బానభేదాసు తీసు సమ్ముతిసన్తి, తదఙ్గసన్తి, అచ్చన్తసన్తీసు సేట్ఠం ఏవం అనుపసన్తే లోకే అచ్చన్తసన్తిం అద్దస మహేసీతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో.

౨౧౧. తతియగాథాయ **సఙ్ఖాయాతి** గణయిత్వా, పరిచ్ఛిన్దిత్వా వీమంసిత్వా యథాభూతతో ఞత్వా, దుక్ఖపరిఞ్ఞాయ పరిజానిత్వాతి అత్థో. **వత్థూనీతి** యేసు ఏవమయం లోకో సజ్జతి, తాని ఖన్ధాయతనధాతుభేదాని కిలేసట్ఠానాని. **పమాయ బీజన్తి** యం తేసం వత్థూనం బీజం అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం, తం పమాయ హింసిత్వా, బాధిత్వా, సముచ్ఛేదప్పహానేన పజహిత్వాతి అత్థో. **సినేహమస్స నానుప్పవేచ్ఛేతి** యేన తణ్హాదిట్ఠిసినేహేన సినేహితం తం బీజం ఆయతిం పటిసన్ధివసేన తం యథావుత్తం వత్థుసస్సం విరుహేయ్య, తం సినేహమస్స నానుప్పవేచ్ఛే, తప్పటిపక్ఖాయ మగ్గభావనాయ తం నానుప్పవేసేయ్యాతి అత్థో. **స వే ముని జాతిఖయన్తదస్సీతి** సో ఏవరూపో బుద్ధముని నిబ్బానసచ్ఛికిరియాయ జాతియా చ మరణస్స చ అన్తభూతస్స నిబ్బానస్స దిట్ఠత్తా జాతిక్ఖయన్తదస్సీ **తక్కం పహాయ న ఉపేతి సఙ్ఖం**. ఇమాయ చతుసచ్చభావనాయ నవప్పభేదమ్పి అకుసలవితక్కం పహాయ సఉపాదిసేసనిబ్బానధాతుం పత్వా లోకత్థచరియం కరోన్తో అనుపుబ్బేన చరిమవిఞ్ఞాణక్ఖయా అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుప్పత్తియా "దేవో వా మనుస్సో వా"తి న ఉపేతి సఙ్ఖం. అపరినిబ్బుతో ఏవ వా యథా కామవితక్కాదినో వితక్కస్స అప్పహీనత్తా "అయం పుగ్గలో రత్తో"తి వా "దుట్ఠో"తి వా సఙ్ఖం ఉపేతి, ఏవం తక్కం పహాయ న ఉపేతి సఙ్ఖన్తి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో .

౨౧౨. చతుత్థగాథాయ **అఞ్ఞాయాతి** అనిచ్చాదినయేన జానిత్వా. **సబ్బానీతి** అనవసేసాని, **నివేసనానీతి** కామభవాదికే భవే. నివసన్తి హి తేసు సత్తా, తస్మా "నివేసనానీ"తి వుచ్చన్తి. **అనికామయం అఞ్ఞతరమ్పి తేసన్తి** ఏవం దిట్ఠాదీనవత్తా తేసం నివేసనానం ఏకమ్పి అపత్థేన్తో సో ఏవరూపో బుద్ధముని మగ్గభావనాబలేన తణ్హాగేధస్స విగతత్తా **వీతగేధో,** వీతగేధత్తా ఏవ చ **అగిద్ధో,** న యథా ఏకే అవీతగేధా ఏవ సమానా "అగిద్ధమ్హా"తి పటిజానన్తి, ఏవం. **నాయూహతీతి** తస్స తస్స నివేసనస్స నిబ్బత్తకం కుసలం వా అకుసలం వా న కరోతి. కిం కారణా? **పారగతో హి హోతి,** యస్మా ఏవరూపో సబ్బనివేసనానం పారం నిబ్బానం గతో హోతీతి అత్థో.

ఏవం పఠమగాథాయ పుథుజ్జనదస్సనం గరహిత్వా అత్తనో దస్సనం పసంసన్తో దుతియగాథాయ యేహి కిలేసేహి పుథుజ్జనో అనుపసన్తో హోతి, తేసం అభావేన అత్తనో సన్తిపదాధిగమం పసంసన్తో తతియగాథాయ యేసు వత్థూసు పుథుజ్జనో తక్కం అప్పహాయ తథా తథా సఙ్ఖం ఉపేతి, తేసు చతుసచ్చభావనాయ తక్కం పహాయ అత్తనో సఙ్ఖానుపగమనం పసంసన్తో చతుత్థగాథాయ ఆయతిమ్పి యాని నివేసనాని కామయమానో పుథుజ్జనో భవతణ్హాయ ఆయూహతి, తేసు తణ్హాభావేన అత్తనో అనాయూహనం పసంసన్తో చతూహి గాథాహి అరహత్తనికూటేనేవ ఏకట్ఠుప్పత్తికం దేసనం నిట్ఠాపేసి.

౨౧౩. సబ్బాభిభూన్తి కా ఉప్పత్తి? మహాపురిసో మహాభినిక్ఖమనం కత్వా అనుపుబ్బేన సబ్బఞ్ఞుతం పత్వా ధమ్మచక్కప్పవత్తనత్థాయ బారాణసిం గచ్ఛన్తో బోధిమణ్డస్స చ గయాయ చ అన్తరే ఉపకేనాజీవకేన సమాగచ్ఛి. తేన చ "విప్పసన్నాని ఖో తే, ఆవుసో, ఇన్ద్రియానీ"తిఆదినా (మ. ని. ౧.౨౮౫; మహావ. ౧౧) నయేన పుట్ఠో "సబ్బాభిభూ"తిఆదీని ఆహ. ఉపకో "హుపేయ్యావుసో"తి వత్వా, సీసం ఓకమ్పేత్వా, ఉమ్మగ్గం గహేత్వా పక్కామి . అనుక్కమేన చ వఙ్కహారజనపదే అఞ్ఞతరం మాగవికగామం పాపుణి. తమేనం మాగవికజేట్ఠకో దిస్వా – "అహో అప్పిచ్ఛో సమణో వత్థమ్పి న నివాసేతి, అయం లోకే అరహా"తి ఘరం నేత్వా మంసరసేన పరివిసిత్వా భుత్తావిఞ్చ నం సపుత్తదారో వన్దిత్వా "ఇధేవ, భన్తే, వసథ, అహం పచ్చయేన ఉపట్ఠహిస్సామీ"తి నిమన్తేత్వా, వసనోకాసం కత్వా అదాసి. సో తత్థ వసతి.

మాగవికో గిమ్హకాలే ఉదకసమ్పన్నే సీతలే పదేసే చరితుం దూరం అపక్కన్తేసు మిగేసు తత్థ గచ్ఛన్తో "అమ్హాకం అరహన్తం సక్కచ్చం ఉపట్ఠహస్సూ"తి ఛావం నామ ధీతరం ఆణాపేత్వా అగమాసి సద్ధిం పుత్తభాతుకేహి. సా చస్స ధీతా దస్సనీయా హోతి కోట్ఠాససమ్పన్నా. దుతియదివసే ఉపకో ఘరం ఆగతో తం దారికం సబ్బం ఉపచారం కత్వా, పరివిసితుం ఉపగతం దిస్వా, రాగేన అభిభూతో భుఞ్జితుమ్పి అసక్కోన్తో భాజనేన భత్తం ఆదాయ వసనట్ఠానం గన్త్వా, భత్తం ఏకమన్తే నిక్ఖిపిత్వా – "సచే ఛావం లభామి, జీవామి, నో చే, మరామీ"తి నిరాహారో సయి. సత్తమే దివసే మాగవికో ఆగన్త్వా ధీతరం ఉపకస్స పవత్తిం పుచ్ఛి. సా – "ఏకదివసమేవ ఆగన్త్వా పున నాగతపుబ్బో"తి ఆహ. మాగవికో "ఆగతవేసేనేవ నం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛిస్సామీ"తి తఙ్ఖణఞ్ఞేవ గన్త్వా – "కిం, భన్తే, అఫాసుక"న్తి పాదే పరామసన్తో పుచ్ఛి. ఉపకో నిత్థునన్తో పరివత్తతియేవ. సో "వద, భన్తే, యం మయా సక్కా కాతుం, సబ్బం కరిస్సామీ"తి ఆహ. ఉపకో – "సచే ఛావం లభామి, జీవామి, నో చే, ఇధేవ మరణం సేయ్యో"తి ఆహ. "జానాసి పన, భన్తే, కిఞ్చి సిప్ప"న్తి? "న జానామీ"తి . "న, భన్తే, కిఞ్చి సిప్పం అజానన్తేన సక్కా ఘరావాసం అధిట్ఠాతు"న్తి? సో ఆహ – "నాహం కిఞ్చి సిప్పం జానామి, అపిచ తుమ్హాకం మంసహారకో భవిస్సామి, మంసఞ్చ విక్కిణిస్సామీ"తి. మాగవికోపి "అమ్హాకం ఏతదేవ రుచ్చతీ"తి ఉత్తరసాటకం దత్వా, ఘరం ఆనేత్వా ధీతరం అదాసి. తేసం సంవాసమన్వాయ పుత్తో విజాయి. సుభద్దోతిస్స నామం అకంసు. ఛావా పుత్తతోసనగీతేన ఉపకం ఉప్పణ్డేసి. సో తం అసహన్తో "భద్దే, అహం అనన్తజినస్స సన్తికం గచ్ఛామీ"తి మజ్ఝిమదేసాభిముఖో పక్కామి.

భగవా చ తేన సమయేన సావత్థియం విహరతి జేతవనమహావిహారే. అథ ఖో భగవా పటికచ్చేవ భిక్ఖూ ఆణాపేసి – "యో, భిక్ఖవే, అనన్తజినోతి పుచ్ఛమానో ఆగచ్ఛతి, తస్స మం దస్సేయ్యాథా"తి. ఉపకోపి ఖో అనుపుబ్బేనేవ సావత్థిం ఆగన్త్వా విహారమజ్ఝే ఠత్వా "ఇమస్మిం విహారే మమ సహాయో అనన్తజినో నామ అత్థి, సో కుహిం వసతీ"తి పుచ్ఛి. తం భిక్ఖూ భగవతో సన్తికం నయింసు. భగవా తస్సానురూపం ధమ్మం దేసేసి. సో దేసనాపరియోసానే అనాగామిఫలే పతిట్ఠాసి. భిక్ఖూ తస్స పుబ్బప్పవత్తిం సుత్వా కథం సముట్ఠాపేసుం – "భగవా పఠమం నిస్సిరికస్స నగ్గసమణస్స ధమ్మం దేసేసీ"తి. భగవా తం కథాసముట్ఠానం విదిత్వా గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ తఙ్ఖణానురూపేన పాటిహారియేన బుద్ధాసనే నిసీదిత్వా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – "కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే, ఏతరహి కథాయ సన్నిసిన్నా"తి? తే సబ్బం కథేసుం. తతో భగవా – "న, భిక్ఖవే, తథాగతో అహేతుఅప్పచ్చయా ధమ్మం దేసేతి, నిమ్మలా తథాగతస్స ధమ్మదేసనా, న సక్కా తత్థ దోసం దట్ఠుం. తేన, భిక్ఖవే, ధమ్మదేసనూపనిస్సయేన ఉపకో ఏతరహి అనాగామీ జాతో"తి వత్వా అత్తనో దేసనామలాభావదీపికం ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – సాసవేసు సబ్బఖన్ధాయతనధాతూసు ఛన్దరాగప్పహానేన తేహి అనభిభూతత్తా సయఞ్చ తే ధమ్మే సబ్బే అభిభుయ్య పవత్తత్తా **సబ్బాభిభుం**. తేసఞ్చ అఞ్ఞేసఞ్చ సబ్బధమ్మానం సబ్బాకారేన విదితత్తా **సబ్బవిదుం**. సబ్బధమ్మదేసనసమత్థాయ సోభనాయ మేధాయ సమన్నాగతత్తా **సుమేధం**. యేసం తణ్హాదిట్ఠిలేపానం వసేన సాసవఖన్ధాదిభేదేసు సబ్బధమ్మేసు ఉపలిమ్పతి, తేసం లేపానం అభావా తేసు **సబ్బేసు ధమ్మేసు అనుపలిత్తం**. తేసు చ సబ్బధమ్మేసు ఛన్దరాగాభావేన సబ్బే తే ధమ్మే జహిత్వా ఠితత్తా **సబ్బఞ్జహం**. ఉపధివివేకనిన్నేన చిత్తేన తణ్హక్ఖయే నిబ్బానే విసేసేన ముత్తత్తా **తణ్హక్ఖయే విముత్తం**, అధిముత్తన్తి వుత్తం హోతి. **తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తీ**తి తమ్పి పణ్డితా సత్తా మునిం వేదయన్తి జానన్తి. పస్సథ యావ పటివిసిట్ఠోవాయం ముని, తస్స కుతో దేసనామలన్తి అత్తానం విభావేతి . విభావనత్థో హి ఏత్థ వాసద్దోతి. కేచి పన వణ్ణయన్తి – "ఉపకో తదా తథాగతం దిస్వాపి 'అయం బుద్ధమునీ'తి న సద్దహీ"తి ఏవం భిక్ఖూ కథం సముట్ఠాపేసుం , తతో భగవా "సద్దహతు వా మా వా, ధీరా పన తం మునిం వేదయన్తీ"తి దస్సేన్తో ఇమం గాథమభాసీతి.

౨౧౮. **పఞ్ఞాబల**న్తి కా ఉప్పత్తి? అయం గాథా రేవతత్థేరం ఆరబ్భ వుత్తా. తత్థ "గామే వా యది వారఞ్ఞే"తి ఇమిస్సా గాథాయ వుత్తనయేనేవ రేవతత్థేరస్స ఆదితో పభుతి పబ్బజ్జా, పబ్బజితస్స ఖదిరవనే విహారో, తత్థ విహరతో విసేసాధిగమో, భగవతో తత్థ గమనపచ్చాగమనఞ్చ వేదితబ్బం. పచ్చాగతే పన భగవతి యో సో మహల్లకభిక్ఖు ఉపాహనం సమ్ముస్సిత్వా పటినివత్తో ఖదిరరుక్ఖే ఆలగ్గితం దిస్వా సావత్థిం అనుప్పత్తో విసాఖాయ ఉపాసికాయ "కిం, భన్తే, రేవతత్థేరస్స వసనోకాసో రమణీయో"తి భిక్ఖూ పుచ్ఛమానాయ యేహి భిక్ఖూహి పసంసితో, తే అపసాదేన్తో "ఉపాసికే, ఏతే తుచ్ఛం భణన్తి, న సున్దరో భూమిప్పదేసో, అతిలూఖకక్ఖళం ఖదిరవనమేవా"తి ఆహ. సో విసాఖాయ ఆగన్తుకభత్తం భుఞ్జిత్వా పచ్ఛాభత్తం మణ్డలమాళే సన్నిపతితే భిక్ఖూ ఉజ్ఝాపేన్తో ఆహ – "కిం, ఆవుసో, రేవతత్థేరస్స సేనాసనే రమణీయం తుమ్హేహి దిట్ఠ"న్తి . భగవా తం ఞత్వా గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ తఙ్ఖణానురూపేన పాటిహారియేన పరిసమజ్ఝం పత్వా, బుద్ధాసనే నిసీదిత్వా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – "కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే, ఏతరహి కథాయ సన్నిసిన్నా"తి? తే ఆహంసు – "రేవతం, భన్తే, ఆరబ్భ కథా ఉప్పన్నా 'ఏవం నవకమ్మికో కదా సమణధమ్మం కరిస్సతీ'"తి. "న, భిక్ఖవే, రేవతో నవకమ్మికో, అరహా రేవతో ఖీణాసవో"తి వత్వా తం ఆరబ్భ తేసం భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – దుబ్బలకరకిలేసప్పహానసాధకేన వికుబ్బనఅధిట్ఠానప్పభేదేన వా పఞ్ఞాబలేన సమన్నాగతత్తా **పఞ్ఞాబలం,** చతుపారిసుద్ధిసీలేన ధుతఙ్గవతేన చ ఉపపన్నత్తా **సీలవతూపపన్నం,** మగ్గసమాధినా ఫలసమాధినా ఇరియాపథసమాధినా చ **సమాహితం,** ఉపచారప్పనాభేదేన ఝానేన ఝానే వా రతత్తా **ఝానరతం,** సతివేపుల్లప్పత్తత్తా **సతిమం,** రాగాదిసఙ్గతో పముత్తతా **సఙ్గా పముత్తం,** పఞ్చచేతోఖిలచతుఆసవాభావేన **అఖిలం అనాసవం తం వాపి ధీరా మునిం వేదయన్తి**. తమ్పి ఏవం పఞ్ఞాదిగుణసంయుత్తం సఙ్గాదిదోసవిసంయుత్తం పణ్డితా సత్తా మునిం వా వేదయన్తి. పస్సథ యావ పటివిసిట్ఠోవాయం ఖీణాసవముని, సో "నవకమ్మికో"తి వా "కదా సమణధమ్మం కరిస్సతీ"తి వా కథం వత్తబ్బో. సో హి పఞ్ఞాబలేన తం విహారం నిట్ఠాపేసి, న నవకమ్మకరణేన, కతకిచ్చోవ సో, న ఇదాని సమణధమ్మం కరిస్సతీతి రేవతత్థేరం విభావేతి. విభావనత్థో హి ఏత్థ వా-సద్దోతి.

౨౧౯. **ఏకం చరన్త**న్తి కా ఉప్పత్తి? బోధిమణ్డతో పభుతి యథాక్కమం కపిలవత్థుం అనుప్పత్తే భగవతి పితాపుత్తసమాగమే వత్తమానే భగవా సమ్మోదమానేన రఞ్ఞా సుద్ధోదనేన "తుమ్హే, భన్తే, గహట్ఠకాలే గన్ధకరణ్డకే వాసితాని

కాసికాదీని దుస్సాని నివాసేత్వా ఇదాని కథం ఛిన్నకాని పంసుకూలాని ధారేథా”తి ఏవమాదినా వుత్తో రాజానం అనునయమానో –

> “యం త్వం తాత వదే మయ్హం, పట్టుణ్ణం దుకూలకాసికం;
> పంసుకూలం తతో సేయ్యం, ఏతం మే అభిపత్థిత”న్తి. –

ఆదీని వత్వా లోకధమ్మేహి అత్తనో అవికమ్పభావం దస్సేన్తో రఞ్ఞో ధమ్మదేసనత్థం ఇమం సత్తపదగాథమభాసి.

తస్సత్థో – పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతాదీహి **ఏకం**, ఇరియాపథాదీహి చరియాహి **చరన్తం**. మోనేయ్యధమ్మసమన్నాగమేన **మునిం**. సబ్బట్ఠానేసు పమాదాభావతో **అప్పమత్తం**. అక్కోసనగరహనాదిభేదాయ నిన్దాయ వణ్ణనథోమనాదిభేదాయ పసంసాయ చాతి ఇమాసు నిన్దాపసంసాసు పటిఘానునయవసేన **అవేధమానం**. నిన్దాపసంసాముఖేన చేత్థ అట్ఠపి లోకధమ్మా వుత్తాతి వేదితబ్బా. **సీహంవ** భేరిసద్దాదీసు **సద్దేసు** అట్ఠసు లోకధమ్మేసు పకతివికారానుపగమేన **అసన్తసన్తం,** పన్తేసు వా సేనాసనేసు సన్తాసాభావేన. **వాతంవ** సుత్తమయాదిభేదే **జాలమ్హి** చతూహి మగ్గేహి తణ్హాదిట్ఠిజాలే **అసజ్జమానం,** అట్ఠసు వా లోకధమ్మేసు పటిఘానునయవసేన అసజ్జమానం. **పదుమంవ తోయేన** లోకే జాతమ్పి యేసం తణ్హాదిట్ఠిలేపానం వసేన సత్తా లోకేన లిప్పన్తి, తేసం లేపానం పహీనత్తా లోకేన **అలిప్పమానం,** నిబ్బానగామిమగ్గం ఉప్పాదేత్వా తేన మగ్గేన **నేతారమఞ్ఞేసం** దేవమనుస్సానం. అత్తనో పన అఞ్ఞేన కేనచి మగ్గం దస్సేత్వా అనేతబ్బత్తా **అనఞ్ఞనేయ్యం తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తి** బుద్ధమునిం వేదయన్తీతి అత్తానం విభావేతి. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవ.

౨౧౬. యో ఓగహణేతి కా ఉప్పత్తి? భగవతో పఠమాభిసమ్బుద్ధస్స చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ పూరితదసపారమిదసఉపపారమిదసపరమత్థపారమిప్పభేదం అభినీహారగుణపారమియో పూరేత్వా తుసితభవనే అభినిబ్బత్తిగుణం తత్థ నివాసగుణం మహావిలోకనగుణం గబ్భావోక్కన్తిం గబ్భవాసం గబ్భనిక్ఖమనం పదవీతిహారం దిసావిలోకనం బ్రహ్మగజ్జనం మహాభినిక్ఖమనం మహాపధానం అభిసమ్బోధిం ధమ్మచక్కప్పవత్తనం చతుబ్బిధం మగ్గఞాణం ఫలఞాణం అట్ఠసు పరిసాసు అకమ్పనఞాణం, దసబలఞాణం, చతుయోనిపరిచ్ఛేదకఞాణం, పఞ్చగతిపరిచ్ఛేదకఞాణం, ఛబ్బిధం అసాధారణఞాణం, అట్ఠవిధం సావకసాధారణబుద్ధఞాణం, చుద్దసవిధం బుద్ధఞాణం, అట్ఠారసబుద్ధగుణపరిచ్ఛేదకఞాణం, ఏకూనవీసతివిధపచ్చవేక్ఖణఞాణం, సత్తసత్తతివిధఞాణవత్థు ఏవమిచ్చాదిగుణసతసహస్సే నిస్సాయ పవత్తం మహాలాభసక్కారం అసహమానేహి తిత్థియేహి ఉయ్యోజితాయ చిఞ్చమాణవికాయ “ఏకం ధమ్మం అతీతస్సా”తి ఇమిస్సా గాథాయ వత్థుమ్హి వుత్తనయేన చతుపరిసమజ్ఝే భగవతో అయసే ఉప్పాదితే తప్పచ్చయా భిక్ఖూ కథం సముట్ఠాపేసుం “ఏవరూపేపి నామ అయసే ఉప్పన్నే న భగవతో చిత్తస్స అఞ్ఞథత్తం అత్థీ”తి. తం ఞత్వా భగవా గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ తఙ్ఖణానురూపేన పాటిహారియేన పరిసమజ్ఝం పత్వా, బుద్ధాసనే నిసీదిత్వా, భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – “కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే, ఏతరహి కథాయ సన్నిసిన్నా”తి? తే సబ్బం ఆరోచేసుం. తతో భగవా – “బుద్ధా నామ, భిక్ఖవే, అట్ఠసు లోకధమ్మేసు తాదినో హోన్తీ”తి వత్వా తేసం భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – యథా నామ ఓగహణే మనుస్సానం న్హానతిత్థే అఙ్గఘంసనత్థాయ చతురస్సే వా అట్ఠంసే వా థమ్భే నిఖాతే ఉచ్చకులీనాపి నీచకులీనాపి అఙ్గం ఘంసన్తి, న తేన థమ్భస్స ఉన్నతి వా ఓనతి వా హోతి. ఏవమేవం **యో ఓగహణే థమ్భోరివాభిజాయతి యస్మిం పరే వాచాపరియన్తం వదన్తి**. కిం వుత్తం హోతి? యస్మిం వత్థుస్మిం పరే తిత్థియా వా అఞ్ఞే వా

వణ్ణవసేన ఉపరిమం వా అవణ్ణవసేన హేట్ఠిమం వా వాచాపరియన్తం వదన్తి, తస్మిం వత్థుస్మిం అనునయం వా పటిఘం వా అనాపజ్జమానో తాదిభావేన యో ఓగహణే థమ్భోరివ భవతీతి. **తం వీతరాగం సుసమాహితిన్ద్రియన్తి** తం ఇట్ఠారమ్మణే రాగాభావేన వీతరాగం, అనిట్ఠారమ్మణే చ దోసమోహాభావేన సుసమాహితిన్ద్రియం, సుట్ఠు వా సమోధానేత్వా ఠపితిన్ద్రియం, రక్ఖితిన్ద్రియం, గోపితిన్ద్రియన్తి వుత్తం హోతి. **తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తి** బుద్ధమునిం వేదయన్తి, తస్స కథం చిత్తస్స అఞ్ఞథత్తం భవిస్సతీతి అత్తానం విభావేతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

౨౧౭. **యో వే ఠితత్తోతి** కా ఉప్పత్తి? సావత్థియం కిర అఞ్ఞతరా సేట్ఠిధీతా పాసాదా ఓరుయ్హ హేట్ఠాపాసాదే తన్తవాయసాలం గన్త్వా తసరం వట్టేన్తే దిస్వా తస్స ఉజుభావేన తప్పటిభాగనిమిత్తం అగ్గహేసి – “అహో వత సబ్బే సత్తా కాయవచీమనోవఙ్కం పహాయ తసరం వియ ఉజుచిత్తా భవేయ్యు”న్తి. సా పాసాదం అభిరుహిత్వాపి పునప్పునం తదేవ నిమిత్తం ఆవజ్జేన్తీ నిసీది. ఏవం పటిపన్నాయ చస్సా న చిరస్సేవ అనిచ్చలక్ఖణం పాకటం అహోసి, తదనుసారేనేవ చ దుక్ఖానత్తలక్ఖణానిపి. అథస్సా తయోపి భవా ఆదిత్తా వియ ఉపట్ఠహింసు. తం తథా విపస్సమానం ఞత్వా భగవా గన్ధకుటియం నిసిన్నోవ ఓభాసం ముఞ్చి. సా తం దిస్వా “కిం ఇద”న్తి ఆవజ్జేన్తీ భగవన్తం పస్సే నిసిన్నమివ దిస్వా ఉట్ఠాయ పఞ్జలికా అట్ఠాసి. అథస్సా భగవా సప్పాయం విదిత్వా ధమ్మదేసనావసేన ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – యో వే ఏకగ్గచిత్తతాయ అకుప్పవిముత్తితాయ చ వుడ్ఢిహానీనం అభావతో విక్ఖీణజాతిసంసారత్తా భవన్తరూపగమనాభావతో చ **ఠితత్తో,** పహీనకాయవచీమనోవఙ్కతాయ అగతిగమనాభావేన వా **తసరంవ ఉజు,** హిరోత్తప్పసమ్పన్నత్తా **జిగుచ్ఛతి కమ్మేహి పాపకేహి,** పాపకాని కమ్మాని గూథగతం వియ ముత్తగతం వియ చ జిగుచ్ఛతి, హిరీయతీతి వుత్తం హోతి. యోగవిభాగేన హి ఉపయోగత్థే కరణవచనం సద్దసత్థే సిజ్ఝతి. **వీమంసమానో విసమం సమఞ్చాతి** కాయవిసమాదివిసమం కాయసమాదిసమఞ్చ పహానభావనాకిచ్చసాధనేన మగ్గపఞ్ఞాయ వీమంసమానో ఉపపరిక్ఖమానో. **తం వాపి** ఖీణాసవం **ధీరా మునిం వేదయన్తీతి**. కిం వుత్తం హోతి? యథావుత్తనయేన మగ్గపఞ్ఞాయ వీమంసమానో విసమం సమఞ్చ యో వే ఠితత్తో హోతి, సో ఏవం తసరంవ ఉజు హుత్వా కిఞ్చి వీతిక్కమం అనాపజ్జన్తో జిగుచ్ఛతి కమ్మేహి పాపకేహి. తం వాపి ధీరా మునిం వేదయన్తి. యతో ఈదిసో హోతీతి ఖీణాసవమునిం దస్సేన్తో అరహత్తనికూటేన గాథం దేసేసి. దేసనాపరియోసానే సేట్ఠిధీతా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహి. ఏత్థ చ వికప్పే వా సముచ్చయే వా వాసద్దో దట్ఠబ్బో.

౨౧౮. **యో సఞ్ఞతత్తోతి** కా ఉప్పత్తి? భగవతి కిర ఆళవియం విహరన్తే ఆళవీనగరే అఞ్ఞతరో తన్తవాయో సత్తవస్సికం ధీతరం ఆణాపేసి – “అమ్మ, హియ్యో అవసిట్ఠతసరం న బహు, తసరం వట్టేత్వా లహుం తన్తవాయసాలం ఆగచ్ఛేయ్యాసి, మా ఖో చిరాయీ”తి. సా “సాధూ”తి సమ్పటిచ్ఛి. సో సాలం గన్త్వా తన్తం వినేన్తో అట్ఠాసి. తం దివసఞ్చ భగవా మహాకరుణాసమాపత్తితో వుట్ఠాయ లోకం వోలోకేన్తో తస్సా దారికాయ సోతాపత్తిఫలూపనిస్సయం దేసనాపరియోసానే చతురాసీతియా పాణసహస్సానఞ్చ ధమ్మాభిసమయం దిస్వా పగేవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా పత్తచీవరమాదాయ నగరం పావిసి. మనుస్సా భగవన్తం దిస్వా – “అద్ధా అజ్జ కోచి అనుగ్గహేతబ్బో అత్థి, పగేవ పవిట్ఠో భగవా”తి భగవన్తం ఉపగచ్ఛింసు. భగవా యేన మగ్గేన సా దారికా పితుసన్తికం గచ్ఛతి, తస్మిం అట్ఠాసి. నగరవాసినో తం పదేసం సమ్మజ్జిత్వా, పరిప్ఫోసిత్వా, పుప్ఫూపహారం కత్వా, వితానం బన్ధిత్వా, ఆసనం పఞ్ఞాపేసుం. నిసీది భగవా పఞ్ఞత్తే ఆసనే, మహాజనకాయో పరివారేత్వా అట్ఠాసి. సా దారికా తం పదేసం పత్తా మహాజనపరివుతం భగవన్తం దిస్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్ది. తం భగవా ఆమన్తేత్వా –

“దారికే కుతో ఆగతాసీ”తి పుచ్ఛి. “న జానామి భగవా”తి. “కుహిం గమిస్ససీ”తి? “న జానామి భగవా”తి. “న జానాసీ”తి? “జానామి భగవా”తి. “జానాసీ”తి? “న జానామి భగవా”తి.

తం సుత్వా మనుస్సా ఉజ్ఝాయన్తి – “పస్సథ, భో, అయం దారికా అత్తనో ఘరా ఆగతాపి భగవతా పుచ్ఛియమానా ‘న జానామీ’తి ఆహ, తన్తవాయసాలం గచ్ఛన్తీ చాపి పుచ్ఛియమానా ‘న జానామీ’తి ఆహ, ‘న జానాసీ’తి వుత్తా ‘జానామీ’తి ఆహ, ‘జానాసీ’తి వుత్తా ‘న జానామీ’తి ఆహ, సబ్బం పచ్చనీకమేవ కరోతీ”తి. భగవా మనుస్సానం తమత్థం పాకటం కాతుకామో తం పుచ్ఛి – “కిం మయా పుచ్ఛితం, కిం తయా వుత్త”న్తి? సా ఆహ – “న మం, భన్తే, కోచి న జానాతి, ఘరతో ఆగతా తన్తవాయసాలం గచ్ఛతీ”తి; అపిచ మం తుమ్హే పటిసన్ధివసేన పుచ్ఛథ, “కుతో ఆగతాసీ”తి, చుతివసేన పుచ్ఛథ, “కుహిం గమిస్ససీ”తి అహఞ్చ న జానామి. “కుతో చమ్హి ఆగతా; నిరయా వా దేవలోకా వా”తి, న హి జానామి, “కుహిమ్పి గమిస్సామి నిరయం వా దేవలోకం వా”తి, తస్మా “న జానామీ”తి అవచం. తతో మం భగవా మరణం సన్ధాయ పుచ్ఛి – “న జానాసీ”తి, అహఞ్చ జానామి. “సబ్బేసం మరణం ధువ”న్తి, తేనావోచం “జానామీ”తి. తతో మం భగవా మరణకాలం సన్ధాయ పుచ్ఛి “జానాసీ”తి, అహఞ్చ న జానామి “కదా మరిస్సామి కిం అజ్జ వా ఉదాహు స్వే వా”తి, తేనావోచం “న జానామీ”తి. భగవా తాయ విస్సజ్జితం పఞ్హం “సాధు సాధూ”తి అనుమోది. మహాజనకాయోపి “యావ పణ్డితా అయం దారికా”తి సాధుకారసహస్సాని అదాసి. అథ భగవా దారికాయ సప్పాయం విదిత్వా ధమ్మం దేసేన్తో –

> “అన్ధభూతో అయం లోకో, తనుకేత్థ విపస్సతి;
> సకుణో జాలముత్తోవ, అప్పో సగ్గాయ గచ్ఛతీ”తి. (ధ॰ ప॰ ౧౭౪) –

ఇమం గాథమాహ. సా గాథాపరియోసానే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి, చతురాసీతియా పాణసహస్సానఞ్చ ధమ్మాభిసమయో అహోసి.

సా భగవన్తం వన్దిత్వా పితు సన్తికం అగమాసి. పితా తం దిస్వా “చిరేనాగతా”తి కుద్ధో వేగేన తన్తే వేమం పక్ఖిపి. తం నిక్ఖమిత్వా దారికాయ కుచ్ఛిం భిన్ది. సా తత్థేవ కాలమకాసి. సో దిస్వా – “నాహం మమ ధీతరం పహరిం, అపిచ ఖో ఇమం వేమం వేగసా నిక్ఖమిత్వా ఇమిస్సా కుచ్ఛిం భిన్ది. జీవతి ను ఖో నను ఖో”తి వీమంసన్తో మతం దిస్వా చిన్తేసి – “మనుస్సా మం ‘ఇమినా ధీతా మారితా’తి ఞత్వా ఉపక్కోసేయ్యుం, తేన రాజాపి గరుకం దణ్డం పణేయ్య, హన్దాహం పటికచ్చేవ పలాయామీ”తి. సో దణ్డభయేన పలాయన్తో భగవతో సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే వసన్తానం భిక్ఖూనం వసనోకాసం పాపుణి. తే చ భిక్ఖూ ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచి. తే తం పబ్బాజేత్వా తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం అదంసు. సో తం ఉగ్గహేత్వా వాయమన్తో న చిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి, తే చస్స ఆచరియుపజ్ఝాయా. అథ మహాపవారణాయ సబ్బేవ భగవతో సన్తికం అగమంసు – “విసుద్ధిపవారణం పవారేస్సామా”తి. భగవా పవారేత్వా వుత్థవస్సో భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో గామనిగమాదీసు చారికం చరమానో అనుపుబ్బేన ఆళవిం అగమాసి. తత్థ మనుస్సా భగవన్తం నిమన్తేత్వా దానాదీని కరోన్తా తం భిక్ఖుం దిస్వా “ధీతరం మారేత్వా ఇదాని కం మారేతుం ఆగతోసీ”తిఆదీని వత్వా ఉప్పణ్డేసుం. భిక్ఖూ తం సుత్వా ఉపట్ఠానవేలాయం ఉపసఙ్కమిత్వా భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసుం. భగవా – “న, భిక్ఖవే , అయం భిక్ఖు ధీతరం మారేసి, సా అత్తనో కమ్మేన మతా”తి వత్వా తస్స భిక్ఖునో మనుస్సేహి దుబ్బిజానం ఖీణాసవమునిభావం పకాసేన్తో భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – యో తీసుపి కమ్మద్వారేసు సీలసంయమేన **సంయతత్తో** కాయేన వా వాచాయ వా చేతసా వా హింసాదికం **న కరోతి పాపం,** తఞ్చ ఖో పన **దహరో** వా దహరవయే ఠితో, **మజ్ఝిమో** వా మజ్ఝిమవయే ఠితో, ఏతేనేవ నయేన థేరో వా పచ్ఛిమవయే ఠితోతి కదాచిపి న కరోతి. కిం కారణా? **యతత్తో,** యస్మా అనుత్తరాయ విరతియా సబ్బపాపేహి ఉపరతచిత్తోతి వుత్తం హోతి.

ఇదాని **ముని అరోసనేయ్యో న సో రోసేతి కఞ్చీ**తి ఏతేసం పదానం అయం యోజనా చ అధిప్పాయో చ – సో ఖీణాసవముని **అరోసనేయ్యో** "ధీతుమారకో"తి వా "పేసకారో"తి వా ఏవమాదినా నయేన కాయేన వా వాచాయ వా రోసేతుం, ఘట్టేతుం, బాధేతుం అరహో న హోతి. **సోపి** హి **న రోసేతి కఞ్చి,** "నాహం మమ ధీతరం మారేమి, త్వం మారేసి, తుమ్హాదిసో వా మారేతీ"తిఆదీని వత్వా కఞ్చి న రోసేతి, న ఘట్టేతి, న బాధేతి, తస్మా సోపి న రోసనేయ్యో. అపిచ ఖో పన "తిట్ఠతు నాగో, మా నాగం ఘట్టేసి, నమో కరోహి నాగస్సా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౪౯) వుత్తనయేన నమస్సితబ్బోయేవ హోతి. **తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తీ**తి ఏత్థ పన తమ్పి ధీరావ మునిం వేదయన్తీతి ఏవం పదవిభాగో వేదితబ్బో. అధిప్పాయో చేత్థ – తం "అయం అరోసనేయ్యో"తి ఏతే బాలమనుస్సా అజానిత్వా రోసేన్తి. యే పన ధీరా హోన్తి, తే ధీరావ తమ్పి మునిం వేదయన్తి, అయం ఖీణాసవమునీతి జానన్తీతి.

౨౨౯. యదగ్గతోతి కా ఉప్పత్తి? సావత్థియం కిర పఞ్చగ్గదాయకో నామ బ్రాహ్మణో అహోసి. సో నిప్ఫజ్జమానేసు సస్సేసు ఖేత్తగ్గం, రాసగ్గం, కోట్ఠగ్గం, కుమ్భిఅగ్గం, భోజనగ్గన్తి ఇమాని పఞ్చ అగ్గాని దేతి. తత్థ పఠమపక్కానియేవ సాలి-యవ-గోధూమ-సీసాని ఆహరాపేత్వా యాగుపాయాసపుథుకాదీని పటియాదేత్వా "అగ్గస్స దాతా మేధావీ, అగ్గం సో అధిగచ్ఛతీ"తి ఏవందిట్ఠికో హుత్వా బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దానం దేతి, ఇదమస్స **ఖేత్తగ్గదానం**. నిప్ఫన్నేసు పన సస్సేసు లాయితేసు మద్దితేసు చ వరధఞ్ఞాని గహేత్వా తథేవ దానం దేతి, ఇదమస్స **రాసగ్గదానం** . పున తేహి ధఞ్ఞేహి కోట్ఠాగారాని పూరాపేత్వా పఠమకోట్ఠాగారవివరణే పఠమనీహటాని ధఞ్ఞాని గహేత్వా తథేవ దానం దేతి, ఇదమస్స **కోట్ఠగ్గదానం**. యం యదేవ పనస్స ఘరే రన్ధేతి, తతో అగ్గం అనుప్పత్తపబ్బజితానం అదత్వా అన్తమసో దారకానమ్పి న కిఞ్చి దేతి, ఇదమస్స **కుమ్భిఅగ్గదానం**. పున అత్తనో భోజనకాలే పఠమూపనీతం భోజనం పురేభత్తకాలే సఙ్ఘస్స, పచ్ఛాభత్తకాలే సమ్పత్తయాచకానం, తదభావే అన్తమసో సునఖానమ్పి అదత్వా న భుఞ్జతి, ఇదమస్స **భోజనగ్గదానం**. ఏవం సో **పఞ్చగ్గదాయకోత్వేవ** అభిలక్ఖితో అహోసి.

అథేకదివసం భగవా పచ్చూససమయే బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో తస్స బ్రాహ్మణస్స బ్రాహ్మణియా చ సోతాపత్తిమగ్గఉపనిస్సయం దిస్వా సరీరపటిజగ్గనం కత్వా అతిప్పగేవ గన్ధకుటిం పావిసి. భిక్ఖూ పిహితద్వారం గన్ధకుటిం దిస్వా – "అజ్జ భగవా ఏకకోవ గామం పవిసితుకామో"తి ఞత్వా భిక్ఖాచారవేలాయ గన్ధకుటిం పదక్ఖిణం కత్వా పిణ్డాయ పవిసింసు. భగవాపి బ్రాహ్మణస్స భోజనవేలాయం నిక్ఖమిత్వా సావత్థిం పావిసి. మనుస్సా భగవన్తం దిస్వా ఏవం – "నూనజ్జ కోచి సత్తో అనుగ్గహేతబ్బో అత్థి, తథా హి భగవా ఏకకోవ పవిట్ఠో"తి ఞత్వా న భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు నిమన్తనత్థాయ. భగవాపి అనుపుబ్బేన బ్రాహ్మణస్స ఘరద్వారం సమ్పత్వా అట్ఠాసి. తేన చ సమయేన బ్రాహ్మణో భోజనం గహేత్వా నిసిన్నో హోతి, బ్రాహ్మణీ పనస్స బీజనిం గహేత్వా ఠితా. సా భగవన్తం దిస్వా "సచాయం బ్రాహ్మణో పస్సేయ్య, పత్తం గహేత్వా సబ్బం భోజనం దదేయ్య, తతో మే పున పచితబ్బం భవేయ్యా"తి చిన్తేత్వా అప్పసాదఞ్చ మచ్ఛేరఞ్చ ఉప్పాదేత్వా యథా బ్రాహ్మణో భగవన్తం న పస్సతి, ఏవం తాలవణ్టేన పటిచ్ఛాదేసి. భగవా తం ఞత్వా సరీరాభం ముఞ్చి. తం బ్రాహ్మణో సువణ్ణోభాసం

దిస్వా “కిమేత”న్తి ఉల్లోకేన్తో అద్దస భగవన్తం ద్వారే ఠితం. బ్రాహ్మణీపి “దిట్ఠోసేన భగవా”తి తావదేవ తాలవణ్టం నిక్ఖిపిత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్ది, వన్దిత్వా చస్సా ఉట్ఠహన్తియా సప్పాయం విదిత్వా –

> “సబ్బసో నామరూపస్మిం, యస్స నత్థి మమాయితం;
>
> అసతా చ న సోచతి, స వే భిక్ఖూతి వుచ్చతీ”తి. (ధ॰ ప॰ ౩౬౭) –

ఇమం గాథమభాసి. సా గాథాపరియోసానేయేవ సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. బ్రాహ్మణోపి భగవన్తం అన్తోఘరం పవేసేత్వా, వరాసనే నిసీదాపేత్వా, దక్ఖిణోదకం దత్వా, అత్తనో ఉపనీతభోజనం ఉపనామేసి – “తుమ్హే, భన్తే, సదేవకే లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యా, సాధు, మే తం భోజనం అత్తనో పత్తే పతిట్ఠాపేథా”తి. భగవా తస్స అనుగ్గహత్థం పటిగ్గహేత్వా పరిభుఞ్జి. కతభత్తకిచ్చో చ బ్రాహ్మణస్స సప్పాయం విదిత్వా ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – యం కుమ్భితో పఠమమేవ గహితత్తా **అగ్గతో,** అడ్ఢావసేసాయ కుమ్భియా ఆగన్త్వా తతో గహితత్తా **మజ్ఝతో,** ఏకద్వికటచ్ఛుమత్తావసేసాయ కుమ్భియా ఆగన్త్వా తతో గహితత్తా **సేసతో వా పిణ్డం లభేథ. పరదత్తూపజీవీ**తి పబ్బజితో. సో హి ఉదకదన్తపోణం ఠపేత్వా అవసేసం పరేనేవ దత్తం ఉపజీవతి, తస్మా “పరదత్తూపజీవీ”తి వుచ్చతి. **నాలం థుతుం నోపి నిపచ్చవాదీ**తి అగ్గతో లద్ధా అత్తానం వా దాయకం వా థోమేతుమ్పి నారహతి పహీనానునయత్తా. సేసతో లద్ధా “కిం ఏతం ఇమినా దిన్న”న్తిఆదినా నయేన దాయకం నిపాతేత్వా అప్పియవచనాని వత్తాపి న హోతి పహీనపటిఘత్తా. **తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తీ**తి తమ్పి పహీనానునయపటిఘం ధీరావ మునిం వేదయన్తీతి బ్రాహ్మణస్స అరహత్తనికూటేన గాథం దేసేసి. గాథాపరియోసానే బ్రాహ్మణో సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహీతి.

౨౨౦. మునిం చరన్తన్తి కా ఉప్పత్తి? సావత్థియం కిర అఞ్ఞతరో సేట్ఠిపుత్తో ఉతువసేన తీసు పాసాదేసు సబ్బసమ్పత్తీహి పరిచారయమానో దహరోవ పబ్బజితుకామో హుత్వా, మాతాపితరో యాచిత్వా, ఖగ్గవిసాణసుత్తే “కామా హి చిత్రా”తి (సు॰ ని॰ ౫౦) ఇమిస్సా గాథాయ అట్ఠుప్పత్తియం వుత్తనయేనేవ తిక్ఖత్తుం పబ్బజిత్వా చ ఉప్పబ్బజిత్వా చ చతుత్థవారే అరహత్తం పాపుణి. తం పుబ్బపరిచయేన భిక్ఖూ భణన్తి – “సమయో, ఆవుసో, ఉప్పబ్బజితు”న్తి. సో “అభబ్బో దానాహం, ఆవుసో, విబ్భమితు”న్తి ఆహ. తం సుత్వా భిక్ఖూ భగవతో ఆరోచేసుం. భగవా “ఏవమేతం, భిక్ఖవే, అభబ్బో సో దాని విబ్భమితు”న్తి తస్స ఖీణాసవమునిభావం ఆవికరోన్తో ఇమం గాథమాహ.

తస్సత్థో – మోనేయ్యధమ్మసమన్నాగమేన **మునిం,** ఏకవిహారితాయ, పుబ్బే వుత్తప్పకారాసు వా చరియాసు యాయ కాయచి చరియాయ **చరన్తం,** పుబ్బే వియ మేథునధమ్మే చిత్తం అకత్వా అనుత్తరాయ విరతియా **విరతం మేథునస్మా.** దుతియపాదస్స సమ్బన్ధో – కీదిసం మునిం చరన్తం విరతం మేథునస్మాతి చే? **యో యోబ్బనే నోపనిబజ్ఝతే క్వచి,** యో భద్రేపి యోబ్బనే వత్తమానే క్వచి ఇత్థిరూపే యథా పురే, ఏవం మేథునరాగేన న ఉపనిబజ్ఝతి. అథ వా క్వచి అత్తనో వా పరస్స వా యోబ్బనే “యువా తావమ్హి, అయం వా యువాతి పటిసేవామి తావ కామే”తి ఏవం యో రాగేన న ఉపనిబజ్ఝతీతి అయమ్పేత్థ అత్థో. న కేవలఞ్చ విరతం మేథునస్మా, అపిచ ఖో పన జాతిమదాదిభేదా **మదా,** కామగుణేసు సతివిప్పవాససఙ్ఖాతా **పమాదాపి** చ **విరతం,** ఏవం మదప్పమాదా విరతత్తా ఏవ చ **విప్పముత్తం** సబ్బకిలేసబన్ధనేహి. యథా వా ఏకో లోకికాయపి విరతియా విరతో హోతి, న ఏవం, కిం పన **విప్పముత్తం విరతం,** సబ్బకిలేసబన్ధనేహి విప్పముత్తత్తా

లోకుత్తరవిరతియా విరతన్తిపి అత్థో. **తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తీ**తి తమ్పి ధీరా ఏవ మునిం వేదయన్తి, తుమ్హే పన నం న వేదయథ, తేన నం ఏవం భణథాతి దస్సేతి.

౨౨౧. అఞ్ఞాయ లోకన్తి కా ఉప్పత్తి? భగవా కపిలవత్థుస్మిం విహరతి. తేన సమయేన నన్దస్స ఆభరణమఙ్గలం, అభిసేకమఙ్గలం, ఆవాహమఙ్గలన్తి తీణి మఙ్గలాని అకంసు. భగవాపి తత్థ నిమన్తితో పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం తత్థ గన్త్వా భుఞ్జిత్వా నిక్ఖమన్తో నన్దస్స హత్థే పత్తం అదాసి. తం నిక్ఖమన్తం దిస్వా జనపదకల్యాణీ "తువట్టం ఖో, అయ్యపుత్త, ఆగచ్ఛేయ్యాసీ"తి ఆహ. సో భగవతో గారవేన "హన్ద భగవా పత్త"న్తి వత్తుం అసక్కోన్తో విహారమేవ గతో. భగవా గన్ధకుటిపరివేణే ఠత్వా "ఆహర, నన్ద, పత్త"న్తి గహేత్వా "పబ్బజిస్ససీ"తి ఆహ. సో భగవతో గారవేన పటిక్ఖిపితుం అసక్కోన్తో "పబ్బజామి, భగవా"తి ఆహ. తం భగవా పబ్బాజేసి. సో పన జనపదకల్యాణియా వచనం పునప్పునం సరన్తో ఉక్కణ్ఠి. భిక్ఖూ భగవతో ఆరోచేసుం. భగవా నన్దస్స అనభిరతిం వినోదేతుకామో "తావతింసభవనం గతపుబ్బోసి, నన్దా"తి ఆహ. నన్దో "నాహం, భన్తే, గతపుబ్బో"తి అవోచ.

తతో నం భగవా అత్తనో ఆనుభావేన తావతింసభవనం నేత్వా వేజయన్తపాసాదద్వారే అట్ఠాసి. భగవతో ఆగమనం విదిత్వా సక్కో అచ్ఛరాగణపరివుతో పాసాదా ఓరోహి. తా సబ్బాపి కస్సపస్స భగవతో సావకానం పాదమక్ఖనతేలం దత్వా కకుటపాదినియో అహేసుం. అథ భగవా నన్దం ఆమన్తేసి – "పస్ససి నో, త్వం నన్ద, ఇమాని పఞ్చ అచ్ఛరాసతాని కకుటపాదానీ"తి సబ్బం విత్థారేతబ్బం. మాతుగామస్స నామ నిమిత్తానుబ్యఞ్జనం గహేతబ్బన్తి సకలేపి బుద్ధవచనే ఏతం నత్థి. అథ చ పనేత్థ భగవా ఉపాయకుసలతాయ ఆతురస్స దోసే ఉగ్గిలేత్వా నీహరితుకామో వేజ్జో సుభోజనం వియ నన్దస్స రాగం ఉగ్గిలేత్వా నీహరితుకామో నిమిత్తానుబ్యఞ్జనగ్గహణం అనుఞ్ఞాసి యథా తం అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి. తతో భగవా అచ్ఛరాహేతు నన్దస్స బ్రహ్మచరియే అభిరతిం దిస్వా భిక్ఖూ ఆణాపేసి – "భతకవాదేన నన్దం చోదేథా"తి. సో తేహి చోదియమానో లజ్జితో యోనిసో మనసి కరోన్తో పటిపజ్జిత్వా న చిరస్సేవ అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తస్స చఙ్కమనకోటియం రుక్ఖే అధివత్థా దేవతా భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేసి. భగవతోపి ఞాణం ఉదపాది. భిక్ఖూ అజానన్తా తథేవాయస్మన్తం చోదేన్తి. భగవా "న, భిక్ఖవే, ఇదాని నన్దో ఏవం చోదేతబ్బో"తి తస్స ఖీణాసవమునిభావం దీపేన్తో తేసం భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – దుక్ఖసచ్చవవత్థానకరణేన ఖన్ధాది**లోకం అఞ్ఞాయ** జానిత్వా వవత్థపేత్వా నిరోధసచ్చసచ్ఛికిరియాయ **పరమత్థదస్సిం,** సముదయప్పహానేన చతుబ్బిధమ్పి **ఓఘం,** పహీనసముదయత్తా రూపమదాదివేగసహనేన చక్ఖాదిఆయతన**సముద్దఞ్చ** అతితరియ అతితరిత్వా అతిక్కమిత్వా మగ్గభావనాయ, "తన్నిద్దేసా తాదీ"తి ఇమాయ తాదిలక్ఖణప్పత్తియా **తాదిం**. యో వాయం కామరాగాదికిలేసరాసియేవ అవహననట్ఠేన ఓఘో, కుచ్ఛితగతిపరియాయేన సముద్దనట్ఠేన సముద్దో, సముదయప్పహానేనేవ తం ఓఘం సముద్దఞ్చ అతితరియ అతితిణ్ణోఘత్తా ఇదాని తుమ్హేహి ఏవం వుచ్చమానేపి వికారమనాపజ్జనతాయ తాదిమ్పి ఏవమ్పేత్థ అత్థో చ అధిప్పాయో చ వేదితబ్బో. **తం ఛిన్నగన్థం అసితం అనాసవ**న్తి ఇదం పనస్స థుతివచనమేవ, ఇమాయ చతుసచ్చభావనాయ చతున్నం గన్థానం ఛిన్నత్తా **ఛిన్నగన్థం,** దిట్ఠియా తణ్హాయ వా కత్థచి అనిస్సితత్తా **అసితం,** చతున్నం ఆసవానం అభావేన **అనాసవ**న్తి వుత్తం హోతి. **తం వాపి ధీరా ముని వేదయన్తీ**తి తమ్పి ధీరావ ఖీణాసవమునిం వేదయన్తి తుమ్హే పన అవేదయమానా ఏవం భణథాతి దస్సేతి.

౨౨౨. అసమా ఉభోతి కా ఉప్పత్తి? అఞ్ఞతరో భిక్ఖు కోసలరట్ఠే పచ్చన్తగామం నిస్సాయ అరఞ్ఞే విహరతి. తస్మిఞ్చ గామే మిగలుద్దకో తస్స భిక్ఖునో వసనోకాసం గన్త్వా మిగే బన్ధతి. సో అరఞ్ఞం పవిసన్తో థేరం గామం పిణ్డాయ పవిసన్తమ్పి పస్సతి, అరఞ్ఞా ఆగచ్ఛన్తో గామతో నిక్ఖమన్తమ్పి పస్సతి. ఏవం అభిణ్హదస్సనేన థేరే జాతసినేహో అహోసి. సో యదా బహుం మంసం లభతి, తదా థేరస్సాపి రసపిణ్డపాతం దేతి. మనుస్సా ఉజ్ఝాయన్తి – "అయం భిక్ఖు 'అముకస్మిం పదేసే మిగా తిట్ఠన్తి, చరన్తి, పానీయం పివన్తీ'తి లుద్దకస్స ఆరోచేతి. తతో లుద్దకో మిగే మారేతి, తేన ఉభో సఙ్గమ్మ జీవికం కప్పేన్తీ"తి. అథ భగవా జనపదచారికం చరమానో తం జనపదం అగమాసి. భిక్ఖూ గామం పిణ్డాయ పవిసన్తా తం పవత్తిం సుత్వా భగవతో ఆరోచేసుం. భగవా లుద్దకేన సద్ధిం సమానజీవికాభావసాధకం తస్స భిక్ఖునో ఖీణాసవమునిభావం దీపేన్తో తేసం భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – యో చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు, యో చ లుద్దకో, ఏతే **అసమా ఉభో**. యం మనుస్సా భణన్తి "సమానజీవికా"తి, తం మిచ్ఛా. కిం కారణా? **దూరవిహారవుత్తినో,** దూరే విహారో చ వుత్తి చ నేసన్తి దూరవిహారవుత్తినో. విహారోతి వసనోకాసో, సో చ భిక్ఖునో అరఞ్ఞే, లుద్దకస్స చ గామే. వుత్తీతి జీవికా, సా చ భిక్ఖునో గామే సపదానభిక్ఖాచరియా, లుద్దకస్స చ అరఞ్ఞే మిగసకుణమారణా. పున చపరం **గిహీ దారపోసీ,** సో లుద్దకో తేన కమ్మేన పుత్తదారం పోసేతి. **అమమో చ సుబ్బతో,** పుత్తదారేసు తణ్హాదిట్ఠిమమత్తవిరహితో సుచివతత్తా సున్దరవతత్తా చ సుబ్బతో సో ఖీణాసవభిక్ఖు. పున చపరం **పరపాణరోధాయ గిహీ అసఞ్ఞతో**, సో లుద్దకో గిహీ పరపాణరోధాయ తేసం పాణానం జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదాయ కాయవాచాచిత్తేహి అసంయతో. **నిచ్చం మునీ రక్ఖతి పాణినే యతో**, ఇతరో పన ఖీణాసవముని కాయవాచాచిత్తేహి నిచ్చం యతో సంయతో పాణినో రక్ఖతి. ఏవం సన్తే తే కథం సమానజీవికా భవిస్సన్తీతి?

౨౨౩. సిఖీ యథాతి కా ఉప్పత్తి? భగవతి కపిలవత్థుస్మిం విహరన్తే సాకియానం కథా ఉదపాది – "పఠమకసోతాపన్నో పచ్ఛా సోతాపత్తిం పత్తస్స ధమ్మేన వుడ్ఢతరో హోతి, తస్మా పచ్ఛా సోతాపన్నేన భిక్ఖునా పఠమసోతాపన్నస్స గిహినో అభివాదనాదీని కత్తబ్బానీ"తి తం కథం అఞ్ఞతరో పిణ్డచారికో భిక్ఖు సుత్వా భగవతో ఆరోచేసి. భగవా "అఞ్ఞా ఏవ హి అయం జాతి, పూజనేయ్యవత్థు లిఙ్గ"న్తి సన్ధాయ "అనాగామీపి చే, భిక్ఖవే, గిహీ హోతి, తేన తదహుపబ్బజితస్సాపి సామణేరస్స అభివాదనాదీని కత్తబ్బానేవా"తి వత్వా పున పచ్ఛా సోతాపన్నస్సాపి భిక్ఖునో పఠమసోతాపన్నగహట్ఠతో అతిమహన్తం విసేసం దస్సేన్తో భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – య్వాయం మత్థకే జాతాయ సిఖాయ సబ్భావేన **సిఖీ,** మణిదణ్డసదిసాయ గీవాయ **నీలగీవో**తి చ మయూరవిహఙ్గమో వుచ్చతి. సో యథా హరితహంసతమ్బహంసఖీరహంసకాళహంసపాకహంససువణ్ణహంసేసు య్వాయం సువణ్ణహంసో, తస్స హంసస్స జవేన సోళసిమ్పి కలం న ఉపేతి. సువణ్ణహంసో హి ముహుత్తకేన యోజనసహస్సమ్పి గచ్ఛతి, యోజనమ్పి అసమత్థో ఇతరో. దస్సనీయతాయ పన ఉభోపి దస్సనీయా హోన్తి, ఏవం గిహీ పఠమసోతాపన్నోపి కిఞ్చాపి మగ్గదస్సనేన దస్సనీయో హోతి. అథ ఖో సో పచ్ఛా సోతాపన్నస్సాపి మగ్గదస్సనేన తుల్యదస్సనీయభావస్సాపి భిక్ఖునో జవేన నానుకరోతి. కతమేన జవేన? ఉపరిమగ్గవిపస్సనాఞాణజవేన. గిహినో హి తం ఞాణం దన్ధం హోతి పుత్తదారాదిజటాయ జటితత్తా, భిక్ఖునో పన తిక్ఖం హోతి తస్సా జటాయ విజటితత్తా. స్వాయమత్థో భగవతా "మునినో వివిత్తస్స వనమ్హి ఝాయతో"తి ఇమినా పాదేన దీపితో. అయఞ్హి సేక్ఖముని భిక్ఖు కాయచిత్తవివేకేన చ

వివిత్తో హోతి, లక్ఖణారమ్మణూపనిజ్ఝానేన చ నిచ్చం వనస్మిం ఝాయతి. కుతో గిహినో ఏవరూపో వివేకో చ ఝానఞ్చాతి అయమేత్థ అధిప్పాయోతి?

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ మునిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితో చ పఠమో వగ్గో అత్థవణ్ణనానయతో, నామేన

ఉరగవగ్గోతి.

౨. చూళవగ్గో

౧. రతనసుత్తవణ్ణనా

యానీధ భూతానీతి రతనసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అతీతే కిర వేసాలియం దుబ్భిక్ఖాదయో ఉపద్దవా ఉప్పజ్జింసు. తేసం వూపసమనత్థాయ లిచ్ఛవయో రాజగహం గన్త్వా, యాచిత్వా, భగవన్తం వేసాలిమానయింసు. ఏవం ఆనీతో భగవా తేసం ఉపద్దవానం వూపసమనత్థాయ ఇదం సుత్తమభాసి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. పోరాణా పనస్స వేసాలివత్థుతో పభుతి ఉప్పత్తిం వణ్ణయన్తి. సా ఏవం వేదితబ్బా – బారాణసిరఞ్ఞో కిర అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిమ్హి గబ్భో సణ్ఠాసి. సా తం ఞత్వా రఞ్ఞో నివేదేసి. రాజా గబ్భపరిహారం అదాసి. సా సమ్మా పరిహరియమానగబ్భా గబ్భపరిపాకకాలే విజాయనఘరం పావిసి. పుఞ్ఞవతీనం పచ్చూససమయే గబ్భవుట్ఠానం హోతి, సా చ తాసం అఞ్ఞతరా, తేన పచ్చూససమయే అలత్తకపటలబన్ధుజీవకపుప్ఫసదిసం మంసపేసిం విజాయి. తతో "అఞ్ఞా దేవియో సువణ్ణబిమ్బసదిసే పుత్తే విజాయన్తి, అగ్గమహేసీ మంసపేసిన్తి రఞ్ఞో పురతో మమ అవణ్ణో ఉప్పజ్జేయ్యా"తి చిన్తేత్వా తేన అవణ్ణభయేన తం మంసపేసిం ఏకస్మిం భాజనే పక్ఖిపిత్వా అఞ్ఞేన పటికుజ్జిత్వా రాజముద్దికాయ లఞ్ఛేత్వా గఙ్గాయ సోతే పక్ఖిపాపేసి. మనుస్సేహి ఛడ్డితమత్తే దేవతా ఆరక్ఖం సంవిదహింసు. సువణ్ణపట్టికఞ్చేత్థ జాతిహిఙ్గులకేన "బారాణసిరఞ్ఞో అగ్గమహేసియా పజా"తి లిఖిత్వా బన్ధింసు. తతో తం భాజనం ఊమిభయాదీహి అనుపద్దుతం గఙ్గాయ సోతేన పాయాసి.

తేన చ సమయేన అఞ్ఞతరో తాపసో గోపాలకులం నిస్సాయ గఙ్గాయ తీరే వసతి. సో పాతోవగఙ్గం ఓతిణ్ణో తం భాజనం ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా పంసుకూలసఞ్ఞాయ అగ్గహేసి. తతో తత్థ తం అక్ఖరపట్టికం రాజముద్దికాలఞ్ఛనఞ్చ దిస్వా ముఞ్చిత్వా తం మంసపేసిం అద్దస. దిస్వానస్స ఏతదహోసి – "సియా గబ్భో, తథా హిస్స దుగ్గన్ధపూతిభావో నత్థీ"తి తం అస్సమం నేత్వా సుద్ధే ఓకాసే ఠపేసి. అథ అడ్ఢమాసచ్చయేన ద్వే మంసపేసియో అహేసుం. తాపసో దిస్వా సాధుకతరం ఠపేసి. తతో పున అడ్ఢమాసచ్చయేన ఏకమేకిస్సా పేసియా హత్థపాదసీసానమత్థాయ పఞ్చ పఞ్చ పిళకా ఉట్ఠహింసు. అథ తతో అడ్ఢమాసచ్చయేన ఏకా మంసపేసి సువణ్ణబిమ్బసదిసో దారకో; ఏకా దారికా అహోసి. తేసు తాపసస్స పుత్తసినేహో ఉప్పజ్జి, అఙ్గుట్ఠతో చస్స ఖీరం నిబ్బత్తి, తతో పభుతి చ ఖీరభత్తం లభతి. సో భత్తం భుఞ్జిత్వా ఖీరం దారకానం ముఖే ఆసిఞ్చతి. తేసం యం యం ఉదరం పవిసతి, తం సబ్బం మణిభాజనగతం వియ దిస్సతి. ఏవం నిచ్ఛవీ అహేసుం. అపరే పన ఆహు – "సిబ్బిత్వా ఠపితా వియ నేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం లీనా ఛవి అహోసీ"తి. ఏవం తే నిచ్ఛవితాయ వా లీనచ్ఛవితాయ వా **లిచ్ఛవీ**తి పఞ్ఞాయింసు.

తాపసో దారకే పోసేన్తో ఉస్సూరే గామం పిణ్డాయ పవిసతి, అతిదివా పటిక్కమతి. తస్స తం బ్యాపారం ఞత్వా గోపాలకా ఆహంసు – "భన్తే, పబ్బజితానం దారకపోసనం పలిబోధో, అమ్హాకం దారకే దేథ, మయం పోసేస్సామ, తుమ్హే అత్తనో కమ్మం కరోథా"తి. తాపసో "సాధూ"తి పటిస్సుణి. గోపాలకా దుతియదివసే మగ్గం సమం కత్వా, పుప్ఫేహి ఓకిరిత్వా; ధజపటాకా ఉస్సాపేత్వా తూరియేహి వజ్జమానేహి అస్సమం ఆగతా. తాపసో "మహాపుఞ్ఞా దారకా, అప్పమాదేన వడ్ఢేథ, వడ్ఢేత్వా చ అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆవాహవివాహం కరోథ, పఞ్చగోరసేన రాజానం తోసేత్వా భూమిభాగం గహేత్వా నగరం మాపేథ, తత్థ కుమారం అభిసిఞ్చథా"తి వత్వా దారకే అదాసి. తే "సాధూ"తి పటిస్సుణిత్వా దారకే నేత్వా పోసేసుం.

దారకా వడ్ఢిమన్వాయ కీళన్తా వివాదట్ఠానేసు అఞ్ఞే గోపాలదారకే హత్థేనపి పాదేనపి పహరన్తి, తే రోదన్తి. "కిస్స రోదథా"తి చ మాతాపితూహి వుత్తా "ఇమే నిమ్మాతాపితికా తాపసపోసితా అమ్హే అతీవ పహరన్తీ"తి వదన్తి. తతో తేసం మాతాపితరో "ఇమే దారకా అఞ్ఞే దారకే విహేఠేన్తి దుక్ఖాపేన్తి, న ఇమే సఙ్గహేతబ్బా, వజ్జేతబ్బా ఇమే"తి ఆహంసు. తతో పభుతి కిర సో పదేసో "వజ్జీ"తి వుచ్చతి యోజనసతం పరిమాణేన. అథ తం పదేసం గోపాలకా రాజానం తోసేత్వా అగ్గహేసుం. తత్థేవ నగరం మాపేత్వా సోళసవస్సుద్దేసికం కుమారం అభిసిఞ్చిత్వా రాజానం అకంసు. తాయ చస్స దారికాయ సద్ధిం వారేయ్యం కత్వా కతికం అకంసు – "న బాహిరతో దారికా ఆనేతబ్బా, ఇతో దారికా న కస్సచి దాతబ్బా"తి. తేసం పఠమసంవాసేన ద్వే దారకా జాతా ధీతా చ పుత్తో చ, ఏవం సోళసక్ఖత్తుం ద్వే ద్వే జాతా. తతో తేసం దారకానం యథాక్కమం వడ్ఢన్తానం ఆరాముయ్యాననివాసనట్ఠానపరివారసమ్పత్తిం గహేతుం అప్పహోన్తం తం నగరం తిక్ఖత్తుం గావుతన్తరేన గావుతన్తరేన పాకారేన పరిక్ఖిపింసు. తస్స పునప్పునం విసాలీకతత్తా **వేసాలీ**త్వేవ నామం జాతం. ఇదం **వేసాలీవత్థు**.

అయం పన వేసాలీ భగవతో ఉప్పన్నకాలే ఇద్ధా వేపుల్లప్పత్తా అహోసి. తత్థ హి రాజూనంయేవ సత్త సహస్సాని సత్త చ సతాని సత్త చ రాజానో అహేసుం, తథా యువరాజసేనాపతిభణ్డాగారికప్పభుతీనం. యథాహ –

> "తేన ఖో పన సమయేన వేసాలీ ఇద్ధా చేవ హోతి ఫీతా చ బహుజనా ఆకిణ్ణమనుస్సా సుభిక్ఖా చ, సత్త చ పాసాదసహస్సాని, సత్త చ పాసాదసతాని, సత్త చ పాసాదా, సత్త చ కూటాగారసహస్సాని, సత్త చ కూటాగారసతాని, సత్త చ కూటాగారాని, సత్త చ ఆరామసహస్సాని, సత్త చ ఆరామసతాని, సత్త చ ఆరామా, సత్త చ పోక్ఖరణిసహస్సాని, సత్త చ పోక్ఖరణిసతాని, సత్త చ పోక్ఖరణియో"తి (మహావ. ౩౨౬).

సా అపరేన సమయేన దుబ్భిక్ఖా అహోసి దుబ్బుట్ఠికా దుస్సస్సా. పఠమం దుగ్గతమనుస్సా మరన్తి, తే బహిద్ధా ఛడ్డేన్తి. మతమనుస్సానం కుణపగన్ధేన అమనుస్సా నగరం పవిసింసు. తతో బహుతరా మీయన్తి, తాయ పటికూలతాయ చ సత్తానం అహివాతకరోగో ఉప్పజ్జి. ఇతి తీహి దుబ్భిక్ఖఅమనుస్సరోగభయేహి ఉపద్దుతాయ వేసాలియా నగరవాసినో ఉపసఙ్కమిత్వా రాజానమాహంసు – "మహారాజ, ఇమస్మిం నగరే తివిధం భయముప్పన్నం, ఇతో పుబ్బే యావ సత్తమా రాజకులపరివట్టా ఏవరూపం అనుప్పన్నపుబ్బం, తుమ్హాకం మఞ్ఞే అధమ్మికత్తేన ఏతరహి ఉప్పన్న"న్తి. రాజా సబ్బే సన్థాగారే సన్నిపాతాపేత్వా, "మయ్హం అధమ్మికభావం విచినథా"తి ఆహ. తే సబ్బం పవేణిం విచినన్తా న కిఞ్చి అద్దసంసు.

తతో రఞ్ఞో దోసం అదిస్వా "ఇదం భయం అమ్హాకం కథం వూపసమేయ్యా"తి చిన్తేసుం. తత్థ ఏకచ్చే ఛ సత్థారో అపదిసింసు – "ఏతేహి ఓక్కన్తమత్తే వూపసమిస్సతీ"తి. ఏకచ్చే ఆహంసు – "బుద్ధో కిర లోకే ఉప్పన్నో, సో భగవా సబ్బసత్తహితాయ ధమ్మం దేసేతి మహిద్ధికో మహానుభావో, తేన ఓక్కన్తమత్తే సబ్బభయాని వూపసమేయ్యు"న్తి. తేన తే అత్తమనా హుత్వా "కహం పన సో భగవా ఏతరహి విహరతి, అమ్హేహి వా పేసితే ఆగచ్ఛేయ్యా"తి ఆహంసు. అథాపరే ఆహంసు – "బుద్ధా నామ అనుకమ్పకా, కిస్స నాగచ్ఛేయ్యుం, సో పన భగవా ఏతరహి రాజగహే విహరతి, రాజా చ బిమ్బిసారో తం ఉపట్ఠహతి, కదాచి సో ఆగన్తుం న దదేయ్యా"తి. "తేన హి రాజానం సఞ్ఞాపేత్వా ఆనేస్సామా"తి ద్వే లిచ్ఛవిరాజానో మహతా బలకాయేన పహూతం పణ్ణాకారం దత్వా రఞ్ఞో సన్తికం పేసేసుం – "బిమ్బిసారం సఞ్ఞాపేత్వా భగవన్తం ఆనేథా"తి. తే గన్త్వా రఞ్ఞో పణ్ణాకారం దత్వా తం పవత్తిం నివేదేత్వా "మహారాజ, భగవన్తం అమ్హాకం నగరం పేసేహీ"తి ఆహంసు. రాజా న సమ్పటిచ్ఛి – "తుమ్హే ఏవ జానాథా"తి ఆహ. తే భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా

ఏవమాహంసు – “భన్తే, అమ్హాకం నగరే తీణి భయాని ఉప్పన్నాని. సచే భగవా ఆగచ్ఛేయ్య, సోత్థి నో భవేయ్యా”తి. భగవా ఆవజ్జేత్వా “వేసాలియం రతనసుత్తే వుత్తే సా రక్ఖా కోటిసతసహస్సచక్కవాళాని ఫరిస్సతి, సుత్తపరియోసానే చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో భవిస్సతీ”తి అధివాసేసి. అథ రాజా బిమ్బిసారో భగవతో అధివాసనం సుత్వా “భగవతా వేసాలిగమనం అధివాసిత”న్తి నగరే ఘోసనం కారాపేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – “కిం, భన్తే, సమ్పటిచ్ఛిత్థ వేసాలిగమన”న్తి? “ఆమ, మహారాజా”తి. “తేన హి, భన్తే, ఆగమేథ, యావ మగ్గం పటియాదేమీ”తి.

అథ ఖో రాజా బిమ్బిసారో రాజగహస్స చ గఙ్గాయ చ అన్తరా పఞ్చయోజనం భూమిం సమం కత్వా, యోజనే యోజనే విహారం మాపేత్వా, భగవతో గమనకాలం పటివేదేసి. భగవా పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి పరివుతో పాయాసి. రాజా పఞ్చయోజనం మగ్గం పఞ్చవణ్ణేహి పుప్ఫేహి జాణుమత్తం ఓకిరాపేత్వా ధజపటాకాపుణ్ణఘటకదలిఆదీని ఉస్సాపేత్వా భగవతో ద్వే సేతచ్ఛత్తాని, ఏకేకస్స చ భిక్ఖుస్స ఏకమేకం ఉక్ఖిపాపేత్వా సద్ధిం అత్తనో పరివారేన పుప్ఫగన్ధాదీహి పూజం కరోన్తో ఏకేకస్మిం విహారే భగవన్తం వసాపేత్వా మహాదానాని దత్వా పఞ్చహి దివసేహి గఙ్గాతీరం నేసి. తత్థ సబ్బాలఙ్కారేహి నావం అలఙ్కరోన్తో వేసాలికానం సాసనం పేసేసి – “ఆగతో భగవా, మగ్గం పటియాదేత్వా సబ్బే భగవతో పచ్చుగ్గమనం కరోథా”తి. తే “దిగుణం పూజం కరిస్సామా”తి వేసాలియా చ గఙ్గాయ చ అన్తరా తియోజనం భూమిం సమం కత్వా భగవతో చత్తారి, ఏకేకస్స చ భిక్ఖునో ద్వే ద్వే సేతచ్ఛత్తాని సజ్జేత్వా పూజం కురుమానా గఙ్గాతీరే ఆగన్త్వా అట్ఠంసు.

బిమ్బిసారో ద్వే నావాయో సఙ్ఘాటేత్వా, మణ్డపం కత్వా, పుప్ఫదామాదీహి అలఙ్కరిత్వా తత్థ సబ్బరతనమయం బుద్ధాసనం పఞ్ఞాపేసి. భగవా తస్మిం నిసీది. పఞ్చసతా భిక్ఖూపి నావం అభిరుహిత్వా యథానురూపం నిసీదింసు. రాజా భగవన్తం అనుగచ్ఛన్తో గలప్పమాణం ఉదకం ఓరోహిత్వా “యావ, భన్తే, భగవా ఆగచ్ఛతి, తావాహం ఇధేవ గఙ్గాతీరే వసిస్సామీ”తి వత్వా నివత్తో. ఉపరి దేవతా యావ అకనిట్ఠభవనా పూజమకంసు, హేట్ఠా గఙ్గానివాసినో కమ్బలస్సతరాదయో నాగా పూజమకంసు. ఏవం మహతియా పూజాయ భగవా యోజనమత్తం అద్ధానం గఙ్గాయ గన్త్వా వేసాలికానం సీమన్తరం పవిట్ఠో.

తతో లిచ్ఛవిరాజానో తేన బిమ్బిసారేన కతపూజాయ దిగుణం కరోన్తా గలప్పమాణే ఉదకే భగవన్తం పచ్చుగ్గచ్ఛింసు. తేనేవ ఖణేన తేన ముహుత్తేన విజ్జుప్పభావినద్ధన్ధకారవిసటకూటో గళగళాయన్తో చతూసు దిసాసు మహామేఘో వుట్ఠాసి. అథ భగవతా పఠమపాదే గఙ్గాతీరే నిక్ఖిత్తమత్తే పోక్ఖరవస్సం వస్సి. యే తేమేతుకామా, తే ఏవ తేమేన్తి, అతేమేతుకామా న తేమేన్తి. సబ్బత్థ జాణుమత్తం ఊరుమత్తం కటిమత్తం గలప్పమాణం ఉదకం వహతి, సబ్బకుణపాని ఉదకేన గఙ్గం పవేసితాని పరిసుద్ధో భూమిభాగో అహోసి.

లిచ్ఛవిరాజానో భగవన్తం అన్తరా యోజనే యోజనే వాసాపేత్వా మహాదానాని దత్వా తీహి దివసేహి దిగుణం పూజం కరోన్తా వేసాలిం నయింసు. వేసాలిం సమ్పత్తే భగవతి సక్కో దేవానమిన్దో దేవసఙ్ఘపురక్ఖతో ఆగచ్ఛి, మహేసక్ఖానం దేవానం సన్నిపాతేన అమనుస్సా యేభుయ్యేన పలాయింసు. భగవా నగరద్వారే ఠత్వా ఆనన్దత్థేరం ఆమన్తేసి – “ఇమం ఆనన్ద, రతనసుత్తం ఉగ్గహేత్వా బలికమ్మూపకరణాని గహేత్వా లిచ్ఛవికుమారేహి సద్ధిం వేసాలియా తీసు పాకారన్తరేసు విచరన్తో పరిత్తం కరోహీ”తి రతనసుత్తం అభాసి. ఏవం “కేన పనేతం సుత్తం, కదా, కత్థ, కస్మా చ వుత్త”న్తి ఏతేసం పఞ్హానం విస్సజ్జనా విత్థారేన వేసాలివత్థుతో పభుతి పోరాణేహి వణ్ణియతి.

ఏవం భగవతో వేసాలిం అనుప్పత్తదివసేయేవ వేసాలినగరద్వారే తేసం ఉపద్దవానం పటిఘాతత్థాయ వుత్తమిదం రతనసుత్తం ఉగ్గహేత్వా ఆయస్మా ఆనన్దో పరిత్తత్థాయ భాసమానో భగవతో పత్తేన ఉదకం ఆదాయ సబ్బనగరం అబ్భుక్కిరన్తో అనువిచరి. "యం కిఞ్చీ"తి వుత్తమత్తేయేవ చ థేరేన యే పుబ్బే అపలాతా సఙ్కారకూటభిత్తిప్పదేసాదినిస్సితా అమనుస్సా, తే చతూహి ద్వారేహి పలాయింసు, ద్వారాని అనోకాసాని అహేసుం. తతో ఏకచ్చే ద్వారేసు ఓకాసం అలభమానా పాకారం భిన్దిత్వా పలాతా. అమనుస్సేసు గతమత్తేసు మనుస్సానం గత్తేసు రోగో వూపసన్తో, తే నిక్ఖమిత్వా సబ్బగన్ధపుప్ఫాదీహి థేరం పూజేసుం. మహాజనో నగరమజ్ఝే సన్ధాగారం సబ్బగన్ధేహి లిమ్పిత్వా వితానం కత్వా సబ్బాలఙ్కారేహి అలఙ్కరిత్వా తత్థ బుద్ధాసనం పఞ్ఞాపేత్వా భగవన్తం ఆనేసి.

భగవా సన్ధాగారం పవిసిత్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది. భిక్ఖుసఙ్ఘోపి ఖో రాజానో మనుస్సా చ పతిరూపే ఓకాసే నిసీదింసు. సక్కోపి దేవానమిన్దో ద్వీసు దేవలోకేసు దేవపరిసాయ సద్ధిం ఉపనిసీది అఞ్ఞే చ దేవా. ఆనన్దత్థేరోపి సబ్బం వేసాలిం అనువిచరన్తో ఆరక్ఖం కత్వా వేసాలినగరవాసీహి సద్ధిం ఆగన్త్వా ఏకమన్తం నిసీది. తత్థ భగవా సబ్బేసం తదేవ రతనసుత్తం అభాసీతి.

౨౨౪. తత్థ **యానీధ భూతానీ**తి పఠమగాథాయం **యానీ**తి యాదిసాని అప్పేసక్ఖాని వా మహేసక్ఖాని వా. **ఇధా**తి ఇమస్మిం పదేసే, తస్మిం ఖణే సన్నిపతితట్ఠానం సన్ధాయాహ. **భూతానీ**తి కిఞ్చాపి భూతసద్దో "భూతస్మిం పాచిత్తియ"న్తి ఏవమాదీసు (పాచి॰ ౬౯) విజ్జమానే, "భూతమిదన్తి, భిక్ఖవే, సమనుపస్సథా"తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౪౦౧) ఖన్ధపఞ్చకే, "చత్తారో ఖో, భిక్ఖు, మహాభూతా హేతూ"తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౮౬) చతుబ్బిధే పథవీధాత్వాదిరూపే, "యో చ కాలఘసో భూతో"తి ఏవమాదీసు (జా॰ ౧.౨.౧౯౦) ఖీణాసవే, "సబ్బేవ నిక్ఖిపిస్సన్తి, భూతా లోకే సముస్సయ"న్తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౨౨౦) సబ్బసత్తే, "భూతగామపాతబ్యతాయా"తి ఏవమాదీసు (పాచి॰ ౯౦) రుక్ఖాదికే, "భూతం భూతతో సఞ్జానాతీ"తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩) చాతుమహారాజికానం హేట్ఠా సత్తనికాయం ఉపాదాయ వత్తతి. ఇధ పన అవిసేసతో అమనుస్సేసు దట్ఠబ్బో.

సమాగతానీతి సన్నిపతితాని. **భుమ్మానీ**తి భూమియం నిబ్బత్తాని. **వా**తి వికప్పనే. తేన యానీధ భుమ్మాని వా భూతాని సమాగతానీతి ఇమమేకం వికప్పం కత్వా పున దుతియం వికప్పం కాతుం **''యాని వా అన్తలిక్ఖే''**తి ఆహ. అన్తలిక్ఖే వా యాని భూతాని నిబ్బత్తాని, తాని సబ్బాని ఇధ సమాగతానీతి అత్థో. ఏత్థ చ యామతో యావ అకనిట్ఠం, తావ నిబ్బత్తాని భూతాని ఆకాసే పాతుభూతవిమానేసు నిబ్బత్తత్తా "అన్తలిక్ఖే భూతానీ"తి వేదితబ్బాని. తతో హేట్ఠా సినేరుతో పభుతి యావ భూమియం రుక్ఖలతాదీసు అధివత్థాని పథవియఞ్చ నిబ్బత్తాని భూతాని, తాని సబ్బాని భూమియం భూమిపటిబద్ధేసు చ రుక్ఖలతాపబ్బతాదీసు నిబ్బత్తత్తా "భుమ్మాని భూతానీ"తి వేదితబ్బాని.

ఏవం భగవా సబ్బానేవ అమనుస్సభూతాని "భుమ్మాని వా యాని వ అన్తలిక్ఖే"తి ద్వీహి పదేహి వికప్పేత్వా పున ఏకేన పదేన పరిగ్గహేత్వా **''సబ్బేవ భూతా సుమనా భవన్తూ''**తి ఆహ. **సబ్బే**తి అనవసేసా. **ఏవా**తి అవధారణే, ఏకమ్పి అనపనేత్వాతి అధిప్పాయో. **భూతా**తి అమనుస్సా. **సుమనా భవన్తూ**తి సుఖితమనా, పీతిసోమనస్సజాతా భవన్తూతి అత్థో. **అథోపీ**తి కిచ్చన్తరసన్నియోజనత్థం వాక్యోపాదానే నిపాతద్వయం. **సక్కచ్చ సుణన్తు భాసిత**న్తి అట్ఠిం కత్వా, మనసి కత్వా, సబ్బచేతసో సమన్నాహరిత్వా దిబ్బసమ్పత్తిలోకుత్తరసుఖావహం మమ దేసనం సుణన్తు.

ఏవమేత్థ భగవా “యానీధ భూతాని సమాగతానీ”తి అనియమితవచనేన భూతాని పరిగ్గహేత్వా పున “భుమ్మాని వా యాని వ అన్తలిక్ఖే”తి ద్విధా వికప్పేత్వా తతో “సబ్బేవ భూతా”తి పున ఏకజ్ఝం కత్వా “సుమనా భవన్తూ”తి ఇమినా వచనేన ఆసయసమ్పత్తియం నియోజేన్తో “సక్కచ్చ సుణన్తు భాసిత”న్తి పయోగసమ్పత్తియం, తథా యోనిసోమనసికారసమ్పత్తియం పరతోఘోససమ్పత్తియఞ్చ, తథా అత్తసమ్మాపణిధిసప్పురిసూపనిస్సయసమ్పత్తీసు సమాధిపఞ్ఞాహేతుసమ్పత్తీసు చ నియోజేన్తో గాథం సమాపేసి.

౨౨౫. తస్మా హి భూతాతి దుతియగాథా. తత్థ **తస్మా**తి కారణవచనం. **భూతా**తి ఆమన్తనవచనం. **నిసామేథా**తి సుణాథ. **సబ్బే**తి అనవసేసా . కిం వుత్తం హోతి? యస్మా తుమ్హే దిబ్బట్ఠానాని తత్థ ఉపభోగసమ్పదఞ్చ పహాయ ధమ్మస్సవనత్థం ఇధ సమాగతా, న నటనచ్చనాదిదస్సనత్థం, తస్మా హి భూతా నిసామేథ సబ్బేతి. అథ వా “సుమనా భవన్తు సక్కచ్చ సుణన్తూ”తి వచనేన తేసం సుమనభావం సక్కచ్చం సోతుకమ్యతఞ్చ దిస్వా ఆహ – యస్మా తుమ్హే సుమనభావేన అత్తసమ్మాపణిధియోనిసోమనసికారాసయసుద్ధీహి సక్కచ్చం సోతుకమ్యతాయ సప్పురిసూపనిస్సయపరతోఘోసపదట్ఠానతో పయోగసుద్ధీహి చ యుత్తా, తస్మా హి భూతా నిసామేథ సబ్బేతి. అథ వా యం పురిమగాథాయ అన్తే “భాసిత”న్తి వుత్తం, తం కారణభావేన అపదిసన్తో ఆహ – “యస్మా మమ భాసితం నామ అతిదుల్లభం అట్ఠక్ఖణపరివజ్జితస్స ఖణస్స దుల్లభత్తా, అనేకానిసంసఞ్చ పఞ్ఞాకరుణాగుణేన పవత్తత్తా, తఞ్చాహం వత్తుకామో ‘సుణన్తు భాసిత’న్తి అవోచం. తస్మా హి భూతా నిసామేథ సబ్బే”తి ఇదం ఇమినా గాథాపదేన వుత్తం హోతి.

ఏవమేతం కారణం నిరోపేన్తో అత్తనో భాసితనిసామనే నియోజేత్వా నిసామేతబ్బం వత్తుమారద్ధో **“మేత్తం కరోథ మానుసియా పజాయా”**తి. తస్సత్థో – యాయం తీహి ఉపద్దవేహి ఉపద్దుతా మానుసీ పజా, తస్సా మానుసియా పజాయ మిత్తభావం హితజ్ఝాసయతం పచ్చుపట్ఠాపేథాతి. కేచి పన “మానుసియం పజ”న్తి పఠన్తి, తం భుమ్మత్థాసమ్భవా న యుజ్జతి. యమ్పి చఞ్ఞే అత్థం వణ్ణయన్తి, సోపి న యుజ్జతి. అధిప్పాయో పనేత్థ – నాహం బుద్ధోతి ఇస్సరియబలేన వదామి, అపిచ పన తుమ్హాకఞ్చ ఇమిస్సా చ మానుసియా పజాయ హితత్థం వదామి – “మేత్తం కరోథ మానుసియా పజాయా”తి. ఏత్థ చ –

> “యే సత్తసణ్డం పథవిం విజేత్వా, రాజిసయో యజమానా అనుపరియగా;
> అస్సమేధం పురిసమేధం, సమ్మాపాసం వాజపేయ్యం నిరగ్గళం.
>
> “మేత్తస్స చిత్తస్స సుభావితస్స, కలమ్పి తే నానుభవన్తి సోళసిం.
>
> “ఏకమ్పి చే పాణమదుట్ఠచిత్తో, మేత్తాయతి కుసలీ తేన హోతి;
> సబ్బే చ పాణే మనసానుకమ్పీ, పహూతమరియో పకరోతి పుఞ్ఞ”న్తి. (అం॰ ని॰ ౮.౧) –

ఏవమాదీనం సుత్తానం ఏకాదసానిసంసానఞ్చ వసేన యే మేత్తం కరోన్తి, తేసం మేత్తా హితాతి వేదితబ్బా.

> “దేవతానుకమ్పితో పోసో, సదా భద్రాని పస్సతీ”తి. (దీ॰ ని॰ ౨.౧౫౩; ఉదా॰ ౭౬; మహావ॰ ౨౮౬) –

ఏవమాదీనం వసేన యేసు కరీయతి, తేసమ్పి హితాతి వేదితబ్బా.

ఏవం ఉభయేసమ్పి హితభావం దస్సేన్తో “మేత్తం కరోథ మానుసియా పజాయా”తి వత్వా ఇదాని ఉపకారమ్పి దస్సేన్తో ఆహ **‘‘దివా చ రత్తో చ హరన్తి యే బలిం, తస్మా హి నే రక్ఖథ అప్పమత్తా’’**తి. తస్సత్థో – యే మనుస్సా చిత్తకమ్మకట్ఠకమ్మాదీహిపి దేవతా కత్వా చేతియరుక్ఖాదీని చ ఉపసఙ్కమిత్వా దేవతా ఉద్దిస్స దివా బలిం కరోన్తి, కాళపక్ఖాదీసు చ రత్తిం బలిం కరోన్తి. సలాకభత్తాదీని వా దత్వా ఆరక్ఖదేవతా ఉపాదాయ యావ బ్రహ్మదేవతానం పత్తిదాననియ్యాతనేన దివా బలిం కరోన్తి, ఛత్తారోపనదీపమాలా సబ్బరత్తికధమ్మస్సవనాదీని కారాపేత్వా పత్తిదాననియ్యాతనేన చ రత్తిం బలిం కరోన్తి, తే కథం న రక్ఖితబ్బా. యతో ఏవం దివా చ రత్తో చ తుమ్హే ఉద్దిస్స కరోన్తి యే బలిం, **తస్మా హి నే రక్ఖథ**. తస్మా బలికమ్మకారణాపి తే మనుస్సే రక్ఖథ గోపయథ, అహితం తేసం అపనేథ, హితం ఉపనేథ అప్పమత్తా హుత్వా తం కతఞ్ఞుభావం హదయే కత్వా నిచ్చమనుస్సరన్తాతి.

౨౨౬. ఏవం దేవతాసు మనుస్సానం ఉపకారకభావం దస్సేత్వా తేసం ఉపద్దవవూపసమనత్థం బుద్ధాదిగుణప్పకాసనేన చ దేవమనుస్సానం ధమ్మస్సవనత్థం **‘‘యంకిఞ్చి విత్త’’**న్తిఆదినా నయేన సచ్చవచనం పయుజ్జితుమారద్ధో. తత్థ **యంకిఞ్చీ**తి అనియమితవసేన అనవసేసం పరియాదియతి యంకిఞ్చి తత్థ తత్థ వోహారూపగం . **విత్త**న్తి ధనం. తఞ్హి విత్తిం జనేతీతి విత్తం. **ఇధ వా**తి మనుస్సలోకం నిద్దిసతి, **హురం వా**తి తతో పరం అవసేసలోకం. తేన చ ఠపేత్వా మనుస్సే సబ్బలోకగ్గహణే పత్తే “సగ్గేసు వా”తి పరతో వుత్తత్తా ఠపేత్వా మనుస్సే చ సగ్గే చ అవసేసానం నాగసుపణ్ణాదీనం గహణం వేదితబ్బం. ఏవం ఇమేహి ద్వీహి పదేహి యం మనుస్సానం వోహారూపగం అలఙ్కారపరిభోగూపగఞ్చ జాతరూపరజతముత్తామణివేళురియపవాళలోహితఙ్కమసారగల్లాదికం, యఞ్చ ముత్తామణివాలుకత్థతాయ భూమియా రతనమయవిమానేసు అనేకయోజనసతవిత్థతేసు భవనేసు ఉప్పన్నానం నాగసుపణ్ణాదీనం విత్తం, తం నిద్దిట్ఠం హోతి.

సగ్గేసు వాతి కామావచరరూపావచరదేవలోకేసు. తే హి సోభనేన కమ్మేన అజీయన్తి గమ్మన్తీతి సగ్గా, సుట్ఠు వా అగ్గాతిపి సగ్గా. **య**న్తి యం సస్సామికం వా అస్సామికం వా. **రతన**న్తి రతిం నయతి, వహతి, జనయతి, వడ్ఢేతీతి రతనం, యంకిఞ్చి చిత్తీకతం మహగ్ఘం అతులం దుల్లభదస్సనం అనోమసత్తపరిభోగఞ్చ, తస్సేతం అధివచనం. యథాహ –

> “చిత్తీకతం మహగ్ఘఞ్చ, అతులం దుల్లభదస్సనం;
> అనోమసత్తపరిభోగం, రతనం తేన వుచ్చతీ”తి.

పణీతన్తి ఉత్తమం, సేట్ఠం, అతప్పకం. ఏవం ఇమినా గాథాపదేన యం సగ్గేసు అనేకయోజనసతప్పమాణసబ్బరతనమయవిమానేసు సుధమ్మవేజయన్తప్పభుతీసు సస్సామికం, యఞ్చ బుద్ధుప్పాదవిరహేన అపాయమేవ పరిపూరేన్తేసు సత్తేసు సుఞ్ఞవిమానపటిబద్ధం అస్సామికం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి పథవీమహాసముద్దహిమవన్తాదినిస్సితం అస్సామికం రతనం, తం నిద్దిట్ఠం హోతి.

న నో సమం అత్థి తథాగతేనాతి **న**-ఇతి పటిసేధే, **నో**-ఇతి అవధారణే. **సమ**న్తి తుల్యం. **అత్థీ**తి విజ్జతి. **తథాగతేనా**తి బుద్ధేన. కిం వుత్తం హోతి? యం ఏతం విత్తఞ్చ రతనఞ్చ పకాసితం, ఏత్థ ఏకమ్పి బుద్ధరతనేన సదిసం రతనం నేవత్థి. యమ్పి హి తం **చిత్తీకతట్ఠేన రతనం,** సేయ్యథిదం – రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స చక్కరతనం మణిరతనఞ్చ, యమ్హి ఉప్పన్నే మహాజనో న అఞ్ఞత్థ చిత్తీకారం కరోతి, న కోచి పుప్ఫగన్ధాదీని గహేత్వా యక్ఖట్ఠానం వా భూతట్ఠానం వా గచ్ఛతి, సబ్బోపి

జనో చక్కరతనమణిరతనమేవ చిత్తిం కరోతి పూజేతి, తం తం వరం పత్థేతి, పత్థితపత్థితఞ్చస్స ఏకచ్చం సమిజ్ఝతి, తమ్పి రతనం బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి చిత్తీకతట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. తథాగతే హి ఉప్పన్నే యే కేచి మహేసక్ఖా దేవమనుస్సా, న తే అఞ్ఞత్ర చిత్తీకారం కరోన్తి, న కఞ్చి అఞ్ఞం పూజేన్తి. తథా హి బ్రహ్మా సహమ్పతి సినేరుమత్తేన రతనదామేన తథాగతం పూజేసి, యథాబలఞ్చ అఞ్ఞే దేవా మనుస్సా చ బిమ్బిసారకోసలరాజఅనాథపిణ్డికాదయో. పరినిబ్బుతమ్పి చ భగవన్తం ఉద్దిస్స ఛన్నవుతికోటిధనం విస్సజ్జేత్వా అసోకమహారాజా సకలజమ్బుదీపే చతురాసీతి విహారసహస్సాని పతిట్ఠాపేసి, కో పన వాదో అఞ్ఞేసం చిత్తీకారానం. అపిచ కస్సఞ్ఞస్స పరినిబ్బుతస్సాపి జాతిబోధిధమ్మచక్కప్పవత్తనపరినిబ్బానట్ఠానాని పటిమాచేతియాదీని వా ఉద్దిస్స ఏవం చిత్తీకారగరుకారో వత్తతి యథా భగవతో. ఏవం చిత్తీకతట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

తథా యమ్పి తం **మహగ్ఘట్ఠేన రతనం,** సేయ్యథిదం – కాసికం వత్థం. యథాహ – "జిణ్ణమ్పి, భిక్ఖవే, కాసికం వత్థం వణ్ణవన్తఞ్చేవ హోతి సుఖసమ్ఫస్సఞ్చ మహగ్ఘఞ్చా"తి, తమ్పి బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి మహగ్ఘట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. తథాగతో హి యేసం పంసుకమ్పి పటిగ్గణ్హాతి, తేసం తం మహప్ఫలం హోతి మహానిసంసం, సేయ్యథాపి అసోకస్స రఞ్ఞో. ఇదమస్స మహగ్ఘతాయ. ఏవం మహగ్ఘతావచనే చేత్థ దోసాభావసాధకం ఇదం తావ సుత్తపదం వేదితబ్బం –

> "యేసం ఖో పన సో పటిగ్గణ్హాతి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానప్పచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం, తేసం తం మహప్ఫలం హోతి మహానిసంసం. ఇదమస్స మహగ్ఘతాయ వదామి. సేయ్యథాపి తం, భిక్ఖవే, కాసికం వత్థం మహగ్ఘం, తథూపమాహం, భిక్ఖవే, ఇమం పుగ్గలం వదామీ"తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౦౦).

ఏవం మహగ్ఘట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

తథా యమ్పి తం **అతులట్ఠేన రతనం**. సేయ్యథిదం – రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స **చక్కరతనం** ఉప్పజ్జతి ఇన్దనీలమణిమయనాభి సత్తరతనమయసహస్సారం పవాళమయనేమి, రత్తసువణ్ణమయసన్ధి, యస్స దసన్నం దసన్నం అరానం ఉపరి ఏకం ముణ్డారం హోతి వాతం గహేత్వా సద్దకరణత్థం, యేన కతో సద్దో సుకుసలప్పతాళితపఞ్చఙ్గికతూరియసద్దో వియ హోతి. యస్స నాభియా ఉభోసు పస్సేసు ద్వే సీహముఖాని హోన్తి, అబ్భన్తరం సకటచక్కస్సేవ సుసిరం, తస్స కత్తా వా కారేతా వా నత్థి, కమ్మపచ్చయేన ఉతుతో సముట్ఠాతి. యం రాజా దసవిధం చక్కవత్తివత్తం పూరేత్వా తదహుపోసథే పన్నరసే పుణ్ణమదివసే సీసంన్హాతో ఉపోసథికో ఉపరిపాసాదవరగతో సీలాని సోధేన్తో నిసిన్నో పుణ్ణచన్దం వియ సూరియం వియ చ ఉట్ఠేన్తం పస్సతి, యస్స ద్వాదసయోజనతో సద్దో సుయ్యతి, యోజనతో వణ్ణో దిస్సతి, యం మహాజనేన "దుతియో మఞ్ఞే చన్దో సూరియో వా ఉట్ఠితో"తి అతివియ కోతూహలజాతేన దిస్సమానం నగరస్స ఉపరి ఆగన్త్వా రఞ్ఞో అన్తేపురస్స పాచీనపస్సే నాతిఉచ్చం నాతినీచం హుత్వా మహాజనస్స గన్ధపుప్ఫాదీహి పూజేతుం యుత్తట్ఠానే అక్ఖాహతం వియ తిట్ఠతి.

తదేవ అనుబన్ధమానం **హత్థిరతనం** ఉప్పజ్జతి, సబ్బసేతో రత్తపాదో సత్తప్పతిట్ఠో ఇద్ధిమా వేహాసఙ్గమో ఉపోసథకులా వా ఛద్దన్తకులా వా ఆగచ్ఛతి. ఉపోసథకులా ఆగచ్ఛన్తో హి సబ్బజేట్ఠో ఆగచ్ఛతి, ఛద్దన్తకులా సబ్బకనిట్ఠో సిక్ఖితసిక్ఖో

దమథూపేతో. సో ద్వాదసయోజనం పరిసం గహేత్వా సకలజమ్బుదీపం అనుసంయాయిత్వా పురేపాతరాసమేవ సకం రాజధానిం ఆగచ్ఛతి.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **అస్సరతనం** ఉప్పజ్జతి, సబ్బసేతో రత్తపాదో కాకసీసో ముఞ్జకేసో వలాహకస్స రాజకులా ఆగచ్ఛతి. సేసమేత్థ హత్థిరతనసదిసమేవ.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **మణిరతనం** ఉప్పజ్జతి. సో హోతి మణి వేళురియో సుభో జాతిమా అట్ఠంసో సుపరికమ్మకతో ఆయామతో చక్కనాభిసదిసో, వేపుల్లపబ్బతా ఆగచ్ఛతి, సో చతురఙ్గసమన్నాగతేపి అన్ధకారే రఞ్ఞో ధజగ్గతో యోజనం ఓభాసేతి, యస్సోభాసేన మనుస్సా "దివా"తి మఞ్ఞమానా కమ్మన్తే పయోజేన్తి, అన్తమసో కున్థకిపిల్లికం ఉపాదాయ పస్సన్తి.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **ఇత్థిరతనం** ఉప్పజ్జతి. పకతిఅగ్గమహేసీ వా హోతి, ఉత్తరకురుతో వా ఆగచ్ఛతి మద్దరాజకులతో వా, అతిదీఘాదిఛదోసవివజ్జితా అతిక్కన్తా మానుసం వణ్ణం అప్పత్తా దిబ్బం వణ్ణం, యస్సా రఞ్ఞో సీతకాలే ఉణ్హాని గత్తాని హోన్తి, ఉణ్హకాలే సీతాని, సతధా ఫోటితతూలపిచునో వియ సమ్ఫస్సో హోతి, కాయతో చన్దనగన్ధో వాయతి, ముఖతో ఉప్పలగన్ధో, పుబ్బుట్ఠాయితాదిఅనేకగుణసమన్నాగతా చ హోతి.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **గహపతిరతనం** ఉప్పజ్జతి రఞ్ఞో పకతికమ్మకరో సేట్ఠి, యస్స చక్కరతనే ఉప్పన్నమత్తే దిబ్బం చక్ఖు పాతుభవతి, యేన సమన్తతో యోజనమత్తే నిధిం పస్సతి సస్సామికమ్పి అస్సామికమ్పి. సో రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా పవారేతి "అప్పోస్సుక్కో త్వం, దేవ, హోహి, అహం తే ధనేన ధనకరణీయం కరిస్సామీ"తి.

తమ్పి అనుబన్ధమానం **పరిణాయకరతనం** ఉప్పజ్జతి రఞ్ఞో పకతిజేట్ఠపుత్తో, చక్కరతనే ఉప్పన్నమత్తే అతిరేకపఞ్ఞావేయ్యత్తియేన సమన్నాగతో హోతి, ద్వాదసయోజనాయ పరిసాయ చేతసా చిత్తం పరిజానిత్వా నిగ్గహపగ్గహసమత్థో హోతి. సో రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా పవారేతి – "అప్పోస్సుక్కో త్వం, దేవ, హోహి, అహం తే రజ్జం అనుసాసిస్సామీ"తి. యం వా పనఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం అతులట్ఠేన రతనం, యస్స న సక్కా తులయిత్వా తీరయిత్వా అగ్ఘో కాతుం "సతం వా సహస్సం వా అగ్ఘతి కోటిం వా"తి. తత్థ ఏకరతనమ్పి బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి అతులట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. తథాగతో హి న సక్కా సీలతో వా సమాధితో వా పఞ్ఞాదీనం వా అఞ్ఞతరతో కేనచి తులయిత్వా తీరయిత్వా "ఏత్తకగుణో వా ఇమినా సమో వా సప్పటిభాగో వా"తి పరిచ్ఛిన్దితుం. ఏవం అతులట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

తథా యమ్పి తం **దుల్లభదస్సనట్ఠేన రతనం**. సేయ్యథిదం – దుల్లభపాతుభావో రాజా చక్కవత్తి చక్కాదీని చ తస్స రతనాని, తమ్పి బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి దుల్లభదస్సనట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం, కుతో చక్కవత్తిఆదీనం రతనత్తం, యాని ఏకస్మింయేవ కప్పే అనేకాని ఉప్పజ్జన్తి. యస్మా పన అసఙ్ఖ్యేయ్యేపి కప్పే తథాగతసుఞ్ఞో లోకో హోతి, తస్మా తథాగతో ఏవ కదాచి కరహచి ఉప్పజ్జనతో దుల్లభదస్సనో. వుత్తం చేతం భగవతా పరినిబ్బానసమయే –

> "దేవతా, ఆనన్ద, ఉజ్ఝాయన్తి – 'దూరా చ వతమ్హ ఆగతా తథాగతం దస్సనాయ, కదాచి కరహచి తథాగతా లోకే ఉప్పజ్జన్తి అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, అజ్జేవ రత్తియా పచ్ఛిమే యామే తథాగతస్స పరినిబ్బానం భవిస్సతి,

అయఞ్చ మహేసక్ఖో భిక్ఖు భగవతో పురతో ఠితో ఓవారేన్తో, న మయం లభామ పచ్ఛిమే కాలే తథాగతం దస్సనాయా’’’తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౦౦).

ఏవం దుల్లభదస్సనట్ఠేనపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

తథా యమ్పి తం **అనోమసత్తపరిభోగట్ఠేన రతనం**. సేయ్యథిదం – రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స చక్కరతనాది. తఞ్హి కోటిసతసహస్సధనానమ్పి సత్తభూమికపాసాదవరతలే వసన్తానమ్పి చణ్డాలవేనసేసాదరథకారపుక్కుసాదీనం నీచకులికానం ఓమకపురిసానం సుపినన్తేపి పరిభోగత్థాయ న నిబ్బత్తతి. ఉభతో సుజాతస్స పన రఞ్ఞో ఖత్తియస్సేవ పరిపూరితదసవిధచక్కవత్తివత్తస్స పరిభోగత్థాయ నిబ్బత్తనతో అనోమసత్తపరిభోగంయేవ హోతి, తమ్పి బుద్ధరతనేన సమం నత్థి. యది హి అనోమసత్తపరిభోగట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. తథాగతో హి లోకే అనోమసత్తసమ్మతానమ్పి అనుపనిస్సయసమ్పన్నానం విపరీతదస్సనానం పూరణకస్సపాదీనం ఛన్నం సత్థారానం అఞ్ఞేసఞ్చ ఏవరూపానం సుపినన్తేపి అపరిభోగో, ఉపనిస్సయసమ్పన్నానం పన చతుప్పదాయపి గాథాయ పరియోసానే అరహత్తమధిగన్తుం సమత్థానం నిబ్బేధికఞాణదస్సనానం బాహియదారుచీరియప్పభుతీనం అఞ్ఞేసఞ్చ మహాకులప్పసుతానం మహాసావకానం పరిభోగో. తే హి తం దస్సనానుత్తరియసవనానుత్తరియపారిచరియానుత్తరియాదీని సాధేన్తా తథా తథా పరిభుఞ్జన్తి. ఏవం అనోమసత్తపరిభోగట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థి.

యమ్పి తం అవిసేసతో **రతిజననట్ఠేన రతనం**. సేయ్యథిదం – రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స చక్కరతనం. తఞ్హి దిస్వా రాజా చక్కవత్తి అత్తమనో హోతి, ఏవమ్పి తం రఞ్ఞో రతిం జనేతి. పున చపరం రాజా చక్కవత్తి వామేన హత్థేన సువణ్ణభిఙ్కారం గహేత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన చక్కరతనం అబ్భుక్కిరతి ‘‘పవత్తతు భవం చక్కరతనం, అభివిజినాతు భవం చక్కరతన’’న్తి. తతో చక్కరతనం పఞ్చఙ్గికం వియ తూరియం మధురస్సరం నిచ్ఛరన్తం ఆకాసేన పురత్థిమం దిసం గచ్ఛతి, అన్వదేవ రాజా చక్కవత్తి చక్కానుభావేన ద్వాదసయోజనవిత్థిణ్ణాయ చతురఙ్గినియా సేనాయ నాతిఉచ్చం నాతినీచం ఉచ్చరుక్ఖానం హేట్ఠాభాగేన, నీచరుక్ఖానం ఉపరిభాగేన, రుక్ఖేసు పుప్ఫఫలపల్లవాదిపణ్ణాకారం గహేత్వా ఆగతానం హత్థతో పణ్ణాకారఞ్చ గణ్హన్తో ‘‘ఏహి ఖో మహారాజా’’తిఏవమాదినా పరమనిపచ్చకారేన ఆగతే పటిరాజానో ‘‘పాణో న హన్తబ్బో’’తిఆదినా నయేన అనుసాసన్తో గచ్ఛతి. యత్థ పన రాజా భుఞ్జితుకామో వా దివాసేయ్యం వా కప్పేతుకామో హోతి, తత్థ చక్కరతనం ఆకాసా ఓతరిత్వా ఉదకాదిసబ్బకిచ్చక్ఖమే సమే భూమిభాగే అక్ఖాహతం వియ తిట్ఠతి. పున రఞ్ఞో గమనచిత్తే ఉప్పన్నే పురిమనయేనేవ సద్దం కరోన్తం గచ్ఛతి, యం సుత్వా ద్వాదసయోజనికాపి పరిసా ఆకాసేన గచ్ఛతి. చక్కరతనం అనుపుబ్బేన పురత్థిమం సముద్దం అజ్ఝోగాహతి, తస్మిం అజ్ఝోగాహన్తే ఉదకం యోజనప్పమాణం అపగన్త్వా భిత్తీకతం వియ తిట్ఠతి. మహాజనో యథాకామం సత్త రతనాని గణ్హాతి. పున రాజా సువణ్ణభిఙ్కారం గహేత్వా ‘‘ఇతో పట్ఠాయ మమ రజ్జ’’న్తి ఉదకేన అబ్భుక్కిరిత్వా నివత్తతి. సేనా పురతో హోతి, చక్కరతనం పచ్ఛతో, రాజా మజ్ఝే. చక్కరతనస్స ఓసక్కితోసక్కితట్ఠానం ఉదకం పరిపూరతి. ఏతేనేవ ఉపాయేన దక్ఖిణపచ్ఛిమఉత్తరేపి సముద్దే గచ్ఛతి.

ఏవం చతుద్దిసం అనుసంయాయిత్వా చక్కరతనం తియోజనప్పమాణం ఆకాసం ఆరోహతి. తత్థ ఠితో రాజా చక్కరతనానుభావేన విజితం పఞ్చసతపరిత్తదీపపటిమణ్డితం సత్తయోజనసహస్సపరిమణ్డలం పుబ్బవిదేహం, తథా అట్ఠయోజనసహస్సపరిమణ్డలం ఉత్తరకురుం, సత్తయోజనసహస్సపరిమణ్డలంయేవ అపరగోయానం, దసయోజనసహస్సపరిమణ్డలం జమ్బుదీపఞ్చాతి ఏవం చతుమహాదీపద్విసహస్సపరిత్తదీపపటిమణ్డితం ఏకం చక్కవాళం

సుఫుల్లపుణ్డరీకవనం వియ ఓలోకేతి. ఏవం ఓలోకయతో చస్స అనప్పికా రతి ఉప్పజ్జతి. ఏవమ్పి తం చక్కరతనం రఞ్ఞో రతిం జనేతి, తమ్పి బుద్ధరతనసమం నత్థి. యది హి రతిజననట్ఠేన రతనం, తథాగతోవ రతనం. కిం కరిస్సతి ఏతం చక్కరతనం? తథాగతో హి యస్సా దిబ్బాయ రతియా చక్కరతనాదీహి సబ్బేహిపి జనితా చక్కవత్తిరతి సఙ్ఖమ్పి కలమ్పి కలభాగమ్పి న ఉపేతి, తతోపి రతితో ఉత్తరితరఞ్చ పణీతతరఞ్చ అత్తనో ఓవాదప్పతికరానం అసఙ్ఖ్యేయ్యానమ్పి దేవమనుస్సానం పఠమజ్ఝానరతిం, దుతియతతియచతుత్థపఞ్చమజ్ఝానరతిం, ఆకాసానఞ్చాయతనరతిం, విఞ్ఞాణఞ్చాయతనఆకిఞ్చఞ్ఞాయతననేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనరతిం, సోతాపత్తిమగ్గరతిం, సోతాపత్తిఫలరతిం, సకదాగామిఅనాగామిఅరహత్తమగ్గఫలరతిఞ్చ జనేతి. ఏవం రతిజననట్ఠేనాపి తథాగతసమం రతనం నత్థీతి.

అపిచ రతనం నామేతం దువిధం హోతి సవిఞ్ఞాణకం అవిఞ్ఞాణకఞ్చ. తత్థ అవిఞ్ఞాణకం చక్కరతనం మణిరతనం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి అనిన్ద్రియబద్ధం సువణ్ణరజతాది, సవిఞ్ఞాణకం హత్థిరతనాది పరిణాయకరతనపరియోసానం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం ఇన్ద్రియబద్ధం. ఏవం దువిధే చేత్థ సవిఞ్ఞాణకరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? యస్మా అవిఞ్ఞాణకం సువణ్ణరజతమణిముత్తాదిరతనం, సవిఞ్ఞాణకానం హత్థిరతనాదీనం అలఙ్కారత్థాయ ఉపనీయతి.

సవిఞ్ఞాణకరతనమ్పి దువిధం తిరచ్ఛానగతరతనం, మనుస్సరతనఞ్చ. తత్థ మనుస్సరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? యస్మా తిరచ్ఛానగతరతనం మనుస్సరతనస్స ఓపవయ్హం హోతి. మనుస్సరతనమ్పి దువిధం ఇత్థిరతనం, పురిసరతనఞ్చ. తత్థ పురిసరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? యస్మా ఇత్థిరతనం పురిసరతనస్స పరిచారికత్తం ఆపజ్జతి. పురిసరతనమ్పి దువిధం అగారికరతనం, అనగారికరతనఞ్చ. తత్థ అనగారికరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? యస్మా అగారికరతనేసు అగ్గో చక్కవత్తీపి సీలాదిగుణయుత్తం అనగారికరతనం పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా ఉపట్ఠహిత్వా పయిరుపాసిత్వా చ దిబ్బమానుసికా సమ్పత్తియో పాపుణిత్వా అన్తే నిబ్బానసమ్పత్తిం పాపుణాతి.

ఏవం అనగారికరతనమ్పి దువిధం – అరియపుథుజ్జనవసేన. అరియరతనమ్పి దువిధం సేక్ఖాసేక్ఖవసేన. అసేక్ఖరతనమ్పి దువిధం సుక్ఖవిపస్సకసమథయానికవసేన, సమథయానికరతనమ్పి దువిధం సావకపారమిప్పత్తం, అప్పత్తఞ్చ. తత్థ సావకపారమిప్పత్తం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? గుణమహన్తతాయ. సావకపారమిప్పత్తరతనతోపి పచ్చేకబుద్ధరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? గుణమహన్తతాయ. సారిపుత్తమోగ్గల్లానసదిసాపి హి అనేకసతా సావకా ఏకస్స పచ్చేకబుద్ధస్స గుణానం సతభాగమ్పి న ఉపేన్తి. పచ్చేకబుద్ధరతనతోపి సమ్మాసమ్బుద్ధరతనం అగ్గమక్ఖాయతి. కస్మా? గుణమహన్తతాయ. సకలమ్పి హి జమ్బుదీపం పూరేత్వా పల్లఙ్కేన పల్లఙ్కం ఘట్టేన్తా నిసిన్నా పచ్చేకబుద్ధా ఏకస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స గుణానం నేవ సఙ్ఖం న కలం న కలభాగం ఉపేన్తి. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా – "యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా…పే.… తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ"తిఆది (సం. ని. ౫.౧౩౯; అ. ని. ౪.౩౪; ౫.౩౨; ఇతివు. ౯౦). ఏవం కేనచిపి పరియాయేన తథాగతసమం రతనం నత్థి. తేనాహ భగవా ''**న నో సమం అత్థి తథాగతేనా**''తి.

ఏవం భగవా బుద్ధరతనస్స అఞ్ఞేహి రతనేహి అసమతం వత్వా ఇదాని తేసం సత్తానం ఉప్పన్నఉపద్దవవూపసమనత్థం నేవ జాతిం న గోత్తం న కోలపుత్తియం న వణ్ణపోక్ఖరతాదిం నిస్సాయ, అపిచ ఖో అవీచిముపాదాయ భవగ్గపరియన్తే లోకే సీలసమాధిక్ఖన్ధాదీహి గుణేహి బుద్ధరతనస్స అసదిసభావం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ''**ఇదమ్పి బుద్ధే రతనం పణీతం, ఏతేన సచ్చేన సువత్థి హోతూ**''తి.

తస్సత్థో – **ఇదమ్పి** ఇధ వా హురం వా సగ్గేసు వా యంకిఞ్చి అత్థి విత్తం వా రతనం వా, తేన సద్ధిం తేహి తేహి గుణేహి అసమత్తా **బుద్ధరతనం పణీతం**. యది ఏతం సచ్చం, **ఏతేన సచ్చేన** ఇమేసం పాణీనం **సోత్థి హోతు**, సోభనానం అత్థితా హోతు, అరోగతా నిరుపద్దవతాతి. ఏత్థ చ యథా "చక్ఖుం ఖో, ఆనన్ద, సుఞ్ఞం అత్తేన వా అత్తనియేన వా"తిఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౪.౮౫) అత్తభావేన వా అత్తనియభావేన వాతి అత్థో. ఇతరథా హి చక్ఖు అత్తా వా అత్తనియం వాతి అప్పటిసిద్ధమేవ సియా. ఏవం **రతనం పణీత**న్తి రతనత్తం పణీతం, రతనభావో పణీతోతి అయమత్థో వేదితబ్బో. ఇతరథా హి బుద్ధో నేవ రతనన్తి సిజ్ఝేయ్య. న హి యత్థ రతనం అత్థి, తం రతనన్తి సిజ్ఝతి. యత్థ పన చిత్తీకతాదిఅత్థసఙ్ఖాతం యేన వా తేన వా విధినా సమ్బన్ధగతం రతనత్తం అత్థి, యస్మా తం రతనత్తముపాదాయ రతనన్తి పఞ్ఞాపీయతి, తస్మా తస్స రతనత్తస్స అత్థితాయ రతనన్తి సిజ్ఝతి. అథ వా **ఇదమ్పి బుద్ధే రతన**న్తి ఇమినాపి కారణేన బుద్ధోవ రతనన్తి ఏవమ్పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. వుత్తమత్తాయ చ భగవతా ఇమాయ గాథాయ రాజకులస్స సోత్థి జాతా, భయం వూపసన్తం. ఇమిస్సా గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౨౫. ఏవం బుద్ధగుణేన సచ్చం వత్వా ఇదాని నిబ్బానధమ్మగుణేన వత్తుమారద్ధో "**ఖయం విరాగ**"న్తి. తత్థ యస్మా నిబ్బానసచ్ఛికిరియాయ రాగాదయో ఖీణా హోన్తి పరిక్ఖీణా, యస్మా వా తం తేసం అనుప్పాదనిరోధక్ఖయమత్తం, యస్మా చ తం రాగాదివియుత్తం సమ్పయోగతో చ ఆరమ్మణతో చ, యస్మా వా తమ్హి సచ్ఛికతే రాగాదయో అచ్చన్తం విరత్తా హోన్తి విగతా విద్ధస్తా , తస్మా "**ఖయ**"న్తి చ "**విరాగ**"న్తి చ వుచ్చతి. యస్మా పనస్స న ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి, న వయో న ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం, తస్మా తం న జాయతి న జీయతి న మీయతీతి కత్వా "**అమత**"న్తి వుచ్చతి, ఉత్తమట్ఠేన పన అతప్పకట్ఠేన చ **పణీత**న్తి. **యదజ్ఝగా**తి యం అజ్ఝగా విన్ది, పటిలభి, అత్తనో ఞాణబలేన సచ్ఛాకాసి. **సక్యమునీ**తి సక్యకులప్పసుతత్తా సక్యో, మోనేయ్యధమ్మసమన్నాగతత్తా ముని, సక్యో ఏవ ముని సక్యముని. **సమాహితో**తి అరియమగ్గసమాధినా సమాహితచిత్తో. **న తేన ధమ్మేన సమత్థి కిఞ్చీ**తి తేన ఖయాదినామకేన సక్యమునినా అధిగతేన ధమ్మేన సమం కిఞ్చి ధమ్మజాతం నత్థి. తస్మా సుత్తన్తరేపి వుత్తం "యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా వా అసఙ్ఖతా వా, విరాగో తేసం ధమ్మానం అగ్గమక్ఖాయతీ"తిఆది (అ॰ ని॰ ౪.౩౪; ఇతివు॰ ౯౦).

ఏవం భగవా నిబ్బానధమ్మస్స అఞ్ఞేహి ధమ్మేహి అసమతం వత్వా ఇదాని తేసం సత్తానం ఉప్పన్నఉపద్దవవూపసమనత్థం ఖయవిరాగామతపణీతతాగుణేహి నిబ్బానధమ్మరతనస్స అసదిసభావం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి "**ఇదమ్పి ధమ్మే రతనం పణీతం ఏతేన సచ్చేన సువత్థి హోతూ**"తి. తస్సత్థో పురిమగాథాయ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౨౬. ఏవం నిబ్బానధమ్మగుణేన సచ్చం వత్వా ఇదాని మగ్గధమ్మగుణేన వత్తుమారద్ధో "**యం బుద్ధసేట్ఠో**"తి. తత్థ "బుజ్ఝితా సచ్చానీ"తిఆదినా (మహాని॰ ౧౯౨; చూళని॰ పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేస ౯౭; పటి॰ మ॰ ౧.౧౬౨) నయేన బుద్ధో, ఉత్తమో పసంసనీయో చాతి సేట్ఠో, బుద్ధో చ సో సేట్ఠో చాతి **బుద్ధసేట్ఠో**. అనుబుద్ధపచ్చేకబుద్ధసఙ్ఖాతేసు వా బుద్ధేసు సేట్ఠోతి బుద్ధసేట్ఠో. సో బుద్ధసేట్ఠో **యం పరివణ్ణయీ,** "అట్ఠఙ్గికో చ మగ్గానం, ఖేమం నిబ్బానపత్తియా"తి (మ॰ ని॰ ౨.౨౧౫) చ "అరియం వో, భిక్ఖవే, సమ్మాసమాధిం దేసేస్సామి సఉపనిసం సపరిక్ఖార"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౩౬) చ ఏవమాదినా నయేన తత్థ తత్థ పసంసి పకాసయి. **సుచి**న్తి కిలేసమలసముచ్ఛేదకరణతో అచ్చన్తవోదానం. **సమాధిమానన్తరికఞ్ఞమాహూ**తి యఞ్చ

అత్తనో పవత్తిసమనన్తరం నియమేనేవ ఫలదానతో "ఆనన్తరికసమాధీ"తి ఆహు. న హి మగ్గసమాధిమ్హి ఉప్పన్నే తస్స ఫలుప్పత్తినిసేధకో కోచి అన్తరాయో అత్థి. యథాహ –

> "అయఞ్చ పుగ్గలో సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో అస్స, కప్పస్స చ ఉడ్డయ్హనవేలా అస్స, నేవ తావ కప్పో ఉడ్డయ్హేయ్య, యావాయం పుగ్గలో న సోతాపత్తిఫలం సచ్ఛికరోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో ఠితకప్పీ. సబ్బేపి మగ్గసమఙ్గినో పుగ్గలా ఠితకప్పినో"తి (పు. ప. ౧౭).

సమాధినా తేన సమో న విజ్జతీతి తేన బుద్ధసేట్ఠపరివణ్ణితేన సుచినా ఆనన్తరికసమాధినా సమో రూపావచరసమాధి వా అరూపావచరసమాధి వా కోచి న విజ్జతి. కస్మా? తేసం భావితత్తా తత్థ తత్థ బ్రహ్మలోకే ఉప్పన్నస్సాపి పున నిరయాదీసు ఉప్పత్తిసమ్భవతో, ఇమస్స చ అరహత్తసమాధిస్స భావితత్తా అరియపుగ్గలస్స సబ్బుప్పత్తిసముగ్ఘాతసమ్భవతో. తస్మా సుత్తన్తరేపి వుత్తం "యావతా, భిక్ఖవే, ధమ్మా సఙ్ఖతా, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో తేసం అగ్గమక్ఖాయతీ"తిఆది (అ. ని. ౪.౩౪; ఇతివు. ౯౦).

ఏవం భగవా ఆనన్తరికసమాధిస్స అఞ్ఞేహి సమాధీహి అసమతం వత్వా ఇదాని పురిమనయేనేవ మగ్గధమ్మరతనస్స అసదిసభావం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి **"ఇదమ్పి ధమ్మే...పే.... హోతూ"**తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౨౯. ఏవం మగ్గధమ్మగుణేనాపి సచ్చం వత్వా ఇదాని సఙ్ఘగుణేనాపి వత్తుమారద్ధో **"యే పుగ్గలా"**తి. తత్థ **యే**తి అనియమేత్వా ఉద్దేసో. **పుగ్గలా**తి సత్తా. **అట్ఠా**తి తేసం గణనపరిచ్ఛేదో. తే హి చత్తారో చ పటిపన్నా చత్తారో చ ఫలే ఠితాతి అట్ఠ హోన్తి. **సతం పసత్థా**తి సప్పురిసేహి బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకేహి అఞ్ఞేహి చ దేవమనుస్సేహి పసత్థా. కస్మా? సహజాతసీలాదిగుణయోగా. తేసఞ్హి చమ్పకవకులకుసుమాదీనం సహజాతవణ్ణగన్ధాదయో వియ సహజాతసీలసమాధిఆదయో గుణా. తేన తే వణ్ణగన్ధాదిసమ్పన్నాని వియ పుప్ఫాని దేవమనుస్సానం సతం పియా మనాపా పసంసనీయా చ హోన్తి. తేన వుత్తం "యే పుగ్గలా అట్ఠసతం పసత్థా"తి.

అథ వా **యే**తి అనియమేత్వా ఉద్దేసో. **పుగ్గలా**తి సత్తా. **అట్ఠసత**న్తి తేసం గణనపరిచ్ఛేదో. తే హి ఏకబీజీ కోలంకోలో సత్తక్ఖత్తుపరమోతి తయో సోతాపన్నా, కామరూపారూపభవేసు అధిగతఫలా తయో సకదాగామినో, తే సబ్బేపి చతున్నం పటిపదానం వసేన చతువీసతి, అన్తరాపరినిబ్బాయీ, ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ, ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ, అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ, ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీతి, అవిహేసు పఞ్చ, తథా అతప్పసుదస్ససుదస్సీసు. అకనిట్ఠేసు పన ఉద్ధంసోతవజ్జా చత్తారోతి చతువీసతి అనాగామినో, సుక్ఖవిపస్సకో సమథయానికోతి ద్వే అరహన్తో, చత్తారో మగ్గట్ఠాతి చతుపఞ్ఞాస. తే సబ్బేపి సద్ధాధురపఞ్ఞాధురానం వసేన దిగుణా హుత్వా అట్ఠసతం హోన్తి. సేసం వుత్తనయమేవ.

చత్తారి ఏతాని యుగాని హోన్తీతి తే సబ్బేపి అట్ఠ వా అట్ఠసతం వాతి విత్థారవసేన ఉద్దిట్ఠపుగ్గలా, సఙ్ఖేపవసేన సోతాపత్తిమగ్గట్ఠో ఫలట్ఠోతి ఏకం యుగం, ఏవం యావ అరహత్తమగ్గట్ఠో ఫలట్ఠోతి ఏకం యుగన్తి చత్తారి యుగాని హోన్తి. **తే దక్ఖిణేయ్యా**తి ఏత్థ **తే**తి పుబ్బే అనియమేత్వా ఉద్దిట్ఠానం నియమేత్వా నిద్దేసో. యే పుగ్గలా విత్థారవసేన అట్ఠ వా అట్ఠసతం వా, సఙ్ఖేపవసేన చత్తారి యుగాని హోన్తీతి వుత్తా, సబ్బేపి తే దక్ఖిణం అరహన్తీతి దక్ఖిణేయ్యా. దక్ఖిణా నామ కమ్మఞ్చ

కమ్మవిపాకఞ్చ సద్దహిత్వా “ఏస మే ఇదం వేజ్జకమ్మం వా జఙ్ఘపేసనికం వా కరిస్సతీ”తి ఏవమాదీని అనపేక్ఖిత్వా దీయమానో దేయ్యధమ్మో, తం అరహన్తి నామ సీలాదిగుణయుత్తా పుగ్గలా. ఇమే చ తాదిసా, తేన వుచ్చన్తి తే “దక్ఖిణేయ్యా”తి.

సుగతస్స సావకాతి భగవా సోభనేన గమనేన యుత్తత్తా, సోభనఞ్చ ఠానం గతత్తా, సుట్ఠు చ గతత్తా సుట్ఠు ఏవ చ గదత్తా సుగతో, తస్స సుగతస్స. సబ్బేపి తే వచనం సుణన్తీతి సావకా. కామఞ్చ అఞ్ఞేపి సుణన్తి, న పన సుత్వా కత్తబ్బకిచ్చం కరోన్తి. ఇమే పన సుత్వా కత్తబ్బం ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తిం కత్వా మగ్గఫలాని పత్తా, తస్మా “సావకా”తి వుచ్చన్తి. **ఏతేసు దిన్నాని మహప్ఫలానీతి** ఏతేసు సుగతసావకేసు అప్పకానిపి దానాని దిన్నాని పటిగ్గాహకతో దక్ఖిణావిసుద్ధిభావం ఉపగతత్తా మహప్ఫలాని హోన్తి. తస్మా సుత్తన్తరేపి వుత్తం –

> “యావతా, భిక్ఖవే, సఙ్ఘా వా గణా వా, తథాగతసావకసఙ్ఘో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి, యదిదం చత్తారి పురిసయుగాని అట్ఠ పురిసపుగ్గలా, ఏస భగవతో సావకసఙ్ఘో…పే… అగ్గో విపాకో హోతీ”తి (అ॰ ని॰ ౪.౩౪; ౫.౩౨; ఇతివు॰ ౯౦).

ఏవం భగవా సబ్బేసమ్పి మగ్గట్ఠఫలట్ఠానం వసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి “**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**”తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౩౦. ఏవం మగ్గట్ఠఫలట్ఠానం వసేన సఙ్ఘగుణేన సచ్చం వత్వా ఇదాని తతో ఏకచ్చియానం ఫలసమాపత్తిసుఖమనుభవన్తానం ఖీణాసవపుగ్గలానంయేవ గుణేన వత్తుమారద్ధో “**యే సుప్పయుత్తా**”తి. తత్థ **యేతి** అనియమితుద్దేసవచనం. **సుప్పయుత్తాతి** సుట్ఠు పయుత్తా, అనేకవిహితం అనేసనం పహాయ సుద్ధాజీవితం నిస్సాయ విపస్సనాయ అత్తానం పయుఞ్జితుమారద్ధాతి అత్థో. అథ వా **సుప్పయుత్తాతి** పరిసుద్ధకాయవచీపయోగసమన్నాగతా. తేన తేసం సీలక్ఖన్ధం దస్సేతి. **మనసా దళ్హేనాతి** దళ్హేన మనసా, థిరసమాధియుత్తేన చేతసాతి అత్థో. తేన తేసం సమాధిక్ఖన్ధం దస్సేతి. **నిక్కామినోతి** కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖా హుత్వా పఞ్ఞాధురేన వీరియేన సబ్బకిలేసేహి కతనిక్కమనా. తేన తేసం వీరియసమ్పన్నం పఞ్ఞాక్ఖన్ధం దస్సేతి.

గోతమసాసనమ్హీతి గోత్తతో గోతమస్స తథాగతస్సేవ సాసనమ్హి. తేన ఇతో బహిద్ధా నానప్పకారమ్పి అమరతపం కరోన్తానం సుప్పయోగాదిగుణాభావతో కిలేసేహి నిక్కమనాభావం దీపేతి. **తేతి** పుబ్బే ఉద్దిట్ఠానం నిద్దేసవచనం. **పత్తిపత్తాతి** ఏత్థ పత్తబ్బాతి పత్తి, పత్తబ్బా నామ పత్తుం అరహా, యం పత్వా అచ్చన్తయోగక్ఖేమినో హోన్తి, అరహత్తఫలస్సేతం అధివచనం, తం పత్తిం పత్తాతి పత్తిపత్తా. **అమతన్తి** నిబ్బానం. **విగయ్హాతి** ఆరమ్మణవసేన విగాహిత్వా. **లద్ధాతి** లభిత్వా. **ముధాతి** అబ్యయేన కాకణికమత్తమ్పి బ్యయం అకత్వా. **నిబ్బుతిన్తి** పటిప్పస్సద్ధకిలేసదరథం ఫలసమాపత్తిం. **భుఞ్జమానాతి** అనుభవమానా. కిం వుత్తం హోతి? యే ఇమస్మిం గోతమసాసనమ్హి సీలసమ్పన్నత్తా సుప్పయుత్తా, సమాధిసమ్పన్నత్తా మనసా దళ్హేన, పఞ్ఞాసమ్పన్నత్తా నిక్కామినో, తే ఇమాయ సమ్మాపటిపదాయ అమతం విగయ్హ ముధా లద్ధా ఫలసమాపత్తిసఞ్ఞితం నిబ్బుతిం భుఞ్జమానా పత్తిపత్తా నామ హోన్తీతి.

ఏవం భగవా ఫలసమాపత్తిసుఖమనుభవన్తానం ఖీణాసవపుగ్గలానంయేవ వసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ‘‘**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**’’తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౩౧. ఏవం ఖీణాసవపుగ్గలానం గుణేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని బహుజనపచ్చక్ఖేన సోతాపన్నస్సేవ గుణేన వత్తుమారద్ధో ‘‘**యథిన్దఖీలో**’’తి. తత్థ **యథా**తి ఉపమావచనం. **ఇన్దఖీలో**తి నగరద్వారనివారణత్థం ఉమ్మారబ్భన్తరే అట్ఠ వా దస వా హత్థే పథవిం ఖణిత్వా ఆకోటితస్స సారదారుమయథమ్భస్సేతం అధివచనం. **పథవిన్తి** భూమిం. **సితో**తి అన్తో పవిసిత్వా నిస్సితో. **సియా**తి భవేయ్య. **చతుబ్భి వాతేహీ**తి చతూహి దిసాహి ఆగతవాతేహి. **అసమ్పకమ్పియో**తి కమ్పేతుం వా చాలేతుం వా అసక్కుణేయ్యో. **తథూపమ**న్తి తథావిధం. **సప్పురిస**న్తి ఉత్తమపురిసం. **వదామీ**తి భణామి. **యో అరియసచ్చాని అవేచ్చ పస్సతీ**తి యో చత్తారి అరియసచ్చాని పఞ్ఞాయ అజ్ఝోగాహేత్వా పస్సతి. తత్థ అరియసచ్చాని విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని.

అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – యథా హి ఇన్దఖీలో గమ్భీరనేమతాయ పథవిస్సితో చతుబ్భి వాతేహి అసమ్పకమ్పియో సియా, ఇమమ్పి సప్పురిసం తథూపమమేవ వదామి, యో అరియసచ్చాని అవేచ్చ పస్సతి. కస్మా? యస్మా సోపి ఇన్దఖీలో వియ చతూహి వాతేహి సబ్బతిత్థియవాదవాతేహి అసమ్పకమ్పియో హోతి, తమ్హా దస్సనా కేనచి కమ్పేతుం వా చాలేతుం వా అసక్కుణేయ్యో. తస్మా సుత్తన్తరేపి వుత్తం –

> ‘‘సేయ్యథాపి , భిక్ఖవే, అయోఖీలో వా ఇన్దఖీలో వా గమ్భీరనేమో సునిఖాతో అచలో అసమ్పకమ్పీ, పురత్థిమాయ చేపి దిసాయ ఆగచ్ఛేయ్య భుసా వాతవుట్ఠి, నేవ నం సఙ్కమ్పేయ్య న సమ్పకమ్పేయ్య న సమ్పచాలేయ్య. పచ్ఛిమాయ…పే… దక్ఖిణాయ… ఉత్తరాయ చేపి…పే… న సమ్పచాలేయ్య. తం కిస్స హేతు? గమ్భీరత్తా, భిక్ఖవే, నేమస్స సునిఖాతత్తా ఇన్దఖీలస్స. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యే చ ఖో కేచి సమణా వా బ్రాహ్మణా వా ‘ఇదం దుక్ఖన్తి…పే… పటిపదా’తి యథాభూతం పజానన్తి, తే న అఞ్ఞస్స సమణస్స వా బ్రాహ్మణస్స వా ముఖం ఓలోకేన్తి ‘అయం నూన భవం జానం జానాతి పస్సం పస్సతీ’తి. తం కిస్స హేతు? సుదిట్ఠత్తా, భిక్ఖవే, చతున్నం అరియసచ్చాన’’న్తి (సం. ని. ౫.౧౧౦౯).

ఏవం భగవా బహుజనపచ్చక్ఖస్స సోతాపన్నస్సేవ వసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ‘‘**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**’’తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౩౨. ఏవం అవిసేసతో సోతాపన్నస్స గుణేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని యే తే తయో సోతాపన్నా ఏకబీజీ కోలంకోలో సత్తక్ఖత్తుపరమోతి. యథాహ –

> ‘‘ఇధేకచ్చో పుగ్గలో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా సోతాపన్నో హోతి…పే… సో ఏకంయేవ భవం నిబ్బత్తిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయం ఏకబీజీ. తథా ద్వే వా తీణి వా కులాని సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం

కరోతి, అయం కోలంకోలో. తథా సత్తక్ఖత్తుం దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయం సత్తక్ఖత్తుపరమో”తి (పు. ప. ౩౧-౩౩).

తేసం సబ్బకనిట్ఠస్స సత్తక్ఖత్తుపరమస్స గుణేన వత్తుమారద్ధో ‘‘**యే అరియసచ్చానీ**’’తి. తత్థ **యే అరియసచ్చానీ**తి ఏతం వుత్తనయమేవ. **విభావయన్తీ**తి పఞ్ఞాఓభాసేన సచ్చపటిచ్ఛాదకం కిలేసన్ధకారం విధమిత్వా అత్తనో పకాసాని పాకటాని కరోన్తి. **గమ్భీరపఞ్ఞేనా**తి అప్పమేయ్యపఞ్ఞతాయ సదేవకస్సపి లోకస్స ఞాణేన అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠపఞ్ఞేన, సబ్బఞ్ఞునాతి వుత్తం హోతి. **సుదేసితానీ**తి సమాసబ్యాససాకల్యవేకల్యాదీహి తేహి తేహి నయేహి సుట్ఠు దేసితాని. **కిఞ్చాపి తే హోన్తి భుసం పమత్తా**తి తే విభావితఅరియసచ్చా పుగ్గలా కిఞ్చాపి దేవరజ్జచక్కవత్తిరజ్జాదిప్పమాదట్ఠానం ఆగమ్మ భుసం పమత్తా హోన్తి, తథాపి సోతాపత్తిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధా ఠపేత్వా సత్త భవే అనమతగ్గే సంసారే యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ , తేసం నిరుద్ధత్తా అత్థఙ్గతత్తా న అట్ఠమం భవం ఆదియన్తి, సత్తమభవే ఏవ పన విపస్సనం ఆరభిత్వా అరహత్తం పాపుణన్తీతి.

ఏవం భగవా సత్తక్ఖత్తుపరమవసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ‘‘**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**’’తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౩౩. ఏవం సత్తక్ఖత్తుపరమస్స అట్ఠమం భవం అనాదియనగుణేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని తస్సేవ సత్త భవే ఆదియతోపి అఞ్ఞేహి అప్పహీనభవాదానేహి పుగ్గలేహి విసిట్ఠేన గుణేన వత్తుమారద్ధో ‘‘**సహావస్సా**’’తి. తత్థ **సహావా**తి సద్ధింయేవ. **అస్సా**తి “న తే భవం అట్ఠమమాదియన్తీ”తి వుత్తేసు అఞ్ఞతరస్స. **దస్సనసమ్పదాయా**తి సోతాపత్తిమగ్గసమ్పత్తియా. సోతాపత్తిమగ్గో హి నిబ్బానం దిస్వా కత్తబ్బకిచ్చసమ్పదాయ సబ్బపఠమం నిబ్బానదస్సనతో “దస్సన”న్తి వుచ్చతి. తస్స అత్తని పాతుభావో దస్సనసమ్పదా, తాయ దస్సనసమ్పదాయ సహ ఏవ. **తయస్సు ధమ్మా జహితా భవన్తీ**తి ఏత్థ **సు**ఇతి పదపూరణమత్తే నిపాతో. “ఇదంసు మే, సారిపుత్త, మహావికటభోజనస్మిం హోతీ”తిఏవమాదీసు (మ. ని. ౧.౧౫౬) వియ. యతో సహావస్స దస్సనసమ్పదాయ తయో ధమ్మా జహితా భవన్తి పహీనా భవన్తీతి అయమేవేత్థ అత్థో.

ఇదాని జహితధమ్మదస్సనత్థం ఆహ ‘‘**సక్కాయదిట్ఠీ విచికిచ్ఛితఞ్చ, సీలబ్బతం వాపి యదత్థి కిఞ్చీ**’’తి. తత్థ సతి కాయే విజ్జమానే ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకసఙ్ఖాతే కాయే వీసతివత్థుకా దిట్ఠి **సక్కాయదిట్ఠి,** సతీ వా తత్థ కాయే దిట్ఠీతిపి సక్కాయదిట్ఠి, యథావుత్తప్పకారే కాయే విజ్జమానా దిట్ఠీతి అత్థో. సతియేవ వా కాయే దిట్ఠీతిపి సక్కాయదిట్ఠి, యథావుత్తప్పకారే కాయే విజ్జమానే రూపాదిసఙ్ఖాతో అత్తాతి ఏవం పవత్తా దిట్ఠీతి అత్థో. తస్సా చ పహీనత్తా సబ్బదిట్ఠిగతాని పహీనానియేవ హోన్తి. సా హి నేసం మూలం. సబ్బకిలేసబ్యాధివూపసమనతో పఞ్ఞా “చికిచ్ఛిత”న్తి వుచ్చతి, తం పఞ్ఞాచికిచ్ఛితం ఇతో విగతం, తతో వా పఞ్ఞాచికిచ్ఛితా ఇదం విగతన్తి **విచికిచ్ఛితం,** “సత్థరి కఙ్ఖతీ”తిఆదినా (ధ. స. ౧౦౦౮; విభ. ౯౧౫) నయేన వుత్తాయ అట్ఠవత్థుకాయ విమతియా ఏతం అధివచనం. తస్సా పహీనత్తా సబ్బవిచికిచ్ఛితాని పహీనాని హోన్తి. తఞ్హి నేసం మూలం. “ఇతో బహిద్ధా సమణబ్రాహ్మణానం సీలేన సుద్ధి వతేన సుద్ధీ”తిఏవమాదీసు (ధ. స. ౧౨౨౨; విభ. ౯౩౮) ఆగతం గోసీలకుక్కురసీలాదికం సీలం గోవతకుక్కురవతాదికఞ్చ వతం ‘‘**సీలబ్బత**’’న్తి వుచ్చతి. తస్స

పహీనత్తా సబ్బమ్పి నగ్గియముణ్డికాది అమరతపం పహీనం హోతి. తఞ్హి తస్స మూలం. తేన సబ్బావసానే వుత్తం "**యదత్థి కిఞ్చీ**"తి. దుక్ఖదస్సనసమ్పదాయ చేత్థ సక్కాయదిట్ఠి, సముదయదస్సనసమ్పదాయ విచికిచ్ఛితం, మగ్గదస్సననిబ్బానదస్సనసమ్పదాయ సీలబ్బతం పహీయతీతి విఞ్ఞాతబ్బం.

౨౩౪. ఏవమస్స కిలేసవట్టప్పహానం దస్సేత్వా ఇదాని తస్మిం కిలేసవట్టే సతి యేన విపాకవట్టేన భవితబ్బం, తప్పహానా తస్సాపి పహానం దీపేన్తో ఆహ "**చతూహపాయేహి చ విప్పముత్తో**"తి. తత్థ చత్తారో అపాయా నామ నిరయతిరచ్ఛానపేత్తివిసయఅసురకాయా, తేహి ఏస సత్త భవే ఉపాదియన్తోపి విప్పముత్తోతి అత్థో.

ఏవమస్స విపాకవట్టప్పహానం దస్సేత్వా ఇదాని యం ఇమస్స విపాకవట్టస్స మూలభూతం కమ్మవట్టం, తస్సాపి పహానం దస్సేన్తో ఆహ "**ఛచ్చాభిఠానాని అభబ్బ కాతు**"న్తి. తత్థ **అభిఠానానీ**తి ఓళారికట్ఠానాని, తాని ఏస ఛ అభబ్బో కాతుం. తాని చ "అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో మాతరం జీవితా వోరోపేయ్యా"తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౧.౨౭౧; మ॰ ని॰ ౩.౧౨౭; విభ॰ ౮౦౯) నయేన ఏకకనిపాతే వుత్తాని మాతుఘాతపితుఘాతఅరహన్తఘాతలోహితుప్పాదసఙ్ఘభేదఅఞ్ఞసత్థారుద్దేసకమ్మాని వేదితబ్బాని. తాని హి కిఞ్చాపి దిట్ఠిసమ్పన్నో అరియసావకో కున్థకిపిల్లికమ్పి జీవితా న వోరోపేతి, అపిచ ఖో పన పుథుజ్జనభావస్స విగరహణత్థం వుత్తాని. పుథుజ్జనో హి అదిట్ఠిసమ్పన్నత్తా ఏవంమహాసావజ్జాని అభిఠానానిపి కరోతి, దస్సనసమ్పన్నో పన అభబ్బో తాని కాతున్తి. అభబ్బగ్గహణఞ్చేత్థ భవన్తరేపి అకరణదస్సనత్థం. భవన్తరేపి హి ఏస అత్తనో అరియసావకభావం అజానన్తోపి ధమ్మతాయ ఏవ ఏతాని వా ఛ, పకతిపాణాతిపాతాదీని వా పఞ్చ వేరాని అఞ్ఞసత్థారుద్దేసేన సహ ఛ ఠానాని న కరోతి, యాని సన్ధాయ ఏకచ్చే "ఛధాభిఠానానీ"తి పఠన్తి. మతమచ్ఛగ్గాహాదయో చేత్థ అరియసావకగామదారకానం నిదస్సనం.

ఏవం భగవా సత్త భవే ఆదియతోపి అరియసావకస్స అఞ్ఞేహి అప్పహీనభవాదానేహి పుగ్గలేహి విసిట్ఠగుణవసేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి "**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**"తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౩౫. ఏవం సత్త భవే ఆదియతోపి అఞ్ఞేహి అప్పహీనభవాదానేహి పుగ్గలేహి విసిట్ఠగుణవసేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని "న కేవలం దస్సనసమ్పన్నో ఛ అభిఠానాని అభబ్బో కాతుం, కిం పన అప్పమత్తకమ్పి పాపం కమ్మం కత్వా తస్స పటిచ్ఛాదనాయపి అభబ్బో"తి పమాదవిహారినోపి దస్సనసమ్పన్నస్స కతపటిచ్ఛాదనాభావగుణేన వత్తుమారద్ధో "**కిఞ్చాపి సో కమ్మం కరోతి పాపక**"న్తి.

తస్సత్థో – సో దస్సనసమ్పన్నో కిఞ్చాపి సతిసమ్మోసేన పమాదవిహారం ఆగమ్మ యం తం భగవతా లోకవజ్జసఞ్ఛచ్చానతిక్కమనం సన్ధాయ వుత్తం "యం మయా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, తం మమ సావకా జీవితహేతుపి నాతిక్కమన్తీ"తి (చూళవ॰ ౩౮౫; అ॰ ని॰ ౮.౧౯; ఉదా॰ ౪౫), తం ఠపేత్వా అఞ్ఞం కుటికారసహసేయ్యాదిం వా పణ్ణత్తివజ్జవీతిక్కమసఙ్ఖాతం బుద్ధపటికుట్ఠం **కాయేన పాపకమ్మం కరోతి,** పదసోధమ్మఉత్తరిఛప్పఞ్చవాచాధమ్మదేసనాసమ్ఫప్పలాపఫరుసవచనాదిం వా **వాచాయ, ఉద చేతసా** వా కత్థచి లోభదోసుప్పాదనజాతరూపాదిసాదియనం చీవరాదిపరిభోగేసు అపచ్చవేక్ఖణాదిం వా పాపకమ్మం కరోతి. **అభబ్బో సో తస్స పటిచ్ఛదాయ,** న సో తం "ఇదం అకప్పియమకరణీయ"న్తి జానిత్వా ముహుత్తమ్పి పటిచ్ఛాదేతి, తఙ్ఖణఞ్ఞేవ పన సత్థరి వా

విఞ్ఞూసు వా సబ్రహ్మచారీసు ఆవి కత్వా యథాధమ్మం పటికరోతి, “న పున కరిస్సామీ”తి ఏవం సంవరితబ్బం వా సంవరతి. కస్మా? యస్మా **అభబ్బతా దిట్ఠపదస్స వుత్తా,** ఏవరూపం పాపకమ్మం కత్వా తస్స పటిచ్ఛాదాయ దిట్ఠనిబ్బానపదస్స దస్సనసమ్పన్నస్స పుగ్గలస్స అభబ్బతా వుత్తాతి అత్థో.

కథం –

> “సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, దహరో కుమారో మన్దో ఉత్తానసేయ్యకో హత్థేన వా పాదేన వా అఙ్గారం అక్కమిత్వా ఖిప్పమేవ పటిసంహరతి , ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, ఘమ్మతా ఏసా దిట్ఠిసమ్పన్నస్స పుగ్గలస్స, కిఞ్చాపి తథారూపిం ఆపత్తిం ఆపజ్జతి, యథారూపాయ ఆపత్తియా వుట్ఠానం పఞ్ఞాయతి, అథ ఖో నం ఖిప్పమేవ సత్థరి వా విఞ్ఞూసు వా సబ్రహ్మచారీసు దేసేతి వివరతి ఉత్తానీకరోతి, దేసేత్వా వివరిత్వా ఉత్తానీకత్వా ఆయతిం సంవరం ఆపజ్జతీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౯౬).

ఏవం భగవా పమాదవిహారినోపి దస్సనసమ్పన్నస్స కతపటిచ్ఛాదనాభావగుణేన సఙ్ఘరతనస్స గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జతి “ఇదమ్పి సఙ్ఘే”తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౩౬. ఏవం సఙ్ఘపరియాపన్నానం పుగ్గలానం తేన తేన గుణప్పకారేన సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని య్వాయం భగవతా రతనత్తయగుణం దీపేన్తేన ఇధ సఙ్ఖేపేన అఞ్ఞత్ర చ విత్థారేన పరియత్తిధమ్మో దేసితో, తమ్పి నిస్సాయ పున బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చం వత్తుమారద్ధో “**వనప్పగుమ్బే యథ ఫుస్సితగ్గే**”తి. తత్థ ఆసన్నసన్నివేసవవత్థితానం రుక్ఖానం సమూహో వనం, మూలసారఫేగ్గుతచసాఖాపలాసేహి పవుడ్ఢో గుమ్బో పగుమ్బో, వనే పగుమ్బో **వనప్పగుమ్బో,** స్వాయం “వనప్పగుమ్బే”తి వుత్తో . ఏవమ్పి హి వత్తుం లబ్భతి “అత్థి సవితక్కసవిచారే, అత్థి అవితక్కవిచారమత్తే, సుఖే దుక్ఖే జీవే”తిఆదీసు వియ. **యథా**తి ఓపమ్మవచనం. ఫుస్సితాని అగ్గాని అస్సాతి **ఫుస్సితగ్గో,** సబ్బసాఖాపసాఖాసు సఞ్జాతపుప్ఫోతి అత్థో. సో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ “ఫుస్సితగ్గే”తి వుత్తో. **గిమ్హాన మాసే పఠమస్మిం గిమ్హే**తి యే చత్తారో గిమ్హమాసా, తేసం చతున్నం గిమ్హానం ఏకస్మిం మాసే. కతమస్మిం మాసే ఇతి చే? **పఠమస్మిం గిమ్హే,** చిత్రమాసేతి అత్థో. సో హి “పఠమగిమ్హో”తి చ “బాలవసన్తో”తి చ వుచ్చతి. తతో పరం పదత్థతో పాకటమేవ.

అయం పనేత్థ పిణ్డత్థో – యథా పఠమగిమ్హనామకే బాలవసన్తే నానావిధరుక్ఖగహనే వనే సుపుప్ఫితగ్గసాఖో తరుణరుక్ఖగచ్ఛపరియాయనామో పగుమ్బో అతివియ సస్సిరికో హోతి, ఏవమేవం ఖన్ధాయతనాదీహి సతిపట్ఠానసమ్మప్పధానాదీహి సీలసమాధిక్ఖన్ధాదీహి వా నానప్పకారేహి అత్థప్పభేదపుప్ఫేహి అతివియ సస్సిరికత్తా తథూపమం నిబ్బానగామిమగ్గదీపనతో నిబ్బానగామిం పరియత్తిధమ్మవరం నేవ లాభహేతు న సక్కారాదిహేతు, కేవలఞ్హి మహాకరుణాయ అబ్భుస్సాహితహదయో సత్తానం పరమంహితాయ అదేసయీతి. **పరమంహితాయా**తి ఏత్థ చ గాథాబన్ధసుఖత్థం అనునాసికో, అయం పనత్థో “పరమహితాయ నిబ్బానాయ అదేసయీ”తి.

ఏవం భగవా ఇమం సుపుప్ఫితగ్గవనప్పగుమ్బసదిసం పరియత్తిధమ్మం వత్వా ఇదాని తమేవ నిస్సాయ బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చవచనం పయుఞ్జతి “**ఇదమ్పి బుద్ధే**”తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో, కేవలం పన ఇదమ్పి

యథావుత్తప్పకారపరియత్తిధమ్మసఙ్ఖాతం బుద్ధే రతనం పణీతన్తి యోజేతబ్బం. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౩౭. ఏవం భగవా పరియత్తిధమ్మేన బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని లోకుత్తరధమ్మేన వత్తుమారద్ధో ‘‘**వరో వరఞ్ఞూ**’’తి. తత్థ **వరో**తి పణీతాధిముత్తికేహి ఇచ్ఛితో ‘‘అహో వత మయమ్పి ఏవరూపా అస్సామా’’తి, వరగుణయోగతో వా వరో, ఉత్తమో సేట్ఠోతి అత్థో. **వరఞ్ఞూ**తి నిబ్బానఞ్ఞూ. నిబ్బానఞ్హి సబ్బధమ్మానం ఉత్తమట్ఠేన వరం, తఞ్చేస బోధిమూలే సయం పటివిజ్ఝిత్వా అఞ్ఞాసి. **వరదో**తి పఞ్చవగ్గియభద్దవగ్గియజటిలాదీనం అఞ్ఞేసఞ్చ దేవమనుస్సానం నిబ్బేధభాగియవాసనాభాగియవరధమ్మదాయీతి అత్థో. **వరాహరో**తి వరస్స మగ్గస్స ఆహటత్తా వరాహరోతి వుచ్చతి. సో హి భగవా దీపఙ్కరతో పభుతి సమతింస పారమియో పూరేన్తో పుబ్బకేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అనుయాతం పురాణం మగ్గవరం ఆహరి, తేన వరాహరోతి వుచ్చతి. అపిచ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపటిలాభేన వరో, నిబ్బానసచ్ఛికిరియాయ వరఞ్ఞూ, సత్తానం విముత్తిసుఖదానేన వరదో, ఉత్తమపటిపదాహరణేన వరాహరో, ఏతేహి లోకుత్తరగుణేహి అధికస్స కస్సచి అభావతో **అనుత్తరో**.

అపరో నయో – వరో ఉపసమాధిట్ఠానపరిపూరణేన, వరఞ్ఞూ పఞ్ఞాధిట్ఠానపరిపూరణేన, వరదో చాగాధిట్ఠానపరిపూరణేన, వరాహరో సచ్చాధిట్ఠానపరిపూరణేన, వరం మగ్గసచ్చమాహరీతి. తథా వరో పుఞ్ఞుస్సయేన, వరఞ్ఞూ పఞ్ఞుస్సయేన, వరదో బుద్ధభావత్థికానం తదుపాయసమ్పదానేన, వరాహరో పచ్చేకబుద్ధభావత్థికానం తదుపాయాహరణేన, అనుత్తరో తత్థ తత్థ అసదిసతాయ, అత్తనా వా అనాచరియకో హుత్వా పరేసం ఆచరియభావేన, **ధమ్మవరం అదేసయి** సావకభావత్థికానం తదత్థాయ స్వాఖాతతాదిగుణయుత్తస్స వరధమ్మస్స దేసనతో. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఏవం భగవా నవవిధేన లోకుత్తరధమ్మేన అత్తనో గుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చవచనం పయుఞ్జతి ‘‘**ఇదమ్పి బుద్ధే**’’తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. కేవలం పన యం వరం నవలోకుత్తరధమ్మం ఏస అఞ్ఞాసి, యఞ్చ అదాసి, యఞ్చ ఆహరి, యఞ్చ అదేసయి, ఇదమ్పి బుద్ధే రతనం పణీతన్తి ఏవం యోజేతబ్బం. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

౨౩౮. ఏవం భగవా పరియత్తిధమ్మం లోకుత్తరధమ్మఞ్చ నిస్సాయ ద్వీహి గాథాహి బుద్ధాధిట్ఠానం సచ్చం వత్వా ఇదాని యే తం పరియత్తిధమ్మం అస్సోసుం సుతానుసారేన చ పటిపజ్జిత్వా నవప్పకారమ్పి లోకుత్తరధమ్మం అధిగమింసు, తేసం అనుపాదిసేసనిబ్బానప్పత్తిగుణం నిస్సాయ పున సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చం వత్తుమారద్ధో ‘‘**ఖీణం పురాణ**’’న్తి. తత్థ **ఖీణ**న్తి సముచ్ఛిన్నం. **పురాణ**న్తి పురాతనం. **నవ**న్తి సమ్పతి వత్తమానం. **నత్థిసమ్భవ**న్తి అవిజ్జమానపాతుభావం. **విరత్తచిత్తా**తి విగతరాగచిత్తా. **ఆయతికే భవస్మి**న్తి అనాగతమద్ధానం పునబ్భవే. **తే**తి యేసం ఖీణం పురాణం నవం నత్థిసమ్భవం, యే చ ఆయతికే భవస్మిం విరత్తచిత్తా, తే ఖీణాసవా భిక్ఖూ. **ఖీణబీజా**తి ఉచ్ఛిన్నబీజా. **అవిరూళ్హిఛన్దా**తి విరూళ్హిఛన్దవిరహితా. **నిబ్బన్తీ**తి విజ్ఝాయన్తి. **ధీరా**తి ధితిసమ్పన్నా. **యథాయం పదీపో**తి అయం పదీపో వియ.

కిం వుత్తం హోతి? యం తం సత్తానం ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధమ్పి పురాణం అతీతకాలికం కమ్మం తణ్హాసినేహస్స అప్పహీనత్తా పటిసన్ధిఆహరణసమత్థతాయ అఖీణంయేవ హోతి, తం పురాణం కమ్మం యేసం అరహత్తమగ్గేన తణ్హాసినేహస్స సోసితత్తా అగ్గినా దడ్ఢబీజమివ ఆయతిం విపాకదానాసమత్థతాయ ఖీణం. యఞ్చ నేసం బుద్ధపూజాదివసేన

ఇదాని పవత్తమానం కమ్మం నవన్తి వుచ్చతి, తఞ్చ తణ్హాపహానేనేవ ఛిన్నమూలపాదపపుప్ఫమివ ఆయతిం ఫలదానాసమత్థతాయ యేసం నత్థిసమ్భవం, యే చ తణ్హాపహానేనేవ ఆయతికే భవస్మిం విరత్తచిత్తా, తే ఖీణాసవా భిక్ఖూ "కమ్మం ఖేత్తం విఞ్ఞాణం బీజ"న్తి (అం. ని. ౩.౭౭) ఏత్థ వుత్తస్స పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స కమ్మక్ఖయేనేవ ఖీణత్తా ఖీణబీజా. యోపి పుబ్బే పునబ్భవసఙ్ఖాతాయ విరూళ్హియా ఛన్దో అహోసి, తస్సాపి సముదయప్పహానేనేవ పహీనత్తా పుబ్బే వియ చుతికాలే అసమ్భవేన అవిరూళ్హిఛన్దా ధితిసమ్పన్నత్తా ధీరా చరిమవిఞ్ఞాణనిరోధేన యథాయం పదీపో నిబ్బుతో, ఏవం నిబ్బన్తి, పున "రూపినో వా అరూపినో వా"తి ఏవమాదిం పఞ్ఞత్తిపథం అచ్చేన్తీతి. తస్మిం కిర సమయే నగరదేవతానం పూజనత్థాయ జాలితేసు పదీపేసు ఏకో పదీపో విజ్ఝాయి, తం దస్సేన్తో ఆహ – "యథాయం పదీపో"తి.

ఏవం భగవా యే తం పురిమాహి ద్వీహి గాథాహి వుత్తం పరియత్తిధమ్మం అస్సోసుం, సుతానుసారేనేవ పటిపజ్జిత్వా నవప్పకారమ్పి లోకుత్తరధమ్మం అధిగమింసు, తేసం అనుపాదిసేసనిబ్బానప్పత్తిగుణం వత్వా ఇదాని తమేవ గుణం నిస్సాయ సఙ్ఘాధిట్ఠానం సచ్చవచనం పయుఞ్జన్తో దేసనం సమాపేసి "**ఇదమ్పి సఙ్ఘే**"తి. తస్సత్థో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో, కేవలం పన ఇదమ్పి యథావుత్తేన పకారేన ఖీణాసవభిక్ఖూనం నిబ్బానసఙ్ఖాతం సఙ్ఘే రతనం పణీతన్తి ఏవం యోజేతబ్బం. ఇమిస్సాపి గాథాయ ఆణా కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసు అమనుస్సేహి పటిగ్గహితాతి.

దేసనాపరియోసానే రాజకులస్స సోత్థి అహోసి, సబ్బూపద్దవా వూపసమింసు చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి.

౨౩౮-౨౪౧. అథ సక్కో దేవానమిన్దో "భగవతా రతనత్తయగుణం నిస్సాయ సచ్చవచనం పయుఞ్జమానేన నాగరస్స సోత్థి కతా, మయాపి నాగరస్స సోత్థిత్థం రతనత్తయగుణం నిస్సాయ కిఞ్చి వత్తబ్బ"న్తి చిన్తేత్వా అవసానే గాథాత్తయం అభాసి "**యానీధ భూతానీ**"తి. తత్థ యస్మా బుద్ధో యథా లోకహితత్థాయ ఉస్సుక్కం ఆపన్నేహి ఆగన్తబ్బం, తథా ఆగతతో, యథా చ ఏతేహి గన్తబ్బం, తథా గతతో, యథా వా ఏతేహి ఆజానితబ్బం, తథా ఆజాననతో, యథా చ జానితబ్బం, తథా జాననతో, యఞ్చ తథేవ హోతి, తస్స గదనతో చ "తథాగతో"తి వుచ్చతి. యస్మా చ సో దేవమనుస్సేహి పుప్ఫగన్ధాదినా బహినిబ్బత్తేన ఉపకరణేన, ధమ్మానుధమ్మప్పటిపత్తాదినా చ అత్తని నిబ్బత్తేన అతివియ పూజితో, తస్మా సక్కో దేవానమిన్దో సబ్బదేవపరిసం అత్తనా సద్ధిం సమ్పిణ్డేత్వా ఆహ "**తథాగతం దేవమనుస్సపూజితం, బుద్ధం నమస్సామ సువత్థి హోతూ**"తి.

యస్మా పన ధమ్మే మగ్గధమ్మో యథా యుగనన్ధ సమథవిపస్సనాబలేన గన్తబ్బం కిలేసపక్ఖం సముచ్ఛిన్దన్తేన, తథా గతోతి తథాగతో. నిబ్బానధమ్మోపి యథా గతో పఞ్ఞాయ పటివిద్ధో సబ్బదుక్ఖవిఘాతాయ సమ్పజ్జతి, బుద్ధాదీహి తథా అవగతో, తస్మా "తథాగతో"తి వుచ్చతి. యస్మా చ సఙ్ఘోపి యథా అత్తహితాయ పటిపన్నేహి గన్తబ్బం తేన తేన మగ్గేన, తథా గతో, తస్మా "తథాగతో" త్వేవ వుచ్చతి. తస్మా అవసేసగాథాద్వయేపి **తథాగతం ధమ్మం నమస్సామ సువత్థి హోతు, తథాగతం సఙ్ఘం నమస్సామ సువత్థి హోతూ**తి వుత్తం. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

ఏవం సక్కో దేవానమిన్దో ఇమం గాథాత్తయం భాసిత్వా భగవన్తం పదక్ఖిణం కత్వా దేవపురమేవ గతో సద్ధిం దేవపరిసాయ. భగవా పన తదేవ రతనసుత్తం దుతియదివసేపి దేసేసి, పున చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి. ఏవం భగవా యావ సత్తమం దివసం దేసేసి, దివసే దివసే తథేవ ధమ్మాభిసమయో అహోసి. భగవా అడ్ఢమాసమేవ వేసాలియం విహరిత్వా రాజూనం "గచ్ఛామా"తి పటివేదేసి. తతో రాజానో దిగుణేన సక్కారేన పున

తీహి దివసేహి భగవన్తం గఙ్గాతీరం నయింసు. గఙ్గాయం నిబ్బత్తా నాగరాజానో చిన్తేసుం – “మనుస్సా తథాగతస్స సక్కారం కరోన్తి, మయం కిం న కరిస్సామా”తి సువణ్ణరజతమణిమయా నావాయో మాపేత్వా సువణ్ణరజతమణిమయే ఏవ పల్లఙ్కే పఞ్ఞాపేత్వా పఞ్చవణ్ణపదుమసఞ్ఛన్నం ఉదకం కరిత్వా “అమ్హాకం అనుగ్గహం కరోథా”తి భగవన్తం ఉపగతా. భగవా అధివాసేత్వా రతననావమారూళ్హో పఞ్చ చ భిక్ఖుసతాని సకం సకం నావం. నాగరాజానో భగవన్తం సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన నాగభవనం పవేసేసుం. తత్ర సుదం భగవా సబ్బరత్తిం నాగపరిసాయ ధమ్మం దేసేసి. దుతియదివసే దిబ్బేహి ఖాదనీయభోజనీయేహి మహాదానం అదంసు. భగవా అనుమోదిత్వా నాగభవనా నిక్ఖమి.

భుమట్ఠా దేవా “మనుస్సా చ నాగా చ తథాగతస్స సక్కారం కరోన్తి, మయం కిం న కరిస్సామా”తి చిన్తేత్వా వనగుమ్బరుక్ఖపబ్బతాదీసు ఛత్తాతిఛత్తాని ఉక్ఖిపింసు. ఏతేనేవ ఉపాయేన యావ అకనిట్ఠబ్రహ్మభవనం, తావ మహాసక్కారవిసేసో నిబ్బత్తి. బిమ్బిసారోపి లిచ్ఛవీహి ఆగతకాలే కతసక్కారతో దిగుణమకాసి, పుబ్బే వుత్తనయేనేవ పఞ్చహి దివసేహి భగవన్తం రాజగహం ఆనేసి.

రాజగహమనుప్పత్తే భగవతి పచ్ఛాభత్తం మణ్డలమాళే సన్నిపతితానం భిక్ఖూనం అయమన్తరకథా ఉదపాది – “అహో బుద్ధస్స భగవతో ఆనుభావో, యం ఉద్దిస్స గఙ్గాయ ఓరతో చ పారతో చ అట్ఠయోజనో భూమిభాగో నిన్నఞ్చ థలఞ్చ సమం కత్వా వాలుకాయ ఓకిరిత్వా పుప్ఫేహి సఞ్ఛన్నో, యోజనప్పమాణం గఙ్గాయ ఉదకం నానావణ్ణేహి పదుమేహి సఞ్ఛన్నం, యావ అకనిట్ఠభవనా ఛత్తాతిఛత్తాని ఉస్సితానీ”తి. భగవా తం పవత్తిం ఞత్వా గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా తఙ్ఖణానురూపేన పాటిహారియేన గన్త్వా మణ్డలమాళే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీది. నిసజ్జ ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – “కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే, ఏతరహి కథాయ సన్నిసిన్నా”తి? భిక్ఖూ సబ్బం ఆరోచేసుం. భగవా ఏతదవోచ – “న, భిక్ఖవే, అయం పూజావిసేసో మయ్హం బుద్ధానుభావేన నిబ్బత్తో, న నాగదేవబ్రహ్మానుభావేన, అపిచ ఖో పుబ్బే అప్పమత్తకపరిచ్చాగానుభావేన నిబ్బత్తో”తి. భిక్ఖూ ఆహంసు – “న మయం, భన్తే, తం అప్పమత్తకం పరిచ్చాగం జానామ, సాధు నో భగవా తథా కథేతు, యథా మయం తం జానేయ్యామా”తి.

భగవా ఆహ – భూతపుబ్బం, భిక్ఖవే, తక్కసిలాయం సఙ్ఖో నామ బ్రాహ్మణో అహోసి. తస్స పుత్తో సుసీమో నామ మాణవో సోళసవస్సుద్దేసికో వయేన, సో ఏకదివసం పితరం ఉపసఙ్కమిత్వా అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. తం పితా ఆహ – “కిం, తాత సుసీమా”తి? సో ఆహ – “ఇచ్ఛామహం, తాత, బారాణసిం గన్త్వా సిప్పం ఉగ్గహేతు”న్తి. “తేన హి, తాత సుసీమ, అసుకో నామ బ్రాహ్మణో మమ సహాయకో, తస్స సన్తికం గన్త్వా ఉగ్గణ్హాహీ”తి కహాపణసహస్సం అదాసి. సో తం గహేత్వా మాతాపితరో అభివాదేత్వా అనుపుబ్బేన బారాణసిం గన్త్వా ఉపచారయుత్తేన విధినా ఆచరియం ఉపసఙ్కమిత్వా అభివాదేత్వా అత్తానం నివేదేసి. ఆచరియో “మమ సహాయకస్స పుత్తో”తి మాణవం సమ్పటిచ్ఛిత్వా సబ్బం పాహునేయ్యమకాసి. సో అద్ధానకిలమథం పటివినోదేత్వా తం కహాపణసహస్సం ఆచరియస్స పాదమూలే ఠపేత్వా సిప్పం ఉగ్గహేతుం ఓకాసం యాచి. ఆచరియో ఓకాసం కత్వా ఉగ్గణ్హాపేసి.

సో లహుఞ్చ గణ్హన్తో బహుఞ్చ గణ్హన్తో గహితగహితఞ్చ సువణ్ణభాజనే పక్ఖిత్తమివ సీహతేలం అవినస్సమానం ధారేన్తో ద్వాదసవస్సికం సిప్పం కతిపయమాసేనేవ పరియోసాపేసి. సో సజ్ఝాయం కరోన్తో ఆదిమజ్ఝంయేవ పస్సతి, నో పరియోసానం. అథ ఆచరియం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – “ఇమస్స సిప్పస్స ఆదిమజ్ఝమేవ పస్సామి, పరియోసానం న పస్సామీ”తి. ఆచరియో ఆహ – “అహమ్పి, తాత, ఏవమేవా”తి. “అథ కో, ఆచరియ, ఇమస్స సిప్పస్స పరియోసానం జానాతీ”తి?

“ఇసిపతనే, తాత, ఇసయో అత్థి, తే జానేయ్యు”న్తి. తే ఉపసఙ్కమిత్వా “పుచ్ఛామి, ఆచరియా”తి. “పుచ్ఛ, తాత, యథాసుఖ”న్తి. సో ఇసిపతనం గన్త్వా పచ్చేకబుద్ధే ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి – “ఆదిమజ్ఝపరియోసానం జానాథా”తి? “ఆమావుసో, జానామా”తి. “తం మమ్పి సిక్ఖాపేథా”తి. “తేన, హావుసో, పబ్బజాహి, న సక్కా అపబ్బజితేన సిక్ఖితు”న్తి. “సాధు, భన్తే, పబ్బాజేథ వా మం, యం వా ఇచ్ఛథ, తం కత్వా పరియోసానం జానాపేథా”తి. తే తం పబ్బాజేత్వా కమ్మట్ఠానే నియోజేతుం అసమత్థా “ఏవం తే నివాసేతబ్బం, ఏవం పారుపితబ్బ”న్తిఆదినా నయేన ఆభిసమాచారికం సిక్ఖాపేసుం. సో తత్థ సిక్ఖన్తో ఉపనిస్సయసమ్పన్నత్తా న చిరేనేవ పచ్చేకబోధిం అభిసమ్బుజ్ఝి. సకలబారాణసియం “సుసీమపచ్చేకబుద్ధో”తి పాకటో అహోసి లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో సమ్పన్నపరివారో. సో అప్పాయుకసంవత్తనికస్స కమ్మస్స కతత్తా న చిరేనేవ పరినిబ్బాయి. తస్స పచ్చేకబుద్ధా చ మహాజనకాయో చ సరీరకిచ్చం కత్వా ధాతుతో గహేత్వా నగరద్వారే థూపం పతిట్ఠాపేసుం.

అథ ఖో సఙ్ఖో బ్రాహ్మణో “పుత్తో మే చిరగతో, న చస్స పవత్తిం జానామీ”తి పుత్తం దట్ఠుకామో తక్కసిలాయ నిక్ఖమిత్వా అనుపుబ్బేన బారాణసిం పత్వా మహాజనకాయం సన్నిపతితం దిస్వా “అద్ధా బహూసు ఏకోపి మే పుత్తస్స పవత్తిం జానిస్సతీ”తి చిన్తేన్తో ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి – “సుసీమో నామ మాణవో ఇధ ఆగతో అత్థి, అపి ను తస్స పవత్తిం జానాథా”తి? తే “ఆమ, బ్రాహ్మణ, జానామ, అస్మిం నగరే బ్రాహ్మణస్స సన్తికే తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా పచ్చేకబుద్ధానం సన్తికే పబ్బజిత్వా పచ్చేకబుద్ధో హుత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి, అయమస్స థూపో పతిట్ఠాపితో”తి ఆహంసు. సో భూమిం హత్థేన పహరిత్వా, రోదిత్వా చ పరిదేవిత్వా చ తం చేతియఙ్గణం గన్త్వా తిణాని ఉద్ధరిత్వా ఉత్తరసాటకేన వాలుకం ఆనేత్వా, పచ్చేకబుద్ధచేతియఙ్గణే ఆకిరిత్వా, కమణ్డలుతో ఉదకేన సమన్తతో భూమిం పరిప్ఫోసిత్వా వనపుప్ఫేహి పూజం కత్వా ఉత్తరసాటకేన పటాకం ఆరోపేత్వా థూపస్స ఉపరి అత్తనో ఛత్తం బన్ధిత్వా పక్కామీతి.

ఏవం అతీతం దస్సేత్వా తం జాతకం పచ్చుప్పన్నేన అనుసన్ధేన్తో భిక్ఖూనం ధమ్మకథం కథేసి – “సియా ఖో పన వో, భిక్ఖవే, ఏవమస్స అఞ్ఞో నూన తేన సమయేన సఙ్ఖో బ్రాహ్మణో అహోసీ”తి, న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం, అహం తేన సమయేన సఙ్ఖో బ్రాహ్మణో అహోసిం, మయా సుసీమస్స పచ్చేకబుద్ధస్స చేతియఙ్గణే తిణాని ఉద్ధటాని, తస్స మే కమ్మస్స నిస్సన్దేన అట్ఠయోజనమగ్గం విగతఖాణుకణ్టకం కత్వా సమం సుద్ధమకంసు, మయా తత్థ వాలుకా ఓకిణ్ణా, తస్స మే నిస్సన్దేన అట్ఠయోజనమగ్గే వాలుకం ఓకిరింసు. మయా తత్థ వనకుసుమేహి పూజా కతా, తస్స మే నిస్సన్దేన నవయోజనమగ్గే థలే చ ఉదకే చ నానాపుప్ఫేహి పుప్ఫసన్థరం అకంసు. మయా తత్థ కమణ్డలుదకేన భూమి పరిప్ఫోసితా, తస్స మే నిస్సన్దేన వేసాలియం పోక్ఖరవస్సం వస్సి. మయా తస్మిం చేతియే పటాకా ఆరోపితా, ఛత్తఞ్చ బద్ధం, తస్స మే నిస్సన్దేన యావ అకనిట్ఠభవనా పటాకా చ ఆరోపితా, ఛత్తాతిఛత్తాని చ ఉస్సితాని. ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, అయం మయ్హం పూజావిసేసో నేవ బుద్ధానుభావేన నిబ్బత్తో, న నాగదేవబ్రహ్మానుభావేన, అపిచ ఖో అప్పమత్తకపరిచ్చాగానుభావేన నిబ్బత్తో”తి. ధమ్మకథాపరియోసానే ఇమం గాథమభాసి –

> “మత్తాసుఖపరిచ్చాగా, పస్సే చే విపులం సుఖం;
>
> చజే మత్తాసుఖం ధీరో, సమ్పస్సం విపులం సుఖ”న్తి. (ధ. ప. ౨౯౦);

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ రతనసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఆమగన్ధసుత్తవణ్ణనా

సామాకచిఙ్గులకచీనకాని చాతి ఆమగన్ధసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అనుప్పన్నే భగవతి ఆమగన్ధో నామ బ్రాహ్మణో పఞ్చహి మాణవకసతేహి సద్ధిం తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా హిమవన్తం పవిసిత్వా పబ్బతన్తరే అస్సమం కారాపేత్వా వనమూలఫలాహారో హుత్వా తత్థ పటివసతి, న కదాచి మచ్ఛమంసం ఖాదతి. అథ తేసం తాపసానం లోణమ్బిలాదీని అపరిభుఞ్జన్తానం పణ్డురోగో ఉప్పజ్జి. తతో తే “లోణమ్బిలాదిసేవనత్థాయ మనుస్సపథం గచ్ఛామా”తి పచ్చన్తగామం సమ్పత్తా. తత్థ మనుస్సా తేసు పసీదిత్వా నిమన్తేత్వా భోజేసుం, కతభత్తకిచ్చానం నేసం మఞ్చపీఠపరిభోగభాజనపాదమక్ఖనాదీని ఉపనేత్వా “ఏత్థ, భన్తే, వసథ, మా ఉక్కణ్ఠిత్థా”తి వసనట్ఠానం దస్సేత్వా పక్కమింసు. దుతియదివసేపి నేసం దానం దత్వా పున ఘరపటిపాటియా ఏకేకదివసం దానమదంసు. తాపసా చతుమాసం తత్థ వసిత్వా లోణమ్బిలాదిసేవనాయ థిరభావప్పత్తసరీరా హుత్వా “మయం, ఆవుసో, గచ్ఛామా”తి మనుస్సానం ఆరోచేసుం. మనుస్సా తేసం తేలతణ్డులాదీని అదంసు. తే తాని ఆదాయ అత్తనో అస్సమమేవ అగమంసు. తఞ్చ గామం తథేవ సంవచ్ఛరే సంవచ్ఛరే ఆగమింసు. మనుస్సాపి తేసం ఆగమనకాలం విదిత్వా దానత్థాయ తణ్డులాదీని సజ్జేత్వావ అచ్ఛన్తి, ఆగతే చ నే తథేవ సమ్మానేన్తి.

అథ భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన సావత్థిం గన్త్వా తత్థ విహరన్తో తేసం తాపసానం ఉపనిస్సయసమ్పత్తిం దిస్వా తతో నిక్ఖమ్మ భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో చారికం చరమానో అనుపుబ్బేన తం గామం అనుప్పత్తో. మనుస్సా భగవన్తం దిస్వా మహాదానాని అదంసు. భగవా తేసం ధమ్మం దేసేసి. తే తాయ ధమ్మదేసనాయ అప్పేకచ్చే సోతాపన్నా, ఏకచ్చే సకదాగామినో, ఏకచ్చే అనాగామినో అహేసుం, ఏకచ్చే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణింసు. భగవా పునదేవ సావత్థిం పచ్చాగమాసి. అథ తే తాపసా తం గామం ఆగమింసు. మనుస్సా తాపసే దిస్వా న పుబ్బసదిసం కోతూహలమకంసు. తాపసా తం పుచ్ఛింసు – “కిం, ఆవుసో, ఇమే మనుస్సా న పుబ్బసదిసా, కిం ను ఖో అయం గామో రాజదణ్డేన ఉపద్దుతో, ఉదాహు దుబ్భిక్ఖేన, ఉదాహు అమ్హేహి సీలాదిగుణేహి సమ్పన్నతరో కోచి పబ్బజితో ఇమం గామమనుప్పత్తో”తి? తే ఆహంసు – “న, భన్తే, రాజదణ్డేన, న దుబ్భిక్ఖేనాయం గామో ఉపద్దుతో, అపిచ బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో, సో భగవా బహుజనహితాయ ధమ్మం దేసేన్తో ఇధాగతో”తి.

తం సుత్వా ఆమగన్ధతాపసో “బుద్ధోతి, గహపతయో, వదేథా”తి? “బుద్ధోతి, భన్తే, వదామా”తి తిక్ఖత్తుం వత్వా “ఘోసోపి ఖో ఏసో దుల్లభో లోకస్మిం, యదిదం బుద్ధో”తి అత్తమనో అత్తమనవాచం నిచ్ఛారేత్వా పుచ్ఛి – “కిం ను ఖో సో బుద్ధో ఆమగన్ధం భుఞ్జతి, న భుఞ్జతీ”తి? “కో, భన్తే, ఆమగన్ధో”తి? “ఆమగన్ధో నామ మచ్ఛమంసం, గహపతయో”తి. “భగవా, భన్తే, మచ్ఛమంసం పరిభుఞ్జతీ”తి. తం సుత్వా తాపసో విప్పటిసారీ అహోసి – “మాహేవ ఖో పన బుద్ధో సియా”తి . పున చిన్తేసి – “బుద్ధానం పాతుభావో నామ దుల్లభో, గన్త్వా బుద్ధం దిస్వా పుచ్ఛిత్వా జానిస్సామీ”తి. తతో యేన భగవా గతో, తం మగ్గం మనుస్సే పుచ్ఛిత్వా వచ్ఛగిద్ధినీ గావీ వియ తురితతురితో సబ్బత్థ ఏకరత్తివాసేన సావత్థిం అనుప్పత్వా జేతవనమేవ పావిసి సద్ధిం సకాయ పరిసాయ. భగవాపి తస్మిం సమయే ధమ్మదేసనత్థాయ ఆసనే నిసిన్నో ఏవ హోతి. తాపసా భగవన్తం ఉపసఙ్కమ్మ తుణ్హీభూతా అనభివాదేత్వావ ఏకమన్తం నిసీదింసు. భగవా “కచ్చి వో ఇసయో ఖమనీయ”న్తిఆదినా నయేన తేహి సద్ధిం పటిసమ్మోది. తేపి “ఖమనీయం, భో గోతమా”తిఆదిమాహంసు. తతో ఆమగన్ధో భగవన్తం పుచ్ఛి – “ఆమగన్ధం,

భో గోతమ, భుఞ్జసి, న భుఞ్జసీ"తి? "కో సో, బ్రాహ్మణ, ఆమగన్ధో నామా"తి? "మచ్ఛమంసం, భో గోతమా"తి. భగవా "న, బ్రాహ్మణ, మచ్ఛమంసం ఆమగన్ధో. అపిచ ఖో ఆమగన్ధో నామ సబ్బే కిలేసా పాపకా అకుసలా ధమ్మా"తి వత్వా "న, బ్రాహ్మణ, ఇదాని త్వమేవ ఆమగన్ధం పుచ్ఛి, అతీతేపి తిస్సో నామ బ్రాహ్మణో కస్సపం భగవన్తం పుచ్ఛి. ఏవఞ్చ సో పుచ్ఛి, ఏవఞ్చస్స భగవా బ్యాకాసీ"తి తిస్సేన చ బ్రాహ్మణేన కస్సపేన చ భగవతా వుత్తగాథాయో ఏవ ఆనేత్వా తాహి గాథాహి బ్రాహ్మణం సఞ్ఞాపేన్తో ఆహ – "సామాకచిఙ్గూలకచీనకాని చా"తి. అయం తావ ఇమస్స సుత్తస్స ఇధ ఉప్పత్తి.

అతీతే పన కస్సపో కిర బోధిసత్తో అట్ఠాసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా బారాణసియం బ్రహ్మదత్తస్స బ్రాహ్మణస్స ధనవతీ నామ బ్రాహ్మణీ, తస్సా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం అగ్గహేసి. అగ్గసావకోపి తం దివసంయేవ దేవలోకా చవిత్వా అనుపురోహితబ్రాహ్మణస్స పజాపతియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తి. ఏవం తేసం ఏకదివసమేవ పటిసన్ధిగ్గహణఞ్చ గబ్భవుట్ఠానఞ్చ అహోసి, ఏకదివసమేవ ఏతేసం ఏకస్స కస్సపో, ఏకస్స తిస్సోతి నామమకంసు. తే సహపంసుకీళనకా ద్వే సహాయా అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిం అగమింసు. తిస్సస్స పితా పుత్తం ఆణాపేసి – "అయం, తాత, కస్సపో నిక్ఖమ్మ పబ్బజిత్వా బుద్ధో భవిస్సతి, త్వమ్పిస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా భవనిస్సరణం కరేయ్యాసీ"తి. సో "సాధూ"తి పటిస్సుణిత్వా బోధిసత్తస్స సన్తికం గన్త్వా "ఉభోపి, సమ్మ, పబ్బజిస్సామా"తి ఆహ. బోధిసత్తో "సాధూ"తి పటిస్సుణి. తతో వుడ్ఢిం అనుప్పత్తకాలేపి తిస్సో బోధిసత్తం ఆహ – "ఏహి, సమ్మ, పబ్బజిస్సామా"తి బోధిసత్తో న నిక్ఖమి. తిస్సో "న తావస్స ఞాణం పరిపాకం గత"న్తి సయం నిక్ఖమ్మ ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞే పబ్బతపాదే అస్సమం కారాపేత్వా వసతి. బోధిసత్తోపి అపరేన సమయేన ఘరే ఠితోయేవ ఆనాపానస్సతిం పరిగ్గహేత్వా చత్తారి ఝానాని అభిఞ్ఞాయో చ ఉప్పాదేత్వా పాసాదేన బోధిమణ్డసమీపం గన్త్వా "పున పాసాదో యథాఠానేయేవ పతిట్ఠాతూ"తి అధిట్ఠాసి, సో సకట్ఠానేయేవ పతిట్ఠాసి. అపబ్బజితేన కిర బోధిమణ్డం ఉపగన్తుం న సక్కాతి. సో పబ్బజిత్వా బోధిమణ్డం పత్వా నిసీదిత్వా సత్త దివసే పధానయోగం కత్వా సత్తహి దివసేహి సమ్మాసమ్బోధిం సచ్ఛాకాసి.

తదా ఇసిపతనే వీసతిసహస్సా పబ్బజితా పటివసన్తి. అథ కస్సపో భగవా తే ఆమన్తేత్వా ధమ్మచక్కం పవత్తేసి. సుత్తపరియోసానే సబ్బేవ అరహన్తో అహేసుం. సో సుదం భగవా వీసతిభిక్ఖుసహస్సపరివుతో తత్థేవ ఇసిపతనే వసతి. కికీ చ నం కాసిరాజా చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠాతి. అథేకదివసం బారాణసివాసీ ఏకో పురిసో పబ్బతే చన్దనసారాదీని గవేసన్తో తిస్సస్స తాపసస్స అస్సమం పత్వా తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. తాపసో తం దిస్వా "కుతో ఆగతోసీ"తి పుచ్ఛి. "బారాణసితో, భన్తే"తి. "కా తత్థ పవత్తీ"తి? "తత్థ, భన్తే, కస్సపో నామ సమ్మాసమ్బుద్ధో ఉప్పన్నో"తి. తాపసో దుల్లభవచనం సుత్వా పీతిసోమనస్సజాతో పుచ్ఛి – "కిం సో ఆమగన్ధం భుఞ్జతి, న భుఞ్జతీ"తి? "కో భన్తే, ఆమగన్ధో"తి? "మచ్ఛమంసం ఆవుసో"తి. "భగవా, భన్తే, మచ్ఛమంసం భుఞ్జతీ"తి. తం సుత్వా తాపసో విప్పటిసారీ హుత్వా పున చిన్తేసి – "గన్త్వా తం పుచ్ఛిస్సామి, సచే 'ఆమగన్ధం పరిభుఞ్జామీ'తి వక్ఖతి, తతో నం 'తుమ్హాకం, భన్తే, జాతియా చ కులస్స చ గోత్తస్స చ అననుచ్ఛవికమేత'న్తి నివారేత్వా తస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా భవనిస్సరణం కరిస్సామీ"తి సల్లహుకం ఉపకరణం గహేత్వా సబ్బత్థ ఏకరత్తివాసేన సాయన్హసమయే బారాణసిం పత్వా ఇసిపతనమేవ పావిసి. భగవాపి తస్మిం సమయే ధమ్మదేసనత్థాయ ఆసనే నిసిన్నోయేవ హోతి. తాపసో భగవన్తం ఉపసఙ్కమ్మ అనభివాదేత్వా తుణ్హీభూతో ఏకమన్తం అట్ఠాసి. భగవా తం దిస్వా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ పటిసమ్మోది. సోపి "ఖమనీయం, భో కస్సపా"తిఆదీని వత్వా ఏకమన్తం నిసీదిత్వా భగవన్తం పుచ్ఛి – "ఆమగన్ధం, భో కస్సప, భుఞ్జసి, న భుఞ్జసీ"తి? "నాహం, బ్రాహ్మణ, ఆమగన్ధం భుఞ్జామీ"తి. "సాధు, సాధు, భో కస్సప, పరకుణపం అఖాదన్తో సున్దరమకాసి, యుత్తమేతం భోతో కస్సపస్స జాతియా చ కులస్స చ

గోత్తస్స చా"తి. తతో భగవా "అహం కిలేసే సన్ధాయ 'ఆమగన్ధం న భుఞ్జామీ'తి వదామి, బ్రాహ్మణో మచ్ఛమంసం పచ్చేతి, యంనూనాహం స్వే గామం పిణ్డాయ అపవిసిత్వా కికీరఞ్ఞో గేహే ఆభతం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జేయ్యం, ఏవం ఆమగన్ధం ఆరబ్భ కథా పవత్తిస్సతి. తతో బ్రాహ్మణం ధమ్మదేసనాయ సఞ్ఞాపేస్సామీ"తి దుతియదివసే కాలస్సేవ సరీరపరికమ్మం కత్వా గన్ధకుటిం పావిసి. భిక్ఖూ గన్ధకుటిద్వారం పిహితం దిస్వా "న భగవా అజ్జ భిక్ఖూహి సద్ధిం పవిసితుకామో"తి ఞత్వా గన్ధకుటిం పదక్ఖిణం కత్వా పిణ్డాయ పవిసింసు.

భగవాపి గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ పణ్ణత్తాసనే నిసీది. తాపసోపి ఖో పత్తసాకం పచిత్వా ఖాదిత్వా భగవతో సన్తికే నిసీది. కికీ కాసిరాజా భిక్ఖూ పిణ్డాయ చరన్తే దిస్వా "కుహిం భగవా, భన్తే"తి పుచ్ఛిత్వా "విహారే, మహారాజా"తి చ సుత్వా నానాబ్యఞ్జనరసమనేకమంసవికతిసమ్పన్నం భోజనం భగవతో పాహేసి. అమచ్చా విహారం నేత్వా భగవతో ఆరోచేత్వా దక్ఖిణోదకం దత్వా పరివిసన్తా పఠమం నానామంసవికతిసమ్పన్నం యాగుం అదంసు, తాపసో దిస్వా "ఖాదతి ను ఖో నో"తి చిన్తేన్తో అట్ఠాసి. భగవా తస్స పస్సతోయేవ యాగుం పివన్తో మంసఖణ్డం ముఖే పక్ఖిపి. తాపసో దిస్వా కుద్ధో. పున యాగుపీతస్స నానారసబ్యఞ్జనం భోజనమదంసు, తమ్పి గహేత్వా భుఞ్జన్తం దిస్వా అతివియ కుద్ధో "మచ్ఛమంసం ఖాదన్తోయేవ 'న ఖాదామీ'తి భణతీ"తి. అథ భగవన్తం కతభత్తకిచ్చం హత్థపాదే ధోవిత్వా నిసిన్నం ఉపసఙ్కమ్మ "భో కస్సప, ముసా త్వం భణసి, నేతం పణ్డితకిచ్చం. ముసావాదో హి గరహితో బుద్ధానం, యేపి తే పబ్బతపాదే వనమూలఫలాదీహి యాపేన్తా ఇసయో వసన్తి, తేపి ముసా న భణన్తీ"తి వత్వా పున ఇసీనం గుణే గాథాయ వణ్ణేన్తో ఆహ **''సామాకచిఙ్గులకచీనకాని చా''**తి.

౨౪౨. తత్థ **సామాకా**తి ధునిత్వా వా సీసాని ఉచ్చినిత్వా వా గయ్హూపగా తిణధఞ్ఞజాతి. తథా **చిఙ్గులకా** కణవీరపుప్ఫసణ్ఠానసీసా హోన్తి. **చీనకానీ**తి అటవిపబ్బతపాదేసు అరోపితజాతా చీనముగ్గా. **పత్తప్ఫల**న్తి యంకిఞ్చి హరితపణ్ణం. **మూలఫల**న్తి యంకిఞ్చి కన్దమూలం. **గవిప్ఫల**న్తి యంకిఞ్చి రుక్ఖవల్లిఫలం. మూలగ్గహణేన వా కన్దమూలం, ఫలగ్గహణేన రుక్ఖవల్లిఫలం, గవిప్ఫలగ్గహణేన ఉదకే జాతసిఙ్ఘాటకకసేరుకాదిఫలం వేదితబ్బం. **ధమ్మేన లద్ధ**న్తి దూతేయ్యపహిణగమనాదిమిచ్ఛాజీవం పహాయ వనే ఉఞ్ఛాచరియాయ లద్ధం. **సత**న్తి సన్తో అరియా. **అస్నమానా**తి భుఞ్జమానా. **న కామకామా అలికం భణన్తీ**తి తే ఏవం అమమా అపరిగ్గహా ఏతాని సామాకాదీని భుఞ్జమానా ఇసయో యథా త్వం సాదురసాదికే కామే పత్థయన్తో ఆమగన్ధం భుఞ్జన్తోయేవ "నాహం, బ్రాహ్మణ, ఆమగన్ధం భుఞ్జామీ"తి భణన్తో అలికం భణసి, తథా న కామకామా అలికం భణన్తి, కామే కామయన్తా ముసా న భణన్తీతి ఇసీనం పసంసాయ భగవతో నిన్దం దీపేతి.

౨౪౩. ఏవం ఇసీనం పసంసాపదేసేన భగవన్తం నిన్దిత్వా ఇదాని అత్తనా అధిప్పేతం నిన్దావత్థుం దస్సేత్వా నిప్పరియాయేనేవ భగవన్తం నిన్దన్తో ఆహ **''యదస్నమానో''**తి తత్థ ద-కారో పదసన్ధికరో. అయం పనత్థో – యం కిఞ్చిదేవ ససమంసం వా తిత్తిరమంసం వా ధోవనచ్ఛేదనాదినా పుబ్బపరికమ్మేన **సుకతం,** పచనవాసనాదినా పచ్ఛాపరికమ్మేన **సునిట్ఠితం,** న మాతరా న పితరా, అపిచ ఖో పన "దక్ఖిణేయ్యా అయ"న్తి మఞ్ఞమానేహి ధమ్మకామేహి **పరేహి దిన్నం,** సక్కారకరణేన **పయతం** పణీతమలఙ్కతం, ఉత్తమరసతాయ ఓజవన్తతాయ థామబలభరణసమత్థతాయ చ **పణీతం అస్నమానో** ఆహారయమానో, న కేవలఞ్చ యంకిఞ్చి మంసమేవ, అపిచ ఖో పన ఇదమ్పి **సాలీనమన్నం** విచితకాళకం సాలితణ్డులోదనం **పరిభుఞ్జమానో సో భుఞ్జసి, కస్సప, ఆమగన్ధం,** సో త్వం యంకిఞ్చి మంసం భుఞ్జమానో ఇదఞ్చ సాలీనమన్నం పరిభుఞ్జమానో భుఞ్జసి, కస్సప, ఆమగన్ధన్తి భగవన్తం గోత్తేన ఆలపతి.

౨౮౪. ఏవం ఆహారతో భగవన్తం నిన్దిత్వా ఇదాని ముసావాదం ఆరోపేత్వా నిన్దన్తో ఆహ “**న ఆమగన్ధో...పే... సుసఙ్ఖతేహీ**”తి. తస్సత్థో – పుబ్బే మయా పుచ్ఛితో సమానో “**న ఆమగన్ధో మమ కప్పతీ**”తి ఇచ్చేవ త్వం భాససి, ఏవం ఏకంసేనేవ త్వం భాససి **బ్రహ్మబన్ధు** బ్రాహ్మణగుణవిరహితజాతిమత్తబ్రాహ్మణాతి పరిభాసన్తో భణతి. **సాలీనమన్న**న్తి సాలితణ్డులోదనం. **పరిభుఞ్జమానో**తి భుఞ్జమానో. **సకున్తమంసేహి సుసఙ్ఖతేహీ**తి తదా భగవతో అభిహటం సకుణమంసం నిద్దిసన్తో భణతి.

ఏవం భణన్తో ఏవ చ భగవతో హేట్ఠా పాదతలా పభుతి యావ ఉపరి కేసగ్గా సరీరముల్లోకేన్తో ద్వత్తింసవరలక్ఖణాసీతిఅనుబ్యఞ్జనసమ్పదం బ్యామప్పభాపరిక్ఖేపఞ్చ దిస్వా “ఏవరూపో మహాపురిసలక్ఖణాదిపటిమణ్డితకాయో న ముసా భణితుం అరహతి. అయం హిస్స భవన్తరేపి సచ్చవాచానిస్సన్దేనేవ ఉణ్ణా భముకన్తరే జాతా ఓదాతా ముదు తూలసన్నిభా, ఏకేకాని చ లోమకూపేసు లోమాని. స్వాయం కథమిదాని ముసా భణిస్సతి. అద్ధా అఞ్ఞో ఇమస్స ఆమగన్ధో భవిస్సతి, యం సన్ధాయ ఏతదవోచ – ‘నాహం, బ్రాహ్మణ, ఆమగన్ధం భుఞ్జామీ’తి, యంనూనాహం ఏతం పుచ్ఛేయ్య”న్తి చిన్తేత్వా సఞ్జాతబహుమానో గోత్తేనేవ ఆలపన్తో ఇమం గాథాసేసం ఆహ –

“పుచ్ఛామి తం కస్సప ఏతమత్థం, కథంపకారో తవ ఆమగన్ధో”తి.

౨౮౫. అథస్స భగవా ఆమగన్ధం విస్సజ్జేతుం “**పాణాతిపాతో**”తి ఏవమాదిమాహ. తత్థ **పాణాతిపాతో**తి పాణవధో. **వధఛేదబన్ధన**న్తి ఏత్థ సత్తానం దణ్డాదీహి ఆకోటనం వధో, హత్థపాదాదీనం ఛేదనం ఛేదో, రజ్జుఆదీహి బన్ధో బన్ధనం. **థేయ్యం ముసావాదో**తి థేయ్యఞ్చ ముసావాదో చ. **నికతీ**తి “దస్సామి, కరిస్సామీ”తిఆదినా నయేన ఆసం ఉప్పాదేత్వా నిరాసాకరణం. **వఞ్చనానీ**తి అసువణ్ణం సువణ్ణన్తి గాహాపనాదీని. **అజ్ఝేనకుత్త**న్తి నిరత్థకమనేకగన్థపరియాపుణనం. **పరదారసేవనా**తి పరపరిగ్గహితాసు చారిత్తాపజ్జనం. **ఏసామగన్ధో న హి మంసభోజన**న్తి ఏస పాణాతిపాతాదిఅకుసలధమ్మసముదాచారో ఆమగన్ధో విస్సగన్ధో కుణపగన్ధో. కిం కారణా? అమనుఞ్ఞత్తా కిలేసఅసుచిమిస్సకత్తా సబ్భి జిగుచ్ఛితత్తా పరమదుగ్గన్ధభావావహత్తా చ. యే హి ఉస్సన్నకిలేసా సత్తా, తే తేహి అతిదుగ్గన్ధా హోన్తి, నిక్కిలేసానం మతసరీరమ్పి దుగ్గన్ధం న హోతి, తస్మా ఏసామగన్ధో. మంసభోజనం పన అదిట్ఠమసుతమపరిసఙ్కితఞ్చ అనవజ్జం, తస్మా న హి మంసభోజనం ఆమగన్ధోతి.

౨౮౬. ఏవం ధమ్మాధిట్ఠానాయ దేసనాయ ఏకేన నయేన ఆమగన్ధం విస్సజ్జేత్వా ఇదాని యస్మా తే తే సత్తా తేహి తేహి ఆమగన్ధేహి సమన్నాగతా, న ఏకో ఏవ సబ్బేహి, న చ సబ్బే ఏకేనేవ, తస్మా నేసం తే తే ఆమగన్ధే పకాసేతుం “**యే ఇధ కామేసు అసఞ్ఞతా జనా**”తిఆదినా నయేన పుగ్గలాధిట్ఠానాయ తావ దేసనాయ ఆమగన్ధే విస్సజ్జేన్తో ద్వే గాథాయో అభాసి.

తత్థ **యే ఇధ కామేసు అసఞ్ఞతా జనా**తి యే కేచి ఇధ లోకే కామపటిసేవనసఙ్ఖాతేసు కామేసు మాతిమాతుచ్ఛాదీసుపి మరియాదావిరహేన భిన్నసంవరతాయ అసంయతా పుథుజ్జనా. **రసేసు గిద్ధా**తి జివ్హావిఞ్ఞేయ్యేసు రసేసు గిద్ధా గధితా ముచ్ఛితా అజ్ఝోసన్నా అనాదీనవదస్సావినో అనిస్సరణపఞ్ఞా రసే పరిభుఞ్జన్తి. **అసుచిభావమస్సితా**తి తాయ రసగిద్ధియా రసపటిలాభత్థాయ నానప్పకారమిచ్ఛాజీవసఙ్ఖాతఅసుచిభావమిస్సితా. **నత్థికదిట్ఠీ**తి “నత్థి దిన్న”న్తిఆదిదసవత్థుకమిచ్ఛాదిట్ఠిసమన్నాగతా. **విసమా**తి విసమేన కాయకమ్మాదినా సమన్నాగతా. **దురన్నయా**తి దువిఞ్ఞాపయా సన్దిట్ఠిపరామాసీఆధానగ్గాహీదుప్పటినిస్సగ్గితాసమన్నాగతా. **ఏసామగన్ధో**తి ఏస ఏతాయ గాథాయ పుగ్గలే

అధిట్ఠాయ నిద్దిట్ఠో “కామేసు అసంయతతా రసగిద్ధతా ఆజీవవిపత్తినత్థికదిట్ఠికాయదుచ్చరితాదివిసమతా దురన్నయభావతా”తి అపరోపి పుబ్బే వుత్తేసేవత్థేన ఛబ్బిధో ఆమగన్ధో వేదితబ్బో. **న హి మంసభోజనన్తి** మంసభోజనం పన యథావుత్తేనేవత్థేన న ఆమగన్ధోతి.

౨౪౭. దుతియగాథాయపి **యే లూఖసాతి** యే లూఖా నిరసా, అత్తకిలమథానుయుత్తాతి అత్థో. **దారుణాతి** కక్ఖళా దోవచస్సతాయుత్తా. **పిట్ఠిమంసికాతి** పురతో మధురం భణిత్వా పరమ్ముఖే అవణ్ణభాసినో . ఏతే హి అభిముఖం ఓలోకేతుమసక్కోన్తా పరమ్ముఖానం పిట్ఠిమంసఖాదకా వియ హోన్తి, తేన “పిట్ఠిమంసికా”తి వుచ్చన్తి. **మిత్తద్దునోతి** మిత్తదూహకా, దారధనజీవితేసు విస్సాసమాపన్నానం మిత్తానం తత్థ మిచ్ఛాపటిపజ్జనకాతి వుత్తం హోతి. **నిక్కరుణాతి** కరుణావిరహితా సత్తానం అనత్థకామా. **అతిమానినోతి** “ఇధేకచ్చో జాతియా వా...పే.... అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన వత్థునా పరే అతిమఞ్ఞతి, యో ఏవరూపో మానో కేతుకమ్యతా చిత్తస్సా”తి (విభ. ౮౮౦) ఏవం వుత్తేన అతిమానేన సమన్నాగతా. **అదానసీలాతి** అదానపకతికా, అదానాధిముత్తా అసంవిభాగరతాతి అత్థో. **న చ దేన్తి కస్సచీతి** తాయ చ పన అదానసీలతాయ యాచితాపి సన్తా కస్సచి కిఞ్చి న దేన్తి, అదిన్నపుబ్బకకులే మనుస్ససదిసా నిజ్ఝామతణ్హికపేతపరాయణా హోన్తి. కేచి పన “ఆదానసీలా”తిపి పఠన్తి, కేవలం గహణసీలా, కస్సచి పన కిఞ్చి న దేన్తీతి. **ఏసామగన్ధో న హి మంసభోజనన్తి** ఏస ఏతాయ గాథాయ పుగ్గలే అధిట్ఠాయ నిద్దిట్ఠో “లూఖతా, దారుణతా , పిట్ఠిమంసికతా, మిత్తదూభితా, నిక్కరుణతా, అతిమానితా, అదానసీలతా, అదాన”న్తి అపరోపి పుబ్బే వుత్తేసేవత్థేన అట్ఠవిధో ఆమగన్ధో వేదితబ్బో, న హి మంసభోజనన్తి.

౨౪౮. ఏవం పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ ద్వే గాథాయో వత్వా పున తస్స తాపసస్స ఆసయానుపరివత్తనం విదిత్వా ధమ్మాధిట్ఠానాయేవ దేసనాయ ఏకం గాథం అభాసి. తత్థ **కోధో** ఉరగసుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. **మదోతి** “జాతిమదో, గోత్తమదో, ఆరోగ్యమదో”తిఆదినా (విభ. ౮౩౨) నయేన విభఙ్గే వుత్తప్పభేదో చిత్తస్స మజ్జనభావో. **థమ్భోతి** థద్ధభావో. **పచ్చుపట్ఠాపనాతి** పచ్చనీకట్ఠాపనా, ధమ్మేన నయేన వుత్తస్స పటివిరుజ్ఝిత్వా ఠానం. **మాయాతి** “ఇధేకచ్చో కాయేన దుచ్చరితం చరిత్వా”తిఆదినా (విభ. ౮౯౪) నయేన విభఙ్గే విభత్తా కతపాపపటిచ్ఛాదనతా. **ఉసూయాతి** పరలాభసక్కారాదీసు ఇస్సా. **భస్ససముస్సయోతి** సముస్సితం భస్సం, అత్తుక్కంసనతాతి వుత్తం హోతి. **మానాతిమానోతి** “ఇధేకచ్చో జాతియా వా...పే.... అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన వత్థునా పుబ్బకాలం పరేహి సదిసం అత్తానం దహతి, అపరకాలం అత్తానం సేయ్యం దహతి, పరే హీనే దహతి, యో ఏవరూపో మానో...పే.... కేతుకమ్యతా చిత్తస్సా”తి (విభ. ౮౮౦) విభఙ్గే విభత్తో. **అసబ్భి సన్థవోతి** అసప్పురిసేహి సన్థవో. **ఏసామగన్ధో న హి మంసభోజనన్తి** ఏస కోధాది నవవిధో అకుసలరాసి పుబ్బే వుత్తేనేవత్థేన ఆమగన్ధోతి వేదితబ్బో, న హి మంసభోజనన్తి.

౨౪౯. ఏవం ధమ్మాధిట్ఠానాయ దేసనాయ నవవిధం ఆమగన్ధం దస్సేత్వా పునపి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ ఆమగన్ధే విస్సజ్జేన్తో తిస్సో గాథాయో అభాసి. తత్థ **యే పాపసీలాతి** యే పాపసమాచారతాయ “పాపసీలా”తి లోకే పాకటా. **ఇణఘాతసూచకాతి** వసలసుత్తే వుత్తనయేన ఇణం గహేత్వా తస్స అప్పదానేన ఇణఘాతా, పేసుఞ్ఞేన సూచకా చ. **వోహారకూటా ఇధ పాటిరూపికాతి** ధమ్మట్ఠట్ఠానే ఠితా లఞ్జం గహేత్వా సామికే పరాజేన్తా కూటేన వోహారేన సమన్నాగతత్తా వోహారకూటా, ధమ్మట్ఠపటిరూపకత్తా పాటిరూపికా. అథ వా **ఇధాతి** సాసనే. **పాటిరూపికాతి** దుస్సీలా. తే హి యస్మా నేసం ఇరియాపథసమ్పదాదీహి సీలవన్తపటిరూపం అత్థి, తస్మా పటిరూపా, పటిరూపా ఏవ పాటిరూపికా. **నరాధమా యేధ కరోన్తి కిబ్బిసన్తి** యే ఇధ లోకే నరాధమా మాతాపితూసు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధాదీసు చ

మిచ్ఛాపటిపత్తిసఙ్ఖాతం కిబ్బిసం కరోన్తి. **ఏసామగన్ధో న హి మంసభోజన**న్తి ఏస ఏతాయ గాథాయ పుగ్గలే అధిట్ఠాయ నిద్దిట్ఠో “పాపసీలతా, ఇణఘాతతా, సూచకతా, వోహారకూటతా, పాటిరూపికతా, కిబ్బిసకారితా”తి అపరోపి పుబ్బే వుత్తేసేవత్థేన ఛబ్బిధో ఆమగన్ధో వేదితబ్బో, న హి మంసభోజనన్తి.

౨౪౦. **యే ఇధ పాణేసు అసఞ్ఞతా జనా**తి యే జనా ఇధలోకే పాణేసు యథాకామచారితాయ సతమ్పి సహస్సమ్పి మారేత్వా అనుద్దయామత్తస్సాపి అకరణేన అసంయతా. **పరేసమాదాయ విహేసముయ్యుతా**తి పరేసం సన్తకం ఆదాయ ధనం వా జీవితం వా తతో “మా ఏవం కరోథా”తి యాచన్తానం వా నివారేన్తానం వా పాణిలేడ్డుదణ్డాదీహి విహేసం ఉయ్యుతా. పరే వా సత్తే సమాదాయ “అజ్జ దస, అజ్జ వీస”న్తి ఏవం సమాదియిత్వా తేసం వధబన్ధనాదీహి విహేసముయ్యుతా. **దుస్సీలలుద్దా**తి నిస్సీలా చ దురాచారత్తా , లుద్దా చ కురూరకమ్మన్తా లోహితపాణితాయ, మచ్ఛఘాతకమిగబన్ధకసాకుణికాదయో ఇధాధిప్పేతా. **ఫరుసా**తి ఫరుసవాచా. **అనాదరా**తి “ఇదాని న కరిస్సామ, విరమిస్సామ ఏవరూపా”తి ఏవం ఆదరవిరహితా . **ఏసామగన్ధో న హి మంసభోజన**న్తి ఏస ఏతాయ గాథాయ పుగ్గలే అధిట్ఠాయ నిద్దిట్ఠో “పాణాతిపాతో వధఛేదబన్ధన”న్తిఆదినా నయేన పుబ్బే వుత్తో చ అవుత్తో చ “పాణేసు అసంయతతా పరేసం విహేసతా దుస్సీలతా లుద్దతా ఫరుసతా అనాదరో”తి ఛబ్బిధో ఆమగన్ధో వేదితబ్బో, న హి మంసభోజనన్తి. పుబ్బే వుత్తమ్పి హి సోతూనం సోతుకామతాయ అవధారణతాయ దళ్హీకరణతాయాతి ఏవమాదీహి కారణేహి పున వుచ్చతి. తేనేవ చ పరతో వక్ఖతి “ఇచ్చేతమత్థం భగవా పునప్పునం, అక్ఖాసి నం వేదయి మన్తపారగూ”తి.

౨౪౧. **ఏతేసు గిద్ధా విరుద్ధాతిపాతినో**తి ఏతేసు పాణేసు గేధేన గిద్ధా, దోసేన విరుద్ధా, మోహేన ఆదీనవం అపస్సన్తా పునప్పునం అజ్ఝాచారప్పత్తియా అతిపాతినో, ఏతేసు వా “పాణాతిపాతో వధఛేదబన్ధన”న్తిఆదినా నయేన వుత్తేసు పాపకమ్మేసు యథాసమ్భవం యే గేధవిరోధాతిపాతసఙ్ఖాతా రాగదోసమోహా, తేహి గిద్ధా విరుద్ధా అతిపాతినో చ. **నిచ్చుయ్యుతా**తి అకుసలకరణే నిచ్చం ఉయ్యుతా, కదాచి పటిసఙ్ఖాయ అప్పటివిరతా. **పేచ్చా**తి అస్మా లోకా పరం గన్త్వా. **తమం వజన్తి యే, పతన్తి సత్తా నిరయం అవంసిరా**తి యే లోకన్తరికన్ధకారసఙ్ఖాతం నీచకులతాదిభేదం వా తమం వజన్తి, యే చ పతన్తి సత్తా అవీచిఆదిభేదం నిరయం అవంసిరా అధోగతసీసా. **ఏసామగన్ధో**తి తేసం సత్తానం తమవజననిరయపతనహేతు ఏస గేధవిరోధాతిపాతభేదో సబ్బామగన్ధమూలభూతో యథావుత్తేనత్థేన తివిధో ఆమగన్ధో. **న హి మంసభోజన**న్తి మంసభోజనం పన న ఆమగన్ధోతి.

౨౪౨. ఏవం భగవా పరమత్థతో ఆమగన్ధం విస్సజ్జేత్వా దుగ్గతిమగ్గభావఞ్చస్స పకాసేత్వా ఇదాని యస్మిం మచ్ఛమంసభోజనే తాపసో ఆమగన్ధసఞ్ఞీ దుగ్గతిమగ్గసఞ్ఞీ చ హుత్వా తస్స అభోజనేన సుద్ధికామో హుత్వా తం న భుఞ్జతి, తస్స చ అఞ్ఞస్స చ తథావిధస్స సోధేతుం అసమత్థభావం దస్సేన్తో **“న మచ్ఛమంస”**న్తి ఇమం ఛప్పదం గాథమాహ. తత్థ సబ్బపదాని అన్తిమపాదేన యోజేతబ్బాని – న మచ్ఛమంసం సోధేతి మచ్చం అవితిణ్ణకఙ్ఖం, న ఆహుతియఞ్ఞముతూపసేవనా సోధేతి మచ్చం అవితిణ్ణకఙ్ఖన్తి ఏవం. ఏత్థ చ **న మచ్ఛమంస**న్తి అఖాదియమానం మచ్ఛమంసం న సోధేతి, తథా **అనాసకత్త**న్తి ఏవం పోరాణా వణ్ణేన్తి. ఏవం పన సున్దరతరం సియా “న మచ్ఛమంసానం అనాసకత్తం న మచ్ఛమంసానానాసకత్తం, మచ్ఛమంసానం అనాసకత్తం న సోధేతి, మచ్చ”న్తి అథాపి సియా, ఏవం సన్తే అనాసకత్తం ఓహీయతీతి? తఞ్చ న, అమరతపేన సఙ్గహితత్తా. “యే వాపి లోకే అమరా బహూ తపా”తి ఏత్థ హి సబ్బోపి వుత్తావసేసో అత్తకిలమథో సఙ్గహం గచ్ఛతీతి. **నగ్గియ**న్తి అచేలకత్తం. **ముణ్డియ**న్తి ముణ్డభావో. **జటాజల్ల**న్తి జటా చ

రజోజల్లఞ్చ. **ఖరాజినానీ**తి ఖరాని అజినచమ్మాని. **అగ్గిహుత్తస్సుపసేవనా**తి అగ్గిపారిచారియా. **అమరా**తి అమరభావపత్థనతాయ పవత్తకాయకిలేసా. **బహూ**తి ఉక్కుటికప్పధానాదిభేదతో అనేకే. **తపా**తి సరీరసన్తాపా. **మన్తా**తి వేదా. **ఆహుతీ**తి అగ్గిహోమకమ్మం. **యఞ్ఞముతూపసేవనా**తి అస్సమేధాదియఞ్ఞా చ ఉతూపసేవనా చ. ఉతూపసేవనా నామ గిమ్హే ఆతపట్ఠానసేవనా, వస్సే రుక్ఖమూలసేవనా, హేమన్తే జలప్పవేససేవనా. **న సోధేన్తి మచ్చం అవితిణ్ణకఙ్ఖ**న్తి కిలేససుద్ధియా వా భవసుద్ధియా వా అవితిణ్ణవిచికిచ్ఛం మచ్చం న సోధేన్తి. కఙ్ఖామలే హి సతి న విసుద్ధో హోతి, త్వఞ్చ సకఙ్ఖోయేవాతి. ఏత్థ చ "అవితిణ్ణకఙ్ఖ"న్తి ఏతం "న మచ్ఛమంస"న్తిఆదీని సుత్వా "కిం ను ఖో మచ్ఛమంసానం అభోజనాదినా సియా విసుద్ధిమగ్గో"తి తాపసస్స కఙ్ఖాయ ఉప్పన్నాయ భగవతా వుత్తం సియాతి నో అధిప్పాయో. యా చస్స "సో మచ్ఛమంసం భుఞ్జతీ"తి సుత్వావ బుద్ధే కఙ్ఖా ఉప్పన్నా, తం సన్ధాయేతం వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

౨౫౩. ఏవం మచ్ఛమంసానాసకత్తాదీనం సోధేతుం అసమత్థభావం దస్సేత్వా ఇదాని సోధేతుం సమత్థే ధమ్మే దస్సేన్తో "**సోతేసు గుత్తో**"తి ఇమం గాథమాహ. తత్థ **సోతేసూ**తి ఛసు ఇన్ద్రియేసు. **గుత్తో**తి ఇన్ద్రియసంవరగుత్తియా సమన్నాగతో. ఏత్తావతా ఇన్ద్రియసంవరపరివారసీలం దస్సేతి. **విదితిన్ద్రియో చరే**తి ఞాతపరిఞ్ఞాయ ఛళిన్ద్రియాని విదిత్వా పాకటాని కత్వా చరేయ్య, విహరేయ్యాతి వుత్తం హోతి. ఏత్తావతా విసుద్ధసీలస్స నామరూపపరిచ్ఛేదం దస్సేతి. **ధమ్మే ఠితో**తి అరియమగ్గేన అభిసమేతబ్బచతుసచ్చధమ్మే ఠితో. ఏతేన సోతాపత్తిభూమిం దస్సేతి. **అజ్జవమద్దవే రతో**తి ఉజుభావే చ ముదుభావే చ రతో. ఏతేన సకదాగామిభూమిం దస్సేతి. సకదాగామీ హి కాయవఙ్కాదికరానం చిత్తథద్ధభావకరానఞ్చ రాగదోసానం తనుభావా అజ్జవమద్దవే రతో హోతి. **సఙ్గాతిగో**తి రాగదోససఙ్గాతిగో. ఏతేన అనాగామిభూమిం దస్సేతి. **సబ్బదుక్ఖప్పహీనో**తి సబ్బస్స వట్టదుక్ఖస్స హేతుప్పహానేన పహీనసబ్బదుక్ఖో. ఏతేన అరహత్తభూమిం దస్సేతి. **న లిప్పతి దిట్ఠసుతేసు ధీరో**తి సో ఏవం అనుపుబ్బేన అరహత్తం పత్తో ధితిసమ్పదాయ ధీరో దిట్ఠసుతేసు ధమ్మేసు కేనచి కిలేసేన న లిప్పతి. న కేవలఞ్చ దిట్ఠసుతేసు, ముతవిఞ్ఞాతేసు చ న లిప్పతి, అఞ్ఞదత్థు పరమవిసుద్ధిప్పత్తో హోతీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి.

౨౫౪-౨. ఇతో పరం "**ఇచ్చేతమత్థ**"న్తి ద్వే గాథా సఙ్గీతికారేహి వుత్తా. తాసమత్థో – **ఇతి భగవా** కస్సపో **ఏతమత్థం పునప్పునం** అనేకాహి గాథాహి ధమ్మాధిట్ఠానాయ పుగ్గలాధిట్ఠానాయ చ దేసనాయ యావ తాపసో అఞ్ఞాసి, తావ సో **అక్ఖాసి** కథేసి విత్థారేసి. **నం వేదయి మన్తపారగూ**తి సోపి తఞ్చ అత్థం మన్తపారగూ, వేదపారగూ, తిస్సో బ్రాహ్మణో వేదయి అఞ్ఞాసి. కిం కారణా? యస్మా అత్థతో చ పదతో చ దేసనానయతో చ **చిత్రాహి గాథాహి మునీ పకాసయి**. కీదిసో? **నిరామగన్ధో అసితో దురన్నయో,** ఆమగన్ధకిలేసాభావా నిరామగన్ధో, తణ్హాదిట్ఠినిస్సయాభావా అసితో, బాహిరదిట్ఠివసేన "ఇదం సేయ్యో ఇదం వర"న్తి కేనచి నేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా దురన్నయో. ఏవం పకాసితవతో చస్స **సుత్వాన బుద్ధస్స సుభాసితం పదం** సుకథితం ధమ్మదేసనం సుత్వా **నిరామగన్ధం** నిక్కిలేసయోగం, **సబ్బదుక్ఖప్పనూదనం** సబ్బవట్టదుక్ఖప్పనూదనం, **నీచమనో** నీచచిత్తో హుత్వా **వన్ది తథాగతస్స,** తిస్సో బ్రాహ్మణో తథాగతస్స పాదే పఞ్చపతిట్ఠితం కత్వా వన్ది. **తత్థేవ పబ్బజ్జమరోచయిత్థా**తి తత్థేవ చ నం ఆసనే నిసిన్నం కస్సపం భగవన్తం తిస్సో తాపసో పబ్బజ్జమరోచయిత్థ, అయాచీతి వుత్తం హోతి. తం భగవా "ఏహి భిక్ఖూ"తి ఆహ. సో తఙ్ఖణంయేవ అట్ఠపరిక్ఖారయుత్తో హుత్వా ఆకాసేనాగన్త్వా వస్ససతికత్థేరో వియ భగవన్తం వన్దిత్వా కతిపాహేనేవ సావకపారమిఞాణం పటివిజ్ఝిత్వా **తిస్సో** నామ అగ్గసావకో అహోసి, పున దుతియో **భారద్వాజో** నామ. ఏవం తస్స భగవతో తిస్సభారద్వాజం నామ సావకయుగం అహోసి.

అమ్హాకం పన భగవా యా చ తిస్సేన బ్రాహ్మణేన ఆదితో తిస్సో గాథా వుత్తా, యా చ కస్సపేన భగవతా మజ్ఝే నవ, యా చ తదా సఙ్గీతికారేహి అన్తే ద్వే, తా సబ్బాపి చుద్దస గాథా ఆనేత్వా పరిపుణ్ణం కత్వా ఇమం ఆమగన్ధసుత్తం ఆచరియప్పముఖానం పఞ్చన్నం తాపససతానం ఆమగన్ధం బ్యాకాసి. తం సుత్వా సో బ్రాహ్మణో తథేవ నీచమనో హుత్వా భగవతో పాదే వన్దిత్వా పబ్బజ్జం యాచి సద్ధిం పరిసాయ. "ఏథ భిక్ఖవో"తి భగవా అవోచ. తే తథేవ ఏహిభిక్ఖుభావం పత్వా ఆకాసేనాగన్త్వా భగవన్తం వన్దిత్వా కతిపాహేనేవ సబ్బేవ అగ్గఫలే అరహత్తే పతిట్ఠహింసూతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ఆమగన్ధసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. హిరిసుత్తవణ్ణనా

హిరిం తరన్తన్తి హిరిసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అనుప్పన్నే భగవతి సావత్థియం అఞ్ఞతరో బ్రాహ్మణమహాసాలో అడ్ఢో అహోసి అసీతికోటిధనవిభవో. తస్స ఏకపుత్తకో అహోసి పియో మనాపో. సో తం దేవకుమారం వియ నానప్పకారేహి సుఖూపకరణేహి సంవడ్ఢేన్తో తం సాపతేయ్యం తస్స అనియ్యాతేత్వావ కాలమకాసి సద్ధిం బ్రాహ్మణియా. తతో తస్స మాణవస్స మాతాపితూనం అచ్చయేన భణ్డాగారికో సారగబ్భం వివరిత్వా సాపతేయ్యం నియ్యాతేన్తో ఆహ – "ఇదం తే, సామి, మాతాపితూనం సన్తకం, ఇదం అయ్యకపయ్యకానం సన్తకం, ఇదం సత్తకులపరివట్టేన ఆగత"న్తి. మాణవో ధనం దిస్వా చిన్తేసి – "ఇదం ధనంయేవ దిస్సతి, యేహి పన ఇదం సఞ్చితం, తే న దిస్సన్తి, సబ్బేవ మచ్చువసం గతా. గచ్ఛన్తా చ న ఇతో కిఞ్చి ఆదాయ అగమంసు, ఏవం నామ భోగే పహాయ గన్తబ్బో పరలోకో, న సక్కా కిఞ్చి ఆదాయ గన్తుం అఞ్ఞత్ర సుచరితేన. యంనూనాహం ఇమం ధనం పరిచ్చజిత్వా సుచరితధనం గణ్హేయ్యం, యం సక్కా ఆదాయ గన్తు"న్తి. సో దివసే దివసే సతసహస్సం విస్సజ్జేన్తో పున చిన్తేసి – "పహూతమిదం ధనం, కిం ఇమినా ఏవమప్పకేన పరిచ్చాగేన, యంనూనాహం మహాదానం దదేయ్య"న్తి. సో రఞ్ఞో ఆరోచేసి – "మహారాజ, మమ ఘరే ఏత్తకం ధనం అత్థి, ఇచ్ఛామి తేన మహాదానం దాతుం. సాధు, మహారాజ, నగరే ఘోసనం కారాపేథా"తి. రాజా తథా కారాపేసి. సో ఆగతాగతానం భాజనాని పూరేత్వా సత్తహి దివసేహి సబ్బధనమదాసి , దత్వా చ చిన్తేసి – "ఏవం మహాపరిచ్చాగం కత్వా అయుత్తం ఘరే వసితుం, యంనూనాహం పబ్బజేయ్య"న్తి. తతో పరిజనస్స ఏతమత్థం ఆరోచేసి. తే "మా, త్వం సామి, 'ధనం పరిక్ఖీణ'న్తి చిన్తయి, మయం అప్పకేనేవ కాలేన నానావిధేహి ఉపాయేహి ధనసఞ్చయం కరిస్సామా"తి వత్వా నానప్పకారేహి తం యాచింసు. సో తేసం యాచనం అనాదియిత్వావ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజి.

తత్థ అట్ఠవిధా తాపసా – సపుత్తభరియా, ఉఞ్ఛాచారికా, సమ్పత్తకాలికా, అనగ్గిపక్కికా, అస్మముట్ఠికా, దన్తలుయ్యకా, పవత్తఫలికా, వణ్టముత్తికా చాతి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౮౦). తత్థ **సపుత్తభరియా**తి పుత్తదారేన సద్ధిం పబ్బజిత్వా కసివణిజ్జాదీహి జీవికం కప్పయమానా కేణియజటిలాదయో. **ఉఞ్ఛాచారికా**తి నగరద్వారే అస్సమం కారాపేత్వా తత్థ ఖత్తియబ్రాహ్మణకుమారాదయో సిప్పాదీని సిక్ఖాపేత్వా హిరఞ్ఞసువణ్ణం పటిక్ఖిపిత్వా తిలతణ్డులాదికప్పియభణ్డపటిగ్గాహకా, తే సపుత్తభరియేహి సేట్ఠతరా. **సమ్పత్తకాలికా**తి ఆహారవేలాయ సమ్పత్తం ఆహారం గహేత్వా యాపేన్తా, తే ఉఞ్ఛాచారికేహి సేట్ఠతరా. **అనగ్గిపక్కికా**తి అగ్గినా అపక్కపత్తఫలాని ఖాదిత్వా యాపేన్తా, తే సమ్పత్తకాలికేహి సేట్ఠతరా. **అస్మముట్ఠికా**తి ముట్ఠిపాసాణం గహేత్వా అఞ్ఞం వా కిఞ్చి వాసిసత్థకాదిం గహేత్వా విచరన్తా యదా ఛాతా హోన్తి, తదా సమ్పత్తరుక్ఖతో తచం

గహేత్వా ఖాదిత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ చత్తారో బ్రహ్మవిహారే భావేన్తి, తే అనగ్గిపక్కికేహి సేట్ఠతరా. **దన్తలుయ్యకాతి** ముట్ఠిపాసాణాదీనిపి అగహేత్వా చరన్తా ఖుదాకాలే సమ్పత్తరుక్ఖతో దన్తేహి ఉప్పాటేత్వా తచం ఖాదిత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ బ్రహ్మవిహారే భావేన్తి, తే అస్మముట్ఠికేహి సేట్ఠతరా. **పవత్తఫలికాతి** జాతస్సరం వా వనసణ్డం వా నిస్సాయ వసన్తా యం తత్థ సరే భిసములాలాది, యం వా వనసణ్డే పుప్ఫకాలే పుప్ఫం, ఫలకాలే ఫలం, తమేవ ఖాదన్తి. పుప్ఫఫలే అసతి అన్తమసో తత్థ రుక్ఖపపటికమ్పి ఖాదిత్వా వసన్తి, న త్వేవ ఆహారత్థాయ అఞ్ఞత్ర గచ్ఛన్తి. ఉపోసథఙ్గాధిట్ఠానం బ్రహ్మవిహారభావనం చ కరోన్తి, తే దన్తలుయ్యకేహి సేట్ఠతరా. **వణ్టముత్తికా** నామ వణ్టముత్తాని భూమియం పతితాని పణ్ణానియేవ ఖాదన్తి, సేసం పురిమసదిసమేవ, తే సబ్బసేట్ఠా.

అయం పన బ్రాహ్మణకులపుత్తో “తాపసపబ్బజ్జాసు అగ్గపబ్బజ్జం పబ్బజిస్సామీ”తి వణ్టముత్తికపబ్బజ్జమేవ పబ్బజిత్వా హిమవన్తే ద్వే తయో పబ్బతే అతిక్కమ్మ అస్సమం కారాపేత్వా పటివసతి. అథ భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన సావత్థిం గన్త్వా సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే. తేన ఖో పన సమయేన సావత్థివాసీ ఏకో పురిసో పబ్బతే చన్దనసారాదీని గవేసన్తో తస్స అస్సమం పత్వా అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. సో తం దిస్వా “కుతో ఆగతోసీ”తి పుచ్ఛి. “సావత్థితో, భన్తే”తి. “కా తత్థ పవత్తీ”తి? “తత్థ, భన్తే, మనుస్సా అప్పమత్తా దానాదీని పుఞ్ఞాని కరోన్తీ”తి. “కస్స ఓవాదం సుత్వా”తి? “బుద్ధస్స భగవతో”తి. తాపసో బుద్ధసద్దస్సవనేన విమ్హితో “బుద్ధోతి త్వం, భో పురిస, వదేసీ”తి ఆమగన్ధే వుత్తనయేనేవ తిక్ఖత్తుం పుచ్ఛిత్వా “ఘోసోపి ఖో ఏసో దుల్లభో”తి అత్తమనో భగవతో సన్తికం గన్తుకామో హుత్వా చిన్తేసి – “న యుత్తం బుద్ధస్స సన్తికం తుచ్ఛమేవ గన్తుం, కిం ను ఖో గహేత్వా గచ్ఛేయ్య”న్తి. పున చిన్తేసి – “బుద్ధా నామ ఆమిసగరుకా న హోన్తి, హన్దాహం ధమ్మపణ్ణాకారం గహేత్వా గచ్ఛామీ”తి చత్తారో పఞ్హే అభిసఙ్ఖరి –

> “కీదిసో మిత్తో న సేవితబ్బో, కీదిసో మిత్తో సేవితబ్బో;
> కీదిసో పయోగో పయుఞ్జితబ్బో, కిం రసానం అగ్గ”న్తి.

సో తే పఞ్హే గహేత్వా మజ్ఝిమదేసాభిముఖో పక్కమిత్వా అనుపుబ్బేన సావత్థిం పత్వా జేతవనం పవిట్ఠో. భగవాపి తస్మిం సమయే ధమ్మదేసనత్థాయ ఆసనే నిసిన్నోయేవ హోతి. సో భగవన్తం దిస్వా అవన్దిత్వావ ఏకమన్తం అట్ఠాసి. భగవా “కచ్చి, ఇసి, ఖమనీయ”న్తిఆదినా నయేన సమ్మోది. సోపి “ఖమనీయం, భో గోతమా”తిఆదినా నయేన పటిసమ్మోదిత్వా “యది బుద్ధో భవిస్సతి, మనసా పుచ్ఛితే పఞ్హే వాచాయ ఏవ విస్సజ్జేస్సతీ”తి మనసా ఏవ భగవన్తం తే పఞ్హే పుచ్ఛి. భగవా బ్రాహ్మణేన పుట్ఠో ఆదిపఞ్హం తావ విస్సజ్జేతుం **హిరిం తరన్త**న్తి ఆరభిత్వా అడ్ఢతేయ్యా గాథాయో ఆహ.

౨౫౬. తాసం అత్థో – **హిరిం తరన్త**న్తి హిరిం అతిక్కమన్తం అహిరికం నిల్లజ్జం. **విజిగుచ్ఛమాన**న్తి అసుచిమివ పస్సమానం. అహిరికో హి హిరిం జిగుచ్ఛతి అసుచిమివ పస్సతి, తేన నం న భజతి న అల్లీయతి. తేన వుత్తం “విజిగుచ్ఛమాన”న్తి. **తవాహమస్మి ఇతి భాసమాన**న్తి “అహం, సమ్మ, తవ సహాయో హితకామో సుఖకామో, జీవితమ్పి మే తుయ్హం అత్థాయ పరిచ్చత్త”న్తి ఏవమాదినా నయేన భాసమానం. **సయ్హాని కమ్మాని అనాదియన్త**న్తి ఏవం భాసిత్వాపి చ సయ్హాని కాతుం సక్కానిపి తస్స కమ్మాని అనాదియన్తం కరణత్థాయ అసమాదియన్తం. అథ వా చిత్తేన తత్థ ఆదరమత్తమ్పి అకరోన్తం, అపిచ ఖో పన ఉప్పన్నేసు కిచ్చేసు బ్యసనమేవ దస్సేన్తం. **నేసో మమన్తి ఇతి నం విజఞ్ఞా**తి తం ఏవరూపం “మిత్తపటిరూపకో ఏసో, నేసో మే మిత్తో”తి ఏవం పణ్డితో పురిసో విజానేయ్య.

౨౫౭. అనన్వయన్తి యం అత్థం దస్సామి, కరిస్సామీతి చ భాసతి, తేన అననుగతం. **పియం వాచం యో మిత్తేసు పకుబ్బతీతి** యో అతీతానాగతేహి పదేహి పటిసన్ధరన్తో నిరత్థకేన సఙ్గణ్హన్తో కేవలం బ్యఞ్జనచ్ఛాయామత్తేనేవ పియం మిత్తేసు వాచం పవత్తేతి. **అకరోన్తం భాసమానం, పరిజానన్తి పణ్డితాతి** ఏవరూపం యం భాసతి, తం అకరోన్తం, కేవలం వాచాయ భాసమానం "వచీపరమో నామేస అమిత్తో మిత్తపటిరూపకో"తి ఏవం పరిచ్ఛిన్దిత్వా పణ్డితా జానన్తి.

౨౫౮. న సో మిత్తో యో సదా అప్పమత్తో, భేదాసఙ్కీ రన్ధమేవానుపస్సీతి యో భేదమేవ ఆసఙ్కమానో కతమధురేన ఉపచారేన సదా అప్పమత్తో విహరతి, యంకిఞ్చి అస్సతియా అమనసికారేన కతం, అఞ్ఞాణకేన వా అకతం, "యదా మం గరహిస్సతి, తదా నం ఏతేన పటిచోదేస్సామీ"తి ఏవం రన్ధమేవ అనుపస్సతి, న సో మిత్తో సేవితబ్బోతి.

ఏవం భగవా "కీదిసో మిత్తో న సేవితబ్బో"తి ఇమం ఆదిపఞ్హం విస్సజ్జేత్వా దుతియం విస్సజ్జేతుం "**యస్మిఞ్చ సేతీ**"తి ఇమం ఉపడ్ఢగాథమాహ. తస్సత్థో **యస్మిఞ్చ** మిత్తే మిత్తో తస్స హదయమనుపవిసిత్వా సయనేన యథా నామ పితు **ఉరసి పుత్తో** "ఇమస్స మయి ఉరసి సయన్తే దుక్ఖం వా అనత్తమనతా వా భవేయ్యా"తిఆదీహి అపరిసఙ్కమానో నిబ్బిసఙ్కో హుత్వా **సేతి,** ఏవమేవం దారధనజీవితాదీసు విస్సాసం కరోన్తో మిత్తభావేన నిబ్బిసఙ్కో సేతి. **యో చ పరేహి** కారణసతం కారణసహస్సమ్పి వత్వా **అభేజ్జో, స వే మిత్తో** సేవితబ్బోతి.

౨౫౯. ఏవం భగవా "కీదిసో మిత్తో సేవితబ్బో"తి ఏవం దుతియపఞ్హం విస్సజ్జేత్వా తతియం విస్సజ్జేతుం "పాముజ్జకరణ"న్తి గాథమాహ. తస్సత్థో – పాముజ్జం కరోతీతి **పాముజ్జకరణం. ఠానన్తి** కారణం. కిం పన తన్తి? వీరియం. తఞ్హి ధమ్మూపసఞ్హితం పీతిపామోజ్జసుఖముప్పాదనతో పాముజ్జకరణన్తి వుచ్చతి. యథాహ "స్వాఖాతే, భిక్ఖవే, ధమ్మవినయే యో ఆరద్ధవీరియో, సో సుఖం విహరతీ"తి (అం॰ ని॰ ౧.౩౯౯). పసంసం ఆవహతీతి **పసంసావహనం**. ఆదితో దిబ్బమానుసకసుఖానం , పరియోసానే నిబ్బానసుఖస్స ఆవహనతో ఫలూపచారేన **సుఖం**. ఫలం పటికఙ్ఖమానో **ఫలానిసంసో. భావేతీతి** వడ్ఢేతి. **వహన్తో పోరిసం ధురన్తి** పురిసానుచ్ఛవికం భారం ఆదాయ విహరన్తో ఏతం సమ్మప్పధానవీరియసఙ్ఖాతం ఠానం భావేతి, ఈదిసో పయోగో సేవితబ్బోతి.

౨౬౦. ఏవం భగవా "కీదిసో పయోగో పయుఞ్జితబ్బో"తి తతియపఞ్హం విస్సజ్జేత్వా చతుత్థం విస్సజ్జేతుం "**పవివేకరస**"న్తి గాథమాహ. తత్థ **పవివేకోతి** కిలేసవివేకతో జాతత్తా అగ్గఫలం వుచ్చతి, తస్స రసోతి అస్సాదనట్ఠేన తంసమ్పయుత్తం సుఖం. **ఉపసమోపి** కిలేసూపసమన్తే జాతత్తా నిబ్బానసఙ్ఖాతఉపసమారమ్మణత్తా వా తదేవ, **ధమ్మపీతిరసోపి** అరియధమ్మతో అనపేతాయ నిబ్బానసఙ్ఖాతే ధమ్మే ఉప్పన్నాయ పీతియా రసత్తా తదేవ. తం పవివేకరసం ఉపసమస్స చ రసం పిత్వా తదేవ **ధమ్మపీతిరసం పివం నిద్దరో హోతి నిప్పాపో,** పివిత్వాపి కిలేసపరిళాహాభావేన నిద్దరో, పివన్తోపి పహీనపాపత్తా నిప్పాపో హోతి, తస్మా ఏతం రసానమగ్గన్తి. కేచి పన "ఝాననిబ్బానపచ్చవేక్ఖణానం కాయచిత్తఉపధివివేకానఞ్చ వసేన పవివేకరసాదయో తయో ఏవ ఏతే ధమ్మా"తి యోజేన్తి , పురిమమేవ సున్దరం. ఏవం భగవా చతుత్థపఞ్హం విస్సజ్జేన్తో అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే బ్రాహ్మణో భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా కతిపాహేనేవ పటిసమ్భిదాప్పత్తో అరహా అహోసీతి.

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ హిరిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఠమో భాగో నిట్ఠితో.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథా

(దుతియో భాగో)

౨. చూళవగ్గో

౪. మఙ్గలసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి మఙ్గలసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? జమ్బుదీపే కిర తత్థ తత్థ నగరద్వారసన్థాగారసభాదీసు మహాజనా సన్నిపతిత్వా హిరఞ్ఞసువణ్ణం దత్వా నానప్పకారం సీతాహరణాదిబాహిరకకథం కథాపేన్తి, ఏకేకా కథా చతుమాసచ్చయేన నిట్ఠాతి. తత్థ ఏకదివసం మఙ్గలకథా సముట్ఠాసి – ‘‘కిం ను ఖో మఙ్గలం, కిం దిట్ఠం మఙ్గలం, సుతం మఙ్గలం, ముతం మఙ్గలం, కో మఙ్గలం జానాతీ’’తి?

అథ దిట్ఠమఙ్గలికో నామేకో పురిసో ఆహ – ‘‘అహం మఙ్గలం జానామి, దిట్ఠం లోకే మఙ్గలం, దిట్ఠం నామ అభిమఙ్గలసమ్మతం రూపం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ చాతకసకుణం వా పస్సతి, బేలువలట్ఠిం వా గబ్భినిం వా కుమారకే వా అలఙ్కతపటియత్తే పుణ్ణఘటం వా అల్లరోహితమచ్ఛం వా ఆజఞ్ఞం వా ఆజఞ్ఞరథం వా ఉసభం వా గావిం వా కపిలం వా, యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చి ఏవరూపం అభిమఙ్గలసమ్మతం రూపం పస్సతి, ఇదం వుచ్చతి దిట్ఠమఙ్గల’’న్తి. తస్స వచనం ఏకచ్చే అగ్గహేసుం, ఏకచ్చే నాగ్గహేసుం. యే నాగ్గహేసుం, తే తేన సహ వివదింసు.

అథ సుతమఙ్గలికో నామేకో పురిసో ఆహ – ‘‘చక్ఖు నామేతం, భో, సుచిమ్పి అసుచిమ్పి పస్సతి, తథా సున్దరమ్పి అసున్దరమ్పి, మనాపమ్పి అమనాపమ్పి. యది తేన దిట్ఠం మఙ్గలం సియా, సబ్బమ్పి మఙ్గలం సియా, తస్మా న దిట్ఠం మఙ్గలం, అపిచ ఖో పన సుతం మఙ్గలం, సుతం నామ అభిమఙ్గలసమ్మతో సద్దో. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ వడ్ఢాతి వా వడ్ఢమానాతి వా పుణ్ణాతి వా ఫుస్సాతి వా సుమనాతి వా సిరీతి వా సిరివడ్ఢాతి వా అజ్జ సునక్ఖత్తం సుముహుత్తం సుదివసం సుమఙ్గలన్తి ఏవరూపం వా యంకిఞ్చి అభిమఙ్గలసమ్మతం సద్దం సుణాతి, ఇదం వుచ్చతి సుతమఙ్గల’’న్తి. తస్సపి వచనం ఏకచ్చే అగ్గహేసుం, ఏకచ్చే నాగ్గహేసుం. యే నాగ్గహేసుం, తే తేన సహ వివదింసు.

అథ ముతమఙ్గలికో నామేకో పురిసో ఆహ – ‘‘సోతమ్పి హి నామేతం భో సాధుమ్పి అసాధుమ్పి మనాపమ్పి అమనాపమ్పి సుణాతి. యది తేన సుతం మఙ్గలం సియా, సబ్బమ్పి మఙ్గలం సియా, తస్మా న సుతం మఙ్గలం, అపిచ ఖో

పన ముతం మఙ్గలం, ముతం నామ అభిమఙ్గలసమ్మతం గన్ధరసఫోట్ఠబ్బం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో కాలస్సేవ వుట్ఠాయ పదుమగన్ధాదిపుప్ఫగన్ధం వా ఘాయతి, ఫుస్సదన్తకట్ఠం వా ఖాదతి, పథవిం వా ఆమసతి, హరితసస్సం వా అల్లగోమయం వా కచ్ఛపం వా తిలవాహం వా పుప్ఫం వా ఫలం వా ఆమసతి, ఫుస్సమత్తికాయ వా సమ్మా లిమ్పతి, ఫుస్ససాటకం వా నివాసేతి, ఫుస్సవేఠనం వా ధారేతి, యం వా పనఞ్ఞమ్పి కిఞ్చి ఏవరూపం అభిమఙ్గలసమ్మతం గన్ధం వా ఘాయతి, రసం వా సాయతి, ఫోట్ఠబ్బం వా ఫుసతి, ఇదం వుచ్చతి ముతమఙ్గల"న్తి. తస్సపి వచనం ఏకచ్చే అగ్గహేసుం, ఏకచ్చే నాగ్గహేసుం.

తత్థ న దిట్ఠమఙ్గలికో సుతముతమఙ్గలికే అసక్ఖి సఞ్ఞాపేతుం. న తేసం అఞ్ఞతరో ఇతరే ద్వే. తేసు చ మనుస్సేసు యే దిట్ఠమఙ్గలికస్స వచనం గణ్హింసు, తే "దిట్ఠంయేవ మఙ్గల"న్తి గతా. యే సుతముతమఙ్గలికానం వచనం గణ్హింసు, తే "సుతంయేవ ముతంయేవ మఙ్గల"న్తి గతా. ఏవమయం మఙ్గలకథా సకలజమ్బుదీపే పాకటా జాతా.

అథ సకలజమ్బుదీపే మనుస్సా గుమ్బగుమ్బా హుత్వా "కిం ను ఖో మఙ్గల"న్తి మఙ్గలాని చిన్తయింసు . తేసం మనుస్సానం ఆరక్ఖదేవతా తం కథం సుత్వా తథేవ మఙ్గలాని చిన్తయింసు. తాసం దేవతానం భుమ్మదేవతా మిత్తా హోన్తి, అథ తతో సుత్వా భుమ్మదేవతాపి తథేవ మఙ్గలాని చిన్తయింసు. తాసమ్పి దేవతానం ఆకాసట్ఠదేవతా మిత్తా హోన్తి, ఆకాసట్ఠదేవతానం చాతుమహారాజికదేవతా. ఏతేనేవ ఉపాయేన యావ సుదస్సీదేవతానం అకనిట్ఠదేవతా మిత్తా హోన్తి, అథ తతో సుత్వా అకనిట్ఠదేవతాపి తథేవ గుమ్బగుమ్బా హుత్వా మఙ్గలాని చిన్తయింసు. ఏవం దససహస్సచక్కవాళేసు సబ్బత్థ మఙ్గలచిన్తా ఉదపాది. ఉప్పన్నా చ సా "ఇదం మఙ్గలం ఇదం మఙ్గల"న్తి వినిచ్ఛియమానాపి అప్పత్తా ఏవ వినిచ్ఛయం ద్వాదస వస్సాని అట్ఠాసి. సబ్బే మనుస్సా చ దేవా చ బ్రహ్మానో చ ఠపేత్వా అరియసావకే దిట్ఠసుతముతవసేన తిధా భిన్నా. ఏకోపి "ఇదమేవ మఙ్గల"న్తి యథాభుచ్చతో నిట్ఠఙ్గతో నాహోసి, మఙ్గలకోలాహలం లోకే ఉప్పజ్జి.

కోలాహలం నామ పఞ్చవిధం – కప్పకోలాహలం, చక్కవత్తికోలాహలం, బుద్ధకోలాహలం, మఙ్గలకోలాహలం, మోనేయ్యకోలాహలన్తి. తత్థ కామావచరదేవా ముత్తసిరా వికిణ్ణకేసా రుదమ్ముఖా అస్సూని హత్థేహి పుఞ్ఛమానా రత్తవత్థనివత్థా అతివియ విరూపవేసధారినో హుత్వా, "వస్ససతసహస్సస్స అచ్చయేన కప్పుట్ఠానం భవిస్సతి. అయం లోకో వినస్సిస్సతి, మహాసముద్దో సుస్సిస్సతి, అయఞ్చ మహాపథవీ సినేరు చ పబ్బతరాజా ఉడ్ఢయ్హిస్సతి వినస్సిస్సతి, యావ బ్రహ్మలోకా లోకవినాసో భవిస్సతి. మేత్తం, మారిసా, భావేథ, కరుణం ముదితం ఉపేక్ఖం, మారిసా, భావేథ, మాతరం ఉపట్ఠహథ, పితరం ఉపట్ఠహథ, కులే జేట్ఠాపచాయినో హోథ, జాగరథ మా పమాదత్థా"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **కప్పకోలాహలం** నామ.

కామావచరదేవాయేవ "వస్ససతస్సచ్చయేన చక్కవత్తిరాజా లోకే ఉప్పజ్జిస్సతీ"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **చక్కవత్తికోలాహలం** నామ.

సుద్ధావాసా పన దేవా బ్రహ్మాభరణేన అలఙ్కరిత్వా బ్రహ్మవేఠనం సీసే కత్వా పీతిసోమనస్సజాతా బుద్ధగుణవాదినో "వస్ససహస్సస్స అచ్చయేన బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జిస్సతీ"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **బుద్ధకోలాహలం** నామ.

సుద్ధావాసా ఏవ దేవా మనుస్సానం చిత్తం ఞత్వా "ద్వాదసన్నం వస్సానం అచ్చయేన సమ్మాసమ్బుద్ధో మఙ్గలం కథేస్సతీ"తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **మఙ్గలకోలాహలం** నామ.

సుద్ధావాసా ఏవ దేవా “సత్తన్నం వస్సానం అచ్చయేన అఞ్ఞతరో భిక్ఖు భగవతా సద్ధిం సమాగమ్మ మోనేయ్యపటిపదం పుచ్ఛిస్సతీ”తి మనుస్సపథే విచరిత్వా ఆరోచేన్తి. ఇదం **మోనేయ్యకోలాహలం** నామ. ఇమేసు పఞ్చసు కోలాహలేసు దిట్ఠమఙ్గలాదివసేన తిధా భిన్నేసు దేవమనుస్సేసు ఇదం మఙ్గలకోలాహలం లోకే ఉప్పజ్జి.

అథ దేవేసు చ మనుస్సేసు చ విచినిత్వా విచినిత్వా మఙ్గలాని అలభమానేసు ద్వాదసన్నం వస్సానం అచ్చయేన తావతింసకాయికా దేవతా సఙ్గమ్మ సమాగమ్మ ఏవం సమచిన్తేసుం – “సేయ్యథాపి నామ, మారిసా, ఘరసామికో అన్తోఘరజనానం, గామసామికో గామవాసీనం, రాజా సబ్బమనుస్సానం, ఏవమేవం అయం సక్కో దేవానమిన్దో అమ్హాకం అగ్గో చ సేట్ఠో చ యదిదం పుఞ్ఞేన తేజేన ఇస్సరియేన పఞ్ఞాయ ద్విన్నం దేవలోకానం అధిపతి. యంనూన మయం సక్కం దేవానమిన్దం ఏతమత్థం పుచ్ఛేయ్యామా”తి. తా సక్కస్స సన్తికం గన్త్వా సక్కం దేవానమిన్దం తఙ్ఖణానురూపనివాసనాభరణసస్సిరికసరీరం అడ్ఢతేయ్యకోటిఅచ్ఛరాగణపరివుతం పారిచ్ఛత్తకమూలే పణ్డుకమ్బలవరాసనే నిసిన్నం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం ఠత్వా ఏతదవోచుం – “యగ్ఘే, మారిస, జానేయ్యాసి, ఏతరహి మఙ్గలపఞ్హా సముట్ఠితా, ఏకే దిట్ఠం మఙ్గలన్తి వదన్తి, ఏకే సుతం మఙ్గలన్తి వదన్తి, ఏకే ముతం మఙ్గలన్తి వదన్తి. తత్థ మయఞ్చ అఞ్ఞే చ అనిట్ఠఙ్గతా, సాధు వత నో త్వం యాథావతో బ్యాకరోహీ”తి. దేవరాజా పకతియాపి పఞ్ఞవా “అయం మఙ్గలకథా కత్థ పఠమం సముట్ఠితా”తి ఆహ. “మయం దేవ చాతుమహారాజికానం అస్సుమ్హా”తి ఆహంసు. తతో చాతుమహారాజికా ఆకాసట్ఠదేవతానం, ఆకాసట్ఠదేవతా భుమ్మదేవతానం, భుమ్మదేవతా మనుస్సారక్ఖదేవతానం, మనుస్సారక్ఖదేవతా “మనుస్సలోకే సముట్ఠితా”తి ఆహంసు.

అథ దేవానమిన్దో “సమ్మాసమ్బుద్ధో కత్థ వసతీ”తి పుచ్ఛి. “మనుస్సలోకే, దేవా”తి ఆహంసు. “తం భగవన్తం కోచి పుచ్ఛీ”తి ఆహ. “న కోచి దేవా”తి. “కిం ను ఖో నామ తుమ్హే మారిసా అగ్గిం ఛడ్డేత్వా ఖజ్జోపనకం ఉజ్జాలేథ, యే అనవసేసమఙ్గలదేసకం తం భగవన్తం అతిక్కమిత్వా మం పుచ్ఛితబ్బం మఞ్ఞథ? ఆగచ్ఛథ, మారిసా, తం భగవన్తం పుచ్ఛామ, అద్ధా సస్సిరికం పఞ్హబ్యాకరణం లభిస్సామా”తి ఏకం దేవపుత్తం ఆణాపేసి – “త్వం భగవన్తం పుచ్ఛా”తి. సో దేవపుత్తో తఙ్ఖణానురూపేన అలఙ్కారేన అత్తానం అలఙ్కరిత్వా విజ్జురివ విజ్జోతమానో దేవగణపరివుతో జేతవనమహావిహారం ఆగన్త్వా భగవన్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం ఠత్వా మఙ్గలపఞ్హం పుచ్ఛన్తో గాథాయ అజ్ఝభాసి. భగవా తస్స తం పఞ్హం విస్సజ్జేన్తో ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **ఏవం మే సుత**న్తిఆదీనమత్థో సఙ్ఖేపతో కసిభారద్వాజసుత్తవణ్ణనాయం వుత్తో, విత్థారం పన ఇచ్ఛన్తేహి పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమట్ఠకథాయం వుత్తనయేన గహేతబ్బో. కసిభారద్వాజసుత్తే **చ** “మగధేసు విహరతి దక్ఖిణాగిరిస్మిం ఏకనాళాయం బ్రాహ్మణగామే”తి వుత్తం, ఇధ “సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే”తి. తస్మా “సావత్థియ”న్తి ఇమం పదం ఆదిం కత్వా ఇధ అపుబ్బపదవణ్ణనం కరిస్సామ.

సేయ్యథిదం, **సావత్థియ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. తం కిర సవత్థస్స నామ ఇసినో నివాసట్ఠానం అహోసి. తస్మా యథా కుసమ్బస్స నివాసో కోసమ్బీ, కాకణ్డస్స నివాసో కాకణ్డీతి, ఏవం ఇత్థిలిఙ్గవసేన “సావత్థీ”తి వుచ్చతి. పోరాణా పన వణ్ణయన్తి – యస్మా తస్మిం ఠానే సత్థసమాయోగే “కింభణ్డమత్థీ”తి పుచ్ఛితే “సబ్బమత్థీ”తి ఆహంసు, తస్మా తం వచనముపాదాయ “సావత్థీ”తి వుచ్చతి. తస్సం సావత్థియం. ఏతేనస్స గోచరగామో దీపితో హోతి. జేతో నామ రాజకుమారో, తేన రోపితసంవడ్ఢితత్తా తస్స జేతస్స వనన్తి జేతవనం, తస్మిం **జేతవనే**. అనాథానం పిణ్డో ఏతస్మిం అత్థీతి అనాథపిణ్డికో, తస్స

అనాథపిణ్డికస్స. అనాథపిణ్డికేన గహపతినా చతుపణ్ణాసకోటిపరిచ్చాగేన నిట్ఠాపితారామేతి అత్థో. ఏతేనస్స పబ్బజితానురూపనివాసోకాసో దీపితో హోతి.

అథాతి అవిచ్ఛేదత్థే, **ఖో**తి అధికారన్తరనిదస్సనత్థే నిపాతో. తేన అవిచ్ఛిన్నేయేవ తత్థ భగవతో విహారే "ఇదమధికారన్తరం ఉదపాదీ"తి దస్సేతి. కిం తన్తి? **అఞ్ఞతరా దేవతా**తిఆది. తత్థ **అఞ్ఞతరా**తి అనియమితనిద్దేసో. సా హి నామగోత్తతో అపాకటా, తస్మా "అఞ్ఞతరా"తి వుత్తా. దేవో ఏవ దేవతా, ఇత్థిపురిససాధారణమేతం. ఇధ పన పురిసో ఏవ సో దేవపుత్తో, కిన్తు సాధారణనామవసేన "దేవతా"తి వుత్తో.

అభిక్కన్తాయ రత్తియాతి ఏత్థ **అభిక్కన్తసద్దో** ఖయసున్దరాభిరూపఅబ్భనుమోదనాదీసు దిస్సతి. తత్థ "అభిక్కన్తా, భన్తే, రత్తి, నిక్ఖన్తో పఠమో యామో, చిరనిసిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘో. ఉద్దిసతు, భగవా భిక్ఖూనం పాతిమోక్ఖ"న్తి ఏవమాదీసు (చూళవ. ౩౮౩; అ. ని. ౮.౨౦; ఉదా. ౪౫) ఖయే దిస్సతి. "అయం ఇమేసం చతున్నం పుగ్గలానం అభిక్కన్తతరో చ పణీతతరో చా"తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౪.౧౦౦) సున్దరే.

> "కో మే వన్దతి పాదాని, ఇద్ధియా యససా జలం;
>
> అభిక్కన్తేన వణ్ణేన, సబ్బా ఓభాసయం దిసా"తి. (వి. వ. ౮౫౭) –

ఏవమాదీసు అభిరూపే. "అభిక్కన్తం, భో గోతమ, అభిక్కన్తం, భో గోతమా"తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౨.౧౬; పారా. ౧౫) అబ్భనుమోదనే. ఇధ పన ఖయే. తేన అభిక్కన్తాయ రత్తియా, పరిక్ఖీణాయ రత్తియాతి వుత్తం హోతి.

అభిక్కన్తవణ్ణాతి ఏత్థ **అభిక్కన్త**సద్దో అభిరూపే, **వణ్ణ**సద్దో పన ఛవిథుతికులవగ్గకారణసణ్ఠానప్పమాణరూపాయతనాదీసు దిస్సతి. తత్థ "సువణ్ణవణ్ణోసి భగవా"తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౨.౩౯౯; సు. ని. ౫౫౩) ఛవియం. "కదా సఞ్ఞూళ్హా పన తే, గహపతి, ఇమే సమణస్స గోతమస్స వణ్ణా"తి ఏవమాదీసు (మ. ని. ౨.౭౭) థుతియం. "చత్తారోమే, భో గోతమ, వణ్ణా"తి ఏవమాదీసు (దీ. ని. ౩.౧౧౫) కులవగ్గే. "అథ కేన ను వణ్ణేన, గన్ధత్థేనోతి వుచ్చతీ"తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౧.౨౩౪) కారణే. "మహన్తం హత్థిరాజవణ్ణం అభినిమ్మినిత్వా"తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౧.౧౩౮) సణ్ఠానే. "తయో పత్తస్స వణ్ణా"తి ఏవమాదీసు పమాణే. "వణ్ణో గన్ధో రసో ఓజా"తి ఏవమాదీసు రూపాయతనే. సో ఇధ ఛవియం దట్ఠబ్బో. తేన అభిక్కన్తవణ్ణా అభిరూపచ్ఛవీతి వుత్తం హోతి.

కేవలకప్పన్తి ఏత్థ **కేవల**సద్దో అనవసేసయేభుయ్యఅబ్యామిస్సఅనతిరేకదళ్హత్థవిసంయోగాదిఅనేకత్థో. తథా హిస్స "కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియ"న్తి ఏవమాదీసు (దీ. ని. ౧.౨౫౫; పారా. ౧) అనవసేసతా అత్థో. "కేవలకప్పా చ అఙ్గమాగధా పహూతం ఖాదనీయం భోజనీయం ఆదాయ ఉపసఙ్కమిస్సన్తీ"తి ఏవమాదీసు (మహావ. ౪౩) యేభుయ్యతా. "కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ"తి ఏవమాదీసు (విభ. ౨౨౫) అబ్యామిస్సతా. "కేవలం సద్ధామత్తకం నూన అయమాయస్మా"తి ఏవమాదీసు (మహావ. ౨౪౪) అనతిరేకతా. "ఆయస్మతో భన్తే అనురుద్ధస్స బాహికో నామ సద్ధివిహారికో కేవలకప్పం సఙ్ఘభేదాయ ఠితో"తి ఏవమాదీసు (అ. ని. ౪.౨౪౩) దళ్హత్థతా. "కేవలీ వుసితవా ఉత్తమపురిసోతి వుచ్చతీ"తి ఏవమాదీసు (సం. ని. ౩.౫౭) విసంయోగో. ఇధ పనస్స అనవసేసతో అత్థో అధిప్పేతో.

కప్పుసద్దో పనాయం అభిసద్దహనవోహారకాలపఞ్ఞత్తిఛేదనవికప్పలేససమన్తభావాదిఅనేకత్థో. తథా హిస్స "ఓకప్పనియమేతం భోతో గోతమస్స, యథా తం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా"తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭) అభిసద్దహనమత్థో. "అనుజానామి, భిక్ఖవే, పఞ్చహి సమణకప్పేహి ఫలం పరిభుఞ్జితు"న్తి ఏవమాదీసు (చూళవ॰ ౨౫౦) వోహారో. "యేన సుదం నిచ్చకప్పం విహరామీ"తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭) కాలో. "ఇచ్చాయస్మా కప్పో"తి ఏవమాదీసు (సు॰ ని॰ ౧౦౯౮; చూళని॰ కప్పమాణవపుచ్ఛా ౧౧౭) పఞ్ఞత్తి. "అలఙ్కతో కప్పితకేసమస్సూ"తి ఏవమాదీసు (జా॰ ౨.౨౨.౧౩౬౮) ఛేదనం. "కప్పతి ద్వఙ్గులకప్పో"తి ఏవమాదీసు (చూళవ॰ ౪౪౬) వికప్పో. "అత్థి కప్పో నిపజ్జితు"న్తి ఏవమాదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౮౦) లేసో. "కేవలకప్పం వేళువనం ఓభాసేత్వా"తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౯౪) సమన్తభావో. ఇధ పనస్స సమన్తభావో అత్థోతి అధిప్పేతో. యతో **కేవలకప్పం జేతవన**న్తి ఏత్థ అనవసేసం సమన్తతో జేతవనన్తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

ఓభాసేత్వాతి ఆభాయ ఫరిత్వా, చన్దిమా వియ సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకపజ్జోతం కరిత్వాతి అత్థో.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి భుమ్మత్థే కరణవచనం, యతో యత్థ భగవా, తత్థ ఉపసఙ్కమీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. యేన వా కారణేన భగవా దేవమనుస్సేహి ఉపసఙ్కమితబ్బో, తేనేవ కారణేన ఉపసఙ్కమీతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. కేన చ కారణేన భగవా ఉపసఙ్కమితబ్బో? నానప్పకారగుణవిసేసాధిగమాధిప్పాయేన సాదుఫలూపభోగాధిప్పాయేన దిజగణేహి నిచ్చఫలితమహారుక్ఖో వియ. ఉపసఙ్కమీతి చ గతాతి వుత్తం హోతి. **ఉపసఙ్కమిత్వా**తి ఉపసఙ్కమనపరియోసానదీపనం. అథ వా ఏవం గతా తతో ఆసన్నతరం ఠానం భగవతో సమీపసఙ్ఖాతం గన్త్వాతిపి వుత్తం హోతి. **భగవన్తం అభివాదేత్వా**తి భగవన్తం వన్దిత్వా పణమిత్వా నమస్సిత్వా.

ఏకమన్తన్తి భావనపుంసకనిద్దేసో, ఏకోకాసం ఏకపస్సన్తి వుత్తం హోతి. భుమ్మత్థే వా ఉపయోగవచనం. **అట్ఠాసీ**తి నిసజ్జాదిపటిక్ఖేపో, ఠానం కప్పేసి, ఠితా అహోసీతి అత్థో.

కథం ఠితా పన సా ఏకమన్తం ఠితా అహూతి?

"న పచ్ఛతో న పురతో, నాపి ఆసన్నదూరతో;
న కచ్ఛే నోపి పటివాతే, న చాపి ఓణతుణ్ణతే;
ఇమే దోసే వివజ్జేత్వా, ఏకమన్తం ఠితా అహూ"తి.

కస్మా పనాయం అట్ఠాసి ఏవ, న నిసీదీతి? లహుం నివత్తితుకామతాయ. దేవతా హి కఞ్చిదేవ అత్థవసం పటిచ్చ సుచిపురిసో వియ వచ్చట్ఠానం మనుస్సలోకం ఆగచ్ఛన్తి. పకతియా పనేతాసం యోజనసతతో పభుతి మనుస్సలోకో దుగ్గన్ధతాయ పటికూలో హోతి, న తత్థ అభిరమన్తి. తేన సా ఆగతకిచ్చం కత్వా లహుం నివత్తితుకామతాయ న నిసీది. యస్స చ గమనాదిఇరియాపథపరిస్సమస్స వినోదనత్థం నిసీదన్తి, సో దేవానం పరిస్సమో నత్థి, తస్మాపి న నిసీది. యే చ మహాసావకా భగవన్తం పరివారేత్వా ఠితా, తే పతిమానేసి, తస్మాపి న నిసీది. అపిచ భగవతి గారవేనేవ న నిసీది. దేవానఞ్హి నిసీదితుకామానం ఆసనం నిబ్బత్తతి, తం అనిచ్ఛమానా నిసజ్జాయ చిత్తమ్పి అకత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి.

ఏకమన్తం ఠితా ఖో సా దేవతాతి ఏవం ఇమేహి కారణేహి ఏకమన్తం ఠితా ఖో సా దేవతా. **భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసీతి** భగవన్తం గాథాయ అక్ఖరపదనియమితగన్థితేన వచనేన అభాసీతి అత్థో.

౨౬౧. తత్థ **బహూతి** అనియమితసఙ్ఖ్యానిద్దేసో. తేన అనేకసతా అనేకసహస్సా అనేకసతసహస్సాతి వుత్తం హోతి. దిబ్బన్తీతి **దేవా,** పఞ్చహి కామగుణేహి కీళన్తి, అత్తనో వా సిరియా జోతన్తీతి అత్థో. అపిచ తివిధా దేవా సమ్ముతిఉపపత్తివిసుద్ధివసేన. యథాహ –

> ‘‘దేవాతి తయో దేవా సమ్ముతిదేవా, ఉపపత్తిదేవా, విసుద్ధిదేవా. తత్థ సమ్ముతిదేవా నామ రాజానో, దేవియో, రాజకుమారా. ఉపపత్తిదేవా నామ చాతుమహారాజికే దేవే ఉపాదాయ తదుత్తరిదేవా. విసుద్ధిదేవా నామ అరహన్తో వుచ్చన్తీ’’తి (చూళని॰ ధోతకమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౩౨, పారాయనానుగీతిగాథానిద్దేస ౧౧౯).

తేసు ఇధ ఉపపత్తిదేవా అధిప్పేతా. మనునో అపచ్చాతి **మనుస్సా**. పోరాణా పన భణన్తి – మనస్స ఉస్సన్నతాయ మనుస్సా. తే జమ్బుదీపకా, అపరగోయానకా, ఉత్తరకురుకా, పుబ్బవిదేహకాతి చతుబ్బిధా. ఇధ జమ్బుదీపకా అధిప్పేతా. మఙ్గలన్తి ఇమేహి సత్తాతి **మఙ్గలాని,** ఇద్ధిం వుద్ధిఞ్చ పాపుణన్తీతి అత్థో. **అచిన్తయున్తి** చిన్తేసుం. **ఆకఙ్ఖమానాతి** ఇచ్ఛమానా పత్థయమానా పిహయమానా. **సోత్థానన్తి** సోత్థిభావం, సబ్బేసం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికానం సోభనానం సున్దరానం కల్యాణానం ధమ్మానమత్థితన్తి వుత్తం హోతి. **బ్రూహీతి** దేసేహి పకాసేహి ఆచిక్ఖ వివర విభజ ఉత్తానీకరోహి. **మఙ్గలన్తి** ఇద్ధికారణం వుద్ధికారణం సబ్బసమ్పత్తికారణం. **ఉత్తమన్తి** విసిట్ఠం పవరం సబ్బలోకహితసుఖావహన్తి అయం గాథాయ అనుపుబ్బపదవణ్ణనా.

అయం పన పిణ్డత్థో – సో దేవపుత్తో దససహస్సచక్కవాళేసు దేవతా మఙ్గలపఞ్హం సోతుకామతాయ ఇమస్మిం ఏకచక్కవాళే సన్నిపతిత్వా ఏకవాలగ్గకోటిఓకాసమత్తే దసపి వీసమ్పి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పఞ్ఞాసమ్పి సట్ఠిపి సత్తతిపి అసీతిపి సుఖుమత్తభావే నిమ్మినిత్వా సబ్బదేవమారబ్రహ్మానో సిరియా చ తేజసా చ అధిగయ్హ విరోచమానం పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నం భగవన్తం పరివారేత్వా ఠితా దిస్వా తస్మిం చ సమయే అనాగతానమ్పి సకలజమ్బుదీపకానం మనుస్సానం చేతసా చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయ సబ్బదేవమనుస్సానం విచికిచ్ఛాసల్లసముద్ధరణత్థం ఆహ – ‘‘బహూ దేవా మనుస్సా చ, మఙ్గలాని అచిన్తయుం, ఆకఙ్ఖమానా సోత్థానం అత్తనో సోత్థిభావం ఇచ్ఛన్తా, బ్రూహి మఙ్గలముత్తమం, తేసం దేవానం అనుమతియా మనుస్సానఞ్చ అనుగ్గహేన మయా పుట్ఠో సమానో యం సబ్బేసమేవ అమ్హాకం ఏకన్తహితసుఖావహనతో ఉత్తమం మఙ్గలం, తం నో అనుకమ్పం ఉపాదాయ బ్రూహి భగవా’’తి.

౨౬౨. ఏవమేతం దేవపుత్తస్స వచనం సుత్వా భగవా **‘‘అసేవనా చ బాలాన’’**న్తి గాథమాహ. తత్థ **అసేవనాతి** అభజనా అపయిరుపాసనా. **బాలానన్తి** బలన్తి అస్ససన్తీతి బాలా, అస్ససితపస్ససితమత్తేన జీవన్తి, న పఞ్ఞాజీవితేనాతి అధిప్పాయో. తేసం బాలానం **పణ్డితానన్తి** పణ్డన్తీతి పణ్డితా, సన్దిట్ఠికసమ్పరాయికేసు అత్థేసు ఞాణగతియా గచ్ఛన్తీతి అధిప్పాయో. తేసం పణ్డితానం. **సేవనాతి** భజనా పయిరుపాసనా తంసహాయతా తంసమ్పవఙ్కతా. **పూజాతి** సక్కారగరుకారమాననవన్దనా. **పూజనేయ్యానన్తి** పూజారహానం. **ఏతం మఙ్గలముత్తమన్తి** యా చ బాలానం అసేవనా, యా చ పణ్డితానం సేవనా, యా చ పూజనేయ్యానం పూజా, తం సబ్బం సమ్పిణ్డేత్వా ఆహ ఏతం మఙ్గలముత్తమన్తి. యం తయా పుట్ఠం ‘‘బ్రూహి మఙ్గలముత్తమ’’న్తి, ఏత్థ తావ ఏతం మఙ్గలముత్తమన్తి గణ్హాహీతి వుత్తం హోతి. అయమేతిస్సా గాథాయ పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పనస్సా ఏవం వేదితబ్బా – ఏవమేతం దేవపుత్తస్స వచనం సుత్వా భగవా ఇమం గాథమాహ. తత్థ యస్మా చతుబ్బిధా కథా పుచ్ఛితకథా, అపుచ్ఛితకథా, సానుసన్ధికథా, అననుసన్ధికథాతి. తత్థ “పుచ్ఛామి తం, గోతమ, భూరిపఞ్ఞం, కథంకరో సావకో సాధు హోతీ”తి (సు॰ ని॰ ౩౭౮) చ, “కథం ను త్వం, మారిస, ఓఘమతరీ”తి (సం॰ ని॰ ౧.౧) చ ఏవమాదీసు పుచ్ఛితేన కథికా పుచ్ఛితకథా. “యం పరే సుఖతో ఆహు, తదరియా ఆహు దుక్ఖతో”తి ఏవమాదీసు (సు॰ ని॰ ౭౬౭) అపుచ్ఛితేన అత్తజ్ఝాసయవసేనేవ కథితా అపుచ్ఛితకథా. సబ్బాపి బుద్ధానం కథా “సనిదానాహం, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేమీ”తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; కథా॰ ౮౦౬) వచనతో సానుసన్ధికథా. అననుసన్ధికథా ఇమస్మిం సాసనే నత్థి. ఏవమేతాసు కథాసు అయం దేవపుత్తేన పుచ్ఛితేన భగవతా కథితత్తా పుచ్ఛితకథా. పుచ్ఛితకథాయఞ్చ యథా ఛేకో పురిసో కుసలో మగ్గస్స, కుసలో అమగ్గస్స, మగ్గం పుట్ఠో పఠమం విజహితబ్బం ఆచిక్ఖిత్వా పచ్ఛా గహేతబ్బం ఆచిక్ఖతి – “అసుకస్మిం నామ ఠానే ద్వేధాపథో హోతి, తత్థ వామం ముఞ్చిత్వా దక్ఖిణం గణ్హథా”తి, ఏవం సేవితబ్బాసేవితబ్బేసు అసేవితబ్బం ఆచిక్ఖిత్వా సేవితబ్బం ఆచిక్ఖతి. భగవా చ మగ్గకుసలపురిససదిసో. యథాహ –

> “పురిసో మగ్గకుసలోతి ఖో, తిస్స, తథాగతస్సేతం అధివచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా”తి (సం॰ ని॰ ౩.౮౪).

సో హి కుసలో ఇమస్స లోకస్స, కుసలో పరస్స లోకస్స, కుసలో మచ్చుధేయ్యస్స, కుసలో అమచ్చుధేయ్యస్స, కుసలో మారధేయ్యస్స, కుసలో అమారధేయ్యస్సాతి. తస్మా పఠమం అసేవితబ్బం ఆచిక్ఖిత్వా సేవితబ్బం ఆచిక్ఖన్తో ఆహ – “అసేవనా చ బాలానం, పణ్డితానఞ్చ సేవనా”తి. విజహితబ్బమగ్గో వియ హి పఠమం బాలా న సేవితబ్బా న పయిరుపాసితబ్బా, తతో గహేతబ్బమగ్గో వియ పణ్డితా సేవితబ్బా పయిరుపాసితబ్బాతి.

కస్మా పన భగవతా మఙ్గలం కథేన్తేన పఠమం బాలానం అసేవనా పణ్డితానఞ్చ సేవనా కథితాతి? వుచ్చతే – యస్మా ఇమం దిట్ఠాదీసు మఙ్గలదిట్ఠిం బాలసేవనాయ దేవమనుస్సా గణ్హింసు, సా చ అమఙ్గలం, తస్మా నేసం తం ఇధలోకత్థపరలోకత్థభఞ్జకం అకల్యాణమిత్తసంసగ్గం గరహన్తేన ఉభయలోకత్థసాధకఞ్చ కల్యాణమిత్తసంసగ్గం పసంసన్తేన భగవతా పఠమం బాలానం అసేవనా పణ్డితానఞ్చ సేవనా కథితాతి.

తత్థ **బాలా** నామ యే కేచి పాణాతిపాతాదిఅకుసలకమ్మపథసమన్నాగతా సత్తా. తే తీహాకారేహి జానితబ్బా. యథాహ – “తీణిమాని, భిక్ఖవే, బాలస్స బాలలక్ఖణానీ”తి (అ॰ ని॰ ౩.౩; మ॰ ని॰ ౩.౨౪౬) సుత్తం. అపిచ పూరణకస్సపాదయో ఛ సత్థారో దేవదత్తకోకాలికకటమోదకతిస్సఖణ్డదేవియాపుత్తసముద్దదత్తచిఞ్చమాణవికాదయో అతీతకాలే చ దీఘవిదస్స భాతాతి ఇమే అఞ్ఞే చ ఏవరూపా సత్తా బాలాతి వేదితబ్బా.

తే అగ్గిపదిత్తమివ అఙ్గారం అత్తనా దుగ్గహితేన అత్తానఞ్చ అత్తనో వచనకారకే చ వినాసేన్తి, యథా దీఘవిదస్స భాతా చతుబుద్ధన్తరం సట్ఠియోజనమత్తేన అత్తభావేన ఉత్తానో పతితో మహానిరయే పచ్చతి, యథా చ తస్స దిట్ఠిం అభిరుచికాని పఞ్చ కులసతాని తస్సేవ సహబ్యతం ఉపపన్నాని నిరయే పచ్చన్తి. వుత్తం హేతం –

> “సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, నళాగారా వా తిణాగారా వా అగ్గి ముత్తో కూటాగారానిపి డహతి ఉల్లిత్తావలిత్తాని నివాతాని ఫుసితగ్గళాని పిహితవాతపానాని, ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యాని కానిచి భయాని ఉప్పజ్జన్తి, సబ్బాని తాని బాలతో

ఉప్పజ్జన్తి, నో పణ్డితతో. యే కేచి ఉపద్దవా ఉప్పజ్జన్తి…పే.… యే కేచి ఉపసగ్గా…పే.… నో పణ్డితతో. ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, సప్పటిభయో బాలో, అప్పటిభయో పణ్డితో. సఉపద్దవో బాలో, అనుపద్దవో పణ్డితో, సఉపసగ్గో బాలో, అనుపసగ్గో పణ్డితో”తి (అ. ని. ౩.౧).

అపిచ పూతిమచ్ఛసదిసో బాలో, పూతిమచ్ఛబన్ధపత్తపుటసదిసో హోతి తదుపసేవీ, ఛడ్డనీయతం జిగుచ్ఛనీయతఞ్చ ఆపజ్జతి విఞ్ఞూనం. వుత్తఞ్చేతం –

“పూతిమచ్ఛం కుసగ్గేన, యో నరో ఉపనయ్హతి;
కుసాపి పూతీ వాయన్తి, ఏవం బాలూపసేవనా”తి. (ఇతివు. ౭౬; జా. ౧.౧౫.౧౮౩; ౨.౨౨.౧౨౫౭);

అకిత్తిపణ్డితో చాపి సక్కేన దేవానమిన్దేన వరే దియ్యమానే ఏవమాహ –

“బాలం న పస్సే న సుణే, న చ బాలేన సంవసే;
బాలేనల్లాపసల్లాపం, న కరే న చ రోచయే.

“కిన్ను తే అకరం బాలో, వద కస్సప కారణం;
కేన కస్సప బాలస్స, దస్సనం నాభికఙ్ఖసి.

“అనయం నయతి దుమ్మేధో, అధురాయం నియుఞ్జతి;
దున్నయో సేయ్యసో హోతి, సమ్మా వుత్తో పకుప్పతి;
వినయం సో న జానాతి, సాధు తస్స అదస్సన”న్తి. (జా. ౧.౧౩.౮౦-౮౨);

ఏవం భగవా సబ్బాకారేన బాలూపసేవనం గరహన్తో బాలానం అసేవనం “మఙ్గల”న్తి వత్వా ఇదాని పణ్డితసేవనం పసంసన్తో “పణ్డితానఞ్చ సేవనా మఙ్గల”న్తి ఆహ. తత్థ **పణ్డితా** నామ యే కేచి పాణాతిపాతావేరమణిఆదిదసకుసలకమ్మపథసమన్నాగతా సత్తా, తే తీహాకారేహి జానితబ్బా. యథాహ – “తీణిమాని, భిక్ఖవే, పణ్డితస్స పణ్డితలక్ఖణానీ”తి (అ. ని. ౩.౩; మ. ని. ౩.౨౫౩) వుత్తం. అపిచ బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఅసీతిమహాసావకా అఞ్ఞే చ తథాగతస్స సావకా సునేత్తమహాగోవిన్దవిధురసరభఙ్గమహోసధసుతసోమనిమిరాజ-అయోఘరకుమారఅకిత్తిపణ్డితాదయో చ పణ్డితాతి వేదితబ్బా.

తే భయే వియ రక్ఖా, అన్ధకారే వియ పదీపో, ఖుప్పిపాసాదిదుక్ఖాభిభవే వియ అన్నపానాదిపటిలాభో, అత్తనో వచనకరానం సబ్బభయఉపద్దవూపసగ్గవిద్ధంసనసమత్థా హోన్తి. తథా హి తథాగతం ఆగమ్మ అసఙ్ఖ్యేయ్యా అపరిమాణా దేవమనుస్సా ఆసవక్ఖయం పత్తా, బ్రహ్మలోకే పతిట్ఠితా, దేవలోకే పతిట్ఠితా, సుగతిలోకే ఉప్పన్నా. సారిపుత్తత్థేరే చిత్తం పసాదేత్వా చతూహి పచ్చయేహి థేరం ఉపట్ఠహిత్వా అసీతి కులసహస్సాని సగ్గే నిబ్బత్తాని. తథా మహామోగ్గల్లానమహాకస్సపప్పభుతీసు సబ్బమహాసావకేసు, సునేత్తస్స సత్థునో సావకా అప్పేకచ్చే బ్రహ్మలోకే ఉప్పజ్జింసు, అప్పేకచ్చే పరనిమ్మితవసవత్తీనం దేవానం సహబ్యతం…పే.… అప్పేకచ్చే గహపతిమహాసాలకులానం సహబ్యతం ఉపపజ్జింసు. వుత్తఞ్చేతం –

“నత్థి, భిక్ఖవే, పణ్డితతో భయం, నత్థి పణ్డితతో ఉపద్దవో, నత్థి పణ్డితతో ఉపసగ్గో”తి (అ॰ ని॰ ౩.౧).

అపిచ తగరమాలాదిగన్ధభణ్డసదిసో పణ్డితో, తగరమాలాదిగన్ధభణ్డపలివేఠనపత్తసదిసో హోతి తదుపసేవీ, భావనీయతం మనుఞ్ఞతఞ్చ ఆపజ్జతి విఞ్ఞూనం. వుత్తఞ్హేతం –

“తగరఞ్చ పలాసేన, యో నరో ఉపనయ్హతి;
పత్తాపి సురభీ వాయన్తి, ఏవం ధీరూపసేవనా”తి. (ఇతివు॰ ౭౬; జా॰ ౧.౧౫.౧౮౪; ౨.౨౨.౧౨౫౮);

అకిత్తిపణ్డితో చాపి సక్కేన దేవానమిన్దేన వరే దియ్యమానే ఏవమాహ –

“ధీరం పస్సే సుణే ధీరం, ధీరేన సహ సంవసే;
ధీరేనల్లాపసల్లాపం, తం కరే తఞ్చ రోచయే.

“కిన్ను తే అకరం ధీరో, వద కస్సప కారణం;
కేన కస్సప ధీరస్స, దస్సనం అభికఙ్ఖసి.

“నయం నయతి మేధావీ, అధురాయం న యుఞ్జతి;
సునయో సేయ్యసో హోతి, సమ్మా వుత్తో న కుప్పతి;
వినయం సో పజానాతి, సాధు తేన సమాగమో”తి. (జా॰ ౧.౧౩.౯౪-౯౬);

ఏవం భగవా సబ్బాకారేన పణ్డితసేవనం పసంసన్తో, పణ్డితానం సేవనం “మఙ్గల”న్తి వత్వా ఇదాని తాయ బాలానం అసేవనాయ పణ్డితానం సేవనాయ చ అనుపుబ్బేన పూజనేయ్యభావం ఉపగతానం పూజం పసంసన్తో “**పూజా చ పూజనేయ్యానం ఏతం మఙ్గలముత్తమ**”న్తి ఆహ. తత్థ **పూజనేయ్యా** నామ సబ్బదోసవిరహితత్తా సబ్బగుణసమన్నాగతత్తా చ బుద్ధా భగవన్తో, తతో పచ్ఛా పచ్చేకబుద్ధా అరియసావకా చ. తేసఞ్హి పూజా అప్పకాపి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ హోతి, సుమనమాలాకారమల్లికాదయో చేత్థ నిదస్సనం.

తత్థేకం నిదస్సనమత్తం భణామ. భగవా కిర ఏకదివసం పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ రాజగహం పిణ్డాయ పావిసి. అథ ఖో సుమనమాలాకారో రఞ్ఞో మాగధస్స సేనియస్స బిమ్బిసారస్స పుప్ఫాని గహేత్వా గచ్ఛన్తో అద్దస భగవన్తం నగరద్వారం అనుప్పత్తం పాసాదికం పసాదనీయం ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణాసీతానుబ్యఞ్జనపటిమణ్డితం బుద్ధసిరియా జలన్తం. దిస్వానస్స ఏతదహోసి – “రాజా పుప్ఫాని గహేత్వా సతం వా సహస్సం వా దదేయ్య, తఞ్చ ఇధలోకమత్తమేవ సుఖం భవేయ్య, భగవతో పన పూజా అప్పమేయ్యఅసఙ్ఖ్యేయ్యఫలా దీఘరత్తం హితసుఖావహా హోతి. హన్దాహం ఇమేహి పుప్ఫేహి భగవన్తం పూజేమీ”తి పసన్నచిత్తో ఏకం పుప్ఫముట్ఠిం గహేత్వా భగవతో పటిముఖం ఖిపి, పుప్ఫాని ఆకాసేన గన్త్వా భగవతో ఉపరి మాలావితానం హుత్వా అట్ఠంసు. మాలాకారో తం ఆనుభావం దిస్వా పసన్నతరచిత్తో పున ఏకం పుప్ఫముట్ఠిం ఖిపి, తాని గన్త్వా మాలాకఞ్చుకో హుత్వా అట్ఠంసు. ఏవం అట్ఠ పుప్ఫముట్ఠియో ఖిపి, తాని గన్త్వా పుప్ఫకూటాగారం హుత్వా అట్ఠంసు. భగవా అన్తోకూటాగారే వియ అహోసి, మహాజనకాయో సన్నిపతి. భగవా మాలాకారం పస్సన్తో సితం పాత్వాకాసి. ఆనన్దత్థేరో “న బుద్ధా అహేతు అప్పచ్చయా సితం పాతుకరోన్తీ”తి సితకారణం

పుచ్ఛి. భగవా ఆహ – "ఏసో, ఆనన్ద, మాలాకారో ఇమిస్సా పూజాయ ఆనుభావేన సతసహస్సకప్పే దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరిత్వా పరియోసానే సుమనిస్సరో నామ పచ్చేకబుద్ధో భవిస్సతీ"తి. వచనపరియోసానే చ ధమ్మదేసనత్థం ఇమం గాథం అభాసి –

"తఞ్చ కమ్మం కతం సాధు, యం కత్వా నానుతప్పతి;

యస్స పతీతో సుమనో, విపాకం పటిసేవతీ"తి. (ధ॰ ప॰ ౬౮);

గాథాపరియోసానే చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి, ఏవం అప్పకాపి తేసం పూజా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ హోతీతి వేదితబ్బా. సా చ ఆమిసపూజావ కో పన వాదో పటిపత్తిపూజాయ. యతో యే కులపుత్తా సరణగమనేన సిక్ఖాపదపటిగ్గహణేన ఉపోసథఙ్గసమాదానేన చతుపారిసుద్ధిసీలాదీహి చ అత్తనో గుణేహి భగవన్తం పూజేన్తి, కో తేసం పూజాయ ఫలం వణ్ణయిస్సతి. తే హి తథాగతం పరమాయ పూజాయ పూజేన్తీతి వుత్తా. యథాహ –

"యో ఖో, ఆనన్ద, భిక్ఖు వా భిక్ఖునీ వా ఉపాసకో వా ఉపాసికా వా ధమ్మానుధమ్మపటిపన్నో విహరతి సామీచిప్పటిపన్నో అనుధమ్మచారీ, సో తథాగతం సక్కరోతి గరుం కరోతి మానేతి పూజేతి అపచియతి పరమాయ పూజాయా"తి.

ఏతేనానుసారేన పచ్చేకబుద్ధఅరియసావకానమ్పి పూజాయ హితసుఖావహతా వేదితబ్బా.

అపిచ గహట్ఠానం కనిట్ఠస్స జేట్ఠో భాతాపి భగినీపి పూజనేయ్యా, పుత్తస్స మాతాపితరో, కులవధూనం సామికసస్సుససురాతి ఏవమ్పేత్థ పూజనేయ్యా వేదితబ్బా. ఏతేసమ్పి హి పూజా కుసలధమ్మసఙ్ఖాతత్తా ఆయుఆదివడ్ఢిహేతుత్తా చ మఙ్గలమేవ. వుత్తఞ్హేతం –

"తే మత్తేయ్యా భవిస్సన్తి పేత్తేయ్యా సామఞ్ఞా బ్రహ్మఞ్ఞా కులే జేట్ఠాపచాయినో, ఇదం కుసలం ధమ్మం సమాదాయ వత్తిస్సన్తి. తే తేసం కుసలానం ధమ్మానం సమాదానహేతు ఆయునాపి వడ్ఢిస్సన్తి, వణ్ణేనపి వడ్ఢిస్సన్తీ"తిఆది.

ఏవమేతిస్సా గాథాయ బాలానం అసేవనా పణ్డితానం సేవనా పూజనేయ్యానం పూజాతి తీణి మఙ్గలాని వుత్తాని. తత్థ బాలానం అసేవనా బాలసేవనపచ్చయభయాదిపరిత్తాణేన ఉభయలోకహితహేతుత్తా పణ్డితానం సేవనా పూజనేయ్యానం పూజా చ తాసం ఫలవిభూతివణ్ణనాయం వుత్తనయేనేవ నిబ్బానసుగతిహేతుత్తా "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బా. ఇతో పరం తు మాతికం అదస్సేత్వా ఏవ యం యత్థ మఙ్గలం, తం వవత్థపేస్సామ, తస్స చ మఙ్గలత్తం విభావయిస్సామాతి.

నిట్ఠితా అసేవనా చ బాలానన్తి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౬౩. ఏవం భగవా "బ్రూహి మఙ్గలముత్తమ"న్తి ఏకం అజ్ఝేసితోపి అప్పం యాచితో బహుదాయకో ఉళారపురిసో వియ ఏకాయ గాథాయ తీణి మఙ్గలాని వత్వా తతో ఉత్తరిపి దేవతానం సోతుకామతాయ మఙ్గలానఞ్చ అత్థితాయ యేసం యేసం యం యం అనుకూలం, తే తే సత్తే తత్థ తత్థ మఙ్గలే నియోజేతుకామతాయ చ **''పతిరూపదేసవాసో చా''**తిఆదీహి గాథాహి పునపి అనేకాని మఙ్గలాని వత్తుమారద్ధో.

తత్థ పఠమగాథాయ తావ **పతిరూపో**తి అనుచ్ఛవికో. **దేసో**తి గామోపి నిగమోపి నగరమ్పి జనపదోపి యో కోచి సత్తానం నివాసోకాసో. **వాసో**తి తత్థ నివాసో. **పుబ్బే**తి పురా అతీతాసు జాతీసు. **కతపుఞ్ఞతా**తి ఉపచితకుసలతా. **అత్తా**తి చిత్తం వుచ్చతి, సకలో వా అత్తభావో. **సమ్మాపణిధీ**తి తస్స అత్తనో సమ్మా పణిధానం నియుఞ్జనం, ఠపనన్తి వుత్తం హోతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయమేత్థ పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా **పతిరూపదేసో** నామ యత్థ చతస్సో పరిసా విహరన్తి, దానాదీని పుఞ్ఞకిరియావత్థూని వత్తన్తి, నవఙ్గం సత్థు సాసనం దిప్పతి. తత్థ నివాసో సత్తానం పుఞ్ఞకిరియాయ పచ్చయత్తా “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి. సీహళదీపపవిట్ఠకేవట్టాదయో చేత్థ నిదస్సనం.

అపరో నయో – పతిరూపదేసో నామ భగవతో బోధిమణ్డప్పదేసో, ధమ్మచక్కప్పవత్తితప్పదేసో, ద్వాదసయోజనాయ పరిసాయ మజ్ఝే సబ్బతిత్థియమతం భిన్దిత్వా యమకపాటిహారియదస్సితకణ్డమ్బరుక్ఖమూలప్పదేసో, దేవోరోహనప్పదేసో, యో వా పనఞ్ఞోపి సావత్థిరాజగహాదిబుద్ధాదివాసప్పదేసో. తత్థ నివాసో సత్తానం ఛఅనుత్తరియపటిలాభపచ్చయతో “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి.

అపరో నయో – పురత్థిమాయ దిసాయ కజఙ్గలం నామ నిగమో, తస్స అపరేన మహాసాలా, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. దక్ఖిణపురత్థిమాయ దిసాయ సల్లవతీ నామ నదీ, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. దక్ఖిణాయ దిసాయ సేతకణ్ణికం నామ నిగమో, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. పచ్ఛిమాయ దిసాయ థూణం నామ బ్రాహ్మణగామో, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా, ఓరతో మజ్ఝే. ఉత్తరాయ దిసాయ ఉసిరద్ధజో నామ పబ్బతో, తతో పరం పచ్చన్తిమా జనపదా , ఓరతో మజ్ఝే (మహావ. ౨౫౯). అయం మజ్ఝిమప్పదేసో ఆయామేన తీణి యోజనసతాని, విత్థారేన అడ్ఢతేయ్యాని, పరిక్ఖేపేన నవయోజనసతాని హోన్తి, ఏసో పతిరూపదేసో నామ.

ఏత్థ చతున్నం మహాదీపానం ద్విసహస్సానం పరిత్తదీపానఞ్చ ఇస్సరియాధిపచ్చకారకా చక్కవత్తీ ఉప్పజ్జన్తి, ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా సారిపుత్తమహామోగ్గల్లానాదయో మహాసావకా ఉప్పజ్జన్తి, ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా పచ్చేకబుద్ధా, చత్తారి అట్ఠ సోళస వా అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా సమ్మాసమ్బుద్ధా చ ఉప్పజ్జన్తి. తత్థ సత్తా చక్కవత్తిరఞ్ఞో ఓవాదం గహేత్వా పఞ్చసు సీలేసు పతిట్ఠాయ సగ్గపరాయణా హోన్తి, తథా పచ్చేకబుద్ధానం ఓవాదే పతిట్ఠాయ. సమ్మాసమ్బుద్ధసావకానం పన ఓవాదే పతిట్ఠాయ సగ్గపరాయణా నిబ్బానపరాయణా చ హోన్తి. తస్మా తత్థ వాసో ఇమాసం సమ్పత్తీనం పచ్చయతో “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి.

పుబ్బే కతపుఞ్ఞతా నామ అతీతజాతియం బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఖీణాసవే ఆరబ్భ ఉపచితకుసలతా, సాపి మఙ్గలం. కస్మా? బుద్ధపచ్చేకబుద్ధే సమ్ముఖతో దస్సేత్వా బుద్ధానం వా బుద్ధసావకానం వా సమ్ముఖా సుతాయ చతుప్పదికాయపి గాథాయ పరియోసానే అరహత్తం పాపేతీతి కత్వా. యో చ మనుస్సో పుబ్బే కతాధికారో ఉస్సన్నకుసలమూలో హోతి, సో తేనేవ కుసలమూలేన విపస్సనం ఉప్పాదేత్వా ఆసవక్ఖయం పాపుణాతి యథా రాజా మహాకప్పినో అగ్గమహేసీ చ. తేన వుత్తం “పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతా మఙ్గల”న్తి.

అత్తసమ్మాపణిధి నామ ఇధేకచ్చో అత్తానం దుస్సీలం సీలే పతిట్ఠాపేతి, అస్సద్ధం సద్ధాసమ్పదాయ పతిట్ఠాపేతి, మచ్ఛరిం చాగసమ్పదాయ పతిట్ఠాపేతి. అయం వుచ్చతి "అత్తసమ్మాపణిధీ"తి. ఏసో చ మఙ్గలం. కస్మా? దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికవేరప్పహానవివిధానిసంసాధిగమహేతుతోతి.

ఏవం ఇమిస్సాపి గాథాయ పతిరూపదేసవాసో, పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతా, అత్తసమ్మాపణిధీతి తీణియేవ మఙ్గలాని వుత్తాని, మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా పతిరూపదేసవాసో చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౬౪. ఇదాని **బాహుసచ్చఞ్చా**తి ఏత్థ **బాహుసచ్చ**న్తి బహుస్సుతభావో. **సిప్ప**న్తి యంకిఞ్చి హత్థకోసల్లం. **వినయో**తి కాయవాచాచిత్తవినయనం. **సుసిక్ఖితో**తి సుట్ఠు సిక్ఖితో. **సుభాసితా**తి సుట్ఠు భాసితా. **యా**తి అనియమనిద్దేసో. **వాచా**తి గిరా బ్యప్పథో. సేసం వుత్తనయమేవాతి. అయమేత్థ పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా – **బాహుసచ్చం** నామ యం తం "సుతధరో హోతి సుతసన్నిచయో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౩౯; అ॰ ని॰ ౪.౨౨) చ "ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చస్స పుగ్గలస్స బహుకం సుతం హోతి సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణ"న్తి (అ॰ ని॰ ౪.౬) చ ఏవమాదినా నయేన సత్థుసాసనధరత్తం వణ్ణితం, తం అకుసలప్పహానకుసలాధిగమహేతుతో అనుపుబ్బేన పరమత్థసచ్చసచ్ఛికిరియహేతుతో చ "మఙ్గల"న్తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "సుతవా చ ఖో, భిక్ఖవే, అరియసావకో అకుసలం పజహతి, కుసలం భావేతి, సావజ్జం పజహతి, అనవజ్జం భావేతి, సుద్ధమత్తానం పరిహరతీ"తి (అ॰ ని॰ ౭.౬౭).

అపరమ్పి వుత్తం –

> "ధతానం ధమ్మానం అత్థముపపరిక్ఖతి, అత్థం ఉపపరిక్ఖతో ధమ్మా నిజ్ఝానం ఖమన్తి, ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తియా సతి ఛన్దో జాయతి, ఛన్దజాతో ఉస్సహతి, ఉస్సహన్తో తులయతి, తులయన్తో పదహతి, పదహన్తో కాయేన చేవ పరమత్థసచ్చం సచ్ఛికరోతి, పఞ్ఞాయ చ అతివిజ్ఝ పస్సతీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౪౩౨).

అపిచ అగారికబాహుసచ్చమ్పి యం అనవజ్జం, తం ఉభయలోకహితసుఖావహనతో "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బం.

సిప్పం నామ అగారికసిప్పఞ్చ అనగారికసిప్పఞ్చ. తత్థ అగారికసిప్పం నామ యం పరూపరోధవిరహితం అకుసలవివజ్జితం మణికారసువణ్ణకారకమ్మాది, తం ఇధలోకత్థావహనతో మఙ్గలం. అనగారికసిప్పం నామ చీవరవిచారణసిబ్బనాది సమణపరిక్ఖారాభిసఙ్ఖరణం, యం తం "ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు యాని తాని సబ్రహ్మచారీనం ఉచ్చావచాని కింకరణీయాని, తత్థ దక్ఖో హోతీ"తిఆదినా నయేన తత్థ తత్థ సంవణ్ణితం, యం "నాథకరణో ధమ్మో"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౫; అ॰ ని॰ ౧౦.౧౭) చ వుత్తం, తం అత్తనో చ పరేసఞ్చ ఉభయలోకహితసుఖావహనతో "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బం.

వినయో నామ అగారికవినయో చ అనగారికవినయో చ. తత్థ అగారికవినయో నామ దసఅకుసలకమ్మపథవిరమణం, సో తత్థ అసంకిలేసాపజ్జనేన ఆచారగుణవవత్థానేన చ సుసిక్ఖితో ఉభయలోకహితసుఖావహనతో మఙ్గలం. అనగారికవినయో నామ సత్తాపత్తిక్ఖన్ధే అనాపజ్జనం, సోపి వుత్తనయేనేవ సుసిక్ఖితో. చతుపారిసుద్ధిసీలం వా అనగారికవినయో. సో యథా తత్థ పతిట్ఠాయ అరహత్తం పాపుణాతి, ఏవం సిక్ఖనేన సుసిక్ఖితో లోకియలోకుత్తరసుఖాధిగమహేతుతో "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బో.

సుభాసితా వాచా నామ ముసావాదాదిదోసవిరహితా వాచా. యథాహ – "చతూహి, భిక్ఖవే, అఙ్గేహి సమన్నాగతా వాచా సుభాసితా హోతీ"తి. అసమ్ఫప్పలాపా వాచా ఏవ వా సుభాసితా. యథాహ –

"సుభాసితం ఉత్తమమాహు సన్తో,
ధమ్మం భణే నాధమ్మం తం దుతియం;
పియం భణే నాప్పియం తం తతియం,
సచ్చం భణే నాలికం తం చతుత్థ"న్తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౧౩; సు॰ ని॰ ౪౫౨);

అయమ్పి ఉభయలోకహితసుఖావహనతో "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బా. యస్మా చ అయం వినయపరియాపన్నా ఏవ, తస్మా వినయగ్గహణేన ఏతం అసఙ్గణ్హిత్వా వినయో సఙ్గహేతబ్బో. అథవా కిం ఇమినా పరిస్సమేన పరేసం ధమ్మదేసనావాచా ఇధ "సుభాసితా వాచా"తి వేదితబ్బా. సా హి యథా పతిరూపదేసవాసో, ఏవం సత్తానం ఉభయలోకహితసుఖనిబ్బానాధిగమపచ్చయతో "మఙ్గల"న్తి వుచ్చతి. ఆహ చ –

"యం బుద్ధో భాసతి వాచం, ఖేమం నిబ్బానపత్తియా;
దుక్ఖస్సన్తకిరియాయ, సా వే వాచానముత్తమా"తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౧౩; సు॰ ని॰ ౪౫౬);

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ బాహుసచ్చం, సిప్పం, వినయో సుసిక్ఖితో, సుభాసితా వాచాతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని, మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా బాహుసచ్చఞ్చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౬౫. ఇదాని **మాతాపితుఉపట్ఠాన**న్తి ఏత్థ మాతు చ పితు చాతి **మాతాపితు**. **ఉపట్ఠాన**న్తి ఉపట్ఠహనం. పుత్తానఞ్చ దారానఞ్చాతి **పుత్తదారస్స**. సఙ్గణ్హనం **సఙ్గహో**. న ఆకులా **అనాకులా**. కమ్మాని ఏవ **కమ్మన్తా**. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా – **మాతా** నామ జనికా వుచ్చతి, తథా **పితా**. **ఉపట్ఠానం** నామ పాదధోవనసమ్బాహనఉచ్ఛాదనన్హాపనేహి చతుపచ్చయసమ్పదానేన చ ఉపకారకరణం. తత్థ యస్మా మాతాపితరో బహూపకారా పుత్తానం అత్థకామా అనుకమ్పకా, యం పుత్తకే బహి కీళిత్వా పంసుమక్ఖితసరీరకే ఆగతే దిస్వా పంసుకం పుఞ్ఛిత్వా మత్థకం ఉపసిఙ్ఘాయన్తా పరిచుమ్బన్తా చ సినేహం ఉప్పాదేన్తి, వస్ససతమ్పి మాతాపితరో సీసేన పరిహరన్తా పుత్తా తేసం పటికారం కాతుం అసమత్థా. యస్మా చ తే ఆపాదకా పోసకా ఇమస్స లోకస్స దస్సేతారో బ్రహ్మసమ్మతా

పుబ్బాచరియసమ్మతా, తస్మా తేసం ఉపట్ఠానం ఇధ పసంసం పేచ్చ సగ్గసుఖఞ్చ ఆవహతి, తేన “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

“బ్రహ్మాతి మాతాపితరో, పుబ్బాచరియాతి వుచ్చరే;
ఆహునేయ్యా చ పుత్తానం, పజాయ అనుకమ్పకా.

“తస్మా హి నే నమస్సేయ్య, సక్కరేయ్య చ పణ్డితో;
అన్నేన అథ పానేన, వత్థేన సయనేన చ.

“ఉచ్ఛాదనేన న్హాపనేన, పాదానం ధోవనేన చ;
తాయ నం పారిచరియాయ, మాతాపితూసు పణ్డితా;
ఇధేవ నం పసంసన్తి, పేచ్చ సగ్గే పమోదతీ”తి. (అ॰ ని॰ ౩.౩౧; ఇతివు॰ ౧౦౬; జా॰ ౨.౨౦.౧౮౧-౧౮౩);

అపరో నయో – ఉపట్ఠానం నామ భరణకిచ్చకరణకులవంసట్ఠపనాదిపఞ్చవిధం, తం పాపనివారణాదిపఞ్చవిధదిట్ఠధమ్మికహితహేతుతో “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

“పఞ్చహి ఖో, గహపతిపుత్త, ఠానేహి పుత్తేన పురత్థిమా దిసా మాతాపితరో పచ్చుపట్ఠాతబ్బా ‘భతో నే భరిస్సామి, కిచ్చం నేసం కరిస్సామి, కులవంసం ఠపేస్సామి, దాయజ్జం పటిపజ్జిస్సామి, అథ వా పన పేతానం కాలకతానం దక్ఖిణం అనుప్పదస్సామీ’తి . ఇమేహి ఖో, గహపతిపుత్త, పఞ్చహి ఠానేహి పుత్తేన పురత్థిమా దిసా మాతాపితరో పచ్చుపట్ఠితా పఞ్చహి ఠానేహి పుత్తం అనుకమ్పన్తి, పాపా నివారేన్తి, కల్యాణే నివేసేన్తి, సిప్పం సిక్ఖాపేన్తి, పతిరూపేన దారేన సంయోజేన్తి, సమయే దాయజ్జం నియ్యాదేన్తీ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౭).

అపిచ యో మాతాపితరో తీసు వత్థూసు పసాదుప్పాదనేన సీలసమాదాపనేన పబ్బజ్జాయ వా ఉపట్ఠహతి, అయం మాతాపితుఉపట్ఠాకానం అగ్గో, తస్స తం మాతాపితుఉపట్ఠానం మాతాపితూహి కతస్స ఉపకారస్స పచ్చుపకారభూతం అనేకేసం దిట్ఠధమ్మికానం సమ్పరాయికానఞ్చ అత్థానం పదట్ఠానతో “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి.

పుత్తదారస్సాతి ఏత్థ అత్తనా జనితా పుత్తాపి ధీతరోపి “పుత్తా” త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి. **దారా**తి వీసతియా భరియానం యా కాచి భరియా. పుత్తా చ దారా చ పుత్తదారం, తస్స పుత్తదారస్స. **సఙ్గహో**తి సమ్మాననాదీహి ఉపకారకరణం. తం సుసంవిహితకమ్మన్తతాదిదిట్ఠధమ్మికహితహేతుతో “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “పచ్ఛిమా దిసా పుత్తదారా వేదితబ్బా”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౬) ఏత్థ ఉద్దిట్ఠం పుత్తదారం భరియాసద్దేన సఙ్గణ్హిత్వా –

“పఞ్చహి ఖో, గహపతిపుత్త, ఠానేహి సామికేన పచ్ఛిమా దిసా భరియా పచ్చుపట్ఠాతబ్బా, సమ్మాననాయ అనవమాననాయ అనతిచరియాయ ఇస్సరియవోస్సగ్గేన అలఙ్కారానుప్పదానేన. ఇమేహి ఖో, గహపతిపుత్త, పఞ్చహి ఠానేహి సామికేన పచ్ఛిమా దిసా భరియా పచ్చుపట్ఠితా పఞ్చహి ఠానేహి సామికం అనుకమ్పతి, సుసంవిహితకమ్మన్తా చ హోతి, సఙ్గహితపరిజనా చ, అనతిచారినీ చ, సమ్భతఞ్చ అనురక్ఖతి, దక్ఖా చ హోతి అనలసా సబ్బకిచ్చేసూ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౯).

అయం వా అపరో నయో – **సఙ్గహో**తి ధమ్మికాహి దానపియవాచఅత్థచరియాహి సఙ్గణ్హనం. సేయ్యథిదం – ఉపోసథదివసేసు పరిబ్బయదానం, నక్ఖత్తదివసేసు నక్ఖత్తదస్సాపనం, మఙ్గలదివసేసు మఙ్గలకరణం, దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికేసు అత్థేసు ఓవాదానుసాసనన్తి. తం వుత్తనయేనేవ దిట్ఠధమ్మికహితహేతుతో సమ్పరాయికహితహేతుతో దేవతాహిపి నమస్సనీయభావహేతుతో చ "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బం. యథాహ సక్కో దేవానమిన్దో –

"యే గహట్ఠా పుఞ్ఞకరా, సీలవన్తో ఉపాసకా;

ధమ్మేన దారం పోసేన్తి, తే నమస్సామి మాతలీ"తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౬౪);

అనాకులా కమ్మన్తా నామ కాలఞ్ఞుతాయ పతిరూపకారితాయ అనలసతాయ ఉట్ఠానవీరియసమ్పదాయ అబ్యసనీయతాయ చ కాలాతిక్కమనఅప్పతిరూపకరణాకరణసిథిలకరణాదిఆకులభావవిరహితా కసిగోరక్ఖవణిజ్జాదయో కమ్మన్తా. ఏతే అత్తనో వా పుత్తదారస్స వా దాసకమ్మకరానం వా బ్యత్తతాయ ఏవం పయోజితా దిట్ఠేవ ధమ్మే ధనధఞ్ఞవుడ్ఢిపటిలాభహేతుతో "మఙ్గల"న్తి వుత్తా. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

"పతిరూపకారీ ధురవా, ఉట్ఠాతా విన్దతే ధన"న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౮౭; సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬) చ;

"న దివా సోప్పసీలేన, రత్తిముట్ఠానదేస్సినా;

నిచ్చం మత్తేన సోణ్డేన, సక్కా ఆవసితుం ఘరం.

"అతిసీతం అతిఉణ్హం, అతిసాయమిదం అహు;

ఇతి విస్సట్ఠకమ్మన్తే, అత్థా అచ్చేన్తి మాణవే.

"యోధ సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ, తిణా భియ్యో న మఞ్ఞతి;

కరం పురిసకిచ్చాని, సో సుఖా న విహాయతీ"తి. చ (దీ॰ ని॰ ౩.౨౫౩);

"భోగే సంహరమానస్స, భమరస్సేవ ఇరీయతో;

భోగా సన్నిచయం యన్తి, వమ్మికోవూపచీయతీ"తి. (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౫) –

చ ఏవమాది.

ఏవం ఇమిస్సాపి గాథాయ మాతుపట్ఠానం, పితుపట్ఠానం, పుత్తదారస్స సఙ్గహో, అనాకులా చ కమ్మన్తాతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని, పుత్తదారస్స సఙ్గహం వా ద్విధా కత్వా పఞ్చ, మాతాపితుఉపట్ఠానం వా ఏకమేవ కత్వా తీణి. మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా మాతాపితుఉపట్ఠానన్తి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౬౬. ఇదాని **దానఞ్చా**తి ఏత్థ దీయతే ఇమినాతి దానం, అత్తనో సన్తకం పరస్స పటిపాదీయతీతి వుత్తం హోతి. ధమ్మస్స చరియా, ధమ్మా వా అనపేతా చరియా **ధమ్మచరియా**. ఞాయన్తే "అమ్హాకం ఇమే"తి **ఞాతకా**. న అవజ్జాని

అనవజ్జాని, అనిన్దితాని అగరహితానీతి వుత్తం హోతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా – **దానం** నామ పరం ఉద్దిస్స సుబుద్ధిపుబ్బికా అన్నాదిదసదానవత్థుపరిచ్చాగచేతనా తంసమ్పయుత్తో వా అలోభో. అలోభేన హి తం వత్థుం పరస్స పటిపాదేతి. తేన వుత్తం "దీయతే ఇమినాతి దాన"న్తి. తం బహుజనపియమనాపతాదీనం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికానం ఫలవిసేసానం అధిగమహేతుతో "మఙ్గల"న్తి వుత్తం. "దాయకో సీహ దానపతి బహునో జనస్స పియో హోతి మనాపో"తి ఏవమాదీని చేత్థ సుత్తాని (అ॰ ని॰ ౫.౩౪) అనుస్సరితబ్బాని.

అపరో నయో – దానం నామ దువిధం ఆమిసదానఞ్చ, ధమ్మదానఞ్చ. తత్థ ఆమిసదానం వుత్తప్పకారమేవ. ఇధలోకపరలోకదుక్ఖక్ఖయసుఖావహస్స పన సమ్మాసమ్బుద్ధప్పవేదితస్స ధమ్మస్స పరేసం హితకామతాయ దేసనా ధమ్మదానం. ఇమేసఞ్చ ద్విన్నం దానానం ఏతదేవ అగ్గం. యథాహ –

> "సబ్బదానం ధమ్మదానం జినాతి,
> సబ్బరసం ధమ్మరసో జినాతి;
> సబ్బరతిం ధమ్మరతీ జినాతి,
> తణ్హక్ఖయో సబ్బదుక్ఖం జినాతీ"తి. (ధ॰ ప॰ ౩౫౪);

తత్థ ఆమిసదానస్స మఙ్గలత్తం వుత్తమేవ. ధమ్మదానం పన యస్మా అత్థపటిసంవేదితాదీనం గుణానం పదట్ఠానం, తస్మా "మఙ్గల"న్తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "యథా యథా, భిక్ఖవే, భిక్ఖు యథాసుతం యథాపరియత్తం ధమ్మం విత్థారేన పరేసం దేసేతి, తథా తథా సో తస్మిం ధమ్మే అత్థపటిసంవేదీ చ హోతి ధమ్మపటిసంవేదీ చా"తి ఏవమాది (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౫; అ॰ ని॰ ౫.౨౬).

ధమ్మచరియా నామ దసకుసలకమ్మపథచరియా. యథాహ – "తివిధం ఖో, గహపతయో, కాయేన ధమ్మచరియాసమచరియా హోతీ"తి ఏవమాది. సా పనేసా ధమ్మచరియా సగ్గలోకూపపత్తిహేతుతో "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – "ధమ్మచరియాసమచరియాహేతు ఖో, గహపతయో, ఏవమిధేకచ్చే సత్తా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జన్తీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౧).

ఞాతకా నామ మాతితో వా పితితో వా యావ సత్తమా పితామహయుగా సమ్బన్ధా. తేసం భోగపారిజుఞ్ఞేన వా బ్యాధిపారిజుఞ్ఞేన వా అభిహతానం అత్తనో సమీపం ఆగతానం యథాబలం ఘాసచ్ఛాదనధనధఞ్ఞాదీహి సఙ్గహో పసంసాదీనం దిట్ఠధమ్మికానం సుగతిగమనాదీనఞ్చ సమ్పరాయికానం విసేసాధిగమానం హేతుతో "మఙ్గల"న్తి వుచ్చతి.

అనవజ్జాని కమ్మాని నామ ఉపోసథఙ్గసమాదానవేయ్యావచ్చకరణఆరామవనరోపనసేతుకరణాదీని కాయవచీమనోసుచరితకమ్మాని. తాని హి నానప్పకారహితసుఖాధిగమహేతుతో "మఙ్గల"న్తి వుచ్చతి. "ఠానం ఖో పనేతం, విసాఖే, విజ్జతి యం ఇధేకచ్చో ఇత్థీ వా పురిసో వా అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఉపోసథం ఉపవసిత్వా కాయస్స భేదా పరం

మరణా చాతుమహారాజికానం దేవానం సహబ్యతం ఉపపజ్జేయ్యా"తి ఏవమాదీని చేత్థ సుత్తాని (అం. నిం ౮.౪౩) అనుస్సరితబ్బాని.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ దానం, ధమ్మచరియా, ఞాతకానం సఙ్గహో, అనవజ్జాని కమ్మానీతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని, మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా దానఞ్చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౬౭. ఇదాని **ఆరతీ విరతీ**తి ఏత్థ **ఆరతీ**తి ఆరమణం. **విరతీ**తి విరమణం, విరమన్తి వా ఏతాయ సత్తాతి విరతి. **పాపా**తి అకుసలా. మదనీయట్ఠేన మజ్జం, మజ్జస్స పానం మజ్జపానం, తతో **మజ్జపానా**. సంయమనం **సంయమో**. అప్పమజ్జనం **అప్పమాదో**. **ధమ్మేసూ**తి కుసలేసు. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా – ఆరతి నామ పాపే ఆదీనవదస్సావినో మనసా ఏవ అనభిరతి. **విరతి** నామ కమ్మద్వారవసేన కాయవాచాహి విరమణం. సా చేసా విరతి నామ సమ్పత్తవిరతి సమాదానవిరతి సముచ్ఛేదవిరతీతి తివిధా హోతి. తత్థ యా కులపుత్తస్స అత్తనో జాతిం వా కులం వా గోత్తం వా పటిచ్చ "న మే ఏతం పతిరూపం, య్వాహం ఇమం పాణం హనేయ్యం, అదిన్నం ఆదియేయ్య"న్తిఆదినా నయేన సమ్పత్తవత్థుతో విరతి, అయం **సమ్పత్తవిరతి** నామ. సిక్ఖాపదసమాదానవసేన పన పవత్తా **సమాదానవిరతి** నామ, యస్సా పవత్తితో పభుతి కులపుత్తో పాణాతిపాతాదీని న సమాచరతి. అరియమగ్గసమ్పయుత్తా **సముచ్ఛేదవిరతి** నామ, యస్సా పవత్తితో పభుతి అరియసావకస్స పఞ్చ భయాని వేరాని వూపసన్తాని హోన్తి. **పాపం** నామ యం తం "పాణాతిపాతో ఖో, గహపతిపుత్త, కమ్మకిలేసో అదిన్నాదానం...పే... కామేసుమిచ్ఛాచారో...పే... ముసావాదో"తి ఏవం విత్థారేత్వా –

> "పాణాతిపాతో అదిన్నాదానం, ముసావాదో చ వుచ్చతి;
> పరదారగమనఞ్చేవ, నప్పసంసన్తి పణ్డితా"తి. (దీ. నిం ౩.౨౪౫) –

ఏవం గాథాయ సఙ్గహితం కమ్మకిలేససఙ్ఖాతం చతుబ్బిధం అకుసలం, తతో పాపా. సబ్బాపేసా ఆరతి చ విరతి చ దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికభయవేరప్పహానాదినానప్పకారవిసేసాధిగమహేతుతో "మఙ్గల"న్తి వుచ్చతి. "పాణాతిపాతా పటివిరతో ఖో, గహపతిపుత్త, అరియసావకో"తిఆదీని చేత్థ సుత్తాని అనుస్సరితబ్బాని.

మజ్జపానా చ సంయమో నామ పుబ్బే వుత్తసురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానా వేరమణియావేతం అధివచనం. యస్మా పన మజ్జపాయీ అత్థం న జానాతి, ధమ్మం న జానాతి, మాతుపి అన్తరాయం కరోతి, పితు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధతథాగతసావకానమ్పి అన్తరాయం కరోతి, దిట్ఠేవ ధమ్మే గరహం, సమ్పరాయే దుగ్గతిం, అపరాపరియాయే ఉమ్మాదఞ్చ పాపుణాతి. మజ్జపానా పన సంయతో తేసం దోసానం వూపసమం తబ్బిపరీతగుణసమ్పదఞ్చ పాపుణాతి. తస్మా అయం మజ్జపానా సంయమో "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బో.

కుసలేసు **ధమ్మేసు అప్పమాదో** నామ "కుసలానం వా ధమ్మానం భావనాయ అసక్కచ్చకిరియతా అసాతచ్చకిరియతా అనట్ఠితకిరియతా ఓలీనవుత్తితా నిక్ఖిత్తఛన్దతా నిక్ఖిత్తధురతా అనాసేవనా అభావనా అబహులీకమ్మం

అనధిట్ఠానం అననుయోగో పమాదో. యో ఏవరూపో పమాదో పమజ్జనా పమజ్జితత్తం, అయం వుచ్చతి పమాదో”తి (విభ. ౮౪౬) ఏత్థ వుత్తస్స పమాదస్స పటిపక్ఖనయేన అత్థతో కుసలేసు ధమ్మేసు సతియా అవిప్పవాసో వేదితబ్బో. సో నానప్పకారకుసలాధిగమహేతుతో అమతాధిగమహేతుతో చ “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి. తత్థ “అప్పమత్తస్స ఆతాపినో”తి (మ. ని. ౨.౧౮౮-౧౮౯; అ. ని. ౫.౨౬) చ “అప్పమాదో అమతపద”న్తి (ధ. ప. ౨౧) చ ఏవమాది సత్థుసాసనం అనుస్సరితబ్బం.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ పాపా విరతి, మజ్జపానా సంయమో, కుసలేసు ధమ్మేసు అప్పమాదోతి తీణి మఙ్గలాని వుత్తాని, మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా ఆరతీ విరతీతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౬౮. ఇదాని **గారవో చాతి** ఏత్థ **గారవోతి** గరుభావో. **నివాతోతి** నీచవుత్తితా. **సన్తుట్ఠీతి** సన్తోసో. కతస్స జాననతా **కతఞ్ఞుతా**. **కాలేనాతి** ఖణేన సమయేన. ధమ్మస్స సవనం **ధమ్మస్సవనం**. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా – **గారవో** నామ గరుకారపయోగారహేసు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధతథాగతసావకఆచరియుపజ్ఝాయమాతాపితుజేట్ఠభాతికభగినిఆదీసు యథానురూపం గరుకారో గరుకరణం సగారవతా. స్వాయం గారవో యస్మా సుగతిగమనాదీనం హేతు. యథాహ –

> “గరుకాతబ్బం గరుం కరోతి, మానేతబ్బం మానేతి, పూజేతబ్బం పూజేతి. సో తేన కమ్మేన ఏవం సమత్తేన ఏవం సమాదిన్నేన కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జతి. నో చే కాయస్స భేదా…పే… ఉపపజ్జతి, సచే మనుస్సత్తం ఆగచ్ఛతి, యత్థ యత్థ పచ్చాజాయతి, ఉచ్చాకులీనో హోతీ”తి (మ. ని. ౩.౨౯౫).

యథా చాహ – “సత్తిమే, భిక్ఖవే, అపరిహానియా ధమ్మా. కతమే సత్త? సత్థుగారవతా”తిఆది (అ. ని. ౭.౩౨-౩౩). తస్మా “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి.

నివాతో నామ నీచమనతా నివాతవుత్తితా, యాయ సమన్నాగతో పుగ్గలో నిహతమానో నిహతదప్పో పాదపుఞ్ఛనచోళకసమో ఛిన్నవిసాణుసభసమో ఉద్ధటదాఠసప్పసమో చ హుత్వా సణ్హో సఖిలో సుఖసమ్భాసో హోతి, అయం నివాతో. స్వాయం యసాదిగుణపటిలాభహేతుతో “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి. ఆహ చ – “నివాతవుత్తి అత్థద్ధో, తాదిసో లభతే యస”న్తి ఏవమాది (దీ. ని. ౩.౨౭౩).

సన్తుట్ఠి నామ ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసో, సో ద్వాదసవిధో హోతి. సేయ్యథిదం – చీవరే యథాలాభసన్తోసో, యథాబలసన్తోసో, యథాసారుప్పసన్తోసోతి తివిధో. ఏవం పిణ్డపాతాదీసు.

తస్సాయం పభేదవణ్ణనా – ఇధ భిక్ఖు చీవరం లభతి సున్దరం వా అసున్దరం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స చీవరే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన ఆబాధికో హోతి, గరుం చీవరం పారుపన్తో ఓణమతి వా కిలమతి వా. సో సభాగేన భిక్ఖునా సద్ధిం తం పరివత్తేత్వా లహుకేన యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స చీవరే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో భిక్ఖు పణీతపచ్చయలాభీ హోతి, సో పట్టచీవరాదీనం అఞ్ఞతరం మహగ్ఘం చీవరం లభిత్వా “ఇదం

థేరానం చిరపబ్బజితానం బహుస్సుతానఞ్చ అనురూప”న్తి తేసం దత్వా అత్తనా సఙ్కారకూటా వా అఞ్ఞతో వా కుతోచి నన్తకాని ఉచ్చినిత్వా సఙ్ఘాటిం కత్వా ధారేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స చీవరే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖు పిణ్డపాతం లభతి లూఖం వా పణీతం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన ఆబాధికో హోతి, లూఖం పిణ్డపాతం భుఞ్జిత్వా బాళ్హం రోగాతఙ్కం పాపుణాతి, సో సభాగస్స భిక్ఖునో తం దత్వా తస్స హత్థతో సప్పిమధుఖీరాదీని భుఞ్జిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో భిక్ఖు పణీతం పిణ్డపాతం లభతి, సో “అయం పిణ్డపాతో థేరానం చిరపబ్బజితానం అఞ్ఞేసఞ్చ పణీతపిణ్డపాతం వినా అయాపేన్తానం సబ్రహ్మచారీనం అనురూపో”తి తేసం దత్వా అత్తనా పిణ్డాయ చరిత్వా మిస్సకాహారం భుఞ్జన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స పిణ్డపాతే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖునో సేనాసనం పాపుణాతి, సో తేనేవ సన్తుస్సతి, పున అఞ్ఞం సున్దరతరమ్పి పాపుణన్తం న గణ్హాతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన ఆబాధికో హోతి, నివాతసేనాసనే వసన్తో అతివియ పిత్తరోగాదీహి ఆతురీయతి, సో సభాగస్స భిక్ఖునో తం దత్వా తస్స పాపుణనకే సవాతసీతలసేనాసనే వసిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో భిక్ఖు సున్దరం సేనాసనం పత్తమ్పి న సమ్పటిచ్ఛతి “సున్దరసేనాసనం పమాదట్ఠానం, తత్ర నిసిన్నస్స థినమిద్ధం ఓక్కమతి, నిద్దాభిభూతస్స చ పున పటిబుజ్ఝతో కామవితక్కా సముదాచరన్తీ”తి, సో తం పటిక్ఖిపిత్వా అబ్భోకాసరుక్ఖమూలపణ్ణకుటీసు యత్థ కత్థచి నివసన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స సేనాసనే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఇధ పన భిక్ఖు భేసజ్జం లభతి హరీతకం వా ఆమలకం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞేహి లద్ధం సప్పిమధుఫాణితాదిమ్పి న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి, అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాలాభసన్తోసో**. అథ పన ఆబాధికో తేలేన అత్థికో ఫాణితం లభతి, సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స హత్థతో తేలేన భేసజ్జం కత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాబలసన్తోసో**. అపరో భిక్ఖు ఏకస్మిం భాజనే పూతిముత్తహరీతకం ఠపేత్వా ఏకస్మిం చతుమధురం “గణ్హథ, భన్తే, యదిచ్ఛసీ”తి వుచ్చమానో సచస్స తేసం ద్విన్నం అఞ్ఞతరేనపి బ్యాధి వూపసమ్మతి, అథ “పూతిముత్తహరీతకం నామ బుద్ధాదీహి వణ్ణితం, అయఞ్చ పూతిముత్తభేసజ్జం నిస్సాయ పబ్బజ్జా, తత్థ తే యావజీవం ఉస్సాహో కరణీయో”తి (మహావ. ౧౨౮) వుత్తన్తి చిన్తేన్తో చతుమధురభేసజ్జం పటిక్ఖిపిత్వా ముత్తహరీతకేన భేసజ్జం కరోన్తోపి పరమసన్తుట్ఠోవ హోతి, అయమస్స గిలానపచ్చయే **యథాసారుప్పసన్తోసో**.

ఏవం పభేదో సబ్బోపేసో సన్తోసో సన్తుట్ఠీతి వుచ్చతి. సా అత్రిచ్ఛతాపాపిచ్ఛతామహిచ్ఛతాదీనం పాపధమ్మానం పహానాధిగమహేతుతో సుగతిహేతుతో అరియమగ్గసమ్భారభావతో చాతుద్దిసాదిభావహేతుతో చ “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బా. ఆహ చ –

“చాతుద్దిసో అప్పటిఘో చ హోతి,

సన్తుస్సమానో ఇతరీతరేనా”తి. (సు. ని. ౪౨; చూళని. ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౨౮) ఏవమాది;

కతఞ్ఞుతా నామ అప్పస్స వా బహుస్స వా యేన కేనచి కతస్స ఉపకారస్స పునప్పునం అనుస్సరణభావేన జాననతా. అపిచ నేరయికాదిదుక్ఖపరిత్తాణతో పుఞ్ఞాని ఏవ పాణీనం బహూపకారాని, తతో తేసమ్పి ఉపకారానుస్సరణతా "కతఞ్ఞుతా"తి వేదితబ్బా. సా సప్పురిసేహి పసంసనీయతాదినానప్పకారవిసేసాధిగమహేతుతో "మఙ్గల"న్తి వుత్తా. ఆహ చ – "ద్వేమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలా దుల్లభా లోకస్మిం. కతమే ద్వే? యో చ పుబ్బకారీ, యో చ కతఞ్ఞూ కతవేదీ"తి (అ॰ ని॰ ౨.౧౨౦).

కాలేన ధమ్మస్సవనం నామ యస్మిం కాలే ఉద్ధచ్చసహగతం చిత్తం హోతి, కామవితక్కాదీనం వా అఞ్ఞతరేన అభిభూతం, తస్మిం కాలే తేసం వినోదనత్థం ధమ్మస్సవనం. అపరే ఆహు – పఞ్చమే పఞ్చమే దివసే ధమ్మస్సవనం కాలేన ధమ్మస్సవనం నామ. యథాహ ఆయస్మా అనురుద్ధో "పఞ్చాహికం ఖో పన మయం, భన్తే, సబ్బరత్తిం ధమ్మియా కథాయ సన్నిసీదామా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౨౮; మహావ॰ ౪౬౬).

అపిచ యస్మిం కాలే కల్యాణమిత్తే ఉపసఙ్కమిత్వా సక్కా హోతి అత్తనో కఙ్ఖాపటివినోదకం ధమ్మం సోతుం, తస్మిం కాలేపి ధమ్మస్సవనం "కాలేన ధమ్మస్సవన"న్తి వేదితబ్బం. యథాహ – "తే కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమిత్వా పరిపుచ్ఛతి పరిపఞ్హతీ"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౮). తదేతం కాలేన ధమ్మస్సవనం నీవరణప్పహానచతురానిసంసఆసవక్ఖయాదినానప్పకారవిసేసాధిగమహేతుతో "మఙ్గల"న్తి వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం –

> "యస్మిం, భిక్ఖవే, సమయే అరియసావకో అట్ఠిం కత్వా మనసి కత్వా సబ్బం చేతసో సమన్నాహరిత్వా ఓహితసోతో ధమ్మం సుణాతి, పఞ్చస్స నీవరణాని తస్మిం సమయే న హోన్తీ"తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౧౯) చ.

> "సోతానుగతానం, భిక్ఖవే, ధమ్మానం...పే॰... సుప్పటివిద్ధానం చత్తారో ఆనిసంసా పాటికఙ్ఖా"తి (అ॰ ని॰ ౪.౧౯౧) చ.

> "చత్తారోమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా కాలేన కాలం సమ్మా భావియమానా సమ్మా అనుపరివత్తియమానా అనుపుబ్బేన ఆసవానం ఖయం పాపేన్తి. కతమే చత్తారో? కాలేన ధమ్మస్సవన"న్తి చ ఏవమాదీని (అ॰ ని॰ ౪.౧౪౭).

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ గారవో, నివాతో, సన్తుట్ఠి, కతఞ్ఞుతా, కాలేన ధమ్మస్సవనన్తి పఞ్చ మఙ్గలాని వుత్తాని, మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా గారవో చ నివాతో చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౬౯. ఇదాని **ఖన్తీ చాతి** ఏత్థ ఖమనం ఖన్తి. పదక్ఖిణగ్గాహితాయ సుఖం వచో అస్మిన్తి సువచో, సువచస్స కమ్మం సోవచస్సం, సోవచస్సస్స భావో సోవచస్సతా. కిలేసానం సమితత్తా **సమణా. దస్సనన్తి** పేక్ఖనం. ధమ్మస్స సాకచ్ఛా **ధమ్మసాకచ్ఛా**. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా **ఖన్తి** నామ అధివాసనక్ఖన్తి, యాయ సమన్నాగతో భిక్ఖు దసహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసన్తే, వధబన్ధాదీహి వా విహింసన్తే పుగ్గలే అసుణన్తో వియ చ అపస్సన్తో వియ చ నిబ్బికారో హోతి ఖన్తివాదీ వియ. యథాహ –

“అహూ అతీతమద్ధానం, సమణో ఖన్తిదీపనో;

తం ఖన్తియాయేవ ఠితం, కాసిరాజా అఛేదయీ”తి. (జా॰ ౧.౪.౫౧);

భద్దకతో వా మనసి కరోతి తతో ఉత్తరి అపరాధాభావేన ఆయస్మా పుణ్ణత్థేరో వియ. యథాహ –

“సచే మం, భన్తే, సునాపరన్తకా మనుస్సా అక్కోసిస్సన్తి పరిభాసిస్సన్తి, తత్థ మే ఏవం భవిస్సతి ‘భద్దకా వతిమే సునాపరన్తకా మనుస్సా, సుభద్దకా వతిమే సునాపరన్తకా మనుస్సా, యం మే నయిమే పాణినా పహారం దేన్తీ’”తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౩౯౬; సం॰ ని॰ ౪.౮౮).

యాయ చ సమన్నాగతో ఇసీనమ్పి పసంసనీయో హోతి. యథాహ సరభఙ్గో ఇసి –

“కోధం వధిత్వా న కదాచి సోచతి,

మక్ఖప్పహానం ఇసయో వణ్ణయన్తి;

సబ్బేసం వుత్తం ఫరుసం ఖమేథ,

ఏతం ఖన్తిం ఉత్తమమాహు సన్తో”తి. (జా॰ ౨.౧౭.౬౪);

దేవతానమ్పి పసంసనీయో హోతి. యథాహ సక్కో దేవానమిన్దో –

“యో హవే బలవా సన్తో, దుబ్బలస్స తితిక్ఖతి;

తమాహు పరమం ఖన్తిం, నిచ్చం ఖమతి దుబ్బలో”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౫౦-౨౫౧);

బుద్ధానమ్పి పసంసనీయో హోతి. యథాహ భగవా –

“అక్కోసం వధబన్ధఞ్చ, అదుట్ఠో యో తితిక్ఖతి;

ఖన్తీబలం బలానీకం, తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణ”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౯౯);

సా పనేసా ఖన్తి ఏతేసఞ్చ ఇధ వణ్ణితానం అఞ్ఞేసఞ్చ గుణానం అధిగమహేతుతో “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బా.

సోవచస్సతా నామ సహధమ్మికం వుచ్చమానే విక్ఖేపం వా తుణ్హీభావం వా గుణదోసచిన్తనం వా అనాపజ్జిత్వా అతివియ ఆదరఞ్చ గారవఞ్చ నీచమనతఞ్చ పురక్ఖత్వా “సాధూ”తి వచనకరణతా. సా సబ్రహ్మచారీనం సన్తికా ఓవాదానుసాసనీపటిలాభహేతుతో దోసప్పహానగుణాధిగమహేతుతో చ “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి.

సమణానం దస్సనం నామ ఉపసమితకిలేసానం భావితకాయవచీచిత్తపఞ్ఞానం ఉత్తమదమథసమథసమన్నాగతానం పబ్బజితానం ఉపసఙ్కమనుపట్ఠానఅనుస్సరణసవనదస్సనం, సబ్బమ్పి ఓమకదేసనాయ “దస్సన”న్తి వుత్తం. తం “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బం. కస్మా? బహూపకారత్తా. ఆహ చ – “దస్సనమ్పహం, భిక్ఖవే, తేసం భిక్ఖూనం బహూపకారం వదామీ”తిఆది (ఇతివు॰ ౧౦౪). యతో హితకామేన కులపుత్తేన సీలవన్తే భిక్ఖూ ఘరద్వారం సమ్పత్తే దిస్వా యది దేయ్యధమ్మో అత్థి, యథాబలం దేయ్యధమ్మేన పతిమానేతబ్బా. యది నత్థి, పఞ్చపతిట్ఠితం కత్వా వన్దితబ్బా. తస్మిం

అసమ్పుజ్జమానే అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా నమస్సితబ్బా, తస్మిమ్పి అసమ్పుజ్జమానే పసన్నచిత్తేన పియచక్ఖూహి సమ్పస్సితబ్బా. ఏవం దస్సనమూలకేనాపి హి పుఞ్ఞేన అనేకాని జాతిసహస్సాని చక్ఖుమ్హి రోగో వా దాహో వా ఉస్సదా వా పిళకా వా న హోన్తి, విప్పసన్నపఞ్చవణ్ణసస్సిరికాని హోన్తి చక్ఖూని రతనవిమానే ఉగ్ఘాటితమణికవాటసదిసాని , సతసహస్సకప్పమత్తం దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సబ్బసమ్పత్తీనం లాభీ హోతి. అనచ్ఛరియఞ్చేతం, యం మనుస్సభూతో సప్పఞ్ఞజాతికో సమ్మా పవత్తితేన సమణదస్సనమయేన పుఞ్ఞేన ఏవరూపం విపాకసమ్పత్తిం అనుభవేయ్య, యత్థ తిరచ్ఛానగతానమ్పి కేవలం సద్ధామత్తకజనితస్స సమణదస్సనస్స ఏవం విపాకసమ్పత్తిం వణ్ణయన్తి –

“ఉలూకో మణ్డలక్ఖికో,
వేదియకే చిరదీఘవాసికో;
సుఖితో వత కోసియో అయం,
కాలుట్ఠితం పస్సతి బుద్ధవరం.

“మయి చిత్తం పసాదేత్వా, భిక్ఖుసఙ్ఘే అనుత్తరే;
కప్పానం సతసహస్సాని, దుగ్గతిం సో న గచ్ఛతి.

“దేవలోకా చవిత్వాన, కుసలకమ్మేన చోదితో;
భవిస్సతి అనన్తఞాణో, సోమనస్సోతి విస్సుతో”తి. (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౪౪; ఖు॰ పా॰ అట్ఠ॰ ౫.౧౦);

కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛా నామ పదోసే వా పచ్చూసే వా ద్వే సుత్తన్తికా భిక్ఖూ అఞ్ఞమఞ్ఞం సుత్తన్తం సాకచ్ఛన్తి, వినయధరా వినయం, ఆభిధమ్మికా అభిధమ్మం , జాతకభాణకా జాతకం, అట్ఠకథికా అట్ఠకథం, లీనుద్ధతవిచికిచ్ఛాపరేతచిత్తవిసోధనత్థం వా తమ్హి తమ్హి కాలే సాకచ్ఛన్తి, అయం కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛా. సా ఆగమబ్యత్తిఆదీనం గుణానం హేతుతో “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతీతి.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ ఖన్తి, సోవచస్సతా, సమణదస్సనం, కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛాతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని, మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా ఖన్తీ చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౭౦. ఇదాని **తపో చాతి** ఏత్థ పాపకే అకుసలే ధమ్మే తపతీతి **తపో**. బ్రహ్మం చరియం, బ్రహ్మానం వా చరియం **బ్రహ్మచరియం,** సేట్ఠచరియన్తి వుత్తం హోతి. అరియసచ్చానం దస్సనం **అరియసచ్చాన దస్సనం**. అరియసచ్చాని దస్సనన్తిపి ఏకే, తం న సున్దరం. నిక్ఖన్తం వానతోతి నిబ్బానం, సచ్ఛికరణం సచ్ఛికిరియా, నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియా **నిబ్బానసచ్ఛికిరియా**. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా – **తపో** నామ అభిజ్ఝాదోమనస్సాదీనం తపనతో ఇన్ద్రియసంవరో, కోసజ్జస్స వా తపనతో వీరియం. తేన హి సమన్నాగతో పుగ్గలో ఆతాపీతి వుచ్చతి. స్వాయం అభిజ్ఝాదిప్పహానఝానాదిపటిలాభహేతుతో “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బో.

బ్రహ్మచరియం నామ మేథునవిరతిసమణధమ్మసాసనమగ్గానం అధివచనం. తథా హి “అబ్రహ్మచరియం పహాయ బ్రహ్మచారీ హోతీ”తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౯౪; మ॰ ని॰ ౧.౨౯౨) ఏవమాదీసు మేథునవిరతి బ్రహ్మచరియన్తి వుచ్చతి. “భగవతి నో, ఆవుసో, బ్రహ్మచరియం వుస్సతీ”తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౫౭) సమణధమ్మో. “న తావాహం, పాపిమ, పరినిబ్బాయిస్సామి, యావ మే ఇదం బ్రహ్మచరియం న ఇద్ధఞ్చేవ భవిస్సతి ఫీతఞ్చ విత్థారికం బాహుజఞ్ఞ”న్తి ఏవమాదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౧౬౮; సం॰ ని॰ ౫.౮౨౨; ఉదా॰ ౫౧) సాసనం. “అయమేవ ఖో, భిక్ఖు, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో బ్రహ్మచరియం. సేయ్యథిదం, సమ్మాదిట్ఠీ”తి ఏవమాదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౬) మగ్గో. ఇధ పన అరియసచ్చదస్సనేన పరతో మగ్గస్స గహితత్తా అవసేసం సబ్బమ్పి వట్టతి. తఞ్చేతం ఉపరూపరి నానప్పకారవిసేసాధిగమహేతుతో “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బం.

అరియసచ్చాన దస్సనం నామ కుమారపఞ్హే వుత్తత్థానం చతున్నం అరియసచ్చానం అభిసమయవసేన మగ్గదస్సనం. తం సంసారదుక్ఖవీతిక్కమహేతుతో “మఙ్గల”న్తి వుచ్చతి.

నిబ్బానసచ్ఛికిరియా నామ ఇధ అరహత్తఫలం “నిబ్బాన”న్తి అధిప్పేతం. తమ్పి హి పఞ్చగతివాననేన వానసఞ్ఞితాయ తణ్హాయ నిక్ఖన్తత్తా “నిబ్బాన”న్తి వుచ్చతి. తస్స పత్తి వా పచ్చవేక్ఖణా వా “సచ్ఛికిరియా”తి వుచ్చతి. ఇతరస్స పన నిబ్బానస్స అరియసచ్చానం దస్సనేనేవ సచ్ఛికిరియా సిద్ధా, తేనేతం ఇధ న అధిప్పేతం. ఏవమేసా నిబ్బానసచ్ఛికిరియా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాదిహేతుతో “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బా.

ఏవం ఇమిస్సాపి గాథాయ తపో, బ్రహ్మచరియం, అరియసచ్చాన దస్సనం, నిబ్బానసచ్ఛికిరియాతి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని, మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా తపో చాతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౬౧. ఇదాని **ఫుట్ఠస్స లోకధమ్మేహీ**తి ఏత్థ **ఫుట్ఠస్సా**తి ఫుసితస్స ఛుపితస్స సమ్పత్తస్స. లోకే ధమ్మా **లోకధమ్మా,** యావ లోకప్పవత్తి, తావ అనివత్తకా ధమ్మాతి వుత్తం హోతి. **చిత్త**న్తి మనో మానసం. **యస్సా**తి నవస్స వా మజ్ఝిమస్స వా థేరస్స వా. న **కమ్పతీ**తి న చలతి, న వేధతి. **అసోక**న్తి నిస్సోకం అబ్బూళ్హసోకసల్లం. **విరజ**న్తి విగతరజం విద్ధంసితరజం. **ఖేమ**న్తి అభయం నిరుపద్దవం. సేసం వుత్తనయమేవాతి అయం తావ పదవణ్ణనా.

అత్థవణ్ణనా పన ఏవం వేదితబ్బా – **ఫుట్ఠస్స లోకధమ్మేహి యస్స చిత్తం న కమ్పతి,** యస్స లాభాలాభాదీహి అట్ఠహి లోకధమ్మేహి ఫుట్ఠస్స అజ్ఝోత్థటస్స చిత్తం న కమ్పతి, న చలతి, న వేధతి, తస్స తం చిత్తం కేనచి అకమ్పనీయలోకుత్తరభావావహనతో “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బం.

కస్స పన ఏతేహి ఫుట్ఠస్స చిత్తం న కమ్పతి? అరహతో ఖీణాసవస్స, న అఞ్ఞస్స కస్సచి. వుత్తఞ్హేతం –

“సేలో యథా ఏకగ్ఘనో, వాతేన న సమీరతి;
ఏవం రూపా రసా సద్దా, గన్ధా ఫస్సా చ కేవలా.

“ఇట్ఠా ధమ్మా అనిట్ఠా చ, న పవేధేన్తి తాదినో;

ఠితం చిత్తం విప్పముత్తం, వయఞ్చస్సానుపస్సతీ”తి. (అ॰ ని॰ ౬.౫౫; మహావ॰ ౨౪౪);

అసోకం నామ ఖీణాసవస్సేవ చిత్తం. తఞ్హి యో “సోకో సోచనా సోచితత్తం అన్తోసోకో అన్తోపరిసోకో చేతసో పరినిజ్ఝాయితత్త”న్తిఆదినా (విభ॰ ౨౩౭) నయేన వుచ్చతి సోకో, తస్స అభావతో అసోకం. కేచి నిబ్బానం వదన్తి, తం పురిమపదేన నానుసన్ధియతి. యథా చ అసోకం, ఏవం విరజం ఖేమన్తిపి ఖీణాసవస్సేవ చిత్తం. తఞ్హి రాగదోసమోహరజానం విగతత్తా **విరజం,** చతూహి చ యోగేహి ఖేమత్తా **ఖేమం**. యతో ఏతం తేన తేనాకారేన తస్మిం తస్మిం పవత్తిక్ఖణే గహేత్వా నిద్దిట్ఠవసేన తివిధమ్పి అప్పవత్తక్ఖన్ధతాదిలోకుత్తమభావావహనతో ఆహునేయ్యాదిభావావహనతో చ “మఙ్గల”న్తి వేదితబ్బం.

ఏవం ఇమిస్సా గాథాయ అట్ఠలోకధమ్మేహి అకమ్పితచిత్తం, అసోకచిత్తం, విరజచిత్తం, ఖేమచిత్తన్తి చత్తారి మఙ్గలాని వుత్తాని, మఙ్గలత్తఞ్చ నేసం తత్థ తత్థ విభావితమేవాతి.

నిట్ఠితా ఫుట్ఠస్స లోకధమ్మేహీతి ఇమిస్సా గాథాయ అత్థవణ్ణనా.

౨౭౨. ఏవం భగవా “అసేవనా చ బాలాన”న్తిఆదీహి దసహి గాథాహి అట్ఠతింస మఙ్గలాని కథేత్వా ఇదాని ఏతానేవ అత్తనా వుత్తమఙ్గలాని థునన్తో **“ఏతాదిసాని కత్వానా”**తి ఇమం అవసానగాథమభాసి.

తస్సాయం అత్థవణ్ణనా – **ఏతాదిసానీ**తి ఏతాని ఈదిసాని మయా వుత్తప్పకారాని బాలానం అసేవనాదీని. **కత్వానాతి** కత్వా. కత్వాన కత్వా కరిత్వాతి హి అత్థతో అనఞ్ఞం. **సబ్బత్థమపరాజితాతి** సబ్బత్థ ఖన్ధకిలేసాభిసఙ్ఖారదేవపుత్తమారప్పభేదేసు చతూసు పచ్చత్థికేసు ఏకేనపి అపరాజితా హుత్వా, సయమేవ తే చత్తారో మారే పరాజేత్వాతి వుత్తం హోతి. మకారో చేత్థ పదసన్ధికరణమత్తోతి విఞ్ఞాతబ్బో.

సబ్బత్థ సోత్థిం గచ్ఛన్తీతి ఏతాదిసాని మఙ్గలాని కత్వా చతూహి మారేహి అపరాజితా హుత్వా సబ్బత్థ ఇధలోకపరలోకేసు ఠానచఙ్కమనాదీసు చ సోత్థిం గచ్ఛన్తి, బాలసేవనాదీహి యే ఉప్పజ్జేయ్యుం ఆసవా విఘాతపరిళాహా, తేసం అభావా సోత్థిం గచ్ఛన్తి, అనుపద్దుతా అనుపసట్ఠా ఖేమినో అప్పటిభయా గచ్ఛన్తీతి వుత్తం హోతి. అనునాసికో చేత్థ గాథాబన్ధసుఖత్థం వుత్తోతి వేదితబ్బో.

తం తేసం మఙ్గలముత్తమన్తి ఇమినా గాథాపాదేన భగవా దేసనం నిట్ఠాపేసి. కథం? ఏవం దేవపుత్త యే ఏతాదిసాని కరోన్తి, తే యస్మా సబ్బత్థ సోత్థిం గచ్ఛన్తి, తస్మా తం బాలానం అసేవనాది అట్ఠతింసవిధమ్పి తేసం ఏతాదిసకారకానం మఙ్గలం ఉత్తమం సేట్ఠం పవరన్తి గణ్హాహీతి.

ఏవఞ్చ భగవతా నిట్ఠాపితాయ దేసనాయ పరియోసానే కోటిసతసహస్సదేవతా అరహత్తం పాపుణింసు, సోతాపత్తిసకదాగామిఅనాగామిఫలప్పత్తానం గణనా అసఙ్ఖ్యేయ్యా అహోసి. అథ భగవా దుతియదివసే ఆనన్దత్థేరం ఆమన్తేసి – “ఇమం, ఆనన్ద, రత్తిం అఞ్ఞతరా దేవతా మం ఉపసఙ్కమిత్వా మఙ్గలపఞ్హం పుచ్ఛి. అథస్సాహం అట్ఠతింస మఙ్గలాని అభాసిం, ఉగ్గణ్హ, ఆనన్ద, ఇమం మఙ్గలపరియాయం, ఉగ్గహేత్వా భిక్ఖూ వాచేహీ”తి. థేరో ఉగ్గహేత్వా భిక్ఖూ వాచేసి. తయిదం

ఆచరియపరమ్పరాభతం యావజ్జతనా పవత్తతి, ఏవమిదం బ్రహ్మచరియం ఇద్ధఞ్చేవ ఫీతఞ్చ విత్థారికం బాహుజఞ్ఞం పుథుభూతం యావ దేవమనుస్సేహి సుప్పకాసితన్తి వేదితబ్బం.

ఇదాని ఏతేస్వేవ మఙ్గలేసు ఞాణపరిచయపాటవత్థం అయం ఆదితో పభుతి యోజనా – ఏవమిమే ఇధలోకపరలోకలోకుత్తరసుఖకామా సత్తా బాలజనసేవనం పహాయ, పణ్డితే నిస్సాయ, పూజనేయ్యే పూజేన్తా, పతిరూపదేసవాసేన పుబ్బే కతపుఞ్ఞతాయ చ కుసలప్పవత్తియం చోదియమానా, అత్తానం సమ్మా పణిధాయ, బాహుసచ్చసిప్పవినయేహి అలఙ్కతత్తభావా, వినయానురూపం సుభాసితం భాసమానా , యావ గిహిభావం న విజహన్తి, తావ మాతాపితుఉపట్ఠానేన పోరాణం ఇణమూలం విసోధయమానా, పుత్తదారసఙ్గహేన నవం ఇణమూలం పయోజయమానా, అనాకులకమ్మన్తతాయ ధనధఞ్ఞాదిసమిద్ధిం పాపుణన్తా, దానేన భోగసారం ధమ్మచరియాయ జీవితసారఞ్చ గహేత్వా, ఞాతిసఙ్గహేన సకజనహితం అనవజ్జకమ్మన్తతాయ పరజనహితఞ్చ కరోన్తా, పాపవిరతియా పరూపఘాతం మజ్జపానసంయమేన అత్తూపఘాతఞ్చ వివజ్జేత్వా, ధమ్మేసు అప్పమాదేన కుసలపక్ఖం వడ్ఢేత్వా, వడ్ఢితకుసలతాయ గిహిబ్యఞ్జనం ఓహాయ పబ్బజితభావే ఠితాపి బుద్ధబుద్ధసావకుపజ్ఝాచరియాదీసు గారవేన నివాతేన చ వత్తసమ్పదం ఆరాధేత్వా, సన్తుట్ఠియా పచ్చయగేధం పహాయ, కతఞ్ఞుతాయ సప్పురిసభూమియం ఠత్వా, ధమ్మస్సవనేన చిత్తలీనతం పహాయ, ఖన్తియా సబ్బపరిస్సయే అభిభవిత్వా, సోవచస్సతాయ సనాథమత్తానం కత్వా, సమణదస్సనేన పటిపత్తిపయోగం పస్సన్తా, ధమ్మసాకచ్ఛాయ కఙ్ఖాట్ఠానియేసు ధమ్మేసు కఙ్ఖం పటివినోదేత్వా, ఇన్ద్రియసంవరతపేన సీలవిసుద్ధిం సమణధమ్మబ్రహ్మచరియేన చిత్తవిసుద్ధిం తతో పరా చ చతస్సో విసుద్ధియో సమ్పాదేన్తా, ఇమాయ పటిపదాయ అరియసచ్చదస్సనపరియాయం ఞాణదస్సనవిసుద్ధిం పత్వా అరహత్తఫలసఙ్ఖాతం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి. యం సచ్ఛికత్వా సినేరుపబ్బతో వియ వాతవుట్ఠీహి అట్ఠహి లోకధమ్మేహి అవికమ్పమానచిత్తా అసోకా విరజా ఖేమినో హోన్తి. యే చ ఖేమినో, తే సబ్బత్థ ఏకేనాపి అపరాజితా హోన్తి, సబ్బత్థ చ సోత్థిం గచ్ఛన్తి. తేనాహ భగవా –

“ఏతాదిసాని కత్వాన, సబ్బత్థమపరాజితా;
సబ్బత్థ సోత్థిం గచ్ఛన్తి, తం తేసం మఙ్గలముత్తమ”న్తి.

ఇతి పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ మఙ్గలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సూచిలోమసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి సూచిలోమసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అత్థవణ్ణనానయేనేవస్స ఉప్పత్తి ఆవి భవిస్సతి. అత్థవణ్ణనాయఞ్చ “ఏవం మే సుత”న్తిఆది వుత్తత్థమేవ. **గయాయం విహరతి టఙ్కితమఞ్చే సూచిలోమస్స యక్ఖస్స భవనేతి** ఏత్థ పన కా గయా, కో టఙ్కితమఞ్చో, కస్మా చ భగవా తస్స యక్ఖస్స భవనే విహరతీతి? వుచ్చతే – **గయాతి** గామోపి తిత్థమ్పి వుచ్చతి, తదుభయమ్పి ఇధ వట్టతి. గయాగామస్స హి అవిదూరే దేసే విహరన్తోపి “గయాయం విహరతీ”తి వుచ్చతి, తస్స చ గామస్స సమీపే అవిదూరే ద్వారసన్తికే సో టఙ్కితమఞ్చో. గయాతిత్థే విహరన్తోపి “గయాయం విహరతీ”తి వుచ్చతి, గయాతిత్థే చ సో టఙ్కితమఞ్చో. **టఙ్కితమఞ్చోతి** చతున్నం పాసాణానం ఉపరి విత్థతం పాసాణం ఆరోపేత్వా కతో పాసాణమఞ్చో . తం నిస్సాయ యక్ఖస్స భవనం ఆళవకస్స భవనం వియ. యస్మా వా పన భగవా తం దివసం

పచ్చూససమయే మహాకరుణాసమాపత్తితో వుట్ఠాయ బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో సూచిలోమస్స చ ఖరలోమస్స చాతి ద్విన్నమ్పి యక్ఖానం సోతాపత్తిఫలూపనిస్సయం అద్దస, తస్మా పత్తచీవరం ఆదాయ అన్తోఅరుణేయేవ నానాదిసాహి సన్నిపతితస్స జనస్స ఖేళసిఙ్ఘాణికాదినానప్పకారాసుచినిస్సన్దకిలిన్నభూమిభాగమ్పి తం తిత్థప్పదేసం ఆగన్త్వా తస్మిం టఙ్కితమఞ్చే నిసీది సూచిలోమస్స యక్ఖస్స భవనే. తేన వుత్తం "ఏకం సమయం భగవా గయాయం విహరతి టఙ్కితమఞ్చే సూచిలోమస్స యక్ఖస్స భవనే"తి.

తేన ఖో పన సమయేనాతి యం సమయం భగవా తత్థ విహరతి, తేన సమయేన. **ఖరో చ యక్ఖో సూచిలోమో చ యక్ఖో భగవతో అవిదూరే అతిక్కమన్తీ**తి. కే తే యక్ఖా, కస్మా చ అతిక్కమన్తీతి? వుచ్చతే – తేసు తావ ఏకో అతీతే సఙ్ఘస్స తేలం అనాపుచ్ఛా గహేత్వా అత్తనో సరీరం మక్ఖేసి. సో తేన కమ్మేన నిరయే పచ్చిత్వా గయాపోక్ఖరణితీరే యక్ఖయోనియం నిబ్బత్తో. తస్సేవ చస్స కమ్మస్స విపాకావసేసేన విరూపాని అఙ్గపచ్చఙ్గాని అహేసుం , ఇట్ఠకచ్ఛదనసదిసఞ్చ ఖరసమ్ఫస్సం చమ్మం. సో కిర యదా పరం భింసాపేతుకామో హోతి, తదా ఛదనిట్ఠకసదిసాని చమ్మకపాలాని ఉక్ఖిపిత్వా భింసాపేతి. ఏవం సో ఖరసమ్ఫస్సత్తా **ఖరో యక్ఖో**త్వేవ నామం లభి.

ఇతరో కస్సపస్స భగవతో కాలే ఉపాసకో హుత్వా మాసస్స అట్ఠ దివసే విహారం గన్త్వా ధమ్మం సుణాతి. సో ఏకదివసం ధమ్మస్సవనే ఘోసితే సఙ్ఘారామద్వారే అత్తనో ఖేత్తం కేలాయన్తో ఉగ్ఘోసనం సుత్వా "సచే న్హాయామి, చిరం భవిస్సతీ"తి కిలిట్ఠగత్తోవ ఉపోసథాగారం పవిసిత్వా మహగ్ఘే భుమ్మత్థరణే అనాదరేన నిపజ్జిత్వా సుపి. భిక్ఖు ఏవాయం, న ఉపాసకోతి సంయుత్తభాణకా. సో తేన చ అఞ్ఞేన కమ్మేన చ నిరయే పచ్చిత్వా గయాపోక్ఖరణియా తీరే యక్ఖయోనియం నిబ్బత్తో. సో తస్స కమ్మస్స విపాకావసేసేన దుద్దసికో అహోసి, సరీరే చస్స సూచిసదిసాని లోమాని అహేసుం. సో హి భింసాపేతబ్బకే సత్తే సూచీహి విజ్ఝన్తో వియ భింసాపేతి. ఏవం సో సూచిసదిసలోమత్తా **సూచిలోమో యక్ఖో**త్వేవ నామం లభి. తే అత్తనో గోచరత్థాయ భవనతో నిక్ఖమిత్వా ముహుత్తం గన్త్వా గతమగ్గేనేవ నివత్తిత్వా ఇతరం దిసాభాగం గచ్ఛన్తా భగవతో అవిదూరే అతిక్కమన్తి.

అథ ఖో ఖరోతి కస్మా తే ఏవమాహంసు? ఖరో సమణకప్పం దిస్వా ఆహ. సూచిలోమో పన "యో భాయతి న సో సమణో, సమణపటిరూపకత్తా పన సమణకో హోతీ"తి ఏవంలద్ధికో. తస్మా తాదిసం భగవన్తం మఞ్ఞమానో **''నేసో సమణో, సమణకో ఏసో''**తి సహసావ వత్వాపి పున వీమంసితుకామో ఆహ – **''యావాహం జానామీ''**తి. "అథ ఖో"తి ఏవం వత్వా తతో. **సూచిలోమో యక్ఖో**తి ఇతో పభుతి యావ **అపిచ ఖో తే సమ్ఫస్సో పాపకోతి,** తావ ఉత్తానత్థమేవ కేవలఞ్చేత్థ **భగవతో కాయన్తి** అత్తనో కాయం భగవతో ఉపనామేసీతి ఏవం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో.

తతో అభాయన్తం భగవన్తం దిస్వా **''పఞ్హం తం సమణా''**తిఆదిమాహ. కిం కారణా? సో హి చిన్తేసి – "ఇమినాపి నామ మే ఏవం ఖరేన అమనుస్ససమ్ఫస్సేన మనుస్సో సమానో అయం న భాయతి, హన్దాహం ఏతం బుద్ధవిసయే పఞ్హం పుచ్ఛామి, అద్ధా అయం తత్థ న సమ్పాయిస్సతి, తతో నం ఏవం విహేఠేస్సామీ"తి. భగవా తం సుత్వా "న ఖ్వాహం తం ఆవుసో"తిఆదిమాహ. తం సబ్బం ఆళవకసుత్తే వుత్తనయేనేవ సబ్బాకారేహి వేదితబ్బం.

౨౭౩. అథ ఖో సూచిలోమో యక్ఖో భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసి ''రాగో చ దోసో చా''తి. తత్థ రాగదోసా వుత్తనయా ఏవ. **కుతోనిదానా**తి కింనిదానా కింహేతుకా. **కుతో**తి పచ్చత్తవచనస్స తో-ఆదేసో వేదితబ్బో, సమాసే చస్స లోపాభావో. అథ వా

నిదానాతి జాతా ఉప్పన్నాతి అత్థో, తస్మా కుతోనిదానా, కుతోజాతా, కుతోఉప్పన్నాతి వుత్తం హోతి. **అరతీ రతీ లోమహంసో కుతోజాతి** యాయం "పన్తేసు వా సేనాసనేసు అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేసు వా అధికుసలేసు ధమ్మేసు అరతి అరతితా అనభిరతి అనభిరమణా ఉక్కణ్ఠితా పరితస్సితా"తి (విభ. ౮౫౬) ఏవం విభత్తా అరతి, యా చ పఞ్చసు కామగుణేసు రతి, యో చ లోమహంససముట్ఠాపనతో "లోమహంసో"త్వేవ సఙ్ఖ్యం గతో చిత్తుత్రాసో. ఇమే తయో ధమ్మా కుతోజా కుతోజాతాతి పుచ్ఛతి . **కుతో సముట్ఠాయాతి** కుతో ఉప్పజ్జిత్వా. **మనోతి** కుసలచిత్తం, **వితక్కాతి** ఉరగసుత్తే వుత్తా నవ కామవితక్కాదయో. **కుమారకా ధఙ్కమివోస్సజన్తీతి** యథా గామదారకా కీళన్తా కాకం సుత్తేన పాదే బన్ధిత్వా ఓస్సజన్తి ఖిపన్తి, ఏవం కుసలమనం అకుసలవితక్కా కుతో సముట్ఠాయ ఓస్సజన్తీతి పుచ్ఛతి.

౨౭౪. అథస్స భగవా తే పఞ్హే విస్సజ్జేన్తో **''రాగో చా''**తి దుతియగాథమభాసి. తత్థ **ఇతోతి** అత్తభావం సన్ధాయాహ. అత్తభావనిదానా హి రాగదోసా. అరతిరతిలోమహంసా చ అత్తభావతో జాతా, కామవితక్కాదిఅకుసలవితక్కా చ అత్తభావతోయేవ సముట్ఠాయ కుసలమనో ఓస్సజన్తి, తేన తదఙ్గం పకతిఆదికారణం పటిక్ఖిపన్తో ఆహ – **''ఇతోనిదానా ఇతోజా ఇతో సముట్ఠాయా''**తి. సద్దసిద్ధి చేత్థ పురిమగాథాయ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

౨౭౫-౬. ఏవం తే పఞ్హే విస్సజ్జేత్వా ఇదాని య్వాయం "ఇతోనిదానా"తిఆదీసు "అత్తభావనిదానా అత్తభావతో జాతా అత్తభావతో సముట్ఠాయా"తి అత్థో వుత్తో, తం సాధేన్తో ఆహ – **''స్నేహజా అత్తసమ్భూతా''**తి. ఏతే హి సబ్బేపి రాగాదయో వితక్కపరియోసానా తణ్హాస్నేహేన జాతా, తథా జాయన్తా చ పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధభేదే అత్తభావపరియాయే అత్తని సమ్భూతా. తేనాహ – "స్నేహజా అత్తసమ్భూతా"తి. ఇదాని తదత్థజోతికం ఉపమం కరోతి **''నిగ్రోధస్సేవ ఖన్ధజా''**తి. తత్థ ఖన్ధేసు జాతా **ఖన్ధజా,** పారోహానమేతం అధివచనం. కిం వుత్తం హోతి? యథా నిగ్రోధస్స ఖన్ధజా నామ పారోహా ఆపోరససినేహే సతి జాయన్తి, జాయన్తా చ తస్మింయేవ నిగ్రోధే తేసు తేసు సాఖప్పభేదేసు సమ్భవన్తి, ఏవమేతేపి రాగాదయో అజ్ఝత్తతణ్హాస్నేహే సతి జాయన్తి, జాయన్తా చ తస్మింయేవ అత్తభావే తేసు తేసు చక్ఖాదిభేదేసు ద్వారారమ్మణవత్థూసు సమ్భవన్తి. తస్మా వేదితబ్బమేతం "అత్తభావనిదానా అత్తభావజా అత్తభావసముట్ఠానా చ ఏతే"తి.

అవసేసదియడ్ఢగాథాయ పన అయం సబ్బసఙ్గాహికా అత్థవణ్ణనా – ఏవం అత్తసమ్భూతా చ ఏతే **పుథూ విసత్తా కామేసు.** రాగోపి హి పఞ్చకామగుణికాదివసేన, దోసోపి ఆఘాతవత్థాదివసేన, అరతిఆదయోపి తస్స తస్సేవ భేదస్స వసేనాతి సబ్బథా సబ్బేపిమే కిలేసా పుథూ అనేకప్పకారా హుత్వా వత్థుద్వారారమ్మణాదివసేన తేసు తేసు వత్థుకామేసు తథా తథా విసత్తా లగ్గా లగ్గితా సంసిబ్బిత్వా ఠితా. కిమివ? **మాలువావ వితతా వనే,** యథా వనే వితతా మాలువా తేసు తేసు రుక్ఖస్స సాఖపసాఖాదిభేదేసు విసత్తా హోతి లగ్గా లగ్గితా సంసిబ్బిత్వా ఠితా, ఏవం పుథుప్పభేదేసు వత్థుకామేసు విసత్తం కిలేసగణం **యే నం పజానన్తి యతోనిదానం, తే నం వినోదేన్తి సుణోహి యక్ఖ** .

తత్థ **యతోనిదానన్తి** భావనపుంసకనిద్దేసో, తేన కిం దీపేతి? యే సత్తా నం కిలేసగణం "యతోనిదానం ఉప్పజ్జతీ"తి ఏవం జానన్తి, తే నం "తణ్హాస్నేహస్నేహితే అత్తభావే ఉప్పజ్జతీ"తి ఞత్వా తం తణ్హాస్నేహం ఆదీనవానుపస్సనాదిభావనాఞాణగ్గినా విసోసేన్తా వినోదేన్తి పజహన్తి బ్యన్తీకరోన్తి చ, ఏతం అమ్హాకం సుభాసితం సుణోహి యక్ఖాతి. ఏవమేత్థ అత్తభావజాననేన దుక్ఖపరిఞ్ఞం తణ్హాస్నేహరాగాదికిలేసగణవినోదనేన సముదయప్పహానఞ్చ దీపేతి.

యే చ నం వినోదేన్తి, **తే దుత్తరం ఓఘమిమం తరన్తి అతిణ్ణపుబ్బం అపునబ్భవాయ**. ఏతేన మగ్గభావనం నిరోధసచ్ఛికిరియఞ్చ దీపేతి. యే హి నం కిలేసగణం వినోదేన్తి, తే అవస్సం మగ్గం భావేన్తి. న హి మగ్గభావనం వినా కిలేసవినోదనం అత్థి. యే చ మగ్గం భావేన్తి, తే దుత్తరం పకతిఞాణేన కామోఘాదిం చతుబ్బిధమ్పి ఓఘమిమం తరన్తి. మగ్గభావనా హి ఓఘతరణం. **అతిణ్ణపుబ్బ**న్తి ఇమినా దీఘేన అద్ధునా సుపినన్తేనపి అవీతిక్కన్తపుబ్బం. **అపునబ్భవాయా**తి నిబ్బానాయ. ఏవమిమం చతుసచ్చదీపికం గాథం సుణన్తా "సుత్వా ధమ్మం ధారేన్తి, ధతానం ధమ్మానం అత్థముపపరిక్ఖన్తీ"తిఆదికం కథం సుభావినియా పఞ్ఞాయ అనుక్కమమానా తే ద్వేపి సహాయకా యక్ఖా గాథాపరియోసానేయేవ సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహింసు, పాసాదికా చ అహేసుం సువణ్ణవణ్ణా దిబ్బాలఙ్కారవిభూసితాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సూచిలోమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. కపిలసుత్త-(ధమ్మచరియసుత్త)-వణ్ణనా

ధమ్మచరియన్తి కపిలసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? హేమవతసుత్తే వుత్తనయేనేవ పరినిబ్బుతే కస్సపే భగవతి ద్వే కులపుత్తా భాతరో నిక్ఖమిత్వా సావకానం సన్తికే పబ్బజింసు. జేట్ఠో సోధనో నామ, కనిట్ఠో కపిలో నామ. తేసం మాతా సాధనీ నామ, కనిట్ఠభగినీ తాపనా నామ. తాపి భిక్ఖునీసు పబ్బజింసు. తతో తే ద్వేపి హేమవతసుత్తే వుత్తనయేనేవ "సాసనే కతి ధురానీ"తి పుచ్ఛిత్వా సుత్వా చ జేట్ఠో "వాసధురం పూరేస్సామీ"తి పఞ్చ వస్సాని ఆచరియుపజ్ఝాయానం సన్తికే వసిత్వా పఞ్చవస్సో హుత్వా యావ అరహత్తం, తావ కమ్మట్ఠానం సుత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా వాయమన్తో అరహత్తం పాపుణి. కపిలో "అహం తావ తరుణో, వుడ్ఢకాలే వాసధురం పరిపూరేస్సామీ"తి గన్థధురం ఆరభిత్వా తేపిటకో అహోసి. తస్స పరియత్తిం నిస్సాయ పరివారో, పరివారం నిస్సాయ లాభో చ ఉదపాది.

సో బాహుసచ్చమదేన మత్తో పణ్డితమానీ అనఞ్ఞాతేపి అఞ్ఞాతమానీ హుత్వా పరేహి వుత్తం కప్పియమ్పి అకప్పియం, అకప్పియమ్పి కప్పియం, సావజ్జమ్పి అనవజ్జం, అనవజ్జమ్పి సావజ్జన్తి భణతి. సో పేసలేహి భిక్ఖూహి, "మా, ఆవుసో కపిల, ఏవం అవచా"తిఆదినా నయేన ఓవదియమానో "తుమ్హే కిం జానాథ రిత్తముట్ఠిసదిసా"తిఆదీహి వచనేహి ఖుంసేన్తో వమ్భేన్తోయేవ చరతి. భిక్ఖూ తస్స భాతునో సోధనత్థేరస్సాపి ఏతమత్థం ఆరోచేసుం. సోపి నం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – "ఆవుసో కపిల, సాసనస్స ఆయు నామ తుమ్హాదిసానం సమ్మాపటిపత్తి. మా, ఆవుసో కపిల, కప్పియమ్పి అకప్పియం, అకప్పియమ్పి కప్పియం, సావజ్జమ్పి అనవజ్జం, అనవజ్జమ్పి సావజ్జన్తి వదేహీ"తి. సో తస్సపి వచనం నాదియి. తతో నం సోధనత్థేరో ద్విత్తిక్ఖత్తుం వత్వా –

> "ఏకవాచమ్పి ద్వివాచం, భణేయ్య అనుకమ్పకో;
>
> తతుత్తరిం న భాసేయ్య, దాసోవయ్యస్స సన్తికే"తి. (జా॰ ౨.౧౯.౩౪) –

పరివజ్జేత్వా "త్వమేవ, ఆవుసో, సకేన కమ్మేన పఞ్ఞాయిస్ససీ"తి పక్కామి. తతో పభుతి నం పేసలా భిక్ఖూ ఛడ్డేసుం.

సో దురాచారో హుత్వా దురాచారపరివుతో విహరన్తో ఏకదివసం “ఉపోసథం ఓసారేస్సామీ”తి సీహాసనం అభిరుయ్హ చిత్రబీజనిం గహేత్వా నిసిన్నో “వత్తతి, ఆవుసో, ఏత్థ భిక్ఖూనం పాతిమోక్ఖో”తి తిక్ఖత్తుం ఆహ. అథేకో భిక్ఖుపి “మయ్హం వత్తతీ”తి న అవోచ. న చ తస్స తేసం వా పాతిమోక్ఖో వత్తతి. తతో సో “పాతిమోక్ఖే సుతేపి అసుతేపి వినయో నామ నత్థీ”తి ఆసనా వుట్ఠాసి. ఏవం కస్సపస్స భగవతో సాసనం ఓసక్కాపేసి వినాసేసి. అథ సోధనత్థేరో తదహేవ పరినిబ్బాయి. సోపి కపిలో ఏవం తం సాసనం ఓసక్కాపేత్వా కాలకతో అవీచిమహానిరయే నిబ్బత్తి, సాపిస్స మాతా చ భగినీ చ తస్సేవ దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జిత్వా పేసలే భిక్ఖూ అక్కోసమానా పరిభాసమానా కాలం కత్వా నిరయే నిబ్బత్తింసు.

తస్మింయేవ చ కాలే పఞ్చసతా పురిసా గామఘాతాదీని కత్వా చోరికాయ జీవన్తా జనపదమనుస్సేహి అనుబద్ధా పలాయమానా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా తత్థ కిఞ్చి గహనం వా పటిసరణం వా అపస్సన్తా అవిదూరే పాసాణే వసన్తం అఞ్ఞతరం ఆరఞ్ఞికం భిక్ఖుం దిస్వా వన్దిత్వా “అమ్హాకం, భన్తే, పటిసరణం హోథా”తి భణింసు. థేరో “తుమ్హాకం సీలసదిసం పటిసరణం నత్థి, సబ్బే పఞ్చ సీలాని సమాదియథా”తి ఆహ. తే “సాధూ”తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా సీలాని సమాదియింసు. థేరో “తుమ్హే సీలవన్తో, ఇదాని అత్తనో జీవితం వినాసేన్తేసుపి మా మనో పదూసయిత్థా”తి ఆహ. తే “సాధూ”తి సమ్పటిచ్ఛింసు. అథ తే జానపదా సమ్పత్తా ఇతో చితో చ మగ్గమానా తే చోరే దిస్వా సబ్బేవ జీవితా వోరోపేసుం. తే కాలం కత్వా కామావచరదేవలోకే నిబ్బత్తింసు. తేసు జేట్ఠకచోరో జేట్ఠకదేవపుత్తో అహోసి, ఇతరే తస్సేవ పరివారా.

తే అనులోమపటిలోమం సంసరన్తా ఏకం బుద్ధన్తరం దేవలోకే ఖేపేత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే దేవలోకతో చవిత్వా జేట్ఠకదేవపుత్తో సావత్థిద్వారే కేవట్టగామో అత్థి, తత్థ పఞ్చసతకులజేట్ఠస్స కేవట్టస్స పజాపతియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం అగ్గహేసి, ఇతరే అవసేసకేవట్టపజాపతీనం. ఏవం తేసం ఏకదివసంయేవ పటిసన్ధిగ్గహణఞ్చ గబ్భవుట్ఠానఞ్చ అహోసి. అథ కేవట్టజేట్ఠో “అత్థి ను ఖో ఇమస్మిం గామే అఞ్ఞోపి దారకా అజ్జ జాతా”తి విచినన్తో తే దారకే దిస్వా “ఇమే మే పుత్తస్స సహాయకా భవిస్సన్తీ”తి సబ్బేసం పోసావనికం అదాసి. తే సబ్బే సహాయకా సహపంసుం కీళన్తా అనుపుబ్బేన వయప్పత్తా అహేసుం. యసోజో తేసం అగ్గో అహోసి.

కపిలోపి తదా నిరయే పక్కావసేసేన అచిరవతియా సువణ్ణవణ్ణో దుగ్గన్ధముఖో మచ్ఛో హుత్వా నిబ్బత్తి. అథేకదివసం సబ్బేపి కేవట్టదారకా జాలాని గహేత్వా “మచ్ఛే బన్ధిస్సామా”తి నదిం గన్త్వా జాలాని పక్ఖిపింసు. తేసం జాలం సో మచ్ఛో పావిసి. తం దిస్వా సబ్బో కేవట్టగామో ఉచ్చాసద్దమహాసద్దో అహోసి – “అమ్హాకం పుత్తా పఠమం మచ్ఛే బన్ధన్తా సువణ్ణమచ్ఛం బన్ధింసు, వుడ్ఢి నేసం దారకానం, ఇదాని చ నో రాజా పహూతం ధనం దస్సతీ”తి. అథ తే పఞ్చసతాపి దారకసహాయకా మచ్ఛం నావాయ పక్ఖిపిత్వా నావం ఉక్ఖిపిత్వా రఞ్ఞో సన్తికం అగమంసు. రాజా దిస్వా “కిం ఏతం భణే”తి ఆహ. “మచ్ఛో దేవా”తి. రాజా సువణ్ణవణ్ణం మచ్ఛం దిస్వా “భగవా ఏతస్స వణ్ణకారణం జానిస్సతీ”తి మచ్ఛం గాహాపేత్వా భగవతో సన్తికం అగమాసి. మచ్ఛస్స ముఖవివరణకాలే జేతవనం అతివియ దుగ్గన్ధం హోతి.

రాజా భగవన్తం పుచ్ఛి – “కస్మా, భన్తే, మచ్ఛో సువణ్ణవణ్ణో జాతో, కస్మా చస్స ముఖతో దుగ్గన్ధో వాయతీ”తి? అయం, మహారాజ, కస్సపస్స భగవతో పావచనే కపిలో నామ భిక్ఖు అహోసి, బహుస్సుతో ఆగతాగమో. అత్తనో వచనం అగణ్హన్తానం భిక్ఖూనం అక్కోసకపరిభాసకో. తస్స చ భగవతో సాసనవినాసకో. యం సో తస్స భగవతో సాసనం వినాసేసి, తేన కమ్మేన అవీచిమహానిరయే నిబ్బత్తి, విపాకావసేసేన చ ఇదాని మచ్ఛో జాతో. యం దీఘరత్తం బుద్ధవచనం వాచేసి, బుద్ధస్స వణ్ణం కథేసి, తస్స నిస్సన్దేన ఈదిసం వణ్ణం పటిలభి. యం భిక్ఖూనం అక్కోసకపరిభాసకో అహోసి, తేనస్స ముఖతో దుగ్గన్ధో

వాయతి. "ఉల్లపాపేమి నం మహారాజా"తి? "ఆమ భగవా"తి. అథ భగవా మచ్ఛం ఆలపి – "త్వంసి కపిలో"తి? "ఆమ భగవా, అహం కపిలో"తి. "కుతో ఆగతోసీ"తి? "అవీచిమహానిరయతో భగవా"తి. "సోధనో కుహిం గతో"తి? "పరినిబ్బుతో భగవా"తి. "సాధనీ కుహిం గతా"తి? "మహానిరయే నిబ్బత్తా భగవా"తి. "తాపనా కుహిం గతా"తి? "మహానిరయే నిబ్బత్తా భగవా"తి. "ఇదాని త్వం కుహిం గమిస్ససీ"తి? "మహానిరయం భగవా"తి. తావదేవ విప్పటిసారాభిభూతో నావం సీసేన పహరిత్వా కాలకతో మహానిరయే నిబ్బత్తి. మహాజనో సంవిగ్గో అహోసి లోమహట్ఠజాతో. అథ భగవా తత్థ సమ్పత్తగహట్ఠపబ్బజితపరిసాయ తఙ్ఖణానురూపం ధమ్మం దేసేన్తో ఇమం సుత్తమభాసి.

౨౭౭-౮. తత్థ **ధమ్మచరియ**న్తి కాయసుచరితాది ధమ్మచరియం. **బ్రహ్మచరియ**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియం. **ఏతదాహు వసుత్తమ**న్తి ఏతం ఉభయమ్పి లోకియలోకుత్తరం సుచరితం సగ్గమోక్ఖసుఖసమ్పాపకత్తా వసుత్తమన్తి ఆహు అరియా. వసుత్తమం నామ ఉత్తమరతనం, అనుగామికం అత్తాధీనం రాజాదీనం అసాధారణన్తి అధిప్పాయో.

ఏత్తావతా "గహట్ఠస్స వా పబ్బజితస్స వా సమ్మాపటిపత్తియేవ పటిసరణ"న్తి దస్సేత్వా ఇదాని పటిపత్తివిరహితాయ పబ్బజ్జాయ అసారకత్తదస్సనేన కపిలం అఞ్ఞే చ తథారూపే గరహన్తో "**పబ్బజితోపి చే హోతీ**"తి ఏవమాదిమాహ.

తత్రాయం అత్థవణ్ణనా – యో హి కోచి గిహిబ్యఞ్జనాని అపనేత్వా భణ్డుకాసావాదిగహణమత్తం ఉపసఙ్కమనేన **పబ్బజితోపి చే హోతి** పుబ్బే వుత్తత్థం **అగారస్మా అనగారియం, సో చే ముఖరజాతికో** హోతి ఫరుసవచనో, నానప్పకారాయ విహేసాయ అభిరతత్తా **విహేసాభిరతో,** హిరోత్తప్పాభావేన మగసదిసత్తా **మగో, జీవితం తస్స పాపియో,** తస్స ఏవరూపస్స జీవితం అతిపాపం అతిహీనం. కస్మా? యస్మా ఇమాయ మిచ్ఛాపటిపత్తియా రాగాదిమనేకప్పకారం **రజం వడ్ఢేతి అత్తనో**.

౨౭౯. న కేవలఞ్చ ఇమినావ కారణేనస్స జీవితం పాపియో, అపిచ ఖో పన అయం ఏవరూపో ముఖరజాతికత్తా **కలహాభిరతో భిక్ఖు** సుభాసితస్స అత్థవిజాననసమ్మోహనేన **మోహధమ్మేన ఆవుతో**, "మా, ఆవుసో కపిల, ఏవం అవచ, ఇమినాపి పరియాయేన తం గణ్హాహీ"తి ఏవమాదినా నయేన పేసలేహి భిక్ఖూహి **అక్ఖాతమ్పి న జానాతి ధమ్మం బుద్ధేన దేసితం**. యో ధమ్మో బుద్ధేన దేసితో, తం నానప్పకారేన అత్తనో వుచ్చమానమ్పి న జానాతి. ఏవమ్పిస్స జీవితం పాపియో.

౨౮౦. తథా సో ఏవరూపో విహేసాభిరతత్తా **విహేసం భావితత్తానం** భావితత్తే ఖీణాసవభిక్ఖూ సోధనత్థేరపభుతికే "న తుమ్హే వినయం జానాథ, న సుత్తం న అభిధమ్మం, వుడ్ఢపబ్బజితా"తిఆదినా నయేన విహేసన్తో . ఉపయోగప్పవత్తియఞ్హి ఇదం సామివచనం. అథ వా యథావుత్తేనేవ నయేన "విహేసం భావితత్తానం కరోన్తో"తి పాఠసేసో వేదితబ్బో. ఏవం నిప్పరియాయమేవ సామివచనం సిజ్ఝతి. **అవిజ్జాయ పురక్ఖతో**తి భావితత్తవిహేసనే ఆదీనవదస్సనపటిచ్ఛాదికాయ అవిజ్జాయ పురక్ఖతో పేసితో పయోజితో సేసపబ్బజితానం భావితత్తానం విహేసభావేన పవత్తం దిట్ఠేవ ధమ్మే చిత్తవిబాధనేన **సఙ్కిలేసం,** ఆయతిఞ్చ నిరయసమ్పాపనేన **మగ్గం నిరయగామినం** న జానాతి.

౨౮౧. అజానన్తో చ తేన మగ్గేన చతుబ్బిధాపాయభేదం **వినిపాతం సమాపన్నో**. తత్థ చ వినిపాతే **గబ్భా గబ్భం తమా తమం** ఏకేకనికాయే సతక్ఖత్తుం సహస్సక్ఖత్తుమ్పి మాతుకుచ్ఛితో మాతుకుచ్ఛిం చన్దిమసూరియేహిపి అవిద్ధంసనీయా అసురకాయతమా తమఞ్చ సమాపన్నో. **స వే తాదిసకో భిక్ఖు పేచ్చ** ఇతో పరలోకం గన్త్వా అయం కపిలమచ్ఛో వియ నానప్పకారం **దుక్ఖం నిగచ్ఛతి.**

౨౮౨. కిం కారణా? **గూథకూపో యథా అస్స, సమ్పుణ్ణో గణవస్సికో**,యథా వచ్చకుటిగూథకూపో గణవస్సికో అనేకవస్సికో బహూని వస్సాని ముఖతో గూథేన పూరియమానో సమ్పుణ్ణో అస్స, సో ఉదకకుమ్భసతేహి ఉదకకుమ్భసహస్సేహి ధోవియమానోపి దుగ్గన్ధదుబ్బణ్ణియానపగమా దుబ్బిసోధో హోతి, ఏవమేవ **యో ఏవరూపో అస్స** దీఘరత్తం సంకిలిట్ఠకమ్మన్తో గూథకూపో వియ గూథేన పాపేన సమ్పుణ్ణత్తా సమ్పుణ్ణో పుగ్గలో, సో **దుబ్బిసోధో హి సాఙ్గణో**, చిరకాలం తస్స అఙ్గణస్స విపాకం పచ్చనుభోన్తోపి న సుజ్ఝతి. తస్మా వస్సగణనాయ అపరిమాణమ్పి కాలం స వే తాదిసకో భిక్ఖు పేచ్చ దుక్ఖం నిగచ్ఛతీతి. అథ వా అయం ఇమిస్సా గాథాయ సమ్బన్ధో – యం వుత్తం "స వే తాదిసకో భిక్ఖు, పేచ్చ దుక్ఖం నిగచ్ఛతీ"తి, తత్ర సియా తుమ్హాకం "సక్కా పనాయం తథా కాతుం, యథా పేచ్చ దుక్ఖం న నిగచ్ఛేయ్యా"తి. న సక్కా. కస్మా? యస్మా **గూథకూపో…పే.… సాఙ్గణో**తి.

౨౮౩-౪. యతో పటికచ్చేవ **యం ఏవరూపం జానాథ, భిక్ఖవో గేహనిస్సితం**, యం ఏవరూపం పఞ్చకామగుణనిస్సితం జానేయ్యాథ అభూతగుణపత్థనాకారప్పవత్తాయ పాపికాయ ఇచ్ఛాయ సమన్నాగతత్తా **పాపిచ్ఛం**, కామవితక్కాదీహి సమన్నాగతత్తా **పాపసఙ్కప్పం**, కాయికవీతిక్కమాదినా వేళుదానాదిభేదేన చ పాపాచారేన సమన్నాగతత్తా **పాపాచారం**, వేసియాదిపాపగోచరతో **పాపగోచరం, సబ్బే సమగ్గా హుత్వాన అభినిబ్బజ్జియాథ నం**. తత్థ **అభినిబ్బజ్జియాథా**తి వివజ్జేయ్యాథ మా భజేయ్యాథ, మా చస్స అభినిబ్బజ్జనమత్తేనేవ అప్పోస్సుక్కతం ఆపజ్జేయ్యాథ, అపిచ ఖో పన **కారణ్డవం నిద్ధమథ, కసమ్బుం అపకస్సథ**, తం కచవరభూతం పుగ్గలం కచవరమివ అనపేక్ఖా నిద్ధమథ, కసటభూతఞ్చ నం ఖత్తియాదీనం మజ్ఝే పవిట్ఠం పభిన్నపగ్ఘరితకుట్ఠం చణ్డాలం వియ అపకస్సథ, హత్థే వా సీసే వా గహేత్వా నిక్కడ్ఢథ. సేయ్యథాపి ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో తం పుగ్గలం పాపధమ్మం బాహాయ గహేత్వా బహిద్వారకోట్ఠకా నిక్ఖామేత్వా సూచిఘటికం అదాసి, ఏవం అపకస్సథాతి దస్సేతి. కిం కారణా? సబ్రహ్మారామో నామ సీలవన్తానం కతో, న దుస్సీలానం.

౨౮౫-౬. యతో ఏతదేవ **తతో పలాపే వాహేథ, అస్సమణే సమణమానినే**, యథా హి పలాపా అన్తో తణ్డులరహితాపి బహి థుసేహి వీహీ వియ దిస్సన్తి, ఏవం పాపభిక్ఖూ అన్తో సీలాదివిరహితాపి బహి కాసావాదిపరిక్ఖారేన భిక్ఖూ వియ దిస్సన్తి. తస్మా "పలాపా"తి వుచ్చన్తి. తే పలాపే వాహేథ, ఓపునాథ, విధమథ పరమత్థతో అస్సమణే వేసమత్తేన సమణమానినే . ఏవం **నిద్ధమిత్వాన…పే.… పతిస్సతా**. తత్థ **కప్పయవ్హో**తి కప్పేథ, కరోథాతి వుత్తం హోతి. **పతిస్సతా**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం సగారవా సప్పతిస్సా. **తతో సమగ్గా నిపకా, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సథా**తి అథేవం తుమ్హే సుద్ధా సుద్ధేహి సంవాసం కప్పేన్తా, దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞతాయ సమగ్గా, అనుపుబ్బేన పరిపాకగతాయ పఞ్ఞాయ నిపకా, సబ్బస్సేవిమస్స వట్టదుక్ఖాదినో దుక్ఖస్స అన్తం కరిస్సథాతి అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం నిట్ఠపేసి.

దేసనాపరియోసానే తే పఞ్చసతా కేవట్టపుత్తా సంవేగమాపజ్జిత్వా దుక్ఖస్సన్తకిరియం పత్థయమానా భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ దుక్ఖస్సన్తం కత్వా భగవతా సద్ధిం ఆనేఞ్జవిహారసమాపత్తిధమ్మపరిభోగేన ఏకపరిభోగా అహేసుం. సా చ నేసం ఏవం భగవతా సద్ధిం ఏకపరిభోగతా ఉదానే వుత్తయసోజసుత్తవసేనేవ వేదితబ్బాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ కపిలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. బ్రాహ్మణధమ్మికసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి బ్రాహ్మణధమ్మికసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అయమేవ యాస్స నిదానే “అథ ఖో సమ్బహులా”తిఆదినా నయేన వుత్తా. తత్థ **సమ్బహులా**తి బహూ అనేకే. **కోసలకా**తి కోసలరట్ఠవాసినో. **బ్రాహ్మణమహాసాలా**తి జాతియా బ్రాహ్మణా మహాసారతాయ మహాసాలా. యేసం కిర నిదహిత్వా ఠపితంయేవ అసీతికోటిసఙ్ఖ్యం ధనమత్థి, తే “బ్రాహ్మణమహాసాలా”తి వుచ్చన్తి. ఇమే చ తాదిసా, తేన వుత్తం “బ్రాహ్మణమహాసాలా”తి. **జిణ్ణా**తి జజ్జరీభూతా జరాయ ఖణ్డిచ్చాదిభావమాపాదితా. **వుడ్ఢా**తి అఙ్గపచ్చఙ్గానం వుడ్ఢిమరియాదం పత్తా. **మహల్లకా**తి జాతిమహల్లకతాయ సమన్నాగతా, చిరకాలప్పసుతాతి వుత్తం హోతి. **అద్ధగతా**తి అద్ధానం గతా, ద్వే తయో రాజపరివట్టే అతీతాతి అధిప్పాయో. **వయో అనుప్పత్తా**తి పచ్ఛిమవయం సమ్పత్తా. అపిచ **జిణ్ణా**తి పోరాణా, చిరకాలప్పవత్తకులన్వయాతి వుత్తం హోతి. **వుడ్ఢా**తి సీలాచారాదిగుణవుడ్ఢియుత్తా. **మహల్లకా**తి విభవమహన్తతాయ సమన్నాగతా మహద్ధనా మహాభోగా. **అద్ధగతా**తి మగ్గపటిపన్నా బ్రాహ్మణానం వతచరియాదిమరియాదం అవీతిక్కమ్మ చరమానా. **వయో అనుప్పత్తా**తి జాతివుడ్ఢభావమ్పి అన్తిమవయం అనుప్పత్తాతి ఏవమ్పేత్థ యోజనా వేదితబ్బా. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

భగవతా సద్ధిం సమ్మోదింసూతి ఖమనీయాదీని పుచ్ఛన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞం సమప్పవత్తమోదా అహేసుం. యాయ చ “కచ్చి భోతో గోతమస్స ఖమనీయం, కచ్చి యాపనీయం, అప్పాబాధం, అప్పాతఙ్కం, బలం, లహుట్ఠానం, ఫాసువిహారో”తిఆదికాయ కథాయ సమ్మోదింసు, తం పీతిపామోజ్జసఙ్ఖాతసమ్మోదజననతో సమ్మోదితుం అరహాతో చ **సమ్మోదనీయం,** అత్థబ్యఞ్జనమధురతాయ సుచిరమ్పి కాలం సారేతుం నిరన్తరం పవత్తేతుం అరహాతో సరితబ్బభావతో చ **సారణీయం**. సుయ్యమానసుఖతో చ సమ్మోదనీయం, అనుస్సరియమానసుఖతో సారణీయం, తథా బ్యఞ్జనపరిసుద్ధతాయ సమ్మోదనీయం, అత్థపరిసుద్ధతాయ సారణీయన్తి ఏవం అనేకేహి పరియాయేహి సమ్మోదనీయం **కథం** సారణీయం **వీతిసారేత్వా** పరియోసాపేత్వా నిట్ఠాపేత్వా యేనత్థేన ఆగతా, తం పుచ్ఛితుకామా **ఏకమన్తం నిసీదింసు**. తం –

> “న పచ్ఛతో న పురతో, నాపి ఆసన్నదూరతో;
> న పస్సే నాపి పటివాతే, న చాపి ఓణతుణ్ణతే”తి. –

ఆదినా నయేన మఙ్గలసుత్తవణ్ణనాయం వుత్తమేవ.

ఏవం **ఏకమన్తం నిసిన్నా ఖో తే బ్రాహ్మణమహాసాలా భగవన్తం ఏతదవోచుం** – “కిం త”న్తి? ‘‘**సన్దిస్సన్తి ను ఖో**’’తిఆది. తం సబ్బం ఉత్తానత్థమేవ. కేవలఞ్హేత్థ **బ్రాహ్మణానం బ్రాహ్మణధమ్మే**తి దేసకాలాదిధమ్మే ఛడ్డేత్వా యో బ్రాహ్మణధమ్మో, తస్మింయేవ. **తేన హి బ్రాహ్మణా**తి యస్మా మం తుమ్హే యాచిత్థ, తస్మా బ్రాహ్మణా సుణాథ, సోతం ఓదహథ, సాధుకం మనసి కరోథ, యోనిసో మనసి కరోథ. తథా పయోగసుద్ధియా సుణాథ, ఆసయసుద్ధియా సాధుకం మనసి కరోథ. అవిక్ఖేపేన సుణాథ, పగ్గహేన సాధుకం మనసి కరోథాతిఆదినా నయేన ఏతేసం పదానం పుబ్బే అవుత్తోపి అధిప్పాయో వేదితబ్బో. అథ భగవతా వుత్తం తం వచనం సమ్పటిచ్ఛన్తా ‘‘**ఏవం భో**’’**తి ఖో తే బ్రాహ్మణమహాసాలా భగవతో పచ్చస్సోసుం,** భగవతో వచనం అభిముఖా హుత్వా అస్సోసుం. అథ వా పటిస్సుణింసు. “సుణాథ సాధుకం మనసి కరోథా”తి వుత్తమత్థం కత్తుకామతాయ పటిజానింసూతి వుత్తం హోతి. అథ తేసం ఏవం పటిస్సుతవతం భగవా ఏతదవోచ – “కిం త”న్తి? ‘‘**ఇసయో పుబ్బకా**’’తిఆది.

౨౮౭. తత్థ పఠమగాథాయ తావ **సఞ్ఞతత్తాతి** సీలసంయమేన సంయతచిత్తా. **తపస్సినోతి** ఇన్ద్రియసంవరతపయుత్తా. **అత్తదత్థమచారిసున్తి** మన్తజ్ఝేనబ్రహ్మవిహారభావనాదిం అత్తనో అత్థం అకంసు. సేసం పాకటమేవ.

౨౮౮. దుతియగాథాదీసుపి అయం సఙ్ఖేపవణ్ణనా – **న పసూ బ్రాహ్మణానాసున్తి** పోరాణానం బ్రాహ్మణానం పసూ న ఆసుం, న తే పసుపరిగ్గహమకంసు. **న హిరఞ్ఞం న ధానియన్తి** హిరఞ్ఞఞ్చ బ్రాహ్మణానం అన్తమసో జతుమాసకోపి నాహోసి , తథా వీహిసాలియవగోధూమాది పుబ్బణ్ణాపరణ్ణభేదం ధానియమ్పి తేసం నాహోసి. తే హి నిక్ఖిత్తజాతరూపరజతా అసన్నిధికారకావ హుత్వా కేవలం **సజ్ఝాయధనధఞ్ఞా** అత్తనో మన్తజ్ఝేనసఙ్ఖాతేనేవ ధనేన ధఞ్ఞేన చ సమన్నాగతా అహేసుం. యో చాయం మేత్తాదివిహారో సేట్ఠత్తా అనుగామికత్తా చ బ్రహ్మనిధీతి వుచ్చతి, తఞ్చ **బ్రహ్మం నిధిమపాలయుం** సదా తస్స భావనానుయోగేన.

౨౮౯. ఏవం విహరీనం **యం నేసం పకతం ఆసి,** యం ఏతేసం పకతం ఏతే బ్రాహ్మణే ఉద్దిస్స కతం అహోసి. **ద్వారభత్తం ఉపట్ఠితన్తి** "బ్రాహ్మణానం దస్సామా"తి సజ్జేత్వా తేహి తేహి దాయకేహి అత్తనో అత్తనో ఘరద్వారే ఠపితభత్తం. **సద్ధాపకతన్తి** సద్ధాయ పకతం, సద్ధాదేయ్యన్తి వుత్తం హోతి. **ఏసానన్తి** ఏసన్తీతి ఏసా, తేసం ఏసానం, ఏసమానానం పరియేసమానానన్తి వుత్తం హోతి. **దాతవేతి** దాతబ్బం. **తదమఞ్ఞిసున్తి** తం అమఞ్ఞింసు, తం ద్వారే సజ్జేత్వా ఠపితం భత్తం సద్ధాదేయ్యం పరియేసమానానం ఏతేసం బ్రాహ్మణానం దాతబ్బం అమఞ్ఞింసు దాయకా జనా, న తతో పరం. అనత్థికా హి తే అఞ్ఞేన అహేసుం, కేవలం ఘాసచ్ఛాదనపరమతాయ సన్తుట్ఠాతి అధిప్పాయో.

౨౯౦. నానారత్తేహీతి నానావిధరాగరత్తేహి వత్థేహి విచిత్రత్థరణత్థతేహి, **సయనేహి** ఏకభూమికద్విభూమికాదిపాసాదవరేహి. **ఆవసథేహీతి** ఏవరూపేహి ఉపకరణేహి. **ఫీతా జనపదా రట్ఠా** ఏకేకప్పదేసభూతా జనపదా చ కేచి కేచి సకలరట్ఠా చ "నమో బ్రాహ్మణాన"న్తి సాయం పాతం బ్రాహ్మణే దేవే వియ నమస్సింసు.

౨౯౧. తే ఏవం నమస్సియమానా లోకేన **అవజ్ఝా బ్రాహ్మణా** ఆసుం, న కేవలఞ్చ అవజ్ఝా, **అజేయ్యా** విహింసితుమ్పి అనభిభవనీయత్తా అజేయ్యా చ అహేసుం. కిం కారణా? **ధమ్మరక్ఖితా,** యస్మా ధమ్మేన రక్ఖితా. తే హి పఞ్చ వరసీలధమ్మే రక్ఖింసు, "ధమ్మో హవే రక్ఖతి ధమ్మచారి"న్తి (జా॰ ౧.౧౦.౧౦౨; ౧.౧౫.౩౮౫) ధమ్మరక్ఖితా హుత్వా అవజ్ఝా అజేయ్యా చ అహేసున్తి అధిప్పాయో. **న నే కోచి నివారేసీతి** తే బ్రాహ్మణే కులానం ద్వారేసు సబ్బసో బాహిరేసు చ అబ్భన్తరేసు చ సబ్బద్వారేసు యస్మా తేసు పియసమ్మతేసు వరసీలసమన్నాగతేసు మాతాపితూసు వియ అతివిస్సత్థా మనుస్సా అహేసుం, తస్మా "ఇదం నామ ఠానం తయా న పవిసితబ్బ"న్తి న కోచి నివారేసి.

౨౯౨. ఏవం ధమ్మరక్ఖితా కులద్వారేసు అనివారితా చరన్తా అట్ఠ చ చత్తాలీసఞ్చాతి **అట్ఠచత్తాలీసం వస్సాని** కుమారభావతో పభుతి చరణేన **కోమారం బ్రహ్మచరియం చరింసు తే**. యేపి బ్రాహ్మణచణ్డాలా అహేసుం, కో పన వాదో బ్రహ్మసమాదీసూతి ఏవమేత్థ అధిప్పాయో వేదితబ్బో. ఏవం బ్రహ్మచరియం చరన్తా ఏవ హి **విజ్జాచరణపరియేట్ఠిం అచరుం బ్రాహ్మణా పురే,** న అబ్రహ్మచారినో హుత్వా. తత్థ **విజ్జాపరియేట్ఠీతి** మన్తజ్ఝేనం. వుత్తఞ్హేతం "సో అట్ఠచత్తాలీస వస్సాని కోమారం బ్రహ్మచరియం చరతి మన్తే అధీయమానో"తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౯౨). **చరణపరియేట్ఠీతి** సీలరక్ఖణం. "విజ్జాచరణపరియేట్ఠు"న్తిపి పాఠో, విజ్జాచరణం పరియేసితుం అచరున్తి అత్థో.

౨౯౩. యథావుత్తఞ్చ కాలం బ్రహ్మచరియం చరిత్వా తతో పరం ఘరావాసం కప్పేన్తాపి **న బ్రాహ్మణా అఞ్ఞమగముం** ఖత్తియం వా వేస్సాదీసు అఞ్ఞతరం వా, యే అహేసుం దేవసమా వా మరియాదా వాతి అధిప్పాయో. తథా సతం వా సహస్సం వా దత్వా **నపి భరియం కిణింసు తే,** సేయ్యథాపి ఏతరహి ఏకచ్చే కిణన్తి. తే హి ధమ్మేన దారం పరియేసన్తి. కథం? అట్ఠచత్తాలీసం వస్సాని బ్రహ్మచరియం చరిత్వా బ్రాహ్మణా కఞ్ఞాభిక్ఖం ఆహిణ్డన్తి – “అహం అట్ఠచత్తాలీస వస్సాని చిణ్ణబ్రహ్మచరియో, యది వయప్పత్తా దారికా అత్థి, దేథ మే”తి. తతో యస్స వయప్పత్తా దారికా హోతి, సో తం అలఙ్కరిత్వా నీహరిత్వా ద్వారే ఠితస్సేవ బ్రాహ్మణస్స హత్థే ఉదకం ఆసిఞ్చన్తో “ఇమం తే, బ్రాహ్మణ, భరియం పోసావనత్థాయ దమ్మీ”తి వత్వా దేతి.

కస్మా పన తే ఏవం చిరం బ్రహ్మచరియం చరిత్వాపి దారం పరియేసన్తి, న యావజీవం బ్రహ్మచారినో హోన్తీతి? మిచ్ఛాదిట్ఠివసేన. తేసఞ్హి ఏవందిట్ఠి హోతి – “యో పుత్తం న ఉప్పాదేతి, సో కులవంసచ్ఛేదకరో హోతి, తతో నిరయే పచ్చతీ”తి. చత్తారో కిర అభాయితబ్బం భాయన్తి గణ్డుప్పాదో కికీ కున్తనీ బ్రాహ్మణాతి. గణ్డుప్పాదా కిర మహాపథవియా ఖయభయేన మత్తభోజినో హోన్తి, న బహుం మత్తికం ఖాదన్తి. కికీ సకుణికా ఆకాసపతనభయేన అణ్డస్స ఉపరి ఉత్తానా సేతి. కున్తనీ సకుణికా పథవికమ్పనభయేన పాదేహి భూమిం న సుట్ఠు అక్కమతి. బ్రాహ్మణా కులవంసూపచ్ఛేదభయేన దారం పరియేసన్తి. ఆహ చేత్థ –

> “గణ్డుప్పాదో కికీ చేవ, కున్తీ బ్రాహ్మణధమ్మికో;
> ఏతే అభయం భాయన్తి, సమ్మూళ్హా చతురో జనా”తి.

ఏవం ధమ్మేన దారం పరియేసిత్వాపి చ **సమ్పియేనేవ సంవాసం సఙ్గన్త్వా సమరోచయుం,** సమ్పియేనేవ అఞ్ఞమఞ్ఞం పేమేనేవ కాయేన చ చిత్తేన చ మిస్సీభూతా సఙ్ఘటితా సంసట్ఠా హుత్వా సంవాసం సమరోచయుం, న అప్పియేన న నిగ్గహేన చాతి వుత్తం హోతి.

౨౯౪. ఏవం సమ్పియేనేవ సంవాసం కరోన్తాపి చ **అఞ్ఞత్ర తమ్హాతి**, యో సో ఉతుసమయో, యమ్హి సమయే బ్రాహ్మణీ బ్రాహ్మణేన ఉపగన్తబ్బా, అఞ్ఞత్ర తమ్హా సమయా ఠపేత్వా తం సమయం ఉతుతో విరతం **ఉతువేరమణిం పతి** భరియం, యావ పున సో సమయో ఆగచ్ఛతి, తావ అట్ఠత్వా అన్తరాయేవ. **మేథునం ధమ్మ**న్తి మేథునాయ ధమ్మాయ. సమ్పదానవచనపత్తియా కిరేతం ఉపయోగవచనం. **నాస్సు గచ్ఛన్తీ**తి నేవ గచ్ఛన్తి. **బ్రాహ్మణా**తి యే హోన్తి దేవసమా చ మరియాదా చాతి అధిప్పాయో.

౨౯౫. అవిసేసేన పన సబ్బేపి బ్రహ్మచరియఞ్చ…పే.… అవణ్ణయుం. తత్థ **బ్రహ్మచరియ**న్తి మేథునవిరతి. **సీల**న్తి సేసాని చత్తారి సిక్ఖాపదాని. **అజ్జవ**న్తి ఉజుభావో, అత్థతో అసఠతా అమాయావితా చ. **మద్దవ**న్తి ముదుభావో, అత్థతో అత్థద్ధతా అనతిమానితా చ. **తపో**తి ఇన్ద్రియసంవరో. **సోరచ్చ**న్తి సురతభావో సుఖసీలతా అప్పటికూలసమాచారతా. **అవిహింసా**తి పాణిఆదీహి అవిహేసికజాతికతా సకరుణభావో. **ఖన్తీ**తి అధివాసనక్ఖన్తి. ఇచ్చేతే గుణే అవణ్ణయుం. యేపి నాసక్ఖింసు సబ్బసో పటిపత్తియా ఆరాధేతుం, తేపి తత్థ సారదస్సినో హుత్వా వాచాయ వణ్ణయింసు పసంసింసు.

౨౯౬. ఏవం వణ్ణేన్తానఞ్చ **యో నేసం...పే.... నాగమా,** యో ఏతేసం బ్రాహ్మణానం **పరమో బ్రహ్మా అహోసి,** బ్రహ్మసమో నామ ఉత్తమో బ్రాహ్మణో అహోసి, దళ్హేన పరక్కమేన సమన్నాగతత్తా **దళ్హపరక్కమో. స వాతి** విభావనే వా-సద్దో, తేన సో ఏవరూపో బ్రాహ్మణోతి తమేవ విభావేతి. **మేథునం ధమ్మన్తి** మేథునసమాపత్తిం. **సుపినన్తేపి నాగమాతి** సుపినేపి న అగమాసి.

౨౯౭. తతో **తస్స వత్తం...పే.... అవణ్ణయుం**. ఇమాయ గాథాయ నవమగాథాయ వుత్తగుణేయేవ ఆదిఅన్తవసేన నిద్దిసన్తో దేవసమే బ్రాహ్మణే పకాసేతి. తే హి విఞ్ఞుజాతికా పణ్డితా తస్స బ్రహ్మసమస్స బ్రాహ్మణస్స వత్తం అనుసిక్ఖన్తి పబ్బజ్జాయ ఝానభావనాయ చ, తే చ ఇమే బ్రహ్మచరియాదిగుణే పటిపత్తియా ఏవ వణ్ణయన్తీతి. తే సబ్బేపి బ్రాహ్మణా పఞ్చకనిపాతే దోణసుత్తే (అం. ని. ౫.౧౯౨) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

౨౯౮. ఇదాని మరియాదే బ్రాహ్మణే దస్సేన్తో ఆహ – ‘‘**తణ్డులం సయన**’’న్తి. తస్సత్థో – తేసు యే హోన్తి మరియాదా, తే బ్రాహ్మణా సచే యఞ్ఞం కప్పేతుకామా హోన్తి, అథ ఆమకధఞ్ఞపటిగ్గహణా పటివిరతత్తా నానప్పకారకం **తణ్డులఞ్చ,** మఞ్చపీఠాదిభేదం **సయనఞ్చ,** ఖోమాదిభేదం **వత్థఞ్చ,** గోసప్పితిలతేలాదిభేదం **సప్పితేలఞ్చ యాచియ ధమ్మేన,** ‘‘ఉద్దిస్స అరియా తిట్ఠన్తి, ఏసా అరియాన యాచనా’’తి ఏవం వుత్తేన ఉద్దిస్సఠానసఙ్ఖాతేన ధమ్మేన యాచిత్వా, అథ యో యం ఇచ్ఛతి దాతుం, తేన తం దిన్నతణ్డులాదిం **సమోధానేత్వా** సంకడ్ఢిత్వా. ‘‘సముదానేత్వా’’తిపి పాఠో, ఏకోయేవత్థో. **తతో యఞ్ఞమకప్పయున్తి** తతో గహేత్వా దానమకంసు .

౨౯౯. కరోన్తా చ ఏవమేతస్మిం **ఉపట్ఠితస్మిం** దానసఙ్ఖాతే **యఞ్ఞస్మిం నాస్సు గావో హనింసు** తే, న తే గావియో హనింసు. గావీముఖేన చేత్థ సబ్బపాణా వుత్తాతి వేదితబ్బా. కింకారణా న హనింసూతి? బ్రహ్మచరియాదిగుణయుత్తత్తా. అపిచ విసేసతో **యథా మాతా...పే.... నాస్సు గావో హనింసు తే**. తత్థ **యాసు జాయన్తి ఓసధాతి** యాసు పిత్తాదీనం భేసజ్జభూతా పఞ్చ గోరసా జాయన్తి.

౩౦౦. అన్నదాతిఆదీసు యస్మా పఞ్చ గోరసే పరిభుఞ్జన్తానం ఖుదా వూపసమ్మతి, బలం వడ్ఢతి, ఛవివణ్ణో విప్పసీదతి, కాయికమానసికం సుఖం ఉప్పజ్జతి , తస్మా అన్నదా బలదా వణ్ణదా సుఖదా చేతాతి వేదితబ్బా. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ.

౩౦౧. ఏవం తే యఞ్ఞేసు గావో అహనన్తా పుఞ్ఞప్పభావానుగ్గహితసరీరా **సుఖుమాలా...పే.... సుఖమేధిత్థ యం పజా**. తత్థ **సుఖుమాలా** ముదుతలుణహత్థపాదాదితాయ, **మహాకాయా** ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా, **వణ్ణవన్తో** సువణ్ణవణ్ణతాయ సణ్ఠానయుత్తతాయ చ, **యససినో** లాభపరివారసమ్పదాయ. **సేహి ధమ్మేహీతి** సకేహి చారిత్తేహి. **కిచ్చాకిచ్చేసు ఉస్సుకాతి** కిచ్చేసు ‘‘ఇదం కాతబ్బం’’, అకిచ్చేసు ‘‘ఇదం న కాతబ్బ’’న్తి ఉస్సుక్కమాపన్నా హుత్వాతి అత్థో. ఏవం తే పోరాణా బ్రాహ్మణా ఏవరూపా హుత్వా దస్సనీయా పసాదనీయా లోకస్స పరమదక్ఖిణేయ్యా ఇమాయ పటిపత్తియా **యావ లోకే అవత్తింసు,** తావ విగతఈతిభయుపద్దవా హుత్వా నానప్పకారకం **సుఖం ఏధిత్థ** పాపుణి, సుఖం వా ఏధిత్థ సుఖం వుడ్ఢిం అగమాసి. **అయం పజాతి** సత్తలోకం నిదస్సేతి.

౩౦౨-౩. కాలచ్చయేన పన సమ్భిన్నమరియాదభావం ఆపజ్జితుకామానం **తేసం ఆసి విపల్లాసో…పే…. భాగసో మితే**. తత్థ **విపల్లాసో**తి విపరీతసఞ్ఞా. **అణుతో అణు**న్తి లామకట్ఠేన పరిత్తట్ఠేన అప్పస్సాదట్ఠేన అణుభూతతో కామగుణతో ఉప్పన్నం ఝానసామఞ్ఞనిబ్బానసుఖాని ఉపనిధాయ సఙ్ఖ్యమ్పి అనుపగమనేన అణుం కామసుఖం, లోకుత్తరసుఖం వా ఉపనిధాయ అణుభూతతో అత్తనా పటిలద్ధలోకియసమాపత్తిసుఖతో అణుం అప్పకతోపి అప్పకం కామసుఖం దిస్వాతి అధిప్పాయో. **రాజినో చాతి** రఞ్ఞో చ. **వియాకార**న్తి సమ్పత్తిం. **ఆజఞ్ఞసంయుత్తే**తి అస్సాజానీయసంయుత్తే. **సుకతే**తి దారుకమ్మలోహకమ్మేన సునిట్ఠితే. **చిత్తసిబ్బనే**తి సీహచమ్మాదీహి అలఙ్కరణవసేన చిత్రసిబ్బనే. **నివేసనే**తి ఘరవత్థూని. **నివేసే**తి తత్థ పతిట్ఠాపితఘరాని. **విభత్తే**తి ఆయామవిత్థారవసేన విభత్తాని. **భాగసో మితే**తి అఙ్గణద్వారపాసాదకూటాగారాదివసేన కోట్ఠాసం కోట్ఠాసం కత్వా మితాని. కిం వుత్తం హోతి? తేసం బ్రాహ్మణానం అణుతో అణుసఙ్ఖాతం కామసుఖఞ్చ రఞ్ఞో బ్యాకారఞ్చ అలఙ్కతనారియో చ వుత్తప్పకారే రథే చ నివేసనే నివేసే చ దిస్వా దుక్ఖేసుయేవ ఏతేసు వత్థూసు “సుఖ”న్తి పవత్తత్తా పుబ్బే పవత్తనేక్ఖమ్మసఞ్ఞావిపల్లాససఙ్ఖాతా విపరీతసఞ్ఞా ఆసి.

౩౦౪. తే ఏవం విపరీతసఞ్ఞా హుత్వా **గోమణ్డలపరిబ్యూళ్హం…పే…. బ్రాహ్మణా**. తత్థ **గోమణ్డలపరిబ్యూళ్హ**న్తి గోయూథేహి పరికిణ్ణం. **నారీవరగణాయుత**న్తి వరనారీగణసంయుత్తం. **ఉళార**న్తి విపులం . **మానుసం భోగ**న్తి మనుస్సానం నివేసనాదిభోగవత్థుం. **అభిజ్ఝాయింసూ**తి “అహో వతిదం అమ్హాకం అస్సా”తి తణ్హం వడ్ఢేత్వా అభిపత్థయమానా ఝాయింసు.

౩౦౫. ఏవం అభిజ్ఝాయన్తా చ “ఏతే మనుస్సా సున్హాతా సువిలిత్తా కప్పితకేసమస్సూ ఆముత్తమణిఆభరణా పఞ్చహి కామగుణేహి పరిచారేన్తి, మయం పన ఏవం తేహి నమస్సియమానాపి సేదమలకిలిట్ఠగత్తా పరూళ్హకచ్ఛనఖలోమా భోగరహితా పరమకారుఞ్ఞతం పత్తా విహరామ. ఏతే చ హత్థిక్ఖన్ధఅస్సపిట్ఠిసివికాసువణ్ణరథాదీహి విచరన్తి, మయం పాదేహి. ఏతే ద్విభూమికాదిపాసాదతలేసు వసన్తి, మయం అరఞ్ఞరుక్ఖమూలాదీసు. ఏతే చ గోనకాదీహి అత్థరణేహి అత్థతాసు వరసేయ్యాసు సయన్తి, మయం తట్టికాచమ్మఖణ్డాదీని అత్థరిత్వా భూమియం. ఏతే నానారసాని భోజనాని భుఞ్జన్తి, మయం ఉఞ్ఛాచరియాయ యాపేమ. కథం ను ఖో మయమ్పి ఏతేహి సదిసా భవేయ్యామా”తి చిన్తేత్వా “ధనం ఇచ్ఛితబ్బం, న సక్కా ధనరహితేహి అయం సమ్పత్తి పాపుణితు”న్తి చ అవధారేత్వా వేదే భిన్దిత్వా ధమ్మయుత్తే పురాణమన్తే నాసేత్వా అధమ్మయుత్తే కూటమన్తే గన్థేత్వా ధనత్థికా ఓక్కాకరాజానముపసఙ్కమ్మ సోత్థివచనాదీని పయుఞ్జిత్వా “అమ్హాకం, మహారాజ, బ్రాహ్మణవంసే పవేణియా ఆగతం పోరాణమన్తపదం అత్థి, తం మయం ఆచరియముట్ఠితాయ న కస్సచి భణిమ్హా, తం మహారాజా సోతుమరహతీ”తి చ వత్వా అస్సమేధాదియఞ్ఞం వణ్ణయింసు. వణ్ణయిత్వా చ రాజానం ఉస్సాహేన్తా “యజ, మహారాజ, ఏవం పహూతధనధఞ్ఞో త్వం, నత్థి తే యఞ్ఞసమ్భారవేకల్లం, ఏవఞ్హి తే యజతో సత్తకులపరివట్టా సగ్గే ఉప్పజ్జిస్సన్తీ”తి అవోచుం. తేన నేసం తం పవత్తిం దస్సేన్తో ఆహ భగవా “**తే తత్థ మన్తే…పే…. బహు తే ధన**”న్తి.

తత్థ **తత్థా**తి తస్మిం, యం భోగమభిజ్ఝాయింసు, తన్నిమిత్తన్తి వుత్తం హోతి. నిమిత్తత్థే హి ఏతం భుమ్మవచనం. **తదుపాగము**న్తి తదా ఉపాగముం. **పహూతధనధఞ్ఞోసీ**తి పహూతధనధఞ్ఞో భవిస్ససి, అభిసమ్పరాయన్తి అధిప్పాయో. ఆసంసాయఞ్హి అనాగతేపి వత్తమానవచనం ఇచ్ఛన్తి సద్దకోవిదా. **యజస్సూ**తి యజాహి. **విత్తం ధన**న్తి జాతరూపాదిరతనమేవ విత్తికారణతో విత్తం, సమిద్ధికారణతో ధనన్తి వుత్తం. అథ వా **విత్త**న్తి విత్తికారణభూతమేవ ఆభరణాది ఉపకరణం, యం “పహూతవిత్తూపకరణో”తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౩౩౧) ఆగచ్ఛతి. **ధన**న్తి హిరఞ్ఞసువణ్ణాది. కిం వుత్తం హోతి?

తే బ్రాహ్మణా మన్తే గన్థేత్వా తదా ఓక్కాకం ఉపాగముం. కిన్తి? “మహారాజ, బహూ తే విత్తఞ్చ ధనఞ్చ, యజస్సు, ఆయతిమ్పి పహూతధనధఞ్ఞో భవిస్ససీ”తి.

౩౦౬. ఏవం కారణం వత్వా సఞ్ఞాపేన్తేహి **తతో చ రాజా...పే.... అదా ధనం**. తత్థ **సఞ్ఞత్తో**తి ఞాపితో. **రథేసభో**తి మహారథేసు ఖత్తియేసు అకమ్పియట్ఠేన ఉసభసదిసో. **‘‘అస్సమేధ’’**న్తిఆదీసు అస్సమేత్థ మేధన్తీతి **అస్సమేధో,** ద్వీహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స ఏకవీసతియూపస్స ఠపేత్వా భూమిఞ్చ పురిసే చ అవసేససబ్బవిభవదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. పురిసమేత్థ మేధన్తీతి **పురిసమేధో,** చతూహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స సద్ధిం భూమియా అస్సమేధే వుత్తవిభవదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. సమ్మమేత్థ పాసన్తీతి **సమ్మాపాసో,** దివసే దివసే సమ్మం ఖిపిత్వా తస్స పతితోకాసే వేదిం కత్వా సంహారిమేహి యూపాదీహి సరస్సతినదియా నిముగ్గోకాసతో పభుతి పటిలోమం గచ్ఛన్తేన యజితబ్బస్స సత్రయాగస్సేతం అధివచనం. వాజమేత్థ పివన్తీతి **వాజపేయ్యో**. ఏకేన పరియఞ్ఞేన సత్తరసహి పసూహి యజితబ్బస్స బేలువయూపస్స సత్తరసకదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. నత్థి ఏత్థ అగ్గళాతి **నిరగ్గళో,** నవహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స సద్ధిం భూమియా చ పురిసేహి చ అస్సమేధే వుత్తవిభవదక్ఖిణస్స సబ్బమేధపరియాయనామస్స అస్సమేధవికప్పస్సేతం అధివచనం. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౩౦౭-౮. ఇదాని యం వుత్తం “బ్రాహ్మణానమదా ధన”న్తి, తం దస్సేన్తో **‘‘గావో సయనఞ్చా’’**తి గాథాద్వయమాహ. సో హి రాజా “దీఘరత్తం లూఖాహారేన కిలన్తా పఞ్చ గోరసే పరిభుఞ్జన్తూ”తి నేసం సపుఙ్గవాని గోయూథానేవ అదాసి, తథా “దీఘరత్తం థణ్డిలసాయితాయ ధూలసాటకనివాసనేన ఏకసేయ్యాయ పాదచారేన రుక్ఖమూలాదివాసేన చ కిలన్తా గోనకాదిఅత్థతవరసయనాదీసు సుఖం అనుభోన్తూ”తి నేసం మహగ్ఘాని సయనాదీని చ అదాసి. ఏవమేతం నానప్పకారకం అఞ్ఞఞ్చ హిరఞ్ఞసువణ్ణాదిధనం అదాసి. తేనాహ భగవా – “గావో సయనఞ్చ వత్థఞ్చ...పే.... బ్రాహ్మణానమదా ధన”న్తి.

౩౦౯-౧౦. ఏవం తస్స రఞ్ఞో సన్తికా **తే చ తత్థ...పే.... పున ముపాగముం**. కిం వుత్తం హోతి? తస్స రఞ్ఞో సన్తికా **తే** బ్రాహ్మణా తేసు యాగేసు **ధనం** లభిత్వా దీఘరత్తం దివసే దివసే ఏవమేవ ఘాసచ్ఛాదనం పరియేసిత్వా నానప్పకారకం వత్థుకామ **సన్నిధిం సమరోచయుం**. తతో **తేసం ఇచ్ఛావతిణ్ణానం** ఖీరాదిపఞ్చగోరసస్సాదవసేన రసతణ్హాయ ఓతిణ్ణచిత్తానం “ఖీరాదీనిపి తావ గున్నం సాదూని, అద్ధా ఇమాసం మంసం సాదుతరం భవిస్సతీ”తి ఏవం మంసం పటిచ్చ **భియ్యో తణ్హా పవడ్ఢథ**. తతో చిన్తేసుం – “సచే మయం మారేత్వా ఖాదిస్సామ, గారయ్హా భవిస్సామ, యంనూన మన్తే గన్థేయ్యామా”తి. అథ పునపి వేదం భిన్దిత్వా తదనురూపే **తే తత్థ మన్తే గన్థేత్వా** తే బ్రాహ్మణా తన్నిమిత్తం కూటమన్తే గన్థేత్వా ఓక్కాకరాజానం పున ఉపాగమింసు. ఇమమత్థం భాసమానా **‘‘యథా ఆపో చ...పే.... బహు తే ధన’’**న్తి.

కిం వుత్తం హోతి? అమ్హాకం, మహారాజ, మన్తేసు ఏతదాగతం **యథా ఆపో** హత్థధోవనాదిసబ్బకిచ్చేసు పాణీనం ఉపయోగం గచ్ఛతి, నత్థి తేసం తతోనిదానం పాపం. కస్మా? యస్మా **పరిక్ఖారో సో హి పాణినం,** ఉపకరణత్థాయ ఉప్పన్నోతి అధిప్పాయో. యథా చాయం మహాపథవీ గమనట్ఠానాదిసబ్బకిచ్చేసు కహాపణసఙ్ఖాతం **హిరఞ్ఞం** సువణ్ణరజతాదిభేదం **ధనం,** యవగోధూమాదిభేదం **ధానియఞ్చ,** సంవోహారాదిసబ్బకిచ్చేసు ఉపయోగం గచ్ఛతి, **ఏవం గావో మనుస్సానం** సబ్బకిచ్చేసు ఉపయోగగమనత్థాయ ఉప్పన్నా. తస్మా ఏతా హనిత్వా నానప్పకారకే యాగే **యజస్సు బహు తే విత్తం, యజస్సు బహు తే ధనన్తి**.

౩౧౧-౧౨. ఏవం పురిమనయేనేవ **తతో చ రాజా...పే.... అఘాతయి,** యం తతో పుబ్బే కఞ్చి సత్తం **న పాదా...పే.... ఘాతయి**. తదా కిర బ్రాహ్మణా యఞ్ఞావాటం గావీనం పూరేత్వా మఙ్గలఉసభం బన్ధిత్వా రఞ్ఞో మూలం నేత్వా "మహారాజ, గోమేధయఞ్ఞం యజస్సు, ఏవం తే బ్రహ్మలోకస్స మగ్గో విసుద్ధో భవిస్సతీ"తి ఆహంసు. రాజా కతమఙ్గలకిచ్చో ఖగ్గం గహేత్వా పుఙ్గవేన సహ అనేకసతసహస్సా గావో మారేసి. బ్రాహ్మణా యఞ్ఞావాటే మంసాని ఛిన్దిత్వా ఖాదింసు, పీతకోదాతరత్తకమ్బలే చ పారుపిత్వా మారేసుం. తదుపాదాయ కిర గావో పారుతే దిస్వా ఉబ్బిజ్జన్తి. తేనాహ భగవా – "న పాదా...పే.... ఘాతయీ"తి.

౩౧౩. **తతో దేవాతి** ఏవం తస్మిం రాజిని గావియో ఘాతేతుమారద్ధే అథ తదనన్తరమేవ తం గోఘాతకం దిస్వా ఏతే చాతుమహారాజికాదయో **దేవా** చ, **పితరోతి** బ్రాహ్మణేసు లద్ధవోహారా బ్రహ్మానో చ, సక్కో **దేవానమిన్దో** చ, పబ్బతపాదనివాసినో దానవయక్ఖసఞ్ఞితా **అసురరక్ఖసా** చ "**అధమ్మో అధమ్మో**"తి ఏవం వాచం నిచ్ఛారేన్తా "ధి మనుస్సా, ధి మనుస్సా"తి చ వదన్తా **పక్కన్దుం**. ఏవం భూమితో పభుతి సో సద్దో ముహుత్తేన యావ బ్రహ్మలోకా అగమాసి, ఏకధిక్కారపరిపుణ్ణో లోకో అహోసి. కిం కారణం? **యం సత్థం నిపతీ గవే,** యస్మా గావిమ్హి సత్థం నిపతీతి వుత్తం హోతి.

౩౧౪. న కేవలఞ్చ దేవాదయో పక్కన్దుం, అయమఞ్ఞోపి లోకే అనత్థో ఉదపాది – యే హి తే **తయో రోగా పురే ఆసుం, ఇచ్ఛా అనసనం జరా,** కిఞ్చి కిఞ్చిదేవ పత్థనతణ్హా చ ఖుదా చ పరిపాకజరా చాతి వుత్తం హోతి. తే **పసూనఞ్చ సమారమ్భా, అట్ఠానవుతిమాగముం,** చక్ఖురోగాదినా భేదేన అట్ఠనవుతిభావం పాపుణింసూతి అత్థో.

౩౧౫. ఇదాని భగవా తం పసుసమారమ్భం నిన్దన్తో ఆహ "**ఏసో అధమ్మో**"తి. తస్సత్థో **ఏసో** పసుసమారమ్భసఙ్ఖాతో కాయదణ్డాదీనం తిణ్ణం **దణ్డానం** అఞ్ఞతరదణ్డభూతో ధమ్మతో అపేతత్తా **అధమ్మో ఓక్కన్తో అహు,** పవత్తో ఆసి, సో చ ఖో తతో పభుతి పవత్తత్తా **పురాణో,** యస్స ఓక్కమనతో పభుతి కేనచి పాదాదినా అహింసనతో **అదూసికాయో** గావో **హఞ్ఞన్తి**. యా ఘాతేన్తా **ధమ్మా ధంసన్తి** చవన్తి పరిహాయన్తి **యాజకా** యఞ్ఞయాజినో జనాతి.

౩౧౬. **ఏవమేసో అణుధమ్మోతి** ఏవం ఏసో లామకధమ్మో హీనధమ్మో, అధమ్మోతి వుత్తం హోతి. యస్మా వా ఏత్థ దానధమ్మోపి అప్పకో అత్థి , తస్మా తం సన్ధాయాహ "అణుధమ్మో"తి. **పోరాణోతి** తావ చిరకాలతో పభుతి పవత్తత్తా పోరాణో. విఞ్ఞూహి పన గరహితత్తా **విఞ్ఞూగరహితోతి** వేదితబ్బో. యస్మా చ విఞ్ఞూగరహితో, తస్మా **యత్థ ఏదిసకం పస్సతి, యాజకం గరహతీ జనో**. కథం? "అబ్భుదం బ్రాహ్మణేహి ఉప్పాదితం, గావో వధిత్వా మంసం ఖాదన్తీ"తి ఏవమాదీని వత్వాతి అయమేత్థ అనుస్సవో.

౩౧౭. **ఏవం ధమ్మే వియాపన్నేతి** ఏవం పోరాణే బ్రాహ్మణధమ్మే నట్ఠే. "వియావత్తే"తిపి పాఠో, విపరివత్తిత్వా అఞ్ఞథా భూతేతి అత్థో. **విభిన్నా సుద్దవేస్సికాతి** పుబ్బే సమగ్గా విహరన్తా సుద్దా చ వేస్సా చ తే విభిన్నా. **పుథూ విభిన్నా ఖత్తియాతి** ఖత్తియాపి బహూ అఞ్ఞమఞ్ఞం భిన్నా. **పతిం భరియావమఞ్ఞథాతి** భరియా చ ఘరావాసత్థం ఇస్సరియబలే ఠపితా పుత్తబలాదీహి ఉపేతా హుత్వా పతిం అవమఞ్ఞథ, పరిభవి అవమఞ్ఞి న సక్కచ్చం ఉపట్ఠాసి.

౩౧౮. ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞం విభిన్నా సమానా **ఖత్తియా బ్రహ్మబన్ధూ చ...పే.... కామానం వసమన్వగున్తి**. ఖత్తియా చ బ్రాహ్మణా చ యే చఞ్ఞే వేస్ససుద్దా యథా సక్కరం నాపజ్జన్తి, ఏవం అత్తనో అత్తనో గోత్తేన రక్ఖితత్తా **గోత్తరక్ఖితా**. తే సబ్బేపి తం

జాతివాదం నిరంకత్వా, “అహం ఖత్తియో, అహం బ్రాహ్మణో”తి ఏతం సబ్బమ్పి నాసేత్వా పఞ్చకామగుణసఙ్ఖాతానం **కామానం వసం అన్వగుం** ఆసత్తం పాపుణింసు, కామహేతు న కిఞ్చి అకత్తబ్బం నాకంసూతి వుత్తం హోతి.

ఏవమేత్థ భగవా “ఇసయో పుబ్బకా”తిఆదీహి నవహి గాథాహి పోరాణానం బ్రాహ్మణానం వణ్ణం భాసిత్వా “యో నేసం పరమో”తి గాథాయ బ్రహ్మసమం, “తస్స వత్తమనుసిక్ఖన్తా”తి గాథాయ దేవసమం, “తణ్డులం సయన”న్తిఆదికాహి చతూహి గాథాహి మరియాదం, “తేసం ఆసి విపల్లాసో”తిఆదీహి సత్తరసహి గాథాహి సమ్భిన్నమరియాదం, తస్స విప్పటిపత్తియా దేవాదీనం పక్కన్దనాదిదీపనత్థఞ్చ దస్సేత్వా దేసనం నిట్ఠాపేసి. బ్రాహ్మణచణ్డాలో పన ఇధ అవుత్తోయేవ. కస్మా? యస్మా విపత్తియా అకారణం. బ్రాహ్మణధమ్మసమ్పత్తియా హి బ్రహ్మసమదేవసమమరియాదా కారణం హోన్తి, విపత్తియా సమ్భిన్నమరియాదో. అయం పన దోణసుత్తే (అ॰ ని॰ ౫.౧౯౨) వుత్తప్పకారో బ్రాహ్మణచణ్డాలో బ్రాహ్మణధమ్మవిపత్తియాపి అకారణం. కస్మా? విపన్నే ధమ్మే ఉప్పన్నత్తా. తస్మా తం అదస్సేత్వావ దేసనం నిట్ఠాపేసి. ఏతరహి పన సోపి బ్రాహ్మణచణ్డాలో దుల్లభో. ఏవమయం బ్రాహ్మణానం ధమ్మో వినట్ఠో. తేనేవాహ దోణో బ్రాహ్మణో – “ఏవం సన్తే మయం, భో గోతమ, బ్రాహ్మణచణ్డాలమ్పి న పూరేమా”తి. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవ.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ బ్రాహ్మణధమ్మికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. ధమ్మసుత్త-(నావాసుత్త)-వణ్ణనా

౩౨౮. **యస్మా హి ధమ్మ**న్తి ధమ్మసుత్తం, “నావాసుత్త”న్తిపి వుచ్చతి. కా ఉప్పత్తి? ఇదం సుత్తం ఆయస్మన్తం సారిపుత్తత్థేరం ఆరబ్భ వుత్తం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన ద్విన్నం అగ్గసావకానం ఉప్పత్తితో పభుతి వేదితబ్బో. సేయ్యథిదం – అనుప్పన్నే కిర భగవతి ద్వే అగ్గసావకా ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తా. తేసం పఠమో చవిత్వా రాజగహస్స అవిదూరే ఉపతిస్సగామో నామ బ్రాహ్మణానం భోగగామో అత్థి, తత్థ సట్ఠిఅధికపఞ్చకోటిసతధనవిభవస్స గామసామినో బ్రాహ్మణస్స రూపసారీ నామ బ్రాహ్మణీ, తస్సా కుచ్ఛియం పటిసన్ధిం అగ్గహేసి. దుతియో తస్సేవావిదూరే కోలితగామో నామ బ్రాహ్మణానం భోగగామో అత్థి. తత్థ తథారూపవిభవస్సేవ గామసామినో బ్రాహ్మణస్స మోగ్గల్లానీ నామ బ్రాహ్మణీ, తస్సా కుచ్ఛియం తం దివసమేవ పటిసన్ధిం అగ్గహేసి. ఏవం తేసం ఏకదివసమేవ పటిసన్ధిగ్గహణఞ్చ గబ్భవుట్ఠానఞ్చ అహోసి. ఏకదివసేయేవ చ నేసం ఏకస్స ఉపతిస్సగామే జాతత్తా **ఉపతిస్సో**, ఏకస్స కోలితగామే జాతత్తా **కోలితో**తి నామమకంసు.

తే సహపంసుం కీళన్తా సహాయకా అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిం పాపుణింసు, ఏకమేకస్స చ పఞ్చపఞ్చమాణవకసతాని పరివారా అహేసుం. తే ఉయ్యానం వా నదీతిత్థం వా గచ్ఛన్తా సపరివారాయేవ గచ్ఛన్తి. ఏకో పఞ్చహి సువణ్ణసివికాసతేహి, దుతియో పఞ్చహి ఆజఞ్ఞరథసతేహి. తదా చ రాజగహే కాలానుకాలం గిరగ్గసమజ్జో నామ హోతి. సాయన్హసమయే నగరపేమజ్ఝే యత్థ సకలఅఙ్గమగధవాసినో అభిఞ్ఞాతా ఖత్తియకుమారాదయో సన్నిపతిత్వా సుపఞ్ఞత్తేసు మఞ్చపీఠాదీసు నిసిన్నా సమజ్జవిభూతిం పస్సన్తి. అథ తే సహాయకా తేన పరివారేన సద్ధిం తత్థ గన్త్వా పఞ్ఞత్తాసనేసు నిసీదింసు. తతో ఉపతిస్సో సమజ్జవిభూతిం పస్సన్తో మహాజనకాయం సన్నిపతితం దిస్వా “ఏత్తకో జనకాయో వస్ససతం అప్పత్వావ

మరిస్సతీ”తి చిన్తేసి. తస్స మరణం ఆగన్త్వా నలాటన్తే పతిట్ఠితం వియ అహోసి, తథా కోలితస్స. తేసం అనేకప్పకారేసు నటేసు నచ్చన్తేసు దస్సనమత్తేపి చిత్తం న నమి, అఞ్ఞదత్థు సంవేగోయేవ ఉదపాది.

అథ వుట్ఠితే సమజ్జే పక్కన్తాయ పరిసాయ సకపరివారేన పక్కన్తేసు తేసు సహాయేసు కోలితో ఉపతిస్సం పుచ్ఛి – “కిం, సమ్మ, నాటకాదిదస్సనేన తవ పమోదనమత్తమ్పి నాహోసీ”తి? సో తస్స తం పవత్తిం ఆరోచేత్వా తమ్పి తథేవ పటిపుచ్ఛి. సోపి తస్స అత్తనో పవత్తిం ఆరోచేత్వా “ఏహి, సమ్మ, పబ్బజిత్వా అమతం గవేసామా”తి ఆహ. “సాధు సమ్మా”తి ఉపతిస్సో తం సమ్పటిచ్ఛి. తతో ద్వేపి జనా తం సమ్పత్తిం ఛడ్డేత్వా పునదేవ రాజగహమనుప్పత్తా. తేన చ సమయేన రాజగహే సఞ్చయో నామ పరిబ్బాజకో పటివసతి. తే తస్స సన్తికే పఞ్చహి మాణవకసతేహి సద్ధిం పబ్బజిత్వా కతిపాహేనేవ తయో వేదే సబ్బఞ్చ పరిబ్బాజకసమయం ఉగ్గహేసుం. తే తేసం సత్థానం ఆదిమజ్ఝపరియోసానం ఉపపరిక్ఖన్తా పరియోసానం అదిస్వా ఆచరియం పుచ్ఛింసు – “ఇమేసం సత్థానం ఆదిమజ్ఝం దిస్సతి, పరియోసానం పన న దిస్సతి ‘ఇదం నామ ఇమేహి సత్థేహి పాపుణేయ్యాతి, యతో ఉత్తరి పాపుణితబ్బం నత్థీ’”తి. సోపి ఆహ – “అహమ్పి తేసం తథావిధం పరియోసానం న పస్సామీ”తి. తే ఆహంసు – “తేన హి మయం ఇమేసం పరియోసానం గవేసామా”తి. తే ఆచరియో “యథాసుఖం గవేసథా”తి ఆహ. ఏవం తే తేన అనుఞ్ఞాతా అమతం గవేసమానా ఆహిణ్డన్తా జమ్బుదీపే పాకటా అహేసుం. తేహి ఖత్తియపణ్డితాదయో పఞ్హం పుట్ఠా ఉత్తరుత్తరిం న సమ్పాయన్తి. “ఉపతిస్సో కోలితో”తి వుత్తే పన “కే ఏతే, న ఖో మయం జానామా”తి భణన్తా నత్థి, ఏవం విస్సుతా అహేసుం.

ఏవం తేసు అమతపరియేసనం చరమానేసు అమ్హాకం భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన రాజగహమనుప్పత్తో. తే చ పరిబ్బాజకా సకలజమ్బుదీపం చరిత్వా తిట్ఠతు అమతం, అన్తమసో పరియోసానపఞ్హవిస్సజ్జనమత్తమ్పి అలభన్తా పునదేవ రాజగహం అగమంసు. అథ ఖో ఆయస్మా అస్సజి పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వాతి యావ తేసం పబ్బజ్జా, తావ సబ్బం పబ్బజ్జాక్ఖన్ధకే (మహావ. ౬౦) ఆగతనయేనేవ విత్థారతో దట్ఠబ్బం.

ఏవం పబ్బజితేసు తేసు ద్వీసు సహాయకేసు ఆయస్మా సారిపుత్తో అడ్ఢమాసేన సావకపారమీఞాణం సచ్ఛాకాసి. సో యదా అస్సజిత్థేరేన సద్ధిం ఏకవిహారే వసతి, తదా భగవతో ఉపట్ఠానం గన్త్వా అనన్తరం థేరస్స ఉపట్ఠానం గచ్ఛతి “పుబ్బాచరియో మే అయమాయస్మా, ఏతమహం నిస్సాయ భగవతో సాసనం అఞ్ఞాసి”న్తి గారవేన. యదా పన అస్సజిత్థేరేన సద్ధిం ఏకవిహారే న వసతి, తదా యస్సం దిసాయం థేరో వసతి, తం దిసం ఓలోకేత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ నమస్సతి. తం దిస్వా కేచి భిక్ఖూ కథం సముట్ఠాపేసుం – “సారిపుత్తో అగ్గసావకో హుత్వా దిసం నమస్సతి, అజ్జాపి మఞ్ఞే బ్రాహ్మణదిట్ఠి అప్పహీనా”తి. అథ భగవా దిబ్బాయ సోతధాతుయా తం కథాసల్లాపం సుత్వా పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నంయేవ అత్తానం దస్సేన్తో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – “కాయ నుత్థ, భిక్ఖవే, ఏతరహి కథాయ సన్నిసిన్నా”తి ? తే తం పవత్తిం ఆచిక్ఖింసు. తతో భగవా “న, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో దిసం నమస్సతి, యం నిస్సాయ సాసనం అఞ్ఞాసి, తం అత్తనో ఆచరియం వన్దతి నమస్సతి సమ్మానేతి, ఆచరియపూజకో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో”తి వత్వా తత్థ సన్నిపతితానం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **యస్మా హి ధమ్మం పురిసో విజఞ్ఞా**తి యతో పుగ్గలా పిటకత్తయప్పభేదం పరియత్తిధమ్మం వా, పరియత్తిం సుత్వా అధిగన్తబ్బం నవలోకుత్తరప్పభేదం పటివేధధమ్మం వా పురిసో విజఞ్ఞా జానేయ్య వేదేయ్య. “యస్సా”తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో. **ఇన్దంవ నం దేవతా పూజయేయ్యా**తి యథా సక్కం దేవానమిన్దం ద్వీసు దేవలోకేసు దేవతా పూజేన్తి, ఏవం సో పుగ్గలో తం

పుగ్గలం కాలస్సేవ వుట్ఠాయ ఉపాహనఓముఞ్చనాదిం సబ్బం వత్తపటివత్తం కరోన్తో పూజేయ్య సక్కరేయ్య గరుకరేయ్య. కిం కారణం? **సో పూజితో...పే.... పాతుకరోతి ధమ్మం,** సో ఆచరియో ఏవం పూజితో తస్మిం అన్తేవాసిమ్హి పసన్నచిత్తో పరియత్తిపటివేధవసేన బహుస్సుతో దేసనావసేనేవ పరియత్తిధమ్మఞ్చ, దేసనం సుత్వా యథానుసిట్ఠం పటిపత్తియా అధిగన్తబ్బం పటివేధధమ్మఞ్చ పాతుకరోతి దేసేతి, దేసనాయ వా పరియత్తిధమ్మం, ఉపమావసేన అత్తనా అధిగతపటివేధధమ్మం పాతుకరోతి.

౩౨౦. **తదట్ఠికత్వాన నిసమ్మ ధీరో**తి ఏవం పసన్నేన ఆచరియేన పాతుకతం ధమ్మం అట్ఠికత్వాన సుణిత్వా ఉపధారణసమత్థతాయ ధీరో పురిసో. **ధమ్మానుధమ్మం పటిపజ్జమానో**తి లోకుత్తరధమ్మస్స అనులోమత్తా అనుధమ్మభూతం విపస్సనం భావయమానో. **విఞ్ఞూ విభావీ నిపుణో చ హోతీ**తి విఞ్ఞూతాసఙ్ఖాతాయ పఞ్ఞాయ అధిగమేన విఞ్ఞూ, విభావేత్వా పరేసమ్పి పాకటం కత్వా ఞాపనసమత్థతాయ విభావీ, పరమసుఖుమత్థపటివేధతాయ నిపుణో చ హోతి. **యో తాదిసం భజతి అప్పమత్తో**తి యో తాదిసం పుబ్బే వుత్తప్పకారం బహుస్సుతం అప్పమత్తో తప్పసాదనపరో హుత్వా భజతి.

౩౨౧. ఏవం పణ్డితాచరియసేవనం పసంసిత్వా ఇదాని బాలాచరియసేవనం నిన్దన్తో ''**ఖుద్దఞ్చ బాల**''న్తి ఇమం గాథమాహ. తత్థ **ఖుద్ద**న్తి ఖుద్దేన కాయకమ్మాదినా సమన్నాగతం, పఞ్ఞాభావతో బాలం. **అనాగతత్థ**న్తి అనధిగతపరియత్తిపటివేధత్థం. **ఉసూయక**న్తి ఇస్సామనకతాయ అన్తేవాసికస్స వుడ్ఢిం అసహమానం. సేసమేత్థ పాకటమేవ పదతో. అధిప్పాయతో పన యో బహుచీవరాదిలాభీ ఆచరియో అన్తేవాసికానం చీవరాదీని న సక్కోతి దాతుం, ధమ్మదానే పన అనిచ్చదుక్ఖానత్తవచనమత్తమ్పి న సక్కోతి. ఏతేహి ఖుద్దతాదిధమ్మేహి సమన్నాగతత్తా తం ఖుద్దం బాలం అనాగతత్థం ఉసూయకం ఆచరియం ఉపసేవమానో "పూతిమచ్ఛం కుసగ్గేనా"తి (ఇతివు. ౭౬; జా. ౧.౧౫.౧౮౩) వుత్తనయేన సయమ్పి బాలో హోతి. తస్మా ఇధ సాసనే కిఞ్చి అప్పమత్తకమ్పి పరియత్తిధమ్మం పటివేధధమ్మం వా అవిభావయిత్వా చ అవిజానిత్వా చ యస్స ధమ్మేసు కఙ్ఖా, తం అతరిత్వా మరణం ఉపేతీతి ఏవమస్స అత్థో వేదితబ్బో.

౩౨౨-౩. ఇదాని తస్సేవత్థస్స పాకటకరణత్థం ''**యథా నరో**''తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **ఆపగ**న్తి నదిం. **మహోదక**న్తి బహుఉదకం. **సలిల**న్తి ఇతో చితో చ గతం, విత్థిణ్ణన్తి వుత్తం హోతి. "సరిత"న్తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో. **సీఘసోత**న్తి హారహారికం, వేగవతిన్తి వుత్తం హోతి. **కిం సో**తి ఏత్థ "సో వుయ్హమానో"తి ఇమినా చ సోకారేన తస్స నరస్స నిద్దిట్ఠత్తా నిపాతమత్తో సోకారో. కిం సూతి వుత్తం హోతి యథా "న భవిస్సామి నామ సో, వినస్సిస్సామి నామ సో"తి. **ధమ్మ**న్తి పుబ్బే వుత్తం దువిధమేవ. **అనిసామయత్థ**న్తి అనిసామేత్వా అత్థం. సేసమేత్థ పాకటమేవ పదతో.

అధిప్పాయతో పన యథా యో కోచిదేవ నరో వుత్తప్పకారం నదిం ఓతరిత్వా తాయ నదియా వుయ్హమానో అనుసోతగామీ సోతమేవ అనుగచ్ఛన్తో పరే పారత్థికే కిం సక్ఖతి పారం నేతుం. "సక్కతీ"తిపి పాఠో. తథేవ దువిధమ్పి ధమ్మం అత్తనో పఞ్ఞాయ అవిభావయిత్వా బహుస్సుతానఞ్చ సన్తికే అత్థం అనిసామేత్వా సయం అవిభావితత్తా అజానన్తో అనిసామితత్తా చ అవితిణ్ణకఙ్ఖో పరే కిం సక్ఖతి నిజ్ఝాపేతుం పేక్ఖాపేతున్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. "సో వత, చున్ద, అత్తనా పలిపపలిపన్నో"తిఆదికఞ్చేత్థ (మ. ని. ౧.౮౭) సుత్తపదం అనుస్సరితబ్బం.

౩౨౪-౫. ఏవం బాలసేవనాయ బాలస్స పరం నిజ్ఝాపేతుం అసమత్థతాయ పాకటకరణత్థం ఉపమం వత్వా ఇదాని "యో తాదిసం భజతి అప్పమత్తో"తి ఏత్థ వుత్తస్స పణ్డితస్స పరే నిజ్ఝాపేతుం సమత్థతాయ పాకటకరణత్థం ''**యథాపి నావ**''న్తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **ఫియేనా**తి దబ్బిపదరేన. **రిత్తే**నాతి వేళుదణ్డేన. **తత్థా**తి తస్సం నావాయం. **తత్రూపయఞ్ఞూ**తి తస్సా నావాయ ఆహరణపటిహరణాదిఉపాయజాననేన మగ్గపటిపాదనేన ఉపాయఞ్ఞూ. సిక్ఖితసిక్ఖతాయ సుకుసలహత్థతాయ చ **కుసలో**. ఉప్పన్నుపద్దవపటికారసమత్థతాయ **ముతీమా**. **వేదగూ**తి వేదసఙ్ఖాతేహి చతూహి మగ్గఞాణేహి గతో. **భావితత్తో**తి తాయేవ మగ్గభావనాయ భావితచిత్తో. **బహుస్సుతో**తి పుబ్బే వుత్తనయేనేవ. **అవేధధమ్మో**తి అట్ఠహి లోకధమ్మేహి అకమ్పనియసభావో. **సోతావధానూపనిసూపపన్నే**తి సోతఓదహనేన చ మగ్గఫలానం ఉపనిస్సయేన చ ఉపపన్నే. సేసం ఉత్తానపదత్థమేవ. అధిప్పాయయోజనాపి సక్కా పురిమనయేనేవ జానితున్తి న విత్థారితా.

౩౨౬. ఏవం పణ్డితస్స పరే నిజ్ఝాపేతుం సమత్థభావపాకటకరణత్థం ఉపమం వత్వా తస్సా పణ్డితసేవనాయ నియోజేన్తో ''**తస్మా హవే**''తి ఇమం అవసానగాథమాహ. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – యస్మా ఉపనిస్సయసమ్పన్నా పణ్డితసేవనేన విసేసం పాపుణన్తి, **తస్మా హవే సప్పురిసం భజేథ**. కీదిసం సప్పురిసం భజేథ? **మేధావినఞ్చేవ బహుస్సుతఞ్చ**, పఞ్ఞాసమ్పత్తియా చ మేధావినం వుత్తప్పకారసుతద్వయేన చ బహుస్సుతం. తాదిసఞ్హి భజమానో తేన భాసితస్స ధమ్మస్స **అఞ్ఞాయ అత్థం** ఏవం ఞత్వా చ యథానుసిట్ఠం **పటిపజ్జమానో** తాయ పటిపత్తియా పటివేధవసేన **విఞ్ఞాతధమ్మో** సో మగ్గఫలనిబ్బానప్పభేదం లోకుత్తర**సుఖం లభేథ** అధిగచ్ఛేయ్య పాపుణేయ్యాతి అరహత్తనికూటేన దేసనం సమాపేసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ధమ్మసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. కింసీలసుత్తవణ్ణనా

౩౨౭. కింసీలోతి కింసీలసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స గిహిసహాయకో ఏకో థేరస్సేవ పితునో వఙ్గన్తబ్రాహ్మణస్స సహాయస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో సట్ఠికోటిఅధికం పఞ్చసతకోటిధనం పరిచ్చజిత్వా ఆయస్మతో సారిపుత్తత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా సబ్బం బుద్ధవచనం పరియాపుణి. తస్స థేరో బహూనో ఓవదిత్వా కమ్మట్ఠానమదాసి, సో తేన విసేసం నాధిగచ్ఛతి. తతో థేరో "బుద్ధవేనేయ్యో ఏసో"తి ఞత్వా తం ఆదాయ భగవతో సన్తికం గన్త్వా తం భిక్ఖుం ఆరబ్భ పుగ్గలం అనియమేత్వా "కింసీలో"తి పుచ్ఛి. అథస్స భగవా తతో పరం అభాసి. తత్థ **కింసీలో**తి కీదిసేన వారిత్తసీలేన సమన్నాగతో, కీదిసపకతికో వా. **కింసమాచారో**తి కీదిసేన చారిత్తేన యుత్తో. **కాని కమ్మాని బ్రూహయ**న్తి కాని కాయకమ్మాదీని వడ్ఢేన్తో. **నరో సమ్మా నివిట్ఠస్సా**తి అభిరతో నరో సాసనే సమ్మా పతిట్ఠితో భవేయ్య. **ఉత్తమత్థఞ్చ పాపుణే**తి సబ్బత్థానం ఉత్తమం అరహత్తఞ్చ పాపుణేయ్యాతి వుత్తం హోతి.

౩౨౮. తతో భగవా "సారిపుత్తో అడ్ఢమాసూపసమ్పన్నో సావకపారమిప్పత్తో, కస్మా ఆదికమ్మికపుథుజ్జనపఞ్హం పుచ్ఛతీ"తి ఆవజ్జేన్తో "సద్ధివిహారికం ఆరబ్భా"తి ఞత్వా పుచ్ఛాయ వుత్తం చారిత్తసీలం అవిభజిత్వావ తస్స సప్పాయవసేన ధమ్మం దేసేన్తో ''**వుడ్ఢాపచాయీ**''తిఆదిమాహ.

తత్థ పఞ్ఞావుడ్ఢో, గుణవుడ్ఢో, జాతివుడ్ఢో, వయోవుడ్ఢోతి చత్తారో వుడ్ఢా. జాతియా హి దహరోపి బహుస్సుతో భిక్ఖు అప్పస్సుతమహల్లకభిక్ఖూనమన్తరే బాహుసచ్చపఞ్ఞాయ వుడ్ఢత్తా **పఞ్ఞావుడ్ఢో**. తస్స హి సన్తికే మహల్లకభిక్ఖూపి బుద్ధవచనం పరియాపుణన్తి, ఓవాదవినిచ్ఛయపఞ్హవిస్సజ్జనాని చ పచ్చాసీసన్తి. తథా దహరోపి భిక్ఖు అధిగమసమ్పన్నో **గుణవుడ్ఢో** నామ. తస్స హి ఓవాదే పతిట్ఠాయ మహల్లకాపి విపస్సనాగబ్భం గహేత్వా అరహత్తఫలం పాపుణన్తి. తథా దహరోపి రాజా ఖత్తియో ముద్ధావసిత్తో బ్రాహ్మణో వా సేసజనస్స వన్దనారహతో **జాతివుడ్ఢో** నామ. సబ్బో పన పఠమజాతో **వయోవుడ్ఢో** నామ. తత్థ యస్మా పఞ్ఞాయ సారిపుత్తత్థేరస్స సదిసో నత్థి ఠపేత్వా భగవన్తం, తథా గుణేనపి అడ్ఢమాసేన సబ్బసావకపారమీఞాణస్స పటివిద్ధత్తా. జాతియాపి సో బ్రాహ్మణమహాసాలకులే ఉప్పన్నో, తస్మా తస్స భిక్ఖునో వయేన సమానోపి సో ఇమేహి తీహి కారణేహి వుడ్ఢో. ఇమస్మిం పనత్థే పఞ్ఞాగుణేహి ఏవ వుడ్ఢభావం సన్ధాయ భగవా ఆహ – "వుడ్ఢాపచాయీ"తి. తస్మా తాదిసానం వుడ్ఢానం అపచితికరణేన వుడ్ఢాపచాయీ, తేసమేవ వుడ్ఢానం లాభాదీసు ఉసూయవిగమేన అనుసూయకో చ సియాతి అయమాదిపాదస్స అత్థో.

కాలఞ్ఞూ చస్సాతి ఏత్థ పన రాగే ఉప్పన్నే తస్స వినోదనత్థాయ గరూనం దస్సనం గచ్ఛన్తోపి కాలఞ్ఞూ, దోసే... మోహే... కోసజ్జే ఉప్పన్నే తస్స వినోదనత్థాయ గరూనం దస్సనం గచ్ఛన్తోపి కాలఞ్ఞూ, యతో ఏవం కాలఞ్ఞూ చ అస్స గరూనం దస్సనాయ. **ధమ్మిం కథ**న్తి సమథవిపస్సనాయుత్తం. **ఏరయిత**న్తి వుత్తం. **ఖణఞ్ఞూ**తి తస్సా కథాయ ఖణవేదీ, దుల్లభో వా అయం ఈదిసాయ కథాయ సవనక్ఖణోతి జానన్తో. **సుణేయ్య సక్కచ్చా**తి తం కథం సక్కచ్చం సుణేయ్య. న కేవలఞ్చ తమేవ, అఞ్ఞానిపి బుద్ధగుణాదిపటిసంయుత్తాని సుభాసితాని సక్కచ్చమేవ సుణేయ్యాతి అత్థో.

౩౨౯. "కాలఞ్ఞూ చస్స గరూనం దస్సనాయా"తి ఏత్థ వుత్తనయఞ్చ అత్తనో ఉప్పన్నరాగాదివినోదనకాలం ఞత్వాపి గరూనం సన్తికం గచ్ఛన్తో **కాలేన గచ్ఛే గరూనం సకాసం,** "అహం కమ్మట్ఠానికో ధుతఙ్గధరో చా"తి కత్వా న చేతియవన్దనబోధియఙ్గణభిక్ఖాచారమగ్గఅతిమజ్ఝన్హికవేలాదీసు యత్థ కత్థచి ఠితమాచరియం దిస్వా పరిపుచ్ఛనత్థాయ ఉపసఙ్కమేయ్య, సకసేనాసనే పన అత్తనో ఆసనే నిసిన్నం వూపసన్తదరథం సల్లక్ఖేత్వా కమ్మట్ఠానాదివిధిపుచ్ఛనత్థం ఉపసఙ్కమేయ్యాతి అత్థో. ఏవం ఉపసఙ్కమన్తోపి చ **థమ్భం నిరంకత్వా నివాతవుత్తి** థద్ధభావకరం మానం వినాసేత్వా నీచవుత్తి పాదపుఞ్ఛనచోళకఛిన్నవిసాణఉసభఉద్ధతదాఠసప్పసదిసో హుత్వా ఉపసఙ్కమేయ్య. **అథ** తేన గరునా వుత్తం **అత్థం ధమ్మం...పే.... సమాచరే చ. అత్థ**న్తి భాసితత్థం. **ధమ్మ**న్తి పాళిధమ్మం. **సంయమ**న్తి సీలం. **బ్రహ్మచరియ**న్తి అవసేససాసనబ్రహ్మచరియం. **అనుస్సరే చేవ సమాచరే చా**తి అత్థం కథితోకాసే అనుస్సరేయ్య, ధమ్మం సంయమం బ్రహ్మచరియం కథితోకాసే అనుస్సరేయ్య, అనుస్సరణమత్తేనేవ చ అతుస్సన్తో తం సబ్బమ్పి సమాచరే సమాచరేయ్య సమాదాయ వత్తేయ్య. తాసం కథానం అత్తని పవత్తనే ఉస్సుక్కం కరేయ్యాతి అత్థో. ఏవం కరోన్తో హి కిచ్చకరో హోతి.

౩౩౦. తతో పరఞ్చ **ధమ్మారామో ధమ్మరతో ధమ్మే ఠితో ధమ్మవినిచ్ఛయఞ్ఞూ** భవేయ్య. సబ్బపదేసు చేత్థ **ధమ్మో**తి సమథవిపస్సనా, ఆరామో రతీతి ఏకోవ అత్థో, ధమ్మే ఆరామో అస్సాతి **ధమ్మారామో**. ధమ్మే రతో, న అఞ్ఞం పిహేతీతి **ధమ్మరతో**. **ధమ్మే ఠితో** ధమ్మం వత్తనతో. ధమ్మవినిచ్ఛయం జానాతి "ఇదం ఉదయఞాణం ఇదం వయఞాణ"న్తి **ధమ్మవినిచ్ఛయఞ్ఞూ**, ఏవరూపో అస్స. అథ యాయం రాజకథాదితిరచ్ఛానకథా తరుణవిపస్సకస్స బహిద్ధారూపాదీసు అభినన్దనుప్పాదనేన తం సమథవిపస్సనాధమ్మం సన్దూసేతి, తస్మా "ధమ్మసన్దోసవాదో"తి వుచ్చతి, తం **నేవాచరే**

ధమ్మసన్దేసవాదం, అఞ్ఞదత్థు ఆవాసగోచరాదిసప్పాయాని సేవన్తో **తచ్ఛేహి నీయేథ సుభాసితేహి.** సమథవిపస్సనాపటిసంయుత్తానేవేత్థ తచ్ఛాని, తథారూపేహి సుభాసితేహి నీయేథ నీయేయ్య, కాలం ఖేపేయ్యాతి అత్థో.

౩౩౧. ఇదాని "ధమ్మసన్దేసవాద"న్తి ఏత్థ అతిసఙ్ఖేపేన వుత్తం సమథవిపస్సనాయుత్తస్స భిక్ఖునో ఉపక్కిలేసం పాకటం కరోన్తో తదఞ్ఞేనపి ఉపక్కిలేసేన సద్ధిం **"హస్సం జప్ప"**న్తి ఇమం గాథమాహ. హసన్తిపి పాఠో. విపస్సకేన హి భిక్ఖునా హసనీయస్మిం వత్థుస్మిం సితమత్తమేవ కాతబ్బం, నిరత్థకకథాజప్పో న భాసితబ్బో, ఞాతిబ్యసనాదీసు పరిదేవో న కాతబ్బో, ఖాణుకణ్టకాదిమ్హి మనోపదోసో న ఉప్పాదేతబ్బో. **మాయాకత**న్తి వుత్తా **మాయా,** తివిధం **కుహనం,** పచ్చయేసు **గిద్ధి,** జాతిఆదీహి **మానో,** పచ్చనీకసాతతాసఙ్ఖాతో **సారమ్భో,** ఫరుసవచనలక్ఖణం **కక్కసం,** రాగాదయో **కసావా,** అధిమత్తతణ్హాలక్ఖణా **ముచ్ఛా**తి ఇమే చ దోసా సుఖకామేన అఙ్గారకాసు వియ, సుచికామేన గూథఠానం వియ, జీవితుకామేన ఆసివిసాదయో వియ చ పహాతబ్బా. హిత్వా చ ఆరోగ్యమదాదివిగమా వీతమదేన చిత్తవిక్ఖేపాభావా ఠితత్తేన చరితబ్బం. ఏవం పటిపన్నో హి సబ్బుపక్కిలేసపరిసుద్ధాయ భావనాయ న చిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణాతి. తేనాహ భగవా – "హస్సం జప్పం…పే.… ఠితత్తో"తి.

౩౩౨. ఇదాని య్వాయం "హస్సం జప్ప"న్తిఆదినా నయేన ఉపక్కిలేసో వుత్తో, తేన సమన్నాగతో భిక్ఖు యస్మా సాహసో హోతి అవీమంసకారీ, రత్తో రాగవసేన దుట్ఠో దోసవసేన గచ్ఛతి, పమత్తో చ హోతి కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ అసాతచ్చకారీ, తథారూపస్స చ "సుణేయ్య సక్కచ్చ సుభాసితానీ"తిఆదినా నయేన వుత్తో ఓవాదో నిరత్థకో, తస్మా ఇమస్స సంకిలేసస్స పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ సుతాదివుద్ధిపటిపక్ఖభావం దస్సేన్తో **"విఞ్ఞాతసారానీ"**తి ఇమం గాథమాహ.

తస్సత్థో – యాని హేతాని సమథవిపస్సనాపటిసంయుత్తాని **సుభాసితాని,** తేసం విజాననం సారో. యది విఞ్ఞాతాని సాధు, అథ సద్దమత్తమేవ గహితం, న కిఞ్చి కతం హోతి, యేన ఏతాని సుతమయేన ఞాణేన విఞ్ఞాయన్తి, తం **సుతం,** ఏతఞ్చ సుతమయఞాణం **విఞ్ఞాతసమాధిసారం,** తేసు విఞ్ఞాతేసు ధమ్మేసు యో సమాధి చిత్తస్సావిక్ఖేపో తథత్తాయ పటిపత్తి, అయమస్స సారో. న హి విజాననమత్తేనేవ కోచి అత్థో సిజ్ఝతి. యో పనాయం నరో రాగాదివసేన వత్తనతో **సాహసో** , కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ అసాతచ్చకారితాయ **పమత్తో,** నో సద్దమత్తగ్గాహీయేవ హోతి. తేన తస్స అత్థవిజాననాభావతో సా సుభాసితవిజాననపఞ్ఞా చ, తథత్తాయ పటిపత్తియా అభావతో సుతఞ్చ న వడ్ఢతీతి.

౩౩౩. ఏవం పమత్తానం సత్తానం పఞ్ఞాపరిహానిం సుతపరిహానిఞ్చ దస్సేత్వా ఇదాని అప్పమత్తానం తదుభయసారాధిగమం దస్సేన్తో ఆహ – **"ధమ్మే చ యే…పే.… సారమజ్ఝగూ"**తి. తత్థ **అరియప్పవేదితో ధమ్మో** నామ సమథవిపస్సనాధమ్మో. ఏకోపి హి బుద్ధో సమథవిపస్సనాధమ్మం అదేసేత్వా పరినిబ్బుతో నామ నత్థి. తస్మా ఏతస్మిం **ధమ్మే చ యే అరియప్పవేదితే రతా** నిరతా అప్పమత్తా సాతచ్చానుయోగినో, **అనుత్తరా తే వచసా మనసా కమ్మునా చ,** తే చతుబ్బిధేన వచీసుచరితేన తివిధేన మనోసుచరితేన తివిధేన కాయసుచరితేన చ సమన్నాగతత్తా వచసా మనసా కమ్మునా చ అనుత్తరా, అవసేససత్తేహి అసమా అగ్గావిసిట్ఠా. ఏత్తావతా సద్ధిం పుబ్బభాగసీలేన అరియమగ్గసమ్పయుత్తం సీలం దస్సేతి. ఏవం పరిసుద్ధసీలా **తే సన్తిసోరచ్చసమాధిసణ్ఠితా, సుతస్స పఞ్ఞాయ చ సారమజ్ఝగూ,** యే అరియప్పవేదితే ధమ్మే రతా, తే న కేవలం వాచాదీహి అనుత్తరా హోన్తి, అపిచ ఖో పన సన్తిసోరచ్చే సమాధిమ్హి చ సణ్ఠితా హుత్వా సుతస్స పఞ్ఞాయ చ సారమజ్ఝగూ అధిగతా ఇచ్చేవ వేదితబ్బా. ఆసంసాయం భూతవచనం. తత్థ **సన్తీ**తి నిబ్బానం, **సోరచ్చ**న్తి సున్దరే రతభావేన యథాభూతపటివేధికా పఞ్ఞా, సన్తియా సోరచ్చన్తి **సన్తిసోరచ్చం,** నిబ్బానారమ్మణాయ మగ్గపఞ్ఞాయేతం

అధివచనం. **సమాధీ**తి తంసమ్పయుత్తోవ మగ్గసమాధి. **సణ్ఠితా**తి తదుభయే పతిట్ఠితా. సుతపఞ్ఞానం సారం నామ అరహత్తఫలవిముత్తి. విముత్తిసారఞ్హి ఇదం బ్రహ్మచరియం.

ఏవమేత్థ భగవా ధమ్మేన పుబ్బభాగపటిపదం, “అనుత్తరా వచసా”తిఆదీహి సీలక్ఖన్ధం, సన్తిసోరచ్చసమాధీహి పఞ్ఞాక్ఖన్ధసమాధిక్ఖన్ధేతి తీహిపి ఇమేహి ఖన్ధేహి అపరభాగపటిపదఞ్చ దస్సేత్వా సుతపఞ్ఞాసారేన అకుప్పవిముత్తిం దస్సేన్తో అరహత్తనికూటేన దేసనం సమాపేసి. దేసనాపరియోసానే చ సో భిక్ఖు సోతాపత్తిఫలం పత్వా పున న చిరస్సేవ అగ్గఫలే అరహత్తే పతిట్ఠాసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ కింసీలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఉట్ఠానసుత్తవణ్ణనా

౩౩౪. ఉట్ఠహథాతి ఉట్ఠానసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరన్తో రత్తిం జేతవనవిహారే వసిత్వా పుబ్బణ్హసమయం భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో సావత్థియం పిణ్డాయ చరిత్వా పాచీనద్వారేన నగరా నిక్ఖమిత్వా మిగారమాతుపాసాదం అగమాసి దివావిహారత్థాయ. ఆచిణ్ణం కిరేతం భగవతో రత్తిం జేతవనవిహారే వసిత్వా మిగారమాతుపాసాదే దివావిహారూపగమనం, రత్తిఞ్చ మిగారమాతుపాసాదే వసిత్వా జేతవనే దివావిహారూపగమనం. కస్మా? ద్విన్నం కులానం అనుగ్గహత్థాయ మహాపరిచ్చాగగుణపరిదీపనత్థాయ చ. మిగారమాతుపాసాదస్స చ హేట్ఠా పఞ్చ కూటాగారగబ్భసతాని హోన్తి, యేసు పఞ్చసతా భిక్ఖూ వసన్తి. తత్థ యదా భగవా హేట్ఠాపాసాదే వసతి, తదా భిక్ఖూ భగవతో గారవేన ఉపరిపాసాదం నారుహన్తి. తం దివసం పన భగవా ఉపరిపాసాదే కూటాగారగబ్భం పావిసి, తేన హేట్ఠాపాసాదే పఞ్చపి గబ్భసతాని పఞ్చసతా భిక్ఖూ పవిసింసు. తే చ సబ్బేవ నవా హోన్తి అధునాగతా ఇమం ధమ్మవినయం ఉద్ధతా ఉన్నళా పాకతిన్ద్రియా. తే పవిసిత్వా దివాసేయ్యం సుపిత్వా సాయం ఉట్ఠాయ మహాతలే సన్నిపతిత్వా “అజ్జ భత్తగ్గే తుయ్హం కిం అహోసి, త్వం కత్థ అగమాసి, అహం ఆవుసో కోసలరఞ్ఞో ఘరం, అహం అనాథపిణ్డికస్స, తత్థ ఏవరూపో చ ఏవరూపో చ భోజనవిధి అహోసీ”తి నానప్పకారం ఆమిసకథం కథేన్తా ఉచ్చాసద్దమహాసద్దా అహేసుం.

భగవా తం సద్దం సుత్వా “ఇమే మయా సద్ధిం వసన్తాపి ఏవం పమత్తా, అహో అయుత్తకారినో”తి మహామోగ్గల్లానత్థేరస్స ఆగమనం చిన్తేసి. తావదేవ ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో భగవతో చిత్తం ఞత్వా ఇద్ధియా ఆగమ్మ పాదమూలే వన్దమానోయేవ అహోసి. తతో నం భగవా ఆమన్తేసి – “ఏతే తే, మోగ్గల్లాన, సబ్రహ్మచారినో పమత్తా, సాధు నే సంవేజేహీ”తి. “ఏవం భన్తే”తి ఖో సో ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో భగవతో పటిస్సుణిత్వా తావదేవ ఆపోకసిణం సమాపజ్జిత్వా కరీసభూమియం ఠితం మహాపాసాదం నావం వియ మహావాతో పాదఙ్గుట్ఠకేన కమ్పేసి సద్ధిం పతిట్ఠితపథవిప్పదేసేన. అథ తే భిక్ఖూ భీతా విస్సరం కరోన్తా సకసకచీవరాని ఛడ్డేత్వా చతూహి ద్వారేహి నిక్ఖమింసు. భగవా తేసం అత్తానం దస్సేన్తో అఞ్ఞేన ద్వారేన గన్ధకుటిం పవిసన్తో వియ అహోసి, తే భగవన్తం దిస్వా వన్దిత్వా అట్ఠంసు . భగవా “కిం, భిక్ఖవే, భీతత్థా”తి పుచ్ఛి, తే “అయం, భన్తే, మిగారమాతుపాసాదో కమ్పితో”తి ఆహంసు . “జానాథ, భిక్ఖవే, కేనా”తి? “న జానామ, భన్తే”తి. అథ భగవా “తుమ్హాదిసానం, భిక్ఖవే, ముట్ఠస్సతీనం అసమ్పజానానం పమాదవిహారీనం సంవేగజననత్థం మోగ్గల్లానేన కమ్పితో”తి వత్వా తేసం భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనత్థం ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **ఉట్ఠహథాతి** ఆసనా ఉట్ఠహథ ఘటథ వాయమథ, మా కుసీతా హోథ. **నిసీదథాతి** పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా కమ్మట్ఠానానుయోగత్థాయ నిసీదథ. **కో అత్థో సుపితేన వోతి** కో తుమ్హాకం అనుపాదాపరినిబ్బానత్థాయ పబ్బజితానం సుపితేన అత్థో. న హి సక్కా సుపన్తేన కోచి అత్థో పాపుణితుం. **ఆతురానఞ్హి కా నిద్దా, సల్లవిద్ధాన రుప్పతన్తి** యత్ర చ నామ అప్పకేపి సరీరప్పదేసే ఉట్ఠితేన చక్ఖురోగాదినా రోగేన ఆతురానం ఏకద్వఙ్గులమత్తమ్పి పవిట్ఠేన అయసల్లఅట్ఠిసల్లదన్తసల్లవిసాణసల్లకట్ఠసల్లానం అఞ్ఞతరేన సల్లేన రుప్పమానానం మనుస్సానం నిద్దా నత్థి, తత్థ తుమ్హాకం సకలచిత్తసరీరసన్తానం భఞ్జిత్వా ఉప్పన్నేహి నానప్పకారకిలేసరోగేహి ఆతురానఞ్హి కా నిద్దా రాగసల్లాదీహి చ పఞ్చహి సల్లేహి అన్తోహదయం పవిసియ విద్ధత్తా సల్లవిద్ధానం రుప్పతం.

౩౩౫. ఏవం వత్వా పున భగవా భియ్యోసోమత్తాయ తే భిక్ఖూ ఉస్సాహేన్తో సంవేజేన్తో చ ఆహ – ‘‘**ఉట్ఠహథ…పే… వసానుగే**’’తి. తత్రాయం సాధిప్పాయయోజనా అత్థవణ్ణనా – ఏవం కిలేససల్లవిద్ధానఞ్హి వో, భిక్ఖవే, కాలో పబుజ్ఝితుం. కిం కారణం? మణ్డపేయ్యమిదం, భిక్ఖవే, బ్రహ్మచరియం, సత్థా సమ్ముఖీభూతో, ఇతో పుబ్బే పన వో దీఘరత్తం సుత్తం, గిరీసు సుత్తం, నదీసు సుత్తం, సమేసు సుత్తం, విసమేసు సుత్తం, రుక్ఖగ్గేసుపి సుత్తం అదస్సనా అరియసచ్చానం, తస్మా తస్సా నిద్దాయ అన్తకిరియత్థం ఉట్ఠహథ నిసీదథ దళ్హం సిక్ఖథ సన్తియా.

తత్థ పురిమపాదస్సత్థో వుత్తనయో ఏవ. దుతియపాదే పన **సన్తీతి** తిస్సో సన్తియో – అచ్చన్తసన్తి, తదఙ్గసన్తి, సమ్ముతిసన్తీతి, నిబ్బానవిపస్సనాదిట్ఠిగతానమేతం అధివచనం. ఇధ పన అచ్చన్తసన్తి నిబ్బానమధిప్పేతం, తస్మా నిబ్బానత్థం దళ్హం సిక్ఖథ, అసిథిలపరక్కమా హుత్వా సిక్ఖథాతి వుత్తం హోతి. కిం కారణం? **మా వో పమత్తే విఞ్ఞాయ, మచ్చురాజా అమోహయిత్థ వసానుగే** , మా తుమ్హే ‘‘పమత్తా ఏతే’’తి ఏవం ఞత్వా మచ్చురాజపరియాయనామో మారో వసానుగే అమోహయిత్థ, యథా తస్స వసం గచ్ఛథ, ఏవం వసానుగే కరోన్తో మా అమోహయిత్థాతి వుత్తం హోతి.

౩౩౬. యతో తస్స వసం అనుపగచ్ఛన్తా **యాయ దేవా మనుస్సా చ…పే… సమప్పితా,** యాయ దేవా చ మనుస్సా చ అత్థికా రూపసద్దగన్ధరసఫోట్ఠబ్బత్థికా, తం రూపాదిం సితా నిస్సితా అల్లీనా హుత్వా తిట్ఠన్తి, తరథ సమతిక్కమథ ఏతం నానప్పకారేసు విసయేసు విసటవిత్థిణ్ణవిసాలత్తా విసత్తికం భవభోగతణ్హం. **ఖణో వో మా ఉపచ్చగా,** అయం తుమ్హాకం సమణధమ్మకరణక్ఖణో మా అతిక్కమి. యేసఞ్హి అయమేవరూపో ఖణో అతిక్కమతి, యే చ ఇమం ఖణం అతిక్కమన్తి, తే **ఖణాతీతా హి సోచన్తి నిరయమ్హి సమప్పితా,** నిరస్సాదట్ఠేన నిరయసఞ్ఞితే చతుబ్బిధేపి అపాయే పతిట్ఠితా ‘‘అకతం వత నో కల్యాణ’’న్తిఆదినా నయేన సోచన్తి.

౩౩౭. ఏవం భగవా తే భిక్ఖూ ఉస్సాహేత్వా సంవేజేత్వా చ ఇదాని తేసం తం పమాదవిహారం విగరహిత్వా సబ్బేవ తే అప్పమాదే నియోజేన్తో ‘‘**పమాదో రజో**’’తి ఇమం గాథమాహ. తత్థ **పమాదోతి** సఙ్ఖేపతో సతివిప్పవాసో, సో చిత్తమలినట్ఠేన **రజో**. తం పమాదమనుపతితో **పమాదానుపతితో,** పమాదానుపతితత్తా అపరాపరుప్పన్నో పమాదో ఏవ, సోపి రజో. న హి కదాచి పమాదో నామ అరజో అత్థి. తేన కిం దీపేతి? మా తుమ్హే ‘‘దహరా తావ మయం పచ్ఛా జానిస్సామా’’తి విస్సాసమాపజ్జిత్థ. దహరకాలేపి హి పమాదో రజో, మజ్ఝిమకాలేపి థేరకాలేపి పమాదానుపతితత్తా మహారజో సఙ్కారకూటో ఏవ హోతి, యథా ఘరే ఏకద్వేదివసికో రజో రజో ఏవ, వడ్ఢమానో పన గణవస్సికో సఙ్కారకూటో ఏవ హోతి. ఏవం సన్తేపి పన పఠమవయే బుద్ధవచనం పరియాపుణిత్వా ఇతరవయేసు సమణధమ్మం కరోన్తో, పఠమవయే వా పరియాపుణిత్వా మజ్ఝిమవయే సుణిత్వా పచ్ఛిమవయే సమణధమ్మం కరోన్తోపి భిక్ఖు పమాదవిహారీ న హోతి అప్పమాదానులోమపటిపదం

పటిపన్నత్తా. యో పన సబ్బవయేసు పమాదవిహారీ దివాసేయ్యం ఆమిసకథఞ్చ అనుయుత్తో, సేయ్యథాపి తుమ్హే, తస్సేవ సో పఠమవయే పమాదో రజో, ఇతరవయేసు పమాదానుపతితో మహాపమాదో చ మహారజో ఏవాతి.

ఏవం తేసం పమాదవిహారం విగరహిత్వా అప్పమాదే నియోజేన్తో ఆహ – ''**అప్పమాదేన విజ్జాయ, అబ్బహే సల్లమత్తనో**''తి, తస్సత్థో – యస్మా ఏవమేసో సబ్బదాపి పమాదో రజో, తస్మా సతిఅవిప్పవాససఙ్ఖాతేన అప్పమాదేన ఆసవానం ఖయఞాణసఙ్ఖాతాయ చ విజ్జాయ పణ్డితో కులపుత్తో ఉద్ధరే అత్తనో హదయనిస్సితం రాగాదిపఞ్చవిధం సల్లన్తి అరహత్తనికూటేన దేసనం సమాపేసి. దేసనాపరియోసానే సంవేగమాపజ్జిత్వా తమేవ ధమ్మదేసనం మనసి కరిత్వా పచ్చవేక్ఖమానా విపస్సనం ఆరభిత్వా పఞ్చసతాపి తే భిక్ఖూ అరహత్తే పతిట్ఠహింసూతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ఉట్ఠానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. రాహులసుత్తవణ్ణనా

౩౩౮. కచ్చి అభిణ్హసంవాసాతి రాహులసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవా సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా బోధిమణ్డతో అనుపుబ్బేన కపిలవత్థుం గన్త్వా తత్థ రాహులకుమారేన "దాయజ్జం మే సమణ దేహీ"తి దాయజ్జం యాచితో సారిపుత్తత్థేరం ఆణాపేసి – "రాహులకుమారం పబ్బాజేహీ"తి. తం సబ్బం ఖన్ధకట్ఠకథాయం (మహావ॰ అట్ఠ॰ ౧౦౫) వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బం. ఏవం పబ్బజితం పన రాహులకుమారం వుడ్ఢిప్పత్తం సారిపుత్తత్థేరోవ ఉపసమ్పాదేసి, మహామోగ్గల్లానత్థేరో అస్స కమ్మవాచాచరియో అహోసి. తం భగవా "అయం కుమారో జాతిఆదిసమ్పన్నో, సో జాతిగోత్తకులవణ్ణపోక్ఖరతాదీని నిస్సాయ మానం వా మదం వా మా అకాసీ"తి దహరకాలతో పభుతి యావ న అరియభూమిం పాపుణి, తావ ఓవదన్తో అభిణ్హం ఇమం సుత్తమభాసి. తస్మా చేతం సుత్తపరియోసానేపి వుత్తం "ఇత్థం సుదం భగవా ఆయస్మన్తం రాహులం ఇమాహి గాథాహి అభిణ్హం ఓవదతీ"తి. తత్థ పఠమగాథాయం అయం సఙ్ఖేపత్థో "కచ్చి త్వం, రాహుల, అభిణ్హం సంవాసహేతు జాతిఆదీనం అఞ్ఞతరేన వత్థునా న పరిభవసి పణ్డితం, ఞాణపదీపస్స ధమ్మదేసనాపదీపస్స చ ధారణతో **ఉక్కాధారో మనుస్సానం కచ్చి అపచితో తయా**, కచ్చి నిచ్చం పూజితో తయా"తి ఆయస్మన్తం సారిపుత్తం సన్ధాయ భణతి.

౩౩౯. ఏవం వుత్తే ఆయస్మా రాహులో "నాహం భగవా నీచపురిసో వియ సంవాసహేతు మానం వా మదం వా కరోమీ"తి దీపేన్తో ఇమం పటిగాథమాహ ''**నాహం అభిణ్హసంవాసా**''తి. సా ఉత్తానత్థా ఏవ.

౩౪౦. తతో నం భగవా ఉత్తరిం ఓవదన్తో **పఞ్చ కామగుణేతి**ఆదికా అవసేసగాథాయో ఆహ. తత్థ యస్మా పఞ్చ కామగుణా సత్తానం పియరూపా పియజాతికా అతివియ సత్తేహి ఇచ్ఛితా పత్థితా , మనో చ నేసం రమయన్తి, తే చాయస్మా రాహులో హిత్వా సద్ధాయ ఘరా నిక్ఖన్తో, న రాజాభినీతో, న చోరాభినీతో, న ఇణట్టో, న భయట్టో, న జీవికాపకతో, తస్మా నం భగవా ''**పఞ్చ కామగుణే హిత్వా, పియరూపే మనోరమే, సద్ధాయ ఘరా నిక్ఖమ్మ**''తి సముత్తేజేత్వా ఇమస్స నేక్ఖమ్మస్స పతిరూపాయ పటిపత్తియా నియోజేన్తో ఆహ – ''**దుక్ఖస్సన్తకరో భవా**''తి.

తత్థ సియా "నను చాయస్మా దాయజ్జం పత్థేన్తో బలక్కారేన పబ్బాజితో, అథ కస్మా భగవా ఆహ – 'సద్ధాయ ఘరా నిక్ఖమ్మా'"తి వుచ్చతే – నేక్ఖమ్మాధిముత్తత్తా. అయఞ్హి ఆయస్మా దీఘరత్తం నేక్ఖమ్మాధిముత్తో పదుముత్తరసమ్మాసమ్బుద్ధస్స పుత్తం ఉపరేవతం నామ సామణేరం దిస్వా సఙ్ఖో నామ నాగరాజా హుత్వా సత్త దివసే దానం దత్వా తథాభావం పత్థేత్వా తతో పభుతి పత్థనాసమ్పన్నో అభినీహారసమ్పన్నో సతసహస్సకప్పే పారమియో పూరేత్వా అన్తిమభవం ఉపపన్నో. ఏవం నేక్ఖమ్మాధిముత్తతఞ్చస్స భగవా జానాతి. తథాగతబలఞ్ఞతరఞ్హి ఏతం ఞాణం. తస్మా ఆహ – "సద్ధాయ ఘరా నిక్ఖమ్మా"తి. అథ వా దీఘరత్తం సద్ధాయేవ ఘరా నిక్ఖమ్మ ఇదాని దుక్ఖస్సన్తకరో భవాతి అయమేత్థ అధిప్పాయో.

౩౪౧. ఇదానిస్స ఆదితో పభుతి వట్టదుక్ఖస్స అన్తకిరియాయ పటిపత్తిం దస్సేతుం **"మిత్తే భజస్సు కల్యాణే"**తిఆదిమాహ. తత్థ సీలాదీహి అధికా కల్యాణమిత్తా నామ, తే భజన్తో హిమవన్తం నిస్సాయ మహాసాలా మూలాదీహి వియ సీలాదీహి వడ్ఢతి. తేనాహ – "మిత్తే భజస్సు కల్యాణే"తి. **పన్తఞ్చ సయనాసనం, వివిత్తం అప్పనిగ్ఘోస**న్తి యఞ్చ సయనాసనం పన్తం దూరం వివిత్తం అప్పాకిణ్ణం అప్పనిగ్ఘోసం, యత్థ మిగసూకరాదిసద్దేన అరఞ్ఞసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, తథారూపం సయనాసనఞ్చ భజస్సు. **మత్తఞ్ఞూ హోహి భోజనే**తి పమాణఞ్ఞూ హోహి, పటిగ్గహణమత్తం పరిభోగమత్తఞ్చ జానాహీతి అత్థో. తత్థ పటిగ్గహణమత్తఞ్ఞునా దేయ్యధమ్మేపి అప్పే దాయకేపి అప్పం దాతుకామే అప్పమేవ గహేతబ్బం, దేయ్యధమ్మే అప్పే దాయకే పన బహుం దాతుకామేపి అప్పమేవ గహేతబ్బం, దేయ్యధమ్మే పన బహుతరే దాయకేపి అప్పం దాతుకామే అప్పమేవ గహేతబ్బం, దేయ్యధమ్మేపి బహుతరే దాయకేపి బహుం దాతుకామే అత్తనో బలం జానిత్వా గహేతబ్బం. అపిచ మత్తాయేవ వణ్ణితా భగవతాతి పరిభోగమత్తఞ్ఞునా పుత్తమంసం వియ అక్ఖబ్భఞ్జనమివ చ యోనిసో మనసి కరిత్వా భోజనం పరిభుఞ్జితబ్బన్తి.

౩౪౨. ఏవమిమాయ గాథాయ బ్రహ్మచరియస్స ఉపకారభూతాయ కల్యాణమిత్తసేవనాయ నియోజేత్వా సేనాసనభోజనముఖేన చ పచ్చయపరిభోగపారిసుద్ధిసీలే సమాదపేత్వా ఇదాని యస్మా చీవరాదీసు తణ్హాయ మిచ్ఛాఆజీవో హోతి, తస్మా తం పటిసేధేత్వా ఆజీవపారిసుద్ధిసీలే సమాదపేన్తో **"చీవరే పిణ్డపాతే చా"**తి ఇమం గాథమాహ. తత్థ **పచ్చయే**తి గిలానపచ్చయే. **ఏతేసూ**తి ఏతేసు చతూసు చీవరాదీసు భిక్ఖూనం తణ్హుప్పాదవత్థూసు. **తణ్హం మాకాసీ**తి "హిరికోపీనపటిచ్ఛాదనాదిఅత్థమేవ తే చత్తారో పచ్చయా నిచ్చాతురానం పురిసానం పటికారభూతా జజ్జరఘరస్సేవిమస్స అతిదుబ్బలస్స కాయస్స ఉపత్థమ్భభూతా"తిఆదినా నయేన ఆదీనవం పస్సన్తో తణ్హం మా జనేసి, అజనేన్తో అనుప్పాదేన్తో విహరాహీతి వుత్తం హోతి. కిం కారణం? **మా లోకం పునరాగమి**. ఏతేసు హి తణ్హం కరోన్తో తణ్హాయ ఆకడ్ఢియమానో పునపి ఇమం లోకం ఆగచ్ఛతి. సో త్వం ఏతేసు తణ్హం మాకాసి, ఏవం సన్తే న పున ఇమం లోకం ఆగమిస్ససీతి.

ఏవం వుత్తే ఆయస్మా రాహులో "చీవరే తణ్హం మాకాసీతి మం భగవా ఆహా"తి చీవరపటిసంయుత్తాని ద్వే ధుతఙ్గాని సమాదియి పంసుకూలికఙ్గఞ్చ, తేచీవరికఙ్గఞ్చ. "పిణ్డపాతే తణ్హం మాకాసీతి మం భగవా ఆహా"తి పిణ్డపాతపటిసంయుత్తాని పఞ్చ ధుతఙ్గాని సమాదియి – పిణ్డపాతికఙ్గం, సపదానచారికఙ్గం, ఏకాసనికఙ్గం, పత్తపిణ్డికఙ్గం, ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గన్తి. "సేనాసనే తణ్హం మాకాసీతి మం భగవా ఆహా"తి సేనాసనపటిసంయుత్తాని ఛ ధుతఙ్గాని సమాదియి – ఆరఞ్ఞికఙ్గం, అబ్భోకాసికఙ్గం, రుక్ఖమూలికఙ్గం, యథాసన్థతికఙ్గం, సోసానికఙ్గం, నేసజ్జికఙ్గన్తి. "గిలానపచ్చయే తణ్హం మాకాసీతి మం

భగవా ఆహా”తి సబ్బప్పచ్చయేసు యథాలాభం యథాబలం యథాసారుప్పన్తి తీహి సన్తోసేహి సన్తుట్ఠో అహోసి, యథా తం సుబ్బచో కులపుత్తో పదక్ఖిణగ్గాహీ అనుసాసనిన్తి.

౩౪౩. ఏవం భగవా ఆయస్మన్తం రాహులం ఆజీవపారిసుద్ధిసీలే సమాదపేత్వా ఇదాని అవసేససీలే సమథవిపస్సనాసు చ సమాదపేతుం ‘‘**సంవుతో పాతిమోక్ఖస్మి**’’న్తిఆదిమాహ. తత్థ **సంవుతో పాతిమోక్ఖస్మి**న్తి ఏత్థ భవస్సూతి పాఠసేసో. **భవాతి** అన్తిమపదేన వా సమ్బన్ధో వేదితబ్బో, తథా దుతియపదే. ఏవమేతేహి ద్వీహి వచనేహి పాతిమోక్ఖసంవరసీలే, ఇన్ద్రియసంవరసీలే చ సమాదపేసి. పాకటవసేన చేత్థ పఞ్చిన్ద్రియాని వుత్తాని. లక్ఖణతో పన ఛట్ఠమ్పి వుత్తంయేవ హోతీతి వేదితబ్బం. **సతి కాయగతా త్యత్థూ**తి ఏవం చతుపారిసుద్ధిసీలే పతిట్ఠితస్స తుయ్హం చతుధాతువవత్థానచతుబ్బిధసమ్పజఞ్ఞానాపానస్సతిఆహారేపటికూలసఞ్ఞాభావనాదిభేదా కాయగతా సతి అత్థు భవతు, భావేహి నన్తి అత్థో. **నిబ్బిదాబహులో భవా**తి సంసారవట్టే ఉక్కణ్ఠనబహులో సబ్బలోకే అనభిరతసఞ్ఞీ హోహీతి అత్థో.

౩౪౪. ఏత్తావతా నిబ్బేధభాగియం ఉపచారభూమిం దస్సేత్వా ఇదాని అప్పనాభూమిం దస్సేన్తో ‘‘**నిమిత్తం పరివజ్జేహీ**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **నిమిత్త**న్తి రాగట్ఠానియం సుభనిమిత్తం. తేనేవ నం పరతో విసేసేన్తో ఆహ – ‘‘**సుభం రాగూపసఞ్హిత**’’న్తి. **పరివజ్జేహీ**తి అమనసికారేన పరిచ్చజాహి. **అసుభాయ చిత్తం భావేహీ**తి యథా సవిఞ్ఞాణకే అవిఞ్ఞాణకే వా కాయే అసుభభావనా సమ్పజ్జతి, ఏవం చిత్తం భావేహి. **ఏకగ్గం సుసమాహిత**న్తి ఉపచారసమాధినా ఏకగ్గం, అప్పనాసమాధినా సుసమాహితం. యథా తే ఈదిసం చిత్తం హోతి, తథా నం భావేహీతి అత్థో.

౩౪౫. ఏవమస్స అప్పనాభూమిం దస్సేత్వా విపస్సనం దస్సేన్తో ‘‘**అనిమిత్త**’’న్తిఆదిమాహ. తత్థ **అనిమిత్తఞ్చ భావేహీ**తి ఏవం నిబ్బేధభాగియేన సమాధినా సమాహితచిత్తో విపస్సనం భావేహీతి వుత్తం హోతి. విపస్సనా హి “అనిచ్చానుపస్సనాఞాణం నిచ్చనిమిత్తతో విముచ్చతీతి అనిమిత్తో విమోక్ఖో”తిఆదినా నయేన రాగనిమిత్తాదీనం వా అగ్గహణేన అనిమిత్తవోహారం లభతి. యథాహ –

> “సో ఖ్వాహం, ఆవుసో, సబ్బనిమిత్తానం అమనసికారా అనిమిత్తం చేతోసమాధిం ఉపసమ్పజ్జ విహరామి. తస్స మయ్హం, ఆవుసో, ఇమినా విహారేన విహరతో నిమిత్తానుసారి విఞ్ఞాణం హోతీ”తి (సం॰ ని॰ ౪.౩౪౦).

మానానుసయముజ్జహాతి ఇమాయ అనిమిత్తభావనాయ అనిచ్చసఞ్ఞం పటిలభిత్వా “అనిచ్చసఞ్ఞినో, మేఘియ, అనత్తసఞ్ఞా సణ్ఠాతి, అనత్తసఞ్ఞీ అస్మిమానసముగ్ఘాతం పాపుణాతీ”తి ఏవమాదినా (అ॰ ని॰ ౯.౩; ఉదా॰ ౩౧) అనుక్కమేన మానానుసయం ఉజ్జహ పజహ పరిచ్చజాహీతి అత్థో. **తతో మానాభిసమయా, ఉపసన్తో చరిస్ససీ**తి అథేవం అరియమగ్గేన మానస్స అభిసమయా ఖయా వయా పహానా పటినిస్సగ్గా ఉపసన్తో నిబ్బుతో సీతిభూతో సబ్బదరథపరిళాహవిరహితో యావ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాసి, తావ సుఞ్ఞతానిమిత్తాప్పణిహితానం అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన ఫలసమాపత్తివిహారేన చరిస్ససి విహరిస్ససీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి.

తతో పరం “ఇత్థం సుదం భగవా”తిఆది సఙ్గీతికారకానం వచనం. **తత్థ ఇత్థం సుద**న్తి ఇత్థం సు ఇదం, ఏవమేవాతి వుత్తం హోతి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. ఏవం ఓవదియమానో చాయస్మా రాహులో పరిపాకగతేసు విముత్తిపరిపాచనియేసు ధమ్మేసు చూళరాహులోవాదసుత్తపరియోసానే అనేకేహి దేవతాసహస్సేహి సద్ధిం అరహత్తే పతిట్ఠాసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ రాహులసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. నిగ్రోధకప్పసుత్త-(వఙ్గీససుత్త)-వణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి నిగ్రోధకప్పసుత్తం, "వఙ్గీససుత్త"న్తిపి వుచ్చతి. కా ఉప్పత్తి? అయమేవ యాస్స నిదానే వుత్తా. తత్థ **ఏవం మే**తిఆదీని వుత్తత్థానేవ, యతో తాని అఞ్ఞాని చ తథావిధాని ఛడ్డేత్వా అవుత్తనయమేవ వణ్ణయిస్సామ. **అగ్గాళవే చేతియే**తి ఆళవియం అగ్గచేతియే. అనుప్పన్నే హి భగవతి అగ్గాళవగోతమకాదీని అనేకాని చేతియాని అహేసుం యక్ఖనాగాదీనం భవనాని. తాని ఉప్పన్నే భగవతి మనుస్సా వినాసేత్వా విహారే అకంసు, తేనేవ చ నామేన వోహరింసు. తతో అగ్గాళవచేతియసఙ్ఖాతే విహారే విహరతీతి వుత్తం హోతి. **ఆయస్మతో వఙ్గీసస్సా**తి ఏత్థ **ఆయస్మా**తి పియవచనం, **వఙ్గీసో**తి తస్స థేరస్స నామం. సో జాతితో పభుతి ఏవం వేదితబ్బో – సో కిర పరిబ్బాజకస్స పుత్తో పరిబ్బాజికాయ కుచ్ఛిమ్హి జాతో అఞ్ఞతరం విజ్జం జానాతి, యస్సానుభావేన ఛవసీసం ఆకోటేత్వా సత్తానం గతిం జానాతి. మనుస్సాపి సుదం అత్తనో ఞాతీనం కాలకతానం సుసానతో సీసాని ఆనేత్వా తం తేసం గతిం పుచ్ఛన్తి. సో "అసుకనిరయే నిబ్బత్తో, అసుకమనుస్సలోకే"తి వదతి. తే తేన విమ్హితా తస్స బహుం ధనం దేన్తి. ఏవం సో సకలజమ్బుదీపే పాకటో అహోసి.

సో సతసహస్సకప్పం పూరితపారమీ అభినీహారసమ్పన్నో పఞ్చహి పురిససహస్సేహి పరివుతో గామనిగమజనపదరాజధానీసు విచరన్తో సావత్థిం అనుప్పత్తో. తేన చ సమయేన భగవా సావత్థియం విహరతి, సావత్థివాసినో పురేభత్తం దానం దత్వా పచ్ఛాభత్తం సునివత్థా సుపారుతా పుప్ఫగన్ధాదీని గహేత్వా ధమ్మస్సవనత్థాయ జేతవనం గచ్ఛన్తి. సో తే దిస్వా "మహాజనకాయో కుహిం గచ్ఛతీ"తి పుచ్ఛి. అథస్స తే ఆచిక్ఖింసు – "బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో, సో బహుజనహితాయ ధమ్మం దేసేతి, తత్థ గచ్ఛామా"తి. సోపి తేహి సద్ధిం సపరివారో గన్త్వా భగవతా సద్ధిం సమ్మోదిత్వా ఏకమన్తం నిసీది. అథ నం భగవా ఆమన్తేసి – "కిం, వఙ్గీస, జానాసి కిర తాదిసం విజ్జం, యాయ సత్తానం ఛవసీసాని ఆకోటేత్వా గతిం పవేదేసీ"తి? "ఏవం, భో గోతమ, జానామీ"తి. భగవా నిరయే నిబ్బత్తస్స సీసం ఆహరాపేత్వా దస్సేసి, సో నఖేన ఆకోటేత్వా "నిరయే నిబ్బత్తస్స సీసం భో గోతమా"తి ఆహ. ఏవం సబ్బగతినిబ్బత్తానం సీసాని దస్సేసి, సోపి తథేవ ఞత్వా ఆరోచేసి. అథస్స భగవా ఖీణాసవసీసం దస్సేసి, సో పునప్పునం ఆకోటేత్వా న అఞ్ఞాసి. తతో భగవా "అవిసయో తే ఏత్థ వఙ్గీస, మమేవేసో విసయో, ఖీణాసవసీస"న్తి వత్వా ఇమం గాథమభాసి –

> "గతీ మిగానం పవనం, ఆకాసో పక్ఖినం గతి;
>
> విభవో గతి ధమ్మానం, నిబ్బానం అరహతో గతీ"తి. (పరి॰ ౩౩౯);

వఙ్గీసో గాథం సుత్వా "ఇమం మే, భో గోతమ, విజ్జం దేహీ"తి ఆహ. భగవా "నాయం విజ్జా అపబ్బజితానం సమ్పజ్జతీ"తి ఆహ. సో "పబ్బాజేత్వా వా మం, భో గోతమ, యం వా ఇచ్ఛసి, తం కత్వా ఇమం విజ్జం దేహీ"తి ఆహ. తదా చ భగవతో నిగ్రోధకప్పత్థేరో సమీపే హోతి, తం భగవా ఆణాపేసి – "తేన హి, నిగ్రోధకప్ప, ఇమం పబ్బాజేహీ"తి. సో తం పబ్బాజేత్వా తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖి. వఙ్గీసో అనుపుబ్బేన పటిసమ్భిదాప్పత్తో అరహా అహోసి. ఏతదగ్గే చ భగవతా నిద్దిట్ఠో "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం పటిభానవన్తానం యదిదం వఙ్గీసో"తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౧౨).

ఏవం సముదాగతస్స ఆయస్మతో వఙ్గీసస్స **ఉపజ్ఝాయో** వజ్జావజ్జాదిఉపనిజ్ఝాయనేన ఏవం లద్ధవోహారో **నిగ్రోధకప్పో** నామ థేరో. **కప్పో**తి తస్స థేరస్స నామం, నిగ్రోధమూలే పన అరహత్తం అధిగతత్తా "**నిగ్రోధకప్పో**"తి భగవతా వుత్తో. తతో నం భిక్ఖూపి ఏవం వోహరన్తి. సాసనే థిరభావం పత్తోతి **థేరో**. **అగ్గాళవే చేతియే అచిరపరినిబ్బుతో హోతీ**తి తస్మిం చేతియే అచిరపరినిబ్బుతో హోతి. **రహోగతస్స పటిసల్లీనస్సా**తి గణమ్హా వూపకట్ఠత్తా రహోగతస్స కాయేన, పటిసల్లీనస్స చిత్తేన తేహి తేహి విసయేహి పటినివత్తిత్వా సల్లీనస్స. **ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాదీ**తి ఇమినా ఆకారేన వితక్కో ఉప్పజ్జి. కస్మా పన ఉదపాదీతి. అసమ్ముఖత్తా దిట్ఠాసేవనత్తా చ. అయఞ్హి తస్స పరినిబ్బానకాలే న సమ్ముఖా అహోసి, దిట్ఠపుబ్బఞ్చానేన అస్స హత్థకుక్కుచ్చాదిపుబ్బాసేవనం, తాదిసఞ్చ అఖీణాసవానమ్పి హోతి ఖీణాసవానమ్పి పుబ్బపరిచయేన.

తథా హి పిణ్డోలభారద్వాజో పచ్ఛాభత్తం దివావిహారత్థాయ ఉదేనస్స ఉయ్యానమేవ గచ్ఛతి పుబ్బే రాజా హుత్వా తత్థ పరిచారేసీతి ఇమినా పుబ్బపరిచయేన, గవమ్పతిత్థేరో తావతింసభవనే సుఞ్ఞం దేవవిమానం గచ్ఛతి దేవపుత్తో హుత్వా తత్థ పరిచారేసీతి ఇమినా పుబ్బపరిచయేన. పిలిన్దవచ్ఛో భిక్ఖూ వసలవాదేన సముదాచరతి అబ్బోకిణ్ణాని పఞ్చ జాతిసతాని బ్రాహ్మణో హుత్వా తథా అభాసీతి ఇమినా పుబ్బపరిచయేన. తస్మా అసమ్ముఖత్తా దిట్ఠాసేవనత్తా చస్స ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాది "**పరినిబ్బుతో ను ఖో మే ఉపజ్ఝాయో, ఉదాహు నో పరినిబ్బుతో**"తి. తతో పరం ఉత్తానత్థమేవ. **ఏకంసం చీవరం కత్వా**తి ఏత్థ పన పున సణ్ఠాపనేన ఏవం వుత్తం. ఏకంసన్తి చ వామంసం పారుపిత్వా ఠితస్సేతం అధివచనం. యతో యథా వామంసం పారుపిత్వా ఠితం హోతి, తథా చీవరం కత్వాతి ఏవమస్సత్థో వేదితబ్బో. సేసం పాకటమేవ.

౩౪౬. **అనోమపఞ్ఞ**న్తి ఓమం వుచ్చతి పరిత్తం లామకం, న ఓమపఞ్ఞం, అనోమపఞ్ఞం, మహాపఞ్ఞన్తి అత్థో. **దిట్ఠేవ ధమ్మే**తి పచ్చక్ఖమేవ, ఇమస్మింయేవ అత్తభావేతి వా అత్థో. **విచికిచ్ఛాన**న్తి ఏవరూపానం పరివితక్కానం. **ఞాతో**తి పాకటో. **యసస్సీ**తి లాభపరివారసమ్పన్నో **అభినిబ్బుతత్తో**తి గుత్తచిత్తో అపరిడయ్హమానచిత్తో వా.

౩౪౭. **తయా కత**న్తి నిగ్రోధమూలే నిసిన్నత్తా "నిగ్రోధకప్పో"తి వదతా తయా కతన్తి యథా అత్తనా ఉపలక్ఖేతి, తథా భణతి. భగవా పన న నిసిన్నత్తా ఏవ తం తథా ఆలపి, అపిచ ఖో తత్థ అరహత్తం పత్తత్తా. **బ్రాహ్మణస్సా**తి జాతిం సన్ధాయ భణతి. సో కిర బ్రాహ్మణమహాసాలకులా పబ్బజితో. **నమస్సం అచరీ**తి నమస్సమానో విహాసి. **ముత్యపేక్ఖో**తి నిబ్బానసఙ్ఖాతం విముత్తిం అపేక్ఖమానో, నిబ్బానం పత్థేన్తోతి వుత్తం హోతి. **దళ్హధమ్మదస్సీ**తి భగవన్తం ఆలపతి. దళ్హధమ్మో హి నిబ్బానం అభిజ్జనట్ఠేన, తఞ్చ భగవా దస్సేతి. తస్మా తం "దళ్హధమ్మదస్సీ"తి ఆహ.

౩౪౮. **సక్యా**తిపి భగవన్తమేవ కులనామేన ఆలపతి. **మయమ్పి సబ్బే**తి నిరవసేసపరిసం సఙ్గణ్హిత్వా అత్తానం దస్సేన్తో భణతి. **సమన్తచక్ఖూ**తిపి భగవన్తమేవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన ఆలపతి. **సమవట్ఠితా**తి సమ్మా అవట్ఠితా ఆభోగం కత్వా ఠితా. **నో**తి అమ్హాకం. **సవనాయా**తి ఇమస్స పఞ్హస్స వేయ్యాకరణస్సవనత్థాయ. **సోతా**తి సోతిన్ద్రియాని. **తువం నో సత్థా త్వమనుత్తరోసీ**తి థుతివచనమత్తమేవేతం.

౩౪౯. **ఛిన్దేవ నో విచికిచ్ఛ**న్తి అకుసలవిచికిచ్ఛాయ నిబ్బిచికిచ్ఛో సో, విచికిచ్ఛాపతిరూపకం పన తం పరివితక్కం సన్ధాయేవమాహ. **బ్రూహి మేత**న్తి బ్రూహి మే ఏతం, యం మయా యాచితోసి "తం సావకం సక్య, మయమ్పి సబ్బే అఞ్ఞాతుమిచ్ఛామా"తి, బ్రూవన్తో చ తం **బ్రాహ్మణం పరినిబ్బుతం వేదయ భూరిపఞ్ఞ మజ్ఝేవ నో భాస,** పరినిబ్బుతం ఞత్వా మహాపఞ్ఞం భగవా మజ్ఝేవ అమ్హాకం సబ్బేసం భాస, యథా సబ్బేవ మయం జానేయ్యామ. **సక్కోవ దేవాన సహస్సనేత్తో**తి

ఇదం పన థుతివచనమేవ. అపిచస్స అయం అధిప్పాయో – యథా సక్కో సహస్సనేత్తో దేవానం మజ్ఝే తేహి సక్కచ్చం సమ్పటిచ్ఛితవచనో భాసతి, ఏవం అమ్హాకం మజ్ఝే అమ్హేహి సమ్పటిచ్ఛితవచనో భాసాతి.

౩౫౦. **యే కేచీ**తి ఇమమ్పి గాథం భగవన్తం థునన్తోయేవ వత్తుకామతం జనేతుం భణతి. తస్సత్థో **యే కేచి** అభిజ్ఝాదయో **గన్థా** తేసం అప్పహానే మోహవిచికిచ్ఛానం పహానాభావతో **''మోహమగ్గా''**తి చ **''అఞ్ఞాణపక్ఖా''**తి చ **''విచికిచ్ఛట్ఠానా''**తి చ వుచ్చన్తి. సబ్బే తే **తథాగతం పత్వా** తథాగతస్స దేసనాబలేన విద్ధంసితా న భవన్తి నస్సన్తి. కిం కారణం? చక్ఖుఞ్హి **ఏతం పరమం నరానం,** యస్మా తథాగతో సబ్బగన్థవిధమనపఞ్ఞాచక్ఖుజననతో నరానం పరమం చక్ఖున్తి వుత్తం హోతి.

౩౫౧. **నో చే హి జాతూ**తి ఇమమ్పి గాథం థునన్తోయేవ వత్తుకామతం జనేన్తోవ భణతి. తత్థ **జాతూ**తి ఏకంసవచనం. **పురిసో**తి భగవన్తం సన్ధాయాహ. **జోతిమన్తో**తి పఞ్ఞాజోతిసమన్నాగతా సారిపుత్తాదయో. ఇదం వుత్తం హోతి – యది భగవా యథా పురత్థిమాదిభేదో వాతో అబ్భఘనం విహనతి, ఏవం దేసనావేగేన కిలేసే న విహనేయ్య . తథా యథా అబ్భఘనేన నివుతో లోకో తమోవ హోతి ఏకన్ధకారో, ఏవం అఞ్ఞాణనివుతోపి తమోవస్స. యేపి ఇమే దాని జోతిమన్తో ఖాయన్తి సారిపుత్తాదయో, తేపి నరా న తపేయ్యున్తి.

౩౫౨. **ధీరా చా**తి ఇమమ్పి గాథం పురిమనయేనేవ భణతి. తస్సత్థో **ధీరా** చ పణ్డితా పురిసా **పజ్జోతకరా భవన్తి,** పఞ్ఞాపజ్జోతం ఉప్పాదేన్తి. తస్మా అహం తం **వీర** పధానవీరియసమన్నాగతో భగవా **తథేవ మఞ్ఞే** ధీరోతి చ పజ్జోతకరోత్వేవ చ మఞ్ఞామి. మయఞ్హి విపస్సినం సబ్బధమ్మే యథాభూతం పస్సన్తం భగవన్తం జానన్తా ఏవ ఉపాగముమ్హా, తస్మా **పరిసాసు నో ఆవికరోహి కప్పం,** నిగ్రోధకప్పం ఆచిక్ఖ పకాసేహీతి.

౩౫౩. **ఖిప్పన్తి** ఇమమ్పి గాథం పురిమనయేనేవ భణతి. తస్సత్థో **ఖిప్పం గిరం ఏరయ** లహుం అచిరాయమానో వచనం భాస, **వగ్గుం** మనోరమం భగవా. యథా సువణ్ణహంసో గోచరపటిక్కన్తో జాతస్సరవనసణ్డం దిస్వా గీవం **పగ్గయ్హ** ఉచ్చారేత్వా రత్తతుణ్డేన సణికం అతరమానో వగ్గుం గిరం నికూజతి నిచ్ఛారేతి, ఏవమేవ త్వమ్పి **సణికం నికూజ,** ఇమినా మహాపురిసలక్ఖణఞ్ఞతరేన **బిన్దుస్సరేన సువికప్పితేన** సుట్ఠువికప్పితేన అభిసఙ్ఖతేన. ఏతే మయం **సబ్బేవ ఉజుగతా** అవిక్ఖిత్తమానసా హుత్వా తవ నికూజితం **సుణోమా**తి.

౩౫౪. **పహీనజాతిమరణ**న్తి ఇమమ్పి గాథం పురిమనయేనేవ భణతి. తత్థ న సేసేతీతి అసేసో, తం **అసేసం.** సోతాపన్నాదయో వియ కిఞ్చి అసేసేత్వా పహీనజాతిమరణన్తి వుత్తం హోతి. **నిగ్గయ్హా**తి సుట్ఠు యాచిత్వా నిబన్ధిత్వా. **ధోన**న్తి ధుతసబ్బపాపం. **వదేస్సామీ**తి కథాపేస్సామి ధమ్మం. **న కామకారో హి పుథుజ్జనాన**న్తి పుథుజ్జనానమేవ హి కామకారో నత్థి, యం పత్థేన్తి ఞాతుం వా వత్తుం వా, తం న సక్కోన్తి. **సఙ్ఖేయ్యకారో చ తథాగతాన**న్తి తథాగతానం పన వీమంసకారో పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమా కిరియా. తే యం పత్థేన్తి ఞాతుం వా వత్తుం వా, తం సక్కోన్తీతి అధిప్పాయో.

౩౫౫. ఇదాని తం సఙ్ఖేయ్యకారం పకాసేన్తో **''సమ్పన్నవేయ్యాకరణ''**న్తి గాథమాహ. తస్సత్థో – తథా హి తవ భగవా ఇదం **సముజ్జుపఞ్ఞస్స** తత్థ తత్థ సముగ్గహీతం వుత్తం పవత్తితం సమ్పన్నవేయ్యాకరణం, ''సన్తతిమహామత్తో సత్తతాలమత్తం అబ్భుగ్గన్త్వా పరినిబ్బాయిస్సతి, సుప్పబుద్ధో సక్కో సత్తమే దివసే పథవిం పవిసిస్సతీ''తి ఏవమాదీసు అవిపరీతం దిట్ఠం. తతో పన సుట్ఠుతరం అఞ్జలిం పణామేత్వా ఆహ – అయమఞ్జలీ పచ్ఛిమో సుప్పణామితో, అయమపరోపి అఞ్జలీ

సుట్ఠుతరం పణామితో. **మా మోహయీ**తి మా నో అకథనేన మోహయి జానం జానన్తో కప్పస్స గతిం. **అనోమపఞ్ఞా**తి భగవన్తం ఆలపతి.

౩౫౬. పరోవరన్తి ఇమం పన గాథం అపరేనపి పరియాయేన అమోహనమేవ యాచన్తో ఆహ. తత్థ **పరోవర**న్తి లోకియలోకుత్తరవసేన సున్దరాసున్దరం దూరేసన్తికం వా. **అరియధమ్మ**న్తి చతుసచ్చధమ్మం. **విదిత్వా**తి పటివిజ్ఝిత్వా. **జాన**న్తి సబ్బం ఞేయ్యధమ్మం జానన్తో. **వాచాభికఙ్ఖామీ**తి యథా ఘమ్మని ఘమ్మతత్తో పురిసో కిలన్తో తసితో వారిం, ఏవం తే వాచం అభికఙ్ఖామి. **సుతం పవస్సా**తి సుతసఙ్ఖాతం సద్దాయతనం పవస్స పగ్ఘర ముఞ్చ పవత్తేహి. "సుతస్స వస్సా"తిపి పాఠో, వుత్తప్పకారస్స సద్దాయతనస్స వుట్ఠిం వస్సాతి అత్థో.

౩౫౭. ఇదాని యాదిసం వాచం అభికఙ్ఖతి, తం పకాసేన్తో –

"యదత్థికం బ్రహ్మచరియం అచరీ,
కప్పాయనో కచ్చిస్స తం అమోఘం;
నిబ్బాయి సో ఆదు సఉపాదిసేసో,
యథా విముత్తో అహు తం సుణోమా"తి. –

గాథమాహ . తత్థ **కప్పాయనో**తి కప్పమేవ పూజావసేన భణతి. **యథా విముత్తో**తి "కిం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా యథా అసేక్ఖా, ఉదాహు ఉపాదిసేసాయ యథా సేక్ఖా"తి పుచ్ఛతి. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౩౫౮. ఏవం ద్వాదసహి గాథాహి యాచితో భగవా తం వియాకరోన్తో –

"అచ్ఛేచ్ఛి తణ్హం ఇధ నామరూపే, (ఇతి భగవా)
కణ్హస్స సోతం దీఘరత్తానుసయితం;
అతారి జాతిం మరణం అసేసం,
ఇచ్చబ్రవీ భగవా పఞ్చసేట్ఠో"తి. –

గాథమాహ. తత్థ పురిమపదస్స తావ అత్థో – యాపి ఇమస్మిం నామరూపే కామతణ్హాదిభేదా తణ్హాదీఘరత్తం అప్పహీనట్ఠేన అనుసయితా కణ్హనామకస్స మారస్స "సోత"న్తిపి వుచ్చతి, తం కణ్హస్స సోతభూతం దీఘరత్తానుసయితం ఇధ నామరూపే తణ్హం కప్పాయనో ఛిన్దీతి. **ఇతి భగవా**తి ఇదం పనేత్థ సఙ్గీతికారానం వచనం. **అతారి జాతిం మరణం అసేస**న్తి సో తం తణ్హం ఛేత్వా అసేసం జాతిమరణం అతారి, అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయీతి దస్సేతి. **ఇచ్చబ్రవీ భగవా పఞ్చసేట్ఠో**తి వఙ్గీసేన పుట్ఠో భగవా ఏతదవోచ పఞ్చన్నం పఠమసిస్సానం పఞ్చవగ్గియానం సేట్ఠో, పఞ్చహి వా సద్ధాదీహి ఇన్ద్రియేహి, సీలాదీహి వా ధమ్మక్ఖన్ధేహి అతివిసిట్ఠేహి చక్ఖూహి చ సేట్ఠోతి సఙ్గీతికారానమేవిదం వచనం.

౩౫౯. ఏవం వుత్తే భగవతో భాసితమభినన్దమానసో వఙ్గీసో **"ఏస సుత్వా"**తిఆదిగాథాయో ఆహ. తత్థ పఠమగాథాయ **ఇసిసత్తమా**తి భగవా ఇసి చ సత్తమో చ ఉత్తమట్ఠేన విపస్సిసిఖీవేస్సభూకకుసన్ధకోణాగమనకస్సపనామకే ఛ ఇసయో

అత్తనా సహ సత్త కరోన్తో పాతుభూతోతిపి ఇసిసత్తమో, తం ఆలపన్తో ఆహ. **న మం వఞ్చేసీతి** యస్మా పరినిబ్బుతో, తస్మా తస్స పరినిబ్బుతభావం ఇచ్ఛన్తం మం న వఞ్చేసి, న విసంవాదేసీతి అత్థో. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౩౮౦. దుతియగాథాయ యస్మా ముత్యపేక్ఖో విహాసి, తస్మా తం సన్ధాయాహ ‘‘**యథావాదీ తథాకారీ, అహు బుద్ధస్స సావకో**’’తి. **మచ్చునో జాలం తత**న్తి తేభూమకవట్టే విత్థతం మారస్స తణ్హాజాలం. **మాయావినో**తి బహుమాయస్స. ‘‘తథా మాయావినో’’తిపి కేచి పఠన్తి, తేసం యో అనేకాహి మాయాహి అనేకక్ఖత్తుమ్పి భగవన్తం ఉపసఙ్కమి, తస్స తథా మాయావినోతి అధిప్పాయో.

౩౮౧. తతియగాథాయ **ఆదీ**తి కారణం. **ఉపాదానస్సా**తి వట్టస్స. వట్టఞ్హి ఉపాదాతబ్బట్ఠేన ఇధ ‘‘ఉపాదాన’’న్తి వుత్తం, తస్సేవ ఉపాదానస్స ఆదిం అవిజ్జాతణ్హాదిభేదం కారణం అద్దస కప్పోతి ఏవం వత్తుం వట్టతి భగవాతి అధిప్పాయేన వదతి. **అచ్చగా వతా**తి అతిక్కన్తో వత. **మచ్చుధేయ్య**న్తి మచ్చు ఏత్థ ధియతీతి మచ్చుధేయ్యం, తేభూమకవట్టస్సేతం అధివచనం. తం సుదుత్తరం మచ్చుధేయ్యం అచ్చగా వతాతి వేదజాతో భణతి. సేసమేత్థ పాకటమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ నిగ్రోధకప్పసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౩. సమ్మాపరిబ్బాజనీయసుత్త-(మహాసమయసుత్త)-వణ్ణనా

౩౮౨. **పుచ్ఛామి మునిం పహూతపఞ్ఞ**న్తి సమ్మాపరిబ్బాజనీయసుత్తం, ‘‘మహాసమయసుత్త’’న్తిపి వుచ్చతి మహాసమయదివసే కథితత్తా. కా ఉప్పత్తి? పుచ్ఛావసికా ఉప్పత్తి. నిమ్మితబుద్ధేన హి పుట్ఠో భగవా ఇమం సుత్తమభాసి, తం సద్ధిం పుచ్ఛాయ ‘‘సమ్మాపరిబ్బాజనీయసుత్త’’న్తి వుచ్చతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన సాకియకోలియానం ఉప్పత్తితో పభుతి పోరాణేహి వణ్ణీయతి.

తత్రాయం ఉద్దేసమగ్గవణ్ణనా – పఠమకప్పికానం కిర రఞ్ఞో మహాసమ్మతస్స రోజో నామ పుత్తో అహోసి. రోజస్స వరరోజో, వరరోజస్స కల్యాణో, కల్యాణస్స వరకల్యాణో, వరకల్యాణస్స మన్ధాతా, మన్ధాతుస్స వరమన్ధాతా, వరమన్ధాతుస్స ఉపోసథో, ఉపోసథస్స వరో, వరస్స ఉపవరో, ఉపవరస్స మఘదేవో, మఘదేవస్స పరమ్పరా చతురాసీతి ఖత్తియసహస్సాని అహేసుం. తేసం పరతో తయో ఓక్కాకవంసా అహేసుం. తేసు తతియఓక్కాకస్స పఞ్చ మహేసియో అహేసుం – హత్థా, చిత్తా, జన్తు, జాలినీ, విసాఖాతి. ఏకేకిస్సా పఞ్చ పఞ్చ ఇత్థిసతాని పరివారా. సబ్బజేట్ఠాయ చత్తారో పుత్తా – ఓక్కాముఖో, కరకణ్డు, హత్థినికో, సినిపురోతి; పఞ్చ ధీతరో – పియా, సుప్పియా, ఆనన్దా, విజితా, విజితసేనాతి. ఏవం సా నవ పుత్తే లభిత్వా కాలమకాసి.

అథ రాజా అఞ్ఞం దహరం అభిరూపం రాజధీతరం ఆనేత్వా అగ్గమహేసిట్ఠానే ఠపేసి. సాపి జన్తుం నామ ఏకం పుత్తం విజాయి. తం జన్తుకుమారం పఞ్చమదివసే అలఙ్కరిత్వా రఞ్ఞో దస్సేసి. రాజా తుట్ఠో మహేసియా వరం అదాసి. సా ఞాతకేహి సద్ధిం మన్తేత్వా పుత్తస్స రజ్జం యాచి. రాజా ‘‘నస్స వసలి, మమ పుత్తానం అన్తరాయమిచ్ఛసీ’’తి నాదాసి. సా పునప్పునం రహో రాజానం పరితోసేత్వా ‘‘న, మహారాజ, ముసావాదో వట్టతీ’’తిఆదీని వత్వా యాచతి ఏవ. అథ రాజా పుత్తే

ఆమన్తేసి – “అహం, తాతా, తుమ్హాకం కనిట్ఠం జన్తుకుమారం దిస్వా తస్స మాతుయా సహసా వరం అదాసిం. సా పుత్తస్స రజ్జం పరిణామేతుం ఇచ్ఛతి. తుమ్హే మమచ్చయేన ఆగన్త్వా రజ్జం కారేయ్యాథా”తి అట్ఠహి అమచ్చేహి సద్ధిం ఉయ్యోజేసి. తే భగినియో ఆదాయ చతురఙ్గినియా సేనాయ నగరా నిక్ఖమింసు. “కుమారా పితుఅచ్చయేన ఆగన్త్వా రజ్జం కారేస్సన్తి, గచ్ఛామ నే ఉపట్ఠహామా”తి చిన్తేత్వా బహూ మనుస్సా అనుబన్ధింసు. పఠమదివసే యోజనమత్తా సేనా అహోసి, దుతియదివసే ద్వియోజనమత్తా, తతియదివసే తియోజనమత్తా. కుమారా చిన్తేసుం – “మహా అయం బలకాయో, సచే మయం కఞ్చి సామన్తరాజానం అక్కమిత్వా జనపదం గణ్హిస్సామ, సోపి నో న పహోస్సతి, కిం పరేసం పీళం కత్వా లద్ధరజ్జేన, మహా జమ్బుదీపో, అరఞ్ఞే నగరం మాపేస్సామా”తి హిమవన్తాభిముఖా అగమింసు.

తత్థ నగరమాపనోకాసం పరియేసమానా హిమవతి కపిలో నామ ఘోరతపో తాపసో పటివసతి పోక్ఖరణితీరే మహాసాకసణ్డే, తస్స వసనోకాసం గతా. సో తే దిస్వా పుచ్ఛిత్వా సబ్బం పవత్తిం సుత్వా తేసు అనుకమ్పం అకాసి. సో కిర భుమ్మజాలం నామ విజ్జం జానాతి, యాయ ఉద్ధం అసీతిహత్థే ఆకాసే చ హేట్ఠా భూమియఞ్చ గుణదోసే పస్సతి. అథేకస్మిం పదేసే సూకరమిగా సీహబ్యగ్ఘాదయో తాసేత్వా పరిపాతేన్తి, మణ్డూకమూసికా సప్పే భింసాపేన్తి. సో తే దిస్వా “అయం భూమిప్పదేసో పథవీఅగ్గ”న్తి తస్మిం పదేసే అస్సమం మాపేసి. తతో సో రాజకుమారే ఆహ – “సచే మమ నామేన నగరం కరోథ, దేమి వో ఇమం ఓకాస”న్తి. తే తథా పటిజానింసు. తాపసో “ఇమస్మిం ఓకాసే ఠత్వా చణ్డాలపుత్తోపి చక్కవత్తిం బలేన అతిసేతీ”తి వత్వా “అస్సమే రఞ్ఞో ఘరం మాపేత్వా నగరం మాపేథా”తి తం ఓకాసం దత్వా సయం అవిదూరే పబ్బతపాదే అస్సమం కత్వా వసి. తతో కుమారా తత్థ నగరం మాపేత్వా కపిలస్స వుత్థోకాసే కతత్తా “**కపిలవత్థూ**”తి నామం ఆరోపేత్వా తత్థ నివాసం కప్పేసుం.

అథ అమచ్చా “ఇమే కుమారా వయప్పత్తా, యది నేసం పితా సన్తికే భవేయ్య, సో ఆవాహవివాహం కారేయ్య. ఇదాని పన అమ్హాకం భారో”తి చిన్తేత్వా కుమారేహి సద్ధిం మన్తేసుం. కుమారా “అమ్హాకం సదిసా ఖత్తియధీతరో న పస్సామ, తాసమ్పి భగినీనం సదిసే ఖత్తియకుమారే, జాతిసమ్భేదభయా న కరోమా”తి. తే జాతిసమ్భేదభయేన జేట్ఠభగినిం మాతుట్ఠానే ఠపేత్వా అవసేసాహి సంవాసం కప్పేసుం. తేసం పితా తం పవత్తిం సుత్వా “సక్యా వత, భో కుమారా, పరమసక్యా వత, భో కుమారా”తి ఉదానం ఉదానేసి. అయం తావ సక్యానం ఉప్పత్తి. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా –

> “అథ ఖో, అమ్బట్ఠ, రాజా ఓక్కాకో అమచ్చే పారిసజ్జే ఆమన్తేసి – ‘కహం ను ఖో, భో, ఏతరహి కుమారా సమ్మన్తీ’తి. అత్థి, దేవ, హిమవన్తపస్సే పోక్ఖరణియా తీరే మహాసాకసణ్డో, తత్థేతరహి కుమారా సమ్మన్తి. తే జాతిసమ్భేదభయా సకాహి భగినీహి సద్ధిం సంవాసం కప్పేన్తీతి. అథ ఖో, అమ్బట్ఠ, రాజా ఓక్కాకో ఉదానం ఉదానేసి – ‘సక్యా వత, భో కుమారా, పరమసక్యా వత, భో కుమారా’తి, తదగ్గే ఖో పన , అమ్బట్ఠ, సక్యా పఞ్ఞాయన్తి, సో చ సక్యానం పుబ్బపురిసో”తి (దీ. ని. ౧.౨౬౭).

తతో నేసం జేట్ఠభగినియా కుట్ఠరోగో ఉదపాది, కోవిళారపుప్ఫసదిసాని గత్తాని అహేసుం. రాజకుమారా “ఇమాయ సద్ధిం ఏకతో నిసజ్జట్ఠానభోజనాదీని కరోన్తానమ్పి ఉపరి ఏస రోగో సఙ్కమతీ”తి చిన్తేత్వా ఉయ్యానకీళం గచ్ఛన్తా వియ తం యానే ఆరోపేత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా పోక్ఖరణిం ఖణాపేత్వా తం తత్థ ఖాదనీయభోజనీయేహి సద్ధిం పక్ఖిపిత్వా ఉపరి పదరం పటిచ్ఛాదాపేత్వా పంసుం దత్వా పక్కమింసు. తేన చ సమయేన రామో నామ రాజా కుట్ఠరోగీ ఓరోధేహి చ నాటకేహి చ జిగుచ్ఛియమానో తేన సంవేగేన జేట్ఠపుత్తస్స రజ్జం దత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా తత్థ పణ్ణమూలఫలాని పరిభుఞ్జన్తో నచిరస్సేవ

అరోగో సువణ్ణవణ్ణో హుత్వా, ఇతో చితో చ విచరన్తో మహన్తం సుసిరరుక్ఖం దిస్వా తస్సబ్భన్తరే సోళసహత్థప్పమాణం తం కోలాపం సోధేత్వా, ద్వారఞ్చ వాతపానఞ్చ కత్వా నిస్సేణిం బన్ధిత్వా తత్థ వాసం కప్పేసి. సో అఙ్గారకటాహే అగ్గిం కత్వా రత్తిం విస్సరఞ్చ సుస్సరఞ్చ సుణన్తో సయతి. సో "అసుకస్మిం పదేసే సీహో సద్దమకాసి, అసుకస్మిం బ్యగ్ఘో"తి సల్లక్ఖేత్వా పభాతే తత్థ గన్త్వా విఘాసమంసం ఆదాయ పచిత్వా ఖాదతి.

అథేకదివసం సో పచ్చూససమయే అగ్గిం జాలేత్వా నిసీది. తేన చ సమయేన తస్సా రాజధీతాయ గన్ధం ఘాయిత్వా బ్యగ్ఘో తం పదేసం ఖణిత్వా పదరత్థరే వివరమకాసి. తేన వివరేన సా బ్యగ్ఘం దిస్వా భీతా విస్సరమకాసి. సో తం సద్దం సుత్వా "ఇత్థిసద్దో ఏసో"తి చ సల్లక్ఖేత్వా పాతోవ తత్థ గన్త్వా "కో ఏత్థా"తి ఆహ. "మాతుగామో సామీ"తి. "నిక్ఖమా"తి. "న నిక్ఖమామీ"తి. "కిం కారణా"తి? "ఖత్తియకఞ్ఞా అహ"న్తి. ఏవం సోట్బ్బే నిఖాతాపి మానమేవ కరోతి. సో సబ్బం పుచ్ఛిత్వా "అహమ్పి ఖత్తియో"తి జాతిం ఆచిక్ఖిత్వా "ఏహి దాని ఖీరే పక్ఖిత్తసప్పి వియ జాత"న్తి ఆహ. సా "కుట్ఠరోగినీమ్హి సామి, న సక్కా నిక్ఖమితు"న్తి ఆహ. సో "కతకమ్మో దాని అహం సక్కా తికిచ్ఛితు"న్తి నిస్సేణిం దత్వా తం ఉద్ధరిత్వా అత్తనో వసనోకాసం నేత్వా సయం పరిభుత్తభేసజ్జాని ఏవ దత్వా నచిరస్సేవ అరోగం సువణ్ణవణ్ణమకాసి. సో తాయ సద్ధిం సంవాసం కప్పేసి. సా పఠమసంవాసేనేవ గబ్భం గణ్హిత్వా ద్వే పుత్తే విజాయి, పునపి ద్వేతి ఏవం సోళసక్ఖత్తుం విజాయి. ఏవం తే ద్వత్తింస భాతరో అహేసుం. తే అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిప్పత్తే పితా సబ్బసిప్పాని సిక్ఖాపేసి.

అథేకదివసం ఏకో రామరఞ్ఞో నగరవాసీ పబ్బతే రతనాని గవేసన్తో తం పదేసం ఆగతో రాజానం దిస్వా అఞ్ఞాసి. "జానామహం, దేవ, తుమ్హే"తి ఆహ. "కుతో త్వం ఆగతోసీ"తి చ తేన పుట్ఠో "నగరతో దేవా"తి ఆహ. తతో నం రాజా సబ్బం పవత్తిం పుచ్ఛి. ఏవం తేసు సముల్లపమానేసు తే దారకా ఆగమింసు. సో తే దిస్వా "ఇమే కే దేవా"తి పుచ్ఛి. "పుత్తా మే భణే"తి. "ఇమేహి దాని, దేవ, ద్వత్తింసకుమారేహి పరివుతో వనే కిం కరిస్ససి, ఏహి రజ్జమనుసాసా"తి? "అలం, భణే, ఇధేవ సుఖ"న్తి. సో "లద్ధం దాని మే కథాపాభత"న్తి నగరం గన్త్వా రఞ్ఞో పుత్తస్సారోచేసి. రఞ్ఞో పుత్తో "పితరం ఆనేస్సామీ"తి చతురఙ్గినియా సేనాయ తత్థ గన్త్వా నానప్పకారేహి పితరం యాచి. సోపి "అలం, తాత కుమార, ఇధేవ సుఖ"న్తి నేవ ఇచ్ఛి. తతో రాజపుత్తో "న దాని రాజా ఆగన్తుం ఇచ్ఛతి, హన్దస్స ఇధేవ నగరం మాపేమీ"తి చిన్తేత్వా తం కోలరుక్ఖం ఉద్ధరిత్వా ఘరం కత్వా నగరం మాపేత్వా కోలరుక్ఖం అపనేత్వా కతత్తా "కోలనగర"న్తి చ బ్యగ్ఘపథే కతత్తా "బ్యగ్ఘపజ్జ"న్తి చాతి ద్వే నామాని ఆరోపేత్వా అగమాసి.

తతో వయప్పత్తే కుమారే మాతా ఆణాపేసి – "తాతా, తుమ్హాకం కపిలవత్థువాసినో సక్యా మాతులా హోన్తి, ధీతరో నేసం గణ్హథా"తి. తే యం దివసం ఖత్తియకఞ్ఞాయో నదీకీళనం గచ్ఛన్తి, తం దివసం గన్త్వా నదీతిత్థం ఉపరున్ధిత్వా నామాని సావేత్వా పత్థితా పత్థితా రాజధీతరో గహేత్వా అగమంసు. సక్యరాజానో సుత్వా "హోతు భణే, అమ్హాకం ఞాతకా ఏవా"తి తుణ్హీ అహేసుం. అయం కోలియానం ఉప్పత్తి.

ఏవం తేసం సాకియకోలియానం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆవాహవివాహం కరోన్తానం ఆగతో వంసో యావ సీహహనురాజా, తావ విత్థారతో వేదితబ్బో – సీహహనురఞ్ఞో కిర పఞ్చ పుత్తా అహేసుం – సుద్ధోదనో, అమితోదనో, ధోతోదనో, సక్కోదనో, సుక్కోదనోతి. తేసు సుద్ధోదనే రజ్జం కారయమానే తస్స పజాపతియా అఞ్జనరఞ్ఞో ధీతాయ మహామాయాదేవియా కుచ్ఛిమ్హి పూరితపారమీ మహాపురిసో జాతకనిదానే వుత్తనయేన తుసితపురా చవిత్వా పటిసన్ధిం గహేత్వా అనుపుబ్బేన కతమహాభినిక్ఖమనో సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుక్కమేన కపిలవత్థుం గన్త్వా

సుద్ధోదనమహారాజాదయో అరియఫలే పతిట్ఠాపేత్వా జనపదచారికం పక్కమిత్వా పునపి అపరేన సమయేన పచ్చాగన్త్వా పన్నరసహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం కపిలవత్థుస్మిం విహరతి నిగ్రోధారామే.

తత్థ విహరన్తే చ భగవతి సాకియకోలియానం ఉదకం పటిచ్చ కలహో అహోసి. కథం? నేసం కిర ఉభిన్నమ్పి కపిలపురకోలియపురానం అన్తరే రోహిణీ నామ నదీ పవత్తతి. సా కదాచి అప్పోదకా హోతి, కదాచి మహోదకా. అప్పోదకకాలే సేతుం కత్వా సాకియాపి కోలియాపి అత్తనో అత్తనో సస్సపాయనత్థం ఉదకం ఆనేన్తి. తేసం మనుస్సా ఏకదివసం సేతుం కరోన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞం భణ్డన్తా "అరే తుమ్హాకం రాజకులం భగినీహి సద్ధిం సంవాసం కప్పేసి కుక్కుటసోణసిఙ్గాలాదితిరచ్ఛానా వియ, తుమ్హాకం రాజకులం సుసిరరుక్ఖే వాసం కప్పేసి పిసాచిల్లికా వియా"తి ఏవం జాతివాదేన ఖుంసేత్వా అత్తనో అత్తనో రాజూనం ఆరోచేసుం. తే కుద్ధా యుద్ధసజ్జా హుత్వా రోహిణీనదీతీరం సమ్పత్తా. ఏవం సాగరసదిసం బలం అట్ఠాసి.

అథ భగవా "ఞాతకా కలహం కరోన్తి, హన్ద, నే వారేస్సామీ"తి ఆకాసేనాగన్త్వా ద్విన్నం సేనానం మజ్ఝే అట్ఠాసి. తమ్పి ఆవజ్జేత్వా సావత్థితో ఆగతోతి ఏకే. ఏవం ఠత్వా చ పన **అత్తదణ్డసుత్తం** (సు॰ ని॰ ౯౪౧ ఆదయో) అభాసి. తం సుత్వా సబ్బే సంవేగప్పత్తా ఆవుధాని ఛడ్డేత్వా భగవన్తం నమస్సమానా అట్ఠంసు, మహగ్ఘఞ్చ ఆసనం పఞ్ఞాపేసుం. భగవా ఓరుయ్హ పఞ్ఞత్తాసనే నిసీదిత్వా "కురారీహత్థీ పురిసో"తిఆదికం **ఫన్దనజాతకం** (జా॰ ౧.౧౩.౧౪), "వన్దామి తం కుఞ్జరా"తిఆదికం **లటుకికజాతకం** (జా॰ ౧.౫.౩౯).

"సమ్మోదమానా గచ్ఛన్తి, జాలమాదాయ పక్ఖినో;
యదా తే వివదిస్సన్తి, తదా ఏహిన్తి మే వస"న్తి. (జా॰ ౧.౧.33) –

ఇమం **వట్టకజాతకఞ్చ** కథేత్వా పున తేసం చిరకాలప్పవత్తం ఞాతిభావం దస్సేన్తో ఇమం మహావంసం కథేసి. తే "పుబ్బే కిర మయం ఞాతకా ఏవా"తి అతివియ పసీదింసు. తతో సక్యా అడ్ఢతేయ్యకుమారసతే, కోలియా అడ్ఢతేయ్యకుమారసతేతి పఞ్చ కుమారసతే భగవతో పరివారత్థాయ అదంసు. భగవా తేసం పుబ్బహేతుం దిస్వా "ఏథ భిక్ఖవో"తి ఆహ. తే సబ్బే ఇద్ధియా నిబ్బత్తఅట్ఠపరిక్ఖారయుత్తా ఆకాసే అబ్భుగ్గన్త్వా ఆగమ్మ భగవన్తం వన్దిత్వా అట్ఠంసు. భగవా తే ఆదాయ మహావనం అగమాసి. తేసం పజాపతియో దూతే పాహేసుం, తే తాహి నానప్పకారేహి పలోభియమానా ఉక్కణ్ఠింసు. భగవా తేసం ఉక్కణ్ఠితభావం ఞత్వా హిమవన్తం దస్సేత్వా తత్థ **కుణాలజాతకకథాయ** (జా॰ ౨.౨౧.౨౮౯ కుణాలజాతకం) తేసం అనభిరతిం వినోదేతుకామో ఆహ – "దిట్ఠపుబ్బో వో, భిక్ఖవే, హిమవా"తి? "న భగవా"తి. "ఏథ, భిక్ఖవే, పేక్ఖథా"తి అత్తనో ఇద్ధియా తే ఆకాసేన నేన్తో "అయం సువణ్ణపబ్బతో, అయం రజతపబ్బతో, అయం మణిపబ్బతో"తి నానప్పకారే పబ్బతే దస్సేత్వా కుణాలదహే మనోసిలాతలే పచ్చుట్ఠాసి. తతో "హిమవన్తే సబ్బే చతుప్పదబహుప్పదాదిభేదా తిరచ్ఛానగతా పాణా ఆగచ్ఛన్తు, సబ్బేసఞ్చ పచ్ఛతో కుణాలసకుణో"తి అధిట్ఠాసి. ఆగచ్ఛన్తే చ తే జాతినామనిరుత్తివసేన వణ్ణేన్తో "ఏతే, భిక్ఖవే, హంసా, ఏతే కోఞ్చా , ఏతే చక్కవాకా, కరవీకా, హత్థిసోణ్డకా, పోక్ఖరసాతకా"తి తేసం దస్సేసి.

తే విమ్హితహదయా పస్సన్తా సబ్బపచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తం ద్వీహి దిజకఞ్ఞాహి ముఖతుణ్డకేన డంసిత్వా గహితకట్ఠవేమజ్ఝే నిసిన్నం సహస్సదిజకఞ్ఞాపరివారం కుణాలసకుణం దిస్వా అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతా భగవన్తం ఆహంసు – "కచ్చి, భన్తే, భగవాపి ఇధ కుణాలరాజా భూతపుబ్బో"తి? "ఆమ, భిక్ఖవే, మయావేస కుణాలవంసో కతో. అతీతే హి మయం చత్తారో జనా

ఇధ వసిష్ఠో – నారదో దేవిలో ఇసి, ఆనన్దో గిజ్ఝరాజా, పుణ్ణముఖో ఫుస్సకోకిలో, అహం కుణాలో సకుణో”తి సబ్బం మహాకుణాలజాతకం కథేసి. తం సుత్వా తేసం భిక్ఖూనం పురాణదుతియికాయో ఆరబ్భ ఉప్పన్నా అనభిరతి వూపసన్తా. తతో తేసం భగవా సచ్చకథం కథేసి, కథాపరియోసానే సబ్బపచ్ఛిమకో సోతాపన్నో, సబ్బఉపరిమో అనాగామీ అహోసి, ఏకోపి పుథుజ్జనో వా అరహా వా నత్థి. తతో భగవా తే ఆదాయ పునదేవ మహావనే ఓరుహి. ఆగచ్ఛమానా చ తే భిక్ఖూ అత్తనోవ ఇద్ధియా ఆగచ్ఛింసు.

అథ నేసం భగవా ఉపరిమగ్గత్థాయ పున ధమ్మం దేసేసి. తే పఞ్చసతాపి విపస్సనం ఆరభిత్వా అరహత్తే పతిట్ఠహింసు. పఠమం పత్తో పఠమమేవ అగమాసి “భగవతో ఆరోచేస్సామీ”తి. ఆగన్త్వా చ “అభిరమామహం భగవా, న ఉక్కణ్ఠామీ”తి వత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది. ఏవం తే సబ్బేపి అనుక్కమేన ఆగన్త్వా భగవన్తం పరివారేత్వా నిసీదింసు జేట్ఠమాసఉపోసథదివసే సాయన్హసమయే. తతో పఞ్చసతఖీణాసవపరివుతం వరబుద్ధాసనే నిసిన్నం భగవన్తం ఉపేత్వా అసఞ్ఞసత్తే చ అరూపబ్రహ్మానో చ సకలదససహస్సచక్కవాళే అవసేసదేవతాదయో మఙ్గలసుత్తవణ్ణనాయం వుత్తనయేన సుఖుమత్తభావే నిమ్మినిత్వా సమ్పరివారేసుం “విచిత్రపటిభానం ధమ్మదేసనం సోస్సామా”తి. తత్థ చత్తారో ఖీణాసవబ్రహ్మానో సమాపత్తితో వుట్ఠాయ బ్రహ్మగణం అపస్సన్తా “కుహిం గతా”తి ఆవజ్జేత్వా తమత్థం ఞత్వా పచ్ఛా ఆగన్త్వా ఓకాసం అలభమానా చక్కవాళముద్ధని ఠత్వా పచ్చేకగాథాయో అభాసింసు. యథాహ –

> “అథ ఖో చతున్నం సుద్ధావాసకాయికానం దేవతానం ఏతదహోసి – ‘అయం, ఖో, భగవా సక్కేసు విహరతి కపిలవత్థుస్మిం మహావనే మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి సబ్బేహేవ అరహన్తేహి. దసహి చ లోకధాతూహి దేవతా యేభుయ్యేన సన్నిపతితా హోన్తి భగవన్తం దస్సనాయ భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ . యంనూన మయమ్పి యేన భగవా తేనుపసఙ్కమేయ్యామ, ఉపసఙ్కమిత్వా భగవతో సన్తికే పచ్చేకం గాథం భాసేయ్యామా’”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౧; సం॰ ని॰ ౧.౩౭).

సబ్బం సగాథావగ్గే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఏవం గన్త్వా చ తత్థ ఏకో బ్రహ్మా పురత్థిమచక్కవాళముద్ధని ఓకాసం లభిత్వా తత్థ ఠితో ఇమం గాథం అభాసి –

> “మహాసమయో పవనస్మిం…పే॰…
> దక్ఖితాయే అపరాజితసఙ్ఘ”న్తి. (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౨; సం॰ ని॰ ౧.౩౭);

ఇమఞ్చస్స గాథం భాసమానస్స పచ్ఛిమచక్కవాళపబ్బతే ఠితో సద్దం అస్సోసి.

దుతియో పచ్ఛిమచక్కవాళముద్ధని ఓకాసం లభిత్వా తత్థ ఠితో తం గాథం సుత్వా ఇమం గాథం అభాసి –

> “తత్ర భిక్ఖవో సమాదహంసు…పే॰…
> ఇన్ద్రియాని రక్ఖన్తి పణ్డితా”తి. (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౨; సం॰ ని॰ ౧.౩౭);

తతియో దక్ఖిణచక్కవాళముద్ధని ఓకాసం లభిత్వా తత్థ ఠితో తం గాథం సుత్వా ఇమం గాథం అభాసి –

“ఛేత్వా ఖీలం ఛేత్వా పలిఘం…పే॰… సుసునాగా”తి. (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౨; సం॰ ని॰ ౧.౩౭);

చతుత్థో ఉత్తరచక్కవాళముద్ధని ఓకాసం లభిత్వా తత్థ ఠితో తం గాథం సుత్వా ఇమం గాథమభాసి –

“యే కేచి బుద్ధం సరణం గతాసే…పే॰…

దేవకాయం పరిపూరేస్సన్తీ”తి. (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩౨; సం॰ ని॰ ౧.౩౭);

తస్సపి తం సద్దం దక్ఖిణచక్కవాళముద్ధని ఠితో అస్సోసి. ఏవం తదా ఇమే చత్తారో బ్రహ్మానో పరిసం థోమేత్వా ఠితా అహేసుం, మహాబ్రహ్మానో ఏకచక్కవాళం ఛాదేత్వా అట్ఠంసు.

అథ భగవా దేవపరిసం ఓలోకేత్వా భిక్ఖూనం ఆరోచేసి – “యేపి తే, భిక్ఖవే, అహేసుం అతీతమద్ధానం అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, తేసమ్పి భగవన్తానం ఏతప్పరమాయేవ దేవతా సన్నిపతితా అహేసుం. సేయ్యథాపి మయ్హం ఏతరహి, యేపి తే, భిక్ఖవే, భవిస్సన్తి అనాగతమద్ధానం అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, తేసమ్పి భగవన్తానం ఏతప్పరమాయేవ దేవతా సన్నిపతితా భవిస్సన్తి సేయ్యథాపి మయ్హం ఏతరహీ”తి. తతో తం దేవపరిసం భబ్బాభబ్బవసేన ద్విధా విభజి “ఏత్తకా భబ్బా, ఏత్తకా అభబ్బా”తి. తత్థ “అభబ్బపరిసా బుద్ధసతేపి ధమ్మం దేసేన్తే న బుజ్ఝతి, భబ్బపరిసా సక్కా బోధేతు”న్తి ఞత్వా పున భబ్బపుగ్గలే చరియవసేన ఛధా విభజి “ఏత్తకా రాగచరితా, ఏత్తకా దోస-మోహ-వితక్క-సద్ధా-బుద్ధిచరితా”తి. ఏవం చరియవసేన పరిగ్గహేత్వా “అస్సా పరిసాయ కీదిసా ధమ్మదేసనా సప్పాయా”తి ధమ్మకథం విచినిత్వా పున తం పరిసం మనసాకాసి – “అత్తజ్ఝాసయేన ను ఖో జానేయ్య, పరజ్ఝాసయేన, అట్ఠుప్పత్తివసేన, పుచ్ఛావసేనా”తి. తతో “పుచ్ఛావసేన జానేయ్యా”తి ఞత్వా “పఞ్హం పుచ్ఛితుం సమత్థో అత్థి, నత్థీ”తి పున సకలపరిసం ఆవజ్జేత్వా “నత్థి కోచీ”తి ఞత్వా “సచే అహమేవ పుచ్ఛిత్వా అహమేవ విస్సజ్జేయ్యం, ఏవమస్సా పరిసాయ సప్పాయం న హోతి. యంనూనాహం నిమ్మితబుద్ధం మాపేయ్య”న్తి పాదకజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ మనోమయిద్ధియా అభిసఙ్ఖరిత్వా నిమ్మితబుద్ధం మాపేసి. సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గీ లక్ఖణసమ్పన్నో పత్తచీవరధరో ఆలోకితవిలోకితాదిసమ్పన్నో హోతూ”తి అధిట్ఠానచిత్తేన సహ పాతురహోసి. సో పాచీనలోకధాతుతో ఆగన్త్వా భగవతో సమసమే ఆసనే నిసిన్నో ఏవం ఆగన్త్వా యాని భగవతా ఇమస్మిం సమాగమే చరియవసేన ఛ సుత్తాని (సు॰ ని॰ ౮౨౻ ఆదయో, ౮౬౮ ఆదయో, ౮౮౪ ఆదయో, ౯౦౧ ఆదయో, ౯౨౧ ఆదయో) కథితాని. సేయ్యథిదం – పురాభేదసుత్తం కలహవివాదసుత్తం చూళబ్యూహం మహాబ్యూహం తువటకం ఇదమేవ సమ్మాపరిబ్బాజనీయన్తి. తేసు రాగచరితదేవతానం సప్పాయవసేన కథేతబ్బస్స ఇమస్స సుత్తస్స పవత్తనత్థం పఞ్హం పుచ్ఛన్తో “**పుచ్ఛామి మునిం పహూతపఞ్ఞ**”న్తి ఇమం గాథమాహ.

తత్థ **పహూతపఞ్ఞ**న్తి మహాపఞ్ఞం. **తిణ్ణ**న్తి చతురోఘతిణ్ణం. **పారఙ్గత**న్తి నిబ్బానప్పత్తం. **పరినిబ్బుత**న్తి సఉపాదిసేసనిబ్బానవసేన పరినిబ్బుతం. **ఠితత్త**న్తి లోకధమ్మేహి అకమ్పనీయచిత్తం. **నిక్ఖమ్మ ఘరా పనుజ్జ కామే**తి వత్థుకామే పనుదిత్వా ఘరావాసా నిక్ఖమ్మ. **కథం భిక్ఖు సమ్మా సో లోకే పరిబ్బజేయ్యా**తి సో భిక్ఖు కథం లోకే సమ్మా పరిబ్బజేయ్య విహరేయ్య అనుపలిత్తో లోకేన హుత్వా, లోకం అతిక్కమేయ్యాతి వుత్తం హోతి. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవ.

౩౬౩. అథ భగవా యస్మా ఆసవక్ఖయం అప్పత్వా లోకే సమ్మా పరిబ్బజన్తో నామ నత్థి, తస్మా తస్మిం రాగచరితాదివసేన పరిగ్గహితే సబ్బపుగ్గలసమూహే తం తం తేసం తేసం సమానదోసానం దేవతాగణానం

అచ్ఛిన్నదోసప్పహానత్థం ''**యస్స మఙ్గలా**''తి ఆరభిత్వా అరహత్తనికూటేనేవ ఖీణాసవపటిపదం పకాసేన్తో పన్నరస గాథాయో అభాసి.

తత్థ పఠమగాథాయ తావ **మఙ్గలా**తి మఙ్గలసుత్తే వుత్తానం దిట్ఠమఙ్గలాదీనమేతం అధివచనం. **సమూహతా**తి సుట్ఠు ఊహతా పఞ్ఞాసత్థేన సముచ్ఛిన్నా. **ఉప్పాతా**తి "ఉక్కాపాతదిసాడాహాదయో ఏవం విపాకా హోన్తీ"తి ఏవం పవత్తా ఉప్పాతాభినివేసా. **సుపినా**తి "పుబ్బణ్హసమయే సుపినం దిస్వా ఇదం నామ హోతి, మజ్ఝన్హికాదీసు ఇదం, వామపస్సేన సయతా దిట్ఠే ఇదం నామ హోతి, దక్ఖిణపస్సాదీహి ఇదం, సుపినన్తే చన్దం దిస్వా ఇదం నామ హోతి, సూరియాదయో దిస్వా ఇద"న్తి ఏవం పవత్తా సుపినాభినివేసా. **లక్ఖణా**తి దణ్డలక్ఖణవత్థలక్ఖణాదిపాఠం పరిత్వా "ఇమినా ఇదం నామ హోతీ"తి ఏవం పవత్తా లక్ఖణాభినివేసా. తే సబ్బేపి బ్రహ్మజాలే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **సో మఙ్గలదోసవిప్పహీనో**తి అట్ఠతింస మహామఙ్గలాని ఠపేత్వా అవసేసా మఙ్గలదోసా నామ. యస్స పనేతే మఙ్గలాదయో సమూహతా, సో మఙ్గలదోసవిప్పహీనో హోతి. అథ వా మఙ్గలానఞ్చ ఉప్పాతాదిదోసానఞ్చ పహీనత్తా మఙ్గలదోసవిప్పహీనో హోతి, న మఙ్గలాదీహి సుద్ధిం పచ్చేతి అరియమగ్గస్స అధిగతత్తా. తస్మా **సమ్మా సో లోకే పరిబ్బజేయ్య**, సో ఖీణాసవో సమ్మా లోకే పరిబ్బజేయ్య అనుపలిత్తో లోకేనాతి.

౩౬౪. దుతియగాథాయ **రాగం వినయేథ మానుసేసు, దిబ్బేసు కామేసు చాపి భిక్ఖూ**తి మానుసేసు చ దిబ్బేసు చ కామగుణేసు అనాగామిమగ్గేన అనుప్పత్తిధమ్మతం నేన్తో రాగం వినయేథ. **అతిక్కమ్మ భవం సమేచ్చ ధమ్మ**న్తి ఏవం రాగం వినేత్వా తతో పరం అరహత్తమగ్గేన సబ్బప్పకారతో పరిఞ్ఞాభిసమయాదయో సాధేన్తో చతుసచ్చభేదమ్పి సమేచ్చ ధమ్మం ఇమాయ పటిపదాయ తివిధమ్పి అతిక్కమ్మ భవం. **సమ్మా సో**తి సోపి భిక్ఖు సమ్మా లోకే పరిబ్బజేయ్య.

౩౬౫. తతియగాథాయ ''**అనురోధవిరోధవిప్పహీనో**''తి సబ్బవత్థూసు పహీనరాగదోసో. సేసం వుత్తనయమేవ సబ్బగాథాసు చ "సోపి భిక్ఖు సమ్మా లోకే పరిబ్బజేయ్యా"తి యోజేతబ్బం. ఇతో పరఞ్హి యోజనమ్పి అవత్వా అవుత్తనయమేవ వణ్ణయిస్సామ.

౩౬౬. చతుత్థగాథాయ సత్తసఙ్ఖారవసేన దువిధం **పియఞ్చ అప్పియఞ్చ** వేదితబ్బం, తత్థ ఛన్దరాగపటిఘప్పహానేన **హిత్వా. అనుపాదాయా**తి చతూహి ఉపాదానేహి కఞ్చి ధమ్మం అగ్గహేత్వా. **అనిస్సితో కుహిఞ్చీ**తి అట్ఠసతభేదేన తణ్హానిస్సయేన ద్వాసట్ఠిభేదేన దిట్ఠినిస్సయేన చ కుహిఞ్చి రూపాదిధమ్మే భవే వా అనిస్సితో. **సంయోజనియేహి విప్పముత్తో**తి సబ్బేపి తేభూమకధమ్మా దసవిధసంయోజనస్స విసయత్తా సంయోజనియా, తేహి సబ్బప్పకారతో మగ్గభావనాయ పరిఞ్ఞాతత్తా చ విప్పముత్తోతి అత్థో. పఠమపాదేన చేత్థ రాగదోసప్పహానం వుత్తం, దుతియేన ఉపాదానానిస్సయాభావో, తతియేన సేసాకుసలేహి అకుసలవత్థూహి చ విప్పమోక్ఖో. పఠమేన వా రాగదోసప్పహానం, దుతియేన తదుపాయో, తతియేన తేసం పహీనత్తా సంయోజనియేహి విప్పమోక్ఖోతి వేదితబ్బో.

౩౬౭. పఞ్చమగాథాయ **ఉపధీసూ**తి ఖన్ధుపధీసు. **ఆదాన**న్తి ఆదాతబ్బట్ఠేన తేయేవ వుచ్చన్తి. **అనఞ్ఞనేయ్యో**తి అనిచ్చాదీనం సుదిట్ఠత్తా "ఇదం సేయ్యో"తి కేనచి అనేతబ్బో. సేసం ఉత్తానపదత్థమేవ. ఇదం వుత్తం హోతి – ఆదానేసు చతుత్థమగ్గేన సబ్బసో ఛన్దరాగం వినేత్వా సో వినీతఛన్దరాగో, తేసు ఉపధీసు న సారమేతి, సబ్బే ఉపధీ అసారకత్తేనేవ

పస్సతి. తతో తేసు దువిధేనపి నిస్సయేన అనిస్సితో అఞ్ఞేన వా కేనచి "ఇదం సేయ్యో"తి అనేతబ్బో ఖీణాసవో భిక్ఖు సమ్మా సో లోకే పరిబ్బజేయ్య.

౩౬౮. ఛట్ఠగాథాయ **అవిరుద్ధో**తి ఏతేసం తిణ్ణం దుచ్చరితానం పహీనత్తా సుచరితేహి సద్ధిం అవిరుద్ధో. **విదిత్వా ధమ్మ**న్తి మగ్గేన చతుసచ్చధమ్మం ఞత్వా. **నిబ్బానపదాభిపత్థయానో**తి అనుపాదిసేసం ఖన్ధపరినిబ్బానపదం పత్థయమానో. సేసం ఉత్తానత్థమేవ.

౩౬౯. సత్తమగాథాయ **అక్కుట్ఠో**తి దసహి అక్కోసవత్థూహి అభిసత్తో. **న సన్ధియేథా**తి న ఉపనయ్హేథ న కుప్పేయ్య. **లద్ధా పరభోజనం న మజ్జే**తి పరేహి దిన్నం సద్ధాదేయ్యం లభిత్వా "అహం ఞాతో యసస్సీ లాభీ"తి న మజ్జేయ్య. సేసం ఉత్తానత్థమేవ.

౩౭౦. అట్ఠమగాథాయ **లోభ**న్తి విసమలోభం. **భవ**న్తి కామభవాదిభవం. ఏవం ద్వీహి పదేహి భవభోగతణ్హా వుత్తా. పురిమేన వా సబ్బాపి తణ్హా, పచ్ఛిమేన కమ్మభవో. **విరతో ఛేదనబన్ధనా చా**తి ఏవమేతేసం కమ్మకిలేసానం పహీనత్తా పరసత్తఛేదనబన్ధనా చ విరతోతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

౩౭౧. నవమగాథాయ **సారుప్పం అత్తనో విదిత్వా**తి అత్తనో భిక్ఖుభావస్స పతిరూపం అనేసనాదిం పహాయ సమ్మాఏసనాదిఆజీవసుద్ధిం అఞ్ఞాయ సమ్మాపటిపత్తిం తత్థ పతిట్ఠహనేన విదిత్వా. న హి ఞాతమత్తేనేవ కిఞ్చి హోతి. **యథాతథియ**న్తి యథాతథం యథాభూతం. **ధమ్మ**న్తి ఖన్ధాయతనాదిభేదం యథాభూతఞాణేన, చతుసచ్చధమ్మం వా మగ్గేన విదిత్వా. సేసం ఉత్తానత్థమేవ.

౩౭౨. దసమగాథాయ **నో నిరాసో అనాసిసానో**తి యస్స అరియమగ్గేన వినాసితత్తా అనుసయా చ న సన్తి, అకుసలమూలా చ సమూహతా, సో నిరాసో నిత్తణ్హో హోతి. తతో ఆసాయ అభావేన కఞ్చి రూపాదిధమ్మం నాసీసతి. తేనాహ "నిరాసో అనాసిసానో"తి. సేసం వుత్తనయమేవ.

౩౭౩. ఏకాదసమగాథాయ **ఆసవఖీణో**తి ఖీణచతురాసవో. **పహీనమానో**తి పహీననవవిధమానో. **రాగపథ**న్తి రాగవిసయభూతం తేభూమకధమ్మజాతం. **ఉపాతివత్తో**తి పరిఞ్ఞాపహానేహి అతిక్కన్తో. **దన్తో**తి సబ్బద్వారవిసేవనం హిత్వా అరియేన దమథేన దన్తభూమిం పత్తో. **పరినిబ్బుతో**తి కిలేసగ్గివూపసమేన సీతిభూతో. సేసం వుత్తనయమేవ.

౩౭౪. ద్వాదసమగాథాయ **సద్ధో**తి బుద్ధాదిగుణేసు పరప్పచ్చయవిరహితత్తా సబ్బాకారసమ్పన్నేన అవేచ్చప్పసాదేన సమన్నాగతో, న పరస్స సద్ధాయ పటిపత్తియం గమనభావేన. యథాహ – "న ఖ్వాహం ఏత్థ భన్తే భగవతో సద్ధాయ గచ్ఛామీ"తి (అం॰ ని॰ ౫.౩౪). **సుతవా**తి వోసితసుతకిచ్చత్తా పరమత్థికసుతసమన్నాగతో. **నియామదస్సీ**తి సంసారకన్తారమూళ్హే లోకే అమతపురగామినో సమ్మత్తనియామభూతస్స మగ్గస్స దస్సావీ, దిట్ఠమగ్గోతి వుత్తం హోతి. **వగ్గగతేసు న వగ్గసారీ**తి వగ్గగతా నామ ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతికా అఞ్ఞమఞ్ఞం పటిలోమత్తా, ఏవం వగ్గాహి దిట్ఠీహి గతేసు సత్తేసు న వగ్గసారీ – "ఇదం ఉచ్ఛిజ్జిస్సతి, ఇదం తథేవ భవిస్సతీ"తి ఏవం దిట్ఠివసేన అగమనతో. **పటిఘ**న్తి పటిఘాతకం, చిత్తవిఘాతకన్తి వుత్తం హోతి. దోసవిసేసనమేవేతం. **వినేయ్యా**తి వినేత్వా. సేసం వుత్తనయమేవ.

౩౭౫. తేరసమగాథాయ **సంసుద్ధజినోతి** సంసుద్ధేన అరహత్తమగ్గేన విజితకిలేసో. **వివట్టచ్ఛదోతి** వివటరాగదోసమోహఛదనో. **ధమ్మేసు వసీతి** చతుసచ్చధమ్మేసు వసిప్పత్తో. న హిస్స సక్కా తే ధమ్మా యథా ఞాతా కేనచి అఞ్ఞథా కాతుం, తేన ఖీణాసవో "ధమ్మేసు వసీ"తి వుచ్చతి. **పారగూతి** పారం వుచ్చతి నిబ్బానం, తం గతో, సఉపాదిసేసవసేన అధిగతోతి వుత్తం హోతి. **అనేజోతి** అపగతతణ్హాచలనో. **సఙ్ఖారనిరోధఞాణకుసలోతి** సఙ్ఖారనిరోధో వుచ్చతి నిబ్బానం, తమ్హి ఞాణం అరియమగ్గపఞ్ఞా, తత్థ కుసలో, చతుక్ఖత్తుం భావితత్తా ఛేకోతి వుత్తం హోతి.

౩౭౬. చుద్దసమగాథాయ **అతీతేసూతి** పవత్తిం పత్వా అతిక్కన్తేసు పఞ్చక్ఖన్ధేసు. **అనాగతేసూతి** పవత్తిం అప్పత్తేసు పఞ్చక్ఖన్ధేసు ఏవ. **కప్పాతీతోతి** "అహం మమ"న్తి కప్పనం సబ్బమ్పి వా తణ్హాదిట్ఠికప్పం అతీతో. **అతిచ్చ సుద్ధిపఞ్ఞోతి** అతీవ సుద్ధిపఞ్ఞో, అతిక్కమిత్వా వా సుద్ధిపఞ్ఞో. కిం అతిక్కమిత్వా? అద్ధత్తయం. అరహా హి య్వాయం అవిజ్జాసఙ్ఖారసఙ్ఖాతో అతీతో అద్ధా, జాతిజరామరణసఙ్ఖాతో అనాగతో అద్ధా, విఞ్ఞాణాదిభవపరియన్తో పచ్చుప్పన్నో చ అద్ధా, తం సబ్బమ్పి అతిక్కమ్మ కఙ్ఖం వితరిత్వా పరమసుద్ధిప్పత్తపఞ్ఞో హుత్వా ఠితో. తేన వుచ్చతి "అతిచ్చ సుద్ధిపఞ్ఞో"తి. **సబ్బాయతనేహీతి** ద్వాదసహాయతనేహి. అరహా హి ఏవం కప్పాతీతో. కప్పాతీతత్తా అతిచ్చ సుద్ధిపఞ్ఞత్తా చ ఆయతిం న కిఞ్చి ఆయతనం ఉపేతి. తేనాహ – "సబ్బాయతనేహి విప్పముత్తో"తి.

౩౭౭. పన్నరసమగాథాయ **అఞ్ఞాయ పదన్తి** యే తే "సచ్చానం చతురో పదా"తి వుత్తా, తేసు ఏకేకపదం పుబ్బభాగసచ్చవవత్థాపనపఞ్ఞాయ ఞత్వా. **సమేచ్చ ధమ్మన్తి** తతో పరం చతూహి అరియమగ్గేహి చతుసచ్చధమ్మం సమేచ్చ. **వివటం దిస్వాన పహానమాసవానన్తి** అథ పచ్చవేక్ఖణఞాణేన ఆసవక్ఖయసఙ్ఖాతం నిబ్బానం వివటం పాకటమనావటం దిస్వా. **సబ్బుపధీనం పరిక్ఖయాతి** సబ్బేసం ఖన్ధకామగుణకిలేసాభిసఙ్ఖారభేదానం ఉపధీనం పరిక్ఖీణత్తా కత్థచి అసజ్జమానో భిక్ఖు **సమ్మా సో లోకే పరిబ్బజేయ్య** విహరేయ్య, అనల్లీయన్తో లోకం గచ్ఛేయ్యాతి దేసనం నిట్ఠాపేసి.

౩౭౮. తతో సో నిమ్మితో ధమ్మదేసనం థోమేన్తో **"అద్ధా హి భగవా"**తి ఇమం గాథమాహ. తత్థ **యో సో ఏవం విహారీతి** యో సో మఙ్గలాదీని సమూహనిత్వా సబ్బమఙ్గలదోసప్పహానవిహారీ, యోపి సో దిబ్బమానుసకేసు కామేసు రాగం వినేయ్య భవాతిక్కమ్మ ధమ్మాభిసమయవిహారీతి ఏవం తాయ తాయ గాథాయ నిద్దిట్ఠభిక్ఖుం దస్సేన్తో ఆహ. సేసం ఉత్తానమేవ. అయం పన యోజనా – అద్ధా హి భగవా తథేవ ఏతం యం త్వం "యస్స మఙ్గలా సమూహతా"తిఆదీని వత్వా తస్సా తస్సా గాథాయ పరియోసానే "సమ్మా సో లోకే పరిబ్బజేయ్యా"తి అవచ. కిం కారణం? యో సో ఏవంవిహారీ భిక్ఖు, సో ఉత్తమేన దమథేన దన్తో, సబ్బాని చ దసపి సంయోజనాని చతురో చ యోగే వీతివత్తో హోతి. తస్మా సమ్మా సో లోకే పరిబ్బజేయ్య, నత్థి మే ఏత్థ విచికిచ్ఛాతి ఇతి దేసనాథోమనగాథమ్పి వత్వా అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం నిట్ఠాపేసి. సుత్తపరియోసానే కోటిసతసహస్సదేవతానం అగ్గఫలప్పత్తి అహోసి, సోతాపత్తిసకదాగామిఅనాగామిఫలప్పత్తా పన గణనతో అసఙ్ఖ్యేయ్యాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సమ్మాపరిబ్బాజనీయసుత్తవణ్ణనా

నిట్ఠితా.

౧౪. ధమ్మికసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి ధమ్మికసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? తిట్ఠమానే కిర భగవతి లోకనాథే ధమ్మికో నామ ఉపాసకో అహోసి నామేన చ పటిపత్తియా చ. సో కిర సరణసమ్పన్నో సీలసమ్పన్నో బహుస్సుతో పిటకత్తయధరో అనాగామీ అభిఞ్ఞాలాభీ ఆకాసచారీ అహోసి. తస్స పరివారా పఞ్చసతా ఉపాసకా, తేపి తాదిసా ఏవ అహేసుం. తస్సేకదివసం ఉపోసథికస్స రహోగతస్స పటిసల్లీనస్స మజ్ఝిమయామావసానసమయే ఏవం పరివితక్కో ఉదపాది – “యంనూనాహం అగారియఅనగారియానం పటిపదం పుచ్ఛేయ్య”న్తి. సో పఞ్చహి ఉపాసకసతేహి పరివుతో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా తమత్థం పుచ్ఛి, భగవా చస్స బ్యాకాసి. తత్థ పుబ్బే వణ్ణితసదిసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం, అపుబ్బం వణ్ణయిస్సామ.

౩౭౯. తత్థ పఠమగాథాయ తావ **కథంకరో**తి కథం కరోన్తో కథం పటిపజ్జన్తో. **సాధు హోతీ**తి సున్దరో అనవజ్జో అత్థసాధనో హోతి. **ఉపాసకాసే**తి ఉపాసకాఇచ్చేవ వుత్తం హోతి. సేసమత్థతో పాకటమేవ. అయం పన యోజనా – యో వా అగారా అనగారమేతి పబ్బజతి, యే వా అగారినో ఉపాసకా, ఏతేసు దువిధేసు సావకేసు కథంకరో సావకో సాధు హోతీతి.

౩౮౦-౧. ఇదాని ఏవం పుట్ఠస్స భగవతో బ్యాకరణసమత్థతం దీపేన్తో “**తువఞ్హీ**”తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **గతి**న్తి అజ్ఝాసయగతిం. **పరాయణ**న్తి నిప్ఫత్తిం. అథ వా **గతి**న్తి నిరయాదిపఞ్చప్పభేదం. **పరాయణ**న్తి గతితో పరం అయనం గతివిప్పమోక్ఖం పరినిబ్బానం, **న చత్థి తుల్యో**తి తయా సదిసో నత్థి. **సబ్బం తువం ఞాణమవేచ్చ ధమ్మం, పకాసేసి సత్తే అనుకమ్పమానో**తి త్వం భగవా యదత్థి ఞేయ్యం నామ, తం అనవసేసం అవేచ్చ పటివిజ్ఝిత్వా సత్తే అనుకమ్పమానో సబ్బం ఞాణఞ్చ ధమ్మఞ్చ పకాసేసి. యం యం యస్స హితం హోతి, తం తం తస్స ఆవికాసియేవ దేసేసియేవ, న తే అత్థి ఆచరియముట్ఠీతి వుత్తం హోతి. **విరోచసి విమలో**తి ధూమరజాదివిరహితో వియ చన్దో, రాగాదిమలాభావేన విమలో విరోచసి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ.

౩౮౨. ఇదాని యేసం తదా భగవా ధమ్మం దేసేసి, తే దేవపుత్తే కిత్తేత్వా భగవన్తం పసంసన్తో “**ఆగఞ్ఛి తే సన్తికే**”తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **నాగరాజా ఏరావణో నామా**తి అయం కిర ఏరావణో నామ దేవపుత్తో కామరూపీ దిబ్బే విమానే వసతి. సో యదా సక్కో ఉయ్యానకీళం గచ్ఛతి, తదా దియడ్ఢసతయోజనం కాయం అభినిమ్మినిత్వా తేత్తింస కుమ్భే మాపేత్వా ఏరావణో నామ హత్థీ హోతి. తస్స ఏకేకస్మిం కుమ్భే ద్వే ద్వే దన్తా హోన్తి, ఏకేకస్మిం దన్తే సత్త సత్త పోక్ఖరణియో, ఏకేకిస్సా పోక్ఖరణియా సత్త సత్త పదుమినియో, ఏకేకిస్సా పదుమినియా సత్త సత్త పుప్ఫాని, ఏకేకస్మిం పుప్ఫే సత్త సత్త పత్తాని, ఏకేకస్మిం పత్తే సత్త సత్త అచ్ఛరాయో నచ్చన్తి పదుమచ్ఛరాయోత్వేవ విస్సుతా సక్కస్స నాటకిత్థియో, యా చ విమానవత్థుస్మిమ్పి “భమన్తి కఞ్ఞా పదుమేసు సిక్ఖితా”తి (వి॰ వ॰ ౧౦౩౪) ఆగతా. తేసం పన తేత్తింసకుమ్భానం మజ్ఝే సుదస్సనకుమ్భో నామ తింసయోజనమత్తో హోతి, తత్థ యోజనప్పమాణో మణిపల్లఙ్కో తియోజనుబ్బేధో పుప్ఫమణ్డపే అత్థరీయతి. తత్థ సక్కో దేవానమిన్దో అచ్ఛరాసఙ్ఘపరివుతో దిబ్బసమ్పత్తిం పచ్చనుభోతి. సక్కే పన దేవానమిన్దే ఉయ్యానకీళాతో పటినివత్తే పున తం రూపం సంహరిత్వాన దేవపుత్తోవ హోతి. తం సన్ధాయాహ – “ఆగఞ్ఛి తే సన్తికే నాగరాజా ఏరావణో నామా”తి. **జినోతి సుత్వా**తి “విజితపాపధమ్మో ఏస భగవా”తి ఏవం సుత్వా. **సోపి తయా మన్తయిత్వా**తి తయా సద్ధిం మన్తయిత్వా, పఞ్హం పుచ్ఛిత్వాతి అధిప్పాయో. **అజ్ఝగమా**తి అధిఅగమా, గతోతి వుత్తం హోతి. **సాధూతి సుత్వాన పతీతరూపో**తి తం పఞ్హం సుత్వా “సాధు భన్తే”తి అభినన్దిత్వా తుట్ఠరూపో గతోతి అత్థో.

౩౮౩. **రాజాపి తం వేస్సవణో కువేరో**తి ఏత్థ సో యక్ఖో రఞ్జనట్ఠేన **రాజా**, విసాణాయ రాజధానియా రజ్జం కారేతీతి **వేస్సవణో**, పురిమనామేన **కువేరో**తి వేదితబ్బో. సో కిర కువేరో నామ బ్రాహ్మణమహాసాలో హుత్వా దానాదీని పుఞ్ఞాని కత్వా విసాణాయ రాజధానియా అధిపతి హుత్వా నిబ్బత్తో. తస్మా "కువేరో వేస్సవణో"తి వుచ్చతి. వుత్తఞ్హేతం ఆటానాటియసుత్తే –

> "కువేరస్స ఖో పన, మారిస, మహారాజస్స విసాణా నామ రాజధానీ, తస్మా కువేరో మహారాజా 'వేస్సవణో'తి పవుచ్చతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౮౧) –

సేసమేత్థ పాకటమేవ.

తత్థ సియా – కస్మా పన దూరతరే తావతింసభవనే వసన్తో ఏరావణో పఠమం ఆగతో, వేస్సవణో పచ్ఛా, ఏకనగరేవ వసన్తో అయం ఉపాసకో సబ్బపచ్ఛా, కథఞ్చ సో తేసం ఆగమనం అఞ్ఞాసి, యేన ఏవమాహాతి? వుచ్చతే – వేస్సవణో కిర తదా అనేకసహస్సపవాళపల్లఙ్కం ద్వాదసయోజనం నారివాహనం అభిరుయ్హ పవాళకున్తం ఉచ్చారేత్వా దససహస్సకోటియక్ఖేహి పరివుతో "భగవన్తం పఞ్హం పుచ్ఛిస్సామీ"తి ఆకాసట్ఠకవిమానాని పరిహరిత్వా మగ్గేన మగ్గం ఆగచ్ఛన్తో వేళుకణ్డకనగరే నన్దమాతాయ ఉపాసికాయ నివేసనస్స ఉపరిభాగం సమ్పత్తో. ఉపాసికాయ అయమానుభావో – పరిసుద్ధసీలా హోతి, నిచ్చం వికాలభోజనా పటివిరతా, పిటకత్తయధారినీ, అనాగామిఫలే పతిట్ఠితా. సా తమ్హి సమయే సీహపఞ్జరం ఉగ్ఘాటేత్వా ఉతుగ్గహణత్థాయ మాలుతేరితోకాసే ఠత్వా అట్ఠకపారాయనవగ్గే పరిమణ్డలేహి పదబ్యఞ్జనేహి మధురేన సరేన భాసతి. వేస్సవణో తత్థేవ యానాని ఠపేత్వా యావ ఉపాసికా "ఇదమవోచ భగవా మగధేసు విహరన్తో పాసాణకే చేతియే పరిచారకసోళసన్నం బ్రాహ్మణాన"న్తి నిగమనం అభాసి, తావ సబ్బం సుత్వా వగ్గపరియోసానే సువణ్ణమురజసదిసం మహన్తం గీవం పగ్గహేత్వా "సాధు సాధు భగినీ"తి సాధుకారమదాసి. సా "కో ఏత్థా"తి ఆహ. "అహం భగిని వేస్సవణో"తి. ఉపాసికా కిర పఠమం సోతాపన్నా అహోసి, పచ్ఛా వేస్సవణో. తం సో ధమ్మతో సహోదరభావం సన్ధాయ ఉపాసికం భగినివాదేన సముదాచరతి. ఉపాసికాయ చ "వికాలో, భాతిక భద్రముఖ, యస్స దాని కాలం మఞ్ఞసీ"తి వుత్తో "అహం భగిని తయి పసన్నో పసన్నాకారం కరోమీ"తి ఆహ. తేన హి భద్రముఖ, మమ ఖేత్తే నిప్ఫన్నం సాలిం కమ్మకరా ఆహరితుం న సక్కోన్తి, తం తవ పరిసాయ ఆణాపేహీతి. సో "సాధు భగినీ"తి యక్ఖే ఆణాపేసి. తే అడ్ఢతేరస కోట్ఠాగారసతాని పూరేసుం. తతో పభుతి కోట్ఠాగారం ఊనం నామ నాహోసి, "నన్దమాతు కోట్ఠాగారం వియా"తి లోకే నిదస్సనం అహోసి. వేస్సవణో కోట్ఠాగారాని పూరేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమి. భగవా "వికాలే ఆగతోసీ"తి ఆహ. అథ భగవతో సబ్బం ఆరోచేసి. ఇమినా కారణేన ఆసన్నతరేపి చాతుమహారాజికభవనే వసన్తో వేస్సవణో పచ్ఛా ఆగతో. ఏరావణస్స పన న కిఞ్చి అన్తరా కరణీయం అహోసి, తేన సో పఠమతరం ఆగతో.

అయం పన ఉపాసకో కిఞ్చాపి అనాగామీ పకతియావ ఏకభత్తికో, తథాపి తదా ఉపోసథదివసోతి కత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ సాయన్హసమయం సునివత్థో సుపారుతో పఞ్చసతఉపాసకపరివుతో జేతవనం గన్త్వా ధమ్మదేసనం సుత్వా అత్తనో ఘరం ఆగమ్మ తేసం ఉపాసకానం సరణసీలఉపోసథానిసంసాదిభేదం ఉపాసకధమ్మం కథేత్వా తే ఉపాసకే ఉయ్యోజేసి. తేసఞ్చ తస్సేవ ఘరే ముట్ఠిహత్థప్పమాణపాదకాని పఞ్చ కప్పియమఞ్చసతాని పాటేక్కోవరకేసు పఞ్ఞత్తాని హోన్తి. తే అత్తనో అత్తనో ఓవరకం పవిసిత్వా సమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసీదింసు, ఉపాసకోపి తథేవాకాసి. తేన చ సమయేన సావత్థినగరే సత్తపఞ్ఞాస కులసతసహస్సాని వసన్తి, మనుస్సగణనాయ అట్ఠారసకోటిమనుస్సా. తేన పఠమయామే

హత్థిఅస్సమనుస్సభేరిసద్దాదీహి సావత్థినగరం మహాసముద్దో వియ ఏకసద్దం హోతి. మజ్ఝిమయామసమనన్తరే సో సద్దో పటిప్పస్సమ్భతి . తస్మిం కాలే ఉపాసకో సమాపత్తితో వుట్ఠాయ అత్తనో గుణే ఆవజ్జేత్వా "యేనాహం మగ్గసుఖేన ఫలసుఖేన సుఖితో విహరామి, ఇదం సుఖం కం నిస్సాయ లద్ధ"న్తి చిన్తేత్వా "భగవన్తం నిస్సాయా"తి భగవతి చిత్తం పసాదేత్వా "భగవా ఏతరహి కతమేన విహారేన విహరతీ"తి ఆవజ్జేన్తో దిబ్బేన చక్ఖునా ఏరావణవేస్సవణే దిస్వా దిబ్బాయ సోతధాతుయా ధమ్మదేసనం సుత్వా చేతోపరియఞాణేన తేసం పసన్నచిత్తతం ఞత్వా "యంనూనాహమ్పి భగవన్తం ఉభయహితం పటిపదం పుచ్ఛేయ్య"న్తి చిన్తేసి. తస్మా సో ఏకనగరే వసన్తోపి సబ్బపచ్ఛా ఆగతో, ఏవఞ్చ నేసం ఆగమనం అఞ్ఞాసి. తేనాహ – "ఆగఞ్ఛి తే సన్తికే నాగరాజా...పే.... సో చాపి సుత్వాన పతీతరూపో"తి.

౩౮౪. ఇదాని ఇతో బహిద్ధా లోకసమ్మతేహి సమణబ్రాహ్మణేహి ఉక్కట్ఠభావేన భగవన్తం పసంసన్తో **''యే కేచిమే''**తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **తిత్థియా**తి నన్దవచ్ఛసంకిచ్చేహి ఆదిపుగ్గలేహి తీహి తిత్థకరేహి కతే దిట్ఠితిత్థే జాతా, తేసం సాసనే పబ్బజితా పూరణాదయో ఛ సత్థారో. తత్థ నాటపుత్తో నిగణ్ఠో, అవసేసా ఆజీవకాతి తే సబ్బే దస్సేన్తో ఆహ **''యే కేచిమే తిత్థియా వాదసీలా''**తి, "మయం సమ్మా పటిపన్నా, అఞ్ఞే మిచ్ఛా పటిపన్నా"తి ఏవం వాదకరణసీలా లోకం ముఖసత్తీహి వితుదన్తా విచరన్తి. **ఆజీవకా వా**తి తే ఏకజ్ఝముద్దిట్ఠే భిన్దిత్వా దస్సేతి. **నాతితరన్తీ**తి నాతిక్కమన్తి. **సబ్బే**తి అఞ్ఞేపి యే కేచి తిత్థియసావకాదయో, తేపి పరిగ్గణ్హన్తో ఆహ. **''ఠితో వజన్తం వియా''**తి యథా కోచి ఠితో గతివికలో సీఘగామినం పురిసం గచ్ఛన్తం నాతితరేయ్య, ఏవం తే పఞ్ఞాగతియా అభావేన తే తే అత్థప్పభేదే బుజ్ఝితుం అసక్కోన్తా ఠితా, అతిజవనపఞ్ఞం భగవన్తం నాతితరన్తీతి అత్థో.

౩౮౫. **బ్రాహ్మణా వాదసీలా వుద్ధా చా**తి ఏత్తావతా చఙ్కీతారుక్ఖపోక్ఖరసాతిజాణుస్సోణిఆదయో దస్సేతి, **అపి బ్రాహ్మణా సన్తి కేచీ**తి ఇమినా మజ్ఝిమాపి దహరాపి కేవలం బ్రాహ్మణా సన్తి అత్థి ఉపలబ్భన్తి కేచీతి ఏవం అస్సలాయనవాసేట్ఠఅమ్బట్ఠఉత్తరమాణవకాదయో దస్సేతి. **అత్థబద్ధా**తి "అపి ను ఖో ఇమం పఞ్హం బ్యాకరేయ్య, ఇమం కఙ్ఖం ఛిన్దేయ్యా"తి ఏవం అత్థబద్ధా భవన్తి. **యే చాపి అఞ్ఞే**తి అఞ్ఞేపి యే "మయం వాదినో"తి ఏవం మఞ్ఞమానా విచరన్తి ఖత్తియపణ్డితబ్రాహ్మణబ్రహ్మదేవయక్ఖాదయో అపరిమాణా. తేపి సబ్బే తయి అత్థబద్ధా భవన్తీతి దస్సేతి.

౩౮౬-౭. ఏవం నానప్పకారేహి భగవన్తం పసంసిత్వా ఇదాని ధమ్మేనేవ తం పసంసిత్వా ధమ్మకథం యాచన్తో **''అయఞ్హి ధమ్మో''**తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **అయఞ్హి ధమ్మో**తి సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మే సన్ధాయాహ. **నిపుణో**తి సణ్హో దుప్పటివిజ్ఝో. **సుఖో**తి పటివిద్ధో సమానో లోకుత్తరసుఖమావహతి, తస్మా సుఖావహత్తా "సుఖో"తి వుచ్చతి. **సుప్పవుత్తో**తి సుదేసితో. **సుస్సూసమానా**తి సోతుకామమ్హాతి అత్థో. **తం నో వదా**తి తం ధమ్మం అమ్హాకం వద. "త్వం నో"తిపి పాఠో, త్వం అమ్హాకం వదాతి అత్థో. **సబ్బేపిమే భిక్ఖవో**తి తఙ్ఖణం నిసిన్నాని కిర పఞ్చ భిక్ఖుసతాని హోన్తి, తాని దస్సేన్తో యాచతి. **ఉపాసకా చాపీ**తి అత్తనో పరివారే అఞ్ఞే చ దస్సేతి. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౩౮౮. అథ భగవా అనగారియపటిపదం తావ దస్సేతుం భిక్ఖూ ఆమన్తేత్వా **''సుణాథ మే భిక్ఖవో''**తిఆదిమాహ. తత్థ **ధమ్మం ధుతం తఞ్చ చరాథ సబ్బే**తి కిలేసే ధునాతీతి ధుతో, ఏవరూపం కిలేసధుననకం పటిపదాధమ్మం సావయామి వో, తఞ్చ మయా సావితం సబ్బే చరథ పటిపజ్జథ, మా పమాదిత్థాతి వుత్తం హోతి. **ఇరియాపథ**న్తి గమనాదిచతుబ్బిధం. **పబ్బజితానులోమిక**న్తి సమణసారుప్పం సతిసమ్పజఞ్ఞయుత్తం. అరఞ్ఞే కమ్మట్ఠానానుయోగవసేన పవత్తమేవాతి అపరే. **సేవేథ న**న్తి తం ఇరియాపథం భజేయ్య . **అత్థదసో**తి హితానుపస్సీ. **ముతీమా**తి బుద్ధిమా. సేసమేత్థ గాథాయ పాకటమేవ.

౩౮౯. **నో వే వికాలే**తి ఏవం పబ్బజితానులోమికం ఇరియాపథం సేవమానో చ దివామజ్ఝన్హికవీతిక్కమం ఉపాదాయ వికాలే న చరేయ్య భిక్ఖు, యుత్తకాలే ఏవ పన గామం పిణ్డాయ చరేయ్య. కిం కారణం? **అకాలచారిఞ్హి సజన్తి సఙ్గా,** అకాలచారిం పుగ్గలం రాగసఙ్గాదయో అనేకే సఙ్గా సజన్తి పరిస్సజన్తి ఉపగుహన్తి అల్లీయన్తి. **తస్మా వికాలే న చరన్తి బుద్ధా,** తస్మా యే చతుసచ్చబుద్ధా అరియపుగ్గలా, న తే వికాలే పిణ్డాయ చరన్తీతి. తేన కిర సమయేన వికాలభోజనసిక్ఖాపదం అప్పఞ్ఞత్తం హోతి, తస్మా ధమ్మదేసనావసేనేవేత్థ పుథుజ్జనానం ఆదీనవం దస్సేన్తో ఇమం గాథమాహ. అరియా పన సహ మగ్గపటిలాభా ఏవ తతో పటివిరతా హోన్తి, ఏసా ధమ్మతా.

౩౯౦. ఏవం వికాలచరియం పటిసేధేత్వా ‘‘కాలే చరన్తేనపి ఏవం చరితబ్బ’’న్తి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**రూపా చ సద్దా చా**’’తి. తస్సత్థో – యే తే రూపాదయో నానప్పకారకం మదం జనేన్తా సత్తే సమ్మదయన్తి, తేసు పిణ్డపాతపారిసుద్ధిసుత్తాదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౪౩౮ ఆదయో) వుత్తనయేన ఛన్దం వినోదేత్వా యుత్తకాలేనేవ పాతరాసం పవిసేయ్యాతి. ఏత్థ చ పాతో అసితబ్బోతి **పాతరాసో,** పిణ్డపాతస్సేతం నామం. యో యత్థ లబ్భతి, సో పదేసోపి తం యోగేన ‘‘పాతరాసో’’తి ఇధ వుత్తో. యతో పిణ్డపాతం లభతి, తం ఓకాసం గచ్ఛేయ్యాతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౩౯౧. ఏవం పవిట్ఠో –

‘‘పిణ్డఞ్చ భిక్ఖు సమయేన లద్ధా,
ఏకో పటిక్కమ్మ రహో నిసీదే;
అజ్ఝత్తచిన్తీ న మనో బహిద్ధా,
నిచ్ఛారయే సఙ్గహితత్తభావో’’.

తత్థ **పిణ్డ**న్తి మిస్సకభిక్ఖం, సా హి తతో తతో సమోధానేత్వా సమ్పిణ్డితట్ఠేన ‘‘పిణ్డో’’తి వుచ్చతి. **సమయేనా**తి అన్తోమజ్ఝన్హికకాలే. **ఏకో పటిక్కమ్మా**తి కాయవివేకం సమ్పాదేన్తో అదుతియో నివత్తిత్వా. **అజ్ఝత్తచిన్తీ**తి తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా ఖన్ధసన్తానం చిన్తేన్తో. **న మనో బహిద్ధా నిచ్ఛారయే**తి బహిద్ధా రూపాదీసు రాగవసేన చిత్తం న నీహరే. **సఙ్గహితత్తభావో**తి సుట్ఠు గహితచిత్తో.

౩౯౨. ఏవం విహరన్తో చ –

‘‘సచేపి సో సల్లపే సావకేన,
అఞ్ఞేన వా కేనచి భిక్ఖునా వా;
ధమ్మం పణీతం తముదాహరేయ్య,
న పేసుణం నోపి పరూపవాదం’’.

కిం వుత్తం హోతి? సో యోగావచరో కిఞ్చిదేవ సోతుకామతాయ ఉపగతేన సావకేన వా కేనచి అఞ్ఞతిత్థియగహట్ఠాదినా వా ఇధేవ పబ్బజితేన భిక్ఖునా వా సద్ధిం సచేపి సల్లపే, అథ య్వాయం మగ్గఫలాదిపటిసంయుత్తో దసకథావత్థుభేదో వా అతప్పకట్ఠేన పణీతో ధమ్మో. తం ధమ్మం పణీతం ఉదాహరేయ్య, అఞ్ఞం పన పిసుణవచనం వా పరూపవాదం వా అప్పమత్తకమ్పి న ఉదాహరేయ్యాతి.

౩౯౩. ఇదాని తస్మిం పరూపవాదే దోసం దస్సేన్తో ఆహ “**వాదఞ్హి ఏకే**”తి. తస్సత్థో – ఇధేకచ్చే మోఘపురిసా పరూపవాదసఙ్ఖాతం నానప్పకారం విగ్గాహికకథాభేదం **వాదం పటిసేనియన్తి** విరుజ్ఝన్తి, యుజ్ఝితుకామా హుత్వా సేనాయ పటిముఖం గచ్ఛన్తా వియ హోన్తి, **తే** మయం లామకపఞ్ఞే న **పసంసామ**. కిం కారణం? **తతో తతో నే పసజన్తి సఙ్గా**, యస్మా తే తాదిసకే పుగ్గలే తతో తతో వచనపథతో సముట్ఠాయ వివాదసఙ్గా సజన్తి అల్లీయన్తి. కిం కారణా సజన్తీతి? **చిత్తఞ్హి తే తత్థ గమేన్తి దూరే**, యస్మా తే పటిసేనియన్తా చిత్తం తత్థ గమేన్తి, యత్థ గతం సమథవిపస్సనానం దూరే హోతీతి.

౩౯౪-౫. ఏవం పరిత్తపఞ్ఞానం పవత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని మహాపఞ్ఞానం పవత్తిం దస్సేన్తో ఆహ “**పిణ్డం విహారం...పే.... సావకో**”తి. తత్థ విహారేన పతిస్సయో, సయనాసనేన మఞ్చపీఠన్తి తీహిపి పదేహి సేనాసనమేవ వుత్తం. **ఆపన్తి** ఉదకం. **సఙ్ఘాటిరజూపవాహనన్తి** పంసుమలాదినో సఙ్ఘాటిరజస్స ధోవనం. **సుత్వాన ధమ్మం సుగతేన దేసితన్తి** సబ్బాసవసంవరాదీసు “పటిసఙ్ఖా యోనిసో చీవరం పటిసేవతి సీతస్స పటిఘాతాయా”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౫౮) నయేన భగవతా దేసితం ధమ్మం సుత్వా. **సఙ్ఖాయ సేవే వరపఞ్ఞసావకోతి** ఏతం ఇధ పిణ్డన్తి వుత్తం పిణ్డపాతం, విహారాదీహి వుత్తం సేనాసనం, ఆపముఖేన దస్సితం గిలానపచ్చయం, సఙ్ఘాటియా చీవరన్తి చతుబ్బిధమ్పి పచ్చయం సఙ్ఖాయ “యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౫౮) నయేన పచ్చవేక్ఖిత్వా సేవే వరపఞ్ఞసావకో, సేవితుం సక్కుణేయ్య వరపఞ్ఞస్స తథాగతస్స సావకో సేక్ఖో వా పుథుజ్జనో వా, నిప్పరియాయేన చ అరహా. సో హి చతురాపస్సేనో “సఙ్ఖాయేకం పటిసేవతి, సఙ్ఖాయేకం అధివాసేతి, సఙ్ఖాయేకం పరివజ్జేతి, సఙ్ఖాయేకం వినోదేతీ”తి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౮; మ॰ ని॰ ౨.౧౬౮; అ॰ ని॰ ౧౦.౨౦) వుత్తో. యస్మా చ సఙ్ఖాయ సేవే వరపఞ్ఞసావకో, **తస్మా హి పిణ్డే...పే.... యథా పోక్ఖరే వారిబిన్దు**, తథా హోతీతి వేదితబ్బో.

౩౯౬. ఏవం ఖీణాసవపటిపత్తిం దస్సేన్తో అరహత్తనికూటేన అనగారియపటిపదం నిట్ఠాపేత్వా ఇదాని అగారియపటిపదం దస్సేతుం “**గహట్ఠవత్తం పన వో**”తిఆదిమాహ. తత్థ పఠమగాథాయ తావ **సావకోతి** అగారియసావకో. సేసం ఉత్తానత్థమేవ. అయం పన యోజనా – యో మయా ఇతో పుబ్బే కేవలో అబ్యామిస్సో సకలో పరిపుణ్ణో భిక్ఖుధమ్మో కథితో. ఏస ఖేత్తవత్థుఆదిపరిగ్గహేహి సపరిగ్గహేన న లబ్భా ఫస్సేతుం న సక్కా అధిగన్తున్తి.

౩౯౭. ఏవం తస్స భిక్ఖుధమ్మం పటిసేధేత్వా గహట్ఠధమ్మమేవ దస్సేన్తో ఆహ “**పాణం న హనే**”తి. తత్థ పురిమడ్ఢేన తికోటిపరిసుద్ధా పాణాతిపాతావేరమణి వుత్తా, పచ్ఛిమడ్ఢేన సత్తేసు హితపటిపత్తి. తతియపాదో చేత్థ ఖగ్గవిసాణసుత్తే (సు॰ ని॰ ౩౫ ఆదయో) చతుత్థపాదే థావరతసభేదో మేత్తసుత్తవణ్ణనాయం (సు॰ ని॰ ౧౪౩ ఆదయో) సబ్బప్పకారతో వణ్ణితో. సేసం ఉత్తానత్థమేవ. ఉప్పటిపాటియా పన యోజనా కాతబ్బా – తసథావరేసు సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం న హనే న ఘాతయేయ్య నానుజఞ్ఞాతి. “నిధాయ దణ్డ”న్తి ఇతో వా పరం “వత్తేయ్యా”తి పాఠసేసో ఆహరితబ్బో. ఇతరథా హి న పుబ్బేనాపరం సన్ధియతి.

౩౯౮. ఏవం పఠమసిక్ఖాపదం దస్సేత్వా ఇదాని దుతియసిక్ఖాపదం దస్సేన్తో ఆహ “**తతో అదిన్న**”న్తి. తత్థ **కిఞ్చీతి** అప్పం వా బహుం వా. **క్వచీతి** గామే వా అరఞ్ఞే వా. **సావకోతి** అగారియసావకో. **బుజ్ఝమానోతి** “పరసన్తకమిద”న్తి జానమానో. **సబ్బం అదిన్నం పరివజ్జయేయ్యాతి** ఏవఞ్హి పటిపజ్జమానో సబ్బం అదిన్నం పరివజ్జేయ్య, నో అఞ్ఞథాతి దీపేతి. సేసమేత్థ వుత్తనయఞ్చ పాకటఞ్చాతి.

౩౯౯. ఏవం దుతియసిక్ఖాపదమ్హి తికోటిపరిసుద్ధం దస్సేత్వా ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదతో పభుతి తతియం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**అబ్రహ్మచరియ**’’న్తి. తత్థ **అసమ్భుణన్తో**తి అసక్కోన్తో.

౪౦౦. ఇదాని చతుత్థసిక్ఖాపదం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**సభగ్గతో వా**’’తి. తత్థ **సభగ్గతో**తి సన్థాగారాదిగతో. **పరిసగ్గతో**తి పూగమజ్ఝగతో. సేసమేత్థ వుత్తనయఞ్చ పాకటఞ్చాతి.

౪౦౧. ఏవం చతుత్థసిక్ఖాపదమ్హి తికోటిపరిసుద్ధం దస్సేత్వా పఞ్చమం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**మజ్జఞ్చ పాన**’’న్తి. తత్థ **మజ్జఞ్చ పాన**న్తి గాథాబన్ధసుఖత్థం ఏవం వుత్తం. అయం పనత్థో ‘‘మజ్జపానఞ్చ న సమాచరేయ్యా’’తి. **ధమ్మం ఇమ**న్తి ఇమం మజ్జపానవేరమణీధమ్మం. **ఉమ్మాదనన్త**న్తి ఉమ్మాదనపరియోసానం. యో హి సబ్బలహుకో మజ్జపానస్స విపాకో, సో మనుస్సభూతస్స ఉమ్మత్తకసంవత్తనికో హోతి. **ఇతి నం విదిత్వా**తి ఇతి నం మజ్జపానం ఞత్వా. సేసమేత్థ వుత్తనయఞ్చ పాకటఞ్చాతి.

౪౦౨. ఏవం పఞ్చమసిక్ఖాపదమ్హి తికోటిపరిసుద్ధం దస్సేత్వా ఇదాని పురిమసిక్ఖాపదానమ్పి మజ్జపానమేవ సంకిలేసకరఞ్చ భేదకరఞ్చ దస్సేత్వా దళ్హతరం తతో వేరమణియం నియోజేన్తో ఆహ ‘‘**మదా హి పాపాని కరోన్తీ**’’తి. తత్థ **మదా**తి మదహేతు. **హి**కారో పదపూరణమత్తే నిపాతో. **పాపాని కరోన్తీ**తి పాణాతిపాతాదీని సబ్బాకుసలాని కరోన్తి. **ఉమ్మాదనం మోహన**న్తి పరలోకే ఉమ్మాదనం ఇధలోకే మోహనం. సేసం ఉత్తానత్థమేవ.

౪౦౩-౪. ఏత్తావతా అగారియసావకస్స నిచ్చసీలం దస్సేత్వా ఇదాని ఉపోసథఙ్గాని దస్సేన్తో ‘‘**పాణం న హనే**’’తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **అబ్రహ్మచరియా**తి అసేట్ఠచరియభూతా. **మేథునా**తి మేథునధమ్మసమాపత్తితో. **రత్తిం న భుఞ్జేయ్య వికాలభోజన**న్తి రత్తిమ్పి న భుఞ్జేయ్య, దివాపి కాలాతిక్కన్తభోజనం న భుఞ్జేయ్య. **న చ గన్ధ**న్తి ఏత్థ గన్ధగ్గహణేన విలేపనచుణ్ణాదీనిపి గహితానేవాతి వేదితబ్బాని. **మఞ్చే**తి కప్పియమఞ్చే. **సన్థతే**తి తట్టికాదీహి కప్పియత్థరణేహి అత్థతే. ఛమాయం పన గోనకాదిసన్థతాయపి వట్టతి. **అట్ఠఙ్గిక**న్తి పఞ్చఙ్గికం వియ తూరియం, న అఙ్గవినిముత్తం. **దుక్ఖన్తగునా**తి వట్టదుక్ఖస్స అన్తగతేన. సేసమేత్థ పాకటమేవ. పచ్ఛిమద్ధం పన సఙ్గీతికారకేహి వుత్తన్తిపి ఆహు.

౪౦౫. ఏవం ఉపోసథఙ్గాని దస్సేత్వా ఇదాని ఉపోసథకాలం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**తతో చ పక్ఖస్సా**’’తి. తత్థ **తతో**తి పదపూరణమత్తే నిపాతో. **పక్ఖస్సుపవస్సుపోసథ**న్తి ఏవం పరపదేన యోజేతబ్బం ‘‘పక్ఖస్స చాతుద్దసిం పఞ్చదసిం అట్ఠమిన్తి ఏతే తయో దివసే ఉపవస్స ఉపోసథం, ఏతం అట్ఠఙ్గికఉపోసథం ఉపగమ్మ వసిత్వా’’తి. **పాటిహారియపక్ఖఞ్చా**తి ఏత్థ పన వస్సూపనాయికాయ పురిమభాగే ఆసాళ్హమాసో, అన్తోవస్సం తయో మాసా, కత్తికమాసోతి ఇమే పఞ్చ మాసా ‘‘పాటిహారియపక్ఖో’’తి వుచ్చన్తి. ఆసాళ్హకత్తికఫగ్గుణమాసా తయో ఏవాతి అపరే. పక్ఖుపోసథదివసానం పురిమపచ్ఛిమదివసవసేన పక్ఖే పక్ఖే తేరసీపాటిపదసత్తమీనవమీసఙ్ఖాతా చత్తారో చత్తారో దివసాతి అపరే. యం రుచ్చతి, తం గహేతబ్బం. సబ్బం వా పన పుఞ్ఞకామీనం భాసితబ్బం. ఏవమేతం పాటిహారియపక్ఖఞ్చ పసన్నమానసో సుసమత్తరూపం సుపరిపుణ్ణరూపం ఏకమ్పి దివసం అపరిచ్చజన్తో అట్ఠఙ్గుపేతం ఉపోసథం ఉపవస్సాతి సమ్బన్ధితబ్బం.

౪౦౬. ఏవం ఉపోసథకాలం దస్సేత్వా ఇదాని తేసు కాలేసు ఏతం ఉపోసథం ఉపవస్స యం కాతబ్బం, తం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**తతో చ పాతో**’’తి. ఏత్థాపి **తతో**తి పదపూరణమత్తే నిపాతో, అనన్తరత్థే వా, అథాతి వుత్తం హోతి. **పాతో**తి అపరజ్జుదివసపుబ్బభాగే. **ఉపవుత్థుపోసథో**తి ఉపవసితఉపోసథో. **అన్నేనా**తి యాగుభత్తాదినా. **పానేనా**తి అట్ఠవిధపానేన.

అనుమోదమానోతి అనుపమోదమానో, నిరన్తరం మోదమానోతి అత్థో. **యథారహ**న్తి అత్తనో అనురూపేన, యథాసత్తి యథాబలన్తి వుత్తం హోతి. **సంవిభజేథా**తి భాజేయ్య పతిమానేయ్య. సేసం పాకటమేవ.

౪౦౭. ఏవం ఉపవుత్థుపోసథస్స కిచ్చం వత్వా ఇదాని యావజీవికం గరువత్తం ఆజీవపారిసుద్ధిఞ్చ కథేత్వా తాయ పటిపదాయ అధిగన్తబ్బట్ఠానం దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**ధమ్మేన మాతాపితరో**’’తి. తత్థ **ధమ్మేనా**తి ధమ్మలద్ధేన భోగేన . **భరేయ్యా**తి పోసేయ్య. **ధమ్మికం నో వణిజ్జ**న్తి సత్తవణిజ్జా, సత్థవణిజ్జా, విసవణిజ్జా, మంసవణిజ్జా, సురావణిజ్జాతి ఇమా పఞ్చ అధమ్మవణిజ్జా వజ్జేత్వా అవసేసా ధమ్మికవణిజ్జా. వణిజ్జాముఖేన చేత్థ కసిగోరక్ఖాది అపరోపి ధమ్మికో వోహారో సఙ్గహితో. సేసముత్తానత్థమేవ. అయం పన యోజనా – సో నిచ్చసీలఉపోసథసీలదానధమ్మసమన్నాగతో అరియసావకో పయోజయే ధమ్మికం వణిజ్జం, తతో లద్ధేన చ ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మేన భోగేన మాతాపితరో భరేయ్య. అథ సో గిహీ ఏవం అప్పమత్తో ఆదితో పభుతి వుత్తం ఇమం వత్తం వత్తయన్తో కాయస్స భేదా యే తే అత్తనో ఆభాయ అన్ధకారం విధమేత్వా ఆలోకకరణేన సయమ్పభాతి లద్ధనామా ఛ కామావచరదేవా, తే సయమ్పభే నామ దేవే ఉపేతి భజతి అల్లీయతి, తేసం నిబ్బత్తట్ఠానే నిబ్బత్తతీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ధమ్మికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితో చ దుతియో వగ్గో అత్థవణ్ణనానయతో, నామేన

చూళవగ్గోతి.

౩. మహావగ్గో

౧. పబ్బజ్జాసుత్తవణ్ణనా

౪౦౮. పబ్బజ్జం కిత్తయిస్సామీతి పబ్బజ్జాసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవతి కిర సావత్థియం విహరన్తే ఆయస్మతో ఆనన్దస్స పరివితక్కో ఉదపాది – ‘‘సారిపుత్తాదీనం మహాసావకానం పబ్బజ్జా కిత్తితా, తం భిక్ఖూ చ ఉపాసకా చ జానన్తి. భగవతో పన అకిత్తితా, యంనూనాహం కిత్తేయ్య’’న్తి. సో జేతవనవిహారే ఆసనే నిసీదిత్వా చిత్తబీజనిం గహేత్వా భిక్ఖూనం భగవతో పబ్బజ్జం కిత్తేన్తో ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ యస్మా పబ్బజ్జం కిత్తేన్తేన యథా పబ్బజి, తం కిత్తేతబ్బం. యథా చ పబ్బజి, తం కిత్తేన్తేన యథా వీమంసమానో పబ్బజ్జం రోచేసి, తం కిత్తేతబ్బం. తస్మా ‘‘పబ్బజ్జం కిత్తయిస్సామీ’’తి వత్వా ‘‘**యథా పబ్బజీ**’’తిఆదిమాహ. **చక్ఖుమా**తి పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా చక్ఖుసమ్పన్నోతి అత్థో. సేసమాదిగాథాయ ఉత్తానమేవ.

౪౦౯. ఇదాని ‘‘యథా వీమంసమానో’’తి తమత్థం పకాసేన్తో ఆహ ‘‘**సమ్బాధోయ**’’న్తి. తత్థ **సమ్బాధో**తి పుత్తదారాదిసమ్బాధనేన కిలేససమ్బాధనేన చ కుసలకిరియాయ ఓకాసరహితో. **రజస్సాయతన**న్తి కమ్బోజాదయో వియ అస్సాదీనం, రాగాదిరజస్స ఉప్పత్తిదేసో. **అబ్భోకాసో**తి వుత్తసమ్బాధపటిపక్ఖభావేన ఆకాసో వియ వివటా. **ఇతి దిస్వాన పబ్బజీ**తి ఇతి ఘరావాసపబ్బజ్జాసు బ్యాధిజరామరణేహి సుట్ఠుతరం చోదియమానహదయో ఆదీనవమానిసంసఞ్చ వీమంసిత్వా, మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా , అనోమానదీతీరే ఖగ్గేన కేసే ఛిన్దిత్వా, తావదేవ చ ద్వఙ్గులమత్తసణ్ఠితసమణసారుప్పకేసమస్సు హుత్వా ఘటికారేన బ్రహ్మునా ఉపనీతే అట్ఠ పరిక్ఖారే గహేత్వా ‘‘ఏవం నివాసేతబ్బం పారుపితబ్బ’’న్తి కేనచి అననుసిట్ఠో అనేకజాతిసహస్సపవత్తితేన అత్తనో పబ్బజ్జాచిణ్ణేనేవ సిక్ఖాపియమానో పబ్బజి. ఏకం కాసావం నివాసేత్వా ఏకం ఉత్తరాసఙ్గం కరిత్వా ఏకం చీవరం ఖన్ధే కరిత్వా మత్తికాపత్తం అంసే ఆలగ్గేత్వా పబ్బజితవేసం అధిట్ఠాసీతి వుత్తం హోతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ.

౪౧౦. ఏవం భగవతో పబ్బజ్జం కిత్తేత్వా తతో పరం పబ్బజితపటిపత్తిం అనోమానదీతీరం హిత్వా పధానాయ గమనఞ్చ పకాసేతుం ‘‘**పబ్బజిత్వాన కాయేనా**’’తిఆదిం సబ్బమభాసి. తత్థ **కాయేన పాపకమ్మం వివజ్జయీ**తి తివిధం కాయదుచ్చరితం వజ్జేసి. **వచీదుచ్చరిత**న్తి చతుబ్బిధం వచీదుచ్చరితం. **ఆజీవం పరిసోధయీ**తి మిచ్ఛాజీవం హిత్వా సమ్మాజీవమేవ పవత్తయి.

౪౧౧. ఏవం ఆజీవట్ఠమకసీలం సోధేత్వా అనోమానదీతీరతో తింసయోజనప్పమాణం సత్తాహేన **అగమా రాజగహం బుద్ధో**. తత్థ కిఞ్చాపి యదా రాజగహం అగమాసి, తదా బుద్ధో న హోతి, తథాపి బుద్ధస్స పుబ్బచరియాతి కత్వా ఏవం వత్తుం లబ్భతి – ‘‘ఇధ రాజా జాతో, ఇధ రజ్జం అగ్గహేసీ’’తిఆది లోకియవోహారవచనం వియ. **మగధాన**న్తి మగధానం జనపదస్స నగరన్తి వుత్తం హోతి. **గిరిబ్బజ**న్తి ఇదమ్పి తస్స నామం. తఞ్హి పణ్డవగిజ్ఝకూటవేభారఇసిగిలివేపుల్లనామకానం పఞ్చన్నం గిరీనం మజ్ఝే వజో వియ ఠితం, తస్మా ‘‘గిరిబ్బజ’’న్తి వుచ్చతి. **పిణ్డాయ అభిహారేసీ**తి భిక్ఖత్థాయ తస్మిం నగరే చరి. సో కిర నగరద్వారే ఠత్వా చిన్తేసి – ‘‘సచాహం రఞ్ఞో బిమ్బిసారస్స అత్తనో ఆగమనం నివేదేయ్యం, ‘సుద్ధోదనస్స పుత్తో సిద్ధత్థో నామ కుమారో ఆగతో’తి బహుమ్పి మే పచ్చయం అభిహరేయ్య. న ఖో పన మే తం పతిరూపం పబ్బజితస్స ఆరోచేత్వా

పచ్చయగహణం, హన్దాహం పిణ్డాయ చరామీ”తి దేవదత్తియం పంసుకూలచీవరం పారుపిత్వా మత్తికాపత్తం గహేత్వా పాచీనద్వారేన నగరం పవిసిత్వా అనుఘరం పిణ్డాయ అచరి. తేనాహ ఆయస్మా ఆనన్దో – “పిణ్డాయ అభిహారేసీ”తి. **ఆకిణ్ణవరలక్ఖణో**తి సరీరే ఆకిరిత్వా వియ ఠపితవరలక్ఖణో విపులవరలక్ఖణో వా. విపులమ్పి హి “ఆకిణ్ణ”న్తి వుచ్చతి. యథాహ – “ఆకిణ్ణలుద్దో పురిసో, ధాతిచేలంవ మక్ఖితో”తి (జా. ౧.౬.౧౧౮; ౧.౯.౧౦౬). విపులలుద్దోతి అత్థో.

౪౧౨. తమద్దసాతి తతో కిర పురిమాని సత్త దివసాని నగరే నక్ఖత్తం ఘోసితం అహోసి. తం దివసం పన “నక్ఖత్తం వీతివత్తం, కమ్మన్తా పయోజేతబ్బా”తి భేరి చరి. అథ మహాజనో రాజఙ్గణే సన్నిపతి. రాజాపి “కమ్మన్తం సంవిదహిస్సామీ”తి సీహపఞ్జరం వివరిత్వా బలకాయం పస్సన్తో తం పిణ్డాయ అభిహారేన్తం మహాసత్తం అద్దస. తేనాహ ఆయస్మా ఆనన్దో – “తమద్దసా బిమ్బిసారో, పాసాదస్మిం పతిట్ఠితో”తి. **ఇమమత్థం అభాసథా**తి ఇమం అత్థం అమచ్చానం అభాసి.

౪౧౩. ఇదాని తం తేసం అమచ్చానం భాసితమత్థం దస్సేన్తో ఆహ – “**ఇమం భోన్తో**”తి. తత్థ **ఇమ**న్తి సో రాజా బోధిసత్తం దస్సేతి, **భోన్తో**తి అమచ్చే ఆలపతి. **నిసామేథా**తి పస్సథ. **అభిరూపో**తి దస్సనీయఙ్గపచ్చఙ్గో. **బ్రహ్మా**తి ఆరోహపరిణాహసమ్పన్నో. **సుచీ**తి పరిసుద్ధఛవివణ్ణో. **చరణేనా**తి గమనేన.

౪౧౪-౫. నీచకులామివాతి నీచకులా ఇవ పబ్బజితో న హోతీతి అత్థో. మకారో పదసన్ధికరో. **కుహిం భిక్ఖు గమిస్సతీ**తి అయం భిక్ఖు కుహిం గమిస్సతి, అజ్జ కత్థ వసిస్సతీతి జానితుం రాజదూతా సీఘం గచ్ఛన్తు. దస్సనకామా హి మయం అస్సాతి ఇమినా అధిప్పాయేన ఆహ. **గుత్తద్వారో** ఓక్ఖిత్తచక్ఖుతాయ, **సుసంవుతో** సతియా. గుత్తద్వారో వా సతియా, సుసంవుతో పాసాదికేన సఙ్ఘాటిచీవరధారణేన.

౪౧౬. ఖిప్పం పత్తం అపూరేసీతి సమ్పజానత్తా పతిస్సతత్తా చ అధికం అగణ్హన్తో “అలం ఏత్తావతా”తి అజ్ఝాసయపూరణేన ఖిప్పం పత్తం అపూరేసి. **మునీ**తి మోనత్థాయ పటిపన్నత్తా అప్పత్తమునిభావోపి మునిఇచ్చేవ వుత్తో, లోకవోహారేన వా. లోకియా హి అమోనసమ్పత్తమ్పి పబ్బజితం “మునీ”తి భణన్తి. **పణ్డవం అభిహారేసీ**తి తం పబ్బతం అభిరుహి. సో కిర మనుస్సే పుచ్ఛి “ఇమస్మిం నగరే పబ్బజితా కత్థ వసన్తీ”తి. అథస్స తే “పణ్డవస్స ఉపరి పురత్థాభిముఖపబ్భారే”తి ఆరోచేసుం. తస్మా తమేవ పణ్డవం అభిహారేసి “ఏత్థ వాసో భవిస్సతీ”తి ఏవం చిన్తేత్వా.

౪౧౯-౨౩. బ్యగ్ఘుసభోవ సీహోవ గిరిగబ్భరేతి గిరిగుహాయం బ్యగ్ఘో వియ ఉసభో వియ సీహో వియ చ నిసిన్నోతి అత్థో. ఏతే హి తయో సేట్ఠా విగతభయభేరవా గిరిగబ్భరే నిసీదన్తి, తస్మా ఏవం ఉపమం అకాసి. **భద్దయానేనా**తి హత్థిఅస్సరథసివికాదినా ఉత్తమయానేన. **సయానభూమిం యాయిత్వా**తి యావతికా భూమి హత్థిఅస్సాదినా యానేన సక్కా గన్తుం, తం గన్త్వా. **ఆసజ్జా**తి పత్వా, సమీపమస్స గన్త్వాతి అత్థో. **ఉపావిసీ**తి నిసీది. **యువా**తి యోబ్బనసమ్పన్నో. **దహరో**తి జాతియా తరుణో. **పఠముప్పత్తికో సుసూ**తి తదుభయవిసేసనమేవ. **యువా సుసూ**తి అతియోబ్బనో. **పఠముప్పత్తికో**తి పఠమేనేవ యోబ్బనవేసేన ఉట్ఠితో. **దహరో చాసీ**తి సతి చ దహరత్తే సుసు బాలకో వియ ఖాయసీతి.

౪౨౪-౫. అనీకగ్గన్తి బలకాయం సేనాముఖం. **దదామి భోగే భుఞ్జస్సూ**తి ఏత్థ “అహం తే అఙ్గమగధేసు యావిచ్ఛసి, తావ దదామి భోగే. తం త్వం సోభయన్తో అనీకగ్గం నాగసఙ్ఘపురక్ఖతో భుఞ్జస్సూ”తి ఏవం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. **ఉజుం జనపదో రాజా**తి “దదామి భోగే భుఞ్జస్సు, జాతిం అక్ఖాహి పుచ్ఛితో”తి ఏవం కిర వుత్తో మహాపురిసో చిన్తేసి – “సచే అహం రజ్జేన

అత్థికో అస్సం, చాతుమహారాజికాదయోపి మం అత్తనో అత్తనో రజ్జేన నిమన్తేయ్యుం, గేహే ఠితో ఏవ వా చక్కవత్తిరజ్జం కారేయ్యం. అయం పన రాజా అజానన్తో ఏవమాహ – 'హన్దాహం, తం జానాపేమీ'''తి బాహం ఉచ్చారేత్వా అత్తనో ఆగతదిసాభాగం నిద్దిసన్తో ''ఉజుం జనపదో రాజా''తిఆదిమాహ. తత్థ **హిమవన్తస్స పస్సతో**తి భణన్తో సస్ససమ్పత్తిపేకల్లాభావం దస్సేతి. హిమవన్తఞ్హి నిస్సాయ పాసాణవివరసమ్భవా మహాసాలాపి పఞ్చహి వుడ్ఢీహి వడ్ఢన్తి, కిమఙ్గం పన ఖేత్తే వుత్తాని సస్సాని. **ధనవీరియేన సమ్పన్నో**తి భణన్తో సత్తహి రతనేహి అపేకల్లత్తం, పరరాజూహి అతక్కనీయం వీరపురిసాధిట్ఠితభావఞ్చస్స దస్సేతి. **కోసలేసు నికేతినో**తి భణన్తో నవకరాజభావం పటిక్ఖిపతి. నవకరాజా హి నికేతీతి న వుచ్చతి. యస్స పన ఆదికాలతో పభుతి అన్వయవసేన సో ఏవ జనపదో నివాసో, సో నికేతీతి వుచ్చతి. తథారూపో చ రాజా సుద్ధోదనో, యం సన్ధాయాహ ''కోసలేసు నికేతినో''తి. తేన అన్వయాగతమ్పి భోగసమ్పత్తిం దీపేతి.

४२१. ఏత్తావతా అత్తనో భోగసమ్పత్తిం దీపేత్వా ''ఆదిచ్చా నామ గోత్తేన, సాకియా నామ జాతియా''తి ఇమినా జాతిసమ్పత్తిఞ్చ ఆచిక్ఖిత్వా యం వుత్తం రఞ్ఞా ''దదామి భోగే భుఞ్జస్సూ''తి, తం పటిక్ఖిపన్తో ఆహ – **''తమ్హా కులా పబ్బజితోమ్హి, న కామే అభిపత్థయ''**న్తి. యది హి అహం కామే అభిపత్థయేయ్యం, న ఈదిసం ధనవీరియసమ్పన్నం ద్వాసీతిసహస్సవీరపురిససమాకులం కులం ఛడ్డేత్వా పబ్బజేయ్యన్తి అయం కిరేత్థ అధిప్పాయో.

४२२. ఏవం రఞ్ఞో వచనం పటిక్ఖిపిత్వా తతో పరం అత్తనో పబ్బజ్జాహేతుం దస్సేన్తో ఆహ – **''కామేస్వాదీనవం దిస్వా, నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో''**తి. ఏతం ''పబ్బజితోమ్హీ''తి ఇమినా సమ్బన్ధితబ్బం. తత్థ **దట్ఠూ**తి దిస్వా . సేసమేత్థ ఇతో పురిమగాథాసు చ యం యం న విచారితం, తం తం సబ్బం ఉత్తానత్థత్తా ఏవ న విచారితన్తి వేదితబ్బం. ఏవం అత్తనో పబ్బజ్జాహేతుం వత్వా పధానత్థాయ గన్తుకామో రాజానం ఆమన్తేన్తో ఆహ – **''పధానాయ గమిస్సామి, ఏత్థ మే రఞ్జతీ మనో''**తి. తస్సత్థో – యస్మాహం, మహారాజ, నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో పబ్బజితో, తస్మా తం పరమత్థనేక్ఖమ్మం నిబ్బానామతం సబ్బధమ్మానం అగ్గట్ఠేన పధానం పత్థేన్తో పధానత్థాయ గమిస్సామి, ఏత్థ మే పధానే రఞ్జతి మనో, న కామేసూతి. ఏవం వుత్తే కిర రాజా బోధిసత్తం ఆహ – ''పుబ్బేవ మేతం, భన్తే, సుతం 'సుద్ధోదనరఞ్ఞో కిర పుత్తో సిద్ధత్థకుమారో చత్తారి పుబ్బనిమిత్తాని దిస్వా పబ్బజిత్వా బుద్ధో భవిస్సతీ'తి, సోహం, భన్తే, తుమ్హాకం అధిముత్తిం దిస్వా ఏవంపసన్నో 'అద్ధా బుద్ధత్తం పాపుణిస్సథా'తి. సాధు, భన్తే, బుద్ధత్తం పత్వా పఠమం మమ విజితం ఓక్కమేయ్యాథా''తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పబ్బజ్జాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

२. పధానసుత్తవణ్ణనా

४२५. తం మం పధానపహితత్తన్తి పధానసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ''పధానాయ గమిస్సామి, ఏత్థ మే రఞ్జతీ మనో''తి ఆయస్మా ఆనన్దో పబ్బజ్జాసుత్తం నిట్ఠాపేసి. భగవా గన్ధకుటియం నిసిన్నో చిన్తేసి – ''మయా ఛబ్బస్సాని పధానం పత్థయమానేన దుక్కరకారికా కతా, తం అజ్జ భిక్ఖూనం కథేస్సామీ''తి. అథ గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా బుద్ధాసనే నిసిన్నో ''తం మం పధానపహితత్త''న్తి ఆరభిత్వా ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **తం మన్తి** ద్వీహిపి వచనేహి అత్తానమేవ నిద్దిసతి. **పధానపహితత్తన్తి** నిబ్బానత్థాయ పేసితచిత్తం పరిచ్చత్తఅత్తభావం వా. **నదిం నేరఞ్జరం పతీతి** లక్ఖణం నిద్దిసతి. లక్ఖణఞ్హి పధానపహితత్తాయ నేరఞ్జరా నదీ. తేనేవ చేత్థ ఉపయోగవచనం. అయం పనత్థో “నదియా నేరఞ్జరాయా”తి, నేరఞ్జరాయ తీరేతి వుత్తం హోతి. **విపరక్కమ్మాతి** అతీవ పరక్కమిత్వా. **ఝాయన్తన్తి** అప్పాణకజ్ఝానమనుయుఞ్జన్తం . **యోగక్ఖేమస్స పత్తియాతి** చతూహి యోగేహి ఖేమస్స నిబ్బానస్స అధిగమత్థం.

౪౨౯. **నముచీతి** మారో. సో హి అత్తనో విసయా నిక్ఖమితుకామే దేవమనుస్సే న ముఞ్చతి, అన్తరాయం నేసం కరోతి, తస్మా “నముచీ”తి వుచ్చతి. **కరుణం వాచన్తి** అనుద్దయాయుత్తం వాచం. **భాసమానో ఉపాగమీతి** ఇదం ఉత్తానమేవ. కస్మా పన ఉపాగతో? మహాపురిసో కిర ఏకదివసం చిన్తేసి – “సబ్బదా ఆహారం పరియేసమానో జీవితే సాపేక్ఖో హోతి, న చ సక్కా జీవితే సాపేక్ఖేన అమతం అధిగన్తు”న్తి . తతో ఆహారుపచ్ఛేదాయ పటిపజ్జి, తేన కిసో దుబ్బణ్ణో చ అహోసి. అథ మారో “అయం సమ్బోధాయ మగ్గో హోతి, న హోతీతి అజానన్తో అతిఘోరం తపం కరోతి, కదాచి మమ విసయం అతిక్కమేయ్యా”తి భీతో “ఇదఞ్చిదఞ్చ వత్వా వారేస్సామీ”తి ఆగతో. తేనేవాహ – “**కిసో త్వమసి దుబ్బణ్ణో, సన్తికే మరణం తవా**”తి.

౪౩౦. ఏవఞ్చ పన వత్వా అథస్స మరణసన్తికభావం సాపేన్తో ఆహ – “**సహస్సభాగో మరణస్స, ఏకంసో తవ జీవిత**”న్తి. తస్సత్థో – సహస్సం భాగానం అస్సాతి సహస్సభాగో. కో సో ? మరణస్స పచ్చయోతి పాఠసేసో. ఏకో అంసోతి ఏకంసో. ఇదం వుత్తం హోతి – అయం అప్పాణకజ్ఝానాదిసహస్సభాగో తవ మరణస్స పచ్చయో, తతో పన తే ఏకో ఏవ భాగో జీవితం, ఏవం సన్తికే మరణం తవాతి. ఏవం మరణస్స సన్తికభావం సాపేత్వా అథ నం జీవితే సముస్సాహేన్తో ఆహ “**జీవ భో జీవితం సేయ్యో**”తి. కథం సేయ్యోతి చే. **జీవం పుఞ్ఞాని కాహసీతి**.

౪౩౧. అథ అత్తనా సమ్మతాని పుఞ్ఞాని దస్సేన్తో ఆహ – “చరతో చ తే బ్రహ్మచరియ”న్తి. తత్థ **బ్రహ్మచరియన్తి** కాలేన కాలం మేథునవిరతిం సన్ధాయాహ, యం తాపసా కరోన్తి. **జుహతోతి** జుహన్తస్స. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౪౩౨. **దుగ్గో మగ్గోతి** ఇమం పన అడ్ఢగాథం పధానవిచ్ఛన్దం జనేన్తో ఆహ. తత్థ అప్పాణకజ్ఝానాదిగహనత్తా దుక్ఖేన గన్తబ్బోతి **దుగ్గో**, దుక్ఖితకాయచిత్తేన కత్తబ్బత్తా **దుక్కరో**, సన్తికమరణేన తాదిసేనాపి పాపుణితుం అసక్కుణేయ్యతో **దురభిసమ్భవోతి** ఏవమత్థో వేదితబ్బో. ఇతో పరం **ఇమా గాథా భణం మారో, అట్ఠా బుద్ధస్స సన్తికేతి** అయముపడ్ఢగాథా సఙ్గీతికారేహి వుత్తా. సకలగాథాపీతి ఏకే. భగవతా ఏవ పన పరం వియ అత్తానం నిద్దిసన్తేన సబ్బమేత్థ ఏవంజాతికం వుత్తన్తి అయమమ్హాకం ఖన్తి. తత్థ **అట్ఠాతి** అట్ఠాసి. సేసం ఉత్తానమేవ.

౪౩౩. ఛట్ఠగాథాయ **యేనత్థేనాతి** ఏత్థ పరేసం అన్తరాయకరణేన అత్తనో అత్థేన త్వం, పాపిమ, ఆగతోసీతి అయమధిప్పాయో . సేసం ఉత్తానమేవ.

౪౩౪. “జీవం పుఞ్ఞాని కాహసీ”తి ఇదం పన వచనం పటిక్ఖిపన్తో “**అణుమత్తోపీ**”తి ఇమం గాథమాహ. తత్థ **పుఞ్ఞేనాతి** వట్టగామిం మారేన వుత్తం పుఞ్ఞం సన్ధాయ భణతి. సేసం ఉత్తానమేవ.

౪౩౫. ఇదాని “ఏకంసో తవ జీవిత”న్తి ఇదం వచనం ఆరబ్భ మారం సన్తజ్జేన్తో “**అత్థి సద్ధా**”తి ఇమం గాథమాహ. తత్రాయమధిప్పాయో – అరే, మార, యో అనుత్తరే సన్తివరపదే అస్సద్ధో భవేయ్య, సద్ధోపి వా కుసీతో, సద్ధో ఆరద్ధవీరియో

సమానోపి వా దుప్పఞ్ఞో, తం త్వం జీవితమనుపుచ్ఛమానో సోభేయ్యాసి, మయ్హం పన అనుత్తరే సన్తివరపదే ఓకప్పనసద్ధా అత్థి, తథా కాయికచేతసికమసిథిలపరక్కమతాసఙ్ఖాతం వీరియం, వజిరూపమా పఞ్ఞా చ మమ విజ్జతి, సో త్వం ఏవం మం పహితత్తం ఉత్తమజ్ఝాసయం కిం జీవమనుపుచ్ఛసి, కస్మా జీవితం పుచ్ఛసి. **పఞ్ఞా చ మమాతి** ఏత్థ చ సద్దేన సతి సమాధి చ. ఏవం సన్తే యేహి పఞ్చహి ఇన్ద్రియేహి సమన్నాగతా నిబ్బానం పాపుణన్తి, తేసు ఏకేనాపి అవిరహితం ఏవం మం పహితత్తం కిం జీవమనుపుచ్ఛసి? నను – ఏకాహం జీవితం సేయ్యో, వీరియమారభతో దళ్హం (ధ॰ ప॰ ౧౧౨). పఞ్ఞవన్తస్స ఝాయినో, పస్సతో ఉదయబ్బయన్తి (ధ॰ ప॰ ౧౧౧, ౧౧౩).

౪౩౬-౮. ఏవం మారం సన్తజ్జేత్వా అత్తనో దేహచిత్తప్పవత్తిం దస్సేన్తో **''నదీనమపీ''**పి గాథాత్తయమాహ. తమత్థతో పాకటమేవ. అయం పన అధిప్పాయవణ్ణనా – య్వాయం మమ సరీరే అప్పాణకజ్ఝానవీరియవేగసముట్ఠితో వాతో వత్తతి, లోకే గఙ్గాయమునాదీనం నదీనమ్పి సోతాని అయం విసోసయే, కిఞ్చ మే ఏవం పహితత్తస్స చతునాళిమత్తం లోహితం న ఉపసోసేయ్య. న కేవలఞ్చ మే లోహితమేవ సుస్సతి, అపిచ ఖో పన తమ్హి లోహితే సుస్సమానమ్హి బద్ధాబద్ధభేదం సరీరానుగతం పిత్తం, అసితపీతాదిపటిచ్ఛాదకం చతునాళిమత్తమేవ సేమ్హఞ్చ, కిఞ్చాపరం తత్తకమేవ ముత్తఞ్చ ఓజఞ్చ సుస్సతి, తేసు చ సుస్సమానేసు మంసానిపి ఖీయన్తి, తస్స మే ఏవం అనుపుబ్బేన **మంసేసు ఖీయమానేసు భియ్యో చిత్తం పసీదతి,** న త్వేవ తప్పచ్చయా సంసీదతి. సో త్వం ఈదిసం చిత్తమజానన్తో సరీరమత్తమేవ దిస్వా భణసి ''కిసో త్వమసి దుబ్బణ్ణో, సన్తికే మరణం తవా''తి. న కేవలఞ్చ మే చిత్తమేవ పసీదతి, అపిచ ఖో పన **భియ్యో సతి చ పఞ్ఞా చ సమాధి మమ తిట్ఠతి,** అణుమత్తోపి పమాదో వా సమ్మోహో వా చిత్తవిక్ఖేపో వా నత్థి, తస్స మయ్హం ఏవం విహరతో యే కేచి సమణబ్రాహ్మణా అతీతం వా అద్ధానం అనాగతం వా ఏతరహి వా ఓపక్కమికా వేదనా వేదయన్తి, తాసం నిదస్సనభూతం **పత్తస్స ఉత్తమవేదనం**. యథా అఞ్ఞేసం దుక్ఖేన ఫుట్ఠానం సుఖం, సీతేన ఉణ్హం, ఉణ్హేన సీతం, ఖుదాయ భోజనం, పిపాసాయ ఫుట్ఠానం ఉదకం అపేక్ఖతే చిత్తం, ఏవం పఞ్చసు కామగుణేసు ఏకకామమ్పి **నాపేక్ఖతే** చిత్తం. ''అహో వతాహం సుభోజనం భుఞ్జిత్వా సుఖసేయ్యం సయేయ్య''న్తి ఈదిసేనాకారేన మమ చిత్తం న ఉప్పన్నం, **పస్స**, త్వం మార, **సత్తస్స సుద్ధత**న్తి.

౪౩౯-౪౧. ఏవం అత్తనో సుద్ధతం దస్సేత్వా ''నివారేస్సామి త''న్తి ఆగతస్స మారస్స మనోరథభఞ్జనత్థం మారసేనం కిత్తేత్వా తాయ అపరాజితభావం దస్సేన్తో **''కామా తే పఠమా సేనా''**తిఆదికా ఛ గాథాయో ఆహ.

తత్థ యస్మా ఆదితోవ అగారియభూతే సత్తే వత్థుకామేసు కిలేసకామా మోహయన్తి, తే అభిభుయ్య అనగారియభావం ఉపగతానం పన్తేసు వా సేనాసనేసు అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేసు వా అధికుసలేసు ధమ్మేసు **అరతి** ఉప్పజ్జతి. వుత్తఞ్హేతం ''పబ్బజితేన ఖో, ఆవుసో, అభిరతి దుక్కరా''తి (సం॰ ని॰ ౪.౩౩౧). తతో తే పరపటిబద్ధజీవికత్తా **ఖుప్పిపాసా** బాధేతి, తాయ బాధితానం పరియేసన**తణ్హా** చిత్తం కిలమయతి, అథ నేసం కిలన్తచిత్తానం **థినమిద్ధం** ఓక్కమతి. తతో విసేసమనధిగచ్ఛన్తానం దురభిసమ్భవేసు అరఞ్ఞవనపత్థేసు సేనాసనేసు విహరతం ఉత్రాససఞ్ఞితా **భీరు** జాయతి, తేసం ఉస్సఙ్కితపరిసఙ్కితానం దీఘరత్తం వివేకరసమనస్సాదయమానానం విహరతం ''న సియా ను ఖో ఏస మగ్గో''తి పటిపత్తియం **విచికిచ్ఛా** ఉప్పజ్జతి, తం వినోదేత్వా విహరతం అప్పమత్తకేన విసేసాధిగమేన **మానమక్ఖథమ్భా** జాయన్తి, తేపి వినోదేత్వా విహరతం తతో అధికతరం విసేసాధిగమం నిస్సాయ **లాభసక్కారసిలోకా** ఉప్పజ్జన్తి, లాభాదిముచ్ఛితా ధమ్మపతిరూపకాని పకాసేన్తా **మిచ్ఛాయసం** అధిగన్త్వా తత్థ ఠితా జాతిఆదీహి **అత్తానం ఉక్కంసేన్తి, పరం వమ్భేన్తి**, తస్మా కామాదీనం పఠమసేనాదిభావో వేదితబ్బో.

౪౪౨-౩. ఏవమేతం దసవిధం సేనం ఉద్దిసిత్వా యస్మా సా కణ్హధమ్మసమన్నాగతత్తా కణ్హస్స నముచినో ఉపకారాయ సంవత్తతి, తస్మా నం తవ సేనాతి నిద్దిసన్తో ఆహ – **''ఏసా నముచి తే సేనా, కణ్హస్సాభిప్పహారినీ''**తి. తత్థ **అభిప్పహారినీ**తి సమణబ్రాహ్మణానం ఘాతనీ నిప్పోథనీ, అన్తరాయకరీతి అత్థో. **న నం అసూరో జినాతి, జేత్వా చ లభతే సుఖన్తి** ఏవం తవ సేనం అసూరో కాయే చ జీవితే చ సాపేక్ఖో పురిసో న జినాతి, సూరో పన జినాతి, జేత్వా చ మగ్గసుఖం ఫలసుఖఞ్చ అధిగచ్ఛతి. యస్మా చ లభతే సుఖం, తస్మా సుఖం పత్థయమానో అహమ్పి **ఏస ముఞ్జం పరిహరే**తి. సఙ్గామావచరా అనివత్తినో పురిసా అత్తనో అనివత్తనకభావవిఞ్ఞాపనత్థం సీసే వా ధజే వా ఆవుధే వా ముఞ్జతిణం బన్ధన్తి, తం అయమ్పి పరిహరతిచ్చేవ మం ధారేహి. తవ సేనాయ పరాజితస్స **ధిరత్థు మమ జీవితం,** తస్మా ఏవం ధారేహి – **సఙ్గామే మే మతం సేయ్యో, యఞ్చే జీవే పరాజితో,** యేన జీవితేన పరాజితో జీవే, తస్మా జీవితా తయా సమ్మాపటిపన్నానం అన్తరాయకరేన సద్ధిం సఙ్గామే మతం మమ సేయ్యోతి అత్థో.

౪౪౪. కస్మా మతం సేయ్యోతి చే? యస్మా **పగాళ్హేత్థ...పే.... సుబ్బతా,** ఏత్థ కామాదికాయ అత్తుక్కంసనపరవమ్భనపరియోసానాయ తవ సేనాయ పగాళ్హా నిముగ్గా అనుపవిట్ఠా ఏకే సమణబ్రాహ్మణా న దిస్సన్తి, సీలాదీహి గుణేహి నప్పకాసన్తి, అన్ధకారం పవిట్ఠా వియ హోన్తి. ఏతే ఏవం పగాళ్హా సమానా సచేపి కదాచి ఉమ్ముజ్జిత్వా నిముజ్జనపురిసో వియ "సాహు సద్ధా"తిఆదినా నయేన ఉమ్ముజ్జన్తి, తథాపి తాయ సేనాయ అజ్ఝోత్థటత్తా **తఞ్చ మగ్గం న జానన్తి** ఖేమం నిబ్బానగామీనం, సబ్బేపి బుద్ధపచ్చేకబుద్ధాదయో **యేన గచ్ఛన్తి సుబ్బతా**తి. ఇమం పన గాథం సుత్వా మారో పున కిఞ్చి అవత్వా ఏవ పక్కామి.

౪౪౫-౬. పక్కన్తే పన తస్మిం మహాసత్తో తాయ దుక్కరకారికాయ కిఞ్చిపి విసేసం అనధిగచ్ఛన్తో అనుక్కమేన "సియా ను ఖో అఞ్ఞో మగ్గో బోధాయా"తిఆదీని చిన్తేత్వా ఓళారికాహారం ఆహారేత్వా, బలం గహేత్వా, విసాఖపుణ్ణమదివసే పగేవ సుజాతాయ పాయాసం పరిభుఞ్జిత్వా, భద్రవనసణ్డే దివావిహారం నిసీదిత్వా, తత్థ అట్ఠ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేన్తో దివసం వీతినామేత్వా సాయన్హసమయే మహాబోధిమణ్డాభిముఖో గన్త్వా సోత్థియేన దిన్నా అట్ఠ తిణముట్ఠియో బోధిమూలే వికిరిత్వా దససహస్సలోకధాతుదేవతాహి కతసక్కారబహుమానో –

> "కామం తచో చ న్హారు చ, అట్ఠి చ అవసిస్సతు;
> ఉపసుస్సతు నిస్సేసం, సరీరే మంసలోహిత"న్తి. –

చతురఙ్గవీరియం అధిట్ఠహిత్వా "న దాని బుద్ధత్తం అపాపుణిత్వా పల్లఙ్కం భిన్దిస్సామీ"తి పటిఞ్ఞం కత్వా అపరాజితపల్లఙ్కే నిసీది. తం ఞత్వా మారో పాపిమా "అజ్జ సిద్ధత్థో పటిఞ్ఞం కత్వా నిసిన్నో, అజ్జేవ దానిస్స సా పటిఞ్ఞా పటిబాహితబ్బా"తి బోధిమణ్డతో యావ చక్కవాళమాయతం ద్వాదసయోజనవిత్థారం ఉద్ధం నవయోజనముగ్గతం మారసేనం సముట్ఠాపేత్వా దియడ్ఢయోజనసతప్పమాణం గిరిమేఖలం హత్థిరాజానం ఆరుయ్హ బాహుసహస్సం మాపేత్వా నానావుధాని గహేత్వా "గణ్హథ, హనథ, పహరథా"తి భణన్తో ఆళవకసుత్తే వుత్తప్పకారా వుట్ఠియో మాపేసి, తా మహాపురిసం పత్వా తత్థ వుత్తప్పకారా ఏవ సమ్పజ్జింసు. తతో వజిరఙ్కుసేన హత్థిం కుమ్భే పహరిత్వా మహాపురిసస్స సమీపం నేత్వా "ఉట్ఠేహి, భో సిద్ధత్థ, పల్లఙ్కా"తి ఆహ. మహాపురిసో "న ఉట్ఠహామి మారా"తి వత్వా తం ధజినిం సమన్తా విలోకేన్తో ఇమా గాథాయో అభాసి **''సమన్తా ధజిని''**న్తి.

తత్థ **ధజినిన్తి** సేనం. **యుత్తన్తి** ఉయ్యుత్తం. **సవాహనన్తి** గిరిమేఖలనాగరాజసహితం. **పచ్చుగ్గచ్ఛామీతి** అభిముఖో ఉపరి గమిస్సామి, సో చ ఖో తేజేనేవ, న కాయేన. కస్మా? **మా మం ఠానా అచావయి,** మం ఏతస్మా ఠానా అపరాజితపల్లఙ్కా మారో మా చాలేసీతి వుత్తం హోతి. **నప్పసహతీతి** సహితుం న సక్కోతి, నాభిభవతి వా. **ఆమం పత్తన్తి** కాచజాతం మత్తికాభాజనం. **అస్మనాతి** పాసాణేన. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౪౪౭-౮. ఇదాని "ఏతం తే మారసేనం భిన్దిత్వా తతో పరం విజితసఙ్గామో సమ్పత్తధమ్మరాజాభిసేకో ఇదం కరిస్సామీ"తి దస్సేన్తో ఆహ **"వసీకరిత్వా"**తి. తత్థ **వసీకరిత్వా సఙ్కప్పన్తి** మగ్గభావనాయ సబ్బం మిచ్ఛాసఙ్కప్పం పహాయ సమ్మాసఙ్కప్పస్సేవ పవత్తనేన వసీకరిత్వా సఙ్కప్పం. **సతిఞ్చ సూపతిట్ఠితన్తి** కాయాదీసు చతూసు ఠానేసు అత్తనో సతిఞ్చ సుట్ఠు ఉపట్ఠితం కరిత్వా ఏవం వసీకతసఙ్కప్పో సుప్పతిట్ఠితస్సతి **రట్ఠా రట్ఠం విచరిస్సామి** దేవమనుస్సభేదే **పుథూ సావకే వినయన్తో**. అథ మయా వినీయమానా **తే అప్పమత్తా...పే.... న సోచరే,** తం నిబ్బానామతమేవాతి అధిప్పాయో.

౪౪౯-౫౧. అథ మారో ఇమా గాథాయో సుత్వా ఆహ – "ఏవరూపం పక్ఖం దిస్వా న భాయసి భిక్ఖూ"తి? "ఆమ, మార, న భాయామీ"తి. "కస్మా న భాయసీ"తి? "దానాదీనం పారమిపుఞ్ఞానం కతత్తా"తి. "కో ఏతం జానాతి దానాదీని త్వమకాసీ"తి? "కిం ఏత్థ పాపిమ సక్ఖికిచ్చేన, అపిచ ఏకస్మింయేవ భవే వేస్సన్తరో హుత్వా యం దానమదాసిం, తస్సానుభావేన సత్తక్ఖత్తుం ఛహి పకారేహి సఞ్జాతకమ్పా అయం మహాపథవీయేవ సక్ఖీ"తి. ఏవం వుత్తే ఉదకపరియన్తం కత్వా మహాపథవీ కమ్పి భేరవసద్దం ముఞ్చమానా, యం సుత్వా మారో అసనిహతో వియ భీతో ధజం పణామేత్వా పలాయి సద్ధిం పరిసాయ. అథ మహాపురిసో తీహి యామేహి తిస్సో విజ్జా సచ్ఛికత్వా అరుణుగ్గమనే "అనేకజాతిసంసారం... పే.... తణ్హానం ఖయమజ్ఝగా"తి ఇమం ఉదానం ఉదానేసి. మారో ఉదానసద్దేన ఆగన్త్వా "అయం'బుద్ధో అహ'న్తి పటిజానాతి, హన్ద నం అనుబన్ధామి ఆభిసమాచారికం పస్సితుం. సచస్స కిఞ్చి కాయేన వా వాచాయ వా ఖలితం భవిస్సతి, విహేఠేస్సామి న"న్తి పుబ్బే బోధిసత్తభూమియం ఛబ్బస్సాని అనుబన్ధిత్వా బుద్ధత్తం పత్తం ఏకం వస్సం అనుబన్ధి. తతో భగవతో కిఞ్చి ఖలితం అపస్సన్తో **"సత్త వస్సానీ"**తి ఇమా నిబ్బేజనీయగాథాయో అభాసి.

తత్థ **ఓతారన్తి** రన్ధం వివరం. **నాధిగచ్ఛిస్సన్తి** నాధిగమిం. **మేదవణ్ణన్తి** మేదపిణ్డసదిసం. **అనుపరియగాతి** పరితో పరితో అగమాసి. **ముదున్తి** ముదుకం. **విన్దేమాతి** అధిగచ్ఛేయ్యామ. **అస్సాదనాతి** సాదుభావో. **వాయసేత్తోతి** వాయసో ఏత్తో. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

అయం పన యోజనా – సత్త వస్సాని భగవన్తం ఓతారాపేక్ఖో అనుబన్ధిం కత్థచి అవిజహన్తో పదాపదం, ఏవం అనుబన్ధిత్వాపి చ ఓతారం నాధిగమిం. సోహం యథా నామ మేదవణ్ణం పాసాణం మేదసఞ్ఞీ వాయసో ఏకస్మిం పస్సే ముఖతుణ్డకేన విజ్ఝిత్వా అస్సాదం అవిన్దమానో "అప్పేవ నామ ఏత్థ ముదు విన్దేమ, అపి ఇతో అస్సాదనా సియా"తి సమన్తా తథేవ విజ్ఝన్తో అనుపరియాయిత్వా కత్థచి అస్సాదం అలద్ధా "పాసాణోవాయ"న్తి నిబ్బిజ్జ పక్కమేయ్య, ఏవమేవాహం భగవన్తం కాయకమ్మాదీసు అత్తనో పరిత్తపఞ్ఞాముఖతుణ్డకేన విజ్ఝన్తో సమన్తా అనుపరియగా "అప్పేవ నామ కత్థచి అపరిసుద్ధకాయసమాచారాదిముదుభావం విన్దేమ, కుతోచి అస్సాదనా సియా"తి, తే దాని మయం అస్సాదం అలభమానా **కాకోవ సేలమాసజ్జ నిబ్బిజ్జాపేమ గోతమం** ఆసజ్జ తతో గోతమా నిబ్బిజ్జ అపేమాతి. ఏవం వదతో కిర మారస్స సత్త వస్సాని నిప్ఫలపరిస్సమం నిస్సాయ బలవసోకో ఉదపాది. తేనస్స విసీదమానఙ్గపచ్చఙ్గస్స బేలువపణ్డు నామ వీణా కచ్ఛతో

పతితా. యా సకిం కుసలేహి వాదితా చత్తారో మాసే మధురస్సరం ముఞ్చతి, యం గహేత్వా సక్కో పఞ్చసిఖస్స అదాసి. తం సో పతమానమ్పి న బుజ్ఝి. తేనాహ భగవా –

౪౪౯.“తస్స సోకపరేతస్స, వీణా కచ్ఛా అభస్సథ;
తతో సో దుమ్మనో యక్ఖో, తత్థేవన్తరధాయథా”తి.

సఙ్గీతికారకా ఆహంసూతి ఏకే, అమ్హాకం పనేతం నక్ఖమతీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పధానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సుభాసితసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి సుభాసితసుత్తం. అత్తజ్ఝాసయతో చస్స ఉప్పత్తి. భగవా హి సుభాసితప్పియో, సో అత్తనో సుభాసితసముదాచారప్పకాసనేన సత్తానం దుబ్భాసితసముదాచారం పటిసేధేన్తో ఇమం సుత్తమభాసి. తత్థ **ఏవం మే సుత**న్తిఆది సఙ్గీతికారవచనం. తత్థ **తత్ర ఖో భగవా…పే.… భదన్తేతి తే భిక్ఖూ**తి ఏతం అపుబ్బం, సేసం వుత్తనయమేవ. తస్మా అపుబ్బపదవణ్ణనత్థమిదం వుచ్చతి – **తత్రా**తి దేసకాలపరిదీపనం. తఞ్హి యం సమయం విహరతి, తత్ర సమయే, యస్మిఞ్చ ఆరామే విహరతి, తత్ర ఆరామేతి దీపేతి. భాసితబ్బయుత్తే వా దేసకాలే దీపేతి. న హి భగవా అయుత్తే దేసే కాలే వా ధమ్మం భాసతి. “అకాలో ఖో, తావ, బాహియా”తిఆది (ఉదా. ౧౦) చేత్థ సాధకం. **ఖో**తి పదపూరణమత్తే అవధారణాదికాలత్థే వా నిపాతో. **భగవా**తి లోకగరుపరిదీపనం. భిక్ఖూతి కథాసవనయుత్తపుగ్గలపరిదీపనం. **ఆమన్తేసీ**తి ఆలపి అభాసి సమ్బోధేసి.

భిక్ఖవోతి ఆమన్తనాకారపరిదీపనం. తఞ్చ భిక్ఖనసీలతాదిగుణయోగసిద్ధత్తా వుత్తం. తేన నేసం హీనాధికజనసేవితం వుత్తిం పకాసేన్తో ఉద్ధతదీనభావనిగ్గహం కరోతి. “భిక్ఖవో”తి ఇమినా చ కరుణావిప్ఫారసోమ్మహదయనయననిపాతపుబ్బఙ్గమేన వచనేన తే అత్తనో ముఖాభిముఖే కరిత్వా తేనేవ కథేతుకమ్యతాదీపకేన వచనేన తేసం సోతుకమ్యతం జనేతి, తేనేవ చ సమ్బోధనత్థేన వచనేన సాధుకసవనమనసికారేపి తే నియోజేతి. సాధుకసవనమనసికారాయత్తా హి సాసనసమ్పత్తి. అపరేసుపి దేవమనుస్సేసు విజ్జమానేసు కస్మా భిక్ఖూ ఏవ ఆమన్తేసీతి చే? జేట్ఠసేట్ఠాసన్నసదాసన్నిహితభావతో. సబ్బపరిససాధారణా హి అయం ధమ్మదేసనా, న పాటిపుగ్గలికా. పరిసాయ చ జేట్ఠా భిక్ఖూ పఠముప్పన్నత్తా, సేట్ఠా అనగారియభావం ఆదిం కత్వా సత్థు చరియానువిధాయకత్తా సకలసాసనపటిగ్గాహకత్తా చ. ఆసన్నా తత్థ నిసిన్నేసు సత్థు సన్తికత్తా, సదా సన్నిహితా సత్థు సన్తికావచరత్తా. తేన భగవా సబ్బపరిససాధారణం ధమ్మం దేసేన్తో భిక్ఖూ ఏవ ఆమన్తేసి. అపిచ భాజనం తే ఇమాయ కథాయ యథానుసిట్ఠం పటిపత్తిసబ్భావతోతిపి తే ఏవ ఆమన్తేసి. **భదన్తే**తి గారవాధివచనమేతం. **తే భిక్ఖూ**తి యే భగవా ఆమన్తేసి, తే ఏవం భగవన్తం ఆలపన్తా భగవతో పచ్చస్సోసున్తి.

చతూహి అఙ్గేహీతి చతూహి కారణేహి అవయవేహి వా. ముసావాదావేరమణిఆదీని హి చత్తారి సుభాసితవాచాయ కారణాని. సచ్చవచనాదయో చత్తారో అవయవా, కారణత్థే చ అఙ్గసద్దో. **చతూహీ**తి నిస్సక్కవచనం హోతి, అవయవత్థే కరణవచనం. **సమన్నాగతా**తి సమనుఆగతా పవత్తా యుత్తా చ. **వాచా**తి సముల్లపనవాచా. యా సా "వాచా గిరా బ్యప్పథో"తి (ధ. స. ౬౩౬) చ, "నేలా కణ్ణసుఖా"తి (దీ. ని. ౧.౯; మ. ని. ౩.౧౪) చ ఏవమాదీసు ఆగచ్ఛతి. యా పన "వాచాయ చే కతం కమ్మ"న్తి (ధ. స. అట్ఠ. ౧ కాయకమ్మద్వార) ఏవం విఞ్ఞత్తి చ, "యా చతూహి వచీదుచ్చరితేహి ఆరతి విరతి...పే.... అయం వుచ్చతి సమ్మావాచా"తి (ధ. స. ౨౯౯; విభ. ౨౦౬) ఏవం విరతి చ, "ఫరుసవాచా, భిక్ఖవే, ఆసేవితా భావితా బహులీకతా నిరయసంవత్తనికా హోతీ"తి (అ. ని. ౮.౪౦) ఏవం చేతనా చ వాచాతి ఆగచ్ఛతి, సా ఇధ న అధిప్పేతా. కస్మా? అభాసితబ్బతో. **సుభాసితా హోతీ**తి సుట్ఠు భాసితా హోతి. తేనస్సా అత్థావహనతం దీపేతి. **న దుబ్భాసితా**తి న దుట్ఠు భాసితా. తేనస్సా అనత్థానావహనతం దీపేతి. **అనవజ్జా**తి వజ్జసఙ్ఖాతరాగాదిదోసవిరహితా. తేనస్సా కారణసుద్ధిం వుత్తదోసాభావఞ్చ దీపేతి. **అననువజ్జా చా**తి అనువాదవిముత్తా. తేనస్సా సబ్బాకారసమ్పత్తిం దీపేతి. **విఞ్ఞూన**న్తి పణ్డితానం. తేన నిన్దాపసంసాసు బాలా అప్పమాణాతి దీపేతి.

కతమేహి చతూహీతి కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **భిక్ఖవే**తి యేసం కథేతుకామో, తదాలపనం. **భిక్ఖూ**తి వుత్తప్పకారవాచాభాసనకపుగ్గలనిదస్సనం. **సుభాసితంయేవ భాసతీ**తి పుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ చతూసు వాచఙ్గేసు అఞ్ఞతరఙ్గనిద్దేసవచనం. **నో దుబ్భాసిత**న్తి తస్సేవ వాచఙ్గస్స పటిపక్ఖభాసననివారణం. తేన "ముసావాదాదయోపి కదాచి వత్తబ్బా"తి దిట్ఠిం నిసేధేతి. "నో దుబ్భాసిత"న్తి ఇమినా వా మిచ్ఛావాచప్పహానం దీపేతి, "సుభాసిత"న్తి ఇమినా పహీనమిచ్ఛావాచేన సతా భాసితబ్బవచనలక్ఖణం. తథా పాపస్స అకరణం, కుసలస్స ఉపసమ్పదం . అఙ్గపరిదీపనత్థం పన అభాసితబ్బం పుబ్బే అవత్వా భాసితబ్బమేవాహ. ఏస నయో **ధమ్మంయేవా**తిఆదీసుపి.

ఏత్థ చ "సుభాసితంయేవ భాసతి నో దుబ్భాసిత"న్తి ఇమినా పిసుణదోసరహితం సమగ్గకరణవచనం వుత్తం, "ధమ్మంయేవ భాసతి నో అధమ్మ"న్తి ఇమినా సమ్ఫదోసరహితం ధమ్మతో అనపేతం మన్తావచనం వుత్తం, ఇతరేహి ద్వీహి ఫరుసాలికరహితాని పియసచ్చవచనాని వుత్తాని. **ఇమేహి ఖో**తిఆదినా పన తాని అఙ్గాని పచ్చక్ఖతో దస్సేన్తో తం వాచం నిగమేతి. విసేసతో చేత్థ "ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే , చతూహి అఙ్గేహి సమన్నాగతా వాచా సుభాసితా హోతీ"తి భణన్తో యదఞ్ఞే పటిఞ్ఞాదీహి అవయవేహి నామాదీహి పదేహి లిఙ్గవచనవిభత్తికాలకారకాదీహి సమ్పత్తీహి చ సమన్నాగతం వాచం "సుభాసిత"న్తి మఞ్ఞన్తి, తం ధమ్మతో పటిసేధేతి. అవయవాదిసమ్పన్నాపి హి పేసుఞ్ఞాదిసమన్నాగతా వాచా దుబ్భాసితావ హోతి అత్తనో పరేసఞ్చ అనత్థావహత్తా. ఇమేహి పన చతూహి అఙ్గేహి సమన్నాగతా సచేపి మిలక్ఖుభాసాపరియాపన్నా ఘటచేటికాగీతికపరియాపన్నా వా హోతి, తథాపి సుభాసితా ఏవ లోకియలోకుత్తరహితసుఖావహత్తా. సీహళదీపే మగ్గపస్సే సస్సం రక్ఖన్తియా సీహళచేటికాయ సీహళకేనేవ జాతిజరామరణపటిసంయుత్తం గీతం గాయన్తియా సుత్వా మగ్గం గచ్ఛన్తా సట్ఠిమత్తా విపస్సకభిక్ఖూ చేత్థ అరహత్తం పత్తా నిదస్సనం. తథా తిస్సో నామ ఆరద్ధవిపస్సకో భిక్ఖు పదుమసరసమీపేన గచ్ఛన్తో పదుమసరే పదుమాని భఞ్జిత్వా భఞ్జిత్వా –

> "పాతో ఫుల్లం కోకనదం, సూరియాలోకేన భజ్జియతే;
> ఏవం మనుస్సత్తగతా సత్తా, జరాభివేగేన మద్దీయన్తీ"తి. –

ఇమం గీతం గాయన్తియా చేటికాయ సుత్వా అరహత్తం పత్తో, బుద్ధన్తరే చ అఞ్ఞతరో పురిసో సత్తహి పుత్తేహి సద్ధిం వనా ఆగమ్మ అఞ్ఞతరాయ ఇత్థియా ముసలేన తణ్డులే కోట్టేన్తియా –

"జరాయ పరిమద్దితం ఏతం, మిలాతఛవిచమ్మనిస్సితం;
మరణేన భిజ్జతి ఏతం, మచ్చుస్స ఘసమామిసం.

"కిమీనం ఆలయం ఏతం, నానాకుణపేన పూరితం;
అసుచిస్స భాజనం ఏతం, కదలిక్ఖన్ధసమం ఇద"న్తి. –

ఇమం గీతికం సుత్వా సహ పుత్తేహి పచ్చేకబోధిం పత్తో, అఞ్ఞే చ ఈదిసేహి ఉపాయేహి అరియభూమిం పత్తా నిదస్సనం. అనచ్ఛరియం పనేతం, యం భగవతా ఆసయానుసయకుసలేన "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తిఆదినా నయేన వుత్తా గాథాయో సుత్వా పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తం పాపుణింసు, అఞ్ఞే చ ఖన్ధాయతనాదిపటిసంయుత్తా కథా సుత్వా అనేకే దేవమనుస్సాతి. ఏవం ఇమేహి చతూహి అఙ్గేహి సమన్నాగతా వాచా సచేపి మిలక్ఖుభాసాపరియాపన్నా, ఘటచేటికాగీతికపరియాపన్నా వా హోతి, తథాపి "సుభాసితా"తి వేదితబ్బా. సుభాసితత్తా ఏవ చ అనవజ్జా చ అననువజ్జా చ విఞ్ఞూనం అత్థత్థికానం కులపుత్తానం అత్థపటిసరణానం, నో బ్యఞ్జనపటిసరణానన్తి.

ఇదమవోచ భగవాతి ఇదం సుభాసితలక్ఖణం భగవా అవోచ. **ఇదం వత్వాన సుగతో, అథాపరం ఏతదవోచ సత్థాతి** ఇదఞ్చ లక్ఖణం వత్వా అథ అఞ్ఞమ్పి ఏతం అవోచ సత్థా. ఇదాని వత్తబ్బగాథం దస్సేత్వా సబ్బమేతం సఙ్గీతికారకా ఆహంసు. తత్థ **అపర**న్తి గాథాబన్ధవచనం సన్ధాయ వుచ్చతి. తం దువిధం హోతి – పచ్ఛా ఆగతపరిసం అస్సవనసుస్సవనఆధారణదళ్హీకరణాదీని వా సన్ధాయ తదత్థదీపకమేవ చ. పుబ్బే కేనచి కారణేన పరిహాపితస్స అత్థస్స దీపనేన అత్థవిసేసదీపకఞ్చ "పురిసస్స హి జాతస్స, కుఠారీ జాయతే ముఖే"తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౬౬౨) వియ. ఇధ పన తదత్థదీపకమేవ.

౪౫౩. తత్థ **సన్తో**తి బుద్ధాదయో. తే హి సుభాసితం "ఉత్తమం సేట్ఠ"న్తి వణ్ణయన్తి. **దుతియం తతియం చతుత్థ**న్తి ఇదం పన పుబ్బే నిద్దిట్ఠక్కమం ఉపాదాయ వుత్తం. గాథాపరియోసానే పన వఙ్గీసత్థేరో భగవతో సుభాసితే పసీది.

సో యం పసన్నాకారం అకాసి, యఞ్చ వచనం భగవా అభాసి, తం దస్సేన్తా సఙ్గీతికారకా "**అథ ఖో ఆయస్మా**"తిఆదిమాహంసు. తత్థ **పటిభాతి మ**న్తి మమ భాగో పకాసతి . **పటిభాతు త**న్తి తవ భాగో పకాసతు. **సారుప్పాహీతి** అనుచ్ఛవికాహి. **అభిత్థవీ**తి పసంసి.

౪౫౪. న తాపయేతి విప్పటిసారేన న తాపేయ్య. **న విహింసేయ్యా**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం భిన్దన్తో న బాధేయ్య. **సా వే వాచా**తి సా వాచా ఏకంసేనేవ సుభాసితా. ఏత్తావతా అపిసుణవాచాయ భగవన్తం థోమేతి.

౪౫౫. పటినన్దితాతి హట్ఠేన హదయేన పటిముఖం గన్త్వా నన్దితా సమ్పియాయితా. **యం అనాదాయ పాపాని, పరేసం భాసతే పియ**న్తి యం వాచం భాసన్తో పరేసం పాపాని అప్పియాని పటిక్కూలాని ఫరుసవచనాని అనాదాయ

అత్థబ్యఞ్జనమధురం పియమేవ వచనం భాసతి, తం పియవాచమేవ భాసేయ్యాతి వుత్తం హోతి. ఇమాయ గాథాయ పియవచనేన భగవన్తం అభిత్థవి.

౪౫౬. **అమతాతి** అమతసదిసా సాదుభావేన. వుత్తమ్పి చేతం "సచ్చం హవే సాదుతరం రసాన"న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౭౩; సు॰ ని॰ ౧౮౪). నిబ్బానామతపచ్చయత్తా వా అమతా. **ఏస ధమ్మో సనన్తనోతి** యాయం సచ్చవాచా నామ, ఏస పోరాణో ధమ్మో చరియా పవేణీ, ఇదమేవ హి పోరాణానం ఆచిణ్ణం, న తే అలికం భాసింసు. తేనేవాహ – "**సచ్చే అత్థే చ ధమ్మే చ, అహూ సన్తో పతిట్ఠితా**"తి. తత్థ సచ్చే పతిట్ఠితత్తా ఏవ అత్తనో చ పరేసఞ్చ అత్థే పతిట్ఠితా. అత్థే పతిట్ఠితత్తా ఏవ చ ధమ్మే పతిట్ఠితా హోన్తీతి వేదితబ్బా. పరం వా ద్వయం సచ్చవిసేసనమిచ్చేవ వేదితబ్బం. సచ్చే పతిట్ఠితా. కీదిసే? **అత్థే చ ధమ్మే చ,** యం పరేసం అత్థతో అనపేతత్తా అత్థం అనుపరోధం కరోతీతి వుత్తం హోతి. సతిపి చ అనుపరోధకరత్తే ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మం, యం ధమ్మికమేవ అత్థం సాధేతీతి వుత్తం హోతి. ఇమాయ గాథాయ సచ్చవచనేన భగవన్తం అభిత్థవి.

౪౫౭. **ఖేమన్తి** అభయం నిరుపద్దవం. కేన కారణేనాతి చే? **నిబ్బానప్పత్తియా దుక్ఖస్సన్తకిరియాయ,** యస్మా కిలేసనిబ్బానం పాపేతి, వట్టదుక్ఖస్స చ అన్తకిరియాయ సంవత్తతీతి అత్థో. అథ వా యం బుద్ధో నిబ్బానప్పత్తియా దుక్ఖస్సన్తకిరియాయాతి ద్విన్నం నిబ్బానధాతూనమత్థాయ ఖేమమగ్గప్పకాసనతో ఖేమం వాచం భాసతి, **సా వే వాచానముత్తమాతి** సా వాచా సబ్బవాచానం సేట్ఠాతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఇమాయ గాథాయ మన్తావచనేన భగవన్తం అభిత్థవన్తో అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసీతి అయమేత్థ అపుబ్బపదవణ్ణనా. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సుభాసితసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. పూరళాససుత్త-(సున్దరికభారద్వాజసుత్త)-వణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి పూరళాససుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవా పచ్ఛాభత్తకిచ్చావసానే బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో సున్దరికభారద్వాజబ్రాహ్మణం అరహత్తస్స ఉపనిస్సయసమ్పన్నం దిస్వా "తత్థ మయి గతే కథా పవత్తిస్సతి, తతో కథావసానే ధమ్మదేసనం సుత్వా ఏస బ్రాహ్మణో పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతీ"తి చ ఞత్వా తత్థ గన్త్వా కథం సముట్ఠాపేత్వా ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **ఏవం మే సుతన్తిఆది** సఙ్గీతికారకానం వచనం. **కింజచ్చో భవన్తిఆది** తస్స బ్రాహ్మణస్స, **న బ్రాహ్మణో నోమ్హీతిఆది** భగవతో. తం సబ్బమ్పి సమోధానేత్వా "పూరళాససుత్త"న్తి వుచ్చతి. తత్థ వుత్తసదిసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం, అవుత్తం వణ్ణయిస్సామ, తఞ్చ ఖో ఉత్తానత్థాని పదాని అనామసన్తా. **కోసలేసూతి** కోసలా నామ జానపదినో రాజకుమారా. తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీసద్దేన "కోసలా"తి వుచ్చతి. తస్మిం కోసలేసు జనపదే. కేచి పన "యస్మా పుబ్బే మహాపనాదం రాజకుమారం నానానాటకాదీని దిస్వా సితమత్తమ్పి అకరోన్తం సుత్వా రాజా ఆణాపేసి 'యో మమ పుత్తం హసాపేతి, సబ్బాభరణేహి నం అలఙ్కరోమీ'తి. తతో నఙ్గలాని ఛడ్డేత్వా మహాజనకాయో సన్నిపతి. తే చ మనుస్సా అతిరేకసత్తవస్సాని నానాకీళికాదయో దస్సేన్తాపి తం నాసక్ఖింసు హసాపేతుం. తతో సక్కో దేవనటం పేసేసి, సో దిబ్బనాటకం దస్సేత్వా హసాపేసి. అథ తే మనుస్సా అత్తనో అత్తనో వసనోకాసాభిముఖా పక్కమింసు. తే పటిపథే మిత్తసుహజ్జాదయో దిస్వా

పటిసన్థారమకంసు ‘కచ్చి భో కుసలం, కచ్చి భో కుసల’న్తి . తస్మా తం ‘కుసల’న్తి సద్దం ఉపాదాయ సో పదేసో ‘కోసలో’తి వుచ్చతీ”తి వణ్ణయన్తి. **సున్దరికాయ నదియా తీరే**తి సున్దరికాతి ఏవంనామికాయ నదియా తీరే.

తేన ఖో పనాతి యేన సమయేన భగవా తం బ్రాహ్మణం వినేతుకామో గన్త్వా తస్సా నదియా తీరే ససీసం పారుపిత్వా రుక్ఖమూలే నిసజ్జాసఙ్ఖాతేన ఇరియాపథవిహారేన విహరతి. **సున్దరికభారద్వాజో**తి సో బ్రాహ్మణో తస్సా నదియా తీరే వసతి అగ్గిఞ్చ జుహతి, భారద్వాజోతి చస్స గోత్తం, తస్మా ఏవం వుచ్చతి. **అగ్గిం జుహతీ**తి ఆహుతిపక్ఖిపనేన జాలేతి. **అగ్గిహుత్తం పరిచరతీ**తి అగ్యాయతనం సమ్మజ్జనూపలేపనబలికమ్మాదినా పయిరుపాసతి. **కో ను ఖో ఇమం హబ్యసేసం భుఞ్జేయ్యా**తి సో కిర బ్రాహ్మణో అగ్గిమ్హి జుహిత్వా అవసేసం పాయాసం దిస్వా చిన్తేసి – “అగ్గిమ్హి తావ పక్ఖిత్తపాయాసో మహాబ్రహ్మునా భుత్తో, అయం పన అవసేసో అత్థి. తం యది బ్రహ్మునో ముఖతో జాతస్స బ్రాహ్మణస్సేవ దదేయ్యం, ఏవం మే పితరా సహ పుత్తోపి సన్తప్పితో భవేయ్య, సువిసోధితో చ బ్రహ్మలోకగామిమగ్గో అస్స, హన్దాహం బ్రాహ్మణం గవేసామీ”తి. తతో బ్రాహ్మణదస్సనత్థం ఉట్ఠాయాసనా చతుద్దిసా అనువిలోకేసి – “కో ను ఖో ఇమం హబ్యసేసం భుఞ్జేయ్యా”తి.

అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలేతి తస్మిం వనసణ్డే సేట్ఠరుక్ఖమూలే. **ససీసం పారుత**న్తి సహ సీసేన పారుతకాయం. కస్మా పన భగవా ఏవమకాసి, కిం నారాయనసఙ్ఖాతబలోపి హుత్వా నాసక్ఖి హిమపాతం సీతవాతఞ్చ పటిబాహితున్తి? అత్థేతం కారణం. న హి బుద్ధా సబ్బసో కాయపటిజగ్గనం కరోన్తి ఏవ, అపిచ భగవా “ఆగతే బ్రాహ్మణే సీసం వివరిస్సామి, మం దిస్వా బ్రాహ్మణో కథం పవత్తేస్సతి, అథస్స కథానుసారేన ధమ్మం దేసేస్సామీ”తి కథాపవత్తనత్థం ఏవమకాసి. **దిస్వాన వామేన... పే.... తేనుపసఙ్కమీ**తి సో కిర భగవన్తం దిస్వా బ్రాహ్మణో “అయం ససీసం పారుపిత్వా సబ్బరత్తిం పధానమనుయుత్తో, ఇమస్స దక్ఖిణోదకం దత్వా ఇమం హబ్యసేసం దస్సామీ”తి బ్రాహ్మణసఞ్ఞీ హుత్వా ఏవ ఉపసఙ్కమి. **ముణ్డో అయం భవం, ముణ్డకో అయం భవ**న్తి సీసే వివరితమత్తేవ కేసన్తం దిస్వా “ముణ్డో”తి ఆహ. తతో సుట్ఠుతరం ఓలోకేన్తో పరిత్తమ్పి సిఖం అదిస్వా హీళేన్తో “ముణ్డకో”తి ఆహ. ఏవరూపా హి నేసం బ్రాహ్మణానం దిట్ఠి. **తతో వా**తి యత్థ ఠితో అద్దస, తమ్హా పదేసా **ముణ్డాపీ**తి కేనచి కారణేన ముణ్డితసీసాపి హోన్తి.

౪౫౮. న బ్రాహ్మణో నోమ్హీతి ఏత్థ **న**కారో పటిసేధే, **నో**కారో అవధారణే “న నో సమ”న్తిఆదీసు (ఖు. పా. ౬.౩; సు. ని. ౨౨౬) వియ. తేన సేవమ్హి బ్రాహ్మణోతి దస్సేతి. **న రాజపుత్తో**తి ఖత్తియో నమ్హి. **న వేస్సాయనో**తి వేస్సోపి నమ్హి. **ఉదకోచి నోమ్హీ**తి అఞ్ఞోపి సుద్దో వా చణ్డాలో వా కోచి న హోమీతి ఏవం ఏకంసేనేవ జాతివాదసముదాచారం పటిక్ఖిపతి. కస్మా? మహాసముద్దం పత్వా వియ హి నదియో పబ్బజ్జూపగతా కులపుత్తా జహన్తి పురిమాని నామగోత్తాని. పహారాదసుత్తఞ్చేత్థ (అ. ని. ౮.౧౯) సాధకం. ఏవం జాతివాదం పటిక్ఖిపిత్వా యథాభూతమత్తానం ఆవికరోన్తో ఆహ – ‘‘**గోత్తం పరిఞ్ఞాయ పుథుజ్జనానం, అకిఞ్చనో మన్త చరామి లోకే**’’తి. కథం గోత్తం పరిఞ్ఞాసీతి చే? భగవా హి తీహి పరిఞ్ఞాహి పఞ్చక్ఖన్ధే పరిఞ్ఞాసి, తేసు చ పరిఞ్ఞాతేసు గోత్తం పరిఞ్ఞాతమేవ హోతి. రాగాదికిఞ్చనానం పన అభావేన సో అకిఞ్చనో మన్తా జానిత్వా ఞాణానుపరివత్తీహి కాయకమ్మాదీహి చరతి. తేనాహ – “గోత్తం...పే.... లోకే”తి. మన్తా వుచ్చతి పఞ్ఞా, తాయ చేస చరతి. తేనేవాహ – “మన్తం చరామి లోకే”తి ఛన్దవసేన రస్సం కత్వా.

౪౫౯-౬౦. ఏవం అత్తానం ఆవికత్వా ఇదాని “ఏవం ఓళారికం లిఙ్గమ్పి దిస్వా పుచ్ఛితబ్బాపుచ్ఛితబ్బం న జానాసీ”తి బ్రాహ్మణస్స ఉపారమ్భం ఆరోపేన్తో ఆహ – “సఙ్ఘాటివాసీ...పే.... గోత్తపఞ్హ”న్తి. ఏత్థ చ ఛిన్నసఙ్ఘటితట్ఠేన తీణిపి చీవరాని

“సఙ్ఘాటీ”తి అధిప్పేతాని, తాని నివాసేతి పరిదహతీతి **సఙ్ఘాటివాసీ. అగహో**తి అగేహో, నిత్తణ్హోతి అధిప్పాయో. నివాసాగారం పన భగవతో జేతవనే మహాగన్ధకుటికరేరిమణ్డలమాళకోసమ్బకుటిచన్దనమాలాదిఅనేకప్పకారం, తం సన్ధాయ న యుజ్జతి. **నివుత్తకేసో**తి అపనీతకేసో, ఓహారితకేసమస్సూతి వుత్తం హోతి. **అభినిబ్బుతత్తో**తి అతీవ వూపసన్తపరిళాహచిత్తో, గుత్తచిత్తో వా. **అలిప్పమానో ఇధ మాణవేహీ**తి ఉపకరణసినేహస్స పహీనత్తా మనుస్సేహి అలిత్తో అసంసట్ఠో ఏకన్తవివిత్తో. **అకల్లం మం బ్రాహ్మణా**తి య్వాహం ఏవం సఙ్ఘాటివాసీ…పే॰… అలిప్పమానో ఇధ మాణవేహి, తం మం త్వం, బ్రాహ్మణ, పాకతికాని నామగోత్తాని అతీతం పబ్బజితం సమానం అప్పతిరూపం గోత్తపఞ్హం పుచ్ఛసీతి.

ఏవం వుత్తే ఉపారమ్భం మోచేన్తో బ్రాహ్మణో ఆహ – **పుచ్ఛన్తి వే, భో బ్రాహ్మణా, బ్రాహ్మణేభి సహ ‘‘బ్రాహ్మణో నో భవ’’**న్తి. తత్థ **బ్రాహ్మణో నో**తి బ్రాహ్మణో నూతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – నాహం భో అకల్లం పుచ్ఛామి. అమ్హాకఞ్హి బ్రాహ్మణసమయే బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణేహి సహ సమాగన్త్వా “బ్రాహ్మణో ను భవం, భారద్వాజో ను భవ”న్తి ఏవం జాతిమ్పి గోత్తమ్పి పుచ్ఛన్తి ఏవాతి.

౪౬౧-౨. ఏవం వుత్తే భగవా బ్రాహ్మణస్స చిత్తముదుభావకరణత్థం మన్తేసు అత్తనో పకతఞ్ఞుతం పకాసేన్తో ఆహ – **‘‘బ్రాహ్మణో హి చే త్వం బ్రూసి…పే॰… చతువీసతక్ఖర’’**న్తి. తస్సత్థో – సచే త్వం “బ్రాహ్మణో అహం”తి బ్రూసి, మఞ్చ అబ్రాహ్మణం బ్రూసి, తస్మా భవన్తం సావిత్తిం పుచ్ఛామి తిపదం చతువీసతక్ఖరం, తం మే బ్రూహీతి. ఏత్థ చ భగవా పరమత్థవేదానం తిణ్ణం పిటకానం ఆదిభూతం పరమత్థబ్రాహ్మణేహి సబ్బబుద్ధేహి పకాసితం అత్థసమ్పన్నం బ్యఞ్జనసమ్పన్నఞ్చ “బుద్ధం సరణం గచ్ఛామి, ధమ్మం సరణం గచ్ఛామి, సఙ్ఘం సరణం గచ్ఛామీ”తి ఇమం అరియసావిత్తిం సన్ధాయ పుచ్ఛతి. యదిపి హి బ్రాహ్మణో అఞ్ఞం వదేయ్య, అద్ధా నం భగవా “నాయం, బ్రాహ్మణ, అరియస్స వినయే సావిత్తీతి వుచ్చతీ”తి తస్స అసారకత్తం దస్సేత్వా ఇధేవ పతిట్ఠాపేయ్య. బ్రాహ్మణో పన “సావిత్తిం పుచ్ఛామి తిపదం చతువీసతక్ఖర”న్తి ఇదం అత్తనో సమయసిద్ధం సావిత్తిలక్ఖణబ్యఞ్జనకం బ్రహ్మస్సరేన నిచ్ఛారితవచనం సుత్వావ “అద్ధాయం సమణో బ్రాహ్మణసమయే నిట్ఠం గతో, అహం పన అఞ్ఞాణేన ‘అబ్రాహ్మణో అయ’న్తి పరిభవిం, సాధురూపో మన్తపారగూ బ్రాహ్మణోవ ఏసో”తి నిట్ఠం గన్త్వా “హన్ద నం యఞ్ఞవిధిం దక్ఖిణేయ్యవిధిఞ్చ పుచ్ఛామీ”తి తమత్థం పుచ్ఛన్తో **‘‘కింనిస్సితా… పే॰… లోకే’’**తి ఇమం విసమగాథాపదత్తయమాహ. తస్సత్థో – కింనిస్సితా కిమధిప్పాయా కిం పత్థేన్తా ఇసయో చ ఖత్తియా చ బ్రాహ్మణా చ అఞ్ఞే చ మనుజా దేవతానం అత్థాయ యఞ్ఞం అకప్పయింసు. **యఞ్ఞమకప్పయింసూ**తి మకారో పదసన్ధికరో. **అకప్పయింసూ**తి సంవిదహింసు అకంసు. **పుథూ**తి బహూ అన్నపానదానాదినా భేదేన అనేకప్పకారే పుథూ వా ఇసయో మనుజా ఖత్తియా బ్రాహ్మణా చ కింనిస్సితా యఞ్ఞమకప్పయింసు. కథం నేసం తం కమ్మం సమిజ్ఝతీతి ఇమినాధిప్పాయేన పుచ్ఛతి.

౪౬౩. అథస్స భగవా తమత్థం బ్యాకరోన్తో **‘‘యదన్తగూ వేదగూ యఞ్ఞకాలే. యస్సాహుతిం లభే తస్సిజ్ఝేతి బ్రూమీ’’**తి ఇదం సేసపదద్వయమాహ. తత్థ **యదన్తగూ**తి యో అన్తగూ, ఓకారస్స అకారో, దకారో చ పదసన్ధికరో “అసాధారణమఞ్ఞేస”న్తిఆదీసు (ఖు॰ పా॰ ౮.౯) మకారో వియ. అయం పన అత్థో – యో వట్టదుక్ఖస్స తీహి పరిఞ్ఞాహి అన్తగతత్తా **అన్తగూ,** చతూహి చ మగ్గఞాణవేదేహి కిలేసే విజ్ఝిత్వా గతత్తా **వేదగూ,** సో **యస్స** ఇసిమనుజఖత్తియబ్రాహ్మణానం అఞ్ఞతరస్స యఞ్ఞకాలే యస్మిం కిస్మిఞ్చి ఆహారే పచ్చుపట్ఠితే అన్తమసో

వనపణ్ణమూలఫలాదిమ్పిపి **ఆహుతిం లభే,** తతో కిఞ్చి దేయ్యధమ్మం లభేయ్య, **తస్స** తం యఞ్ఞకమ్మం **ఇజ్ఝే** సమిజ్ఝేయ్య, మహప్ఫలం భవేయ్యాతి **బ్రూమీ**తి.

४८४. అథ బ్రాహ్మణో తం భగవతో పరమత్థయోగగమ్భీరం అతిమధురగిరనిబ్బికారసరసమ్పన్నం దేసనం సుత్వా సరీరసమ్పత్తిసూచితఞ్చస్స సబ్బగుణసమ్పత్తిం సమ్భావయమానో పీతిసోమనస్సజాతో “**అద్ధా హి తస్సా**”తి గాథమాహ. తత్థ **ఇతి బ్రాహ్మణో**తి సఙ్గీతికారానం వచనం, సేసం బ్రాహ్మణస్స. తస్సత్థో – **అద్ధా హి తస్స** మయ్హం **హుతమిజ్ఝే,** అయం అజ్జ దేయ్యధమ్మో ఇజ్ఝిస్సతి సమిజ్ఝిస్సతి మహప్ఫలో భవిస్సతి **యం తాదిసం వేదగుమద్దసామ,** యస్మా తాదిసం భవన్తరూపం వేదగుం అద్దసామ. త్వఞ్ఞేవ హి నో వేదగూ, న అఞ్ఞో. ఇతో పుబ్బే పన **తుమ్హాదిసానం** వేదగూనం అన్తగూనఞ్చ **అదస్సనేన** అమ్హాదిసానం యఞ్ఞే పటియత్తం **అఞ్ఞో జనో భుఞ్జతి పూరళాసం** చరుకఞ్చ పూవఞ్చాతి.

४८७. తతో భగవా అత్తని పసన్నం వచనపటిగ్గహణసజ్జం బ్రాహ్మణం విదిత్వా యథాస్స సుట్ఠు పాకటా హోన్తి, ఏవం నానప్పకారేహి దక్ఖిణేయ్యే పకాసేతుకామో “**తస్మాతిహ త్వ**”న్తి గాథమాహ. తస్సత్థో – యస్మా మయి పసన్నోసి, **తస్మా** పన **ఇహ త్వం, బ్రాహ్మణ, ఉపసఙ్కమ్మ పుచ్ఛా**తి అత్తానం దస్సేన్తో ఆహ. ఇదాని ఇతో పుబ్బం అత్థేనఅత్థికపదం పరపదేన సమ్బన్ధితబ్బం – అత్థేన అత్థికో తస్స అత్థత్థికభావస్స అనురూపం కిలేసగ్గివూపసమేన **సన్తం,** కోధధూమవిగమేన **విధూమం,** దుక్ఖాభావేన **అనీఘం,** అనేకవిధఆసాభావేన **నిరాసం అప్పేవిధ** ఏకంసేన ఇధ ఠితోవ ఇధ వా సాసనే **అభివిన్దే** లచ్ఛసి అధిగచ్ఛిస్ససి **సుమేధం** వరపఞ్ఞం ఖీణాసవదక్ఖిణేయ్యన్తి. అథ వా యస్మా మయి పసన్నోసి, తస్మాతిహ, త్వం బ్రాహ్మణ, అత్థేన అత్థికో సమానో ఉపసఙ్కమ్మ పుచ్ఛ సన్తం విధూమం అనీఘం నిరాసన్తి అత్తానం దస్సేన్తో ఆహ. ఏవం పుచ్ఛన్తో అప్పేవిధ అభివిన్దే సుమేధం ఖీణాసవదక్ఖిణేయ్యన్తి ఏవమ్పేత్థ యోజనా వేదితబ్బా.

४८८. అథ బ్రాహ్మణో యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానో భగవన్తం ఆహ – “**యఞ్ఞే రతోహం...పే.... బ్రూహి మేత**”న్తి. తత్థ యఞ్ఞో యాగో దానన్తి అత్థతో ఏకం. తస్మా దానరతో అహం, తాయ ఏవ దానారామతాయ దానం దాతుకామో, న పన జానామి, ఏవం అజానన్తం అనుసాసతు మం భవం. అనుసాసన్తో చ ఉత్తానేనేవ నయేన యత్థ హుతం ఇజ్ఝతే బ్రూహి మేతన్తి ఏవమేత్థ అత్థయోజనా వేదితబ్బా. “యథాహుత”న్తిపి పాఠో.

४८९. అథస్స భగవా వత్తుకామో ఆహ – “**తేన హి...పే.... దేసేస్సామీ**”తి. ఓహితసోతస్స చస్స అనుసాసనత్థం తావ “మా జాతిం పుచ్ఛీ”తి గాథమాహ. తత్థ **మా జాతిం పుచ్ఛీ**తి యది హుతసమిద్ధిం దానమహప్ఫలతం పచ్చాసీససి, జాతిం మా పుచ్ఛ. అకారణఞ్హి దక్ఖిణేయ్యవిచారణాయ జాతి. **చరణఞ్చ పుచ్ఛా**తి అపిచ ఖో సీలాదిగుణభేదం చరణం పుచ్ఛ. ఏతఞ్హి దక్ఖిణేయ్యవిచారణాయ కారణం.

ఇదానిస్స తమత్థం విభావేన్తో నిదస్సనమాహ – “**కట్ఠా హవే జాయతి జాతవేదో**”తిఆది. తత్రాయమధిప్పాయో – ఇధ కట్ఠా అగ్గి జాయతి, న చ సో సాలాదికట్ఠా జాతో ఏవ అగ్గికిచ్చం కరోతి, సాపానదోణిఆదికట్ఠా జాతో న కరోతి, అపిచ ఖో అత్తనో అచ్చిఆదిగుణసమ్పన్నత్తా ఏవ కరోతి. ఏవం న బ్రాహ్మణకులాదీసు జాతో ఏవ దక్ఖిణేయ్యో హోతి, చణ్డాలకులాదీసు జాతో న హోతి, అపిచ ఖో **నీచాకులీనోపి** ఉచ్చాకులీనోపి ఖీణాసవ**ముని ధితిమా హిరీనిసేధో ఆజానియో హోతి,** ఇమాయ ధితిహిరిపముఖాయ గుణసమ్పత్తియా జాతిమా ఉత్తమదక్ఖిణేయ్యో హోతి. సో హి ధితియా గుణే ధారయతి, హిరియా దోసే నిసేధేతి. వుత్తఞ్చేతం “హిరియా హి సన్తో న కరోన్తి పాప”న్తి. తేన తే బ్రూమి –

“మా జాతిం పుచ్ఛీ చరణఞ్చ పుచ్ఛ,
కట్ఠా హవే జాయతి జాతవేదో;
నీచాకులీనోపి మునీ ధితీమా,
ఆజానియో హోతి హిరీనిసేధో”తి. –

ఏస సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన అస్సలాయనసుత్తానుసారేన (మ॰ ని॰ ౨.౪౦౧ ఆదయో) వేదితబ్బో.

౪౬౭. ఏవమేతం భగవా చాతువణ్ణిసుద్ధియా అనుసాసిత్వా ఇదాని యత్థ హుతం ఇజ్ఝతే, యథా చ హుతం ఇజ్ఝతే, తమత్థం దస్సేతుం ‘‘**సచ్చేన దన్తో**’’తిఆదిగాథమాహ. తత్థ **సచ్చేనా**తి పరమత్థసచ్చేన. తఞ్హి పత్తో దన్తో హోతి. తేనాహ – “సచ్చేన దన్తో”తి. **దమసా ఉపేతో**తి ఇన్ద్రియదమేన సమన్నాగతో. **వేదన్తగూ**తి వేదేహి వా కిలేసానం అన్తం గతో, వేదానం వా అన్తం చతుత్థమగ్గఞాణం గతో. **వూసితబ్రహ్మచరియో**తి పున వసితబ్బాభావతో వుత్థమగ్గబ్రహ్మచరియో. **కాలేన తమ్హి హబ్యం పవేచ్ఛే**తి అత్తనో దేయ్యధమ్మట్ఠితకాలం తస్స సమ్ముఖీభావకాలఞ్చ ఉపలక్ఖేత్వా తేన కాలేన తాదిసే దక్ఖిణేయ్యే దేయ్యధమ్మం పవేచ్ఛేయ్య, పవేసేయ్య పటిపాదేయ్య.

౪౬౮-౭౦. **కామే**తి వత్థుకామే చ కిలేసకామే చ. **సుసమాహితిన్ద్రియా**తి సుట్ఠు సమాహితఇన్ద్రియా, అవిక్ఖిత్తఇన్ద్రియాతి వుత్తం హోతి. **చన్దోవ రాహుగ్గహణా పముత్తా**తి యథా చన్దో రాహుగ్గహణా, ఏవం కిలేసగ్గహణా పముత్తా యే అతీవ భాసన్తి చేవ తపన్తి చ. **సతా**తి సతిసమ్పన్నా. **మమాయితానీ**తి తణ్హాదిట్ఠిమమాయితాని.

౪౭౨. **యో కామే హిత్వా**తి ఇతో పభుతి అత్తానం సన్ధాయ వదతి. తత్థ **కామే హిత్వా**తి కిలేసకామే పహాయ. **అభిభుయ్యచారీ**తి తేసం పహీనత్తా వత్థుకామే అభిభుయ్యచారీ. **జాతిమరణస్స అన్తం** నామ నిబ్బానం వుచ్చతి, తఞ్చ **యో వేది** అత్తనో పఞ్ఞాబలేన అఞ్ఞాసి. **ఉదకరహదో వా**తి యే ఇమే అనోతత్తదహో కణ్ణముణ్డదహో రథకారదహో ఛద్దన్తదహో కుణాలదహో మన్దాకినిదహో సీహప్పపాతదహోతి హిమవతి సత్త మహారహదా అగ్గిసూరియసన్తాపేహి అసమ్ఫుట్ఠత్తా నిచ్చం సీతలా, తేసం అఞ్ఞతరో ఉదకరహదోవ సీతో పరినిబ్బుతకిలేసపరిళాహత్తా.

౪౭౩. **సమో**తి తుల్యో. **సమేహీ**తి విపస్సిఆదీహి బుద్ధేహి. తే హి పటివేధసమత్తా “సమా”తి వుచ్చన్తి. నత్థి తేసం పటివేధేనాధిగన్తబ్బేసు గుణేసు, పహాతబ్బేసు వా దోసేసు వేమత్తతా ,
అద్ధానఆయుకులప్పమాణాభినిక్ఖమనపధానబోధిరస్మీహి పన నేసం వేమత్తతా హోతి. తథా హి తే హేట్ఠిమపరిచ్ఛేదేన చతూహి అసఙ్ఖ్యేయ్యేహి కప్పసతసహస్సేన చ పారమియో పూరేన్తి, ఉపరిమపరిచ్ఛేదేన సోళసహి అసఙ్ఖ్యేయ్యేహి కప్పసతసహస్సేన చ. అయం నేసం **అద్ధానవేమత్తతా**. హేట్ఠిమపరిచ్ఛేదేన చ వస్ససతాయుకకాలే ఉప్పజ్జన్తి, ఉపరిమపరిచ్ఛేదేన వస్ససతసహస్సాయుకకాలే. అయం నేసం **ఆయువేమత్తతా**. ఖత్తియకులే వా బ్రాహ్మణకులే వా ఉప్పజ్జన్తి. అయం **కులవేమత్తతా**. ఉచ్చా వా హోన్తి అట్ఠాసీతిహత్థప్పమాణా, నీచా వా పన్నరసఅట్ఠారసహత్థప్పమాణా. అయం **పమాణవేమత్తతా**. హత్థిఅస్సరథసివికాదీహి నిక్ఖమన్తి వేహాసేన వా. తథా హి విపస్సీకకుసన్ధా అస్సరథేన నిక్ఖమింసు, సిఖీకోణాగమనా హత్థిక్ఖన్ధేన, వేస్సభూ సివికాయ, కస్సపో వేహాసేన, సక్యముని అస్సపిట్ఠియా. అయం **నేక్ఖమ్మవేమత్తతా**. సత్తాహం వా పధానమనుయుఞ్జన్తి, అడ్ఢమాసం, మాసం, ద్వేమాసం, తేమాసం, చతుమాసం, పఞ్చమాసం, ఛమాసం, ఏకవస్సం ద్వితిచతుపఞ్చఛవస్సాని వా. అయం **పధానవేమత్తతా**. అస్సత్థో వా బోధిరుక్ఖో హోతి

నిగ్రోధాదీనం వా అఞ్ఞతరో. అయం **బోధివేమత్తతా**. బ్యామాసీతిఅనన్తపభాయుత్తా హోన్తి. తత్థ బ్యామప్పభా వా అసీతిప్పభా వా సబ్బేసం సమానా, అనన్తప్పభా పన దూరమ్పి గచ్ఛతి ఆసన్నమ్పి, ఏకగావుతం ద్విగావుతం యోజనం అనేకయోజనం చక్కవాళపరియన్తమ్పి, మఙ్గలస్స బుద్ధస్స సరీరప్పభా దససహస్సచక్కవాళం అగమాసి. ఏవం సన్తేపి మనసా చిన్తాయత్తావ సబ్బబుద్ధానం, యో యత్తకమిచ్ఛతి, తస్స తత్తకం గచ్ఛతి. అయం **రస్మివేమత్తతా**. ఇమా అట్ఠ వేమత్తతా ఠపేత్వా అవసేసేసు పటివేధేనాధిగన్తబ్బేసు గుణేసు, పహాతబ్బేసు వా దోసేసు నత్థి నేసం విసేసో, తస్మా "సమా"తి వుచ్చన్తి. ఏవమేతేహి సమో సమేహి.

విసమేహి దూరేతి న సమా విసమా, పచ్చేకబుద్ధాదయో అవసేససబ్బసత్తా. తేహి విసమేహి అసదిసతాయ దూరే. సకలజమ్బుదీపం పూరేత్వా పల్లఙ్కేన పల్లఙ్కం సఙ్ఘట్టేత్వా నిసిన్నా పచ్చేకబుద్ధాపి హి గుణేహి ఏకస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స కలం నాగ్ఘన్తి సోళసిం , కో పన వాదో సావకాదీసు. తేనాహ – "విసమేహి దూరే"తి. **తథాగతో హోతీతి** ఉభయపదేహి దూరేతి యోజేతబ్బం. **అనన్తపఞ్ఞోతి** అపరిమితపఞ్ఞో. లోకియమనుస్సానఞ్హి పఞ్ఞం ఉపనిధాయ అట్ఠమకస్స పఞ్ఞా అధికా, తస్స పఞ్ఞం ఉపనిధాయ సోతాపన్నస్స. ఏవం యావ అరహతో పఞ్ఞం ఉపనిధాయ పచ్చేకబుద్ధస్స పఞ్ఞా అధికా, పచ్చేకబుద్ధస్స పఞ్ఞం పన ఉపనిధాయ తథాగతస్స పఞ్ఞా అధికాతి న వత్తబ్బా, అనన్తా ఇచ్చేవ పన వత్తబ్బా. తేనాహ – "అనన్తపఞ్ఞో"తి. **అనూపలిత్తోతి** తణ్హాదిట్ఠిలేపేహి అలిత్తో. **ఇధ వా హురం వాతి** ఇధలోకే వా పరలోకే వా. యోజనా పనేత్థ – సమో సమేహి విసమేహి దూరే తథాగతో హోతి. కస్మా? యస్మా అనన్తపఞ్ఞో అనుపలిత్తో ఇధ వా హురం వా, తేన తథాగతో అరహతి పూరళాసన్తి.

౪౭౪. యమ్హి న మాయాతి అయం పన గాథా అఞ్ఞా చ ఈదిసా మాయాదిదోసయుత్తేసు బ్రాహ్మణేసు దక్ఖిణేయ్యసఞ్ఞాపహానత్థం వుత్తాతి వేదితబ్బా. తత్థ **అమమోతి** సత్తసఙ్ఖారేసు "ఇదం మమా"తి పహీనమమాయితభావో.

౪౭౫. నివేసనన్తి తణ్హాదిట్ఠినివేసనం. తేన హి మనో తీసు భవేసు నివిసతి, తేన తం "నివేసనం మనసో"తి వుచ్చతి. తత్థేవ వా నివిసతి తం హిత్వా గన్తుం అసమత్థతాయ. తేనపి "నివేసన"న్తి వుచ్చతి. **పరిగ్గహాతి** తణ్హాదిట్ఠియో ఏవ, తాహి పరిగ్గహితధమ్మా వా. **కేచీతి** అప్పమత్తకాపి. **అనుపాదియానోతి** తేసం నివేసనపరిగ్గహానం అభావా కఞ్చి ధమ్మం అనుపాదియమానో.

౪౭౬. సమాహితో మగ్గసమాధినా. **ఉదతారీతి** ఉత్తిణ్ణో. **ధమ్మం చఞ్ఞాసీతి** సబ్బఞ్చ ఞేయ్యధమ్మం అఞ్ఞాసి. **పరమాయ దిట్ఠియాతి** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన.

౪౭౭. భవాసవాతి భవతణ్హాఝానానికన్తిసస్సతదిట్ఠిసహగతా రాగా. **వచీతి** వాచా. **ఖరాతి** కక్ఖళా ఫరుసా. **విధూపితాతి** దడ్ఢా. **అత్థగతాతి** అత్థఙ్గతా. **న సన్తీతి** విధూపితత్తా అత్థఙ్గతత్తా చ. ఉభయేహి పన ఉభయం యోజేతబ్బం **సబ్బధీతి** సబ్బేసు ఖన్ధాయతనాదీసు.

౪౭౮. మానసత్తేసూతి మానేన లగ్గేసు. **దుక్ఖం పరిఞ్ఞాయాతి** వట్టదుక్ఖం తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా. **సఖేత్తవత్థున్తి** సహేతుపచ్చయం, సద్ధిం కమ్మకిలేసేహీతి వుత్తం హోతి.

౪౭౯. **ఆసం అనిస్సాయాతి** తణ్హం అనల్లీయిత్వా. **వివేకదస్సీతి** నిబ్బానదస్సీ. **పరవేదియన్తి** పరేహి ఞాపేతబ్బం. **దిట్ఠిముపాతివత్తోతి** ద్వాసట్ఠిభేదమ్పి మిచ్ఛాదిట్ఠిం అతిక్కన్తో. **ఆరమ్మణాతి** పచ్చయా, పునబ్భవకారణానీతి వుత్తం హోతి.

౪౮౦. **పరోపరాతి** వరావరా సున్దరాసున్దరా. పరా వా బాహిరా, అపరా అజ్ఝత్తికా. **సమేచ్చాతి** ఞాణేన పటివిజ్ఝిత్వా. **ధమ్మాతి** ఖన్ధాయతనాదయో ధమ్మా. **ఉపాదానఖయే విముత్తోతి** నిబ్బానే నిబ్బానారమ్మణతో విముత్తో, నిబ్బానారమ్మణవిముత్తిలాభీతి అత్థో.

౪౮౧. **సంయోజనంజాతిఖయన్తదస్సీతి** సంయోజనక్ఖయన్తదస్సీ జాతిక్ఖయన్తదస్సీ చ. సంయోజనక్ఖయన్తేన చేత్థ సఉపాదిసేసా నిబ్బానధాతు, జాతిక్ఖయన్తేన అనుపాదిసేసా వుత్తా. ఖయన్తోతి హి అచ్చన్తఖయస్స సముచ్ఛేదప్పహానస్సేతం అధివచనం. అనునాసికలోపో చేత్థ "వివేకజం పీతిసుఖ"న్తిఆదీసు వియ న కతో. **యోపానుదీతి** యో అపనుది. **రాగపథన్తి** రాగారమ్మణం, రాగమేవ వా. రాగోపి హి దుగ్గతీనం పథత్తా "రాగపథో"తి వుచ్చతి కమ్మపథో వియ. **సుద్ధో నిదోసో విమలో అకాచోతి** పరిసుద్ధకాయసమాచారాదితాయ **సుద్ధో**. యేహి "రాగదోసా అయం పజా, దోసదోసా, మోహదోసా"తి వుచ్చతి. తేసం అభావా **నిదోసో**. అట్ఠపురిసమలవిగమా **విమలో,** ఉపక్కిలేసాభావతో అకాచో. ఉపక్కిలిట్ఠో హి ఉపక్కిలేసేన "సకాచో"తి వుచ్చతి. సుద్ధో వా యస్మా నిద్దోసో, నిద్దోసతాయ విమలో, బాహిరమలాభావేన విమలత్తా అకాచో. సమలో హి "సకాచో"తి వుచ్చతి. విమలత్తా వా ఆగుం న కరోతి, తేన అకాచో. ఆగుకిరియా హి ఉపఘాతకరణతో "కాచో"తి వుచ్చతి.

౪౮౨. **అత్తనో అత్తానం నానుపస్సతీతి** ఞాణసమ్పయుత్తేన చిత్తేన విపస్సన్తో అత్తనో ఖన్ధేసు అఞ్ఞం అత్తానం నామ న పస్సతి, ఖన్ధమత్తమేవ పస్సతి. యా చాయం "అత్తనావ అత్తానం సఞ్జానామీ"తి తస్స సచ్చతో థేతతో దిట్ఠి ఉప్పజ్జతి, తస్సా అభావా అత్తనో అత్తానం నానుపస్సతి, అఞ్ఞదత్థు పఞ్ఞాయ ఖన్ధే పస్సతి. మగ్గసమాధినా **సమాహితో,** కాయవఙ్కాదీనం అభావా **ఉజ్జుగతో,** లోకధమ్మేహి అకమ్పనీయతో **ఠితత్తో,** తణ్హాసఙ్ఖాతాయ ఏజాయ పఞ్చన్నం చేతోఖిలానఞ్చ అట్ఠట్ఠానాయ కఙ్ఖాయ చ అభావా **అనేజో అఖిలో అకఙ్ఖో**.

౪౮౩. **మోహన్తరాతి** మోహకారణా మోహపచ్చయా, సబ్బకిలేసానమేతం అధివచనం. **సబ్బేసు ధమ్మేసు చ ఞాణదస్సీతి** సచ్ఛికతసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణో. తఞ్హి సబ్బేసు ధమ్మేసు ఞాణం, తఞ్చ భగవా పస్సి, "అధిగతం మే"తి సచ్ఛికత్వా విహాసి. తేన వుచ్చతి "సబ్బేసు ధమ్మేసు చ ఞాణదస్సీ"తి. **సమ్బోధిన్తి** అరహత్తం. **అనుత్తరన్తి** పచ్చేకబుద్ధసావకేహి అసాధారణం. **సివన్తి** ఖేమం నిరుపద్దవం సస్సిరికం వా. **యక్ఖస్సాతి** పురిసస్స. **సుద్ధీతి** వోదానతా. ఏత్థ హి మోహన్తరాభావేన సబ్బదోసాభావో, తేన సంసారకారణసముచ్ఛేదో అన్తిమసరీరధారితా, ఞాణదస్సితాయ సబ్బగుణసమ్భవో. తేన అనుత్తరా సమ్బోధిపత్తి, ఇతో పరఞ్చ పహాతబ్బమధిగన్తబ్బం వా నత్థి. తేనాహ – "ఏత్తావతా యక్ఖస్స సుద్ధీ"తి.

౪౮౪. ఏవం వుత్తే బ్రాహ్మణో భియ్యోసోమత్తాయ భగవతి పసన్నో పసన్నాకారం కరోన్తో ఆహ **"హుతఞ్చ మయ్హ"**న్తి. తస్సత్థో – యమహం ఇతో పుబ్బే బ్రహ్మానం ఆరబ్భ అగ్గిమ్హి అజుహం, తం మే హుతం సచ్చం వా హోతి, అలికం వాతి న జానామి. అజ్జ పన ఇదం **హుతఞ్చ మయ్హం హుతమత్థు సచ్చం,** సచ్చహుతమేవ అత్థూతి యాచన్తో భణతి. **యం తాదిసం వేదగునం అలత్థం**, యస్మా ఇధేవ ఠితో భవన్తరూపం వేదగుం అలత్థం. **బ్రహ్మా హి సక్ఖి,** పచ్చక్ఖమేవ హి త్వం బ్రహ్మా, యతో **పటిగ్గణ్హాతు మే భగవా,** పటిగ్గహేత్వా చ **భుఞ్జతు మే భగవా పూరళాసన్తి** తం హబ్యసేసం ఉపనామేన్తో ఆహ.

౪౮౭. అథ భగవా కసిభారద్వాజసుత్తే వుత్తనయేన గాథాద్వయమభాసి. తతో బ్రాహ్మణో ''అయం అత్తనా న ఇచ్ఛతి, కమ్హి చ ఞ్ఞం సన్ధాయ 'కేవలినం మహేసిం ఖీణాసవం కుక్కుచ్చవూపసన్తం అన్నేన పానేన ఉపట్ఠహస్సూ'తి భణతీ''తి ఏవం గాథాయ అత్థం అసల్లక్ఖేత్వా తం ఞాతుకామో ఆహ ''**సాధాహం భగవా**''తి. తత్థ **సాధూ**తి ఆయాచనత్థే నిపాతో. **తథా**తి యేన త్వమాహ, తేన పకారేన. **విజఞ్ఞ**న్తి జానేయ్యం. **యన్తి** యం దక్ఖిణేయ్యం యఞ్ఞకాలే పరియేసమానో ఉపట్ఠహేయ్యన్తి పాఠసేసో. **పప్పుయ్యా**తి పత్వా. **తవ సాసన**న్తి తవ ఓవాదం. ఇదం వుత్తం హోతి. సాధాహం భగవా తవ ఓవాదం ఆగమ్మ తథా విజఞ్ఞం ఆరోచేహి మే తం కేవలినన్తి అధిప్పాయో. యో దక్ఖిణం భుఞ్జేయ్య మాదిసస్స, యం చాహం యఞ్ఞకాలే పరియేసమానో ఉపట్ఠహేయ్యం, తథారూపం మే దక్ఖిణేయ్యం దస్సేహి, సచే త్వం న భుఞ్జసీతి.

౪౮౮-౯౦. అథస్స భగవా పాకటేన నయేన తథారూపం దక్ఖిణేయ్యం దస్సేన్తో ''**సారమ్భా యస్సా**''తి గాథాత్తయమాహ. తత్థ **సీమన్తానం వినేతార**న్తి **సీమా**తి మరియాదా సాధుజనవుత్తి, తస్సా అన్తా పరియోసానా అపరభాగాతి కత్వా సీమన్తా వుచ్చన్తి కిలేసా, తేసం వినేతారన్తి అత్థో. సీమన్తాతి బుద్ధవేనేయ్యా సేక్ఖా చ పుథుజ్జనా చ, తేసం వినేతారన్తిపి ఏకే. **జాతిమరణకోవిద**న్తి ''ఏవం జాతి ఏవం మరణ''న్తి ఏత్థ కుసలం. **మోనేయ్యసమ్పన్న**న్తి పఞ్ఞాసమ్పన్నం, కాయమోనేయ్యాదిసమ్పన్నం వా. **భకుటిం వినయిత్వానా**తి యం ఏకచ్చే దుబ్బుద్ధినో యాచకం దిస్వా భకుటిం కరోన్తి, తం వినయిత్వా, పసన్నముఖా హుత్వాతి అత్థో. **పఞ్జలికా**తి పగ్గహితఅఞ్జలినో హుత్వా.

౪౯౧. అథ బ్రాహ్మణో భగవన్తం థోమయమానో ''**బుద్ధో భవ**''న్తి గాథమాహ. తత్థ **ఆయాగో**తి ఆయజితబ్బో, తతో తతో ఆగమ్మ వా యజితబ్బమేత్థాతిపి ఆయాగో, దేయ్యధమ్మానం అధిట్ఠానభూతోతి వుత్తం హోతి . సేసమేత్థ ఇతో పురిమగాథాసు చ యం న వణ్ణితం, తం సక్కా అవణ్ణితమ్పి జానితున్తి ఉత్తానత్థత్తాయేవ న వణ్ణితం. ఇతో పరం పన కసిభారద్వాజసుత్తే వుత్తనయమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పూరళాససుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. మాఘసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి మాఘసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అయమేవ యాస్స నిదానే వుత్తా. అయఞ్హి మాఘో మాణవో దాయకో అహోసి దానపతి. తస్సేతదహోసి – ''సమ్పత్తకపణద్ధికాదీనం దానం దిన్నం మహప్ఫలం హోతి, ఉదాహు నోతి సమణం గోతమం ఏతమత్థం పుచ్ఛిస్సామి, సమణో కిర గోతమో అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం జానాతీ''తి. సో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి. భగవా చస్స పుచ్ఛానురూపం బ్యాకాసి. తయిదం సఙ్గీతికారానం బ్రాహ్మణస్స భగవతోతి తిణ్ణమ్పి వచనం సమోధానేత్వా ''మాఘసుత్త''న్తి వుచ్చతి.

తత్థ **రాజగహే**తి ఏవంనామకే నగరే. తఞ్హి మన్ధాతుమహాగోవిన్దాదీహి పరిగ్గహితత్తా ''రాజగహ''న్తి వుచ్చతి. అఞ్ఞేపేత్థ పకారే వణ్ణయన్తి. కిం తేహి, నామమేతం తస్స నగరస్స? తం పనేతం బుద్ధకాలే చ చక్కవత్తికాలే చ నగరం హోతి, సేసకాలే సుఞ్ఞం హోతి యక్ఖపరిగ్గహితం, తేసం వసన్తవనం హుత్వా తిట్ఠతి. ఏవం గోచరగామం దస్సేత్వా నివాసట్ఠానమాహ –

‘‘**గిజ్ఝకూటే పబ్బతే**’’తి. సో చ గిజ్ఝా తస్స కూటేసు వసింసు, గిజ్ఝసదిసాని వాస్స కూటాని, తస్మా “గిజ్ఝకూటో”తి వుచ్చతీతి వేదితబ్బో.

అథ ఖో...పే.... అవోచాతి ఏత్థ **మాఘోతి** తస్స బ్రాహ్మణస్స నామం. **మాణవోతి** అన్తేవాసివాసం అనతీతభావేన వుచ్చతి, జాతియా పన మహల్లకో. “పుబ్బాచిణ్ణవసేనా”తి ఏకే పిఙ్గియో మాణవో వియ. సో హి వీసవస్ససతికోపి పుబ్బాచిణ్ణవసేన “పిఙ్గియో మాణవో” త్వేవ సఙ్ఖం అగమాసి. సేసం వుత్తనయమేవ.

అహఞ్హి , భో గోతమ...పే.... పసవామీతి ఏత్థ **దాయకో దానపతీతి** దాయకో చేవ దానపతి చ. యో హి అఞ్ఞస్స సన్తకం తేనాణత్తో దేతి, సోపి దాయకో హోతి, తస్మిం పన దానే ఇస్సరియాభావతో న దానపతి. అయం పన అత్తనో సన్తకంయేవ దేతి. తేనాహ – “అహఞ్హి, భో గోతమ , దాయకో దానపతీ”తి. అయమేవ హి ఏత్థ అత్థో, అఞ్ఞత్ర పన అన్తరన్తరా మచ్ఛేరేన అభిభుయ్యమానో దాయకో అనభిభూతో దానపతీతిఆదినాపి నయేన వత్తుం వట్టతి. **వదఞ్ఞూతి** యాచకానం వచనం జానామి వుత్తమత్తేయేవ “అయమిదమరహతి అయమిద”న్తి పురిసవిసేసావధారణేన బహూపకారభావగహణేన వా. **యాచయోగోతి** యాచితుం యుత్తో. యో హి యాచకే దిస్వావ భకుటిం కత్వా ఫరుసవచనాదీని భణతి, సో న యాచయోగో హోతి. అహం పన న తాదిసోతి దీపేతి. **ధమ్మేనాతి** అదిన్నాదాననికతివఞ్చనాదీని వజ్జేత్వా భిక్ఖాచరియాయ, యాచనాయాతి అత్థో. యాచనా హి బ్రాహ్మణానం భోగపరియేసనే ధమ్మో, యాచమానానఞ్చ నేసం పరేహి అనుగ్గహకామేహి దిన్నా భోగా ధమ్మలద్ధా నామ ధమ్మాధిగతా చ హోన్తి, సో చ తథా పరియేసిత్వా లభి. తేనాహ – ‘‘**ధమ్మేన భోగే పరియేసామి...పే.... ధమ్మాధిగతేహీ**’’తి. **భియ్యోపి దదామీతి** తతో ఉత్తరిపి దదామి, పమాణం నత్థి, ఏత్థ లద్ధభోగప్పమాణేన దదామీతి దస్సేతి.

తగ్ఘాతి ఏకంసవచనే నిపాతో. ఏకంసేనేవ హి సబ్బబుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకేహి పసత్థం దానం అన్తమసో తిరచ్ఛానగతానమ్పి దీయమానం. వుత్తఞ్హేతం “సబ్బత్థ వణ్ణితం దానం, న దానం గరహితం క్వచీ”తి. తస్మా భగవాపి ఏకంసేనేవ తం పసంసన్తో ఆహ – ‘‘**తగ్ఘ త్వం మాణవ...పే.... పసవసీ**’’తి. సేసం ఉత్తానత్థమేవ. ఏవం భగవతా “బహుం సో పుఞ్ఞం పసవతీ”తి వుత్తేపి దక్ఖిణేయ్యతో దక్ఖిణావిసుద్ధిం సోతుకామో బ్రాహ్మణో ఉత్తరి భగవన్తం పుచ్ఛి. తేనాహు సఙ్గీతికారా – ‘‘**అథ ఖో మాఘో మాణవో భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసీ**’’తి. తం అత్థతో వుత్తనయమేవ.

౪౮౨. **పుచ్ఛామహన్తిఆదిగాథాసు పన వదఞ్ఞూన్తి** వచనవిదుం, సబ్బాకారేన సత్తానం వుత్తవచనాధిప్పాయఞ్ఞూన్తి వుత్తం హోతి. **సుజ్ఝేతి** దక్ఖిణేయ్యవసేన సుద్ధం మహప్ఫలం భవేయ్య. యోజనా పనేత్థ – యో యాచయోగో దానపతి గహట్ఠో పుఞ్ఞత్థికో హుత్వా పరేసం అన్నపానం దదం యజతి, న అగ్గిమ్హి ఆహుతిమత్తం పక్ఖిపన్తో, తఞ్చ ఖో పుఞ్ఞపేక్ఖోవ న పచ్చుపకారకల్యాణకిత్తిసద్దాదిఅపేక్ఖో, తస్స ఏవరూపస్స యజమానస్స హుతం కథం సుజ్ఝేయ్యాతి?

౪౮౩. **ఆరాధయే దక్ఖిణేయ్యేభి తాదీతి** తాదిసో యాచయోగో దక్ఖిణేయ్యేహి ఆరాధయే సమ్పాదయే సోధయే, మహప్ఫలం తం హుతం కరేయ్య, న అఞ్ఞథాతి అత్థో. ఇమినాస్స “కథం హుతం యజమానస్స సుజ్ఝే” ఇచ్చేతం బ్యాకతం హోతి.

౪౯౪. అక్ఖాహి మే భగవా దక్ఖిణేయ్యేతి ఏత్థ యో యాచయోగో దదం పరేసం యజతి, తస్స మే భగవా దక్ఖిణేయ్యే అక్ఖాహీతి ఏవం యోజనా వేదితబ్బా.

౪౯౫. అథస్స భగవా నానప్పకారేహి నయేహి దక్ఖిణేయ్యే పకాసేన్తో ‘‘**యే వే అసత్తా**’’తిఆదికా గాథాయో అభాసి. తత్థ **అసత్తా**తి రాగాదిసఙ్గవసేన అలగ్గా. **కేవలినో**తి పరినిట్ఠితకిచ్చా. **యతత్తా**తి గుత్తచిత్తా.

౪౯౬-౭. దన్తా అనుత్తరేన దమథేన, **విముత్తా** పఞ్ఞాచేతోవిముత్తీహి, **అనీఘా** ఆయతిం వట్టదుక్ఖాభావేన, **నిరాసా** సమ్పతి కిలేసాభావేన. ఇమిస్సా పన గాథాయ దుతియగాథా భావనానుభావప్పకాసననయేన వుత్తాతి వేదితబ్బా. ‘‘భావనానుయోగమనుయుత్తస్స, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో విహరతో కిఞ్చాపి న ఏవం ఇచ్ఛా ఉప్పజ్జేయ్య ‘అహో వత మే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చేయ్యా’తి (అ॰ ని॰ ౭.౭౧), అథ ఖ్వాస్స అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చతీ’’తి ఇదం చేత్థ సుత్తం సాధకం.

౪౯౮-౫౦౩. రాగఞ్చ...పే॰... **యేసు న మాయా...పే॰... న తణ్హాసు ఉపాతిపన్నా**తి కామతణ్హాదీసు నాధిముత్తా. **వితరేయ్యా**తి వితరిత్వా. **తణ్హా**తి రూపతణ్హాదిఛబ్బిధా . **భవాభవాయా**తి సస్సతాయ వా ఉచ్ఛేదాయ వా. అథ వా భవస్స అభవాయ భవాభవాయ, పునబ్భవాభినిబ్బత్తియాతి వుత్తం హోతి. **ఇధ వా హురం వా**తి ఇదం పన ‘‘**కుహిఞ్చి లోకే**’’తి ఇమస్స విత్థారవచనం.

౫౦౪. యే వీతరాగా...పే॰... సమితావినోతి సమితవన్తో, కిలేసవూపసమకారినోతి అత్థో. సమితావితత్తా చ **వీతరాగా అకోపా. ఇధ విప్పహాయా**తి ఇధలోకే వత్తమానే ఖన్ధే విహాయ, తతో పరం యేసం గమనం నత్థీతి వుత్తం హోతి. ఇతో పరం ‘‘**యే కామే హిత్వా అగహా చరన్తి, సుసఞ్ఞతత్తా తసరంవ ఉజ్జు**’’న్తి ఇమమ్పి గాథం కేచి పఠన్తి.

౫౦౬-౮. జహిత్వాతి హిత్వా. ‘‘జహిత్వానా’’తిపి పాఠో, అయమేవత్థో. **అత్తదీపా**తి అత్తనో గుణే ఏవ అత్తనో దీపం కత్వా విచరన్తా ఖీణాసవా వుచ్చన్తి. **యే హేత్థా**తి హకారో నిపాతో పదపూరణమత్తే. అయం పనత్థో – యే ఏత్థ ఖన్ధాయతనాదిసన్తానే యథా ఇదం ఖన్ధాయతనాది తథా జానన్తి, యంసభావం తంసభావంయేవ సఞ్జానన్తి అనిచ్చాదివసేన జానన్తా. **అయమన్తిమా నత్థి పునబ్భవో**తి అయం నో అన్తిమా జాతి, ఇదాని నత్థి పునబ్భవోతి ఏవఞ్చ యే జానన్తీతి.

౫౦౯. యో **వేదగూ**తి ఇదాని అత్తానం సన్ధాయ భగవా ఇమం గాథమాహ. తత్థ **సతిమా**తి ఛసతతవిహారసతియా సమన్నాగతో. **సమ్బోధిపత్తో**తి సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో. **సరణం బహూనన్తి** బహూనం దేవమనుస్సానం భయవిహింసనేన సరణభూతో.

౫౧౦. ఏవం దక్ఖిణేయ్యే సుత్వా అత్తమనో బ్రాహ్మణో ఆహ – ‘‘**అద్ధా అమోఘా**’’తి. తత్థ **త్వఞ్హేత్థ జానాసి యథా తథా ఇదన్తి** త్వఞ్హి ఏత్థ లోకే ఇదం సబ్బమ్పి ఞేయ్యం యథా తథా జానాసి యాథావతో జానాసి, యాదిసం తం తాదిసమేవ జానాసీతి వుత్తం హోతి. **తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో**తి తథా హి తే ఏసా ధమ్మధాతు సుప్పటివిద్ధా, యస్సా సుప్పటివిద్ధతా యం యం ఇచ్ఛసి, తం తం జానాసీతి అధిప్పాయో.

౨౧౧. ఏవం సో బ్రాహ్మణో భగవన్తం పసంసిత్వా దక్ఖిణేయ్యసమ్పదాయ యఞ్ఞసమ్పదం ఞత్వా దాయకసమ్పదాయపి తం ఛళఙ్గపరిపూరం యఞ్ఞసమ్పదం సోతుకామో ''**యో యాచయోగో**''తి ఉత్తరిపఞ్హం పుచ్ఛి. తత్రాయం యోజనా – యో యాచయోగో దదం పరేసం యజతి, తస్స అక్ఖాహి మే భగవా యఞ్ఞసమ్పదన్తి.

౨౧౨. అథస్స భగవా ద్వీహి గాథాహి అక్ఖాసి. తత్థాయం అత్థయోజనా – యజస్సు మాఘ, యజమానో చ సబ్బత్థ విప్పసాదేహి చిత్తం, తీసుపి కాలేసు చిత్తం పసాదేహి. ఏవం తే యాయం –

"పుబ్బేవ దానా సుమనో, దదం చిత్తం పసాదయే;

దత్వా అత్తమనో హోతి, ఏసా యఞ్ఞస్స సమ్పదా"తి. (అ॰ ని॰ ౬.౩౭; పే॰ వ॰ ౩౦౫) –

యఞ్ఞసమ్పదా వుత్తా, తాయ సమ్పన్నో యఞ్ఞో భవిస్సతి. తత్థ సియా "కథం చిత్తం పసాదేతబ్బ"న్తి? దోసప్పహానేన. కథం దోసప్పహానం హోతి? యఞ్ఞారమ్మణతాయ. అయఞ్హి **ఆరమ్మణం యజమానస్స యఞ్ఞో ఏత్థ పతిట్ఠాయ జహాతి దోసం,** అయఞ్హి సత్తేసు మేత్తాపుబ్బఙ్గమేన సమ్మాదిట్ఠిపదీపవిహతమోహన్ధకారేన చిత్తేన యజమానస్స దేయ్యధమ్మసఙ్ఖాతో యఞ్ఞో ఆరమ్మణం హోతి, సో ఏత్థ యఞ్ఞే ఆరమ్మణవసేన పవత్తియా పతిట్ఠాయ దేయ్యధమ్మపచ్చయం లోభం, పటిగ్గాహకపచ్చయం కోధం, తదుభయనిదానం మోహన్తి ఏవం తివిధమ్పి జహాతి దోసం. సో ఏవం భోగేసు **వీతరాగో,** సత్తేసు చ **పవినేయ్య దోసం** తప్పహానేనేవ పహీనపఞ్చనీవరణో అనుక్కమేన ఉపచారప్పనాభేదం అపరిమాణసత్తఫరణేన ఏకసత్తే వా అనవసేసఫరణేన అప్పమాణం **మేత్తం చిత్తం** భావేన్తో పున భావనావేపుల్లత్థం, **రత్తిన్దివం సతతం** సబ్బఇరియాపథేసు అప్పమత్తో హుత్వా తమేవ మేత్తజ్ఝానసఙ్ఖాతం **సబ్బా దిసా ఫరతే అప్పమఞ్ఞ**న్తి.

౨౧౪. అథ బ్రాహ్మణో తం మేత్తం "బ్రహ్మలోకమగ్గో అయ"న్తి అజానన్తో కేవలం అత్తనో విసయాతీతం మేత్తాభావనం సుత్వా సుట్ఠుతరం సఞ్జాతసబ్బఞ్ఞుసమ్భావనో భగవతి అత్తనా బ్రహ్మలోకాధిముత్తత్తా బ్రహ్మలోకూపపత్తిమేవ చ సుద్ధిం ముత్తిఞ్చ మఞ్ఞమానో బ్రహ్మలోకమగ్గం పుచ్ఛన్తో ''**కో సుజ్ఝతీ**''తి గాథమాహ. తత్ర చ బ్రహ్మలోకగామిం పుఞ్ఞం కరోన్తం సన్ధాయాహ – ''**కో సుజ్ఝతి ముచ్చతీ**''తి, అకరోన్తం సన్ధాయ ''**బజ్ఝతీ చా**''తి. **కేనత్తనా**తి కేన కారణేన. **సక్ఖి బ్రహ్మజ్జదిట్ఠో**తి బ్రహ్మా అజ్జ సక్ఖి దిట్ఠో. **సచ్చన్తి** భగవతో బ్రహ్మసమత్తం ఆరబ్భ అచ్ఛాదరేన సపథం కరోతి. **కథం ఉపపజ్జతీ**తి అచ్ఛాదరేనేవ పునపి పుచ్ఛతి. **జుతిమా**తి భగవన్తం ఆలపతి.

తత్థ యస్మా యో భిక్ఖు మేత్తాయ తికచతుక్కజ్ఝానం ఉప్పాదేత్వా తమేవ పాదకం కత్వా విపస్సన్తో అరహత్తం పాపుణాతి, సో సుజ్ఝతి ముచ్చతి చ, తథారూపో చ బ్రహ్మలోకం న గచ్ఛతి. యో పన మేత్తాయ తికచతుక్కజ్ఝానం ఉప్పాదేత్వా "సన్తా ఏసా సమాపత్తీ"తిఆదినా నయేన తం అస్సాదేతి, సో బజ్ఝతి. అపరిహీనజ్ఝానో చ తేనేవ ఝానేన బ్రహ్మలోకం గచ్ఛతి, తస్మా భగవా యో సుజ్ఝతి ముచ్చతి చ, తస్స బ్రహ్మలోకగమనం అననుజానన్తో అనామసిత్వావ తం పుగ్గలం యో బజ్ఝతి. తస్స తేన ఝానేన బ్రహ్మలోకగమనం దస్సేన్తో బ్రాహ్మణస్స సప్పాయేన నయేన ''**యో యజతీ**''తి ఇమం గాథమాహ.

౨౧౫. తత్థ **తివిధ**న్తి తికాలప్పసాదం సన్ధాయాహ. తేన దాయకతో అఙ్గత్తయం దస్సేతి. **ఆరాధయే దక్ఖిణేయ్యేభి తాదీ**తి తఞ్చ సో తాదిసో తివిధసమ్పత్తిసాధకో పుగ్గలో తివిధం యఞ్ఞసమ్పదం దక్ఖిణేయ్యేహి ఖీణాసవేహి సాధేయ్య సమ్పాదేయ్య.

ఇమినా పటిగ్గాహకతో అజ్ఝత్తయం దస్సేతి. **ఏవం యజిత్వా సమ్మా యాచయోగో**తి ఏవం మేత్తజ్ఝానపదట్ఠానభావేన ఛళఙ్గసమన్నాగతం యఞ్ఞం సమ్మా యజిత్వా సో యాచయోగో తేన ఛళఙ్గయఞ్ఞూపనిస్సయేన మేత్తజ్ఝానేన **ఉపపజ్జతి బ్రహ్మలోకన్తి బ్రూమీ**తి బ్రాహ్మణం సముస్సాహేన్తో దేసనం సమాపేసి. సేసం సబ్బగాథాసు ఉత్తానత్థమేవ. ఇతో పరఞ్చ పుబ్బే వుత్తనయమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ మాఘసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సభియసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి సభియసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అయమేవ యాస్స నిదానే వుత్తా. అత్థవణ్ణనాక్కమేపి చస్స పుబ్బసదిసం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. యం పన అపుబ్బం, తం ఉత్తానత్థాని పదాని పరిహరన్తా వణ్ణయిస్సామ. **వేళువనే కలన్దకనివాపే**తి **వేళువన**న్తి తస్స ఉయ్యానస్స నామం. తం కిర వేళూహి చ పరిక్ఖిత్తం అహోసి అట్ఠారసహత్థేన చ పాకారేన, గోపురద్వారట్టాలకయుత్తం నీలోభాసం మనోరమం, తేన "వేళువన"న్తి వుచ్చతి. కలన్దకానఞ్చేత్థ నివాపం అదంసు, తేన "కలన్దకనివాపో"తి వుచ్చతి. కలన్దకా నామ కాళకా వుచ్చన్తి. పుబ్బే కిర అఞ్ఞతరో రాజా తత్థ ఉయ్యానకీళనత్థం ఆగతో సురామదేన మత్తో దివాసేయ్యం సుపి. పరిజనోపిస్స "సుత్తో రాజా"తి పుప్ఫఫలాదీహి పలోభియమానో ఇతో చితో చ పక్కామి. అథ సురాగన్ధేన అఞ్ఞతరస్మా సుసిరరుక్ఖా కణ్హసప్పో నిక్ఖమిత్వా రఞ్ఞో అభిముఖో ఆగచ్ఛతి. తం దిస్వా రుక్ఖదేవతా "రఞ్ఞో జీవితం దస్సామీ"తి కాళకవేసేన ఆగన్త్వా కణ్ణమూలే సద్దమకాసి. రాజా పటిబుజ్ఝి, కణ్హసప్పో నివత్తో. సో తం దిస్వా "ఇమాయ మమ కాళకాయ జీవితం దిన్న"న్తి కాళకానం తత్థ నివాపం పట్ఠపేసి, అభయఘోసనఞ్చ ఘోసాపేసి. తస్మా తం తతో పభుతి "కలన్దకనివాపో"తి సఙ్ఖం గతం.

సభియస్స పరిబ్బాజకస్సాతి **సభియో**తి తస్స నామం, **పరిబ్బాజకో**తి బాహిర పబ్బజ్జం ఉపాదాయ వుచ్చతి. **పురాణసాలోహితాయ దేవతాయా**తి న మాతా న పితా, అపిచ ఖో పనస్స మాతా వియ పితా వియ చ హితజ్ఝాసయత్తా సో దేవపుత్తో "పురాణసాలోహితా దేవతా"తి వుత్తో. పరినిబ్బుతే కిర కస్సపే భగవతి పతిట్ఠితే సువణ్ణచేతియే తయో కులపుత్తా సమ్ముఖసావకానం సన్తికే పబ్బజిత్వా చరియానురూపాని కమ్మట్ఠానాని గహేత్వా పచ్చన్తజనపదం గన్త్వా అరఞ్ఞాయతనే సమణధమ్మం కరోన్తి, అన్తరన్తరా చ చేతియవన్దనత్థాయ ధమ్మస్సవనత్థాయ చ నగరం గచ్ఛన్తి. అపరేన చ సమయేన తావతకమ్పి అరఞ్ఞే విప్పవాసం అరోచయమానా తత్థేవ అప్పమత్తా విహరింసు, ఏవం విహరన్తాపి న చ కిఞ్చి విసేసం అధిగమింసు. తతో నేసం అహోసి – "మయం పిణ్డాయ గచ్ఛన్తా జీవితే సాపేక్ఖా హోమ, జీవితే సాపేక్ఖేన చ న సక్కా లోకుత్తరధమ్మో అధిగన్తుం, పుథుజ్జనకాలకిరియాపి దుక్ఖా, హన్ద మయం నిస్సేణిం బన్ధిత్వా పబ్బతం అభిరుయ్హ కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖా సమణధమ్మం కరోమా"తి. తే తథా అకంసు.

అథ నేసం మహాథేరో ఉపనిస్సయసమ్పన్నత్తా తదహేవ ఛళభిఞ్ఞాపరివారం అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. సో ఇద్ధియా హిమవన్తం గన్త్వా అనోతత్తే ముఖం ధోవిత్వా ఉత్తరకురూసు పిణ్డాయ చరిత్వా కతభత్తకిచ్చో పున అఞ్ఞమ్పి పదేసం గన్త్వా పత్తం పూరేత్వా అనోతత్తఉదకఞ్చ నాగలతాదన్తపోణఞ్చ గహేత్వా తేసం సన్తికం ఆగన్త్వా ఆహ – "పస్సథావుసో మమానుభావం, అయం ఉత్తరకురుతో పిణ్డపాతో, ఇదం హిమవన్తతో ఉదకదన్తపోణం ఆభతం, ఇమం భుఞ్జిత్వా

సమణధమ్మం కరోథ, ఏవాహం తుమ్హే సదా ఉపట్ఠహిస్సామీ"తి. తే తం సుత్వా ఆహంసు – "తుమ్హే, భన్తే, కతకిచ్చా, తుమ్హేహి సహ సల్లాపమత్తమ్పి అమ్హాకం పపఞ్చో, మా దాని తుమ్హే పున అమ్హాకం సన్తికం ఆగమిత్థా"తి. సో కేనచి పరియాయేన తే సమ్పటిచ్ఛాపేతుం అసక్కోన్తో పక్కామి.

తతో తేసం ఏకో ద్వీహతీహచ్చయేన పఞ్చాభిఞ్ఞో అనాగామీ అహోసి. సోపి తథేవ అకాసి, ఇతరేన చ పటిక్ఖిత్తో తథేవ అగమాసి. సో తం పటిక్ఖిపిత్వా వాయమన్తో పబ్బతం ఆరుహనదివసతో సత్తమే దివసే కిఞ్చి విసేసం అనధిగన్త్వావ కాలకతో దేవలోకే నిబ్బత్తి. ఖీణాసవత్థేరోపి తం దివసమేవ పరినిబ్బాయి, అనాగామీ సుద్ధావాసేసు ఉప్పజ్జి. దేవపుత్తో ఛసు కామావచరదేవలోకేసు అనులోమపటిలోమేన దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవిత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే దేవలోకా చవిత్వా అఞ్ఞతరిస్సా పరిబ్బాజికాయ కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం అగ్గహేసి. సా కిర అఞ్ఞతరస్స ఖత్తియస్స ధీతా, తం మాతాపితరో "అమ్హాకం ధీతా సమయన్తరం జానాతూ"తి ఏకస్స పరిబ్బాజకస్స నియ్యాతేసుం. తస్సేకో అన్తేవాసికో పరిబ్బాజకో తాయ సద్ధిం విప్పటిపజ్జి. సా తేన గబ్భం గణ్హి. తం గబ్భినిం దిస్వా పరిబ్బాజికా నిక్కడ్ఢింసు. సా అఞ్ఞత్థ గచ్ఛన్తీ అన్తరామగ్గే సభాయం విజాయి, తేనస్స **''సభియో''**త్వేవ నామం అకాసి. సోపి సభియో వడ్ఢిత్వా పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా నానాసత్థాని ఉగ్గహేత్వా మహావాదీ హుత్వా వాదక్ఖిత్తతాయ సకలజమ్బుదీపే విచరన్తో అత్తనో సదిసం వాదిం అదిస్వా నగరద్వారే అస్సమం కారాపేత్వా ఖత్తియకుమారాదయో సిప్పం సిక్ఖాపేన్తో తత్థ వసతి.

అథ భగవా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన రాజగహం ఆగన్త్వా వేళువనే విహరతి కలన్దకనివాపే. సభియో పన బుద్ధుప్పాదం న జానాతి. అథ సో సుద్ధావాసబ్రహ్మా సమాపత్తితో వుట్ఠాయ "ఇమాహం విసేసం కస్సానుభావేన పత్తో"తి ఆవజ్జేన్తో కస్సపస్స భగవతో సాసనే సమణధమ్మకిరియం తే చ సహాయే అనుస్సరిత్వా "తేసు ఏకో పరినిబ్బుతో, ఏకో ఇదాని కత్థా"తి ఆవజ్జేన్తో "దేవలోకా చవిత్వా జమ్బుదీపే ఉప్పన్నో బుద్ధుప్పాదమ్పి న జానాతీ"తి ఞత్వా "హన్ద నం బుద్ధుపసేవనాయ నియోజేమీ"తి వీసతి పఞ్హే అభిసఙ్ఖరిత్వా రత్తిభాగే తస్స అస్సమమాగమ్మ ఆకాసే ఠత్వా "సభియ, సభియా"తి పక్కోసి. సో నిద్దాయమానో తిక్ఖత్తుం తం సద్దం సుత్వా నిక్ఖమ్మ ఓభాసం దిస్వా పఞ్జలికో అట్ఠాసి. తతో తం బ్రహ్మా ఆహ – "అహం సభియ తవత్థాయ వీసతి పఞ్హే ఆహరిం, తే త్వం ఉగ్గణ్హ. యో చ తే సమణో వా బ్రాహ్మణో వా ఇమే పఞ్హే పుట్ఠో బ్యాకరోతి, తస్స సన్తికే బ్రహ్మచరియం చరేయ్యాసీ"తి. ఇమం దేవపుత్తం సన్ధాయేతం వుత్తం "పురాణసాలోహితాయ దేవతాయ పఞ్హా ఉద్దిట్ఠా హోన్తీ"తి. **ఉద్దిట్ఠా**తి ఉద్దేసమత్తేనేవ వుత్తా, న విభజ్జేన.

ఏవం వుత్తే చ సే సభియో ఏకవచనేనేవ పదపటిపాటియా ఉగ్గహేసి. అథ సో బ్రహ్మా జానన్తోపి తస్స బుద్ధుప్పాదం నాచిక్ఖి. "అత్థం గవేసమానో పరిబ్బాజకో సయమేవ సత్థారం ఇస్సతి. ఇతో బహిద్ధా చ సమణబ్రాహ్మణానం తుచ్ఛభావ"న్తి ఇమినా పనాధిప్పాయేన ఏవమాహ – "యో తే సభియ...పే.... చరేయ్యాసీ"తి. థేరగాథాసు పన చతుక్కనిపాతే సభియత్థేరాపదానం వణ్ణేన్తా భణన్తి "సా చస్స మాతా అత్తనో విప్పటిపత్తిం చిన్తేత్వా తం జిగుచ్ఛమానా ఝానం ఉప్పాదేత్వా బ్రహ్మలోకే ఉప్పన్నా, తాయ బ్రహ్మదేవతాయ తే పఞ్హా ఉద్దిట్ఠా"తి.

యే తేతి ఇదాని వత్తబ్బానం ఉద్దేసపచ్చుద్దేసో. **సమణబ్రాహ్మణా**తి పబ్బజ్జూపగమనేన లోకసమ్ముతియా చ సమణా చేవ బ్రాహ్మణా చ. **సఙ్ఘినో**తి గణవన్తో. **గణినో**తి సత్థారో, "సబ్బఞ్ఞునో మయ"న్తి ఏవం పటిఞ్ఞాతారో. **గణాచరియా**తి ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదివసేన పబ్బజితగహట్ఠగణస్స ఆచరియా. **ఞాతా**తి అభిఞ్ఞాతా, విస్సుతా పాకటాతి వుత్తం హోతి.

యససినోతి లాభపరివారసమ్పన్నా. **తిత్థకరాతి** తేసం దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జన్తేహి ఓతరితబ్బానం ఓగాహితబ్బానం దిట్ఠితిత్థానం కత్తారో. **సాధుసమ్మతా బహుజనస్సాతి** "సాధవో ఏతే సన్తో సప్పురిసా"తి ఏవం బహుజనస్స సమ్మతా.

సేయ్యథిదన్తి కతమే తేతి చే-ఇచ్చేతస్మిం అత్థే నిపాతో. **పూరణోతి** నామం, **కస్సపోతి** గోత్తం. సో కిర జాతియా దాసో, దాససతం పూరేన్తో జాతో. తేనస్స "పూరణో"తి నామమకంసు. పలాయిత్వా పన నగ్గేసు పబ్బజిత్వా "కస్సపో అహ"న్తి గోత్తం ఉద్దిసి, సబ్బఞ్ఞుతఞ్చ పచ్చఞ్ఞాసి. **మక్ఖలీతి** నామం, గోసాలాయ జాతత్తా **గోసాలోతిపి** వుచ్చతి. సోపి కిర జాతియా దాసో ఏవ, పలాయిత్వా పబ్బజి, సబ్బఞ్ఞుతఞ్చ పచ్చఞ్ఞాసి. **అజితోతి** నామం, అప్పిచ్ఛతాయ కేసకమ్బలం ధారేతి, తేన **కేసకమ్బలోతిపి** వుచ్చతి, సోపి సబ్బఞ్ఞుతం పచ్చఞ్ఞాసి . **పకుధోతి** నామం, **కచ్చాయనోతి** గోత్తం. అప్పిచ్ఛవసేన ఉదకే జీవసఞ్ఞాయ చ న్హానముఖధోవనాది పటిక్ఖిత్తో, సోపి సబ్బఞ్ఞుతం పచ్చఞ్ఞాసి. **సఞ్చయోతి** నామం, బేలట్ఠో పనస్స పితా, తస్మా **బేలట్ఠపుత్తోతి** వుచ్చతి, సోపి సబ్బఞ్ఞుతం పచ్చఞ్ఞాసి. **నిగణ్ఠోతి** పబ్బజ్జానామేన, **నాటపుత్తోతి** పితునామేన వుచ్చతి. నాటోతి కిర నామస్స పితా, తస్స పుత్తోతి నాటపుత్తో, సోపి సబ్బఞ్ఞుతం పచ్చఞ్ఞాసి. సబ్బేపి పఞ్చసతపఞ్చసతసిస్సపరివారా అహేసుం. **తేతి** తే ఛ సత్థారో. **తే పఞ్హేతి** తే వీసతి పఞ్హే. **తేతి** తే ఛ సత్థారో. **న సమ్పాయన్తీతి** న సమ్పాదేన్తి. **కోపన్తి** చిత్తచేతసికానం ఆవిలభావం. **దోసన్తి** పదుట్ఠచిత్తతం, తదుభయమ్పేతం మన్దతిక్ఖభేదస్స కోధస్సేవాధివచనం. **అప్పచ్చయన్తి** అప్పతీతతా, దోమనస్సన్తి వుత్తం హోతి. **పాతుకరోన్తీతి** కాయవచీవికారేన పకాసేన్తి, పాకటం కరోన్తి.

హీనాయాతి గహట్ఠభావాయ. గహట్ఠభావో హి పబ్బజ్జం ఉపనిధాయ సీలాదిగుణహీనతో హీనకామసుఖపటిసేవనతో వా "హీనో"తి వుచ్చతి. ఉచ్చా పబ్బజ్జా. **ఆవత్తిత్వాతి** ఓసక్కిత్వా. **కామే పరిభుఞ్జేయ్యన్తి** కామే పటిసేవేయ్యం. ఇతి కిరస్స సబ్బఞ్ఞుపటిఞ్ఞానమ్పి పబ్బజితానం తుచ్ఛకత్తం దిస్వా అహోసి. ఉప్పన్నపరివితక్కవసేనేవ చ ఆగన్త్వా పునప్పునం వీమంసమానస్స **అథ ఖో సభియస్స పరిబ్బాజకస్స ఏతదహోసి – ''అయమ్పి ఖో సమణో''**తి చ **''యేపి ఖో తే భోన్తో''**తి చ **''సమణో ఖో దహరోతి న ఉఞ్ఞాతబ్బో''**తి చాతి ఏవమాది. తత్థ **జిణ్ణాతిఆదీని** పదాని వుత్తనయానేవ. **థేరాతి** అత్తనో సమణధమ్మే థిరభావప్పత్తా. **రత్తఞ్ఞూతి** రతనఞ్ఞూ, "నిబ్బానరతనం జానామ మయ"న్తి ఏవం సకాయ పటిఞ్ఞాయ లోకేనాపి సమ్మతా, బహురత్తివిదూ వా. చిరం పబ్బజితానం ఏతేసన్తి **చిరపబ్బజితా. న ఉఞ్ఞాతబ్బోతి** న అవజానితబ్బో, న నీచం కత్వా జానితబ్బోతి వుత్తం హోతి. **న పరిభోతబ్బోతి** న పరిభవితబ్బో, "కిమేస ఇస్సతీ"తి ఏవం న గహేతబ్బోతి వుత్తం హోతి.

౨౧౯. **కఙ్ఖీ వేచికిచ్ఛీతి** సభియో భగవతా సద్ధిం సమ్మోదమానో ఏవం భగవతో రూపసమ్పత్తిదముపసమసూచితం సబ్బఞ్ఞుతం సమ్భావయమానో విగతుద్ధచ్చో హుత్వా ఆహ – "కఙ్ఖీ వేచికిచ్ఛీ"తి. తత్థ "లభేయ్యం ను ఖో ఇమేసం బ్యాకరణ"న్తి ఏవం పఞ్హానం బ్యాకరణకఙ్ఖాయ **కఙ్ఖీ**. "కో ను ఖో ఇమస్సిమస్స చ పఞ్హస్స అత్థో"తి ఏవం విచికిచ్ఛాయ **వేచికిచ్ఛీ**. దుబ్బలవిచికిచ్ఛాయ వా తేసం పఞ్హానం అత్థే కఙ్ఖనతో కఙ్ఖీ, బలవతియా విచినన్తో కిచ్ఛతియేవ, న సక్కోతి సన్నిట్ఠాతున్తి వేచికిచ్ఛీ. **అభికఙ్ఖమానోతి** అతివియ పత్థయమానో. **తేసన్తకరోతి** తేసం పఞ్హానం అన్తకరో. భవన్తోవ ఏవం భవాహీతి దస్సేన్తో ఆహ **''పఞ్హే మే పుట్ఠో...పే.... బ్యాకరోహి మే''**తి. తత్థ **పఞ్హే మేతి** పఞ్హే మయా. **పుట్ఠోతి** పుచ్ఛితో. **అనుపుబ్బన్తి** పఞ్హపటిపాటియా **అనుధమ్మన్తి** అత్థానురూపం పాళిం ఆరోపేన్తో. **బ్యాకరోహి మేతి** మయ్హం బ్యాకరోహి.

౨౧౭. **దూరతో**తి నో కిర ఇతో చితో చాహిణ్డన్తో సత్తయోజనసతమగ్గతో ఆగతో. తేనాహ – భగవా ‘‘**దూరతో ఆగతోసీ**’’తి, కస్సపస్స భగవతో వా సాసనతో ఆగతత్తా ‘‘దూరతో ఆగతోసీ’’తి నం ఆహ.

౨౧౮. **పుచ్ఛ మ**న్తి ఇమాయ పనస్స గాథాయ సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేతి. తత్థ **మనసిచ్ఛసీ**తి మనసా ఇచ్ఛసి.

యం వతాహన్తి యం వత అహం. **అత్తమనో**తి పీతిపామొజ్జసోమనస్సేహి ఫుటచిత్తో. **ఉదగ్గో**తి కాయేన చిత్తేన చ అబ్భున్నతో . ఇదం పన పదం న సబ్బపాఠేసు అత్థి. ఇదాని యేహి ధమ్మేహి అత్తమనో, తే దస్సేన్తో ఆహ – ‘‘**పముదితో పీతిసోమనస్సజాతో**’’తి.

౨౧౯. **కిం పత్తిన**న్తి కిం పత్తం కిమధిగతం. **సోరత**న్తి సువూపసన్తం. ‘‘సురత’’న్తిపి పాఠో, సుట్ఠు ఉపరతన్తి అత్థో. **దన్త**న్తి దమితం. **బుద్ధో**తి విబుద్ధో, బుద్ధబోద్ధబ్బో వా. ఏవం సభియో ఏకేకాయ గాథాయ చత్తారో చత్తారో కత్వా పఞ్చహి గాథాహి వీసతి పఞ్హే పుచ్ఛి. భగవా పనస్స ఏకమేకం పఞ్హం ఏకమేకాయ గాథాయ కత్వా అరహత్తనికూటేనేవ వీసతియా గాథాహి బ్యాకాసి.

౨౨౦. తత్థ యస్మా భిన్నకిలేసో పరమత్థభిక్ఖు, సో చ నిబ్బానప్పత్తో హోతి, తస్మా అస్స ‘‘కిం పత్తినమాహు భిక్ఖున’’న్తి ఇమం పఞ్హం బ్యాకరోన్తో ‘‘**పజ్జేనా**’’తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – యో అత్తనా భావితేన మగ్గేన **పరినిబ్బానగతో** కిలేసపరినిబ్బానం పత్తో, పరినిబ్బానగతత్తా ఏవ చ **వితిణ్ణకఙ్ఖో** విపత్తిసమ్పత్తిహానిబుద్ధిఉచ్ఛేదసస్సతఅపుఞ్ఞపుఞ్ఞభేదం **విభవఞ్చ భవఞ్చ విప్పహాయ**, మగ్గవాసం **వుసితవా ఖీణపునబ్భవో**తి చ ఏతేసం థుతివచనానం అరహో, సో భిక్ఖూతి.

౨౨౧. యస్మా పన విప్పటిపత్తితో సుట్ఠు ఉపరతభావేన నానప్పకారకిలేసవూపసమేన చ సోరతో హోతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో ‘‘**సబ్బత్థ ఉపేక్ఖకో**’’తిఆదినా నయేన దుతియపఞ్హబ్యాకరణమాహ. తస్సత్థో – యో **సబ్బత్థ** రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు ‘‘చక్ఖునా రూపం దిస్వా నేవ సుమనో హోతి, న దుమ్మనో’’తి ఏవం పవత్తాయ ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ **ఉపేక్ఖకో**, వేపుల్లప్పత్తాయ సతియా **సతిమా, న సో హింసతి** నేవ హింసతి **కఞ్చి** తసథావరాదిభేదం సత్తం **సబ్బలోకే** సబ్బస్మిమ్పి లోకే, తిణ్ణోఘత్తా **తిణ్ణో**, సమితపాపత్తా **సమణో**, ఆవిలసఙ్కప్పప్పహానా **అనావిలో**. **యస్స** చిమే రాగదోసమోహమానదిట్ఠికిలేసదుచ్చరితసఙ్ఖాతా **సత్తుస్సదా** కేచి ఓళారికా వా సుఖుమా వా **న సన్తి, సో** ఇమాయ ఉపేక్ఖావిహారితాయ సతివేపుల్లతాయ అహింసకతాయ చ విప్పటిపత్తితో సుట్ఠు ఉపరతభావేన ఇమినా ఓఘాదినానప్పకారకిలేసవూపసమేన చ **సోరతో**తి.

౨౨౨. యస్మా చ భావితిన్ద్రియో నిబ్బయో నిబ్బికారో దన్తో హోతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో ‘‘**యస్సిన్ద్రియానీ**’’తి గాథాయ తతియపఞ్హం బ్యాకాసి. తస్సత్థో – **యస్స చక్ఖాదీని ఛళిన్ద్రియాని** గోచరభావనాయ అనిచ్చాదితిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా వాసనాభావనాయ సతిసమ్పజఞ్ఞగన్ధం గాహాపేత్వా **చ భావితాని,** తాని చ ఖో యథా **అజ్ఝత్తం** గోచరభావనాయ, ఏవం పన **బహిద్ధా చ సబ్బలోకే**తి యత్థ యత్థ ఇన్ద్రియానం వేకల్లతా వేకల్లతాయ వా సమ్భవో, తత్థ తత్థ నాభిజ్ఝాదివసేన **భావితానీ**తి ఏవం **నిబ్బిజ్ఝ** ఇత్వా పటివిజ్ఝిత్వా **ఇమం పరఞ్చ లోకం** సకసన్తతిక్ఖన్ధలోకం పరసన్తతిక్ఖన్ధలోకఞ్చ అదన్తమరణం మరితుకామో **కాలం కఙ్ఖతి,** జీవితక్ఖయకాలం ఆగమేతి పతిమానేతి, న భాయతి మరణస్స. యథాహ థేరో –

‘‘మరణే మే భయం నత్థి, నికన్తి నత్థి జీవితే’’; (థేరగా. ౨౦);

“నాభికఙ్ఖామి మరణం, నాభికఙ్ఖామి జీవితం;

కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, నిబ్బిసం భతకో యథా”తి. (థేరగా. ౬౦౬);

భావితో స దన్తోతి ఏవం భావితిన్ద్రియో సో దన్తోతి.

౫౩౩. యస్మా పన బుద్ధో నామ బుద్ధిసమ్పన్నో కిలేసనిద్దా విబుద్ధో చ, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో ‘‘**కప్పానీ**’’తి గాథాయ చతుత్థపఞ్హం బ్యాకాసి. తత్థ **కప్పానీ**తి తణ్హాదిట్ఠియో. తా హి తథా తథా వికప్పనతో “కప్పానీ”తి వుచ్చన్తి. **విచేయ్యా**తి అనిచ్చాదిభావేన సమ్మసిత్వా. **కేవలానీ**తి సకలాని. **సంసారన్తి** యో చాయం –

“ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;

అబ్భోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, సంసారోతి పవుచ్చతీ”తి. –

ఏవం ఖన్ధాదిపటిపాటిసఙ్ఖాతో సంసారో, తం సంసారఞ్చ కేవలం విచేయ్య. ఏత్తావతా ఖన్ధానం మూలభూతేసు కమ్మకిలేసేసు ఖన్ధేసు చాతి ఏవం తీసుపి వట్టేసు విపస్సనం ఆహ. **దుభయం చుతూపపాత**న్తి సత్తానం చుతిం ఉపపాతన్తి ఇమఞ్చ ఉభయం విచేయ్య ఇత్వాతి అత్థో. ఏతేన చుతూపపాతఞాణం ఆహ. **విగతరజమనఙ్గణం విసుద్ధ**న్తి రాగాదిరజానం విగమా అఙ్గణానం అభావా మలానఞ్చ విగమా విగతరజమనఙ్గణం విసుద్ధం. **పత్తం జాతిఖయ**న్తి నిబ్బానం పత్తం. **తమాహు బుద్ధ**న్తి తం ఇమాయ లోకుత్తరవిపస్సనాయ చుతూపపాతఞాణభేదాయ బుద్ధియా సమ్పన్నత్తా ఇమాయ చ విగతరజాదితాయ కిలేసనిద్దా విబుద్ధత్తా తాయ పటిపదాయ జాతిక్ఖయం పత్తం బుద్ధమాహు.

అథ వా **కప్పాని విచేయ్య కేవలానీ**తి “అనేకేపి సంవట్టవివట్టకప్పే అముత్రాసి”న్తిఆదినా (ఇతివు. ౯౯; పారా. ౧౨) నయేన విచినిత్వాతి అత్థో. ఏతేన పఠమవిజ్జమాహ. **సంసారం దుభయం చుతూపపాత**న్తి సత్తానం చుతిం ఉపపాతన్తి ఇమఞ్చ ఉభయం సంసారం “ఇమే వత భోన్తో సత్తా”తిఆదినా నయేన విచినిత్వాతి అత్థో. ఏతేన దుతియవిజ్జమాహ. అవసేసేన తతియవిజ్జమాహ. ఆసవక్ఖయఞాణేన హి విగతరజాదితా చ నిబ్బానప్పత్తి చ హోతీతి. **తమాహు బుద్ధ**న్తి ఏవం విజ్జత్తయభేదబుద్ధిసమ్పన్నం తం బుద్ధమాహూతి.

౫౩౫. ఏవం పఠమగాథాయ వుత్తపఞ్హే విస్సజ్జేత్వా దుతియగాథాయ వుత్తపఞ్హేసుపి యస్మా బ్రహ్మభావం సేట్ఠభావం పత్తో పరమత్థబ్రాహ్మణో బాహితసబ్బపాపో హోతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో ‘‘**బాహిత్వా**’’తి గాథాయ పఠమం పఞ్హం బ్యాకాసి. తస్సత్థో – యో చతుత్థమగ్గేన **బాహిత్వా సబ్బపాపకాని ఠితత్తో,** ఠితో ఇచ్చేవ వుత్తం హోతి. బాహితపాపత్తా ఏవ చ **విమలో,** విమలభావం బ్రహ్మభావం సేట్ఠభావం పత్తో, పటిప్పస్సద్ధసమాధివిక్ఖేపకరకిలేసమలేన అగ్గఫలసమాధినా **సాధుసమాహితో,** సంసారహేతుసమతిక్కమేన **సంసారమతిచ్చ** పరినిట్ఠితకిచ్చతాయ **కేవలీ, సో** తణ్హాదిట్ఠీహి అనిస్సితత్తా **అసితో,** లోకధమ్మేహి నిబ్బికారత్తా ‘‘**తాదీ**’’తి చ పవుచ్చతి. ఏవం ధుతిరహో **స బ్రహ్మా** సో బ్రాహ్మణోతి.

౫౩౬. యస్మా పన సమితపాపతాయ సమణో, న్హాతపాపతాయ న్హాతకో, ఆగూనం అకరణేన చ నాగోతి పవుచ్చతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో తతో అపరాహి తీహి గాథాహి తయో పఞ్హే బ్యాకాసి. తత్థ **సమితావీ**తి అరియమగ్గేన కిలేసే సమేత్వా ఠితో. **సమణో పవుచ్చతే తథత్తా**తి తథారూపో సమణో పవుచ్చతీతి. ఏత్తావతా పఞ్హో బ్యాకతో హోతి, సేసం తస్మిం సమణే

సభియస్స బహుమానజననత్థం థుతివచనం. యో హి సమితావీ, సో పుఞ్ఞపాపానం అపటిసన్ధికరణేన పహాయ పుఞ్ఞపాపం రజానం విగమేన విరజో, అనిచ్చాదివసేన ఞత్వా ఇమం పరఞ్చ లోకం జాతిమరణం ఉపాతివత్తో తాది చ హోతి.

౫.౫౭. **నిన్హాయ...పే.... న్హాతకో**తి ఏత్థ పన యో అజ్ఝత్తబహిద్ధాసఙ్ఖాతే సబ్బస్మిమ్పి ఆయతనలోకే అజ్ఝత్తబహిద్ధారమ్మణవసేన ఉప్పత్తిరహాని సబ్బపాపకాని మగ్గఞాణేన నిన్హాయ ధోవిత్వా తాయ నిన్హాతపాపకతాయ తణ్హాదిట్ఠికప్పేహి కప్పియేసు దేవమనుస్సేసు కప్పం న ఏతి, తం న్హాతకమాహూతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

౫.౫౮. చతుత్థగాథాయపి **ఆగుం న కరోతి కిఞ్చి లోకే**తి యో లోకే అప్పమత్తకమ్పి పాపసఙ్ఖాతం ఆగుం న కరోతి, నాగో పవుచ్చతే తథత్తాతి . ఏత్తావతా పఞ్హో బ్యాకతో హోతి, సేసం పుబ్బనయేనేవ థుతివచనం. యో హి మగ్గేన పహీనఆగుత్తా ఆగుం న కరోతి, సో కామయోగాదికే సబ్బయోగే దససఞ్ఞోజనభేదాని చ సబ్బబన్ధనాని విసజ్జ జహిత్వా సబ్బత్థ ఖన్ధాదీసు కేనచి సఙ్గేన న సజ్జతి, ద్వీహి చ విముత్తీహి విముత్తో, తాది చ హోతీతి.

౫.౬౦. ఏవం దుతియగాథాయ వుత్తపఞ్హో విస్సజ్జేత్వా తతియగాథాయ వుత్తపఞ్హేసుపి యస్మా "ఖేత్తానీ"తి ఆయతనాని వుచ్చన్తి. యథాహ – "చక్ఖుపేతం చక్ఖాయతనంపేతం...పే.... ఖేత్తమ్పేతం వత్థుపేత"న్తి (ధ. స. ౫౯౬-౫౯౮). తాని విజేయ్య విజేత్వా అభిభవిత్వా, **విచేయ్య** వా అనిచ్చాదిభావేన విచినిత్వా ఉపపరిక్ఖిత్వా **కేవలాని** అనవసేసాని, విసేసతో పన సఙ్గహేతుభూతం **దిబ్బం మానుసకఞ్చ బ్రహ్మఖేత్తం,** యం దిబ్బం ద్వాదసాయతనభేదం తథా మానుసకఞ్చ, యఞ్చ బ్రహ్మఖేత్తం ఛళాయతనే చక్ఖాయతనాదిద్వాదసాయతనభేదం, తం సబ్బమ్పి విజేయ్య విచేయ్య వా. యతో యదేతం సబ్బేసం ఖేత్తానం మూలబన్ధనం అవిజ్జాభవతణ్హాది, తస్మా **సబ్బఖేత్తమూలబన్ధనా పముత్తో**. ఏవమేతేసం ఖేత్తానం విజితత్తా విచినితత్తా వా **ఖేత్తజినో** నామ హోతి, తస్మా "**ఖేత్తానీ**"తి ఇమాయ గాథాయ పఠమపఞ్హం బ్యాకాసి. తత్థ కేచి "కమ్మం ఖేత్తం, విఞ్ఞాణం బీజం, తణ్హా స్నేహో"తి (అ. ని. ౩.౭౭) వచనతో కమ్మాని ఖేత్తానీతి వదన్తి. **దిబ్బం మానుసకఞ్చ బ్రహ్మఖేత్త**న్తి ఏత్థ చ దేవూపగం కమ్మం దిబ్బం, మనుస్సూపగం కమ్మం మానుసకం, బ్రహ్మూపగం కమ్మం బ్రహ్మఖేత్తన్తి వణ్ణయన్తి. సేసం వుత్తనయమేవ.

౫.౬౧. యస్మా పన సకట్ఠేన కోససదిసత్తా "కోసానీ"తి కమ్మాని వుచ్చన్తి, తేసఞ్చ లునవా సముచ్ఛేదనా కుసలో హోతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో "**కోసానీ**"తి గాథాయ దుతియపఞ్హం బ్యాకాసి. తస్సత్థో – లోకియలోకుత్తరవిపస్సనాయ విసయతో కిచ్చతో చ అనిచ్చాదిభావేన కుసలాకుసలకమ్మసఙ్ఖాతాని **కోసాని విచేయ్య కేవలాని,** విసేసతో పన సఙ్గహేతుభూతం అట్ఠకామావచరకుసలచేతనాభేదం **దిబ్బం మానుసకఞ్చ** నవమహగ్గతకుసలచేతనాభేదఞ్చ **బ్రహ్మకోసం** విచేయ్య. తతో ఇమాయ మగ్గభావనాయ అవిజ్జాభవతణ్హాదిభేదా సబ్బకోసానం మూలబన్ధనా పముత్తో, ఏవమేతేసం కోసానం లునవా "**కుసలో**"తి పవుచ్చతి, **తథత్తా తాదీ** చ హోతీతి. అథ వా సత్తానం ధమ్మానఞ్చ నివాసట్ఠేన అసికోససదిసత్తా "కోసానీ"తి తయో భవా ద్వాదసాయతనాని చ వేదితబ్బాని. ఏవమేత్థ యోజనా కాతబ్బా.

౫.౬౨. యస్మా చ న కేవలం పణ్డతీతి ఇమినావ "పణ్డితో"తి వుచ్చతి, అపిచ ఖో పన పణ్డరాని ఇతో ఉపగతో పవిచయపఞ్ఞాయ అల్లీనోతిపి "పణ్డితో"తి వుచ్చతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో "**దుభయానీ**"తి గాథాయ తతియపఞ్హం బ్యాకాసి . తస్సత్థో – **అజ్ఝత్తం బహిద్ధా చా**తి ఏవం **ఉభయాని** అనిచ్చాదిభావేన **విచేయ్య. పణ్డరానీ**తి ఆయతనాని. తాని హి పకతిపరిసుద్ధత్తా రుళ్హియా చ ఏవం వుచ్చన్తి, తాని విచేయ్య ఇమాయ పటిపత్తియా నిద్ధన్తమలత్తా **సుద్ధిపఞ్ఞో పణ్డితో**తి

పవుచ్చతి తథత్తా, యస్మా తాని పణ్డరాని పఞ్ఞాయ ఇతో హోతి, సేసమస్స థుతివచనం. సో హి పాపపుఞ్ఞసఙ్ఖాతం కణ్హసుక్కం ఉపాతివత్తో తాదీ చ హోతి, తస్మా ఏవం థుతో.

౨౹౩౩. యస్మా పన "మోనం వుచ్చతి ఞాణం, యా పఞ్ఞా పజాననా…పే॰… సమ్మాదిట్ఠి, తేన ఞాణేన సమన్నాగతో మునీ"తి వుత్తం, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో **''అసతఞ్చా''**తి గాథాయ చతుత్థపఞ్హం బ్యాకాసి. తస్సత్థో – య్వాయం అకుసలకుసలప్పభేదో అసతఞ్చ సతఞ్చ ధమ్మో, తం **అజ్ఝత్తం బహిద్ధా**తి ఇమస్మిం **సబ్బలోకే** పవిచయఞాణేన **అసతఞ్చ సతఞ్చ ఞత్వా ధమ్మం** తస్స ఞాతత్తా ఏవ రాగాదిభేదతో సత్తవిధం **సఙ్గం** తణ్హాదిట్ఠిభేదతో దువిధం **జాలఞ్చ అతిచ్చ** అతిక్కమిత్వా ఠితో. సో తేన మోనసఙ్ఖాతేన పవిచయఞాణేన సమన్నాగతత్తా **ముని. దేవమనుస్సేహి పూజనీయో**తి ఇదం పనస్స థుతివచనం. సో హి ఖీణాసవమునిత్తా దేవమనుస్సానం పూజారహో హోతి, తస్మా ఏవం థుతో.

౨౹౩౨. ఏవం తతియగాథాయ వుత్తపఞ్హే విస్సజ్జేత్వా చతుత్థగాథాయ వుత్తపఞ్హేసుపి యస్మా యో చతూహి మగ్గఞాణవేదేహి కిలేసక్ఖయం కరోన్తో గతో, సో పరమత్థతో **వేదగూ** నామ హోతి. యో చ సబ్బసమణబ్రాహ్మణానం సత్థసఙ్ఖాతాని **వేదాని,** తాయేవ మగ్గభావనాయ కిచ్చతో అనిచ్చాదివసేన **విచేయ్య**. తత్థ ఛన్దరాగప్పహానేన తమేవ **సబ్బం వేదమతిచ్చ** యా వేదపచ్చయా వా అఞ్ఞథా వా ఉప్పజ్జన్తి వేదనా , తాసు **సబ్బవేదనాసు వీతరాగో** హోతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో "ఇదం పత్తిన"న్తి అవత్వా **''వేదానీ''**తి గాథాయ పఠమపఞ్హం బ్యాకాసి. యస్మా వా యో పవిచయపఞ్ఞాయ వేదాని విచేయ్య, తత్థ ఛన్దరాగప్పహానేన సబ్బం వేదమతిచ్చ వత్తతి, సో సత్థసఙ్ఖాతాని వేదాని గతో ఞాతో అతిక్కన్తో చ హోతి. యో వేదనాసు వీతరాగో, సోపి వేదనాసఙ్ఖాతాని వేదాని గతో అతిక్కన్తో చ హోతి. వేదాని గతోతిపి వేదగూ, తస్మా తమ్పి అత్థం దస్సేన్తో "ఇదం పత్తిన"న్తి అవత్వా ఇమాయ గాథాయ పఠమపఞ్హం బ్యాకాసి.

౨౹౩౬. యస్మా పన దుతియపఞ్హే **''అనువిదితో''**తి అనుబుద్ధో వుచ్చతి, సో చ **అనువిచ్చ పపఞ్చనామరూపం అజ్ఝత్తం** అత్తనో సన్తానే తణ్హామానదిట్ఠిభేదం పపఞ్చం తప్పచ్చయా నామరూపఞ్చ అనిచ్చానుపస్సనాదీహి అనువిచ్చ అనువిదిత్వా, న కేవలఞ్చ **అజ్ఝత్తం, బహిద్ధా చ రోగమూలం,** పరసన్తానే చ ఇమస్స నామరూపరోగస్స మూలం అవిజ్జాభవతణ్హాదిం, తమేవ వా పపఞ్చం అనువిచ్చ తాయ భావనాయ సబ్బేసం రోగానం మూలబన్ధనా, సబ్బస్మా వా రోగానం మూలబన్ధనా, అవిజ్జాభవతణ్హాదిభేదా, తస్మా ఏవ వా పపఞ్చా పముత్తో హోతి, తస్మా తం దస్సేన్తో "అనువిచ్చా"తి గాథాయ దుతియపఞ్హం బ్యాకాసి.

౨౹౩౭. "కథఞ్చ వీరియవా"తి ఏత్థ పన యస్మా యో అరియమగ్గేన సబ్బపాపకేహి విరతో, తథా విరతత్తా చ ఆయతిం అపటిసన్ధితాయ **నిరయదుక్ఖం అతిచ్చ** ఠితో వీరియవానో వీరియనికేతో, సో ఖీణాసవో "వీరియవా"తి వత్తబ్బతం అరహతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో **''విరతో''**తి గాథాయ తతియపఞ్హం బ్యాకాసి. **పధానవా ధీరో తాదీ**తి ఇమాని పనస్స థుతివచనాని. సో హి పధానవా మగ్గఝానపధానేన, ధీరో కిలేసారివిద్ధంసనసమత్థతాయ, తాదీ నిబ్బికారతాయ, తస్మా ఏవం థుతో. సేసం యోజేత్వా వత్తబ్బం.

౨౹౩౮. "ఆజానియో కిన్తి నామ హోతీ"తి ఏత్థ పన యస్మా పహీనసబ్బవఙ్కదోసో కారణాకారణఞ్ఞూ అస్సో వా హత్థీ వా "ఆజానియో హోతీ"తి లోకే వుచ్చతి, న చ తస్స సబ్బసో తే దోసా పహీనా ఏవ, ఖీణాసవస్స పన తే పహీనా, తస్మా సో "ఆజానియో"తి పరమత్థతో వత్తబ్బతం అరహతీతి దస్సేన్తో **''యస్సా''**తి గాథాయ చతుత్థపఞ్హం బ్యాకాసి. తస్సత్థో – **అజ్ఝత్తం**

బహిద్ధా చాతి ఏవం అజ్ఝత్తబహిద్ధాసఙ్ఖోజనసఙ్ఖాతాని **యస్స అస్సు లునాని బన్ధనాని** పఞ్ఞాసత్థేన ఛిన్నాని పదాలితాని. **సఙ్గమూలన్తి** యాని తేసు తేసు వత్థూసు సఙ్గస్స సజ్జనాయ అనతిక్కమనాయ మూలం హోన్తి, అథ వా యస్స అస్సు లునాని రాగాదీని బన్ధనాని యాని అజ్ఝత్తం బహిద్ధా చ సఙ్గమూలాని హోన్తి, సో సబ్బస్మా సఙ్గానం మూలభూతా సబ్బసఙ్గానం వా మూలభూతా బన్ధనా పముత్తో ''**ఆజానియో**''తి వుచ్చతి, తథత్తా తాది చ హోతీతి.

౨౪౦. ఏవం చతుత్థగాథాయ వుత్తపఞ్హే విస్సజ్జేత్వా పఞ్చమగాథాయ వుత్తపఞ్హేసుపి యస్మా యం ఛన్దజ్ఝేనమత్తేన అక్ఖరచిన్తకా సోత్థియం వణ్ణయన్తి, వోహారమత్తసోత్థియో సో. అరియో పన బాహుసచ్చేన నిస్సుతపాపతాయ చ పరమత్థసోత్థియో హోతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో "ఇదం పత్తిన"న్తి అవత్వా ''**సుత్వా**''తి గాథాయ పఠమపఞ్హం బ్యాకాసి. తస్సత్థో – యో ఇమస్మిం లోకే సుతమయపఞ్ఞాకిచ్చవసేన **సుత్వా** కాతబ్బకిచ్చవసేన వా సుత్వా విపస్సనూపగం **సబ్బధమ్మం** అనిచ్చాదివసేన **అభిఞ్ఞాయ సావజ్జానవజ్జం యదత్థి కిఞ్చి**, ఇమాయ పటిపదాయ కిలేసే కిలేసట్ఠానియే చ ధమ్మే అభిభవిత్వా అభిభూతి సఙ్ఖం గతో, తం సుత్వా సబ్బధమ్మం అభిఞ్ఞాయ లోకే సావజ్జానవజ్జం యదత్థి కిఞ్చి, **అభిభుం** సుతవత్తా **సోత్థియోతి ఆహు**. యస్మా చ యో అకథంకథీ కిలేసబన్ధనేహి విముత్తో, రాగాదీహి ఈఘేహి అనీఘో చ హోతి సబ్బధి సబ్బేసు ధమ్మేసు ఖన్ధాయతనాదీసు, తస్మా తం **అకథంకథిం విముత్తం అనీఘం సబ్బధి** నిస్సుతపాపకత్తాపి "సోత్థియో"తి ఆహూతి.

౨౪౧. యస్మా పన హితకామేన జనేన అరణీయతో అరియో హోతి, అభిగమనీయతోతి అత్థో. తస్మా యేహి గుణేహి సో అరణీయో హోతి, తే దస్సేన్తో ''**ఛేత్వా**''తి గాథాయ దుతియపఞ్హం బ్యాకాసి. తస్సత్థో – చత్తారి **ఆసవాని** ద్వే చ **ఆలయాని** పఞ్ఞాసత్థేన **ఛేత్వా విద్వా** విఞ్ఞూ విభావీ చతుమగ్గఞాణీ **సో** పునబ్భవవసేన **న ఉపేతి గబ్భసేయ్యం,** కఞ్చి యోనిం న ఉపగచ్ఛతి, కామాదిభేదఞ్చ **సఞ్ఞం తివిధం**. కామగుణసఙ్ఖాతఞ్చ **పఙ్కం పనుజ్జ** పనుదిత్వా తణ్హాదిట్ఠికప్పానం అఞ్ఞతరమ్పి **కప్పం న ఏతి,** ఏవం ఆసవచ్ఛేదాదిగుణసమన్నాగతం **తమాహు అరియోతి**. యస్మా వా పాపకేహి ఆరకత్తా అరియో హోతి అనయే చ అనిరీయనా, తస్మా తమ్పి అత్థం దస్సేన్తో ఇమాయ గాథాయ దుతియపఞ్హం బ్యాకాసి. ఆసవాదయో హి పాపకా ధమ్మా అనయసమ్మతా, తే చానేన ఛిన్నా పనున్నా, న చ తేహి కమ్పతి, ఇచ్చస్స తే ఆరకా హోన్తి, న చ తేసు ఇరీయతి తస్మా ఆరకాస్స హోన్తి పాపకా ధమ్మాతి ఇమినాపత్థేన. అనయే న ఇరీయతీతి ఇమినాపత్థేన తమాహు అరియోతి చ ఏవమ్పేత్థ యోజనా వేదితబ్బా. "విద్వా సో న ఉపేతి గబ్భసేయ్య"న్తి ఇదం పన ఇమస్మిం అత్థవికప్పే థుతివచనమేవ హోతి.

౨౪౨. "కథం చరణవా"తి ఏత్థ పన యస్మా చరణేహి పత్తబ్బం పత్తో "చరణవా"తి వత్తబ్బతం అరహతి, తస్మా తం దస్సేన్తో ''**యో ఇధా**''తి గాథాయ తతియపఞ్హం బ్యాకాసి. తత్థ **యో ఇధాతి** యో ఇమస్మిం సాసనే. **చరణేసూతి** సీలాదీసు హేమవతసుత్తే (సు॰ ని॰ ౧౭౩ ఆదయో) వుత్తపన్నరసధమ్మేసు. నిమిత్తత్థే భుమ్మవచనం. **పత్తిపత్తోతి** పత్తబ్బం పత్తో. యో చరణనిమిత్తం చరణహేతు చరణపచ్చయా పత్తబ్బం అరహత్తం పత్తోతి వుత్తం హోతి. **చరణవా సోతి** సో ఇమాయ చరణేహి పత్తబ్బపత్తియా చరణవా హోతీతి. ఏత్తావతా పఞ్హో బ్యాకతో హోతి, సేసమస్స థుతివచనం. యో హి చరణేహి పత్తిపత్తో, సో **కుసలో** చ హోతి ఛేకో, **సబ్బదా చ ఆజానాతి నిబ్బానధమ్మం** , నిచ్చం నిబ్బాననిన్నచిత్తతాయ **సబ్బత్థ** చ ఖన్ధాదీసు **న సజ్జతి**. ద్వీహి చ విముత్తీహి **విముత్తచిత్తో** హోతి, **పటిఘా యస్స న సన్తీతి**.

౨౪౩. యస్మా పన కమ్మాదీనం పరిబ్బాజనేన పరిబ్బాజకో నామ హోతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో "**దుక్ఖవేపక్క**"న్తి గాథాయ చతుత్థపఞ్హం బ్యాకాసి. తత్థ విపాకో ఏవ వేపక్కం, దుక్ఖం వేపక్కమస్సాతి **దుక్ఖవేపక్కం**. పవత్తిదుక్ఖజననతో సబ్బమ్పి తేధాతుకకమ్మం వుచ్చతి. **ఉద్ధ**న్తి అతీతం. **అధో**తి అనాగతం. **తిరియం వాపి మజ్ఝే**తి పచ్చుప్పన్నం. తఞ్హి న ఉద్ధం న అధో, తిరియం ఉభిన్నఞ్చ అన్తరా, తేన "మజ్ఝే"తి వుత్తం. **పరిబ్బాజయిత్వా**తి నిక్ఖామేత్వా నిద్ధమేత్వా . **పరిఞ్ఞచారీ**తి పఞ్ఞాయ పరిచ్ఛిన్దిత్వా చరన్తో. అయం తావ అపుబ్బపదవణ్ణనా. అయం పన అధిప్పాయయోజనా – యో తియద్ధపరియాపన్నమ్పి దుక్ఖజనకం యదత్థి కిఞ్చి కమ్మం, తం సబ్బమ్పి అరియమగ్గేన తణ్హావిజ్జాసినేహే సోసేన్తో అపటిసన్ధిజనకభావకరణేన పరిబ్బాజయిత్వా తథా పరిబ్బాజితత్తా ఏవ చ తం కమ్మం పరిఞ్ఞాయ చరణతో పరిఞ్ఞచారీ. న కేవలఞ్చ కమ్మమేవ, మాయం మానమథోపి లోభకోధం ఇమేపి ధమ్మే పహానపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞచారీ, పరియన్తమకాసి నామరూపం, నామరూపస్స చ పరియన్తమకాసి పరిబ్బాజేసి ఇచ్చేవత్థో. ఇమేసం కమ్మాదీనం పరిబ్బాజనేన తం పరిబ్బాజకమాహు. పత్తిపత్తన్తి ఇదం పనస్స థుతివచనం.

౨౪౪. ఏవం పఞ్హబ్యాకరణేన తుట్ఠస్స పన సభియస్స "**యాని చ తీణీ**"తిఆదీసు అభిత్థవనగాథాసు **ఓసరణానీ**తి ఓగహణాని తిత్థాని, దిట్ఠియోతి అత్థో. తాని యస్మా సక్కాయదిట్ఠియా సహ బ్రహ్మజాలే వుత్తద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతాని గహేత్వా తేసట్ఠి హోన్తి, యస్మా చ తాని అఞ్ఞతిత్థియసమణానం పవాదభూతాని సత్థాని సితాని ఉపదిసితబ్బవసేన, న ఉప్పత్తివసేన. ఉప్పత్తివసేన పన యదేతం "ఇత్థీ పురిసో"తి సఞ్ఞక్ఖరం వోహారనామం, యా చాయం మిచ్ఛాపరివితక్కానుస్సవాదివసేన "ఏవరూపేన అత్తనా భవితబ్బ"న్తి బాలానం విపరీతసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, తదుభయనిస్సితాని తేసం వసేన ఉప్పజ్జన్తి, న అత్తపచ్చక్ఖాని. తాని చ భగవా **వినేయ్య** వినయిత్వా **ఓఘతమగా** ఓఘతమం ఓఘన్ధకారం అగా అతిక్కన్తో. "ఓఘన్తమగా"తిపి పాఠో, ఓఘానం అన్తం అగా, తస్మా ఆహ "యాని చ తీణి…పే.… తమగా"తి.

౨౪౫. తతో పరం వట్టదుక్ఖస్స అన్తం పారఞ్చ నిబ్బానం తప్పత్తియా దుక్ఖాభావతో తప్పటిపక్ఖతో చ తం సన్ధాయాహ, "అన్తగూసి పారగూ దుక్ఖస్సా"తి. అథ వా పారగూ భగవా నిబ్బానం గతత్తా, తం ఆలపన్తో ఆహ, "పారగూ అన్తగూసి దుక్ఖస్సా"తి అయమేత్థ సమ్బన్ధో. సమ్మా చ బుద్ధో సామఞ్చ బుద్ధోతి **సమ్మాసమ్బుద్ధో**. **తం మఞ్ఞే**తి తమేవ మఞ్ఞామి, న అఞ్ఞన్తి అచ్ఛాదరేన భణతి. **జుతిమా**తి పరేసమ్పి అన్ధకారవిధమనేన జుతిసమ్పన్నో. **ముతిమా**తి అపరప్పచ్చయఞేయ్యఞాణసమత్థాయ ముతియా పఞ్ఞాయ సమ్పన్నో. **పహూతపఞ్ఞో**తి అనన్తపఞ్ఞో. ఇధ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమధిప్పేతం. **దుక్ఖస్సన్తకరా**తి ఆమన్తేన్తో ఆహ. **అతారేసి మ**న్తి కఙ్ఖాతో మం తారేసి.

౨౪౬-౯. **యం మే**తిఆదిగాథాయ నమక్కారకరణం భణతి. తత్థ **కఙ్ఖిత**న్తి వీసతిపఞ్హనిస్సితం అత్థం సన్ధాయాహ. సో హి తేన కఙ్ఖితో అహోసి. **మోనపథేసూ**తి ఞాణపథేసు. **వినళీకతా**తి విగతనళా కతా, ఉచ్ఛిన్నాతి వుత్తం హోతి. **నాగ నాగస్సా**తి ఏకం ఆమన్తనవచనం, ఏకస్స "భాసతో అనుమోదన్తీ"తి ఇమినా సమ్బన్ధో. "ధమ్మదేసన"న్తి పాఠసేసో. **సబ్బే దేవా**తి ఆకాసట్ఠా చ భుమ్మట్ఠా చ. **నారదపబ్బతా**తి తేపి కిర ద్వే దేవగణా పఞ్ఞవన్తో, తేపి అనుమోదన్తీతి సబ్బం పసాదేన చ నమక్కారకరణం భణతి .

౨౫౦-౨౩. అనుమోదనారహం బ్యాకరణసమ్పదం సుత్వా "**నమో తే**"తి అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా ఆహ. **పురిసాజఞ్ఞా**తి పురిసేసు జాతిసమ్పన్నం. **పటిపుగ్గలో**తి పటిభాగో పుగ్గలో తువం బుద్ధో చతుసచ్చపటివేధేన, **సత్థా** అనుసాసనియా సత్థవాహతాయ చ, **మారాభిభూ** చతుమారాభిభవేన, **ముని** బుద్ధముని. **ఉపధీ**తి ఖన్ధకిలేసకామగుణాభిసఙ్ఖారభేదా చత్తారో.

వగ్గూతి అభిరూపం. **పుఞ్ఞే చాతి లోకియే న లిమ్పసి** తేసం అకరణేన, పుబ్బే కతానమ్పి వా ఆయతిం ఫలూపభోగాభావేన. తంనిమిత్తేన వా తణ్హాదిట్ఠిలేపేన. **వన్దతి సత్థునో**తి ఏవం భణన్తో గోప్ఫకేసు పరిగ్గహేత్వా పఞ్చపతిట్ఠితం వన్ది.

అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బోతి అఞ్ఞతిత్థియో ఏవ. **ఆకఙ్ఖతీ**తి ఇచ్ఛతి. **ఆరద్ధచిత్తా**తి అభిరాధితచిత్తా. **అపిచ మేత్థ పుగ్గలవేమత్తతా విదితా**తి అపిచ మయా ఏత్థ అఞ్ఞతిత్థియానం పరివాసే పుగ్గలనానత్తం విదితం, న సబ్బేసేవ పరివసితబ్బన్తి. కేన పన న పరివసితబ్బం? అగ్గియేహి జటిలేహి, సాకియేన జాతియా, లిఙ్గం విజహిత్వా ఆగతేన. అవిజహిత్వా ఆగతోపి చ యో మగ్గఫలపటిలాభాయ హేతుసమ్పన్నో హోతి, తాదిసోవ సభియో పరిబ్బాజకో. తస్మా భగవా "తవ పన, సభియ, తిత్థియవత్తపూరణత్థాయ పరివాసకారణం నత్థి, అత్థత్థికో త్వం 'మగ్గఫలపటిలాభాయ హేతుసమ్పన్నో'తి విదితమేతం మయా"తి తస్స పబ్బజ్జం అనుజానన్తో ఆహ – "అపిచ మేత్థ పుగ్గలవేమత్తతా విదితా"తి. సభియో పన అత్తనో ఆదరం దస్సేన్తో ఆహ **''సచే భన్తే''**తి. తం సబ్బం అఞ్ఞఞ్చ తథారూపం ఉత్తానత్థత్తా పుబ్బే వుత్తనయత్తా చ ఇధ న వణ్ణితం, యతో పుబ్బే వణ్ణితానుసారేన వేదితబ్బన్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సభియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సేలసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి సేలసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అయమేవ యాస్స నిదానే వుత్తా. అత్థవణ్ణనాక్కమేపి చస్స పుబ్బసదిసం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. యం పన అపుబ్బం, తం ఉత్తానత్థాని పదాని పరిహరన్తా వణ్ణయిస్సామ. **అఙ్గుత్తరాపేసూ**తి అఙ్గా ఏవ సో జనపదో, గఙ్గాయ పన యా ఉత్తరేన ఆపో, తాసం అవిదూరత్తా "ఉత్తరాపో"తిపి వుచ్చతి. కతరగఙ్గాయ ఉత్తరేన యా ఆపోతి? మహామహీగఙ్గాయ.

తత్రాయం తస్సా నదియా ఆవిభావత్థం ఆదితో పభుతి వణ్ణనా – అయం కిర జమ్బుదీపో దససహస్సయోజనపరిమాణో. తత్థ చతుసహస్సయోజనపరిమాణో పదేసో ఉదకేన అజ్ఝోత్థటో "సముద్దో"తి సఙ్ఖం గతో. తిసహస్సయోజనపమాణే మనుస్సా వసన్తి. తిసహస్సయోజనపమాణే హిమవా పతిట్ఠితో ఉబ్బేధేన పఞ్చయోజనసతికో చతురాసీతిసహస్సకూటేహి పటిమణ్డితో సమన్తతో సన్దమానపఞ్చసతనదీవిచిత్తో. యత్థ ఆయామవిత్థారేన గమ్భీరతాయ చ పణ్ణాసపణ్ణాసయోజనా దియడ్ఢయోజనసతపరిమణ్డలా పూరళాససుత్తవణ్ణనాయం వుత్తా అనోతత్తాదయో సత్త మహాసరా పతిట్ఠితా.

తేసు **అనోతత్తో** సుదస్సనకూటం, చిత్రకూటం, కాళకూటం, గన్ధమాదనకూటం, కేలాసకూటన్తి ఇమేహి పఞ్చహి పబ్బతేహి పరిక్ఖిత్తో. తత్థ సుదస్సనకూటం సువణ్ణమయం ద్వియోజనసతుబ్బేధం అన్తోవఙ్కం కాకముఖసణ్ఠానం తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితం, చిత్రకూటం సబ్బరతనమయం, కాళకూటం అఞ్జనమయం, గన్ధమాదనకూటం సానుమయం అబ్భన్తరే ముగ్గవణ్ణం నానప్పకారఓసధసఞ్ఛన్నం కాళపక్ఖుపోసథదివసే ఆదిత్తమివ అఙ్గారం జలన్తం తిట్ఠతి, కేలాసకూటం రజతమయం. సబ్బాని సుదస్సనేన సమానుబ్బేధసణ్ఠానాని తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితాని. సబ్బాని దేవానుభావేన

నాగానుభావేన చ వస్సన్తి, నదియో చ తేసు సన్దన్తి. తం సబ్బమ్పి ఉదకం అనోతత్తమేవ పవిసతి. చన్దిమసూరియా దక్ఖిణేన వా ఉత్తరేన వా గచ్ఛన్తా పబ్బతన్తరేన తం ఓభాసేన్తి, ఉజుం గచ్ఛన్తా న ఓభాసేన్తి. తేనేవస్స "అనోతత్త"న్తి సఙ్ఖా ఉదపాది.

తత్థ మనోహరసిలాతలాని నిమ్మచ్ఛకచ్ఛపాని ఫలికసదిసనిమ్మలూదకాని నహానతిత్థాని సుప్పటియత్తాని హోన్తి, యేసు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఖీణాసవా ఇసిగణా చ న్హాయన్తి, దేవయక్ఖాదయో చ ఉయ్యానకీళికం కీళన్తి.

చతూసు చస్స పస్సేసు సీహముఖం, హత్థిముఖం, అస్సముఖం, ఉసభముఖన్తి చత్తారి ముఖాని హోన్తి, యేహి చతస్సో నదియో సన్దన్తి. సీహముఖేన నిక్ఖన్తనదీతీరే సీహా బహుతరా హోన్తి, హత్థిముఖాదీహి హత్థిఅస్సఉసభా. పురత్థిమదిసతో నిక్ఖన్తనదీ అనోతత్తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా ఇతరా తిస్సో నదియో అనుపగమ్మ పాచీనహిమవన్తేనేవ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసతి. పచ్ఛిమదిసతో చ ఉత్తరదిసతో చ నిక్ఖన్తనదియోపి తథేవ పదక్ఖిణం కత్వా పచ్ఛిమహిమవన్తేనేవ ఉత్తరహిమవన్తేనేవ చ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసన్తి. దక్ఖిణదిసతో నిక్ఖన్తనదీ పన తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా దక్ఖిణేన ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేనేవ సట్ఠియోజనాని గన్త్వా పబ్బతం పహరిత్వా వుట్ఠాయ పరిణాహేన తిగావుతపమాణా ఉదకధారా హుత్వా ఆకాసేన సట్ఠి యోజనాని గన్త్వా తియగ్గళే నామ పాసాణే పతితా, పాసాణో ఉదకధారావేగేన భిన్నో. తత్ర పఞ్ఞాసయోజనపమాణా తియగ్గళా నామ పోక్ఖరణీ జాతా. పోక్ఖరణియా కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసియ సట్ఠి యోజనాని గతా. తతో ఘనపథవిం భిన్దిత్వా ఉమఙ్గేన సట్ఠి యోజనాని గన్త్వా విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా హత్థతలే పఞ్చఙ్గులిసదిసా పఞ్చధారా హుత్వా పవత్తతి. సా తిక్ఖత్తుం అనోతత్తం పదక్ఖిణం కత్వా గతట్ఠానే "**ఆవట్టగఙ్గా**"తి వుచ్చతి . ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే "**కణ్హగఙ్గా**"తి వుచ్చతి. ఆకాసేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే "**ఆకాసగఙ్గా**"తి వుచ్చతి. తియగ్గళపాసాణే పఞ్ఞాసయోజనోకాసే "**తియగ్గళపోక్ఖరణీ**"తి వుచ్చతి. కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసియ సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే "**బహలగఙ్గా**"తి వుచ్చతి. పథవిం భిన్దిత్వా ఉమఙ్గేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే "**ఉమఙ్గగఙ్గా**"తి వుచ్చతి. విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా పఞ్చధారా హుత్వా పవత్తట్ఠానే "గఙ్గా, యమునా, అచిరవతీ, సరభూ, మహీ"తి పఞ్చధా వుచ్చతి. ఏవమేతా పఞ్చ మహాగఙ్గా హిమవతా సమ్భవన్తి. తాసు యా అయం పఞ్చమీ మహీ నామ, సా ఇధ "మహామహీగఙ్గా"తి అధిప్పేతా. తస్సా గఙ్గాయ ఉత్తరేన యా ఆపో, తాసం అవిదూరత్తా సో జనపదో "అఙ్గుత్తరాపో"తి వేదితబ్బో. తస్మిం జనపదే అఙ్గుత్తరాపేసు.

చారికం చరమానోతి అద్ధానగమనం కురుమానో . తత్థ భగవతో దువిధా చారికా తురితచారికా, అతురితచారికా చ. తత్థ దూరేపి భబ్బపుగ్గలే దిస్వా సహసా గమనం తురితచారికా. సా మహాకస్సపపచ్చుగ్గమనాదీసు దట్ఠబ్బా. తం పచ్చుగ్గచ్ఛన్తో హి భగవా ముహుత్తేనేవ తిగావుతం అగమాసి, ఆళవకదమనత్థం తింసయోజనం, తథా అఙ్గులిమాలస్సత్థాయ. పుక్కుసాతిస్స పన పఞ్చచత్తాలీసయోజనం, మహాకప్పినస్స వీసయోజనసతం, ధనియస్సత్థాయ సత్తయోజనసతం అద్ధానం అగమాసి. అయం **తురితచారికా** నామ. గామనిగమనగరపటిపాటియా పన పిణ్డపాతచరియాదీహి లోకం అనుగ్గణ్హన్తస్స గమనం **అతురితచారికా** నామ. అయం ఇధ అధిప్పేతా. ఏవం చారికం చరమానో. **మహతాతి** సఙ్ఖ్యామహతా గుణమహతా చ. **భిక్ఖుసఙ్ఘేనాతి** సమణగణేన. **అడ్ఢతేళసేహీతి** అడ్ఢేన తేళసహి, ద్వాదసహి సతేహి పఞ్ఞాసాయ చ భిక్ఖూహి సద్ధిన్తి వుత్తం హోతి. **యేన...పే.... తదవసరీతి** ఆపణబహులతాయ సో నిగమో "ఆపణో" త్వేవ నామం లభి. తస్మిం కిర వీసతిఆపణముఖసహస్సాని విభత్తాని అహేసుం. యేన దిసాభాగేన మగ్గేన వా సో అఙ్గుత్తరాపానం రట్ఠస్స నిగమో ఓసరితబ్బో, తేన అవసరి తదవసరి అగమాసి, తం నిగమం అనుపాపుణీతి వుత్తం హోతి.

కేణియో జటిలోతి కేణియోతి నామేన, జటిలోతి తాపసో. సో కిర బ్రాహ్మణమహాసాలో, ధనరక్ఖణత్థాయ పన తాపసపబ్బజ్జం సమాదాయ రఞ్ఞో పణ్ణాకారం దత్వా భూమిభాగం గహేత్వా తత్థ అస్సమం కారేత్వా వసతి కులసహస్సస్స నిస్సయో హుత్వా. అస్సమేపి చస్స ఏకో తాలరుక్ఖో దివసే దివసే ఏకం సువణ్ణఫలం ముఞ్చతీతి వదన్తి. సో దివా కాసాయాని ధారేతి జటా చ బన్ధతి, రత్తిం యథాసుఖం పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో సమఙ్గీభూతో పరిచారేతి. **సక్యపుత్తో**తి ఉచ్చాకులపరిదీపనం. **సక్యకులా పబ్బజితో**తి సద్ధాయ పబ్బజితభావపరిదీపనం, కేనచి పారిజుఞ్ఞేన అనభిభూతో అపరిక్ఖీణంయేవ తం కులం పహాయ సద్ధాయ పబ్బజితోతి వుత్తం హోతి. **తం ఖో పనా**తి ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థే ఉపయోగవచనం, తస్స ఖో పన భోతో గోతమస్సాతి అత్థో. **కల్యాణో**తి కల్యాణగుణసమన్నాగతో, సేట్ఠోతి వుత్తం హోతి. **కిత్తిసద్దో**తి కిత్తియేవ థుతిఘోసో వా.

ఇతిపి సో భగవాతి ఆదిమ్హి పన అయం తావ యోజనా – సో భగవా ఇతిపి అరహం, ఇతిపి సమ్మాసమ్బుద్ధో...పే.... ఇతిపి భగవాతి, ఇమినా చ ఇమినా చ కారణేనాతి వుత్తం హోతి. తత్థ ఆరకత్తా, అరీనం అరానఞ్చ హతత్తా పచ్చయాదీనం అరహత్తా, పాపకరణే రహాభావాతి ఇమేహి తావ కారణేహి సో భగవా **అరహన్తి** వేదితబ్బో. ఆరకా హి సో సబ్బకిలేసేహి మగ్గేన సవాసనానం కిలేసానం విద్ధంసితత్తాతి ఆరకత్తా అరహం. తే చానేన కిలేసారయో మగ్గేన హతాతి అరీనం హతత్తాపి అరహం. యఞ్చేతం అవిజ్జాభవతణ్హామయనాభి, పుఞ్ఞాదిఅభిసఙ్ఖారానం జరామరణనేమి, ఆసవసముదయమయేన అక్ఖేన విజ్ఝిత్వా తిభవరథే సమాయోజితం అనాదికాలపవత్తం సంసారచక్కం. తస్సానేన బోధిమణ్డే వీరియపాదేహి సీలపథవియం పతిట్ఠాయ సద్ధాహత్థేన కమ్మక్ఖయకరఞాణఫరసుం గహేత్వా సబ్బే అరా హతాతి అరానం హతత్తాతిపి అరహం . అగ్గదక్ఖిణేయ్యత్తా చ చీవరాదిపచ్చయే సక్కారగరుకారాదీని చ అరహతీతి పచ్చయాదీనం అరహత్తాపి అరహం. యథా చ లోకే కేచి పణ్డితమానినో బాలా అసిలోకభయేన రహో పాపం కరోన్తి, ఏవం నాయం కదాచి కరోతీతి పాపకరణే రహాభావతోపి అరహం. హోతి చేత్థ –

> “ఆరకత్తా హతత్తా చ, కిలేసారీన సో ముని;
> హతసంసారచక్కారో, పచ్చయాదీన చారహో;
> న రహో కరోతి పాపాని, అరహం తేన పవుచ్చతీ”తి.

సమ్మా సామఞ్చ సచ్చానం బుద్ధత్తా **సమ్మాసమ్బుద్ధో**. అతిసయవిసుద్ధాహి విజ్జాహి అబ్భుత్తమేన చరణేన చ సమన్నాగతత్తా **విజ్జాచరణసమ్పన్నో**. సోభనగమనత్తా సున్దరం ఠానం గతత్తా సుట్ఠు గతత్తా సమ్మా గదత్తా చ **సుగతో**. సబ్బథాపి విదితలోకత్తా **లోకవిదూ**. సో హి భగవా సభావతో సముదయతో నిరోధతో నిరోధూపాయతోతి సబ్బథా ఖన్ధాయతనాదిభేదం సఙ్ఖారలోకం అవేది, “ఏకో లోకో సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా. ద్వే లోకా నామఞ్చ రూపఞ్చ. తయో లోకా తిస్సో వేదనా. చత్తారో లోకా చత్తారో ఆహారా. పఞ్చ లోకా పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా. ఛ లోకా ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని. సత్త లోకా సత్త విఞ్ఞాణట్ఠితియో. అట్ఠ లోకా అట్ఠ లోకధమ్మా. నవ లోకా నవ సత్తావాసా. దస లోకా దసాయతనాని. ద్వాదస లోకా ద్వాదసాయతనాని. అట్ఠారస లోకా అట్ఠారస ధాతుయో”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౧౨) ఏవం సబ్బథా సఙ్ఖారలోకం అవేది. సత్తానం ఆసయం జానాతి, అనుసయం జానాతి, చరితం జానాతి, అధిముత్తిం జానాతి, అప్పరజక్ఖే మహారజక్ఖే తిక్ఖిన్ద్రియే ముదిన్ద్రియే స్వాకారే ద్వాకారే సువిఞ్ఞాపయే దువిఞ్ఞాపయే భబ్బే అభబ్బే సత్తే జానాతీతి సబ్బథా సత్తలోకం అవేది. తథా

ఏకం చక్కవాళం ఆయామతో విత్థారతో చ యోజనానం ద్వాదస సతసహస్సాని తీణి సహస్సాని అడ్ఢపఞ్చమాని చ సతాని, పరిక్ఖేపతో ఛత్తింస సతసహస్సాని దస సహస్సాని అడ్ఢుడ్ఢాని చ సతాని.

తత్థ –

దువే సతసహస్సాని, చత్తారి నహుతాని చ;
ఏత్తకం బహలత్తేన, సఙ్ఖాతాయం వసున్ధరా.

చత్తారి సతసహస్సాని, అట్ఠేవ నహుతాని చ;
ఏత్తకం బహలత్తేన, జలం వాతే పతిట్ఠితం.

నవ సతసహస్సాని, మాలుతో నభముగ్గతో;
సట్ఠి చేవ సహస్సాని, ఏసా లోకస్స సణ్ఠితి”.

ఏవం సణ్ఠితే చేత్థ యోజనానం –

చతురాసీతి సహస్సాని, అజ్ఝోగాళ్హో మహణ్ణవే;
అచ్చుగ్గతో తావదేవ, సినేరు పబ్బతుత్తమో.

తతో ఉపడ్ఢుపడ్ఢేన, పమాణేన యథాక్కమం;
అజ్ఝోగాళ్హుగ్గతా దిబ్బా, నానారతనచిత్తితా.

యుగన్ధరో ఈసధరో, కరవీకో సుదస్సనో;
నేమిన్ధరో వినతకో, అస్సకణ్ణో గిరి బ్రహా.

ఏతే సత్త మహాసేలా, సినేరుస్స సమన్తతో;
మహారాజానమావాసా, దేవయక్ఖనిసేవితా.

యోజనానం సతానుచ్చో, హిమవా పఞ్చ పబ్బతో;
యోజనానం సహస్సాని, తీణి ఆయతవిత్థతో.

చతురాసీతిసహస్సేహి, కూటేహి పటిమణ్డితో;
తిపఞ్చయోజనక్ఖన్ధ-పరిక్ఖేపా నగవ్హయా.

పఞ్ఞాసయోజనక్ఖన్ధ-సాఖాయామా సమన్తతో;
సత్తయోజనవిత్థిణ్ణా, తావదేవ చ ఉగ్గతా.

జమ్బూ యస్సానుభావేన, జమ్బుదీపో పకాసితో;

ద్వే అసీతిసహస్సాని, అజ్ఝోగాళ్హో మహణ్ణవే.

అచ్చుగ్గతో తావదేవ, చక్కవాళసిలుచ్చయో;
పరిక్ఖిపిత్వా తం సబ్బం, చక్కవాళమయం ఠితో".

తత్థ చన్దమణ్డలం ఏకూనపణ్ణాసయోజనం, సూరియమణ్డలం పణ్ణాసయోజనం, తావతింసభవనం దససహస్సయోజనం, తథా అసురభవనం అవీచిమహానిరయో జమ్బుదీపో చ. అపరగోయానం సత్తసహస్సయోజనం, తథా పుబ్బవిదేహో, ఉత్తరకురు అట్ఠసహస్సయోజనో. ఏకమేకో చేత్థ మహాదీపో పఞ్చసతపఞ్చసతపరిత్తదీపపరివారో. తం సబ్బమ్పి ఏకం చక్కవాళం ఏకా లోకధాతు. చక్కవాళన్తరేసు లోకన్తరికనిరయా. ఏవం అనన్తాని చక్కవాళాని అనన్తా లోకధాతుయో, అనన్తేన బుద్ధఞాణేన అఞ్ఞాసీతి సబ్బథా ఓకాసలోకం అవేది. ఏవం సో భగవా సబ్బథా. విదితలోకత్తా లోకవిదూతి వేదితబ్బో.

అత్తనో పన గుణేహి విసిట్ఠతరస్స కస్సచి అభావా **అనుత్తరో**. విచిత్తేహి వినయనూపాయేహి పురిసదమ్మే సారేతీతి **పురిసదమ్మసారథి**. దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి యథారహం అనుసాసతి నిత్థారేతి చాతి **సత్థా**. దేవమనుస్సగ్గహణం ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన భబ్బపుగ్గలపరిగ్గహవసేన చ కతం, నాగాదికేపి పన ఏస లోకియత్థేన అనుసాసతి. యదత్థి నేయ్యం నామ, సబ్బస్స బుద్ధత్తా విమోక్ఖన్తికఞాణవసేన **బుద్ధో**. యతో పన సో –

"భగ్యవా భగ్గవా యుత్తో, భగేహి చ విభత్తవా;
భత్తవా వన్తగమనో, భవేసు భగవా తతో"తి.

అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేతాని పదాని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౪-౧౨౫) వుత్తాని.

సో ఇమం లోకన్తి సో భగవా ఇమం లోకం. ఇదాని వత్తబ్బం నిదస్సేతి. **సదేవక**న్తిఆదీని కసిభారద్వాజఆళవకసుత్తేసు వుత్తనయానేవ. **సయ**న్తి సామం అపరనేయ్యో హుత్వా. **అభిఞ్ఞా**తి అభిఞ్ఞాయ. **సచ్ఛికత్వా**తి పచ్చక్ఖం కత్వా. **పవేదేతీ**తి బోధేతి ఞాపేతి పకాసేతి. **సో ధమ్మం దేసేతి...పే॰... పరియోసానకల్యాణ**న్తి సో భగవా సత్తేసు కారుఞ్ఞతం పటిచ్చ అనుత్తరం వివేకసుఖం హిత్వాపి ధమ్మం దేసేతి. తఞ్చ ఖో అప్పం వా బహుం వా దేసేన్తో ఆదికల్యాణాదిప్పకారమేవ దేసేతి. కథం? ఏకగాథాపి హి సమన్తభద్దకత్తా ధమ్మస్స పఠమపాదేన ఆదికల్యాణా, దుతియతతియపాదేహి మజ్ఝేకల్యాణా, పచ్ఛిమపాదేన పరియోసానకల్యాణా. ఏకానుసన్ధికం సుత్తం నిదానేన ఆదికల్యాణం, నిగమనేన పరియోసానకల్యాణం, సేసేన మజ్ఝేకల్యాణం. నానానుసన్ధికం పఠమానుసన్ధినా ఆదికల్యాణం, పచ్ఛిమేన పరియోసానకల్యాణం, సేసేహి మజ్ఝేకల్యాణం. సకలోపి సాసనధమ్మో అత్తనో అత్థభూతేన సీలేన ఆదికల్యాణో, సమథవిపస్సనామగ్గఫలేహి మజ్ఝేకల్యాణో, నిబ్బానేన పరియోసానకల్యాణో. సీలసమాధీహి వా ఆదికల్యాణో, విపస్సనామగ్గేహి మజ్ఝేకల్యాణో, ఫలనిబ్బానేహి పరియోసానకల్యాణో. బుద్ధసుబోధితాయ వా ఆదికల్యాణో, ధమ్మసుధమ్మతాయ మజ్ఝేకల్యాణో, సఙ్ఘసుప్పటిపత్తియా పరియోసానకల్యాణో . తం సుత్వా తథత్తాయ పటిపన్నేన అధిగన్తబ్బాయ అభిసమ్బోధియా వా ఆదికల్యాణో, పచ్చేకబోధియా మజ్ఝేకల్యాణో, సావకబోధియా పరియోసానకల్యాణో . సుయ్యమానో చేస నీవరణాదివిక్ఖమ్భనతో సవనేనపి కల్యాణమేవ ఆవహతీతి ఆదికల్యాణో, పటిపజ్జమానో సమథవిపస్సనాసుఖావహనతో పటిపత్తియాపి కల్యాణమేవ

ఆవహతీతి మజ్ఝేకల్యాణో, తథా పటిపన్నో చ పటిపత్తిఫలే నిట్ఠితే తాదిభావావహనతో పటిపత్తిఫలేనపి కల్యాణమేవ ఆవహతీతి పరియోసానకల్యాణో. నాథప్పభవత్తా చ పభవసుద్ధియా ఆదికల్యాణో, అత్థసుద్ధియా మజ్ఝేకల్యాణో, కిచ్చసుద్ధియా పరియోసానకల్యాణో. యతో అప్పం వా బహుం వా దేసేన్తో ఆదికల్యాణాదిప్పకారమేవ దేసేతీతి వేదితబ్బో.

సాత్థం సబ్యఞ్జనన్తి ఏవమాదీసు పన యస్మా ఇమం ధమ్మం దేసేన్తో సాసనబ్రహ్మచరియం మగ్గబ్రహ్మచరియఞ్చ పకాసేతి, నానానయేహి దీపేతి, తఞ్చ యథాసమ్భవం అత్థసమ్పత్తియా **సాత్థం,** బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా **సబ్యఞ్జనం**. సఙ్కాసనపకాసనవివరణవిభజనఉత్తానీకరణపఞ్ఞత్తిఅత్థపదసమాయోగతో సాత్థం, అక్ఖరపదబ్యఞ్జనాకారనిరుత్తినిద్దేససమ్పత్తియా సబ్యఞ్జనం. అత్థగమ్భీరతాపటివేధగమ్భీరతాహి సాత్థం, ధమ్మగమ్భీరతాదేసనాగమ్భీరతాహి సబ్యఞ్జనం. అత్థపటిభానపటిసమ్భిదావిసయతో సాత్థం, ధమ్మనిరుత్తిపటిసమ్భిదావిసయతో సబ్యఞ్జనం. పణ్డితవేదనీయతో సరిక్ఖకజనప్పసాదకన్తి సాత్థం, సద్ధేయ్యతో లోకియజనప్పసాదకన్తి సబ్యఞ్జనం. గమ్భీరాధిప్పాయతో సాత్థం, ఉత్తానపదతో సబ్యఞ్జనం. ఉపనేతబ్బస్సాభావతో సకలపరిపుణ్ణభావేన **కేవలపరిపుణ్ణం,** అపనేతబ్బస్స అభావతో నిద్దోసభావేన **పరిసుద్ధం**. సిక్ఖత్తయపరిగ్గహితత్తా బ్రహ్మభూతేహి సేట్ఠేహి చరితబ్బతో తేసఞ్చ చరియభావతో **బ్రహ్మచరియం**. తస్మా "సాత్థం సబ్యఞ్జనం…పే.… బ్రహ్మచరియం పకాసేతీ"తి వుచ్చతి.

అపిచ యస్మా సనిదానం సఉప్పత్తికఞ్చ దేసేన్తో ఆదికల్యాణం దేసేతి, వినేయ్యానం అనురూపతో అత్థస్స అవిపరీతతాయ హేతుదాహరణయోగతో చ మజ్ఝేకల్యాణం , సోతూనం సద్ధాపటిలాభేన నిగమనేన చ పరియోసానకల్యాణం. ఏవం దేసేన్తో చ బ్రహ్మచరియం పకాసేతి. తఞ్చ పటిపత్తియా అధిగమబ్యత్తితో సాత్థం, పరియత్తియా ఆగమబ్యత్తితో సబ్యఞ్జనం, సీలాదిపఞ్చధమ్మక్ఖన్ధయుత్తతో కేవలపరిపుణ్ణం, నిరుపక్కిలేసతో నిత్థరణత్థాయ పవత్తితో లోకామిసనిరపేక్ఖతో చ పరిసుద్ధం, సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మభూతానం బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం చరియతో బ్రహ్మచరియన్తి వుచ్చతి, తస్మాపి "సో ధమ్మం దేసేతి…పే.… బ్రహ్మచరియం పకాసేతీ"తి వుచ్చతి.

సాధు ఖో పనాతి సున్దరం ఖో పన, అత్థావహం సుఖావహన్తి వుత్తం హోతి. **ధమ్మియా కథాయాతి** పానకానిసంసపటిసంయుత్తాయ. అయఞ్హి కేణియో సాయన్హసమయే భగవతో ఆగమనం అస్సోసి. "తుచ్ఛహత్థో భగవన్తం దస్సనాయ గన్తుం లజ్జమానో వికాలభోజనా విరతానమ్పి పానకం కప్పతీ"తి చిన్తేత్వా పఞ్చహి కాజసతేహి సుసఙ్ఖతం బదరపానం గాహాపేత్వా అగమాసి. యథాహ భేసజ్జక్ఖన్ధకే "అథ ఖో కేణియస్స జటిలస్స ఏతదహోసి, కిం ను ఖో అహం సమణస్స గోతమస్స హరాపేయ్య"న్తి (మహావ. ౩౦౦) సబ్బం వేదితబ్బం. తతో నం భగవా యథా సేక్ఖసుత్తే (మ. ని. ౨.౨౨ ఆదయో) సాకియే ఆవసథానిసంసపటిసంయుత్తాయ కథాయ, గోసిఙ్గసాలవనే (మ. ని. ౧.౩౨౫ ఆదయో) తయో కులపుత్తే సామగ్గిరసానిసంసపటిసంయుత్తాయ, రథవినీతే (మ. ని. ౧.౨౫౨ ఆదయో) జాతిభూమకే భిక్ఖూ దసకథావత్థుపటిసంయుత్తాయ, ఏవం తఙ్ఖణానురూపాయ పానకానిసంసపటిసంయుత్తాయ కథాయ పానకదానానిసంసం సన్దస్సేసి, తథారూపానం పుఞ్ఞానం పునపి కత్తబ్బతాయ నియోజేన్తో సమాదపేసి, అబ్భుస్సాహం జనేన్తో సముత్తేజేసి, సన్దిట్ఠికసమ్పరాయికేన ఫలవిసేసేన పహంసేన్తో సమ్పహంసేసి. తేనాహ "**ధమ్మియా కథాయ…పే.… సమ్పహంసేసీ**"తి. సో భియ్యోసోమత్తాయ భగవతి పసన్నో భగవన్తం నిమన్తేసి, భగవా చస్స తిక్ఖత్తుం పటిక్ఖిపిత్వా అధివాసేసి. తేనాహ "**అథ ఖో కేణియో జటిలో…పే.… అధివాసేసి** భగవా తుణ్హీభావేనా"తి.

కిమత్థం పన పటిక్ఖిపి భగవాతి? పునప్పునం యాచనాయ చస్స పుఞ్ఞవుడ్ఢి భవిస్సతి, బహుతరఞ్చ పటియాదేస్సతి, తతో అడ్ఢతేలసానం భిక్ఖుసతానం పటియత్తం అడ్ఢసోళసన్నం పాపుణిస్సతీతి. కుతో అపరాని తీణి సతానీతి చే? అప్పటియత్తేయేవ హి భత్తే సేలో బ్రాహ్మణో తీహి మాణవకసతేహి సద్ధిం పబ్బజిస్సతి, తం దిస్వా భగవా ఏవమాహాతి. **మిత్తామచ్చేతి** మిత్తే చ కమ్మకరే చ. **ఞాతిసాలోహితేతి** సమానలోహితే ఏకయోనిసమ్బన్ధే పుత్తధీతాదయో అవసేసబన్ధవే చ. యేనాతి యస్మా. **మేతి** మయ్హం. **కాయవేయ్యావటికన్తి** కాయేన వేయ్యావచ్చం. **మణ్డలమాళం పటియాదేతీతి** సేతవితానమణ్డపం కరోతి.

తిణ్ణం వేదానన్తి ఇరుబ్బేదయజుబ్బేదసామవేదానం. సహ నిఘణ్డునా చ కేటుభేన చ **సనిఘణ్డుకేటుభానం. నిఘణ్డూతి** నామనిఘణ్డురుక్ఖాదీనం వేవచనప్పకాసకం సత్థం. **కేటుభన్తి** కిరియాకప్పవికప్పో కవీనం ఉపకారాయ సత్థం. సహ అక్ఖరప్పభేదేన **సాక్ఖరప్పభేదానం. అక్ఖరప్పభేదోతి** సిక్ఖా చ నిరుత్తి చ. **ఇతిహాసపఞ్చమానన్తి** అథబ్బనవేదం చతుత్థం కత్వా ''ఇతిహ ఆస ఇతిహ ఆసా''తి ఈదిసవచనపటిసంయుత్తో పురాణకథాసఙ్ఖాతో ఇతిహాసో పఞ్చమో ఏతేసన్తి ఇతిహాసపఞ్చమా. తేసం ఇతిహాసపఞ్చమానం. పదం తదవసేసఞ్చ బ్యాకరణం అజ్ఝేతి వేదేతి చాతి **పదకో వేయ్యాకరణో**. లోకాయతే వితణ్డవాదసత్థే మహాపురిసలక్ఖణాధికారే చ ద్వాదససహస్సే మహాపురిసలక్ఖణసత్థే అనూనో పరిపూరకారీతి **లోకాయతమహాపురిసలక్ఖణేసు అనవయో,** అవయో న హోతీతి వుత్తం హోతి. అవయో నామ యో తాని అత్థతో చ గన్థతో చ సన్ధారేతుం న సక్కోతి.

జఙ్ఘాయ హితం విహారం **జఙ్ఘావిహారం,** చిరాసనాదిజనితం పరిస్సమం వినోదేతుం జఙ్ఘాపసారణత్థం అదీఘచారికన్తి వుత్తం హోతి. **అనుచఙ్కమమానోతి** చఙ్కమమానో ఏవ. **అనువిచరమానోతి** ఇతో చితో చ చరమానో. **కేణియస్స జటిలస్స అస్సమోతి** కేణియస్స అస్సమం నివేసనం. **ఆవాహోతి** కఞ్ఞాగహణం. **వివాహోతి** కఞ్ఞాదానం. **మహాయఞ్ఞోతి** మహాయజనం. **మాగధోతి** మగధానం ఇస్సరో. మహతియా సేనాయ సమన్నాగతత్తా **సేనియో**. బిమ్బీతి సువణ్ణం, తస్మా సారసువణ్ణసదిసవణ్ణతాయ **బిమ్బిసారో. సో మే నిమన్తితోతి** సో మయా నిమన్తితో.

అథ బ్రాహ్మణో పుబ్బే కతాధికారత్తా బుద్ధసద్దం సుత్వావ అమతేనేవాభిసిత్తో విమ్హయరూపత్తా ఆహ – ''**బుద్ధోతి, భో కేణియ, వదేసీ**''తి. ఇతరో యథాభూతం ఆచిక్ఖన్తో ఆహ – ''**బుద్ధోతి, భో సేల, వదామీ**''తి. తతో నం పునపి దళ్హీకరణత్థం పుచ్ఛి, ఇతరోపి తథేవ ఆరోచేసి. అథ కప్పసతసహస్సేహిపి బుద్ధసద్దస్స దుల్లభభావం దస్సేన్తో ఆహ – ''**ఘోసోపి ఖో ఏసో దుల్లభో లోకస్మిం యదిదం బుద్ధో**''తి. తత్థ **యదిదన్తి** నిపాతో, యో ఏసోతి వుత్తం హోతి.

అథ బ్రాహ్మణో బుద్ధసద్దం సుత్వా ''కిం ను ఖో సో సచ్చమేవ బుద్ధో, ఉదాహు నామమత్తమేవస్స బుద్ధో''తి వీమంసితుకామో చిన్తేసి, అభాసి ఏవ వా ''**ఆగతాని ఖో పన...పే.... వివట్టచ్ఛదో**''తి. తత్థ ''**మన్తేసూ**''తి వేదేసు. ''తథాగతో కిర ఉప్పజ్జిస్సతీ''తి పటికచ్చేవ సుద్ధావాసదేవా బ్రాహ్మణవేసేన లక్ఖణాని పక్ఖిపిత్వా వేదే వాచేన్తి ''తదనుసారేన మహేసక్ఖా సత్తా తథాగతం జానిస్సన్తీ''తి. తేన పుబ్బే వేదేసు మహాపురిసలక్ఖణాని ఆగచ్ఛన్తి. పరినిబ్బుతే పన తథాగతే కమేన అన్తరధాయన్తి, తేన ఏతరహి నత్థి. **మహాపురిసస్సాతి** పణిధిసమాదానఞాణకరుణాదిగుణమహతో పురిసస్స . **ద్వేవ గతియోతి** ద్వే ఏవ నిట్ఠా. కామఞ్చాయం గతిసద్దో ''పఞ్చ ఖో ఇమా, సారిపుత్త, గతియో''తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౧౫౩) భవభేదే, ''గతీ మిగానం పవన''న్తిఆదీసు (పరి. ౩౩౯) నివాసట్ఠానే, ''ఏవం అధిమత్తగతిమన్తో''తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౧౬౧)

పఞ్ఞాయం, “గతిగత”న్తిఆదీసు (చూళవ. ౨౦౪) విసటభావే వత్తతి, ఇధ పన నిట్ఠాయం వేదితబ్బో. తత్థ కిఞ్చాపి యేహి లక్ఖణేహి సమన్నాగతో రాజా హోతి చక్కవత్తి, న తేహి ఏవ బుద్ధో. జాతిసామఞ్ఞతో పన తానియేవ తానీతి వుచ్చన్తి. తస్మా వుత్తం “యేహి సమన్నాగతస్సా”తి.

సచే అగారం అజ్ఝావసతీతి యది అగారే వసతి. **రాజా హోతి చక్కవత్తీ**తి చతూహి అచ్ఛరియధమ్మేహి సఙ్గహవత్థూహి చ లోకం రఞ్జనతో రాజా. చక్కరతనం వత్తేతి, చతూహి సమ్పత్తిచక్కేహి, వత్తతి, తేహి చ పరం వత్తేతి, పరహితాయ చ ఇరియాపథచక్కానం వత్తో ఏతస్మిం అత్థీతి చక్కవత్తి. ఏత్థ చ రాజాతి సామఞ్ఞం, చక్కవత్తీతి విసేసనం. ధమ్మేన చరతీతి **ధమ్మికో,** ఞాయేన సమేన వత్తతీతి అత్థో. ధమ్మేన రజ్జం లభిత్వా రాజా జాతోతి **ధమ్మరాజా**. పరహితధమ్మకరణేన వా ధమ్మికో, అత్తహితధమ్మకరణేన **ధమ్మరాజా**. చతురన్తాయ ఇస్సరోతి **చాతురన్తో,** చతుసముద్దన్తాయ చతుబ్బిధదీపవిభూసితాయ చ పథవియా ఇస్సరోతి అత్థో. అజ్ఝత్తం కోధాదిపచ్చత్థికే బహిద్ధా చ సబ్బరాజానో విజేసీతి **విజితావీ. జనపదత్థావరియప్పత్తో**తి జనపదే ధువభావం థావరభావం పత్తో, న సక్కా కేనచి చాలేతుం, జనపదో వా తమ్హి థావరియప్పత్తో అనుస్సుక్కో సకమ్మనిరతో అచలో అసమ్పవేధీతిపి జనపదత్థావరియప్పత్తో.

సేయ్యథిదన్తి నిపాతో, తస్స ఏతాని కతమానీతి అత్థో. **చక్కరతనం…పే.… పరిణాయకరతనమేవ సత్తమ**న్తి తాని సబ్బప్పకారతో రతనసుత్తవణ్ణనాయం వుత్తాని. తేసు అయం చక్కవత్తిరాజా చక్కరతనేన అజితం జినాతి, హత్థిఅస్సరతనేహి విజితే యథాసుఖమనువిచరతి, పరిణాయకరతనేన విజితమనురక్ఖతి, సేసేహి ఉపభోగసుఖమనుభవతి. పఠమేన చస్స ఉస్సాహసత్తియోగో, హత్థిఅస్సగహపతిరతనేహి పభుసత్తియోగో, పరిణాయకరతనేన మన్తసత్తియోగో సుపరిపుణ్ణో హోతి, ఇత్థిమణిరతనేహి చ తివిధసత్తియోగఫలం. సో ఇత్థిమణిరతనేహి భోగసుఖమనుభోతి, సేసేహి ఇస్సరియసుఖం. విసేసతో చస్స పురిమాని తీణి అదోసకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేన సమ్పజ్జన్తి, మజ్ఝిమాని అలోభకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేన, పచ్ఛిమమేకం అమోహకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేనాతి వేదితబ్బం.

పరోసహస్సన్తి అతిరేకసహస్సం. **సూరా**తి అభీరుకజాతికా. **వీరఙ్గరూపా**తి దేవపుత్తసదిసకాయా, ఏవం తావేకే. అయం పనేత్థ సభావో **వీరా**తి ఉత్తమసూరా వుచ్చన్తి, వీరానం అఙ్గం వీరఙ్గం, వీరకారణం వీరియన్తి వుత్తం హోతి. వీరఙ్గం రూపం ఏతేసన్తి **వీరఙ్గరూపా**, వీరియమయసరీరా వియాతి వుత్తం హోతి. **పరసేనప్పమద్దనా**తి సచే పటిముఖం తిట్ఠేయ్య పరసేనా, తం పమద్దితుం సమత్థాతి అధిప్పాయో. **ధమ్మేనా**తి “పాణో న హన్తబ్బో”తిఆదినా (దీ. ని. ౨.౨౪౪; మ. ని. ౩.౨౦౭) పఞ్చసీలధమ్మేన. **అరహం హోతి సమ్మాసమ్బుద్ధో లోకే వివట్టచ్ఛదో**తి ఏత్థ రాగదోసమోహమానదిట్ఠిఅవిజ్జాదుచ్చరితఛదనేహి సత్తహి పటిచ్ఛన్నే కిలేసన్ధకారే లోకే తం ఛదనం వివట్టేత్వా సమన్తతో సఞ్జాతాలోకో హుత్వా ఠితోతి వివట్టచ్ఛదో. తత్థ పఠమేన పదేన పూజారహతా, దుతియేన తస్సా హేతు యస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధోతి. తతియేన బుద్ధత్తహేతు వివట్టచ్ఛదతా వుత్తాతి వేదితబ్బా. అథ వా వివట్టో చ విచ్ఛదో చాతి వివట్టచ్ఛదో, వట్టరహితో ఛదనరహితో చాతి వుత్తం హోతి. తేన అరహం వట్టాభావేన సమ్మాసమ్బుద్ధో ఛదనాభావేనాతి ఏవం పురిమపదద్వయస్సేవ హేతుద్వయం వుత్తం హోతి. దుతియేన వేసారజ్జేన చేత్థ పురిమసిద్ధి, పఠమేన దుతియసిద్ధి, తతియచతుత్థేహి తతియసిద్ధి హోతి. పురిమఞ్చ ధమ్మచక్ఖుం, దుతియం బుద్ధచక్ఖుం, తతియం సమన్తచక్ఖుం సాధేతీతి వేదితబ్బం.

ఇదాని భగవతో సన్తికం గన్తుకామో ఆహ – ''**కహం పన భో...పే.... సమ్మాసమ్బుద్ధో**''తి. **ఏవం వుత్తే**తిఆదీసు **యేనేసా**తి యేన దిసాభాగేన ఏసా. **నీలవనరాజీ**తి నీలవణ్ణరుక్ఖపన్తి. వనం కిర మేఘపన్తిసదిసం. యత్థ భగవా తదా విహాసి, తం నిద్దిసన్తో ఆహ – ''యేనేసా భో, సేల, నీలవనరాజీ''తి. తత్థ ''సో విహరతీ''తి అయం పనేత్థ పాఠసేసో, భుమ్మత్థే వా కరణవచనం. **పదే పద**న్తి పదసమీపే పదం. తేన తురితగమనం పటిసేధేతి. **దురాసదా హీ**తి కారణం ఆహ, యస్మా తే దురాసదా, తస్మా ఏవం భోన్తో ఆగచ్ఛన్తూతి. కిం పన కారణా దురాసదాతి చే? **సీహావ ఏకచరా**. **యథా** హి సీహా సహాయకిచ్చాభావతో ఏకచరా, ఏవం తేపి వివేకకామతాయ. ''**యదా చాహ**''న్తిఆదినా పన తే మాణవకే ఉపచారం సిక్ఖాపేతి. తత్థ **మా ఓపాతేథా**తి మా పవేసేథ, మా కథేథాతి వుత్తం హోతి. **ఆగమేన్తూ**తి పటిమానేన్తు, యావ కథా పరియోసానం గచ్ఛతి, తావ తుణ్హీ భవన్తూతి అత్థో.

సమన్నేసీతి గవేసి. **యేభుయ్యేనా**తి బహుకాని అద్దస, అప్పకాని నాద్దస. తతో యాని న అద్దస , తాని దీపేన్తో ఆహ ''**ఠపేత్వా ద్వే**''తి. **కఙ్ఖతీ**తి కఙ్ఖం ఉప్పాదేతి పత్థనం ''అహో వత పస్సేయ్య''న్తి. **విచికిచ్ఛతీ**తి తతో తతో తాని విచినన్తో కిచ్ఛతి న సక్కోతి దట్ఠుం. **నాధిముచ్చతీ**తి తాయ విచికిచ్ఛాయ సన్నిట్ఠానం న గచ్ఛతి. **న సమ్పసీదతీ**తి తతో ''పరిపుణ్ణలక్ఖణో అయ''న్తి భగవతి పసాదం నాపజ్జతి. కఙ్ఖాయ వా సుదుబ్బలవిమతి వుత్తా, విచికిచ్ఛాయ మజ్ఝిమా, అనధిముచ్చనతాయ బలవతీ, అసమ్పసాదేన తేహి తీహి ధమ్మేహి చిత్తస్స కాలుస్సియభావో.

కోసోహితేతి వత్థికోసేన పటిచ్ఛన్నే. **వత్థగుయ్హే**తి అఙ్గజాతే. భగవతో హి వరవారణస్సేవ కోసోహితం వత్థగుయ్హం సువణ్ణవణ్ణం పదుమగబ్భసమానం. తం సో వత్థపటిచ్ఛన్నత్తా అపస్సన్తో అన్తోముఖగతాయ చ జివ్హాయ పహూతభావం అసల్లక్ఖేన్తో తేసు ద్వీసు లక్ఖణేసు కఙ్ఖీ అహోసి విచికిచ్ఛీ. **తథారూప**న్తి కథం రూపం? కిమేత్థ అమ్హేహి వత్తబ్బం, వుత్తమేతం నాగసేనత్థేరేనేవ మిలిన్దరఞ్ఞా పుట్ఠేన (మి॰ ప॰ ४.३.३) –

> ''దుక్కరం, భన్తే నాగసేన, భగవతా కతన్తి. కిం, మహారాజాతి? మహాజనేన హిరికరణోకాసం బ్రహ్మాయుబ్రాహ్మణస్స చ అన్తేవాసిఉత్తరస్స చ బావరిస్స అన్తేవాసీనం సోళసన్నం బ్రాహ్మణానఞ్చ సేలస్స బ్రాహ్మణస్స అన్తేవాసీనం తిసతమాణవానఞ్చ దస్సేసి, భన్తేతి. న, మహారాజ, భగవా గుయ్హం దస్సేతి, ఛాయం భగవా దస్సేతి, ఇద్ధియా అభిసఙ్ఖరిత్వా నివాసననివత్థం కాయబన్ధనబద్ధం చీవరపారుతం ఛాయారూపకమత్తం దస్సేతి, మహారాజాతి. ఛాయారూపే దిట్ఠే సతి దిట్ఠో ఏవ నను, భన్తేతి. తిట్ఠతేతం, మహారాజ, హదయరూపం దిస్వా బుజ్ఝనకసత్తో భవేయ్య, హదయమంసం నీహరిత్వా దస్సేయ్య సమ్మాసమ్బుద్ధోతి. కల్లోసి, భన్తే, నాగసేనా''తి (మి॰ ప॰ ४.३.३).

నిన్నామేత్వాతి నీహరిత్వా. కణ్ణసోతానుమసనేన చేత్థ దీఘభావో, నాసికాసోతానుమసనేన తనుభావో, నలాటచ్ఛాదనేన పుథులభావో పకాసితోతి వేదితబ్బో. **ఆచరియపాచరియాన**న్తి ఆచరియానఞ్చేవ ఆచరియాచరియానఞ్చ. **సకే వణ్ణే**తి అత్తనో గుణే.

౩౯౯. **పరిపుణ్ణకాయో**తి లక్ఖణేహి పరిపుణ్ణతాయ అహీనఙ్గపచ్చఙ్గతాయ చ పరిపుణ్ణసరీరో . **సురుచీ**తి సున్దరసరీరప్పభో. **సుజాతో**తి ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా సణ్ఠానసమ్పత్తియా చ సునిబ్బత్తో. **చారుదస్సనో**తి సుచిరమ్పి పస్సన్తానం అతిత్తిజనకం అప్పటికూలం రమణీయం చారు ఏవ దస్సనం అస్సాతి చారుదస్సనో. కేచి పన భణన్తి

“చారుదస్సనోతి సున్దరనేత్తో”తి. **సువణ్ణవణ్ణో**తి సువణ్ణసదిసవణ్ణో. **అసీ**తి భవసి. ఏతం సబ్బపదేహి యోజేతబ్బం. **సుసుక్కదాఠో**తి సుట్ఠు సుక్కదాఠో. భగవతో హి దాఠాహి చన్దకిరణా వియ అతివియ పణ్డరరంసియో నిచ్ఛరన్తి. తేనాహ – “సుసుక్కదాఠోసీ”తి.

౨౹౨౹౨. **మహాపురిసలక్ఖణా**తి పుబ్బే వుత్తబ్యఞ్జనానేవ వచనన్తరేన నిగమేన్తో ఆహ.

౨౹౨౹౬. ఇదాని తేసు లక్ఖణేసు అత్తనో అభిరుచితేహి లక్ఖణేహి భగవన్తం థునన్తో ఆహ – “**పసన్ననేత్తో**”తిఆది. భగవా హి పఞ్చవణ్ణపసాదసమ్పత్తియా **పసన్ననేత్తో,** పరిపుణ్ణచన్దమణ్డలసదిసముఖత్తా **సుముఖో,** ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా **బ్రహా,** బ్రహ్ముజుగత్తతాయ **ఉజు,** జుతిమన్తతాయ పతాపవా. యమ్పి చేత్థ పుబ్బే వుత్తం, తం “**మజ్ఝే సమణసఙ్ఘస్సా**”తి ఇమినా పరియాయేన థునతా పున వుత్తం. ఈదిసో హి ఏవం విరోచతి. ఏస నయో ఉత్తరగాథాయపి.

౨౹౨౹౭-౮. **ఉత్తమవణ్ణినో**తి ఉత్తమవణ్ణసమ్పన్నస్స. **జమ్బుసణ్డస్సా**తి జమ్బుదీపస్స. పాకటేన ఇస్సరియం వణ్ణయన్తో ఆహ, అపిచ చక్కవత్తి చతున్నమ్పి దీపానం ఇస్సరో హోతి.

౨౹౨౹౯. **ఖత్తియా**తి జాతిఖత్తియా. **భోజా**తి భోగియా. **రాజానో**తి యే కేచి రజ్జం కారేన్తా. **అనుయన్తా**తి అనుగామినో సేవకా. **రాజాభిరాజా**తి రాజూనం పూజనియో రాజా హుత్వా, చక్కవత్తీతి అధిప్పాయో. **మనుజిన్దో**తి మనుస్సాధిపతి పరమిస్సరో హుత్వా.

౨౹౬౦. ఏవం వుత్తే భగవా “యే తే భవన్తి అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, తే సకే వణ్ణే భఞ్ఞమానే అత్తానం పాతుకరోన్తీ”తి ఇమం సేలస్స మనోరథం పూరేన్తో ఆహ “**రాజాహమస్మీ**”తి. తత్రాయమధిప్పాయో – యం ఖో మం త్వం సేల యాచసి “రాజా అరహసి భవితుం చక్కవత్తీ”తి, ఏత్థ అప్పోస్సుక్కో హోతి, **రాజాహమస్మి,** సతి చ రాజత్తే యథా అఞ్ఞో రాజా సమానోపి యోజనసతం వా అనుసాసతి, ద్వే తీణి వా చత్తారి వా పఞ్చ వా యోజనసతాని యోజనసహస్సం వా చక్కవత్తి హుత్వాపి చతుదీపపరియన్తమత్తం వా, నాహమేవం పరిచ్ఛిన్నవిసయో. అహఞ్హి **ధమ్మరాజా అనుత్తరో భవగ్గతో** అవీచిపరియన్తం కత్వా తిరియం అప్పమేయ్యా లోకధాతుయో అనుసాసామి. యావతా హి అపదద్విపదాదిభేదా సత్తా, అహం తేసం అగ్గో. న హి మే కోచి సీలేన వా…పే॰… విముత్తిఞాణదస్సనేన వా పటిభాగో అత్థి. స్వాహం ఏవం ధమ్మరాజా అనుత్తరో అనుత్తరేనేవ చతుసతిపట్ఠానాదిభేదబోధిపక్ఖియసఙ్ఖాతేన **ధమ్మేన చక్కం వత్తేమి** “ఇదం పజహథ, ఇదం ఉపసమ్పజ్జ విహరథా”తిఆదినా ఆణాచక్కం, “ఇదం ఖో పన, భిక్ఖవే, దుక్ఖం అరియసచ్చ”న్తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౪) పరియత్తిధమ్మేన ధమ్మచక్కమేవ వా. **చక్కం అప్పటివత్తియ**న్తి యం చక్కం అప్పటివత్తియం హోతి సమణేన వా…పే॰… కేనచి లోకస్మిన్తి.

౨౹౬౧-౨. ఏవం అత్తానం ఆవికరోన్తం భగవన్తం దిస్వా పీతిసోమనస్సజాతో సేలో దళ్హీకరణత్థం “**సమ్బుద్ధో పటిజానాసీ**”తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **కో ను సేనాపతీ**తి ధమ్మరఞ్ఞో భోతో, ధమ్మేన పవత్తితస్స ధమ్మచక్కస్స అనుప్పవత్తకో సేనాపతి కోతి పుచ్ఛి.

౩౬౩. తేన చ సమయేన భగవతో దక్ఖిణపస్సే ఆయస్మా సారిపుత్తో నిసిన్నో హోతి సువణ్ణపుఞ్జో వియ సిరియా సోభమానో, తం దస్సేన్తో భగవా "**మయా పవత్తిత**"న్తి గాథమాహ. తత్థ **అనుజాతో తథాగత**న్తి తథాగతహేతు అనుజాతో, తథాగతేన హేతునా జాతోతి అత్థో.

౩౬౪. ఏవం "కో ను సేనాపతీ"తి పఞ్హం బ్యాకరిత్వా యం సేలో ఆహ – "సమ్బుద్ధో పటిజానాసీ"తి, తత్ర నం నిక్కఙ్ఖం కాతుకామో "నాహం పటిఞ్ఞామత్తేనేవ పటిజానామి, అపిచాహం ఇమినా కారణేన బుద్ధో"తి ఞాపేతుం "**అభిఞ్ఞేయ్య**"న్తి గాథమాహ. తత్థ **అభిఞ్ఞేయ్య**న్తి విజ్జా చ విముత్తి చ. మగ్గసచ్చసముదయసచ్చాని పన భావేతబ్బపహాతబ్బాని, హేతువచనేన పన ఫలసిద్ధితో తేసం ఫలాని నిరోధసచ్చదుక్ఖసచ్చానిపి వుత్తానేవ భవన్తి. యతో సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికతం, పరిఞ్ఞేయ్యం పరిఞ్ఞాతన్తి ఏవమ్పేత్థ వుత్తమేవ హోతి. ఏవం చతుసచ్చభావనాఫలఞ్చ విజ్జావిముత్తిం దస్సేన్తో "బుజ్ఝితబ్బం బుజ్ఝిత్వా బుద్ధో జాతోస్మీ"తి యుత్తేన హేతునా బుద్ధత్తం సాధేతి.

౩౬౫-౭. ఏవం నిప్పరియాయేన అత్తానం పాతుకత్వా అత్తని కఙ్ఖావితరణత్థం బ్రాహ్మణం అభిత్థరయమానో "**వినయస్సూ**"తి గాథాత్తయమాహ. తత్థ **సల్లకత్తో**తి రాగసల్లాదిసత్తసల్లకత్తనో. **బ్రహ్మభూతో**తి సేట్ఠభూతో. **అతితులో**తి తులం అతీతో ఉపమం అతీతో, నిరూపమోతి అత్థో. **మారసేనప్పమద్దనో**తి "కామా తే పఠమా సేనా"తిఆదికాయ "పరే చ అవజానాతీ"తి (సు॰ ని॰ ౪౪౦; మహాని॰ ౨౮; చూళని॰ నన్దమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౪౭) ఏవం వుత్తాయ మారపరిససఙ్ఖాతాయ మారసేనాయ పమద్దనో. **సబ్బామిత్తే**తి ఖన్ధకిలేసాభిసఙ్ఖారమచ్చుదేవపుత్తమారాదికే సబ్బపచ్చత్థికే. **వసీకత్వా**తి అత్తనో వసే వత్తేత్వా. **అకుతోభయో**తి కుతోచి అభయో.

౩౬౮-౭౦. ఏవం వుత్తే సేలో బ్రాహ్మణో తావదేవ భగవతి సఞ్జాతప్పసాదో పబ్బజ్జాపేక్ఖో హుత్వా "**ఇమం భవన్తో**"తి గాథాత్తయమాహ యథా తం పరిపాకగతాయ ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా సమ్మా చోదియమానో. తత్థ **కణ్హాభిజాతికో**తి చణ్డాలాదినీచకులే జాతో.

౩౭౧. తతో తేపి మాణవకా తథేవ పబ్బజ్జాపేక్ఖా హుత్వా "**ఏతఞ్చే రుచ్చతి భోతో**"తి గాథమాహంసు యథా తం తేన సద్ధిం కతాధికారా కులపుత్తా.

౩౭౨. అథ సేలో తేసు మాణవకేసు తుట్ఠచిత్తో తే దస్సేన్తో పబ్బజ్జం యాచమానో "**బ్రాహ్మణా**"తి గాథమాహ.

౩౭౩. తతో భగవా యస్మా సేలో అతీతే పదుముత్తరస్స భగవతో సాసనే తేసంయేవ తిణ్ణం పురిససతానం గణసేట్ఠో హుత్వా తేహి సద్ధిం పరివేణం కారాపేత్వా దానాదీని పుఞ్ఞాని చ కత్వా కమేన దేవమనుస్ససమ్పత్తిం అనుభవమానో పచ్ఛిమే భవే తేసంయేవ ఆచరియో హుత్వా నిబ్బత్తో, తఞ్చ నేసం కమ్మం విముత్తిపరిపాకాయ పరిపక్కం ఏహిభిక్ఖుభావస్స చ ఉపనిస్సయభూతం, తస్మా తే సబ్బేవ ఏహిభిక్ఖుపబ్బజ్జాయ పబ్బాజేన్తో "**స్వాక్ఖాత**"న్తి గాథమాహ. తత్థ **సన్దిట్ఠిక**న్తి పచ్చక్ఖం. **అకాలిక**న్తి మగ్గానన్తరఫలుప్పత్తితో న కాలన్తరే పత్తబ్బఫలం. **యత్థా**తి యన్నిమిత్తా. మగ్గబ్రహ్మచరియనిమిత్తా హి పబ్బజ్జా అప్పమత్తస్స సతివిప్పవాసవిరహితస్స తీసు సిక్ఖాసు సిక్ఖతో అమోఘా హోతి. తేనాహ – "స్వాక్ఖాతం…పే॰… సిక్ఖతో"తి.

ఏవఞ్చ వత్వా “ఏథ భిక్ఖవో”తి భగవా అవోచ. తే సబ్బే పత్తచీవరధరా హుత్వా ఆకాసేనాగమ్మ భగవన్తం అభివాదేసుం. ఏవమిమం తేసం ఏహిభిక్ఖుభావం సన్ధాయ సఙ్గీతికారా “**అలత్థ ఖో సేలో...పే.... ఉపసమ్పద**”న్తి ఆహంసు.

భుత్తావిన్తి భుత్తవన్తం. **ఓనీతపత్తపాణి**న్తి పత్తతో ఓనీతపాణిం, అపనీతహత్థన్తి వుత్తం హోతి. తత్థ “ఉపగన్త్వా”తి పాఠసేసో దట్ఠబ్బో. ఇతరథా హి భగవన్తం ఏకమన్తం నిసీదీతి న యుజ్జతి.

౫౭౪. **అగ్గిహుత్తముఖా**తి భగవా కేణియస్స చిత్తానుకూలవసేన అనుమోదన్తో ఏవమాహ. తత్థ అగ్గిపరిచరియం వినా బ్రాహ్మణానం యఞ్ఞాభావతో “అగ్గిహుత్తముఖా యఞ్ఞా”తి వుత్తం. అగ్గిహుత్తసేట్ఠా అగ్గిహుత్తపధానాతి అత్థో. వేదే సజ్ఝాయన్తేహి పఠమం సజ్ఝాయితబ్బతో సావిత్తీ “ఛన్దసో ముఖ”న్తి వుత్తా. మనుస్సానం సేట్ఠతో రాజా “ముఖ”న్తి వుత్తో. నదీనం ఆధారతో పటిసరణతో చ సాగరో “ముఖ”న్తి వుత్తో. చన్దయోగవసేన “అజ్జ కత్తికా అజ్జ రోహినీ”తి సఞ్జాననతో ఆలోకకరణతో సోమ్మభావతో చ “నక్ఖత్తానం ముఖం చన్దో”తి వుత్తో. తపన్తానం అగ్గత్తా ఆదిచ్చో “తపతం ముఖ”న్తి వుత్తో. దక్ఖిణేయ్యానం పన అగ్గత్తా విసేసేన తస్మిం సమయే బుద్ధప్పముఖం సఙ్ఘం సన్ధాయ “పుఞ్ఞం ఆకఙ్ఖమానానం, సఙ్ఘో వే యజతం ముఖ”న్తి వుత్తో. తేన సఙ్ఘో పుఞ్ఞస్స ఆయముఖన్తి దస్సేతి.

౫౭౬. **యం తం సరణ**న్తి అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథమాహ. తస్సత్థో – పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా భగవా, యస్మా మయం ఇతో అట్ఠమే దివసే తం సరణం అగమమ్హ, తస్మా సత్తరత్తేన తవ సాసనే అనుత్తరేన దమథేన దన్తమ్హ. అహో తే సరణస్స ఆనుభావోతి.

౫౭౭-౮. తతో పరం భగవన్తం ద్వీహి గాథాహి థునిత్వా తతియాయ వన్దనం యాచతి –

౫౭౯.“భిక్ఖవో తిసతా ఇమే, తిట్ఠన్తి పఞ్జలీకతా;
పాదే వీర పసారేహి, నాగా వన్దన్తు సత్థునో”తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సేలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సల్లసుత్తవణ్ణనా

౫౮౦. **అనిమిత్త**న్తి సల్లసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవతో కిర ఉపట్ఠాకో ఏకో ఉపాసకో, తస్స పుత్తో కాలమకాసి. సో పుత్తసోకాభిభూతో సత్తాహం నిరాహారో అహోసి. తం అనుకమ్పన్తో భగవా తస్స ఘరం గన్త్వా సోకవినోదనత్థం ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **అనిమత్త**న్తి కిరియాకారనిమిత్తవిరహితం. యథా హి “యదాహం అక్ఖిం వా నిఖణిస్సామి, భముకం వా ఉక్ఖిపిస్సామి, తేన నిమిత్తేన తం భణ్డం అవహరా”తిఆదీసు కిరియాకారనిమిత్తమత్థి, న ఏవం జీవితే. న హి సక్కా లద్ధుం “యావాహం ఇదం వా ఇదం వా కరోమి, తావ త్వం జీవ, మా మీయా”తి. **అనఞ్ఞాత**న్తి అతో ఏవ న సక్కా ఏకంసేన

అఞ్ఞాతుం “ఏత్తకం వా ఏత్తకం వా కాలం ఇమినా జీవితబ్బ”న్తి గతియా ఆయుపరియన్తవసేన వా. యథా హి చాతుమహారాజికాదీనం పరిమితం ఆయు, న తథా మచ్చానం, ఏవమ్పి ఏకంసేన అనఞ్ఞాతం.

కసిరన్తి అనేకపచ్చయపటిబద్ధవుత్తిభావతో కిచ్ఛం న సుఖయాపనీయం. తథా హి తం అస్సాసపటిబద్ధఞ్చ, పస్సాసపటిబద్ధఞ్చ, మహాభూతపటిబద్ధఞ్చ, కబళీకారాహారపటిబద్ధఞ్చ, ఉస్మాపటిబద్ధఞ్చ, విఞ్ఞాణపటిబద్ధఞ్చ. అనస్ససన్తోపి హి న జీవతి అపస్ససన్తోపి. చతూసు చ ధాతూసు కట్ఠముఖాదిఆసీవిసదట్ఠో వియ కాయో పథవీధాతుప్పకోపేన తావ థద్ధో హోతి కలిఙ్గరసదిసో. యథాహ –

“పత్థద్ధో భవతీ కాయో, దట్ఠో కట్ఠముఖేన వా;
పథవీధాతుప్పకోపేన, హోతి కట్ఠముఖేవ సో”తి. (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౫౮౪);

ఆపోధాతుప్పకోపేన పూతిభావం ఆపజ్జిత్వా పగ్ఘరితపుబ్బమంసలోహితో అట్ఠిచమ్మావసేసో హోతి. యథాహ –

“పూతికో భవతీ కాయో, దట్ఠో పూతిముఖేన వా;
ఆపోధాతుప్పకోపేన, హోతి పూతిముఖేవ సో”తి. (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౫౮౪);

తేజోధాతుప్పకోపేన అఙ్గారకాసుయం పక్ఖిత్తో వియ సమన్తా పరిడయ్హతి. యథాహ –

“సన్తత్తో భవతీ కాయో, దట్ఠో అగ్గిముఖేన వా;
తేజోధాతుప్పకోపేన, హోతి అగ్గిముఖేవ సో”తి. (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౫౮౪);

వాయోధాతుప్పకోపేన సఞ్ఛిజ్జమానసన్ధిబన్ధనో పాసాణేహి కోట్టేత్వా సఞ్చుణ్ణియమానట్ఠికో వియ చ హోతి. యథాహ –

“సఞ్ఛిన్నో భవతీ కాయో, దట్ఠో సత్థముఖేన వా;
వాయోధాతుప్పకోపేన, హోతి సత్థముఖేవ సో”తి. (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౫౮౪);

ధాతుప్పకోపబ్యాపన్నకాయోపి చ న జీవతి. యదా పన తా ధాతుయో అఞ్ఞమఞ్ఞం పతిట్ఠానాదికిచ్చం సాధేన్తాపి సమం వహన్తి, తదా జీవితం పవత్తతి. ఏవం మహాభూతపటిబద్ధఞ్చ జీవితం. దుబ్భిక్ఖాదీసు పన ఆహారుపచ్ఛేదేన సత్తానం జీవితక్ఖయో పాకటో ఏవ. ఏవం కబళీకారాహారపటిబద్ధఞ్చ జీవితం. తథా అసితపీతాదిపరిపాకే కమ్మజతేజే ఖీణే సత్తా జీవితక్ఖయం పాపుణన్తాపి పాకటా ఏవ. ఏవం ఉస్మాపటిబద్ధఞ్చ జీవితం. విఞ్ఞాణే పన నిరుద్ధే నిరుద్ధతో పభుతి సత్తానం న హోతి జీవితన్తి ఏవమ్పి లోకే పాకటమేవ. ఏవం విఞ్ఞాణపటిబద్ధఞ్చ జీవితం. ఏవం అనేకపచ్చయపటిబద్ధవుత్తిభావతో కసిరం వేదితబ్బం.

పరిత్తఞ్చాతి అప్పకం, దేవానం జీవితం ఉపనిధాయ తిణగ్గే ఉస్సావబిన్దుసదిసం, చిత్తక్ఖణతో ఉద్ధం అభావేన వా పరిత్తం. అతిదీఘాయుకోపి హి సత్తో అతీతేన చిత్తేన జీవిత్థ న జీవతి న జీవిస్సతి, అనాగతేన జీవిస్సతి న జీవతి న జీవిత్థ, పచ్చుప్పన్నేన జీవతి న జీవిత్థ న జీవిస్సతి. వుత్తఞ్చేతం –

“జీవితం అత్తభావో చ, సుఖదుక్ఖా చ కేవలా;
ఏకచిత్తసమాయుత్తా, లహుసో వత్తతే ఖణో.

“చుల్లాసీతిసహస్సాని , కప్పా తిట్ఠన్తి యే మరూ;
నత్వేవ తేపి జీవన్తి, ద్వీహి చిత్తేహి సంయుతా”తి. (మహానిం ౧౦);

తఞ్చ దుక్ఖేన సంయుతన్తి తఞ్చ జీవితం ఏవం అనిమిత్తమనఞ్ఞాతం కసిరం పరిత్తఞ్చ సమానమ్పి సీతుణ్హడంసమకసాదిసమ్ఫస్సఖుప్పిపాసాసఙ్ఖారదుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖదుక్ఖదుక్ఖేహి సంయుతం. కిం వుత్తం హోతి? యస్మా ఈదిసం మచ్చానం జీవితం, తస్మా త్వం యావ తం పరిక్ఖయం న గచ్ఛతి, తావ ధమ్మచరియమేవ బ్రూహయ, మా పుత్తమనుసోచాతి.

౫౮౧. అథాపి మఞ్ఞేయ్యాసి “సబ్బూపకరణేహి పుత్తం అనురక్ఖన్తస్సాపి మే సో మతో, తేన సోచామీ”తి, ఏవమ్పి మా సోచి. **న హి సో ఉపక్కమో అత్థి, యేన జాతా న మియ్యరే,** న హి సక్కా కేనచి ఉపక్కమేన జాతా సత్తా మా మరన్తూతి రక్ఖితున్తి వుత్తం హోతి. తతో యస్మా సో “జరం పత్వా నామ, భన్తే, మరణం అనురూపం, అతిదహరో మే పుత్తో మతో”తి చిన్తేసి, తస్మా ఆహ **‘‘జరమ్పి పత్వా మరణం, ఏవంధమ్మా హి పాణినో’’**తి, జరం పత్వాపి అప్పత్వాపి మరణం, నత్థి ఏత్థ నియమోతి వుత్తం హోతి.

౫౮౨. ఇదాని తమత్థం నిదస్సనేన సాధేన్తో **‘‘ఫలానమివ పక్కాన’’**న్తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – యథా ఫలానం పక్కానం యస్మా సూరియుగ్గమనతో పభుతి సూరియాతపేన సన్తప్పమానే రుక్ఖే పథవిరసో చ ఆపోరసో చ పత్తతో సాఖం సాఖతో ఖన్ధం ఖన్ధతో మూలన్తి ఏవం అనుక్కమేన మూలతో పథవిమేవ పవిసతి, ఓగమనతో పభుతి పన పథవితో మూలం మూలతో ఖన్ధన్తి ఏవం అనుక్కమేన సాఖాపత్తపల్లవాదీని పున ఆరోహతి, ఏవం ఆరోహన్తో చ పరిపాకగతే ఫలే వణ్టమూలం న పవిసతి. అథ సూరియాతపేన తప్పమానే వణ్టమూలే పరిళాహో ఉప్పజ్జతి. తేన తాని ఫలాని పాతో పాతో నిచ్చకాలం పతన్తి, నేసం పాతో పతనతో భయం హోతి, పతనా భయం హోతీతి అత్థో. ఏవం జాతానం మచ్చానం నిచ్చం మరణతో భయం . పక్కఫలసదిసా హి సత్తాతి.

౫౮౩-౬. కిఞ్చ భియ్యో **‘‘యథాపి కుమ్భకారస్స...పే.... జీవిత’’**న్తి. తస్మా **‘‘దహరా చ...పే.... పరాయణా’’**తి ఏవం గణ్హ, ఏవఞ్చ గహేత్వా **‘‘తేసం మచ్చు...పే.... ఞాతీ వా పన ఞాతకే’’**తి ఏవమ్పి గణ్హ. యస్మా చ న పితా తాయతే పుత్తం, ఞాతీ వా పన ఞాతకే, తస్మా **పేక్ఖతంయేవ...పే.... నీయతి.**

తత్థ అయం యోజనా – పస్సమానానంయేవ ఞాతీనం “అమ్మ, తాతా”తిఆదినా నయేన పుథు అనేకప్పకారకం లాలపతంయేవ మచ్చానం ఏకమేకో మచ్చో యథా గో వజ్ఝో ఏవం నీయతి, ఏవం పస్స, ఉపాసక, యావ అతాణో లోకోతి.

౫౮౭. తత్థ యే బుద్ధపచ్చేకబుద్ధాదయో ధితిసమ్పన్నా, తే **‘‘ఏవమబ్భాహతో లోకో మచ్చునా చ జరాయ చ,** సో న సక్కా కేనచి పరిత్తాణం కాతు”న్తి యస్మా జానన్తి, **తస్మా ధీరా న సోచన్తి విదిత్వా లోకపరియాయం.** ఇమం లోకసభావం ఞత్వా న సోచన్తీతి వుత్తం హోతి.

౩౮౮. త్వం పన **యస్స మగ్గం...పే.... పరిదేవసి**. కిం వుత్తం హోతి? యస్స మాతుకుచ్ఛిం ఆగతస్స ఆగతమగ్గం వా ఇతో చవిత్వా అఞ్ఞత్థ గతస్స గతమగ్గం వా న జానాసి, తస్స ఇమే ఉభో అన్తే అసమ్పస్సం నిరత్థం పరిదేవసి. ధీరా పన తే పస్సన్తా విదిత్వా లోకపరియాయం న సోచన్తీతి.

౩౮౯. ఇదాని "నిరత్థం పరిదేవసీ"తి ఏత్థ వుత్తపరిదేవనాయ నిరత్థకభావం సాధేన్తో "**పరిదేవయమానో చే**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉదబ్బహే**తి ఉబ్బహేయ్య ధారేయ్య, అత్తని సఞ్జనేయ్యాతి అత్థో. **సమ్మూళ్హో హింసమత్తాన**న్తి సమ్మూళ్హో హుత్వా అత్తానం బాధేన్తో. **కయిరా చే నం విచక్ఖణో**తి యది తాదిసో కఞ్చి అత్థం ఉదబ్బహే, విచక్ఖణోపి నం పరిదేవం కరేయ్య.

౩౯౦. **న హి రుణ్ణేనా**తి ఏత్థాయం యోజనా – న పన కోచి **రుణ్ణేన** వా **సోకేన** వా **చేతసో సన్తిం పప్పోతి,** అపిచ ఖో పన రోదతో సోచతో చ **భియ్యో అస్స ఉప్పజ్జతే దుక్ఖం, సరీరఞ్చ** దుబ్బణ్ణియాదీహి **ఉపహఞ్ఞతీ**తి.

౩౯౧. **న తేన పేతా**తి తేన పరిదేవనేన కాలకతా న పాలేన్తి న యాపేన్తి, న తం తేసం ఉపకారాయ హోతి. తస్మా నిరత్థా పరిదేవనాతి.

౩౯౨. న కేవలఞ్చ నిరత్థా, అనత్థమ్పి ఆవహతి. కస్మా? యస్మా **సోకమప్పజహం ...పే.... వసమన్వగూ**. తత్థ **అనుత్థునన్తో**తి అనుసోచన్తో. **వసమన్వగూ**తి వసం గతో.

౩౯౩. ఏవమ్పి నిరత్థకత్తం అనత్థావహత్తఞ్చ సోకస్స దస్సేత్వా ఇదాని సోకవినయత్థం ఓవదన్తో "**అఞ్ఞేపి పస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **గమినే**తి గమికే, పరలోకగమనసజ్జే ఠితేతి వుత్తం హోతి. **ఫన్దన్తేవిధ పాణినో**తి మరణభయేన ఫన్దమానేయేవ ఇధ సత్తే.

౩౯౪. **యేన యేనా**తి యేనాకారేన మఞ్ఞన్తి "దీఘాయుకో భవిస్సతి, అరోగో భవిస్సతీ"తి. తతో తం అఞ్ఞథాయేవ హోతి, సో ఏవం మఞ్ఞితో మరతిపి, రోగీపి హోతి. ఏతాదిసో అయం వినాభావో మఞ్ఞితప్పచ్చనీకేన హోతి, పస్స, ఉపాసక, లోకసభావన్తి ఏవమేత్థ అధిప్పాయయోజనా వేదితబ్బా.

౩౯౬. **అరహతో సుత్వా**తి ఇమం ఏవరూపం అరహతో ధమ్మదేసనం సుత్వా. **నేసో లబ్భా మయా ఇతీ**తి సో పేతో "ఇదాని మయా పున జీవతూ"తి న లబ్భా ఇతి పరిజానన్తో, వినేయ్య పరిదేవితన్తి వుత్తం హోతి.

౩౯౭. కిఞ్చ భియ్యో – "**యథా సరణమాదిత్తం...పే.... ధంసయే**"తి. తత్థ **ధీరో** ధితిసమ్పదాయ, **సపఞ్ఞో** సాభావికపఞ్ఞాయ, **పణ్డితో** బాహుసచ్చపఞ్ఞాయ, **కుసలో** చిన్తకజాతికతాయ వేదితబ్బో. చిన్తామయసుతమయభావనామయపఞ్ఞాహి వా యోజేతబ్బం.

౩౯౮-౯. న కేవలఞ్చ సోకమేవ, **పరిదేవం...పే.... సల్లమత్తనో. తత్థ పజప్పన్తి తణ్హం. దోమనస్స**న్తి చేతసికదుక్ఖం. **అబ్బహే**తి ఉద్ధరే. **సల్ల**న్తి ఏతమేవ తిప్పకారం దున్నీహరణట్ఠేన అన్తోవిజ్ఝనట్ఠేన చ సల్లం. పుబ్బే వుత్తం సత్తవిధం రాగాదిసల్లం వా. ఏతస్మిఞ్హి అబ్బూళ్హే సల్లే అబ్బూళ్హసల్లో...పే.... నిబ్బుతోతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. తత్థ

అసితోతి తణ్హాదిట్ఠీహి అనిస్సితో. **పప్పుయ్యాతి** పాపుణిత్వా. సేసం ఇధ ఇతో పుబ్బే వుత్తత్తా ఉత్తానత్థమేవ, తస్మా న వణ్ణితం.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సల్లసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. వాసేట్ఠసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి వాసేట్ఠసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అయమేవ యాస్స నిదానే వుత్తా అత్థవణ్ణనం పనస్స వుత్తనయాని ఉత్తానత్థాని చ పదాని పరిహరన్తా కరిస్సామ. **ఇచ్ఛానఙ్గలోతి** గామస్స నామం. బ్రాహ్మణమహాసాలానం **చఙ్కీ తారుక్ఖో తోదేయ్యోతి** వోహారనామమేతం. **పోక్ఖరసాతి జాణుస్సోణీతి** నేమిత్తికం. తేసు కిర ఏకో హిమవన్తపస్సే పోక్ఖరణియా పదుమే నిబ్బత్తో, అఞ్ఞతరో తాపసో తం పదుమం గహేత్వా తత్థ సయితం దారకం దిస్వా సంవడ్ఢేత్వా రఞ్ఞో దస్సేసి. పోక్ఖరే సయితత్తా ‘‘పోక్ఖరసాతీ’’తి చస్స నామమకాసి. ఏకస్స ఠానన్తరే నేమిత్తికం. తేన కిర జాణుస్సోణినామకం పురోహితట్ఠానం లద్ధం, సో తేనేవ పఞ్ఞాయి.

తే సబ్బేపి అఞ్ఞే చ అభిఞ్ఞాతా అభిఞ్ఞాతా బ్రాహ్మణమహాసాలా కస్మా ఇచ్ఛానఙ్గలే పటివసన్తీతి? వేదసజ్ఝాయనపరివీమంసనత్థం. తేన కిర సమయేన కోసలజనపదే వేదకా బ్రాహ్మణా వేదానం సజ్ఝాయకరణత్థఞ్చ అత్థూపపరిక్ఖణత్థఞ్చ తస్మింయేవ గామే సన్నిపతన్తి. తేన తేపి అన్తరన్తరా అత్తనో భోగగామతో ఆగమ్మ తత్థ పటివసన్తి.

వాసేట్ఠభారద్వాజానన్తి వాసేట్ఠస్స చ భారద్వాజస్స చ. **అయమన్తరాకథాతి** యం అత్తనో సహాయకభావానురూపం కథం కథేన్తా అనువిచరింసు, తస్సా కథాయ అన్తరా వేమజ్ఝేయేవ అయం అఞ్ఞా కథా ఉదపాదీతి వుత్తం హోతి. **సంసుద్ధగహణికోతి** సంసుద్ధకుచ్ఛికో, సంసుద్ధాయ బ్రాహ్మణియా ఏవ కుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తోతి అధిప్పాయో. ‘‘సమవేపాకినియా గహణియా’’తిఆదీసు హి ఉదరగ్గి ‘‘గహణీ’’తి వుచ్చతి. ఇధ పన మాతుకుచ్ఛి. **యావ సత్తమాతి** మాతు మాతా, పితు పితాతి ఏవం పటిలోమేన యావ సత్త జాతియో. ఏత్థ చ పితామహో చ పితామహీ చ పితామహా, తథా మాతామహో చ మాతామహీ చ మాతామహా, పితామహా చ మాతామహా చ పితామహాయేవ. పితామహానం యుగం **పితామహయుగం. యుగన్తి** ఆయుప్పమాణం. అభిలాపమత్తమేవ చేతం, అత్థతో పన పితామహాయేవ పితామహయుగం. **అక్ఖిత్తోతి** జాతిం ఆరబ్భ ‘‘కిం నో’’తి కేనచి అనవఞ్ఞాతో . **అనుపక్కుట్ఠోతి** జాతిసన్దోసవాదేన అనుపక్కుట్ఠపుబ్బో. **వతసమ్పన్నోతి** ఆచారసమ్పన్నో. **సఞ్ఞాపేతున్తి** ఞాపేతుం బోధేతుం, నిరన్తరం కాతున్తి వుత్తం హోతి. **ఆయామాతి** గచ్ఛామ.

౬౦౦. **అనుఞ్ఞాతపటిఞ్ఞాతాతి** ‘‘తేవిజ్జా తుమ్హే’’తి ఏవం మయం ఆచరియేహి చ అనుఞ్ఞాతా అత్తనా చ పటిజానిమ్హాతి అత్థో. **అస్మాతి** భవామ. **ఉభోతి** ద్వేపి జనా. **అహం పోక్ఖరసాతిస్స, తారుక్ఖస్సాయం మాణవోతి** అహం పోక్ఖరసాతిస్స జేట్ఠన్తేవాసీ అగ్గసిస్సో, అయం తారుక్ఖస్సాతి అధిప్పాయేన భణతి ఆచరియసమ్పత్తిం అత్తనో సమ్పత్తిఞ్చ దీపేన్తో.

౬౦౧. **తేవిజ్జానన్తి** తివేదానం. **కేవలినోతి** నిట్ఠఙ్గతా. **అస్మసేతి** అమ్హ భవామ. ఇదాని తం కేవలిభావం విత్థారేన్తో ఆహ – ‘‘**పదకస్మా...పే.... సాదిసా**’’తి. తత్థ **జప్పేతి** వేదే. **కమ్మునాతి** దసవిధేన కుసలకమ్మపథకమ్మునా. అయఞ్హి పుబ్బే

సత్తవిధం కాయవచీకమ్మం సన్ధాయ "యతో ఖో భో సీలవా హోతీ"తి ఆహ. తివిధం మనోకమ్మం సన్ధాయ "వతసమ్పన్నో"తి ఆహ. తేన సమన్నాగతో హి ఆచారసమ్పన్నో హోతి.

౬౦౨-౩. ఇదాని తం వచనన్తరేన దస్సేన్తో ఆహ – "**అహఞ్చ కమ్మునా బ్రూమీ**"తి. **ఖయాతీత**న్తి ఊనభావం అతీతం, పరిపుణ్ణన్తి అత్థో. **పేచ్చా**తి ఉపగన్త్వా. **నమస్సన్తీ**తి నమో కరోన్తి. **చక్ఖుం లోకే సముప్పన్న**న్తి అవిజ్జన్ధకారే లోకే, తం అన్ధకారం విధమిత్వా లోకస్స దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థసన్దస్సనేన చక్ఖు హుత్వా సముప్పన్నం.

౬౦౬. ఏవం అభిత్థవిత్వా వాసేట్ఠేన యాచితో భగవా ద్వేపి జనే సఙ్గణ్హన్తో ఆహ – "**తేసం వో అహం బ్యక్ఖిస్స**"న్తిఆది. తత్థ **బ్యక్ఖిస్స**న్తి బ్యాకరిస్సామి. **అనుపుబ్బ**న్తి తిట్ఠతు తావ బ్రాహ్మణచిన్తా, కీటపటఙ్గతిణరుక్ఖతో పభుతి వో అనుపుబ్బం బ్యక్ఖిస్సన్తి ఏవమేత్థ అధిప్పాయో వేదితబ్బో, ఏవం విత్థారకథాయ వినేతబ్బా హి తే మాణవకా. **జాతివిభఙ్గ**న్తి జాతివిత్థారం. **అఞ్ఞమఞ్ఞా హి జాతియో**తి తేసం తేసఞ్హి పాణానం జాతియో అఞ్ఞా అఞ్ఞా నానప్పకారాతి అత్థో.

౬౦౭. తతో పాణానం జాతివిభఙ్గే కథేతబ్బే "**తిణరుక్ఖేపి జానాథా**"తి అనుపాదిన్నకానం తావ కథేతుం ఆరద్ధో. తం కిమత్థమితి చే? ఉపాదిన్నేసు సుఖఞాపనత్థం. అనుపాదిన్నేసు హి జాతిభేదే గహితే ఉపాదిన్నేసు సో పాకటతరో హోతి. తత్థ **తిణాని** నామ అన్తోఫేగ్గూని బహిసారాని. తస్మా తాలనాళికేరాదయోపి తిణసఙ్గహం గచ్ఛన్తి. **రుక్ఖా** నామ బహిఫేగ్గూ అన్తోసారా. తిణాని చ రుక్ఖా చ తిణరుక్ఖా. తే ఉపయోగబహువచనేన దస్సేన్తో ఆహ – "**తిణరుక్ఖేపి జానాథా**"తి. **న చాపి పటిజానరే**తి "మయం తిణా, మయం రుక్ఖా"తి ఏవమ్పి న పటిజానన్తి. **లిఙ్గం జాతిమయ**న్తి అపటిజానన్తానమ్పి చ తేసం జాతిమయమేవ సణ్ఠానం అత్తనో మూలభూతతిణాదిసదిసమేవ హోతి. కిం కారణం? **అఞ్ఞమఞ్ఞా హి జాతియో,** యస్మా అఞ్ఞా తిణజాతి, అఞ్ఞా రుక్ఖజాతి; తిణేసుపి అఞ్ఞా తాలజాతి, అఞ్ఞా నాళికేరజాతీతి ఏవం విత్థారేతబ్బం.

తేన కిం దీపేతి? యం జాతివసేన నానా హోతి, తం అత్తనో పటిఞ్ఞం పరేసం వా ఉపదేసం వినాపి అఞ్ఞజాతితో విసేసేన గయ్హతి. యది చ జాతియా బ్రాహ్మణో భవేయ్య, సోపి అత్తనో పటిఞ్ఞం పరేసం వా ఉపదేసం వినా ఖత్తియతో వేస్ససుద్దతో వా విసేసేన గయ్హేయ్య, న చ గయ్హతి, తస్మా న జాతియా బ్రాహ్మణోతి. పరతో పన "యథా ఏతాసు జాతీసూ"తి ఇమాయ గాథాయ ఏతమత్థం వచీభేదేనేవ ఆవికరిస్సతి.

౬౦౮. ఏవం అనుపాదిన్నేసు జాతిభేదం దస్సేత్వా ఉపాదిన్నేసు తం దస్సేన్తో "**తతో కీటే**"తి ఏవమాదిమాహ. తత్థ **కీటా**తి కిమయో. **పటఙ్గా**తి పటఙ్గాయేవ. **యావ కున్థకిపిల్లికే**తి కున్థకిపిల్లికం పరియన్తం కత్వాతి అత్థో.

౬౦౯. **ఖుద్దకే**తి కాళకకణ్డకాదయో. **మహల్లకే**తి ససబిళారాదయో. సబ్బే హి తే అనేకవణ్ణా.

౬౧౦. **పాదూదరే**తి ఉదరపాదే, ఉదరంయేవ యేసం పాదాతి వుత్తం హోతి. **దీఘపిట్ఠికే**తి సప్పానఞ్హి సీసతో యావ నఙ్గుట్ఠా పిట్ఠి ఏవ హోతి, తేన తే "దీఘపిట్ఠికా"తి వుచ్చన్తి. తేపి అనేకప్పకారా ఆసీవిసాదిభేదేన.

౬౧౧. **ఓదకే**తి ఉదకమ్హి జాతే. మచ్ఛాపి అనేకప్పకారా రోహితమచ్ఛాదిభేదేన.

౬౧౨. **పక్ఖీ**తి సకుణే. తే హి పక్ఖానం అత్థితాయ "పక్ఖీ"తి వుచ్చన్తి. పత్తేహి యన్తీతి **పత్తయానా**. వేహాసే గచ్ఛన్తీతి **విహఙ్గమా**. తేపి అనేకప్పకారా కాకాదిభేదేన.

౬౧౩. ఏవం థలజలాకాసగోచరానం పాణానం జాతిభేదం దస్సేత్వా ఇదాని యేనాధిప్పాయేన తం దస్సేసి, తం ఆవికరోన్తో ''**యథా ఏతాసూ**''తి గాథమాహ. తస్సత్థో సఙ్ఖేపతో పుబ్బే వుత్తాధిప్పాయవణ్ణనావసేనేవ వేదితబ్బో.

౬౧౪-౬. విత్థారతో పనేత్థ యం వత్తబ్బం, తం సయమేవ దస్సేన్తో ''**న కేసేహీ**''తిఆదిమాహ. తత్రాయం యోజనా – యం వుత్తం "నత్థి మనుస్సేసు లిఙ్గం జాతిమయం పుథూ"తి, తం ఏవం నత్థీతి వేదితబ్బం. సేయ్యథిదం, **న కేసేహీతి**. న హి "బ్రాహ్మణానం ఈదిసా కేసా హోన్తి, ఖత్తియానం ఈదిసా"తి నియమో అత్థి యథా హత్థిఅస్సమిగాదీనన్తి ఇమినా నయేన సబ్బం యోజేతబ్బం. **లిఙ్గం జాతిమయం నేవ, యథా అఞ్ఞాసు జాతిసూ**తి ఇదం పన వుత్తస్సేవత్థస్స నిగమనన్తి వేదితబ్బం. తస్స యోజనా – తదేవ యస్మా ఇమేహి కేసాదీహి నత్థి మనుస్సేసు లిఙ్గం జాతిమయం పుథు, తస్మా వేదితబ్బమేతం "బ్రాహ్మణాదిభేదేసు మనుస్సేసు లిఙ్గం జాతిమయం నేవ యథా అఞ్ఞాసు జాతీసూ"తి.

౬౧౭. ఇదాని ఏవం జాతిభేదే అసన్తేపి బ్రాహ్మణో ఖత్తియోతి ఇదం నానత్తం యథా జాతం, తం దస్సేతుం ''**పచ్చత్త**''న్తి గాథమాహ. తస్సత్థో – ఏతం తిరచ్ఛానానం వియ యోనిసిద్ధమేవ కేసాదిసణ్ఠాననానత్తం మనుస్సేసు బ్రాహ్మణాదీనం అత్తనో అత్తనో సరీరేసు న విజ్జతి. అవిజ్జమానేపి పన ఏతస్మిం యదేతం బ్రాహ్మణో ఖత్తియోతి నానత్తవిధానపరియాయం వోకారం, తం వోకారఞ్చ మనుస్సేసు **సమఞ్ఞాయ పవుచ్చతి, వోహారమత్తేన** వుచ్చతీతి.

౬౧౮-౬౨౫. ఏత్తావతా భగవా భారద్వాజస్స వాదం నిగ్గహేత్వా ఇదాని యది జాతియా బ్రాహ్మణో భవేయ్య, ఆజీవసీలాచారవిపన్నోపి బ్రాహ్మణో భవేయ్య. యస్మా పన పోరాణా బ్రాహ్మణా తస్స బ్రాహ్మణభావం న ఇచ్ఛన్తి లోకే చ అఞ్ఞేపి పణ్డితమనుస్సా, తస్మా వాసేట్ఠస్స వాదపగ్గహణత్థం తం దస్సేన్తో ''**యో హి కోచి మనుస్సేసూ**''తిఆదికా అట్ఠ గాథాయో ఆహ. తత్థ **గోరక్ఖన్తి** ఖేత్తరక్ఖం, కసికమ్మన్తి వుత్తం హోతి. పథవీ హి "గో"తి వుచ్చతి, తప్పభేదో చ ఖేత్తం. **పుథుసిప్పేనాతి** తన్తవాయకమ్మాదినానాసిప్పేన. **వోహారన్తి** వణిజ్జం. **పరపేస్సేనాతి** పరేసం వేయ్యావచ్చేన. **ఇస్సత్థన్తి** ఆవుధజీవికం, ఉసుఞ్చ సత్తిఞ్చాతి వుత్తం హోతి. **పోరోహిచ్చేనాతి** పురోహితకమ్మేన.

౬౨౬. ఏవం బ్రాహ్మణసమయేన చ లోకవోహారేన చ ఆజీవసీలాచారవిపన్నస్స అబ్రాహ్మణభావం సాధేత్వా ఏవం సన్తే న జాతియా బ్రాహ్మణో, గుణేహి పన బ్రాహ్మణో హోతి. తస్మా యత్థ యత్థ కులే జాతో యో గుణవా, సో బ్రాహ్మణో, అయమేత్థ ఞాయోతి ఏవమేతం ఞాయం అత్థతో ఆపాదేత్వా పున తదేవ ఞాయం వచీభేదేన పకాసేన్తో ఆహ ''**న చాహం బ్రాహ్మణం బ్రూమీ**''తి.

తస్సత్థో – అహం పన య్వాయం చతూసు యోనీసు యత్థ కత్థచి జాతో, తత్రాపి వా విసేసేన యో బ్రాహ్మణసమఞ్ఞితాయ మాతరి సమ్భూతో, తం **యోనిజం మత్తిసమ్భవం** యా చాయం "ఉభతో సుజాతో"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.303; మ॰ ని॰ ౨.౪౨౪) నయేన బ్రాహ్మణేహి బ్రాహ్మణస్స పరిసుద్ధఉప్పత్తిమగ్గసఙ్ఖాతా యోని కథీయతి, "సంసుద్ధగహణికో"తి ఇమినా చ మాతుసమ్పత్తి, తతోపి జాతసమ్భూతత్తా "యోనిజో మత్తిసమ్భవో"తి చ వుచ్చతి, తమ్పి యోనిజం మత్తిసమ్భవం ఇమినా చ యోనిజమత్తిసమ్భవమత్తేన **బ్రాహ్మణం న బ్రూమి** . కస్మా? యస్మా "భో భో"తి వచనమత్తేన అఞ్ఞేహి సకిఞ్చనేహి విసిట్ఠత్తా **భోవాదీ నామ సో హోతి, సచే హోతి సకిఞ్చనో**. యో పనాయం యత్థ కత్థచి కులే జాతోపి రాగాదికిఞ్చనాభావేన అకిఞ్చనో, సబ్బగహణపటినిస్సగ్గేన చ అనాదానో, **అకిఞ్చనం అనాదానం తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణం**. కస్మా? యస్మా బాహితపాపోతి.

౬౨౭. కిఞ్చి భియ్యో – “**సబ్బసంయోజనం ఛేత్వా**”తిఆదికా సత్తవీసతి గాథా. తత్థ **సబ్బసంయోజనన్తి** దసవిధం సంయోజనం. **న పరితస్సతీ**తి తణ్హాయ న తస్సతి. **తమహన్తి** తం అహం రాగాదీనం సఙ్గానం అతిక్కన్తత్తా **సఙ్గాతిగం,** చతున్నమ్పి యోగానం అభావేన **విసంయుత్తం బ్రాహ్మణం** వదామీతి అత్థో.

౬౨౮. నద్ధిన్తి నయ్హనభావేన పవత్తం కోధం. **వరత్తన్తి** బన్ధనభావేన పవత్తం తణ్హం. **సన్దానం సహనుక్కమన్తి** అనుసయానుక్కమసహితం ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిసన్దానం, ఇదం సబ్బమ్పి ఛిన్దిత్వా ఠితం అవిజ్జాపలిఘస్స ఉక్ఖిత్తత్తా **ఉక్ఖిత్తపలిఘం** చతున్నం సచ్చానం బుద్ధత్తా **బుద్ధం** అహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౨౯. అదుట్ఠోతి ఏవం దసహి అక్కోసవత్థూహి **అక్కోసఞ్చ** పాణిఆదీహి వధనఞ్చ అన్దుబన్ధనాదీహి **బన్ధనఞ్చ** యో అకుద్ధమానసో హుత్వా అధివాసేసి, ఖన్తిబలేన సమన్నాగతత్తా **ఖన్తీబలం,** పునప్పునం ఉప్పత్తియా అనీకభూతేన తేనేవ ఖన్తీబలానీకేన సమన్నాగతత్తా **బలానీకం తం** ఏవరూపం అహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౦. వతవన్తన్తి ధుతవతేన సమన్నాగతం, చతుపారిసుద్ధిసీలేన **సీలవన్తం,** తణ్హాఉస్సదాభావేన **అనుస్సదం,** ఛళిన్ద్రియదమనేన **దన్తం,** కోటియం ఠితేన అత్తభావేన **అన్తిమసారీరం** తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౧. యో న లిమ్పతీతి ఏవమేవ యో అబ్భన్తరే దువిధేపి కామే న లిమ్పతి, తస్మిం కామే న సణ్ఠాతి, తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౨. దుక్ఖస్సాతి ఖన్ధదుక్ఖస్స. **పన్నభారన్తి** ఓహితక్ఖన్ధభారం చతూహి యోగేహి సబ్బకిలేసేహి వా **విసంయుత్తం** తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౩. గమ్భీరపఞ్ఞన్తి గమ్భీరేసు ఖన్ధాదీసు పవత్తాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతం, ధమ్మోజపఞ్ఞాయ **మేధావిం,** “అయం దుగ్గతియా, అయం సుగతియా, అయం నిబ్బానస్స మగ్గో, అయం అమగ్గో”తి ఏవం మగ్గే అమగ్గే చ ఛేకతాయ **మగ్గామగ్గస్స కోవిదం,** అరహత్తసఙ్ఖాతం **ఉత్తమత్థమనుప్పత్తం** తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౪. అసంసట్ఠన్తి దస్సనసవనసముల్లాపపరిభోగకాయసంసగ్గానం అభావేన అసంసట్ఠం. **ఉభయన్తి** గిహీహి చ అనగారేహి చాతి ఉభయేహిపి అసంసట్ఠం. **అనోకసారిన్తి** అనాలయచారిం, **తం** ఏవరూపం అహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౫. నిధాయాతి నిక్ఖిపిత్వా ఓరోపేత్వా. **తసేసు థావరేసు చా**తి తణ్హాతాసేన తసేసు తణ్హాభావేన థిరతాయ థావరేసు. **యో న హన్తీ**తి యో ఏవం సబ్బసత్తేసు విగతపటిఘతాయ నిక్ఖిత్తదణ్డో నేవ కఞ్చి సయం హనతి, న అఞ్ఞేన ఘాతేతి, తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౬. అవిరుద్ధన్తి ఆఘాతవసేన విరుద్ధేసుపి లోకియమహాజనేసు ఆఘాతాభావేన అవిరుద్ధం, హత్థగతే దణ్డే వా సత్థే వా అవిజ్జమానేపి పరేసం పహారదానతో అవిరతత్తా **అత్తదణ్డేసు** జనేసు **నిబ్బుతం** నిక్ఖిత్తదణ్డం, పఞ్చన్నం ఖన్ధానం “అహం మమ”న్తి గహితత్తా **సాదానేసు,** తస్స గహణస్స అభావేన **అనాదానం తం** ఏవరూపం అహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౮. ఆరగ్గాతి యస్సేతే రాగాదయో అయఞ్చ పరగుణమక్ఖణలక్ఖణో మక్ఖో ఆరగ్గా సాసపో వియ పపతితో, యథా సాసపో ఆరగ్గే న సన్తిట్ఠతి, ఏవం చిత్తే న తిట్ఠతి, తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౯. అకక్కసన్తి అఫరుసం. **విఞ్ఞాపనిన్తి** అత్థవిఞ్ఞాపనిం. **సచ్చన్తి** భూతం. **నాభిసజేతి** యాయ గిరాయ అఞ్ఞం కుజ్ఝాపనవసేన న లగ్గాపేయ్య. ఖీణాసవో నామ ఏవరూపమేవ గిరం భాసేయ్య. తస్మా తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౩౯. సాటకాభరణాదీసు **దీఘం వా రస్సం వా,** మణిముత్తాదీసు **అణుం** వా **థూలం** వా మహగ్ఘఅప్పగ్ఘవసేన **సుభం** వా **అసుభం** వా యో పుగ్గలో ఇమస్మిం **లోకే** పరపరిగ్గహితం **నాదియతి,** తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౦. నిరాసాసన్తి నిత్తణ్హం. **విసంయుత్తన్తి** సబ్బకిలేసేహి వియుత్తం తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౧. ఆలయాతి తణ్హా. **అఞ్ఞాయ అకథంకథీతి** అట్ఠ వత్థూని యథాభూతం జానిత్వా అట్ఠవత్థుకాయ విచికిచ్ఛాయ నిబ్బిచికిచ్ఛో. **అమతోగధమనుప్పత్తన్తి** అమతం నిబ్బానం ఓగహేత్వా అనుప్పత్తం తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౨. ఉభోతి ద్వేపి పుఞ్ఞాని పాపాని చ ఛడ్డేత్వాతి అత్థో. **సఙ్గన్తి** రాగాదిభేదం సఙ్గం. **ఉపచ్చగాతి** అతిక్కన్తో. తమహం వట్టమూలసోకేన **అసోకం,** అబ్భన్తరే రాగరజాదీనం అభావేన **విరజం,** నిరుపక్కిలేసతాయ **సుద్ధం** బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౩. విమలన్తి అబ్భాదిమలవిరహితం. **సుద్ధన్తి** నిరుపక్కిలేసం. **విప్పసన్నన్తి** పసన్నచిత్తం. **అనావిలన్తి** కిలేసావిలత్తవిరహితం. **నన్దీభవపరిక్ఖీణన్తి** తీసు భవేసు పరిక్ఖీణతణ్హం తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౪. **యో** భిక్ఖు **ఇమం రాగపలిపథఞ్చేవ** కిలేసదు**గ్గఞ్చ** **సంసారవట్టఞ్చ** చతున్నం సచ్చానం అప్పటివిజ్ఝనక**మోహఞ్చ** అతీతో, చత్తారో ఓఘే **తిణ్ణో** హుత్వా పారం అనుప్పత్తో, దువిధేన ఝానేన **ఝాయీ,** తణ్హాయ అభావేన **అనేజో,** కథంకథాయ అభావేన **అకథంకథీ,** ఉపాదానానం అభావేన అనుపాదియిత్వా కిలేసనిబ్బానేన **నిబ్బుతో,** తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౫. యో పుగ్గలో, **ఇధ** లోకే, ఉభోపి **కామే** హిత్వా **అనాగారో** హుత్వా పరిబ్బజతి, తం పరిక్ఖీణకామఞ్చేవ పరిక్ఖీణభవఞ్చ అహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౬. యో ఇధ లోకే ఛద్వారికం **తణ్హం** జహిత్వా ఘరావాసేన అనత్థికో **అనాగారో** హుత్వా పరిబ్బజతి, తణ్హాయ చేవ భవస్స చ పరిక్ఖీణత్తా **తణ్హాభవపరిక్ఖీణం** తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౭. మానుసకం యోగన్తి మానుసకం ఆయుఞ్చేవ పఞ్చవిధకామగుణే చ. దిబ్బయోగేపి ఏసేవ నయో. **ఉపచ్చగాతి** యో మానుసకం యోగం హిత్వా దిబ్బం అతిక్కన్తో, తం సబ్బేహి చతూహి యోగేహి విసంయుత్తం అహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౮. రతిన్తి పఞ్చకామగుణరతిం. **అరతిన్తి** అరఞ్ఞవాసే ఉక్కణ్ఠితత్తం. **సీతిభూతన్తి** నిబ్బుతం, **నిరుపధిన్తి** నిరుపక్కిలేసం, **వీరన్తి** తం ఏవరూపం సబ్బం ఖన్ధలోకం అభిభవిత్వా ఠితం వీరియవన్తం అహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౪౯. **యో వేదీ**తి యో సత్తానం సబ్బాకారేన చుతిఞ్చ పటిసన్ధిఞ్చ పాకటం కత్వా జానాతి, **తమహం** అలగ్గతాయ **అసత్తం,** పటిపత్తియా సుట్ఠు గతత్తా **సుగతం,** చతున్నం సచ్చానం బుద్ధతాయ **బుద్ధం** బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౫౦. **యస్సా**తి యస్సేతే దేవాదయో గతిం న జానన్తి, **తమహం** ఆసవానం ఖీణతాయ **ఖీణాసవం,** కిలేసేహి ఆరకత్తా **అరహన్తం** బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౫౧. **పురే**తి అతీతక్ఖన్ధేసు. **పచ్ఛా**తి అనాగతేసు. **మజ్ఝే**తి పచ్చుప్పన్నేసు. **కిఞ్చన**న్తి యస్సేతేసు ఠానేసు తణ్హాగాహసఙ్ఖాతం కిఞ్చనం నత్థి. **తమహం** రాగకిఞ్చనాదీహి **అకిఞ్చనం**. కస్సచి గహణస్స అభావేన **అనాదానం** బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౫౨. అచ్ఛమ్భితత్తేన ఉసభసదిసతాయ **ఉసభం,** ఉత్తమట్ఠేన **పవరం,** వీరియసమ్పత్తియా **వీరం,** మహన్తానం సీలక్ఖన్ధాదీనం ఏసితత్తా **మహేసిం**, తిణ్ణం మారానం విజితత్తా **విజితావినం**, నిన్హాతకిలేసతాయ **న్హాతకం,** చతుసచ్చబుద్ధతాయ **బుద్ధం తం** ఏవరూపం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౫౩. **యో పుబ్బేనివాసం** పాకటం కత్వా జానాతి, ఛబ్బీసతిదేవలోకభేదం **సగ్గం,** చతుబ్బిధం **అపాయఞ్చ** దిబ్బచక్ఖునా **పస్సతి, అథో జాతిక్ఖయ**సఙ్ఖాతం అరహత్తం **పత్తో,** తమహం బ్రాహ్మణం వదామీతి అత్థో.

౬౫౪. ఏవం భగవా గుణతో బ్రాహ్మణం వత్వా ‘‘యే ‘జాతితో బ్రాహ్మణో’తి అభినివేసం కరోన్తి, తే ఇదం వోహారమత్తం అజానన్తా, సా చ నేసం దిట్ఠి దుద్దిట్ఠీ’’తి దస్సేన్తో **‘‘సమఞ్ఞా హేసా’’**తి గాథాద్వయమాహ. తస్సత్థో – ‘‘యదిదం బ్రాహ్మణో ఖత్తియో భారద్వాజో వాసేట్ఠో’’తి **నామగోత్తం పకప్పితం, సమఞ్ఞా హేసా లోకస్మిం,** పణ్ణత్తివోహారమత్తన్తి వేదితబ్బం. కస్మా? యస్మా **సమ్ముచ్చా సముదాగతం** సమనుఞ్ఞాయ ఆగతం. తఞ్హి **తత్థ తత్థ** జాతకాలేయేవస్స ఞాతిసాలోహితేహి **పకప్పితం** కతం. నో చేతం ఏవం పకప్పేయ్యుం, న కోచి కఞ్చి దిస్వా ‘‘అయం బ్రాహ్మణో’’తి వా ‘‘భారద్వాజో’’తి వా జానేయ్య.

౬౫౫. ఏవం పకప్పితఞ్చేతం **దీఘరత్తమనుసయితం దిట్ఠిగతమజానతం,** ‘‘పకప్పితం నామగోత్తం, నామగోత్తమత్తమేతం సంవోహారత్థం పకప్పిత’’న్తి అజానన్తానం సత్తానం హదయే దీఘరత్తం దిట్ఠిగతమనుసయితం, తస్స అనుసయితత్తా తం నామగోత్తం **అజానన్తా తే పబ్రువన్తి ‘‘జాతియా హోతి బ్రాహ్మణో’’**తి, అజానన్తాయేవ ఏవం వదన్తీతి వుత్తం హోతి.

౬౫౬-౭. ఏవం ‘‘యే ‘జాతితో బ్రాహ్మణో’తి అభినివేసం కరోన్తి, తే ఇదం వోహారమత్తమజానన్తా, సా చ నేసం దిట్ఠి దుద్దిట్ఠీ’’తి దస్సేత్వా ఇదాని నిప్పరియాయమేవ జాతివాదం పటిక్ఖిపన్తో కమ్మవాదఞ్చ నిరోపేన్తో **‘‘న జచ్చా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ ‘‘కమ్మునా బ్రాహ్మణో హోతి, కమ్మునా హోతి అబ్రాహ్మణో’’తి ఇమిస్సా ఉపడ్ఢగాథాయ అత్థవిత్థారణత్థం **‘‘కస్సకో కమ్మునా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కమ్మునా**తి పచ్చుప్పన్నేన కసికమ్మాదినిబ్బత్తకచేతనాకమ్మునా.

౬౫౮. **పటిచ్చసముప్పాదదస్సా**తి ‘‘ఇమినా పచ్చయేన ఏవం హోతీ’’తి ఏవం పటిచ్చసముప్పాదదస్సావినో. **కమ్మవిపాకకోవిదా**తి సమ్మానావమానారహే కులే కమ్మవసేన ఉప్పత్తి హోతి, అఞ్ఞాపి హీనపణీతతా హీనపణీతే కమ్మే విపచ్చమానే హోతీతి ఏవం కమ్మవిపాకకుసలా.

౬౬౦. ''**కమ్మునావత్తతీ**''తి గాథాయ పన ''**లోకో**''తి వా ''**పజా**''తి వా ''**సత్తా**''తి వా ఏకోయేవ అత్థో, వచనమత్తమేవ నానం. పురిమపదేన చేత్థ "అత్థి బ్రహ్మా మహాబ్రహ్మా...పే.... సేట్ఠో సజితా వసీ పితా భూతభబ్యాన"న్తి (దీ. ని. ౧.౪౨) ఇమిస్సా దిట్ఠియా నిసేధో వేదితబ్బో. కమ్మునా హి వత్తతి తాసు తాసు గతీసు ఉప్పజ్జతి లోకో, తస్స కో సజితాతి? దుతియేన "ఏవం కమ్మునా ఉప్పన్నోపి చ పవత్తియమ్పి అతీతపచ్చుప్పన్నభేదేన కమ్మునా ఏవ పవత్తతి, సుఖదుక్ఖాని పచ్చనుభోన్తో హీనపణీతాదిభావం ఆపజ్జన్తో పవత్తతీ"తి దస్సేతి. తతియేన తమేవత్థం నిగమేతి "ఏవం సబ్బథాపి కమ్మనిబన్ధనా సత్తా కమ్మేనేవ బద్ధా హుత్వా పవత్తన్తి, న అఞ్ఞథా"తి. చతుత్థేన తమత్థం ఉపమాయ విభావేతి **రథస్సాణీవ యాయతో**తి. యథా రథస్స యాయతో ఆణి నిబన్ధనం హోతి, న తాయ అనిబద్ధో యాతి, ఏవం లోకస్స ఉప్పజ్జతో చ పవత్తతో చ కమ్మం నిబన్ధనం, న తేన అనిబద్ధో ఉప్పజ్జతి నప్పవత్తతి.

౬౬౧. ఇదాని యస్మా ఏవం కమ్మనిబన్ధనో లోకో, తస్మా సేట్ఠేన కమ్మునా సేట్ఠభావం దస్సేన్తో ''**తపేనా**''తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **తపేనా**తి ఇన్ద్రియసంవరేన. **బ్రహ్మచరియేనా**తి సిక్ఖానిస్సితేన వుత్తావసేససేట్ఠచరియేన. **సంయమేనా**తి సీలేన. **దమేనా**తి పఞ్ఞాయ. **ఏతేన** సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మభూతేన కమ్మునా **బ్రాహ్మణో హోతి**. కస్మా? యస్మా **ఏతం బ్రాహ్మణముత్తమం,** యస్మా ఏతం కమ్మం ఉత్తమో బ్రాహ్మణభావోతి వుత్తం హోతి. "బ్రహ్మాన"న్తిపి పాఠో, తస్సత్థో – బ్రహ్మం ఆనేతీతి బ్రహ్మానం, బ్రహ్మభావం ఆనేతి ఆవహతి దేతీతి వుత్తం హోతి.

౬౬౨. దుతియగాథాయ **సన్తో**తి సన్తకిలేసో. **బ్రహ్మా సక్కో**తి బ్రహ్మా చ సక్కో చ. యో ఏవరూపో, సో న కేవలం బ్రాహ్మణో, అపిచ ఖో బ్రహ్మా చ సక్కో చ సో విజానతం పణ్డితానం, ఏవం వాసేట్ఠ జానాహీతి వుత్తం హోతి. సేసం వుత్తనయమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ వాసేట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. కోకాలికసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి కోకాలికసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఇమస్స సుత్తస్స ఉప్పత్తి అత్థవణ్ణనాయమేవ ఆవి భవిస్సతి. అత్థవణ్ణనాయ చస్స **ఏవం మే సుత**న్తిఆది వుత్తనయమేవ. **అథ ఖో కోకాలికో**తి ఏత్థ పన కో అయం కోకాలికో, కస్మా చ ఉపసఙ్కమీతి? వుచ్చతే – అయం కిర కోకాలికరట్ఠే కోకాలికనగరే కోకాలికసేట్ఠిస్స పుత్తో పబ్బజిత్వా పితరా కారాపితే విహారేయేవ పటివసతి "చూళకోకాలికో"తి నామేన, న దేవదత్తస్స సిస్సో. సో హి బ్రాహ్మణపుత్తో "మహాకోకాలికో"తి పఞ్ఞాయి.

భగవతి కిర సావత్థియం విహరన్తే ద్వే అగ్గసావకా పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం జనపదచారికం చరమానా ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ వివేకవాసం వసితుకామా తే భిక్ఖూ ఉయ్యోజేత్వా అత్తనో పత్తచీవరమాదాయ తస్మిం జనపదే తం నగరం పత్వా తం విహారం అగమంసు. తత్థ తే కోకాలికేన సద్ధిం సమ్మోదిత్వా తం ఆహంసు – "ఆవుసో, మయం ఇధ తేమాసం వసిస్సామ, మా కస్సచి ఆరోచేయ్యాసీ"తి. సో "సాధూ"తి పటిస్సుణిత్వా తేమాసే అతీతే ఇతరదివసం పగేవ నగరం పవిసిత్వా ఆరోచేసి – "తుమ్హే అగ్గసావకే ఇధాగన్త్వా వసమానే న జానిత్థ, న తే కోచి పచ్చయేనాపి నిమన్తేతీ"తి. నగరవాసినో "కస్మా నో, భన్తే, నారోచయిత్థా"తి. కిం ఆరోచితేన, కిం నాద్దసథ ద్వే భిక్ఖూ వసన్తే,

నను ఏతే అగ్గసావకాతి. తే ఖిప్పం సన్నిపతిత్వా సప్పిగుళవత్థాదీని ఆనేత్వా కోకాలికస్స పురతో నిక్ఖిపింసు. సో చిన్తేసి – “పరమప్పిచ్ఛా అగ్గసావకా ‘పయుత్తవాచాయ ఉప్పన్నో లాభో’తి ఞత్వా న సాదియిస్సన్తి, అసాదియన్తా అద్ధా ‘ఆవాసికస్స దేథా’తి భణిస్సన్తి, హన్దాహం ఇమం లాభం గాహాపేత్వా గచ్ఛామీ”తి . సో తథా అకాసి, థేరా దిస్వావ పయుత్తవాచాయ ఉప్పన్నభావం ఞత్వా “ఇమే పచ్చయా నేవ అమ్హాకం న కోకాలికస్స వట్టన్తీ”తి చిన్తేత్వా “ఆవాసికస్స దేథా”తి అవత్వా పటిక్ఖిపిత్వా పక్కమింసు. తేన కోకాలికో “కథఞ్హి నామ అత్తనా అగ్గణ్హన్తా మయ్హమ్పి న దాపేసు”న్తి దోమనస్సం ఉప్పాదేసి.

తే భగవతో సన్తికం అగమంసు. భగవా చ పవారేత్వా సచే అత్తనా జనపదచారికం న గచ్ఛతి, అగ్గసావకే పేసేతి – “చరథ, భిక్ఖవే, చారికం బహుజనహితాయా”తిఆదీని (మహావ॰ ౩౨) వత్వా . ఇదమాచిణ్ణం తథాగతానం. తేన ఖో పన సమయేన అత్తనా అగన్తుకామో హోతి. అథ ఖో ఇమే పునదేవ ఉయ్యోజేసి – “గచ్ఛథ, భిక్ఖవే, చరథ చారిక”న్తి. తే పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం చారికం చరమానా అనుపుబ్బేన తస్మిం రట్ఠే తమేవ నగరం అగమంసు. నాగరా థేరే సఞ్జానిత్వా సహ పరిక్ఖారేహి దానం సజ్జేత్వా నగరమజ్ఝే మణ్డపం కత్వా దానం అదంసు, థేరానఞ్చ పరిక్ఖారే ఉపనామేసుం. థేరా గహేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అదంసు. తం దిస్వా కోకాలికో చిన్తేసి – “ఇమే పుబ్బే అప్పిచ్ఛా అహేసుం, ఇదాని లోభాభిభూతా పాపిచ్ఛా జాతా, పుబ్బేపి అప్పిచ్ఛసన్తుట్ఠపవివిత్తసదిసా మఞ్ఞే, ఇమే పాపిచ్ఛా అసన్తగుణపరిదీపకా పాపభిక్ఖూ”తి. సో థేరే ఉపసఙ్కమిత్వా “ఆవుసో, తుమ్హే పుబ్బే అప్పిచ్ఛా సన్తుట్ఠా పవివిత్తా వియ అహువత్థ, ఇదాని పనత్థ పాపభిక్ఖూ జాతా”తి వత్వా పత్తచీవరమాదాయ తావదేవ తరమానరూపో నిక్ఖమిత్వా గన్త్వా “భగవతో ఏతమత్థం ఆరోచేస్సామీ”తి సావత్థాభిముఖో గన్త్వా అనుపుబ్బేన భగవన్తం ఉపసఙ్కమి. అయమేత్థ కోకాలికో, ఇమినా కారణేన ఉపసఙ్కమి. తేన వుత్తం ‘‘**అథ ఖో కోకాలికో భిక్ఖు యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ**’’తిఆది.

భగవా తం తురితతురితం ఆగచ్ఛన్తం దిస్వావ ఆవజ్జేత్వా అఞ్ఞాసి – “అగ్గసావకే అక్కోసితుకామో ఆగతో”తి. “సక్కా ను ఖో పటిసేధేతు”న్తి చ ఆవజ్జేన్తో “న సక్కా, థేరేసు అపరజ్ఝిత్వా ఆగతో, ఏకంసేన పదుమనిరయే ఉప్పజ్జిస్సతీ”తి అద్దస. ఏవం దిస్వాపి పన “సారిపుత్తమోగ్గల్లానేపి నామ గరహన్తం సుత్వా న నిసేధేతీ”తి పరూపవాదమోచనత్థం అరియూపవాదస్స మహాసావజ్జభావదస్సనత్థఞ్చ ‘‘**మా హేవ**’’న్తిఆదినా నయేన తిక్ఖత్తుం పటిసేధేసి. తత్థ **మా హేవన్తి** మా ఏవమాహ, మా ఏవం అభణీతి అత్థో. **పేసలాతి** పియసీలా. **సద్ధాయికోతి** సద్ధాగమకరో, పసాదావహోతి వుత్తం హోతి. **పచ్చయికోతి** పచ్చయకరో, “ఏవమేత”న్తి సన్నిట్ఠావహోతి వుత్తం హోతి.

అచిరపక్కన్తస్సాతి పక్కన్తస్స సతో న చిరేనేవ **సబ్బో కాయో ఫుటో అహోసీతి** కేసగ్గమత్తమ్పి ఓకాసం అవజ్జేత్వా సకలసరీరం అట్ఠీని భిన్దిత్వా ఉగ్గతాహి పీళకాహి అజ్ఝోత్థటం అహోసి. తత్థ యస్మా బుద్ధానుభావేన తథారూపం కమ్మం బుద్ధానం సమ్ముఖీభావే విపాకం న దేతి, దస్సనూపచారే పన విజహితమత్తే దేతి, తస్మా తస్స అచిరపక్కన్తస్స పీళకా ఉట్ఠహింసు. తేనేవ వుత్తం “అచిరపక్కన్తస్స చ కోకాలికస్సా”తి. అథ కస్మా తత్థేవ న అట్ఠాసీతి చే? కమ్మానుభావేన. ఓకాసకతఞ్హి కమ్మం అవస్సం విపచ్చతి, తం తస్స తత్థ ఠాతుం న దేతి. సో కమ్మానుభావేన చోదియమానో ఉట్ఠాయాసనా పక్కామి. **కళాయమత్తియోతి** చణకమత్తియో . **బేలువసలాటుకమత్తియోతి** తరుణబేలువమత్తియో. **పభిజ్జింసూతి** భిజ్జింసు. తాసు భిన్నాసు సకలసరీరం పనసపక్కం వియ అహోసి. సో పక్కేన గత్తేన అనయబ్యసనం పత్వా దుక్ఖాభిభూతో జేతవనద్వారకోట్ఠకే సయి. అథ ధమ్మస్సవనత్థం ఆగతాగతా మనుస్సా తం దిస్వా “ధి కోకాలిక, ధి కోకాలిక,

అయుత్తమకాసి, అత్తనోయేవ ముఖం నిస్సాయ అనయబ్యసనం పత్తోసీ”తి ఆహంసు. తేసం సుత్వా ఆరక్ఖదేవతా ధిక్కారం అకంసు, ఆరక్ఖదేవతానం ఆకాసట్ఠదేవతాతి ఇమినా ఉపాయేన యావ అకనిట్ఠభవనా ఏకధిక్కారో ఉదపాది.

తదా చ తురూ నామ భిక్ఖు కోకాలికస్స ఉపజ్ఝాయో అనాగామిఫలం పత్వా సుద్ధావాసేసు నిబ్బత్తో హోతి. సోపి సమాపత్తియా వుట్ఠితో తం ధిక్కారం సుత్వా ఆగమ్మ కోకాలికం ఓవది సారిపుత్తమోగ్గల్లానేసు చిత్తప్పసాదజననత్థం. సో తస్సాపి వచనం అగ్గహేత్వా అఞ్ఞదత్థు తమేవ అపరాధేత్వా కాలం కత్వా పదుమనిరయే ఉప్పజ్జి. తేనాహ – ‘‘**అథ ఖో కోకాలికో భిక్ఖు తేనేవాబాధేన...పే.... ఆఘాతేత్వా**’’తి.

అథ ఖో బ్రహ్మా సహమ్పతీతి కో అయం బ్రహ్మా, కస్మా చ భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏతదవోచాతి? అయం కస్సపస్స భగవతో సాసనే సహకో నామ భిక్ఖు అనాగామీ హుత్వా సుద్ధావాసేసు ఉప్పన్నో, తత్థ నం “సహమ్పతి బ్రహ్మా”తి సఞ్జానన్తి. సో పన “అహం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పదుమనిరయం కిత్తేస్సామి, తతో భగవా భిక్ఖూనం ఆరోచేస్సతి. కథానుసన్ధికుసలా భిక్ఖూ తత్థాయుప్పమాణం పుచ్ఛిస్సన్తి, భగవా ఆచిక్ఖన్తో అరియూపవాదే ఆదీనవం పకాసేస్సతీ”తి ఇమినా కారణేన భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏతదవోచ. భగవా తథేవ అకాసి, అఞ్ఞతరోపి భిక్ఖు పుచ్ఛి. తేన చ పుట్ఠో ‘‘**సేయ్యథాపి భిక్ఖూ**’’తిఆదిమాహ.

తత్థ **వీసతిఖారికో**తి మాగధకేన పత్థేన చత్తారో పత్థా కోసలరట్ఠే ఏకో పత్థో హోతి, తేన పత్థేన చత్తారో పత్థా ఆళ్హకం, చత్తారి ఆళ్హకాని దోణం, చతుదోణా మానికా, చతుమానికా ఖారీ, తాయ ఖారియా వీసతిఖారికో. **తిలవాహో**తి తిలసకటం. **అబ్బుదో నిరయో**తి అబ్బుదో నామ కోచి పచ్చేకనిరయో నత్థి, అవీచిమ్హియేవ అబ్బుదగణనాయ పచ్చనోకాసో పన “అబ్బుదో నిరయో”తి వుత్తో. ఏస నయో **నిరబ్బుదా**దీసు.

తత్థ వస్సగణనాపి ఏవం వేదితబ్బా – యథేవ హి సతం సతసహస్సాని కోటి హోతి, ఏవం సతం సతసహస్సకోటియో పకోటి నామ హోతి, సతం సతసహస్సపకోటియో కోటిప్పకోటి నామ, సతం సతసహస్సకోటిప్పకోటియో నహుతం, సతం సతసహస్సనహుతాని నిన్నహుతం, సతం సతసహస్సనిన్నహుతాని ఏకం అబ్బుదం, తతో వీసతిగుణం నిరబ్బుదం. ఏస నయో సబ్బత్థ. కేచి పన “తత్థ తత్థ పరిదేవనానత్తేనపి కమ్మకరణనానత్తేనపి ఇమాని నామాని లద్ధానీ”తి వదన్తి, అపరే “సీతనరకా ఏవ ఏతే”తి.

అథాపరన్తి తదత్థవిసేసత్థదీపకం గాథాబన్ధం సన్ధాయ వుత్తం. పాఠవసేన వుత్తవీసతిగాథాసు హి ఏత్థ “సతం సహస్సాన”న్తి అయమేకా ఏవ గాథా వుత్తత్థదీపికా, సేసా విసేసత్థదీపికా ఏవ, అవసానే గాథాద్వయమేవ పన మహాఅట్ఠకథాయం వినిచ్ఛితపాఠే నత్థి. తేనావోచుమ్హ “వీసతిగాథాసూ”తి.

౬౬౩. తత్థ **కుఠారీ**తి అత్తచ్ఛేదకట్ఠేన కుఠారిసదిసా ఫరుసవాచా. **ఛిన్దతీ**తి కుసలమూలసఙ్ఖాతం అత్తనో మూలంయేవ నికన్తతి.

౬౬౪. **నిన్దియ**న్తి నిన్దితబ్బం. **తం వా నిన్దతి యో పసంసియో**తి యో ఉత్తమట్ఠేన పసంసారహో పుగ్గలో, తం వా సో పాపిచ్ఛతాదీని ఆరోపేత్వా గరహతి. **విచినాతీ**తి ఉపచినాతి. **కలి**న్తి అపరాధం.

౬౬౫. **అయం కలీతి** అయం అపరాధో. **అక్ఖేసూతి** జూతకీళనఅక్ఖేసు. **సబ్బస్సాపి సహాపి అత్తనాతి** సబ్బేన అత్తనో ధనేనపి అత్తనాపి సద్ధిం. **సుగతేసూపి** సుట్ఠు గతత్తా, సున్దరఞ్చ ఠానం గతత్తా సుగతనామకేసు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకేసు. **మనం పదోసయేతి** యో మనం పదూసేయ్య. తస్సాయం మనోపదోసో ఏవ మహన్తతరో కలీతి వుత్తం హోతి.

౬౬౬. కస్మా? యస్మా **సతం సహస్సానం...పే.... పాపకం,** యస్మా వస్సగణనాయ ఏత్తకో సో కాలో, **యం** కాలం **అరియగరహీ వాచం మనఞ్చ పణిధాయ పాపకం నిరయం ఉపేతి,** తత్థ పచ్చతీతి వుత్తం హోతి. ఇదఞ్హి సఙ్ఖేపేన పదుమనిరయే ఆయుప్పమాణం.

౬౬౭. ఇదాని అపరేనపి నయేన "అయమేవ మహన్తతరో కలి, యో సుగతేసు మనం పదూసయే"తి ఇమమత్థం విభావేన్తో "**అభూతవాదీ**"తి ఆదిమాహ. తత్థ **అభూతవాదీతి** అరియూపవాదవసేన అలికవాదీ. **నిరయన్తి** పదుమాదిం. **పేచ్చ సమా భవన్తీతి** ఇతో పటిగన్త్వా నిరయూపపత్తియా సమా భవన్తి. **పరత్థాతి** పరలోకే.

౬౬౮. కిఞ్చ భియ్యో – **యో అప్పదుట్ఠస్సాతి**. తత్థ మనోపదోసాభావేన **అప్పదుట్ఠో**, అవిజ్జామలాభావేన **సుద్ధో,** పాపిచ్ఛాభావేన **అనఙ్గణోతి** వేదితబ్బో. అప్పదుట్ఠత్తా వా సుద్ధస్స, సుద్ధత్తా అనఙ్గణస్సాతి ఏవమ్పేత్థ యోజేతబ్బం.

౬౬౯. ఏవం సుగతేసు మనోపదోసస్స మహన్తతరకలిభావం సాధేత్వా ఇదాని వారితవత్థుగాథా నామ చుద్దస గాథా ఆహ. ఇమా కిర కోకాలికం మీయమానమేవ ఓవదన్తేనాయస్మతా మహామోగ్గల్లానేన వుత్తా, "మహాబ్రహ్మునా"తి ఏకే. తాసం ఇమినా సుత్తేన సద్ధిం ఏకసమ్బన్ధం అయముద్దేసో "**యో లోభగుణే అనుయుత్తో**"తిఆది. తత్థ పఠమగాథాయ తావ "గుణో"తి నిద్దిట్ఠత్తా అనేకక్ఖత్తుం పవత్తత్తా వా లోభోయేవ **లోభగుణో,** తణ్హాయేతం అధివచనం. **అవదఞ్ఞూతి** అవచనఞ్ఞూ బుద్ధానమ్పి ఓవాదం అగ్గహణేన. **మచ్ఛరీతి** పఞ్చవిధమచ్ఛరియేన. **పేసుణియం అనుయుత్తోతి** అగ్గసావకానం భేదకామతాయ. సేసం పాకటమేవ. ఇదం వుత్తం హోతి – యో, ఆవుసో కోకాలిక, తుమ్హాదిసో అనుయుత్తలోభతణ్హాయ లోభగుణే అనుయుత్తో అస్సద్ధో కదరియో అవదఞ్ఞూ మచ్ఛరీ పేసుణియం అనుయుత్తో, సో వచసా పరిభాసతి అఞ్ఞం అభాసనేయ్యమ్పి పుగ్గలం. తేన తం వదామి "ముఖదుగ్గా"తి గాథాత్తయం.

౬౭౦. తస్సాయం అనుత్తానపదత్థో – **ముఖదుగ్గ** ముఖవిసమ, **విభూత** విగతభూత, అలికవాది, **అనరియ** అసప్పురిస, **భూనహు** భూతిహనక, వుడ్ఢినాసక, **పురిసన్త** అన్తిమపురిస, **కలి** అలక్ఖిపురిస, **అవజాత** బుద్ధస్స అవజాతపుత్త.

౬౭౧. **రజమాకిరసీతి** కిలేసరజం అత్తని పక్ఖిపసి. **పపతన్తి** సోబ్భం. "పపాత"న్తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో. "పపద"న్తిపి పాఠో, మహానిరయన్తి అత్థో.

౬౭౨. **ఏతి హతన్తి** ఏత్థ హ-ఇతి నిపాతో, **తన్తి** తం కుసలాకుసలకమ్మం. అథ వా **హతన్తి** గతం పటిపన్నం, ఉపచితన్తి అత్థో. **సువామీతి** సామి తస్స కమ్మస్స కతత్తా. సో హి తం కమ్మం లభతేవ, నాస్స తం నస్సతీతి వుత్తం హోతి. యస్మా చ లభతి, తస్మా **దుక్ఖం మన్దో...పే.... కిబ్బిసకారీ**.

౬౨౩. ఇదాని యం దుక్ఖం మన్దో పస్సతి, తం పకాసేన్తో **''అయోసఙ్కుసమాహతట్ఠాన**''న్తిఆదిమాహ. తత్థ పురిమఉపడ్ఢగాథాయ తావ అత్థో – యం తం అయోసఙ్కుసమాహతట్ఠానం సన్ధాయ భగవతా ''తమేనం, భిక్ఖవే, నిరయపాలా పఞ్చవిధబన్ధనం నామ కారణం కరోన్తీ''తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౫౦; అ॰ ని॰ ౩.౩౬) వుత్తం, తం ఉపేతి, ఏవం ఉపేన్తో చ తత్థేవ ఆదిత్తాయ లోహపథవియా నిపజ్జాపేత్వా నిరయపాలేహి పఞ్చసు ఠానేసు ఆకోటియమానం తత్తం ఖిలసఙ్ఖాతం **తిణ్హధారమయసూలముపేతి,** యం సన్ధాయ భగవతా వుత్తం ''తత్తం అయోఖిలం హత్థే గమేన్తీ''తిఆది. తతో పరా ఉపడ్ఢగాథా అనేకాని వస్ససహస్సాని తత్థ పచ్చిత్వా పక్కావసేసానుభవనత్థం అనుపుబ్బేన ఖారోదకనదీతీరం గతస్స యం తం ''తత్తం అయోగుళం ముఖే పక్ఖిపన్తి, తత్తం తమ్బలోహం ముఖే ఆసిఞ్చన్తీ''తి వుత్తం, తం సన్ధాయ వుత్తం. తత్థ **అయో**తి లోహం. **గుళసన్నిభ**న్తి బేలువసణ్ఠానం. అయోగహణేన చేత్థ తమ్బలోహం, ఇతరేన అయోగుళం వేదితబ్బం. **పతిరూప**న్తి కతకమ్మానురూపం.

౬౨౪. తతో పరాసు గాథాసు **న హి వగ్గూ**తి ''గణ్హథ, పహరథా''తిఆదీని వదన్తా నిరయపాలా మధురవాచం న వదన్తి. **నాభిజవన్తీ**తి న సుముఖభావేన అభిముఖా జవన్తి, న సుముఖా ఉపసఙ్కమన్తి, అనయబ్యసనమావహన్తా ఏవ ఉపసఙ్కమన్తీతి వుత్తం హోతి. **న తాణముపేన్తీ**తి తాణం లేణం పటిసరణం హుత్వా న ఉపగచ్ఛన్తి, గణ్హన్తా హనన్తా ఏవ ఉపేన్తీతి వుత్తం హోతి. **అఙ్గారే సన్థతే సయన్తీ**తి అఙ్గారపబ్బతం ఆరోపితా సమానా అనేకాని వస్ససహస్సాని సన్థతే అఙ్గారే సేన్తి. **గినిసమ్పజ్జలిత**న్తి సమన్తతో జలితం సబ్బదిసాసు చ సమ్పజ్జలితం అగ్గిం. **పవిసన్తీ**తి మహానిరయే పక్ఖిత్తా సమానా ఓగాహన్తి. మహానిరయో నామ యో సో ''చతుక్కణ్ణో''తి (అ॰ ని॰ ౩.౩౬) వుత్తో, నం యోజనసతే ఠత్వా పస్సతం అక్ఖీని భిజ్జన్తి.

౬౨౫. **జాలేన చ ఓనహియానా**తి అయోజాలేన పలివేఠేత్వా మిగలుద్దకా మిగం వియ హనన్తి. ఇదం దేవదూతే అవుత్తకమ్మకారణం. **అన్ధంవ తిమిసమాయన్తీ**తి అన్ధకరణేన అన్ధమేవ బహలన్ధకారత్తా ''తిమిస''న్తి సఙ్ఖితం ధూమరోరువం నామ నరకం గచ్ఛన్తి. తత్ర కిర నేసం ఖరధూమం ఘాయిత్వా అక్ఖీని భిజ్జన్తి, తేన ''అన్ధంవా''తి వుత్తం. **తం వితతఞ్హి యథా మహికాయో**తి తఞ్చ అన్ధతిమిసం మహికాయో వియ వితతం హోతీతి అత్థో. ''విత్థత''న్తిపి పాఠో. ఇదమ్పి దేవదూతే అవుత్తకమ్మకారణమేవ.

౬౨౬. **అథ లోహమయ**న్తి అయం పన లోహకుమ్భీ పథవిపరియన్తికా చతునహుతాధికాని ద్వేయోజనసతసహస్సాని గమ్భీరా సమతిత్తికా తత్రలోహపూరా హోతి. **పచ్చన్తి హి తాసు చిరరత్త**న్తి తాసు కుమ్భీసు దీఘరత్తం పచ్చన్తి. **అగ్గినిసమాసూ**తి అగ్గిసమాసు . **సముప్పిలవాతే**తి సముప్పిలవన్తా , సకిమ్పి ఉద్ధం సకిమ్పి అధో గచ్ఛమానా ఫేణుద్దేహకం పచ్చన్తీతి వుత్తం హోతి. దేవదూతే వుత్తనయేనేవ తం వేదితబ్బం.

౬౨౭. **పుబ్బలోహితమిస్సే**తి పుబ్బలోహితమిస్సాయ లోహకుమ్భియా. **తత్థ కి**న్తి తత్థ. **యం యం దిసక**న్తి దిసం విదిసం. **అధిసేతీ**తి గచ్ఛతి. ''అభిసేతీ''తిపి పాఠో, తత్థ యం యం దిసం అల్లీయతి అపస్సయతీతి అత్థో. **కిలిస్సతీ**తి బాధీయతి. ''కిలిజ్జతీ''తిపి పాఠో, పూతి హోతీతి అత్థో. **సమ్ఫుసమానో**తి తేన పుబ్బలోహితేన ఫుట్ఠో సమానో. ఇదమ్పి దేవదూతే అవుత్తకమ్మకారణం.

౬౭౮. **పుళవావసథేతి** పుళవానం ఆవాసే. అయమ్పి లోహకుమ్భియేవ దేవదూతే “గూథనిరయో”తి వుత్తా, తత్థ పతితస్స సూచిముఖపాణా ఛవిఆదీని ఛిన్దిత్వా అట్ఠిమిఞ్జం ఖాదన్తి. **గన్తుం న హి తీరమపత్థీతి** అపగన్తుం న హి తీరం అత్థి. “తీరవమత్థీ”తిపి పాఠో, సోయేవత్థో. తీరమేవ ఏత్థ “తీరవ”న్తి వుత్తం. **సబ్బసమా హి సమన్తకపల్లాతి** యస్మా తస్సా కుమ్భియా ఉపరిభాగేపి నికుజ్జితత్తా సబ్బత్థ సమా సమన్తతో కటాహా, తస్మా అపగన్తుం తీరం నత్థీతి వుత్తం హోతి.

౬౭౯. **అసిపత్తవనం** దేవదూతే వుత్తనయమేవ. తఞ్హి దూరతో రమణీయం అమ్బవనం వియ దిస్సతి, అథేత్థ లోభేన నేరయికా పవిసన్తి, తతో నేసం వాతేరితాని పత్తాని పతిత్వా అఙ్గపచ్చఙ్గాని ఛిన్దన్తి. తేనాహ – ‘‘**తం పవిసన్తి సముచ్ఛిదగత్తా**’’తి. తం పవిసన్తి తతో సుట్ఠు ఛిన్నగత్తా హోన్తీతి. **జివ్హం బళిసేన గహేత్వా ఆరజయారజయా విహనన్తీతి** తత్థ అసిపత్తవనే వేగేన ధావిత్వా పతితానం ముసావాదీనం నేరయికానం నిరయపాలా జివ్హం బళిసేన నిక్కడ్ఢిత్వా యథా మనుస్సా అల్లచమ్మం భూమియం పత్థరిత్వా ఖిలేహి ఆకోటేన్తి, ఏవం ఆకోటేత్వా ఫరసూహి ఫాలేత్వా ఫాలేత్వా ఏకమేకం కోటిం ఛిన్దేత్వా విహనన్తి, ఛిన్నఛిన్నా కోటి పునప్పునం సముట్ఠాతి. “ఆరచయారచయా”తిపి పాఠో, ఆవిఞ్ఛిత్వా ఆవిఞ్ఛిత్వాతి అత్థో. ఏతమ్పి దేవదూతే అవుత్తకమ్మకారణం.

౬౮౦. **వేతరణి**న్తి దేవదూతే “మహతీ ఖారోదకా నదీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౬౯) వుత్తనదిం. సా కిర గఙ్గా వియ ఉదకభరితా దిస్సతి. అథేత్థ న్హాయిస్సామ పివిస్సామాతి నేరయికా పతన్తి. **తిణ్హధారఖురధార**న్తి తిణ్హధారం ఖురధారం, తిక్ఖధారఖురధారవతిన్తి వుత్తం హోతి. తస్సా కిర నదియా ఉద్ధమధో ఉభయతీరేసు చ తిణ్హధారా ఖురా పటిపాటియా ఠపితా వియ తిట్ఠన్తి, తేన సా “తిణ్హధారా ఖురధారా”తి వుచ్చతి. తం తిణ్హధారఖురధారం ఉదకాసాయ ఉపేన్తి అల్లీయన్తీతి అత్థో. ఏవం ఉపేన్తా చ పాపకమ్మేన చోదితా **తత్థ మన్దా పపతన్తి** బాలాతి అత్థో.

౬౮౧. **సామా సబలాతి** ఏతం పరతో “సోణా”తి ఇమినా యోజేతబ్బం. సామవణ్ణా కమ్మాసవణ్ణా చ సోణా ఖాదన్తీతి వుత్తం హోతి . **కాకోలగణాతి** కణ్హకాకగణా. **పటిగిద్ధాతి** సుట్ఠు సఞ్జాతగేధా హుత్వా, ‘‘**మహాగిజ్ఝా**’’తి ఏకే. **కులలాతి** కులలపక్ఖినో, “సేనానమేతం నామ”న్తి ఏకే. **వాయసాతి** అకణ్హకాకా. ఇదమ్పి దేవదూతే అవుత్తకమ్మకారణం. తత్థ వుత్తానిపి పన కానిచి ఇధ న వుత్తాని, తాని ఏతేసం పురిమపచ్ఛిమభాగత్తా వుత్తానేవ హోన్తీతి వేదితబ్బాని.

౬౮౨. ఇదాని సబ్బమేవేతం నరకవుత్తిం దస్సేత్వా ఓవదన్తో ‘‘**కిచ్ఛా వతాయ**’’న్తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **కిచ్ఛా వత అయం ఇధ** నరకే నానప్పకారకమ్మకరణభేదా **వుత్తి, యం జనో ఫుసతి కిబ్బిసకారీ. తస్మా ఇధ జీవితసేసే** జీవితసన్తతియా విజ్జమానాయ ఇధ లోకే ఠితోయేవ సమానో సరణగమనాదికుసలధమ్మానుట్ఠానేన **కిచ్చకరో నరో సియా** భవేయ్య. కిచ్చకరో భవన్తోపి చ సాతచ్చకారితావసేనేవ భవేయ్య, **న పమజ్జే** ముహుత్తమ్పి న పమాదమాపజ్జేయ్యాతి అయమేత్థ సముచ్చయవణ్ణనా. యస్మా పన వుత్తావసేసాని పదాని పుబ్బే వుత్తనయత్తా ఉత్తానత్థత్తా చ సువిఞ్ఞేయ్యానేవ, తస్మా అనుపదవణ్ణనా న కతాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ కోకాలికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. నాలకసుత్తవణ్ణనా

౬౮౫. ఆనన్దజాతేతి నాలకసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? పదుముత్తరస్స కిర భగవతో సావకం మోనేయ్యపటిపదం పటిపన్నం దిస్వా తథత్తం అభికఙ్ఖమానో తతో పభుతి కప్పసతసహస్సం పారమియో పూరేత్వా అసితస్స ఇసినో భాగినేయ్యో నాలకో నామ తాపసో భగవన్తం ధమ్మచక్కప్పవత్తితదివసతో సత్తమే దివసే “అఞ్ఞాతమేత”న్తిఆదీహి ద్వీహి గాథాహి మోనేయ్యపటిపదం పుచ్ఛి. తస్స భగవా “మోనేయ్యం తే ఉపఞ్ఞిస్స”న్తిఆదినా నయేన తం బ్యాకాసి. పరినిబ్బుతే పన భగవతి సఙ్గీతిం కరోన్తేనాయస్మతా మహాకస్సపేన ఆయస్మా ఆనన్దో తమేవ మోనేయ్యపటిపదం పుట్ఠో యేన యదా చ సమాదపితో నాలకో భగవన్తం పుచ్ఛి . తం సబ్బం పాకటం కత్వా దస్సేతుకామో “ఆనన్దజాతే”తిఆదికా వీసతి వత్థుగాథాయో వత్వా అభాసి. తం సబ్బమ్పి “నాలకసుత్త”న్తి వుచ్చతి.

తత్థ **ఆనన్దజాతే**తి సమిద్ధిజాతే వుద్ధిప్పత్తే. **పతీతే**తి తుట్ఠే. అథ వా **ఆనన్దజాతే**తి పముదితే. **పతీతే**తి సోమనస్సజాతే. **సుచివసనే**తి అకిలిట్ఠవసనే. దేవానఞ్హి కప్పరుక్ఖనిబ్బత్తాని వసనాని రజం వా మలం వా న గణ్హన్తి. **దుస్సం గహేత్వా**తి ఇధ దుస్ససదిసత్తా “దుస్స”న్తి లద్ధవోహారం దిబ్బవత్థం ఉక్ఖిపిత్వా. **అసితో ఇసీ**తి కణ్హసరీరవణ్ణత్తా ఏవంలద్ధనామో ఇసి. **దివావిహారే**తి దివావిహారట్ఠానే. సేసం పదతో ఉత్తానమేవ.

సమ్బన్ధతో పన – అయం కిర సుద్ధోదనస్స పితు సీహహనురఞ్ఞో పురోహితో సుద్ధోదనస్సపి అనభిసిత్తకాలే సిప్పాచరియో హుత్వా అభిసిత్తకాలే పురోహితోయేవ అహోసి. తస్స సాయం పాతం రాజుపట్ఠానం ఆగతస్స రాజా దహరకాలే వియ నిపచ్చకారం అకత్వా అఞ్జలికమ్మమత్తమేవ కరోతి. ధమ్మతా కిరేసా పత్తాభిసేకానం సక్యరాజూనం. పురోహితో తేన నిబ్బిజ్జిత్వా “పబ్బజ్జామహం మహారాజా”తి ఆహ. రాజా తస్స నిచ్ఛయం ఞత్వా “తేన హి, ఆచరియ, మమేవ ఉయ్యానే వసితబ్బం, యథా తే అహం అభిణ్హం పస్సేయ్య”న్తి యాచి. సో “ఏవం హోతూ”తి పటిస్సుణిత్వా తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా రఞ్ఞా ఉపట్ఠహియమానో ఉయ్యానేయేవ వసన్తో కసిణపరికమ్మం కత్వా అట్ఠ సమాపత్తియో పఞ్చాభిఞ్ఞాయో చ నిబ్బత్తేసి. సో తతో పభుతి రాజకులే భత్తకిచ్చం కత్వా హిమవన్తచాతుమహారాజికభవనాదీనం అఞ్ఞతరం గన్త్వా దివావిహారం కరోతి. అథేకదివసం తావతింసభవనం గన్త్వా రతనవిమానం పవిసిత్వా దిబ్బరతనపల్లఙ్కే నిసిన్నో సమాధిసుఖం అనుభవిత్వా సాయన్హసమయం వుట్ఠాయ విమానద్వారే ఠత్వా ఇతో చితో చ విలోకేన్తో సట్ఠియోజనాయ మహావీథియా చేలుక్ఖేపం కత్వా బోధిసత్తగుణపసంసితాని థుతివచనాని వత్వా కీళన్తే సక్కప్పముఖే దేవే అద్దస. తేనాహ ఆయస్మా ఆనన్దో – “ఆనన్దజాతే…పే॰… దివావిహారే”తి.

౬౮౬. తతో సో ఏవం **దిస్వాన దేవే…పే॰… కిం పటిచ్చ**. తత్థ **ఉదగ్గే**తి అబ్భున్నతకాయే. **చిత్తిం కరిత్వానా**తి ఆదరం కత్వా. **కల్యరూపో**తి తుట్ఠరూపో. సేసం ఉత్తానత్థమేవ.

౬౮౭. ఇదాని **“యదాపి ఆసీ”**తిఆదిగాథా ఉత్తానసమ్బన్ధా ఏవ. పదత్థో పన పఠమగాథాయ తావ **సఙ్గమో**తి సఙ్గామో. **జయో సురాన**న్తి దేవానం జయో.

తస్సావిభావత్థం అయమనుపుబ్బికథా వేదితబ్బా – సక్కో కిర మగధరట్ఠే మచలగామవాసీ తేత్తింసమనుస్సజేట్ఠో మఘో నామ మాణవో హుత్వా సత్త వత్తపదాని పూరేత్వా తావతింసభవనే నిబ్బత్తి సద్ధిం పరిసాయ. తతో పుబ్బదేవా “ఆగన్తుకదేవపుత్తా ఆగతా, సక్కారం నేసం కరిస్సామా”తి వత్వా దిబ్బపదుమాని ఉపనామేసుం, ఉపడ్ఢరజ్జేన చ నిమన్తేసుం. సక్కో ఉపడ్ఢరజ్జేన అసన్తుట్ఠో సకపరిసం సఞ్ఞాపేత్వా ఏకదివసం సురామదమత్తే తే పాదే గహేత్వా

సినేరుపబ్బతపాదే ఖిపి. తేసం సినేరుస్స హేట్ఠిమతలే దససహస్సయోజనం అసురభవనం నిబ్బత్తి పారిచ్ఛత్తకపటిచ్ఛన్నభూతాయ చిత్రపాటలియా ఉపసోభితం. తతో తే సతిం పటిలభిత్వా తావతింసభవనం అపస్సన్తా "అహో రే నట్ఠా మయం పానమదదోసేన, న దాని మయం సురం పివిమ్హా, అసురం పివిమ్హా, న దానిమ్హా సురా, అసురా దాని జాతమ్హా"తి. తతో పభుతి "అసురా"ఇచ్చేవ ఉప్పన్నసమఞ్ఞా హుత్వా "హన్ద దాని దేవేహి సద్ధిం సఙ్గామేమా"తి సినేరుం పరితో ఆరోహింసు. తతో సక్కో అసురే యుద్ధేన అబ్భుగ్గన్త్వా పునపి సముద్దే పక్ఖిపిత్వా చతూసు ద్వారేసు అత్తనా సదిసం ఇన్దపటిమం మాపేత్వా ఠపేసి. తతో అసురా "అప్పమత్తో వతాయం సక్కో నిచ్చం రక్ఖన్తో తిట్ఠతీ"తి చిన్తేత్వా పునదేవ నగరం అగమింసు. తతో దేవా అత్తనో జయం ఘోసేన్తా మహావీథియం చేలుక్ఖేపం కరోన్తా నక్ఖత్తం కీళింసు. అథ అసితో అతీతానాగతే చత్తాలీసకప్పే అనుస్సరితుం సమత్థతాయ "కిం ను ఖో ఇమేహి పుబ్బేపి ఏవం కీళితపుబ్బ"న్తి ఆవజ్జేన్తో తం దేవాసురసఙ్గామే దేవవిజయం దిస్వా ఆహ –

> "యదాపి ఆసీ అసురేహి సఙ్గమో,
> జయో సురానం అసురా పరాజితా;
> తదాపి నేతాదిసో లోమహంసనో"తి.

తస్మిమ్పి కాలే ఏతాదిసో లోమహంసనో పమోదో న ఆసి. **కిమబ్భుతం దట్ఠు మరూ పమోదితా**తి అజ్జ పన కిం అబ్భుతం దిస్వా ఏవం దేవా పముదితాతి.

౬౮౮. దుతియగాథాయ **సేళేన్తీ**తి ముఖేన ఉస్సేళనసద్దం ముఞ్చన్తి. **గాయన్తి** నానావిధాని గీతాని, **వాదయన్తి** అట్ఠసట్ఠి తూరియసహస్సాని, **ఫోటేన్తీ**తి అప్ఫోటేన్తి. **పుచ్ఛామి వోహ**న్తి అత్తనా ఆవజ్జేత్వా ఞాతుం సమత్థోపి తేసం వచనం సోతుకామతాయ పుచ్ఛతి. **మేరుముద్ధవాసినే**తి సినేరుముద్ధని వసన్తే. సినేరుస్స హి హేట్ఠిమతలే దసయోజనసహస్సం అసురభవనం, మజ్ఝిమతలే ద్విసహస్సపరిత్తదీపపరివారా చత్తారో మహాదీపా, ఉపరిమతలే దసయోజనసహస్సం తావతింసభవనం. తస్మా దేవా "మేరుముద్ధవాసినో"తి వుచ్చన్తి. **మారిసా**తి దేవే ఆమన్తేతి, నిదుక్ఖా నిరాబాధాతి వుత్తం హోతి.

౬౮౯. అథస్స తమత్థం ఆరోచేన్తేహి దేవేహి వుత్తాయ తతియగాథాయ **బోధిసత్తో**తి బుజ్ఝనకసత్తో, సమ్మాసమ్బోధిం గన్తుం అరహో సత్తో **రతనవరో**తి వరరతనభూతో. **తేనమ్హ తుట్ఠా**తి తేన కారణేన మయం తుట్ఠా. సో హి బుద్ధత్తం పత్వా తథా ధమ్మం దేసేస్సతి, యథా మయఞ్చ అఞ్ఞే చ దేవగణా సేక్ఖాసేక్ఖభూమిం పాపుణిస్సామ. మనుస్సాపిస్స ధమ్మం సుత్వా యే న సక్ఖిస్సన్తి పరినిబ్బాతుం, తే దానాదీని కత్వా దేవలోకే పరిపూరేస్సన్తీతి అయం కిర నేసం అధిప్పాయో. తత్థ "**తుట్ఠా కల్యరూపా**"తి కిఞ్చాపి ఇదం పదద్వయం అత్థతో అభిన్నం, తథాపి "కిమబ్భుతం దట్ఠు మరూ పమోదితా, కిం దేవసఙ్ఘో అతిరివ కల్యరూపో"తి ఇమస్స పఞ్హద్వయస్స విస్సజ్జనత్థం వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

౬౯౦. ఇదాని యేన అధిప్పాయేన బోధిసత్తే జాతే తుట్ఠా అహేసుం, తం ఆవికరోన్తేహి వుత్తాయ చతుత్థగాథాయ సత్తగ్గహణేన దేవమనుస్సగ్గహణం, పజాగహణేన సేసగతిగ్గహణం. ఏవం ద్వీహి పదేహి పఞ్చసుపి గతీసు సేట్ఠభావం దస్సేతి. తిరచ్ఛానాపి హి సీహాదయో అసన్తాసాదిగుణయుత్తా, తేపి అయమేవ అతిసేతి. తస్మా "**పజానముత్తమో**"తి వుత్తో.

దేవమనుస్సేసు పన యే అత్తహితాయ పటిపన్నాదయో చత్తారో పుగ్గలా, తేసు ఉభయహితపటిపన్నో **అగ్గపుగ్గలో** అయం, నరేసు చ ఉసభసదిసత్తా **నరాసభో**. తేనస్స థుతిం భణన్తా ఇదమ్పి పదద్వయమాహంసు.

౬౮౧. పఞ్చమగాథాయ **తం సద్దన్తి** తం దేవేహి వుత్తవచనసద్దం. **అవసరీతి** ఓతరి. **తద భవనన్తి** తదా భవనం.

౬౮౨. ఛట్ఠగాథాయ **తతోతి** అసితస్స వచనతో అనన్తరం. **ఉక్కాముఖేవాతి** ఉక్కాముఖే ఏవ, మూసాముఖేతి వుత్తం హోతి. **సుకుసలసమ్పహట్ఠన్తి** సుకుసలేన సువణ్ణకారేన సఙ్ఘట్టితం, సఙ్ఘట్టేన్తేన తాపితన్తి అధిప్పాయో. **దద్దల్లమానన్తి** విజ్జోతమానం. **అసితవ్హయస్సాతి** అసితనామస్స దుతియేన నామేన కణ్హదేవిలస్స ఇసినో.

౬౮౩. సత్తమగాథాయ **తారాసభం వాతి** తారానం ఉసభసదిసం, చన్దన్తి అధిప్పాయో. **విసుద్ధన్తి** అబ్భాదిఉపక్కిలేసరహితం. **సరదరివాతి** సరదే ఇవ. **ఆనన్దజాతోతి** సవనమత్తేనేవ ఉప్పన్నాయ పీతియా పీతిజాతో. **అలత్థ పీతిన్తి** దిస్వా పునపి పీతిం లభి.

౬౮౪. తతో పరం బోధిసత్తస్స దేవేహి సదా పయుజ్జమానసక్కారదీపనత్థం వుత్తఅట్ఠమగాథాయ **అనేకసాఖన్తి** అనేకసలాకం. **సహస్సమణ్డలన్తి** రత్తసువణ్ణమయసహస్సమణ్డలయుత్తం. **ఛత్తన్తి** దిబ్బసేతచ్ఛత్తం. **వీతిపతన్తీతి** సరీరం బీజమానా పతనుప్పతనం కరోన్తి.

౬౮౫. నవమగాథాయ **జటీతి** జటిలో. **కణ్హసిరివ్హయోతి** కణ్హసద్దేన చ సిరిసద్దేన చ అవ్హయమానో. తం కిర "సిరికణ్హో"తిపి అవ్హయన్తి ఆమన్తేన్తి, ఆలపన్తీతి వుత్తం హోతి. **పణ్డుకమ్బలేతి** రత్తకమ్బలే. అధికారతో చేత్థ "కుమార"న్తి వత్తబ్బం, పాఠసేసో వా కాతబ్బో. పురిమగాథాయ చ అహత్థపాసగతం సన్ధాయ "దిస్వా"తి వుత్తం. ఇధ పన హత్థపాసగతం పటిగ్గహణత్థం ఉపనీతం, తస్మా పున వచనం "దిస్వా"తి. పురిమం వా దస్సనపీతిలాభాపేక్ఖం గాథావసానే "విపులమలత్థ పీతి"న్తి వచనతో, ఇదం పటిగ్గహాపేక్ఖం అవసానే "సుమనో పటిగ్గహే"తి వచనతో. పురిమఞ్చ కుమారసమ్బన్ధమేవ, ఇదం సేతచ్ఛత్తసమ్బన్ధమ్పి. **దిస్వాతి** సతసహస్సగ్ఘనకే గన్ధారరత్తకమ్బలే సువణ్ణనిక్ఖం వియ కుమారం "ఛత్తం మరూ"తి ఏత్థ వుత్తప్పకారం సేతచ్ఛత్తం ధారియన్తం ముద్ధని దిస్వా. కేచి పన "ఇదం మానుసకం ఛత్తం సన్ధాయ వుత్త"న్తి భణన్తి. యథేవ హి దేవా, ఏవం మనుస్సాపి ఛత్తచామరమోరహత్థతాలవణ్టవాళబీజనిహత్థా మహాపురిసం ఉపగచ్ఛన్తీతి. ఏవం సన్తేపి న తస్స వచనేన కోచిపి అతిసయో అత్థి, తస్మా యథావుత్తమేవ సున్దరం. **పటిగ్గహేతి** ఉభోహి హత్థేహి పటిగ్గహేసి. ఇసిం కిర వన్దాపేతుం కుమారం ఉపనేసుం. అథస్స పాదా పరివత్తిత్వా ఇసిస్స మత్థకే పతిట్ఠహింసు. సో తమ్పి అచ్ఛరియం దిస్వా ఉదగ్గచిత్తో సుమనో పటిగ్గహేసి.

౬౮౬. దసమగాథాయం **జిగీసకోతి** జిగీసన్తో మగ్గన్తో పరియేసన్తో, ఉపపరిక్ఖన్తోతి వుత్తం హోతి. **లక్ఖణమన్తపారగూతి** లక్ఖణానం వేదానఞ్చ పారం గతో. **అనుత్తరాయన్తి** అనుత్తరో అయం. సో కిర అత్తనో అభిముఖాగతేసు మహాసత్తస్స పాదతలేసు చక్కాని దిస్వా తదనుసారేన సేసలక్ఖణాని జిగీసన్తో సబ్బం లక్ఖణసమ్పత్తిం దిస్వా "అద్ధాయం బుద్ధో భవిస్సతీ"తి ఞత్వా ఏవమాహ.

౬౮౭. ఏకాదసాయం **అథత్తనో గమనన్తి** పటిసన్ధివసేన అరూపగమనం. **అకల్యరూపో గళయతి అస్సుకానీతి** తం అత్తనో అరూపూపపత్తిం అనుస్సరిత్వా "న దానాహం అస్స ధమ్మదేసనం సోతుం లచ్ఛామీ"తి అతుట్ఠరూపో బలవసోకాభిభవేన

దోమనస్సజాతో హుత్వా అస్సూని పాతేతి గళయతి. “గరయతీ”తిపి పాఠో. యది పనేస రూపభవే చిత్తం నమేయ్య, కిం తత్థ న ఉప్పజ్జేయ్య, యేనేవం రోదతీతి? న న ఉప్పజ్జేయ్య, అకుసలతాయ పనేతం విధిం న జానాతి. ఏవం సన్తేపి దోమనస్సుప్పత్తియేవస్స అయుత్తా సమాపత్తిలాభేన విక్ఖమ్భితత్తాతి చే? న, విక్ఖమ్భితత్తా ఏవ. మగ్గభావనాయ సముచ్ఛిన్నా హి కిలేసా న ఉప్పజ్జన్తి, సమాపత్తిలాభీనం పన బలవపచ్చయేన ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పన్నే కిలేసే పరిహీనజ్ఝానత్తా కుతస్స అరూపగమనన్తి చే? అప్పకసిరేన పునాధిగమతో. సమాపత్తిలాభినో హి ఉప్పన్నే కిలేసే బలవవీతిక్కమం అనాపజ్జన్తా వూపసన్తమత్తేయేవ కిలేసవేగే పున తం విసేసం అప్పకసిరేనేవాధిగచ్ఛన్తి, “పరిహీనవిసేసా ఇమే”తిపి దువిఞ్ఞేయ్యా హోన్తి, తాదిసో చ ఏసో. **నో చే కుమారే భవిస్సతి అన్తరాయోతి** న భవిస్సతి ను ఖో ఇమస్మిం కుమారే అన్తరాయో.

౬౯౮. ద్వాదసాయం **న ఓరకాయ**న్తి అయం ఓరకో పరిత్తో న హోతి. ఉత్తరగాథాయ వత్తబ్బం బుద్ధభావం సన్ధాయాహ.

౬౯౯. తేరసాయం **సమ్బోధియగ్గ**న్తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం. తఞ్హి అవిపరీతభావేన సమ్మా బుజ్ఝనతో సమ్బోధి, కత్థచి ఆవరణాభావేన సబ్బఞాణుత్తమతో “అగ్గ”న్తి వుచ్చతి. **ఫుసిస్సతీ**తి పాపుణిస్సతి. **పరమవిసుద్ధదస్సీ**తి నిబ్బానదస్సీ. తఞ్హి ఏకన్తవిసుద్ధత్తా పరమవిసుద్ధం. **విత్థారికస్సా**తి విత్థారికం అస్స. **బ్రహ్మచరియ**న్తి సాసనం.

౭౦౦. చుద్దసాయం **అథన్తరా**తి అన్తరాయేవ అస్స, సమ్బోధిప్పత్తితో ఓరతో ఏవాతి వుత్తం హోతి. **న సోస్స**న్తి న సుణిస్సం. **అసమధురస్సా**తి అసమవీరియస్స. **అట్టో**తి ఆతురో. **బ్యసనం గతో**తి సుఖవినాసం పత్తో. **అఘావీ**తి దుక్ఖితో, సబ్బం దోమనస్సుప్పాదమేవ సన్ధాయాహ. దోమనస్సేన హి సో ఆతురో. తఞ్చస్స సుఖబ్యసనతో బ్యసనం, సుఖవినాసనతోతి వుత్తం హోతి. తేన చ సో చేతసికఅఘభూతేన అఘావీ.

౭౦౧. పన్నరసాయం **విపులం జనేత్వానా**తి విపులం జనేత్వా. అయమేవ వా పాఠో. **నిగ్గమా**తి నిగ్గతో. ఏవం నిగ్గతో చ **సో భాగినేయ్యం సయ**న్తి సకం భాగినేయ్యం, అత్తనో భగినియా పుత్తన్తి వుత్తం హోతి. **సమాదపేసీ**తి అత్తనో అప్పాయుకభావం ఞత్వా కనిట్ఠభగినియా చ పుత్తస్స నాలకస్స మాణవకస్స ఉపచితపుఞ్ఞతం అత్తనో బలేన ఞత్వా “వుడ్ఢిప్పత్తో పమాదమ్పి ఆపజ్జేయ్యా”తి నం అనుకమ్పమానో భగినియా ఘరం గన్త్వా “కహం నాలకో”తి. “బహి, భన్తే, కీళతీ”తి. “ఆనేథ న”న్తి ఆణాపేత్వా తఙ్ఖణంయేవ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బాజేత్వా సమాదపేసి ఓవది అనుసాసి. కథం? **‘‘బుద్ధోతి ఘోసం…పే॰… బ్రహ్మచరియ’’**న్తి సోళసమగాథమాహ.

౭౦౨. తత్థ **యద పరతో**తి యదా పరతో. **ధమ్మమగ్గ**న్తి పరమధమ్మస్స నిబ్బానస్స మగ్గం, ధమ్మం వా అగ్గం సహ పటిపదాయ నిబ్బానం. **తస్మి**న్తి తస్స సన్తికే. **బ్రహ్మచరియ**న్తి సమణధమ్మం.

౭౦౩. సత్తరసాయం **తాదినా**తి తస్సణ్ఠితేన, తస్మిం సమయే కిలేసవిక్ఖమ్భనే సమాధిలాభే చ సతి విక్ఖమ్భితకిలేసేన సమాహితచిత్తేన చాతి అధిప్పాయో. **అనాగతే పరమవిసుద్ధదస్సినా**తి “అయం నాలకో అనాగతే కాలే భగవతో సన్తికే పరమవిసుద్ధం నిబ్బానం పస్సిస్సతీ”తి ఏవం దిట్ఠత్తా సో ఇసి ఇమినా పరియాయేన “అనాగతే పరమవిసుద్ధదస్సీ”తి వుత్తో. తేన అనాగతే పరమవిసుద్ధదస్సినా. **ఉపచితపుఞ్ఞసఞ్చయో**తి పదుముత్తరతో పభుతి కతపుఞ్ఞసఞ్చయో. **పతిక్ఖ**న్తి

ఆగమయమానో. **పరివసీ**తి పబ్బజిత్వా తాపసవేసేన వసి. **రక్ఖితిన్ద్రియో**తి రక్ఖితసోతిన్ద్రియో హుత్వా. సో కిర తతో పభుతి ఉదకే న నిముజ్జి "ఉదకం పవిసిత్వా సోతిన్ద్రియం వినాసేయ్య, తతో ధమ్మస్సవనబాహిరో భవేయ్య"న్తి చిన్తేత్వా.

౨౦౪. అట్ఠారసాయం **సుత్వాన ఘోస**న్తి సో నాలకో ఏవం పరివసన్తో అనుపుబ్బేన భగవతా సమ్బోధిం పత్వా బారాణసియం ధమ్మచక్కే పవత్తితే తం "భగవతా ధమ్మచక్కం పవత్తితం, సమ్మాసమ్బుద్ధో వత సో భగవా ఉప్పన్నో"తిఆదినా నయేన **జినవరచక్కవత్తనే** పవత్తఘోసం అత్తనో అత్థకామాహి దేవతాహి ఆగన్త్వా ఆరోచితం సుత్వా. **గన్త్వాన దిస్వా ఇసినిసభ**న్తి సత్తాహం దేవతాహి మోనేయ్యకోలాహలే కయిరమానే సత్తమే దివసే ఇసిపతనం గన్త్వా "నాలకో ఆగమిస్సతి, తస్స ధమ్మం దేసేస్సామీ"తి ఇమినా చ అభిసన్ధినా వరబుద్ధాసనే నిసిన్నం దిస్వా నిసభసదిసం ఇసినిసభం భగవన్తం. **పసన్నో**తి సహ దస్సనేనేవ పసన్నచిత్తో హుత్వా. **మోనేయ్యసేట్ఠ**న్తి ఞాణుత్తమం, మగ్గఞాణన్తి వుత్తం హోతి. **సమాగతే అసితావ్హయస్స సాసనే**తి అసితస్స ఇసినో ఓవాదకాలే అనుప్పత్తే. తేన హి – "యదా వివరతి ధమ్మమగ్గం, తదా గన్త్వా సమయం పరిపుచ్ఛమానో చరస్సు తస్మిం భగవతి బ్రహ్మచరియ"న్తి అనుసిట్ఠో, అయఞ్చ సో కాలో. తేన వుత్తం – "సమాగతే అసితావ్హయస్స సాసనే"తి. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

అయం తావ వత్థుగాథావణ్ణనా.

౨౦౫. పుచ్ఛాగాథాద్వయే **అఞ్ఞాతమేత**న్తి విదితం మయా ఏతం. **యథాతథ**న్తి అవిపరీతం. కో అధిప్పాయో? యం అసితో "సమ్బోధియగ్గం ఫుసిస్సతాయం కుమారో"తి ఇత్వా "బుద్ధోతి ఘోసం యద పరతో సుణోసి, సమ్బోధిపత్తో వివరతి ధమ్మమగ్గ"న్తి మం అవచ, తదేతం మయా అసితస్స వచనం అజ్జ భగవన్తం సక్ఖిం దిస్వా "యథాతథమేవా"తి అఞ్ఞాతన్తి. **తం త**న్తి తస్మా తం. **సబ్బధమ్మాన పారగు**న్తి హేమవతసుత్తే వుత్తనయేన ఛహి ఆకారేహి. సబ్బధమ్మానం పారగతం.

౨౦౬. **అనగారియుపేతస్సా**తి అనగారియం ఉపేతస్స, పబ్బజితస్సాతి అత్థో. **భిక్ఖాచరియం జిగీసతో**తి అరియేహి ఆచిణ్ణం అనుపక్కిలిట్ఠం భిక్ఖాచరియం పరియేసమానస్స. **మోనేయ్య**న్తి మునీనం సన్తకం. **ఉత్తమం పద**న్తి ఉత్తమపటిపదం. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

౨౦౭. అథస్స ఏవం పుట్ఠో భగవా "**మోనేయ్యం తే ఉపఞ్ఞిస్స**"న్తిఆదినా నయేన మోనేయ్యపటిపదం బ్యాకాసి. తత్థ **ఉపఞ్ఞిస్స**న్తి ఉపఞ్ఞాపేయ్యం, వివరేయ్యం పఞ్ఞాపేయ్యన్తి అత్థో. **దుక్కరం దురభిసమ్భవ**న్తి కాతుఞ్చ దుక్ఖం కయిరమానఞ్చ సమ్భవితుం సహితుం దుక్ఖన్తి వుత్తం హోతి. అయం పనేత్థ అధిప్పాయో – అహం తే మోనేయ్యం పఞ్ఞాపేయ్యం, యది నం కాతుం వా అభిసమ్భోతుం వా సుఖం భవేయ్య, ఏవం పన దుక్కరం దురభిసమ్భవం పుథుజ్జనకాలతో పభుతి కిలిట్ఠచిత్తం అనుప్పాదేత్వా పటిపజ్జితబ్బతో. తథా హి నం ఏకస్స బుద్ధస్స ఏకోవ సావకో కరోతి చ సమ్భోతి చాతి.

ఏవం భగవా మోనేయ్యస్స దుక్కరభావం దురభిసమ్భవతఞ్చ దస్సేన్తో నాలకస్స ఉస్సాహం జనేత్వా తమస్స వత్తుకామో ఆహ "**హన్ద తే నం పవక్ఖామి, సన్థమ్భస్సు దళ్హో భవా**"తి. తత్థ **హన్దా**తి బ్యవసాయత్థే నిపాతో. **తే నం పవక్ఖామీ**తి తుయ్హం తం మోనేయ్యం పవక్ఖామి. **సన్థమ్భస్సూ**తి దుక్కరకరణసమత్థేన వీరియూపత్థమ్భేన అత్తానం ఉపత్థమ్భయ. **దళ్హో భవా**తి దురభిసమ్భవసహనసమత్థాయ అసిథిలపరక్కమతాయ థిరో హోతి. కిం వుత్తం హోతి? యస్మా త్వం ఉపచితపుఞ్ఞసమ్భారో, తస్మాహం ఏకన్తబ్యవసితోవ హుత్వా ఏవం దుక్కరం దురభిసమ్భవమ్పి సమానం తుయ్హం తం మోనేయ్యం పవక్ఖామి, సన్థమ్భస్సు దళ్హో భవాతి.

౨౦౮. ఏవం పరమసల్లేఖం మోనేయ్యవత్తం వత్తుకామో నాలకం సన్థమ్భనే దళ్హీభావే చ నియోజేత్వా పఠమం తావ గామూపనిబద్ధకిలేసప్పహానం దస్సేన్తో ''**సమానభాగ**''న్తి ఉపడ్ఢగాథమాహ. తత్థ **సమానభాగ**న్తి సమభాగం ఏకసదిసం నిన్నానాకరణం. **అక్కుట్ఠవన్దిత**న్తి అక్కోసఞ్చ వన్దనఞ్చ.

ఇదాని యథా తం సమానభాగం కయిరతి, తం ఉపాయం దస్సేన్తో ''**మనోపదోస**''న్తి ఉపడ్ఢగాథమాహ. తస్సత్థో – అక్కుట్ఠో **మనోపదోసం రక్ఖేయ్య**, వన్దితో **సన్తో అనుణ్ణతో చరే**, రఞ్ఞాపి వన్దితో సమానో "మం వన్దతీ"తి ఉద్ధచ్చం నాపజ్జేయ్య.

౨౦౯. ఇదాని అరఞ్ఞూపనిబద్ధకిలేసప్పహానం దస్సేన్తో ''**ఉచ్చావచా**''తి గాథమాహ. తస్సత్థో – అరఞ్ఞసఞ్ఞితే **దాయేపి** ఇట్ఠానిట్ఠవసేన **ఉచ్చావచా** నానప్పకారా ఆరమ్మణా **నిచ్ఛరన్తి**, చక్ఖాదీనం ఆపాథమాగచ్ఛన్తి, తే చ ఖో **అగ్గిసిఖూపమా** పరిళాహజనకట్ఠేన. యథా వా డయ్హమానే వనే అగ్గిసిఖా నానప్పకారతాయ ఉచ్చావచా నిచ్ఛరన్తి, సధూమాపి, విధూమాపి, నీలాపి, పీతాపి, రత్తాపి, ఖుద్దకాపి, మహన్తాపి, ఏవం సీహబ్యగ్ఘమనుస్సామనుస్సవివిధవిహఙ్గవిరుతపుప్ఫఫలపల్లవాదిభేదవసేన నానప్పకారతాయ దాయే ఉచ్చావచా ఆరమ్మణా నిచ్ఛరన్తి భింసనకాపి, రజనీయాపి, దోసనీయాపి, మోహనీయాపి. తేనాహ – "ఉచ్చావచా నిచ్ఛరన్తి, దాయే అగ్గిసిఖూపమా"తి. ఏవం నిచ్ఛరన్తేసు చ ఉచ్చావచేసు ఆరమ్మణేసు యా కాచి ఉయ్యానవనచారికం గతా సమానా పకతియా వా వనచారినియో కట్ఠహారికాదయో రహోగతం దిస్వా హసితలపితరుదితదున్నివత్థాదీహి **నారియో మునిం పలోభేన్తి, తా సు తం మా పలోభయుం**, తా నారియో తం మా పలోభయుం. యథా న పలోభేన్తి, తథా కరోహీతి వుత్తం హోతి.

౨౧౦-౧౧. ఏవమస్స భగవా గామే చ అరఞ్ఞే చ పటిపత్తివిధిం దస్సేత్వా ఇదాని సీలసంవరం దస్సేన్తో ''**విరతో మేథునా ధమ్మా**''తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **హిత్వా కామే పరోపరే**తి మేథునధమ్మతో అవసేసేపి సున్దరే చ అసున్దరే చ పఞ్చ కామగుణే హిత్వా. తప్పహానేన హి మేథునవిరతి సుసమ్పన్నా హోతి. తేనాహ – "హిత్వా కామే పరోపరే"తి. అయమేత్థ అధిప్పాయో. ''**అవిరుద్ధో**''తిఆదీని పన పదాని "న హనేయ్య, న ఘాతయే"తి ఏత్థ వుత్తాయ పాణాతిపాతావేరమణియా సమ్పత్తిదస్సనత్థం వుత్తాని. తత్రాయం సఙ్ఖేపవణ్ణనా – పరపక్ఖియేసు **పాణేసు అవిరుద్ధో**, అత్తపక్ఖియేసు **అసారత్తో**, సబ్బేపి సతణ్హానిత్తణ్హతాయ **తసథావరే** పాణే జీవితుకామతాయ అమరితుకామతాయ సుఖకామతాయ దుక్ఖపటికూలతాయ చ ''**యథా అహం తథా ఏతే**''తి అత్తసమానతాయ తేసు విరోధం వినేన్తో తేనేవ పకారేన ''**యథా ఏతే తథా అహ**''న్తి పరేసం సమానతాయ చ అత్తని అనురోధం వినేన్తో ఏవం ఉభయథాపి అనురోధవిరోధవిప్పహీనో హుత్వా మరణపటికూలతాయ **అత్తానం ఉపమం కత్వా** పాణేసు యే కేచి తసే వా థావరే వా పాణే **న హనేయ్య** సాహత్థికాదీహి పయోగేహి, **న ఘాతయే** ఆణత్తికాదీహీతి.

౨౧౨. ఏవమస్స మేథునవిరతిపాణాతిపాతవిరతిముఖేన సఙ్ఖేపతో పాతిమోక్ఖసంవరసీలం వత్వా "హిత్వా కామే"తిఆదీహి ఇన్ద్రియసంవరఞ్చ దస్సేత్వా ఇదాని ఆజీవపారిసుద్ధిం దస్సేన్తో ''**హిత్వా ఇచ్ఛఞ్చ**''తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – యాయం తణ్హా ఏకం లద్ధా దుతియం ఇచ్ఛతి, ద్వే లద్ధా తతియం, సతసహస్సం లద్ధా తదుత్తరిమ్పి ఇచ్ఛతీతి ఏవం అప్పటిలద్ధవిసయం ఇచ్ఛనతో ''**ఇచ్ఛా**''తి వుచ్చతి, యో చాయం పటిలద్ధవిసయలుబ్భనో లోభో. తం **హిత్వా ఇచ్ఛఞ్చ లోభఞ్చ యత్థ సత్తో పుథుజ్జనో**, యస్మిం చీవరాదిపచ్చయే తేహి ఇచ్ఛాలోభేహి పుథుజ్జనో సత్తో లగ్గో పటిబద్ధో తిట్ఠతి, తత్థ తం ఉభయమ్పి హిత్వా పచ్చయత్థం ఆజీవపారిసుద్ధిం అవిరోధేన్తో ఞాణచక్ఖునా **చక్ఖుమా** హుత్వా ఇమం

మోనేయ్యపటిపదం **పటిపజ్జేయ్య**. ఏవఞ్హి పటిపన్నో **తరేయ్య నరకం ఇమం,** దుప్పూరణట్ఠేన నరకసఞ్ఞితం మిచ్ఛాజీవహేతుభూతం ఇమం పచ్చయతణ్హం తరేయ్య, ఇమాయ వా పటిపదాయ తరేయ్యాతి వుత్తం హోతి.

౭౧౩. ఏవం పచ్చయతణ్హాపహానముఖేన ఆజీవపారిసుద్ధిం దస్సేత్వా ఇదాని భోజనే మత్తఞ్ఞుతాముఖేన పచ్చయపరిభోగసీలం తదనుసారేన చ యావ అరహత్తప్పత్తి, తావ పటిపదం దస్సేన్తో **''ఊనూదరో''**తి గాథమాహ. తస్సత్థో – ధమ్మేన సమేన లద్ధేసు ఇతరీతరచీవరాదీసు పచ్చయేసు ఆహారం తావ ఆహరేన్తో –

"చత్తారో పఞ్చ ఆలోపే, అభుత్వా ఉదకం పివే;

అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో"తి. (థేరగా॰ ౯౮౩) –

వుత్తనయేన **ఊనఉదరో** అస్స, న వాతభరితభస్తా వియ ఉద్ధుమాతుదరో, భత్తసమ్మదపచ్చయా థినమిద్ధం పరిహరేయ్యాతి వుత్తం హోతి. ఊనూదరో హోన్తోపి చ **మితాహారో** అస్స భోజనే మత్తఞ్ఞూ, "నేవ దవాయా"తిఆదినా పచ్చవేక్ఖణేన గుణతో దోసతో చ పరిచ్ఛిన్నాహారో. ఏవం మితాహారో సమానోపి పచ్చయధుతఙ్గపరియత్తిఅధిగమవసేన చతుబ్బిధాయ అప్పిచ్ఛతాయ **అప్పిచ్ఛో అస్స**. ఏకంసేన హి మోనేయ్యపటిపదం పటిపన్నేన భిక్ఖునా ఏవం అప్పిచ్ఛేన భవితబ్బం. తత్థ ఏకేకస్మిం పచ్చయే తీహి సన్తోసేహి సన్తుస్సనా **పచ్చయప్పిచ్ఛతా**. ధుతఙ్గధరస్సేవ సతో "ధుతవాతి మం పరే జానన్తూ"తి అనిచ్ఛనతా **ధుతఙ్గప్పిచ్ఛతా**. బహుస్సుతస్సేవ సతో "బహుస్సుతోతి మం పరే జానన్తూ"తి అనిచ్ఛనతా **పరియత్తిఅప్పిచ్ఛతా** మజ్ఝన్తికత్థేరస్స వియ. అధిగమసమ్పన్నస్సేవ సతో "అధిగతో అయం కుసలం ధమ్మన్తి మం పరే జానన్తూ"తి అనిచ్ఛనతా **అధిగమప్పిచ్ఛతా**. సా చ అరహత్తాధిగమతో ఓరం వేదితబ్బా. అరహత్తాధిగమత్థఞ్హి అయం పటిపదాతి. ఏవం అప్పిచ్ఛోపి చ అరహత్తమగ్గేన తణ్హాలోలుప్పం హిత్వా **అలోలుపో** అస్స. ఏవం అలోలుపో హి **సదా ఇచ్ఛాయ నిచ్ఛాతో అనిచ్ఛో హోతి నిబ్బుతో,** యాయ ఇచ్ఛాయ ఛాతా హోన్తి సత్తా ఖుప్పిపాసాతురా వియ అతిత్తా, తాయ ఇచ్ఛాయ అనిచ్ఛో హోతి అనిచ్ఛత్తా చ నిచ్ఛాతో హోతి అనాతురో పరమతిత్తిప్పత్తో. ఏవం నిచ్ఛాతత్తా నిబ్బుతో హోతి వూపసన్తసబ్బకిలేసపరిళాహోతి ఏవమేత్థ ఉప్పటిపాటియా యోజనా వేదితబ్బా.

౭౧౪. ఏవం యావ అరహత్తప్పత్తి, తావపటిపదం కథేత్వా ఇదాని తం పటిపదం పటిపన్నస్స భిక్ఖునో అరహత్తప్పత్తినిట్ఠం ధుతఙ్గసమాదానం సేనాసనవత్తఞ్చ కథేన్తో **''స పిణ్డచార''**న్తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **స పిణ్డచారం చరిత్వా**తి సో భిక్ఖు భిక్ఖం చరిత్వా భత్తకిచ్చం వా కత్వా. **వనన్తమభిహారయే**తి అపపఞ్చితో గిహిపపఞ్చేన వనం ఏవ గచ్ఛేయ్య. **ఉపట్ఠితో రుక్ఖమూలస్మి**న్తి రుక్ఖమూలే ఠితో వా హుత్వా. **ఆసనూపగతో**తి ఆసనం ఉపగతో వా హుత్వా, నిసిన్నోతి వుత్తం హోతి. **మునీ**తి మోనేయ్యపటిపదం పటిపన్నో. ఏత్థ చ "పిణ్డచారం చరిత్వా"తి ఇమినా పిణ్డపాతికఙ్గం వుత్తం. యస్మా పన ఉక్కట్ఠపిణ్డపాతికో సపదానచారీ ఏకాసనికో పత్తపిణ్డికో ఖలుపచ్ఛాభత్తికో చ హోతియేవ, తేచీవరికపంసుకూలమ్పి చ సమాదియతేవ, తస్మా ఇమానిపి ఛ వుత్తానేవ హోన్తి. "వనన్తమభిహారయే"తి ఇమినా పన ఆరఞ్ఞికఙ్గం వుత్తం, "ఉపట్ఠితో రుక్ఖమూలస్మి"న్తి ఇమినా రుక్ఖమూలికఙ్గం, "ఆసనూపగతో"తి ఇమినా నేసజ్జికఙ్గం. యథాక్కమం పన ఏతేసం అనులోమత్తా అబ్భోకాసికయథాసన్థతికసోసానికఙ్గాని వుత్తానియేవ హోన్తీతి ఏవమేతాయ గాథాయ తేరస ధుతఙ్గాని నాలకత్థేరస్స కథేసి.

౭౧౩. స ఝానపసుతో ధీరోతి సో అనుప్పన్నస్స ఝానస్స ఉప్పాదనేన ఉప్పన్నస్స ఆవజ్జనసమాపజ్జనాధిట్ఠానవుట్ఠానపచ్చవేక్ఖణేహి చ ఝానేసు పసుతో అనుయుత్తో. **ధీరోతి** ధితిసమ్పన్నో. **వనన్తే రమితో సియాతి** వనే అభిరతో సియా, గామన్తసేనాసనే నాభిరమేయ్యాతి వుత్తం హోతి. **ఝాయేథ రుక్ఖమూలస్మిం, అత్తానమభితోసయన్తి** న కేవలం లోకియజ్ఝానపసుతోయేవ సియా, అపిచ ఖో తస్మింయేవ రుక్ఖమూలే సోతాపత్తిమగ్గాదిసమ్పయుత్తేన లోకుత్తరజ్ఝానేనాపి అత్తానం అతీవ తోసేన్తో ఝాయేథ. పరమస్సాసప్పత్తియా హి లోకుత్తరజ్ఝానేనేవ చిత్తం అతీవ తుస్సతి, న అఞ్ఞేన. తేనాహ – ‘‘అత్తానమభితోసయ’’న్తి. ఏవమిమాయ గాథాయ ఝానపసుతతాయ వనన్తసేనాసనాభిరతిం అరహత్తఞ్చ కథేసి.

౭౧౬. ఇదాని యస్మా ఇమం ధమ్మదేసనం సుత్వా నాలకత్థేరో వనన్తమభిహారేత్వా నిరాహారోపి పటిపదాపూరణే అతీవ ఉస్సుక్కో అహోసి, నిరాహారేన చ సమణధమ్మం కాతుం న సక్కా. తథా కరోన్తస్స హి జీవితం నప్పవత్తతి, కిలేసే పన అనుప్పాదేన్తేన ఆహారో పరియేసితబ్బో, అయమేత్థ ఞాయో. తస్మా తస్స భగవా అపరాపరేసుపి దివసేసు పిణ్డాయ చరితబ్బం, కిలేసా పన న ఉప్పాదేతబ్బాతి దస్సనత్థం అరహత్తప్పత్తినిట్ఠంయేవ భిక్ఖాచారవత్తం కథేన్తో ‘‘**తతో రత్యా వివసానే**’’తిఆదికా ఛ గాథాయో అభాసి. తత్థ **తతోతి** ‘‘స పిణ్డచారం చరిత్వా, వనన్తమభిహారయే’’తి ఏత్థ వుత్తపిణ్డచారవనన్తాభిహారతో ఉత్తరిపి. **రత్యా వివసానేతి** రత్తిసమతిక్కమే, దుతియదివసేతి వుత్తం హోతి. **గామన్తమభిహారయేతి** ఆభిసమాచారికవత్తం కత్వా యావ భిక్ఖాచారవేలా, తావ వివేకమనుబ్రూహేత్వా గతపచ్చాగతవత్తే వుత్తనయేన కమ్మట్ఠానం మనసి కరోన్తో గామం గచ్ఛేయ్య. **అవ్హానం నాభినన్దేయ్యాతి** ‘‘భన్తే, అమ్హాకం ఘరే భుఞ్జితబ్బ’’న్తి నిమన్తనం, ‘‘దేతి ను ఖో న దేతి ను ఖో సున్దరం ను ఖో దేతి అసున్దరం ను ఖో దేతీ’’తి ఏవరూపం వితక్కం భోజనఞ్చ పటిపదాపూరకో భిక్ఖు నాభినన్దేయ్య, నప్పటిగ్గణ్హేయ్యాతి వుత్తం హోతి. యది పన బలక్కారేన పత్తం గహేత్వా పూరేత్వా దేన్తి, పరిభుఞ్జిత్వా సమణధమ్మో కాతబ్బో, ధుతఙ్గం న కుప్పతి, తదుపాదాయ పన తం గామం న పవిసితబ్బం. **అభిహారఞ్చ గామతోతి** సచే గామం పవిట్ఠస్స పాతిసతేహిపి భత్తం అభిహరన్తి , తమ్పి నాభినన్దేయ్య, తతో ఏకసిత్థమ్పి నప్పటిగ్గణ్హేయ్య, అఞ్ఞదత్థు ఘరపటిపాటియా పిణ్డపాతమేవ చరేయ్యాతి.

౭౧౭. న మునీ గామమాగమ్మ, కులేసు సహసా చరేతి సో చ మోనత్థాయ పటిపన్నకో ముని గామం గతో సమానో కులేసు సహసా న చరే, సహసోకితాదిఅననులోమికం గిహిసంసగ్గం న ఆపజ్జేయ్యాతి వుత్తం హోతి. **ఘాసేసనం ఛిన్నకథో, న వాచం పయుతం భణేతి** ఛిన్నకథో వియ హుత్వా ఓభాసపరికథానిమిత్తవిఞ్ఞత్తిపయుత్తం ఘాసేసనవాచం న భణేయ్య. సచే ఆకఙ్ఖేయ్య, గిలానో సమానో గేలఞ్ఞపటిబాహనత్థాయ భణేయ్య. సేనాసనత్థాయ వా విఞ్ఞత్తిం ఠపేత్వా ఓభాసపరికథానిమిత్తపయుత్తం, అవసేసపచ్చయత్థాయ పన అగిలానో నేవ కిఞ్చి భణేయ్యాతి.

౭౧౮-౯. అలత్థం యదిదన్తి ఇమిస్సా పన గాథాయ అయమత్థో – గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠో అప్పమత్తకేపి కిస్మిఞ్చి లద్ధే ‘‘**అలత్థం యం ఇదం సాధూ**’’తి చిన్తేత్వా అలద్ధే ‘‘**నాలత్థం కుసల**’’న్తి తమ్పి ‘‘సున్దర’’న్తి చిన్తేత్వా **ఉభయేనేవ** లాభాలాభేన **సో తాదీ** నిబ్బికారో హుత్వా **రుక్ఖంవుపనివత్తతి,** యథాపి పురిసో ఫలగవేసీ రుక్ఖం ఉపగమ్మ ఫలం లద్ధాపి అలద్ధాపి అననునీతో అప్పటిహతో మజ్ఝత్తోయేవ హుత్వా గచ్ఛతి, ఏవం కులం ఉపగమ్మ లాభం లద్ధాపి అలద్ధాపి మజ్ఝత్తోవ హుత్వా గచ్ఛతీతి. **స పత్తపాణీ** తి గాథా ఉత్తానత్థావ.

౭౨౦. ఉచ్చావచాతి ఇమిస్సా గాథాయ సమ్బన్ధో – ఏవం భిక్ఖాచారవత్తసమ్పన్నో హుత్వాపి తావతకేనేవ తుట్ఠిం అనాపజ్జిత్వా పటిపదం ఆరోధేయ్య. పటిపత్తిసారఞ్హి సాసనం. సా చాయం **ఉచ్చావచా...పే.... ముత**న్తి. తస్సత్థో – సా చాయం మగ్గపటిపదా ఉత్తమనిహీనభేదతో **ఉచ్చావచా బుద్ధసమణేన పకాసితా**. సుఖాపటిపదా హి ఖిప్పాభిఞ్ఞా ఉచ్చా, దుక్ఖాపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా అవచా. ఇతరా ద్వే ఏకేనఙ్గేన ఉచ్చా, ఏకేన అవచా. పఠమా ఏవ వా ఉచ్చా, ఇతరా తిస్సోపి అవచా. తాయ చేతాయ ఉచ్చాయ అవచాయ వా పటిపదాయ **న పారం దిగుణం యన్తి**. "దుగుణ"న్తి వా పాఠో, ఏకమగ్గేన ద్విక్ఖత్తుం నిబ్బానం న యన్తీతి అత్థో. కస్మా? యేన మగ్గేన యే కిలేసా పహీనా, తేసం పున అప్పహాతబ్బతో. ఏతేన పరిహానధమ్మాభావం దీపేతి. **నయిదం ఏకగుణం ముత**న్తి తఞ్చ ఇదం పారం ఏకక్ఖత్తుంయేవ ఫుసనారహమ్పి న హోతి. కస్మా? ఏకేన మగ్గేన సబ్బకిలేసప్పహానాభావతో. ఏతేన ఏకమగ్గేనేవ అరహత్తాభావం దీపేతి.

౭౨౧. ఇదాని పటిపదానిసంసం దస్సేన్తో "**యస్స చ విసతా**"తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **యస్స చ** ఏవం పటిపన్నస్స భిక్ఖునో తాయ పటిపదాయ పహీనత్తా అట్ఠసతతణ్హావిచరితభావేన విసతత్తా **విసతా తణ్హా నత్థి**, తస్స కిలేససోతచ్ఛేదేన **ఛిన్నసోతస్స** కుసలాకుసలప్పహానేన **కిచ్చాకిచ్చప్పహీనస్స** రాగజో వా దోసజో వా అప్పమత్తకోపి **పరిళాహో న విజ్జతీ**తి.

౭౨౨. ఇదాని యస్మా ఇమా గాథాయో సుత్వా నాలకత్థేరస్స చిత్తం ఉదపాది – "యది ఏత్తకం మోనేయ్యం సుకరం న దుక్కరం, సక్కా అప్పకసిరేన పూరేతు"న్తి, తస్మాస్స భగవా "దుక్కరమేవ మోనేయ్య"న్తి దస్సేన్తో పున "**మోనేయ్యం తే ఉపఞ్ఞిస్స**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉపఞ్ఞిస్స**న్తి ఉపఞ్ఞాపేయ్యం, కథయిస్సన్తి వుత్తం హోతి. ఖురధారా ఉపమా అస్సాతి **ఖురధారూపమో . భవే**తి భవేయ్య. కో అధిప్పాయో? మోనేయ్యం పటిపన్నో భిక్ఖు ఖురధారం ఉపమం కత్వా పచ్చయేసు వత్తేయ్య. యథా మధుదిద్ధం ఖురధారం లిహన్తో, ఛేదతో, జివ్హం రక్ఖతి, ఏవం ధమ్మేన లద్ధే పచ్చయే పరిభుఞ్జన్తో చిత్తం కిలేసుప్పత్తితో రక్ఖేయ్యాతి వుత్తం హోతి. పచ్చయా హి పరిసుద్ధేన ఞాయేన లద్ధుఞ్చ అనవజ్జపరిభోగేన పరిభుఞ్జితుఞ్చ న సుఖేన సక్కాతి భగవా పచ్చయనిస్సితమేవ బహుసో భణతి. **జివ్హాయ తాలుమాహచ్చ, ఉదరే సఞ్ఞతో సియా**తి జివ్హాయ తాలుం ఉప్పీళేత్వాపి రసతణ్హం వినోదేన్తో కిలిట్ఠేన మగ్గేన ఉప్పన్నపచ్చయే అసేవన్తో ఉదరే సంయతో సియా.

౭౨౩. అలీనచిత్తో చ సియాతి నిచ్చం కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ అట్ఠితకారితాయ అకుసీతచిత్తో చ భవేయ్య. **న చాపి బహు చిన్తయే**తి ఞాతిజనపదామరవితక్కవసేన చ బహుం న చిన్తేయ్య. **నిరామగన్ధో అసితో, బ్రహ్మచరియపరాయణో**తి నిక్కిలేసో చ హుత్వా తణ్హాదిట్ఠీహి కిస్మిఞ్చి భవే అనిస్సితో సిక్ఖాత్తయసకలసాసనబ్రహ్మచరియపరాయణో ఏవ భవేయ్య.

౭౨౪-౫. ఏకాసనస్సాతి వివిత్తాసనస్స. ఆసనముఖేన చేత్థ సబ్బఇరియాపథా వుత్తా. యతో సబ్బఇరియాపథేసు ఏకీభావస్స సిక్ఖేయ్యాతి వుత్తం హోతీతి వేదితబ్బం. ఏకాసనస్సాతి చ సమ్పదానవచనమేతం. **సమణూపాసనస్స చా**తి సమణేహి ఉపాసితబ్బస్స అట్ఠతింసారమ్మణభావనానుయోగస్స, సమణానం వా ఉపాసనభూతస్స అట్ఠతింసారమ్మణభేదస్సేవ. ఇదమ్పి సమ్పదానవచనమేవ, ఉపాసనత్థన్తి వుత్తం హోతి. ఏత్థ చ ఏకాసనేన కాయవివేకో, సమణూపాసనేన చిత్తవివేకో వుత్తో హోతీతి వేదితబ్బో. **ఏకత్తం మోనమక్ఖాత**న్తి ఏవమిదం కాయచిత్తవివేకవసేన "ఏకత్తం మోన"న్తి అక్ఖాతం. **ఏకో చే అభిరమిస్ససీ**తి ఇదం పన ఉత్తరగాథాపేక్ఖం పదం, "అథ భాహిసి దసదిసా"తి ఇమినా అస్స సమ్బన్ధో.

భాహిసీతి భాసిస్ససి పకాసేస్ససి. ఇమం పటిపదం భావేన్తో సబ్బదిసాసు కిత్తియా పాకటో భవిస్ససీతి వుత్తం హోతి. **సుత్వా ధీరానన్తి**ఆదీనం పన చతున్నం పదానం అయమత్థో – యేన చ కిత్తిఘోసేన భాహిసి దసదిసా తం **ధీరానం ఝాయీనం కామచాగినం నిఘోసం సుత్వా** అథ త్వం తేన ఉద్ధచ్చం అనాపజ్జిత్వా **భియ్యో హిరిఞ్చ సద్ధఞ్చ** కరేయ్యాసి, తేన ఘోసేన హరాయమానో “నియ్యానికపటిపదా అయ”న్తి సద్ధం ఉప్పాదేత్వా ఉత్తరి పటిపత్తిమేవ బ్రూహేయ్యాసి. **మామకోతి** ఏవఞ్హి సన్తే మమ సావకో హోతీతి.

౭౨౬. తం నదీహీతి యం తం మయా “హిరిఞ్చ సద్ధఞ్చ భియ్యో కుబ్బేథా”తి వదతా “ఉద్ధచ్చం న కాతబ్బ”న్తి వుత్తం, తం ఇమినా నదీనిదస్సనేనాపి జానాథ, తబ్బిపరియాయఞ్చ **సోబ్భేసు చ పదరేసు**చ జానాథ. **సోబ్భేసూ**తి మాతికాసు . **పదరేసూ**తి దరీసు. కథం? **సణన్తా యన్తి కుసోబ్భా, తుణ్హీ యన్తి మహోదధీ**తి. కుసోబ్భా హి సోబ్భపదరాదిభేదా సబ్బాపి కున్నదియో సణన్తా సద్దం కరోన్తా ఉద్ధతా హుత్వా యన్తి, గఙ్గాదిభేదా పన మహానదియో తుణ్హీ యన్తి, ఏవం “మోనేయ్యం పూరేమీ”తి ఉద్ధతో హోతి అమామకో, మామకో పన హిరిఞ్చ సద్ధఞ్చ ఉప్పాదేత్వా నీచచిత్తోవ హోతి.

౭౨౭-౯. కిఞ్చ భియ్యో – **యదూనకం...పే.... పణ్డితో**తి. తత్థ సియా – సచే అడ్ఢకుమ్భూపమో బాలో సణన్తతాయ, రహదో పూరోవ పణ్డితో సన్తతాయ, అథ కస్మా బుద్ధసమణో ఏవం ధమ్మదేసనాబ్యావటో హుత్వా బహుం భాసతీతి ఇమినా సమ్బన్ధేన **“యం సమణో”**తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **యం బుద్ధసమణో బహుం భాసతి ఉపేతం అత్థసఞ్హితం,** అత్థుపేతం ధమ్ముపేతఞ్చ హితేన చ సంహితం, తం న ఉద్ధచ్చేన, అపిచ ఖో **జానం సో ధమ్మం దేసేతి** దివసమ్పి దేసేన్తో నిప్పపఞ్చోవ హుత్వా. తస్స హి సబ్బం వచీకమ్మం ఞాణానుపరివత్తి. ఏవం దేసేన్తో చ “ఇదమస్స హితం ఇదమస్స హిత”న్తి నానప్పకారతో **జానం సో బహు భాసతి,** న కేవలం బహుభాణితాయ. అవసానగాథాయ సమ్బన్ధో – ఏవం తావ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సమన్నాగతో బుద్ధసమణో జానం సో ధమ్మం దేసేతి, జానం సో బహు భాసతి. తేన దేసితం పన ధమ్మం నిబ్బేధభాగియేనేవ ఞాణేన యో చ జానం సంయతత్తో, జానం న బహు భాసతి, స ముని మోనమరహతి, స ముని మోనమజ్ఝగాతి. తస్సత్థో – తం ధమ్మం జానన్తో **సంయతత్తో** గుత్తచిత్తో హుత్వా యం భాసితం సత్తానం హితసుఖావహం న హోతి, తం **జానం న బహు భాసతి**. సో ఏవంవిధో మోనత్థం పటిపన్నకో ముని మోనేయ్యపటిపదాసఙ్ఖాతం **మోనం అరహతి**. న కేవలఞ్చ అరహతియేవ, అపిచ ఖో పన **స ముని** అరహత్తమగ్గఞాణసఙ్ఖాతం **మోనం అజ్ఝగా** ఇచ్చేవ వేదితబ్బోతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి.

తం సుత్వా నాలకత్థేరో తీసు ఠానేసు అప్పిచ్ఛో అహోసి దస్సనే సవనే పుచ్ఛాయాతి. సో హి దేసనాపరియోసానే పసన్నచిత్తో భగవన్తం వన్దిత్వా వనం పవిట్ఠో, పున “అహో వతాహం భగవన్తం పస్సేయ్య”న్తి లోలభావం న జనేసి. అయమస్స దస్సనే అప్పిచ్ఛతా. తథా “అహో వతాహం పున ధమ్మదేసనం సుణేయ్య”న్తి లోలభావం న జనేసి. అయమస్స సవనే అప్పిచ్ఛతా. తథా “అహో వతాహం పున మోనేయ్యపటిపదం పుచ్ఛేయ్య”న్తి లోలభావం న జనేసి. అయమస్స పుచ్ఛాయ అప్పిచ్ఛతా.

సో ఏవం అప్పిచ్ఛో సమానో పబ్బతపాదం పవిసిత్వా ఏకవనసణ్డే ద్వే దివసాని న వసి , ఏకరుక్ఖమూలే ద్వే దివసాని న నిసీది, ఏకగామే ద్వే దివసాని పిణ్డాయ న పావిసి. ఇతి వనతో వనం, రుక్ఖతో రుక్ఖం, గామతో గామం ఆహిణ్డన్తో అనురూపపటిపదం పటిపజ్జిత్వా అగ్గఫలే పతిట్ఠాసి. అథ యస్మా మోనేయ్యపటిపదం ఉక్కట్ఠం కత్వా పూరేన్తో భిక్ఖు సత్తేవ మాసాని జీవతి, మజ్ఝిమం కత్వా పూరేన్తో సత్త వస్సాని, మన్దం కత్వా పూరేన్తో సోళస వస్సాని. అయఞ్చ ఉక్కట్ఠం కత్వా

పూరేసి, తస్మా సత్త మాసే ఠత్వా అత్తనో ఆయుసఙ్ఖారపరిక్ఖయం ఞత్వా న్హాయిత్వా నివాసేత్వా కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా దిగుణం సఙ్ఘాటిం పారుపిత్వా దసబలాభిముఖో పఞ్చపతిట్ఠితం వన్దిత్వా అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా హిఙ్గులకపబ్బతం నిస్సాయ ఠితకోవ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి. తస్స పరినిబ్బుతభావం ఞత్వా భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం తత్థ గన్త్వా సరీరకిచ్చం కత్వా ధాతుయో గాహాపేత్వా చేతియం పతిట్ఠాపేత్వా అగమాసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ నాలకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. ద్వయతానుపస్సనాసుత్తవణ్ణనా

ఏవం మే సుతన్తి ద్వయతానుపస్సనాసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఇమస్స సుత్తస్స అత్తజ్ఝాసయతో ఉప్పత్తి. అత్తజ్ఝాసయేన హి భగవా ఇమం సుత్తం దేసేసి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పనస్స అత్థవణ్ణనాయమేవ ఆవి భవిస్సతి. తత్థ **ఏవం మే సుతన్తి**ఆదీని వుత్తనయానేవ. **పుబ్బారామే**తి సావత్థినగరస్స పురత్థిమదిసాయం ఆరామే. **మిగారమాతు పాసాదే**తి ఏత్థ విసాఖా ఉపాసికా అత్తనో ససురేన మిగారేన సేట్ఠినా మాతుట్ఠానే ఠపితత్తా "మిగారమాతా"తి వుచ్చతి. తాయ మిగారమాతుయా నవకోటిఅగ్ఘనకం మహాలతాపిళన్ధనం విస్సజ్జేత్వా కారాపితో పాసాదో హేట్ఠా చ ఉపరి చ పఞ్చ పఞ్చ గబ్భసతాని కత్వా సహస్సకూటాగారగబ్భో, సో "మిగారమాతుపాసాదో"తి వుచ్చతి. తస్మిం మిగారమాతు పాసాదే.

తేన ఖో పన సమయేన భగవాతి యం సమయం భగవా సావత్థిం నిస్సాయ పుబ్బారామే మిగారమాతు పాసాదే విహరతి, తేన సమయేన. **తదహుపోసథే**తి తస్మిం అహు ఉపోసథే, ఉపోసథదివసేతి వుత్తం హోతి. **పన్నరసే**తి ఇదం ఉపోసథగ్గహణేన సమ్పత్తావసేసుపోసథపటిక్ఖేపవచనం. **పుణ్ణాయ పుణ్ణమాయ రత్తియా**తి పన్నరసదివసత్తా దివసగణనాయ అబ్భాదిఉపక్కిలేసవిరహత్తా రత్తిగుణసమ్పత్తియా చ పుణ్ణత్తా పుణ్ణాయ, పరిపుణ్ణచన్దత్తా పుణ్ణమాయ చ రత్తియా. **భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో**తి భిక్ఖుసఙ్ఘేన పరివుతో. **అబ్భోకాసే నిసిన్నో హోతీ**తి మిగారమాతు రతనపాసాదపరివేణే అబ్భోకాసే ఉపరి అప్పటిచ్ఛన్నే ఓకాసే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో హోతి. **తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూతన్తి** అతీవ తుణ్హీభూతం, యతో యతో వా అనువిలోకేతి , తతో తతో తుణ్హీభూతం, తుణ్హీభూతం వాచాయ, పున తుణ్హీభూతం కాయేన. **భిక్ఖుసఙ్ఘం అనువిలోకేత్వా**తి తం పరివారేత్వా నిసిన్నం అనేకసహస్సభిక్ఖుపరిమాణం తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూతం భిక్ఖుసఙ్ఘం "ఏత్తకా ఏత్థ సోతాపన్నా, ఏత్తకా సకదాగామినో, ఏత్తకా అనాగామినో ఏత్తకా ఆరద్ధవిపస్సకా కల్యాణపుథుజ్జనా, ఇమస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స కీదిసీ ధమ్మదేసనా సప్పాయా"తి సప్పాయధమ్మదేసనాపరిచ్ఛేదనత్థం ఇతో చితో చ విలోకేత్వా.

యే తే, భిక్ఖవే, కుసలా ధమ్మాతి యే తే ఆరోగ్యట్ఠేన అనవజ్జట్ఠేన ఇట్ఠఫలట్ఠేన కోసల్లసమ్భూతట్ఠేన చ కుసలా సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మా, తజ్జోతకా వా పరియత్తిధమ్మా. **అరియా నియ్యానికా సమ్బోధగామినో**తి ఉపగన్తబ్బట్ఠేన అరియా, లోకతో నియ్యానట్ఠేన నియ్యానికా, సమ్బోధసఙ్ఖాతం అరహత్తం గమనట్ఠేన సమ్బోధగామినో. **తేసం వో భిక్ఖవే... పే... సవనాయ,** తేసం భిక్ఖవే కుసలానం...పే.... సమ్బోధగామీనం కా ఉపనిసా, కిం కారణం, కిం పయోజనం తుమ్హాకం సవనాయ, కిమత్థం తుమ్హే తే ధమ్మే సుణాథాతి వుత్తం హోతి. **యావదేవ ద్వయతానం ధమ్మానం యథాభూతం ఞాణాయా**తి ఏత్థ **యావదేవా**తి పరిచ్ఛేదావధారణవచనం. ద్వే అవయవా ఏతేసన్తి ద్వయా, ద్వయా ఏవ ద్వయతా, తేసం

ద్వయతానం. “ద్వయాన”న్తిపి పాఠో. **యథాభూతం ఞాణాయాతి** అవిపరీతఞాణాయ. కిం వుత్తం హోతి? యదేతం లోకియలోకుత్తరాదిభేదేన ద్విధా వవత్థితానం ధమ్మానం విపస్సనాసఙ్ఖాతం యథాభూతఞాణం, ఏతదత్థాయ న ఇతో భియ్యోతి, సవనేన హి ఏత్తకం హోతి, తదుత్తరి విసేసాధిగమో భావనాయాతి. **కిఞ్చ ద్వయతం వదేథాతి** ఏత్థ పన సచే, వో భిక్ఖవే, సియా, కిఞ్చ తుమ్హే, భన్తే, ద్వయతం వదేథాతి అయమధిప్పాయో. పదత్థో పన “కిఞ్చ ద్వయతాభావం వదేథా”తి.

(౧) తతో భగవా ద్వయతం దస్సేన్తో **''ఇదం దుక్ఖ''**న్తి ఏవమాదిమాహ. తత్థ ద్వయతానం చతుసచ్చధమ్మానం “ఇదం దుక్ఖం, అయం దుక్ఖసముదయో”తి ఏవం లోకియస్స ఏకస్స అవయవస్స సహేతుకస్స వా దుక్ఖస్స దస్సనేన **అయం ఏకానుపస్సనా,** ఇతరా లోకుత్తరస్స దుతియస్స అవయవస్స సఉపాయస్స వా నిరోధస్స దస్సనేన **దుతియానుపస్సనా**. పఠమా చేత్థ తతియచతుత్థవిసుద్ధీహి హోతి, దుతియా పఞ్చమవిసుద్ధియా. **ఏవం సమ్మా ద్వయతానుపస్సినోతి** ఇమినా వుత్తనయేన సమ్మా ద్వయధమ్మే అనుపస్సన్తస్స సతియా అవిప్పవాసేన **అప్పమత్తస్స,** కాయికచేతసికవీరియాతాపేన **ఆతాపినో** కాయే చ జీవితే చ నిరపేక్ఖత్తా , **పహితత్తస్స. పాటికఙ్ఖన్తి** ఇచ్ఛితబ్బం. **దిట్ఠేవ ధమ్మే అఞ్ఞాతి** అస్మింయేవ అత్తభావే అరహత్తం. **సతి వా ఉపాదిసేసే అనాగామితాతి** “ఉపాదిసేస”న్తి పునబ్భవవసేన ఉపాదాతబ్బక్ఖన్ధసేసం వుచ్చతి, తస్మిం వా సతి అనాగామిభావో పటికఙ్ఖోతి దస్సేతి. తత్థ కిఞ్చాపి హేట్ఠిమఫలానిపి ఏవం ద్వయతానుపస్సినోవ హోన్తి, ఉపరిమఫలేసు పన ఉస్సాహం జనేన్తో ఏవమాహ.

ఇదమవోచాతిఆది సఙ్గీతికారానం వచనం. తత్థ **ఇదన్తి** “యే తే, భిక్ఖవే”తిఆదివుత్తనిదస్సనం. **ఏతన్తి** ఇదాని “యే దుక్ఖ”న్తి ఏవమాదివత్తబ్బగాథాబన్ధనిదస్సనం. ఇమా చ గాథా చతుసచ్చదీపకత్తా వుత్తత్థదీపికా ఏవ, ఏవం సన్తేపి గాథారుచికానం పచ్ఛా ఆగతానం పుబ్బే వుత్తం అసమత్థతాయ అనుగ్గహేత్వా “ఇదాని యది వదేయ్య సున్దర”న్తి ఆకఙ్ఖన్తానం విక్ఖిత్తచిత్తానఞ్చ అత్థాయ వుత్తా. విసేసత్థదీపికా వాతి అవిపస్సకే విపస్సకే చ దస్సేత్వా తేసం వట్టవివట్టదస్సనతో, తస్మా విసేసత్థదస్సనత్థమేవ వుత్తా. ఏస నయో ఇతో పరమ్పి గాథావచనేసు.

౭౩౦. తత్థ **యత్థ చాతి** నిబ్బానం దస్సేతి. నిబ్బానే హి దుక్ఖం సబ్బసో ఉపరుజ్ఝతి, సబ్బప్పకారం ఉపరుజ్ఝతి, సహేతుకం ఉపరుజ్ఝతి, అసేసఞ్చ ఉపరుజ్ఝతి. **తఞ్చ మగ్గన్తి** తఞ్చ అట్ఠఙ్గికం మగ్గం.

౭౩౧-౩. చేతోవిముత్తిహీనా తే, అథో పఞ్ఞావిముత్తియాతి ఏత్థ అరహత్తఫలసమాధి రాగవిరాగా చేతోవిముత్తి, అరహత్తఫలపఞ్ఞా అవిజ్జావిరాగా పఞ్ఞావిముత్తీతి వేదితబ్బా. తణ్హాచరితేన వా అప్పనాఝానబలేన కిలేసే విక్ఖమ్భేత్వా అధిగతం అరహత్తఫలం రాగవిరాగా చేతోవిముత్తి, దిట్ఠిచరితేన ఉపచారజ్ఝానమత్తం నిబ్బత్తేత్వా విపస్సిత్వా అధిగతం అరహత్తఫలం అవిజ్జావిరాగా పఞ్ఞావిముత్తి. అనాగామిఫలం వా కామరాగం సన్ధాయ రాగవిరాగా చేతోవిముత్తి, అరహత్తఫలం సబ్బప్పకారతో అవిజ్జావిరాగా పఞ్ఞావిముత్తీతి. **అన్తకిరియాయాతి** వట్టదుక్ఖస్స అన్తకరణత్థాయ . **జాతిజరూపగాతి** జాతిజరం ఉపగతా, జాతిజరాయ వా ఉపగతా, న పరిముచ్చన్తి జాతిజరాయాతి ఏవం వేదితబ్బా. సేసమేత్థ ఆదితో పభుతి పాకటమేవ. గాథాపరియోసానే చ సట్ఠిమత్తా భిక్ఖూ తం దేసనం ఉగ్గహేత్వా విపస్సిత్వా తస్మింయేవ ఆసనే అరహత్తం పాపుణింసు. యథా చేత్థ, ఏవం సబ్బవారేసు.

(౨) అతో ఏవ భగవా **''సియా అఞ్ఞేనపి పరియాయేనా''**తిఆదినా నయేన నానప్పకారతో ద్వయతానుపస్సనం ఆహ. తత్థ దుతియవారే **ఉపధిపచ్చయాతి** సాసవకమ్మపచ్చయా. సాసవకమ్మఞ్హి ఇధ “ఉపధీ”తి అధిప్పేతం.

అసేసవిరాగనిరోధాతి అసేసం విరాగేన నిరోధా, అసేసవిరాగసఙ్ఖాతా వా నిరోధా.

౭౩౪. ఉపధినిదానాతి కమ్మపచ్చయా. **దుక్ఖస్స జాతిప్పభవానుపస్సీతి** వట్టదుక్ఖస్స జాతికారణం "ఉపధీ"తి అనుపస్సన్తో. సేసమేత్థ పాకటమేవ. ఏవం అయమ్పి వారో చత్తారి సచ్చాని దీపేత్వా అరహత్తనికూటేనేవ వుత్తో. యథా చాయం, ఏవం సబ్బవారా.

(౩) తత్థ తతియవారే **అవిజ్జాపచ్చయాతి** భవగామికమ్మసఙ్ఖారఅవిజ్జాపచ్చయా. దుక్ఖం పన సబ్బత్థ వట్టదుక్ఖమేవ.

౭౩౫. జాతిమరణసంసారన్తి ఖన్ధనిబ్బత్తిం జాతిం ఖన్ధభేదం మరణం ఖన్ధపటిపాటిం సంసారఞ్చ. **వజన్తీతి** గచ్ఛన్తి ఉపేన్తి. **ఇత్థభావఞ్ఞథాభావన్తి** ఇమం మనుస్సభావం ఇతో అవసేసఅఞ్ఞనికాయభావఞ్చ. **గతీతి** పచ్చయభావో.

౭౩౬. అవిజ్జా హాయన్తి అవిజ్జా హి అయం. **విజ్జాగతా చ యే సత్తాతి** యే చ అరహత్తమగ్గవిజ్జాయ కిలేసే విజ్ఝిత్వా గతా ఖీణాసవసత్తా. సేసముత్తానత్థమేవ.

(౪) చతుత్థవారే **సఙ్ఖారపచ్చయాతి** పుఞ్ఞాపుఞ్ఞానేఞ్జాభిసఙ్ఖారపచ్చయా.

౭౩౮-౯. ఏతమాదీనవం ఞత్వాతి యదిదం దుక్ఖం సఙ్ఖారపచ్చయా, ఏతం ఆదీనవన్తి ఞత్వా. **సబ్బసఙ్ఖారసమథాతి** సబ్బేసం వుత్తప్పకారానం సఙ్ఖారానం మగ్గఞాణేన సమథా, ఉపహతతాయ ఫలసమత్థతాయాతి వుత్తం హోతి. **సఞ్ఞానన్తి** కామసఞ్ఞాదీనం మగ్గేనేవ ఉపరోధనా. **ఏతం ఞత్వా యథాతథన్తి** ఏతం దుక్ఖక్ఖయం అవిపరీతం ఞత్వా. **సమ్మద్దసాతి** సమ్మాదస్సనా. **సమ్మదఞ్ఞాయాతి** సఙ్ఖతం అనిచ్చాదితో, అసఙ్ఖతఞ్చ నిచ్చాదితో ఞత్వా. **మారసంయోగన్తి** తేభూమకవట్టం. సేసముత్తానత్థమేవ.

(౫) పఞ్చమవారే **విఞ్ఞాణపచ్చయాతి** కమ్మసహజాతఅభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణపచ్చయా.

౭౪౧. నిచ్ఛాతోతి నిత్తణ్హో. **పరినిబ్బుతోతి** కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో హోతి. సేసం పాకటమేవ.

(౬) ఛట్ఠవారే **ఫస్సపచ్చయాతి** అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తఫస్సపచ్చయాతి అత్థో. ఏవం ఏత్థ పదపటిపాటియా వత్తబ్బాని నామరూపసళాయతనాని అవత్వా ఫస్సో వుత్తో. తాని హి రూపమిస్సకత్తా కమ్మసమ్పయుత్తానేవ న హోన్తి, ఇదఞ్చ వట్టదుక్ఖం కమ్మతో వా సమ్భవేయ్య కమ్మసమ్పయుత్తధమ్మతో వాతి.

౭౪౨-౩. భవసోతానుసారినన్తి తణ్హానుసారినం. **పరిఞ్ఞాయాతి** తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా. **అఞ్ఞాయాతి** అరహత్తమగ్గపఞ్ఞాయ ఞత్వా. **ఉపసమే రతాతి** ఫలసమాపత్తివసేన నిబ్బానే రతా. **ఫస్సాభిసమయాతి** ఫస్సనిరోధా. సేసం పాకటమేవ.

(౭) సత్తమవారే **వేదనాపచ్చయాతి** కమ్మసమ్పయుత్తవేదనాపచ్చయా.

౭౪౪-౫. అదుక్ఖమసుఖం సహాతి అదుక్ఖమసుఖేన సహ. **ఏతం దుక్ఖన్తి ఞత్వానాతి** ఏతం సబ్బం వేదయితం "దుక్ఖకారణ"న్తి ఞత్వా, విపరిణామట్ఠితిఅఞ్ఞాణదుక్ఖతాహి వా దుక్ఖం ఞత్వా. **మోసధమ్మన్తి** నస్సనధమ్మం. **పలోకినన్తి**

జరామరణేహి పలుజ్జనధమ్మం. **ఫుస్స ఫుస్సాతి** ఉదయబ్బయఞాణేన ఫుసిత్వా ఫుసిత్వా. **వయం పస్సన్తి** అన్తే భఙ్గమేవ పస్సన్తో. **ఏవం తత్థ విజానతీతి** ఏవం తా వేదనా విజానాతి, తత్థ వా దుక్ఖభావం విజానాతి. **వేదనానం ఖయాతి** తతో పరం మగ్గఞాణేన కమ్మసమ్పయుత్తానం వేదనానం ఖయా. సేసముత్తానమేవ.

(౮) అట్ఠమవారే **తణ్హాపచ్చయాతి** కమ్మసమ్భారతణ్హాపచ్చయా .

౭౪౭. ఏతమాదీనవం ఞత్వా, తణ్హం దుక్ఖస్స సమ్భవన్తి ఏతం దుక్ఖస్స సమ్భవం తణ్హాయ ఆదీనవం ఞత్వా. సేసముత్తానమేవ.

(౯) నవమవారే **ఉపాదానపచ్చయాతి** కమ్మసమ్భారఉపాదానపచ్చయా.

౭౪౮-౯. భవోతి విపాకభవో ఖన్ధపాతుభావో. **భూతో దుక్ఖన్తి** భూతో సమ్భూతో వట్టదుక్ఖం నిగచ్ఛతి. **జాతస్స మరణన్తి** యత్రాపి “భూతో సుఖం నిగచ్ఛతీ”తి బాలా మఞ్ఞన్తి, తత్రాపి దుక్ఖమేవ దస్సేన్తో ఆహ – “జాతస్స మరణం హోతీ”తి. దుతియగాథాయ యోజనా – అనిచ్చాదీహి సమ్మదఞ్ఞాయ పణ్డితా ఉపాదానక్ఖయా జాతిక్ఖయం నిబ్బానం అభిఞ్ఞాయ న గచ్ఛన్తి పునబ్భవన్తి.

(౧౦) దసమవారే **ఆరమ్భపచ్చయాతి** కమ్మసమ్పయుత్తవీరియపచ్చయా.

౭౫౧. అనారమ్భే విముత్తినోతి అనారమ్భే నిబ్బానే విముత్తస్స. సేసముత్తానమేవ.

(౧౧) ఏకాదసమవారే **ఆహారపచ్చయాతి** కమ్మసమ్పయుత్తాహారపచ్చయా. అపరో నయో – చతుబ్బిధా సత్తా రూపూపగా, వేదనూపగా, సఞ్ఞూపగా, సఙ్ఖారూపగాతి. తత్థ ఏకాదసవిధాయ కామధాతుయా సత్తా **రూపూపగా** కబళీకారాహారసేవనతో. రూపధాతుయా సత్తా అఞ్ఞత్ర అసఞ్ఞేహి **వేదనూపగా** ఫస్సాహారసేవనతో. హేట్ఠా తివిధాయ అరూపధాతుయా సత్తా **సఞ్ఞూపగా** సఞ్ఞాభినిబ్బత్తమనోసఞ్చేతనాహారసేవనతో . భవగ్గే సత్తా **సఙ్ఖారూపగా** సఙ్ఖారాభినిబ్బత్తవిఞ్ఞాణాహారసేవనతోతి. ఏవమ్పి యం కిఞ్చి దుక్ఖం సమ్భోతి, సబ్బం ఆహారపచ్చయాతి వేదితబ్బం.

౭౫౫. ఆరోగ్యన్తి నిబ్బానం. **సఙ్ఖాయ సేవీతి** చత్తారో పచ్చయే పచ్చవేక్ఖిత్వా సేవమానో, “పఞ్చక్ఖన్ధా ద్వాదసాయతనాని అట్ఠారసధాతుయో”తి ఏవం వా లోకం సఙ్ఖాయ “అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా”తి ఞాణేన సేవమానో. **ధమ్మట్ఠోతి** చతుసచ్చధమ్మే ఠితో. **సఙ్ఖ్యం నోపేతీతి** “దేవో”తి వా “మనుస్సో”తి వా ఆదికం సఙ్ఖ్యం న గచ్ఛతి. సేసముత్తానమేవ.

(౧౨) ద్వాదసమవారే **ఇఞ్జితపచ్చయాతి** తణ్హామానదిట్ఠికమ్మకిలేసఇఞ్జితేసు యతో కుతోచి కమ్మసమ్భారిఞ్జితపచ్చయా.

౭౫౭. ఏజం వోస్సజ్జాతి తణ్హం చజిత్వా. **సఙ్ఖారే ఉపరున్ధియాతి** కమ్మం కమ్మసమ్పయుత్తే చ సఙ్ఖారే నిరోధేత్వా. సేసముత్తానమేవ.

(౧౩) తేరసమవారే **నిస్సితస్స చలితన్తి** తణ్హాయ తణ్హాదిట్ఠిమానేహి వా ఖన్ధే నిస్సితస్స సీహసుత్తే (సం॰ ని॰ ౩.౭౮) దేవానం వియ భయచలనం హోతి. సేసముత్తానమేవ.

(౧౪) చుద్దసమవారే **రూపేహీతి** రూపభవేహి రూపసమాపత్తీహి వా. **అరూపాతి** అరూపభవా అరూపసమాపత్తియో వా. **నిరోధోతి** నిబ్బానం.

౭౬౧. మచ్చుహాయినోతి మరణమచ్చు కిలేసమచ్చు దేవపుత్తమచ్చుహాయినో, తివిధమ్పి తం మచ్చుం హిత్వా గామినోతి వుత్తం హోతి. సేసముత్తానమేవ.

(౧౫) పన్నరసమవారే **యన్తి** నామరూపం సన్ధాయాహ. తఞ్హి లోకేన ధువసుభసుఖత్తవసేన "ఇదం సచ్చ"న్తి ఉపనిజ్ఝాయితం దిట్ఠమాలోకితం. **తదమరియానన్తి** ఇదం అరియానం, అనునాసికఇకారలోపం కత్వా వుత్తం. **ఏతం ముసాతి** ఏతం ధువాదివసేన గహితమ్పి ముసా, న తాదిసం హోతీతి. పున **యన్తి** నిబ్బానం సన్ధాయాహ. తఞ్హి లోకేన రూపవేదనాదీనమభావతో "ఇదం ముసా నత్థి కిఞ్చీ"తి ఉపనిజ్ఝాయితం. **తదమరియానం ఏతం సచ్చన్తి** తం ఇదం అరియానం ఏతం నిక్కిలేససఙ్ఖాతా సుభభావా, పవత్తిదుక్ఖపటిపక్ఖసఙ్ఖాతా సుఖభావా, అచ్చన్తసన్తిసఙ్ఖాతా నిచ్చభావా చ అనపగమనేన పరమత్థతో "సచ్చ"న్తి యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ సుదిట్ఠం.

౭౬౨-౩. అనత్తని అత్తమానిన్తి అనత్తని నామరూపే అత్తమానిం. **ఇదం సచ్చన్తి మఞ్ఞతీతి** ఇదం నామరూపం ధువాదివసేన "సచ్చ"న్తి మఞ్ఞతి. **యేన యేన హీతి** యేన యేన రూపే వా వేదనాయ వా "మమ రూపం, మమ వేదనా"తిఆదినా నయేన మఞ్ఞన్తి. **తతో తన్తి** తతో మఞ్ఞితాకారా తం నామరూపం **హోతి అఞ్ఞథా**. కిం కారణం? **తఞ్హి తస్స ముసా హోతి,** యస్మా తం యథామఞ్ఞితాకారా ముసా హోతి, తస్మా అఞ్ఞథా హోతీతి అత్థో. కస్మా పన ముసా హోతీతి? **మోసధమ్మఞ్హి ఇత్తరం,** యస్మా యం ఇత్తరం పరిత్తపచ్చుపట్ఠానం, తం మోసధమ్మం నస్సనధమ్మం హోతి, తథారూపఞ్చ నామరూపన్తి. **సచ్చాభిసమయాతి** సచ్చావబోధా. సేసముత్తానమేవ.

(౧౬) సోళసమవారే **యన్తి** ఛబ్బిధమిట్ఠారమ్మణం సన్ధాయాహ. తఞ్హి లోకేన సలభమచ్ఛమక్కటాదీహి పదీపబళిసలేపాదయో వియ "ఇదం సుఖ"న్తి ఉపనిజ్ఝాయితం. **తదమరియానం ఏతం దుక్ఖన్తి** తం ఇదం అరియానం "కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమా, విరూపరూపేన మథేన్తి చిత్త"న్తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౫౦; చూళని॰ ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౩౬) నయేన "ఏతం దుక్ఖ"న్తి యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ సుదిట్ఠం. పున **యన్తి** నిబ్బానమేవ సన్ధాయాహ. తఞ్హి లోకేన కామగుణాభావా "దుక్ఖ"న్తి ఉపనిజ్ఝాయితం. **తదమరియానన్తి** తం ఇదం అరియానం పరమత్థసుఖతో "ఏతం సుఖ"న్తి యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ సుదిట్ఠం.

౭౬౫-౬. కేవలాతి అనవసేసా. **ఇట్ఠాతి** ఇచ్ఛితా పత్థితా. **కన్తాతి** పియా. **మనాపాతి** మనవుడ్ఢికరా. **యావతత్థీతి వుచ్చతీతి** యావతా ఏతే ఛ ఆరమ్మణా అత్థీతి వుచ్చన్తి. వచనబ్యత్తయో వేదితబ్బో. **ఏతే వోతి** ఏత్థ **వోతి** నిపాతమత్తం.

౭౬౭-౮. సుఖన్తి దిట్ఠమరియేహి, సక్కాయస్సుపరోధనన్తి "సుఖ"మితి అరియేహి పఞ్చక్ఖన్ధనిరోధో దిట్ఠో, నిబ్బానన్తి వుత్తం హోతి. **పచ్చనీకమిదం హోతీతి** పటిలోమమిదం దస్సనం హోతి. **పస్సతన్తి** పస్సన్తానం, పణ్డితానన్తి వుత్తం హోతి. **యం పరేతి** ఏత్థ **యన్తి** వత్థుకామే సన్ధాయాహ. పున **యం పరేతి** ఏత్థ నిబ్బానం.

౭౬౯-౭౧. పస్సాతి సోతారం ఆలపతి. **ధమ్మన్తి** నిబ్బానధమ్మం. **సమ్పమూళ్హేత్థవిద్దసూతి** సమ్పమూళ్హా ఏత్థ అవిద్దసూ బాలా. కింకారణం సమ్పమూళ్హా? **నివుతానం తమో హోతి , అన్ధకారో అపస్సతం** , బాలానం అవిజ్జాయ నివుతానం ఓత్థటానం అన్ధభావకరణో తమో హోతి, యేన నిబ్బానధమ్మం దట్ఠుం న సక్కోన్తి. **సతఞ్చ వివటం హోతి, ఆలోకో పస్సతామివాతి** సతఞ్చ సప్పురిసానం పఞ్ఞాదస్సనేన పస్సతం ఆలోకోవ వివటం హోతి నిబ్బానం. **సన్తికే న విజానన్తి, మగా ధమ్మస్సకోవిదాతి** యం అత్తనో సరీరే తచపఞ్చకమత్తం పరిచ్ఛిన్దిత్వా అనన్తరమేవ అధిగన్తబ్బతో, అత్తనో ఖన్ధానం వా నిరోధమత్తతో సన్తికే నిబ్బానం, తం ఏవం సన్తికే సన్తమ్పి న విజానన్తి మగభూతా జనా మగ్గామగ్గధమ్మస్స సచ్చధమ్మస్స వా అకోవిదా, సబ్బథా **భవరాగ...పే.... సుసమ్బుధో**. తత్థ **మారధేయ్యానుపన్నేహీతి** తేభూమకవట్టం అనుపన్నేహి.

౭౭౨. పచ్ఛిమగాథాయ సమ్బన్ధో ''ఏవం అసుసమ్బుధం **కో ను అఞ్ఞత్ర మరియేహీ**''తి. తస్సత్థో – ఠపేత్వా అరియే కో ను అఞ్ఞో నిబ్బానపదం జానితుం అరహతి, యం పదం చతుత్థేన అరియమగ్గేన సమ్మదఞ్ఞాయ అనన్తరమేవ అనాసవా హుత్వా కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బన్తి, సమ్మదఞ్ఞాయ వా అనాసవా హుత్వా అన్తే అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బన్తీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి.

అత్తమనాతి తుట్ఠమనా. **అభినన్దున్తి** అభినన్దింసు. **ఇమస్మిఞ్చ పన వేయ్యాకరణస్మిన్తి** ఇమస్మిం సోళసమే వేయ్యాకరణే. **భఞ్ఞమానేతి** భణియమానే. సేసం పాకటమేవ.

ఏవం సబ్బేసుపి సోళససు వేయ్యాకరణేసు సట్ఠిమత్తే సట్ఠిమత్తే కత్వా సట్ఠిఅధికానం నవన్నం భిక్ఖుసతానం అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తాని విముచ్చింసు, సోళసక్ఖత్తుం చత్తారి చత్తారి కత్వా చతుసట్ఠి సచ్చానేత్థ వేనేయ్యవసేన నానప్పకారతో దేసితానీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ద్వయతానుపస్సనాసుత్తవణ్ణనా

నిట్ఠితా.

నిట్ఠితో చ తతియో వగ్గో అత్థవణ్ణనానయతో, నామేన

మహావగ్గోతి.

౪. అట్ఠకవగ్గో

౧. కామసుత్తవణ్ణనా

౭౭౩. కామం కామయమానస్సాతి కామసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవతి కిర సావత్థియం విహరన్తే అఞ్ఞతరో బ్రాహ్మణో సావత్థియా జేతవనస్స చ అన్తరే అచిరవతీనదీతీరే “యవం వపిస్సామీ”తి ఖేత్తం కసతి. భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో పిణ్డాయ పవిసన్తో తం దిస్వా ఆవజ్జేన్తో అద్దస – “అస్స బ్రాహ్మణస్స యవా వినస్సిస్సన్తీ”తి, పున ఉపనిస్సయసమ్పత్తిం ఆవజ్జేన్తో చస్స సోతాపత్తిఫలస్స ఉపనిస్సయం అద్దస. “కదా పాపుణేయ్యా”తి ఆవజ్జేన్తో “సస్సే వినట్ఠే సోకాభిభూతో ధమ్మదేసనం సుత్వా”తి అద్దస. తతో చిన్తేసి – “సచాహం తదా ఏవ బ్రాహ్మణం ఉపసఙ్కమిస్సామి, న మే ఓవాదం సోతబ్బం మఞ్ఞిస్సతి. నానారుచికా హి బ్రాహ్మణా, హన్ద, నం ఇతో పభుతియేవ సఙ్గణ్హామి, ఏవం మయి ముదుచిత్తో హుత్వా తదా ఓవాదం సోస్సతీ”తి బ్రాహ్మణం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – “కిం, బ్రాహ్మణ, కరోసీ”తి. బ్రాహ్మణో “ఏవం ఉచ్చాకులీనో సమణో గోతమో మయా సద్ధిం పటిసన్థారం కరోతీ”తి తావతకేనేవ భగవతి పసన్నచిత్తో హుత్వా “ఖేత్తం, భో గోతమ, కసామి యవం వపిస్సామీ”తి ఆహ. అథ సారిపుత్తత్థేరో చిన్తేసి – “భగవా బ్రాహ్మణేన సద్ధిం పటిసన్థారం అకాసి, న చ అహేతు అప్పచ్చయా తథాగతా ఏవం కరోన్తి, హన్దాహమ్పి తేన సద్ధిం పటిసన్థారం కరోమీ”తి బ్రాహ్మణం ఉపసఙ్కమిత్వా తథేవ పటిసన్థారమకాసి. ఏవం మహామోగ్గల్లానత్థేరో సేసా చ అసీతి మహాసావకా. బ్రాహ్మణో అతీవ అత్తమనో అహోసి.

అథ భగవా సమ్పజ్జమానేపి సస్సే ఏకదివసం కతభత్తకిచ్చో సావత్థితో జేతవనం గచ్ఛన్తో మగ్గా ఓక్కమ్మ బ్రాహ్మణస్స సన్తికం గన్త్వా ఆహ – “సున్దరం తే, బ్రాహ్మణ, యవక్ఖేత్త”న్తి. “ఏవం, భో గోతమ, సున్దరం, సచే సమ్పజ్జిస్సతి, తుమ్హాకమ్పి సంవిభాగం కరిస్సామీ”తి. అథస్స చతుమాసచ్చయేన యవా నిప్పజ్జింసు. తస్స “అజ్జ వా స్వే వా లాయిస్సామీ”తి ఉస్సుక్కం కురుమానస్సేవ మహామేఘో ఉట్ఠహిత్వా సబ్బరత్తిం వస్సి. అచిరవతీ నదీ పూరా ఆగన్త్వా సబ్బం యవం వహి. బ్రాహ్మణో సబ్బరత్తిం అనత్తమనో హుత్వా పభాతే నదీతీరం గతో సబ్బం సస్సవిపత్తిం దిస్వా “వినట్ఠోమ్హి, కథం దాని జీవిస్సామీ”తి బలవసోకం ఉప్పాదేసి . భగవాపి తమేవ రత్తిం పచ్చూససమయే బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో “అజ్జ బ్రాహ్మణస్స ధమ్మదేసనాకాలో”తి ఞత్వా భిక్ఖాచారవత్తేన సావత్థిం పవిసిత్వా బ్రాహ్మణస్స ఘరద్వారే అట్ఠాసి. బ్రాహ్మణో భగవన్తం దిస్వా “సోకాభిభూతం మం అస్సాసేతుకామో సమణో గోతమో ఆగతో”తి చిన్తేత్వా ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా పత్తం గహేత్వా భగవన్తం నిసీదాపేసి. భగవా జానన్తోవ బ్రాహ్మణం పుచ్ఛి – “కిం బ్రాహ్మణ పదుట్ఠచిత్తో విహాసీ”తి? ఆమ, భో గోతమ, సబ్బం మే యవక్ఖేత్తం ఉదకేన వుళ్హన్తి. అథ భగవా “న, బ్రాహ్మణ, విపన్నే దోమనస్సం, సమ్పన్నే చ సోమనస్సం కాతబ్బం. కామా హి నామ సమ్పజ్జన్తిపి విపజ్జన్తిపీ”తి వత్వా తస్స బ్రాహ్మణస్స సప్పాయం ఞత్వా ధమ్మదేసనావసేన ఇమం సుత్తమభాసి. తత్థ సఙ్ఖేపతో పదత్థసమ్బన్ధమత్తమేవ వణ్ణయిస్సామ, విత్థారో పన నిద్దేసే (మహాని॰ ౧) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. యథా చ ఇమస్మిం సుత్తే, ఏవం ఇతో పరం సబ్బసుత్తేసు.

తత్థ **కామన్తి** మనాపియరూపాదితేభూమకధమ్మసఙ్ఖాతం వత్థుకామం, **కామయమానస్సాతి** ఇచ్ఛమానస్స. **తస్స చే తం సమిజ్ఝతీతి** తస్స కామయమానస్స సత్తస్స తం కామసఙ్ఖాతం వత్థు సమిజ్ఝతి చే, సచే సో తం లభతీతి వుత్తం హోతి. **అద్ధా పీతిమనో హోతీతి** ఏకంసం తుట్ఠచిత్తో హోతి. **లద్ధాతి** లభిత్వా. **మచ్చోతి** సత్తో. **యదిచ్ఛతీతి** యం ఇచ్ఛతి.

౭౭౪. తస్స చే కామయానస్సాతి తస్స పుగ్గలస్స కామే ఇచ్ఛమానస్స, కామేన వా యాయమానస్స. **ఛన్దజాతస్సాతి** జాతతణ్హస్స. **జన్తునోతి** సత్తస్స. **తే కామా పరిహాయన్తీతి** తే కామా పరిహాయన్తి చే. **సల్లవిద్ధోవ రుప్పతీతి** అథ అయోమయాదినా సల్లేన విద్ధో వియ పీళియతి.

౭౭౫. తతియగాథాయ సఙ్ఖేపత్థో – **యో** పన ఇమే **కామే** తత్థ ఛన్దరాగవిక్ఖమ్భనేన వా సముచ్ఛేదేన వా అత్తనో పాదేన **సప్పస్స** సిరం ఇవ **పరివజ్జేతి. సో** భిక్ఖు సబ్బం లోకం విసరిత్వా ఠితత్తా **లోకే విసత్తికా**సఙ్ఖాతం తణ్హం **సతో** హుత్వా **సమతివత్తతీతి**.

౭౭౬-౮. తతో పరాసం తిస్సన్నం గాథానం అయం సఙ్ఖేపత్థో – **యో** ఏతం సాలిక్ఖేత్తాదిం **ఖేత్తం** వా ఘరవత్థాదిం **వత్థుం** వా కహాపణసఙ్ఖాతం **హిరఞ్ఞం** వా గోఅస్సభేదం **గవాస్సం** వా ఇత్థిసఞ్ఞికా **థియో** వా ఞాతిబన్ధవాదీ **బన్ధూ** వా అఞ్ఞే వా మనాపియరూపాదీ **పుథు కామే అనుగిజ్ఝతి,** తం పుగ్గలం **అబల**సఙ్ఖాతా కిలేసా **బలీయన్తి** సహన్తి మద్దన్తి, సద్ధాబలాదివిరహేన వా అబలం తం పుగ్గలం అబలా కిలేసా బలీయన్తి, అబలత్తా బలీయన్తీతి అత్థో. అథ తం కామగిద్ధం కామే రక్ఖన్తం పరియేసన్తఞ్చ సీహాదయో చ పాకట**పరిస్సయా** కాయదుచ్చరితాదయో చ అపాకట**పరిస్సయా మద్దన్తి, తతో** అపాకటపరిస్సయేహి అభిభూతం **తం** పుగ్గలం జాతిఆది**దుక్ఖం భిన్నం నావం ఉదకం వియ అన్వేతి. తస్మా** కాయగతాసతిఆదిభావనాయ **జన్తు సదా సతో** హుత్వా విక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదవసేన రూపాదీసు వత్థుకామేసు సబ్బప్పకారమ్పి కిలేసకామం పరివజ్జేన్తో **కామాని పరివజ్జయే**. ఏవం **తే** కామే **పహాయ** తప్పహానకరమగ్గేనేవ చతుబ్బిధమ్పి **తరే ఓఘం** తరేయ్య తరితుం సక్కుణేయ్య. తతో యథా పురిసో ఉదకగరుకం **నావం సిఞ్చిత్వా** లహుకాయ నావాయ అప్పకసిరేనేవ **పారగూ** భవేయ్య, పారం గచ్ఛేయ్య, ఏవమేవ అత్తభావనావం కిలేసూదకగరుకం సిఞ్చిత్వా లహుకేన అత్తభావేన పారగూ భవేయ్య, సబ్బధమ్మపారం నిబ్బానం గతో భవేయ్య, అరహత్తప్పత్తియా గచ్ఛేయ్య చ, అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాతీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే బ్రాహ్మణో చ బ్రాహ్మణీ చ సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహింసూతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ కామసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. గుహట్ఠకసుత్తవణ్ణనా

౭౭౯. సత్తో గుహాయన్తి గుహట్ఠకసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవతి కిర సావత్థియం విహరన్తే ఆయస్మా పిణ్డోలభారద్వాజో కోసమ్బియం గఙ్గాతీరే ఉదేనస్స ఉయ్యానం, తత్థ అగమాసి సీతలే పదేసే దివావిహారం నిసీదితుకామో. అఞ్ఞదాపి చాయం గచ్ఛతేవ తత్థ పుబ్బాసేవనేన యథా గవమ్పతిత్థేరో తావతింసభవనన్తి వుత్తనయమేతం వఙ్గీససుత్తవణ్ణనాయం. సో తత్థ గఙ్గాతీరే సీతలే రుక్ఖమూలే సమాపత్తిం అప్పేత్వా దివావిహారం నిసీది. రాజాపి ఖో ఉదేనో తం దివసంయేవ ఉయ్యానకీళికం గన్త్వా బహుదేవ దివసభాగం నచ్చగీతాదీహి ఉయ్యానే కీళిత్వా పానమదమత్తో ఏకిస్సా ఇత్థియా అఙ్కే సీసం కత్వా సయి. సేసిత్థియో "సుత్తో రాజా"తి ఉట్ఠహిత్వా ఉయ్యానే పుప్ఫఫలాదీని గణ్హన్తియో థేరం దిస్వా హిరోత్తప్పం ఉపట్ఠాపేత్వా "మా సద్దం అకత్థా"తి అఞ్ఞమఞ్ఞం నివారేత్వా అప్పసద్దా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా థేరం సమ్పరివారేత్వా నిసీదింసు. థేరో సమాపత్తితో వుట్ఠాయ తాసం ధమ్మం దేసేసి, తా తుట్ఠా "సాధు సాధూ"తి వత్వా సుణన్తి.

రఞ్ఞో సీసం అజ్కేనాదాయ నిసిన్నిత్థీ “ఇమా మం ఓహాయ కీళన్తీ”తి తాసు ఇస్సాపకతా ఊరుం చాలేత్వా రాజానం పటోధేసి. రాజా పటిబుజ్ఝిత్వా ఇత్థాగారం అపస్సన్తో “కుహిం ఇమా వసలియో”తి ఆహ. సా ఆహ – “తుమ్హేసు అబహుకతా ‘సమణం రమయిస్సామా’తి గతా”తి. సో కుద్ధో థేరాభిముఖో అగమాసి. తా ఇత్థియో రాజానం దిస్వా ఏకచ్చా ఉట్ఠహింసు, ఏకచ్చా “మహారాజ, పబ్బజితస్స సన్తికే ధమ్మం సుణామా”తి న ఉట్ఠహింసు. సో తేన భియ్యోసోమత్తాయ కుద్ధో థేరం అవన్దిత్వావ “కిమత్థం ఆగతోసీ”తి ఆహ. “వివేకత్థం మహారాజా”తి. సో “వివేకత్థాయ ఆగతా ఏవం ఇత్థాగారపరివుతా నిసీదన్తీ”తి వత్వా “తవ వివేకం కథేహీ”తి ఆహ. థేరో విసారదోపి వివేకకథాయ “నాయం అఞ్ఞాతుకామో పుచ్ఛతీ”తి తుణ్హీ అహోసి. రాజా “సచే న కథేసి, తమ్బకిపిల్లికేహి తం ఖాదాపేస్సామీ”తి అఞ్ఞతరస్మిం అసోకరుక్ఖే తమ్బకిపిల్లికపుటం గణ్హన్తో అత్తనోవ ఉపరి వికిరి. సో సరీరం పుఞ్ఛిత్వా అఞ్ఞం పుటం గహేత్వా థేరాభిముఖో అగమాసి. థేరో “సచాయం రాజా మయి అపరజ్ఝేయ్య , అపాయాభిముఖో భవేయ్యా”తి తం అనుకమ్పమానో ఇద్ధియా ఆకాసం అబ్భుగ్గన్త్వా గతో.

తతో ఇత్థియో ఆహంసు – “మహారాజ, అఞ్ఞే రాజానో ఈదిసం పబ్బజితం దిస్వా పుప్ఫగన్ధాదీహి పూజేన్తి, త్వం తమ్బకిపిల్లికపుటేన ఆసాదేతుం ఆరద్ధో అహోసి, కులవంసం నాసేతుం ఉట్ఠితో”తి. సో అత్తనో దోసం ఞత్వా తుణ్హీ హుత్వా ఉయ్యానపాలం పుచ్ఛి – “అఞ్ఞమ్పి దివసం థేరో ఇధాగచ్ఛతీ”తి? “ఆమ, మహారాజా”తి. తేన హి యదా ఆగచ్ఛతి, తదా మే ఆరోచేయ్యాసీతి. సో ఏకదివసం థేరే ఆగతే ఆరోచేసి. రాజాపి థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా పాణేహి సరణం గతో అహోసి. తమ్బకిపిల్లికపుటేన ఆసాదితదివసే పన థేరో ఆకాసేనాగన్త్వా పున పథవియం నిముజ్జిత్వా భగవతో గన్ధకుటియం ఉమ్ముజ్జి. భగవాపి ఖో దక్ఖిణేన పస్సేన సతో సమ్పజానో సీహసేయ్యం కప్పయమానో థేరం దిస్వా “కిం, భారద్వాజ, అకాలే ఆగతోసీ”తి ఆహ. థేరో “ఆమ భగవా”తి వత్వా సబ్బం తం పవత్తిం ఆరోచేసి. తం సుత్వా భగవా “కిం కరిస్సతి తస్స వివేకకథా కామగుణగిద్ధస్సా”తి వత్వా దక్ఖిణేన పస్సేన నిపన్నో ఏవ థేరస్స ధమ్మదేసనత్థం ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **సత్తో**తి లగ్గో. **గుహాయ**న్తి కాయే. కాయో హి రాగాదీనం వాళానం వసనోకాసతో “గుహా”తి వుచ్చతి. **బహునాభిఛన్నో**తి బహునా రాగాదికిలేసజాలేన అభిచ్ఛన్నో. ఏతేన అజ్ఝత్తబన్ధనం వుత్తం. **తిట్ఠ**న్తి రాగాదివసేన తిట్ఠన్తో. **నరో**తి సత్తో. **మోహనస్మిం పగాళ్హో**తి మోహనం వుచ్చతి కామగుణా. ఏత్థ హి దేవమనుస్సా ముయ్హన్తి, తేసు అజ్ఝోగాళ్హో హుత్వా . ఏతేన బహిద్ధాబన్ధనం వుత్తం. **దూరే వివేకా హి తథావిధో సో**తి సో తథారూపో నరో తివిధాపి కాయవివేకాదికా వివేకా దూరే అనాసన్నే. కింకారణా? **కామా హి లోకే న హి సుప్పహాయా,** యస్మా లోకే కామా సుప్పహాయా న హోన్తీతి వుత్తం హోతి.

౭౮౦. ఏవం పఠమగాథాయ “దూరే వివేకా తథావిధో”తి సాధేత్వా పున తథావిధానం సత్తానం ధమ్మతం ఆవికరోన్తో **‘‘ఇచ్ఛానిదానా’’**తి గాథమాహ. తత్థ **ఇచ్ఛానిదానా**తి తణ్హాహేతుకా. **భవసాతబద్ధా**తి సుఖవేదనాదిమ్హి భవసాతే బద్ధా. **తే దుప్పముఞ్చా**తి తే భవసాతవత్థుభూతా ధమ్మా, తే వా తత్థ బద్ధా ఇచ్ఛానిదానా సత్తా దుప్పమోచయా. **న హి అఞ్ఞమోక్ఖా**తి అఞ్ఞేన చ మోచేతుం న సక్కోన్తి. కారణవచనం వా ఏతం, తే సత్తా దుప్పముఞ్చా. కస్మా? యస్మా అఞ్ఞేన మోచేతబ్బా న హోన్తి. యది పన ముఞ్చేయ్యుం, సకేన థామేన ముఞ్చేయ్యున్తి అయమస్స అత్థో. **పచ్ఛా పురే వాపి అపేక్ఖమానా**తి అనాగతే అతీతే వా కామే అపేక్ఖమానా. **ఇమేవ కామే పురిమేవ జప్పన్తి** ఇమే వా పచ్చుప్పన్నే కామే పురిమే వా దువిధేపి అతీతానాగతే బలవతణ్హాయ పత్థయమానా. ఇమేసఞ్చ ద్విన్నం పదానం “తే దుప్పముఞ్చా న హి

అఞ్ఞమోక్ఖా”తి ఇమినా సహ సమ్బన్ధో వేదితబ్బో, ఇతరథా “అపేక్ఖమానా జప్పం కిం కరోన్తి కిం వా కతా”తి న పఞ్ఞాయేయ్యుం.

౭౭౧-౨. ఏవం పఠమగాథాయ “దూరే వివేకా తథావిధో”తి సాధేత్వా దుతియగాథాయ చ తథావిధానం సత్తానం ధమ్మతం ఆవికత్వా ఇదాని నేసం పాపకమ్మకరణం ఆవికరోన్తో **‘‘కామేసు గిద్ధా’’**తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **తే** సత్తా **కామేసు** పరిభోగతణ్హాయ **గిద్ధా** పరియేసనాదిమనుయుత్తత్తా **పసుతా** సమ్మోహమాపన్నత్తా **పమూళ్హా** అవగమనతాయ మచ్ఛరితాయ బుద్ధాదీనం వచనం అనాదియనతాయ చ **అవదానియా.** కాయవిసమాదిమ్హి **విసమే నివిట్ఠా** అన్తకాలే **మరణదుక్ఖూపనీతా ‘‘కింసూ భవిస్సామ ఇతో చుతాసే’’**తి **పరిదేవయన్తీ**తి. యస్మా ఏతదేవ, **తస్మా హి సిక్ఖేథ...పే.... మాహు ధీరా**తి. తత్థ **సిక్ఖేథా**తి తిస్సో సిక్ఖా ఆపజ్జేయ్య. **ఇధేవా**తి ఇమస్మింయేవ సాసనే. సేసముత్తానమేవ.

౭౭౩. ఇదాని యే తథా న కరోన్తి, తేసం బ్యసనప్పత్తిం దస్సేన్తో **‘‘పస్సామీ’’**తి గాథమాహ. తత్థ **పస్సామీ**తి మంసచక్ఖుఆదీహి పేక్ఖామి. **లోకే**తి అపాయాదిమ్హి. **పరిఫన్దమాన**న్తి ఇతో చితో చ ఫన్దమానం. **పజం ఇమ**న్తి ఇమం సత్తకాయం. **తణ్హగత**న్తి తణ్హాయ గతం అభిభూతం, నిపాతితన్తి అధిప్పాయో. **భవేసూ**తి కామభవాదీసు. **హీనా నరా**తి హీనకమ్మన్తా నరా. **మచ్చుముఖే లపన్తీ**తి అన్తకాలే సమ్పత్తే మరణముఖే పరిదేవన్తి. **అవీతతణ్హాసే**తి అవిగతతణ్హా. **భవాభవేసూ**తి కామభవాదీసు. అథ వా **భవాభవేసూ**తి భవభవేసు, పునప్పునభవేసూతి వుత్తం హోతి.

౭౭౪. ఇదాని యస్మా అవీతతణ్హా ఏవం ఫన్దన్తి చ లపన్తి చ, తస్మా తణ్హావినయే సమాదపేన్తో **‘‘మమాయితే’’**తి గాథమాహ. తత్థ **మమాయితే**తి తణ్హాదిట్ఠిమమత్తేహి “మమ”న్తి పరిగ్గహితే వత్థుస్మిం. **పస్సథా**తి సోతారే ఆలపన్తో ఆహ. **ఏతమ్పీ**తి ఏతమ్పి ఆదీనవం. సేసం పాకటమేవ.

౭౭౫. ఏవమేత్థ పఠమగాథాయ అస్సాదం, తతో పరాహి చతూహి ఆదీనవఞ్చ దస్సేత్వా ఇదాని సఉపాయం నిస్సరణం నిస్సరణానిసంసఞ్చ దస్సేతుం సబ్బాహి వా ఏతాహి కామానం ఆదీనవం ఓకారం సంకిలేసఞ్చ దస్సేత్వా ఇదాని నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసం దస్సేతుం **‘‘ఉభోసు అన్తేసూ’’**తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **ఉభోసు** అన్తేసూతి ఫస్సఫస్ససముదయాదీసు ద్వీసు పరిచ్ఛేదేసు. **వినేయ్య ఛన్ద**న్తి ఛన్దరాగం వినేత్వా. **ఫస్సం పరిఞ్ఞాయా**తి చక్ఖుసమ్ఫస్సాదిఫస్సం, ఫస్సానుసారేన వా తంసమ్పయుత్తే సబ్బేపి అరూపధమ్మే, తేసం వత్థుద్వారారమ్మణవసేన రూపధమ్మే చాతి సకలమ్పి నామరూపం తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా. **అనానుగిద్ధో**తి రూపాదీసు సబ్బధమ్మేసు అగిద్ధో. **యదత్తగరహీ తదకుబ్బమానో**తి యం అత్తనా గరహతి, తం అకురుమానో. **నలిప్పతీ దిట్ఠసుతేసు ధీరో**తి సో ఏవరూపో ధితిసమ్పన్నో ధీరో దిట్ఠేసు చ సుతేసు చ ధమ్మేసు ద్విన్నం లేపానం ఏకేనపి లేపేన న లిప్పతి. ఆకాసమివ నిరుపలిత్తో అచ్చన్తవోదానప్పత్తో హోతి.

౭౭౬. **సఞ్ఞం పరిఞ్ఞా**తి గాథాయ పన అయం సఙ్ఖేపత్థో – న కేవలఞ్చ ఫస్సమేవ, అపిచ ఖో పన కామసఞ్ఞాదిభేదం **సఞ్ఞమ్పి**, సఞ్ఞానుసారేన వా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ నామరూపం తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా ఇమాయ పటిపదాయ చతుబ్బిధమ్పి **వితరేయ్య ఓఘం,** తతో సో తిణ్ణోఘో తణ్హాదిట్ఠి**పరిగ్గహేసు** తణ్హాదిట్ఠిలేపప్పహానేన **నోపలిత్తో** ఖీణాసవ**ముని** రాగాదిసల్లానం అబ్బూళ్హత్తా **అబ్బూళ్హసల్లో** సతివేపుల్లప్పత్తియా **అప్పమత్తో చరం,** పుబ్బభాగే వా అప్పమత్తో చరం తేన అప్పమాదచారేన అబ్బూళ్హసల్లో హుత్వా సకపరత్తభావాదిభేదం **నాసీసతీ లోకమిమం పరఞ్చ,** అఞ్ఞదత్థు చరిమచిత్తనిరోధా

నిరుపాదానో జాతవేదోవ పరినిబ్బాతీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి ధమ్మనేత్తిట్ఠపనమేవ కరోన్తో, న ఉత్తరిం ఇమాయ దేసనాయ మగ్గం వా ఫలం వా ఉప్పాదేసి ఖీణాసవస్స దేసితత్తాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ గుహట్ఠకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. దుట్ఠట్ఠకసుత్తవణ్ణనా

౭౮౭. వదన్తి వే దుట్ఠమనాపీతి దుట్ఠట్ఠకసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఆదిగాథాయ తావ ఉప్పత్తి – మునిసుత్తనయేన భగవతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ ఉప్పన్నలాభసక్కారం అసహమానా తిత్థియా సున్దరిం పరిబ్బాజికం ఉయ్యోజేసుం. సా కిర జనపదకల్యాణీ సేతవత్థపరిబ్బాజికావ అహోసి. సా సున్హాతా సునివత్థా మాలాగన్ధవిలేపనవిభూసితా భగవతో ధమ్మం సుత్వా సావత్థివాసీనం జేతవనతో నిక్ఖమనవేలాయ సావత్థితో నిక్ఖమిత్వా జేతవనాభిముఖీ గచ్ఛతి. మనుస్సేహి చ “కుహిం గచ్ఛసీ”తి పుచ్ఛితా “సమణం గోతమం సావకే చస్స రమయితుం గచ్ఛామీ”తి వత్వా జేతవనద్వారకోట్ఠకే విచరిత్వా జేతవనద్వారకోట్ఠకే పిదహితే నగరం పవిసిత్వా పభాతే పున జేతవనం గన్త్వా గన్ధకుటిసమీపే పుప్ఫాని విచినన్తీ వియ చరతి . బుద్ధుపట్ఠానం ఆగతేహి చ మనుస్సేహి “కిమత్థం ఆగతాసీ”తి పుచ్ఛితా యంకిఞ్చిదేవ భణతి. ఏవం అడ్ఢమాసమత్తే వీతిక్కన్తే తిత్థియా తం జీవితా వోరోపేత్వా పరిఖాతటే నిక్ఖిపిత్వా పభాతే “సున్దరిం న పస్సామా”తి కోలాహలం కత్వా రఞ్ఞో చ ఆరోచేత్వా తేన అనుఞ్ఞాతా జేతవనం పవిసిత్వా విచినన్తా వియ తం నిక్ఖిత్తట్ఠానా ఉద్ధరిత్వా మఞ్చకం ఆరోపేత్వా నగరం అభిహరిత్వా ఉపక్కోసం అకంసు. సబ్బం పాళియం (ఉదా॰ ౩౮) ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బం.

భగవా తం దివసం పచ్చూససమయే బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో “తిత్థియా అజ్జ అయసం ఉప్పాదేస్సన్తీ”తి ఞత్వా “తేసం సద్దహిత్వా మాదిసే చిత్తం పకోపేత్వా మహాజనో అపాయాభిముఖో మా అహోసీ”తి గన్ధకుటిద్వారం పిదహిత్వా అన్తోగన్ధకుటియంయేవ అచ్ఛి, న నగరం పిణ్డాయ పావిసి. భిక్ఖూ పన ద్వారం పిదహితం దిస్వా పుబ్బసదిసమేవ పవిసింసు. మనుస్సా భిక్ఖూ దిస్వా నానప్పకారేహి అక్కోసింసు. అథ ఆయస్మా ఆనన్దో భగవతో తం పవత్తిం ఆరోచేత్వా “తిత్థియేహి, భన్తే, మహాఅయసో ఉప్పాదితో, న సక్కా ఇధ వసితుం, విపులో జమ్బుదీపో, అఞ్ఞత్థ గచ్ఛామా”తి ఆహ. తత్థపి అయసే ఉట్ఠితే కుహిం గమిస్ససి ఆనన్దాతి? “అఞ్ఞం నగరం భగవా”తి. అథ భగవా “ఆగమేహి, ఆనన్ద, సత్తాహమేవాయం సద్దో భవిస్సతి, సత్తాహచ్చయేన యేహి అయసో కతో, తేసంయేవ ఉపరి పతిస్సతీ”తి వత్వా ఆనన్దత్థేరస్స ధమ్మదేసనత్థం **‘‘వదన్తి వే’’**తి ఇమం గాథమభాసి.

తత్థ **వదన్తీ**తి భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ ఉపవదన్తి. **దుట్ఠమనాపి ఏకే అథోపి వే సచ్చమనా**తి ఏకచ్చే దుట్ఠచిత్తా, ఏకచ్చే తథసఞ్ఞినోపి హుత్వా, తిత్థియా దుట్ఠచిత్తా, యే తేసం వచనం సుత్వా సద్దహింసు, తే సచ్చమనాతి అధిప్పాయో. **వాదఞ్చ జాత**న్తి ఏతం అక్కోసవాదం ఉప్పన్నం. **ముని నో ఉపేతీ**తి అకారకతాయ చ అకుప్పనతాయ చ బుద్ధముని న ఉపేతి. **తస్మా మునీ నత్థి ఖిలో కుహిఞ్చీ**తి తేన కారణేన అయం ముని రాగాదిఖిలేహి నత్థి ఖిలో కుహిఞ్చీతి వేదితబ్బో.

౭౮౮. ఇమఞ్చ గాథం వత్వా భగవా ఆనన్దత్థేరం పుచ్ఛి, “ఏవం ఖుంసేత్వా వమ్భేత్వా వుచ్చమానా భిక్ఖూ, ఆనన్ద, కిం వదన్తీ”తి. న కిఞ్చి భగవాతి. “న, ఆనన్ద, ‘అహం సీలవా’తి సబ్బత్థ తుణ్హీ భవితబ్బం, లోకే హి నాభాసమానం జానన్తి

మిస్సం బాలేహి పణ్డిత”న్తి వత్వా, “భిక్ఖూ, ఆనన్ద, తే మనుస్సే ఏవం పటిచోదేన్తూ”తి ధమ్మదేసనత్థాయ “అభూతవాదీ నిరయం ఉపేతీ”తి ఇమం గాథమభాసి. థేరో తం ఉగ్గహేత్వా భిక్ఖూ ఆహ – “మనుస్సా తుమ్హేహి ఇమాయ గాథాయ పటిచోదేతబ్బా”తి. భిక్ఖూ తథా అకంసు. పణ్డితమనుస్సా తుణ్హీ అహేసుం. రాజాపి రాజపురిసే సబ్బతో పేసేత్వా యేసం ధుత్తానం లఞ్జం దత్వా తిత్థియా తం మారాపేసుం, తే గహేత్వా నిగ్గయ్హ తం పవత్తిం ఞత్వా తిత్థియే పరిభాసి. మనుస్సాపి తిత్థియే దిస్వా లేడ్డునా పహరన్తి, పంసునా ఓకిరన్తి “భగవతో అయసం ఉప్పాదేసు”న్తి. ఆనన్దత్థేరో తం దిస్వా భగవతో ఆరోచేసి, భగవా థేరస్స ఇమం గాథమభాసి **‘‘సకఞ్హి దిట్ఠిం...పే.... వదేయ్యా’’**తి.

తస్సత్థో – యాయం దిట్ఠి తిత్థియజనస్స “సున్దరిం మారేత్వా సమణానం సక్యపుత్తియానం అవణ్ణం పకాసేత్వా ఏతేనుపాయేన లద్ధం సక్కారం సాదియిస్సామా”తి, సో తం దిట్ఠిం కథం అతిక్కమేయ్య, అథ ఖో సో అయసో తమేవ తిత్థియజనం పచ్చాగతో తం దిట్ఠిం అచ్చేతుం అసక్కోన్తం. యో వా సస్సతాదివాదీ, సోపి **సకం దిట్ఠిం కథం అచ్చయేయ్య** తేన **దిట్ఠిచ్ఛన్దేన అనునీతో** తాయ చ **దిట్ఠిరుచియా నివిట్ఠో,** అపిచ ఖో పన **సయం సమత్తాని పకుబ్బమానో** అత్తనావ పరిపుణ్ణాని తాని దిట్ఠిగతాని కరోన్తో **యథా జానేయ్య, తథేవ వదేయ్యా**తి.

౭౮౯. అథ రాజా సత్తాహచ్చయేన తం కుణపం ఛడ్డాపేత్వా సాయన్హసమయం విహారం గన్త్వా భగవన్తం అభివాదేత్వా ఆహ – “నను, భన్తే, ఈదిసే అయసే ఉప్పన్నే మయ్హమ్పి ఆరోచేతబ్బం సియా”తి. ఏవం వుత్తే భగవా, “న, మహారాజ, ‘అహం సీలవా గుణసమ్పన్నో’తి పరేసం ఆరోచేతుం అరియానం పతిరూప”న్తి వత్వా తస్సా అట్ఠుప్పత్తియం **‘‘యో అత్తనో సీలవతానీ’’**తి అవసేసగాథాయో అభాసి.

తత్థ **సీలవతానీ**తి పాతిమోక్ఖాదీని సీలాని ఆరఞ్ఞికాదీని ధుతఙ్గవతాని చ. **అనానుపుట్ఠో**తి అపుచ్ఛితో. **పావా**తి వదతి. **అనరియధమ్మం కుసలా తమాహు, యో ఆతుమానం సయమేవ పావా**తి యో ఏవం అత్తానం సయమేవ వదతి, తస్స తం వాదం “అనరియధమ్మో ఏసో”తి కుసలా ఏవం కథేన్తి.

౭౯౦. సన్తోతి రాగాదికిలేసవూపసమేన సన్తో, తథా **అభినిబ్బుతత్తో. ఇతిహన్తి సీలేసు అకత్థమానో**తి “అహమస్మి సీలసమ్పన్నో”తిఆదినా నయేన ఇతి సీలేసు అకత్థమానో, సీలనిమిత్తం అత్తూపనాయికం వాచం అభాసమానోతి వుత్తం హోతి. **తమరియధమ్మం కుసలా వదన్తీ**తి తస్స తం అకత్థనం “అరియధమ్మో ఏసో”తి బుద్ధాదయో ఖన్ధాదికుసలా వదన్తి. **యస్సుస్సదా నత్థి కుహిఞ్చి లోకే**తి యస్స ఖీణాసవస్స రాగాదయో సత్త ఉస్సదా కుహిఞ్చి లోకే నత్థి, తస్స తం అకత్థనం “అరియధమ్మో ఏసో”తి ఏవం కుసలా వదన్తీతి సమ్బన్ధో.

౭౯౧. ఏవం ఖీణాసవపటిపత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని దిట్ఠిగతికానం తిత్థియానం పటిపత్తిం రఞ్ఞో దస్సేన్తో ఆహ – **‘‘పకప్పితా సఙ్ఖతా’’**తి. తత్థ **పకప్పితా**తి పరికప్పితా. **సఙ్ఖతా**తి పచ్చయాభిసఙ్ఖతా. **యస్సా**తి యస్స కస్సచి దిట్ఠిగతికస్స. **ధమ్మా**తి దిట్ఠియో. **పురక్ఖతా**తి పురతో కతా. **సన్తీ**తి సంవిజ్జన్తి. **అవీవదాతా**తి అవోదాతా. **యదత్తని పస్సతి ఆనిసంసం, తం నిస్సితో కుప్పపటిచ్చసన్తి**న్తి యస్సేతే దిట్ఠిధమ్మా పురక్ఖతా అవోదాతా సన్తి, సో ఏవంవిధో యస్మా అత్తని తస్సా దిట్ఠియా దిట్ఠధమ్మికఞ్చ సక్కారాదిం, సమ్పరాయికఞ్చ గతివిసేసాదిం ఆనిసంసం పస్సతి, తస్మా తఞ్చ ఆనిసంసం, తఞ్చ కుప్పతాయ చ పటిచ్చసముప్పన్నతాయ చ సమ్ముతిసన్తితాయ చ కుప్పపటిచ్చసన్తిసఙ్ఖాతం దిట్ఠిం నిస్సితోవ హోతి, సో తన్నిస్సితత్తా అత్తానం వా ఉక్కంసేయ్య పరే వా వమ్భేయ్య అభూతేహిపి గుణదోసేహి.

౮౯౨. ఏవం నిస్సితేన చ **దిట్ఠినివేసా...పే.... ఆదియతీ చ ధమ్మన్తి**. తత్థ **దిట్ఠినివేసాతి** ఇదంసచ్చాభినివేససఙ్ఖాతాని దిట్ఠినివేసనాని. **న హి స్వాతివత్తాతి** సుఖేన అతివత్తితబ్బా న హోన్తి. **ధమ్మేసు నిచ్ఛేయ్య సముగ్గహీతన్తి** ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిధమ్మేసు తం తం సముగ్గహితం అభినివిట్ఠం ధమ్మం నిచ్ఛినిత్వా పవత్తత్తా దిట్ఠినివేసా న హి స్వాతివత్తాతి వుత్తం హోతి. **తస్మా నరో తేసు నివేసనేసు, నిరస్సతీ ఆదియతీ చ ధమ్మన్తి** యస్మా న హి స్వాతివత్తా , తస్మా నరో తేసుయేవ దిట్ఠినివేసనేసు అజసీలగోసీలకుక్కురసీలపఞ్చాతపమరుప్పపాతఉక్కుటికప్పధానకణ్టకాపస్సయాదిభేదం సత్థారధమ్మక్ఖానగణాదిభేదఞ్చ తం తం ధమ్మం నిరస్సతి చ ఆదియతి చ జహతి చ గణ్హాతి చ వనమక్కటో వియ తం తం సాఖన్తి వుత్తం హోతి. ఏవం నిరస్సన్తో చ ఆదియన్తో చ అనవట్ఠితచిత్తత్తా అసన్తేహిపి గుణదోసేహి అత్తనో వా పరస్స వా యసాయసం ఉప్పాదేయ్య.

౮౯౩. యో పనాయం సబ్బదిట్ఠిగతాదిదోసధుననాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతత్తా ధోనో, తస్స **ధోనస్స హి...పే.... అనూపయో సో**. కిం వుత్తం హోతి? ధోనధమ్మసమన్నాగమా **ధోనస్స** ధుతసబ్బపాపస్స అరహతో **కత్థచి లోకే** తేసు తేసు **భవేసు పకప్పితా దిట్ఠి నత్థి**, సో తస్సా దిట్ఠియా అభావేన, యాయ చ అత్తనా కతం పాపకమ్మం పటిచ్ఛాదేన్తా తిత్థియా మాయాయ మానేన వా ఏతం అగతిం గచ్ఛన్తి, తమ్పి **మాయఞ్చ మానఞ్చ పహాయ ధోనో** రాగాదీనం దోసానం **కేన గచ్ఛేయ్య**, దిట్ఠధమ్మే సమ్పరాయే వా నిరయాదీసు గతివిసేసేసు కేన సఙ్ఖం గచ్ఛేయ్య, **అనూపయో సో**, సో హి తణ్హాదిట్ఠిఉపయానం ద్విన్నం అభావేన అనూపయోతి.

౮౯౪. యో పన తేసం ద్విన్నం భావేన ఉపయో హోతి, సో **ఉపయో హి...పే.... దిట్ఠిమిధేవ సబ్బన్తి**. తత్థ **ఉపయోతి** తణ్హాదిట్ఠినిస్సితో. **ధమ్మేసు ఉపేతి వాదన్తి** "రత్తో"తి వా "దుట్ఠో"తి వా ఏవం తేసు తేసు ధమ్మేసు ఉపేతి వాదం. **అనూపయం కేన కథం వదేయ్యాతి** తణ్హాదిట్ఠిపహానేన అనూపయం ఖీణాసవం కేన రాగేన వా దోసేన వా కథం "రత్తో"తి వా "దుట్ఠో"తి వా వదేయ్య, ఏవం అనుపవజ్జో చ సో కిం తిత్థియా వియ కతపటిచ్ఛాదకో భవిస్సతీతి అధిప్పాయో. **అత్తా నిరత్తా న హి తస్స అత్థీతి** తస్స హి అత్తదిట్ఠి వా ఉచ్ఛేదదిట్ఠి వా నత్థి, గహణం ముఞ్చనం వాపి అత్తనిరత్తసఞ్ఞితం నత్థి. కింకారణా నత్థీతి చే? **అధోసి సో దిట్ఠిమిధేవ సబ్బం**, యస్మా సో ఇధేవ అత్తభావే ఞాణవాతేన సబ్బం దిట్ఠిగతం అధోసి, పజహి, వినోదేసీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. తం సుత్వా రాజా అత్తమనో భగవన్తం అభివాదేత్వా పక్కామీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ దుట్ఠట్ఠకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సుద్ధట్ఠకసుత్తవణ్ణనా

౮౯౫. **పస్సామి సుద్ధన్తి** సుద్ధట్ఠకసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? అతీతే కిర కస్సపస్స భగవతో కాలే బారాణసివాసీ అఞ్ఞతరో కుటుమ్బికో పఞ్చహి సకటసతేహి పచ్చన్తజనపదం అగమాసి భణ్డగ్గహణత్థం. తత్థ వనచరకేన సద్ధిం మిత్తం కత్వా తస్స పణ్ణాకారం దత్వా పుచ్ఛి – "కచ్చి, తే సమ్మ, చన్దనసారం దిట్ఠపుబ్బ"న్తి? "ఆమ సామీ"తి చ వుత్తే తేనేవ సద్ధిం చన్దనవనం పవిసిత్వా సబ్బసకటాని చన్దనసారస్స పూరేత్వా తమ్పి వనచరకం "యదా, సమ్మ, బారాణసిం ఆగచ్ఛసి, తదా చన్దనసారం గహేత్వా ఆగచ్ఛేయ్యాసీ"తి వత్వా బారాణసింయేవ అగమాసి. అథాపరేన సమయేన సోపి వనచరకో చన్దనసారం గహేత్వా

తస్స ఘరం అగమాసి. సో తం దిస్వా సబ్బం పటిసన్థారం కత్వా సాయన్హసమయే చన్దనసారం పిసాపేత్వా సముగ్గం పూరేత్వా “గచ్ఛ, సమ్మ, న్హాయిత్వా ఆగచ్ఛా”తి అత్తనో పురిసేన సద్ధిం న్హానతిత్థం పేసేసి. తేన చ సమయేన బారాణసియం ఉస్సవో హోతి. అథ బారాణసివాసినో పాతోవ దానం దత్వా సాయం సుద్ధవత్థనివత్థా మాలాగన్ధాదీని గహేత్వా కస్సపస్స భగవతో మహాచేతియం వన్దితుం గచ్ఛన్తి. సో వనచరకో తే దిస్వా “మహాజనో కుహిం గచ్ఛతీ”తి పుచ్ఛి. “విహారం చేతియవన్దనత్థాయా”తి చ సుత్వా సయమ్పి అగమాసి. తత్థ మనుస్సే హరితాలమనోసిలాదీహి నానప్పకారేహి చేతియే పూజం కరోన్తే దిస్వా కిఞ్చి చిత్రం కాతుం అజానన్తో తం చన్దనం గహేత్వా మహాచేతియే సువణ్ణిట్ఠకానం. ఉపరి కంసపాతిమత్తం మణ్డలం అకాసి. అథ తత్థ సూరియుగ్గమనవేలాయం సూరియరస్మియో ఉట్ఠహింసు. సో తం దిస్వా పసీది, పత్థనఞ్చ అకాసి “యత్థ యత్థ నిబ్బత్తామి, ఈదిసా మే రస్మియో ఉరే ఉట్ఠహన్తూ”తి. సో కాలం కత్వా తావతింసేసు నిబ్బత్తి. తస్స ఉరే రస్మియో ఉట్ఠహింసు, చన్దమణ్డలం వియస్స ఉరమణ్డలం విరోచతి, “చన్దాభో దేవపుత్తో”త్వేవ చ నం సఞ్జానింసు.

సో తాయ సమ్పత్తియా ఛసు దేవలోకేసు అనులోమపటిలోమతో ఏకం బుద్ధన్తరం ఖేపేత్వా అమ్హాకం భగవతి ఉప్పన్నే సావత్థియం బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తి, తథేవస్స ఉరే చన్దమణ్డలసదిసం రస్మిమణ్డలం అహోసి. నామకరణదివసే చస్స మఙ్గలం కత్వా బ్రాహ్మణా తం మణ్డలం దిస్వా “ధఞ్ఞపుఞ్ఞలక్ఖణో అయం కుమారో”తి విమ్హితా “చన్దాభో” త్వేవ నామం అకంసు. తం వయప్పత్తం బ్రాహ్మణా గహేత్వా అలఙ్కరిత్వా రత్తకఞ్చుకం పారుపాపేత్వా రథే ఆరోపేత్వా “మహాబ్రహ్మా అయ”న్తి పూజేత్వా “యో చన్దాభం పస్సతి, సో యసధనాదీని లభతి, సమ్పరాయఞ్చ సగ్గం గచ్ఛతీ”తి ఉగ్ఘోసేన్తా గామనిగమరాజధానీసు ఆహిణ్డన్తి. గతగతట్ఠానే మనుస్సా “ఏస కిర భో చన్దాభో నామ, యో ఏతం పస్సతి, సో యసధనసగ్గాదీని లభతీ”తి ఉపరూపరి ఆగచ్ఛన్తి, సకలజమ్బుదీపో చలి. బ్రాహ్మణా తుచ్ఛహత్థకానం ఆగతానం న దస్సేన్తి, సతం వా సహస్సం వా గహేత్వా ఆగతానమేవ దస్సేన్తి. ఏవం చన్దాభం గహేత్వా అనువిచరన్తా బ్రాహ్మణా కమేన సావత్థిం అనుప్పత్తా.

తేన చ సమయేన భగవా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన సావత్థిం ఆగన్త్వా సావత్థియం విహరతి జేతవనే బహుజనహితాయ ధమ్మం దేసేన్తో. అథ చన్దాభో సావత్థిం పత్వా సముద్దపక్ఖన్తకున్నదీ వియ అపాకటో అహోసి, చన్దాభోతి భణన్తోపి నత్థి. సో సాయన్హసమయే మహాజనకాయం మాలాగన్ధాదీని ఆదాయ జేతవనాభిముఖం గచ్ఛన్తం దిస్వా “కుహిం గచ్ఛథా”తి పుచ్ఛి. “బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో, సో బహుజనహితాయ ధమ్మం దేసేతి, తం సోతుం జేతవనం గచ్ఛామా”తి చ తేసం వచనం సుత్వా సోపి బ్రాహ్మణగణపరివుతో తత్థేవ అగమాసి. భగవా చ తస్మిం సమయే ధమ్మసభాయం వరబుద్ధాసనే నిసిన్నోవ హోతి. చన్దాభో భగవన్తం ఉపసఙ్కమ్మ మధురపటిసన్థారం కత్వా ఏకమన్తం నిసీది, తావదేవ చస్స సో ఆలోకో అన్తరహితో. బుద్ధాలోకస్స హి సమీపే అసీతిహత్థబ్భన్తరే అఞ్ఞో ఆలోకో నాభిభోతి. సో “ఆలోకో మే నట్ఠో”తి నిసీదిత్వావ ఉట్ఠాసి, ఉట్ఠహిత్వా చ గన్తుమారద్ధో. అథ నం అఞ్ఞతరో పురిసో ఆహ – “కిం భో చన్దాభ, సమణస్స గోతమస్స భీతో గచ్ఛసీ”తి. నాహం భీతో గచ్ఛామి, అపిచ మే ఇమస్స తేజేన ఆలోకో న సమ్పజ్జతీతి పునదేవ భగవతో పురతో నిసీదిత్వా పాదతలా పట్ఠాయ యావ కేసగ్గా రూపరంసిలక్ఖణాదిసమ్పత్తిం దిస్వా “మహేసక్ఖో సమణో గోతమో, మమ ఉరే అప్పమత్తకో ఆలోకో ఉట్ఠితో, తావతకేనపి మం గహేత్వా బ్రాహ్మణా సకలజమ్బుదీపం విచరన్తి. ఏవం వరలక్ఖణసమ్పత్తిసమన్నాగతస్స సమణస్స గోతమస్స నేవ మానో ఉప్పన్నో, అద్ధా అయం అనోమగుణసమన్నాగతో భవిస్సతి సత్థా దేవమనుస్సాన”న్తి అతివియ పసన్నచిత్తో భగవన్తం వన్దిత్వా పబ్బజ్జం యాచి. భగవా అఞ్ఞతరం థేరం ఆణాపేసి – “పబ్బాజేహి న”న్తి. సో తం

పబ్బాజేత్వా తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖి. సో విపస్సనం ఆరభిత్వా న చిరేనేవ అరహత్తం పత్వా “చన్దాభత్థేరో”తి విస్సుతో అహోసి. తం ఆరబ్భ భిక్ఖూ కథం సముట్ఠాపేసుం “కిం ను ఖో, ఆవుసో, యే చన్దాభం అద్దసంసు. తే యసం వా ధనం వా లభింసు, సగ్గం వా గచ్ఛింసు, విసుద్ధిం వా పాపుణింసు తేన చక్ఖుద్వారికరూపదస్సనేనా”తి. భగవా తస్సం అట్ఠుప్పత్తియం ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ పఠమగాథాయ తావత్థో – న, భిక్ఖవే, ఏవరూపేన దస్సనేన సుద్ధి హోతి. అపిచ ఖో కిలేసమలినత్తా అసుద్ధం, కిలేసరోగానం అవిగమా సరోగమేవ చన్దాభం బ్రాహ్మణం అఞ్ఞం వా ఏవరూపం దిస్వా దిట్ఠిగతికో బాలో అభిజానాతి **‘‘పస్సామి సుద్ధం పరమం అరోగం,** తేన చ దిట్ఠిసఙ్ఖాతేన దస్సనేన **సంసుద్ధి నరస్స హోతీ**’’తి, సో ఏవం అభిజానన్తో తం దస్సనం **‘‘పరమ’’న్తి ఞత్వా** తస్మిం దస్సనే **సుద్ధానుపస్సీ** సమానో తం దస్సనం “మగ్గఞాణ”న్తి **పచ్చేతి**. తం పన మగ్గఞాణం న హోతి. తేనాహ – ‘‘**దిట్ఠేన చే సుద్ధీ**’’తి దుతియగాథం.

೭೯೬. తస్సత్థో – తేన రూపదస్సనసఙ్ఖాతేన **దిట్ఠేన** యది కిలేససుద్ధి **నరస్స హోతి**. తేన వా **ఞాణేన సో** యది జాతిఆది**దుక్ఖం పజహాతి**. ఏవం సన్తే అరియమగ్గతో **అఞ్ఞేన** అసుద్ధిమగ్గేనేవ **సో సుజ్ఝతి,** రాగాదీహి ఉపధీహి సఉపధికో ఏవ సమానో సుజ్ఝతీతి ఆపన్నం హోతి, న చ ఏవంవిధో సుజ్ఝతి. తస్మా **దిట్ఠీ హి నం పావ తథా వదానం,** సా నం దిట్ఠియేవ “మిచ్ఛాదిట్ఠికో అయ”న్తి కథేతి దిట్ఠిఅనురూపం “సస్సతో లోకో”తిఆదినా నయేన తథా తథా వదన్తి.

೭೯೭. న బ్రాహ్మణోతి తతియగాథా. తస్సత్థో – యో పన బాహితపాపత్తా **బ్రాహ్మణో** హోతి, సో మగ్గేన అధిగతాసవక్ఖయో ఖీణాసవబ్రాహ్మణో అరియమగ్గఞాణతో అఞ్ఞేన అభిమఙ్గలసమ్మతరూపసఙ్ఖాతే **దిట్ఠే** తథావిధసద్దసఙ్ఖాతే **సుతే** అవీతిక్కమసఙ్ఖాతే **సీలే** హత్థివతాదిభేదే **వతే** పథవిఆదిభేదే **ముతే** చ ఉప్పన్నేన మిచ్ఛాఞాణేన **సుద్ధిం న ఆహ**. సేసమస్స బ్రాహ్మణస్స వణ్ణభణనత్థం వుత్తం. సో హి తేధాతుక**పుఞ్ఞే** సబ్బస్మిఞ్చ **పాపే అనూపలిత్తో,** తస్స పహీనత్తా అత్తదిట్ఠియా యస్స కస్సచి వా గహణస్స పహీనత్తా **అత్తఞ్జహో,** పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదీనం అకరణతో **నయిధ పకుబ్బమానో**తి వుచ్చతి. తస్మా నం ఏవం పసంసన్తో ఆహ. సబ్బస్సేవ చస్స పురిమపాదేన సమ్బన్ధో వేదితబ్బో – పుఞ్ఞే చ పాపే చ అనూపలిత్తో, అత్తఞ్జహో నయిధ పకుబ్బమానో, న బ్రాహ్మణో అఞ్ఞతో సుద్ధిమాహాతి.

೭೯೮. ఏవం న బ్రాహ్మణో అఞ్ఞతో సుద్ధిమాహాతి వత్వా ఇదాని యే దిట్ఠిగతికా అఞ్ఞతో సుద్ధిం బ్రువన్తి, తేసం తస్సా దిట్ఠియా అనిబ్బాహకభావం దస్సేన్తో ‘‘**పురిమం పహాయా**’’తి గాథమాహ. తస్సత్థో – తే హి అఞ్ఞతో సుద్ధివాదా సమానాపి యస్సా దిట్ఠియా అప్పహీనత్తా గహణముఞ్చనం హోతి. తాయ **పురిమం** సత్థారాదిం **పహాయ అపరం** నిస్సితా **ఏజా**సఙ్ఖాతాయ తణ్హాయ **అనుగతా** అభిభూతా రాగాదిభేదం **న తరన్తి సఙ్గం,** తఞ్చ అతరన్తా తం తం ధమ్మం ఉగ్గణ్హన్తి చ **నిరస్సజన్తి** చ మక్కటోవ **సాఖన్తి**.

೭೯೯. పఞ్చమగాథాయ సమ్బన్ధో – యో చ సో “దిట్ఠీ హి నం పావ తథా వదాన”న్తి వుత్తో, సో **సయం సమాదాయాతి**. తత్థ **సయన్తి** సామం. **సమాదాయా**తి గహేత్వా. **వతానీ**తి హత్థివతాదీని. **ఉచ్చావచన్తి** అపరాపరం హీనపణీతం వా సత్థారతో సత్థారాదిం. **సఞ్ఞసత్తో**తి కామసఞ్ఞాదీసు లగ్గో. **విద్వా చ వేదేహి సమేచ్చ ధమ్మ**న్తి పరమత్థవిద్వా చ అరహా చతూహి మగ్గఞాణవేదేహి చతుసచ్చధమ్మం అభిసమేచ్చాతి. సేసం పాకటమేవ.

౮౦౦. స సబ్బధమ్మేసు విసేనిభూతో, యం కిఞ్చి దిట్ఠంవ సుతం ముతం వాతి సో భూరిపఞ్ఞో ఖీణాసవో యం కిఞ్చి దిట్ఠం వా సుతం వా ముతం వా తేసు సబ్బధమ్మేసు మారసేనం వినాసేత్వా ఠితభావేన విసేనిభూతో. **తమేవదస్సిన్తి** తం ఏవం విసుద్ధదస్సిం. **వివటం చరన్తన్తి** తణ్హాచ్ఛదనాదివిగమేన వివటం హుత్వా చరన్తం. **కేనీధ లోకస్మిం వికప్పయేయ్యాతి** కేన ఇధ లోకే తణ్హాకప్పేన వా దిట్ఠికప్పేన వా కోచి వికప్పేయ్య, తేసం వా పహీనత్తా రాగాదినా పుబ్బే వుత్తేనాతి.

౮౦౧. న కప్పయన్తీతి గాథాయ సమ్బన్ధో అత్థో చ – కిఞ్చ భియ్యో? తే హి తాదిసా సన్తో ద్విన్నం కప్పానం పురేక్ఖారానఞ్చ కేనచి **న కప్పయన్తి న పురేక్ఖరోన్తి,** పరమత్థఅచ్చన్తసుద్ధిఅధిగతత్తా అనచ్చన్తసుద్ధింయేవ అకిరియసస్సతదిట్ఠిం **అచ్చన్త సుద్ధీతి న తే వదన్తి. ఆదానగన్థం గథితం విసజ్జాతి** చతుబ్బిధమ్పి రూపాదీనం ఆదాయకత్తా ఆదానగన్థం అత్తనో చిత్తసన్తానే గథితం బద్ధం అరియమగ్గసత్థేన విసజ్జ ఛిన్దిత్వా. సేసం పాకటమేవ.

౮౦౨. సీమాతిగోతి గాథా ఏకపుగ్గలాధిట్ఠానాయ దేసనాయ వుత్తా. పుబ్బసదిసో ఏవ పనస్సా సమ్బన్ధో, సో ఏవం అత్థవణ్ణనాయ సద్ధిం వేదితబ్బో – కిఞ్చ భియ్యో సో ఈదిసో భూరిపఞ్ఞో చతున్నం కిలేససీమానం అతీతత్తా **సీమాతిగో** బాహితపాపత్తా చ **బ్రాహ్మణో,** ఇత్థమ్భూతస్స చ **తస్స నత్థి** పరచిత్తపుబ్బేనివాసఞాణేహి **ఞత్వా వా** మంసచక్ఖుదిబ్బచక్ఖూహి **దిస్వా వా** కిఞ్చి **సముగ్గహీతం,** అభినివిట్ఠన్తి వుత్తం హోతి. సో చ కామరాగాభావతో **న రాగరాగీ,** రూపారూపరాగాభావతో **న విరాగరత్తో** . యతో ఏవంవిధస్స "ఇదం పర"న్తి కిఞ్చి **ఇధ ఉగ్గహితం నత్థీతి** అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సుద్ధట్ఠకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. పరమట్ఠకసుత్తవణ్ణనా

౮౦౩. పరమన్తి దిట్ఠీసూతి పరమట్ఠకసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవతి కిర సావత్థియం విహరన్తే నానాతిత్థియా సన్నిపతిత్వా అత్తనో అత్తనో దిట్ఠిం దీపేన్తా "ఇదం పరమం, ఇదం పరమ"న్తి కలహం కత్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా సమ్బహులే జచ్చన్ధే సన్నిపాతాపేత్వా "ఇమేసం హత్థిం దస్సేథా"తి ఆణాపేసి. రాజపురిసా అన్ధే సన్నిపాతాపేత్వా హత్థిం పురతో సయాపేత్వా "పస్సథా"తి ఆహంసు. తే హత్థిస్స ఏకమేకం అఙ్గం పరామసింసు. తతో రఞ్ఞా "కీదిసో, భణే, హత్థీ"తి పుట్ఠో యో సోణ్డం పరామసి, సో "సేయ్యథాపి, మహారాజ, నఙ్గలీసా"తి భణి. యే దన్తాదీని పరామసింసు, తే ఇతరం "మా భో రఞ్ఞో పురతో ముసా భణీ"తి పరిభాసిత్వా "సేయ్యథాపి, మహారాజ, భిత్తిఖిలో"తిఆదీని ఆహంసు. రాజా తం సబ్బం సుత్వా "ఈదిసో తుమ్హాకం సమయో"తి తిత్థియే ఉయ్యోజేసి. అఞ్ఞతరో పిణ్డచారికో తం పవత్తిం ఞత్వా భగవతో ఆరోచేసి. భగవా తస్సం అట్ఠుప్పత్తియం భిక్ఖూ ఆమన్తేత్వా "యథా, భిక్ఖవే, జచ్చన్ధా హత్థిం అజానన్తా తం తం అఙ్గం పరామసిత్వా వివదింసు, ఏవం తిత్థియా విమోక్ఖన్తికధమ్మం అజానన్తా తం తం దిట్ఠిం పరామసిత్వా వివదన్తీ"తి వత్వా ధమ్మదేసనత్థం ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **పరమన్తి దిట్ఠీసు పరిబ్బసానోతి** "ఇదం పరమ"న్తి గహేత్వా సకాయ సకాయ దిట్ఠియా వసమానో. **యదుత్తరి కురుతేతి** యం అత్తనో సత్థారాదిం సేట్ఠం కరోతి. **హీనాతి అఞ్ఞే తతో సబ్బమాహాతి** తం అత్తనో సత్థారాదిం ఠపేత్వా తతో అఞ్ఞే సబ్బే "హీనా ఇమే"తి ఆహ. **తస్మా వివాదాని అవీతివత్తోతి** తేన కారణేన సో దిట్ఠికలహే అవీతివత్తోవ హోతి.

౮౦౪. దుతియగాథాయ అత్థో – ఏవం అవీతివత్తో చ యం **దిట్ఠే సుతే సీలవతే ముతేతి** ఏతేసు వత్థూసు ఉప్పన్నదిట్ఠిసఙ్ఖాతే **అత్తని** పుబ్బే వుత్తప్పకారం **ఆనిసంసం పస్సతి**. తదేవ సో తత్థ సకాయ దిట్ఠియా ఆనిసంసం "ఇదం సేట్ఠ"న్తి అభినివిసిత్వా **అఞ్ఞం సబ్బం** పరసత్థారాదికం **నిహీనతో పస్సతి**.

౮౦౫. తతియగాథాయ అత్థో – ఏవం పస్సతో చస్స **యం** అత్తనో సత్థారాదిం **నిస్సితో అఞ్ఞం** పరసత్థారాదిం **హీనం పస్సతి తం** పన దస్సనం **గన్థమేవ కుసలా వదన్తి**, బన్ధనన్తి వుత్తం హోతి . యస్మా ఏతదేవ, **తస్మా హి దిట్ఠంవ సుతం ముతం వా సీలబ్బతం భిక్ఖు న నిస్సయేయ్య**, నాభినివేసేయ్యాతి వుత్తం హోతి.

౮౦౬. చతుత్థగాథాయ అత్థో – న కేవలం దిట్ఠసుతాదిం న నిస్సయేయ్య, అపిచ ఖో పన అసఞ్జాతం ఉపరూపరి **దిట్ఠిమ్పి లోకస్మిం న కప్పయేయ్య**, న జనేయ్యాతి వుత్తం హోతి. కీదిసం? **ఞాణేన వా సీలవతేన వాపి**, సమాపత్తిఞాణాదినా ఞాణేన వా సీలవతేన వా యా కప్పియతి, ఏతం దిట్ఠిం న కప్పేయ్య. న కేవలఞ్చ దిట్ఠిం న కప్పయేయ్య, అపిచ ఖో పన మానేనపి జాతిఆదీహి వత్థూహి **సమోతి అత్తానమనూపనేయ్య, హీనో న మఞ్ఞేథ విసేసి వాపీతి**.

౮౦౭. పఞ్చమగాథాయ అత్థో – ఏవఞ్హి దిట్ఠిం అకప్పేన్తో అమఞ్ఞమానో చ **అత్తం పహాయ అనుపాదియానో** ఇధ వా యం పుబ్బే గహితం, తం పహాయ అపరం అగ్గణ్హన్తో తస్మిమ్పి వుత్తప్పకారే **ఞాణే** దువిధం **నిస్సయం నో కరోతి**. అకరోన్తో చ **స వే వియత్తేసు** నానాదిట్ఠివసేన భిన్నేసు సత్తేసు **న వగ్గసారీ** ఛన్దాదివసేన అగచ్ఛనధమ్మో హుత్వా ద్వాసట్ఠియా దిట్ఠీసు **కిఞ్చిపి దిట్ఠిం న పచ్చేతి**, న పచ్చాగచ్ఛతీతి వుత్తం హోతి.

౮౦౮-౧౦. ఇదాని యో సో ఇమాయ గాథాయ వుత్తో ఖీణాసవో, తస్స వణ్ణభణనత్థం "**యస్సూభయన్తే**"తిఆదికా తిస్సో గాథాయో ఆహ. తత్థ **ఉభయన్తేతి** పుబ్బే వుత్తఫస్సాదిభేదే. **పణిధీతి** తణ్హా. **భవాభవాయాతి** పునప్పునభవాయ. **ఇధ వా హురం వాతి** సకత్తభావాదిభేదే ఇధ వా పరత్తభావాదిభేదే పరత్థ వా. **దిట్ఠే వాతి** దిట్ఠసుద్ధియా వా. ఏస నయో సుతాదీసు. **సఞ్ఞాతి** సఞ్ఞాసముట్ఠాపికా దిట్ఠి. **ధమ్మాపి తేసం న పటిచ్ఛితాసేతి** ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతధమ్మాపి తేసం "ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ"న్తి ఏవం న పటిచ్ఛితా. **పారఙ్గతో న పచ్చేతి తాదీతి** నిబ్బానపారం గతో తేన తేన మగ్గేన పహీనే కిలేసే పున నాగచ్ఛతి, పఞ్చహి చ ఆకారేహి తాదీ హోతీతి. సేసం పాకటమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పరమట్ఠకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. జరాసుత్తవణ్ణనా

౮౧౧. **అప్పం వత జీవితన్తి** జరాసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం వస్సం వసిత్వా యాని తాని బుద్ధానం సరీరారోగ్యసమ్పాదనం అనుప్పన్నసిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనం వేనేయ్యదమనం తథారూపాయ అట్ఠుప్పత్తియా జాతకాదికథనన్తిఆదీని జనపదచారికానిమిత్తాని, తాని సమవేక్ఖిత్వా జనపదచారికం పక్కామి. అనుపుబ్బేన చారికం చరమానో సాయం సాకేతం అనుప్పత్తో అఞ్జనవనం పావిసి. సాకేతవాసినో సుత్వా "అకాలో ఇదాని భగవన్తం దస్సనాయా"తి విభాతాయ రత్తియా మాలాగన్ధాదీని గహేత్వా భగవతో సన్తికం గన్త్వా పూజనవన్దనసమ్మోదనాదీని కత్వా పరివారేత్వా

అట్ఠంసు యావ భగవతో గామప్పవేసనవేలా, అథ భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో పిణ్డాయ పావిసి. తం అఞ్ఞతరో సాకేతకో బ్రాహ్మణమహాసాలో నగరా నిక్ఖన్తో నగరద్వారే అద్దస. దిస్వా పుత్తసినేహం ఉప్పాదేత్వా "చిరదిట్ఠోసి, పుత్త, మయా"తి పరిదేవయమానో అభిముఖో అగమాసి. భగవా భిక్ఖూ సఞ్ఞాపేసి – "అయం, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణో యం ఇచ్ఛతి, తం కరోతు, న వారేతబ్బో"తి.

బ్రాహ్మణోపి వచ్ఛగిద్ధినీవ గావీ ఆగన్త్వా భగవతో కాయం పురతో చ పచ్ఛతో చ దక్ఖిణతో చ వామతో చాతి సమన్తా ఆలిఙ్గి "చిరదిట్ఠోసి, పుత్త, చిరం వినా అహోసీ"తి భణన్తో. యది పన సో తథా కాతుం న లభేయ్య, హదయం ఫాలేత్వా మరేయ్య. సో భగవన్తం అవోచ – "భగవా తుమ్హేహి సద్ధిం ఆగతభిక్ఖూనం అహమేవ భిక్ఖం దాతుం సమత్థో, మమేవ అనుగ్గహం కరోథా"తి. అధివాసేసి భగవా తుణ్హీభావేన. బ్రాహ్మణో భగవతో పత్తం గహేత్వా పురతో గచ్ఛన్తో బ్రాహ్మణియా పేసేసి – "పుత్తో మే ఆగతో, ఆసనం పఞ్ఞాపేతబ్బ"న్తి. సా తథా కత్వా ఆగమనం పస్సన్తీ ఠితా భగవన్తం అన్తరవీథియంయేవ దిస్వా పుత్తసినేహం ఉప్పాదేత్వా "చిరదిట్ఠోసి, పుత్త, మయా"తి పాదేసు గహేత్వా రోదిత్వా ఘరం అతినేత్వా సక్కచ్చం భోజేసి. భుత్తావినో బ్రాహ్మణో పత్తం అపనామేసి. భగవా తేసం సప్పాయం విదిత్వా ధమ్మం దేసేసి, దేసనాపరియోసానే ఉభోపి సోతాపన్నా అహేసుం. అథ భగవన్తం యాచింసు – "యావ, భన్తే, భగవా ఇమం నగరం ఉపనిస్సాయ విహరతి, అమ్హాకంయేవ ఘరే భిక్ఖా గహేతబ్బా"తి. భగవా "న బుద్ధా ఏవం ఏకం నిబద్ధట్ఠానంయేవ గచ్ఛన్తీ"తి పటిక్ఖిపి. తే ఆహంసు – "తేన హి, భన్తే, భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం పిణ్డాయ చరిత్వాపి తుమ్హే ఇధేవ భత్తకిచ్చం కత్వా ధమ్మం దేసేత్వా విహారం గచ్ఛథా"తి. భగవా తేసం అనుగ్గహత్థాయ తథా అకాసి. మనుస్సా బ్రాహ్మణఞ్చ బ్రాహ్మణిఞ్చ "బుద్ధపితా బుద్ధమాతా" త్వేవ వోహరింసు. తమ్పి కులం "బుద్ధకుల"న్తి నామం లభి.

ఆనన్దత్థేరో భగవన్తం పుచ్ఛి – "అహం భగవతో మాతాపితరో జానామి, ఇమే పన కస్మా వదన్తి 'అహం బుద్ధమాతా అహం బుద్ధపితా'"తి. భగవా ఆహ – "నిరన్తరం మే, ఆనన్ద, బ్రాహ్మణీ చ బ్రాహ్మణో చ పఞ్చ జాతిసతాని మాతాపితరో అహేసుం, పఞ్చ జాతిసతాని మాతాపితూనం జేట్ఠకా, పఞ్చ జాతిసతాని కనిట్ఠకా. తే పుబ్బసినేహేనేవ కథేన్తీ"తి ఇమఞ్చ గాథమభాసి –

> "పుబ్బేవ సన్నివాసేన, పచ్చుప్పన్నహితేన వా;
> ఏవం తం జాయతే పేమం, ఉప్పలంవ యథోదకే"తి. (జా. ౧.౨.౧౭౪);

తతో భగవా సాకేతే యథాభిరన్తం విహరిత్వా పున చారికం చరమానో సావత్థిమేవ అగమాసి. సోపి బ్రాహ్మణో చ బ్రాహ్మణీ చ భిక్ఖూ ఉపసఙ్కమిత్వా పతిరూపం ధమ్మదేసనం సుత్వా సేసమగ్గే పాపుణిత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయింసు. నగరే బ్రాహ్మణా సన్నిపతింసు "అమ్హాకం ఞాతకే సక్కరిస్సామా"తి. సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామినో ఉపాసకాపి సన్నిపతింసు ఉపాసికాయో చ "అమ్హాకం సహధమ్మికే సక్కరిస్సామా"తి. తే సబ్బేపి కమ్బలకూటాగారం ఆరోపేత్వా మాలాగన్ధాదీహి పూజేన్తా నగరా నిక్ఖామేసుం.

భగవాపి తం దివసం పచ్చూససమయే బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో తేసం పరినిబ్బానభావం ఞత్వా "తత్థ మయి గతే ధమ్మదేసనం సుత్వా బహుజనస్స ధమ్మాభిసమయో భవిస్సతీ"తి ఞత్వా పత్తచీవరమాదాయ సావత్థితో ఆగన్త్వా ఆళాహనమేవ పావిసి. మనుస్సా దిస్వా "మాతాపితూనం సరీరకిచ్చం కాతుకామో భగవా ఆగతో"తి వన్దిత్వా అట్ఠంసు.

నాగరాపి కూటాగారం పూజేన్తా ఆళాహనం ఆనేత్వా భగవన్తం పుచ్ఛింసు – “గహట్ఠఅరియసావకా కథం పూజేతబ్బా”తి. భగవా “యథా అసేక్ఖా పూజియన్తి, తథా పూజేతబ్బా ఇమే”తి అధిప్పాయేన తేసం అసేక్ఖమునిభావం దీపేన్తో ఇమం గాథమాహ –

> “అహింసకా యే మునయో, నిచ్చం కాయేన సంవుతా;
>
> తే యన్తి అచ్చుతం ఠానం, యత్థ గన్త్వా న సోచరే”తి. (ధ॰ ప॰ ౨౨౫);

తఞ్చ పరిసం ఓలోకేత్వా తజ్ఝానురూపం ధమ్మం దేసేన్తో ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ **అప్పం వత జీవితం ఇద**న్తి “ఇదం వత మనుస్సానం జీవితం అప్పం పరిత్తం ఠితిపరిత్తతాయ సరసపరిత్తతాయా”తి సల్లసుత్తేపి వుత్తనయమేతం. **ఓరం వస్ససతాపి మియ్యతీ**తి వస్ససతా ఓరం కలలాదికాలేపి మియ్యతి. **అతిచ్చా**తి వస్ససతం అతిక్కమిత్వా. **జరసాపి మియ్యతీ**తి జరాయపి మియ్యతి.

౮౧౨-౬. మమాయితేతి మమాయితవత్థుకారణా. **వినాభావసన్తమేవిద**న్తి సన్తవినాభావం విజ్జమానవినాభావమేవ ఇదం, న సక్కా అవినాభావేన భవితున్తి వుత్తం హోతి. **మామకో**తి మమ ఉపాసకో భిక్ఖు వాతి సఙ్ఖం గతో, బుద్ధాదీని వా వత్థూని మమాయమానో. **సఙ్గత**న్తి సమాగతం దిట్ఠపుబ్బం వా. **పియాయిత**న్తి పియం కతం. **నామంయేవావసిస్సతి అక్ఖేయ్య**న్తి సబ్బం రూపాదిధమ్మజాతం పహీయతి, నామమత్తమేవ తు అవసిస్సతి “బుద్ధరక్ఖితో, ధమ్మరక్ఖితో”తి ఏవం సఙ్ఖాతుం కథేతుం. **మునయో**తి ఖీణాసవమునయో. **ఖేమదస్సినో**తి నిబ్బానదస్సినో.

౮౧౭. సత్తమగాథా ఏవం మరణబ్భాహతే లోకే అనురూపపటిపత్తిదస్సనత్థం వుత్తా. తత్థ **పతిలీనచరస్సా**తి తతో తతో పతిలీనం చిత్తం కత్వా చరన్తస్స. **భిక్ఖునో**తి కల్యాణపుథుజ్జనస్స సేక్ఖస్స వా. **సామగ్గియమాహు తస్స తం, యో అత్తానం భవనే న దస్సయే**తి తస్సేతం పతిరూపమాహు, యో ఏవంపటిపన్నో నిరయాదిభేదే భవనే అత్తానం న దస్సేయ్య. ఏవఞ్హి సో ఇమమ్హా మరణా ముచ్చేయ్యాతి అధిప్పాయో.

౮౧౮-౨౦. ఇదాని యో “అత్తానం భవనే న దస్సయే”తి ఏవం ఖీణాసవో విభావితో, తస్స వణ్ణభణనత్థం ఇతో పరా తిస్సో గాథాయో ఆహ. తత్థ **సబ్బత్థా**తి ద్వాదససు ఆయతనేసు. **యదిదం దిట్ఠసుతం ముతేసు వా**తి ఏత్థ పన యదిదం దిట్ఠసుతం, ఏత్థ వా ముతేసు వా ధమ్మేసు ఏవం ముని న ఉపలిమ్పతీతి ఏవం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. **ధోనో న హి తేన మఞ్ఞతి, యదిదం దిట్ఠసుతం ముతేసు వా**తి అత్రాపి యదిదం దిట్ఠసుత్తం, తేన వత్థునా న మఞ్ఞతి, ముతేసు వా ధమ్మేసు న మఞ్ఞతీతి ఏవమేవ సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. **న హి సో రజ్జతి నో విరజ్జతీ**తి. బాలపుథుజ్జనా వియ న రజ్జతి, కల్యాణపుథుజ్జనసేక్ఖా వియ న విరజ్జతి, రాగస్స పన ఖీణత్తా “విరాగో”త్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవాతి. దేసనాపరియోసానే చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ జరాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. తిస్సమేత్తేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౮౨౧. **మేథునమనుయుత్తస్సాతి** తిస్సమేత్తేయ్యసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవతి కిర సావత్థియం విహరన్తే తిస్సమేత్తేయ్యా నామ ద్వే సహాయా సావత్థిం అగమంసు. తే సాయన్హసమయం మహాజనం జేతవనాభిముఖం గచ్ఛన్తం దిస్వా "కుహిం గచ్ఛథా"తి పుచ్ఛింసు. తతో తేహి "బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో, బహుజనహితాయ ధమ్మం దేసేతి, తం సోతుం జేతవనం గచ్ఛామా"తి వుత్తే "మయమ్పి సోస్సామా"తి అగమంసు. తే అవణ్ణధమ్మదేసకస్స భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా పరిసన్తరే నిసిన్నావ చిన్తేసుం – "న సక్కా అగారమజ్ఝే ఠితేనాయం ధమ్మో పరిపూరేతు"న్తి. అథ పక్కన్తే మహాజనే భగవన్తం పబ్బజ్జం యాచింసు. భగవా "ఇమే పబ్బాజేహీ"తి అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆణాపేసి. సో తే పబ్బాజేత్వా తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం దత్వా అరఞ్ఞవాసం గన్తుమారద్ధో. మేత్తేయ్యో తిస్సం ఆహ – "ఆవుసో, ఉపజ్ఝాయో అరఞ్ఞం గచ్ఛతి, మయమ్పి గచ్ఛామా"తి. తిస్సో "అలం ఆవుసో, భగవతో దస్సనం ధమ్మస్సవనఞ్చ అహం పిహేమి, గచ్ఛ త్వ"న్తి వత్వా న అగమాసి. మేత్తేయ్యో ఉపజ్ఝాయేన సహ గన్త్వా అరఞ్ఞే సమణధమ్మం కరోన్తో న చిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి సద్ధిం ఆచరియుపజ్ఝాయేహి. తిస్సస్సాపి జేట్ఠభాతా బ్యాధినా కాలమకాసి. సో తం సుత్వా అత్తనో గామం అగమాసి, తత్ర నం ఞాతకా పలోభేత్వా ఉప్పబ్బాజేసుం. మేత్తేయ్యోపి ఆచరియుపజ్ఝాయేహి సద్ధిం సావత్థిం ఆగతో. అథ భగవా వుత్థవస్సో జనపదచారికం చరమానో అనుపుబ్బేన తం గామం పాపుణి. తత్థ మేత్తేయ్యో భగవన్తం వన్దిత్వా "ఇమస్మిం, భన్తే, గామే మమ గిహిసహాయో అత్థి, ముహుత్తం తావ ఆగమేథ అనుకమ్పం ఉపాదాయా"తి వత్వా గామం పవిసిత్వా తం భగవతో సన్తికం ఆనేత్వా ఏకమన్తం ఠితో తస్సత్థాయ ఆదిగాథాయ భగవన్తం పఞ్హం పుచ్ఛి. తస్స భగవా బ్యాకరోన్తో అవసేసగాథాయో అభాసి. అయమస్స సుత్తస్స ఉప్పత్తి.

తత్థ **మేథునమనుయుత్తస్సాతి** మేథునధమ్మసమాయుత్తస్స. **ఇతీతి** ఏవమాహ. **ఆయస్మాతి** పియవచనమేతం, **తిస్సోతి** నామం తస్స థేరస్స. సో హి తిస్సోతి నామేన. **మేత్తేయ్యోతి** గోత్తం, గోత్తవసేనేవ చేస పాకటో అహోసి. తస్మా అట్ఠుప్పత్తియం వుత్తం "తిస్సమేత్తేయ్యా నామ ద్వే సహాయా"తి. **విఘాతన్తి** ఉపఘాతం. **బ్రూహీతి** ఆచిక్ఖ. **మారిసాతి** పియవచనమేతం, నిదుక్ఖాతి వుత్తం హోతి. **సుత్వాన తవ సాసనన్తి** తవ వచనం సుత్వా. **వివేకే సిక్ఖిస్సామసేతి** సహాయం ఆరబ్భ ధమ్మదేసనం యాచన్తో భణతి. సో పన సిక్ఖితసిక్ఖోయేవ.

౮౨౨. **ముస్సతే వాపి సాసనన్తి** పరియత్తిపటిపత్తితో దువిధమ్పి సాసనం నస్సతి. **వాపీతి** పదపూరణమత్తం. **ఏతం తస్మిం అనారియన్తి** తస్మిం పుగ్గలే ఏతం అనరియం, యదిదం మిచ్ఛాపటిపదా.

౮౨౩. **ఏకో పుబ్బే చరిత్వానాతి** పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతేన వా గణవోస్సగ్గట్ఠేన వా పుబ్బే ఏకో విహరిత్వా. **యానం భన్తంవ తం లోకే, హీనమాహు పుథుజ్జనన్తి** తం విబ్భన్తకం పుగ్గలం యథా హత్థియానాదియానం అదన్తం విసమం ఆరోహతి, ఆరోహకమ్పి భఞ్జతి, పపాతేపి పపతతి. ఏవం కాయదుచ్చరితాదివిసమారోహనేన నరకాదీసు, అత్థభఞ్జనేన జాతిపపాతాదీసు పపతనేన చ యానం భన్తంవ ఆహు హీనం పుథుజ్జనఞ్చ ఆహూతి.

౮౨౪-౫. **యసో కిత్తి చాతి** లాభసక్కారో పసంసా చ. **పుబ్బేతి** పబ్బజితభావే. **హాయతే వాపి తస్స సాతి** తస్స విబ్భన్తకస్స సతో సో చ యసో సా చ కిత్తి హాయతి. **ఏతమ్పి దిస్వాతి** ఏతమ్పి పుబ్బే యసకిత్తీనం భావం పచ్ఛా చ హానిం దిస్వా. **సిక్ఖేథ మేథునం విప్పహాతవేతి** తిస్సో సిక్ఖా సిక్ఖేథ. కిం కారణం? **మేథునం విప్పహాతవే,** మేథునప్పహానత్థాయాతి వుత్తం హోతి. యో హి మేథునం న విప్పజహాతి, **సఙ్కప్పేహి...పే.... తథావిధో** . తత్థ **పరేతోతి** సమన్నాగతో. **పరేసం నిగ్ఘోసన్తి** ఉపజ్ఝాయాదీనం నిన్దావచనం. **మఙ్కు హోతీతి** దుమ్మనో హోతి.

౮౨౬. ఇతో పరా గాథా పాకటసమ్బన్ధా ఏవ. తాసు **సత్థానీ**తి కాయదుచ్చరితాదీని. తాని హి అత్తనో పరేసఞ్చ ఛేదనట్ఠేన "సత్థానీ"తి వుచ్చన్తి. తేసు చాయం విసేసతో చోదితో ముసావచనసత్థానేవ కరోతి – "ఇమినా కారణేనాహం విబ్భన్తో"తి భణన్తో. తేనేవాహ – "**ఏస ఖ్వస్స మహాగేధో, మోసవజ్జం పగాహతీ**"తి. తత్థ **ఏస ఖ్వస్సా**తి ఏస ఖో అస్స. **మహాగేధో**తి మహాబన్ధనం. కతమోతి చే? యదిదం మోసవజ్జం పగాహతి, స్వాస్స ముసావాదజ్ఝోగాహో మహాగేధోతి వేదితబ్బో.

౮౨౭. మన్దోవ పరికిస్సతీతి పాణవధాదీని కరోన్తో తతోనిదానఞ్చ దుక్ఖమనుభోన్తో భోగపరియేసనరక్ఖనాని చ కరోన్తో మోమూహో వియ పరికిలిస్సతి.

౮౨౮-౯. "**ఏతమాదీనవం ఞత్వా, ముని పుబ్బాపరే ఇధా**"తి ఏతం "యసో కిత్తి చ యా పుబ్బే, హాయతేవాపి తస్స సా"తి ఇతో పభుతి వుత్తే పుబ్బాపరే ఇధ ఇమస్మిం సాసనే పుబ్బతో అపరే సమణభావతో విబ్భన్తకభావే ఆదీనవం ముని ఞత్వా. **ఏతదరియానముత్తమ**న్తి యదిదం వివేకచరియా , ఏతం బుద్ధాదీనం అరియానం ఉత్తమం, తస్మా వివేకఞ్ఞేవ సిక్ఖేథాతి అధిప్పాయో. **న తేన సేట్ఠో మఞ్ఞేథా**తి తేన చ వివేకేన న అత్తానం "సేట్ఠో అహ"న్తి మఞ్ఞేయ్య, తేన థద్ధో న భవేయ్యాతి వుత్తం హోతి.

౮౩౦. రిత్తస్సాతి వివిత్తస్స కాయదుచ్చరితాదీహి విరహితస్స. **ఓఘతిణ్ణస్స పిహయన్తి, కామేసు గధితా పజా**తి వత్థుకామేసు లగ్గా సత్తా తస్స చతురోఘతిణ్ణస్స పిహయన్తి ఇణాయికా వియ ఆణణ్యస్సాతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే తిస్సో సోతాపత్తిఫలం పత్వా పచ్ఛా పబ్బజిత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ తిస్సమేత్తేయ్యసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. పసూరసుత్తవణ్ణనా

౮౩౧. ఇధేవ సుద్ధీతి పసూరసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? భగవతి కిర సావత్థియం విహరన్తే పసూరో నామ పరిబ్బాజకో మహావాదీ, సో "అహమస్మి సకలజమ్బుదీపే వాదేన అగ్గో, తస్మా యథా జమ్బుదీపస్స జమ్బుపఞ్ఞాణం, ఏవం మమాపి భవితుం అరహతీ"తి జమ్బుసాఖం ధజం కత్వా సకలజమ్బుదీపే పటివాదం అనాసాదేన్తో అనుపుబ్బేన సావత్థిం ఆగన్త్వా నగరద్వారే వాలికత్థలం కత్వా తత్థ సాఖం ఉస్సాపేత్వా "యో మయా సద్ధిం వాదం కాతుం సమత్థో, సో ఇమం సాఖం భఞ్జతూ"తి వత్వా నగరం పావిసి. తం ఠానం మహాజనో పరివారేత్వా అట్ఠాసి. తేన చ సమయేన ఆయస్మా సారిపుత్తో భత్తకిచ్చం కత్వా సావత్థితో నిక్ఖమతి. సో తం దిస్వా సమ్బహులే గామదారకే పుచ్ఛి – "కిం ఏతం దారకా"తి, తే సబ్బం ఆచిక్ఖింసు. "తేన హి నం తుమ్హే ఉద్ధరిత్వా పాదేహి భఞ్జథ, 'వాదత్థికో విహారం ఆగచ్ఛతూ'తి చ భణథా"తి వత్వా పక్కామి.

పరిబ్బాజకో పిణ్డాయ చరిత్వా కతభత్తకిచ్చో ఆగన్త్వా ఉద్ధరిత్వా భగ్గం సాఖం దిస్వా "కేనిదం కారిత"న్తి పుచ్ఛి. "బుద్ధసావకేన సారిపుత్తేనా"తి చ వుత్తే పముదితో హుత్వా "అజ్జ మమ జయం సమణస్స చ పరాజయం పణ్డితా పస్సన్తూ"తి పఞ్ఞావీమంసకే కారణికే ఆనేతుం సావత్థిం పవిసిత్వా వీథిసిఙ్ఘాటకచచ్చరేసు విచరన్తో "సమణస్స గోతమస్స

అగ్గసావకేన సహ వాదే పఞ్హాపటిభానం సోతుకామా భోన్తో నిక్ఖమన్తూ"తి ఉగ్ఘోసేసి. "పణ్డితానం వచనం సోస్సామా"తి సాసనే పసన్నాపి అప్పసన్నాపి బహూ మనుస్సా నిక్ఖమింసు. తతో పసూరో మహాజనపరివుతో "ఏవం వుత్తే ఏవం భణిస్సామీ"తిఆదీని వితక్కేన్తో విహారం అగమాసి. థేరో "విహారే ఉచ్చాసద్దమహాసద్దో జనబ్యాకులఞ్చ మా అహోసీ"తి జేతవనద్వారకోట్ఠకే ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా నిసీది.

పరిబ్బాజకో థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా "త్వం, భో, పబ్బజిత, మయ్హం జమ్బుధజం భఞ్జాపేసీ"తి ఆహ. "ఆమ పరిబ్బాజకా"తి చ వుత్తే "హోతు నో, భో, కాచి కథాపవత్తీ"తి ఆహ. "హోతు పరిబ్బాజకా"తి చ థేరేన సమ్పటిచ్ఛితే "త్వం, సమణ, పుచ్ఛ, అహం విస్సజ్జేస్సామీ"తి ఆహ. తతో నం థేరో అవచ "కిం, పరిబ్బాజక, దుక్కరం పుచ్ఛా, ఉదాహు విస్సజ్జన"న్తి. విస్సజ్జనం భో, పబ్బజిత, పుచ్ఛాయ కిం దుక్కరం. తం యో హి కోచి యంకిఞ్చి పుచ్ఛతీతి. "తేన హి, పరిబ్బాజక, త్వం పుచ్ఛ, అహం విస్సజ్జేస్సామీ"తి ఏవం వుత్తే పరిబ్బాజకో "సాధురూపో భిక్ఖు ఠానే సాఖం భఞ్జాపేసీ"తి విమ్హితచిత్తో హుత్వా థేరం పుచ్ఛి – "కో పురిసస్స కామో"తి. "సఙ్కప్పరాగో పురిసస్స కామో"తి (అ॰ ని॰ ౬.౬౩) థేరో ఆహ. సో తం సుత్వా థేరే విరుద్ధసఞ్ఞీ హుత్వా పరాజయం ఆరోపేతుకామో ఆహ – "చిత్రవిచిత్రారమ్మణం పన భో, పబ్బజిత, పురిసస్స కామం న వదేసీ"తి? "ఆమ, పరిబ్బాజక, న వదేమీ"తి. తతో నం పరిబ్బాజకో యావ తిక్ఖత్తుం పటిఞ్ఞం కారాపేత్వా "సుణన్తు భోన్తో సమణస్స వాదే దోస"న్తి పఞ్హవీమంసకే ఆలపిత్వా ఆహ – "భో, పబ్బజిత, తుమ్హాకం సబ్రహ్మచారినో అరఞ్ఞే విహరన్తీ"తి? "ఆమ, పరిబ్బాజక, విహరన్తీ"తి. "తే తత్థ విహరన్తా కామవితక్కాదయో వితక్కే వితక్కేన్తీ"తి? "ఆమ, పరిబ్బాజక, పుథుజ్జనా సహసా వితక్కేన్తీ"తి. "యది ఏవం తేసం సమణభావో కుతో? ననుతే అగారికా కామభోగినో హోన్తీ"తి ఏవఞ్చ పన వత్వా అథాపరం ఏతదవోచ –

"న తే వే కామా యాని చిత్రాని లోకే,
సఙ్కప్పరాగఞ్చ వదేసి కామం;
సఙ్కప్పయం అకుసలే వితక్కే,
భిక్ఖుపి తే హేస్సతి కామభోగీ"తి. (సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౩౪);

అథ థేరో పరిబ్బాజకస్స వాదే దోసం దస్సేన్తో ఆహ – "కిం, పరిబ్బాజక, సఙ్కప్పరాగం పురిసస్స కామం న వదేసి, చిత్రవిచిత్రారమ్మణం వదేసీ"తి? "ఆమ, భో, పబ్బజితా"తి. తతో నం థేరో యావ తిక్ఖత్తుం పటిఞ్ఞం కారాపేత్వా "సుణాథ, ఆవుసో, పరిబ్బాజకస్స వాదే దోస"న్తి పఞ్హవీమంసకే ఆలపిత్వా ఆహ – "ఆవుసో పసూర, తవ సత్థా అత్థీ"తి? "ఆమ, పబ్బజిత, అత్థీ"తి. "సో చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యం రూపారమ్మణం పస్సతి సద్దారమ్మణాదీని వా సేవతీ"తి? "ఆమ, పబ్బజిత, సేవతీ"తి. "యది ఏవం తస్స సత్థుభావో కుతో, ననుసో అగారికో కామభోగీ హోతీ"తి ఏవఞ్చ పన వత్వా అథాపరం ఏతదవోచ –

"తే వే కామా యాని చిత్రాని లోకే,
సఙ్కప్పరాగం న వదేసి కామం;
పస్సన్తో రూపాని మనోరమాని,
సుణన్తో సద్దాని మనోరమాని.

“ఘాయన్తో గన్ధాని మనోరమాని,

సాయన్తో రసాని మనోరమాని;

ఫుసన్తో ఫస్సాని మనోరమాని,

సత్థాపి తే హేస్సతి కామభోగీ”తి.

ఏవం వుత్తే నిప్పటిభానో పరిబ్బాజకో “అయం పబ్బజితో మహావాదీ, ఇమస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా వాదసత్థం సిక్ఖిస్సామీ”తి సావత్థిం పవిసిత్వా పత్తచీవరం పరియేసిత్వా జేతవనం పవిట్ఠో తత్థ లాలుదాయిం సువణ్ణవణ్ణం కాయూపపన్నం సరీరాకారాకప్పేసు సమన్తపాసాదికం దిస్వా “అయం భిక్ఖు మహాపఞ్ఞో మహావాదీ”తి మన్త్వా తస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా తం వాదేన నిగ్గహేత్వా సలిఙ్గేన తంయేవ తిత్థాయతనం పక్కమిత్వా పున “సమణేన గోతమేన సద్ధిం వాదం కరిస్సామీ”తి సావత్థియం పురిమనయేనేవ ఉగ్ఘోసేత్వా మహాజనపరివుతో “ఏవం సమణం గోతమం నిగ్గహేస్సామీ”తిఆదీని వదన్తో జేతవనం అగమాసి. జేతవనద్వారకోట్ఠకే అధివత్థా దేవతా “అయం అభాజనభూతో”తి ముఖబన్ధమస్స అకాసి. సో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా మూగో వియ నిసీది. మనుస్సా “ఇదాని పుచ్ఛిస్సతి, ఇదాని పుచ్ఛిస్సతీ”తి తస్స ముఖం ఉల్లోకేత్వా “వదేహి, భో పసూర, వదేహి, భో పసూరా”తి ఉచ్చాసద్దమహాసద్దా అహేసుం. అథ భగవా “కిం పసూరో వదిస్సతీ”తి వత్వా తత్థ సమ్పత్తపరిసాయ ధమ్మదేసనత్థం ఇమం సుత్తం అభాసి.

తత్థ పఠమగాథాయ తావ అయం సఙ్ఖేపో – ఇమే దిట్ఠిగతికా అత్తనో దిట్ఠిం సన్ధాయ **ఇధేవ సుద్ధీ ఇతి వాదయన్తి నాఞ్ఞేసు ధమ్మేసు విసుద్ధిమాహు**. ఏవం సన్తే అత్తనో సత్థారాదీని **నిస్సితా** తత్థేవ “ఏస వాదో సుభో”తి ఏవం **సుభం వదానా** హుత్వా **పుథూ** సమణబ్రాహ్మణా “సస్సతో లోకో”తిఆదీసు **పచ్చేకసచ్చేసు నివిట్ఠా**.

౮౩౨. ఏవం నివిట్ఠా చ – **తే వాదకామా**తి గాథా. తత్థ **బాలం దహన్తీ మిథు అఞ్ఞమఞ్ఞ**న్తి “అయం బాలో అయం బాలో”తి ఏవం ద్వేపి జనా అఞ్ఞమఞ్ఞం బాలం దహన్తి, బాలతో పస్సన్తి. **వదన్తి తే అఞ్ఞసితా కథోజ్జ**న్తి తే అఞ్ఞమఞ్ఞం సత్థారాదిం నిస్సితా కలహం వదన్తి. **పసంసకామా కుసలా వదానా**తి పసంసత్థికా ఉభోపి “మయం కుసలవాదా పణ్డితవాదా”తి ఏవంసఞ్ఞినో హుత్వా.

౮౩౩. ఏవం వదానేసు చ తేసు ఏకో నియమతో ఏవ – **యుత్తో కథాయ**న్తి గాథా. తత్థ **యుత్తో కథాయ**న్తి వివాదకథాయ ఉస్సుక్కో. **పసంసమిచ్ఛం వినిఘాతి హోతీ**తి అత్తనో పసంసం ఇచ్ఛన్తో “కథం ను ఖో నిగ్గహేస్సామీ”తిఆదినా నయేన పుబ్బేవ సల్లాపా కథంకథీ వినిఘాతీ హోతి. **అపాహతస్మి**న్తి పఞ్హవీమంసకేహి “అత్థాపగతం తే భణితం, బ్యఞ్జనాపగతం తే భణిత”న్తిఆదినా నయేన అపహారితే వాదే. **నిన్దాయ సో కుప్పతీ**తి ఏవం అపాహతస్మిఞ్చ వాదే ఉప్పన్నాయ నిన్దాయ సో కుప్పతి. **రన్ధమేసీ**తి పరస్స రన్ధమేవ గవేసన్తో.

౮౩౪. న కేవలఞ్చ కుప్పతి, అపిచ ఖో పన **యమస్స వాద**న్తి గాథా. తత్థ **పరిహీనమాహు అపాహత**న్తి అత్థబ్యఞ్జనాదితో అపాహతం పరిహీనం వదన్తి. **పరిదేవతీ**తి తతో నిమిత్తం సో “అఞ్ఞం మయా ఆవజ్జిత”న్తిఆదీహి విప్పలపతి. **సోచతీ**తి “తస్స జయో”తిఆదీని ఆరబ్భ సోచతి. **ఉపచ్చగా మన్తి అనుత్థునాతీ**తి “సో మం వాదేన వాదం అతిక్కన్తో”తిఆదినా నయేన సుట్ఠుతరం విప్పలపతి.

౮౩౫. ఏతే వివాదా సమణేసూతి ఏత్థ పన **సమణా** వుచ్చన్తి బాహిరపరిబ్బాజకా. **ఏతేసు ఉగ్ఘాతి నిఘాతి హోతీతి** ఏతేసు వాదేసు జయపరాజయాదివసేన చిత్తస్స ఉగ్ఘాతం నిఘాతఞ్చ పాపుణన్తో ఉగ్ఘాతీ నిఘాతీ చ హోతి. **విరమే కథోజ్జన్తి** పజహేయ్య కలహం. **న హఞ్ఞదత్థత్థి పసంసలాభాతి** న హి ఏత్థ పసంసలాభతో అఞ్ఞో అత్థో అత్థి.

౮౩౬-౭. ఛట్ఠగాథాయ అత్థో – యస్మా చ న హఞ్ఞదత్థత్థి పసంసలాభా, తస్మా పరమం లాభం లభన్తోపి "సున్దరో అయ"న్తి **తత్థ** దిట్ఠియా **పసంసితో వా పన హోతి తం వాదం పరిసాయ మజ్ఝే** దీపేత్వా, తతో **సో తేన** జయత్థేన తుట్ఠిం వా దన్తవిదంసకం వా ఆపజ్జన్తో **హసతి,** మానేన చ **ఉణ్ణమతి**. కిం కారణం? యస్మా **తం** జయత్థం **పప్పుయ్య యథామనో** జాతో, ఏవం ఉణ్ణమతో చ **యా ఉణ్ణతీతి** గాథా. తత్థ **మానాతిమానం వదతే పనేసోతి** ఏసో పన తం ఉణ్ణతిం "విఘాతభూమీ"తి అబుజ్ఝమానో మానఞ్చ అతిమానఞ్చ వదతియేవ.

౮౩౮. ఏవం వాదే దోసం దస్సేత్వా ఇదాని తస్స వాదం అసమ్పటిచ్ఛన్తో "**సూరో**"తి గాథమాహ. తత్థ **రాజఖాదాయాతి** రాజఖాదనీయేన, భత్తవేతనేనాతి వుత్తం హోతి. **అభిగజ్జమేతి పటిసూరమిచ్ఛన్తి** యథా సో పటిసూరం ఇచ్ఛన్తో అభిగజ్జన్తో ఏతి, ఏవం దిట్ఠిగతికో దిట్ఠిగతికన్తి దస్సేతి. **యేనేవ సో, తేన పలేహీతి** యేన సో తుయ్హం పటిసూరో, తేన గచ్ఛ. **పుబ్బేవ నత్థి యదిదం యుధాయాతి** యం పన ఇదం కిలేసజాతం యుద్ధాయ సియా, తం ఏతం పుబ్బేవ నత్థి, బోధిమూలేయేవ పహీనన్తి దస్సేతి. సేసగాథా పాకటసమ్బన్ధాయేవ.

౮౩౯-౪౦. తత్థ **వివాదయన్తీతి** వివదన్తి. **పటిసేనికత్తాతి** పటిలోమకారకో. **విసేనికత్వాతి** కిలేససేనం వినాసేత్వా. **కిం లభేథోతి** పటిమల్లం కిం లభిస్ససి. **పసూరాతి** తం పరిబ్బాజకం ఆలపతి. **యేసీధ నత్థీతి** యేసం ఇధ నత్థి.

౮౪౧. పవితక్కన్తి "జయో ను ఖో మే భవిస్సతీ"తి ఆదీని వితక్కేన్తో. **ధోనేన యుగం సమాగమాతి** ధుతకిలేసేన బుద్ధేన సద్ధిం యుగగ్గాహం సమాపన్నో. **న హి త్వం సక్ఖసి సమ్పయాతవేతి** కోత్థుకాదయో వియ సీహాదీహి, ధోనేన సహ యుగం గహేత్వా ఏకపదమ్పి సమ్పయాతుం యుగగ్గాహమేవ వా సమ్పాదేతుం న సక్ఖిస్ససీతి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పసూరసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. మాగణ్డియసుత్తవణ్ణనా

౮౪౨. దిస్వాన తణ్హన్తి మాగణ్డియసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరన్తో పచ్చూససమయే బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో కురూసు కమ్మాసధమ్మనిగమవాసినో మాగణ్డియస్స నామ బ్రాహ్మణస్స సపజాపతికస్స అరహత్తూపనిస్సయం దిస్వా తావదేవ సావత్థితో తత్థ గన్త్వా కమ్మాసధమ్మస్స అవిదూరే అఞ్ఞతరస్మిం వనసణ్డే నిసీది సువణ్ణోభాసం ముఞ్చమానో. మాగణ్డియోపి తఙ్ఖణం తత్థ ముఖధోవనత్థం గతో సువణ్ణోభాసం దిస్వా "కిం ఇద"న్తి ఇతో చితో చ పేక్ఖమానో భగవన్తం దిస్వా అత్తమనో అహోసి. తస్స కిర ధీతా సువణ్ణవణ్ణా, తం బహూ ఖత్తియకుమారాదయో వారయన్తా న లభన్తి. బ్రాహ్మణో ఏవంలద్ధికో హోతి "సమణస్సేవ నం సువణ్ణవణ్ణస్స దస్సామీ"తి. సో భగవన్తం దిస్వా "అయం మే ధీతాయ సమానవణ్ణో, ఇమస్స నం దస్సామీ"తి చిత్తం ఉప్పాదేసి. తస్మా దిస్వావ అత్తమనో అహోసి. సో వేగేన ఘరం గన్త్వా

బ్రాహ్మణిం ఆహ – “భోతి భోతి మయా ధీతాయ సమానవణ్ణో పురిసో దిట్ఠో, అలఙ్కరోహి దారికం, తస్స నం దస్సామా”తి. బ్రాహ్మణియా దారికం గన్ధోదకేన న్హాపేత్వా వత్థపుప్ఫాలఙ్కారాదీహి అలఙ్కరోన్తియా ఏవ భగవతో భిక్ఖాచారవేలా సమ్పత్తా. అథ భగవా కమ్మాసధమ్మం పిణ్డాయ పావిసి.

తేపి ఖో ధీతరం గహేత్వా భగవతో నిసిన్నోకాసం అగమంసు. తత్థ భగవన్తం అదిస్వా బ్రాహ్మణీ ఇతో చితో చ విలోకేన్తీ భగవతో నిసజ్జట్ఠానం తిణసన్థారకం అద్దస. బుద్ధానఞ్చ అధిట్ఠానబలేన నిసిన్నోకాసో పదనిక్ఖేపో చ అబ్యాకులా హోన్తి. సా బ్రాహ్మణం ఆహ – “ఏస, బ్రాహ్మణ, తస్స తిణసన్థారో”తి? “ఆమ, భోతీ”తి. “తేన హి, బ్రాహ్మణ, అమ్హాకం ఆగమనకమ్మం న సమ్పజ్జిస్సతీ”తి. “కస్మా భోతీ”తి? “పస్స, బ్రాహ్మణ, అబ్యాకులో తిణసన్థారో, నేసో కామభోగినో పరిభుత్తో”తి. బ్రాహ్మణో “మా, భోతి మఙ్గలే పరియేసియమానే అవమఙ్గలం అభణీ”తి ఆహ. పునపి బ్రాహ్మణీ ఇతో చితో చ విచరన్తీ భగవతో పదనిక్ఖేపం దిస్వా బ్రాహ్మణం ఆహ “అయం తస్స పదనిక్ఖేపో”తి? “ఆమ, భోతీ”తి. “పస్స, బ్రాహ్మణ, పదనిక్ఖేపం, నాయం సత్తో కామేసు గధితో”తి. “కథం త్వం భోతి జానాసీ”తి చ వుత్తా అత్తనో ఞాణబలం దస్సేన్తీ ఆహ –

> “రత్తస్స హి ఉక్కుటికం పదం భవే,
> దుట్ఠస్స హోతి అనుకడ్ఢితం పదం;
> మూళ్హస్స హోతి సహసానుపీళితం,
> వివట్టచ్ఛదస్స ఇదమీదిసం పద”న్తి. (అం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౨౬౦-౨౬౧; ధ॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౧.౨ సామావతీవత్థు; విసుద్ధి॰ ౧.౪౫);

అయఞ్చరహి తేసం కథా విప్పకతా, అథ భగవా కతభత్తకిచ్చో తమేవ వనసణ్డం ఆగతో. బ్రాహ్మణీ భగవతో వరలక్ఖణఖచితం బ్యామప్పభాపరిక్ఖిత్తం రూపం దిస్వా బ్రాహ్మణం ఆహ – “ఏస తయా, బ్రాహ్మణ, దిట్ఠో”తి? “ఆమ భోతీ”తి. “ఆగతకమ్మం న సమ్పజ్జిస్సతేవ, ఏవరూపో నామ కామే పరిభుఞ్జిస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతీ”తి. తేసం ఏవం వదన్తానఞ్ఞేవ భగవా తిణసన్థారకే నిసీది. అథ బ్రాహ్మణో ధీతరం వామేన హత్థేన గహేత్వా కమణ్డలుం దక్ఖిణేన హత్థేన గహేత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా “భో, పబ్బజిత, త్వఞ్చ సువణ్ణవణ్ణో అయఞ్చ దారికా, అనుచ్ఛవికా ఏసా తవ, ఇమాహం భోతో భరియం పోసావనత్థాయ దమ్మీ”తి వత్వా భగవతో సన్తికం గన్త్వా దాతుకామో అట్ఠాసి. భగవా బ్రాహ్మణం అనాలపిత్వా అఞ్ఞేన సద్ధిం సల్లపమానో వియ “**దిస్వాన తణ్హ**”న్తి ఇమం గాథం అభాసి.

తస్సత్థో – అజపాలనిగ్రోధమూలే నానారూపాని నిమ్మినిత్వా అభికామమాగతం మారధీతరం **దిస్వాన తణ్హం అరతిం రగఞ్చ** ఛన్దమత్తమ్పి మే **మేథునస్మిం నాహోసి, కిమేవిదం** ఇమిస్సా దారికాయ **ముత్తకరీసపుణ్ణం** రూపం దిస్వా భవిస్సతి సబ్బథా **పాదాపి నం సమ్ఫుసితుం న ఇచ్ఛే**, కుతోనేన సంవసితున్తి.

౮౪౩. తతో మాగణ్డియో “పబ్బజితా నామ మానుసకే కామే పహాయ దిబ్బకామత్థాయ పబ్బజన్తి, అయఞ్చ దిబ్బేపి కామే న ఇచ్ఛతి, ఇదమ్పి ఇత్థిరతనం, కా ను అస్స దిట్ఠీ”తి పుచ్ఛితుం దుతియం గాథమాహ. తత్థ **ఏతాదిసం చే రతన**న్తి దిబ్బిత్థిరతనం సన్ధాయ భణతి, **నారి**న్తి అత్తనో ధీతరం సన్ధాయ. **దిట్ఠిగతం సీలవతం ను జీవిత**న్తి దిట్ఠిఞ్చ సీలఞ్చ వతఞ్చ జీవితఞ్చ. **భవూపపత్తిఞ్చ వదేసి కీదిస**న్తి అత్తనో భవూపపత్తిఞ్చ కీదిసం వదసీతి.

౮౫౫. ఇతో పరా ద్వే గాథా విసజ్జనపుచ్ఛానయేన పవత్తత్తా పాకటసమ్బన్ధాయేవ. తాసు పఠమగాథాయ సఙ్ఖేపత్థో – **తస్స** మయ్హం, మాగణ్డియ, ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగత**ధమ్మేసు** నిచ్ఛినిత్వా “ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞ”న్తి ఏవం **ఇదం వదామీతి సముగ్గహితం న హోతి** నత్థి న విజ్జతి. కింకారణా ? అహఞ్హి పస్సన్తో **దిట్ఠీసు** ఆదీనవం కఞ్చి దిట్ఠిం అగ్గహేత్వా సచ్చాని పవిచినన్తో అజ్ఝత్తం రాగాదీనం సన్తిభావేన **అజ్ఝత్తసన్తి**సఙ్ఖాతం నిబ్బానమేవ అద్దసన్తి.

౮౫౬. దుతియగాథాయ సఙ్ఖేపత్థో – **యానిమాని** దిట్ఠిగతాని తేహి తేహి సత్తేహి వినిచ్ఛినిత్వా గహితత్తా **వినిచ్ఛయాతి** చ అత్తనో పచ్చయేహి అభిసఙ్ఖతభావాదినా నయేన **పకప్పితాని** చాతి వుచ్చన్తి. **తే త్వం ముని** దిట్ఠిగతధమ్మే అగ్గహేత్వా **అజ్ఝత్తసన్తీతి యమేతమత్థం బ్రూసి,** ఆచిక్ఖ మే, **కథం ను ధీరేహి పవేదితం** కథం పకాసితం ధీరేహి తం పదన్తి.

౮౫౭. అథస్స భగవా యథా యేన ఉపాయేన తం పదం ధీరేహి పకాసితం, తం ఉపాయం సపటిపక్ఖం దస్సేన్తో ‘‘**న దిట్ఠియా**’’తి గాథమాహ. తత్థ “న దిట్ఠియా”తిఆదీహి దిట్ఠిసుతిఅట్ఠసమాపత్తిఞాణబాహిరసీలబ్బతాని పటిక్ఖిపతి. ‘‘**సుద్ధిమాహ**’’తి ఏత్థ వుత్తం **ఆహ**-సద్దం సబ్బత్థ నకారేన సద్ధిం యోజేత్వా పురిసబ్యత్తయం కత్వా “దిట్ఠియా సుద్ధిం నాహం కథేమీ”తి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. యథా చేత్థ, ఏవం ఉత్తరపదేసుపి. తత్థ చ **అదిట్ఠియా నాహా**తి దసవత్థుకం సమ్మాదిట్ఠిం వినా న కథేమి. తథా **అస్సుతియా**తి నవఙ్గం సవనం వినా. **అఞాణా**తి కమ్మస్స కతసచ్చానులోమికఞాణం వినా. **అసీలతా**తి పాతిమోక్ఖసంవరం వినా. **అబ్బతా**తి ధుతఙ్గవతం వినా. **నోపి తేనా**తి తేసు ఏకమేకేన దిట్ఠిఆదిమత్తేనాపి నో కథేమీతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. **ఏతే చ నిస్సజ్జ అనుగ్గహాయా**తి ఏతే చ పురిమే దిట్ఠిఆదిభేదే కణ్హపక్ఖియే ధమ్మే సముగ్ఘాతకరణేన నిస్సజ్జ, పచ్ఛిమే అదిట్ఠిఆదిభేదే సుక్కపక్ఖియే అతమ్మయతాపజ్జనేన అనుగ్గహాయ. **సన్తో అనిస్సాయ భవం న జప్పే**తి ఇమాయ పటిపత్తియా రాగాదివూపసమేన సన్తో చక్ఖాదీసు కఞ్చి ధమ్మం అనిస్సాయ ఏకమ్పి భవం అపిహేతుం అపత్థేతుం సమత్థో సియా, అయమస్స అజ్ఝత్తసన్తీతి అధిప్పాయో.

౮౫౮. ఏవం వుత్తే వచనత్థం అసల్లక్ఖేన్తో మాగణ్డియో ‘‘**నో చే కిర**’’తి గాథమాహ. తత్థ దిట్ఠాదీని వుత్తనయానేవ. కణ్హపక్ఖియానియేవ పన సన్ధాయ ఉభయత్రాపి ఆహ. ఆహ-సద్దం పన నోచేకిర-సద్దేన యోజేత్వా ‘‘**నో చే కిరాహ** నో చే కిర కథేసీ”తి ఏవం అత్థో దట్ఠబ్బో. **మోముహన్తి** అతిమూళ్హం, మోహనం వా. **పచ్చేన్తీ**తి జానన్తి.

౮౫౯. అథస్స భగవా తం దిట్ఠిం నిస్సాయ పుచ్ఛం పటిక్ఖిపన్తో ‘‘**దిట్ఠిఞ్చ నిస్సాయా**’’తి గాథమాహ. తస్సత్థో – త్వం, మాగణ్డియ, **దిట్ఠిం నిస్సాయ** పునప్పునం పుచ్ఛమానో యాని తే దిట్ఠిగతాని సముగ్గహితాని, తేస్వేవ **సముగ్గహీతేసు** ఏవం **పమోహం** ఆగతో, **ఇతో చ** మయా వుత్తఅజ్ఝత్తసన్తితో పటిపత్తితో ధమ్మదేసనతో వా **అణుమ్పి** యుత్తసఞ్ఞం న పస్ససి, తేన కారణేన త్వం ఇమం ధమ్మం **మోముహతో** పస్ససీతి.

౮౬౦. ఏవం సముగ్గహితేసు పమోహేన మాగణ్డియస్స వివాదాపత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని తేసు అఞ్ఞేసు చ ధమ్మేసు విగతప్పమోహస్స అత్తనో నిబ్బివాదతం దస్సేన్తో ‘‘**సమో విసేసీ**’’తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **యో** ఏవం తివిధమానేన వా దిట్ఠియా వా **మఞ్ఞతి, సో తేన** మానేన తాయ దిట్ఠియా తేన వా పుగ్గలేన వివదేయ్య. యో పన అమ్హాదిసో ఇమాసు **తీసు విధాసు అవికమ్పమానో, సమో విసేసీతి న తస్స హోతి,** న చ హీనోతి పాఠసేసో.

౮౬౧. కిఞ్చ భియ్యో – **సచ్చన్తి సో**తి గాథా. తస్సత్థో – **సో** ఏవరూపో పహీనమానదిట్ఠికో మాదిసో బాహితపాపత్తాదినా నయేన **బ్రాహ్మణో** “ఇదమేవ సచ్చ”న్తి **కిం వదేయ్య** కిం వత్థుం భణేయ్య, కేన వా కారణేన భణేయ్య, “మయ్హం సచ్చం,

తుచ్ఛం ముసా”తి వా **కేన** మానేన దిట్ఠియా పుగ్గలేన వా వివదేయ్య? **యస్మిం** మాదిసే ఖీణాసవే “సదిసోహమస్మీ”తి పవత్తియా **సమం** వా, ఇతరద్వయభావేన పవత్తియా **విసమం వా** మఞ్ఞితం **నత్థి, సో** సమానాదీసు **కేన వాదం పటిసంయుజేయ్య** పటిప్ఫరేయ్యాతి. నను ఏకంసేనేవ ఏవరూపో పుగ్గలో – **ఓకం పహాయా**తి గాథా?

౮౭౧. తత్థ **ఓకం పహాయా**తి రూపవత్థాదివిఞ్ఞాణస్స ఓకాసం తత్ర ఛన్దరాగప్పహానేన ఛడ్డేత్వా. **అనికేతసారీ**తి రూపనిమిత్తనికేతాదీని తణ్హావసేన అసరన్తో. **గామే అకుబ్బం ముని సన్థవానీ**తి గామే గిహిసన్థవాని అకరోన్తో. **కామేహి రిత్తో**తి కామేసు ఛన్దరాగాభావేన సబ్బకామేహి పుథుభూతో. **అపురేక్ఖరానో**తి ఆయతిం అత్తభావం అనభినిబ్బత్తేన్తో. **కథం న విగ్గయ్హ జనేన కయిరా**తి జనేన సద్ధిం విగ్గాహికకథం న కథేయ్య. సో ఏవరూపో – **యేహి వివిత్తో**తి గాథా.

౮౭౨. తత్థ **యేహీ**తి యేహి దిట్ఠిగతేహి. **వివిత్తో విచరేయ్యా**తి రిత్తో చరేయ్య. **న తాని ఉగ్గయ్హ వదేయ్య నాగో**తి “ఆగుం న కరోతీ”తిఆదినా (చూళని॰ భద్రావుధమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౭౦; పారాయనానుగీతిగాథానిద్దేస ౧౦౨) నయేన నాగో తాని దిట్ఠిగతాని ఉగ్గహేత్వా న వదేయ్య. **జలమ్బుజ**న్తి జలసఞ్ఞితే అమ్బుమ్హి జాతం కణ్టకనాళం వారిజం, పదుమన్తి వుత్తం హోతి. **యథా జలేన పఙ్కేన చ నూపలిత్త**న్తి తం పదుమం యథా జలేన చ పఙ్కేన చ అనుపలిత్తం హోతి, **ఏవం ముని సన్తివాదో అగిద్ధో**తి ఏవం అజ్ఝత్తసన్తివాదో ముని గేధాభావేన అగిద్ధో. **కామే చ లోకే చ అనూపలిత్తో**తి దువిధేపి కామే అపాయాదికే చ లోకే ద్వీహిపి లేపేహి అనుపలిత్తో హోతి.

౮౭౩. కిఞ్చ భియ్యో – **న వేదగూ**తి గాథా. తత్థ **న వేదగూ దిట్ఠియాయకో**తి చతుమగ్గవేదగూ మాదిసో దిట్ఠియాయకో న హోతి, దిట్ఠియా గచ్ఛన్తో వా, తం సారతో పచ్చేన్తో వా న హోతి. తత్థ వచనత్థో – యాయతీతి యాయకో, కరణవచనేన దిట్ఠియా యాతీతి దిట్ఠియాయకో. ఉపయోగత్థే సామివచనేన దిట్ఠియా యాతీతిపి దిట్ఠియాయకో. **న ముతియా స మానమేతీ**తి ముతరూపాదిభేదాయ ముతియాపి సో మానం న ఏతి. **న హి తమ్మయో సో**తి తణ్హాదిట్ఠివసేన తమ్మయో హోతి తప్పరాయణో, అయం పన న తాదిసో. **న కమ్మునా నోపి సుతేన నేయ్యో**తి పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదినా కమ్మునా వా సుతసుద్ధిఆదినా సుతేన వా సో నేతబ్బో న హోతి. **అనూపనీతో స నివేసనేసూ**తి సో ద్విన్నమ్పి ఉపయానం పహీనత్తా సబ్బేసు తణ్హాదిట్ఠినివేసనేసు అనూపనీతో. తస్స చ ఏవంవిధస్స – **సఞ్ఞావిరత్తస్సా**తి గాథా.

౮౭౪. తత్థ **సఞ్ఞావిరత్తస్సా**తి నేక్ఖమ్మసఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమాయ భావనాయ పహీనకామాదిసఞ్ఞస్స. ఇమినా పదేన ఉభతోభాగవిముత్తో సమథయానికో అధిప్పేతో. **పఞ్ఞావిముత్తస్సా**తి విపస్సనాపుబ్బఙ్గమాయ భావనాయ సబ్బకిలేసేహి విముత్తస్స. ఇమినా సుక్ఖవిపస్సకో అధిప్పేతో. **సఞ్ఞఞ్చ దిట్ఠిఞ్చ యే అగ్గహేసుం, తే ఘట్టయన్తా విచరన్తి లోకే**తి యే కామసఞ్ఞాదికం సఞ్ఞం అగ్గహేసుం, తే విసేసతో గహట్ఠా కామాధికరణం, యే చ దిట్ఠిం అగ్గహేసుం, తే విసేసతో పబ్బజితా ధమ్మాధికరణం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఘట్టేన్తా విచరన్తీతి. సేసమేత్థ యం అవుత్తం, తం వుత్తానుసారేనేవ వేదితబ్బం. దేసనాపరియోసానే బ్రాహ్మణో చ బ్రాహ్మణీ చ పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణింసూతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ మాగణ్డియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. పురాభేదసుత్తవణ్ణనా

౮౫౫. కథందస్సీతి పురాభేదసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఇమస్స సుత్తస్స ఇతో పరేసఞ్చ పఞ్చన్నం కలహవివాదచూళబ్యూహమహాబ్యూహతువటకఅత్తదణ్డసుత్తానం సమ్మాపరిబ్బాజనీయస్స ఉప్పత్తియం వుత్తనయేనేవ సామఞ్ఞతో ఉప్పత్తి వుత్తా. విసేసతో పన యథేవ తస్మిం మహాసమయే రాగచరితదేవతానం సప్పాయవసేన ధమ్మం దేసేతుం నిమ్మితబుద్ధేన అత్తానం పుచ్ఛాపేత్వా సమ్మాపరిబ్బాజనీయసుత్తమభాసి, ఏవం తస్మింయేవ మహాసమయే "కిం ను ఖో పురా సరీరభేదా కత్తబ్బ"న్తి ఉప్పన్నచిత్తానం దేవతానం చిత్తం ఞత్వా తాసం అనుగ్గహత్థం అడ్ఢతేళసభిక్ఖుసతపరివారం నిమ్మితబుద్ధం ఆకాసేన ఆనేత్వా తేన అత్తానం పుచ్ఛాపేత్వా ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ పుచ్ఛాయ తావ సో నిమ్మితో **కథందస్సీ**తి అధిపఞ్ఞం **కథంసీలో**తి అధిసీలం, **ఉపసన్తో**తి అధిచిత్తం పుచ్ఛతి. సేసం పాకటమేవ.

౮౫౬. విస్సజ్జనే పన భగవా సరూపేన అధిపఞ్ఞాదీని అవిస్సజ్జేత్వావ అధిపఞ్ఞాదిప్పభావేన యేసం కిలేసానం ఉపసమా "ఉపసన్తో"తి వుచ్చతి, నానాదేవతానం ఆసయానులోమేన తేసం ఉపసమమేవ దీపేన్తో "**వీతతణ్హో**"తిఆదికా గాథాయో అభాసి. తత్థ ఆదితో అట్ఠన్నం గాథానం "తం బ్రూమి ఉపసన్తో"తి ఇమాయ గాథాయ సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. తతో పరాసం "స వే సన్తోతి వుచ్చతీ"తి ఇమినా సబ్బపచ్ఛిమేన పదేన.

అనుపదవణ్ణనానయేన చ – **వీతతణ్హో పురా భేదా**తి యో సరీరభేదా పుబ్బమేవ పహీనతణ్హో. **పుబ్బమన్తమనిస్సితో**తి అతీతద్ధాదిభేదం పుబ్బన్తమనిస్సితో. **వేమజ్ఝేనుపసఙ్ఖేయ్యో**తి పచ్చుప్పన్నేపి అద్ధని "రత్తో"తిఆదినా నయేన న ఉపసఙ్ఖాతబ్బో. **తస్స నత్థి పురక్ఖత**న్తి తస్స అరహతో ద్విన్నం పురేక్ఖారానం అభావా అనాగతే అద్ధని పురక్ఖతమ్పి నత్థి, తం బ్రూమి ఉపసన్తోతి ఏవమేత్థ యోజనా వేదితబ్బా. ఏస నయో సబ్బత్థ. ఇతో పరం పన యోజనం అదస్సేత్వా అనుత్తానపదవణ్ణనంయేవ కరిస్సామ.

౮౫౭. అసన్తాసీతి తేన తేన అలాభకేన అసన్తసన్తో. **అవికత్థీ**తి సీలాదీహి అవికత్థనసీలో . **అకుక్కుచో**తి హత్థకుక్కుచ్చాదివిరహితో . **మన్తభాణీ**తి మన్తాయ పరిగ్గహేత్వా వాచం భాసితా. **అనుద్ధతో**తి ఉద్ధచ్చవిరహితో. **స వే వాచాయతో**తి సో వాచాయ యతో సంయతో చతుదోసవిరహితం వాచం భాసితా హోతి.

౮౫౮. నిరాసత్తీతి నిత్తణ్హో. **విపేకదస్సీ ఫస్సేసూ**తి పచ్చుప్పన్నేసు చక్ఖుసమ్ఫస్సాదీసు అత్తాదిభావవివేకం పస్సతి. **దిట్ఠీసు చ న నీయతీ**తి ద్వాసట్ఠిదిట్ఠీసు కాయచి దిట్ఠియా న నీయతి.

౮౫౯. పతిలీనోతి రాగాదీనం పహీనత్తా తతో అపగతో. **అకుహకో**తి అవిమ్హాపకో తీహి కుహనవత్థూహి. **అపిహాలూ**తి అపిహనసీలో, పత్థనాతణ్హాయ రహితోతి వుత్తం హోతి. **అమచ్ఛరీ**తి పఞ్చమచ్ఛేరవిరహితో. **అప్పగబ్భో**తి కాయపాగబ్భియాదివిరహితో. **అజేగుచ్ఛో**తి సమ్పన్నసీలాదితాయ అజేగుచ్ఛనీయో అసేచనకో మనాపో. **పేసుణేయ్యే చ నో యుతో**తి ద్వీహి ఆకారేహి ఉపసంహరితబ్బే పిసుణకమ్మే అయుత్తో.

౮౬౦. సాతియేసు అనస్సావీతి సాతవత్థూసు కామగుణేసు తణ్హాసన్థవవిరహితో. **సణ్హో**తి సణ్హేహి కాయకమ్మాదీహి సమన్నాగతో. **పటిభానవా**తి పరియత్తిపరిపుచ్ఛాధిగమపటిభానేహి సమన్నాగతో. **న సద్ధో**తి సామం అధిగతధమ్మం న కస్సచి సద్దహతి. **న విరజ్జతీ**తి ఖయా రాగస్స విరత్తత్తా ఇదాని న విరజ్జతి.

౮౬౧. లాభకమ్యా న సిక్ఖతీతి న లాభపత్థనాయ సుత్తన్తాదీని సిక్ఖతి. **అవిరుద్ధో చ తణ్హాయ, రసేసు నానుగిజ్ఝతీ**తి విరోధాభావేన చ అవిరుద్ధో హుత్వా తణ్హాయ మూలరసాదీసు గేధం నాపజ్జతి.

౮౬౨. ఉపేక్ఖకోతి ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ సమన్నాగతో. **సతో**తి కాయానుపస్సనాదిసతియుత్తో.

౮౬౩. నిస్సయనాతి తణ్హాదిట్ఠినిస్సయా. **ఞత్వా ధమ్మ**న్తి అనిచ్చాదీహి ఆకారేహి ధమ్మం జానిత్వా. **అనిస్సితో**తి ఏవం తేహి నిస్సయేహి అనిస్సితో. తేన అఞ్ఞత్ర ధమ్మఞాణా నత్థి నిస్సయానం అభావోతి దీపేతి **భవాయ విభవాయ వా**తి సస్సతాయ ఉచ్ఛేదాయ వా.

౮౬౪. తం బ్రూమి ఉపసన్తోతి తం ఏవరూపం ఏకేకగాథాయ వుత్తం ఉపసన్తోతి కథేమి. **అతరీ సో విసత్తిక**న్తి సో ఇమం విసతాదిభావేన విసత్తికాసఙ్ఖాతం మహాతణ్హం అతరి.

౮౬౫. ఇదాని తమేవ ఉపసన్తం పసంసన్తో ఆహ ‘‘**న తస్స పుత్తా**’’తి ఏవమాది. తత్థ పుత్తా అత్రజాదయో చత్తారో. ఏత్థ చ పుత్తపరిగ్గహాదయో పుత్తాదినామేన వుత్తాతి వేదితబ్బా. తే హిస్స న విజ్జన్తి, తేసం వా అభావేన పుత్తాదయో న విజ్జన్తీతి.

౮౬౬. యేన నం వజ్జుం పుథుజ్జనా, అథో సమణబ్రాహ్మణాతి యేన తం రాగాదినా వజ్జేన పుథుజ్జనా సబ్బేపి దేవమనుస్సా ఇతో బహిద్ధా సమణబ్రాహ్మణా చ రత్తో వా దుట్ఠో వాతి, వదేయ్యుం. **తం తస్స అపురక్ఖత**న్తి తం రాగాదివజ్జం తస్స అరహతో అపురక్ఖతం **తస్మా వాదేసు నేజతీ**తి తం కారణా నిన్దావచనేసు న కమ్పతి.

౮౬౭. న ఉస్సేసు వదతేతి విసిట్ఠేసు అత్తానం అన్తోకత్వా ‘‘అహం విసిట్ఠో’’తి అతిమానవసేన న వదతి. ఏస నయో ఇతరేసు ద్వీసు. **కప్పం నేతి అకప్పియో**తి సో ఏవరూపో దువిధమ్పి కప్పం న ఏతి. కస్మా? యస్మా అకప్పియో, పహీనకప్పోతి వుత్తం హోతి.

౮౬౮. సకన్తి మయ్హన్తి పరిగ్గహితం. **అసతా చ న సోచతీ**తి అవిజ్జమానాదినా అసతా చ న సోచతి. **ధమ్మేసు చ న గచ్ఛతీ**తి సబ్బేసు ధమ్మేసు ఛన్దాదివసేన న గచ్ఛతి. **స వే సన్తోతి వుచ్చతీ**తి సో ఏవరూపో నరుత్తమో ‘‘సన్తో’’తి వుచ్చతీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే కోటిసతసహస్సదేవతానం అరహత్తప్పత్తి అహోసి, సోతాపన్నాదీనం గణనా నత్థీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పురాభేదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. కలహవివాదసుత్తవణ్ణనా

౮౬౯. కుతో పహూతా కలహా వివాదాతి కలహవివాదసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఇదమ్పి తస్మింయేవ మహాసమయే ‘‘కుతో ను, ఖో, కలహాదయో అట్ఠ ధమ్మా పవత్తన్తీ’’తి ఉప్పన్నచిత్తానం ఏకచ్చానం దేవతానం తే ధమ్మే ఆవికాతుం పురిమనయేనేవ నిమ్మితబుద్ధేన అత్తానం పుచ్ఛాపేత్వా వుత్తం తత్థ పుచ్ఛావిస్సజ్జనక్కమేన ఠితత్తా సబ్బగాథా పాకటసమ్బన్ధాయేవ.

అనుత్తానపదవణ్ణనా పనేతాసం ఏవం వేదితబ్బా – **కుతోపహూతా కలహా వివాదాతి** కలహో చ తస్స పుబ్బభాగో వివాదో చాతి ఇమే కుతో జాతా. **పరిదేవసోకా సహమచ్ఛరా చాతి** పరిదేవసోకా చ మచ్ఛరా చ కుతోపహూతా. **మానాతిమానా సహపేసుణా చాతి** మానా చ అతిమానా చ పేసుణా చ కుతోపహూతా. **తేతి** తే సబ్బేపి అట్ఠ కిలేసధమ్మా. **తదిఙ్ఘ బ్రూహీతి** తం మయా పుచ్ఛితమత్థం బ్రూహి యాచామి తం అహన్తి. యాచనత్థో హి **ఇఙ్ఘాతి** నిపాతో.

౮౭౦. **పియప్పహూతాతి** పియవత్థుతో జాతా. యుత్తి పనేత్థ నిద్దేసే (మహాని॰ ౯౮) వుత్తా ఏవ. **మచ్ఛేరయుత్తా కలహా వివాదాతి** ఇమినా కలహవివాదాదీనం న కేవలం పియవత్థుమేవ, మచ్ఛరియమ్పి పచ్చయం దస్సేతి. కలహవివాదసీసేన చేత్థ సబ్బేపి తే ధమ్మా వుత్తాతి వేదితబ్బా. యథా చ ఏతేసం మచ్ఛరియం, తథా పేసుణానఞ్చ వివాదం. తేనాహ – "**వివాదజాతేసు చ పేసుణానీ**"తి.

౮౭౧. **పియాసు లోకస్మిం కుతోనిదానా యే చాపి లోభా విచరన్తి లోకేతి** "పియా పహూతా కలహా"తి యే ఏత్థ వుత్తా. తే పియా లోకస్మిం కుతోనిదానా, న కేవలఞ్చ పియా, యే చాపి ఖత్తియాదయో లోభా విచరన్తి లోభహేతుకా లోభేనాభిభూతా విచరన్తి, తేసం సో లోభో చ కుతోనిదానోతి ద్వే అత్థే ఏకాయ పుచ్ఛాయ పుచ్ఛతి. **ఆసా చ నిట్ఠా చాతి** ఆసా చ తస్సా ఆసాయ సమిద్ధి చ. **యే సమ్పరాయాయ నరస్స హోన్తీతి** యే నరస్స సమ్పరాయాయ హోన్తి, పరాయనా హోన్తీతి వుత్తం హోతి. ఏకా ఏవాయమ్పి పుచ్ఛా.

౮౭౨. **ఛన్దానిదానానీతి** కామచ్ఛన్దాదిఛన్దనిదానాని. **యే చాపి లోభా విచరన్తీతి** యే చాపి ఖత్తియాదయో లోభా విచరన్తి తేసం లోభోపి ఛన్దనిదానోతి ద్వేపి అత్థే ఏకతో విస్సజ్జేతి. **ఇతోనిదానాతి** ఛన్దనిదానా ఏవాతి వుత్తం హోతి. "కుతోనిదానా కుతోనిదానా"తి (సు॰ ని॰ ౨౭౩) ఏతేసు చ సద్దసిద్ధి సూచిలోమసుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

౮౭౩. **వినిచ్ఛయాతి** తణ్హాదిట్ఠివినిచ్ఛయా. **యే వాపి ధమ్మా సమణేన వుత్తాతి** యే చ అఞ్ఞేపి కోధాదీహి సమ్పయుత్తా, తథారూపా వా అకుసలా ధమ్మా బుద్ధసమణేన వుత్తా, తే కుతోపహూతాతి.

౮౭౪. **తమూపనిస్సాయ పహోతి ఛన్దోతి** తం సుఖదుక్ఖవేదనం. తదుభయవత్థుసఙ్ఖాతం సాతాసాతం ఉపనిస్సాయ సంయోగవియోగపత్థనావసేన ఛన్దో పహోతి. ఏత్తావతా "ఛన్దో ను లోకస్మిం కుతోనిదానో"తి అయం పఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి. **రూపేసు దిస్వా విభవం భవఞ్చాతి** రూపేసు వయఞ్చ ఉప్పాదఞ్చ దిస్వా. **వినిచ్ఛయం కుబ్బతి జన్తు లోకేతి** అపాయాదికే లోకే అయం జన్తు భోగాధిగమనత్థం తణ్హావినిచ్ఛయం "అత్తా మే ఉప్పన్నో"తిఆదినా నయేన దిట్ఠివినిచ్ఛయఞ్చ కురుతే. యుత్తి పనేత్థ నిద్దేసే (మహాని॰ ౧౦౨) వుత్తా ఏవ. ఏత్తావతా "వినిచ్ఛయా చాపి కుతోపహూతా"తి అయం పఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి.

౮౭౫. **ఏతేపి ధమ్మా ద్వయమేవ సన్తేతి** ఏతేపి కోధాదయో ధమ్మా సాతాసాతద్వయే సన్తే ఏవ పహోన్తి ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పత్తి చ నేసం నిద్దేసే (మహాని॰ ౧౦౩) వుత్తాయేవ. ఏత్తావతా తతియపఞ్హోపి విస్సజ్జితో హోతి. ఇదాని యో ఏవం విస్సజ్జితేసు ఏతేసు పఞ్హేసు కథంకథీ భవేయ్య, తస్స కథంకథాపహానూపాయం దస్సేన్తో ఆహ – "**కథంకథీ ఞాణపథాయ సిక్ఖే**"తి, ఞాణదస్సనఞాణాధిగమనత్థం తిస్సో సిక్ఖా సిక్ఖేయ్యాతి వుత్తం హోతి. కిం కారణం? **ఞత్వా పవుత్తా సమణేన ధమ్మా**.

బుద్ధసమణేన హి ఞత్వావ ధమ్మా వుత్తా, నత్థి తస్స ధమ్మేసు అఞ్ఞాణం. అత్తనో పన ఞాణాభావేన తే అజానన్తో న జానేయ్య, న దేసనా దోసేన, తస్మా కథంకథీ ఞాణపథాయ సిక్ఖే, ఞత్వా పవుత్తా సమణేన ధమ్మాతి.

౮౭౬-౭. **సాతం అసాతఞ్చ కుతోనిదానాతి** ఏత్థ సాతం అసాతన్తి సుఖదుక్ఖవేదనా ఏవ అధిప్పేతా. **న భవన్తి హేతేతి** న భవన్తి ఏతే. **విభవం భవఞ్చాపి యమేతమత్థం ఏతం మే పబ్రూహి యతోనిదానన్తి** సాతాసాతానం విభవం భవఞ్చ ఏతమ్పి యం అత్థం. లిఙ్గబ్యత్తయో ఏత్థ కతో. ఇదం పన వుత్తం హోతి – సాతాసాతానం విభవో భవో చాతి యో ఏస అత్థో, ఏవం మే పబ్రూహి యతోనిదానన్తి. ఏత్థ చ సాతాసాతానం విభవభవవత్థుకా విభవభవదిట్ఠియో ఏవ విభవభవాతి అత్థతో వేదితబ్బా. తథా హి ఇమస్స పఞ్హస్స విస్సజ్జనపక్ఖే "భవదిట్ఠిపి ఫస్సనిదానా, విభవదిట్ఠిపి ఫస్సనిదానా"తి నిద్దేసే (మహాని. ౧౦౫) వుత్తం. **ఇతోనిదానన్తి** ఫస్సనిదానం.

౮౭౮. **కిస్మిం విభూతే న ఫుసన్తి ఫస్సాతి** కిస్మిం వీతివత్తే చక్ఖుసమ్ఫస్సాదయో పఞ్చ ఫస్సా న ఫుసన్తి.

౮౭౯. **నామఞ్చ రూపఞ్చ పటిచ్చాతి** సమ్పయుత్తకనామం వత్థారమ్మణరూపఞ్చ పటిచ్చ. **రూపే విభూతే న ఫుసన్తి ఫస్సాతి** రూపే వీతివత్తే పఞ్చ ఫస్సా న ఫుసన్తి.

౮౮౦. **కథం సమేతస్సాతి** కథం పటిపన్నస్స. **విభోతి రూపన్తి** రూప విభవతి, న భవేయ్య వా. **సుఖం దుఖఞ్చాతి** ఇట్ఠానిట్ఠం రూపమేవ పుచ్ఛతి.

౮౮౧. **న సఞ్ఞసఞ్ఞీతి** యథా సమేతస్స విభోతి రూపం, సో పకతిసఞ్ఞాయ సఞ్ఞీపి న హోతి. **న విసఞ్ఞసఞ్ఞీతి** విసఞ్ఞాయపి విరూపాయ సఞ్ఞాయ సఞ్ఞీ న హోతి ఉమ్మత్తకో వా ఖిత్తచిత్తో వా. **నోపి అసఞ్ఞీతి** సఞ్ఞావిరహితోపి న హోతి నిరోధసమాపన్నో వా అసఞ్ఞసత్తో వా. **న విభూతసఞ్ఞీతి** "సబ్బసో రూపసఞ్ఞాన"న్తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౨౬౫; విభ॰ ౬౦౨) నయేన సమతిక్కన్తసఞ్ఞీపి న హోతి అరూపజ్ఝానలాభీ. **ఏవం సమేతస్స విభోతి రూపన్తి** ఏతస్మిం సఞ్ఞసఞ్ఞితాదిభావే అట్ఠత్వా యదేతం వుత్తం "సో ఏవం సమాహితే చిత్తే…పే.… ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తిపటిలాభత్థాయ చిత్తం అభినీహరతీ"తి. ఏవం సమేతస్స అరూపమగ్గసమఙ్గినో విభోతి రూపం. **సఞ్ఞానిదానా హి పపఞ్చసఙ్ఖాతి** ఏవం పటిపన్నస్సాపి యా సఞ్ఞా, తన్నిదానా తణ్హాదిట్ఠిపపఞ్చా అప్పహీనా ఏవ హోన్తీతి దస్సేతి.

౮౮౨-౩. **ఏత్తావతగ్గం ను వదన్తి, హేకే యక్ఖస్స సుద్ధిం ఇధ పణ్డితాసే. ఉదాహు అఞ్ఞమ్పి వదన్తి ఏత్తోతి** ఏత్తావతా ను ఇధ పణ్డితా సమణబ్రాహ్మణా అగ్గం సుద్ధిం సత్తస్స వదన్తి, ఉదాహు అఞ్ఞమ్పి ఏత్తో అరూపసమాపత్తితో అధికం వదన్తీతి పుచ్ఛతి. **ఏత్తావతగ్గమ్పి వదన్తి హేకేతి** ఏకే సస్సతవాదా సమణబ్రాహ్మణా పణ్డితమానినో ఏత్తావతాపి అగ్గం సుద్ధిం వదన్తి. **తేసం పనేకే సమయం వదన్తీతి** తేసంయేవ ఏకే ఉచ్ఛేదవాదా సమయం ఉచ్ఛేదం వదన్తి. **అనుపాదిసేసే కుసలా వదానాతి** అనుపాదిసేసే కుసలవాదా సమానా.

౮౮౪. **ఏతే చ ఞత్వా ఉపనిస్సితాతి** ఏతే చ దిట్ఠిగతికే సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠియో నిస్సితాతి ఞత్వా. **ఞత్వా మునీ నిస్సయే సో విమంసీతి** నిస్సయే చ ఞత్వా సో వీమంసీ పణ్డితో బుద్ధముని. **ఞత్వా విముత్తోతి** దుక్ఖానిచ్చాదితో ధమ్మే ఞత్వా విముత్తో. **భవాభవాయ న సమేతీతి** పునప్పునం ఉపపత్తియా న సమాగచ్ఛతీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే పురాభేదసుత్తే వుత్తసదిసోయేవాభిసమయో అహోసీతి.

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ కలహవివాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. చూళబ్యూహసుత్తవణ్ణనా

౮౮౫-౬. సకంసకందిట్ఠిపరిబ్బసానాతి చూళబ్యూహసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఇదమ్పి తస్మింయేవ మహాసమయే “సబ్బేపి ఇమే దిట్ఠిగతికా ‘సాధురూపమ్హా’తి భణన్తి, కిం ను ఖో సాధురూపావ ఇమే అత్తనోయేవ దిట్ఠియా పతిట్ఠహన్తి, ఉదాహు అఞ్ఞమ్పి దిట్ఠిం గణ్హన్తీ”తి ఉప్పన్నచిత్తానం ఏకచ్చానం దేవతానం తమత్థం పకాసేతుం పురిమనయేనేవ నిమ్మితబుద్ధేన అత్తానం పుచ్ఛాపేత్వా వుత్తం.

తత్థ ఆదితో ద్వేపి గాథా పుచ్ఛాగాథాయేవ. తాసు **సకంసకందిట్ఠిపరిబ్బసానాతి** అత్తనో అత్తనో దిట్ఠియా వసమానా. **విగ్గయ్హ నానా కుసలా వదన్తీ**తి దిట్ఠిబలగ్గాహం గహేత్వా, తత్థ “కుసలామ్హా”తి పటిజానమానా పుథు పుథు వదన్తి ఏకం న వదన్తి. **యో ఏవం జానాతి స వేది ధమ్మం ఇదం పటికోసమకేవలీ సో**తి తఞ్చ దిట్ఠిం సన్ధాయ యో ఏవం జానాతి, సో ధమ్మం వేది. ఇదం పన పటిక్కోసన్తో హీనో హోతీతి వదన్తి. **బాలో**తి హీనో. **అక్కుసలో**తి అవిద్వా.

౮౮౭-౮. ఇదాని తిస్సో విస్సజ్జనగాథా హోన్తి. తా పురిమడ్ఢేన వుత్తమత్థం పచ్ఛిమడ్ఢేన పటిబ్యూహిత్వా ఠితా. తేన బ్యూహేన ఉత్తరసుత్తతో చ అప్పకత్తా ఇదం సుత్తం “చూళబ్యూహ”న్తి నామం లభతి. తత్థ **పరస్స చే ధమ్మ**న్తి పరస్స దిట్ఠిం. **సబ్బేవ బాలాతి** ఏవం సన్తే సబ్బేవ ఇమే బాలా హోన్తీతి అధిప్పాయో. కిం కారణం? **సబ్బేవిమే దిట్ఠిపరిబ్బసానాతి సన్దిట్ఠియా చేవ న వీవదాతా. సంసుద్ధపఞ్ఞా కుసలా ముతీమాతి** సకాయ దిట్ఠియా న వివదాతా న వోదాతా సంకిలిట్ఠావ సమానా సంసుద్ధపఞ్ఞా చ కుసలా చ ముతిమన్తో చ తే హోన్తి చే. అథ వా “సన్దిట్ఠియా చే పన వీవదాతా” తిపి పాఠో. తస్సత్థో – సకాయ పన దిట్ఠియా వోదాతా సంసుద్ధపఞ్ఞా కుసలా ముతిమన్తో హోన్తి చే. **న తేసం కోచీ**తి ఏవం సన్తే తేసం ఏకోపి హీనపఞ్ఞో న హోతి. కింకారణా? **దిట్ఠీ హి తేసమ్పి తథా సమత్తా,** యథా ఇతరేసన్తి.

౮౮౯. న వాహమేతన్తి గాథాయ సఙ్ఖేపత్థో – **యం తే మిథు** ద్వే ద్వే జనా **అఞ్ఞమఞ్ఞం** “బాలో”తి ఆహు, అహం **ఏతం తథియం** తచ్ఛన్తి **నేవ బ్రూమి.** కింకారణా? యస్మా సబ్బే తే **సకం సకం దిట్ఠిం** “ఇదమేవ **సచ్చం** మోఘమఞ్ఞ”న్తి **అకంసు.** తేన చ కారణేన **పరం ‘‘బాలో’’తి దహన్తి**. ఏత్థ చ “తథియ”న్తి “కథివ”న్తి ద్వేపి పాఠా.

౮౯౦. యమాహూతి పుచ్ఛాగాథాయ **యం దిట్ఠిసచ్చం తథియన్తి ఏకే ఆహు**.

౮౯౧. ఏకఞ్హి సచ్చన్తి విస్సజ్జనగాథాయ ఏకం సచ్చం నిరోధో మగ్గో వా. **యస్మిం పజా నో వివదే పజానన్తి** యమ్హి సచ్చే పజానన్తో పజా నో వివదేయ్య. **సయం థునన్తీ**తి అత్తనా వదన్తి.

౮౯౨. కస్మా నూతి పుచ్ఛాగాథాయ **పవాదియాసేతి** వాదినో. **ఉదాహు తే తక్కమనుస్సరన్తీ**తి తే వాదినో ఉదాహు అత్తనో తక్కమత్తం అనుగచ్ఛన్తి.

౮౯౩. **న హేవాతి** విస్సజ్జనగాథాయ **అఞ్ఞత్ర సఞ్ఞాయ నిచ్చానీ**తి ఠపేత్వా సఞ్ఞామత్తేన నిచ్చన్తి గహితగ్గహణాని. **తక్కఞ్చ దిట్ఠీసు పకప్పయిత్వా**తి అత్తనో మిచ్ఛాసఙ్కప్పమత్తం దిట్ఠీసు జనేత్వా. యస్మా పన దిట్ఠీసు వితక్కం జనేన్తా దిట్ఠియోపి జనేన్తి, తస్మా నిద్దేసే వుత్తం "దిట్ఠిగతాని జనేన్తి సఞ్జనేన్తీ"తిఆది (మహాని॰ ౧౨౧).

౮౯౪-౨. ఇదాని ఏవం నానాసచ్చేసు అసన్తేసు తక్కమత్తమనుస్సరన్తానం దిట్ఠిగతికానం విప్పటిపత్తిం దస్సేతుం "**దిట్ఠే సుతే**"తిఆదికా గాథాయో అభాసి. తత్థ **దిట్ఠే**తి దిట్ఠం, దిట్ఠసుద్ధిన్తి అధిప్పాయో. ఏస నయో సుతాదీసు. **ఏతే చ నిస్సాయ విమానదస్సీ**తి ఏతే దిట్ఠిధమ్మే నిస్సయిత్వా సుద్ధిభావసఙ్ఖాతం విమానం అసమ్మానం పస్సన్తోపి. **వినిచ్ఛయే ఠత్వా పహస్సమానో, బాలో పరో అక్కుసలోతి చాహా**తి ఏవం విమానదస్సీపి తస్మిం దిట్ఠివినిచ్ఛయే ఠత్వా తుట్ఠిజాతో హాసజాతో హుత్వా "పరో హీనో చ అవిద్వా చా"తి ఏవం వదతియేవ. ఏవం సన్తే **యేనేవా**తి గాథా. తత్థ **సయమత్తనా**తి సయమేవ అత్తానం. **విమానేతీ**తి గరహతి. **తదేవ పావా**తి తదేవ వచనం దిట్ఠిం వదతి, తం వా పుగ్గలం.

౮౯౬. **అతిసారదిట్ఠియా**తి గాథాయత్థో – **సో** ఏవం తాయ లక్ఖణాతిసారినియా **అతిసారదిట్ఠియా సమత్తో** పుణ్ణో ఉద్ధుమాతో, తేన చ దిట్ఠిమానేన మత్తో "పరిపుణ్ణో అహం కేవలీ"తి ఏవం **పరిపుణ్ణమానీ సయమేవ** అత్తానం **మనసా** "అహం పణ్డితో"తి అభిసిఞ్చతి. కింకారణా? **దిట్ఠీ హి సా తస్స తథా సమత్తా**తి.

౮౯౭. **పరస్స చే**తి గాథాయ సమ్బన్ధో అత్థో చ – కిఞ్చ భియ్యో? యో సో వినిచ్ఛయే ఠత్వా పహస్సమానో "బాలో పరో అక్కుసలో"తి చాహ. తస్స **పరస్స చే హి వచసా** సో తేన వుచ్చమానో **నిహీనో** హోతి. **తుమో సహా హోతి నిహీనపఞ్ఞో**, సోపి తేనేవ సహ నిహీనపఞ్ఞో హోతి. సోపి హి నం "బాలో"తి వదతి. అథస్స వచనం అప్పమాణం, సో పన **సయమేవ వేదగూ చ ధీరో చ హోతి**. ఏవం సన్తే **న కోచి బాలో సమణేసు అత్థి**. సబ్బేపి హి తే అత్తనో ఇచ్ఛాయ పణ్డితా.

౮౯౮. **అఞ్ఞం ఇతో**తి గాథాయ సమ్బన్ధో అత్థో చ – "అథ చే సయం వేదగూ హోతి ధీరో, న కోచి బాలో సమణేసు అత్థీ"తి ఏవఞ్హి వుత్తేపి సియా కస్సచి "కస్మా"తి. తత్థ వుచ్చతే – యస్మా **అఞ్ఞం ఇతో యాభివదన్తి ధమ్మం అపరద్ధా సుద్ధిమకేవలీ తే, ఏవమ్పి తిత్థియా పుథుసో వదన్తి**, యే ఇతో అఞ్ఞం దిట్ఠిం అభివదన్తి, యే అపరద్ధా విరద్ధా సుద్ధిమగ్గం, అకేవలినో చ తేతి ఏవం పుథుతిత్థియా యస్మా వదన్తీతి వుత్తం హోతి. కస్మా పనేవం వదన్తీతి చే? **సన్దిట్ఠిరాగేన హి తే భిరత్తా,** యస్మా సకేన దిట్ఠిరాగేన అభిరత్తాతి వుత్తం హోతి.

౮౯౯-౯౦౦. ఏవం అభిరత్తా చ – **ఇధేవ సుద్ధిన్తి** గాథా. తత్థ **సకాయనే**తి సకమగ్గే **దళ్హం వదానా**తి దళ్హవాదా. ఏవఞ్చ దళ్హవాదేసు తేసు యో కోచి తిత్థియో సకాయనే వాపి దళ్హం వదానో **కమేత్థ బాలోతి పరం దహేయ్య,** సఙ్ఖేపతో తత్థ సస్సతుచ్ఛేదసఙ్ఖాతే విత్థారతో వా నత్థికఇస్సరకారణనియతాదిభేదే సకే ఆయతనే "ఇదమేవ సచ్చ"న్తి దళ్హం వదానో కం పరం ఏత్థ దిట్ఠిగతే "బాలో"తి సహ ధమ్మేన పస్సేయ్య, నను సబ్బోపి తస్స మతేన పణ్డితో ఏవ సుప్పటిపన్నో ఏవ చ. ఏవం సన్తే చ **సయమేవ సో మేధగమావహేయ్య పరం వదం బాలమసుద్ధిధమ్మం,** సోపి పరం "బాలో చ అసుద్ధిధమ్మో చ అయ"న్తి వదన్తో అత్తనావ కలహం ఆవహేయ్య. కస్మా? యస్మా సబ్బోపి తస్స మతేన పణ్డితో ఏవ సుప్పటిపన్నో ఏవ చ.

౯౦౧. ఏవం సబ్బథాపి **వినిచ్ఛయే ఠత్వా సయం పమాయ ఉద్ధంస లోకస్మిం వివాదమేతి,** దిట్ఠియం ఠత్వా సయఞ్చ సత్థారాదీని మినిత్వా సో భియ్యో వివాదమేతీతి. ఏవం పన వినిచ్ఛయేసు ఆదీనవం ఞత్వా అరియమగ్గేన **హిత్వాన సబ్బాని**

వినిచ్ఛయాని న మేధగం కుబ్బతి జన్తు లోకేతి అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే పురాభేదసుత్తే వుత్తసదిసో ఏవాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ చూళబ్యూహసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౩. మహాబ్యూహసుత్తవణ్ణనా

౯౦౨. యే కేచిమేతి మహాబ్యూహసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఇదమ్పి తస్మింయేవ మహాసమయే "కిం ను ఖో ఇమే దిట్ఠిపరిబ్బసానా విఞ్ఞూనం సన్తికా నిన్దమేవ లభన్తి, ఉదాహు పసంసమ్పీ"తి ఉప్పన్నచిత్తానం ఏకచ్చానం దేవతానం తమత్థం ఆవికాతుం పురిమనయేన నిమ్మితబుద్ధేన అత్తానం పుచ్ఛాపేత్వా వుత్తం. తత్థ **అన్వానయన్తీ**తి అను ఆనయన్తి, పునప్పునం ఆహరన్తి.

౯౦౩. ఇదాని యస్మా తే "ఇదమేవ సచ్చ"న్తి వదన్తా దిట్ఠిగతికా వాదినో కదాచి కత్థచి పసంసమ్పి లభన్తి, యం ఏతం పసంసాసఙ్ఖాతం వాదఫలం, తం అప్పం రాగాదీనం సమాయ సమత్థం న హోతి, కో పన వాదో దుతియే నిన్దాఫలే, తస్మా ఏతమత్థం దస్సేన్తో ఇమం తావ విస్సజ్జనగాథమాహ. "**అప్పఞ్హి ఏతం న అలం సమాయ, దువే వివాదస్స ఫలాని బ్రూమీ**"తిఆది. తత్థ **దువే వివాదస్స ఫలానీ**తి నిన్దా పసంసా చ, జయపరాజయాదీని వా తంసభాగాని. **ఏతమ్పి దిస్వా**తి "నిన్దా అనిట్ఠా ఏవ, పసంసా నాలం సమాయా"తి ఏతమ్పి వివాదఫలే ఆదీనవం దిస్వా. **ఖేమాభిపస్సం అవివాదభూమి**న్తి అవివాదభూమిం నిబ్బానం "ఖేమ"న్తి పస్సమానో.

౯౦౪. ఏవఞ్హి అవివదమానో – **యా కాచిమా**తి గాథా. తత్థ **సమ్ముతియో**తి దిట్ఠియో. **పుథుజ్జా**తి పుథుజ్జనసమ్భవా. **నో ఉపయం కిమేయ్యా**తి నో ఉపగన్తబ్బట్ఠేన ఉపయం రూపాదీసు ఏకమ్పి ధమ్మం కిం ఉపేయ్య, కేన వా కారణేన ఉపేయ్య. **దిట్ఠే సుతే ఖన్తిమకుబ్బమానో**తి దిట్ఠసుతసుద్ధీసు పేమం అకరోన్తో.

౯౦౫. ఇతో బాహిరా పన – **సీలుత్తమా**తి గాథా. తస్సత్థో – సీలంయేవ "ఉత్తమ"న్తి మఞ్ఞమానా **సీలుత్తమా** ఏకే భోన్తో సంయమమత్తేన **సుద్ధిం** వదన్తి, హత్థివతాదిఞ్చ **వతం సమాదాయ ఉపట్ఠితా, ఇధేవ** దిట్ఠియం **అస్స** సత్థునో **సుద్ధి**న్తి **భవూపనీతా** భవఞ్ఝోసితా సమానా వదన్తి, అపిచ తే **కుసలా వదానా** "కుసలా మయ"న్తి ఏవం వాదా.

౯౦౬. ఏవం సీలుత్తమేసు చ తేసు తథా పటిపన్నో యో కోచి – **సచే చుతో**తి గాథా. తస్సత్థో – **సచే** తతో **సీలవతతో** పరవిచ్ఛన్దనేన వా అనభిసమ్భుణన్తో వా **చుతో హోతి,** సో తం సీలబ్బతాదికమ్మం పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదికమ్మం వా **విరాధయిత్వా పవేధతీ**. న కేవలఞ్చ వేధతి, అపిచ ఖో తం సీలబ్బతసుద్ధిం **పజప్పతీ** చ విప్పలపతి **పత్థయతీ** చ. కిమివ? **సత్థావ హీనో పవసం ఘరమ్హా**. ఘరమ్హా పవసన్తో సత్థతో హీనో యథా తం ఘరం వా సత్థం వా పత్థేయ్యాతి.

౯౦౭. ఏవం పన సీలుత్తమానం వేధకారణం అరియసావకో – **సీలబ్బతం వాపి పహాయ సబ్బ**న్తి గాథా. తత్థ **సావజ్జనవజ్జ**న్తి సబ్బాకుసలం లోకియకుసలఞ్చ. **ఏతం సుద్ధిం అసుద్ధిన్తి అపత్థయానో**తి పఞ్చకామగుణాదిభేదం ఏతం

సుద్ధిం, అకుసలాదిభేదం అసుద్ధిఞ్చ అపత్థయమానో. **విరతో చరే**తి సుద్ధియా అసుద్ధియా చ విరతో చరేయ్య. **సన్తిమనుగ్గహాయా**తి దిట్ఠిం అగహేత్వా.

౯౦౮. ఏవం ఇతో బాహిరకే సీలుత్తమే సంయమేన విసుద్ధివాదే తేసం విఘాతం సీలబ్బతప్పహాయినో అరహతో చ పటిపత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని అఞ్ఞథాపి సుద్ధివాదే బాహిరకే దస్సేన్తో ''**తమూపనిస్సాయా**''తి గాథమాహ. తస్సత్థో – సన్తఞ్ఞేపి సమణబ్రాహ్మణా, తే **జిగుచ్ఛితం** అమరన్తపం వా దిట్ఠసుద్ధిఆదీసు వా అఞ్ఞతరఞ్ఞతరం **ఉపనిస్సాయ** అకిరియదిట్ఠియా వా **ఉద్ధంసరా** హుత్వా **భవాభవేసు అవీతతణ్హాసే సుద్ధిమనుత్థునన్తి** వదన్తి కథేన్తీతి.

౯౦౯. ఏవం తేసం అవీతతణ్హానం సుద్ధిం అనుత్థునన్తానం యోపి సుద్ధిప్పత్తమేవ అత్తానం మఞ్ఞేయ్య, తస్సపి అవీతతణ్హత్తా భవాభవేసు తం తం వత్థుం **పత్థయమానస్స హి జప్పితాని** పునప్పునం హోన్తియేవాతి అధిప్పాయో. తణ్హా హి ఆసేవితా తణ్హం వడ్ఢయతేవ. న కేవలఞ్చ జప్పితాని, **పవేధితం వాపి పకప్పితేసు,** తణ్హాదిట్ఠీహి చస్స పకప్పితేసు వత్థూసు పవేధితమ్పి హోతీతి వుత్తం హోతి. భవాభవేసు పన వీతతణ్హత్తా ఆయతిం **చుతూపపాతో ఇధ యస్స నత్థి, సకేన వేధేయ్య కుహింవ జప్పే**తి అయమేతిస్సా గాథాయ సమ్బన్ధో. సేసం నిద్దేసే వుత్తనయమేవ.

౯౧౦-౧౧. **యమాహూ**తి పుచ్ఛాగాథా. ఇదాని యస్మా ఏకోపి ఏత్థ వాదో సచ్చో నత్థి, కేవలం దిట్ఠిమత్తకేన హి తే వదన్తి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో ''**సకఞ్హీ**''తి ఇమం తావ విస్సజ్జనగాథమాహ. తత్థ **సమ్ముతి**న్తి దిట్ఠిం.

౯౧౨. ఏవమేతేసు సకం ధమ్మం పరిపుణ్ణం బ్రువన్తేసు అఞ్ఞస్స పన ధమ్మం "హీన"న్తి వదన్తేసు యస్స కస్సచి – **పరస్స చే వమ్భయితేన హీనో**తి గాథా. తస్సత్థో – యది **పరస్స** నిన్దితకారణా **హీనో** భవేయ్య, **న కోచి ధమ్మేసు విసేసి** అగ్గో భవేయ్య. కిం కారణం? **పుథూ హి అఞ్ఞస్స వదన్తి ధమ్మం, నిహీనతో** సబ్బేవ తే **సమ్హి దళ్హం వదానా** సకధమ్మే దళ్హవాదా ఏవ.

౯౧౩. కిఞ్చ భియ్యో – **సద్ధమ్మపూజా**తి గాథా. తస్సత్థో – తే చ తిత్థియా **యథా పసంసన్తి సకాయనాని, సద్ధమ్మపూజాపి నేసం తథేవ** వత్తతి. తే హి అతివియ సత్థారాదీని సక్కరోన్తి. తత్థ యది తే పమాణా సియుం, ఏవం సన్తే **సబ్బేవ వాదా తథియా భవేయ్యుం.** కిం కారణం? **సుద్ధీ హి నేసం పచ్చత్తమేవ,** న సా అఞ్ఞత్ర సిజ్ఝతి, నాపి పరమత్థతో. అత్తని దిట్ఠిగాహమత్తమేవ హి తం తేసం పరపచ్చయనేయ్యబుద్ధీనం.

౯౧౪. యో వా పన విపరీతో బాహితపాపత్తా బ్రాహ్మణో, తస్స – **న బ్రాహ్మణస్స పరనేయ్యమత్థీ**తి గాథా. తస్సత్థో – **బ్రాహ్మణస్స** హి "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తిఆదినా (ధ. ప. ౨౭౭; నేత్తి. ౫) నయేన సుదిట్ఠత్తా పరేన నేతబ్బం ఞాణం నత్థి, దిట్ఠిధమ్మేసు "ఇదమేవ సచ్చ"న్తి నిచ్ఛినిత్వా **సముగ్గహీతమ్పి** నత్థి. తంకారణా సో దిట్ఠికలహాని అతీతో, న చ సో **సేట్ఠతో పస్సతి ధమ్మమఞ్ఞం** అఞ్ఞత్ర సతిపట్ఠానాదీహి.

౯౧౫. **జానామీ**తి గాథాయ సమ్బన్ధో అత్థో చ – ఏవం తావ పరమత్థబ్రాహ్మణో న హి సేట్ఠతో పస్సతి ధమ్మమఞ్ఞం, అఞ్ఞే పన తిత్థియా పరచిత్తఞాణాదీహి జానన్తా పస్సన్తాపి ''**జానామి పస్సామి తథేవ ఏత**''న్తి ఏవం వదన్తాపి చ **దిట్ఠియా సుద్ధిం పచ్చేన్తి**. కస్మా? యస్మా తేసు ఏకోపి **అద్దక్ఖి చే** అద్దస చేపి **తేన** పరచిత్తఞాణాదినా యథాభూతం అత్థం, **కిఞ్హి తుమస్స తేన** తస్స తేన దస్సనేన కిం కతం, కిం దుక్ఖపరిఞ్ఞా సాధితా, ఉదాహు సముదయపహానాదీనం అఞ్ఞతరం, యతో

సబ్బథాపి అతిక్కమిత్వా అరియమగ్గం తే తిత్థియా అఞ్ఞేనేవ **వదన్తి సుద్ధిం,** అతిక్కమిత్వా వా తే తిత్థియే బుద్ధాదయో అఞ్ఞేనేవ వదన్తి సుద్ధిన్తి.

౯౧౬. **పస్సం నరో**తి గాథాయ సమ్బన్ధో అత్థో చ. కిఞ్చ భియ్యో? య్వాయం పరచిత్తఞాణాదీహి అద్దక్ఖి, సో **పస్సం నరో దక్ఖతి నామరూపం,** న తతో పరం **దిస్వాన వా ఞస్సతి తానిమేవ** నామరూపాని నిచ్చతో సుఖతో వా న అఞ్ఞథా. సో ఏవం పస్సన్తో **కామం బహుం పస్సతు అప్పకం వా** నామరూపం నిచ్చతో సుఖతో చ, అథస్స ఏవరూపేన దస్సనేన **న హి తేన సుద్ధిం కుసలా వదన్తీ**తి.

౯౧౭. **నివిస్సవాదీ**తి గాథాయ సమ్బన్ధో అత్థో చ – తేన చ దస్సనేన సుద్ధియా అసతియాపి యో "జానామి పస్సామి తథేవ ఏత"న్తి ఏవం నివిస్సవాదీ, ఏతం వా దస్సనం పటిచ్చ దిట్ఠియా సుద్ధిం పచ్చేన్తో "ఇదమేవ సచ్చ"న్తి ఏవం నివిస్సవాదీ, సో **సుబ్బినయో** న హోతి తం తథా **పకప్పితం** అభిసఙ్ఖతం **దిట్ఠిం పురేక్ఖరానో**. సో హి యం సత్థారాదిం **నిస్సితో, తత్థేవ సుభం వదానో సుద్ధిం వదో,** "పరిసుద్ధవాదో పరిసుద్ధదస్సనో వా అహ"న్తి అత్తానం మఞ్ఞమానో తత్థ తథద్దసా సో, తత్థ సకాయ దిట్ఠియా అవిపరీతమేవ సో అద్దస. యథా సా దిట్ఠి పవత్తతి, తథేవ నం అద్దస, న అఞ్ఞథా పస్సితుం ఇచ్ఛతీతి అధిప్పాయో.

౯౧౮. ఏవం పకప్పితం దిట్ఠిం పురేక్ఖరానేసు తిత్థియేసు – **న బ్రాహ్మణో కప్పముపేతి సఙ్ఖా**తి గాథా. తత్థ **సఙ్ఖా**తి సఙ్ఖాయ, జానిత్వాతి అత్థో. **నపి ఞాణబన్ధూ**తి సమాపత్తిఞాణాదినా అకతతణ్హాదిట్ఠిబన్ధు. తత్థ విగ్గహో – నాపి అస్స ఞాణేన కతో బన్ధు అత్థీతి నపి ఞాణబన్ధు. **సమ్ముతియో**తి దిట్ఠిసమ్ముతియో. **పుథుజ్జా**తి పుథుజ్జనసమ్భవా. **ఉగ్గహణన్తి మఞ్ఞే**తి ఉగ్గహణన్తి అఞ్ఞే, అఞ్ఞే తా సమ్ముతియో ఉగ్గణ్హన్తీతి వుత్తం హోతి.

౯౧౯. కిఞ్చ భియ్యో – **విస్సజ్జ గన్థానీ**తి గాథా. తత్థ **అనుగ్గహో**తి ఉగ్గహణవిరహితో, సోపి నాస్స ఉగ్గహోతి అనుగ్గహో, న వా ఉగ్గణ్హాతీతి అనుగ్గహో.

౯౨౦. కిఞ్చ భియ్యో – సో ఏవరూపో – **పుబ్బాసవే**తి గాథా. తత్థ **పుబ్బాసవే**తి అతీతరూపాదీని ఆరబ్భ ఉప్పజ్జమానధమ్మే కిలేసే. **నవే**తి పచ్చుప్పన్నరూపాదీని ఆరబ్భ ఉప్పజ్జమానధమ్మే. **న ఛన్దగూ**తి ఛన్దాదివసేన న గచ్ఛతి. **అనత్తగరహీ**తి కతాకతవసేన అత్తానం అగరహన్తో.

౯౨౧. ఏవం అనత్తగరహీ చ – **స సబ్బధమ్మేసూ**తి గాథా. తత్థ **సబ్బధమ్మేసూ**తి ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిధమ్మేసు "యం కిఞ్చి దిట్ఠం వా"తి ఏవంపభేదేసు. **పన్నభారో**తి పతితభారో. న కప్పేతీతి **న కప్పియో,** దువిధమ్పి కప్పం న కరోతీతి అత్థో. **నూపరతో**తి పుథుజ్జనకల్యాణకసేక్ఖా వియ ఉపరతిసమఙ్గీపి న హోతి. **న పత్థియో**తి నిత్తణ్హో. తణ్హా హి పత్థియతీతి పత్థియా, నాస్స పత్థియాతి న పత్థియోతి. సేసం తత్థ తత్థ పాకటమేవాతి న వుత్తం. ఏవం అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి, దేసనాపరియోసానే పురాభేదసుత్తే వుత్తసదిసో ఏవాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ మహాబ్యూహసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౪. తువటకసుత్తవణ్ణనా

౯౨౨. పుచ్ఛామి తన్తి తువటకసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? ఇదమ్పి తస్మింయేవ మహాసమయే "కా ను ఖో అరహత్తప్పత్తియా పటిపత్తీ"తి ఉప్పన్నచిత్తానం ఏకచ్చానం దేవతానం తమత్థం పకాసేతుం పురిమనయేనేవ నిమ్మితబుద్ధేన అత్తానం పుచ్ఛాపేత్వా వుత్తం.

తత్థ ఆదిగాథాయ తావ **పుచ్ఛామీ**తి ఏత్థ అదిట్ఠజోతనాదివసేన పుచ్ఛా విభజితా. **ఆదిచ్చబన్ధు**న్తి ఆదిచ్చస్స గోత్తబన్ధుం. **వివేకం సన్తిపదఞ్చా**తి వివేకఞ్చ సన్తిపదఞ్చ. **కథం దిస్వా**తి కేన కారణేన దిస్వా, కథం పవత్తదస్సనో హుత్వాతి వుత్తం హోతి.

౯౨౩. అథ భగవా యస్మా యథా పస్సన్తో కిలేసే ఉపరున్ధతి, తథా పవత్తదస్సనో హుత్వా పరినిబ్బాతి, తస్మా తమత్థం ఆవికరోన్తో నానప్పకారేన తం దేవపరిసం కిలేసప్పహానే నియోజేన్తో "**మూలం పపఞ్చసఙ్ఖాయా**"తి ఆరభిత్వా పఞ్చ గాథా అభాసి.

తత్థ ఆదిగాథాయ తావ సఙ్ఖేపత్థో – పపఞ్చాతి సఙ్ఖాతత్తా పపఞ్చా ఏవ పపఞ్చసఙ్ఖా. తస్సా అవిజ్జాదయో కిలేసా మూలం, తం పపఞ్చసఙ్ఖాయ మూలం **అస్మీ**తి పవత్తమానఞ్చ **సబ్బం** మన్తాయ **ఉపరున్ధే. యా కాచి అజ్ఝత్తం తణ్హా** ఉప్పజ్జేయ్యుం, **తాసం వినయా సదా సతో సిక్ఖే** ఉపట్ఠితస్సతి హుత్వా సిక్ఖేయ్యాతి.

౯౨౪. ఏవం తావ పఠమగాథాయ ఏవ తిసిక్ఖాయుత్తం దేసనం అరహత్తనికూటేన దేసేత్వా పున మానప్పహానవసేన దేసేతుం "**యం కిఞ్చీ**"తి గాథమాహ. తత్థ **యం కిఞ్చి ధమ్మమభిజఞ్ఞా అజ్ఝత్త**న్తి యం కిఞ్చి ఉచ్చాకులీనతాదికం అత్తనో గుణం జానేయ్య **అథ వాపి బహిద్ధా**తి అథ వా బహిద్ధాపి ఆచరియుపజ్ఝాయానం వా గుణం జానేయ్య. **న తేన థామం కుబ్బేథా**తి తేన గుణేన థామం న కరేయ్య.

౯౨౫. ఇదానిస్స అకరణవిధిం దస్సేన్తో "**సేయ్యో న తేనా**"తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **తేన** చ మానేన "సేయ్యోహ"న్తి వా "నీచోహ"న్తి వా "సరిక్ఖోహ"న్తి వాపి **న మఞ్ఞేయ్య,** తేహి చ ఉచ్చాకులీనతాదీహి గుణేహి **ఫుట్ఠో అనేకరూపేహి** "అహం ఉచ్చాకులా పబ్బజితో"తిఆదినా నయేన **అత్తానం వికప్పేన్తో న తిట్ఠేయ్య.**

౯౨౬. ఏవం మానప్పహానవసేనపి దేసేత్వా ఇదాని సబ్బకిలేసూపసమవసేనపి దేసేతుం "**అజ్ఝత్తమేవా**"తి గాథమాహ. తత్థ **అజ్ఝత్తమేవుపసమే**తి అత్తని ఏవ రాగాదిసబ్బకిలేసే ఉపసమేయ్య. **న అఞ్ఞతో భిక్ఖు సన్తిమేసేయ్యా**తి ఠపేత్వా చ సతిపట్ఠానాదీని అఞ్ఞేన ఉపాయేన సన్తిం న పరియేసేయ్య. **కుతో నిరత్తా వా**తి నిరత్తా కుతో ఏవ.

౯౨౭. ఇదాని అజ్ఝత్తం ఉపసన్తస్స ఖీణాసవస్స తాదిభావం దస్సేన్తో "**మజ్ఝే యథా**"తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **యథా మహాసముద్దస్స** ఉపరిమహేట్ఠిమభాగానం వేమజ్ఝసఙ్ఖాతే చతుయోజనసహస్సప్పమాణే **మజ్ఝే** పబ్బతన్తరే ఠితస్స వా మజ్ఝే సముద్దస్స **ఊమి న జాయతి, ఠితోవ** సో **హోతి** అవికమ్పమానో, **ఏవం** అనేజో ఖీణాసవో లాభాదీసు **ఠితో** అస్స అవికమ్పమానో, సో తాదిసో రాగాది**ఉస్సదం భిక్ఖు న కరేయ్య కుహిఞ్చీ**తి.

౯౨౮. ఇదాని ఏతం అరహత్తనికూటేన దేసితం ధమ్మదేసనం అబ్భనుమోదన్తో తస్స చ అరహత్తస్స ఆదిపటిపదం పుచ్ఛన్తో నిమ్మితబుద్ధో ''**అకిత్తయీ**''తి గాథమాహ. తత్థ **అకిత్తయీ**తి ఆచిక్ఖి. **వివటచక్ఖూ**తి వివటేహి అనావరణేహి పఞ్చహి చక్ఖూహి సమన్నాగతో. **సక్ఖిధమ్మ**న్తి సయం అభిఞ్ఞాతం అత్తపచ్చక్ఖం ధమ్మం. **పరిస్సయవినయ**న్తి పరిస్సయవినయనం. **పటిపదం వదేహీ**తి ఇదాని పటిపత్తిం వదేహి. **భద్దన్తే**తి "భద్దం తవ అత్థూ"తి భగవన్తం ఆలపన్తో ఆహ. అథ వా భద్దం సున్దరం తవ పటిపదం వదేహీతి వుత్తం హోతి. **పాతిమోక్ఖం అథ వాపి సమాధి**న్తి తమేవ పటిపదం భిన్దిత్వా పుచ్ఛతి. పటిపదన్తి ఏతేన వా మగ్గం పుచ్ఛతి. ఇతరేహి సీలం సమాధిఞ్చ పుచ్ఛతి.

౯౨౯-౩౦. అథస్స భగవా యస్మా ఇన్ద్రియసంవరో సీలస్స రక్ఖా , యస్మా వా ఇమినా అనుక్కమేన దేసియమానా అయం దేసనా తాసం దేవతానం సప్పాయా, తస్మా ఇన్ద్రియసంవరతో పభుతి పటిపదం దస్సేన్తో ''**చక్ఖూహీ**''తిఆదిమారద్ధో. తత్థ **చక్ఖూహి నేవ లోలస్సా**తి అదిట్ఠదక్ఖితబ్బాదివసేన చక్ఖూహి లోలో నేవస్స. **గామకథాయ ఆవరయే సోత**న్తి తిరచ్ఛానకథాతో సోతం ఆవరేయ్య. **ఫస్సేనా**తి రోగఫస్సేన. **భవఞ్చ నాభిజప్పేయ్యా**తి తస్స ఫస్సస్స వినోదనత్థాయ కామభవాదిభవఞ్చ న పత్థేయ్య. **భేరవేసు చ న సమ్పవేధేయ్యా**తి తస్స ఫస్సస్స పచ్చయభూతేసు సీహబ్యగ్ఘాదీసు భేరవేసు చ న సమ్పవేధేయ్య, అవసేసేసు వా ఘానిన్ద్రియమనిన్ద్రియవిసయేసు నప్పవేధేయ్య. ఏవం పరిపూరో ఇన్ద్రియసంవరో వుత్తో హోతి. పురిమేహి వా ఇన్ద్రియసంవరం దస్సేత్వా ఇమినా "అరఞ్ఞే వసతా భేరవం దిస్వా వా సుత్వా వా న వేధితబ్బ"న్తి దస్సేతి.

౯౩౧. **లద్ధా న సన్నిధిం కయిరా**తి ఏతేసం అన్నాదీనం యంకిఞ్చి ధమ్మేన లభిత్వా "అరఞ్ఞే చ సేనాసనే వసతా సదా దుల్లభ"న్తి చిన్తేత్వా సన్నిధిం న కరేయ్య.

౯౩౨. **ఝాయీ న పాదలోలస్సా**తి ఝానాభిరతో చ న పాదలోలో అస్స. **విరమే కుక్కుచ్చా నప్పమజ్జేయ్యా**తి హత్థకుక్కుచ్చాదికుక్కుచ్చం వినోదేయ్య. సక్కచ్చకారితాయ చేత్థ నప్పమజ్జేయ్య.

౯౩౩. **తన్దిం మాయం హస్సం ఖిడ్డ**న్తి ఆలసియఞ్చ మాయఞ్చ హస్సఞ్చ కాయికచేతసికఖిడ్డఞ్చ. **సవిభూస**న్తి సద్ధిం విభూసాయ.

౯౩౪-౭. **ఆథబ్బణ**న్తి ఆథబ్బణికమన్తప్పయోగం. **సుపిన**న్తి సుపినసత్థం. **లక్ఖణ**న్తి మణిలక్ఖణాదిం. **నో విదహే**తి నప్పయోజేయ్య. **విరుత**న్తి మిగాదీనం వస్సితం. **పేసుణియ**న్తి పేసుఞ్ఞం. **కయవిక్కయే**తి పఞ్చహి సహధమ్మికేహి సద్ధిం వఞ్చనావసేన వా ఉదయపత్థనావసేన వా న తిట్ఠేయ్య. **ఉపవాదం భిక్ఖు న కరేయ్యా**తి ఉపవాదకరే కిలేసే అనిబ్బత్తేన్తో అత్తని పరేహి సమణబ్రాహ్మణేహి ఉపవాదం న జనేయ్య. **గామే చ నాభిసజ్జేయ్యా**తి గామే చ గిహిసంసగ్గాదీహి నాభిసజ్జేయ్య. **లాభకమ్యా జనం న లపయేయ్యా**తి లాభకామతాయ జనం నాలపయేయ్య. **పయుత్త**న్తి చీవరాదీహి సమ్పయుత్తం , తదత్థం వా పయోజితం.

౯౩౮-౯. **మోసవజ్జే న నీయేథా**తి ముసావాదే న నీయేథ. **జీవితేనా**తి జీవికాయ. **సుత్వా రుసితో బహుం వాచం, సమణానం వా పుథుజనాన**న్తి రుసితో ఘట్టితో పరేహి తేస సమణానం వా ఖత్తియాదిభేదానం వా అఞ్ఞేసం పుథుజనానం బహుమ్పి అనిట్ఠవాచం సుత్వా. **న పటివజ్జా**తి న పటివదేయ్య. కిం కారణం? **న హి సన్తో పటిసేనికరోన్తి**.

౯౪౦. ఏతఞ్చ ధమ్మమఞ్ఞాయాతి సబ్బమేతం యథావుత్తం ధమ్మం ఞత్వా. **విచినన్తి** విచినన్తో. **సన్తీతి నిబ్బుతిం ఞత్వాతి** నిబ్బుతిం రాగాదీనం సన్తీతి ఞత్వా.

౯౪౧. కింకారణా నప్పమజ్జేయ్యాతి చే – **అభిభూ హి సోతి** గాథా. తత్థ **అభిభూతి** రూపాదీనం అభిభవితా. **అనభిభూతోతి** తేహి అనభిభూతో. **సక్ఖిధమ్మమనీతిహమదస్సీతి** పచ్చక్ఖమేవ అనీతిహం ధమ్మమద్దక్ఖి. **సదా నమస్సమనుసిక్ఖేతి** సదా నమస్సన్తో తిస్సో సిక్ఖాయో సిక్ఖేయ్య. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

కేవలం పన ఏత్థ "చక్ఖూహి నేవ లోలో"తిఆదీహి ఇన్ద్రియసంవరో, "అన్నానమథో పానాన"న్తిఆదీహి సన్నిధిపటిక్ఖేపముఖేన పచ్చయపటిసేవనసీలం, మేథునమోసవజ్జపేసుణియాదీహి పాతిమోక్ఖసంవరసీలం, "ఆథబ్బణం సుపినం లక్ఖణ"న్తిఆదీహి ఆజీవపారిసుద్ధిసీలం, "ఝాయీ అస్సా"తి ఇమినా సమాధి, "విచినం భిక్ఖూ"తి ఇమినా పఞ్ఞా, "సదా సతో సిక్ఖే"తి ఇమినా పున సఙ్ఖేపతో తిస్సోపి సిక్ఖా, "అథ ఆసనేసు సయనేసు, అప్పసద్దేసు భిక్ఖు విహరేయ్య, నిద్దం న బహులీకరేయ్యా"తిఆదీహి సీలసమాధిపఞ్ఞానం ఉపకారాపకారసఙ్ఖాతవినోదనాని వుత్తానీతి. ఏవం భగవా నిమ్మితస్స పరిపుణ్ణపటిపదం వత్వా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి, దేసనాపరియోసానే పురాభేదసుత్తే వుత్తసదిసోయేవాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ తువటకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౫. అత్తదణ్డసుత్తవణ్ణనా

౯౪౨. అత్తదణ్డా భయం జాతన్తి అత్తదణ్డసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? యో సో సమ్మాపరిబ్బాజనీయసుత్తస్స ఉప్పత్తియం వుచ్చమానాయ సాకియకోలియానం ఉదకం పటిచ్చ కలహో వణ్ణితో, తం ఞత్వా భగవా "ఞాతకా కలహం కరోన్తి, హన్ద నే వారేస్సామీ"తి ద్విన్నం సేనానం మజ్ఝే ఠత్వా ఇమం సుత్తమభాసి.

తత్థ పఠమగాథాయత్థో – యం లోకస్స దిట్ఠధమ్మికం వా సమ్పరాయికం వా భయం జాతం, తం సబ్బం **అత్తదణ్డా భయం జాతం** అత్తనో దుచ్చరితకారణా జాతం, ఏవం సన్తేపి **జనం పస్సథ మేధగం**, ఇమం సాకియాదిజనం పస్సథ అఞ్ఞమఞ్ఞం మేధగం హింసకం బాధకన్తి. ఏవం తం పటివిరుద్ధం విప్పటిపన్నం జనం పరిభాసిత్వా అత్తనో సమ్మాపటిపత్తిదస్సనేన తస్స సంవేగం జనేతుం ఆహ "**సంవేగం కిత్తయిస్సామి, యథా సంవిజితం మయా**"తి, పుబ్బే బోధిసత్తేనేవ సతాతి అధిప్పాయో.

౯౪౩. ఇదాని యథానేన సంవిజితం, తం పకారం దస్సేన్తో "**ఫన్దమాన**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఫన్దమాన**న్తి తణ్హాదీహి కమ్పమానం. **అప్పోదకేతి** అప్పఉదకే. **అఞ్ఞమఞ్ఞేహి బ్యారుద్ధే దిస్వాతి** నానాసత్తే చ అఞ్ఞమఞ్ఞేహి సద్ధిం విరుద్ధే దిస్వా. **మం భయమావిసీతి** మం భయం పవిట్ఠం.

౯౪౪. సమన్తమసారో లోకోతి నిరయం ఆదిం కత్వా సమన్తతో లోకో అసారో నిచ్చసారాదిరహితో. **దిసా సబ్బా సమేరితాతి** సబ్బా దిసా అనిచ్చతాయ కమ్పితా. **ఇచ్ఛం భవనమత్తనోతి** అత్తనో తాణం ఇచ్ఛన్తో. **నాద్దసాసిం అనోసిత**న్తి కిఞ్చి

ఠానం జరాదీహి అనజ్ఝావుత్థం నాద్దక్ఖిం.

౯౪౩. **ఓసానేత్వేవ బ్యారుద్ధే, దిస్వా మే అరతీ అహూ**తి యోబ్బఞ్ఞాదీనం ఓసానే ఏవ అన్తగమకే ఏవ వినాసకే ఏవ జరాదీహి బ్యారుద్ధే ఆహతచిత్తే సత్తే దిస్వా అరతి మే అహోసి. **అథేత్థ సల్ల**న్తి అథ ఏతేసు సత్తేసు రాగాదిసల్లం. **హదయనిస్సిత**న్తి చిత్తనిస్సితం.

౯౪౮. "కథంఆనుభావం సల్ల"న్తి చే – **యేన సల్లేన ఓతిణ్ణో**తి గాథా. తత్థ **దిసా సబ్బా విధావతీ**తి సబ్బా దుచ్చరితదిసాపి పురత్థిమాదిదిసావిదిసాపి ధావతి. **తమేవ సల్లమబ్బుయ్హ, న ధావతి న సీదతీ**తి తమేవ సల్లం ఉద్ధరిత్వా తా చ దిసా న ధావతి, చతురోఘే చ న సీదతీతి.

౯౪౭. ఏవంమహానుభావేన సల్లేన ఓతిణ్ణేస్వపి చ సత్తేసు – **తత్థ సిక్ఖానుగీయన్తి, యాని లోకే గధితానీ**తి గాథా. తస్సత్థో – యే **లోకే** పఞ్చ కామగుణా పటిలాభాయ గిజ్ఝన్తీతి కత్వా "గధితానీ"తి వుచ్చన్తి, చిరకాలాసేవితత్తా వా "గధితానీ"తి వుచ్చన్తి, **తత్థ** తం నిమిత్తం హత్థిసిక్ఖాదికా అనేకా **సిక్ఖా** కథీయన్తి ఉగ్గయ్హన్తి వా. పస్సథ యావ పమత్తో వాయం లోకో, యతో పణ్డితో కులపుత్తో **తేసు** వా గధితేసు తాసు వా సిక్ఖాసు అధిముత్తో **న సియా,** అఞ్ఞదత్థు అనిచ్చాదిదస్సనేన **నిబ్బిజ్ఝ సబ్బసో కామే అత్తనో నిబ్బానమేవ సిక్ఖే**తి.

౯౪౮. ఇదాని యథా నిబ్బానాయ సిక్ఖితబ్బం, తం దస్సేన్తో "**సచ్చో సియా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **సచ్చో**తి వాచాసచ్చేన ఞాణసచ్చేన మగ్గసచ్చేన చ సమన్నాగతో. **రిత్తపేసుణో**తి పహీనపేసుణో. **వేవిచ్ఛ**న్తి మచ్ఛరియం.

౯౪౯. **నిద్దం తన్దిం సహే థీన**న్తి పచలాయికఞ్చ కాయాలసియఞ్చ చిత్తాలసియఞ్చాతి ఇమే తయో ధమ్మే అభిభవేయ్య. **నిబ్బానమనసో**తి నిబ్బాననిన్నచిత్తో.

౯౫౦-౯౫౧. **సాహసా**తి రత్తస్స రాగచరియాదిభేదా సాహసకరణా. **పురాణం నాభినన్దేయ్యా**తి అతీతరూపాదిం నాభినన్దేయ్య. **నవే**తి పచ్చుప్పన్నే. **హియ్యమానే**తి వినస్సమానే. **ఆకాసం న సితో సియా**తి తణ్హానిస్సితో న భవేయ్య. తణ్హా హి రూపాదీనం ఆకాసనతో "ఆకాసో"తి వుచ్చతి.

౯౫౨. "కింకారణా ఆకాసం న సితో సియా"తి చే – "**గేధం బ్రూమీ**"తి గాథా. తస్సత్థో – అహఞ్హి ఇమం ఆకాససఙ్ఖాతం తణ్హం రూపాదీసు గిజ్ఝనతో **గేధం బ్రూమి** "గేధో"తి వదామి. కిఞ్చ భియ్యో – అవహననట్ఠేన "**ఓఘో**"తి చ ఆజవనట్ఠేన "**ఆజవ**"న్తి చ "ఇదం మయ్హం, ఇదం మయ్హ"న్తి జప్పకారణతో "**జప్పన**"న్తి చ దుమ్ముఞ్చనట్ఠేన "**ఆరమ్మణ**"న్తి చ కమ్పకరణేన "**పకమ్పన**"న్తి చ బ్రూమి, ఏసా చ లోకస్స పలిబోధట్ఠేన దురతిక్కమనీయట్ఠేన చ **కామపఙ్కో దురచ్చయో**తి. "ఆకాసం న సితో సియా"తి ఏవం వుత్తే వా "కిమేతం ఆకాస"న్తి చే? **గేధం బ్రూమీ**తి. ఏవమ్పి తస్సా గాథాయ సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. తత్థ పదయోజనా – ఆకాసన్తి గేధం బ్రూమీతి. తథా య్వాయం మహోఘోతి వుచ్చతి. తం బ్రూమి, ఆజవం బ్రూమి, జప్పనం బ్రూమి, పకమ్పనం బ్రూమి, య్వాయం సదేవకే లోకే కామపఙ్కో దురచ్చయో, తం బ్రూమీతి.

౯౫౩. ఏవమేతం గేధాదిపరియాయం ఆకాసం అనిస్సితో – **సచ్చా అవోక్కమ్మా**తి గాథా. తస్సత్థో – పుబ్బే వుత్తా తివిధాపి **సచ్చా అవోక్కమ్మ** మోనేయ్యప్పత్తియా **మునీ**తి సఙ్ఖ్యం గతో నిబ్బానత్థలే **తిట్ఠతి బ్రాహ్మణో**, స వే ఏవరూపో

సబ్బాని ఆయతనాని నిస్సజ్జిత్వా ‘‘**సన్తో**’’తి వుచ్చతీతి.

౯౩౪. కిఞ్చ భియ్యో – **స వే విద్వా**తి గాథా. తత్థ **ఞత్వా ధమ్మ**న్తి అనిచ్చాదినయేన సఙ్ఖతధమ్మం ఞత్వా. **సమ్మా సో లోకే ఇరియానో**తి అసమ్మా ఇరియనకరానం కిలేసానం పహానా సమ్మా సో లోకే ఇరియమానో.

౯౩౫. ఏవం అపిహేన్తో చ – **యోధ కామే**తి గాథా. తత్థ **సఙ్గ**న్తి సత్తవిధం సఙ్గఞ్చ యో అచ్చతరి **నాజ్ఝేతీ**తి నాభిజ్ఝాయతి.

౯౩౬. తస్మా తుమ్హేసుపి యో ఏవరూపో హోతుమిచ్ఛతి, తం వదామి – **యం పుబ్బే**తి గాథా. తత్థ **యం పుబ్బే**తి అతీతే సఙ్ఖారే ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనధమ్మం కిలేసజాతం అతీతకమ్మఞ్చ. **పచ్ఛా తే మాహు కిఞ్చన**న్తి అనాగతేపి సఙ్ఖారే ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనధమ్మం రాగాదికిఞ్చనం మాహు. **మజ్ఝే చే నో గహేస్ససీ**తి పచ్చుప్పన్నే రూపాదిధమ్మేపి న గహేస్ససి చే.

౯౩౭. ఏవం “ఉపసన్తో చరిస్ససీ”తి అరహత్తప్పత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని అరహతో థుతివసేన ఇతో పరా గాథాయో అభాసి. తత్థ **సబ్బసో**తి గాథాయ **మమాయిత**న్తి మమత్తకరణం, “మమ ఇద”న్తి గహితం వా వత్థు. **అసతా చ న సోచతీ**తి అవిజ్జమానకారణా అసన్తకారణా న సోచతి. **న జీయతీ**తి జానిమ్పి న గచ్ఛతి.

౯౩౮-౯. కిఞ్చ భియ్యో – **యస్స నత్థీ**తి గాథా. తత్థ **కిఞ్చన**న్తి కిఞ్చి రూపాదిధమ్మజాతం. కిఞ్చ భియ్యో – **అనిట్ఠురీ**తి గాథా. తత్థ **అనిట్ఠురీ**తి అనిస్సుకీ. “అనిద్ధురీ”తిపి కేచి పఠన్తి. **సబ్బధీ సమో**తి సబ్బత్థ సమో, ఉపేక్ఖకోతి అధిప్పాయో. కిం వుత్తం హోతి? యో సో “నత్థి మే”తి న సోచతి, తమహం అవికమ్పినం పుగ్గలం పుట్ఠో సమానో అనిట్ఠురీ అననుగిద్ధో అనేజో సబ్బధి సమోతి ఇమం తస్మిం పుగ్గలే చతుబ్బిధమానిసంసం బ్రూమీతి.

౯౪౦. కిఞ్చ భియ్యో – **అనేజస్సా**తి గాథా. తత్థ **నిసఙ్ఖతీ**తి పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదీసు యో కోచి సఙ్ఖారో. సో హి యస్మా నిసఙ్ఖరియతి నిసఙ్ఖరోతి వా, తస్మా “నిసఙ్ఖతీ”తి వుచ్చతి. **వియారమ్భా**తి వివిధా పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదికా ఆరమ్భా. **ఖేమం పస్సతి సబ్బధీ**తి సబ్బత్థ అభయమేవ పస్సతి.

౯౪౧. ఏవం పస్సన్తో **న సమేసూ**తి గాథా. తత్థ **న వదతే**తి “సదిసోహమస్మీ”తిఆదినా మానవసేన సమేసుపి అత్తానం న వదతి ఓమేసుపి ఉస్సేసుపి. **నాదేతి న నిరస్సతీ**తి రూపాదీసు కఞ్చి ధమ్మం న గణ్హాతి; న నిస్సజ్జతి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ. ఏవం అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి, దేసనాపరియోసానే పఞ్చసతా సాకియకుమారా చ కోలియకుమారా చ ఏహిభిక్ఖుపబ్బజ్జాయ పబ్బజితా, తే గహేత్వా భగవా మహావనం పావిసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ అత్తదణ్డసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౬. సారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౯౪౨. న మే దిట్ఠోతి సారిపుత్తసుత్తం, “థేరపఞ్హసుత్త”న్తిపి వుచ్చతి. కా ఉప్పత్తి? ఇమస్స సుత్తస్స ఉప్పత్తి – రాజగహకస్స సేట్ఠిస్స చన్దనఘటికాయ పటిలాభం ఆదిం కత్వా తాయ చన్దనఘటికాయ కతస్స పత్తస్స ఆకాసే ఉస్సాపనం

ఆయస్మతో పిణ్డోలభారద్వాజస్స ఇద్ధియా పత్తగ్గహణం, తస్మిం వత్థుస్మిం సావకానం ఇద్ధిపటిక్ఖేపో, తిత్థియానం భగవతా సద్ధిం పాటిహారియం కత్తుకామతా, పాటిహారియకరణం, భగవతో సావత్థిగమనం, తిత్థియానుబన్ధనం, సావత్థియం పసేనదినో బుద్ధూపగమనం కణ్డమ్బపాతుభావో, చతున్నం పరిసానం తిత్థియజయత్థం పాటిహారియకరణుస్సుక్కనివారణం, యమకపాటిహారియకరణం, కతపాటిహారియస్స భగవతో తావతింసభవనగమనం, తత్థ తేమాసం ధమ్మదేసనా, ఆయస్మతా మహామోగ్గల్లానత్థేరేన యాచితస్స దేవలోకతో సఙ్కస్సనగరే ఓరోహణన్తి ఇమాని వత్థూని అన్తరన్తరే చ జాతకాని విత్థారేత్వా యావ దససహస్సచక్కవాళదేవతాహి పూజియమానో భగవా మజ్ఝే మణిమయేన సోపానేన సఙ్కస్సనగరే ఓరుయ్హ సోపానకళేవరే అట్ఠాసి –

> “యే ఝానప్పసుతా ధీరా, నేక్ఖమ్మూపసమే రతా;
>
> దేవాపి తేసం పిహయన్తి, సమ్బుద్ధానం సతీమత”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౧౮౧) –

ఇమిస్సా ధమ్మపదగాథాయ వుచ్చమానాయ వుత్తా. సోపానకళేవరే ఠితం పన భగవన్తం సబ్బపఠమం ఆయస్మా సారిపుత్తో వన్ది, తతో ఉప్పలవణ్ణా భిక్ఖునీ, అథాపరో జనకాయో. తత్ర భగవా చిన్తేసి – “ఇమిస్సం పరిసతి మోగ్గల్లానో ఇద్ధియా అగ్గోతి పాకటో, అనురుద్ధో దిబ్బచక్ఖునా, పుణ్ణో ధమ్మకథికత్తేన, సారిపుత్తం పనాయం పరిసా న కేనచి గుణేన ఏవం అగ్గోతి జానాతి, యంనూనాహం సారిపుత్తం పఞ్ఞాగుణేన పకాసేయ్య”న్తి. అథ థేరం పఞ్హం పుచ్ఛి. థేరో భగవతా పుచ్ఛితం పుచ్ఛితం పుథుజ్జనపఞ్హం, సేక్ఖపఞ్హం, అసేక్ఖపఞ్హఞ్చ, సబ్బం విస్సజ్జేసి. తదా నం జనో “పఞ్ఞాయ అగ్గో”తి అఞ్ఞాసి . అథ భగవా “సారిపుత్తో న ఇదానేవ పఞ్ఞాయ అగ్గో, అతీతేపి పఞ్ఞాయ అగ్గో”తి జాతకం ఆనేసి.

అతీతే పరోసహస్సా ఇసయో వనమూలఫలాహారా పబ్బతపాదే వసన్తి. తేసం ఆచరియస్స ఆబాధో ఉప్పజ్జి, ఉపట్ఠానాని వత్తన్తి. జేట్ఠన్తేవాసీ “సప్పాయభేసజ్జం ఆహరిస్సామి, ఆచరియం అప్పమత్తా ఉపట్ఠహథా”తి వత్వా మనుస్సపథం అగమాసి. తస్మిం అనాగతేయేవ ఆచరియో కాలమకాసి. తం “ఇదాని కాలం కరిస్సతీ”తి అన్తేవాసికా సమాపత్తిమారబ్భ పుచ్ఛింసు. సో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం సన్ధాయాహ – “నత్థి కిఞ్చీ”తి, అన్తేవాసినో “నత్థి ఆచరియస్స అధిగమో”తి అగ్గహేసుం. అథ జేట్ఠన్తేవాసీ భేసజ్జం ఆదాయ ఆగన్త్వా తం కాలకతం దిస్వా ఆచరియం “కిఞ్చి పుచ్ఛిత్థా”తి ఆహ. ఆమ పుచ్ఛిమ్హా, “నత్థి కిఞ్చీ”తి ఆహ, న కిఞ్చి ఆచరియేన అధిగతన్తి. నత్థి కిఞ్చీతి వదన్తో ఆచరియో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం పవేదేసి, సక్కాతబ్బో ఆచరియోతి.

> “పరోసహస్సమ్పి సమాగతానం,
>
> కన్దేయ్యుం తే వస్ససతం అపఞ్ఞా;
>
> ఏకోపి సేయ్యో పురిసో సపఞ్ఞో,
>
> యో భాసితస్స విజానాతి అత్థ”న్తి. (జా॰ ౧.౧.౯౯);

కథితే చ పన భగవతా జాతకే ఆయస్మా సారిపుత్తో అత్తనో సద్ధివిహారికానం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానమత్థాయ సప్పాయసేనాసనగోచరసీలవతాదీని పుచ్ఛితుం “**న మే దిట్ఠో ఇతో పుబ్బే**”తి ఇమం థుతిగాథం ఆదిం కత్వా అట్ఠ గాథాయో అభాసి. తమత్థం విస్సజ్జేన్తో భగవా తతో పరా సేసగాథాతి.

తత్థ **ఇతో పుబ్బే**తి ఇతో సఙ్కస్సనగరే ఓతరణతో పుబ్బే. **వగ్గువదో**తి సున్దరవదో. **తుసితా గణిమాగతో**తి తుసితకాయా చవిత్వా మాతుకుచ్ఛిం ఆగతత్తా తుసితా ఆగతో, గణాచరియత్తా గణీ. సన్తుట్ఠట్ఠేన వా తుసితసఙ్ఖాతా దేవలోకా గణిం ఆగతో తుసితానం వా అరహన్తానం గణిం ఆగతోతి.

౯౬౩. దుతియగాథాయ **సదేవకస్స లోకస్స యథా దిస్సతీ**తి సదేవకస్స లోకస్స వియ మనుస్సానమ్పి దిస్సతి. యథా వా దిస్సతీతి తచ్ఛతో అవిపరీతతో దిస్సతి **చక్ఖుమా**తి ఉత్తమచక్ఖు. **ఏకో**తి పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతాదీహి ఏకో. **రతి**న్తి నేక్ఖమ్మరతిఆదిం.

౯౬౪. తతియగాథాయ **బహూనమిధ బద్ధాన**న్తి ఇధ బహూనం ఖత్తియాదీనం సిస్సానం. సిస్సా హి ఆచరియే పటిబద్ధవుత్తిత్తా "బద్ధా"తి వుచ్చన్తి **అత్థి పఞ్హేన ఆగమ**న్తి అత్థికో పఞ్హేన ఆగతోమ్హి, అత్థికానం వా పఞ్హేన ఆగమనం, పఞ్హేన అత్థి ఆగమనం వాతి.

౯౬౫. చతుత్థగాథాయ **విజిగుచ్ఛతో**తి జాతిఆదీహి అట్టీయతో **రిత్తమాసన**న్తి వివిత్తం మఞ్చపీఠం. **పబ్బతానం గుహాసు వా**తి పబ్బతగుహాసు వా రిత్తమాసనం భజతోతి సమ్బన్ధితబ్బం.

౯౬౬. పఞ్చమగాథాయ **ఉచ్చావచేసూ**తి హీనపణీతేసు. **సయనేసూ**తి విహారాదీసు సేనాసనేసు. **కీవన్తో తత్థ భేరవా**తి కిత్తకా తత్థ భయకారణా. "కువన్తో"తిపి పాఠో, కూజన్తోతి చస్స అత్థో. న పన పుబ్బేనాపరం సన్ధియతి.

౯౬౭. ఛట్ఠగాథాయ **కతీ పరిస్సయా**తి కిత్తకా ఉపద్దవా. **అగతం దిస**న్తి నిబ్బానం. తఞ్హి అగతపుబ్బత్తా అగతం తథా నిద్దిసితబ్బతో దిసా చాతి . తేన వుత్తం "అగతం దిస"న్తి. **అభిసమ్భవే**తి అభిభవేయ్య. **పన్తమ్హీ**తి పరియన్తే.

౯౬౮-౯. సత్తమగాథాయ **క్యాస్స బ్యప్పథయో అస్సూ**తి కీదిసాని తస్స వచనాని అస్సు. అట్ఠమగాథాయ **ఏకోది నిపకో**తి ఏకగ్గచిత్తో పణ్డితో.

౯౭౦. ఏవం ఆయస్మతా సారిపుత్తేన తీహి గాథాహి భగవన్తం థోమేత్వా పఞ్చహి గాథాహి – పఞ్చసతానం సిస్సానమత్థాయ సేనాసనగోచరసీలవతాదీని పుచ్ఛితో భగవా తమత్థం పకాసేతుం "**విజిగుచ్ఛమానస్సా**"తిఆదినా నయేన విస్సజ్జనమారద్ధో. తత్థ పఠమగాథాయ తావత్థో – జాతిఆదీహి **విజిగుచ్ఛమానస్స రిత్తాసనం సయనం సేవతో చే సమ్బోధికామస్స** సారిపుత్త, భిక్ఖునో **యదిదం ఫాసు** యో ఫాసువిహారో **యథానుధమ్మం** యో చ అనుధమ్మో, **తం తే పవక్ఖామి యథా పజానం** యథా పజానన్తో వదేయ్య, ఏవం వదామీతి.

౯౭౧. దుతియగాథాయ **పరియన్తచారీ**తి సీలాదీసు చతూసు పరియన్తేసు చరమానో. **డంసాధిపాతాన**న్తి పిఙ్గలమక్ఖికానఞ్చ సేసమక్ఖికానఞ్చ. సేసమక్ఖికా హి తతో తతో అధిపతిత్వా ఖాదన్తి, తస్మా "అధిపాతా"తి వుచ్చన్తి. **మనుస్సఫస్సాన**న్తి చోరాదిఫస్సానం.

౯౭౨. తతియగాథాయ **పరధమ్మికా** నామ సత్త సహధమ్మికవజ్జా సబ్బేపి బాహిరకా. **కుసలానుఏసీ**తి కుసలధమ్మే అన్వేసమానో.

౯౭౩. చతుత్థగాథాయ **ఆతఙ్కఫస్సేనాతి** రోగఫస్సేన. **సీతం అతుణ్హన్తి** సీతఞ్చ ఉణ్హఞ్చ. **సో తేహి ఫుట్ఠో బహుధాతి** సో తేహి ఆతఙ్కాదీహి అనేకేహి ఆకారేహి ఫుట్ఠో సమానోపి. **అనోకోతి** అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణాదీనం అనోకాసభూతో.

౯౭౪. ఏవం "భిక్ఖునో విజిగుచ్ఛతో"తిఆదీహి తీహి గాథాహి ఫుట్ఠమత్థం విస్సజ్జేత్వా ఇదాని "క్యాస్స బ్యప్పథయో"తిఆదినా నయేన పుట్ఠం విస్సజ్జేన్తో **''థేయ్యం న కారే''**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఫస్సేతి** ఫరేయ్య . **యదావిలత్తం మనసో విజఞ్ఞాతి** యం చిత్తస్స ఆవిలత్తం విజానేయ్య, తం సబ్బం **''కణ్హస్స పక్ఖో''**తి వినోదయేయ్య.

౯౭౫. **మూలమ్పి తేసం పలిఖఞ్ఞ తిట్ఠేతి** తేసం కోధాతిమానానం యం అవిజ్జాదికం మూలం, తమ్పి పలిఖణిత్వా తిట్ఠేయ్య. **అద్ధా భవన్తో అభిసమ్భవేయ్యాతి** ఏవం పియప్పియం అభిభవన్తో ఏకంసేనేవ అభిభవేయ్య, న తత్ర సిథిలం పరక్కమేయ్యాతి అధిప్పాయో.

౯౭౬. **పఞ్ఞం పురక్ఖత్వాతి** పఞ్ఞం పుబ్బఙ్గమం కత్వా. **కల్యాణపీతీతి** కల్యాణాయ పీతియా సమన్నాగతో. **చతురో సహేథ పరిదేవధమ్మేతి** అనన్తరగాథాయ వుచ్చమానే పరిదేవనీయధమ్మే సహేయ్య.

౯౭౭. **కింసూ అసిస్సామీతి** కిం భుఞ్జిస్సామి. **కువం వా అసిస్సన్తి** కుహిం వా అసిస్సామి. **దుక్ఖం వత సేత్థ క్వజ్జ సేస్సన్తి** ఇమం రత్తిం దుక్ఖం సయిం, అజ్జ ఆగమనరత్తిం కత్థ సయిస్సం. **ఏతే వితక్కేతి** ఏతే పిణ్డపాతనిస్సితే ద్వే, సేనాసననిస్సితే ద్వేతి చత్తారో వితక్కే. **అనికేతచారీతి** అపలిబోధచారీ నిత్తణ్హచారీ.

౯౭౮. **కాలేతి** పిణ్డపాతకాలే పిణ్డపాతసఙ్ఖాతం అన్నం వా చీవరకాలే చీవరసఙ్ఖాతం వసనం వా లద్ధా ధమ్మేన సమేనాతి అధిప్పాయో. **మత్తం సో జఞ్ఞాతి** పటిగ్గహణే చ పరిభోగే చ సో పమాణం జానేయ్య. **ఇధాతి** సాసనే, నిపాతమత్తమేవ వా ఏతం. **తోసనత్థన్తి** సన్తోసత్థం, ఏతదత్థం మత్తం జానేయ్యాతి వుత్తం హోతి. **సో తేసు గుత్తోతి** సో భిక్ఖు తేసు పచ్చయేసు గుత్తో. **యతచారీతి** సంయతవిహారో , రక్ఖితిరియాపథో రక్ఖితకాయవచీమనోద్వారో చాతి వుత్తం హోతి. "యతిచారీ"తిపి పాఠో, సోయేవత్థో. **రుసితోతి** రోసితో, ఘట్టితోతి వుత్తం హోతి.

౯౭౯. **ఝానానుయుత్తోతి** అనుప్పన్నుప్పాదనేన ఉప్పన్నాసేవనేన చ ఝానే అనుయుత్తో. **ఉపేక్ఖమారబ్భ సమాహితత్తోతి** చతుత్థజ్ఝానుపేక్ఖం ఉప్పాదేత్వా సమాహితచిత్తో. **తక్కాసయం కుక్కుచ్చియూపఛిన్దేతి** కామవితక్కాదిం తక్కఞ్చ , కామసఞ్ఞాదిం తస్స తక్కస్స ఆసయఞ్చ, హత్థకుక్కుచ్చాదిం కుక్కుచ్చియఞ్చ ఉపచ్ఛిన్దేయ్య.

౯౮౦. **చుదితో వచీభి సతిమాభినన్దేతి** ఉపజ్ఝాయాదీహి వాచాహి చోదితో సమానో సతిమా హుత్వా తం చోదనం అభినన్దేయ్య. **వాచం పముఞ్చే కుసలన్తి** ఞాణసముట్ఠితం వాచం పముఞ్చేయ్య. **నాతివేలన్తి** అతివేలం పన వాచం కాలవేలఞ్చ సీలవేలఞ్చ అతిక్కన్తం నప్పముఞ్చేయ్య. **జనవాదధమ్మాయాతి** జనవాదకథాయ. **న చేతయేయ్యాతి** చేతనం న ఉప్పాదేయ్య.

౯౮౧. **అథాపరన్తి** అథ ఇదాని ఇతో పరమ్పి. **పఞ్చ రజానీతి** రూపరాగాదీని పఞ్చ రజాని. **యేసం సతీమా వినయాయ సిక్ఖేతి** యేసం ఉపట్ఠితస్సతి హుత్వా వినయనత్థం తిస్సో సిక్ఖా సిక్ఖేయ్య. ఏవం సిక్ఖన్తో హి **రూపేసు...పే.... ఫస్సేసు సహేథ రాగం,** న అఞ్ఞేతి.

౯౮౨. తతో సో తేసం వినయాయ సిక్ఖన్తో అనుక్కమేన – **ఏతేసు ధమ్మేసూతి** గాథా. తత్థ **ఏతేసూతి** రూపాదీసు. **కాలేన సో సమ్మా ధమ్మం పరివీమంసమానోతి** సో భిక్ఖు య్వాయం "ఉద్ధతే చిత్తే సమాధిస్స కాలో"తిఆదినా నయేన కాలో వుత్తో, తేన కాలేన సబ్బం సఙ్ఖతధమ్మం అనిచ్చాదినయేన పరివీమంసమానో. **ఏకోదిభూతో విహనే తమం సోతి** సో ఏకగ్గచిత్తో సబ్బం మోహాదితమం విహనేయ్య. నత్థి ఏత్థ సంసయో. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తా, తింసకోటిసఙ్ఖ్యానఞ్చ దేవమనుస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితో చ చతుత్థో వగ్గో అత్థవణ్ణనానయతో, నామేన

అట్ఠకవగ్గోతి.

౫. పారాయనవగ్గో

వత్థుగాథావణ్ణనా

౯౮౩. **కోసలానం పురా రమ్మా**తి పారాయనవగ్గస్స వత్థుగాథా. తాసం ఉప్పత్తి – అతీతే కిర బారాణసివాసీ ఏకో రుక్ఖవడ్ఢకీ సకే ఆచరియకే అదుతియో, తస్స సోళస సిస్సా, ఏకమేకస్స సహస్సం అన్తేవాసికా. ఏవం తే సత్తరసాధికసోళససహస్సా ఆచరియన్తేవాసినో సబ్బేపి బారాణసిం ఉపనిస్సాయ జీవికం కప్పేన్తా పబ్బతసమీపం గన్త్వా రుక్ఖే గహేత్వా తత్థేవ నానాపాసాదవికతియో నిట్ఠాపేత్వా కుల్లం బన్ధిత్వా గఙ్గాయ బారాణసిం ఆనేత్వా సచే రాజా అత్థికో హోతి, రఞ్ఞో, ఏకభూమికం వా...పే.... సత్తభూమికం వా పాసాదం యోజేత్వా దేన్తి. నో చే, అఞ్ఞేసమ్పి వికిణిత్వా పుత్తదారం పోసేన్తి. అథ నేసం ఏకదివసం ఆచరియో "న సక్కా వడ్ఢకికమ్మేన నిచ్చం జీవికం కప్పేతుం, దుక్కరఞ్హి జరాకాలే ఏతం కమ్మ"న్తి చిన్తేత్వా అన్తేవాసికే ఆమన్తేసి – "తాతా, ఉదుమ్బరాదయో, అప్పసారరుక్ఖే ఆనేథా"తి. తే "సాధూ"తి పటిస్సుణిత్వా ఆనయింసు. సో తేహి కట్ఠసకుణం కత్వా తస్స అబ్భన్తరం పవిసిత్వా యన్తం పూరేసి. కట్ఠసకుణో సుపణ్ణరాజా వియ ఆకాసం లఙ్ఘిత్వా వనస్స ఉపరి చరిత్వా అన్తేవాసీనం పురతో ఓరుహి. అథ ఆచరియో సిస్సే ఆహ – "తాతా, ఈదిసాని కట్ఠవాహనాని కత్వా సక్కా సకలజమ్బుదీపే రజ్జం గహేతుం, తుమ్హేపి, తాతా, ఏతాని కరోథ, రజ్జం గహేత్వా జీవిస్సామ, దుక్ఖం వడ్ఢకిసిప్పేన జీవితు"న్తి. తే తథా కత్వా ఆచరియస్స పటివేదేసుం. తతో నే ఆచరియో ఆహ – "కతమం, తాతా, రజ్జం గణ్హామా"తి? "బారాణసిరజ్జం ఆచరియా"తి. "అలం, తాతా, మా ఏతం రుచ్చి, మయఞ్హి తం గహేత్వాపి 'వడ్ఢకిరాజా వడ్ఢకియువరాజా'తి వడ్ఢకివాదా న ముచ్చిస్సామ, మహన్తో జమ్బుదీపో, అఞ్ఞత్థ గచ్ఛామా"తి.

తతో సపుత్తదారా కట్ఠవాహనాని , అభిరుహిత్వా సజ్జావుధా హుత్వా హిమవన్తాభిముఖా గన్త్వా హిమవతి అఞ్ఞతరం నగరం పవిసిత్వా రఞ్ఞో నివేసనేయేవ పచ్చుట్ఠహంసు. తే తత్థ రజ్జం గహేత్వా ఆచరియం రజ్జే అభిసిఞ్చింసు. సో "కట్ఠవాహనో రాజా"తి పాకటో అహోసి. తమ్పి నగరం తేన గహితత్తా "కట్ఠవాహననగర"న్త్వేవ నామం లభి, తథా సకలరట్ఠమ్పి . కట్ఠవాహనో రాజా ధమ్మికో అహోసి, తథా యువరాజా అమచ్చట్ఠానేసు చ ఠపితా సోళస సిస్సా. తం రట్ఠం రఞ్ఞా చతూహి సఙ్గహవత్థూహి సఙ్గయ్హమానం అతివియ ఇద్ధం ఫీతం నిరుపద్దవఞ్చ అహోసి. నాగరా జానపదా రాజానఞ్చ రాజపరిసఞ్చ అతివియ మమాయింసు "భద్దకో నో రాజా లద్ధో, భద్దికా రాజపరిసా"తి.

అథేకదివసం మజ్ఝిమదేసతో వాణిజా భణ్డం గహేత్వా కట్ఠవాహననగరం ఆగమంసు పణ్ణాకారఞ్చ గహేత్వా రాజానం పస్సింసు. రాజా "కుతో ఆగతత్థా"తి సబ్బం పుచ్ఛి. "బారాణసితో దేవా"తి. సో తత్థ సబ్బం పవత్తిం పుచ్ఛిత్వా – "తుమ్హాకం రఞ్ఞా సద్ధిం మమ మిత్తభావం కరోథా"తి ఆహ. తే "సాధూ"తి సమ్పటిచ్ఛింసు. సో తేసం పరిబ్బయం దత్వా గమనకాలే సమ్పత్తే పున ఆదరేన వత్వా విస్సజ్జేసి. తే బారాణసిం గన్త్వా తస్స రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా "కట్ఠవాహనరట్ఠా ఆగతానం వాణిజకానం అజ్జతగ్గే సుఙ్కం ముఞ్చామీ"తి భేరిం చరాపేత్వా "అత్థు మే కట్ఠవాహనో మిత్తో"తి ద్వేపి అదిట్ఠమిత్తా అహేసుం. కట్ఠవాహనోపి చ సకనగరే భేరిం చరాపేసి – "అజ్జతగ్గే బారాణసితో ఆగతానం వాణిజకానం సుఙ్కం ముఞ్చామి, పరిబ్బయో చ నేసం దాతబ్బో"తి. తతో బారాణసిరాజా కట్ఠవాహనస్స లేఖం పేసేసి "సచే తస్మిం జనపదే దట్ఠుం వా సోతుం వా అరహరూపం కిఞ్చి అచ్ఛరియం ఉప్పజ్జతి, అమ్హేపి దక్ఖాపేతు చ సావేతు చా"తి. సోపిస్స తథేవ పటిలేఖం పేసేసి. ఏవం తేసం కతికం కత్వా వసన్తానం కదాచి కట్ఠవాహనస్స అతిమహగ్ఘా అచ్చన్తసుఖుమా కమ్బలా ఉప్పజ్జింసు

బాలసూరియరస్మిసదిసా వణ్ణేన. తే దిస్వా రాజా "మమ సహాయస్స పేసేమీ"తి దన్తకారేహి అట్ఠ దన్తకరణ్డకే లిఖాపేత్వా తేసు కరణ్డకేసు తే కమ్బలే పక్ఖిపిత్వా లాఖాచరియేహి బహి లాఖాగోళకసదిసే కారాపేత్వా అట్ఠపి లాఖాగోళకే సముగ్గే పక్ఖిపిత్వా వత్థేన వేఠేత్వా రాజముద్దికాయ లఞ్ఛిత్వా "బారాణసిరఞ్ఞో దేథా"తి అమచ్చే పేసేసి. లేఖఞ్చ అదాసి "అయం పణ్ణాకారో నగరమజ్ఝే అమచ్చపరివుతేన పేక్ఖితబ్బో"తి.

తే గన్త్వా బారాణసిరఞ్ఞో అదంసు. సో లేఖం వాచేత్వా అమచ్చే సన్నిపాతేత్వా నగరమజ్ఝే రాజఙ్గణే లఞ్ఛనం భిన్దిత్వా పలివేఠనం అపనేత్వా సముగ్గం వివరిత్వా అట్ఠ లాఖాగోళకే దిస్వా "మమ సహాయో లాఖాగోళకేహి కీళనకబాలకానం వియ మయ్హం లాఖాగోళకే పేసేసీ"తి మఙ్కు హుత్వా ఏకం లాఖాగోళకం అత్తనో నిసిన్నాసనే పహరి. తావదేవ లాఖా పరిపతి, దన్తకరణ్డకో వివరం దత్వా ద్వేభాగో అహోసి. సో అబ్భన్తరే కమ్బలం దిస్వా ఇతరేపి వివరి సబ్బత్థ తథేవ అహోసి. ఏకమేకో కమ్బలో దీఘతో సోళసహత్థో విత్థారతో అట్ఠహత్థో. పసారితే కమ్బలే రాజఙ్గణం సూరియప్పభాయ ఓభాసితమివ అహోసి. తం దిస్వా మహాజనో అఙ్గులియో విధుని, చేలుక్ఖేపఞ్చ అకాసి, "అమ్హాకం రఞ్ఞో అదిట్ఠసహాయో కట్ఠవాహనరాజా ఏవరూపం పణ్ణాకారం పేసేసి, యుత్తం ఏవరూపం మిత్తం కాతు"న్తి అత్తమనో అహోసి. రాజా వోహారికే పక్కోసాపేత్వా ఏకమేకం కమ్బలం అగ్ఘాపేసి, సబ్బేపి అనగ్ఘా అహేసుం. తతో చిన్తేసి – "పచ్ఛా పేసేన్తేన పఠమం పేసితపణ్ణాకారతో అతిరేకం పేసేతుం వట్టతి, సహాయేన చ మే అనగ్ఘో పణ్ణాకారో పేసితో, కిం ను, ఖో, అహం సహాయస్స పేసేయ్య"న్తి? తేన చ సమయేన కస్సపో భగవా ఉప్పజ్జిత్వా బారాణసియం విహరతి. అథ రఞ్ఞో ఏతదహోసి – "వత్థుత్తయరతనతో అఞ్ఞం ఉత్తమరతనం నత్థి, హన్దాహం వత్థుత్తయరతనస్స ఉప్పన్నభావం సహాయస్స పేసేమీ"తి. సో –

> "బుద్ధో లోకే సముప్పన్నో, హితాయ సబ్బపాణినం;
> ధమ్మో లోకే సముప్పన్నో, సుఖాయ సబ్బపాణినం;
> సఙ్ఘో లోకే సముప్పన్నో, పుఞ్ఞక్ఖేత్తం అనుత్తర"న్తి. –

ఇమం గాథం, యావ అరహత్తం, తావ ఏకభిక్ఖుస్స పటిపత్తిఞ్చ సువణ్ణపట్టే జాతిహిఙ్గులకేన లిఖాపేత్వా సత్తరతనమయే సముగ్గే పక్ఖిపిత్వా తం సముగ్గం మణిమయే సముగ్గే, మణిమయం మసారగల్లమయే, మసారగల్లమయం లోహితఙ్గమయే, లోహితఙ్గమయం, సువణ్ణమయే, సువణ్ణమయం రజతమయే, రజతమయం దన్తమయే, దన్తమయం సారమయే, సారమయం సముగ్గం పేళాయ పక్ఖిపిత్వా పేళం దుస్సేన వేఠేత్వా లఞ్ఛిత్వా మత్తవరవారణం సోవణ్ణద్ధజం సోవణ్ణాలఙ్కార హేమజాలసఞ్ఛన్నం కారేత్వా తస్సుపరి పల్లఙ్కం పఞ్ఞాపేత్వా పల్లఙ్కే పేళం ఆరోపేత్వా సేతచ్ఛత్తేన ధారియమానేన సబ్బగన్ధపుప్ఫాదీహి పూజాయ కరియమానాయ సబ్బతాళావచరేహి థుతిసతాని గాయమానేహి యావ అత్తనో రజ్జసీమా, తావ మగ్గం అలఙ్కారాపేత్వా సయమేవ నేసి. తత్ర చ ఠత్వా సామన్తరాజూనం పణ్ణాకారం పేసేసి – "ఏవం సక్కరోన్తేహి అయం పణ్ణాకారో పేసేతబ్బో"తి . తం సుత్వా తే తే రాజానో పటిమగ్గం ఆగన్త్వా యావ కట్ఠవాహనస్స రజ్జసీమా, తావ నయింసు.

కట్ఠవాహనోపి సుత్వా పటిమగ్గం ఆగన్త్వా తథేవ పూజేన్తో నగరం పవేసేత్వా అమచ్చే చ నాగరే చ సన్నిపాతాపేత్వా రాజఙ్గణే పలివేఠనదుస్సం అపనేత్వా పేళం వివరిత్వా పేళాయ సముగ్గం పస్సిత్వా అనుపుబ్బేన సబ్బసముగ్గే వివరిత్వా సువణ్ణపట్టే లేఖం పస్సిత్వా "కప్పసతసహస్సేహి అతిదుల్లభం మమ సహాయో పణ్ణాకారరతనం పేసేసీ"తి అత్తమనో హుత్వా "అసుతపుబ్బం వత సుణిమ్హా 'బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో'తి, యంనూనాహం గన్త్వా బుద్ధఞ్చ పస్సేయ్యం ధమ్మఞ్చ సుణేయ్య"న్తి

చిన్తేత్వా అమచ్చే ఆమన్తేసి – “బుద్ధధమ్మసఙ్ఘరతనాని కిర లోకే ఉప్పన్నాని, కిం కాతబ్బం మఞ్ఞథా”తి . తే ఆహంసు – “ఇధేవ తుమ్హే, మహారాజ, హోథ, మయం గన్త్వా పవత్తిం జానిస్సామా”తి.

తతో సోళససహస్సపరివారా సోళస అమచ్చా రాజానం అభివాదేత్వా “యది బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో పున దస్సనం నత్థి, యది న ఉప్పన్నో, ఆగమిస్సామా”తి నిగ్గతా. రఞ్ఞో పన భాగినేయ్యో పచ్ఛా రాజానం వన్దిత్వా “అహమ్పి గచ్ఛామీ”తి ఆహ. తాత, త్వం తత్థ బుద్ధుప్పాదం ఞత్వా పున ఆగన్త్వా మమ ఆరోచేహీతి. సో “సాధూ”తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా అగమాసి. తే సబ్బేపి సబ్బత్థ ఏకరత్తివాసేన గన్త్వా బారాణసిం పత్తా. అసమ్పత్తేస్వేవ చ తేసు భగవా పరినిబ్బాయి. తే “కో బుద్ధో, కుహిం బుద్ధో”తి సకలవిహారం ఆహిణ్డన్తా సమ్ముఖసావకే దిస్వా పుచ్ఛింసు. తే నేసం “బుద్ధో పరినిబ్బుతో”తి ఆచిక్ఖింసు. తే “అహో దూరద్ధానం ఆగన్త్వా దస్సనమత్తమ్పి న లభిమ్హా”తి పరిదేవమానా “కిం, భన్తే, కోచి భగవతా దిన్నఓవాదో అత్థీ”తి పుచ్ఛింసు. ఆమ, ఉపాసకా అత్థి, సరణత్తయే పతిట్ఠాతబ్బం, పఞ్చసీలాని సమాదాతబ్బాని, అట్ఠఙ్గసమన్నాగతో ఉపోసథో ఉపవసితబ్బో, దానం దాతబ్బం, పబ్బజితబ్బన్తి. తే సుత్వా తం భాగినేయ్యం అమచ్చం ఠపేత్వా సబ్బే పబ్బజింసు. భాగినేయ్యో పరిభోగధాతుం గహేత్వా కట్ఠవాహనరట్ఠాభిముఖో పక్కామి. పరిభోగధాతు నామ బోధిరుక్ఖపత్తచీవరాదీని. అయం పన భగవతో ధమ్మకరణం ధమ్మధరం వినయధరమేకం థేరఞ్చ గహేత్వా పక్కామి, అనుపుబ్బేన చ నగరం గన్త్వా “బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో చ పరినిబ్బుతో చా”తి రఞ్ఞో ఆరోచేత్వా భగవతా దిన్నోవాదం ఆచిక్ఖి. రాజా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా విహారం కారాపేత్వా చేతియం పతిట్ఠాపేత్వా బోధిరుక్ఖం రోపేత్వా సరణత్తయే పఞ్చసు చ నిచ్చసీలేసు పతిట్ఠాయ అట్ఠఙ్గుపేతం ఉపోసథం ఉపవసన్తో దానాదీని దేన్తో యావతాయుకం ఠత్వా కామావచరదేవలోకే నిబ్బత్తి. తేపి సోళససహస్సా పబ్బజిత్వా పుథుజ్జనకాలకిరియం కత్వా తస్సేవ రఞ్ఞో పరివారా సమ్పజ్జింసు.

తే ఏకం బుద్ధన్తరం దేవలోకే ఖేపేత్వా అమ్హాకం భగవతి అనుప్పన్నేయేవ దేవలోకతో చవిత్వా ఆచరియో పసేనదిరఞ్ఞో పితు పురోహితస్స పుత్తో జాతో నామేన “బావరీ”తి, తీహి మహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతో తిణ్ణం వేదానం పారగూ, పితునో చ అచ్చయేన పురోహితట్ఠానే అట్ఠాసి. అవసేసాపి సోళసాధికసోళససహస్సా తత్థేవ సావత్థియా బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తా. తేసు సోళస జేట్ఠన్తేవాసినో బావరిస్స సన్తికే సిప్పం ఉగ్గహేసుం, ఇతరే సోళససహస్సా తేసంయేవ సన్తికేతి ఏవం తే పునపి సబ్బే సమాగచ్ఛింసు. మహాకోసలరాజాపి కాలమకాసి, తతో పసేనదిం రజ్జే అభిసిఞ్చింసు. బావరీ తస్సాపి పురోహితో అహోసి. రాజా పితరా దిన్నఞ్చ అఞ్ఞఞ్చ భోగం బావరిస్స అదాసి. సో హి దహరకాలే తస్సేవ సన్తికే సిప్పం ఉగ్గహేసి. తతో బావరీ రఞ్ఞో ఆరోచేసి – “పబ్బజిస్సామహం, మహారాజా”తి. “ఆచరియ, తుమ్హేసు ఠితేసు మమ పితా ఠితో వియ హోతి, మా పబ్బజిత్థా”తి. “అలం, మహారాజ, పబ్బజిస్సామీ”తి. రాజా వారేతుం అసక్కోన్తో “సాయం పాతం మమ దస్సనట్ఠానే రాజుయ్యానే పబ్బజథా”తి యాచి. ఆచరియో సోళససహస్సపరివారేహి సోళసహి సిస్సేహి సద్ధిం తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా రాజుయ్యానే వసి, రాజా చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహతి. సాయం పాతఞ్చస్స ఉపట్ఠానం గచ్ఛతి.

అథేకదివసం అన్తేవాసినో ఆచరియం ఆహంసు – “నగరసమీపే వాసో నామ మహాపలిబోధో, విజనసమ్పాతం ఆచరియ ఓకాసం గచ్ఛామ, పన్తసేనాసనవాసో నామ బహూపకారో పబ్బజితాన”న్తి. ఆచరియో “సాధూ”తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా తిక్ఖత్తుం వారేత్వా వారేతుం అసక్కోన్తో ద్వేసతసహస్సాని కహాపణాని దత్వా ద్వే అమచ్చే ఆణాపేసి “యత్థ ఇసిగణో వాసం ఇచ్ఛతి, తత్థ అస్సమం కత్వా దేథా”తి. తతో ఆచరియో సోళసాధికసోళససహస్సజటిలపరివుతో

అమచ్చేహి అనుగ్గహమానో ఉత్తరజనపదా దక్ఖిణజనపదాభిముఖో అగమాసి. తమత్థం గహేత్వా ఆయస్మా ఆనన్దో సఙ్గీతికాలే పారాయనవగ్గస్స నిదానం ఆరోపేన్తో ఇమా గాథాయో అభాసి.

తత్థ **కోసలానం పురా**తి కోసలరట్ఠస్స నగరా, సావత్థితోతి వుత్తం హోతి. **ఆకిఞ్చఞ్ఞ**న్తి అకిఞ్చనభావం, పరిగ్గహూపకరణవివేకన్తి వుత్తం హోతి.

౯౮౪. సో అస్సకస్స విసయే , అళకస్స సమాసనేతి సో బ్రాహ్మణో అస్సకస్స చ అళకస్స చాతి ద్విన్నమ్పి రాజూనం సమాసన్నే విసయే ఆసన్నే రట్ఠే, ద్విన్నమ్పి రట్ఠానం మజ్ఝేతి అధిప్పాయో. **గోధావరీ కూలే**తి గోధావరియా నదియా కూలే. యత్థ గోధావరీ ద్విధా భిజ్జిత్వా తియోజనప్పమాణం అన్తరదీపమకాసి సబ్బం కపిట్ఠవనసఞ్ఛన్నం, యత్థ పుబ్బేసరభఙ్గాదయో వసింసు, తస్మిం దేసేతి అధిప్పాయో. సో కిర తం పదేసం దిస్వా "అయం పుబ్బసమణాలయో పబ్బజితసారుప్ప"న్తి అమచ్చానం నివేదేసి. అమచ్చా భూమిగ్గహణత్థం అస్సకరఞ్ఞో సతసహస్సం, అళకరఞ్ఞో సతసహస్సం అదంసు. తే తఞ్చ పదేసం అఞ్ఞఞ్చ ద్వియోజనమత్తన్తి సబ్బమ్పి పఞ్చయోజనమత్తం పదేసం అదంసు. తేసం కిర రజ్జసీమన్తరే సో పదేసో హోతి. అమచ్చా తత్థ అస్సమం కారేత్వా సావత్థితో చ అఞ్ఞమ్పి ధనం ఆహరాపేత్వా గోచరగామం నివేసేత్వా అగమంసు. **ఉఞ్ఛే న చ ఫలేన చా**తి ఉఞ్ఛాచరియాయ చ వనమూలఫలేన చ. తస్మా వుత్తం ''**తస్సేవ ఉపనిస్సాయ, గామో చ విపులో అహూ**''తి.

౯౮౫. తత్థ **తస్సా**తి తస్స గోధావరీకూలస్స, తస్స వా బ్రాహ్మణస్స ఉపయోగత్థే చేతం సామివచనం, తం ఉపనిస్సాయాతి అత్థో. **తతో జాతేన ఆయేన, మహాయఞ్ఞమకప్పయీ**తి తస్మిం గామే కసికమ్మాదినా సతసహస్సం ఆయో ఉప్పజ్జి, తం గహేత్వా కుటుమ్బికా రఞ్ఞో అస్సకస్స సన్తికం అగమంసు "సాదియతు దేవో ఆయ"న్తి. సో "నాహం సాదియామి, ఆచరియస్సేవ ఉపనేథా"తి ఆహ. ఆచరియోపి తం అత్తనో అగ్గహేత్వా దానయఞ్ఞం అకప్పయి. ఏవం సో సంవచ్ఛరే సంవచ్ఛరే దానమదాసి.

౯౮౬. మహాయఞ్ఞన్తి గాథాయత్థో – సో ఏవం సంవచ్ఛరే సంవచ్ఛరే దానయఞ్ఞం యజన్తో ఏకస్మిం సంవచ్ఛరే తం **మహాయఞ్ఞం** యజిత్వా తతో గామా నిక్ఖమ్మ **పున పావిసి అస్సమం**. పవిట్ఠో చ పణ్ణసాలం పవిసిత్వా "సుట్ఠు దిన్న"న్తి దానం అనుమజ్జన్తో నిసీది. ఏవం **తస్మిం పటిపవిట్ఠమ్హి** తరుణాయ బ్రాహ్మణియా ఘరే కమ్మం అకాతుకామాయ "ఏసో, బ్రాహ్మణ, బావరీ గోధావరీతీరే అనుసంవచ్ఛరం సతసహస్సం విస్సజ్జేతి, గచ్ఛ తతో పఞ్చసతాని యాచిత్వా దాసిం మే ఆనేహీ"తి పేసితో **అఞ్ఞో ఆగఞ్ఛి బ్రాహ్మణో**తి.

౯౮౭-౮. ఉగ్ఘట్టపాదోతి మగ్గగమనేన ఘట్టపాదతలో, పణ్హికాయ వా పణ్హికం, గోప్ఫకేన వా గోప్ఫకం, జణ్ణుకేన వా జణ్ణుకం ఆహచ్చ ఘట్టపాదో. **సుఖఞ్చ కుసలం పుచ్ఛీ**తి సుఖఞ్చ కుసలఞ్చ పుచ్ఛి "కచ్చి తే, బ్రాహ్మణ, సుఖం, కచ్చి కుసల"న్తి.

౯౮౯-౯౦. అనుజానాహీతి అనుమఞ్ఞాహి సద్దహాహి. **సత్తధా**తి సత్తవిధేన. **అభిసఙ్ఖరిత్వా**తి గోమయవనపుప్ఫకుసతిణాదీని ఆదాయ సీఘం సీఘం బావరిస్స అస్సమద్వారం గన్త్వా గోమయేన భూమిం ఉపలిమ్పిత్వా పుప్ఫాని వికిరిత్వా తిణాని సన్థరిత్వా వామపాదం కమణ్డలూదకేన ధోవిత్వా సత్తపాదమత్తం గన్త్వా అత్తనో పాదతలే

పరామసన్తో ఏవరూపం కుహనం కత్వాతి వుత్తం హోతి. **భేరవం సో అకిత్తయీ**తి భయజనకం వచనం అకిత్తయి, “సచే మే యాచమానస్సా”తి ఇమం గాథమభాసీతి అధిప్పాయో. **దుక్ఖితో**తి దోమనస్సజాతో.

౯౯౨-౪. **ఉస్సుస్సతీ**తి తస్స తం వచనం కదాచి సచ్చం భవేయ్యాతి మఞ్ఞమానో సుస్సతి . **దేవతా**తి అస్సమే అధివత్థా దేవతా ఏవ. **ముద్ధని ముద్ధపాతే వా**తి ముద్ధే వా ముద్ధపాతే వా.

౯౯౫-౬. **భోతీ చరహి జానాతీ**తి భోతీ చే జానాతి. **ముద్ధాధిపాతఞ్చా**తి ముద్ధపాతఞ్చ. **ఞాణమేత్థా**తి ఞాణం మే ఏత్థ.

౯౯౮. **పురా**తి ఏకూనతింసవస్సవయకాలే. బావరిబ్రాహ్మణే పన గోధావరీతీరే వసమానే అట్ఠన్నం వస్సానం అచ్చయేన బుద్ధో లోకే ఉదపాది. **అపచ్చో**తి అనువంసో.

౯౯౯. **సబ్బాభిఞ్ఞాబలప్పత్తో**తి సబ్బాభిఞ్ఞాయ బలప్పత్తో, సబ్బా వా అభిఞ్ఞాయో చ బలాని చ పత్తో. **విముత్తో**తి ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తియా విముత్తచిత్తో.

౧౦౦౧-౩. **సోకస్సా**తి సోకో అస్స. **పహూతపఞ్ఞో**తి మహాపఞ్ఞో. **వరభూరిమేధసో**తి ఉత్తమవిపులపఞ్ఞో భూతే అభిరతవరపఞ్ఞో వా. **విధురో**తి విగతధురో, అప్పటిమోతి వుత్తం హోతి.

౧౦౦౪-౯. **మన్తపారగే**తి వేదపారగే. **పస్సవ్హో**తి పస్సథ **అజానత**న్తి అజానన్తానం. **లక్ఖణా**తి లక్ఖణాని. **బ్యాక్ఖాతా**తి కథితాని, విత్థారితానీతి వుత్తం హోతి. **సమత్తా**తి సమత్తాని, పరిపుణ్ణానీతి వుత్తం హోతి. **ధమ్మేన మనుసాసతీ**తి ధమ్మేన అనుసాసతి.

౧౦౧౧. **జాతిం గోత్తఞ్చ లక్ఖణ**న్తి “కీవ చిరం జాతో”తి మమ జాతిఞ్చ గోత్తఞ్చ లక్ఖణఞ్చ. **మన్తే సిస్సే**తి మయా పరిచితవేదే చ మమ సిస్సే చ. **మనసాయేవ పుచ్ఛథా**తి ఇమే సత్త పఞ్హే చిత్తేనేవ పుచ్ఛథ.

౧౦౧౩-౮. **తిస్సమేత్తేయ్యా**తి ఏకోయేవ ఏస నామగోత్తవసేన వుత్తో. **దుభయో**తి ఉభో. **పచ్చేకగణినో**తి విసుం విసుం గణవన్తో. **పుబ్బవాసనవాసితా**తి పుబ్బే కస్సపస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా. గతపచ్చాగతవత్తపుఞ్ఞవాసనాయ వాసితచిత్తా. **పురమాహిస్సతి**న్తి మాహిస్సతినామికం పురం, నగరన్తి వుత్తం హోతి. తఞ్చ నగరం పవిట్ఠాతి అధిప్పాయో, ఏవం సబ్బత్థ. **గోనద్ధ**న్తి గోధపురస్స నామం. **వనసవ్హయ**న్తి పవననగరం వుచ్చతి, “వనసావత్థి”న్తి ఏకే. ఏవం వనసావత్థితో కోసమ్బిం, కోసమ్బితో చ సాకేతం అనుప్పత్తానం కిర తేసం సోళసన్నం జటిలానం ఛయోజనమత్తా పరిసా అహోసి.

౧౦౧౯. అథ భగవా “బావరిస్స జటిలా మహాజనం సంవడ్ఢేన్తా ఆగచ్ఛన్తి, న చ తావ నేసం ఇన్ద్రియాని పరిపాకం గచ్ఛన్తి, నాపి అయం దేసో సప్పాయో, మగధఖేత్తే పన తేసం పాసాణకచేతియం సప్పాయం. తత్ర హి మయి ధమ్మం దేసేన్తే మహాజనస్స ధమ్మాభిసమయో భవిస్సతి, సబ్బనగరాని చ పవిసిత్వా ఆగచ్ఛన్తా బహుతరేన జనేన ఆగమిస్సన్తీ”తి భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో సావత్థితో రాజగహాభిముఖో అగమాసి. తేపి జటిలా సావత్థిం ఆగన్త్వా విహారం పవిసిత్వా “కో బుద్ధో, కుహిం బుద్ధో”తి విచినన్తా గన్ధకుటిమూలం గన్త్వా భగవతో పదనిక్ఖేపం దిస్వా “రత్తస్స హి ఉక్కుటికం పదం భవే...పే.... వివట్టచ్ఛదస్స ఇదమీదిసం పద”న్తి (అం. ని. అట్ఠ. ౧.౧.౨౬౦-౨౬౧; ధ. ప. అట్ఠ. ౧.౨౦ సామావతీవత్థు; విసుద్ధి. ౧.౪౫)

“సబ్బఞ్ఞూ బుద్ధో”తి నిట్ఠం గతా. భగవాపి అనుపుబ్బేన సేతబ్యకపిలవత్థుఆదీని నగరాని పవిసిత్వా మహాజనం సంవడ్ఢేన్తో పాసాణకచేతియం గతో. జటిలాపి తావదేవ సావత్థితో నిక్ఖమిత్వా సబ్బాని తాని నగరాని పవిసిత్వా పాసాణకచేతియమేవ అగమంసు. తేన వుత్తం ‘‘**కోసమ్బిఞ్చాపి సాకేతం, సావత్థిఞ్చ పురుత్తమం. సేతబ్యం కపిలవత్థు**’’న్తిఆది.

౧౦౨౦. తత్థ **మాగధం పుర**న్తి మగధపురం రాజగహన్తి అధిప్పాయో. **పాసాణకం చేతియ**న్తి మహతో పాసాణస్స ఉపరి పుబ్బే దేవట్ఠానం అహోసి. ఉప్పన్నే పన భగవతి విహారో జాతో. సో తేనేవ పురిమవోహారేన “పాసాణకం చేతియ”న్తి వుచ్చతి.

౧౦౨౧. తసితోవుదకన్తి తే హి జటిలా వేగసా భగవన్తం అనుబన్ధమానా సాయం గతమగ్గం పాతో, పాతో గతమగ్గఞ్చ సాయం గచ్ఛన్తా “ఏత్థ భగవా”తి సుత్వా అతివియ పీతిపామోజ్జజాతా తం చేతియం అభిరుహింసు. తేన వుత్తం ‘‘**తురితా పబ్బతమారుహు**’’న్తి.

౧౦౨౪. ఏకమన్తం ఠితో హట్ఠోతి తస్మిం పాసాణకే చేతియే సక్కేన మాపితమహామణ్డపే నిసిన్నం భగవన్తం దిస్వా “కచ్చి ఇసయో ఖమనీయ”న్తిఆదినా నయేన భగవతా పటిసమ్మోదనీయే కతే “ఖమనీయం భో గోతమా”తిఆదీహి సయమ్పి పటిసన్థారం కత్వా అజితో జేట్ఠన్తేవాసీ ఏకమన్తం ఠితో హట్ఠచిత్తో హుత్వా మనోపఞ్హే పుచ్ఛి.

౧౦౨౫. తత్థ **ఆదిస్సా**తి “కతివస్సో”తి ఏవం ఉద్దిస్స. **జమ్మ**న్తి “అమ్హాకం ఆచరియస్స జాతిం బ్రూహీ”తి పుచ్ఛతి. **పారమి**న్తి నిట్ఠాగమనం.

౧౦౨౬-౭. వీసం వస్ససతన్తి వీసతివస్సాధికం వస్ససతం. **లక్ఖణే**తి మహాపురిసలక్ఖణే. ఏతస్మిం ఇతో పరేసు చ ఇతిహాసాదీసు అనవయోతి అధిప్పాయో పరపదం వా ఆనేత్వా తేసు పారమిం గతోతి యోజేతబ్బం. **పఞ్చసతాని వాచేతీ**తి పకతిఅలసదుమ్మేధమాణవకానం పఞ్చసతాని సయం మన్తే వాచేతి. **సధమ్మే**తి ఏకే బ్రాహ్మణధమ్మే, తేవిజ్జకే పావచనేతి వుత్తం హోతి.

౧౦౨౮. **లక్ఖణానం పవిచయ**న్తి లక్ఖణానం విత్థారం, “కతమాని తానిస్స గత్తే తీణి లక్ఖణానీ”తి పుచ్ఛతి.

౧౦౩౦-౩౧. **పుచ్ఛఞ్హీ**తి పుచ్ఛమానం **కమేతం పటిభాసతీ**తి దేవాదీసు కం పుగ్గలం ఏతం పఞ్హావచనం పటిభాసతీతి.

౧౦౩౨-౩౩. ఏవం బ్రాహ్మణో పఞ్చన్నం పఞ్హానం వేయ్యాకరణం సుత్వా అవసేసే ద్వే పుచ్ఛన్తో ‘‘**ముద్ధం ముద్ధాధిపాతఞ్చా**’’తి ఆహ. అథస్స భగవా తే బ్యాకరోన్తో ‘‘**అవిజ్జా ముద్ధా**’’తి గాథమాహ. తత్థ యస్మా చతూసు సచ్చేసు అఞ్ఞాణభూతా అవిజ్జా సంసారస్స సీసం, తస్మా “అవిజ్జా ముద్ధా”తి ఆహ. యస్మా చ అరహత్తమగ్గవిజ్జా అత్తనా సహజాతేహి సద్ధాసతిసమాధికత్తుకమ్యతాఛన్దవీరియేహి సమన్నాగతా ఇన్ద్రియానం ఏకరసట్ఠభావముపగతత్తా తం ముద్ధం అధిపాతేతి, తస్మా ‘‘**ధిజ్జా ముద్ధాధిపాతినీ**’’తిఆదిమాహ.

౧౦౩౪-౮. తతో వేదేన మహతాతి అథ ఇమం పఞ్హవేయ్యాకరణం సుత్వా ఉప్పన్నాయ మహాపీతియా సన్థమ్భిత్వా అలీనభావం, కాయచిత్తానం ఉదగ్గం పత్వాతి అత్థో. పతిత్వా చ ‘‘**బావరీ**’’తి ఇమం గాథమాహ. అథ నం అనుకమ్పమానో భగవా ‘‘**సుఖితో**’’తి గాథమాహ. వత్వా చ ‘‘**బావరిస్స చా**’’తి సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేసి. తత్థ **సబ్బేస**న్తి అనవసేసానం

సోళససహస్సానం. **తత్థ పుచ్ఛి తథాగతన్తి** తత్థ పాసాణకే చేతియే, తత్థ వా పరిసాయ, తేసు వా పవారితేసు అజితో పఠమం పఞ్హం పుచ్ఛీతి. సేసం సబ్బగాథాసు పాకటమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ వత్థుగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧. అజితసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౯. తస్మిం పన పఞ్హే **నివుతోతి** పటిచ్ఛాదితో. **కిస్సాభిలేపనం బ్రూసీతి** కిం అస్స లోకస్స అభిలేపనం వదేసి.

౧౦౪౦. **వేవిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతీతి** మచ్ఛరియహేతు చ పమాదహేతు చ నప్పకాసతి. మచ్ఛరియం హిస్స దానాదిగుణేహి పకాసితుం న దేతి, పమాదో సీలాదీహి. **జప్పాభిలేపనన్తి** తణ్హా అస్స లోకస్స మక్కటలేపో వియ మక్కటస్స అభిలేపనం. **దుక్ఖన్తి** జాతిఆదికం దుక్ఖం.

౧౦౪౧. **సవన్తి సబ్బధి సోతాతి** సబ్బేసు రూపాదిఆయతనేసు తణ్హాదికా సోతా సన్దన్తి. **కిం నివారణన్తి** తేసం కిం ఆవరణం కా రక్ఖాతి? **సంవరం బ్రూహీతి** తం తేసం నివారణసఙ్ఖాతం సంవరం బ్రూహి. ఏతేన సావసేసప్పహానం పుచ్ఛతి. **కేన సోతా పిధియ్యరేతి** కేన ధమ్మేన ఏతే సోతా పిధియ్యన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి. ఏతేన అనవసేసప్పహానం పుచ్ఛతి.

౧౦౪౨. **సతి తేసం నివారణన్తి** విపస్సనాయుత్తా. కుసలానం ధమ్మానం గతియో సమన్నేసమానా సతి తేసం సోతానం నివారణం. **సోతానం సంవరం బ్రూమీతి** తమేవాహం సతిం సోతానం సంవరం బ్రూమీతి అధిప్పాయో. **పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరేతి** రూపాదీసు పన అనిచ్చతాదిపటివేధసాధికాయ మగ్గపఞ్ఞాయ ఏతే సోతా సబ్బసో పిధియ్యన్తీతి.

౧౦౪౩. **పఞ్ఞా చేవాతి** పఞ్హగాథాయ, యా చాయం తయా వుత్తా పఞ్ఞా యా చ **సతి,** యఞ్చ తదవసేసం **నామరూపం, ఏతం** సబ్బమ్పి **కత్థ** నిరుజ్ఝతి, **ఏతం మే** పఞ్హం **పుట్ఠో బ్రూహీతి** ఏవం సఙ్ఖేపత్థో వేదితబ్బో.

౧౦౪౪. విస్సజ్జనగాథాయ పనస్స యస్మా పఞ్ఞాసతియో నామేనేవ సఙ్గహం గచ్ఛన్తి, తస్మా తా విసుం న వుత్తా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – **యం మం** త్వం, **అజిత, ఏతం పఞ్హం అపుచ్ఛి** "కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీ"తి, తం తే **యత్థ నామఞ్చ రూపఞ్చ అసేసం ఉపరుజ్ఝతి,** తం వదన్తో **వదామి** , తస్స, తస్స హి **విఞ్ఞాణస్స నిరోధేన** సహేవ అపుబ్బం అచరిమం **ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతి**. ఏత్థేవ విఞ్ఞాణనిరోధే నిరుజ్ఝతి ఏతం, విఞ్ఞాణనిరోధా తస్స నిరోధో హోతి. తం నాతివత్తతీతి వుత్తం హోతి.

౧౦౪౫. ఏత్తావతా చ "దుక్ఖమస్స మహబ్భయ"న్తి ఇమినా పకాసితం దుక్ఖసచ్చం, "యాని సోతానీ"తి ఇమినా సముదయసచ్చం పఞ్ఞాయేతే పిధియ్యరేతి ఇమినా మగ్గసచ్చం, "అసేసం ఉపరుజ్ఝతీ"తి ఇమినా నిరోధసచ్చన్తి ఏవం చత్తారి సచ్చాని సుత్వాపి అరియభూమిం అనధిగతో పున సేఖాసేఖపటిపదం పుచ్ఛన్తో "**యే చ సఙ్ఖాతధమ్మాసే**"తి గాథమాహ. తత్థ **సఙ్ఖాతధమ్మాతి** అనిచ్చాదివసేన పరివీమంసితధమ్మా, అరహతం ఏతం అధివచనం. **సేఖాతి** సీలాదీని సిక్ఖమానా అవసేసా అరియపుగ్గలా. **పుథూతి** బహూ సత్తజనా. **తేసం మే నిపకో ఇరియం పుట్ఠో పబ్రూహీతి** తేసం మే సేఖాసేఖానం నిపకో పణ్డితో త్వం పుట్ఠో పటిపత్తిం బ్రూహీతి.

౧౦౪౬. అథస్స భగవా యస్మా సేఖేన కామచ్ఛన్దనీవరణం ఆదిం కత్వా సబ్బకిలేసా పహాతబ్బా ఏవ, తస్మా ''**కామేసూ**''తి ఉపడ్ఢగాథాయ సేఖపటిపదం దస్సేతి. తస్సత్థో – వత్థు ''**కామేసు**'' కిలేసకామేన **నాభిగిజ్ఝేయ్య** కాయదుచ్చరితాదయో చ మనసో ఆవిలభావకరే ధమ్మే పజహన్తో **మనసా నావిలో సియా**తి. యస్మా పన అసేఖో అనిచ్చాదివసేన సబ్బసఙ్ఖారాదీనం పరితులితత్తా కుసలో సబ్బధమ్మేసు కాయానుపస్సనాసతిఆదీహి చ సతో సక్కాయదిట్ఠిఆదీనం భిన్నత్తా భిక్ఖుభావం పత్తో చ హుత్వా సబ్బిరియాపథేసు **పరిబ్బజతి,** తస్మా ''**కుసలో**''తి ఉపడ్ఢగాథాయ అసేఖపటిపదం దస్సేతి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి, దేసనాపరియోసానే అజితో అరహత్తే పతిట్ఠాసి సద్ధిం అన్తేవాసిసహస్సేన, అఞ్ఞేసఞ్చ అనేకసహస్సానం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది. సహ అరహత్తప్పత్తియా చ ఆయస్మతో అజితస్స అన్తేవాసిసహస్సస్స చ అజినజటావాకచీరాదీని అన్తరధాయింసు. సబ్బేవ ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరా, ద్వఙ్గులకేసా ఏహిభిక్ఖూ హుత్వా భగవన్తం నమస్సమానా పఞ్జలికా నిసీదింసూతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ అజితసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. తిస్సమేత్తేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౦౪౨. **కోధ సన్తుసితో**తి తిస్సమేత్తేయ్యసుత్తం. కా ఉప్పత్తి? సబ్బసుత్తానం పుచ్ఛావసికా ఏవ ఉప్పత్తి. తే హి బ్రాహ్మణా "కతావకాసా పుచ్ఛవ్హో"తి భగవతా పవారితత్తా అత్తనో అత్తనో సంసయం పుచ్ఛింసు. పుట్ఠో పుట్ఠో చ తేసం భగవా బ్యాకాసి. ఏవం పుచ్ఛావసికానేవేతాని సుత్తానీతి వేదితబ్బాని.

నిట్ఠితే పన అజితపఞ్హే "కథం లోకం అవేక్ఖన్తం, మచ్చురాజా న పస్సతీ"తి (సు॰ ని॰ ౧౧౨౪; చూళని॰ పిఙ్గియమాణవపుచ్ఛా ౧౪౪) ఏవం మోఘరాజా పుచ్ఛితుం ఆరభి. తం "న తావస్స ఇన్ద్రియాని పరిపాకం గతానీ"తి ఞత్వా భగవా "తిట్ఠ త్వం, మోఘరాజ, అఞ్ఞో పుచ్ఛతూ"తి పటిక్ఖిపి. తతో తిస్సమేత్తేయ్యో అత్తనో సంసయం పుచ్ఛన్తో ''**కోధా**''తి గాథమాహ. తత్థ **కోధ సన్తుసితో**తి కో ఇధ తుట్ఠో. **ఇఞ్జితా**తి తణ్హాదిట్ఠివిప్ఫన్దితాని. **ఉభన్తమభిఞ్ఞాయా**తి ఉభో అన్తే అభిజానిత్వా. **మన్తా న లిప్పతీ**తి పఞ్ఞాయ న లిప్పతి.

౧౦౪౩-౪. తస్సేతమత్థం బ్యాకరోన్తో భగవా ''**కామేసూ**''తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **కామేసు బ్రహ్మచరియవా**తి కామనిమిత్తం బ్రహ్మచరియవా, కామేసు ఆదీనవం దిస్వా మగ్గబ్రహ్మచరియేన సమన్నాగతోతి వుత్తం హోతి. ఏత్తావతా సన్తుసితం దస్సేతి, "వీతతణ్హో"తిఆదీహి అనిఞ్జితం . తత్థ **సఙ్ఖాయ నిబ్బుతో**తి అనిచ్చాదివసేన ధమ్మే వీమంసిత్వా రాగాదినిబ్బానేన నిబ్బుతో. సేసం తత్థ తత్థ వుత్తనయత్తా పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే అయమ్పి బ్రాహ్మణో అరహత్తే పతిట్ఠాసి సద్ధిం అన్తేవాసిసహస్సేన, అఞ్ఞేసఞ్చ అనేకసహస్సానం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది. సేసం పుబ్బసదిసమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ తిస్సమేత్తేయ్యసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పుణ్ణకసుత్తవణ్ణనా

౧౦౫౦. అనేజన్తి పుణ్ణకసుత్తం. ఇమమ్పి పురిమనయేనేవ మోఘరాజానం పటిక్ఖిపిత్వా వుత్తం. తత్థ **మూలదస్సావి**న్తి అకుసలమూలాదిదస్సావిం. **ఇసయో**తి ఇసినామకా జటిలా. **యఞ్ఞ**న్తి దేయ్యధమ్మం. **అకప్పయింసూ**తి పరియేసన్తి.

౧౦౫౧. ఆసీసమానాతి రూపాదీని పత్థయమానా. **ఇత్థత్త**న్తి ఇత్థభావఞ్చ పత్థయమానా, మనుస్సాదిభావం ఇచ్ఛన్తాతి వుత్తం హోతి. **జరం సితా**తి జరం నిస్సితా. జరాముఖేన చేత్థ సబ్బవట్టదుక్ఖం వుత్తం. తేన వట్టదుక్ఖనిస్సితా తతో అపరిముచ్చమానా ఏవ కప్పయింసూతి దీపేతి.

౧౦౫౨. కచ్చిస్సు తే భగవా యఞ్ఞపథే అప్పమత్తా, అతారుం జాతిఞ్చ జరఞ్చ మారిసాతి ఏత్థ యఞ్ఞోయేవ యఞ్ఞపథో. ఇదం వుత్తం హోతి – కచ్చి తే యఞ్ఞే అప్పమత్తా హుత్వా యఞ్ఞం కప్పయన్తా వట్టదుక్ఖమతరింసూతి.

౧౦౫౩. ఆసీసన్తీతి రూపపటిలాభాదయో పత్థేన్తి. **థోమయన్తీ**తి “సుయిట్ఠం సుచి దిన్న”న్తిఆదినా నయేన యఞ్ఞాదీని పసంసన్తి. **అభిజప్పన్తీ**తి రూపాదిపటిలాభాయ వాచం భిన్దన్తి. **జుహన్తీ**తి దేన్తి. **కామాభిజప్పన్తి పటిచ్చ లాభ**న్తి రూపాదిపటిలాభం పటిచ్చ పునప్పునం కామే ఏవ అభిజప్పన్తి, “అహో వత అమ్హాకం సియు”న్తి వదన్తి, తణ్హఞ్చ తత్థ వడ్ఢేన్తీతి వుత్తం హోతి. **యాజయోగా**తి యాగాధిముత్తా. **భవరాగరత్తా**తి ఏవమిమేహి ఆసీసనాదీహి భవరాగేనేవ రత్తా, భవరాగరత్తా వా హుత్వా ఏతాని ఆసీసనాదీని కరోన్తా **నాతరింసు** జాతిఆదివట్టదుక్ఖం న ఉత్తరింసూతి.

౧౦౫౪-౫. అథకోచరహీతి అథ ఇదాని కో అఞ్ఞో అతారీతి. **సఙ్ఖాయా**తి ఞాణేన వీమంసిత్వా. **పరోపరానీ**తి పరాని చ ఓరాని చ, పరత్తభావసకత్తభావాదీని పరాని చ ఓరాని చాతి వుత్తం హోతి. **విధూమో**తి కాయదుచ్చరితాదిధూమవిరహితో. **అనీఘో**తి రాగాదిఈఘవిరహితో . **అతారి సో**తి సో ఏవరూపో అరహా జాతిజరం అతారి. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే అయమ్పి బ్రాహ్మణో అరహత్తే పతిట్ఠాసి సద్ధిం అన్తేవాసిసహస్సేన, అఞ్ఞేసఞ్చ అనేకసతానం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది. సేసం వుత్తసదిసమేవాతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పుణ్ణకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. మేత్తగూసుత్తవణ్ణనా

౧౦౫౬. పుచ్ఛామి తన్తి మేత్తగుసుత్తం. తత్థ **మఞ్ఞామి తం వేదగుం భావితత్త**న్తి “అయం వేదగూ”తి చ “భావితత్తో”తి చ ఏవం తం మఞ్ఞామి.

౧౦౫౭. అపుచ్ఛసీతి ఏత్థ అ-ఇతి పదపూరణమత్తే నిపాతో, పుచ్ఛసిచ్చేవ అత్థో. **పవక్ఖామి యథా పజాన**న్తి యథా పజానన్తో ఆచిక్ఖతి, ఏవం ఆచిక్ఖిస్సామి. **ఉపధినిదానా పభవన్తి దుక్ఖా**తి తణ్హాదిఉపధినిదానా జాతిఆదిదుక్ఖవిసేసా పభవన్తి.

౧౦౩౮. ఏవం ఉపధినిదానతో పభవన్తేసు దుక్ఖేసు – **యో వే అవిద్వా**తి గాథా. తత్థ **పజానన్తి** సఙ్ఖారే అనిచ్చాదివసేన జానన్తో. **దుక్ఖస్స జాతిప్పభవానుపస్సీ**తి వట్టదుక్ఖస్స జాతికారణం "ఉపధీ"తి అనుపస్సన్తో.

౧౦౩౯. **సోకపరిద్దవఞ్చా**తి సోకఞ్చ పరిదేవఞ్చ. **తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మో**తి యథా యథా సత్తా జానన్తి, తథా తథా పఞ్ఞాపనవసేన విదితో ఏస ధమ్మోతి.

౧౦౮౦-౮౧. **కిత్తయిస్సామి తే ధమ్మ**న్తి నిబ్బానధమ్మం నిబ్బానగామినిపటిపదాధమ్మఞ్చ తే దేసయిస్సామి. **దిట్ఠే ధమ్మే**తి దిట్ఠే దుక్ఖాదిధమ్మే, ఇమస్మింయేవ వా అత్తభావే. **అనీతిహ**న్తి అత్తపచ్చక్ఖం. **యం విదిత్వా**తి యం ధమ్మం "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తిఆదినా నయేన సమ్మసన్తో విదిత్వా. **తఞ్చాహం అభినన్దామీ**తి తం వుత్తప్పకారధమ్మజోతకం తవ వచనం అహం పత్థయామి. **ధమ్మముత్తమ**న్తి తఞ్చ ధమ్మముత్తమం అభినన్దామీతి.

౧౦౮౨. **ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే**తి ఏత్థ **ఉద్ధ**న్తి అనాగతద్ధా వుచ్చతి, **అధో**తి అతీతద్ధా, **తిరియఞ్చాపి మజ్ఝే**తి పచ్చుప్పన్నద్ధా. **ఏతేసు నన్దిఞ్చ నివేసనఞ్చ, పనుజ్జ విఞ్ఞాణ**న్తి ఏతేసు ఉద్ధాదీసు తణ్హఞ్చ దిట్ఠినివేసనఞ్చ అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణఞ్చ పనుదేహి, పనుదిత్వా చ **భవే న తిట్ఠే,** ఏవం సన్తే దువిధేపి భవే న తిట్ఠేయ్య. ఏవం తావ పనుజ్జసద్దస్స పనుదేహీతి ఇమస్మిం అత్థవికప్పే సమ్బన్ధో, పనుదిత్వాతి ఏతస్మిం పన అత్థవికప్పే భవే న తిట్ఠేతి అయమేవ సమ్బన్ధో. ఏతాని నన్దినివేసనవిఞ్ఞాణాని పనుదిత్వా దువిధేపి భవే న తిట్ఠేయ్యాతి వుత్తం హోతి.

౧౦౮౩-౪. ఏతాని వినోదేత్వా భవే అతిట్ఠన్తో ఏసో – **ఏవంవిహారీ**తి గాథా. తత్థ **ఇధేవా**తి ఇమస్మింయేవ సాసనే, ఇమస్మింయేవ వా అత్తభావే. **సుకిత్తితం గోతమనూపధీక**న్తి ఏత్థ **అనుపధిక**న్తి నిబ్బానం. తం సన్ధాయ భగవన్తం ఆలపన్తో ఆహ – "సుకిత్తితం గోతమనూపధీక"న్తి.

౧౦౮౫. న కేవలం దుక్ఖమేవ పహాసి – **తే చాపీ**తి గాథా. తత్థ **అట్ఠిత**న్తి సక్కచ్చం, సదా వా. **తం తం నమస్సామీ**తి తస్మా తం నమస్సామి. **సమేచ్చా**తి ఉపగన్త్వా. **నాగా**తి భగవన్తం ఆలపన్తో ఆహ.

౧౦౮౬. ఇదాని తం భగవా "అద్ధా హి భగవా పహాసి దుక్ఖ"న్తి ఏవం తేన బ్రాహ్మణేన విదితోపి అత్తానం అనుపనేత్వావ పహీనదుక్ఖేన పుగ్గలేన ఓవదన్తో "**యం బ్రాహ్మణ**"న్తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **యం** త్వం అభిజానన్తో "అయం బాహితపాపత్తా **బ్రాహ్మణో**, వేదేహి గతత్తా **వేదగూ,** కిఞ్చనాభావేన **అకిఞ్చనో,** కామేసు చ భవేసు చ అసత్తత్తా **కామభవే అసత్తో**"తి జఞ్ఞా జానేయ్యాసి. **అద్ధా హి సో ఇమం ఓఘం అతారి, తిణ్ణో చ పారం అఖిలో అకఙ్ఖో**.

౧౦౮౭. కిఞ్చ భియ్యో – **విద్వా చ యో**తి గాథా. తత్థ **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే, అత్తభావే వా. **విసజ్జా**తి వోస్సజ్జిత్వా. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ వుత్తసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ మేత్తగూసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. ధోతకసుత్తవణ్ణనా

౧౦౬౮-౯. పుచ్ఛామి తన్తి ధోతకసుత్తం. తత్థ **వాచాభికఙ్ఖామీ**తి వాచం అభికఙ్ఖామి. **సిక్ఖే నిబ్బానమత్తనో**తి అత్తనో రాగాదీనం నిబ్బానత్థాయ అధిసీలాదీని సిక్ఖేయ్య. **ఇతో**తి మమ ముఖతో.

౧౦౭౦. ఏవం వుత్తే అత్తమనో ధోతకో భగవన్తం అభిత్థవమానో కథంకథాపమోక్ఖం యాచన్తో ''**పస్సామహ**''న్తి గాథమాహ. తత్థ **పస్సామహం దేవమనుస్సలోకే**తి పస్సామి అహం దేవమనుస్సలోకే. **తం తం నమస్సామీ**తి తం ఏవరూపం నమస్సామి. **పముఞ్చా**తి పమోచేహి.

౧౦౭౧. అథస్స భగవా అత్తాధీనమేవ కథంకథాపమోక్ఖం ఓఘతరణముఖేన దస్సేన్తో ''**నాహ**''న్తి గాథమాహ. తత్థ **నాహం సహిస్సామీ**తి అహం న సహిస్సామి న సక్ఖిస్సామి, న వాయమిస్సామీతి వుత్తం హోతి. **పమోచనాయా**తి పమోచేతుం. **కథంకథి**న్తి సకఙ్ఖం. **తరేసీ**తి తరేయ్యాసి.

౧౦౭౨-౫. ఏవం వుత్తే అత్తమనతరో ధోతకో భగవన్తం అభిత్థవమానో అనుసాసనిం యాచన్తో ''**అనుసాస బ్రహ్మే**''తి గాథమాహ. తత్థ **బ్రహ్మే**తి సేట్ఠవచనమేతం. తేన భగవన్తం ఆమన్తయమానో ఆహ – ''అనుసాస బ్రహ్మే''తి . **వివేకధమ్మ**న్తి సబ్బసఙ్ఖారవివేకనిబ్బానధమ్మం. **అబ్యాపజ్జమానో**తి నానప్పకారతం అనాపజ్జమానో. **ఇధేవ సన్తో**తి ఇధేవ సమానో. **అసితో**తి అనిస్సితో. ఇతో పరా ద్వే గాథా మేత్తగుసుత్తే వుత్తనయా ఏవ. కేవలఞ్హి తత్థ ధమ్మం, ఇధ సన్తిన్తి అయం విసేసో. తతియగాథాయపి పుబ్బడ్ఢం తత్థ వుతనయమేవ అపరడ్ఢే **సఙ్గో**తి సజ్జనట్ఠానం, లగ్గనన్తి వుత్తం హోతి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ వుత్తసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ధోతకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఉపసీవసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭౬. ఏకో అహన్తి ఉపసీవసుత్తం. తత్థ **మహన్తమోఘ**న్తి మహన్తం ఓఘం. **అనిస్సితో**తి పుగ్గలం వా ధమ్మం వా అనిస్సితో. **నో విసహామీ**తి న సక్కోమి. **ఆరమ్మణ**న్తి నిస్సయం. **యం నిస్సితో**తి యం పుగ్గలం వా ధమ్మం వా నిస్సితో.

౧౦౭౭. ఇదాని యస్మా సో బ్రాహ్మణో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనలాభీ తఞ్చ సన్తమ్పి నిస్సయం న జానాతి, తేనస్స భగవా తఞ్చ నిస్సయం ఉత్తరి చ నియ్యానపథం దస్సేన్తో ''**ఆకిఞ్చఞ్ఞ**''న్తి గాథమాహ. తత్థ **పేక్ఖమానో**తి తం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం సతో సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠహిత్వా చ అనిచ్చాదివసేన పస్సమానో. **నత్థీతి నిస్సాయా**తి తం ''నత్థి కిఞ్చీ''తి పవత్తసమాపత్తిం ఆరమ్మణం కత్వా. **తరస్సు ఓఘ**న్తి తతో పభుతి పవత్తాయ విపస్సనాయ యథానురూపం

చతుబ్బిధమ్హి ఓఘం తరస్సు. **కథాహీతి** కథంకథాహి. **తణ్హక్ఖయం నత్తమహాభిపస్సాతి** రత్తిన్దివం నిబ్బానం విభూతం కత్వా పస్స. ఏతేనస్స దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారం కథేతి.

౧౦౭౮-౯. ఇదాని "కామే పహాయా"తి సుత్వా విక్ఖమ్భనవసేన అత్తనా పహీనే కామే సమ్పస్సమానో **"సబ్బేసూ"**తి గాథమాహ. తత్థ **హిత్వా మఞ్ఞన్తి** అఞ్ఞం తతో హేట్ఠా ఛబ్బిధమ్హి సమాపత్తిం హిత్వా. **సఞ్ఞావిమోక్ఖే పరమేతి** సత్తసు సఞ్ఞావిమోక్ఖేసు ఉత్తమే ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనే. **తిట్ఠే ను సో తత్థ అనానుయాయీతి** సో పుగ్గలో తత్థ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనబ్రహ్మలోకే అవిగచ్ఛమానో తిట్ఠేయ్య నూతి పుచ్ఛతి. అథస్స భగవా సట్ఠికప్పసహస్సమత్తంయేవ ఠానం అనుజానన్తో తతియగాథమాహ.

౧౦౮౦. ఏవం తస్స తత్థ ఠానం సుత్వా ఇదానిస్స సస్సతుచ్ఛేదభావం పుచ్ఛన్తో **"తిట్ఠే చే"**తి గాథమాహ. తత్థ **పూగమ్పి వస్సానన్తి** అనేకసఙ్ఖ్యమ్పి వస్సానం, గణరాసిన్తి అత్థో. "పూగమ్పి వస్సానీ"తిపి పాఠో, తత్థ విభత్తిబ్యత్తయేన సామివచనస్స పచ్చత్తవచనం కత్తబ్బం, పూగన్తి వా ఏతస్స బహూనీతి అత్థో వత్తబ్బో. "పూగానీ"తి వాపి పఠన్తి, పురిమపాఠోయేవ సబ్బసున్దరో. **తత్థేవ సో సీతి సియా విముత్తోతి** సో పుగ్గలో తత్థేవాకిఞ్చఞ్ఞాయతనే నానాదుక్ఖేహి విముత్తో సీతిభావప్పత్తో భవేయ్య, నిబ్బానప్పత్తో సస్సతో హుత్వా తిట్ఠేయ్యాతి అధిప్పాయో. **చవేథ విఞ్ఞాణం తథావిధస్సాతి** ఉదాహు తథావిధస్స విఞ్ఞాణం అనుపాదాయ పరినిబ్బాయేయ్యాతి ఉచ్ఛేదం పుచ్ఛతి, పటిసన్ధిగ్గహణత్థం వాపి భవేయ్యాతి పటిసన్ధిమ్పి తస్స పుచ్ఛతి.

౧౦౮౧. అథస్స భగవా ఉచ్ఛేదసస్సతం అనుపగమ్మ తత్థ ఉప్పన్నస్స అరియసావకస్స అనుపాదాయ పరినిబ్బానం దస్సేన్తో **"అచ్చీ యథా"**తి గాథమాహ. తత్థ **అత్థం పలేతీతి** అత్థం గచ్ఛతి. **న ఉపేతి సఙ్ఖన్తి** "అసుకం నామ దిసం గతో"తి వోహారం న గచ్ఛతి. **ఏవం మునీ నామకాయా విముత్తోతి** ఏవం తత్థ ఉప్పన్నో సేక్ఖముని పకతియా పుబ్బేవ రూపకాయా విముత్తో తత్థ చతుత్థమగ్గం నిబ్బత్తేత్వా ధమ్మకాయస్స పరిఞ్ఞాతత్తా పున నామకాయాపి విముత్తో ఉభతోభాగవిముత్తో ఖీణాసవో హుత్వా అనుపాదాపరినిబ్బానసఙ్ఖాతం అత్థం పలేతి, న ఉపేతి సఙ్ఖం "ఖత్తియో వా బ్రాహ్మణో వా"తి ఏవమాదికం.

౧౦౮౨. ఇదాని "అత్థం పలేతీ"తి సుత్వా తస్స యోనిసో అత్థం అసల్లక్ఖేన్తో **"అత్థఙ్గతో సో"**తి గాథమాహ. తస్సత్థో – సో అత్థఙ్గతో ఉదాహు నత్థి, ఉదాహు వే సస్సతియా సస్సతభావేన **అరోగో** అవిపరిణామధమ్మో సోతి ఏవం తం మే మునీ సాధు వియాకరోహి. కిం కారణం? **తథా హి తే విదితో ఏస ధమ్మోతి.**

౧౦౮౩. అథస్స భగవా తథా అవత్తబ్బతం దస్సేన్తో **"అత్థఙ్గతస్సా"**తి గాథమాహ. తత్థ **అత్థఙ్గతస్సాతి** అనుపాదాపరినిబ్బుతస్స. **న పమాణమత్థీతి** రూపాదిప్పమాణం నత్థి. **యేన నం వజ్జున్తి** యేన రాగాదినా నం వదేయ్యుం. **సబ్బేసు ధమ్మేసూతి** సబ్బేసు ఖన్ధాదిధమ్మేసు. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమం సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ వుత్తసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ఉపసీవసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. నన్దసుత్తవణ్ణనా

౧౦౮౪-౩. సన్తి లోకేతి నన్దసుత్తం. తత్థ పఠమగాథాయ అత్థో – **లోకే** ఖత్తియాదయో **జనా** ఆజీవకనిగణ్ఠాదికే సన్ధాయ "సన్తి మునయో"తి వదన్తి, **తయిదం కథంసూతి** కిం ను ఖో తే సమాపత్తిఞాణాదినా ఞాణేన ఉప్పన్నత్తా ఞాణూపపన్నం **నో మునిం వదన్తి,** ఏవంవిధం ను వదన్తి, **ఉదాహు** వే నానప్పకారకేన లూఖజీవితసఙ్ఖాతేన **జీవితేనూపపన్న**న్తి అథస్స భగవా తదుభయం పటిక్ఖిపిత్వా మునిం దస్సేన్తో **''న దిట్ఠియా''**తి గాథమాహ.

౧౦౮౬-౭. ఇదాని "దిట్ఠాదీహి సుద్ధీ"తి వదన్తానం వాదే కఙ్ఖాపహానత్థం **''యే కేచిమే''**తి పుచ్ఛతి. తత్థ **అనేకరూపేనాతి** కోతూహలమఙ్గలాదినా. **తత్థ యతా చరన్తాతి** తత్థ సకాయ దిట్ఠియా గుత్తా విహరన్తా. అథస్స తథా సుద్ధిఅభావం దీపేన్తో భగవా దుతియం గాథమాహ.

౧౦౮౮-౯౦. ఏవం "నాతరింసూ"తి సుత్వా ఇదాని యో అతరి, తం సోతుకామో **''యే కేచిమే''**తి పుచ్ఛతి. అథస్స భగవా ఓఘతిణ్ణముఖేన జాతిజరాతిణ్ణే దస్సేన్తో తతియం గాథమాహ. తత్థ **నివుతాతి** ఓవుటా పరియోనద్ధా. **యేసీధాతి** యేసు ఇధ. ఏత్థ చ **సు**-ఇతి నిపాతమత్తం. **తణ్హం పరిఞ్ఞాయాతి** తీహి పరిఞ్ఞాహి తణ్హం పరిజానిత్వా. సేసం సబ్బత్థ పుబ్బే వుత్తనయత్తా పాకటమేవ.

ఏవం భగవా అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం నిట్ఠాపేసి, దేసనాపరియోసానే పన నన్దో భగవతో భాసితం అభినన్దమానో **''ఏతాభినన్దామీ''**తి గాథమాహ. ఇధాపి చ పుబ్బే వుత్తసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ నన్దసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. హేమకసుత్తవణ్ణనా

౧౦౯౧-౪. యే మే పుబ్బేతి హేమకసుత్తం. తత్థ **యే మే పుబ్బే వియాకంసూతి** యే బావరిఆదయో పుబ్బే మయ్హం సకం లద్ధిం వియాకంసు. **హురం గోతమసాసనాతి** గోతమసాసనా పుబ్బతరం. **సబ్బం తం తక్కవడ్ఢన**న్తి సబ్బం తం కామవితక్కాదివడ్ఢనం. **తణ్హానిగ్ఘాతన**న్తి తణ్హావినాసనం. అథస్స భగవా తం ధమ్మం ఆచిక్ఖన్తో **''ఇధా''**తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **ఏతదఞ్ఞాయ యే సతాతి** ఏతం నిబ్బానపదమచ్చుతం "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తిఆదినా నయేన విపస్సన్తా అనుపుబ్బేన జానిత్వా యే కాయానుపస్సనాసతిఆదీహి సతా. **దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతాతి** విదితధమ్మత్తా, దిట్ఠధమ్మత్తా, రాగాదినిబ్బానేన చ అభినిబ్బుతా. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ పుబ్బసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ హేమకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. తోదేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౯౭౫. యస్మిం కామాతి తోదేయ్యసుత్తం. తత్థ **విమోక్ఖో తస్స కీదిసోతి** తస్స కీదిసో విమోక్ఖో ఇచ్ఛితబ్బోతి పుచ్ఛతి . ఇదాని తస్స అఞ్ఞవిమోక్ఖాభావం దస్సేన్తో భగవా దుతియం గాథమాహ. తత్థ **విమోక్ఖో తస్స నాపరోతి** తస్స అఞ్ఞో విమోక్ఖో నత్థి.

౧౦౯౭-౮. ఏవం ''తణ్హక్ఖయో ఏవ విమోక్ఖో''తి వుత్తేపి తమత్థం అసల్లక్ఖేన్తో **''నిరాససో సో ఉద ఆససానో''**తి పున పుచ్ఛతి. తత్థ **ఉద పఞ్ఞకప్పీతి** ఉదాహు సమాపత్తిఞాణాదినా ఞాణేన తణ్హాకప్పం వా దిట్ఠికప్పం వా కప్పయతి. అథస్స భగవా తం ఆచిక్ఖన్తో దుతియం గాథమాహ. తత్థ **కామభవేతి** కామే చ భవే చ. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ పుబ్బసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ తోదేయ్యసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. కప్పసుత్తవణ్ణనా

౧౦౯౯. మజ్ఝే సరస్మిన్తి కప్పసుత్తం. తత్థ **మజ్ఝే సరస్మిన్తి** పురిమపచ్ఛిమకోటిపఞ్ఞాణాభావతో మజ్ఝభూతే సంసారేతి వుత్తం హోతి. **తిట్ఠతన్తి** తిట్ఠమానానం. **యథాయిదం నాపరం సియాతి** యథా ఇదం దుక్ఖం పున న భవేయ్య.

౧౧౦౦-౨. అథస్స భగవా తమత్థం బ్యాకరోన్తో తిస్సో గాథాయో అభాసి. తత్థ **అకిఞ్చనన్తి** కిఞ్చనపటిపక్ఖం. **అనాదానన్తి** ఆదానపటిపక్ఖం, కిఞ్చనాదానవూపసమన్తి వుత్తం హోతి. **అనాపరన్తి** అపరపటిభాగదీపవిరహితం, సేట్ఠన్తి వుత్తం హోతి. **న తే మారస్స పద్ధగూతి** తే మారస్స పద్ధచరా పరిచారకా సిస్సా న హోన్తి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి దేసనాపరియోసానే చ పుబ్బసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ కప్పసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. జతుకణ్ణిసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦౩-౪. సుత్వానహన్తి జతుకణ్ణిసుత్తం. తత్థ **సుత్వానహం వీరమకామకామిన్తి** అహం ''ఇతిపి సో భగవా''తిఆదినా నయేన వీరం కామానం అకామనతో అకామకామిం బుద్ధం సుత్వా. **అకామమాగమన్తి** నిక్కామం భగవన్తం పుచ్ఛితుం

ఆగతోమ్హి. **సహజనేత్తాతి** సహజాతసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణచక్ఖు. **యథాతచ్ఛన్తి** యథాతథం. **బ్రూహి మేతి** పున యాచన్తో భణతి. యాచన్తో హి సహస్సక్ఖత్తుమ్పి భణేయ్య, కో పన వాదో ద్విక్ఖత్తుం. **తేజీ తేజసాతి** తేజేన సమన్నాగతో తేజసా అభిభుయ్య. **యమహం విజఞ్ఞం జాతిజరాయ ఇధ విప్పహానన్తి** యమహం జాతిజరానం పహానభూతం ధమ్మం ఇధేవ జానేయ్యం.

౧౧౦౫-౭. అథస్స భగవా తం ధమ్మమాచిక్ఖన్తో తిస్సో గాథాయో అభాసి. తత్థ **నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతోతి** నిబ్బానఞ్చ నిబ్బానగామినిఞ్చ పటిపదం “ఖేమ”న్తి దిస్వా. **ఉగ్గహితన్తి** తణ్హాదిట్ఠివసేన గహితం. **నిరత్తం వాతి** నిరస్సితబ్బం వా, ముఞ్చితబ్బన్తి వుత్తం హోతి. **మా తే విజ్జిత్థాతి** మా తే అహోసి. **కిఞ్చనన్తి** రాగాదికిఞ్చనం వాపి తే మా విజ్జిత్థ. **పుబ్బేతి** అతీతే సఙ్ఖారే ఆరబ్భ ఉప్పన్నకిలేసా. **బ్రాహ్మణాతి** భగవా జతుకణ్ణిం ఆలపతి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ పుబ్బసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ జతుకణ్ణిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. భద్రావుధసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦౮-౯. **ఓకఞ్జహన్తి** భద్రావుధసుత్తం. తత్థ **ఓకఞ్జహన్తి** ఆలయం జహం. **తణ్హచ్ఛిదన్తి** ఛతణ్హాకాయచ్ఛిదం. **అనేజన్తి** లోకధమ్మేసు నిక్కమ్పం. **నన్దిఞ్జహన్తి** అనాగతరూపాదిపత్థనాజహం. ఏకా ఏవ హి తణ్హా థుతివసేన ఇధ నానప్పకారతో వుత్తా. **కప్పఞ్జహన్తి** దువిధకప్పజహం. **అభియాచేతి** అతివియ యాచామి. **సుత్వాన నాగస్స అపనమిస్సన్తి ఇతోతి** నాగస్స తవ భగవా వచనం సుత్వా ఇతో పాసాణకచేతియతో బహూ జనా పక్కమిస్సన్తీతి అధిప్పాయో. **జనపదేహి సఙ్గతాతి** అఙ్గాదీహి జనపదేహి ఇధ సమాగతా. **వియాకరోహీతి** ధమ్మం దేసేహి.

౧౧౧౦. అథస్స ఆసయానులోమేన ధమ్మం దేసేన్తో భగవా ద్వే గాథాయో అభాసి. తత్థ **ఆదానతణ్హన్తి** రూపాదీనం ఆదాయికం గహణతణ్హం, తణ్హుపాదానన్తి వుత్తం హోతి. **యం యఞ్హి లోకస్మిముపాదియన్తీతి** ఏతేసు ఉద్ధాదిభేదేసు యం యం గణ్హన్తి. **తేనేవ మారో అన్వేతి జన్తున్తి** తేనేవ ఉపాదానపచ్చయనిబ్బత్తకమ్మాభిసఙ్ఖారనిబ్బత్తవసేన పటిసన్ధిక్ఖన్ధమారో తం సత్తం అనుగచ్ఛతి.

౧౧౧౧. **తస్మా పజానన్తి** తస్మా ఏతమాదీనవం అనిచ్చాదివసేన వా సఙ్ఖారే జానన్తో. **ఆదానసత్తే ఇతి పేక్ఖమానో, పజం ఇమం మచ్చుధేయ్యే విసత్తన్తి** ఆదాతబ్బట్ఠేన ఆదానేసు రూపాదీసు సత్తే సబ్బలోకే ఇమం పజం మచ్చుధేయ్యే లగ్గం పేక్ఖమానో. ఆదానసత్తే వా ఆదానాభినివిట్ఠే పుగ్గలే ఆదానసఙ్గహేతుఞ్చ ఇమం పజం మచ్చుధేయ్యే లగ్గం తతో వీతిక్కమితుం అసమత్థం ఇతి పేక్ఖమానో కిఞ్చనం సబ్బలోకే న ఉప్పాదియేథాతి సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ పుబ్బసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ భద్రావుధసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౩. ఉదయసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧౨-౩. ఝాయిన్తి ఉదయసుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞావిమోక్ఖన్తి** పఞ్ఞానుభావనిఞ్ఞాతం విమోక్ఖం పుచ్ఛతి. అథ భగవా యస్మా ఉదయో చతుత్థజ్ఝానలాభీ, తస్మాస్స పటిలద్ధజ్ఝానవసేన నానప్పకారతో అఞ్ఞావిమోక్ఖం దస్సేన్తో గాథాద్వయమాహ. తత్థ **పహానం కామచ్ఛన్దానన్తి** యమిదం పఠమజ్ఝానం నిబ్బత్తేన్తస్స కామచ్ఛన్దప్పహానం, తమ్పి అఞ్ఞావిమోక్ఖం పబ్రూమి. ఏవం సబ్బపదాని యోజేతబ్బాని.

౧౧౧౪. ఉపేక్ఖాసతిసంసుద్ధన్తి చతుత్థజ్ఝానఉపేక్ఖాసతీహి సంసుద్ధం. **ధమ్మతక్కపురేజవన్తి** ఇమినా తస్మిం చతుత్థజ్ఝానవిమోక్ఖే ఠత్వా ఝానఙ్గాని విపస్సిత్వా అధిగతం అరహత్తవిమోక్ఖం వదతి. అరహత్తవిమోక్ఖస్స హి మగ్గసమ్పయుత్తసమ్మాసఙ్కప్పాదిభేదో ధమ్మతక్కో పురేజవో హోతి. తేనాహ – ‘‘ధమ్మతక్కపురేజవ’’న్తి. **అవిజ్జాయ పభేదనన్తి** ఏతమేవ చ అఞ్ఞావిమోక్ఖం అవిజ్జాపభేదనసఙ్ఖాతం నిబ్బానం నిస్సాయ జాతత్తా కారణోపచారేన ‘‘అవిజ్జాయ పభేదన’’న్తి పబ్రూమీతి.

౧౧౧౫-౬. ఏవం అవిజ్జాపభేదనవచనేన వుత్తం నిబ్బానం సుత్వా ‘‘తం కిస్స విప్పహానేన వుచ్చతీ’’తి పుచ్ఛన్తో **‘‘కింసు సంయోజనో’’**తి గాథమాహ. తత్థ **కింసు సంయోజనోతి** కిం సంయోజనో. **విచారణన్తి** విచరణకారణం. **కిస్సస్స విప్పహానేనాతి** కిం నామకస్స అస్స ధమ్మస్స విప్పహానేన. అథస్స భగవా తమత్థం బ్యాకరోన్తో **‘‘నన్దిసంయోజనో’’**తి గాథమాహ. తత్థ **వితక్కస్సాతి** కామవితక్కాదికో వితక్కో అస్స.

౧౧౧౭-౮. ఇదాని తస్స నిబ్బానస్స మగ్గం పుచ్ఛన్తో **‘‘కథం సతస్సా’’**తి గాథమాహ. తత్థ **విఞ్ఞాణన్తి** అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం. అథస్స మగ్గం కథేన్తో భగవా **‘‘అజ్ఝత్తఞ్చా’’**తి గాథమాహ. తత్థ **ఏవం సతస్సాతి** ఏవం సతస్స సమ్పజానస్స. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ పుబ్బసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ ఉదయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౪. పోసాలసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧౯-౨౦. యో అతీతన్తి పోసాలసుత్తం. తత్థ **యో అతీతం ఆదిసతీతి** యో భగవా అత్తనో చ పరేసఞ్చ ‘‘ఏకమ్పి జాతి’’న్తిఆదిభేదం అతీతం ఆదిసతి. **విభూతరూపసఞ్ఞిస్సాతి** సమతిక్కన్తరూపసఞ్ఞిస్స. **సబ్బకాయప్పహాయినోతి** తదఙ్గవిక్ఖమ్భనవసేన సబ్బరూపకాయప్పహాయినో, పహీనరూపభవపటిసన్ధికస్సాతి అధిప్పాయో. **నత్థి కిఞ్చీతి పస్సతోతి**

విఞ్ఞాణాభావవిపస్సనేన “నత్థి కిఞ్చీ”తి పస్సతో, ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనలాభినోతి వుత్తం హోతి. **ఞాణం సక్కానుపుచ్ఛామీతి** సక్కాతి భగవన్తం ఆలపన్తో ఆహ. తస్స పుగ్గలస్స ఞాణం పుచ్ఛామి, కీదిసం పుచ్ఛితబ్బన్తి. **కథం నేయ్యోతి** కథం సో నేతబ్బో, కథమస్స ఉత్తరిఞాణం ఉప్పాదేతబ్బన్తి.

౧౧౨౧. అథస్స భగవా తాదిసే పుగ్గలే అత్తనో అప్పటిహతఞాణతం పకాసేత్వా తం ఞాణం బ్యాకాతుం గాథాద్వయమాహ. తత్థ **విఞ్ఞాణట్ఠితియో సబ్బా, అభిజానం తథాగతోతి** అభిసఙ్ఖారవసేన చతస్సో పటిసన్ధివసేన సత్తాతి ఏవం సబ్బా విఞ్ఞాణట్ఠితియో అభిజానన్తో తథాగతో. **తిట్ఠన్తమేనం జానాతీతి** కమ్మాభిసఙ్ఖారవసేన తిట్ఠన్తం ఏతం పుగ్గలం జానాతి “ఆయతిం అయం ఏవంగతికో భవిస్సతీ”తి. **విముత్తన్తి** ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనాదీసు అధిముత్తం. **తప్పరాయణన్తి** తమ్మయం.

౧౧౨౨. ఆకిఞ్చఞ్ఞసమ్భవం ఞత్వాతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనజనకం కమ్మాభిసఙ్ఖారం ఞత్వా “కిన్తి పలిబోధో అయ”న్తి. **నన్దీ సంయోజనం ఇతీతి** యా చ తత్థ అరూపరాగసఙ్ఖాతా నన్దీ, తఞ్చ సంయోజనం ఇతి ఞత్వా. **తతో తత్థ విపస్సతీతి** తతో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తితో వుట్ఠహిత్వా తం సమాపత్తిం అనిచ్చాదివసేన విపస్సతి. **ఏతం ఞాణం తథం తస్సాతి** ఏతం తస్స పుగ్గలస్స ఏవం విపస్సతో అనుక్కమేనేవ ఉప్పన్నం అరహత్తఞాణం అవిపరీతం. **వుసీమతోతి** వుసితవన్తస్స. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ పుబ్బసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పోసాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౫. మోఘరాజసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨౩. ద్వాహం సక్కన్తి మోఘరాజసుత్తం. తత్థ **ద్వాహన్తి** ద్వే వారే అహం. సో హి పుబ్బే అజితసుత్తస్స చ తిస్సమేత్తేయ్యసుత్తస్స చ అవసానే ద్విక్ఖత్తుం భగవన్తం పుచ్ఛి. భగవా పనస్స ఇన్ద్రియపరిపాకం ఆగమయమానో న బ్యాకాసి. తేనాహ – “ద్వాహం సక్కం అపుచ్ఛిస్స”న్తి. **యావతతియఞ్చ దేవీసి, బ్యాకరోతీతి మే సుతన్తి** యావతతియఞ్చ సహధమ్మికం పుట్ఠో విసుద్ధిదేవభూతో ఇసి భగవా సమ్మాసమ్బుద్ధో బ్యాకరోతీతి ఏవం మే సుతం. గోధావరీతీరేయేవ కిర సో ఏవమస్సోసి. తేనాహ – “బ్యాకరోతీతి మే సుత”న్తి.

౧౧౨౪. అయం లోకోతి మనుస్సలోకో. **పరో లోకోతి** తం ఠపేత్వా అవసేసో. **సదేవకోతి** బ్రహ్మలోకం ఠపేత్వా అవసేసో ఉపపత్తిదేవసమ్ముతిదేవయుత్తో, “బ్రహ్మలోకో సదేవకో”తి ఏతం వా “సదేవకే లోకే”తిఆదినయనిదస్సనమత్తం, తేన సబ్బోపి తథావుత్తప్పకారో లోకో వేదితబ్బో.

౧౧౨౫. ఏవం **అభిక్కన్తదస్సావిన్తి** ఏవం అగ్గదస్సావిం, సదేవకస్స లోకస్స అజ్ఝాసయాధిముత్తిగతిపరాయణాదీని పస్సితుం సమత్థన్తి దస్సేతి.

౧౧౨౬. సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సూతి అవసియపవత్తసల్లక్ఖణవసేన వా తుచ్ఛసఙ్ఖారసమనుపస్సనావసేన వాతి ద్వీహి కారణేహి సుఞ్ఞతో లోకం పస్స. **అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చాతి** సక్కాయదిట్ఠిం ఉద్ధరిత్వా. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఏవం భగవా ఇమమ్పి సుత్తం అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ వుత్తసదిసో ఏవ ధమ్మాభిసమయో అహోసీతి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ మోఘరాజసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౬. పిఙ్గియసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨౭. జిణ్ణోహమస్మీతి పిఙ్గియసుత్తం. తత్థ **జిణ్ణోహమస్మి అబలో వీతవణ్ణో**తి సో కిర బ్రాహ్మణో జరాభిభూతో వీసవస్ససతికో జాతియా, దుబ్బలో చ ''ఇధ పదం కరిస్సామీ''తి అఞ్ఞత్థేవ కరోతి, వినట్ఠపురిమచ్ఛవివణ్ణో చ . తేనాహ – ''జిణ్ణోహమస్మి అబలో వీతవణ్ణో''తి. **మాహం నస్సం మోముహో అన్తరావాతి** మాహం తుయ్హం ధమ్మం అసచ్ఛికత్వా అన్తరాయేవ అవిద్వా హుత్వా అనస్సిం. **జాతిజరాయ ఇధ విప్పహాన**న్తి ఇధేవ తవ పాదమూలే పాసాణకే వా చేతియ జాతిజరాయ విప్పహానం నిబ్బానధమ్మం యమహం విజఞ్ఞం, తం మే ఆచిక్ఖ.

౧౧౨౮. ఇదాని యస్మా పిఙ్గియో కాయే సాపేక్ఖతాయ ''జిణ్ణోహమస్మీ''తి గాథమాహ తేనస్స భగవా కాయే సినేహప్పహానత్థం **''దిస్వాన రూపేసు విహఞ్ఞమానే''**తి గాథమాహ. తత్థ **రూపేసూతి** రూపహేతు రూపపచ్చయా. **విహఞ్ఞమానే**తి కమ్మకారణాదీహి ఉపహఞ్ఞమానే. **రుప్పన్తి రూపేసూతి** చక్ఖురోగాదీహి చ రూపహేతుయేవ జనా రుప్పన్తి బాధీయన్తి.

౧౧౨౯-౩౦. ఏవం భగవతా యావ అరహత్తం తావ కథితం పటిపత్తిం సుత్వాపి పిఙ్గియో జరాదుబ్బలతాయ విసేసం అనధిగన్త్వావ పున **''దిసా చతస్సో''**తి ఇమాయ గాథాయ భగవన్తం థోమేన్తో దేసనం యాచతి. అథస్స భగవా పునపి యావ అరహత్తం, తావ పటిపదం దస్సేన్తో **''తణ్హాధిపన్నే''**తి గాథమాహ. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ.

ఇమమ్పి సుత్తం భగవా అరహత్తనికూటేనేవ దేసేసి. దేసనాపరియోసానే చ పిఙ్గియో అనాగామిఫలే పతిట్ఠాసి. సో కిర అన్తరన్తరా చిన్తేసి – ''ఏవం విచిత్రపటిభానం నామ దేసనం న లభి మయ్హం మాతులో బావరీ సవనాయా''తి. తేన సినేహవిక్ఖేపేన అరహత్తం పాపుణితుం నాసక్ఖి. అన్తేవాసినో పనస్స సహస్సజటిలా అరహత్తం పాపుణింసు. సబ్బేవ ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరా ఏహిభిక్ఖవో అహేసున్తి.

పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ పిఙ్గియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పారాయనత్థుతిగాథావణ్ణనా

ఇతో పరం సఙ్గీతికారా దేసనం థోమేన్తా “**ఇదమవోచ భగవా**”తిఆదిమాహంసు. తత్థ **ఇదమవోచాతి** ఇదం పరాయనం అవోచ. **పరిచారకసోళసానన్తి** బావరిస్స పరిచారకేన పిఙ్గియేన సహ సోళసన్నం బుద్ధస్స వా భగవతో పరిచారకానం సోళసన్నన్తి పరిచారకసోళసన్నం. తే ఏవ చ **బ్రాహ్మణా**. తత్థ సోళసపరిసా పన పురతో చ పచ్ఛతో చ వామపస్సతో చ దక్ఖిణపస్సతో చ ఛ ఛ యోజనాని నిసిన్నా ఉజుకేన ద్వాదసయోజనికా అహోసి. **అజ్ఝిట్ఠో**తి యాచితో **అత్థమఞ్ఞాయాతి** పాళిఅత్థమఞ్ఞాయ. **ధమ్మమఞ్ఞాయాతి** పాళిమఞ్ఞాయ. **పారాయనన్తి** ఏవం ఇమస్స ధమ్మపరియాయస్స అధివచనం ఆరోపేత్వా తేసం బ్రాహ్మణానం నామాని కిత్తయన్తా “**అజితో తిస్సమేత్తేయ్యో...పే.... బుద్ధసేట్ఠం ఉపాగము**”న్తి ఆహంసు.

౧౧౩౧-౭. తత్థ **సమ్పన్నచరణన్తి** నిబ్బానపదట్ఠానభూతేన పాతిమోక్ఖసీలాదినా సమ్పన్నం. **ఇసిన్తి** మహేసిం. సేసం పాకటమేవ. తతో పరం **బ్రహ్మచరియమచరింసూతి** మగ్గబ్రహ్మచరియం అచరింసు. **తస్మా పారాయనన్తి** తస్స పారభూతస్స నిబ్బానస్స అయనన్తి వుత్తం హోతి.

పారాయనానుగీతిగాథావణ్ణనా

౧౧౩౮. **పారాయనమనుగాయిస్సన్తి** అస్స అయం సమ్బన్ధో – భగవతా హి పారాయనే దేసితే సోళససహస్సా జటిలా అరహత్తం పాపుణింసు, అవసేసానఞ్చ చుద్దసకోటిసఙ్ఖానం దేవమనుస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి. వుత్తఞ్హేతం పోరాణేహి –

> “తతో పాసాణకే రమ్మే, పారాయనసమాగమే;
> అమతం పాపయీ బుద్ధో, చుద్దస పాణకోటియో”తి.

నిట్ఠితాయ పన ధమ్మదేసనాయ తతో తతో ఆగతా మనుస్సా భగవతో ఆనుభావేన అత్తనో అత్తనో గామనిగమాదీస్వేవ పాతురహేసుం. భగవాపి సావత్థిమేవ అగమాసి పరిచారకసోళసాదీహి అనేకేహి భిక్ఖుసహస్సేహి పరివుతో. తత్థ పిఙ్గియో భగవన్తం వన్దిత్వా ఆహ – “గచ్ఛామహం, భన్తే, బావరిస్స బుద్ధుప్పాదం ఆరోచేతుం, పటిస్సుతఞ్హి తస్స మయా”తి. అథ భగవతా అనుఞ్ఞాతో ఞాణగమనేనేవ గోధావరీతీరం గన్త్వా పాదగమనేన అస్సమాభిముఖో అగమాసి. తమేనం బావరీ బ్రాహ్మణో మగ్గం ఓలోకేన్తో నిసిన్నో దూరతోవ ఖారిజటాదివిరహితం భిక్ఖువేసేన ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా “బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో”తి నిట్ఠం అగమాసి. సమ్పత్తఞ్చాపి నం పుచ్ఛి – “కిం, పిఙ్గియ, బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో”తి. “ఆమ, బ్రాహ్మణ, ఉప్పన్నో, పాసాణకే చేతియే నిసిన్నో అమ్హాకం ధమ్మం దేసేసి, తమహం తుయ్హం దేసేస్సామీ”తి. తతో బావరీ మహతా సక్కారేన సపరిసో తం పూజేత్వా ఆసనం పఞ్ఞాపేసి. తత్థ నిసీదిత్వా పిఙ్గియో “**పారాయనమనుగాయిస్స**”న్తిఆదిమాహ.

తత్థ **అనుగాయిస్సన్తి** భగవతా గీతం అనుగాయిస్సం. **యథాద్దక్ఖీతి** యథా సామం సచ్చాభిసమ్బోధేన అసాధారణఞాణేన చ అద్దక్ఖి. **నిక్కామోతి** పహీనకామో . “నిక్కమో”తిపి పాఠో, వీరియవాతి అత్థో నిక్ఖన్తో వా అకుసలపక్ఖా. **నిబ్బనో**తి కిలేసవనవిరహితో, తణ్హావిరహితో ఏవ వా. **కిస్స హేతు ముసా భణే**తి యేహి కిలేసేహి ముసా భణేయ్య, ఏతే తస్స పహీనాతి దస్సేతి. ఏతేన బ్రాహ్మణస్స సవనే ఉస్సాహం జనేతి.

౧౧౩౯-౪౧. **వణ్ణూపసఞ్హితన్తి** గుణూపసఞ్హితం. **సచ్చవ్హయోతి** “బుద్ధో”తి సచ్చేనేవ అవ్హానేన నామేన యుత్తో. **బ్రహ్మేతి** తం బ్రాహ్మణం ఆలపతి. **కుబ్బనకన్తి** పరిత్తవనం. **బహుప్ఫలం కాననమావసేయ్యాతి** అనేకఫలాదివికతిభరితం కాననం

ఆగమ్మ వసేయ్య. **అప్పదస్సే**తి బావరిపభుతికే పరిత్తపఞ్ఞే. **మహోదధి**న్తి అనోతత్తాదిం మహన్తం ఉదకరాసిం.

౧౧౪౨-౪. **యేమే పుబ్బే**తి యే ఇమే పుబ్బే. **తమనుదాసినో**తి తమోనుదో ఆసినో. **భూరిపఞ్ఞాణో**తి ఞాణధజో. **భూరిమేధసో**తి విపులపఞ్ఞో. **సన్దిట్ఠికమకాలిక**న్తి సామం పస్సితబ్బఫలం, న చ కాలన్తరే పత్తబ్బఫలం. **అనీతిక**న్తి కిలేసఈతివిరహితం.

౧౧౪౫-౫౦. అథ నం బావరీ ఆహ **''కిం ను తమ్హా''**తి ద్వే గాథా. తతో పిఙ్గియో భగవతో సన్తికా అవిప్పవాసమేవ దీపేన్తో **''నాహం తమ్హా''**తిఆదిమాహ. **పస్సామి నం మనసా చక్ఖునావా**తి తం బుద్ధం అహం చక్ఖునా వియ మనసా పస్సామి . **నమస్సమానో వివసేమి రత్తి**న్తి నమస్సమానోవ రత్తిం అతినామేమి. **తేన తేనేవ నతో**తి యేన దిసాభాగేన బుద్ధో, తేన తేనేవాహమ్పి నతో తన్నిన్నో తప్పోణోతి దస్సేతి.

౧౧౫౧. **దుబ్బలథామకస్సా**తి అప్పథామకస్స, అథ వా దుబ్బలస్స దుత్థామకస్స చ బలవీరియహీనస్సాతి వుత్తం హోతి. **తేనేవ కాయో న పలేతీ**తి తేనేవ దుబ్బలథామకత్తేన కాయో న గచ్ఛతి, యేన వా బుద్ధో, తేన న గచ్ఛతి. "న పరేతీ"తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో. **తత్థా**తి బుద్ధస్స సన్తికే. **సఙ్కప్పయన్తాయా**తి సఙ్కప్పగమనేన. **తేన యుత్తో**తి యేన బుద్ధో, తేన యుత్తో పయుత్తో అనుయుత్తోతి దస్సేతి.

౧౧౫౨. **పఙ్కే సయానో**తి కామకద్దమే సయమానో. **దీపా దీపం ఉపప్లవి**న్తి సత్థారాదితో సత్థారాదిం అభిగచ్ఛిం. **అథద్దసాసిం సమ్బుద్ధ**న్తి సోహం ఏవం దుద్దిట్ఠిం గహేత్వా అన్వాహిణ్డన్తో అథ పాసాణకే చేతియే బుద్ధమద్దక్ఖిం.

౧౧౫౩. ఇమిస్సా గాథాయ అవసానే పిఙ్గియస్స చ బావరిస్స చ ఇన్ద్రియపరిపాకం విదిత్వా భగవా సావత్థియం ఠితోయేవ సువణ్ణోభాసం ముఞ్చి. పిఙ్గియో బావరిస్స బుద్ధగుణే వణ్ణయన్తో నిసిన్నో ఏవ తం ఓభాసం దిస్వా "కిం ఇద"న్తి విలోకేన్తో భగవన్తం అత్తనో పురతో ఠితం వియ దిస్వా బావరిబ్రాహ్మణస్స "బుద్ధో ఆగతో"తి ఆరోచేసి, బ్రాహ్మణో ఉట్ఠాయాసనా అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా అట్ఠాసి. భగవాపి ఓభాసం ఫరిత్వా బ్రాహ్మణస్స అత్తానం దస్సేన్తో ఉభిన్నమ్పి సప్పాయం విదిత్వా పిఙ్గియమేవ ఆలపమానో **''యథా అహూ వక్కలీ''**తి ఇమం గాథమభాసి.

తస్సత్థో – **యథా వక్కలి**త్థేరో సద్ధాధిముత్తో అహోసి, సద్ధాధురేన చ అరహత్తం పాపుణి. యథా చ సోళసన్నం ఏకో **భద్రావుధో** నామ యథా చ **ఆళవి గోతమో, ఏవమేవ త్వమ్పి పముఞ్చస్సు సద్ధం**. తతో సద్ధాయ అధిముచ్చన్తో "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తిఆదినా నయేన విపస్సనం ఆరభిత్వా **మచ్చుధేయ్యస్స పారం** నిబ్బానం గమిస్ససీతి అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం నిట్ఠాపేసి. దేసనాపరియోసానే పిఙ్గియో అరహత్తే బావరీ అనాగామిఫలే పతిట్ఠహి. బావరిబ్రాహ్మణస్స సిస్సా పన పఞ్చసతా సోతాపన్నా అహేసుం.

౧౧౫౪-౫. ఇదాని పిఙ్గియో అత్తనో పసాదం పవేదేన్తో **''ఏస భియ్యో''**తిఆదిమాహ. తత్థ **పటిభానవా**తి పటిభానపటిసమ్భిదాయ ఉపేతో. **అధిదేవే అభిఞ్ఞాయా**తి అధిదేవకరే ధమ్మే ఞత్వా. **పరోవర**న్తి హీనపణీతం, అత్తనో చ పరస్స చ అధిదేవత్తకరం సబ్బం ధమ్మజాతం వేదీతి వుత్తం హోతి. **కఙ్ఖీనం పటిజానత**న్తి కఙ్ఖీనంయేవ సతం "నిక్కఙ్ఖమ్హా"తి పటిజానన్తానం.

౧౧౨౬. **అసంహీరన్తి** రాగాదీహి అసంహారియం. **అసంకుప్పన్తి** అకుప్పం అవిపరిణామధమ్మం. ద్వీహిపి పదేహి నిబ్బానం భణతి. **అద్ధా గమిస్సామీ**తి ఏకంసేనేవ తం అనుపాదిసేసం నిబ్బానధాతుం గమిస్సామి. **న మేత్థ కఙ్ఖా**తి నత్థి మే ఏత్థ నిబ్బానే కఙ్ఖా. **ఏవం మం ధారేహి అధిముత్తచిత్త**న్తి పిఙ్గియో “ఏవమేవ త్వమ్పి పముఞ్చస్సు సద్ధ”న్తి. ఇమినా భగవతో ఓవాదేన అత్తని సద్ధం ఉప్పాదేత్వా సద్ధాధురేనేవ చ విముఞ్చిత్వా తం సద్ధాధిముత్తతం పకాసేన్తో భగవన్తం ఆహ – “ఏవం మం ధారేహి అధిముత్తచిత్త”న్తి. అయమేత్థ అధిప్పాయో “యథా మం త్వం అవచ, ఏవమేవ అధిముత్తం ధారేహీ”తి.

ఇతి పరమత్థజోతికాయ ఖుద్దక-అట్ఠకథాయ

సుత్తనిపాత-అట్ఠకథాయ సోళసబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితో చ పఞ్చమో వగ్గో అత్థవణ్ణనానయతో, నామేన

పారాయనవగ్గోతి.

నిగమనకథా

ఏత్తావతా చ యం వుత్తం –

“ఉత్తమం వన్దనేయ్యానం, వన్దిత్వా రతనత్తయం;
యో ఖుద్దకనికాయమ్హి, ఖుద్దాచారప్పహాయినా.

“దేసితో లోకనాథేన, లోకనిత్థరణేసినా;
తస్స సుత్తనిపాతస్స, కరిస్సామత్థవణ్ణన”న్తి.

ఏత్థ ఉరగవగ్గాదిపఞ్చవగ్గసఙ్గహితస్స ఉరగసుత్తాదిసత్తతిసుత్తప్పభేదస్స సుత్తనిపాతస్స అత్థవణ్ణనా కతా హోతి. తేనేతం వుచ్చతి –

“ఇమం సుత్తనిపాతస్స, కరోన్తేనత్థవణ్ణనం;
సద్ధమ్మట్ఠితికామేన, యం పత్తం కుసలం మయా.

“తస్సానుభావతో ఖిప్పం, ధమ్మే అరియప్పవేదితే;
వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం, పాపుణాతు అయం జనో”తి.

(పరియత్తిప్పమాణతో చతుచత్తాలీసమత్తా భాణవారా.)

పరమవిసుద్ధసద్ధాబుద్ధివీరియప్పటిమణ్డితేన సీలాచారజ్జవమద్దవాదిగుణసముదయసముదితేన సకసమయసమయన్తరగహనజ్ఝోగాహణసమత్థేన పఞ్ఞావేయ్యత్తియసమన్నాగతేన తిపిటకపరియత్తిప్పభేదే సాట్ఠకథే సత్థుసాసనే అప్పటిహతఞాణప్పభావేన మహావేయ్యాకరణేన

కరణసమ్పత్తిజనితసుఖవినిగ్గతమధురోదారవచనలావణ్ణయుత్తేన యుత్తముత్తవాదినా వాదీవరేన మహాకవినా ఛళభిఞ్ఞాపటిసమ్భిదాదిప్పభేదగుణపటిమణ్డితే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే సుప్పతిట్ఠితబుద్ధీనం థేరవంసప్పదీపానం థేరానం మహావిహారవాసీనం వంసాలఙ్కారభూతేన విపులవిసుద్ధబుద్ధినా **బుద్ధఘోసో**తి గరూహి గహితనామధేయ్యేన థేరేన కతా అయం **పరమత్థజోతికా** నామ సుత్తనిపాత-అట్ఠకథా –

తావ తిట్ఠతు లోకస్మిం, లోకనిత్థరణేసినం;
దస్సేన్తీ కులపుత్తానం, నయం పఞ్ఞావిసుద్ధియా.

యావ బుద్ధోతి నామమ్పి, సుద్ధచిత్తస్స తాదినో;
లోకమ్హి లోకజేట్ఠస్స, పవత్తతి మహేసినోతి.

సుత్తనిపాత-అత్థవణ్ణనా నిట్ఠితా.